
W. SCHOUTENS
Gedenk-waardige
REYSEN
Naar
OOST-INDIEN.
T' AMSTELDAM.
by ANDRIES van DAMME.
1708.

WOUTER SCHOUTENS, REYS-TOGTEN

Naar en door

OOST-INDIEN;

Inwelke, de voornaamste LANDEN, KONINGRYKEN, STEDEN, EYLANDEN, BERGEN, en RIVIEREN, met haare Eigenschappen, beneffens de WETTEN, GODSDIENST, ZEDEN en DRAGTEN der Inwoonders, en wat verder zoo van DIEREN, VRUGTEN, en PLANTEN aanmerkelyks in die Gewesten is; naauwkeurig word beschreven.

Doorgaans gemengt met veel vreemde Voorvallen, ongemeene Geschiedenissen, Bloedige Zee- en Veldslagen, zoo met de PORTUGEZEN *en* MAKASSAREN, *als anderen.*

HIER IS NOG BY GEVOEGT

Des Autheurs gevaarlyke te rug-Reys, in welke naauwkeuriger dan elders, beschreven werd, de harde bejegening onzer Oost-Indische Retour-Scheepen, in de haven van Bergen in Noorwegen door de Engelze in 't Jaar 1665.

Verzierd met een aanzienelyk getal voorname, en door den Schryver, naar 't leven geteekende, afbeeldingen; zoo van STEDEN, BERGEN *en* KASTEELEN, *als andere beschouwens-waardige Vreemdigheden dier Landstreeken.*

DEN DERDEN DRUK.

Te AMSTERDAM,
By JAN PIETER WYLAND, Boekverkoper in de 2de Gouds-Bloem Dwarsstraat 1755.

DE DRUKKER AAN DEN LEZER.

TE overbekent en in te veel Boekvertrekken van voorname Liefhebbers, zo wel van doorlugtige Levensverhaalen, als wetens en geloofwaardige Reysbeschryvingen, zyn de Reystogten van de vermaarde WOUTER SCHOUTEN, dan dat wy, (nu bezitter van den derden Druk van dit beroemde Werk zynde), u een wydluftige aanprysing van dezelve geven zouden. Wy zeggen alleen met de woorden der vorige uytgeveren van dezen Druk, dat het jammer zoude zyn, dat een Reysbeschryving als dezen is, waar in alles onöpgesiert beschreven, en met zulk een aanzienelyk getal fraaje Prentverbeeldingen door den Schryver zelve naar 't leven afgetekent en niet onaardig afgebeeldt zyn, den weetlustigen Lezer zoude blyven ontbreken. Byna alles zal men in deze klyne bundel, alhoewel groot om zyn nauwkeurige waarnemingen, vinden, wat in dat wydtuytgestrekt Waereldt-deel van *Asia*, en desselfs magtige Koningryken, aanmerkenswaardig is, en behalve dat gy hier een juyste beschryvinge der Landen, Godtsdiensten, en gewoontens dier afgelegene volken, en een aangename door-eenmengeling van des Auteurs wonderlyke, vermaakelyke, en te gelyk gevaarelyke Ontmoetingen by een zult vinden, is aanmerkenswaardig het verhaal van 't begin, voortgang en einde van de beroerte en Oorlog in het Ryk van den groten Mogol, hier omstandig in het Twede Boek bladz. 126. en vervolgens beschreven; gelyk niet minder lezenswaardig is de opkomst, bloei, en verwoesting van het Eiland *Formosa*, in dat zelve Boek bladz. 162. en vervolgens te vinden, dog boven allen blinkt de aangryping onser Oost-indische Schepen in

den

den jaare 1665. door de Engelsen, binnen de Haven van *Bergen in Noorwegen* uit. Een voorval, (waar aan den Heer *G. Brandt* in 't leven van 's Landts doorlughtige en groote Zeeheld *Michaël de Ruyter*, mede gedenkt,) dat al nergens veel netter en omstandiger beschreven is, vermits de Schryver dezer Reisen, daar van niet alleen een oog-getuigen, maar ook in zyn leven een zeer nauwkeurig waarnemer, (schoon dikwils niet zonder gevaar,) veler wetenswaardige zaaken, die voor anderen met dien lust en begeerte niet ontstoken, verborgen bleven, geweest is. De styl uyt 's Mans veder gevloeyt is duydelyk en verstaanbaar, zigh niet hebbende opgehouden om beuzelagtige verdigtselen voor waarheid uit te venten, zo dat wy niet twyfelen of den Schryver zal by deze Derde uytgave, zyne reets-verkregene lof blyven behouden, den Lezer genoegen scheppen in het lezen van een Boek, waar in alles geloofwaardig, beknopt, bondig, en verstaanbaar byeengevoegt is, en Wy, aangemoedigt worden, om U van tyd tot tyd met meerder lof verdienende Werken te onderhouden. Hier mede u alle voorspoed wenschende, ben ik

UE. Dienstwillige Dienaar,

JACOBUS HAYMAN.

WOU-

M^r. WOUTER SCHOUTEN VAN HAERLEM

Dits Schouten die de gloed van ſuijderſon en kreeſt
Heeſt op het hooft gevoelt, die nimmer heeſt gebeeſt
Op kommerlyke tocht in berch, of boſch, of baren

Geen eernaem kan ſijn deugt, noch dienſten evenaren
De print toont maer de ſchetz van SCHOUTEN, *niet ſijn daden*
Die hem wil nader ſien, door leſe deſe bladen.

WOUTER SCHOUTENS

OOST-INDISCHE

VOYAGIE.

EERSTE BOEK.

Eerste Hooft-stuk.

Den Schrijvers Reys-lust, Verhuuring, Vertrek naer Oost-Indiën. Vreemde voorvallen. Passeeren de *Hoofden* en *Engelands-endt.* Ontmoeten een Scheepjen. Passeeren *d' Eylanden van Kanarien*, *Piek van Kanarien*, *'t hoogste Gebergte des Werelts.* Passeeren de *Soute Eylanden*, de *Son*, en *Linie Æquinoctiael.* Rescontreren een Portugees Schip; maken haer slagvaerdig. De Portugeesen nemen de wijk. Hevige Storm. Aankomst aen de *Kaep de Bon Esperance.*

SEer klaer en heerlijk kan den Mensch de groote wonderwerken Gods sien/ wanneer hy hem t'Zeewaert begeeft: gelijk den Heyligen Psalmist David, in sijn hondert en sevenden Psalm/ seer wel tot Godes eere en Heerlijkheyt heeft uytgeboesemt/ in dese woorden: Die met Schepen ter Zee afvaren, handel doende op groote wateren, die sien de werken des Heeren, ende sijne wonder-werken in de diepten. Als hy spreekt, soo doet hy eenen storm-wint op staen, die hare golven om hooge verheft. Sy rijsen op na den Hemel, sy dalen weder tot in de afgronden: hare ziele versmelt van angst. Sy danssen en waggelen als een dronken man, ende al hare wijsheyt wort verslonden. Doch roepende tot den Heere in de benautheyt die sy hadden: soo voerde hyse uyt hare angsten. Hy doet de storm stille staen, soo dat hare golven stille swijgen. Dan zijnse verblijt, om datse gestilt zijn, ende dat hyse tot de haven harer begeerte geleyt heeft. Laetse voor den Heere sijne goedertierenheyt loven, ende sijne wonder-werken voor de kinderen der menschen, ende hem verhoogen, in de gemeynte des volks, ende in 't gestoelte der Oudsten hem roemen. Dit zijn warelijk heerelijke woorden; en wy hebben des selfs waerheyt dikmaels ondervonden: gelijk als ook sulks in dese Oost-Indische Reys-beschrijving, getoont sal worden. Inleiding.

Des schrijvers Reys-lust. Om twee bysondere / dog over een komende saken / begaf ik my in mijn jonkheyt / als mijn ouderdom noch maer negentien jaren en eenige maenden bereikten / nae 't ver-gelegen Oost-Indien ; wanneer ik hoe langs hoe meerder van mijne genegentheden overweldigt vont: niet alleen van een kragtig dringende reys-lust ; maer ook leersugt tot soodanigen kunst; diens kennis / niet alleen door een Theoricale wetenschap; maer ook door het soeken van goede ervarentheyt / kan werden geleerd.

De Reys en Leersugt dus met malkander vereenigt zijnde / dwongen Maert 1658 Verhuring. en drongen dan eerlang mijn gemoet soodanig / dat ik mijn / door vrienden raet gestijft / na Amsterdam begaf; aldaer ik te met soo veel verrigte / dat ik my / tot mijn volle vernoeging / in dienst der Eed: Maetschappye sag aengenomen: daer op ik straks de preparatien tot soo lang gewensten reys / met sulken blijtschap quam te vorderen / dat het my onmogelijk is te beschrijven: ja de vreugde was in my soo ongemeen groot / en het verlangen naer de ver gelegene Werelt soo kragtig / dat ik my / nu aengenomen siende / schier de gelukigste mensch des werelts estimeerde.

Met een vrolijk hert / verliet ik dan mijn waerde Vrienden / Bekenden / April 1658 Vertrekt uyt Haerlem naer Tessel. en lieve Vaderlant ; my begevende van Haerlem, Amsterdam, en vorder over de Zuyder-zee / naer Tessels-diepte, daer ik met mijne goederen in het Fluyt-schip Nieupoort over-scheepten ; het welk nu zeyl-reed leggende / bequame tijt verwagten / om Zee te kiesen

Het was my (die noyt gevaren had) geen kleyne ongewoont / het leven Vreemde voorvallen, van Neptunus kinderen aen te merken / en by de holbollige actien / Zeemans-praatjens / en ongebondenheden present te zijn ; komende uyt een geregelde discipline / in een schoole van soo veel ongeregeltheden / als by veel Officieren / Soldaten en Boots-gesellen gewoonlijk op de Scheepen wort bespeurt. Dog ik voegde my by den genen die de bescheydenste scheenen te zijn. Vele van onse reys-gesellen waren van hare vrouwen, of die haer de naeste scheenen te wesen / tot dus verre geconvoyeert en bygewoont ; maer nu quam dien droevigen dag van scheyden: want de Lootsman / (naer wien nu het volk / en selfs de Scheeps-verstandige diende te luysteren) voerden alhier in 't uytzeylen het grootste woort ; en namen de soete konvoyeersters nu ook hun afscheyt van de soodanige / die haer de liefste scheenen te zijn ; dog vele geloof ik heel geveynsdelijk: want ik meene dat onder de selve haer ook Hoeren en Ligtekoyen lieten vinden: sommige waren ook ongetwijffelt meer verheugt / dan sy wel uytterlijk dorsten laten blijken ; om dat sy haer van optrekkers / dronkaerts / speelders en diergelijke / nu eenemael vonden ontlast.

Vele van dese ligte quanten ging ook een groote ongewoonte aen: want nu sulke kindertjens van weelden met kleyne vreugde haer Vaderlant / en ook by gevolg al hare Bachusdagen en ongebondene dertelheden / dienden adieu te seggen : en die nu met kleyn respect / en in eeen geringe qualiteyt na d'oogen van andere dienden om te sien ; gekommandeert werdende van de soodanige / wiens geselschap sy wel eer / met een groote afkeerigheyt / souden van der hant gewesen hebben.

Een der soodanige / was door het beleyt van sijn naeste vrienden / tegens wil en dank ons aen boort gebragt / en moest met ons voort Men seyde my / dat hy wel eer een brave Hofstede / Karos / en Paerden / een

gese-

geſegende rijkdom / in 't beſte van Holland, hadde beſeten. Dog dat hy door 't ſpeelen / optrekken / en gedurig bankketteren / dus verre geavanceert was / dat hy nu met ons buyten gaets geraekte. Sijn huysvrouw beſogt hem nog eens voor 't laetſte aen boort / en ſetten hem met een kleyn Bootsgeſels-kisjen / vry ſober voorſien / ſoo gevoegelijk af / als haer doenlijk ſcheen te zijn; latende hem dus arm / beroyt en heel bedeeſt / in qualiteyt van Soldaet / dog met een geheugenis van ſijn dertele weelden / een kleyn Speelreysje van ſes en dertig hondert mijlen / na d'andere deelen des Werelts / aenvangen.

Dog wy hadden van diergelijke voorvallen overvloedige ſtoffe. Dan ſulks ons oogwit niet zijnde / ſullen ons tot onſe Reys-beſchrijving wenden.

Het was dan in 't alderſoetſte van de aengename Lenten / namentlijk den ſeſtienden April 1658. tegens den avont / als wy 't kleyne wijt-beroemde Holland verlieten / en buyten Teſſels-diepten, de ruyme Zee verkooſen. Waren drie Scheepen in compagnie; de Fluyten Leerdam; en Nieupoort, na Ooſt-Indien / en het ander genaamt den Dolphijn, na Gunea gedeſtineert. Wy ſetten gelijkerhant Cours na het Canael, de Hoofden genaemt / 't welk met een gewenſte Noord-ooſte wint paſſeerden / zeijlende langs de Engelſe Kuſt / en voorby Douveren; maer konden aen d' andere zijde geen land / van 't France Koninkrijk bekennen / van wegens de nevelagtige lugt; gelijk de Zeevarende getuygden. Wy nagt en dag aldus voortzeylende / paſſeerden / met ongemeene voorſpoet / Engelands-endt, en quamen in de Spaenſe Zee; daer ons de golven ſomwijl eens om de ooren vlogen.

Paſſeeren de Hoofden en Engelants-endt.

Wy hadden niet lang aldus gezeylt / wanneer in het zuyden een Schip / dat regt op ons afquam / in 't geſigte kregen. By een geraekt zijnde / bevonden wy het een Rotterdammer te weſen / komende van de Barbados na 't Vaderland gezeylt. Wy gaven onſe Lants-luyden een Pakket met brieven over / en scheyden / met toewenſchinge van behouden reyſe / weder van malkanderen.

Ontmoeten een Scheepjen.

Het lieffelijk / aengenaem en helder weder / en de gewenſte Noord-ooſte wint / betoonden ons (door Gods milden zegen) ſoo veel gunſt / dat wy den 7. May de Canariſe Eylanden begonden te ſien / die wy voorſpoedig paſſeerden. Sagen aldaer in deſe vermaerde geweſten / het hoogſte gebergte der gantſche Werelt-kloot. Ik meen de Canariſe Piek, die / volgens het gevoelen van de ſchrijvers / die geloofwaerdig zijn / by klaer en helder weder / wel tſeſtig mijlen omher kan worden geſien. Sijn wonderlijke ſpits ſcheen / door ſijn hoogte / tot in den Hemel te ſtijgeren. Niet te min willen de ſommige / dat om hoog altijt kout / ende met ſneeuw ſoude bedekt zijn.

May 1658. Paſſeeren de Canariſe Eylanden, Piek van Canarien, 't hoogſte gebergte der Werelts.

Deſe Eylanden, van waer de ſoet-ſingende Canary-vogelkens worden gebragt / voorby geraekt zijnde / quamen kort daer aen ook de Soute Eylanden te ſien; welker ſtant en hoedanigheyt 't meerendeel zijnde bekent / des wy met ſtilſwijgen / om onſen verren weg te korten / ſullen over ſlaen. Dit alleen ſeggende / dat de Zee in deſe geweſten / ſig nu en dan t' eenemael groen aen ons vertoonden / en als vervult met heyr-legers van allerhande Zee-monſters, ook groote en kleyne viſſchen. Vernamen ſomwijlen vreeſelijke Wan-gedrogten rontomme de Scheepen. Ook eenige die Zee duyvels wierden genoemt / hebbende byna de gelijkenis van een Hog; maer

Paſſeeren de Soute Eylanden. De Zee vertoont hem groen. Sien veel Zeemonſters, en alderhande ſoorten van viſch.

soo groot / verwaerlijk geswint in 't swemmen / dat de selve veel eerder door de golven en water-baren scheenen te vliegen / dan te swemmen; soo dat wy deselve noyt ter degen bekennen konden. De Hayen, Tonijnen, Zee-varkens en Potshoofden wierden wel by d'onse gevangen; maer by dunne tongen voor geen goede spijse gekeurt / vermits haer rouwe traenagtige substantie: evenwel heb ik nu en dan van de kleynste gekookte Hayen, en ook van de Zee-varkens wel gegeten / en dat met smaek / en zijn my telkens wel bekomen; dan vereyschen een goede maeg: d'eerste smaekte wat hart en weeck; het welk door goeden appetijt / bequame sauws / en een goede roemer France of Rijnse wijn / omme tot een goet voedsel te dienen / kan worden verbetert: maer op de Schepen mag dit yder een niet gebeuren een stukjen van een gekookt Zee-varken, met een sauwsjen van Eek en Peper / smaekten my wonder wel / en schier even gelijk ons Vaderlants spek / wanneer 't noch versch is. Doch het geschiede met my meer uit
Vliegende visch. nieuwsgierigheyt / als door lust. Oordeelende beter dese navolgende / namentlijk / Dorades, Benijt, Coretten, en Vliegende Visch: de eerste vingen ons volk hier abondant met Hoeken en Elgers; maer de vliegende Visschen quamen somwijlen met heele troppen uit Zee / en langs / ook over ons Schip gevlogen: soo dat meenigmael / om de Jagt der vliegende Meeuwen / boven / en om de Visschen en Monsters onder het water te ontgaen / tot binnen 't boort van onse Scheepen quamen gevlogen; daerse van gelijken ook door d'onse gevat / gebraden zijnde / voor een delikate en goede spijse wierden verklaert. Aenmerkens waerdig zijnde / dat ook de wijse Godt tot soo verre heeft sorg voor dese kleyne onnoosele vischkens gedragen; haer op den rugge met twee vins-gewijse vleugeltjens versorgende / waer mede sy / soo lang die nat zijn / snellijk weten voort te vliegen / in 't water telkens nederdalende als die wat droog geworden zijn: in voegen / dat sy het vervolg der Meeuwen / Visschen en Monsters / die gestadig als op hun loeren en schijnen toe te leggen / door 't vliegen noch meenigmael ontkomen; en anders / na veler opinie / niet lang en soude komen bestaen.

Ondertusschen behielden wy noch de gewenste Noord-ooste wint / soo dat verhoopten voorspoedig de Linie te passeeren: alwaer de Schepen somtijts / door stilten ofte kontrarie winden / een goet getal van dagen komen te konsumeeren / met een gevolg van rasende koortsen en brandige siekten in 't
Passeeren den Tropicus Cancri. volk / causeerende wegens d'onlijdelijke hitte / waer door en bloet en geesten nootsakelijk moeten komen te ontsteeken. Doch ons belangende / quamen voorspoedig / noch in 't laetste van May / soo verre in 't Zuyden / dat op de
en Linie Æquinoctiael middag de Son begonden in 't Noorden van ons te sien; passeerende kort daer aen de Linie Æquinoctiael, aldaer onsen Maltiker de Fluyt Leerdam, de
De Schepen geraken van malkanderen af. Cours twe streken westelijker setten / als d'onse begeerden te zeylen: dies de Scheeps verstandige niet eenig zijnde / wy malkanderen quamen te verlaten; doch waren aen de beste koop: dewijl geheele ses weken voor de komste van 't schip Leerdam op Batavia quamen; als naderhant gebleken is.

Junius 1658 Ons avancerende tot in het begin van Junius, kregen toen veel oostelijke en zuyd oostelijke winden; in voegen / dat wy genoeg te doen hadden / om soo te worstelen tegens winden en stroomen / dat wy boven de gevarelijke droogte en klippen / d'Abroholles genaemt / geraken mogten;

leg-

leggende 18. graden bezuyden de Linie Æquinoctiael, daer de Schepen op komen vervallen ende vergaen. Daerom sogten onse ervarene Pilooten, soo veel het doenlijk was, de Oost te houden. Ondertusschen scheyden ook het Scheepjen den Dolphijn van ons, soekende sijne Reyse naer de kust van Guinea te vervorderen. Wensten malkander behouden Reys, en ging yder sijns weegs: soo dat wy vorder, in onse cours, alleen de Zee behielden.

Ons voortzeylende kregen wy op den 16 Juny namiddags, een Schip met volle zeylen in ons gesigt, komende van het zuyd-westen regt op ons aengeset, en vonden ons met den avont-stont nog maer een kleyne mijl van malkanderen af te zijn. Wy hadden alreets de Prince Vlag laten waeyen, tot betoonige dat wy Hollanders waren: maer als nu de duysterheyt van de nagt de zee bedekte, sagen wy by die van 't andere Schip een ligt van hare groote stenge vertoonen; beduydende (soo wy meenden) dat sy by ons wilden wesen; waer door wy voor vast geloofden, het onse Makker Leerdam te sullen zijn; staken ook daarom een ligt op, om ons by den anderen te blijven; dog hielden onse cours.

Ontmoeten een Portugees schip, Welke haer najaegt.

Des morgens sagen wy het gedagte Schip ontrent een kleyne mijle agter ons, poogende ons met alle magt t'onderhalen: en bevonden 't selve wel haest een groot Portugees schip te zijn; die ons vervolgende (soo het scheen) sogt in zijn geweld te krijgen. Dies wierden van stonden aen op ons Schip de Overloopen klaer gemaekt, de beslommeringen in zee gesmakt, als ook het grof Kanon te boort gerukt, de Soldaten gewapent, Cardoesen gevult, het volk verdeelt, en Musketten, Kogels, Kruyt, Loot, Pieken en Sabels, tot onse bescherming en defensie, aangebragt: in voegen, dat haest ten vollen vaerdig geraekten, om tegens de Portugesen te slaen. Wy streeken toen aenstonts onse zeylen, en wagten met een groote courage, onse vervolger, die ons tot vry digte by quam genadert; soo dat niet anders dan een gevegt verwagtende waren. Dog onse vervolger ons toen wel besiende, bedagten haer, en gingen heel vaerdig deur, met al soo grooten yver, na 't scheen, als ons te vooren hadde vervolgt: en wy insgelijks geen vyand soekende, stevenden verder heen na het Zuyden.

Maken haer vaerdig om te slaen.

Wagten hem in.

De Portugees wijkt.

Voortzeylende, passeerden met vreugden Abrohollés droogte; en quamen onlangs daer na (gelijk de Scheeps-verstandige sustineerden) het Eylant Trinidati te sien. Het welk voorby gezeylt zijnde, sagen weder een schip van 't Westen met volle zeylen op ons afkomen; dog wy voort-zeylende, raekten des nagts malkander weer uyt 't gesigt.

Passeeren de Abrohollés.

Ons vorderende, kregen in 't begin van July veel onstuymige winden, die toenemende, eyndelijk in een geweldige storm veranderde: soo dat de geweldige waterbaren vreeslijk quamen om hoog te steygeren; dierhoegen, datse meenigmael het schip bedekten, en hadden ons volk genoeg te doen, om met pompen en balyen het inliegende water uyt het schip te krijgen, ten eynde om niet te sinken; maer ons by 't leven te behouden. Het Schip wiert schrikkelijk op en neerwaerts geslagen, en seer gebonst; nu scheenen wy schier tot in den afgront van 't grondeloose diep, dan weder als tot om hoog en in de wolken op te stygen: soo dat het scheen, of hier ons eijnde beschooren was. Maer den Almagtigen Godt, liet ons de wateren.

Julius 1658 Hevige storm.

teren van de zee / en der benautheyt / wel tot aen de lippen; maer niet hooger komen. Want wanneer wy met de komst van de seer donkere nagt / de moed / door t' harde weer / als t' eenemael quamen op te geven: Soo gaf de goede Godt ons een genadige uytkomste / hy stilden het onweer / en ook het bulderen van de zee; de donkere wolken scheurden / en de flikkerende sterren quamen; als aengename Ligten van den Hemel / ons wederom gunste bieden; kregen ook een goeden wint: hadden in dese hevige storm op Gods genade gedreven; dog maekten nu wederom al 't zeyl-tuyg by / stellen cours naer 't Zuyden / tot wy de koelte westerlijker bekomende / naer het Oosten zeylden. Hebbende soo verre het zuyden gewonnen / dat na eer lange met dese cours verhoopte Cabo de Bon Esperanse te sien / 't welk ons voorspoedig gelukte; want quamen den 23 July, de hemel hooge toppen van de kuste van Africa te sien; vervallende soo wel / (naer onse wensch) dat in het naderkomen / ons voor de Tavel-Bay bevonden te zijn: daer inne wy / naer twee dagen sukkeling / voor het Nederlandse kasteel / de Goede Hoop, behouden en vrolijk arriveerden. Godt den Heer dankende voor sijn Vaderlijke bystant / tot dus verre aen onser genadiglijk betoont.

Aenkomst aen de Caep de Bon Esperanse

Het twede Hooft-stuk

Den Schrijver begeeft hem te Lande; besiet de Gewesten van de *Caep de Bon Esperance*. Korte beschrijving des selfs. Vreemde conditien der Wilde. Vertrek van daer naer *Batavia*. Groote koude. Sneedige voortgang. *Orkaens* beschrijving. Schrikkelijke storm. Geraken in d' uytterste noot. Worden verlost. Brandige siekten, en spoedige beterschap; daer op een Pestilentiale siekte volgt: de schrikkelijkheyt des selfs, die vele menschen verslint. Vervallen door tegen-winden op de west-kust van *Sumatra*. Aenkomst in de bogt van *Sillebar*.

Wy alhier aengelant zijnde / vonden geen Vaderlantse Schepen / soo dat alleen de ruyme Tafel-bay bewaerden; en ons van stonden aen vaerdig maekten / om Schip en Volk van alle nootwendigheden te versorgen. Tot dien eynde / haelden onse vlijtige Matroosen de soete kristalyne vogt van Lant / uyt eene der best-vloeyende Rivieren / en uyt de Afrikaense wildernissen / die landewaerts geneeg te vinden waren: brandhout tot de Keys; kregen ook abondantie van goede verversingen aen boort / bestaende in allerhande Vee; insonderheyt van Afrikaense Schaapen, daer van rijkelijk wierden voorsien. Kregen ook veel schoone Warmoes-kruyden, benevens Kool, Wortelen, Zalade, Radijs en Water Limoenen, mitsgaders andere gewassen; de welke merendeels door de Nederlandsche zaden alhier gezaeyt / gepoot / en voort-geteelt zijn; dierhoegen nu waren geavanceert / dat niet alleen de Nederlanders / hier te Lande woonagtig; maer ook de Schepen selfs / dies aengaende rijkelijk konden werden voorsien. Dog de Fruyten belangende / waren nu

Bekomen goede verversingen aen boort.

schaers

schaers / dewijl het in 't midden van de Winter was. Wy peurden ook met de Zeegen uyt visschen / en vingen rijkelijk de zoo.

Ik gaf my te Landen met onsen Schrijver / om daer des selfs stant en hoedanigheyt aen te merken. Bezagen dan met een sonderling vermaek / en vol verwondering / het lustig / cierlijk en schoon gewest der Kaep de Goede Hoop, zijnde het zuydelijkste deel van Africa; daer wy hemel-hooge Bergen / steyle Rotzen / angstvallige Wildernissen / schoone Valleyen / Velden / en Landeryen vernamen: Aldaer de Nederlandsche Boeren nu langs hoe meer / door spitten en delven / zaeyen en maeyen / ploegen en planten sogten omher de Lande in beter stant te brengen: en bragten alrede Boter / Kaes / Melk / en alderhande Vrugten en Gewasschen / de Nederlanders te koop; voornamentlijk omtrent en ook in 't Hollandsche Kasteel; daer inne de subjecten en dienaers van de Maetschappy, en buyten de selve / de vrye Luyden van uyt ons Vaderland / haer nederslaende / woonagtig waren / yder het sijne beoogende. De laeste / ik meen de Vrye luyden / bouwden wooningen van kalk en steen / en wisten haer / na tijdts gelegentheyt / tot

Den Schrijver begeeft hem te Lant. en besiet de gewesten van de Caep de Goede Hoop, Vrugtbaerheyt des Lants. 't Hollants Kasteel de Goede Hoop.

tot aengroey der Colonie in dese gewesten / noch onlangs eerst begonnen / seer wel te behelpen / en ook met voordeel te genceren.

Den schrijver beklimt de Leeuwen berg.

Ik / en mijn reys-genoot den Schrijver deden alhier verscheyden vermakelijke Land-togten / en klommen ook op den Leeuwen berg, om sijn fatsoen / als ook om de Leeuwen / die somwijl daer geschooten en gevangen worden / alsoo genaemt. Wy vonden het onderweeg / ook boven op desen Berg / met aengename kruyden / lang gras / en vele welriekende bloemen / doch met weynig geboomte / beset. Begaven ons tot sijn alderhooghste spits / die met een betrokken lugt tot in de wolken steekt: doch konden / dan wegens de klippige steylte: wel tot naby / maer niet boven op dese kruyn geraken dies naer de groene valleye / tusschen de Leeuw en Tafel-berg nederdalende / groot vermaek aen-troffen / in 't sien van 't geestig springen en klauteren der Rheen / Steen-bokjens / en diergelijk Wilt / die met sprongen tegens steyle klippen en rotzen / wisten om hoog te steygeren. Dan 't vermaek dat wy hier genooten / duurde niet lang: want vernamen te midden in dese nauwkeurige speculatie / niet veere van ons / een Leeuw / die van agter de klippen en rotzen te voorschijn komende / sig weeder aenstonts in de ruygten en kreupel-bosch verschool; daer wy niet droevig om waren: want warelijk dit gesigt verschrikte ons; dies keerden wy datelijk strantwaerts: dit tot een waerschouwinge ons dienende / om sonder geweer niet meer dus veere landwaerts in te gaen.

Desselfs hoedanigheyt.

Peryckel en Wederkeering.

Vreemde conditien der Wilden aen de Kaep de Bon Esperance.

Doch niets en bragt ons meerder nieuwigheyt en vermaek aen / dan het aenschouwen der t'eenemael wilde Menschen / die haer langs strant / met heele troepen aen ons vertoonden. Dese worden Hottentotten, wegens haer klokkende spraek / die naer het gelupt der Kalkoensche Hanen gelijkt / by ons en ook andere Natien / genoemt. Sy liepen / Mannen / Vrouwen / en Kinderen t'eenemael naekt / als dat de sommige tegenwoordig voor de koude / vermits de winter-tijd / een smeerig / vuyl en stinkent Robben / of ander Beeste-vel / om hare schouders hingen / dat nauwlijks (met verlof gesproken) hare beslikte billen konde vereyken: kropen des nagts met heele troppen onder 't geboomte / of in 't velt in greppen en kuylen / als beesten / by malkander. Quamen dagelijks by ons om Toebak. Haer spijs en voedsel / was even gelijk hun leven en stant / uytnemende miserabel.

Wy sullen van dese rampsalige menschen / op onse weerom reys / een weynig breeder spreken; en dan ook de gelegentheyt deser gewesten van het Zuyder-Africa kortelijk vertoonen. Dies keeren wy ons nu wederom tot de Reys.

Vertrek van de Kaep de Bon Esperance.

Wy hadden op Reis nu ruym ontrent twee duysen mijlen gevordert; en moesten noch een plas van sestien hondert mijlen over / eer ter gedestineerder plaets / en binnen de Hooft-stad van het Nederlants Orienten (ik meen Batavia) geraken konden. En daerom / soekende verder heen te komen / en vaerdig zijnde / vertrokken van de Kaep de Bon Esperance, ofte het Lant de Goede Hoop: na dat wy den Kommandeur Rietbeek, die alhier kommandeerde / voor alle civiliteyt bedankt / en een vriendelijk afscheyt van hem genomen hadden. Buyten de Baey geraekt zijnde / staekten in volle Zee; en setten de koers / met hondert en tzeventig Eeters / naer het Zuyden / om in de gewoonelijke passaet der Weste Winden te geraken.

Dien

Dies tot op de Suyder Polus hoogte van 39 a 40 Graden gekomen zijnde / troffen gemelde Paſſaet-wint aen. Setten het toen nae het Ooſten / met een loutere voortgang; vonden alhier de Daegen ontrent 9 uren / en de Nagten 15 uren lang te zijn; het weer geweldig kout en guer; en daer-en-boven de lugt met dikke donkere wolken ſoo bezet / datſe meenigmaelen harde Winden / Hagel-buyen / en Jagt-ſneeuw tot ons lieten nederkomen; ſoo dat de wolle Plunjen / en by de haveloose ook d'uytgehongerde Luyſen/uyt kiſten en koyen nu weder te voorſchijn quamen; doch hadden de Wint / hoewel onſtuymig / als noch nae onſe wenſch / en uyt den Weſtelijken kant; voerende ſchier gedurig niet anders / dan een wel-geſwigte Fok; die van de wint opgeſwollen / het Schip nog meenigmaelen wel 40 / 44 / en 48 mijlen in 't etmael voort kon trekken. Hadden een vreeſelijke voortgang / en de bulderende Zee en holle Water-baren van agteren; 't welk continueerden / tot naer veertien dagen zeylens / in de nae-nagt / ons ſoo fellen Storm beſprong / dat ons allen van ſtonden aen in 't uyterſte gevaer des levens vonden. Groote koude. Snedige voortgang.

Wanneer de Winden als met een donderent geluyt / en met een groot gewelt (die Schepen en Volk kan verſlinden) van alle 4 hoeken des Werelts te gelijke op komen te bulderen / en gantſch hevig tegen malkanderen ſchijnen te woeden en aen te gaen: dan noemen ervarene Zeeluyden het ſelve een Orkaen. De vreeſelijke Winden ſchijnen regt nederwaerts / en met een groot gewelt als uytten Hemel te vallen / waer door d'ontſtelde Water-baren gelijk gedwongen / haer niet en konnen verheffen; maer wanneer nu deſe gevaerelijke Winden maer het een of het andere deel des Werelts komen uyt te barſten / ſoo noemen ſulks de Zeevarende / een ſtaert van een Orkaen. Dan breeken de Winden uyt met een verbaerelijk gewelt / en komen de woedende Water-baeren als tot den Hemel om hoog te ſteygeren; en de Schepen daer van aengerant zijnde / komen in 't uytterſte gevaer; gelijk als hier d'ervarenheyt ons leerden: want wy van ſulk een ſchrikkelijk Tempeeſt / oock noch in deſen nagt / wierden beſtormt; vonden ons haeſt en ſchielijk / doch niet onverwagt / dewijl lang waren gedreygt / in een jammerlijke ſtaat met Schip en Volk gebragt. De bulderende Winden vlogen in het begin rontom het Compas; hielden geen ſtreek / en quamen als Donderſlagen uytter hoogten ſeer afgrijſelijk nedervallen. Het Seyltuyg ſcheurden aen flarden en vloog met ſtukken en brokken daer heen. De Zee / te vooren onſtuymig / lag nu gelijk en effen; evenwel ſcheen ons Schip te ſinken / door ſoo vreeſelijke Winden / welk als uytter hoogte komende / diervoegen quamen te bulderen en te raeſen / dat malkanderen door luyt ſchreeuwen en roepen nauwelijks konden verſtaen. Ons Schip wiert t' eenemael op een zijde gedrongen / daer voort en ſchilden een goet gedeelte onder water geraekten. Onſe vlijtige Matrozen en Soldaten toonden haer goeden yver en vlijt met pompen en balyen / om het invliegende zee-water uyt het Schip te krijgen. doch alles ſcheen vrugteloos te zijn: Soo dat in deze verſchrikkelijke nagt / eerlange in d'uytterſte noot ſoo verre geraekten / dat een verbaerelijk geſchreeuw de vrees ook in de ſtoutſte harten verdubbelde; als onder een droevig hantgewring verbaesdelijk uytgeboeſemt wiert: Wy ſinken, Wy ſinken! Ag help ons Heere Godt, wy gaen te grondt! Welk geſchreeuw ſoo Orkaens beſchrijving. Schrikkelijken ſtorm. Geraeken inde uytterſte noot.

kragtigen indruk in de kloekste gemoederen quam te geven / dat die nu selfs scheenen te beswijken. Dus quam het dan hier met ons op de keel en 't leven aen. Veel onversaegden waren nu seer gedwee geworden; dies baden wy alle / meer doot dan levendig / den Almagtigen / dat hy onse benaude zielen / dewijlen geen lighaems hoop nog uytkomst saegen / wilde genadig zijn; ons gevende een salig eynde.

Het Gebed / 't welk dikmaels soo flaeuhertig wort gestort / geschieden hier by in meerder ernst; 't welke nu met sugten en tranen by velen wiert uytgeboesemt. Ondertussen namen de felle Winden een barst / brullende met de vreeselijkste ruikken en vlagen / van het Westen Oostwaerts heen. Straks scheen toen de verschrikkelijke Zee met hare woedende Water-baren als tot in de Lugt en donkere Wolken op te stijgen; dog quam ons Schip een weynig weer te rijsen; maer wierden nu grouwelijk op en nederwaerts geslingert ende geslagen: evenwel schepten weder een weynig moet / vermits dees donkere nagt verdween / en dat de lang gewenschte morgenstont begon te komen; alhoewel dat de felle Winden / met Donderslagen vermengt / haer nu nog vreeselijk lieten hooren; dog begonden kort daer aen af te nemen: en kregen des middags weer hantsaem weder; de bruyne Wolken scheurden / en Lugt en Zee bedaerden hoe langs hoe meer; soo dat het lieffelijk Sonne-ligt met sijn aengenaeme straalen / ons wederom als op nieuw het leven quam te geven. Dus schenen wy uyt den afgront der zee als weder verresen: Loofden en dankten onsen goedertierenen Godt met vrolijke zielen / voor sijn Vaderlijk bescherm; en sloegen ons Volk weer andere Seylen aen: waer op toen vorders de Coers naer 't Oost-noord-oosten setten / met een gewenschte voortgang.

Holle Zee.

Worden verlost.

Maer het Scheeps-volk / nog tegens de ongemakken op zee niet suffisant genoeg / naer het scheen / begonden / van wegens de koude / storm / en andere ongelegentheden als afgesloofd / een groot getal siek te worden; in weynig dagen konden wy ontrent vijftig / soo Matroosen / als ook Soldaten tellen / die met een brandige Siekte en rasende Koortse 't meerendeel aengetast vonden; dies hadden wy nu met onse twee Chirurgijns genoeg te doen / met nagt en dag den selven te besoeken / haer goede Remedien t'ordonneren / Siekevaers te stellen; en die begonden te beteren / goede spijse te verschaffen. Alle welke Middelen van den Almatigen soo wel gesegent wierden / dat meest alle de Sieken en Kranken van een spoedige beterschap / tot haer volle gesontheyt quamen; invoegen de vreugt en blijtschap wederom in Scheeps-boort begon te leven.

Brandige Siekte onder het Scheeps-volk.

Spoedige beterschap,

Maer eylacs! dit moye weer duerde niet lang; want eerlang quam een verbaerlijker siekte onder het Volk te domineren / dewelke doodelijker / t'eenemael Pestilentiael bespeurden; ja een siekte soo verschrikkelijk / datse meest alle / die dit ongeval troffen / in 30 / 40 / of immers het meerendeel in 50 of 60 uren jammerlijk weg nam. De kloekste onder ons wierden nu aengetast; die siek geweest hadden / gingen vry. De nedergeslagene wierden het meestendeel rasent / en stelden haer aen als dulle menschen. De Pest-holen en Buylen / als ook het Peperkoren / sag men aen de lighamen der kranken als in een volle Pest te voorschijn komen. Sommige bloeden wel hevig uyt de neus / maer evenwel dat verhinderde nog de quaetaerdig

daer een Pestilentiale siekte op volgt.

digheyt van de siekte niet: Andere braekten/ of kregen een geweldige Buykloop; dan geen verligting/ ontlasting/ of ademhaling/ maer wel een vermeerdering van het quaet/en een gevolg van raserny en ylhoofdigheyt; dierhoegen/ dat dees ellendige in weynig tyts quamen den geest te geven. Ja de brant/ quaetaerdigheyt/ en het fenijn van dese gevaerelijke siekte was soo groot/ dat wy de geheele monden van dees ademtogende/ als lippen/ tong/ keel/ en gehemelt/ gedurig met aengroeyende korsten/ en een swarte dragt/ de welk den bangen adem dreygden te verstikken/ vonden beset; en sulks nauwelijks weg genomen zijnde door de bequaemste middelen/ groeyden in weynig tijts weder als vooren aen: Kort/ de benauwtheydt in de sommige was soo groot/datse met dolle raserny bevangen/ haer selfs tragten het leven te benemen/ ende met touwen/ of wat sy maer konden bekomen/ haer sogten te verworgen; 't welk wel noyt gebeurt/ maer egter door onse vlijt verscheyden mael is belet geweest/ of ware sulks anders voorsekerlijk aen verscheyden Persoonen geschiet. Somma/ die van dese verschrikkelijke Siekte wierden aengetast/ storven al schuymbekkende in weynig uren tijts/ niet tegenstaende alle de goede middelen / hier in dese gelegentheyt geordonneert: en waren van stonden aen dese Lijken over het lijf heel blauw/ paers/ en ongedaen uytgeslagen/ ende sommige met bleynen beset; welkers swarte uytgelatene vogtigheyt een afgrijselijke stank causeerden. Verloren aldus in korten tijt wel by de dertig menschen/ onder de welken dat den Opper- en Onder-stierman/ de Sieken-trooster/ den Schrijver mijnen goeden Vrient en Reysgenoot/ ende meer andere van Scheeps-officieren wierden getelt. Eene van d'Adelborsten/ een rijk mans soon/ sprong in sijn ylhoofdige dulligheyt by donkere nacht in volle zee/ terwijl de geene die by hem waekten/ hem van drinken sou versorgen: Hy wiert van stonden aen wel gesogt/ maer niet gevonden. Ons belangende/ schoon wy gedurig ontrent dees arme lijders/ en hare besmettelijke siekten besig waren/ soo bleven wy nogtans/ tot een yders verwondering/ fris/ gesont/ en wel te pas; 't welk ons verpligten/ om staeg hier voor den goedertierenen Godt te loven en te danken.

Nu/ terwijlen vast dagelijks eenige van de onse quamen weg te sterven/ en dat de ruyme Zee ons tot een Kerkhof diende/ om onse doode Lijken in te swelgen/ soo quam ons noch een andere swarigheyt over: namentlijk/ dat wy door de gestadige Suyt-oostelijke winden/ die ons vroeger/ of eerder als dagten/ hadden ontmoet/ beneden de Straet van Sunda, op de West-kust van Sumatra quamen te vervallen. De verre Voyagie uyt ons Vaderlant/ die wy nu meenden haest voltrokken te zijn/ scheen nu met ons maer begonnen; vermits geen kans noch middel en konden sien/ om voor het lang gewenscht Batavia met dese Mousson te komen/ door de gestadige zuyd-ooste Winden/ en verdrietige tegen-stroomen/ die gemeenlijk langs de gemelde West-kust/ tot in November, komen te continueren. Dus schenen de middelen voor ons opgesloten/ omme voor ettelijke weeken noch tegens winden/ stroomen/ en holle water-baren aen te sullen konnen avanceeren. Vervallen op de West-kust van Sumatra.

In dese gelegentheyt/ en hoogdringende noot de Scheeps-raet by malkanderen zijnde vergadert/ besloot men gelijkerhant/ de groene wal/ die Resolutie.

voor ons lag / te soeken : op hoop / aldaer een vredig Volk / en goede Ververssinge voor de sieken en kranken te sullen vinden. Nauwelijks was dese resolutie beraemt / of stevende aenstonts met een hertelijke vreugde / ende vierig verlangen / naer de lustige lantsdouwe der West-kust van Sumatra; daer nader komende / een groote bogt of Inham vonden / het welken d'onse vermerkten de Bay en het cierlijk gewest van Sillebar te zijn; 't welk de blijdschap dede verwakkeren. Setten het derwaerts heen / vermits den aengenamen Oever / alom met hooge Bergen en seer digte Bosschagien zijnde beset; dit schoon Gewest / uytmuntender als d'andere / ons een vollen overvloet van Kinse Fruyten en goede Gewassen scheenen te belooven. Vonden in het inseylen van dese Bogt van Sillebar, welkers omkreits met seer hooge Bergen sagen beset / soo quaden ankergront / dat perijkel liepen om met ons Schip tegens een klippige droogte / daer op de zee geweldig sloeg / geworpen te werden ; doch onse Ankers noch ter regter tijt en plaetse vallende / wierden van sulks beschut.

Aenkomst in de Bogt van Sillebar. Quamen aldus behouden (Gode zy lof en dank voor sijne genade) tot in dese vermaerde Bogt van Sillebar te arriveren ; vonden ons niet heel verre van het Vlek der Sumatranen ; sagen den groenen vermaeckelijken Oever alomme met een lustig en aengenaem kreupel-bosch beset: doch vernamen ontrent de plaetse daer wy lagen / op strant Wooningen der Indianen, maer wel niet verre van ons / wat bogtwaerts in / een uytstekende hoek / daer agter wy vermoeden het stedeken Sillebar te zijn, gelijk als ook naderhant verstonden. Somma / vonden ons heel verblijt / verhopende van d'Inwoonderen des Lants versch Water / ende verversching van Eetwaren en Fruyten te bekomen: niet denkende op het quaet en droevig ongeval / dat ons hier bespoong ; waer van wy kortelijk in het derde Hooftstuk sullen spreeken.

Het derde Hooft-stuk.

Lant-togt. Worden van *d'Indianen* van *Sillebar* vriendelijk, doch geveynst verwellekomt ; krijgen van haer gewenschte beloften. Bedriegelijke woorden des *Orankays* van *Sillebar*. Wederkering naer boort. Wonderlijke baet door *'t Sumatraes* water, ontrent de Sieken. Tweede Lant-togt, om Verversing ; worden van de *Sumatranen* verwellekomt, en vriendelijck ontfangen. Bedriegelijkheyt desselfs. Dispuyten over de Handelplaets, doen de *Nederlanders* voorsigtig zijn. 't Bedrog der *Indianen* breekt uyt ; die twee *Nederlanders* bespringen, en deerlijk vermoorden. De Schuyt en Boot nemen de wijk naer boort ; daer dees droevige tijding brengen. 't Gevaer in *Sillebar* uytgestaen. Storm. Vertrek. Geraeken binnen de *Straet van Zunda*. Komst op *Batavia*.

TOt in dese verre Gewesten nu gkomen zijnde / soo waren onse nieuwsgierige oogen als geduerig nae de groene ende vermakelijke strant gevest: daer insgelijks de swarte Indianen met een algemeene

gemeene verwondering stonden naer ons Schip te glueren. Wy dan lieten de witte Vree-vlag wayen; en deden een schoot met grof Kanon / om haer / volgens d'ordinare wijs / aen boort te lokken; dog en sagen nog evenwel geen Vaertuyg tot ons naderen. Maer den avont alreets komende / verhopende sulks des anderen daegs te sullen geschieden; vernamen des anderen daegs een groote meenigte van Ligten en Vuyren langs de strant; waer door de Sumatranen scheenen goede wagt te houden / en ons niet veel te betrouwen. 's Morgens nog al geen Vaertuyg siende komen/ was 't beklaeglijk het droevig gekerm der kranken te bespeuren; verlangende uytter maten nae een weynig verkoeling ende ververschingin haren hoogdringende noot: dan sulks en konde men niet bekomen / sonder de middelen / die nog overig scheenen / by der hant te nemen. De Sloep dan uytgeset zijnde / wiert straks met kloeke Mannen / die haer dienst van selfs quamen te presenteren / gemant en klaer gemaeckt; de welke sommige Roers / Pistolen / en scherpe Klingen (of 't haperen mogt) dog bedektelijk en verborgen / met haer namen. Ons voeren den Koopman en Stierman met de gemelde Sloep / en een Vrede-vaentje / naer Lant. Dog aldaer by den Oever genadert zijnde / konde geen Indianen te spreken komen; dewyl die haer staeg / in 't naderen van de Sloep / in 't groene Kreupel Bosch verscholen. Ons quamen de onse onverrigter saeke aen boort; dog resolveerden andermael de strant een weynig verder bogtwaerts in te soeken: dat van stonden aen wederom wiert te werk gestelt. Ons derwaerts roeyende / quamen wegens harde stroomen / andermael beneden de bogt / daer 't stedeken Sillebar lag; en buyten de voorgemelte hoek / den lustigen Oever te genaeken / daer meenigte van groote Boomen stonden. Hier quamen eenige swarte Indianen, zijnde meest nakt / als dat een kleetje voor de schamelheyt droegen / te voorschyn springen / met Boog / Pijlen en Assagayen in de vuyst: roepende in de Malaitse Tael braegs-gewijs / wat wy voor luyden waren; van waer de komst / en wat alhier begeerden? Waer op twee van onse Nederlanders, de Malaitse Tael bekent / en als Tolken mede gevaren zijnde / antwoorden: dat wy Hollanders waren / ende van daer in 't herwaerts komen naer Batavia door contrarie stroomen en tegen-winden / op dese Kust vervallen waren; ende nu / volgens 't goet vertrouwen 't welk hadden op d'Inwoonderen des Lants / hier aengeroept quamen / om voor betalinge met Gelt / of Nederlantse Waren / ververssinge van water / fruyten / en wat bekomen konden / vriendelijk te versoeken: dat wy sulks verkrijgende / den Orankay van Sillebar met een milde Schenkagie souden gedenken. Dese woorden waren naeuwlijks uytgesprooken / of de listige Sumatranen riepen alle gelijk / de onse aldaer seer wellekom te zijn; en dat alhier ter tegter plaetse waren aengelant / dewijle daer alderhande schoone Fruyten en lieffelijke Gewassen / als Coques-noten, Orangie-appelen, Limoenen, Bananas, Pynang, en wat nog meer begeerden / rijkelijk voor een gemeene prijs bekomen konden: mitsgaders delicaet voetsel en Vee / van Geyten / Hoenders / Eenden / Schapen / Ossen en Koeyen / Melk / Eyeren / Groenten / en Vis; alles wat dagelijks op de Markt van Sillebar te koop quam / daer soo wel de vreemden als d'inboorlingen vrylige toegang vonden / om alles te koopen en te verhandelen / wat begeerden.

Lant-togt in Sillebar.

Worden van de Inwoonderen van Sillebar vriendelijk, dog geveynst, verwellekomt: Bekomen van haer gewenschte beloften.

 Dese

Dese woorden waren goet / en scheenen waerlijk uyt een goeden inborst voort te komen; te meer / dewijl ook eenige van d'aensienelijkste hier by gekomen zijnde het selve met een getrouwen en regten ernst scheenen te bekragtigen. Hier op van den Inlantsen Coebak te voorschijn komende / noode men d'onse heel vriendlijk op de strant / om van het lieffelijk kruyt de proef te nemen; het welk de sommige datelijk / om aen d'Indiaenen geen quade suspitie te geven bestonden te doen; traden aen lant; en wierden andermael vriendelijk verwellekomt / en genoot om in de groente neder te sitten. Aenstonts quam van het Inlants kruyt te voorschijn / 't welk yder op sijn maniere gebruykende / goet geoordeelt en geprezen wiert. Somma de Tolken / als ook de andere / vonden een goet genoegen in het onthael der Swarten / door dien sy alles aen de onse soo vriendelijk en openhertig quamen te presenteeren: en wierden ons volk / niet verre van daer / toen by een seer aengename soet-vloeyende Rivier / geleyt / alwaer de klare vogt / onder een lommer van hoog-getakte boomen / en met een stil gedruys / quam van het gebergte naer de zee-kant rollen. Hier sprak een Swarten Orankay, die by de Sumatranen het hoogste woort scheen te voeren / de onsen op dees of diergelijke wijse aen:

Bedriegelijke woorden des Orankays van Sillebar.

Siet, vrienden, hier kan uw volk het water halen, wanneer uwen Kapiteyn believen sal, de Boot met volk en leege water vaten aen lant te stueren; en wat de ververschinge van Eet-waren en Fruyten belangt, die sullen u hier op strant rijkelijk, voor gelt, te koop gebragt worden: of zijnder Spiegels en Messen te bekomen, sullen hier ook aengenaem zijn. Nu gaet, ô Vrienden, en komt op morgen wederom, zijt niet beschroomt; maer komt vrymoedelijk aen, ghy sult ons seer wellekoom zijn. En diergelijke woorden meer. Ja presenteerden aen d'onse noch ten overvloet / dat soo wanneer eenig mis-vertrouwen onder ons volk / 't zy grooten of kleynen / mogten zijn / datse gewillig twee persoonen van de haren / als Ostagiers, aen Scheeps-boort souden vergunnen / tot verseekering van hare vrientschap en onse gerustheyt. Dan d'onse al veel te ligt geloovig / scheenen te genereus / om vermoeden van misvertrouwen aen d'Indianen te geven / sloegen 't selve af; en gaven ten antwoort: Dat niet twyffelde aen de gunst en opregtigheyt des Volks van Sillebar; dies haer wederom / onder de betooninge van veel vriendschap / in de Sloep begaven / twee putsen van 't Sumatris water tot een proefjen met haer nemende; wierden van de Swarten tot soo verre geconvoyeert / en af-gevraegt: Of d'onse geen Schiet-geweer na Lant hadden mede genomen? Daer op d'onsen / in plaetse van agterdogt te krijgen / tot antwoort gaven: O neen; wat behoeftmen sulks, wanneer men goede vriendschap soekt. Daer op malkanderen / in 't afsteeken / een goeden naeht toe wenschten.

Aen Boort geraekt zijnde / verstonden wy alle met vreugt / de goede gelegentheyt / om hier in Sillebar te bekomen het gene van nooden hadden: ja wy begonnen van stonden aen een nieuwe couragie / lust en ander leven in de gemoederen van de sieken en kranken te bespeuren / die met harten en zielen riepen en wenschten; ja snakten yder om 't eerst / om een kleyn dronkje van 't mede-gebragte water te bekomen / om haren brant / die warelijk groot was / te verkoelen. Wy gaven 't haer / doch met discretie; en bevonden ook / dat selfs een dronkje van dese koele vogt / de ademtogende

Wonderlijke baet door het Sumatraes water, in de sieken en kranken bespeurt.

gende zielen en de benauwde herten van defe arme lijders / konde versterken en verquikken.

Soo dat nu een yder wenschten / om meerder voorraet van water; op dat soo heylsamen en aengenamen vogt / de gesonden / en voor al de sieken en kranken mogten verkoelen / verfrisschen en verheugen.

Den naest-komenden morgenstont began nauwelijks door te ligten / als men het volk met een lustigen yver aen 't Scheeps boort besig vont / met de Sloep tot de Land-togt gereet te maken / en de Boot met leege water-vaten te vullen. Alle ding vaerdig zijnde / verburgen drie of vier geladen Musketten in de Vaertuygen / onder de Presenningen / om de selve / in tijt van noot / te konnen gebruyken. Hier op staken den Koopman en Stuurman / met beyde Vaertuygen / van Boort / met haer nemende kramerypen en gelt / steekende naer de groene Wal en lustigen Oever / daer gisteren waren van daen gescheyden: Daer met een Vrede-vaen de strant genakende / vonden den selfden Orankay, en Swarten van 's daegs te vooren / dog met een veel grooter getal van plat-geneusde volkeren / omcingelt / die vast alom heen stonden met Vrede-vanen / na de komst der onse te wagten. Aenstonts wierden de twee Nederlanders, die daegs te vooren voor Tolken waren te lande geweest / door dese trouwloose weder aen strant genoodigt; 't welk geschiede: en wierden niet alleen van den gemelten Orankay; maer ook van andere Sumatranen, die over het volk desgelijk scheenen te commanderen / seer vriendelijk verwellekomt; en (ik spreke na uytterlijken schijn) uytnemende minnelijk ontfangen. Men noode haer in de groente een weynig neder te sitten / om malkanderen eens te spreken / terwijlen de Boot en Schuyt een weynig van strant / om vlot te blijven / naer bescheyt vertoefden. Den Koopman en Stuurman / volgens last en ordre van onsen voorsigtigen Schipper / welke niet geraden vont / met al het volk aen Land te komen / voor dat nader en sekerder bescheyt verwagte / en verhoopte te ontfangen; denkende aen de listigheyt der Sumatraense volkeren / die hare trouwloosheden soo groot zyn / datse heel de werelt over klinken.

Onse Tolken dan verhaelden nu wederom d'oorsaek van hare komst / en datse ververfinge van water / en wat nog wijders bekomen konden / versogten; mits gelt en Nederlandse Waren met haer bragten; als ook een geschenk / om aen den Oversten van Sillebar te presenteeren: verwagtende d'onsen in de Vaertuygen / wat bescheyt sy-lieden souden believen te geven; en naer een teeken van verfekering / of met haer volk in veyligheyt het Lant soude mogen betreden. Waer op den Orankay, die 't grootste gesag scheen te voeren / benevens d'andere Sumatraense Heeren / met betooninge van genegentheyt / dog heel geveynst / antwoort gaven; Dat ons volk daar wellekoom was, en vriendschap foude genieten. Maar dat sy Orankayen van Sillebar, ten dienste van d'onse / geraden vonden / soo wanneer wy soet / gesont en lieffelijk water sogten / wy dan maer geliefden met Boot en Schuyt een weynig verder bogtwaerts in te varen / tot aen de binnekant van dien / daer van wy te vooren hebben gerept; daer het beroemde vlek of stedeken Sillebar souden vinden; en benevens dien een klare water-stroom / die van het gebergte / en onder de schaduw-gevende Koques-boomen, en groene bosschagien door vermakelijk strantwaerts quam te

Tweede Lanttogt.

De Tolken worden van d'Indianen van Sillebar verwellekoomt.

Hun gesprek met d'Orankay.

Bedriegelijkheyt des selfs.

Dispuyten over de handel-plaets, doen de Nederlanders voorsigtig zijn.

te rollen / daer wy niet alleen beter water / 't welk hier brak / en ginder ſoet was / ſouden bekomen. Maer ook benevens dien was op de Markt van Sillebar alles te koop; en kon daer gevoegelijker / als hier op de ſtrant / ons werden gebragt / geveylt en aen-gepreſenteert / wat maer begeerden / of ons nootſakelijk dogt / te koopen; 't welk alhier op ſtrant niet wel konde geſchieden / van wegens het Boſch / en digt bewaſſen kreupel-groen. Daer op de Tolken weder antwoorden: Datſe dienden haer Principalen, in Schuyt en Boot, bekent te maken, het geen ſy Orankayen hun quamen voor te ſtellen; 't welk geſchiede: traden na de vaertuygen / en maekten aldaer hun wedervaren bekent / terwijlen de ſwarten na antwoort wagten.

Bedrog der Indianen breekt uyt.

Dit verſoek van d'Orankayen van Sillebar, en ook quanſuys hun vriendelijke raet-geving / ſoo bedriegelijk als waerſchijnelijk voor geſtelt / de onſe bekent gemaekt zijnde / verheugden het meerendeel des volks; dan ſommige daer en tegen kregen agterdogt en quaet vermoeden: te meer / om dat een yder verſekert was / dit water alhier ſeer goet te zijn; dan andere wederom konden geen trouwloosheyt nog eenig bedrog in ſulks beſpeuren; ja wenſchten met hart en ziel het ſtedeken Sillebar nader te komen. Evenwel quamen onſe getrouwe Tolken ſtraks / uyt laſt der Opper-hoofden / d'Orankayen beſcheyt brengen: dat haer Lants-genooten / in Schuyt en Boot / dees minnelijke preſentatie was bekent gemaekt; die voor ſoo grooten gunſt van toegang in het ſtedeken Sillebar te krijgen / de Heeren van dit geweſt ſeer vriendelijk deden bedanken. Verſoekende wijders / dat dog d'Orankayen beliefden goet te vinden / dat d'onſe alhier het water mogten halen / gelijk als daegs te vooren hen toegeſeyt was; dewijl het ſeer goet van ſmaek / en ook een ygelijk wel bekomen was; en dat de Ingeſetenen 't vorder / met hare kanoas / en ligte Vaertuygen / maer geliefden alhier te laten brengen daer men haer alles ten genoegen ſoude betalen; ſoo dat ook alhier gevoegelijk konde verhandelen / wat begeerden ons toe te laten komen; dan behoefde men door het onbekende Sillebar niet te dwalen / daer door onkunde van 't volk yets mogte geſchiede / dat eenig ongenoegen quamen te cauſeeren / 't welke liever ſogten voor te komen.

Nader geſprek met de Heeren van Sillebar

De twee Tolken worden beſprongen en vermoort.

Hier vonden haer nu de Orankayen van Sillebar in haer goddeloos voornemen / 't welk was / het altemael te vermoorden / geſtuyt; en (naer het ſcheen) diervoegen haer toeleg ontdekt; dat nu de moed verlooren / om tot haer wit te komen; en vreeſende dat ook deſe twee onnooſele Tolken (dewijl niet verre van Schuyt en Boot waren) haer mogte komen te ontſnappen; ſoo was 't haer onmogelijk datſe langer konden veynſen; haer moortluſt was te groot / en de begeerten om 't Chriſten-bloet te ſtorten / ſoo geweldig / dat door hun onpatientigheyt voort-geſtouwt / haer duyvels en boos voornemen quamen uyt te voeren. Dus gaven de Orankayen maer ſlegts een wink aen d'andere Swarten / om aen te vallen op deſe twee arme Nederlanders: aenſtonts waren deſe bloetdorſtige honden gereet / en vielen met een verbaerlijk geſchreeuw op onſe Tolken aen / en vlogen een menigte van Aſſagayen, Spatten en Pylen, door de lugt en naer Schuyt en Boot / omme d'onſe (waer 't mogelijk) te vernielen / daer al het volk nog in gebleven was / behalven de twee Tolken; die / om dit gevaer t'ontkomen /

men /

men / van ſtonden aen naer het water vloogen; maer ſtraks beſprongen en voort omcingelt zijnde / wierden gevat / geſlingert en geſleept / tot dat men de hoofden af-geſlagen hebbende / by het hayr opnam / en die ſoo bloedig / be-zant / en begruyſt / met hunne zabels in de vuyſt / ons volk vertoonden / die van wegens dit ſchrikkelijk werk / meenden van ſpijt te berſten; te meer / wanneer het geſchreeuw van deſe bloetdorſtige Indianen haer dusdanig ter ooren quam: Nu Hollantſe duyvels, ey kom aen Lant; wat toefje noch; ſiet hier, dit ſal uw wellekoomſt en ververſching zijn. Doch ſtaken d'onſe van ſtonden aen naer het diep / en vaerdig van de wal / om niet in 't gewelt van ſulk een woedende meenigte te vervallen; en rukten terſtont / in deſe onverduldigheyt / hare geladen Musketten en Piſtolen voor den dag / loſ-ſende onder dien trouwlooſen en goddelooſen hoop hun kogels; doch en wiſ-ten naderhandt niet / of yemant der Swarten hadden geraekt: want de ſelve haer aenſtonts in 't groene Kreupel-boſch verſchoolen; ſoo dat een lee-dige ſtrant vernamen: dies weder-keerende / quamen aen boort geroept / daer ons deſe droevige tijding / in plaetſe van aengenaem water en ververſching / bragten. Wreetheyt der Swarten. Schuyt en Boot neemen de wijk na Boort.

C Hier

Hier viel nu de moet van levens hoop / en al de couragie in Sicken en Kranken nu weder t'eenemael ter neder: de ademtogende klaegden jammerlijk; sugten en kermen was 'er geen gebrek / dewijlen alhier soo lustigen Lantsdouwe / en aengenaem Gewest voor d'oogen sagen / daer wat ons dienden genoegsaem was / en egter niets ter werelt en konden bekomen. Wy troosten haer dan naer ons vermogen / en dankten Godt voor sijne bescherming / ons ook in dese gelegentheyt betoont: want bevonden nu seekerlijk / dat / soo wanneer de Sumatranen de saeke wel aengeleyt hadden / dat ons altemael ligtelijk hadden kunnen overweldigen ende vermoorden: dewijl het meestendeel des Volks van Schuyt en Boot met hart en ziel verlangden aen Lant te mogen komen / omme daer eens de lang gewenschte Fruyten en Indiaensche Gewassen / als ook het lieffelijk Inlants water te genieten: niet twijffelende aen de vrientschap die de Swarten ons dus volmondig quamen te presenteeren. Ende wanneer de Indianen, daer wy begeerden / ons 't water te halen maer hadden toegestaen / en daer op de strant langs heen den lustigen Oever / van hare Fruyttagien hadden te koop gebragt / wie sou dan van d'onse in Schuyt of Boot gebleven hebben? Hoe nieuwsgierig de Vreemdelingen in verre Gewesten zijn / is heden bekent / en hebben al vele met eygen schaden ondervonden; doch is het ligtelijk af te meten / hoe dat een yegelijk verlangt om eens een vermaekelijke Lantsdouwe te betreden / wanneer hy een langen tijt als Noach in een besloten Ark / op de holle wateren / sonder Lant te sien / heeft omgeswurven. Als nu ons Volk op strant verstroyt / de sommige besig met Water halen / andere met Eet-waren / Fruyten / ende Gewassen te verhandelen en te koopen / of met in het Kreupelbosch en elders heen te dwalen / waren verdeelt geweest: hoe ligt ons Volk / als doen vermoort / de Vaertuygen beset / en alles prijs gemaekt / en daer op voort met kragt van Volk en Schuyten (daer het haer selden aen gebreekt) ons Schip besprongen / dat alrede van 't kloekste volk ontbloot / ende met gebrekkelijke belemmert / ligtelijk van haer hadden konnen verrast en ook vermeestert worden. En niemant dunke dit vreemt te zijn: want in dit selve Jaer van 1658. hebben de Indianen van Palimban (leggende op de binne-kust van dit Sumatra,) twee Nederlansche Schepen verradelyk besprongen / en 't volk op een schrikkelijke wijse om hals gebragt: dat de Nederlanders, met de vernielinge van Palimban, naderhant ook gewrooken hebben; en alhoewel ons het selve onheyl dreygden / zijn dus verre noch sulken ongeval ontkomen.

Mistroostigheyt der Sieken.

De perijkelen in Sillebar uytgestaen.

Twee Schepen voor Palimpan, door de Indianen besprongen, en 't Volk vermoort.

Evenwel scheenen wy nu van alle middelen versteken / om voorspoedig op Batavia te geraeken / dan dees eenige scheen voor ons noch overig te zijn: namentlijk / t'zeyl gaende tegens kontrarie Winden / Stroomen en Water-baeren aen / de Reys te vorderen / soo veel ons doenelijk soude wesen. Wy maekten ons tot dien eynde noch dien selven avont klaer / om van dese rampsalige Verversch-plaets wederom zee te kiesen; daer gelijk als tot een volle maet en soop van d'ongevallen ons bejegent / noch een seer gevaerelijke storm mosten uytstaen / die ons tegens de nagt seer hevig quam bespringen; zijnde vermengt met schrikkelijke Donderslagen / die de Zee / Lugt / Hemel en Aerde deden beven en trillen / en de harten van d'alderstoutste konden ontsetten en doen beswijken; daer by quam slaeg aen

Hevige storm.

en schrikkelijke Donderslagen.

den den snellen Blixem nederwaerts gedaelt; en de Storm-winden soo verschrikkelijk / dat die ons dreygden op lager wal te bonsen ; daer wy / schipbreuk lijdende / de handen der Moordenaren niet en konden ontgaen. Dus wierden wy alle met een gantsch droevigen ondergang gedreygt. De Ligten en Vuyren van onse bloetgierige Vyanden wierden langs strant gesien; daer ongetwijfelt quamen te wenschen / dat wy schipbreuk mogten lijden: dan onsen goeden Godt beletten andermael / dat niet in handen van dese trouweloose Moordenaren en quamen te vervallen; dewijl de storm haest quam te stillen / en t'eenemael te bedaren.

Perijkel van schipbreuk.

Worden verlost.

Den morgenstont gekomen zijnde / ligten onse Bootsgesellen de Ankers uyt de gront; rukten het zeyl-tuyg op / en staelken uyt Zillebar in volle zee. Toen wederom aen 't laveeren tegen de wint en stroomen aen / gelijk voorheen; hadden als noch de wint zuyd-oost / daer heenen wy mosten wesen / om het lang gewenschte Batavia te bezeylen. Dus sukkelden wy dan ettelijke dagen agter een: somwijl een weynig vorderende / en dan wederom door de stroomen heel agterwaerts geraekende / langs de hooge Bergen van het groot en magtig Eylant Sumatra, steekende met sijn hooge toppen tot boven de Wolken uyt. Dus dan swurven wy langs dese West-kust / tot al eenige dagen in October waren gepasseert; wanneer de Winden begonden te weyffelen / en de Stroomen te kenteren: soo dat avanceerende / eyndelijk de blakke hoek passeerden / en in de Straet van Zunda quamen; daer wy / door tegen winden en stroomen / mosten laveeren / of ankeren / nae de gelegentheyt ons diende; hadden veel stilten; doch geraekten egter / naer veel stribbeling / onder de groene Kust van Java; daer nu verhoopten van de Javanen ververssing te sullen bekomen: doch vonden ons wederom bedrogen. Sagen wel dagelijks van hunne Vaertuygen / Tynangs, Jonken, en snel bezeylde Vliegers digt by ons ende voor ons over zeylen: maer niemant en quam ons / hoe dat wy winkten en wuyfden / aen boort genadert; waer door wy nu langs hoe meer begonden / ja genootsaekt waren te gelooven / dat het noch Oorlog tusschen de onse en 't Koninkrijk Bantam was; onder het welke dat niet alleen hier ontrent de Kust van Java, maer ook een goet gedeelte van Sumatraes West-kust hoorden / ende voornamentlijk de Bogt en Lantstreek Zillebar. Dus hadden wy daer / gelijk nu eer lang verstonden / by onse doot-vyanden heul en onderstant gesogt: doch had men ons egter het tegendeel / aen de Caep de Bon Esperance, als voor de waerheyt ingeboesemt: namentlijk / dat het Vrede met ons en Bantam was; het welk alreede nu anders hadden ondervonden. Voort-zeylende / mosten menigmael ankeren: somwijl seven of agtmael in vier en twintig uren. Niettemin / door soo vele tegenspoeden heen geworstelt zijnde / vonden ons Volk nochtans nu wederom soo gebetert / ende meest altemael soo gesont / als of in Zillebar overvloet van goede ververssing verkregen hadden: Godt Almatig dankende voor sijn genade; passeerende het hooge boomrijke Eylant Crakatouw; benevens desselfs geburen / als Zibbesee, Poele besje, Dwers in de weg, en Toppershoetjen; altemael midden in de Straet van Zunda gelegen / en vol Geboomten en Wildernissen beset. Quamen toen onder het hooge Lant van Anyer, en tot niet verre van Bantam: daer twee Hollantse Oorlog-Schepen ontmoeten / die voor het vyandelijk Bantam kruysten /

Vertrek uyt Zillebar.

Octob. 1658

Komen in de Straet of engte van Zunda.

Oorlog tusschen de Hollanders en 't Koninkrijk Bantam.

Ontmoeten 2 Hollantse Kruyssers.

kruysten / om d' ingesetenen hun zeevaert te beletten. Der selver Schippers quamen ons straks aen boort gevaren; hieten ons wellekom / en setten ons eenige Batavische Verversting by: daer voor onse Opperhoofden haer wederom met eenige Vaderlantse Waren beschonken. Bleven des nagts door stilte by een / maer 's morgens 't koeltjen waeckerende / verlieten haer: passerende Bantam; en quamen eyndelijk den 15 October op de gewenste Reede / voor de wijtberoemde Stadt Batavia te arriveren.

Komst op Batavia.

Het vierde Hoofdstuk.

Swier, en wellekomst ter Reede van *Batavia*. Den Schrijver, meenende na *Banda* te vertrekken, wort in het Kasteel *Batavia* geordineert te woonen. Vertrek der Retour-vloot naer het Vaderlant. Wonderlijk *Nieuwe-jaer* der *Chineesen* op *Batavia*, by den Schrijver bespeurt. Hun vreemde actien, Godtsdienst, Offening aen den Satan; hare Maeltijden, en vordere Costuymen; als ook hun Zeden, Kleeding, Huyshouding, Wooningen; Tafel-ordre, ende Begraeffenissen. *Batavia* van de *Javanen* geallarmeert. Sware Justitie, ende waerom. Wonderlijke Historie.

Wonderlike swier, en wellekomst ter Reede van Batavia, by den Schrijver aengemerkt.

WY dan nu voor het schoone Batavia aengelant zijnde / kregen van stonden aen den Heer Fiscael en sijn gevolg aen boort / om / volgens 't ordinaris gebruyk / ons Schip en Lading te visiteeren / ten eynde of ook particuliere Goederen ende Koopmanschappen met ons overgekomen mogten zijn: doch niet vindende / soo begaf hem den gedagten Heer weder na Lant. Straks quamen ons toen een goet getal Heydense Chinesen, binnen Batavia woonende / aen boort gevaren / om te sien of hier geen voordeel met Hollandse Kramerven / en wat hun gading was op te koopen / en souden konnen vinden: daer op wel haest de Kisten en Koffereu van het Volk (want hier was Gelt van doen) wierden geopent; ende ging voort dien handel aen van Spiegels / Naelden / Messen / Hoeden / Engelse Mutsen: ja de wolle Plungien selfs wierden nu aen de listige Chinesen gepresenteert / en vaerdig verkogt / vermits dese koddige Handelaers die voor een seer kleyne prijs konden bekomen. Veel Soetelaers / soo van Mooren, Javanen, Mistycen, als Nederlanders, quamen ons nu ook aen boort gevaren / om aen het volk alderhande Indische Fruyten / Eet-waren / en verversingen te verkopen; die nu goede neeringe hadden / vermits de lang begeerde lust een yegelijk aendrong en noodigde tot het genot van de aengename Gewassen en Fruyten: gelijk als daer waren de versch-geplukte Klappus nooten, Pompelmoesen, Orangie-appelen, Water-limoenen, Mangas, Bananas, en andere. Dan de snoepers / die geen maet en hielden / en wat te gulsig waren / kregen eerlang niet weynig in de klem: wordende schielijk van een heete koorts / Roode loop / en andere siekten aengetast / en daer van ook al verscheyde quamen te sneuvelen. Wijders quamen ons ook veel Nederlanders, die binnen Batavia woonden / of op andere Scheepen waren bescheyden / ons

aen

aen Scheeps-boort beſocken / ende verwellekomen; daer yder ſijn Lants genooten poogde op te ſoeken / omme door ſulks ſchrift of tyding van ſijn maegſchap te bekomen; ook andere om eenig nieuws uyt het Vaderlant te verſtaen. Somma / het krioelden dagelijks binnen Scheeps-boort / door de veelheyt der Menſchen / die te ſamen quamen gevloeyt; ſoekende een yder (na het ſcheen) het geen hem voordelijk mogte zijn. Dit duerden dus eenige dagen agter een / tot dat men het Schip begon te loſſen: als wanneer metter tijt dien toeloop verdween / en wy ons vermaek ſomwijl eens te lantwaerts namen / om Godt te looven en dancken voor ſijn genade en Vaderlijke goedertierentheyt / ons betoont; en om het floriſante Batavia te beſien / en buyten 't ſelve de luſtige Landeryen en Weyden te bewandelen; daer in nu de gewenſchte vermakelijkheden genietende. En alhier hadden wy nu vry veel van deſe voortreffelijke Stadt / en hare gezegende ſtant te ſeggen: dog wy en ſcheyden niet; Batavia ſal in onſe Reys-beſchrijvinge doorgaens 't middel punt zijn / daer onſe Reyſen in deſe verre Geweſten ſullen beginnen ende voleyndigen: dat ons occaſie geven ſal / om ſoo nu en dan van deſſelfs tegenwoordige ſtant ende gelegentheyt te ſchrijven.

Ons Schip was nauwelijks hier geloſt / of kregen de weet / dat van ſtonden aen met een lading Rijs naer het Muſſchaet-en Foely-rijk Banda moſten vertrekken. Vaerdig zijnde / meenden ik mede op reys te gaen / dan vont my geſtut en op 't onverwagtſt geordonneert om in het Kaſteel Batavia t'huys te komen / aldaer mijn Wooning en Leger-ſtee verkieſende / en waer te nemen het gene my opgeleyt was: 't welk my niets te wel behaegden / van wegen de kragtig-dringende reys-luſt / die mijn ziele beſat / en wederom t' zeewaerts troonde. Maer dewijl deſe mijne genegentheyt om reyſen geen plaets in de gemoederen van mijn Opperhoofden kon vinden / en dat deſe Ordinantie onwederroepelijk was: nam ik aen Scheeps-boort een vriendelijk afſcheyt van alle mijn Reijs en Lantsgenooten / dog voornamentlijk van mijnen goeden vrient en Opper-Chyrurgijn / Mr. Hermanus Benedictus; dewijle wy nu van Holland af als Broeders by malkanderen hadden gevaren. Hy wenſchten aen my veel goets / en ik aen hem behouden Reys: dan quamen tzedert malkanderen noyt weder te ſien / vermits hy in het welriekende Banda aen Lant geordonneert zijnde / met een Indiaenſe Vrouw te trouwen / hem daer ſoo vaſt quam neder te ſtellen / dat hy (mijns wetens) noyt van daer geraekt is.

Den Schrijver meent na Banda te vertrekken, Nov. 1658. dog wort in het Kaſteel Batavia geordonneert te woonen.

Ik begaf my dan op een Sondag 's morgens met mijne Goederen landtwaerts / in het Kaſteel Batavia; daer ik in 't Huys der Medicijnen was genootſaekt plaets en Leger ſtee te kieſen. Hier vont ik mede broeders / en werk / om dagelijks de gebrekkelijke te geneſen. Ondertuſſchen vertrok ons Schip naer Banda, benevens andere naer de quartieren van Amboina, Tarnaten, Makaſſer, en andere plaetſen. Daer en tegen quamen de Schepen Henriette Lowyſe, 't Root Hert, en Goeree, in November, en onſe malkker Leerdam in December uyt Hollandt, eerſt op Batavia aen te landen: als wanneer de jaerlijkſe Retour-vloot (nae het Patria gedeſtineert) met een luſtigen yver klaer geraekt zijnde / zeyl-ree lag / om zee te kieſen: dog hielt men nog eerſt een algemeene Vaſt en Bede-dag binnen de Stadt Batavia, omme Godts hulp en zegen. Agt

Dec. 1658. Vertrek der Retour-vloot naer het Vaderlant.

kloeke en niet minder rijk-geladen Schepen / sag men dan van Batavias Reede naer 't Vaderlant vertrekken / die wy genootsaekt waren de Bon Voyagie toe te wenschen.

Januar. 1659. Dit Jaer geeyndigt zijnde / traden over in dat van sestien hondert negen en vijftig / als wanneer in het midden van January nog twee Schepen / Erasmus en Naerden, geladen met kostelijke Retouren / naer 't Vaderlant / de Retour-vloot quamen te volgen. Wy waren al 23. dagen in 't Nieuwe-jaer gepasseert / wanneer de Chynesen / (die op Batavia vryheyt wort gegeven te woonen) haer Heydens Nieuwe-jaer vyerden / met soo veel grillen / afgoderyen / en sotte superstitie / datse onmogelijk zijn te verhalen. Eenige staeltjes sullen het vordere kunnen verbeelden. Want de Chynesen / zijnde verbastaerde nakomelingen des volks van Chyna, stelden haer 't meerendeel / op den dag van haer Nieuwe-jaer / ongemeen vrolijk aen. Sommige regten ruyme stellagien en speel-tooneelen voor hare huysen en wooningen op / en wisten (gelijk als in 't Vaderlant de Comedianten doen) haer oude Historien / met vertooningen van hoogwaerdige personagien / seer vermakelijk na te bootsen; gebruykende vreemde gesten / actien / grillen en kuyren; alles naer dat den schijn van hare Comedien quamen te vereyschen. Dese speelen en klugten wierden ook wel op andere vrolijke tijden van 't jaer / dog wel voornamelijk nu / en meest by nagt en 's morgens tegens den dageraet / gespeelt.

(Wonderlijk Nieuwejaer der Chynesen op Batavia.)

(Commedianten.)

Andere / van een gemeender soort / bestonden als Narren / en ongebondene Vastelavont-sotten / met afschuwelijke Monster-vellen en Mommeryen vermomt en omhangen / langs straet te swieren; sommige waren met geschilderde Buffels-vellen omgort / bedekt / en soo verschrikkelijk opgepronkt / datse eer duyvels uyt der Hellen / dan Buffels of Menschen geleken: Zijnde met schellen en bellen / en andere aperyen aengedaen / en sprongen op handen en voeten / gelijk viervoetige wan-gedrogten / langs straet / en voor de wooningen der Chynesen Hier liepen schuymers by / de welke hun voordeel in dit eerwaerdig geselschap sogten / en by de huysen het Nieuwejaers-gelt haelden.

(haer vreemde actien en uytsporigheden.)

Nog andere van een beter leven / en onder de welke meerder heyligheyt scheen te woonen / stelden nu hare Godsdienst / die soo rampsalig als Godeloos was / te werk / en regten in hare droevige donkere wooningen vele Was-kaersen op / die sy altemael stelden in ordre reeks-gewijs / ter eeren van 't heylloos spook den afschuwelijken Satan, welke sy gelijk als yet Goddelijks quamen aen te bidden / en hem van 't hare mildelijk op te offeren; vreesende meer den Prince der duysternisse / dan Godt Almagtig; die sy wel bekennen dat een Schepper van Hemel en van Aerde is: maer (seggen sy) van hem komt alles goets; en daerom onnoodig hem gevreest. Maer den duyvel, die de Chynesen gemeenlijk Joosje noemen / is een geweldig en magtig Prince deser werelt / die de menschen met duysende plagen en straffen kan slaen / vernielen en t'onder brengen. In voegen / dese rampsalige Chynesen (naer 't schijnt) niet kunnen gelooven / dat den Almatigen Godt / den armen duyvel / en al sijn gespuys / kan dwingen. En daerom quamen nu dees elendige / d'eerstelingen van 't jaer den Satan op te offeren / staken hare Was-kaersjes aen / dien voegende voor soodanige figuren en beelden / of tegens de muur daer de monstreusen duyvel

(Hun Godsdienst, gruwelijke afgoderye, en offening aen den Satan.)

vel ſeer verſchrikkelijk was afgemaelt; voor de welke hem een yder / ſelfs in onſe tegenwoordighept / met nepgen en buygen / een wonderlijke reverentie en ootmoedighept quamen te betoonen; prevelende en biddende binnens monts / ſloegen de regterhant voor hun voorhooft / borſt / en nederwaerts dalende / na de regter of ſlinker voet; daer op quamen de offerhanden van wel toebereyde ſpijſe / fruyten / kruyden / bloemen en ſpeceryen / in veel kleyne ſchotelen / te voorſchijn / die ſy in hare gebeden met ſtuypen / neygen en buygen / al ſugtende / aen den menſche-moorder quamen te preſenteeren. Daer op nam den huys-vader / of de voornaemſte van den hoop / een deel geſcheurde papieren / daer op alderhande helſche grillen / duyvels-koppen / monſter-klauwen / en draek-geſigten / ſtonden afgemaelt; en wierp de ſelve / met een groote betuyginge van ootmoedighept / in het vuur; prevelende nog al een kleyne wijle met luyde woorden / ook binnens monts / en ſtonden alsdan / gelijk als naer de komſt van 't heylloos ſpook te wagten: maer wanneer nu hun Joosje niet en quam / om ſulken aengenamen ſpijs-offer aen te vaerden / ſoo ſtonden de naeſte vrienden en gebuuren al ſchrap / en

Hare Maeltijden, en vordere Coſtuymen.

en hielden in 't ront / op d'aerde neder geseten zijnde / een louter gastmael met malkanderen ; dog alleenlijk die mans-persoonen / de welke hun poos te voer gestaen hebbende / het besmeurde overschot de vrouwen gaven; die dan (volgens hunne gewoonten) met de kliekjens agter af ; mede in 't ront geseten / heel vrolijk hun feestelijke maeltijt hielden.

Kleyne agting der Vrouwen.

Andere heydense Chynesen, waren op desen dag seer besig met speelen en dobbelen / daer op andere tijden ook groote liefhebbers van zijn ; sittende van den middag af / tot in den laten avont ; ja tot een groot stuk in der nagt / in hare stoepens / of ook te midden op de straten / onder een groene Coques-boom , in welke tijd verliesende oeffening / datse sulke yveraers waren / welke menigmalen hun gelt / huysen / meubelen / slaven en slavinnen / ja vrouwen en kinderen quamen te verspeelen ; het welke den gelukkigen dobbelaer dan in volle eygendom te besitten quam ; die de vrouwen en kinderen tot slaven / of wel de goelijkste van de vrouwelijke sex / tot sijne boelinne komt aen te nemen. De grootste schande / die alsulke dobbelaers konde overkomen / was dit ; wanneer sy alles verlooren hadden / nog daeren boven het hayr van 't hooft / en by gevolg de luysen ook / van haer kop verspeelden. Want de Chynesen dragen hun git-swart hayr seer lang gevlogten / en 't selve tuyts-gewijs (gelijk in Hollant de vrouwen doen) op het agter hooft gebonden ; in voegen d'affnijdinge des selfs / aen haer een groote verandering en schande verwekt ; waer door soodanig in den haet van d'andere Chynesen geraken / dat hem niet eenen mensch / die eerlijk wesen wil / genegen is de behulpsame hant te bieden. Dan loopen sy gemeenlijk voor schobjakken langs de straet / en durven (wegens de groote schande) by geen eerlijke lieden komen : En vinden haer somwijlen niet eer gerust / voor dat haer zelfs / tegens eenig gelt geset hebben / voort tot lijf-eygenen en slaven komen te verspeelen. En hoewel dit alles / door de Hoog-wijse Regeering van Batavia , wederom / als voor henen / strikt en scherp verboden was. Soo wiert my nogtans / kort daer naer / voor de waerheyt verhaelt / hoe dat een ligtvaerdige Chynees , nog desen dag / sijn goederen / vrouw en kinderen / hadde verspeelt.

Speelders en dobbelaers, hun vreemde actien.

De Chynesen op Batavia, Bantam, Japare, Amboyna, Ternaten, Banda, Makasser, Malakka, Syam, en door veel andere Oorden / Eylanden / en Koninkrijken van Oost-Indien / zijnde verdeelt / even gelijk de Joden haer bevinden over den gantschen aerdbodem verspreyt / zijn het minste gedeelte in Chyna gebooren / en meest in de genoemde contreyen van 't lustig Asia geteelt ; diens voor-vaderen uyt Chyna gesproten / aen hare nakomelingen den naem / en 't meerendeel van hunne costuymen / zeden en Godsdienst / overgelaten hebben / trouwende meest Indiaense wijven ; en zijn door den bank schrander van geest ; listig in de negotie / en bedriegelijk in hare koopmanschappen te vervalschen ; yverig om malkander / en insonderheyt de Christenen / een voordeel af te sien ; kloeke basen in allerleye ambagten / hanteeringen / konsten en beroepingen ; helden op zee / en ongemeen gaeuw in 't stuk der Navigatie ; liefhebbers van wel-riekende speceryen / kruyden en allerhande bloemen ; beminners van een goet getal vrouwen / en groote yveraers in het speelen en dobbelen ; beleeft in woorden ; ook stemmig in alle haer actien en gebaerden ; en dat wel het meest te beklagen is / elendige dienaers van den Satan ; hare kinderen / die sy gemeenlijk tot aen haer seven / agt /

De vordere constuymen der Chynesen.

agt/ of negen jaren/ naekt of met een kleetjen om 't lijf/ laten loopen; ſtrijken en ſmeeren ſy het lijf met Borreborry, van 't hooft tot aen de voeten/ als aen de ſelve eenig letſel beſpeuren. Deſe Borrborry is een ſoorte van geele Indiſche Saffraen/ die ſy met Klappers-oly/ Sandel-hout/ en ook wel met andere dingen komen te vermengen: grooter zijnde worden/ in 't leeſen/ ſchrijven en cijfferen/ als ook in 't boek houden/ (doch daer in ſy alleen karacteren gebruyken) en voorts in alderhande konſten en wetenſchappen/ hantwerken en ambagten/ onderweſen/ en vlijtig voortgeſet. De dogtertjens leeren op naeyen/ borduren/ breyen en kloſſen; en worden (als in ons Vaderlant) in allerhande koopmanſchappen geoeffent en bequaamen gemaekt.

De Kleedinge der Chyneeſen op Batavia, als ook in 't meerendeel der andere plaetſen van Ooſt-Indien, zijn doorgaens Hembden van wit of blaeuw Katoen/ met lange wijde neerhangende mouwen; deſe Hembden ofte Cabayen, die ſy gemeenelijk over de naekte ſchouders dragen/ hangen over hare Broekken nederwaerts/ die ſommige kort en andere tot aen de voeten komen. Dragen Muylen of Klompjens ſonder overleer aen de voeten; die vaſtigheyt geven door een klos-gewijs penneken/ dat tuſſchen de groote toon en ſijne gebueren komt. Hun Hooft-hayr (gelijk te voren is gemelt) is den Mannen/ gelijk by ons de Vrouws-perſoonen/ tuytsgewijs op het agter hooft gebonden: trekkende daer-en-boven al hun Baert uyt/ latende maer eenige enkelde hayren boven de mont/ en aen de kin. Sommige van de ſtatigſte en aenſienelijkſte Chineeſche Mannen hebben een fijn gebreyt Floersje of een Netje/ Fleys-gewijs over het voor en opper-hooft heen gebonden/ om de pronk/ en tot cieraet van 't hayr; daer wel het meerendeel ſeer hoovaerdig op zijn) om het ſelve gladdigheyt te geven/ met Klapper of andere Olie beſtrijken. Dragen ook doorgaens een Hayr-naelt van gout/ ſilver/ yvoor/ koper/ of andere materialen/ in 't hooft. Invoegen/ die de Chineeſen noyt heeft geſien/ die ſal haer in het begin gemeenelijk niet voor Mannen/ maer wel voor Wijven komen aen te ſien: ſoo dat ook wel luxurieuſe Matroſen/ en geyle Bootsgeſellen/ hier inne bedrogen zijn geweeſt. De Vrouwen daer-entegen/ dragen haer lang en gitſwart Hayr ſonder tuyten/ doch met een knoop of ſlinger agter ontrent de nek gebonden; ſommige hebben een Linnen/ Katoene/ of dun Kamerdoecx Baytjen, of Boeſem-kleetje/ los en lugtig over de naekte boeſem hangen: andere wederom gaen met haer bove-lijf t'eenemael naekt/ als datſe het omgewonde Schortjen of Kleetjen van Katoen/ Fotas, en andere ſtoffen/ wat hooger als andere Indiaenſe Vrouwen/ om de middel/ en ſelfs over hun nederhangende Borſten/ met drie of vier ſlagen om 't lijf komen te winden: deſe Kleetjens hangen haer tot op de voeten. De Chineeſen zijn meeſtendeel tamelijk blank; doch hare Vrouwen bruynder/ ende ſommige t'eenemael ſwart/ en meeſt in het Eylant Baly gebooren; die van de Chineeſen eerſt tot Slavinnen en Lijf-eygenen zijn gekogt/ naderhant meeſt al tot hunne Vrouwen aengenoomen worden: trouwende met ſeer weynig Ceremonien ſoo veel Vrouwen/ en meer dikmael dan ſy beheeren komen/ of magtig zijn de koſt te geven/ die ſy hem dikmaels te vooren dienen te winnen/ wanneer van ſlagen en duyſende laſter-woorden ſoeken bevrijd te zijn; doch d'eerſte

Haer Kleeding en Dragt.

Chineeſen haer huyshoudingen.

D Vrouw

Vrouw (als d'outste Brieven hebbende) voert gemeenelijk naest haren Man het hoogste woort: daer de andere / die sig inbeelden de goelijkste te zijn / haer somwijl tegen komen te setten / kijvende tegen den anderen dat het rookt; ja vegten ook wel eens te midden op de straet / ter eeren van de Mans broek: scheurende malkanderen de Plunjen van 't lijf / heel naekt / en 't hayr by 't hooft; tot dat bekreeten ende bekrabbelt / van den Man (als haren Opperhooft) worden gescheyden.

Woningen. De rijke Chineesen binnen Batavia hare Huysen en Wooningen zijn van steen / kalk / en andere harde materialen gebouwt, en tamelijk ruym en groot / met Kamers en Vertrekken afgesondert: doch niets te schoon / door dien de rijke Vrouwen der Chineesen ook selfs niet al te sindelijk zijn / en niet wel in kleeding en sineerigheyt van hare Slavinnen zijn te onderscheyden. Hun vloeren en zijn ook niet bevloert / maer wel in de mooyste Kamers met Indiaense Matten beleyt. De andere (namentlijk de Chineesen die van minder konditie zijn hebben in hare Huysen en Wooningen 't meerendeel donkere nare Vertrekken / daer selfs by daeg ook Ligten en Lampen dienen te branden: welkers muuren / wanden / en deuren / met Duyvels-koppen / en veelderhande verbaerlijke Monsters beschildert zijn; waer voor ook in de presentie van andere / hare Gebeden somtijts doen.

Geschilderde Wanden.

Huysraet. Sy hebben ook doorgaens weynig Huysraet / daer sig weynig mede bekommeren: 't voornaemste dat in de Wooningen der Chineesen gevonden wort / zijn Matten / Stoelen / Banken / Nappen / Kruyken / en Balyen / met wat Aerde-werk / Koper / Pynang-bekkens, en andere kuren. Haer Spijse bestaet doorgaens in alderhande wel-toegemaekt voetsel / en smakelijke geregten; die den Man / door sijne Vrouwen / op een kleyn Tafeltje voorgeset worden / in 7 of 8 kleyne Schoteljens / en ook somwijlen meer / na dat hun vermogen ende gewoonte begeert. Den Man sit alleen / of met noch andere Mannen verselt aen Tafel; en gebruyken de spijse met twee kleyne stokjens / die sy tusschen de vingeren van de regterhant houden / sonder de spijse aen te raeken: en Lepel-kost zijnde / weten die sonder Lepels al slobberende te gebruyken. Eeten de Rijs (die hun tot Broot verstrekt) altemael / om de Maeg te sluyten / op 't laetst. De Man of de Mannen / de Maeltijt dus hebbende gedaen / staen op; en komen als dan hun Vrouwen / die soo lang hebbende moeten wagten nemen het overschot weg / en dragen 't ter plaetse daer sy de Maeltijt sullen houden.

Manieren van eeten en drinken.

Begraving van hare Dooden. Hare Dooden begraven sy buyten de Stadt Batavia, in een vlakte / 't welk het Chinees Kerkhof wort genoemt / en haer van de Nederlanders is vergunt; zijnde gelegen aen de vermakelijke weg / daer men naer het Kasteel van Jacatra de wandeling neemt. De Graven zijn van kalk en steen / en boogs-gewijs boven door Metsel-werk bedekt. Hier komen de Chineesen met hunne Vrouwen / Kinderen ende Vrienden / menigmalen; mede brengende alderhande wel-toegemaekte Spijse / Fruyten / Versnaperingen en Delikatessen / omme de gunstige bystant aen de Ziele van haer Namaegschap / by den Satan te verwerven; hem op-offerende met veel stuipen / nijgen en buygen / al 't mede-gebragte / als ook een goet getal stukken geschildert Papier: 't selve dan ook doende / wanneer hun Dooden

Dooden begraven; doch deelende de spijse onder malkanderen / als die dus danig den Satan hebben geoffert; ja betoonen dan ook wel hunne mildadigheyt / in den selven aen de Nederlantse Boots gesellen te presenteeren / die voor kijkers daer mogten gekomen zijn: welke somwijl door lust / honger / of uyt een grouwelijke onwetenheyt hier fouten begaen / die waerlijk by de Christenen versoeyelijk zijn.

Dus verre de Chineesen op Batavia haer Costuymen en wandel hebbende aengemerkt / soo sullen wy voortgaen / om den Leser niet al te lang te vallen.

In het begin van February quam binnen Batavia tijding / dat ongevaer drie Mijlen buyten de Stadt niet verre van 't hooge Land van Jacatra, eenige Troepen vyandelijke Bantammer Javanen waren ontdekt: hebbende daer eenige onser Chineese Boeren doot geslagen / en verjaegt; 't welk terstont de andere / derwaerts heen woonagtig / porden / om voort de vlugt te kiesen; doch aenstonts wiert de stadt Batavia geslooten / en alles besorgt wat dienen kon. Daer op den Heer Kapiteyn Majoor Johan van Dam, met een considerabel getal Ruyters en Voetknegten / derwaerts heen sijn Optogt nam; dan vonden aldaer niet anders / als maer het lege nest van een kloeke Partye stroopende Javanen, die aldaer eenige dagen / als stoute vyanden / met de vlugtelingen hare goederen hadden geleeft: doch waren op het aennaderen van de onse / naer Bantam geretireert. Batavia, door de Javanen van Bantam gealarmeert.

Ik sag in dese Maent February binnen Batavia, door Beuls handen een swarten Indiaen sijn Borsten met gloeyende Nijptangen afnijpen; daer op hy voort van onderen op geradbraekt wiert: om dat hy door het moetwillig nuttigen van den Amphyoen, of Opium, (naervolgende de goddeloose gewoonten der Indianen) dolsinnig en dronken zijnde geworden / Amok geroepen hadde: zijnde soo veel geseyt / als dat hy wilde vermoorden / al wie langs straet hem niet ontvlugten en kon: In welke dolle furie dat hy wel 5 Menschen vermoort hadde. En alhoewel dat de Heeren Raden van Justitie (want soo worden op Batavia de Heeren van het Geregt genaemt) dus streng alsulke Moordenaers / andere ten exempel / quamen te straffen, soo hoorde men evenwel dikmaels van soodanige Moorden buyten en binnen de stadt Batavia geschiet te zijn; en dat komt van wegens het overdadig nuttigen van den Opium, daer meest alle de Indianen van 't Oosten wonderlijk op versot zijn / waer door als dol en rasende worden. Dit was de derde Amok-roeper, die nu al in mijn tijt binnen Batavia om sulke snoode Moorderyen / op een Schavot geradbraekt wiert. Sware Justitie, en waerom.

Hier wil / ten besluyt van dit vierde Hooft-stuk / noch een wonderlijk voorval uyt de Pen: het welke wy (gelijk het ons op de waerschijnelijkste wijse bekent gemaekt is) den Leser dus kortelijk sullen vertoonen. Wonderlijke Historien.

In het voortreffelijk Batavia was nauwelijks tijdinge gekomen / hoe dat het Schip den Draek, uyt het Vaderland naer Oost-India komende / op het Onbekende Zuylandt vast geraekt zijnde / verongelukt was; of het Fluyt-scheepje de Waekende Boey, wiert op de vaerdigste wijse derwaerts heen gesonden / om het resteerende volk / noch daer te Lande gebleven / en van goederen / 't gene geborgt kon worden / in te schepen / en op Batavia te brengen. Hoe dertien Nederlanders op 't Onbekende Zuytland blijven staen.

Voorspoedig quam de Waekende Boey ter regter plaetse / daer den Draek verongelukt was / op 't woeste Zuytlant te arriveeren: te ligter / alsoo verscheyde geborgde Persoonen van 't Schip den Draek, die met desselfs Boot de tijding op Batavia hadden gebragt / nu weder in 't herwaerts komen voor de Weg-wijsers konden dienen. De plaetse van het verongelukt Schip gevonden hebbende / quamen op de gevoegelijkste Reede ten Anker / om nu met de Boot haer Lants genooten van 't Schip den Draek, te Lande zijnde gebergt / van daer ten spoedigsten af te halen. Stacken dus met een vollen yver / en wel bezeylde Boot van boort: komende by het Wrak / dat van de woeste Baren hevig wierde bestookt en overstroomt; en verder heen tot aen de plaets daer 't volk / toen als de Boot vertrok / in een bequame Tent te Lande gebleven waren / met intentie / daer te wagten tot dat men van Batavia (op 't stueren van de Boot) haer soude komen halen; daer nu te Lande gesprongen zijnde / niet geen kleyne verwondering de Tent tot spaenderen gebrooken vonden / sonder in al het Gewest eenig Mensch van hare Lants-genooten te vernemen.

Yder stont over dit wonderlijk voorval als verbaest: men sogt naer Bylen / Booren / Spijkers / Messen / of iet anders; maer konden geen teekenen van de minste timmeragie van eenig Vaertuyg hier te Lande bespeuren; veel minder eenig Schrift of Brieven / tael noch teykens daer uyt yemant weten konde waer dat al dese Menschen waren heen belant. Straks toen wederom boort-gezeylt / om sulken onverwagten tijding aen boort te brengen / daer yder een scheen als verrukt: doch andermael kort beraet / en weder een Lant-togt aengevangen / om noch door al het omleggende Lant te soeken: quamen daer op weder met een goet getal volks op dese onbewoonde Kust te lant / en elk by naer een bysondere coers te setten; maer wederom te vergeefs: Toeten / blaesen / en raesen / noch 't lossen van Roers / Musquetten / of grof Kanon / alles scheen t'eenemael vrugteloos te zijn / ende niet mogelijk om een eenig Mensch in dese Contreye op te soeken / en te vinden; soo dat ik naderhant noyt en hebbe gehoort / waer dese Nederlanders zijn belant.

Toen yverde men naer het Wrak / maer daer was ook geen voordeel te verrigten / alsoo de luyken / boorden en ruymen door de woeste Golven wierden overstroomt; alwaer de geduerig stortinge van den Oceaen geweldig domineerden. Niets kon men daerom beter resolveeren / als met de Waekende Boey, onverrigter saeke / de wederom-reys naer Batavia aen te vangen; want langer hier voor storm en harde winden niet al te wel verseekert: vreesende / soo wanneer maer een Tempeest begon te woeden / dat men alhier geen schip-breuk soude konnen ontgaen; dies maekte men alles wederom klaer en vaerdig om te vertrekken. De Boot met Leg-vaten wiert noch eens naer Lant om versch Water gezonden; dan die by een kleyne Rivier aen strant geraekt zijn / gaen het volk (in plaetse van haer te spoedigen) door het Lantschap dwalen. Doch onderwijl komt een hevigen storm / die soo lang continueerden / en soo kragtig door-blies / (immers gelijk den Schipper naderhant quam voor te geven datse met het Schip genootsaekt waren om Zee te kiesen; geloovende vastelijk dat de Boot in 't weder-keeren verongelukt was: het welk malkanderen / door

door het lang agter blijven desselfs/ te met soo vast instampten/ dat men/ dies-aengaende/niet meerder en scheen te twijffelen; te meer/dewijl de storm dus fel door blies; het welk haer dwong 't lant te verlaten: en met veel perijkel t'Zee geraekt zijnde/ steevende men regt toe na Batavia, daer men het twijfelagtige (als waerschijnelijk zijnde) voor de waerheyt quam te bevestigen.

Nu de Boot en 't Volk/ toen winden/ stroomen en zee bedaerden/ quamen naer Boort gevaren; maer/ eylaes! buyten de engte verder t'zeewaerts komende/ misten het Schip/ en met een hare patientie.

Hier steeg de verbaestheyt hoog in top/ en quamen de stoutste selfs/ over dit wonderlijk voorval/ te verstommen; de woorden bleven steken/ en yders boesem scheen door schrik toegesloten; dan ten laetsten braeken de bange zugten uyt de borst/ en de brakken tranen ten oogen uyt/ en quam de beklemde stem de angstvallige stilswijgentheyt nu te breken in klagten/ die de verslagentheyt en vreese dede vermenigvuldigen; dog dienden hier kort beraet/ en 't gene tot hare behoudenis noodig was; gedwongen zijnde aenstonts weder naer lant te keeren/ om met haer kleyn Bootjen het gevaer der onstuymige water-baren te ontgaen: aen lant komende/ sagen malkanderen droevig aen/ hadden gansch niet t'eeten nog te breken: in de geheele lant-streeke was/ tot hare behoudenis/ in 't minste niet te vinden. Het eensaem droevig en naer gewest/ vertoonden niet anders/ dan steening gebergt/ woeste valeyen/ sandige vlakten/ etc. De barre stranden waren met klippen en rotzen beset/ daer op de zee met een droevig geluyt steets bruldden en baerden. Dus vont men hier niets ter werelt/ 't geen tot verquikking en voedsel voor den menschen dienen konde: en stonden hier dese Nederlanders, welke dertien in 't getal uyt maekten/ flaeuw/ hongerig/ kout en nat/ kleynmoedig/ en even als tot 'er doot verwesen/ gantsch buyten hoop om van soo droevigen land/ daer alle van honger mosten sterven/ oyt of oyt/ met behoudenis van 't leven/ af te komen. Van het Wrak was ook niets te bekomen/ want het selve wiert nu al van de geweldige water-baren overstroomt; soo dat alhier niet anders voor oogen sagen/ als op een droevige wijs/ door het scherpe swaert des hongers/ uyt dit raempsalige leven te sullen weg gerukt worden. Het schreyen/ sugten/ kermen en klagen/ was hier wel de meeste oeffening/ waer toe het meerendeel haer begaven; maer andere/ van nog een weynig moets en couragie/ zijnde geprikkelt/ begaven haer op de gang en sogten alom heen naer eenig voedsel/ tot dat sy naer veel sukkelings tusschen/ op/ en in de klippen en steenrotzen/ langs strant/ een soort van groote en ook minder slag van sekere Hoorens vonden/ in welke sy een redelijke wel smakende visch bespeurden/ die uyt 'er Zee en op Rotzen dus quamen voort te krouwelen; (voorwaar een seer sober onderhoud) het welk al het voedsel was/ waer mede dese arme dertien Nederlanders haer genootsaekt vonden t'onderhouden. Maer/ helaes! door de langdurigheyt en het raeuw gebruyk desselfs (want konden geen vuur bekomen) onmagtig wordende/ verlooren de moed/ om hare lighamen gedurig hier mede te voeden/ ofte in gesontheyt te behouden: besloten eyndelijk met alle man (dewijl hier blijvende seekerlijk van honger mosten vergaen) sig selfs veel liever aen Gods genade/ en het gevaer der spoorloose golven/ over te geven: om dus te besoeken/ wat haer den Almatigen soude believen toe te voegen; mis-

Hun droevig wedervaren al-daer;

en uyterste resolutie.

Besluyten het lant te verlaten.

misschien of nog ten regten mogten komen; ten minsten hoopten sy eenig Lant te beseylen / daer eenig voedsel / tot haer noodig onderhoud / konde gevonden worden.

Dan stonden aen peurden yder / gansch flaeuw en moedeloos / aen 't werk om het kleyn Bootjen te kalefaten en digt te maken; als ook om hoorens tot haer provisie van de klippen af te haalen / daer mede men eenige watervaten opvulden. En aldus / om te vertrekken / vaerdig zijnde geraekt / baden Godt den Heer om sijn Vaderlijke hulpe en bystant / of om een salige verlossinge uyt soo jammerlijken staat. En daer op hare flaeuwe zielen als aengemoedigt zijnde / hielpen 't Bootjen / malkanderen onderschragende / te water; ende mast en 't zeyl-tuyg / naer den eisch van dit kleyn vaertuyg / vast gestelt hebbende / verlieten dit rampsalig en droevig oort; daer sy (volgens het verhael van sommige) veel dwael-vuuren en spook-gesigten op hadden gesien / sonder menschen / dieren / of eenige schepselen te vernemen. Dit angstvallig geweest dan aldus verlatende / geraekten in Zee / en eer lang het woeste Zuyd-lant uyt het gesigt; sy hadden by haer den Onderstuurman van 't Schip / welke by de gisch naer Sonne / Maen en Sterren / de cours en voortgaen stelde; verhoopende (door de genade Godes) de Zuyd-kust van Groot-Java, naer 't over-zeylen van een plas van drie a vier hondert mijlen / aen te doen.

Steken met hun Bootjen in Zee.

Dus swurven dees elendige / met haer kleyn vaertuyg / een geruyme tijt in 't ruyme sop / en dat in de grootste miserien die een penne kan beschrijven. In 't moye weer was 't Bootjen nog wel een weynig bestant; maer als de winden en water-baren haer quamen te verheffen / vonden sy haer t'elkens in de uytterste perijkelen des levens: want staeg aen scheenen de groote wateren haer te sullen over-stromen; dan vloogen haer de woeste golven meenigmael over het hooft: invoegen dit kleyne Bootjen (naer menschelijk bedenken) niet langer en konde bestaen; t'elkens meenden sy datse neder-sonken naer een verschrikkelijke diepte: Godt biddende om een genadige verlossinge / en een korte doot; op dat voor eeuwig in den Hemel het ware Vaderlant besitten mogten.

d' Elenden by haer uytgestaan.

Dus waren de herten en tongen meenigmael even als toe genepen / of tot 'er doot beklemt. Het droevige tranen-vogt brak de kloekmoedigste selfs dikmaels ten oogen uyt; de klagten die men uytboesemde / door-boorden yders hert en ziel; de Hoorens waren geconsumeert of stonken; dervoegen dat niemant de selve langer konde gebruyken: hadden nu niets dan een weynig water in de Boot; soo dat nootsakelijk mosten beswijken en t'ondergaen; dewyle nu styf / flaeuw / mager en siek / als t'eenemael tot de schonken waren uytgeteert: des nagts quam haer een bittere koude / en over dag het onverdragelijk branden van de Son bespringen. Somma / de rampen en ongevallen die op dit elendig volk quamen neder gedaelt / scheenen dagelijks noch vermenigvuldigt / en van een oneyndelijk getal te zijn. De wateren van de Zee en der benauwtheyt / drongen dagelijks tot de lippen; want al hoe wel de swarigheden nu waren in top gestijgert / konden nochtans geen hoop van eenige uytkomst sien; verlangden naer lant / daer onderstant verhoopten; maer dit verlangen scheen / door het lang sukkelen / t'eenemael vrugteloos te zijn. Swervende aldus te midden in de woeste baren / met veel duysende sugten Hemelwaerts te loosen, tot dat

Hare verbaestheyt on rampsalige staat.

tyn-

eyndelijk Godt den Heer / door sijn Vaderlijke goedertierentheyt / dees elendige soo veel gunst betoonde / dat sy op een klaren morgenstont / de zuyder bergen van Groot-Java sagen.

Krijgen het hooge Lant van Java in 't gesicht.

Hier scheen de vreugt en blijtschap onuytspreekelijk te zijn ; men stak de handen / t'saam gevouwen / naar den hoogen Hemel / en men dankten Godt voor sijn Almogende bescherming / soo gansch Vaderlijk aen haer betoont. Aenstonts wiert kours en voortgaen naer de Groene kust geset / en soodanig gevoordert / dat haer wel haest digt by de Groene stranden genadert vonden : welkers hooge Bergen / vol bosschagien / met hunne Hemelhooge toppen / tot in de Wolken staeken. Beneden en voor aen / lag een vermakelijke vlakte / met een Rivier / die onder een meenigte van Kokos en andere boomen / naer de zeekant quam gedrongen ; het welk de vreugt in yder een deede vermeenigvuldigen ; dewijl hier als scheenen met handen gelept te zijn ; vervallende voor een gezegende oort / daer 't aengenaeme lantschap yder nodigde / om de groente te betreden.

Maer / eylaes ! ter werelt is noyt vreugde sonder kruys. Wat meer genadert zijnde / om aen het lant te koomen / konde men door het branden en storten van de Zee / den Oever niet genaken ; vreesende met een kleyn bootjen en 't volk / op steyle klippen en rotzen / het onderst boven te geraken / en met alle man in de barning van de zoute pekel-vloet te smooren / of dat aen flenteren soude geslagen worden. Terstont ontviel yder een weder de moet / geen middel siende / om aen het lant te komen. Doch negen van 't getal en waren niet langer (dewijl die swemmen konden) in 't Bootje te houden ; geen tegen-stribbeling van de vier andere / waren magtig haer te stuyten ; en dus geresolveert / sprongen de swemmers over boort / en komen / door de barning heen geworstelt zijnde / alle behouden aen de wal.

Doch konnen, wegen degeweldige branding, niet te lande geraken.

Negen man swemmen door de branding, en komen aan Lant.

Aenstonts peurden dese negen mannen maer een weynig van strant / tot in de groente / en kregen nooten van Cocos-boomen, welke haer tot spijs en drank / en noodig voedsel diende : doch ondertusschen quam den avontstont op handen / als wanneer die van de Boot met wuyfen en winken haer Makkers wederom sogten aen boort te krijgen / dewijl sy 't met hun bootjen daer niet langer konden houden : maer de selve (hoewel dit landschap scheen onbewoont te zijn) en waren niet weeder van 't lant te krijgen ; sulks / van wegen de branding / onmogelijk keurende : winkende selfs aen die van het bootjen / datse door de barning soude pogen nae lant te steeken ; makende (naer het scheen) geen swarigheyt om het kleyn vaertuyg / als magt gesamentlijk in dit lustig Oort te lande waren geraekt / om daer / (nae 't uytstaen van soo veel elenden) als in een behouden haven / de lust in het aengenaem gewasch des lants te boeten

Wuyfen en winken om de Boot ook by haer te krijgen.

Nu vonden haer de vier Maets / welke in de Boot gebleven waren / uytnemende verslagen / niet durvende bestaen om door de barning heen te steeken / al schoon met sulken yver wenschten aen lant te zijn ; vreesende door het slaen der water baren / tegen de klippen aenstonts vernielt te sullen worden : ook begon nu de droevige nagt / met hare dikke duysterheyt / de stranden te bedekken ; soo dat haer genootsaekt vonden / om noch dese nagt / soo veel het doenlijk was / hier af en aen te houden ; verhopende 's morgens beter weer en stilder zee te vinden / om hare Makkers by te komen.

Maer nauwelijks begon den dageraet in het Oosten door te breeken / of

bevon-

d'Andere vier Mannen verdrijven met de Boot.

bevonden haer strax / van wegens de vlugge stroom / verleyt / en voor een gantsch andere Contreye van 't lant vervallen: vonden alhier geen lustige Valley / Rivier / noch Kokos-boomen; want de Zee-kust was met hooge Bergen / nare Wildernissen / digte Bosschagien / en angstvallige Spelonken beset / ook daer benevens met steyle klippige Stranden en hooge Steenrotzen bewalt. Doch evenwel beter weder / sagter Winden / en stilder Zee bekomen hebbende / so wiert de koers regt door de branding

Komen te Landt,

(met geen kleyn-verlangen) op de groene Wal / aen-geset; daer (sonder schade van 't Bootjen) behouden aen Lant geraekten.

Strax kuste men (van wegens de onuytsprekelijke vreugt) de schorre strant: dankende Godt voor sijne groote goedertierentheyt en genade / aen haer soo wonderlijk betoont. Het Bootjen een weynig versekert hebbende / peurden met haer vieren naer 't digte Bosch; daer sy de Bladeren van de Boomen tot haer voedsel sogten / alsoo in de Wildernis niets anders tot hun onderhoud was te vinden.

Soeken hun Maets,

Dit wilde Groen verquikten evenwel eenigermaten dese vier uytgeteerde Menschen / soo datse in 't kort haer aengemoedigt vonden / om hun andere negen Maets te soeken; twee van haer bleven by de Boot / om die voor de barning en het gewelt der Water-baren te bevrijden / terwijlen de andere twee de reys bestonden langs strant te neemen / om het vermakelijke Lantschap op te soeken / daer t'sedert gisteren avont van daen gedreven

doch te vergeefs.

waren. Dus vorderende / quam weder een nieuwe swarigheyt te voorschijn: dewijl haer by geen kleyn getal steyle Klippen en Rotzen vonden gestuyt / daer rontom heen (even gelijk een soute Rivier) het grondeloos valt de Zee-kust van malkanderen quam te spouwen; ten minsten sulken scheyding maekende / dat geen kans noch middel sagen om vorder heen te komen.

Komen onverrigter saeken wederom.

Dus keerden dese twee Pelgrims heel kleynmoedig wederom tot haer makkers / die met leetweesen dit sober avontuur verstonden. Doch andermael moet genomen hebbende / resolveeren het Bootjen wederom in het diep te brengen; om noch eens te water (kon het wesen) haer makkers op te soeken. Dus ging aenstonts den aerbeyt weder aen met sugten en klagen / en een verdrietelijk adem-togen; want het Bootjen en wilde niet te water / vermits een yders swakheyt / en 't bonsen van de Zee: die staeg aen het Vaertuyg weder te rug / en tegens de Klippen en Rotzen quam te smakken; invoegen het Bootjen heel schadeloos wiert: doch eyndelijk

Verliesen de Boot,

wederom tot in het midden van de barning zijnde gevordert / komt 'er een groote stoting / die dervoegen het Vaertuyg tegen de Klippen aenslaet / dat eerlang het selve t'eenemael vonden geruineert te zijn; schoon dat met alle mogelijke middelen het Bootjen hadden soeken te behouden.

Hun jammerlijke staet.

Droevig / nat / heel beschadigt quam dan yder wederom op de drooge strant / en onder de schaduw-gevende nare Wildernissen; daer hun droevig leet en ongevallen nu waren genootsaekt te beklagen. De brakke traanen biggelden langs de magere kaeken / in 't overdenken van soo meenigten rampen / ellenden en swarigheden / die by hun lieden waren uytgestaen; daer by quam de scheydinge van haer negen Lants-genooten / en nu (dat wel het meeste scheen te knellen) het breken van de Boot / op een Contreye daer niets te eeten noch te breken en vonden / dies de gedagten

nu

nu verder niet en gingen/ dan om alhier dit droevig ende rampsalig leven in de Wildernis te eyndigen; biddende Godt met herten en zielen om een genadige verlossinge / of dat eenige middelen by haer mogte gevonden worden / om by hun andere maets / of elders heen te komen daer spijs en noodig voetsel mogten vinden.

Het Christelijke Gebed is noyt vergeefs / ook selfs daer het vergeefs en vrugteloos schijnt gestort: Godt den Heer hoorden uyt den hoogen Hemel het droevig gekerm dat hier in de Wildernis / op een onbewoonde strant / als in de lugt troosteloos uytgeboesemt scheen te zijn; vonden haer merkelijk versterkt / en wederom aengemoedigt / om nu de kust van Java naer 't Westen te besoeken: de andere kant naer 't Oosten was nog maer alleenlijk by haer ontdekt / en daer was haer de Pas tot hare makkers t'eenemael benomen. Nu most men sien of ook de strant; naer 't westen niet wel een schoonder Lantstreek aen haer soude komen te openbaren / en wat verlossing dat haer Godt den Heer sou believen te geven: Het ondersoek was nodig / omme geen middelen tot haer ontset te verwaerloosen; verhopende ten minsten wel iets te vinden / daer sig mede soude komen te geneeren.

Dus doolden sy eenige dagen langs d'onbekende strant; ter slinkerhant lag den grooten Oceaen; ter regter wierden ontoeganklijke hooge Bergen / digte Wildernissen / nare Valleyen / Moerassen / en angstvallige Kuylen / Spelonken en Steenrotzen gesien; ook hier en daer Rivieren / die van het Gebergt ter strantwaerts quamen gedrongen: daer dese vier Pelgrims met veel perijkelen (soo van diepte en sterke stroom / als ook van wegens de Mensch-verslindende Crocodillen) door geraekten: Kruyden / Wortels / en Bladeren van de Boomen was haer voetsel; dronken uyt de Rivieren; namen haer vertrek des nagts in het digte Bosch / en sliepen onder het hoog geboomte. Trekken langs de onbekende strant,

Dus vorderende / wierden eyndelijk twee kleyne Canoas, of Visschers Schuytjens op strant gewaer; daer op wel haest een ongemeene vreugde in yder eens hart en ziel begon te leven: de treden wierden van stonden aen derrewaerts heen verdubbelt / ende soo vaerdig voort-geset / dat wel haest een voet-pad door het groen tot in de Bosschagien vernamen. Straks het onbekende spoor gevolgt / tot dat de vreugt verdubbelde / als onder een groen geboomt een kleyne Visschers-hut vernamen / en kort daer aen een ouden Kluysenaer / hier woonagtig; het welk een armen Indiaen was / die in dit wilde Gewest dus eensaem by de Visch-vangst leefden: Hem zijnde genadert / bleef hy t'eenemael door de vrees verstomt / en als opgetogen door ontsteltenis staen / in 't sien van dese vier uytgeteerde arme Nederlanders, die / van wegens hare jammerlijke stant / meer doode Schimmen / dan levendige Menschen geleeken; te meer / dewijl hy (naer 't scheen) noyt blanke Lieden hadde gesien. Een of twee der Nederlanders konden redelijk goet Malaits: spraken den ouden Man heel vriendelijk aen / en hielpen hem uyt den dut; vertellende vorder hem al haer wedervaren / 't welk den armen Kluysenaer vol verwondering bragt / nauwelijks wetende wat hy van blijdschap (over de behoudenis deser Mannen) soude beginnen; dog bragt hy vaerdig van sijn vangst gedroogde Vis en wat Rijs te voorschijn / dat hy met (een betuyging van krank vermogen) dese Geraeken by een ouden Visser Sijn groote verwondering, dog die haer wel ontraekt.

dese

deſe arme gaſten quam aen te preſenteeren/ op dat ſy ſpijs en noodig voetſel mogten gebruyken; die hem dankten/ en voort de oogen en handen naer den Hemel ſloegen/ lovende haren Godt voor ſulken onverwagten zeegen: en vielen aen de Spijs/ dog heel voorſigtig / overmits d'ingewanden / door het lang vaſten/ heel ſwak en even als uytgeteert ſcheenen te zijn; dog quamen nu wederom langs hoe meer te regt/ dewijl ſy reſolveerden

Een avontuerlijk leven in de Boſſchagien van Java.

by deſen ouden Man te blijven : peurende op de onderrigtinge van den Kluyſenaer in de Boſch-rijke Wildernis ter jagt/ en met de kleyne Canoas om de Zoo / dat haer (toen ſterker wierden) wonder wel gelukten ; wiſten haer even als Indianen in deſe Boſſchagien te genceren/ dwalende alom heen door de Wildernis ; en waren deſen ouden Kluyſenaer ſeer gedienſtig / in de vangſt te water en te lande ; ſlapende in ſijn Viſſers-hut:

Worden van ſommige Strantlopers beſprongen.

daer ſoo lang heel geruſtig leefden / tot van een goet getal Javanen beſprongen wierden / 't welk heel ſtoute gaſten waren / levende van het moorden / rooven / ſnoode guyteryen / haer meeſt ontrent de ſtranden / in 't Boſch / en op afgelegene plaetſen onthoudende ; wordende daerom door den bant

Strant

Strantloopers genoemt. Deſe naekte geſellen quamen nu met alle man tot aen de Viſſchers hut geſprongen / pogende aenſtonts de arme Nederlanders om hals te brengen / of datſe dadelijk ſouden ſeggen van wat ſchip-breuk / hoe te lant gekomen / en wat goederen dat by haer gebergt waren. Daer op den ouden Kluyſenaer / van meedogentheyt geparſt / haer terſtont aen de voeten viel / verſoekende ſeer ootmoedelijk / dat tog ſijn arme gaſten geen leet en quame te geſchieden / alſoo genoegſaem van ellenden en ſwarigheden waren beſtreeden geweeſt; en daer op een kort verhael van haer ramſalige ſukkeling doende / en hoe datſe ten laetſten by hem dus naekt en arm waren aen gelant. Welk verhael ſoo kragtig was / dat het ſelfs deſe Barbaren tot meedogentheyt ontfonkten; en uyt een wreevelig volk een volle maet van teer-gevoelen en medelijden te voorſchijn quam: preſenteerende uyt een goede inborſt / den Nederlanders alle hulp en trouw volmondig aen; ja die ſoo verre ging / dat haer aenboden / om haer van hier na Japare te geleyden: een Stadt daer dagelijks onſe Nederlanders met hare Schepen komen af en aen te varen. Welke milde preſentatie / door waerſchijnelijkheyt op trouw en ſuyverheyt geveſt / deſe vier arme gaſten gantſch vrolijk / dankbaer en met geen kleyn verlangen / quamen aen te vaerden. Verhopende dus nog wederom eens tot hare lants-genooten / op Batavia, te geraeken.

Gedreygt. *doch door d'oude Kluyſenaer verbeden;* *dewelke haer aenbieden, na Japare te geleyden.*

Sy namen daer op wel haeſt heel vriendelijk en dankbaerlijk / afſcheyt van den ouden Kluyſenaer / verlieten hem / en begaven haer met deſe naekte Indianen op de reys / trekkende door veel nare boſſchagien en wilderniſſen / ook over eenige hooge bergen / tot wel haeſt in luſtiger lantdouwen en aen bezaeyde en bewoonde vlakten / en ſoo voort ter plaetſe van den Mataram, Keyſer van Java, quamen aen-gewandelt; van waer ſy voorts tot in de Nederlantſe Logie / binnen de ſtadt Japare, voorſpoedig quamen; daer men de geleyders / voor haer trouwe daet / beloonde. De vier man verhaelden hun weder-varen / wierden wel gekoeſtert / en toen vorder na Batavia geſonden; daer / in myn tijt / geſont en vrolijk aen gekomen zijn. Van d'andere 9. Maets en heeft men tzedert (mijns wetens) noyt gehoort.

Hun vaerdig vertrek. *en behouden aenkomt op Japare; en van daer op Batavia.* *d'Andere 9. zijn noyt te voorſchijn gekomen.*

Het vyfde Hooft-ſtuk.

De Reys-luſt dringt den Schrijver tot een verre Reys. Deſſelfs wedervaren; en vertrek van *Batavia* naer het *Ooſten*, en wijders na de verre geweſten van *America.* Komſt binnen de ſtadt *Japare.* Deſſelfs ſtant, en Inwoonders geloof, en yver omtrent haer Tempel; en het gevaer, den Schrijver alhier bejegent. Vertrek van daer na *Amboina*: tegenſpoet, ſtorm, Vredevuur. Een arm Indiaens Koninkjen komt aen Boort. Sijn avontuurlijk wedervaren. Komſt in *Amboina*; ende van daer in *Tarnaten.* De Reys naer *America* geſtaekt.

Of ſchoon de heerlijke ſtadt Batavia, de pronk / en ook het fleuretje is van ſoo veel Nederlandſe Steeden / die in het luſtig Aſia te vinden zijn; uytmuntende in ſchoonheyt / ſtant / vermaekelijkheyt /

De Reysluſt dringt den Schrijver tot een verre Reys.

koophandel / rijkdom / neering / zevaert / magt / en duysende van zegeningen voor des menschen leven. Evenwel was dese voortreffelijke Stadt / en het eierlijk Kasteel Batavia, (daer mijne lants-genooten haer vreugt en dagelijks vermaek genooten) niet anders dan een quellinge voor mijn ziel; vermits de lust om Reysen / my soo kragtig quam bespringen / dat ik over dag mijn gewoone vrolijkheyt en appetijt / en 's nagts mijn slaep en rust / verloor: invoegen / dat ik alhier geen rust kon vinden / soo lang als ik noch van het ongerustig swerven / over d'onstuymige Zee / versteken bleef.

Twee Schepen wierden ondertusschen aengelegt / om onder het wijs bestier van den ervaren Opper-koopman / Willem Reyersz. een nieuwe Voyagie (gelijk men die noemde) van Batavia na de verre gewesten van America aen te vangen; om over de groote Zuyd-zee, daer het wesen kon / eenige wel-gelegene Oorden en nieuwe Handel-plaetsen op te soeken. De gemelde Schepen wierden tot dien eynde / voor agtien maenden gevictalieert / met rijke Ladingen voorsien / en soo tot Officieren / als ook Matroosen / alle vrywillige persoonen / die van selfs haer quamen aen te presenteeren / keurig uyt gepikt; op dat de selve soo gevaerlijken togt / na verre Gewesten / met een kloekmoedig beleyt / aenvingen / en wijsselijk mogten uyt-voeren.

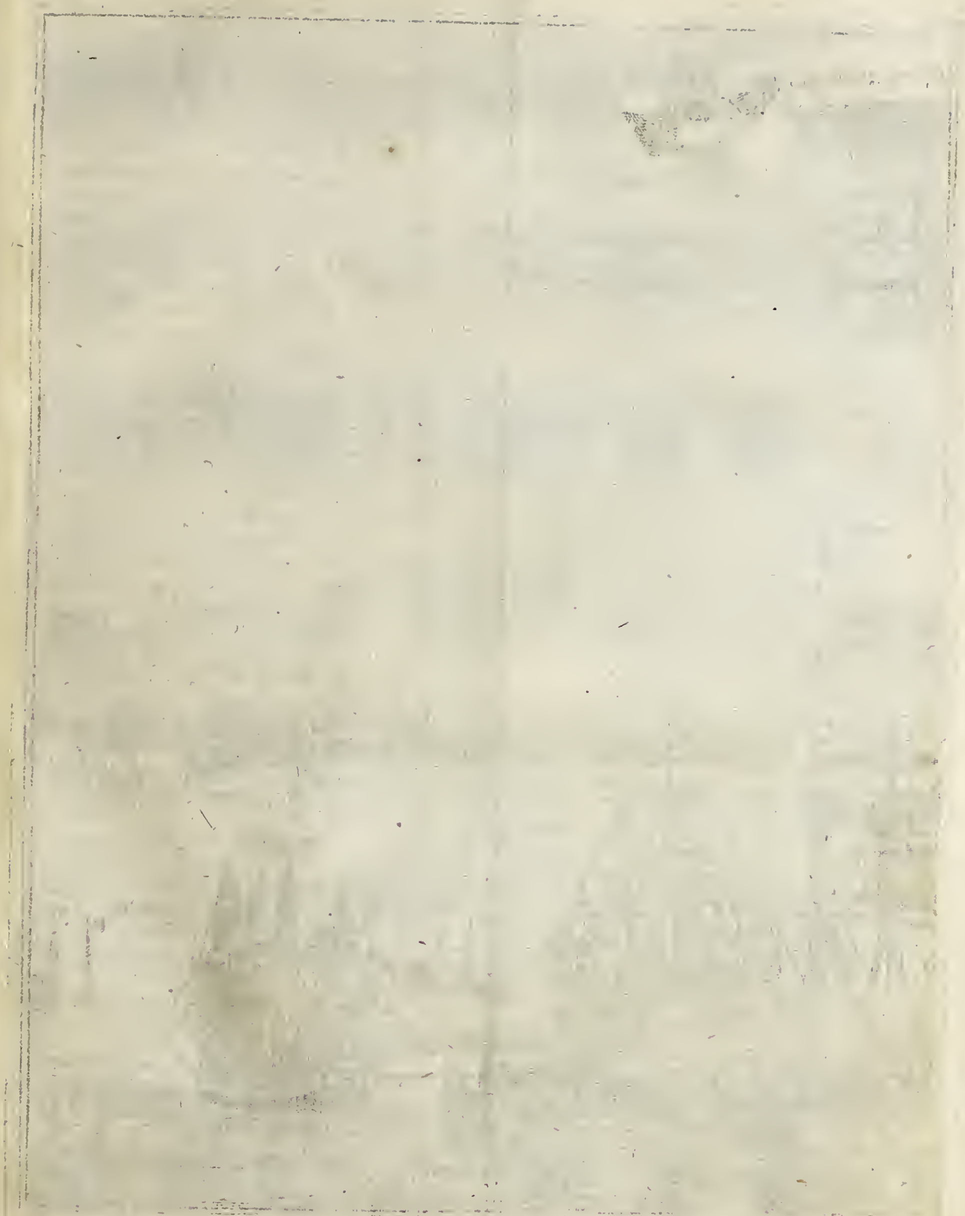
Deselfs wedervaren.

Hier scheen mijn hert te branden / van wegens de begeerlijkheyt / om dese groote Reyse mede te doen. Ik dede / tot dien eynde / een vriendelijk versoek aen mijne Opperhoofden / om tot mijn oog-wit te komen; doch te vergeefs: maer daerom niet gerust. Ik sprak haer andermael aen; doch kreeg tot antwoort: dat ik aldaer drie jaren most continueeren / dewijl men ten minsten soo lang / in het Kasteel Batavia, mijn dienst begeerden / 't welk tot mijn vordering noodig was: en daer op wierden my wel duysent perijkelen en swarigheden voor gestelt / welke dese lieden op hare sorgelijke Reyse te verwagten hadden. Maer dit en was aen my niet anders / als olie in de vlam: de reys-lust wiert te grooter / en scheen het onmogelijk my gerust te stellen. Ik ging aenstonts / op dese weygering / na den gemelten Opper-koopman / Willem Reyersz. dien ik voor tegenwoordig hier / gelijk wel eer in 't Vaderlant bediende / en door wien ik temet soo veel verrigte / dat mijne Opper-hoofden (op sijn redelijk versoek) my aenstonts quamen te ontslaen; ordineerende my op het Fluyt schip 't Roode Hart, daer ik / om mijn dienst te quijten / voort met kist en goederen / en met een ongemeene vreugde / op over ging.

Maert 1659. Vertrek van Batavia na het Oosten.

Alle ding vaerdig zijnde / namen ons afscheyt van de vrienden; en vertrokken met vijf Scheepen van Batavias Reede: als namentlijk / het Roode Hart, en 't kleyne Fluyt-scheepje / De Vink, naer America gedestineert: wijders / de Schepen Hasselt, na Solor, en Tymor, de Trouw, en Konink van Polen, na Amboyna geordineert. Wy stelden / met lieffelijk weer / de cours en voortgang na het Oosten / langs de hooge boom-rijke bergen van Groot-Java; doch mosten / wegen stilte en contrarie stroom en winden / dikmaels ankeren; sagen veel Jonkken, Tienangs, Fusten en minder slag van wel-beseylde Javaense Schepen / en veel wonderlijke sorteringe van Indiaens Vaertuyg hier en daer op Zee / de welke hunne Reysen na diversche gewesten van 't Oosten quamen voort te setten. Ook avanceerden wy / tot op den tienden dag van onse Reys / behouden op de

Reede /

De Stad JAPARE, op groot Java.

Reede/ voor de ftadt Japare, de Ankers lieten vallen.

Hier kregen wy ftraks Koe-beeften / Geyten / Hoenders / Eenden / Gansen / Varkens / Groenten / nevens andere Victualie en Fruyten / aen de Schepen; en de Bootsgefellen waren befig met de kriftalijne vogt (ik meene verfch Water) aen het boort te brengen: invoegen dat wy met den eerften weder meenden Zee te kiesen / om onse Voyagie verder Ooftwaerts te vervorderen. Komft op Japare

Ondertusschen begaf ik my aen Lant / om defe volk-rijke Stadt Japare, gelegen aen de vermaekelijke Binne-kuft van groot Java, nauw keurig te befien. Wy vonden gemelte Stadt (infonderheyt aen de Zeekant) tamelijk wel bemuert / en des selfs Woningen van kalk en fteen gebouwt. Japare wiert door een foete Rivier vermaekelijk befpoelt / de welke van het gebergt afdalende / hier op den Oever zijn uytgang nam: een bequame Haven om van / of na de Zee te varen / aen allerley Vaertuyg gaf. De Straten / wallen / Pleynen / Wegen / en Buyten-landeryen / ftonden vermaekelijk hier en daer met cierelijke Boomen / en schoone Plantagien befet; en daerom was 't alom hier aengenaem en luftig om te wandelen. De Markt plaetsen krioelden van wegens de veelheyt des Volks / en alderhande Indifche Natien / als Javanen; Perfianen, Arabiers, Guferatters, Chyneefen, Koremandelders, Maleyers, Æchienders, Peguanen, en andere Volkeren / die nu met alderhande Koopmanschappen befig waren; want men scheen hier by na van alles te verhandelen / wat Afia en andere deelen des Werelts quamen te geven. Weynig voortreffelijke Straten waren nochtans in defe Koop-ftadt Japare te vinden / om dat de Huysen meeft alom heen rwym / en in 't wilt / en doolhofs-gewijs / heel onordentelijk ftonden gebouwt; daer het voor vreemdelingen niet al te veylig en was om door te kruyssen; vermits de jaloufie der Chineefen en Javanen ontrent hare Vrouwen / die feer ligtelijk haren na-yver en dwaesheyt komen te betoonen / als andere Mannen / doch infonderheyt de Chriftenen / op haer Erven / of ontrent haer Agter-wooningen vinden; vreesende dat die met haere fwarte Lerindes een kansje mogten komen te wagen: doch fiender defe plat-geneusde Vriendinnen doorgaens foo behoorelijk uyt / dat in haer bequamer oordeel / om fulken luft te verjagen / als die te voeden. Desfelfs ftant en gelegentheyt

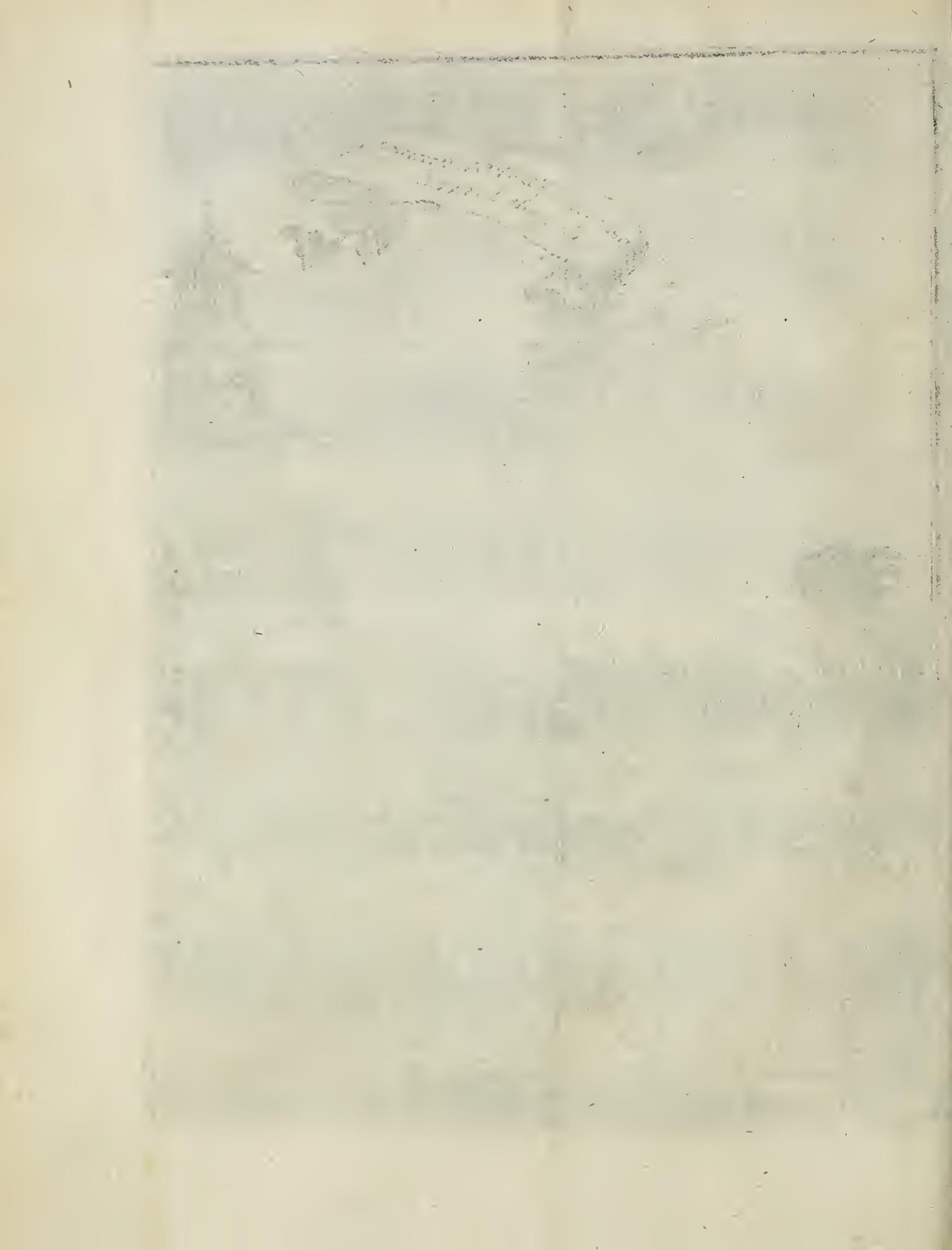
Het meerendeel der Inwoonders geloven (door den fonderlingen yver der Moorfe Papen, die gantsch Indien komen door te loopen aen de bedriegelijke Leere van den verleyder Mahomet; en laten haer en haer kinderen / na de wijfe der Mooren; ook besnijden. Tot hare publijke Godtsdienft vint men alhier een Tempel / daer de Mooren en Moors-gefinde Javanen vergaderende / beoeffenen 't gene den Alcoran gebiet. Wy nieuwsgierig zijnde om defen Tempel te befien / traden derwaerts heen / en vonden het Gebouw met een vermaekelijk en feer luftig Pleyn omringt; en 't selve met een fteene Muer befloten. Defe plaets ten alderhoogften heylig zijnde / volgens het gevoel der Mooren en Javanen, mag noyt van geene Chriftenen betreeden worden; veel minder dat men tot in het binnenfte van der Mooren Tempel foude beftaen te naderen; of hare Priefters / immers het meerendeel / dringen daer op aen / dat men den Tempel-schender en onbesnedene Chriften (ook andere die van de Moorfe Religie niet en zijn) behoort Inwoonderen Geloof. en yver ontrent der Mooren Tempel.

hoort te verbranden / of ten minsten het leven te benemen; ja dat men selfs den Tempel (door 't besoek der onbesnedene dus onthelyigt) aen 't vuyr moest overgeven / soo wanneer dat niet wederom door boven-gewoone Ceremonien / grooten yver / ende met kragtige Gebeden / aen Mahomet geheyligt / en soo gesuyvert zijnde / wort opgedragen.

Het gevaer des Schrijvers alhier uytgestaen, en gelukkig ontkomen.

Doch ons de heyligheyt der Mooren Tempel onbekent wesende / zijn vorder / in 't wandelen / daer heen genadert / vermits des selfs ingang / als op andere plaetsen / veylig keurde: te meer / dewijl ook de Poorte van den Buyten-muur vonden geopent; dies traden wy sonder schroom vrymoedig in / daer ons straks vonden op een vermaekelijk Pleyn / rontom den Tempel streckende; staende op een lugtige wijse beset met allerhande vermaekelijk / welriekende / hoog-getakte Pynang, en andere Boomen / en seer playsante Woonngen / Speel-huysen / en Vertrekken / voor de Moorse Priesteren, en vorder Beamptenaers van dit heylig Huys; vernamen toen wijder een fraye / wel-gemaekte Vyver / die gelijk een Water-gragt rontom den Tempel liep / in 't welke wy een goet getal Moorse Vrouwen sagen / die moeder-naekt / seer besig waren om hare blanke leden (waer mede sy de swarte Mollen vrypelijk mogten tarten) schoon te wassen; doch ons siende / vlogen alle soo moeder naekt uyt de gemelde Vyver / en voort langs Hek en Dam / tot dat in hare Wooningen waren geretireert: doch wy dit weynig agtende / begaven ons Tempel waert / om daer de bysonderheden aen te merken; traden over een kleyne Lening-brug tot aen het Portael / daer ons tot aen den openstaenden ingang vonden / alwaer ons den yver ende nieuwsgierigheyt toen vorder soude binnen gedreven hebben; doch wierden alhier op het onverwagtst gestut / en van een goet getal Javanen, die de moorten wrevelsugt ten oogen uytsag / met een hevigen yver besprongen; het moortgeweer / hun Pooken en gevlamde Critsen / wierden heel vaerdig aen ons vertoont; men hielt ons vast / en yder wouw ons van stonden aen te lijf, soo dat door een te ligtvaerdige nieusgierigheyt ons nu alhier in een groot gevaer des levens vonden / sugtende naer den Hemel / en toonden aen haer een vriendelijk gelaet / alsoo der selver tael noch niet te wel en konden verstaen / veel minder spreeken; doch sy harrewarden yverig met malkanderen; sommige (nae het scheen) die wilden ons een wreede doot / doch andere noch het leven gunnen; de Moorse Priesteren (immers na dat wy konden vermerken) quamen eyndelijk noch tot ons voordeele te spreeken; soo dat onser wederom vry en onbeschadigt lieten gaen / om dat noch in den Tempel niet geweest en waren; dienvolgens was de Mosschita (soo noemen de Mooren hun kerk) noch suyver en ongeschent in sijne heyligheyt gebleven; hadden andersints / indien wy daer binnen waren betrapt en gevat geworden / naer dat wy t'zedert hebben verstaen gewisselijk om den hals geweest. Wy vonden ons dan verblijt en vrolijk; en dankten Godt / dat sulk een perijkel en groot gevaer ontkomen waren / in een gewest / alwaer de Ingesetenen voor gansch wreed / barbarisch / trouwloos en moordadig / boven andere Natien deser Landen van 't Oosten / zijn vermaert. Wy quamen toen in de Logie der Nederlanders, daer onsen Lantsgenoten waren; verwondert over het gene wy hadden bestaen.

Der Moren TEMPEL Binnen
de Stadt IAPARE

In desen Tempel en was niet anders dan een ruym vierkant / met lange Bankjens / en maer een kleyne Predik-stoel te sien. Van buyten was dese Moschita insgelijks vier-hoekig / en om hoog met vier of vijf platte boven malkander komende Daekken / Torens gewijse gebouwt. Hoedanigheyt des Tempels.

't Voornaemste deser Stadt Japare dan hebbende gesien / vertrokken wederom na het boort / en lieten dese neering-rijke Koop-stadt / onder 't gebiedt des grooten Matarans, of Keyser der Javanen; ligten de Ankers / ende vertrokken met onse vijf Schepen verder nae het Oosten. Vertrek van Japare verder na het Oosten.

Wy zeylden met volle Zeylen voorby de kleyne Eylandekens Lubok en Madura; en quamen als doen in volle Zee / want konden nu geen Lant meer sien. Stonden veel hevige Travaden uyt / met Donderslagen / Blixem en regen-buyen vermengt; en dan moesten wy wederom dikmaels / wegens stilten en tegen-stroomen / ankeren: kregen evenwel haest het hooge blaeuwe Gebergte van het magtig Eylant Celebes in 't gesigt; daer twee van onse Scheepen / de Vink en Hasselt, in passant Macasser mosten aendoen; welke nu van ons af / en derrewaerts heen de stevens wenden. d'Andere twee / de Trouw, en de Konink van Polen, dwaelden kort daer aen door stilten en tegen-stroomen / ook van ons af. Soo dat ons op de vorder reyse naer 't Eylant Amboina (daer de Vink verhoopte weer by ons te komen) alleen bevonden. Setten het ten dien eynde verder Oostwaerds heen / tusschen het zuyder eynde van Celebes, en het Eylant Saleyer door; en sagen als doen het groen vermaekelijk Eylant Botton; daer met veel sukkelen (wegens contrarie stroomen en winden) voorby geraekten. Kregen in het begin der Maent April de Hemel hooge toppen van het Eylant Boero, de Bergen van Thamahoo genaemt / in het gesigt; doch die noch niet anders dan maer boven door de Wolken konden sien / steekende met haer blauwe kruynen boven de selve uyt; 't welk by het Volk veel weddinge / van Lant of Logt te zijn / causeerde; doch bevonden het (nader komende) in der waerheyt Lant te zijn. Stevende / om bezuyden het gemelde Eylant heen te zeylen; dan sukkelden hier wel drie geheele weeken agter een / eer vorder als dit Boero konden komen / door stilte / contrarie wint en stroomen / daer (hoe digt wy by de stranden van dit Eylant quamen egter geen anker-gront ter werelt konden bekomen om te ankeren; vermits den steylen Oever meest overal als een muer nae het verschrikkelijke diep afdaelden; dies wy door stilten en tegen-stroomen / staeg aen quamen te veragteren. Kregen dikmael het Bosch-rijk Eylant Anblauw in 't gesigt; maer dreven t'elkens wederom te rug: En wierden eyndelijk in een seer donkere nagt seer schielijk van een hevig Tempeest / met Nevel en mist / en schrikkelijke Donderslagen vermengt / besprongen. Straks ruklen onse Water-helden het meeste Zeyl-tuyg in de bant / en stevende met de rest (gelijk wy meenden) ver boven het Eylant Anblauw heen; doch wierden van een snel-gaende stroom verleyt / en zijdwaerts uyt nae de steyle Klippen en Rotzen van Anblauw geschokt / en heenen gevoert: dierwoegen / dat ons nauwelijks drie Scheeps-lengten van de gemelde Klippen en Rotzen af bevonden / wanneer op 't Eylant een Ligt bespeurden / 't welk in de geweldige duysterheyt ons van stonden aen 't Lant ontdekten; waren gewisselijk anders daer tegens aen gezeylt / daer het Schip (wegens de holle Zee terstont aen

Passeeren d'Eylanden Lubok en Madura.

Travaden.

Passeeren het zuyd-eynde van 't magtig Eylandt Celebes.

Geraeken van d'andere Schepen af.

Passeeren het Eylant Botton.

April 1659.

Tegenspoet.

Storm.

Perijkelen daer in uyt gestaen.

aen stukken en brokken soude gestooten hebben / en wy met alle man verdronken ; want d'ontstelde water-baren / op de hooge steyle klippen en rotzen geweldig quamen te bulderen en te bonsen / en souden ons ongetwijffelt haest verslonden hebben : de mist was nu juyst ook een weynig opgeklaert ; invoegen / dat by dese duystere nagt dit ligt / en soo den Oever / en daer de schrikkelijke branding quamen te bespeuren ; wenden het dan in dit gevaer / van stonden aen van de Wal / en staken wat meerder t'zeewaerts in ; dankende Godt den Heer voor sijn genadig en Vaderlijk beschut.

Een wonderlijk ligt by nagt gesien.

Wy sagen na middernagt / als de storm begon te stillen / boven op de spil van onse groote steng / een helder ligt / gelijk als een flikkerende kaers / sig klaerlijk aen ons vertoonen : maer ons volk naer boven klimmende / verlooren 't selve / als wat nader quamen / uyt haer gesigt ; maer konden het van beneden nogh sien / niet tegenstaende het meest gedurig regende ; en duurde soo lang / tot dat den dageraet begon door te breken / 't welk aen ons heel wonderlijk scheen te zijn. Van vele Zeevarende persoonen hadden 't selve meer gesien / en noemden 't een Vrede-vuurtje, 't welk (soo sy verhaelden) meermalen in 't eynde van stormen en tempeesten / hem komt te vertoonen / en als dan beter weer voorseggende ; daerom een Vrede-vuur wort genoemt.

Wy kregen hier van d'onderbinding : want des morgens quam de wint / stroomen en holle water-baren soo te bedaren / dat ons byna als in een andere werelt vonden. Passerende de engte / tusschen de Eylanden Boero, en Anblauw, en de playsante Negeryen van 't laetste ; daer ook een kleyne vastigheyt der Nederlanders bespeurden / van 't welke dat het Hollants Opper-hooft / mitsgaders een arm Indiaens Koninkje van het Eylant / met de voornaemste van sijn swarten Adel / die sijn Majesteyt geleyden / ons aen boort quamen besoeken / om ons in dese quartieren te verwellekomen : daer de Vorst / met alle sijn Grooten ; vol verwondering / nu ons Schip bezagen. Desen Koning / en sijne Heeren / hadden altemael een vaste verw ; waren heel swart / en droegen maer een katoene kleetje om 't onder-lijf / en gingen vorders t'eenemael naekt / na de costuymen van haer Lant. Sy bragten ons / tot een vereering / van hare Pinang, Betele, en mindere Gewassen / die sy met een sonderlinge genegentheyt (immers na 't scheen) ons quamen aenbieden. Daer voor dat wy haer wederom / als in recompense / sogten te onthaelen : gaven den Koning / en sijne swarte Edellieden / van onsen Arak, of Indiaense Brandewijn, te drinken ; en setten hem een schoteltje Confyte Gengber voor : maer sijne Koninklijke Majesteyt de wel-gesuykerde Konfijt besiende / meende dat het Verkensvleesch of Spek was / slingerde 't vaerdig uyt 'er hant / sprong op / en riep verbaesdelijk : O Orang Hollanda, gernappe pokkanire goecar, appe mouw, songo, bete tieda markan baby : 't welke was ; Og Hollants volk! waerom verstoort gy my, wat sal dit zijn? ô seker, ik en eet geen Spek. Dit hoorende / kon hem niemant onthouden van luytskeels op te lagchen ; siende d'onnoselheyt van desen armen Moorsen Koning / die (volgens de Wetten en Costuymen van het Moors Geloof) alsulken afkeer van het Spek (dat wonder onreyn agtende) quam te betoonen / en die nu op ons gelag / als mede sijn gevolg / nogh des te meer ontstelden ; sig inbeeldende / dat van ons dus smadelijk gehandelt wierden : doch men hielp

Een arm Indiaens Koninkje komt aen Boort.

Sijn stant, kleeding, en wonderlijk avontuur.

hum-

Het CASTEEL VICTORIA op't Eyland Amboina.

hun-lieden vaerdig uyt den droom. Want onsen Schrijver nam den verbaesden bruynen Konink vriendelijk by der hant / en sprack : Wel hoe dus Koning en Vorst van Anblauw; waerom sulk een aengenaem Confijt dus smadelijk verworpen? en uyt wat reden staet gy dus verstelt? 't En is geen spek, gelijk gy meent; maer aengenaem Confijt, besiet dat eens, het heeft een goede smaek: 't en is geen kost die Mahomet, uwen oppersten Profeet, den mensch verboden heeft. Eet lustig, tast het toch aen, het sal u wel bekomen. Daer mede was de peys gemaekt / en het Koninklijk gemoet te vreden: nam een goet gedeelte van het Confijt / en stuurden het na sijn holle maeg. Wy gaven hem toen weder van onse Arak te drinken; waer deur hy verheugt geworden zijnde / vrypostig wiert / sprong lustige kabriolen / en toonden hem t'eenemael anders dan te vooren. Doch wy in dese kortswijlligheyt / echter onse Reyse vervorderende / quamen door de gemelde engte van Anblauw, daer den Konink / en sijn gevolg / heel vrolijck en wel gemoet haer afscheyt namen / en na lant vertrokken. Kregen toen het Nagel-rijk Amboina, met sijn groene boom-rijke Bergen / in 't gesigt; en quamen op den volgende morgenstont in desselfs wonderlijke en vermaekelijke Bay; daer soo verre tussehen wederzijts lustige Bergen quamen in te zeylen / tot behouden voor het Nederlantse Kasteel Victoria, ter Reede van Amboina, arriveerden. Komt in Amboina

Wy vonden hier weynig Schepen van Bataiva, en noch niemant van onse Makkers aen-gelant; dan hadden noch maar vier dagen alhier geweest / als de tijding quam; hoe dat onse Makker / het Schip de Trouw door storm en onweer / op de klippen van d'Eylandekens / de drie Gebroeders genaemt / gebleven was; doch 't volk behouden / als ook de meeste Ladinge / die wel principael in koe-beesten en proviant bestont. 't Andere Schip / de Koning van Poolen, was ter naeuwer noot de selve dans ontkomen; overmits de hevige storm / stroomen / en water- baren / haer inder nagt tegens de klippen en rotzen quamen aen te voeren: doch was dit Schip / door Godes zegen / en vlijt des volks / geret: soo dat ons in weynig dagen ter Reede van Amboina quam gevolgt. Schipbreuk van 't schip de Trouw. May 1659.

Wy wagten nu na het Fluyt-scheepje de Vink, dat nae Makasser gezeylt was; verzagen ons ondertusschen van water / brant-hout / en al wat noch tot onse verre Voyagie dienen mogt. Ten laetsten quam ook de Vink by ons te arriveeren; hielpen onse Makker in alles wat noodig mogte zijn. En d'Ankers toen wederom hebbende gelicht / vertrokken met onse twee Scheepen na de beroemde Molukse Eylanden; quamen buyten de Bay van hen Nagel-rijk Amboina, daer onse cours en voortgang na het Noorden wenden; zeylende tusschen de vermakelijke Eylanden van Kielan en Manypes deur; passeerende voorts het boom-rijk Eylant Bonoa, en dat van Oeby, tot dat wy de groene kust en lustige stranden van het groot Eylant Batsjan sagen; daer verscheyden malen in stilten / groote hitte / harde stroomen / en sonder anker-gront / seer digt langs de gevaerlijke rotzen en steyle klippen / quamen te drijven. Hier hielden wy ons Pincxter-feest met kleyn vermaek / vreesende tegens de harde klippen aengebonst te sullen worden / soo van stilten / als schielijke Travaden / holle water baaren / felle buyen en grondeloose diepten; daer en boven quam ook eens op den agtermiddag / een Hoos regt op ons aen gedreven; namen terstont de zeylen / en alle- Vertrek uyt Amboina na de Molukse Eylanden. Passeeren diverse Eylanden. Hoos er gevaerlijke draywinden.

le wintvang in / en lieten 't drijven tot dat de Hoos / bezijden ons heen / met een schrikkelijk gedruys / voorby passeerden: kregen egter een fel tempeest met harde winden / regen-buyen / en vreesselijke donderslagen / onder een gemengt: dan eyndelijk alles bedarende / en de wint naer wensch bekomende / setten het van de steyle klippen en lager wallen / wederom af: voort-seylende na Tarnaten. Wy vonden hier inder nagt twee groote Slangen voor in de Bak / en onder de Bootsmans kooy; doch hadden noch niemant beschadigt. Wy vermoeden / datse met het gehaalde brant-hout / in Amboina, in 't Schip geraekt waren.

Twee Slangen in het Schip gevonden.

Wy passeerden alhier de Linie Æquinoctiael, staken vorder met een geweldige hitte Noortwaerts heen; kregen de wonderlijke hooge spitsen van de Molukse Eylanden in 't gesigt / welke hare blauwe kruynen door de wolken quamen uyt te steeken. Passeerende van de selve Batsjan, Motir, Makjan en Tydor, tot voor het vijfde en laetste / namentlijk Tarnaten, behouden quamen aen te landen; alwaer voor 't Nederlantse Kasteel Oranjen, d'Ankers lieten vallen.

Passeeren de Linie Æquinoctiael.

Komt in Tarnaten.

Juny 1659. Hier vonden wy ons ter plaetse / daer de voortgang onser Amerikaanse reyse verhoopte te verstaan: wy hadden geen etmaal stil gelegen / als den Heer Symon Kors, Gouverneur van Tarnaten, ordre gaf; dat ons op 't alderspoedigste hadden gereet te maken / om de Voyagie over de groote Zuyd-Zee, na de ver-afgelegene deelen van Amerika, aen te vangen.

Aenstonts bragt men ons / al wat diende / op 't spoedigst aen Boort: soo dat in weynig dagen klaer geraekten / om een Reyse / ten minsten van achtien Maenden / aen te vangen. Den dag en uure van ons vertrek gekomen zijnde / voeren onse Opper-hoofden aen Lant op 't schep-mael / daer mede den Heer Symon Kors haer geliefde te begunstigen; kregen ook op yder Schip / tot fooy / een Koe-beest aen Boort / dat straks verwesen wiert om geslagt te worden; doch het getergde Koe-beest raekten in dese furie los / en louter aen 't loopen; hollende met wakkere sprongen / op den Overloop / ginds en weer; daer sag men een koddig allarm; want yder een diende ruym te staen / die niet wilde geschopt / gestooten / of vreesselijk geslagen zijn. Het beest de teerige lucht / de woelige plaets / en het gewelt der Matroosen ongewoon sijnde / sprong dappere kabriolen / en maekte met sijn holbollige kalversprongen / al het gebroederschap aen 't lagchen. De stoutste Boots-gesellen 't selve willende keeren / geraekten in dese furie d'Engelse mutsen overboort / en hier en daer hun koopen onder de voet / tot dat men eyndelijk het verstoorde Koe-beest / soo met strikken en touwen / in verseekering kreeg; dat men het toen / om kort te gaen / moordadig / met een verroestige bijl / de kop afsloeg. Doch onder dese wreethept / begon men de Ankers te ligten / en wierden de zeylen los gemaekt; dewijl vernamen / dat onse Opperhoofden quamen na Boort gevaren: doch die komende / gaven datelijk ordere / het begonne werk te staken / de Ankers uyt te vieren / en de zeylen weder vast te maken / om tot nader ordre hier te blijven leggen; alsoo door een gewigtig voorval / en naer rijpe deliberatie / den Heer Gouverneur Kors, en onse Opper-hoofden / op 't point van 't zeyl te gaen / genootsaekt waren het contrarie te besluyten; en aenstonts quamen te resolveeren: dat men onse twee rijk geladen Schepen / hier op Tarnaten, en wijders in Amboina, van de meest-begeerde Ladinge soude lossen / om de selve dan met Speceryen we-

Klugtige actie met een hollent Koebeest.

De Reys na America gestaeckt.

wederom na Batavia te zenden; veel liever als alles daer henen soo ligtelijk 't avonturen; van waer men niet anders dan onvermijdelijke perijkelen te gemoete konde sien.

Het sesde Hoofdstük.

Ontmoeting. Stant der Nagel-boomen en Vrugten. Spaense Vastigheden in de *Molukkes* worden gedemolieert. Des Schrijvers Lant-togt na de sterkte *Calamatte*. Korte beschrijvinge van *Tarnaten*. Desselfs vorige toestant, magt en florisantie, door scheuringen, wonderlijk afgenomen; dog door de komst der Nederlanders in *Asia*, herstelt. *Tarnatens* brandende Berg. Des Konings Palleys. *Tarnataense* Papegayen, Paradijs-vogels, Wooningen, Moorsen Tempel; Trein, Costuymen, Kleeding, en Polygamie des Konings. *Tarnataensen* Adel; hun Kleeding, Costuymen, Huyshouding, &c. Begravinge der *Tarnataenen*. Den Schrijver wort na de *Manades* geordineert; doch raekt vry. Vertrek van *Tarnaten* na *Amboina*. Brandende Berg op 't Eilant *Makjam*. Straet *Patientie*, en waarom soo genoemt. Des Schrijvers tweede komst in *Amboina*. Wort te lande geordineert. Sijn wedervaren.

DUs viel dan hier ons voorneemen/ van naer Amerika te reysen/ heel anders uyt/ dan vele gissing hadden gemaekt; en begonnen aenstonts de voornaemste koopmanschappen alhier te lossen/ om wederom na Amboina te vertrekken. Ondertusschen begaven wy ons (die sulks mogten gebeuren) naer Lant/ om aldaer derselver vreemdigheden aen te merken: daer ik op 't onverwagst ontmoeten een Jongman/ van West-Indien geboortig zijnde; dog die nochtans tot Haerlem (mijn geboorte Stadt) met my in een gebuurte was opgevoed/ en waren als doen te samen/ een tijt lang/ groote Maets en Speel-genooten geweest; doch was my nu al lange vergeten/ na wat hoek des Werelts dat hy was heenen belant. Dies wy nu malkanderen siende en kennende zijnde geworden/ als opgetogen bleven staen/ door groote verwondering dat dus onverwagt malkander/ in dese verre gewesten van de Werelt/ omtrent vier duysent mijlen van Hollant, hadden gevonden: dankende Godt/ en vonden ons beyde ongemeen vrolijk/ wegens dese wonderlijke ontmoetinge: welke ons porden/ soo lang wy ons in Tarnaten vonden/ om dikmaels by malkanderen te komen. Hy/ om de gelegentheyt van sijne Vrienden; en ik/ om de zeldsaemheyt van dese Gewesten te verstaen/ de welk aen hem/ benevens de Spaense, Portugeesse, en Maleitse Talen/ genoegsaem waren bekent: want hy al ettelijke jaren op Tarnaten hadde gewoont. Wy gingen dan meenigmael t'samen uyt wandelen/ daer wy konden het heerlijk gewas der Nagel-boomen en Vrugten besien; diens boomen die van de Laurier geleeken. De Nagelen hangen met een groote meenigte van kleyne tropjens aen de Boomen; welkers bladeren selfs geplukt/ en in de handen gewreven

Ontmoeting.

Stant, der Nagelboomen en Vrugten.

wreven zijnde / vol aengename geur der Nagel-speceryen bevonden worden: ja de Nederlanders in Amboina, komender Nagel-bladen-olie van te distileeren; dien ik selfs soo kragtig / bruyn / en goet bevonden en gesien heb / als of die van de kruyd-nagelen selfs waren gedistileert geweest. De Boomen worden in de Eylanden van Amboina, Onymo, en Nassalouw, in hare menigte geteelt / geplant / en alom selfs op hooge Bergen voortgeset / en seer vermeenigvuldigt; dan worden in de Molukkes, door de Indianen, het meerendeel geschilt / de basten afgenomen / en soo voor een tijt in hare vrugtbaerheyt geschent: ten eynde om de Castilianen (daer sy den Oorlog tegens voeren) het genot van soo voordeelige Vrugten te onttrekken.

Spaense Vastigheden in de Molukkes,

Wy vernamen hier in de Molukkes noch verscheyden kasteelen en Vastigheden van de Castilianen; bewoonende noch op Tarnaten tot haer Hooftplaets het vermaerde Gammalamma, daer een Spaense Gouverneur over desselfs rontom gelegene Vastigheden / sijn residentie hielt. Besaten ook noch de sterke Calamatte, dat maer een groote mijl weegs langs strant / van 't Hollants Slot Orangien gelegen was. Hadden ook eenige Reduyten van kleyn belang op het Eylant Tydor, en de naest aengelegene Contreyen; daer de Spaense Besettelingen (als uyt de Werelt / en genoegsaem Ballingen uyt haer Vaderlant) op een sobere wijs haer moesten generen / om / volgens hoop / de Nagel-speceryen / die ontrent hare Vastigheden vielen / in te samelen; daer wel eertijts plagten goede winst te doen / maer nu door de vyantschap der Indianen, weynig konden verrigten: invoegen dat naderhant hare kramerven en Goederen hebben opgepakt / en al hare Molukse Vastigheden geslegt; en zijn met weynig Retouren / en seer melancolijk / van hier naer de Manilhas, en Nova Hispania vertrokken.

worden geslegt,

Des Schrijvers Lanttogt naer de sterkte Calamatta.

Wy namen op seekeren dag de wandeling nae het Spaense Calamatte; tot dat langs strant / en somwijl door lustige Bosschagien / tot boven op een kleyn voor-gebergt / en soo tot digte by de hooge steene Muren des selfs genadert quamen. Straks met dat men ons hier vernam / soo wiert de Poorte geopent; en de Soldaten / om ons te ontfangen / quamen datelijk in 't geweer / en wierden tot buyten de Poort in twee gelederen gestelt: alwaer den Spaensen Hooftman onser vriendelijk quam te verwellekomen / ende soo tusschen de Spaense Besettelingen door / tot in het kasteel geleyden: in sijn Wooning gekomen zijnde / moesten neder sitten. Hier wiert van stonden aen Tafel gedekt / en nae gelegentheyt (doch sober) den Dis met spijs en drank voorsien; alwaer den vriendelijken Spangiaert, nae sijn krank vermogen / ons minnelijk onthaelden. Hy toonden hem seer beleeft en zedig in sijn discours / en ook geseggelijk in onse tegen redenen te zijn. Dit bragt hy onder anderen voort: hoe dat het hem niet weynig en moeyden / dat de Nederlanders met de Castilianen hier in dese verre gewesten noch soo qualijk konden accordeeren: dat wy immers Christenen zijnde / die aen eenen Heylant en Saligmaker geloofden / beter en vriendelijker met den ander behoorden om te gaen; ten eynde / om tot voorbeelden aen Mooren en Indianen te strekken / en tot bekeeringe haer te lokken; maer niet om door een twistig leven haer voet te geven tot nijt / twist / onmatige begeerlijkheyt / en wrevel-sugt: die soo ver ging / dat menig braef Soldaet der Spangiaerts, door de bedriegelijkheyt en list der Tarnatanen,

Wort vriendelijk met sijn geselschap by de Spangiaerts entfangen.

tanen, in de Bosschagien besprongen en neder-gesabelt was. Sy klaegden ons ook/ dat sy lieden geen genot der Nagel-boomen konden bekomen / alsoo buyten haer Vastigheden (van wegens de vyandtschap der Tarnatanen) haer t' eenemael onseeker vonden / en somwijl eens besprongen wierden: daer deselve Natie / in 't tegendeel / soo goede vrienden van de Nederlanders waren. Dese / en meer diergelijke discoursen / die niet alle verwerpelijk en waren / bragt den goeden Spangiaert voort; daer in hy Kommandant van dit Kasteel / betoonden de genegentheyt en liefde die hy aen sijn Vaderlant schuldig was. Doch wy antwoorden hem t'elkens ten respecte van de Ed. Maatschappy / en ons liebe Vaderlandt; daer hem somwijl / soo wel in troffen / dat hy gevoelen kon / in welke Natie dat de wrok / de nijt / en oude wrebelsingt / de meeste werking hadde gedaen / tot hare vermindering / en tot een zegen / die men noch kon sien / over die gene / die te vooren soo door nijt / gewelt / en jalousie geprangt / als tot in een grondeloose Put van rampen neder-geslagen waren geweest; daer wy Godt den Heere voor dankten; met een wensch / dat onse twee Natien (gelijk als opregte Christenen betaemden) met den anderen vredig in dese Gewesten mogten leven: op dat / en Mooren en Heydenen, dus gelokt / te vaerdiger hare bekeeringe / onder Godts hulp en zegen mogten erlangen. Daer op wy den goeden Kapiteyn bedankten voor sijn vriendelijk onthael. Hy liet ons toen ook noch de Sterkte Calamatte besien; en daer op sijn Volk toen wederom in 't geweer / en als vooren in ordere buyten staen; geleydende ons met alle vrientschap buyten het Slot: aldaer hy ons bedankten voor ons minnelijk besoek / en wy hem wederom voor sijn goet onthael; scheydende daer op van malkander/ en quamen weder op Maleyen. Desen Kapiteyn is korts daer aen (gelijk my voor de waerheyt verhaelt is) in een Oorlogs-togt tegens de Indianen van Tydor, van haer overweldigt / en ter neder gezabelt. *Weederkeering na Maleyen,*

Hier wil een korte beschrijvinge van Tarnaten uyt de pen / van 't gene by ons aldaer is aengemerkt / en nauwkeurig in agt genomen; benevens al 't vordere / dat my door geloofweerdige Persoonen / daer woonagtig / is verhaelt.

Het Eylant Tarnaten, alhoewel kleyn in sig selfs / is al van outs een wijt-beroemt Koninkrijk geweest / van wegen desselfs rijkdom / Scheepvaert / en magt. Den Konink was een Vorst van 72 Eylanden; want alle de Oosterse Koningen rontom heen / stonden onder sijn gebiedt; ja selfs de groote Vorst en Konink van 't magtig Celebes, was hem onderdanig: invoegen niemant tegen den selven aengaen dorst / of was sijn Koninkrijk en Landen quijt; waer door Tarnaten als tot een schrik aen sijne gebueren diende: te meer / van wegens de strijdtbaerheyt der Ingesetenen / en des Volks die rontom heen tot hun dienst bevonden wierden / en voor kloeke Helden alomme waren bekent. Daer by soo quamen alle de Specerye van rontom heen abondantelijk in Tarnaten; dewijl men daer uyt veele veraf gelegene Landen en Koninkrijken dien Handel sogt. Ja selfs de Christenen / namentlijk Spangiaerts en Portugeesen, quamen ook als van 't eynde der Aerden / en van onder een anderen Hemel / na dese ver-afgelegene deelen des Werelts gevloeyt / en kregen alhier den handel van de geurige Specerye; gevende sulks den Konink en Tarnataense *Korte beschrijvinge van Tarnaten.* *Desselfs vorige toestant, magt en florisantie.*

 Koop-

Kooplupden geen kleyne winst. Nu was Tarnaten op 't hooghst / en als in top van zegeningen en magt gesteygert; doch begon eerlang toen weberom af te nemen / als de quaetaerdige nijt van d'andere Koninkrijken / te vinnig op de welvaert der Tarnatanen gebeten / nu meer en meer begon te wroeken: en daer op quam wel haest het boose vuer van twist en oneenighept voort / en d'Oorlog veele schoone Rijken van 't Koninkrijk Tarnaten af te scheuren. Ja de Koningen van Celebes, en voornamentlijk die van Macasser, benevens andere / als ook die van het naburig Tydor, vielen den Konink van Tarnaten af; en met een groote menigte van omher gelegene Volkeren vereenigt zijnde / rukten gesamentlijk hare vlot-gaende Oorlogs-vlooten / magt en Wapenen by malkander / om den Konink van Tarnaten op 't lijf te vallen. De Spangiaerts namen ook dese gelegentheyt waer; en kregen eerlang verscheyde Kasteelen en Vastigheden op Tarnaten, Tydor, en Makjan; en des gelijks in d'Eylanden van Amboina, Banda, Tymor, Solor, en andere / bouwden de Portugeesen (die insgelijks in troubel water wisten te visschen) ook veele Fortressen en kleyne Vastigheden; krijgende dese beyde Natien dus den handel van de edele Speceryen in haer geweldt. Ten laetsten quamen ook onse Nederlanders (door de Castilianen in hun Vaderlant verdrukt / en soo na dese verre gewesten heen geparst zijnde) ook hier den Handel soeken. Hun eerste Voyagie / daer in sy Java maer besogten / gelukte maer passelijk; evenwel staekte men 't werk geensins / maer ruste men andermael wel-bezeylde Kielen uyt; die onder het wijs beleyt des Admiraels J. van Nek, tot op de reede van 't Eylant Tarnaten quamen aengezeylt. Daer onse Nederlanders van den Konink heel vriendelijk ontfangen ende bejegent wierden; en maekte men met malkanderen voort een vast Verbont. Daer op straks alle de Speceryen (selfs ten spijt van andere volkeren) aen de Nederlanders wierden verkogt. Onderwijl nam de vrientschap toe / soo dat in het naeste Jaer de onse een vaster Unie, ende veel nader Alliantie met den Koning van Tarnaten quamen aen te gaen. Doch de nijdige Portugeesen de onse van daer verjagen willende / geschieden een hevig gevegt; waer uyt de Nederlanders met reputatien weder keerden. Toen wiert het Fortje Terluko (wesende d'eerste vastighept der onsen in Indien) op 't Eylant Ternaten, met 's Konings consent gebouwt; ende naderhand ook het sterke Slot Orangien, 't welk soo ontsaggelijk pronkte / dat noyt tzedert Portugeesen noch andere Natien / op Tarnaten iet voordeeligs tot hun oogwit konden uytwerken. Levende dien Konink en sijn Ingesetenen / met de onse in een gestadige vrientschap en bestendige vrede.

Wonderlijk afgenomen,

doch door de komst der Nederlanders in India eenigsins herstelt.

Opkomst der Nederlanders in de Molukkes, en andere Oosterfche Eylanden.

En aldus hebben onse Nederlanders niet alleen het Koninkrijk Tarnaten, met hare goedertierenhept en opregtighept aen de Indianen te betoonen / tot hare devotie gekregen; maer selfs ook de Nagel-rijke Eylanden Amboina, Onymo, Nasselouw, benevens het Foely ende Musschaet-rijk Banda; daer sy de Portugeesche Vastigheden heltdadig hebbende vermeestert / de Inwoonderen hare vriendelijkhept dierbvoegen betoonden / dat eerlange den gantschen Handel der schoone Speceryen / naer wensch bequamen. Soo dat door soo veel Wapenen / listen en lagen des vyants heen geboort zijnde / eyndelijk meester van de gemelte Eylanden geworden zijn; daer noch de selve in eygendom komen te besitten.

De Nederlanders besitten alle de Specery-gevende Eylanden in 't Oosten.

Het

t'Eyl. TARNATE

Het Eylant Tarnaten is maer seven mijlen in 't ronde groot; en toont van verre maer eenen Bergh/ de welk in 't nader komen het gantsche Eylant maekt/ beginnende rontom een weynig van de strant; en opwaerts klimmende/ boort sijn vlammende kruyn seer verre door des Hemels wolken door/ daer hy gedurig uyt sijn swavelachtig hol en vyrigen afgront vlackt/ brant en smookt/ en somwijl een witte as/ en vyrige kolen/ ja dikmaels groote klippen en steenen komt uyt te spouwen/ dien hy van boven neer over het boom-rijk Eylant neder-vonst. Desen Berg is tot aen het opperste van sijn kruyn van strant af/ met een seer digte Bosschagie en ontoegankelijke Wildernis beset; daer menigte van wilde Swijnen/ Slangen/ en andere Mensch-verslindende gedrochten haer komen te verschuylen. Veel sorte Waterstroomen en kleynder spruyten/ koomen rontom heen op den Oever des Eylants neder-dalen. Dees Tarnataense Berg is dan van wegens de digte Wildernis/ steyle Klippen/ nare Spelonken/ en wilt Gedierte/ niet wel te beklimmen. Wy sagen hem doorgaens louter smooken; doch 's nachts wiert wel de meeste vlamme gesien. Dan hadden nu mooy getempert weder/ en dan schijnt ook sijn vurigh en wonderlijk hol het minst ontroert; dewijl in Storm en sware Tempeesten het tegendeel wort bespeurt.

Nader beschrijving des tegenwoordigen toestants van het Eylandt Tarnaten.

Desselfs brandende Berg, hoedanig.

Evenwel geeft het Eylant abondantie van alderhande schoone Fruyten ende Gewassen; dan de resteerende nootsaeckelijkheden voor des menschen leven/ siet men hier meest van andere plaetsen aangebracht.

Wy kosen onse weg dan vry vepliger als op de Berg/ nae 't Koninklijke Paleys/ een weynig aen de Lant-zy van het Stedeken Maleyen zijnde gelegen. Vonden het Vorstelijk Hof rontom bemuert/ ende met lichte Gebouwen/ lustige Pryeelen/ playsante Hoven/ en veel bysonderheden/ en vol Oost-Indische Plantagien beset/ en nae de wijse van 't Oosten/ heel eierelijk voltoyt; daer allerhande Molukse Vogels/ en veel Indiaens Pluym gediert (daer van dees Eylanden uytmunten) wierden gesien/ als uyttermate schoone gecoleurde Loery-vogels, fraye geveederde Parkieten, en spier-witte Kakatoewas; zijnde yder een bysondere soort van Papagayen, daer van dat de eersten ende voornaemste/ wel meest door geheel Oost-Indien versonden worden; en komen al dikmael by de Moorse Koopluyden van Bengalen, Persien, en Suratte, tot een hooge prijs te steygeren: want de sommige klappen met een ongemeene geestigheyt schier alles naar/ wat haer voor geleert wort.

Des Konings Palays.

Tarnataense Papagayen.

Ook worden alhier de schoon gecoleurde/ en niet minder geestig geplumde Paradijs vogels, doch noyt levent/ maer altijt doot/ en meest heel droog/ in 't Bosch gevonden. Sy worden insgelijks door Oost-Indien, als ook naer 't Vaderlant verwoert/ en komen (wegens hare gestaltenis tot Pluymagien heel dienstig) in sommige Landen tot een hooge prijs te steygeren.

Paradijs-vogels.

Nu weder nae het Koninklijk Palays/ daer wy/ benevens andere Woningen/ ook het eierelijk Vrouw-getimmert sagen; daer 't soet geslacht in woonde/ die aen de Vorst haer minne-plichten komen te betoonen/ vermits die/ na de Moorse gewoonten/ veele Vrouwen heeft. Het Stedeken Malayen, staende langs heen den Oever van Tarnaten, is hier en daer bemuert/ en elders wederom open/ alsoo het sterke Slot Orangien

Het stedeken Malayen.

genoeg-

genoegsaem is / om andere vyanden / alhier genadert / het hasepad te wijsen.

Woningen der Tarnatanen.

De Wooningen der Tarnatanen zijn meest van Adap, of Inlants riet / gemaeckt / met Kokos-bladeren gedekt / en geestig met deur en vensteren / en ook sommige met bysondere kamers en Vertrekken afgedeelt; en heel ordentelijk met straten / stegen / en wandel-wegen gestelt / en van malkanderen onderscheyden. Hun Tempel / namentlijk de Moorse Mosquita, staet ontrent in het midden van 't stedeken Malayen, doch heel onkostelijk gebouwt / en met Dam en Hek omheynt: sijn beginsel is vierkant / steygert opwaerts met vijf boven op malkander staende daken / byna even op een selve wyse / als binnen de stadt Japare; alwaer de Moorse Priesteren, in het op en ondergaen der Son / haer blinden yver en gebeden / aen Mahomet komen uyt te boesemen.

Der Moren Tempel

Hare Godsdienst en seldsame costuymen.

Den tegenwoordigen Vorst / genaemt Manderzaha, Koning van Tarnaten, gelijk meest alle sijn Onderdanen / volgen alle de Leere der Moorsen Alcoran, by den bedriegelijken Mahomet gesmeet. Sy noodigen 't volk met Trommelen ter kerke / daer niemant binnen treed / of wascht eerst de handen: de kinderen worden na der Mooren wijse besneden; en veel andere Ceremonien hoog geviert. Het Spek en Verkens-vleesch / 't welk Mahomet, als onreyn / den mensch verboden heeft / mijd een yder / als een besmettelijke Pest; om sulks en sullen ook geene Mooren (om dat wy 't selve eeten) met ons maeltijt houden / als uyt bysondere schootels en kannen / die van de Christenen noyt gebruykt en zijn. Daer worden noyt Beelden in der Mooren Tempels gevonden / om dat sy ten hoogsten d'afgoderye versoeyen. Wijders wat der Mooren Geloof en Godsdienst belangt is in vele Boeken wijtloopig beschreven; doch wel insonderheyt door onsen goede bekenden D. Philippus Baldeus; gewesene Predikant op 't Eylant van Ceylon, de welke van dese dingen den Leser een klare Beschrijvinge heeft mede gedeelt; doch kortelijk sullen wy / by gelegentheyt / in het vervolg / ook dies aengaende / het noodigste pogen te verhandelen.

Treyn des Konings, wanneer hy uytgaet.

Wanneer den Koning van Tarnaten over straet / of elders buyten gaet / verselten hem in 't gemeen de Moorse Priesteren, die by de Vorst heel veel vermogen. Dese gaen hier als ook op andere plaetsen van Oost Indien / geheel in 't wit; daer op volgen dan de andere Princen / Edel-lieden / en vele Tarnataense Orankayen, met een aensienlijk gevolg van Hellebaerdiers / en moedige Soldaten / die met Roers / Musketten / Spatten / Lancen en Assagayen voorsien zijnde / en ook heel geswint daer mede weten om te gaen. Den bruynen Koning toont hem zedig en manhaftig in sijn gebaer: sijn Edel-lieden genaken hem noyt / als met een diepe eer-bewijsing / en het nederbuygen van haer gantsche lighaem; slaende hare handen t'samen / brengen die naer het voorhooft / en dan soo lang met de selve op en nederwaerts gedaelt / tot dat sy haer Vorst en Koning komen aen te spreeken. Men siet hem dagelijks dus verselt / en ook somtijts met weynig gevolg / de straet gebruyken / en (dat ons seltsaem scheen gelijk een Hollander gaet gekleet met schoone Lakenen / Fluweel / Satijn / en kostelijke stoffen. Hy toont hem vriendelijk en beleeft in 't groeten / als hem d'onse ergers tegen komen / ja spreekt de lieden somtijts selver aen / om door nieuws-gierigheyt gepoort / de vreemdigheden van 't Vaderlant te hooren.

Hoe hem sijn Edel-lieden, groeten.

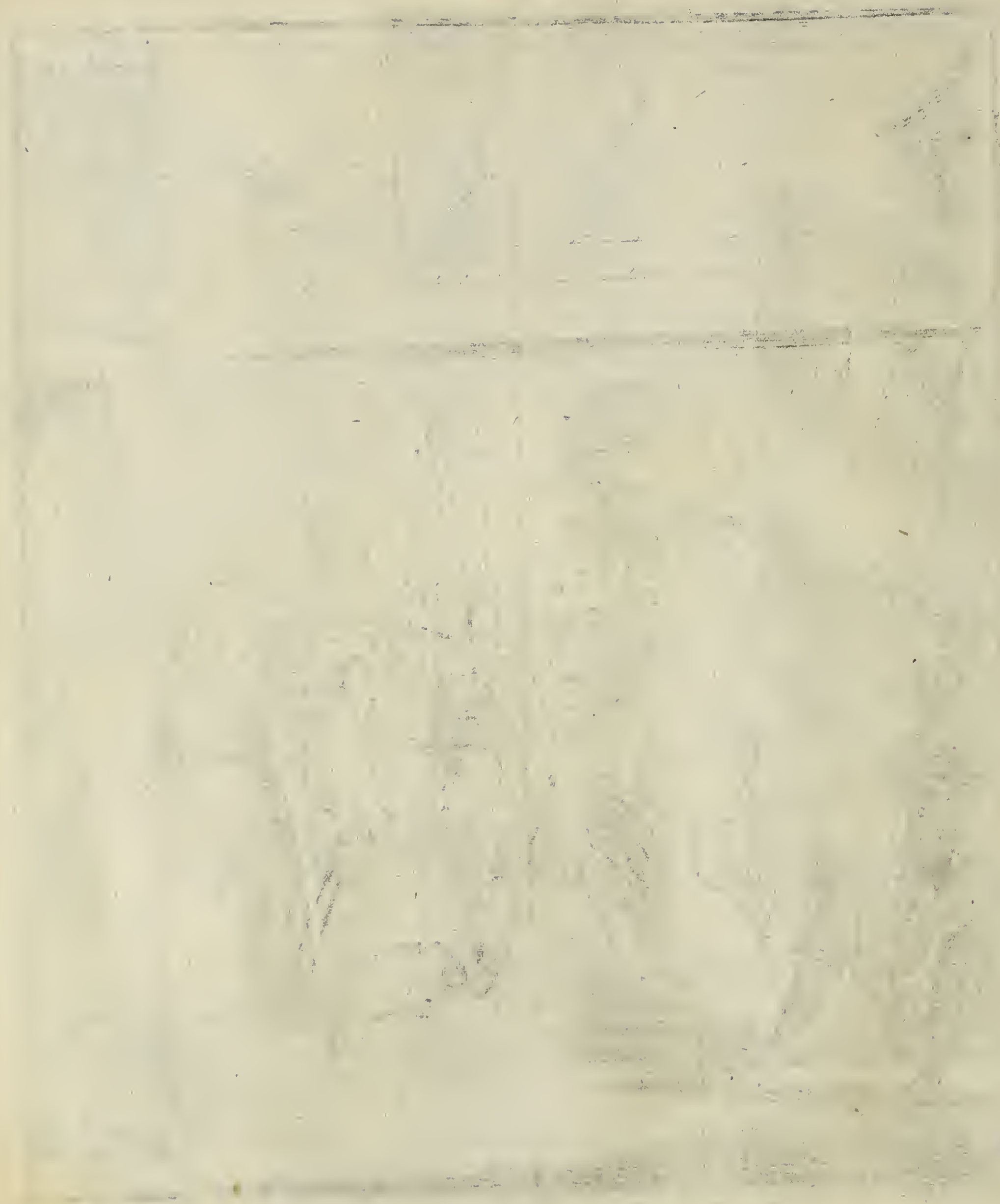
Kleeding en dragt des Konings.

Sijn gemeensaemheyt met de Holanders.

Hy heeft / (gelijk geseyt is) volgens het gebruyk der Mooren, in sijn

Pal-

fol. 48.

Palleys veel ſchoone jonge Vrouwen / welke hem alle brengde / vermaekelijkheyt / en vrientſchap komen toe te brengen / en pogen te bewijſen. Want van alle deſe ſoete dieren / ſoekt haer yder in ſijn geſelſchap het aldermínnelijkſte aen te ſtellen / om het Koninklijk gemoet / ſijne vriendelijkheyt / tot ſig te lokken / en beſtendelijk in ſijne gunſt te ſtaen. en Poligamie des Konings.

De Edel-lieden / als ook andere Tarnataenſe Heeren, gaen ſeer moedig over ſtraet / en lugtig in de kleederen; het meerendeel ſlegts met een kleetjen om de middel / en vorder naekt: ſoo datſe met Hoeden noch Mantels / Kouſſen noch Schoenen / geen moode behoeven naer te volgen. Sommige dragen een windel van Zijde ofte Katoen / ook wel van Zijde en Baſt van Boomen te ſamen geweven / ſluyers wijſe om 't hooft; het welke met ſijn eynden by de ooren neer / tot op hun ſchouders hangt. Hebbende deurgaens / arm en rijke / altemael lang hayr; en tarten de ſwarte mollen in blankheyt uyt: want hebben een vaſte verw die niet en verſchiet. Zijn gemeenlijk helden in een gevegt; doch anderſints goethertig en beleeft: haters van de pragt en overdaet: vyanden van rooven en ſteelen / kyvagien en vegteryen; doch inſonderheyt vrienden van een luy en leedig leven. Weynige willen aen 't werk / of aen 't beneerſtigen om konſten en weetenſchappen te leeren; veel minder tot hant-werken van kleyn belang: niemant wil ſijn leven en korten tijd met een ſoo laſtig jok beſwaren. Sy belachen den yver der Chriſtenen / die maer om den buyk te vullen / en maeg en mont den vollen eyſch te geven / en meenigmael van eer-en ſtaet-ſugt aengedreven zijnde / ſoo veel moeyten / kommer en gevaren komen uyt te ſtaen. 't Gaet hier heel anders toe: want yder bouwt by naer ſijn eygen wooning / maekt ſijn eygen kleeding / holt een ſchuytjen uyt een dikke ſtam / en vangt op Zee / of ook in het Boſch / ſijn eygen koſt. Een moeyelijken ommeſlag van huysraet / wort ook hier niet geſogt; ſluyten ook 's nagts geen deuren / dewijl hier niet te ſteelen en valt: en daerom ſiet men op Tarnaten de deuren ſonder ſlooten / de venſters ſonder grendels / en de huyſen ſonder glaſen. Yder huys-geſin beſorgt ſig ſelfs van een kleyn matjen of twee / de welke haer dienen voor ſtoelen en banken / voor tafels en borden / voor bedden en bulſters; want te ſlapen gaende / voegen haer daer op neder / en gebruyken den ellebog tot een kuſſen of peuluwe onder het hooft. Hebben met koffers noch kaſſen / kantooren noch tafels / ſtoelen noch banken / of diergelijke ſnorrepyypen / niet te doen. Somma / leven geruſt / en vinden haer ſlegts met weynig ommeſlag wel te vreden; behoeven maer een potjen of twee om in te kooken / een matjen voor het dagelijks gebruyk / en noch een ander voor de pronk; met een verroeſte Byl om hout te kappen: dan zijnſe wel verſorgt; en weynige ſchijnen ſig om yets anders te bekommeren.

Tarnataanſe Adel hun kleeding, als ook d'Inwoonderen van Tarnaten haer dragt. Coſtuymen. Hanteringe. Huyshouding en huysraet.

Soekt ymant / door trouw / een ſoet geſelſchap te verkieſen / die mag / inſonderheyt als ghy van groote Mooren, of die Rijk zijn / afkomſtig is / ſoo aengenamen Diertjen niet eer ſien voor dat hy haer wettelijk heeft getrouwt: de aenwyſingen / vryagien / en wat tot vordering dienen kan / moet door andere werden gevordert: Wy ſullen van haer Huwelijks-Ceremonien naderhand een exempel (volgens 't gene wy ſelfs hebben geſien) vertoonen. Is den Moor nu getrouwt / en behaegt hem ſijn geſelſchap niet / ſoo betoont hy geen ſwarigheyt; maer vermag een tweede / derde / ja meer / ſoo veel hy begeerig of magtig is t'onderhouden / tot ſijn benindes komen Vryagien, Trouwen vele Vrouwen.

te verkiesen; 't welk al meenigmael een wonderlijck leven geeft / en geen kleyne jaloesie / ongetrouwigheyt / en vyantschap / in plaetse van liefde en vrientschap / in de huyshoudinge verwekt.

Tarnataense Vrouwen haer kleding en dragt

De Tarnataense Vrouwtjens gaen weynig over straet / insonderheyt als het van de principaelste zijn; dragen hun swart en glimment hayr seer lang gevlogten / en met strengen en bogten opgeknoopt / 't welk haer tot op de schouders hangt. Sy zijn doorgaens lieftaelig van aengesigt / minsaem van gelaet / en bruyn van wesen; maer niet geheel swart: seer soet / beleeft / en vriendelijk van woorden; kleyn van persoon / gaen lugtig gekleet / dragen een Floers / of andersints doorschijnent Baytjen / voor de naekte boesem; winden een katoen kleetjen om de middel en onder-leden / dat het om de billen spant / en sommige met een zijde sluyer over de schouder; dan zijn se genoegsaem in den dos. Doch andere Vrouwen en Dogters van gemeene slag / dragen niet anders / als maer een kleetjen om de middel en onder-leden; gaen vorder met de bloote boesem / en anders naekt. Haer oeffening is Pynang en Betele te bereyden / en wat nayen of spinnen: sommige sitten ook met Fruyten en Gewassen hier en daer te koop / daer mede sy haer luye mans dikmaels de kost te voren dienen te winnen. Daer zijn ook Vrouwen en Dogters / die gedoopt en tot het Christelijke Geloof gekomen zijn / die met Nederlanders komen te trouwen / leven gerustelijk in desen staet. Komt 'er by d'Inwoonderen van Tarnaten ymant te sterven / soo begravense den overleden met weynig Ceremonien / naer de wijse der Mooren, in gemetselde graven. Dus verre dan kortelijk een beschrijvinge van 't Koninkryk Tarnaten, welkers Reede wy seer Visch-rijk vonden / en met sulken klaren water / dat men in ses vadem diepte / touw en ankers op de gront konde sien. De strant alhier / en rontom het Eylant / is meest van bruyn en glinstrig zant / dat in de Sonneschijn 't gesigt doet scheemeren: om dan 't selve niet te krenken / sal 't best zijn / dat eens wederkeeren naer Boort / om onse wederom reyse / naer Amboina, te vervorderen.

Komen ook wel aen de Nederlanders te trouwen.

Begravinge der Tarnatanen.

Wy maekten ons eyndelijk weder gereet om t'zeyl te gaen; doch kreeg ik / op 't onverwagst / een ordinantie van den Heer Gouverneur Kors; daer in ik wiert belast alhier te verblijven / om vorder in de verre-afgelegene Fortresse / de Manades, aen de noord-oost kant van 't groot en magtig Eylant Celebes, my neer te slaen / om het drie-jarige verbant / ten dienst der Ed: Maetschappy, aldaer behoorlijk te voltrekken. Dit stont my seer sober aen; om dat de Manades, door soo weynig besoek van Schepen / als uyt de werelt was gelegen. Ja dese plaets was voor de Kluysenaers goet; want men diende my aen / dat men aldaer was eensaem / en van alle de Nederlanders, uytgenomen die de Vastigheyt bewaerden / afgescheyden: dies begaf ik my (door een groote verlegentheyt geparst) terstont naer Lant / om aldaer ons Opper-hooft te spreeken; dien ik mijn sake te kennen gaf. Maer die van andere sulks hebbende verstaen / was nu al by den Heer Gouverneur geweest; versoekende / dat ik met hem naer Batavia mogt vertrekken; en dat een ander na de Manades mogte werden geschikt. 't Welk hy hebbende verkregen / aen my te kennen gaf; dies vont ik my van dese last / en uyt mijn eerlyk bannissement verlost. Daer wiert toen voort een ander henen geordineert / die binnen korten tijt (gelijk my naderhant wiert berigt)

Den Schrijver wort na de Manades geordineert;

doch geraekt weder vry.

bevigt) in dese Fortresse / de Manades, quam te overlijden.

Nu maeckten hem den meer gemelten Heer Symon Kors (zijnde Gouverneur van Tarnaten en al de Nederlandse Conquesten omher gelegen) ook insgelijks gereet en vaerdig / om gelijkelijk met ons naer Amboina te vertrekken / met een Vloot van seven Nederlandse Schepen. Dan vaerdig zijnde / quam den gedagten Heer Gouverneur, onder het los-branden van Orangiens donderent geschut / en onder het gebons de grove kanons van onse Vloot / het Schip daer op placts en residentie verkoos (aen boort gevaren; daer dan onder de wellekomst van 't kanon / en onder het aengenaem geraes van Trommelen en Trompetten / wiert ontfangen. Tarnaten aldus met vreugden verlatende / geraeckten met alle de Schepen onder zeyl; en setten het met de Vloot tusschen de groene boom-rijke kust van Batsjan Cyna, ofte Gylolo, en het lustige Lant van Tydor door. Dus voort geraeckende / quamen digte by de brandende Berg / van het Eylant Makjam; daer niet lange geleden / een groot gedeelte van in de lugt gesprongen was; waer door de asch / de klippen / en groote steenen / over het Eyland vloogen / en neder quamen gevallen / tot een schrik der Indianen selfs. Wy konden als noch de groote kloof en scheuringe van soo schrikkelijken opening / en de spatie van het vervarelijke Vulcanis-hol, perfectelijk bekennen. Dus voort-zeylende / quamen in de Straet of engte van Patientie, soo genaemt / van wegen desselfs wonderlijke stant / engte / schrikkelijke diepte / en groot getal van kleyne boom-rijke Eylanden; daer de Schepen somwijl / wegens contrarie winden / stroomen / en grondeloose diepten / langsaem komen door te geraeken. Doch ons belangende / hadden hier beter geluk / want kregen de stroom naer onse wensch; drijvende met een aengename stilte lustig voort; invoegen dat verscheyde kleyne Eylandekens passeerden. Quamen op een Sondag / 's morgens vroeg / soo door stilten / als snelheyt der stroomen / tegens de steyle klippen van een boom-rijk Eylant / met ons Agter-schip gedreven; dat daer met het selve / en met de Vlagge-stok in de Boomen geraeckten; alsoo den Oever / soo steyl gelijk als een muur / tot in de grondeloose diepte nederdaelden. Ons volk dan keerden het Schip met Hant-spaeken / Stokken / en Wind-boomen / van de steyle klippen des Eylants af; dat / door toedoen van de stroomen / te ligter ging: drijvende toen weder voort.

Alle dese Eylanden waren meest wilt en onbewoont / en met hooge Bergen t'eenemael beset / die van uyt de soute Zee / tot boven in hare hooge toppen / alom heen met seer digte Wildernissen en groene Bosschagien stonden begroeyt. Quamen eyndelijk weder buyten de gemelde Straet Patientie in de ruyme Zee; alwaer de Eylanden van Oebey zijnde voorby geraekt / by de beroemde kust van Ceram quamen; zeylende tusschen desselfs bogt Asboedy, en het lustig Eylant Bonoa door; en soo vervolgens tusschen de Eylanden Kielan en Manypes. Sagen toen weder het Nagel-rijk Amboina; doch quamen alhier / in 't worstelen en laveeren tegens harde winden / stroomen / nevel en mist / en regen-buyen / alle van malkanderen te verstroyen: daer yder Zee-helt nu sijn vlijt betoonden / om uyt een holle Zee / tot in de stille Bay van Amboina te komen. Leden hier perijkel / in sonderheyt des nagts / van met over en weder te laveeren / tegens de klippen aen / of ook malkander op 't lijf te zeylen; dies was een goede

Vertrek van Tarnaten, wederom na Amboina.

Brandende Berg, op 't Eylandt Makjam.

Straet Patientie, en waerom soo genaemt.

Wonderlyke stant der Eylanden van dese gewesten.

Storm-winden.

 uytsigt

Des Schryvers tweede komst in Amboina.

uytsigt ons bevolen. Dit onweer eenige dagen hebbende geduert / en toen alles opklarende / vonden ons digte by de Bay van Amboina te zijn; daer spoedig in geraekten: en quamen ten tweedemael / gelijk als d'andere Schepen / voor 't Kasteel Victoria behouden te arriveeren.

Wy vonden alhier een goet getal Nederlandse Scheepen / soo van Batavia, als ook van andere quartieren gearriveert; en losten onse vordere lading / en meest begeerde koopmanschappen: kregen toen weder Kruyt-nagels in placts aen boort / om derrewaerts heen de wederom-reys aen te vangen. Ligten onse Ankers / en zeylden ontrent een Musquet schoot van de Ree / daer (volgens 't Nederlands gebruyk) voor 't laest het Anker lieten vallen: in voornemen zijnde / om met den avontstont / als d'Opperhoofden van Lant af quamen / t'zeyl te gaen. Dies maekten ik mede geen andere gissing / als om ook Amboina te verlaten; maer ik reekende sonder de Waert / en kreeg een ordonnantie van den E. Heer Jakobus Hutsert, Gouverneur van Amboina, om van stonden aen met mijn goederen te Lant te komen / om daer mijn dienst behoorelijk waer te nemen. Doch maekten ik om dese Ordonnante kleyne swarighept; verhopende even als in Tarnaten, wederom vry te sullen geraeken / andermael door ons Opperhooft Sr. Willem Reyersz. by den Heer Gouverneur geexcuseert te worden: maer desen / den Heer Hutsert om sulks vriendelijk versoekkende / kreeg van hem tot antwoort; dat geschreven is / dat is geschreven; ik en wederroep mijn Ordonnantie niet. Invoegen dat ik hier nu mijn Paspoort vont geschreven / om alle mijn vrienden en goede bekenden aen Scheeps-boort te verlaten / en voor het laest adieu te seggen. Dies pakten ik noch dien selven nagt mijn goederen; en scheyden in den morgenstont van alle de vrienden en Scheeps-boort af / dewijl noch gantsch geen koelten om t'zeyl te gaen en quam. Ik bedankten den goeden Opper-koopman Willem Reyersz. met de andere Opperhoofden des Schips; en wenschten haer / en alle de andere / de Bon Voyagie nae Batavia: en sy aen my de welvaert in het Lant / alwaer de vreemdelingen heel selden van een goet geluk besprongen worden.

Wort te Lande geordonneert.

Syn wedervaren.

Voor 't Casteel Victoria zijnde gekomen / liet ik daer binnen mijn goederen brengen / ter plaetse alwaer mijn Wooning / sonder glasen en vensteren was / en soo gestelt / dat ik seer kleyn behagen in desselfs hoedanighept hadde. Hier vont ik mijne Confraters besig / die vast wellekom Broeder / voor drie Jaren in 't Kasteel Victoria; riepen / en gaven my de hant. Ik bedankten haer met een vroolijk gelaet / en bedrukt gemoet; om dat ik nu sag wat de klok geslagen had. Ik versoeyde mijn te groote nieuwsgierighept; en dat ik / om de ver-gelegene gewesten te besien / my naer Amboina hadde begeven; daer ik als nu niet anders / dan veel ongemakken en sukkelinge te gemoet kon sien. Doch om wederom moet te scheppen / soo begaf ik my straks van daer; en nam in mijn eenighept de wandeling langs de groene stranden van Amboina; van waer ik tegens de middag met droefhept het Schip / en alle mijn goede bekende / na Batavia sag vertrekken: my latende in een gantsch sober Lant / daer ik voor my (ten aensien van de magere keuken) niet anders dan armoede / hongersnooden / en vele swarigheden te gemoet kon sien; gissing maekende / om ten minsten alhier in dese gewesten drie Jaren te verslyten. Dus over-

dagt

dagt ik vaſt mijn droevige ſtant/ en beklaegden mijne te groote nieuwſ-gierigheyt/ en de Reyſ-luſt/ die my van Batavia t'zeewaerts hadde ge-troont: overleggende vaſt/ om door wat middel uyt deſe mijn ongelegent-heyt te geraeken: en convoyeerden aldus langs ſtrant ons eenſaem/ treu-rig/ en volgedagten/ ons Schip en alle mijn goede bekenden. Doch ten laetſten nam ik mijn wandeling boſchwaert in: bat Godt den Heer om ſijn heyl en gunſt; greep moet/ en keerden wederom na het Kaſteel Victoria; daer ik/ ten ſpoedigſten kennis hebbende gemaekt/ ſoo veel verrigten/ dat my den Heer Gouverneur van Amboina, weder op een der kloekſte Schepen ordonneerde/ om daer de Opper-Chyrurgijns plaetſe waer te nemen/ en de nootlijdende met bequame Hulp-middelen by te ſtaen: dat ik met geen kleyne blijdſchap aennam/ want mijn hoop was/ dat dit Schip wel haeſt van hier wederom nae Batavia ſoude komen te ver-trekken. Julius 1659.

Het ſevende Hooft-ſtuk.

Des Schryvers togt nae 't Eylant *Boero*; en ſijn derde aenkomſt in *Amboina*. Krygs-toeruſting aldaer. Des Schryvers derde ver-trek van *Amboina* ten Oorlog, nae het *Ooſten*. Komt op de Kuſt van *Ceram*, voor *Hattuwee*. Arme ſtant der *Indianen*. Komſt voor 't Stedeken *Arakky*. Geſprek met de Wilden. *Sagouw*, *Sagou-mande*, *Sagoubomen*, en *Zagouweer*; deſſelfs hoedanigheyt. Won-derlyke Oorlogs-vloot der *Indiaanen*. Lanttogt. *Arakky* be-ſprongen, en geruïneert. Komſt aen *Goram*. Lant-togten aldaer gedaen. Wederkeering. Komſt aen *Goelegoele*. Fortreſſe van *Keyſelſteenen*. Vertrek van daer. Den Schryver ſijn vierde aen-komſt in *Amboina*.

DEn meer-gedagten Heer Symon Kors, met de Heer Gouverneur van Amboina, 't nodigſte/ raekende deſe geweſten van 't Ooſten, beſlooten hebbende/ vertrok met eenige Zeylen wederom nae Tar-naten. En die noch overige Schepen/ ter Reede van Amboina leggende/ vertrokken ook nae byſondere Quartieren: en ons belangende/ kregen ordere van den Heer Gouverneur Hurſert, om een kleyn tochjen nae 't Ey-lant Boero te doen; dewijl hy geraden vont/ ons Schip en Volk noch dit Jaer over/ in de quartieren van Amboina te behouden. Het welke wy met lijtſaemheyt verſtaende/ genootſaekt waren nae te komen: begaven ons dan/ om deſe Reyſe nae 't Eylant Boero aen te vangen. De Ankers geligt/ en t' zeyl geraekt zijnde/ quamen buyten Amboinaes Bay in Zee; ſetten de koers naer 't Eylant Boero, tot dat ons by der ſelver ruyme Noord-ooſt Bay vonden; welke bogt/ Cayelle genaemt/ ſoo ver in zeyl-den/ tot regt voor de Nederlantſe Vaſtigheyt/ en de Negeryen der Wil-den/ het Anker lieten vallen. Des Schry-vers togt na't Eylant Boero. Komſt in Cayelle.

Deſe vermaekelijke Bogt was hier en daer wel twee mijl wijt; de

Strant en Oevers waren alom met digte Wildernissen / en lustere Bosschagien beset. Hier peurden onse vlytige Matroosen te Lant; en kapten in weynig dagen soo veel Boomen onder de voet / en voort aen kleyne stukken / dat wel haest een kloeke lading daer van sagen aenboort gebragt; dies / weder-keerende / quamen ten derde mael in Amboina behouden aen te landen.

wederkeering, en derde aenkomst in Amboina.

De lading was nauwelijks hier gelost / als ordere kregen om ons ten Oorlog toe te rusten / en klaer te maken; om met een kleyne Vloot van Nederlandse Scheepen / en menigte Korrokorren, en Galalis, dat Oorlogschepen der Indianen van 't Oosten zijn / een togt naer de vyandelijke Eylanden van Goram, Sallowakky, Mannabokky, en andere daer heen leggende Kontreyen / te doen: zijnde dese gewesten oostwaerds naer de kant van Nova Guinea gelegen; om daer heen de woeste Indianen hare trouweloose altien te verleeren / en haer (waer 't mogelijk) door den dwang van onse wapenen / tot een vredig en minnelijk verdrag te brengen. Daerdig kregen wy dan ter Reede van Amboina, Musquetten / Houwers / Pieken / Lont / Vuyr-potten / Koegels / Kruyt en Loot / aen boort; en vorder 't geen nootsakelijk dienen mogt / ten Oorlogs-togt nae wilde Indianen. Toen kregen wy / behalven onse Bootsgesellen / twee hondert Nederlandse Soldaten / met een Vaendel swarte Amboinesen, aen boort; welke laetsten met haer Schilt en Swaerden (om hunne dapperheyt te betoonen) belachelijke grillen quamen aen te rechten. En niet alleen dese / maer ook alle weerbare Mannen van de Eylanden Amboina, Boero, Manypes, Kielang, 't west gedeelte van Ceram, de Molukse Kontreyen, benevens d'Indianen van Banda, Omy, Nassalouw, Onymo, en andere / mosten / (volgens de Kontrakten met haer gemaekt) wanneer het noodig was / met ons ter Wapen togt / om de Vyanden / Rebellen / en wie sig tegens ons quam te stellen / door gewelt tot redenen te brengen. Dus krioelden het in ons Schip / als ook in d'andere Schepen / door de menigte des volks; die als Hondekens / op den overloop ter neder / waren genoodsaekt plaets en Legerste te kiesen.

Augustus 1659. Krijgs-toerusting.

wonderlijk leven der Soldaten in dese gewesten.

Den Heer Gouverneur van Amboina bestemde nu plaets en tyt aen alle de Koningen / Princen / Vorsten / en Orankays van d'Eylanden / die naest aen Amboina gelegen waren / om met hare Korrekorren, en Volk / by een te komen; aldaer hy Gouverneur dan selfs ook hoopten by te komen / om dees Indiaense Oorlogs-vloot / als Hooft en Opper-Admirael / voorsigtig en kloekmoedelijk te geleyen / ter plaetsen / daer wy met de groote Schepen hem ook verwagten souden. Dies ligten wy nu de Ankers / en geraekten t' zeyl; kregen (als Admirael der Vloot) eenen Kapiteyn Paulus op ons Schip / zijnde van goeden ouderdom / en alhier in dese gewesten met de Leremijtse Vloot te Lande gekomen / en met een Swartin in Amboina getrouwt; soo dat wy de Vlagge voerden / als Admirael. Geraekende met onse Vloot / vijf Scheepen sterk / in Zee; en setten het met een lieffelijk weer naer het Noorden / tusschen d'Eylanden Kielan en Manypes door; en quamen des anderen daegs langs de kust van Ceram, de bogt van Ashoedy te passeeren: daer in den Oorlog tegens de Makassaren, veel Menschen gesneuvelt zijn. Dus vorderende / quamen eerlang op de Noorder-kust van Ceram, voor het Stedeken Hattuwee ten anker.

Des Schrijvers derde vertreck van Amboina, ten Oorlog tegen 't Oosten.

Komst op de Kust van Ceram, voor Hattuwee. Sept. 1659.

Aen

Aenſtonts ſtuurden onſen Commandeur / een Vaendrig na het Land / om d'Orankayen, of Overſten van dit geweſt / aen Boort t'ontbieden. Vaerdig quamen deſe bruyne Heeren van Hattuwee, met haer gevolg / ons by; verſoekende seer ootmoedelijk / met de Nederlanders in vreden en goet verdrag te mogen leven; 't welk haer datelijk wiert vergunt: en wiert de Vrede en 't vaſt verdrag met deſe Heeren van Hattuwe geſloten / en wederzijts beveſtigt: 't welke deſe Orankayen, met een weynig waters over hun hooft te ſtorten / volbragten. Ook quam hun geſchenk te voorſchijn / van 't gene de Zee en wilde Boſſchagien quamen aen Hattuwee te geven / de welke in Sagouw, Pynang, Soute Viſch, en andere ſoberheden van kleyn belang beſtonden; die sy alle / met een betooninge van eerbiedigheyt / aen onſen Heer Admirael vereerden. Doch wierden van hem / voor alles wat sy bragten / rijkelijk betaelt. Alle deſe Indiaenſe Heeren van Hattuwee, gingen / gelijk haer arme Onderdanen / t'eenemael nackt / als dat een kleetjen tusſchen de beenen door / tot deksel voor hun ſchamelheyt / droegen. Waren geweldig ſwart; doch niet te min goetaerdig en beleeft. Haer oeffening was / met hare kleyne Canoas in Zee te viſſchen / en door de Boſſchen en digte Wilderniſſen / met Pijl / Boog / Spatten / en Aſſagayen / het Wilt te jagen. Bewoonden hier onder hooge boomen / kleyne hutten / en wooningen van Riet; alwaer men vorder anders niet en ſag / dan hooge Bergen / en nare Wilderniſſen / Heuvelen / Klippen / en duyſtere Spelonken / langs heen de ſchaduw-rijke Stranden. Wy peurden hier met de Zeegen uyt viſſchen / en vingen rijkelijk de Zoo. Waer op ons afſcheyt namen / de ankers lichten / en vertrokken langs de groene kuſt van Ceram, verder ooſtwaerts henen.

Arme ſtant der Indianen van Hattuwee.

Doch een van onſe kloekſte Schepen geraekten / als den avont-ſtont begon te komen / op een Rif / daer op ſoo vreeſlijk ſtiet en bonſden / dat een verſchrikkelijke ſchip-breuk vreesde; doch met hulp van Schuyten / Boots en Volk weder vlot gerakende / vervorderde de Reys / ſoo verre tot op de Reede voor de vyandelijke Negeryen van Arakky, de Ankers lieten vallen.

Komſt voor Arakky.

Hier lieten wy des morgens vroeg / de witte Vree-vlag waeyen / en deden een Canon-ſchoot tot teyjn / of d'Orankayen van Arakky ſouden gelieven aen Boort te komen / om met onſen Admirael / in alle minnelijkheyt / de oude verſchillen by te leggen. Doch niemant komende / begaf hem den gedachten Heer Admirael ſelfs / met drie gemande Booten / naer Lant / om der Indianen vrientſchap perſoonelijk te verſoeken. Dus digt by de Negeryen van Arakky genadert zijnde / vernamen een groot getal Swarten op de ſtrant / welke met een verwart geroep / de onſe vraegs-gewijs toeriepen: Waarom dat wy quamen, en wat alhier begeerden? Daar op de onſe tot antwoort gaven: Dat alhier quamen aengeſeylt, om met d'Ingeſetenen van Arakky een vaſter Unie, Vrede, en Vrientſchap te maken; dienvolgens verſogten, of die van 't Lant vertrouwde Mannen, met volmagt, geliefden aen 't Boort van onſen Heer Admirael te ſenden; ten eynde, om met malkanderen, in alle minnelijkheid, een vaſter Unie te ſluyten; op dat sy, en hare Naburen, met ons in vrede en vrientſchap mogten leven. Willende gaerne, ſoo yets vreeſden, van ons volk, ſoo veel perſoonen te Lande in Oſtagie laten, als van de hare ſoude gelieven af te vaerdigen, en ſoo voort.

Geſprek met de Wilden.

Doch

Dog in plaetse van een redelijk antwoort te bekomen / schudden dese hartnekkige Indianen hare hoofden; en riepen met een verwoed geschreeuw: Datse met onse Alliantie niet te doen hadden, en onse vriendschap niet begeerden, dat van d'onse niet wilden gedwongen zijn, maer liever tot de laetste Man vechten: Dat wel mochten komen; dewijl sy verlangden, om ons met hare Wapenen tegenstant te bieden, &c. Besluytende soodanig een trots bescheyt / met een vervaerlijk geschreeuw; en een betooninge van grillen / die hun stijf koppige wreetheyt quamen uyt te beelden.

Dit antwoort uyt de mont der Wilden bekomen hebbende / keerden onsen Heer Admirael / met alle de Boots van stonden aen weder nae boort; wanneer een Cerams Vaertuyg / dat vol Zagouw was / verovert hadden; welke Zagouw heel groot en blank / en smakelijk om te eten was. Doch om den goeden Leser van de Zagouw wat meerder opening te geven; soo sal die gelieven te weten / dat dese gemelde Zagouw niet anders en is / dan het binnenste geraspte hout der Zagouw-boomen, (by de Indianen Sagoumanda genaemt) die met een weinig waters maar gemengt / en tot vierkante koekjen / in vormen onder het vuur gebakken / of door de heete stralen der Son / tot een steenagtige hardigheyt worden gedroogt; dat hier als dan het Broot der Indianen van dese gewesten is: want alle dees Oosterse Eylanden geen Rijs / noch Tarw / of Rog en komen te geven. De fijn geraspte Zagoumanda van dese Zagouw-boomen, (die de Wilden ook Papedo noemen) wort insgelijks / met een weynig water zijnde gemengt / tot de dikte van een bequame Pap gekookt / die soo geweldig tay en lijmig is / dat men de Pap-pot wel eenige voeten van hem setten kan / en met een stokjen die noch even wel gebruyken sonder storten: als men een weynig van de Pap maer rontom het stokjen wint / dan sal een langen staert van uyt de pot gemeenelijk volgen. Ik heb ook de selve / door nieuwsgierigheid / verscheydemael genuttigt / en bevonden van tamelijke smaek te zijn. Sy wort van sommige seer goet geoordeelt / om de watersugt en andere siekten te verdrijven.

Zagouw. Sagouwmanda.

Dese Zagouw-boomen en zijn niet hoog / dan hebben egter een dikke stam; en boven schier de gelijke bladeren als de Coques-boomen. Wanneerse noch jong en jeugdig zijn / soo worden om hoog een van hare beste tronken afgesneden; daer aen dat men een holle Bamboes hangt / die van het dikste geknokkelt Suyker-riet zijn door-gesaegt / en soo voor kruyken / Potten / Kannen en Beckers / in dese gewesten dienen; daer binnen weynig uren so veel honig-soete vogtigheyt uyt de gemelde Zagouw-boom komt gevloeyt / dat van een kleyn getal van dese Boomen / een groote quantiteyt van sulken aengenamen sap vergaderen / dat dan dus dagelijks van dese Boomen komen te kontinueren. De Zagouweer (soo noemen sy dese vogt) dus eerst getijffert en vergadert zijnde / word soo soet als honig bevonden; doch is dan (gelijk te gelooven is) seer ongesont gedronken. Sy nemen daerom een kruyt / (Hoebat genaemt) daer sy den Zagouweer heel bitter mede weten te maken; 't welk dan wel den meesten drank is / die in dese Oosterse quartieren / doch insonderheyd in Amboina, gedronken word. De Nederlandse kroegen hebben aldaer van sulks de meeste neering; en is / matelijk gedronken / heel gesont / en verwekt een grage maeg; doch wie te gulsig is / die maekse t'eenemael

Zagouw-boomen.

en Zagouweer, des selfs hoedanigheyt.

Fol. 56.
de Oorlogs-Vloot der AMBOINESEN

maal dronken/ ongesont/bleek/en opgeblasen; daer soo geelen en deluwen koleur van krijgen/dat men aen haer seer ligtelijken kan sien/ dat sy van dese vogt te kragtig hebben ingenomen.

De soete Zagouweer, wanneer die niet en komen te bitteren/ wort in weynig tijts heel suur; soo dat in plaetse van Asijn gebruykt kan werden. Ook wort'er niet alleen Suyker/ maer ook Arak, of Indiaense Brandewijn van toegestelt.

Nu wederom nae het vyandelijk Arakky, daer ons ten Lant-togt vaerdig maekten; om desselfs Negeryen door de Wapenen aen te tasten. Tot dien eynde sagen wy de Heer Gouverneur van Amboina, met sijn Indiaense Oorlogs-vloot nu dagelijks te gemoet; en hielden ons op de Reede van Arakky soo lang stil/ om sijn komst en ordere af te wagten.

Sondag 's morgens dan/ den vijfden van October, sagen wy van 't westen vier en veertig Korrekorren, en Galalis, tot ons naderen; die wy van stonden aen bekenden den Heer Gouverneur van Amboina, met sijn wonderlijke Oorloogs-vloot te zijn; die by ons komende/ voeren het meerendeel driemael om onse Nederlandse Schepen. De voorste (daer wy den Heer Gouverneur op vernamen) voerden Vlaggen en Wimpelen/ als Admirael Generael van dese Indiaense Oorloogs-vloot/ en quam ons aen boort gevaren/ terwijl de andere rontom ons/ hare Kromhouten/ in plaets van Ankers/ lieten vallen. Octob. 1659. Wonderlyke Oorloogs-vloot der Indianen.

Dese Korrokorren, of Oorloog-schepen der Indianen van d'Oosterse Eylanden/ die met de Nederlanders in vrientschap leefden/ krioelden alle door veelheyt des volks; altemael Swarten/ met schilt en swaerden/ musquetten/ pieken/ spatten/ Affagayen, en ander Wapen-tuyg voorsien; daer mede sy veel wonderlijke grillen en kuren quamen aen te regten. Dese Korrokorren, en Galalis, waren heel vreemt gebouwt/ en sommige van een groote lengte/ ruymte/ en breet/ vlot-gaende/en met twee boven malkander komende folderingen of overloopen overdekt; van vooren en agter heel spits toe gaende/ maer agter met een bysondere Tent/ voor d'Opperhoofden gemaekt; aen wedersijts boorden hingen wonderlijke stellagien/ van Gabbagabbas, Riet/ en Adap, t'samen gebonden/ en veel Bamboesen tusschen beyde geboegt; daer op (overmits die op 't water steunden) wel dertig Roeyers konden sitten: om/ in tijt van stilten/ of andersints/ met kragt en arbeyt haren weg te spoeden; voerende mast/ zeyl en roer/ en touwen van bast van boomen/ of Coques, toegestelt: en vorderen dus gemeenelijk daer het wesen kan/ de voortgang langs de opper-wallen/ van de Eylanden de welke sy passeeren moeten/ om dat geen holle Zee/ noch harden winden en konnen wederstaen. De sommige voerden ook geschut/ te weten/ kleyne steen en kamer-stukjens/om haer vyanden/ soo veel doenelijk is/ in 't hayr te sitten. Op de grootste Korrokorren konden wel tsestig of tseventig Indianen plaets en Legerstee verkiesen.

Den Heer Jakobus Hutsert, aen ons boort gekomen zijnde/ hielt Krijgsraet; en resolveerde men in den naest-komenden morgenstont/ Arakky aen te tasten/ en/ waer het mogelijk/ t'eenemael te ruïneren. Straks quamen dan op de gedane teekenen/ veel swarte half naekt-loopende Koningen/ Princen/ Vorsten/ en Orankayen, der Oosterse Eylanden/ van den

H Korro-

Korrokorren en Galalis, ons aen boort gebaren; daer een yder sijn order ontfangen hebbende / deelde men aenstonts alle de Levreyen ende Velt-teekens uyt / bestaende in kleyne witte Katoene strookjens Lijwaet / waer van yder een swagteltjen om den arm moest binden / om soo de Vrienden uyt de Vyanden t'onderkennen; dat op haer bruyne vel geweldig afstakt.

Arakky besprongen,

's Morgens vroeg dan sag men alle de Officieren en Soldaten / swarten en blanken / in de Wapenen / en ten Lant-togt t'eenemael bereydt. Stracks voeren (onder 't geraes van 't grof Kanon / Trompetten / Trommelen / en Gomgommen der Indiaenen) alle Vaertuygen / Schuyten en Boots / benevens de Korrokorren, en Galalis, nae Lant; de eerste voor uyt / die van de laetsten ordentelijk wierden gevolgt / en quamen aen strant / daer sy / sonder eenige tegenstant / te Lande geraekten: namen de marsch naer 't Stedeken van Arakky; daer / nae een kleyne tegenstant / d'overhant behielden / en joegen de wilde Cerammers op de vlugt / door wilde Bosschagien en Wildernissen / tot boven in het Gebergt; kapten doen alle vrugt-dragende Boomen onder de voet: en ruineerden Arakky door het vuur.

en geruineert.

Wreetheyt sommiger Indianen.

Wy kregen sommige van de Wilden gevangen / die voor Slaven nae Amboina wierden gevoert; eenige wierden ook door de furie onser Swarten neder gezabelt / de hoofden afgekapt / de bekkeneelen geklooft / de herssenen gebraden / en gelijk als Schelvis-hoofden / heet en warm / en vaerdig opgeslorpt; doch dit geschiede van haer ter sluyk / en agter een hoek / alsoo den Heer Gouverneur van Amboina die wreede actien scherpelijk verboden had; de hoofden weer t'saem gevoegt zijnde / wierden met hare Korrokorren naderhant wederom nae de Eylanden / aldaer woonagtig waren / ten Zegen-prael gevoert.

Gequetste, door de scheen- en voet-angels der Wilden bekomen.

Onse Vyanden hadden op diverse plaetsen in 't kreupel-groen / in kuylen / veel scherp gesneden / en dan een weynig gebrande / en soo met boos fenijn gestreeken Kieten / en Bamboesen, in d'aerde met hare punten om hoog gesteeken. Van welke verborgen / en soo bedrieglijke voet / scheen / en buyk-angels (soo wierdense hier genoemt) al veele van d'onse beschadigt wierden; waer van de fenijnige punten afbreekende / in de kleyne quetsuertjens die sy maekten / gemeenelijk bleven sitten; causeerende niet alleen rasende pijn / maer ook een koorts / die soo gevarelijk was / dat hier een haestig eynde van 't leven op quam te volgen / soo wanneer niet den lijder in het begin door goede middelen wierde geredt. Wy toonden in sulks van onse vlijt / en sagen haer haest volkomelijk weder gesont. Arakky nu zijnde geruineert / soo quam den geheelen Treyn van Lant / en wederom by de Schepen op de Ree; waer op een yder sig vaerdig maekten / om van hier oostwaerts na de vyandelijke Eylanden van Goram, Zallowakky, en Mannabokky, te vertrekken.

Beschrijvinge van Arakky.

Dit Arakky lag in eene der bogten / van het oost gedeelte van 't groot en magtige Eylant Ceram, zijnde vermaekelijk met hooge Boomen omringt / en agter met hooge Bergen / vol Bosschagien beschanst. d'Inwoonderen van Arakky wisten haer / nae het scheen / heel soberlijk te geneeren: maer bevonden haer van een moordadig en twebelsugtigen aert te zijn; die / wanneerse met ons / en hare naebueren vredig wilden leven /

veele

veele gunsten en voordeelen van d'onse soude genooten hebben; daer nu het loon van hare stijfkoppigheyt mosten besuuren. Digt by de plaets/ daer wy met onse Schepen ten Anker lagen/ was een kleyn Eylandeken/ vol Boomen en kreupel-bosch: hier peurden wy somwijl ter Jagt/ en vingen eenige Leguanen, als ook van de hoogste Boomen sommige Vledermuysen/ die soo groot als tamelijke Gansen waren; hare getakte vlerken uytgerekt zijnde/ kon de kloekste Man pas overvamen. Wy staeken de Vledermuysen en Leguanen in de pot/ nooden malkander te gast/ en hielden hier/ by gebrek van een goeden Harst/ of Schapen-bout/ een goede maeltijt mede. Vangst van groote Vleermuysen en Leguanen.

Wy kregen alhier van Banda noch vier of vijf Schepen/ en kleynder slag van Vaertuyg by ons; ligten toen altemael onse Ankers/ en vertrokken van Arakky, verder oostwaerts heen; passeerden een kleyn Eylandeken/ Ceramlouw genaemt; en kregen de Eylanden van Goram, Sallowakky, en Mannabokky, in 't gesigt: doch stevende nae het eerste/ 't welke wel het voornaemste was/ alsoo die van Sallowakky en Mannabokky, soo hoog met hare Hutjens boven in 't wilt en steyl Gebergte woonden/ dat haer niet konden agterhalen. Aen Goram dan met de Schepen en Korrokorren aengekomen zijnde/ soo landen ons volk by twee voorname Negeryen; die boven wints in brant gesteken hebbende/ haest ten asch-hoop lagen neder gestort. De Vyanden vertoonden haer wel in groote troepen/ doch weeken/ na een weynig schermutserens/ weder nae 't digte Bosch; daer d'onse haer tot aen ontoegankelijke Bergen/ Rotzen/ Klippen/ Holen en Spelonken/ quamen nae te jagen; en ruineerden in 't wederkeeren al wat de vyandelijke Indianen voor 't noodigst dienden. Vertrokken alsdoen van daer/ tot dat op een andere kant van 't Eylant een kleyne Fortresse van Keysel-steenen vernamen/ die gelijk als Muuren en Wallen/ op malkanderen waren gestapelt. Hier meenden ons de wilde Gorammers louter onder de oogen te sien; doch weder met een goet gedeelte Volks te Lande gesprongen zijnde/ veroverden haest dees wonderlijke Vastigheyt: daer den Heer Gouverneur Hutsert twee Vaendelen blanke Soldaten in commandeerden. En deden ons volk dagelijks verscheyden togten landewaerts in; daer veel Gorammers, door de furie onser Swarten/ nedergezabelt wierden/ en sommige aen de Schepen gevangen gebragt; en de rest deser hartnekkige Wilden van Goram, nae 't hoog Gebergte verjaegt. Zeylden aldus rontom dit Eylant/ en staeken alle des vyants Negeryen in de brant; en ruineerden hier en daer een kleyne Fortresse van Keyselsteenen/ die de Bootsgesellen tot ballast aen de Schepen haelden. Onse Indianen kregen ook hier veel afgekapte koppen van hare doot-vyanden/ die sy by 't vuur/ of in de Sonne-schijn quamen te droogen/ om den selven tot een Zegenprael nae hun Vaderlant te voeren; en/ daer gekomen zijnde een ygelijk die te toonen/ en dan/ als een fray Geschenk/ aen hare Vrouwen (volgens hunne costuymen) te vereeren.

Komst aen Goram.

Hoedanigheyt der Eylanden van Mannabokky, en Sallowakky.

Vyandelyke Lanttogten op Goram gedaen.

Fortresse van Keyselsteenen verovert.

Wonderlyke actien der Indianen.

Sy hingen daerom dese gedroogde vyants-koppen voor en agter aen hare Korrokorren, als wat bysonders; daer sy geweldig dagelijks tegens quamen te Sagalillen, te schermen/ en te woelen/ met een wonderlijke swier van springen/ stuypen/ neygen en buygen. Andere die soo gelukkig niet en waren/ dat op den vyant sulken heerlijken prijs en over-

winninge kregen / namen een Coques-noot, daer sy de selve oeffening / scherm-strijt / en gramatsen / tegens bestonden aen te vangen; sig inbeeldende (na het scheen) dat dus met hare vyanden in actie waren.

Bekomen vele gevangene Gorammers. Evenwel waren de Swarten niet alle van desen aert; want de sommige bragten liever / die sy bekomen konden / gevangen; en kregen van den Heer Gouverneur Hutsert, voor yder Gorammer een goede vereering: invoegen / de sommige van een sagter natuur / en brenden van de gift / dese gelegentheyt soo wel wisten waer te nemen / dat al vele gevangenen aen Boort bequamen / die wel gespijst / en met ons vertrekkende / na Amboina wierden gevoert; daer tot Compagnies werken aen den arbeyt wierden gestelt.

Beschryving van Goram. Dit vyandelijk Goram dierwoegen dan aengetast hebbende / om dese wilde Indianen tot gehoorsaemheyt te brengen / maekten gereetschap om te vertrekken / alsoo voor ons hier niet meer uyt te regten was / en dat de Gorammers na 't hoogste van het gebergt waren geretireert / daer sy haer in digte Bosschagien hielden verschanst. Dese vyandelijke gewesten waren tegenwoordig noch d'Eylanden van Goram, Sallowakky, Mannabokky, Ceram Louw, en 't oost-gedeelte van het groot Eylant Ceram; zijnde meest altemael redelijk vrugtbaer / vol hooge Bergen / diepe Valleyen / nare Spelonken / Holen / Mocrassen / en gruwelijke Wildernissen. d'Inwoonders loopen 't meestendeel naekt / als dat een kleedjen voor de Schamelheyt dragen. Bouwen hare Hutten en Wooningen van Riet / leven van de wilde

Trouloosheyt der Inwoonders. Bosschagien / en voorts by gedroogde Visch en Sagouw: sy zijn trouwloos / moordadig / en seer hartnekkig van conditie: Hebbende het gemaekte accoort / met ons en hare nabuuren / gantsch trouwloos gebroken; ons volk / die hier met hare vaertuygen / in tijt van vrede / aenquamen / verraderlijk overvallen en doot-geslagen; en tzedert hare stijfkoppigheyt betoont.

Gruwelyk geschreeuw der Indianen. In 't weder aftrekken van Goram, maekten onse swarte Indianen, omtrent drie duysent sterk zijnde / gelijkelijk soodanig een vreemt gejouw / en ysselijk geschreeuw / dat Hemel en Aerde scheen te vergaen / en van het schriklijk gelupt 't geschater door de Bosschen klonk. 't Zeyl gaende /

Vertrek van Goram. lieten sommige Schepen noch voor Goram kruyssen: en wy voort-zeylende / passeerden met sobere koelten het kleyn Eylandeken Ceram Louw, en kort daer na een verdronken Eylant / daer van niet anders zagen dan een bosschagie van Mangamanges boomen / welke groen en jeugdig rontom in 't soute water stonden. Sagen toen de Hemel-hooge toppen van het vyandelijk Goelegoele, op de zuydoost-zijde van de kust van Ceram leggende /

Komt aen Goelegoele. daer na eenige dagen laverens in de Bogten op de Reede / voor de Nederlantse Fortresse / ten anker quamen.

Hier staeken onse Swarten ook des Vyants Negeryen aen brant / en joegen de wilde Cerammers, tot in het ontoeganklijk gebergte naer. Dese Lanttogt dan ook voleyndigt zijnde / soo vertrok den Heer Hutsert wederom na Amboina, met een gevolg van meest alle de Korrokorren en Galalis, die hem soo verre souden convoyeren; en dan een yegelijk sijns weegs vertrekken.

Wy bleven met ons Schip noch eenige dagen / voor Goellegoele, ten anker leggen / om de Nederlantse Vastigheyt van 't noodigst te voorsien; en wiert ik ondertusschen / door onsen Commandeur / te Lande gesonden / om aldaer een armen Soldaet te visiteeren / de welke van een wilt Swijn bespongen / en

T' Castel GOELEGOELE
opt Eylandt CERAM
C. decker, f.

en gruwelijk gemartelt was: sijn heup en dyen waren / door de flagtanden van 't boos gedrogt / als half verscheurt / en met quetsuren overladen / en schrikkelijk gestelt. Ik liet hem / dewijl hier wel een Chyrurgijn / maer weynig Medicamenten waren / naer Boort brengen; daer ik hem (door Gods hulp en zegen) voorspoedig heb genesen. Terwijl hier waren / besag ik de Nederlantse Vaftigheyt op Goelegoele, staende op een lontere Steen-rotz / alwaer de Zee sijn holle golven tegen aen sloeg / dat heel seltsaem scheen / van keysel-steenen gebouwt; daer de Nederlanders, heel armelijk / hare gemaekte wooningen van Riet / bewoonden. Wy dan Goelegoele verlatende / staken t'zeewaerts na Amboina. Vertrek van Goelegoele.

Buyten de Bogt / in 't ruyme sop gekomen zijnde / stevende langs de groene kust van Ceram: sagen en passeerden / op d'andere zijde / de Brandende Berg, en d'andere Eylanden van Banda. Geraekten voorby de visch-rijke Bogt van Hay. Kregen toen de lustige Eylanden Naffalouw en Onymo in 't gesigt; door welkers engte wy / vermits kontrarie wint / laveerden. Sagen op yder Eylant een kleyne Fortresse der Nederlanders; aldaer ons volk al vry gemakkelijker / als op Goelegoele, woonden: want men sag 'er alom playsierige Lantsdouwen / lustige Boomgaerden / aengename soet-loopende Rivieren / en klare water-beeken; mitsgaders hooge Bergen / met altijt-groene Bosschagien / van wel-riekende Nagel-boomen beset / de welke in dese Eylanden in groote meenigte komen te groeyen. De Swarten / alhier woonachtig / leefden gerust en vredig met de Nederlanders, en trokken ook in de Oorlogs-togten / met ons Volk / tegen den vyant te velt. Dees Eylanden voor by geraekt zijnde zeylden langs het Nagel-rijke Eylant Omy. Kregen toen weder het Eylant Amboina in 't gesigt / alwaer (na eenige dagen laveerens) in 't laetste van November, voor de vierdemael / behouden arriveerden. Des Schryvers vierde komst in Amboina. Nov. 1659.

Het agtste Hooft-stuk.

Vierde vertrek des Schryvers uyt *Amboina*, naer het Eylant *Boero* Komst in *Cayellers Bay*. Hevige storm. Des Schryvers gevaer. Sterker vastigheyt in *Cayelle* gebouwt. Aertbeving. Togt naer de gewesten van *Thamaho*. Lanttogt. Vertrek van daer. Komst by twee Schepen der *Indianen*. Vreemde manieren van handeling. Wederkeering, en aenkomst in *Cayelle*.

Hier in Amboina zijnde gearriveert / verhoopten wy ons wat te verfrissen; dewijl in het Oosten na Goram, geen kleyne ongemakken / armoede en kommer hadden uytgestaen, dan vonden ons hier in bedrogen / alsoo voor ons / in Amboina, geen langer verblijf / dan maer twee dagen en was te bekoomen: order krijgende om vaerdig met Schip en Volk een Togt na 't Eylant Boero te doen; alwaer men de vyantlijke Makassaren, Inwoonderen van 't groot en magtig Celebes, met een kloeke Oorlogs-vloot verwagten. Dreygende (gelijk men riep) de schoone Eylanden van Boero, Manypes, Kielang, en andere / te verdelgen / Vertrok des Schryvers uyt Amboina, na het Eylant Boero.

en door vuur en swaert te ruïneren. Wy versagen ons dan ten alderhoogste van 't gene benoodigt waren; kregen een Vaendel Soldaten aen Boort. Daer mede was 't straks / gelukt op Reys: en vertrokken nu voor de vierdemael / uyt Amboinaes Bay; en t'zeewaerts / door een Oostelijke wint / tot by de groene kust van Boero genadert zijnde / quamen ten tweedemael in Cayelles bogt ten Anker.

Komst in Kayelles Bay. Hier vonden wy het Schip / de Konink van Polen, om 't welke van een lading Brant-hout te versorgen / ons / volk dagelijks naer de Bosschagien peurden; daer met een lustigen arbeyt sulks verrigten. En ons belangende / om / terwijl wy de Makassaren afwagten / en niet ledig te zijn / voeren meenigmael met de Zeegen uyt visschen / en vingen soo rijkelijk de Zoo / dat over de honderd en twintig menschen dagelijks van de vangst gespysigt wierden.

December 1659. In 't begin der Maent December, quam soo hollen dyninge uyt 'er Zee / tot in de Bogt / en op den harden Oever bonsen / dat wy / van ons Anker spoelende / strantwaerts heen gebotst / en tot by de steygerende branding met schip en volk geworpen wierden. Doch onse flukse water-leeuwen waren aenstonts braef in de weer / en verteuyden het schip wat verder van de wal / soo wel door touw en ankers / dat nu voor geen schip-breuk / als voor heen / bedugt en waren; 't welk ons des anderen daegs heel wel te passe quam; *Hevige storm.* alsoo naer middags schielijk van een verbaerlijk onweer besprongen wierden / 't welk wel niet lang duurde / maer hevig was; vermits de donkere lugt / doorvlogten met vele coleuren en swarte wolken / verschrikkelijke donder-slagen / blixem / regen en bulderende winden / het Eylant Boero dierwegen quamen te bestormen / dat de stoutste selfs (door schrik) de hayren over eynde resen. Het schip / hoe wel het nu wel verteuyt en met t'saem-gewonde zeylen ten Anker lag / wiert egter t'eenemael op d'een zijde gesmeeten; soo dat de Schut-poorten onder water quamen; ja het scheen als of de verschrikkelijke wint / het Schip tegens de klippen en rotzen soude geworpen hebben; de nevel en ongemeene waterstorting uyt de wolken / waren d'oorsaek / dat men geen drie scheeps-lengten verre konde sien; door over luyt te schreeuwen / konde d'een den anderen nauwelijks verstaen.

Doch waren wy met onse drie Hollanders wel voornamentlijk in de klem: want vonden ons nu in doots gevaer / en dogten niet anders dan terstont door winden en water-baren vernielt te sullen worden.

Des Schryvers Lant-togt, perykel en groot gevaer, in dit vervaerlyk tempeest geleden. Onse Vaendrig (hebbende maer eene hant / alsoo d'andere in den oorlog voor den vyandt was in de loop geraekt) en ik / hadden ons t'samen in compagnie / des morgens vroeg (door 't moye weer verlokt) te Lande begeven / om ons aldaer (door 't wandelen) wat te verlustigen: namen eerst onse wandeling voorby de Nederlandse Fortressen, en door de Negeryen der Indianen, bosch- en landewaert in / daer ons (om de heete Sonneschijn te ontgaen) onder het lommer van de lustige wildernissen / in een klare suyvere water-beek / bestonden te wasschen en te reynigen: welke aengename soete Rivier / van het Hemel-hoog gebergte door de Bosschagien lieffelijk nederwaerts quam gevloeyd; daer ons dierwegen verfrisschen / dat ons genoegdigt vonden / om de omleggende Lantsdouwen en Bosschagien te besien / en als dan de wederom-reyse aen te vangen. Sagen alhier in digte Wildernis /

dernis / de hutten van de Boeronesen, daer sy als kluysenaers in woonden: sommige van hare Vrouwen swommen in de Rivier / en waren heel besig met haer te reynigen en te kemmen; doch namen op onse aennaderinge de vlugt / rennende moeder-naekt door 't doornig Bosch. Dus na de middag wederom binnen de Nederlantse Vastigheid gekomen zijnde / besogten deszelfs Opper-hooft / Joan van Leipsig genaemt / welke ons / om naer Boort te varen / een kleyne Canoa beschikten / met een van sijne soldaten / om ons aldaer te brengen; steekende tot dien eynde van de groene wal / en hadden ontrent een halve mijl tot aen het schip te varen; maer saegen onderweeg dit schrikkelijk onweer van over de hooge Bergen schielijk en hart aenkomen; maekende sulken schot en voortgang / dat wy meenden noch wederom na Lant te keeren; maer siende het schip digt voor ons / verhoopten noch aen het Boort te geraken / eer het tempeest begon te brullen / setten het daerom voort; maer schooten te kort / en wierden / heel digte by 't schip gekomen zijnde, van soo schrikkelijken storm overvallen / dat aenstonts waren gedwongen om de kleyne Canoa, die maer een voet wijt en tien voet lang was / regt voor wint en zee (op Gods genade) te laten drijven / of waren anders datelijk gesonken; vlogen aldus / sonder pangayen of roeyen / met een snelle voortgang voort / doch wisten niet waer heen: want konden geen twee of drie scheeps lengten verre sien / veel minder het schip of lant of strant bekennen; soo dat wy breesden buyten de groote Bay in volle zee te sullen geraken: konden malkander / van de rasende wint en schrikkelijke donderslagen / en stortingen van 't Hemel-water / niet verstaen. De Zee begon hem selfs / in dese ruyme Bay / soo breeslijk te verheffen / dat wy met ons kleyn praeutjen schrikkelijk op en neder quamen te steygeren; en daerom hielden wy het (al schoon niet wisten waer 't henen ging) regt voor wint en zee; want anders en konden wy niet een oogenblik bestaen: evenwel raekten onse kleyne Canoa haest vol waters / en scheen te sinken: straks waren de hoeden hoosvaten geworden; dan alles scheen vrugteloos te zijn / alsoo van het soet en soute water overstolpt wierden; dies dagten wy nu niet anders / dan hier te sullen smooren / en aenstonts naer het verschrikkelijk diep te sinken. Dies baden wy onsen goeden Godt met herten en handen / die van dootschrik t'eenemael beklemt / de teekenen onser benauwtheyt toonden / om een genadige verlossinge voor onse zielen; alsoo des levens hoop (daer niet dan water en geen lant en sagen) voort verdween: want wisten niet / of in de Bogt / of in de ruyme Zee / souden belanden; en door het swemmen konden wy ook geen uytkomst hopen / om dat sulks noyt en hadden geleert. Egter / wanneer nu het water van den Hemel / van de Zee / en der benautheyt ons tot aen de lippen quam gedrongen; soo liet den goeden Godt een spoedige verlossinge tot ons neder dalen: want quamen heel onverwagt / en digte by ons / Boeroos stranden en lager wallen te sien. Aenstonts scheenen wy van den dooden / als levendig / geworden; wanneer ons praeutjen / door de geweldige stortinge der onstuymige water baren / te grontwaerts gaende / wy het harde lant onder onse voeten voelden / en door de baruing heen tot op de strant / en binnen den buyten-hoek van de Bogt Cayelle, ons vonden aen de wal geraekt: 't en diende niet nader / of waren in volle Zee gedreven / en levendig verslonden.

Godt dankende / setten het langs de strant toen wederom nae de Nederlantse

lantse Vastigheyt: mosten door verscheyde Rivieren / tot aen den hals door 't water; met perijkel / van door de Mensch verslindende Crocodillen, die haer in dese Rivieren onthielden / ingeslokt te worden; maer niemant wiert beschadigt. De felle Winden / Regen / Donder en Blixem-buyen / waren verschrikkelijk. Doch quamen wy ten laetsten wederom in de Dorpen van de Boeronesen, daer de daeken van de Huysen af-stoven; ja Boomen als Pylaren wierden uyt de gront geruckt / en onder de voet gesmeten; 't welk verschrikkelijk was om sien. De schaterende Donderslagen quamen soo vervaerlijk rontom ons neder vallen / dat Hemel en Aerde scheen te vergaen: ja diergelijken heb ik in Oost-Indien noyt gehoort Doch egter voorderende / quamen tot in de Hollandse Fortresse behouden aen; daer by den goeden Opper-hooft geraekten / die hem over onse behoudenisse verheugden. Wy bleven des avonts by hem ten eeten; en voeren des nachts / wanneer het weer ten deelen bedaert was / met een andere Canoa nae boort.

Verschrikkelyke Donderslagen.

Den Heer Fiscael van Amboina, quam ontrent dese tijt met Schepen en Volk in dese bogt; om / of de Makassaren hier mochten komen / te Lant een grooter en sterker Vastigheyt te bouwen. Vaerdig sloeg men tot dien eynde handen aen 't werk: de swarte Boeronesen, alhier woonagtig / peurden met een kloekmoedigen yver naer 't Bosch / en kapten Boomen / tot Pallissaden en Storm-palen / onder de voet; die brengende met heele Vlotten teffens / ter plaetse daer de nieuwe Fortressen most worden voltoyt.

Sterker Vastigheyt in Cayelle gebouwt.

Doch ondertusschen bespeurde men op seekeren dag / niet lange nae de voorgemelde storm / alhier op 't Eylant Boero een geweldige Aerdbeving; die van gelijken door veel quartieren van 't Oosten, en ook voornamentlijk in Amboina, wierde gevoelt: waer door sig niet alleen de lage stranden / maer selfs de Hemel-hooge Bergen / van een beweegelijke stoffe scheenen gemaekt te zijn. Ja selfs de Schepen / op dertig of veertig vademen diepten geankert leggende / lagen door Gods onnaspeurelijke magt / en door de ontsteltenis van de Zee / derwegen te stooten en te bonsen / als of op een lager Wal / en op Klippen en Zanden waren geraekt. De ervarentheyt heeft ook geleert / dat Schepen / te midden op de grondeloose Zee / daer in het peyloos diep geen gront te vinden en was / in Aertbevinge / selfs gelijk als op harde Klippen en Zanden quamen te botsen / en te stooten / ook daer te voren stil Water en effen Zee bespeurden. Wie staet 'er niet verstelt / wanneer dien grooten Godt / den swakken Mensch soo klaer sijn onbegrijpelijke mogentheyt / en almagtigheyt komt te betoonen.

Aenbeving op 't Eylant Boero.

De natuerlijke oorsacken deser Aerdtbevingen: schrijven de Wereltkundige / beslootene winden en dampen / in onderaertsche holen en enge spelonken te zijn; die / gestopt wesende / geweldelijk soeken uyt te breeken / en dus het Aertrijk komen doen schudden. Doch meen ik / mijns oordeels best te zijn / sulks onder de onnaspeurelijke Wonder-werken Godts te stellen / om de verscheydenheyt der gevoelens in de Natuer-beschrijvers niet te steuren.

Korts hier nae vertrok den Heer Fiscael wederom na Amboina; met hem voerende by de vijftig gevangene Boeronesen; die van de voornaemste van 't Eylant waren; om haer / daer komende / te verantwoorden / van de betoonde ontrouwigheyt / daer mede beschuldigt wierden. Wy kregen toen

Des Schryvers togt, van Cayelle naer de gewesten van Tamahoo.

toen order / om langs de Noort-kust van het Eylant Boero, op de Oorlogs-schepen en Jonkken der Makassaren te gaen kruyssen; ten eynde wanneer sy quamen / haer vyandelijk te keer te gaen / en met een wellekomst van ons grof kanon / Granaten en koegels te ontfangen; met hoop haer soo te begroeten / dat met schanden souden moeten weder-keeren. Wy vertrokken dan op den eersten kars-dag uyt Cayelles bogt / en setten de voortgang na het Westen / tot dat ons by de seer hooge Bergen van Tamahoo genadert vonden; kregen / ter andere zijde / ook d'Eylanden van Zoelo in 't gesigt: daer eenige dagen over en weer laveerden / en op den Vyand kruysten / tot in het begin van 't Nieuwe-jaer 1660. dat noch een Schip uyt Amboina komende / by ons kregen: Hoorende dat een goet getal Schepen van Batavia waren gearriveert / de welke tijding bragten / dat de Vrede / tusschen de Nederlanders en 't Konikrijk Bantam, was gesloten; waer door op Batavia de proviande waren tot een seer lage prijs gedaelt. January 1660 Daer op den vyant kruysen.

Wy kruysten hier af en aen voor Tamahoo, sonder den Vyant te vernemen / soo lange / tot dat om versch water verlegen waren / latende onsen Makker: deden een keer na Cayelles bogt / daer nu ten derdemael behouden aenlanden. Komen ten derdemael in Cayelles bogt.

Vonden hier nu de Nederlantse Vastigheyt voltoopt / bequaem en sterk / om magtige vyanden af te keeren / ordentelijk met vier Punten / en voorts met Schut en Munitie van Oorlog wel voorsien / met veel Volk beset / die daer binnen bequame huysinge tot hare wooningen hadden. Dese nieuwe Vastigheyt behielt / als voren / de naem van Mandersaha, na den naem des Koninks van Tarnatanen.

Versagen ons hier op 't spoedigst / en vertrokken weer t'Zeewaerts in / na de Gewesten van Tamahoo. Doch wierden onderwegen van sulke harde winden en felle Travaden aengetast / dat Timmerluyden en Zeyle-makers aen 't werk geraekten. Sagen ook alderhande Fruyten en Gewasschen / als Pynang, Pompoenen, Coques en Limoenen, op 't water drijven; vermoeden dat'er een Vaertuyg van de Soelonesen, na de Manypes of Boero willende / mogte verongelukt zijn. Doch wy voort-zeylende / quamen by onse Makker voor Tamahoo, daer eenige dagen / sonder yets vyandelijks te bejegenen / over en weder kruysten: resolveerden alsdoen / dewijl veel sieken kregen / de bogt van Tamahoo te soeken / op hoop / of daer in de Wildernissen yets / 't gene benoodigt waren / mogten bekomen. Setten 't met onse twee Schepen derwaerts / tot voor een gewenste rivier / digt by de schaduw-gevende Oever / te midden in de bogt / ten anker quamen. Des Schrijvers tweede togt naer Tamahoo. Komst in de bay van Tamahoo.

Hier voeren wy / terwijl de Matroosen vers water haelden / met onse Opper hoofden na Lant / om ons in dit verdrietig omswerven wat te vermaken; en selfs in dese tijt / wanneer het in Hollant midden in de winter was / d'onlijdelijke hitte een weynig in de Bosschagien te ontwijken: begaven ons tot dien eynde na de gemelde water-plaets en soete rivier / welke landewaerts in na 't hoog gebergt / omtrent een kleyne mijl / quamen op te varen / onder 't beschut van hooge boomen / die met haer gewap / en altijt groene takken / dese klaer-vloeyende water-beeken bedekten. Hier sogten wy in 't schaduw-gevende Bosch / van wegens de brandende hitte / koelte en ademtogt te scheppen; trokken de ligte plunje uyt / en sprongen in de suyvere water-bron / daer ons verfristen: gingen toen in de groente neder sitten / en Des Schrijvers vermakelyke lant-togt in de Wildernissen van Tamahoo.

en hielden de maeltijt met een out Hagje van een dooden Nederlantsen Os / en met wat Rijs in water / tot de bequaemheyt van broot / gezoden / na't Indiaensch gebruyk / en daer op dronken wy een romertje Amboynese Krijp-Arak / op de welvaert des Vaderlants, en de gesontheyt der Vrienden: maer hadden wy eens in dese ongebaende Wildernis / de France Vogt mogen smaken / souden daer ongetwijffelt wat grager ingebeten hebben; doch mosten ons nu hier mede gelpen / en wagten tot dat een beter gelegentheyt t'onswaerts sig quam te presenteeren

Wy begaven ons daer op toen weder landewaerts in / en namen de wandeling door de groene Bosschagien en Wildernissen; doch daer / wegens het yl geboomte / wel was door te komen / tot dat wy quamen by een plaetse die met eenige Lymas-boomen beplant stonden; welke Lymas dat een soorte van suure en seer wrange Limoenen waren / die soo vaerdig van 't geboomte afgeschut wierden / dat yder daer van de zakken vol kreeg / en een groote meenigte aen Scheeps-boort bequamen; dienende tot verfrissing / en wel voornamelijk als een goede partye visch gevangen hadden.

Vinden alhier een naekt loopende Swartin, doch die 'er ontloopt.

Wy vonden in de Bogt van Tamahoo geen menschen / als maer een naektloopende Swartin / de welke haer met de vlugt salveerde; wy souden haer anders mede na Cayelle genomen hebben: daer alle de Wilden van 't Eylant Boero moeten woonen / volgens de contracten met d'onse / en die van Boero gemaekt; om aldaer den Lantbouw by der hant te nemen / en Cayelles Bogt / tot haer profijt / en ons genot / in beter stant te brengen.

Beschryving van de Bogt van Tamahoo.

Wy vonden dese Bogt van Tamahoo dierhoegen bequaem en groot / dat met meenigte van Schepen daer souden konnen ankeren / rontom heen met een blanke Strant / vol schaduw-gevende Wildernissen / sonder huysen / tenten / ofte wooningen der Indianen; overal droevig / eensaem en onbewoont; omheynt met veel hooge Bergen / die ter halver wegen in / en met hare bovenste kruynen verre boven de wolken quamen uyt te steeken; dan sagen egter de selve tot in haer toppen / met ontoeganklijke Bosschagien en Wildernissen beset / welke altijt groen en jeugdig stonden / alsoo geen koude vorst / of hagel en sneeuw / dese Landen opt bestormen. In helder weer kan men dese Bergen van Tamahoo wel 18 of 20 mijlen verre sien / leggende op 't west-eynde van 't lustige Eylant Boero; 't welk ontrent ruym 30. mijlen in sijn ommeloop begrijpt.

Hoog Gebergte.

Angstvallige Wildernissen.

Kruyssen weder op den vyant.

Wy kruysten noch eenige dagen in Zee; doch vernamen geen Makassaren. Deden eyndelijk noch een Lanttogt na Tamahoo, om in de wildernissen soet water / en suure Limoenen te bekomen / die wy genoegsaem kregen. Toen weder in Zee / daer soo lang over en weder kruysten / tot van sware storm-winden bestormgen wierden. Onse Makker setten het toen naer Cayelle, daer henen wy dogten haest te volgen; dewijl ons dit over en weder kruyssen begon te verdrieten: te meer / om dat ons aldaer byna even als uyt de werelt bevonden. Kregen eyndelijk veel sieken van 't water / scheurbuyk / berbery / en roode loop / welke langs hoe meer de overhant nam: soo dat ons genootsaekt vonden / na Cayelle, de verversing / die wy van noden hadden / te gaen soeken.

Geraken by twee Schepen der Indianen.

Derwaerts de Steven gewent hebbende / vernamen twee vierkante Zeylen / die het langs de groene wal van Boero setten. Maer wy haer agterhalende / vonden het selve twee goote Canoas, met Tenten en Overloopen / van

van de vrugtbare Eylanden van Soele te zijn; van waer nu quamen / om haer Scheeps ladinge / die in alderhande schoone Fruyten / Hoenders / Eyeren en gedroogde Visch bestont / aan het Eylant de Manypes te verkoopen. Ons was Leyden met ons ontset: wy namen de Markt-gang waer / en kogten voor Besjen, als ook voor katoene Lywaeten / alles wat van dese Indianen begeeren konden. Maer Besjen, op dat het den goeden Leser wel verstaet / en was alhier geen out Wijf / maer out Yser / dat de Malayers met de naem van Besjen noemen. Invoegen dat wy alhier met dit oude verroeste Besje, beter als met Gout of Silver konde te rechte komen; soo dat ons dit Besje (anders ondienstig) nu wonder wel te passe quam: waer door niet alleen het sieke Volk baet en hulp / en goede beterschap bequamen; maer ook de gesonde het gaenden hielden / om de ongemakken van dit langdurig swerven uyt te staen. Wy rieden dese Canoas van Soelo, dat sy met ons recht naer Cayelle souden zeylen; haer versekerende / dat sy daer beter gewin en avantagie souden erlangen / als in de Manypes, met hare Fruyten en Provyande te verhandelen: 't welke dese Handelaers deden / en kregen hier van dervoegen de ondervindinge / dat sy naderhant uyt Cayelle, met vreugt / en goede verruylinge t'huyswaerts keerden. Vreemde wijse van handeling.

Dese Eylanden van Soele, leggen eenige mijlen noordtwaerts van de Bogt van Tamahoo; zijn heel vrugtbaer van alderhande Fruyten / Provyanden / en Zegeningen voor des Menschen leven. Desselfs Inwoonderen zyn heel swart / doch niet-te-min heel goedtaerdig: dragende maer een kleetjen om 't onder-lijf / en gaen vorders heel naekt; weten haer beter als de Indianen van Boero, met den Landt-bouw / en ook de Visch-vangst te geneeren: zijn lustiger als de Amboinensen, en soeken met lustigen arbeyd / de vrugtbaerheyt van haer Eylanden voort te setten. Beschrijving van de Eylanden van Soelo.

Wy voort zeylende naer Cayelles Bay / ontmoeten het Fluyt-scheepje / de Vink, dat nu in onse plaets naer Tamahoo ging kruyssen: verstonden van onse Lant-genooten / dat een goet getal Nederlandse Schepen van Batavia, in Amboina waren gearriveert; die verscheyden nieuwe tijdingen uyt ons Vaderlant hadden gebragt: en onder anderen ook / van de geweldige Zee-batalje / tusschen de wakkere Nederlanders, en Sweeden, in de Sont voorgevallen. Doch wy malkander aldus hebbende gepreyt / verlieten de Vink; en sagen ook noch een ander Schip van onse Lants-genooten / nae Tamahoo de reyse vervorderen. Doch voort-zeylende / quamen de vierde-mael in Cayelles Bogt aen te landen; daer wy de resteerende Sieken dagelijks lieten te Lande gaen / om haer in de groenten eeniger maten te verlustigen: 't welke soo wel gelukten / datse alle door Godes hulp en zegen / en onse vlijt / voorspoedig tot volle gesontheyt quamen. Weder-keering. Vierde aenkomst in Cayelle.

Het negende Hooft-stuk.

Wonderlyke Water-optrekkende Hosen der Wolken, waer door een Hollandts Scheepje verongelukt: de gebergde komen aen 't boort des Schryvers. Des Schryvers derde Reyse nae *Tamahoo* Groot Heyrleger der Vissen, waer van gespysigt worden. Vyfde aenkomst in *Cayelle.* Visch-vangst. Swaert-visch van een bysondere grootte, gevangen. Korte beschryvinge van 't Eylant *Boero*, en *Cayelles* Bay. De Wilden hun leven, Lantbouw, en vreemt Geloof; Oorspronkelykheyt desselfs. Manieren van hunne Vryagien, Kraem, en 't leven der Kinderbetse Vrouwen, met hare Suygelingen. Belachelyk stuk der Mannen. Begraving der *Boeronesen.* Vertrek uyt *Cayelles* Bay. Den Schryver komt voor de vyfde-mael in *Amboina.*

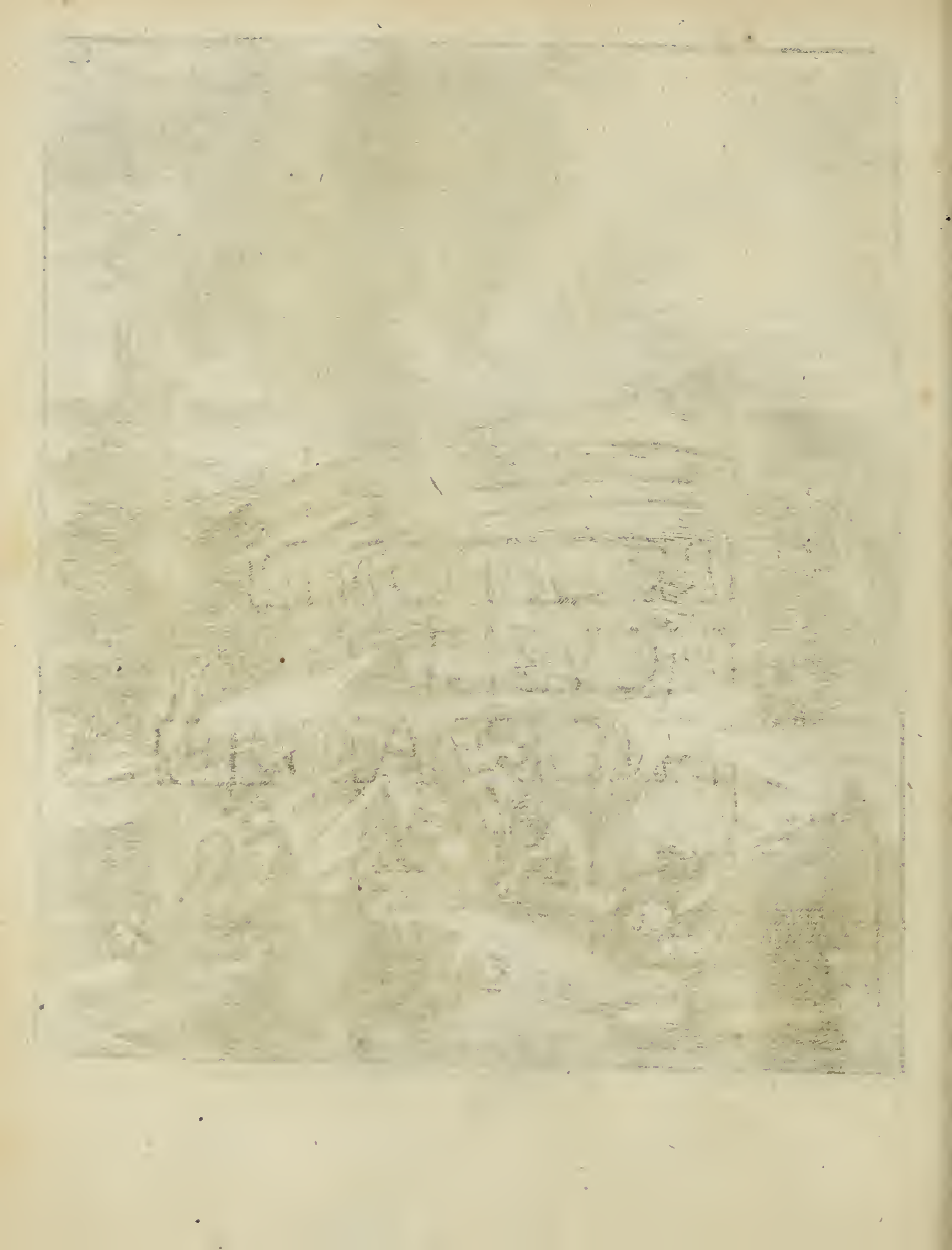
Ons eenige dagen verversch, en van het nootsakelijkst hebbende voorsien, kregen order om van de gewoonelijke Reede, nae d'over-hoek van Cayelles Bogt te zeylen; om daer als op de Brant-wagt te leggen kregen als Commandeur over de Nederlandse Schepen, die hier af en aen quamen te varen, den meer-gemelten Kapiteyn Paulus op ons Schip; en lieten de Vlag, als Admirael, van bovene waeyen. Dus verzeylende, kosen ons verblijf aen den gemelten over-hoek; daer straks onse Matrosen haer lantwaerts gaven: kappende in de wilde Bosschagien menigten van Boomen onder de voet, en voort tot Pallissaden; het welk kontinueerden, tot dat een kloeke lading van sulks aen boort bekomen hadden, om die naderhant ter gelegener tijt in Amboina te brengen. Vonden alhier veel Ebbenhout-boomen, dan waren heel quastig. Dus hier ten Anker leggende, vernamen op een agter-middag, onder veel donkere Wolken, in de lugt een water-optrekkende Hoos, die regt op ons quam aengedreven: dit siende, namen terstont alle wint-vang in, om niet beschadigt te worden; doch de gemelde Hoos dreef digt voorby ons heen, en over de hoek van 't Landt, daer voor ten Anker lagen. En sagen wy hier nu met geen kleyne verwondering, hoe dat het water uyt de soute Zee, door een gevaerlijke Draey-wint rontom, en als uyt een snel omdraeyende kuyl, al schuymende tot in de wolken opwaerts vloog. De Hoos passeerde, gelijk gesegt is over een goet stuk Lants, daer d'onse met Pallissaden te kappen besig waren; doch niets te veylig, alsoo Bomen als Pylaren, door de geweldige Draey-wint wierden uyt de aerde gerukt, en onder de voet gesmeten Doch dit alles en duerden niet lang, want kregen een lustige regen-buy, van suyver, soet, en aengenaem water; daer noch dien selven agtermiddag stilten, en een warme Sonneschijn op quam te volgen.

Ebbenhout-boomen in Cayelle gevonden.

Wonderlijke water-optrekkende Hosen der Wolken.

Dese water optrekkende Hosen, hebben wy tot verscheyden mael, in dese quartieren van Asia gesien. Wanneer sig onder aen een der Wolken een spits-

ſpitſagtige neder-hangende punt vertoont / dewelke door een ſterke Draey-wint voort-gedreven / wonderlijk weet het ſoute water uytter Zee tot ſig / en naer om hoog te trekken / en 't ſelve datelijk ſoet en ſmakelijk te maeken; ſoo dat men door ſulken Hoos / de kleyne Wolken vaerdig tot een ongemeene grootte ſiet aengewaſſchen / ja dikmael ſoo / dat haer aldomme niet anders dan veel bruyne / donkere / water-gevende Wolken / komen te vertoonen; die dan gemeenelijk met een geweldige ſtort-regen / Stroomen / Landen / en Velden beſproeyende / haer komen te ontlaſten. Waer aen geſien kan worden / hoe groot en heerlijk de wonderen van den almogenden Schepper zijn: die dit wonder al / den Hemel / Aerdtbodem / en Zee / uyt niet geſchapen hebbende / alles noch ſoo gantſch Vaderlijk onderhoudt / en door ſijn almagtige hant regeert / door ſulke middelen / die onſe oogen wel eeniger maten konnen ſien / maer evenwel by geen menſchelijk vernuft en konnen begrepen worden.

Verſcheyde Schepen quamen hier dagelijks af en aen gevaren; onder andere twee kleyne Scheepjens / die van Batavia zijnde by ons ten Anker gekomen / door den Heer Admirael gelaſt wierden / naer Tamahoo te gaen kruyſſen. Deſe dan 't middags t' zeyl gaende / quamen buyten de bogt / en vaerdig in Zee; alwaer het grootſte Scheepje / Kleyn Batavia genoemt / door ſoodanig een Hoos ſubijtelijk wiert beſprongen / en met opgeyde Zeylen het onderſte boven geſmeeten; ontrent een kleyne halve Mijl van het andere Scheepjen / het Wapen van Batavia genoemt / het welke noch in ſtilten lag en dreef / en daerom niet en kon derrewaerts henen komen / om 't Volk van 't omgetuymelt Batavia te viſſchen, die noch een en dertig Perſoonen in 't leven zijnde / lagen in 't grondeloose vlak der Zee te worſtelen; by haer hebbende een kleyn Schuytjen / dat ſy van onder het Zeyltuyg van 't omgetuymelt Scheepjen / na ſwaren arbeydt / drijftig kregen; daer alle de genen die niet ſwemmen en konden / in geraekten. De andere / daer onder ook den Schipper was / begaven haer op de noch boven drijvende Kiel van het ongeluktig Batavia; om hun maltker / het andere Scheepje / dat ſonder kleyn Vaertuyg voer / of haer kleyn Bootjen wederom te verwachten. Maer eylaes! dit omgetuymelt Scheepjen ondertuſſchen ſyn voor-ſteven onderhalende / ſonk ſeer haeſtig weg: invoegen dat vier van deſe ſwemmers / in de welling geraekende / haer Scheepjen quamen nae het grondeloos diep te volgen.

Waer door een kleyn Scheepjen 't onderſte boven wort geſmeten

Vier Mannen daer van verdrinken.

De andere hielden het noch met ſwemmen ſoo lang gaende / tot dat van het andere Scheepje wierden geborgt; waer mede op den naeſt-komenden dag by ons ten Anker quamen: en geraekten naekt en arm / hun ongeval ontkomen zijnde / ons aen boort; daer ſy een yder tot medelijden en broederlijke liefde genoegſaem konden ontvonken / van wegens hun ſobere toeſtandt. De Schipper / en Opper- en Onder ſtuerman / wierden door onſen Admirael / nae den Heer Hutſer, die ſelfs met eenige Schepen ontrent de Manypes kruyſten / geſtuert; om van haer ongeval daer rapport te doen. Alwaer den Schipper / zijnde beſchuldigt / in de Boeyen geſlooten / en aldus nae Batavia wiert geſonden; maer daer gekomen weſende / kende men hem onſchuldig / ſoo dat hy wederom in ſijn bedieninge wiert herſtelt.

De andere komen aen 't boort des Schryvers.

Ondertuſſchen quamen van Tamahoo, de Kruyſſers wederom by ons / hebbe

Sijn Reyse naer Tamahoo.

hebbende geene Vyanden vernomen: evenwel trat den Heer Admirael van 't onse / op een ander Schip over; ons order gevende / alsoo met Pallissaden nu vol laden waren / om noch eens voor 't laest naer Tamahoo te gaen kruyssen; 't welck wy deden: lichten ons Ancker / en vertrocken derre-

Maert 1660.

waerts heen. Daer in 't over- en weder laveeren / by een Nederlants Schip geraeckten / komende van Batavia, om sijn reyse naer Amboina te vervorderen. Wy hier eensaem / en als uyt de Wereldt zijnde / sochten van onse Lantsgenooten iets nieuws te hooren dog verstonden niet anders / dan dat sy met een Esquadre van ses Nederlanse Schepen / alle vol Volck geproyt / en onder de Vlagge van de Heeren Johan van Dam, en Johan Truytmans, voorleden Maent van Batavia waren vertrokken; maer dat sy dicht by het Eylant Botton, door Nevel en Mist / van d'andere Schepen afgedwaelt waren. Ook datse vermoeden / datter een seer notabel dessyn der Nederlanders, met een magt van vijf en twintig Schepen / en drie duysent koppen / op handen was; doch waer heen / wist men noch niet: maer wel / dat de vergadering van dees Oorloogs-vloot / in Amboina soude geschieden; daer heen de reys nu quamen te vorderen / dies malkanderen verlieten.

Groot Heyrleger der Visschen in Zee gerescontreert,

Wy dan continueerden met kruyssen; en vernamen in Zee niet anders / dan een wonderlijk Heyrleger / of School van alderhande Visschen; die haer onder en rontom ons Schip verVoegde / met ons dag en nacht over en weder kruysten; daer van wy dagelijks met Hoecken soo overvloedig quamen te vangen / als voor het geheele Scheeps volk tot spijse begeeren en wenschen konden: waer door dit over en weder kruyssen te minder ons verdroot. De Kok ging alle dagen voor hondert en vijf en twintig

daer van wonderlijk worden gespijst.

Menschen te vuur; die haer genoegen van delicate Vis / in overvloet konden bekomen. Maer ons ontbrak Hollandtse Boter / Limoenen / Broot en France Wijn; dan hadden wy klaer geweest / en souden het genoegsaem alhier een tijdt lang hebben konnen stellen. Dan evenwel maeckten om sulks te minder swarigheyt / dewijl ons wisten te gelijen en te behelpen; want de Lissebonse Olie was de Boter / de Rijs het Broot / den Azijn de Limoenen / het Water ons Bier / en den Arak onse France Wijn; en dit alles waren wy soo gewoon geworden / dat de gewoonte in de tweede natuer al scheen verandert te zijn: want hier liepen al veel Maenden heen / dat wy geen Broot en proefden / en alles wiert echter met smaek en goeden appetijt gebruykt. Wy souden om de Limoenen misschien noch wel een toegjen na de Wildernissen van Tamahoo gedaen hebben; soo wanneer het Fluyt-scheepjen de Waeckende Boey, niet by ons en was gekomen / om ons bekent te maecken / dat van stonden aen naa Cayelle moesten wederkeeren. Dies namen wy daer op de wederom tocht met vreugden aen; en wierden noch al van duysende Visschen / rontom ons Schip omringelt / en naegevolgt; daer van wy noch dagelijks sulken menigten vingen / dat ook onse Lantsgenooten op 't ander Schip / daer van abondantelijk quamen by te setten. Sy deden ook haer devoyr / met dichte by ons heen / of achter ons om te zeylen / om de Visch ook tot haer te locken / dan 't was te vergeefs; daer het nochtans rontom ons bleef krioelen van de menigte

De Schrijvers vriste ankomst in Cayelle.

Visschen / die ons tot voor de Bay van Cayelle convoyeerden; alwaer ons verlieten / misschien om de gront / dewelk men hier in het diep begon te bespeuren. Wy vonden ons heel verblijt / en wel te vreden / dat midden in

de

de zoute zee / daer op den vyant kruyste / soo goeden geselschap hadden aengetroffen: en quamen nu / Godt dankende voor sulken gunst / ten vijfdemael op de Reede van Cayelles te arriveeren.

Wy vonden alhier de Nederlantse Schepen heel besig met Pallissaden in te laden; en die bekomen hebbende / vertrokken vast dagelijk nae Amboina. Wy meenden ook derwaerts heen te vorderen: maer kregen ordere / om eerst alle de Pallissaden / daer mede geladen waren / wederom uyt het Ruym te lossen / en over boort in zee te werpen; ende weer andere van Lalary-hout / die sterker en duursamer waren / in 't Bosch te kappen / aen Boort te brengen / en soo veel daer van in te nemen / tot dat vol-laden waren: waer mede ten spoedigsten in Amboina mosten komen.

Bosschagien van Lalary-boomen.

April 1660.

Dese last hebbende ontfangen / verzeylden aanstonts na een binnekant van de Bogt; daer een groote Bosschagie / van yser-harde / root-gecoleurde Lalary-boomen vonden: welke niet alleen in de Moeras / maer ook 't meerendeel in 't zoute water stonden. Hier peurden onse vlijtige Bootsgesellen henen; ruym seven hondert schoone Pallissaden wierden uyt ons Schip gelost / en over boort gesmeten / die meest altemael sonken. Doch om evenwel spoedig in Amboina te komen / sloegen / soo wel de Soldaten / als Boots-gesellen / handen aen 't werk: invoegen / in weynig dagen de lading van Pallissaden ten tweedemael sagen ingescheept.

Visvangst.

Swaert-vis van een bysondere groote gevangen.

Doch wy (om ook niet leedig te zijn) begaven ons ondertusschen menigmael na den lustigen Oever; peurende langs de zee kant met de Zegen uyt visschen / en bragten rijkelijk / voor al 't volk / de vangst aen Boort / dat ons en ook de Hout-besorgers heel wel diende. Deden menigmael een togtje by nagt / dan hadden wy doorgaens de meeste avantagie; doch insonderheyt in de na-nagt; maer niet na onse wensch: want onse Zeegen tnegentig vadem lang / geraekten in de loop: 't welk aldus toeging. Wy staken met onse veertien liefhebbers / in de na-nagt / met de Sloep van Boort / en vonden ons / als de Maen opquam / ontrent een zant-bank rontom in 't water leggende: hier sprongen wy terstont over boort / en stonden tot den middel in zee / en tot de keel in de branding; bragten de Zeegen uyt / en deden de eerste trek met goede vangst: maer in de tweede andermael de Zeegen in 't water smytende / vernamen in 't Net een vreesselijk gedruys; diervoegen dat het meerendeel onser Visschers / na de Schuyt begonden omme te sien. Doch door het flikkeren van de Maen / bevonden wy datelijk / dat een seer groote Swaert-visch in de Zeegen was geraekt / welke soo met scheuren / met slaen en bonsen de meester speelden / dat yder een diende ruym te staen / en onse gezegende Zeegen aen flarden geraekten; daer in hy met sijn tweetandig Swaert soo vast verwarde / dat wy hem vaerdig / met de bek boven 't water / en voorts in ons gewelt / bequamen / alsoo aenstonts sturf: kregen hem toen / na vele moeyten en arbeyts / in de Schuyt; de welke soo geladen was / dat ons met alle man nauwelijks daer in dorsten vertrouwen. Staken aldus na Boort / daer wy in den morgen-stont met dit monster aenquamen; alwaer de slaperige oogen haest wakker wierden gemaekt / om soo wonderlijken vangst te sien / die sy met Takels over hijsten. Dese Swaert-visch was ontrent negentien voeten lang; ontwonden de selve uyt de Zeegen / en wierpen 't Monster / aen riemen gesneden / alsoo geen Traen begeerden / over boort.

Nu

Nu vonden wy ons bereyt / om dit soo menigmael-besogte Eylant Boero te verlaten; doch aleer t'zeegat kiesen / dient 'er dit noch van geseyt.

Korte beschrijvinge van 't eylant Boero.

De Bogt Cayelle is de Noort-oost Bay van 't Eylant Boero; zijnde soo wel het Eylant als de Bogt / rontom met hooge Bergen / digte Bosschagien / vrugtbare Lantsdouwen / en met veel soet vloeyende water-stroomen heerlijk verciert. Doch moeten alle de Indianen van 't Eylant / haer in en rontom de Baey van Cayelle neder voegen / om onder onse bescherming aldaer te woonen; de Bosschen en Wildernissen om veere te kappen; Heyn te verbranden; den Lantbouw by der handt te nemen / en soo voort dese schoone Lantsdouwen in beter stant te brengen.

Negeryen.

Veertien Negeryen, of kleyne Dorpen / wierden alreets in Cayelle getelt; bestaende in Woningen die van Riet en Adap waren gemaekt / tamelijk groot / en sommige met vertrekken afgedeelt: daer de swarte Boeronesen heel vredig woonden.

Lantbouw.

Waren dagelijks lustig besig / om vrugtbare Landeryen te winnen; en wierden al veele Tuynen / besayde Velden / en lustige Boomgaerden gesien.

Vrugbaerheyt van Cayelle.

De Gewassen en Vrugten van 't Eylant Boero, waren Coquer-nooten, Pynang, Bannanas, Boontjens, Catyang, zijnde een soort van kleyne Erweten; voorts Mylie, Geers, Tabak, Pattattes, en Warmoes-kruyden.

Syvet-katten.

In 't Gebergte wierden ook eenige Syver-katten gevonden; daer de Wilden de Syvet vergaderende / aen de onse voor een civiele prijs quamen te presenteren.

De Wilden van Boero, hare leven, Timmeragien, Spijs, en wonderlijk Geloof.

Doch de Indianen van 't Eylandt Boero, woonden eerst hier en daer langs strant / en landewaerts in digte Bosschagien / in seer kleyne Hutjens / maer eens mans lengte hoog; dan beginnen nu / even gelijk geseyt is / veel mooye Woningen te bouwen. Haer spijs is Zagouw, Mylie, Geers / Boontjens / Rijs / en gedroogde Visch.

Sommige die beginnen de Leer van Mahomet, gelijk als die van Ternaten, nae te volgen; maer het grootste gedeelte gelooven noch al stantvastig aen een Krocodil, of Kayman; daer van sy dit fabelagtig verhael / heel serig / en met een gefronste tronye / weten te vertellen:.

Oorspronkelijk eyt desselfs.

Dat desen hepligen Krocodil, eens in vorige tijden / op des Konings Dogter van 't Eylant / heel schoon zijnde / quam te verlieven; waer door hy dagelijks uytter Zee op haren Oever quam te verschijnen / daer hy Mannen / Vrouwen / en Kinders weg-rukkende / vreesselijk vernielde: het welk een groote verslagentheyt aen d'inwoonders van Boero causeerde; doch resolveerde men eerlange met alle man / wanneer het kon wesen / om dit vervaerlijk Monster om hals te brengen. Straks waren de Indiaenen van Boero, ter Wapen-togt op de been / om desen verschrikkelijken Oorlog aen te vangen; wagtende nae sijn ordinare komst. Dan dese spreekkende Krocodil, of Kayman, weder-komende / riep in de Boeroneese tael; dat haer de ingesetten van dit Eylant wel hadden te wagten hem eenig quaet te willen betoonen; dewijl hy magtig was / haer / en gantsch Boero t'onder te brengen / en t'eenemael te vernielen; voornemende sulks ook haest te doen / ten ware dat men tot een versoening / aen hem des Konings Dogter quame te geven : dien hebbende / soo beloofden hy haer voortaen te sullen beschermen; ook daer-en-boven het Eylandt met duysenden van zegeningen te vervullen. Het welk de Boeronesen van stonden aen consenteerden : haelden des Konings Dogter / selfs met bewilliging haers

Vaders /

Vaders/ en brachten haer op den Oever/ daer hem dit Monster dagelijks vertoonden. Hier bond men dese rampsalige Dochter aen een pael; van waer de Krocodil, uyt het water opkomende/ haer weg nam: en is tzedert noyt weder gesien. Dies de Indianen van Boero seggen/ dat van dese by-een komst alle de Crocodillen gesproten zijn: de welke sy soo hoog in ag-tinge nemen/ datse den selven noch als iets goddelijks komen te eeren. Toonden groot ongenoegen/ en hartseer/ als wy de kleyne Krocodillen, met de Zegen langs strant in haer tegenwoordigheyt gevangen hebbende/ quamen dood te slaen; pogende sulken wreetheyt/ aen hare Goden/ voor te komen/ en (waer 't doenelijk) te beletten.

Dese verblinde Indianen trouwen evenwel noch op haer manier; en moet den Jongman sijn Swartinnetje/ dien hy begeert van haer Ouders voor wat snuysterayen/ Eet-waren/ of dingen van kleyn belang/ koopen: soo dat de luyden hier rijk geschat worden/ wanneerse veel Dogters hebben. *Manieren van hunne Vryagien,* Haer kleeding is vry wat slechtjens; want sy gaen/ soo wel Vrouwen als Mannen/ t'eenemael naekt; als dat een kleetjen om de lendenen dragen/ dat nauwelijks de swarte luyen kan bereyken. *Kleeding.* De swangere Vrouwen/ sullende verlossen/ halen noyt geen Vroemoer; noch en sorgen voor geen Backermat/ Luyermand/ Kakstoel/ noch diergelijken omslag. *Kraem,* Weten ook van geen Kraem-bewaerster; noch en stooken geen vuyren aen/ om het onnoosel wigje te koesteren: geven 't geen gesuykerde Papjens: bewinden het met geen Luyeren en Windelen/ voor de kouw: noch en sorgen niet/ of de leedjens ook sullen verminkt zijn. *en 't leven der Kinder-bedtle Vrouwen, met hare suygelingen.* De swarte kraemvrouw houd haer ook niet in 't bed/ maer gaet van stonden aen met haer nieuw-gebooren kindeken na de Rivier/ en haer/ als ook 't kleyne wigjen wel gereynigt hebbende/ keertse wederom tot haer bedrijf; en nochtans loopt alles ten besten af. Noch daer-en-boven is my voor de waerheyt verhaelt/ dat/ als de Swartinnetjens van dit Eylant Boero komen een kleyntje te prospereeren/ dat hem als dan den Man/ als Kraemheer/ seer belagelijk/ en als sieckelik weet aen te stellen/ en laet hem wel mooytjens koesteren; *Belagelyk stuk der Mannen.* soo dat den Oomkool dan boven gewoonten wort gedient. En ondertussen moet de swakke Vrouw aen 't werk/ om desen Kraemheer wat lekkers toe te maken; op dat den armen sul toch wederom op de been geraeken mag. De kinderen wentelen van jongs af aen in het gulle sant/ als jonge Verkentjens; en in de plaetse van een Wieg/ soo hangen de Ouders alhier een kleyn vierkant Matjen/ by de vier hoeken om hoog op/ en slingeren 't kint dus over en weder/ tot dat het in slaep geraekt is/ of (dat ook wel somwijl gebeurt) ter neder tuymelt. Sy laten de kinderen/ soo wel de meysjens als knegtjens/ tot aen haer twaelf jaren heel moeder-naekt loopen. Komt 'er onder hun yemant te sterven/ soo komen aenstonts de Vrienden en Geburen/ en maeken een groot misbaer/ over het af-zijn van den overledenen. *Begraeffenissen der Boeroneesen.* Het Lijk begravende/ leggen het in een bemetselt graf; het welke met een weynig klap en steenen/ voor 't wildt gedierte komen te verseekeren. Dan worden de vrienden/ en alle die 't meeste misbaer gemaekt hebben/ op 't Lijk-mael genoot; daer sy dan met eenige kleynigheden/ lustig en vrolijk zijn; danssen/ singen/ en springen dan met malkanderen louter in 't hondert. Vervoegen dat alles beter een Apen-spel/ dan Dooden-dans gelijkt.

Vertrek uyt Cayelle.

De lading bekomen hebbende/ namen ons affcheyt van het Nederlants Opperhooft Johan van Leypsig; en vertrokken van 't Eylant Boero, naer Amboina. Kregen/ in Zee gekomen zijnde/ donker/ mottig/ en buyig weer: mosten eenige dagen door kontrarie wint laveeren; en quamen sommige Schepen/ die lang voor ons uyt Cayelle vertrokken waren/ te onderhalen. Ons Schip begon door het harde weer/ en swaer geladen zijnde/ heel lek te worden; dies moesten ons Volk gedurig pompen/ of souden eer lang gesonken hebben. Dus laveerende/ quamen eens digte by de Bay van Amboina; maer dreven door kontrarie stroomen wederom naer Cayelle: konden nergens ankeren/ dewijl in het diep/ en selfs ook tot digt by de stranden van Amboina, geen gront te vinden en was. Sukkelden hier dus drie geheele weeken lang/ om vier of vijf en twintig mijl weegs te vorderen. Onse ProvIande van Spek en Vleesch geraekten op; en hadden niet anders/ dan maer een weynig Rijs en Water in 't Schip; en konden ook nu geen Schepen sien: soo dat/ wie niet konde vasten/ hier louter in de veerebijt was. Maer sagen eyndelijk uyt Amboina, dat een Hollants Schip tot ons genadert quam; komende nae ons soeken/ alsoo in Amboina de geruchten gingen/ dat wy met ons Schip verongelukt/ en gesonken waren. Doch vonden ons nu/ met hondert en vijf en twintig eeters/ altemael noch gesond; en soo gestelt/ dat sy ons datelijk een Vat Vleesch by setten/ 't welk ons heel wel dienden. Voort-zeylende/ quamen des avonts by de Moordenaers Rivier, en 't punt van Cambelle, te vervallen; van daer des anderen daegs de drie Eylandekens/ Gebroeders genaemt/ passeerden; daer noch eenige verversfinge kregen. En daer op een goeden wint bekomende/ quamen ten vijfdemael in Amboina te arriveeren.

Des Schryvers vyfde aenkomst in Amboina.

Het tiende Hooftstuk.

Trouwloosheyt van 't magtig Koninkryk *Makasser*, tegen de *Nederlanders*, port de *Batavieren* tot een notabele Krygs-toerusting in *Amboina*. Beschryvinge van dit Nagel-ryk Eylant. Hoedanigheyt der Musschaete-boomen, en Vrugten. Laetste vertrek des Schryvers uyt *Amboina*, met de Oorloogs-vloot der *Nederlanders*, naer 't Koninkryk *Makasser*. Komst aen de Eylanden *Lombatte*, *Zolor*, en *Serbiete*. Brandende Berg des Eylants *Lombatte*. De Koninginne van *Zolor* komt in de Vloot; Haer wedervaren, stant, Kleeding; en 't leven der Wilde van dese gewesten. Komst in de engte van *Lammahale*. Wonderlyke Put. Vertrek van de Eylanden. Brandende Berg van *Larytouke*. De Heeren *Johan van Dam*, en *Truytmans*, steeken met twee Schepen voor uyt, naer 't Koninkryk *Makasser*, en bevegten een heerlyke Victorie tegens de *Portugesen*.

Het Eylant Celebes; en daer in Makasser

Ontrent ter halver wegen tusschen Batavia en Amboina, leyt Celebes, een Eylant ontrent drie hondert mijlen ombarens groot/ en in verscheyde Koninkrijken afgedeelt/ daer van Makasser het mag-

magtigste / al d'anderen soo ver in uytstekentheyt en florissantie te boven gaet / dat de andere nae dessels pijpen genoegsaem moeten danssen. het voornaemste Koninkryk.

De voorgaende Koningen / en ook de tegenwoordige Vorst van 't Koninkrijk Makasser, zijn altijt gesweoren Vyanden ofte geveynsde Vrienden van de Nederlanders geweest / selfs van het begin des Handels deser Natie in Oost-Indien ; tot datse ten laetsten / onder de lang getergde magt / en de gesegende Wapenen onser Batavieren, tot gehoorsaemheyt en ootmoedigheyt zijn gebragt. Trouwloosheyt de selfs tegen de Nederlanders.

De Makassaren, zijnde van naturen trots / hoogmoedig van inborst / en brave soldaten tegen haer weder-partijders : kreukten als noch voor niemant niet. Insonderheyt toonden sy hare trouwloosheyt en vylemnye tegen de Nederlanders, om diens magt (waer 't mogelijk) t'onder te brengen / en kleyn te maken. Tot dien eynde / was den Koninck van Makasser menigmael / nu met het Vosse-vel dan met den Leeuwen-huyt / doende geweest / om d'onse uyt de quartieren van Amboina, Banda, en de Molukkes te verjagen. Sware Oorlogs-vlooten / bestaende in groote menigte van Schepen / Volk / en Amonitie van Oorlog / waren dikmaels derwaerts henen gesonden om de Nederlanders aldaer (soo 't wesen kon) t'eenemael te vernielen ; doch hadden / in 't meerendeel van haere Oorlog-togten / groote neder-lagen : soo dat (door Godes hulpe t'onswaerts / en 't kloek beleyd der Batavieren) met schanden moesten weder keeren. Dan wederom vrede met de al te ligt-geloovige Nederlanders hebbende gemaekt / en een goede gelegentheyt tot haer Goddeloos oogwit open siende / hingen het bedriegelijk Vosse-vel aen ; soekende / met hulp der Portugeesen , (die haer tot stooke-branden van 't quaet seer gaerne lieten vinden) de Indianen van Banda, Molukkes, en Amboina, mitsgaders die van d'omgelegen Eylanden / van ons af / en op haer zijde te lokken. Daer toe aen d'eene kant gebruykende giften / gaven / en groote beloften van rijke belooninge / assistentie / en wat voorts begeeren konde : En aen d'andere kant verschrikkelijke dreygementen / by aldien soo goeden aenbod / en 't vriendelijk versoek des Koninks van Makasser quamen te weygeren. Welke snoode praktijken selfs / in tijd van vreden / onse Nederlanders al dikmaels hebben ondervonden van groot gevolg geweest te zijn. Want onse al te ligt-vertrouwende en te gul-hertige Lants-genooten / op soodanigen wijse / al menigmael schielijk overrompelt en neder-gesabelt zijn : handelende de Makassaren seer wreet / den genen die sig haer te veel vertrouwden. Het was dan al meer / als eens gebeurt / dat door de goddeloose bedriegelijkheyt der soo meyn-eedige Makassaren, sulke snoode schelmeryen tegens d'onse wierden in 't werk gestelt ; gemeenlijk eerst met tamelijk succes ; dan wanneer dit speeltjen op 't hoogste was / met groot verlies van Schepen / Jonken / Volk en Oorlogs-tuyg : en dan soo wierden onse kloekmoedige Nederlanders , door de list van hare geveynsde vleyeryen (volgens hunne gewoonte) gemeenlijk weder om den tuyn geleyt ; dierwoegen / dat t'elkens de vrede wiert besloten.

Dus hadden onse Batavieren noch noyt / in hare gezegende Conquesten van Banda, Molukkes, en Amboina, mitsgaders al d'andere Eylanden van het Oosten / sulken rust genooten / als een gesworen Alliantie en een vaste vrede gemeenlijk verschaft : want telkens wert ons volk / al schoon het

geen Oorlog was / door de Makassaren gealarmeert; die dikmaels door de vyandelijke Portugeesen wierden gestijft; en selfs haer stranden langs heen / de Koninklijke stad Makasser, met sterke Vastigheden / Kasteelen en Borstweeringen hielden beset / en soo met strijdbaer Volk en Oorlogs-tuyg voorsien / dat onser niet en vreesden: te meer / alsoo de Portugeesen ons by den Koning van Makasser, in sulken kleynagtinge quamen te brengen / dat ons (die sy niet anders dan maer Stroopers / Schuym / en volkje sonder Koning of Prins noemde) ligtelijk konde dwingen / soo de Makassaren maer kloeke desseynen bestonden by der hant te nemen.

Langduriger / en ook listiger / vyanden hebben d'onse / in Oost-Indien, noyt gehadt / als Portugeesen en Makassaren, doch tot haer beyder schaden / en groot verlies: gelijk als in het verbolg van onse Reys-beschryvinge blijken sal.

Toerusting der Batavieren tot een notable krygs-toerusting in Amboina. De onverdragelijke overlasten / en gansch trouwloose actien / door de Makassaren, d'onse / tot op desen dag toe / betoont / waren al te gevoelijk en te smartelijk om dus langer te verdragen: soo dat haer Ed. op Batavia, tegenwoordig een kloek getal van Schepen en strijtbaer Volk / herwaerts hadden geschikt / en 't gene ten aenslag dienden / in stilten / naer Amboina gesonden; om alhier de vordere magt by een gerukt hebbende / eens te besoeken / wat Godt den Heer op onse gebeden / en een kloekmoedige resolutie / soude gelieven te vergunnen.

Tot sulks / vonden wy dan hier in Amboina, de vijfdemael aengelant zijnde / soo veel Schepen op de Ree / die van d'omleggende quartieren vergadert zijnde / door die van Batavia waren gestijft. 't Kasteel Victoria dan / gelijk als ook de straten en wandel-wegen van Amboina, krioelden van wegens de veelheyt des volks; en noyt en waren de schaerste Proviande (geloof ik) alhier tot hooger prijs gesteygert / als tegenwoordig. Spoedig wierden wy / en andere Schepen / die met Pallissaden en Storm-palen geladen waren voorts ten Oorlog toegerust / en met alderhande Wapen-tuyg en Storm gereetschap voorsien; doch wisten noch niet waer henen / of wie het soude gelden. Men stroopden voor 't waerschijnelijkste uyt; dat onse Oorlogs-togt op d'Eylanden van Solor en Timor was gemunt / om daer de Portugeesen uyt hare sobere vastigheden te verjagen. Dit wiert te meer bekragtigt / wanneer het Schip Armuyden derwaerts henen voor uyt gesonden wiert / om des selfs Inwoonders / dat onse vrienden waren / van onse aenstaende komst te verwittigen; met een verseekering / dat sy gantsch niet te vreesen hadden; dewijl maer quamen om ons te ververschen: en dan de Portugeesen te verjagen. Doch andere meenden noch evenwel / het was op Makasser gemunt; maer sulks en konden het meerendeel des volks wegens de groote magt des Koninks van Makasser, niet gelooven; en daerom verlangden een yegelijk nu / naer opening door den tijd / de welk het alles leert. Ondertusschen quamen ook noch twee Schepen uyt Tarnaten by ons / tijding brengende / dat aldaer een ongemeene sterfte begon de overhant te nemen. Dan hier in Amboina bleven ook / doch op een andere wijse / twee swarte Mooren schielijk dood / die tusschen Hemel en Aerde / regt onder een dwershout / haer leven moften eyndigen; om dat het Nederlants Palihuys / en daer in de gelt-kisten opgebroken / ende een goede somme daer uyt gestolen hadden.

De

De Oorlogs-vloot dan spoedig klaer geraekt zijnde; soo hielden onse Nederlanders, door alle quartieren van Amboina, een solemnele Vast- en Bededag; op dat in dese Oorlogs togt/ de hulp en zegen des Alderhoogsten mogten erlangen. Toen wierden de E: Heeren Johan van Dam, en Truytsmans, door den Heer Hutsert, Gouverneur van Amboina, den Volke voorgestelt/ om als Opper-hoofden de Oorlogs-vloot te commandeeren: daer op aenstonts de beloften van getrouwigheyt wierden gevordert; die met een algemeene toejuychen des volks uytgeboesemt wierden. Straks blies daer op toen het Slot Victoria rontom los: daer op d'Oorlogs-vloot ook desgelijks antwoorden/ met wederzijds toewensch van goet succes. Toen wierden alle de Militaire naer de Schepen gesonden: en kregen wy op ons Schip/ behalven een Vaendel Blanken/ ook nog een Compagnie swarte Soldaten aen boort: die weynig van Makasser droomende/ met Schilden en Swaerden/ vele grammatsen en apen kuren/ tot een kortswijl/ quamen in 't werk te stellen.

Korte beschryvinge van 't Eylant Amboina.

Dog/ eer vertrekken/ een korte beschryvinge van Amboina, dat nu soo meenigmael hebben genoemt/ en byna gelijk als eygen Inwoonders doorkruyst. Dit Nagel-rijk Eylant is (mijns oordeels) ontrent vijf en twintig mijlen ombarens groot; hangende met een kleyn gedeelte; zijnde twee deelen (de welke twee Eylanden schijnen te wesen) aen elkanderen vast: zijnde alom heen vol hooge Bergen/ digte Bosschagien/ cierlijke Velden/ vermakelijke wandel-wegen/ en met schoone Rivieren en klare water-stroomen heerlijk vereiert. De seer vermakelijke Bay twee mylen ingevaren zijnde/ soo komt men op de Reede/ voor het sterke Nederlants kasteel Victoria, daer (wegens den steylen Oever; en diepe gronden) digt by ten Anker moeten leggen. Te landewaerts heen rontom Victoria, worden veel treffelijke Vlekken/ schoone Dorpen/ en Amboinese Negeryen gesien/ meest overal met fraye wooningen/ naer de Indiaensche wijse/ staende langs ruyme straten/ en regte wandel-wegen/ ordentelijk en vry cierlijk gebouwt; de welke van Nederlanders, Mustycen, Amboinesen, mitsgaders andere Natien worden bewoont. Twee Kerken/ d'eene binnen Victoria, en d'andere/ daer buyten staende/ bekomen de naem en waerdigheyt/ dat Godes heylig woort daer klaer en suyver wort geleert; dog niet alleen in d'onse/ maer ook in de Maleytsche tale/ om soo den Heydenen/ door die eenige Sonne der geregtigheyt/ en het ligt sijns heyligen Euangeliums/ dat waeragtige Hemel spoor/ bekent te maken. Vorder zijn alhier in Amboina vermaekelijke Wandel-wegen/ Thuynen/ Landeryen/ en Velden/ wiens aengename staat de Nederlanders noodigen/ om haer lustig wesen te besien. Den Olyphant, een klip (om sijn hoedanigheyt aldus genoemt) wort wel insonderheyt door den wandelaer besogt: hier komt een schoone waterbeek/ heel soet en klaerder als kristal/ van de wonder hooge Bergen/ door veel lustige Bosschagien/ tot aen het cierlijk en altijt groene boom-rijk velt gevloeyt; daer yeder/ om koelt en ademtogt te scheppen/ hem stroomwaert geven kan/ om door de bequaemheyt van soo lustigen water-plaets gelokt/ sig selfs onder het lommer der Bosschagien te reynigen en te baden. Boven over het hoog gebergt/ kan men ook door schaduw-gevende wildernissen/ langs bequame paden/ aenmerkens-waerdige wandel wegen op soeken. Sober evenwel is dit Eylant Amboina van proviande/ vee/ montkosten

Vermakelykheyt des selfs.

Schoone Vlekken en Negeryen.

Kerken.

Den Olyphant, een klip, en waerom soo genoemt.

Hooge Bergen en Wildernissen.

Inwoonders hun luyen aert, en verdere conditien.

en diergelijke nootdruftigheden versien / dog niet van wegens d'onvrugtbaerheyt des Lants / maer door de luyheyt der Amboinesen, die ongaerne komen den Lantbouw by der hand te nemen; willende liever soberlijk leven / dan swaren arbeyt doen om beter te varen. Dog is dit Eyland beroemt en rijk / van wegens de schoone Specereyen / en vrugten van de edele en welriekende Nagel-boomen / de welke door de vlijt der Nederlanders, alom worden vermenigvuldigt.

Hoedanigheyt der Musschaete-boomen en vrugten.

De Notemusschaet- en Foely-boomen worden hier anders niet / dan in Tuynen; maer in de Eylandekens van Banda, met sulken menigte gevonden / dat van de welriekende vrugten kloeke Scheeps-ruymen worden gevult / en vol gestouwt / en door de Nederlanders by na alle de Natien des Werelts worden meede-gedeelt.

De Boomen van de geurige Foely / en edelen Musschaet / zijn van hoedanigheyt den Peere boom niet ongelijk: komen ook somwijl / sonder datse voortgeplant zijn / hier en daer in het wilt te groeyen; zijn altijt groen / met bladeren / bloeysel / en vrugten beset: sommige die beginnen / andere zijn wat grooter / en vele die tot haer volkomen rijpigheyt zijn geavanceert. De Bladeren / welke trops-gewijs aen kleyne steeltjens hangen / zijn helder groen / heel effen en glat / langwerpig / en vol aengename geur. De welriekende Bloeysem / die de Bloem der karsse-boomen gelijkt / waeyt ligtelijk af. De rimpelagtige vrugt is in het begin heel groen / maer rijpigheyt hebbende verkregen / heel schoon gout-geel / en van de groote als een gemeene Suyker peer. De buytenste ruyge schil dan van malkander scheurende / toont hem den geele gesplete bolster / en voort de Noot met dop en Foely bekleet; de geele bolster afgedaen zijnde / soo leyt de Foelie nets wijs / rontom een dunne dop / daer selfs de Notemusschaet in sit.

Sommige Noot-eeters / zijnde een seekere slag van Duyven / als ook andere Vogels / komen al dikmaels dese rype Nooten / met Foely en bolster op te slokken / en wederom heel te losen; die op een vrugtbare aerde gevallen zijnde / vaerdiger als geplante Nootemusschaten komen tot een Boom te groeyen; dan desselfs vrugten zijn veel ligter de bedervinge onderworpen.

Wanneer de selve dienen geplukt en hoe gehandelt.

De Notemusschaeten dienen / wanneer ten vollen rijp zijn / eerst geplukt / of komen anders eer lang te bederven: de gene die rijp zijn / afgeplukt wesende / worden van hare bolster ontweit / dan in de Sonneschijn gedroogt / en voorts van dop en bolster ontbloot / en door het wassen met kalk / tot geduersaemheyt gebragt. De Foelie van de Noot gekomen zijnde / en gedroogt / wort verder tot de vertiering sorgvuldelijk bewaert.

Desselfs Olie.

Uytnemende Olien worden in Banda van dese twee heerlijke Specereyen gewonnen; welkers kragten aen de weetgierige zijn bekent. De onrijpe Nooten worden ook met haer gewas in Azijn / of Suyker ingeleyt: ten eersten / om over Tafel tot gebruik / en ten tweeden / om voor schoone Confyturen gebruykt te worden. De laetste worden selfs tot in ons ver-gelegen Vaderlant gebragt.

Mannetjens-nooten.

De Mannetjens-nooten, uyt enkele waen alsoo genoemt / behalen veel minder kragt en waerdigheyt. Desselfs Boomen worden voor wilde gekeurt: hebben langer en dikker Bladeren; worden niet geplant / maer groeyen in 't wilt; derselver Foelie / alhoewel uyttermaten schoon van kleur / wort doorgaens kragteloos bevonden.

Nu

Nu voorders / wat de Amboineſen, Bandaneſen, en andere Indianen deſer Eylanden belangt / die zijn in Coſtuymen / handel en wandel / de inwoonderen van Tarnaten het meerendeel gelijk / als datſe ſoo goede Soldaten in den Oorlog niet en worden bevonden.

De Opperhoofden / onder 't geraes van 't grof Kanon / Trompetten en Trommelen / aen boort geraekt zijnde / verlieten het Nagel-rijk Amboina, met een Vloot van drie en dertig Zeylen: namentlijk / twee en twintig Schepen / drie Galjoten / en agt Saloepen / op hebbende vier en twintig Vaendelen blanke Soldaten / yder op vijftig koppen geſchat; en daer en boven nog ruym vier hondert Swarten / van de Eylanden Amboina, Omy, Naſſalouw, en andere plaetſen / met haer Schilt en Swaerden / ook in Vaendelen afgedeelt; en ook beneffens dien alle Scheeps-Officieren en Bootsgeſellen: maekende ſoo geſamentlijk ontrent een magt van agt en twintig hondert koppen uyt; zijnde volkomentlijk ten Oorlog toegeruſt / dog wiſten nog niet waer 't henen ging.

Laetſte vertrek des Schryvers uyt Amboina.

Onder het t'zeyl gaen / hoorde men alom heen het gedonder van 't grof Canon: Victoria blies / tot een wenſch van Bon Voyagie, luſtig rontom los; waer op des Admiraels Schip de marſch / en wy van alle de Schepen heel ordentelijk antwoorden / onder het aengenaem geluyt van Trompetten / Trommelen / en Schalmeyen / dat ons heel vermaekelijk in de ooren klonk. Geraekten aldus tegens den avont buyten de Bay van Amboina; en ſetten / ruymer Zee bekoomen hebbende / met een noord-ooſte Wind / de koers naer het zuyd-weſten; waer door een yder nu vaſtelijk geloofden / dat de Voyagie (volgens de voorgaende gemeene geruchten) naer de Eylanden van Solor en Tymor ſoude gaen / om daer de vyandelijke Portugeſen te verjagen; droomende nu niet langer van Makaſſer, alſoo vier volle ſtreeken meer zuydwaerts quamen te ſtevenen. Dus de Reys vervorderende / hielden het Pinxter-feeſt in Zee; als wanneer wy onder de Predicatie / die van onſe Krank-beſoeker / uyt de ordinaris Huys-poſtil (volgens de gewoonten) geleſen wierd / ſchielijk in onſe devotie wierden geſtoort / en door een ander Schip onvoorſigtig op 't lijf gezeylt / ſoo dat malkander heel ſchadeloos maekten: 't welke wederſijts Opperhoofden ſoo tot een hevig gekijf ontfonkten / dat wy ten halven deſe loffelijke oeffening moſten ſtaken / alſoo de Gemeente verſtroyt / ook t'eenemael in confuſie geraekten; dog liep eyndelijk alles nog ten beſten af. Paſſeerden toen een kleyn Eylandeken / Batatarra genaemt; en kregen de Hemel-hooge Bergen der Eylanden / Lombatte en Serbiete, in het geſigt: daer nu onſe Opperhoofden / de Heeren Johan van Dam en Truitmans, aen yder Scheeps-boort lieten weten / waer heen de Voyagie lag / en op wie gemunt; namentlijk / dat met onſe Oorloogs-vloot eerſt eenige dagen aen de Eylanden van Serbiete en Zolor ſoude ververſſen / en dan op 't ſpoedigſt naer 't Koninkrijk Makaſſer over-ſteeken; om (onder Godts hulp en zegen) aldaer ſoo trouweloose vyanden / eens luſtig / als wakkere Batavieren, onder de oogen te ſien.

Devotie op den Pinxter-dag, en hoe geſtcurt.

Paſſeeren 't Eylandeken Batatarra.

Krygen de Eylanden Lombatte en Serbiete in 't geſigt.

Ontdekking van 't Nederlandtſe Deſſein.

Dit klonk heel wonderlijk in yders ooren. Makaſſer was (gelijk te voren is verhaelt) een magtig Koninkrijk / vol ſtrijtbaer volk; die / van wegens haer onverſettelijke magt / en ſterke Zee-kaſteelen / als andere Goliaths, onſe Natie quamen te veragten; ja die de Vrede / met ons

gemaekt /

gemaeckt / beschimpten ; en staeg de Nederlanders in de quartieren van Amboina allarmeerden / ringeloorden / of elders op 't onverwaegste besprongen; waer door veel Menschen waren gesneuvelt. Hiervoegen / dat de Makassaren selfs een schrik in magtige Nabuuren konden verwekken: hebbende tegenwoordig noch veel Koninkrijken / Eylanden / en Vastigheden onder dwang ; en selfs het Koninklijk Makasser, met sterke Sloten en loutere Fortificatien beset / om stoute vyanden af te keeren. Doch dit alles niet tegenstaende / soo besloten onse kloekmoedige Batavieren op Batavia, 't gene dus verre voorsigtelijk was begonnen ; ten eynde / om eenmael tegen het trotse Makasser selfs aen te gaen : op hoop / door Godes hulp en zegen / een gezegende uytkomst te erlangen.

Middelerwijle vervorderende / quamen wy eerlang de seer hooge toppen / en groene stranden van het Eylant Lombatte te genaecken Sagen ook / door 't lieffelijk helder weder / de hooge Berg en enge doortogt van Larytouke; doch wy stevende voort / om tusschen door d'Eylanden van Serbiete en Lombatte door te zeylen : hadden een vliegende stroom en holle Zee te baet; en vonden ons 's middags by de wonder hooge brandende Berg, op 't Eylant Lombatte gelegen / die verre boven de Wolken uytstak / en uyt sijn opperste gloeyende kruyn een menigte vuur / rook / sulpher / damp / en een verbaerlijke vlamme quam uyt te boesemen. Wy sagen sijn vuyrig en seer verschrikkelijk hol perfectelijk / en nae de zeekant des Bergs een weynig afdalen ; en de sneeu-witte asch / rontom de plaets van dit verschrikkelijk vuur. Doch anders was dese Berg / als ook het geheele Eylant van Lombatte, uytnemende playsant / ja seer vermaeckelijk aen te schouwen; zijnde met vl Geboomte / sandige Duynen / schoone Valleyen / en lustige Velden / Vlekken / en Negeryen, alom verciert: daer wy de bruyne Lombatten met den Lantbouw besig bevonden te zijn. Doch vorderende / geraekten met een vliegende stroom in de engte van Lombatte, en wel haest soo verre / dat der selver opening wederom sagen ; en ook met een het Eyland Solor, daer nu met de Vloot / niet sonder perijkel / wegens de vliegende stroom / en quade Anker-gront / ten anker quamen.

Larytouke.

Sien en passeren de brandende Berg van 't Eylandt Lombatte.

Sien het Eylant Solor. Komen met de geheele Oorlogs-vloot ten anker.

Verstonden alhier des anderen daegs / dat de Portugesen van Larytouke, hebbende onse komst verstaen / van stonden aen waren nae Tymor gevlugt ; te meer, sig haestende / overmits hare geallieerde Indianen van 't Eylant / waren afvallig geworden ; versoeckende met ons een vaste vrede en vrientschap aen te gaen.

Doch wy alhier in dees engte leggende / leden perijkel van door een gedurige stroom naer 't zuyden / Ankers en touwen te verliesen ; konden ook niet van het eene Schip aen het andere komen : soo dat / wanneer de stroom wat stilden / verhoopten met onse Vloot nae d'over-wal van het Eyland Zerbiete te verzeylen. Maer nauwelijks was die tijt en stont gekomen / of de bruyne Koninginne van Solor, met veel swarte Orankayen, Edel-luyden / en wonderlijk gevolg / quamen met twee groote Vaertuygen of Indiaense Schepen / de Opperhoofden onser Vloot personelijk aen haer boort verwellekomen / onder het wonderlijk geluyt van hare Sangers / en het geraes der Pijpen / Fluyten / en Gommegommen Seer vriendelijk wiert dese bruyne Vorstin / met haer voornaemsten Adel / by de Heeren van Dam en Truitmans, onder 't losbranden van 't grof Canon / ontfangen.

De Koninginne van Solor komt in de Vloot.

Haer wedervaren.

Haer

Haer versoek was/ de continuatie van de Vrede en vrientschap met de Nederlanders; en dat men wederom/ als te voren een vastigheyt op haer lustig Eylant wilde bouwen; om haer en hare Onderdanen/ tegens 't gewelt der vyandlijke Portugeesen te beschermen. Al te redelijk was dit versoek/ om aen de Heydensche Vorstin geweygert te worden: soo dat onse Opper-hoofden haer beloofden/ sulks wel haest te sullen geschieden. Als wy/ die tegenwoordig na Makasser gingen/ wederom hier met eenige Schepen souden aen-komen/ om de Portugeesen op Tymor te besoeken/ vrolijk en seer vernoegt/ vertrok alsdoen de Koninginne van Solor, met al haer gevolg/ wederom na haer sober Koninkrijk; te meer/ wanneer men hare Majesteyt andermael met eenige eer-schooten quam te vereeren.

en vrolyk vertrek.

Wy/ door de harde stroom gedrongen/ ligten ons Ankers/ en verzeylden na de over-wal van 't lustige Serbiete; alwaer seer digte by 't Landt ten Anker quamen/ regt voor een wonder-hooge Berg/ die met sijn opper-kruyn seer verre door de wolken uyt-stak; daer alom heen veel schoone Landeryen/ Akker-velden/ en groene Plantagien/ selfs tot boven in de lugt bespeurden: ende vernamen/ niet verre van ons/ verscheyde vermakelijke Negeryen, die rontom voor een vyandelijken aenval/ doch op een slegte wijse/ bepaggert/ en met kleyne Pallissaden omheynt waren: daer d'onnoosele Indiaenen van Serbiete gerustelijk in kleyne hutten en wooningen van Riet/ hun cierlijk Landt besaten. Wy sogten alhier na versch water; maer te vergeefs: soo dat ten tweedemael verzeylden/ en met de Vloot in Lammahales engte/ tusschen Solor en Serbiete, wederom ten Anker quamen; doch lagen wat nader aen 't laetste/ als aen 't eerste. Hier vonden wy aen 't Eylant Serbiete, een lustige Rivier/ en suyver water/ 't welk van het hoog gebergte naer beneden quam rollen. Niet verre van daer/ lag het vermakelijk Vlek van Lammahale, in 't hoog gebergte/ en rontom met cierlijk geboomt heel aengenaem beset; doch de meest-nakentloopende Indiaenen van Serbiete, dorsten niet aen de Schepen komen/ alschoon verseekering kregen/ van alles goets te sullen wedervaren: en wy en mogten ook desgelijks aen Landt/ haer Vlekken en Stedekens niet genaken; maer daer buyten blijvende/ verruylden voor out Yser/ Messen/ Lepels/ en Koralen/ alderhande Fruyten en Provyande; alsoo het gelt haer gadinge niet en was. Ja dese onnoosele menschen quamen Tinne-lepels/ voor de Silvere te kiesen. Droegen overal hare Wapentjens by haer/ die wel meest in Pijlen en Bogen bestonden; en liepen/ soo wel Vrouwen als Mannen/ t'eenemael naekt/ als dat een kleetjen voor de Schamelheyt droegen.

De Vloot verzeylt. Komt onder het Eylant Serbiete ten Anker.

Stant, kleeding, en 't leven der wilde Indiaenen in dese Gewesten.

Twee mijlen van dit stedeken Lammahale, wist men ons te seggen/ dat een Put gevonden wiert; daer in des selfs heet en ziedend water/ veel dingen in gaer gezoden konden worden/ en dat des selfs Medicinale vogt bequaemheyt heeft/ om quaetaerdige zweeren te genesen; en sulks verdient gelooft/ van wegens de Sulpher-gronden/ die in dees Eylanden gevonden worden.

De Soloresen, vrymoediger als d'inwoonders van het Eylant Serbiete, quamen dagelijks met hare Canoas in de Vloot/ en bragten ons alderhande provyanden en Fruyten te koop; begeerende liever katoene-lywaten/ als gelt; 't welk dagelijks continueerde/ tot ons bereyt en vaerdig vonden/ om de Voyagie van hier na 't Koninkrijk Makasser aen te vangen. Toen

Soloresen, hare vrymoedigheyt en koophandel.

wierden alle de Officieren / van Mars en Neptunis bende / aen 't boort des Admiraels te ſamen geroepen; daer men ſoodanigen aenſlag / onder een vaſte reſolutie / quam te beſluyten / waer door een gewenſchte uytkomſt / onder Godts hulp en zegen / ſtont te verhopen. En wierden alle d'Artijkelen van dien / voor yder Schip ſchriftelijk aen d'Opperhoofden vergunt; op dat hem een yder / in tijt van noot of reſcontre / daer nae ſoude weten te reguleren.

De Oorlogs-vloot vertrekt uyt de engten van Lamahale

Vertrokken aldus heel wel gemoedigt op den agt en twintigſten dag van May, van deſe luſtige Eylanden Solor, Serbiete, en Lombatte; om nu het magtige Celebes, en daer in het moedig Koninkrijk Makaſſer, op te ſoeken. Geraekten met een gewenſchte ſtroom / en goede wint / de engte van Lammahale en Lombatte weder uyt; paſſerende voor de tweedemael

Paſſeert andermael Lombattens brandende Berg; als ook de vuyrige Ætna van Larytouke

de vurige Ætna van Lombatte: die nu uyt ſijn verſchrikkelijk hol / noch meer als eenige dagen te voren / vuur-vlammen en rook quam uyt te blaſen. Doch wy in het ruyme ſop gekomen zijnde / ſtevende met een Vloot van 34 Zeylen / regt naer Makaſſer; zeylende / in de naeſtkomende nagt voorby de hooge brandende Berg / en engte van Larytouke; en vorder langs de groene ſtranden van 't luſtig en boom-rijk Eylandt Ende. Sagen na drie dagen zeylens agter uyt twee Jonken / die ons quamen gevolgt: dan hadden hier geen verſpieders van doen; dies wy haer inwagten / en bevonden het twee Vry-mans Jonken van Amboina te zijn: die nae het Koninkrijk Biema willende / wy haer Reyſe lieten vorderen. Paſſeerden nu het kleyn Eylandeken Batacaryma; en korts daer na d'Eylanden van Schiedam. Naderden toen het Eylant Salayer; en kregen de Hemel-hooge toppen / der blaeuw-vertoonende Bergen / van het beroemt en groot Eylandt Celebes, in 't geſigt. Hier vonden wy ons nu verre genoeg / om de beginſelen van ons gewigtig deſſeyn / en den aenvang van onſen aenſlag by der hant te nemen. Dies reſolveerde men nae gehoude Krijgs-raet / dat de Heeren Johan van Dam, en Truitmans met twee Schepen Mars en Breukel, voor heen nae Makaſſer ſouden ſteeken / om dien trotſen Koning / aldaer noch eenmael in vriendtſchap te verſoeken / of met de Nederlanders een ongeveynsde Vrede / en nader Alliantie begeerden aen te gaen: ſoo niet / dat dan ſoo veel geledene overlaſten / en trouwlooſe actien / door de Wapenen ſouden ſoeken te revengeeren. Ondertuſſchen ſouden wy met de Vloot noch twee dagen in volle Zee verblijven; en buyten het geſigt van 't Lant / met over en weder te zeylen / vertoeven; en dan geſamentlijk nae d'Eylanden Tanakeke, digte by Celebes leggende / naderen; om ons aldaer / ſoo de Makaſſaren de Vrede verwierpen / klaer te maeken; op dat haer datelijk konden beſpringen.

Reſcontreert twee Jonken na Biema gedeſtineert,

Sien Celebes.

De Heeren Johan van Dam, en Truitmans, ſetten het met twee Schepen voor uyt, naer 't Koninkrijk Makaſſer.

Dit wiert te werk geſtelt; de Heeren van Dam, en Truitmans, ſtevende datelijk voor henen met het Oorloogs jagt de Mars, en 't Fluytje Breukel, na Makaſſer: en wy begaven ons met de Vloot weer t'zeewaerts om de Kuſte van Celebes te ſchuwen / en de Makaſſaren geen teekenen van onſe komſt te geven; tot dat wy na twee dagen toevens / inſgelijks de koers daer henen quamen te wenden; tot dat voorſpoedelijk aen d'Eylanden van Tanakeke de ankers lieten vallen.

De Vloot komt aen Eylanden

Hier maekten wy ons terſtont ſlagvaerdig / en gereet / om de Kaſteelen en Vaſtigheden van de Stadt Makaſſer te beſtormen. Alle de mede-gevoerde

Oor-

Oorloogs-instrumenten / wierden by der hand gestelt / en klaer gemaekt.

van Tanakeke ten anker.

En sag men over al in de Vloot een vollen moet / en groote couragie des volks / om eens dit trots en trouweloos Makasser heltdadig met de Wapenen aen te tasten. Alleenlijk onse mede-gevaren swarte Amboinesen, die moedige Krijgs-helden / die / wanneer sy van Amboina vertrokken / sulke manhaftige gebaerden hadden aengestelt; om dat geen andere gissing maekten / als maer een togjen nae d'Eylanden van Solor en Tymor te doen / en daer een weerloosen hoop Swarten te verjagen; dese nu siende / hoe dat wy nae Makasser gingen / om daer vyandelijk te ageeren / stonden gantsch bedeest / kleynmoedig en seer verslagen / ja van schrik beklemt / wanneer Makasser hoorde noemen. Wy hadden een kompagnie van sulke Helden op ons Schip; waer van den Kapiteyn (die met ons by Scheeps-Opperhoofden in de Cajuyt aen Tafel at) te voren menigmael quam te swetsen / dat hy voorgenomen hadde / op dees Oorloogs-togt geen soute Vleesch te nuttigen / voor dat hy van sijn bittere vyanden / oog en harssenen / over het vuur gebraden / hadde genuttigt: niet anders denkende / als in de wilde Bosschagien van Tymor (als geseyt is) hier en daer den weerlosen te bespringen. Maer desen kloeken Oorloogs helt nu siende / dat het waerlijk op Makasser was gemunt / besweek van schrik; en toonden hem / met alle sijn Helden / uytnemende verslagen: niet anders denkende / als dat gewisselijk alhier ter slagt-bank van de wreede Makassaren, waren heen gevoert.

Beteytselen om tegens de Vastigheden van Makasser te slaen.

Verbaestheit der Amboinesen.

Hier leggende / vernamen op den tienden Juny een Makassers Vaertuyg / komende van Lant regt na ons gezeylt; waer door verhoopten tijdinge van Vrede te verstaen: doch keerden het haest / ons wel besigtigt hebbende / met volle Zeylen wederom nae de wal. Wy souden het selve nagejaegt hebben / dan wilden geen vyandtschap betoonen / den genen / die onse ruine sogten / voor dat wy nader tijding / of teekenen van den Oorlog hadden bekomen.

Juny 1660.

Makasseise verspieders

Dan / op den middag wierden wy onse twee voor uyt gezeylde Schepen / met noch een ander gewaer; die met laveeren sogten nae ons toe te komen. Dit siende / rukten altemael onse Ankers uyt de gront / en straks de Zeylen voor wint; en setten het derwaerts heen. Dan sagen langs strant twee Schepen der Makassaren, die wy door twee der onse (doch te vergeefs) naejaegden om dat sy het in de Rivieren ontvlugten. Quamen des avonts by ligt Maneschijn weder / met onse Oorlogs-vloot de Schepen der Admiralen soo genadert / dat wy rontomme de selve / d'Ankers lieten nedervallen; en verstonden van haer dit volgende nieuws:

Twee Schepen desselfs tot in de Rivieren gejaegt.

Hoe dat de Heeren van Dam, en Truitmans, met het Oorloogs-jagt de Mars, en 't Fluytje Breukel, op Makasser voor het Portugeesche quartier / ses Schepen van die Natie vonden geset; welke van Makouw, seer rijk geladen / eerst waren aengelant / om soo voort eerstdaegs na Goa te vertrekken. Al te kostelijk was de vyandelijke Vloot / en veel te heerlijk geladen / om soo te laten gaen. Doch om de Portugeesen noch tijt / noch opening tot haer vertrek te geven; soo besloot men / om in het gesigt der Makassaren, en niet verre van 't Koninklijk Pallays / ten aensien van desselfs Vorst en Grooten / nu eens een proef van 't Hollants bloed / en blijk van dapperheyt te geven; en den naest-komenden morgenstont / de

Komst by de Heeren van Dam, en Truitmans, die een heerlijke Victorie bevogten hebben.

't Verhael desselfs.

Portugesen (die ons staeg aen by de Borst voor bloode guilen quamen uyt te maken) heldhaftig te bespringen.

Victorieuse Batalie der Hollanders.

Den gulden dagezaet begon dan pas door te breeken / als de Heeren van Dam, en Truitmans, nae een Christelijk Gebet te hebben uytgeboesemt / met haer twee bezeylde Schepen kloekmoedig op de Vloot der Portugesen quamen aengeset; die tot een morgen-groet / de volle laeg van het donderent Kanon / met schroot en koegels geladen / ontfingen. Dan vaerdig waren ook de Portugesen in de Wapenen / en boden in het begin de onse kloekmoedige tegenstand; soo dat de koegels niet weynig door malkanders Schepen henen vlogen: want rontom de selve sag men niet dan vuur en vlam. De Stadt Makasser, en 't Koninklijke Slot Samboupo, dreunden van al het schrikkelijke gedons: daer nu den Konink en sijn Edelen konden sien / hoe dat twee Scheepen der Batavieren, ses der Portugesen, aldus kloekmoedelijk quamen te bestormen.

Ses Portugeese Schepen, door 2. der onse geslagen. Des vyants Admirael vliegt in de lugt. Twee andere Schepen verbranden. Nog twee tegens de strant gejaegt; en 't seste genomen.

Dog de Batalje / dus heet en heftig / stont nog als in balans; en yder een scheen te verlangen nae den uytslag; die de Makassaren (zijnde langs strant by duysende heen gevloeyt) eerlange konden sien: vermits den Admirael der Portugesen, een vonk in het kruyt geraekende / met al sijn volk aen duysent stukken quam in de lugt te vliegen. Straks sag men van de selve nog twee Schepen in de brand; die tot aen 't water afbranden / en voort opvlogen. Dog de Portugesen, in Zee gesprongen zijnde / salveerden haer met kleyn Vaertuyg het meerendeel nae de wal. Twee andere wierden van onse Batavieren tegen de strant gejaegt. En het seste / 't welk de Nostra Signora de Remedia was genaemt / wiert door het Fluyt-scheepje Breukel, aen boort geklampt / en voort vermeestert. Vonden het selve met veel Zijde stoffe / Sandelhout / en alderhande rijke waren / van China wel geladen. De gevangene Portugesen wierden vry gelaten / en met een kleyn Vaertuyg nae Land gesonden; om daer aen hare Lantsgenooten te vertellen / hoe datse met de bloode Nederlanders hadden aen den dans geweest.

De onsen hadden in dese furie vier dooden en agt gequetsten bekomen; dog was het Schip de Mars in groot gevaer geweest / wanneer des vyants Admirael quam in de lugt te vliegen; alsoo het selve digte by zijnde genadert / de onse voornemens waren hem aen boort te klampen. Van de Portugesen meenden men dat een goet gedeelte waren gesneuvelt. Ondertusschen was nu de Koninklijke Stadt Makasser in rep en roer geraekt / door sulken Zee-gevegt / niet verre van haren Oever: men riep en sloeg / ja schreeuwden aldaer den allarm. De stranden ontrent het Koninklijk Hof en Hooft-kasteel Samboupo, sag men alom met gewapende Ruyters en Voet-soldaten beset; en van de andere Wallen en Vastigheden der Makassaren en Portugesen, wierden alomme / gelijk van 't Slot des Konings / Bloet-vlaggen en Vaendels om hoog gesteeken. De Gommegommen, en Oorloogs-trompetten der Makassaren, wierden langs heen de gantsche kust / en landewaerts in / in menigte gehoort. Somma / 't en scheen nu geen tijd te zijn / om dese wrevelsugtige en opgeblasene Makassaren, onse goetwillige Vrede aen te presenteren; daer sulken heet en hevig gevegt / tusschen de onse en hare voornaemste vrienden / van haren lustigen oever hadden aengesien.

Allarm in de Koninklyke Stadt Makasser.

En

Fol. 84.

Vi
Ba
He

Se
ge
pe
de
fla
D
A
vli
lu
T
re
ve
N
teg
ftr
jae
en
ge

Al
de
lyl
M

En daerom quamen nu onſe Helden / Godt den Heere / voor ſoo grooten victorie dankende / weder tot ons herwaerts aen gezeylt. Het veroverde Schip wiert met Hollands volk bemant; en in plaetſe van Onſe lief Vrouwe de Remedia, nu Hollantſe Remedia genoemt.

Het elfde Hoofdſtuk.

Der *Nederlanders* toeruſting, om de Koninklyke ſtadt *Makaſſer* aen te taſten. Komen met haer Oorlogs-vloot, al kanonneerende, aengezeylt. *Makaſſerſſe* Edelen komen in de Hollantſe Vloot. Haer bootſchap en vrugtelooſe verrigting. Verdeeling der *Nederlantſe* Magt. Remarcable aenſlag. Elf Schepen ſlaen tegens de Zee-kaſteelen van *Makaſſer.* Flankeeren op de Stadt. Alarmeren het Koninklyke Slot *Samboupo.* Lokken vier duyſent Man van uyt de ſterkte *Panakoke* derwaerts heen; en daer op vallen de *Nederlanders* met haer Leger, als uyt een agterlage, uyt de agter-geblevene Schepen, aen Lant; en veroveren de ſterke vaſtigheyt *Panakoke*: dog worden aldaer van de t'ſaem-gerukte Magt der *Makaſſaren* en *Portugeſen* beſprongen, en hevig beſtormt; dan keeren den Vyand mannelyk af: en daer op uytvallende, ſlaen de *Makaſſaren*, en ruïneeren een goet gedeelte van de ſtadt *Makaſſer.* Vervolg van 't Scheeps-gevegt, en het gelukkig eynde van alle deſe rescontre.

Des Nederlanders toeruſting, om de Koninglijke ſtadt Makaſſer aen te taſten.

DIt ſoo verre dan nog met ons wel afgeloopen zijnde; was nu een kort beraet en goede reſolutie noodig. Tot dien eynde vergaderden onſe kloekmoedige Helden / en Opper-hoofden van de Oorlogs-vloot / de Officieren van Land en Water-magt / des morgens vroeg / op 't Admiraels Schip / de Mars; en daer geſamentlijk alles overwogen hebbende / ſoo beſlooten: om de Portugeeſen en Makaſſaren moed nog tijd te geven / datelijk op Makaſſer los te gaen Ons alle de Schepen d'ankers geligt en t'zeyl geraekt zijnde / ſetten 't met een Vloot van vijf en dertig zeylen / ordentelijk derwaerts heen; waren noch maer ontrent drie mijlen van d'eerſte Vaſtighept af / en konden alreets Makaſſers hoog bemuurde kaſteelen en Fortifikatien bekennen; maer weynig avanceeren van wegens ſtilten: ſcholkende met ſeer lieffelijk / klaer en helder weer / ſagjens voort langs heen de lage voor-landen van Celebes luſtigen Oever en waterſtrant: wiens aengenaemheden / boven alle de verre gelegene geweſten / alhier in 't Ooſten quamen uyt te munten; want men ſag alomme niet anders dan heerlijke wooningen / ſchoone gebouwen / en menigte van huyſen van kleynder ſlag; vercierende de Zee-kuſt uyttermaeten: een luſtig Coques-boſch, van hooge vrugt-draagende Coques-boomen, bedekten boven / gelijk een groenen hemel / de wooningen der Makaſſaren: Landewaerts lagen ſchoone Landerpen / Akker-velden / Luſt-hoven / Speelhuyſen en luſtige

ge Priëlen / in seer vermakelijke vlakten / die (soo verre men konde sien) van hemel hoog-blaeuw gebergt / wierden omheynigt.

Wy dus met onse Oorlogs-vloot / seer digt langs heen de schoone Zee-kust drijvende / sagen veel swarte Ruyters / in 't wit gekleet / dese Strant berennen. Kregen tegens de middag / met helder weer een aengename sonne-schijn / 't lugjen uytter Zee; en setten het toen met kleyn zeyl voort. Makasser naderende / schooten van alle Schepen ordentelijk rontom los; dog een voor een / het welk een ruymen tijd konde duuren: sulks doende / om het Kanon dus afgeblasen zijnde / weder met scherp te laden; om soo tegens de vyandelijke Fortressen en Vastigheden te slaen: als ook om onse vyanden hier door te altereeren: gelijk als ook naderhant verstonden / dat sulks in Makasser een groote verslagentheyt bybragt; wanneer ons dus flankerende / met soo veel Schepen sagen aenkomen. Al ons Geschut toen voort met scherp geladen hebbende / vonden ons alle gereet en vaerdig / om het vyandelijk Makasser te bestormen.

Komen al canonneerende aengezeylt.

Straks na dit af-blasen van 't grof Kanon / quam van de Zee-kust een cierlijke Schip-praeuw / met een Vrede-vlag in de Vloot / en vorder aen 't Boort des Admiraels gevaren. Aenstonts traden swarte Edelen / doch altemael in 't wit gekleet / vrymoedig over / en wierden tusschen twee rijgen gewapende Soldaten deur / tot in de Casuyt / en by de Heeren van Dam en Truytmans geleyt: daer komende / wierden afgevraegt / wat hare begeerte was? Waer op met teekenen van eerbiedigheyt ten antwoort gaven: Dat sy Edelen van Makasser waren, en by den Koning, haren Heer voor tegenwoordig afgevaerdigt, om de Opper-hoofden onser Vloot, in alle minnelykheyt te vragen; Tot wat eynde wy met soo veele Schepen, onder 't losbranden van 't grof Kanon, regt na Makasser quamen gezeylt; en of de Zabel tegens dit Koninkryk was geslepen? Daer op men haer een kort en bondig antwoort gaf: Hoe dat de Ed: Maetschappy nu soo meenigmael van hare trouweloosheden getergt, voldoening begeerden, van soo vele overlasten, moorden, schelmeryen, en meyneedige actien, selfs, in tyd van vrede, aen soo veel oorden ons volk betoont. En dat wy nu quamen, om door de Wapenen, de gevoeligheyt van onse geledene schade te toonen; en Makasser te leeren, op andere tyden getrouwer te zyn; soo dat niet meer soo ligtvaerdiglyk soude komen de Vrede te veragten. En daer op mosten dese Edelen van Makasser voort vertrekken / ofte onse gevangene zijn. Dies keerden sy aenstonts wederom naer Lant / om aen den Koning hun wedervaren bekent te maken; die niet minder dan dit hoog-dravend bescheyt verwagten. Want noyt en hadden hem d'onse met sulken hoogen toon bejegent: denkende onser nu wederom (na het scheen) door vleyeryen en vuyle bedriegelijke streeken om den tuyn te leyden / en tijdt te winnen / om dan wederom haer oude en gewoonlijke personagien te speelen; dan sy vonden haer tegenwoordig in sulks vergist / en grootelijks bedrogen.

Makassersse Edelen komen in de vloot.

Haer vrugteloose vergtinge en vertrek.

Den avont stont gekomen zijnde / traden in stilheyt de dappere Hoofden onser Oorlogs magt / de Heeren Johan van Dam en Truitmans, en benevens dien alle de Militie over / en embarqueerden van de elf kloekste schepen / in de minder slag van Jagten / Fluyten / en Galjoots / nemende met haer alles wat dienen konde / om te Landen.

Verdeelinge van de Nederlantse Magt.

Wy vonden ons nu noch maer een halve myl van het eerste Casteel der Ma-

Makassaren, daer niet verre van 't Lant/ dat nu met ligten/ vuuren en fakkels rontom heen sagen beset/ met alle de Schepen ten Anker quamen; verlangende/ met geen kleyne couragie/ na den aenstaenden dag.

Den schoonen morgen-stont begon (den twaelfden Junius) nauwelijks te bloosen/ of de Ankers wierden geligt/ en geraekten met een gelijke Zee/ en landelijk lugjen/ onder zeyl/ en seer digt by de groene wal/ tot dat ons na genoeg by 't eerste kasteel der Makassaren bevonden; aldaer wy/ door stilte/ weder ten Anker quamen.

Hier lagen wy tot 's morgens ontrent negen uuren/ sonder dat van d'een of d'ander zijde een kanon-schoot wiert gedaen. De groene Zee-kust krioelden egter hier en daer van wegens des Vyants Ruyters en Voetknegten/ de welke vol verwondering scheenen de Nederlanse Oorlogs-vloot te besigtigen. Maer seer haest begon toen het lugjen met een aengename sonneschijn/ naer onse wensch/ uyt Zee te koelen. Vaerdig ruktten wy daer op/ met elf der kloekste Schepen onser Oorlogs-vloot/ de Ankers uyt de gront/ en het zeyl-tuyg by de wint/ om onsen aenslag op Makasser te beginnen; d'andere Schepen/ Jagten/ Fluyten/ en kleynder Vaertuyg/ souden hier/ met de zeylen op de Mast/ in sulken schijn vertoeven/ als of onmagtig waren/ om yets gewigtigs by der hant te nemen: daer nochtans/ in het tegendeel/ en buyten vermoeden onser Vyanden/ onse kloekmoedige Opper-hoofden/ en soo vele Vaendelen Soldaten/ haer in verschuylden/ welke onder Verdekken/ Tenten en Overloopen lagen/ als op malkander gepropt; verlangende na een ruymer lugt/ (even byna gelijk die Gasten in 't Turf-schip tot Breda) en na de bequame tijd en stond/ om een aenslag uyt te voeren/ die ten hoogsten remarcabel was. Remarkable aenslag.

Een listige practijk is noodig/ daer een kleynder magt een grooter wil bespringen. Onse kloekmoedige Lants-genooten/ lagen aldus verborgen anders nergens na te wagten/ als tot dat wy met onse elf Schepen de eerste Vastigheyt van de stadt Makasser, namentlijk het slot Panakoke, beschooten hebbende/ naer het Koninklijk Hof en Hooft-kasteel Samboupo, gestadig kanonneerende/ souden gevordert zijn/ om aldaer/ door ons verschrikkelijk bonsen uyt grof kanon/ den vyant dierwegen te alarmeeren/ dat de Makassaren souden genootsaekt zijn/ daer henen de cours te wenden; verhopende haer door sulks ook uyt de Fortresse Panakoke derwaerts heen te lokken; op dat alsdan de agter-gebleven magt der onsen/ als uyt een verborgen agterlage/ mogten te voorschijn komen; om te Lant gesprongen zijnde/ Panakoke (waer 't mogelijk) overweldigen.

Wy stelden ons dan met elf Schepen/ ter slag-ordere afgevaerdigt/ in een behoorlijk postuur. Het Oorlogs schip de Mars, als Admirael/ en met de Vlagge van boven/ als of 'er de Heeren Admiraels personelijk nogh op waren geweest. Setten het de eerste/ voor-uyt zeylende met kleyne seylen/ soo digt by/ langs de vyandelijke strant als doenlijk was; 't welke wy/ met alle d'andere schepen/ een voor een/ en agter malkanderen/ heel ordentelijk/ op een gelijke wijse/ quamen na te volgen. Komende so digt onder de vyandlijke strant (daer 't overal met veel schoone wooningen vonden beset) dat men de moedige Makassaren, onder schaduw-gevende Cocos-boomen, in menigten/ al trops-gewijs/ te Paert sag rijden/ die men konde toe-geroepen hebben. Ons dan nu den vyant genadert zijnde/ storten een Elf Schepen slaen tegens de Zee-kasteelen van Makasser.

yverig

yverig Gebed van alle de Schepen ten Hemelwaert; op dat wy Godes hulp in desen aenval mogten wedervaren. Straks na dese oeffening/ lieten wy van de elf Schepen de roode Bloet-vlag waeyen; en onse Trommelen en Trompetten lustig hooren. Waer op de Makassaren ook aenstonts van al hare Kasteelen en Vastigheden / een groote menigte van Bloet-vlaggen en Vaendelen quamen om hoog te steeken.

Dus met een kleyn lugjen uyt Zee/ en met kleyn Zeyl naderende/ quamen onder de eerste Vastigheyt Panakoke, daer te voren de Nederlandtse Schepen/ in 't aenkomen / eerbiedig plagten te strijken/ ter eeren van Crain, Cron, Prins van Gresse: daer wy nu streeken op een andere wijs; want gaven dit Kasteel van alle de Schepen de volle Laeg; soo dat den Oever dreunden van 't schrikkelijke geluyt. Daerbig was de Zee-kust rontom Panakoke schoon gemaekt van alle de Makasseren, die noch even te voren / voor kijkers dienden. Doch quamen die van het vyandelijke Slot straks heftig wederom te bonsen; dan hare Koegelen vlogen den meestendeel om hoog/ en over onse flankeerende Schepen heen. Doch wy continueerden/ en vonden ons schier gedurig in vuur en vlam; Kanonnerende soo vaerdig als 't volk lossen en laden konden. Schokten aldus met kleyne koelte sachjens voort; tot dat wy de Vastigheyt Panakoke, met desselfs hooge Muren/ en vier Gordijnen/ gelegen op Makassers eerste punt of zuyt-hoek/ voorby geraekten; en van waer de vyanden nu weynig meer nae ons schooten/ alsoo de Stukken uyt de Rampaerden zijnde geraekt/ niet ras genoeg wisten wederom klaer te maeken/ om ons tegenstand te bieden.

Flankeren op de Stadt. Wy setten het toen al Kanonnerende/ in vorige ordere/ bogtwaerts in; daer ons van stonden aen voor de stad Makasser vonden. Hier spoog ons Kanon niet weynig vuur en vlam/ en veel Koegels/ Kneppels en Bouten door Tempels/ Huysen/ en Woningen der Makassaren; die door sulks niet weynig wierden beschadigt: makende dus ruym baen; want nergens wiert toen een Mensch meer langs de strant gesien. Dan kregen hier egter uyt eenige lage Retrenchementen/ en kleyne Vastigheden/ sommige schooten wederom; daer wy den vyandt weder rijkelijk op betaelden. Menigte van Schepen/ Jonken/ en kleynder vaertuyg van de Makassaren, lagen langs heen/ ook op/ en tegen de strant gehaelt; die door ons Kanonneeren ook uyttermaten ontramponeert/en seer doorgenagelt wierden. Quamen aldus door vuur en vlam/ en rook/ en onder het donderen van het grof Kanon/ tot digte by het groot en magtig Koninklijk Hof en Hooft-Kasteel Samboupo genadert/ van wiens hooge Mueren en Wallen/ dat men niet anders dan het Kanon/ en menigte van opgesteeken roode vlaggen/ vaendels/ en spiessen/ konde sien.

Allarmeren het Koninklyke Slot Samboupo. Hier branden wy wederom met onse elf Schepen gelijkerhant op los/ met sulken furie/ dat wy geen andere gissing maekten/ of een groot getal van onse koegels en ysere kneppelen/ mosten ongetwijffelt in 't ruyme Koninklijke Slot al vry wat onsagt neder komen. Dan hier en was het met ons ook geen spele gaen: want de Makassaren, en ook de Portugesen, die uyt haer wijk tot 's Konings hulpe waren gekomen/ begonden van stonden aen vry wat heviger als die van Panakoke, op ons los te branden; en bonsden haer swaere koegelen vry wat meerder in 't hartjen onser Schepen/

pen; die alhier ſeer reddeloos wierden. Schooten ook op ons Schip de groote Stag regt midden door; waer door onſe groote Maſt niet weynig aen 't leuteren geraekten. Kregen ook eenige ſchooten onder / en gelijks het water; doch wierden terſtont door onſe Timmer-lieden gerepareert. Dus quamen des vyants koegels van twaelf / achtien / en vier en twintig ponden gewigt / de Schepen aen Maſten / Zeylen / en Want / heel reddeloos te maken. Doch daerom niet beſweeken / ſoo lang het gaende kon-den houden; want anderſints waren de Makaſſaren noch heel voorſigtig / want ſchooten (naer wy vermoeden) meer Viſſchen als Menſchen doodt. Doch wy kontinuerende / kanonneerden en ſloegen tegen onſe vyanden noch even geſwint / van alle de elf Schepen / met heel en halve Lagen tſeffens / ſoo veel wy konden loſſen en laden / op 't Koninklijke Samboupo; daer in wy (gelijk des anderen daegs verſtonden) een van des Konings ſchoonſte vrouwen / aen de zijde van ſijne Majeſteyt / neer velden. Een van de By wyven des Konings wort aen de zyde van ſyne Majeſteyt dood geſchoten.

Dus ſtelden wy dit Koninklijke Slot in rep en roer; en heel Makaſſer in allarm. Van alle kanten quamen een groote menigte gewapende Makaſſaren, nae het benart Samboupo gemarcheert / om den Konink haren Vorſt / in deſe reſcontre voor het landen van de kloekmoedige Batavieren te beſchermen. Vier duyſend Mannen trokken ook tot dien eynde uyt de Vaſtigheyt Panakoke; en van uyt de Retrenchementen / die de Makaſſaren ontrent het ſelve hadden gemaekt; hoopende voor het Vorſtelijk Hooft-kaſteel / het Nederlandſe geſpuys te ſtuyten; en / waer 't doenelijk / te vernielen. Te vaerdiger trokken deſe gewapende Makaſſaren derwaerts heen / om dat men ontrent de Sterkt Panakoke, geene teekenen van vyandelijke actien meer en vernam; aldaer de kleyne Moſſel-vloot der Nederlanders nu ſtil / en nae 't ſcheen / heel weereloos lag. Dus trokken van alom heen de Makaſſaren nae 't Slot des Koninks; daer wy met onſe Schepen noch hevig / gelijk geſeyt is / op quamen te kanonneeren. De Hollanders troonen 4000 Man, uyt de ſterkte Panakoke, naer Samboupo.

Doch onſe Opperhoofden / de Heeren van Dam, en Truitmans, uyt haer ſchuyl-plaets nu beſpeurende / hoe dat wy door ons hevig ſchieten / het magtig Slot Samboupo quamen te allarmeeren; en ſiende nu tijt en ſtont geboren / vielen met al het volk ſpoedig aen Lant. Vaerdig ſtont daer het kleyn / doch moedig Leger ſchrap / en t'eenemael ter ſlag-ordere geſchaert; en ſetten van ſtonden aen de marſch nae Panakoke: daer in de Makaſſaren, die ſiende / datelijk quamen te beſwijken. De meeſte beſettelingen waren (gelijk verhaelt is) nae des Konings Vaſtigheyt getrokken: hebbende hier te kleyne magt gelaten / om te reſiſteeren / en de beſtormers tegenſtand te bien: die nu met een goet getal ſtorm-leeren quamen aengeſet; om met ſtink-potten / hant-granaten / pieken / zabels / en muſquetten in de vuyſt / dit Panakoke te beſtormen. De Heeren van Dam, en Truitmans, vallen aen Lant,

Dus waren onſe vyanden niet weynig in de klem; doch reſolveerden aenſtonts de vlugt te kieſen / om het aennaderent wraek-ſwaert van de Nederlanders te ontgaen. En daer op datelijk het gereſolveerde by der hant genomen; en de kleyne Lant- en Water-poort van Panakokes Vaſtigheyt geopent zijnde / meenden voort ſtadwaerts heen te retireren; dan een Kompagnie Piekeniers / alreede genadert weſende / ſtieten hare Lancien / in het opdoen der Lant-poort / ſtraks daer tuſſchen in / en drongen met een loutere furie voort; al ſchoon men haer (doch te laet) met een ver- en veroveren het Slot Panakoke,

 baeſt

haest geschreeuw bestont te keeren; tot dat de onse daer binnen geraekten: daer het alles neder-zabelde / wat tegenstant bestont te bien.

Stellen haer daer een regenweer schrap. Toen sprongen vele benarde Makassaren, door schrik beklemt / van boven de hooge Muren des Kasteels; dan wierden meest alle neder gemaekt: invoegen het weynige ontquamen; dat geen kleyne schrik in onse trotse vyanden verwekten. En daer op trok ons Leger toen binnen die ruyme gewonnen Vastighept van Panakoke. Vaerdig bragt men toen alderhande Wapen-tuyg / Kruyt / Koegels / en Hant-granaten aen Lant / en in het veroverde Kasteel. De Stukken op de Gordijnen wierden wederom in haer Affuyten / en klaer gestelt; om in tijt van noot de vyanden af te keeren. Soo dat onse Lants-genoten haer daer in 't korte vonden gestelt / en t'eenemael vaerdig / om onder Godts hulp en zegen / een groot Heyrleger der Makassaren te wederstaen.

Steken de Prince-vlag, en Vaendelen uyt. En daer op staken onse getrouwe Batavieren van het veroverde Panakoke, de Prince-vlag / en veele Vaendelen om hoog; dan wierden wel haest gewaer / hoe dat van het Koninklijk Slot Samboupo, des vyants Doch worden van een groot Leger der Portugesen en Makassaren besprongen. Troepen (de welke strant en oever dekten) nu quamen aengenaderd; onder het wonderlijk geluyt van alderhande Oorlog-trommen / Horens / en Fluyten; en somwijl een schrikkelijke Wapen-kreet / en hels geschreeuw / als of Hemel en Aerde verging; 't welk dus in de marsch en aentret dikmael quamen te vernieuwen / om de onse alsoo te verschrikken / en uyt de veroverde Vastighept weder nae boort te jagen.

en herig bestormt. Stralis vielen dese verwoede Makassaren, met een afgrijsselijk geschreeuw / en ongemeene furie wonder heftig aen. By duysende van Spatten / Pijlen / en vergifte Assagayen / vloogen door de lugt / en vielen in Panakoke neder. Andere deden met Roers / Musquetten / Vuer-ballen / en kleyne Stukjens haer devoir: en sogten vorder met een onbequaem stormgeweer / de steyle Wallen van de verlorene vastighept te beklimmen. Dan Dan keeren den vyand mannelyk af. onse Lantsgenooten staeken onderwijl de metale Stukken / daer sommige halve Kartouwen onder waren / en met schroot geladen / vaerdig in brant; en wierpen van de Muren een goet getal vuer-spouwende Hant-granaten neder; die alsulken reddering / schade / verlies / en ruymbaen onder de Makassaren maekten / dat die wel haest in onordere van 't Kasteel afweeken / En daer op uytvallende, slaen de Makassaren; verstroopden / en voort confuselijk vlugten; en daer op vielen de onse heel ordentelijk uyt / en schooten al charserende gedurig onder den grootsten hoop; tot dat alsulken ruymte kregen / dat de overige Makassaren haer ook verbaesdelijk op de vlugt begaven; latende geen kleyn getal van hare makkers / die gesneuvelt waren / in de loop.

De onse joegen den vyand nae / tot aen de groote Rivier / die tusschen de Kasteelen Samboupo, en Panakoke, door de stadt Makasser loopende / den Oever van malkanderen scheurt alwaer de Makassaren, door dik en dun / ter stroomwaerts vloogen; om aen de Oever-kant geswommen zijnde / haer Vorst en Konink / en sijn Grooten / haer avontuyr / verlies en nederlaeg bekent te maeken. en ruineeren een groot gedeelte van de magtige stad Makasser. Toen keerden onse brave Oorloogs-helden Johan van Dam, en Truitmans, met haer geswinde Batavieren wederom / en staeken alom de Tempels / Huysen / Wooningen en Scheeps-timmerwerven van de Makassaren in de brand; soo dat aen de voorgemelte Rivier / geen kleyn gedeelte van de stadt Makasser ten asch hoop raekten. En wierden

aldus

aldus de wrevelsuchtige vyanden / op hare Verraderyen / Moorden / Wreetheden / en vuyle Brantstigtinge / betaelt. En daer op keerden ons Volk victorieus na het Slot / en trokken / met kleyn verlies / en grootе vreugde / weder tot de veroverde Vastigheyt binnen.

In de verovering van dit Kasteel / gebeurden ook noch een aenmerkenswaerdige saek. Een der Soldaten / gelijk als d'andere heftig in de furie tegens den vyant besig zijnde / om de overwinning te bekomen / vliegt ook na een Makasserse vrouw / rukt haer het kindeken (dat sy by haer hebbende / sogt te beschermen) uyt den arm / en steekt 't selve (in des moeders by-wesen) soo moortdadig als Goddeloos / het herte af: 't welke de ontstelde Moorin soodanig aendreef / datse (gelijk als rasent) met een Krits / of moort geweer der Makassaren, in de buyst / den wreeden Soldaet aenvallende / soodanig trof / dat doot ter aerden neder viel. Hy kreeg (na vele haer meeninge) 't verdiende loon. Doch dese wakkere Amasone wiert toen in de furie der soldaten / ook haest ter neder geveit. Aenmerkens-waerdige sack:

Nu wederom na het Zee-gevegt: daer wy nu met onse elf Schepen aldus tegen het Koninklijk Samboupo geslagen hebbende / ons gesigt somwijlen eens quamen na Panakoke te wenden / tot dat wy Oranje Vlagge sagen om hoog gesteken / en eyndelijk ook de vlamme van 't zuydelijk Makasser opwaerts gaen: 't welk in ons de moed ontfonkte / om dit scheepsgevegt tegens onse vyanden soo lang te continueren / als doenlijk soude zijn: verlieten evenwel nu het Koninklijke Slot / en schokten met stilte / maer sagjens voort / tot dat de Losye der Engelsche Kompagnie voorby geraekten; waer voor ook een Schip van die Natie vonden geankert leggen / die wy (alsoo nu goede vrienden en bondt-genooten waren) voorsigtelijk mijden; maer vorder komende / kanonneerden weer heftig op de Stadt / van waer de vyanden ons met eenige schooten antwoorden. Quamen aldus tot voor het playsante Quartier der Portugesen, die langs den lustigen Oever / en voor de schoone gebouwen van den Heer Franciscus de Vygero (welk hun Opper-hooft was) veel sterke Batteryen en lage verschansinge hadden op geworpen / om nu (na het scheen) op ons haer leet te wreeken / van de schade in de laetste rescontre aen haer Makouse Vloot gedaen; en op dat tegen ons vorder gewelt / bequame resistentie konden bieden; de welk dan nu seer hevig op ons begonden vuur te geven / en los te branden / ons treffende met hare groote yfere Bouten en Koegelen / in het hartje van de Schepen / als ook menigmael onder water / om soo (waer 't doenlijk) ons in de gront te booren / en soo veel te geven / dat soude moeten sinken / ofte hare Stranden soeken. Maer de vlijtige Portugesen, vonden in desen haer bedrogen / en liepen (door ons gestadig flankeeren) soodanig in de klem / dat (na het scheen) nauwlijks wisten waer te sullen blijven: want wy digt langs hare Batteryen voort-scholkende / schootender van de elf Schepen / met een verschrikkelijk gedruys / en vuur / en vlam / soo vreesselijk in / dat een menigte van koegels quamen te losen / en by gevolg te consumeeren / quamen aldus tot op 't Noort-eynde van de stad Makasser; daer op der selver hoekpunt / tegen 't Makassers Kasteel, (genaemt d'Joupandan) eenige schooten en koegels hebbende verwisselt wederom wenden: ende passeerden nu andermael / met een kleyn lugjen en sobere voortgang / de wijk der Portugesen; daer wederom / als voor heen / quamen in te bonsen: dan sagen nu t'elkens

Vervolg van 't Scheeps gevecht.

Slaen hevig tegens het quartier der Portugesen.

t'elkens de voorsigtigheyt der Portugesen / als wy los-branden / agter haer Bateryen duyken / om de koegels der onse te ontwijken. Maer wy met ons Schip (in desen yver) te digt de vyandelijken Oever genadert zijnde / soo quam ons Roer aen 't Anker-touw van 't Wrak des Portugesen Admiraels. Dus te landewaerts nu versekert zijnde / soo te haperen / dat met ons Schip (gelijk de Crabben) ter zijden uyt / tot strantwaerts dreven; en scheen al ons pogen / om los te geraeken heel vrugteloos te zijn / dus vonden wy ons in een groote verlegentheyt geraekt / en soo na by des Vyants wal en Bateryen / dat waerlijk vreesden / in 't geweld van onse vyanden te vervallen. De Portugeesen onse reddeloosheit en ongelegentheyt siende / sprongen nu met de Sabels en Vuur-roers in de vuyst / niet weynig in hare Bateryen om / flankerende nu soo vreesselijk op ons / als of ons t'eenemael wilde vernielen. Doch de getergde Portugeesen; poogende ons door soo veel schooten / onder water / in de gront te booren / troffen (na het scheen) dit voor-gemelte Anker-touw: immers / wy vonden ons los geraekt / doch wisten niet hoe; dies vonden wy ons verwondert / blijd en vrolijk / dat ook dit gevaer en perijkel waren ontsnapt. Wy setten 't toen weder een weynig van de Wal / en haelden onse vorige schade met kanonneeren weder rijklijk in. Het Portugaels Quartier dus ten tweedemael zijnde gepasseert / wenden met alle de Scheepen noch eens over de andere Boeg / en deden noch een keer / soo vinnig als te voren / langs heen de Bateryen en Vastigheden van de Portugesen; soo dat den vyant tegens den avont heel verflaeuwden / en weynig meer op ons bestonden te flankeeren. Eyndelijk de Son / naer andere deelen des werelts neder-dalende; soo vonden wy ons (wegens de donkerheyt der nagt) genootsaekt / om een eerlijk afscheyt van de Portugesen te nemen / 't welk dervoegen deden / als hadden begonnen: setten het toen (alsoo de wint / na onse wensch / heel landelijk liep) een weynig t'zeewaerts in / en zeylden in ordere na het veroverde Kasteel; daar in de voor-naeht by de andere Schepen / onser Lants genooten / vrolik en wel gemoed / ten Anker quamen.

Het Schip des Schryvers geraekt in een groote ongelegentheyt,

doch wederom los.

't Gelukkig eynde van al dese rescontres.

In alle dese Furien en seer hevige rescontres / soo bevonden wy nu (tot onser aller verwondering) dat maer een kleyn getal dooden en gequetsten hadden bekomen: dies dankten wy den Heer der Heeren voor sijn genade / en groote goedertirenheyt; ons tegen soo magtige Vyanden op desen dag betoont: ons gevende soo grooten victorie / selfs op de groote Koninklijke stad Makasser; dat dese trotse Natie (soo wy meenden) nu voorseker in het aenstaende / soude genootsaekt zijn / een sagter tael en toon te voeren; en de regtvaerdige en lang-getergde Wapenen der Geoctroyeerde Compagnie niet meer te bespotten; maer een bestendige Vrede te omhelsen.

Het twaelfde Hooft-stuk.

Den Koning van *Makasser* sent sijn Gesanten in de *Nederlantse Vloot*; versoeken een stilstant van Wapenen: 't welk verkrijgen. Nieuwe onrust, die weder verdwijnt. Een *Prins der Mooren* biedt sijn gesantschap aen. *Panakoke* versterkt. *Makassers* geschenk. *Nederlantse* gevangens verlost. Groote Slangen. Drie overloopers gehan-

De Verovering van
MACKASSER

1 Het slaen van d' Elf Scheepen tegen d' Stadt Makasser
2 Het Conincklycke Hooft Casteel Samboupo
3 dese Scheepen maecken met Haer Canon d' Strandt schoon onder welck Favier d' nederlanders Landen
4 menighte van Sloepen en boots daer d' nederlanders mede syn gelandt
5 poort waer voor d' vyandt is geslagen en d' Hollanders syn ingedronge
6 een Casteel van macasser
7 d' 2 op strandt geyaeghde portugesen Scheepen
8 Het portugees quartier met menichte van batteryen versien
9 battery van macasser
10 een Schoone rivier die door macasser loopt
11 Scheeps Timmerwerven

Het Noorder Fordt
IOUPANDAN

DEN
O O Zean

Het Casteel
PANÑAKOKE

c. decker. fe

gehangen. Godsdienst, kleding, en aert der *Makassaren*. Dankdag, en het vertrek der *Nederlantse Vloot*; die 't grootste gedeelte naer *Tymor* gaet. Des Schrijvers komst op *Batavia*. Dankdag en Vreugde-vuuren aldaer. Komst der *Makassersе* Gesanten op *Batavia*: Worden heerlijk ontfangen. Verkrijgen een billike Vrede met de *Nederlanders*, en die naderhant, wegens trouwloosheyt der *Makassaren*, alle des selfs Koninkryken, Eylanden, en Vastigheden, in haer gewelt.

De dooden worden begraven.

DEs anderen daegs/ op den 13 Juny/ 's morgens vroeg/ wierden datelijk onse dooden begraven/ en de gequesten onder de Chyrurgijns der Vloot verdeelt. Ons volk bragten ook ontrent tsestig dooden van den vyand/ buyten het Slot van Panakoke, de welke men in gemaekte kuylen/ daer ontrent begroef.

Den Koning van Makasser sent Gesanten in de Nederlantse Vloot.

De stranden lagen ook alom heen/ van des vyants dooden/ gelijk besaeyt; dog lieten hare begravenissen den Makasser bevolen. Nu toog yder heel vlijtig aen 't werk/ om het beschadigde weder te repareeren/ of andermael op de vyanden quamen los te gaen. Doch 's morgens ontrent negen uuren/ quam een heel cierlijke Schip-praeuw/ met een Vrede-vaen/ van het Koninklijk slot Samboupo, tot in onse Oorloogs-vloot genadert/ leggende onsen Heer Admirael aen boort. Aenstonts stonden aldaer alle de soldaten gewapent/ met bloote zabels in de vuyst/ in twee gelederen heel ordentelijk geschaert; tusschen welke dese Gesanten van Makasser, en met haer sommige Moorse Priesters over gekomen zijnde/ moesten door passeeren. Het welk dese groote Heeren van Makasser soo ontstelden/ dat by onse Heeren Van Dam en Truytmans, in de kajuyt verwellekomt zijnde/ van verbaestheyt nauwlijks konden een woort uyt-brengen. Dog wederom tot bedaren komende/ bragten het volgende voort.

Versoeken de stilstant van Wapenen.

Dat sy, als de voornaemste persoonen van Staet, van 't Koninklijk Hof, voor tegenwoordig in Gesantschap van sijne Koninklijke Majesteyt van Makasser, herwaerts waren gesonden, om een Stilstant van Wapenen, by de Opper-Admiralen van dese Nederlandse Oorlogs-vloot, in alle vriendelijkheyt te versoeken, Daer by dit nog voegende: Dat hare Vorst en Konink, mitsgaders den gantschen Adel van Makasser, over onse Manhaftigheyt, verwondert waren: Dat sijn Majesteyt niet en konde bedenken, hoe dat de Nederlanders soo gelukkig, in 't uytvoeren van haren aenslag, waren geweest. Dog dat den Koning, als nu, genootsaekt was te gelooven, dat ons Volk, in schrandere practijken, van den Hemel selfs gezegend wierden; dat de Makassaren, in alle de hevige rescontres, waren geabuseert geweest dat de Nederlanders door list, en niet door kragt van Wapenen, 't sterke Slot Panakoke ingenomen hadden; dat wy van de Schepen groote schaden, aen Menschen, Huysen en Goederen, hadden gedaen; dat ook een van de schoonste Vrouwen des Konings, aen de zijde van sijne Majesteyt, was doot-geschooten; dat wy den Koning, in desen aanval, hadden verrast. Dog dat sijn Majesteyt, met alle sijne Grooten, egter mosten bekennen, dat de Nederlanders haer in alles, kloekmoedig, als kloeke Helden, hadden aengestelt; dat haren Koning, en het gantsche Makasser tegenwoordig,

Hun vleyeryen.

niet anders en wenſchten, dan voor eeuwig een vaſt verbont, en ſuyvere vrede, met d'onſe te beſluyten en aen te gaen. Somma/ het eynde was even als het begin; dat nu een ſtilſtant van de Wapenen verſogten / om dan vorder met d'onſe / de middelen tot een ſuyvere Vrede te beramen. En ſeeker / wy en ſogten ook niet liever / als dat: dewijl nu in ſulken groot en magtig Land / 't welk alomme krioelde wegens de menigte des volks / weynig voordeel voor ons meer was te verhoopen. Dus kregen d'onſen / in haer oogwit / een goet ſucces. Dog om ook in deſe gelegentheyt voorſigtig te gaen; ſoo quamen de Opper-hoofden van onſe Oorlogs-magt / op de geveynsde vleyeryen / en het verſoek der Makaſſaren, een ſtraffer en harder antwoort te geven / als deſe Geſanten wel hadden verwagt; namentlijk / Dat nu niet geſint en waren, naer het bedriegelyke gevley der Makaſſaren te luyſteren: Dat nu verhoopten de Victorie te vervolgen, en des Compagnies Wapenen, in haer Koninkryk, voort te ſetten; daer nu alreets in 't hartje waren in gedrongen: dat het vergeefs en vrugteloos was, de Vrede met ſulke trouwlooſe te beſluyten en te beſweeren, die t'elkens, als kans en gelegentheyt ſagen, de Vrede quamen ſoo Godlooſlyk te verbreken. En daer op volgde / tot een bewijs van hare ſchelm-ſtukken / een kort verhael van hare onmenſchelyke Actien, Tyrannye, Moorden, en vuyle bedriegeryen, die ſy nu ſoo menigte van jaren tegen de onſen, in d'Ooſterſe Quartieren, ſoo, gantſch trouwloos, tegen alle regt en reden, hadden aengeſtelt; die tot daer toe waren geſteygert, dat ons nu genootſaekt hadden gevonden, om onſe Wapenen naer Makaſſer henen te wenden. Doch dat deſe geringen magt, daer mede wy (onder Gods hulp en zegen) dus verre waren geavanceert, niet anders was, dan maer een partye ſwakke Schepen, die nootſakelyk na Batavia dienden; en maer alleenlyk met die gene geſterkt, die na Amboina, Tarnaten, Banda, Solor, en Tymor waren gedeſtineert; die dan nu ſoo gelukkig dit beginſel hadden uytgewerkt. Maer dat eer lange, nu van Batavia, een kloeker Oorlogs-vloot, van Schepen en ſtrytbaer Volk, wiert te gemoet geſien; die men geloofden, Makaſſer kleynder ſouden leeren ſingen; als ſtaeg van moort, verraet, en ſoo veel trouwlooſheden aen de Chriſtenen te betoonen. Soo dat ſy nu met ſoo veel geveynsde vleyeryen, om ons te bedriegen, niet en behoefde een ſtilſtant van de Wapenen te verſoeken; alſoo te goede middelen hadden, om de Victorie te vervolgen.

Krygen contrary beſcheyt.

Deſe woorden gaven een groote ontſteltenis aen deſe bruyne Geſanten / en Moorſe Prieſteren. Daer op (gelijk als my van goeder hant is berigt) eene van haer quam uyt te boeſemen: Och Mahomet! en is 'er noch geen bloets genoeg vergoten? Waer op deſe Edelen van Makaſſer vorder uyt den naem van haren Koning / ootmoedelik om de ſtilſtant van de Wapenen quamen aen te houden: het welk dan eyndelik onder de volgende conditie verkregen: Dat men alleen maer voor een tyd van agt en veertig uren, ſtilſtant van Wapenen, aen den Koning van Makaſſer conſenteerden; dat ſoo lange de hoſtiliteyten, van weder-zyden, ſoude worden geſtaekt. Dat ſy Heeren Gecommitteerdens, ook moſten beloven, Dat den Koning, binnen deſen geſtelden tyd, bequame Heeren, met volmagt, tot Geſanten ſoude komen te kieſen; op dat de ſelve, als wy vertrokken, met ons na Batavia mogten gaen; ten eynde, om met ſyn Ed: den Heer Gouverneur Gene-

Doch houden inſtantelyk aen,

tot dat van 48 uren ſtilſtant van Wapenen verkrygen.

Generael Joan Maetſuyker, en den achtbaren Raet van Indien, een ſuyvere Vrede voor altoos en eeuwig te beſluyten.

Aenſtonts voeren op ſulks de Geſanten / met haer gevolg / heel vrolijk en wel vernoegt nae Lant / om haren Konink van hare verrigtinge raport te doen. Daer op toen voorts met yverig over en weder varen / het voorgemelde vaſtelijk wierde beſlooten / beſwooren en geteykent. Aenſtonts wierden als doen de witte vlaggen van weder-zijden om hoog geſteeken: en daer op quamen de Nederlanders en Makaſſaren vryelijk by malkanderen aen Lant. Doch betrouden haer evenwel niet te veel; want ſtelden ons ondertuſſchen met alle de kloekſte Schepen / rontom het veroverde Kaſteel; want het lag (gelijk te vooren ook is geſeyt) op een uytſtekende hoek Lands: ons voegende met de ſtuerboorts-zijde / vol Geſchut / te landewaerts / in een brave ſlag-ordere; en dat ſoo dicht langs heen den luſtigen Oever / dat onſe vyanden in het minſte geen aenval / op onſe vaſtigheyt van Panakoke, dan met een ſchrikkelijk verlies van volk / en ſoude konnen doen.

De Konink reſolveert Geſanten na Batavia te ſenden.

Voorts voeren meeſt dagelijks Makaſſerſe Gekommiteerdens over en weder; terwijlen men de voornaemſte Mannen van 't Koninkrijk verwagten; om met ons in Geſantſchap nae Batavia te vertrekken. En beſloot men nu vorder een ſtilſtant van Wapenen / ſo lange de ſelve derwaerts heen / en van daer dan wederom t'huys gekomen ſouden zijn: in welke tijd de Nederlanders en Makaſſaren, niet anders dan malkanderen vredig en vriendelijk hadden te bejegenen.

Makaſſerſe Gecommitteerden, varen dagelyks over en weder.

Tot noch toe namen dan alle de ſaeken met ons een goet gevolg; doch wierden evenwel ſomwijl noch eens ontruſt: want hoorden eerlange des nagts; tot 's morgens toe / heel verre te landewaerts in / als ook na by / en aen byſondere oorden / dikmael ſchieten / als ook op Ketel-trommen en Gomgommen ſlaen. Daer op onſe Helden van ſtonden aen in Panakoke, als op de Schepen / de Wagten verdubbelden / ſoo lange tot dat den dageraet begon; wanneer de preſumptie van onraet / by de onſe noch hoe langs hoe meer begon te wakkeren; dewijle gene Gekommiteerdens van den Konink (volgens d'ordinare wijs) te voorſchijn quamen. Dies wy nu vaſtelyk begonden te glooven / het alles by de liſtige Makaſſaren, niet dan loutere bedriegeryen te ſullen zijn; en dat de vyanden van alle quartieren des Lants het volk te ſamen rukten / om de onſe met een vervaerlijke magt op het lijf te vallen / en wederom uyt haer Land te jagen. Dies wy des middags ordere kregen / dat ons op alle de Schepen ter ſlag-ordere hadden te ſchikken; en dat een yder kloek / voorſigtig / en wel op ſijn hoede moeſte zijn; ten eynde om mannelijk (in tijd van noot) den vyand af te keeren. 't Welk een ygelijk dan van ſtonden aen tragte naer te komen. Doch tegens den avont quam weder een eicrelijke Schip praeuw / van het Koninklijke Slot Samboupo, naer 't onſe geroept; waer uyt een bedaegden Prins der Mooren, en vele Edelen van Makaſſer, te voorſchijn quamen. Deſen ſwarten Crain Papoa (dit was ſijn naem) kreeg buyten de muren van ons Kaſteel de audientie; daer hy ſig ſelfs quam aen te preſenteren / om / wanneer het onſen Admirael gelieven ſoude / met procuratie van den Konink / en de voornaemſte Vorſten van Makaſſer, en deſſelfs naeſte Geallieerden / met ons in Geſantſchap naer Batavia te gaen. Men vraeg-

Nieuwe onruſt, doch die weder verdwynt.

Een Prins der Mooren biedt ſyn Geſantſchap aen.

vraegden hem daer op nae sijn blijk / en teyken van Credentie / dien hy aen sijn Edele / den Heer Gouverneur Generael op Batavia, moesten toonen / volgens d'ordinare wijs. Daer op den Prins tot antwoort gaf / dat hy de Brief in sijn gemoet besloten hadde; als hebbende genoegsaem de volle magt en ordere van sijn Majesteyt ontfangen / hoe dat hem in alle voorvallende gelegentheden had aen te stellen. Doch dit gaf een meerder occasie van lacchen / als vergenoeging; dies men hem ten antwoort / en met een ten kennen gaf / datter een Credentie-brief / met des Konings eygen hant getekent en gezegelt / klaer gemaekt moest worden; die sijn Ed: dan moest met hem nemen / om aen haer Edelen op Batavia te toonen. Waer op desen bruynen Crain Papoa, met alle sijn Heeren en Grooten / afscheyt nemende / wederom nae sijn Majesteyt vertrok.

Panakoke versterkt. Ondertusschen waren onse vlijtige Nederlanders lustig besig / om de veroverde Vastigheyt van Panakoke, met een bequame Water-gragt / Palissaden / en wat vorder tot verbetering dienen kon / te versterken; en alhier quamen nu onse swarte Amboinesen, (die kloeke Oorlogs-helden / waer van te voren gesproken is) heel wel te pas: men setten haer (alsoo te voren niet bequaem tot vegten waren geweest) nu lustig aen 't spitten en delven. Want toen wy tegen de Kasteelen en Vastigheden van Makasser sloegen / waren dese arme Menschen soo verbaest / datse niet wisten waer sig best te sullen verschuylen; kruypende onder trappen / overloopen / hoeken / en selfs tusschen de pompen / en andere plaetsen in; als of daer de koegeien (die het al doorboren) niet en kosten komen; of liepen ons volk door verbaestheyt in de weeg. Nu bragten de Makassaren, uyt naem van haren Koninck / of door goethertigheyt / of door een listige praktijk / een dor en mager Koe-beest aen de Heeren van Dam, en Truitmans, tot een schenkagie; op dat haer Ed. sig daer mede een weynig souden gelieven te ververschen. Maer de gemelde Heeren / dese vereeringe hebbende aengenomen / lieten het mager Koe-beest weder lopen; op dat de Makassaren niet en souze komen te sustineeren / dat om Proviande benodigt waren.

Makassers Geschenk.

Tyding van de Victorie nae Batavia gesonden. De veroverde Remedia, wiert nu met noch een ander Hollants Scheepsjen / door heen naer Batavia afgesonden; om aldaer de vrolyke tyding / van onse gewenschte Victorie te brengen.

Een Schip der Portugesen, ten tweedemael aen strant gejaegt. Een van dese twee aenstrant gejaegde Schepen der Portugesen / meenden ook nu in stilheyt deur te gaan / en van hier nae Goa te vertrekken; doch door de onse naegeset zijnde / retireerden de Portugesen met het selve andermael tegen de wal: en vreesende dat noch evenwel in onse handen soude vervallen / kapten het onse vyanden in de gront; soo dat wy voor onse oogen het gedagte Scheepsjen sagen omvallen / en voort verdistrueeren.

Niet lange voor onse komst / was ontrent de Zee-kust van Makasser, een Hollants Scheepsjen in handen van de roof-gierige Makassaren vervallen; daer van alle het volk gevangen / geschopt / geslagen / en wreedelijk gebonden / een goet stuk weegs te landewaerts waren in gevoert geweest; hebbende swaere tormenten uytgestaan / en veel geleden. Doch wy nu dese Victorie alhier verkregen hebbende liet men te ligter / op het versoek der onse / dese gevangenen los en ongebonden wederkeeren; die nu verheugt / doch meest altemael naekt / behoeftig en arm / tot ons in de Oorloogsvloot aenquamen.

Nederlandse gevangens verlost.

Wy

Wy kregen van deſe maets den Stierman op ons Schip; die ſeer veel by de Makaſſaren had uytgeſtaen/ te lang om alhier te verhalen: want hy en ſijn volk kregen meer ſlagen als eeten; wierden ſwart van honger/ en moeſten haer voedſel bedelen/ het welk dees onbarmhertige Makaſſaren haer ſoo weynig gaven: dat eens een Slang van yſſelijke groote gevonden hebbende/ welk Monſter eerſt geſtorven zijnde/ ſy de opgeſwolle balg en buyk opſneden/ aldaer een tamelijk groot Makaſſers Swijn uythaelden; het welk ontweyden/ en voor ſmakelijk voetſel quamen te nuttigen: dat ook een yder wel bequam.

Groote Slangen; haer wonderlyke gulſigheyt, en grootte.

Doch niemant en agte dit voor een Fabel; het is door de ervarentheyt waeragtig bevonden/ datter niet alleen hier/ maer ook in andere beroemde geweſten van Ooſt-Indien, ſulke groote Slangen worden geſien/ die ſelfs een Menſch/ een Kalf/ een Schaep/ een Swijn of Hont/ in de Boſſchagien weten te beſpringen/ te verworgen/ en voorts in te ſuygen; vermits der ſelver rop tot aen den boeſem open gaet: doch ſtikken als dan gemeenelijk aen ſoo grooten brok/ en gulſig ontbijt. En ſulken ſoort van Slangen worden heel ſelden fenijnig beſpeurt. Doch of noch eymant quame te twijffelen/ die gelieve 't ſelve breeder t' onderſoeken. Ik hebbe ſelfs diergelijke Slangen/ van uytmuntende groote/ in Ooſt-Indien geſien.

Eyndelijk wierden alle de Kapiteyns en Luytenants onſer Land-en Water-magt/ in Panakoke, by de Heer van Dam en Truitmans, t' ſaem geroepen: en beſloot men/ dat den Heer Truitmans, met de noch overige bequaemſte Schepen/ en vordere magt/ een togt nae het Koninkrijk Byma ſoude gaen doen; om van des ſelfs Konink (beſtaende Makaſſers Vorſt in Namaeg-en Bontgenootſchap) een quantiteyt Rijs/ Water/ en vorder Proviande/ voor goede betalinge te verſoeken; om dan wijders de coers naer d' Eylanden van Solor en Tymor voort te ſetten: en daer de Portugeſen beſprongen hebbende/ op Solor een Vaſtigheyt te bouwen; als ook dit Slot Panakoke met een ſuffiſante beſettinge te voorſien. De andere ſwakke Schepen/ in het omſwerven afgeſlooft zijnde/ ſouden haer hebben vaerdig te maeken/ om nae Batavia te vertrekken.

Julius 1660. Reſolutie der Nederlanders.

Drie Soldaten/ twee in Vrankryk, en de ander in Portugael geboren/ doch by de Nederlanders in dienſt/ liepen alhier uyt onſe Vaſtigheyt/ by de Portugeſen, onſe vyanden/ trouweloos over. Doch op 't verſoek der onſen aen den Konink/ wierden gemelte overloopers weder in onſe handen gelevert: maer pardon/ om het welke dat ſy baden/ en kondenſe niet bekomen. Sy wierden/ andere ten exempel/ ſoo geſtraft/ dat by malkanderen aen een Boom/ ontrent de Zee-kant ſtaende/ blyven hangen; en ſoo haer rampſalig leven moeſten eyndigen.

Drie overlopers gehangen.

De Geſanten van Makaſſer vonden haer eyndelijk gereed en vaerdig/ om met vier groote Vaertuygen/ 't welk een wonderlijk ſlag van Schepen waren/ in Geſantſchap nae Batavia te vertrekken; ſoo dat ons insgelijks klaer maekten/ om daer heen de coers/ en wederom Reyſe voort te ſetten.

Wy hadden ons ondertuſſen (terwijl hier gelegen hadden om wat te verluſtigen) ſomwijl te Lande begeven/ en daer een veylige wandeling geſogt: en vonden op heden onſe veroverde Vaſtigheyt braef voltoyt/ en van binnen met Wooningen en Cortogardens fraey voorſien; en op de vier ronde

Tegenwoordige ſtant van Panakoke.

ronde punten / welke rontom heen konden flankeeren / swaer Geschut / meest altemael van metael; en Amonitie / Koegels / Kruyt en Loot naer advenant. De dikke Muren boven langs heen belept met dikke Noten van Klappes-bomen; om die / in tijd van attacque / op de bestormers neder te storten. Buyten om sag men nu een lustige Water-gragt / met Palissaden / Voet-angels / en diergelijke voorsien. Soo dat de Makassaren met verwondering quamen toe te kijken; en dese Bril / of kijk in de pot / soo digte by 't Koninklijke Slot Samboupo en te midden in 't trotse Makasser, wel gaerne elders hadden gewenscht; doch betoonden sy ons nu veel teekenen van civiliteyt: en hoopte men een gewenschte Vrede met Makasser te verkrygen. Wy gingen heel veylig de aengename Lantstreeken hier en daer besien; en vonden het alom heen uytermaten playsant en lustig. De Boomen / Tuynen / Lusthoven / en Landeryen / gaven een volle Oegst van zegeningen en vrugten voor des menschen leven.

Godsdienst, Kleeding, en aert der Makassaren. De Koningen / Princen / Edelen / als ook d'onderdanen van het groot en magtig Eylant Celebes, en voornamentlijk die van het Koninkrijk Makasser, volgen alle de Leere van Mahomet in hare Godsdienst en Religie naer: 't welk de Moorse Priesteren (die gansch India door-loopen / van het groot Indostan eerst herwaerts aengekomen zijnde) door een sonderlingen yver / en groote naerstigheyt / hebben uytgewerkt; en daer in als noch de onse grootelijks beschamen: soekende haer Religie door dees Oostelijke deelen van Asia noch kragtig voor te setten. Dese Priesteren van de Mooren, gaen met witte Kleederen / van fijn Lywaet / van boven den top des hoofts tot aen de voet-solen gekleet: stellen haer stemmig en zedig / en heel manierlijk aen. De Makassaren gaen ook beter / dan andere Natien van 't Oosten / gekleet; en zijn veel moediger in al hare actien / manierlijker van ommegang / hoogdravender in woorden / schrander en listiger om yet gewigtigs uyt te werken: gaende alle de omgelegen Volken verre te boven in couragie / en behendigheyt in 't handelen van de Wapenen; dat aen hun vorige daden / en het gebouw van hare Kasteelen en Vastigheden / genoegsaem af te nemen is.

Dankdag; Alles tot ons vertrek nu vaerdig zijnde soo hielden wy in het Slot Panakoke, als ook op onse Oorloogs-vloot / een solemnele Dankdag: Godt den Heer lovende en dankende voor soo grooten Victorie / die wy alhier door sijne bystant / en onse geringe Wapenen / verkregen hadden. Daer op toen alle de Lant-militie (behalven ruym vijf hondert mannen / ter bewaringe van het Slot geschikt) nae den Heer Truitmans Vloot vertrokken. Vier Schepen wierden geordonneert hier te blijven / om tot versterking van het Kasteel / als ook door over en weder te kruyssen / de Portugesen en Makassaren een bril op de neus te setten. De Ankers van alle de andere Schepen toen zijnde geligt / vertrokken van 't groot Celebes, en 't Koninkrijk Makasser, onder het donderent geluyt van 't grof Kanon; 't welk tot een Bon Voyagie, eerst van het Koninklijke Slot Samboupo, toen ook van onse Sterkte Panakoke, en daer op van alle de Nederlandse Schepen / ordentelijk wierde gehoort; 't welk onder een aengenaem geluyt van Trommelen en Trompetten / heel vrolijk in onse ooren klonk; doch niet te behaegelijk / maer ontsachelijk / in de ooren der Portugesen en Makassaren; die nu genoegsaem konden hooren / dat onser noch de voornaemste

en het vertrek der Nederlandse vloot.

Salutatien.

mate-

materialen niet en ontbraeken; om haer vyandelijk/ of ook anders te begroeten.

Op ten tweeden mael aen d'Eylanden Tanakeke zijnde gekomen; hebbende by ons de Makaſſerſe Geſanten/ met hare wonderlijke Schepen; ſoo verlieten wy den Heer Truitmans, die met de bequaemſte Schepen de koers en reyſe naer 't Koninkrijk Byma nam; om dan voorts van daer de ſtevens nae Solor en Tymor te wenden. Wy ſetten het toen met alle de andere ſwakke Schepen (de welke in de quartieren van Amboina, Tarnaten, en Banda afgeſloofd waren) onder de Vlagge van den dapperen Heer Admirael Johan van Dam, naer 't lang gewenſchte Batavia. Doch de Makaſſerſe Geſanten bleven noch aen d'Eylanden van Tanakeke ten anker leggen; dan ſouden met hare Schepen/ die geen hol water konden verdragen/ de huyege ſpring-tijt over zijnde/ op 't ſpoedigſt volgen. En wy/ de goede Wint waernemende/ zeylden voort: paſſeerden het kleyn Eylandeken Lubok; kregen de Kuſt van Java in 't geſigt: en quamen haeſt/ met een loutere voortgang/ op de Reede van de Javaenſe Stad Japare ten anker; daer wy verhoopten eenige ververſſinge te bekomen/ om ons doch wel/ voornamentlijke de sieken/ die wy van d'andere Schepen hadden overgenomen/ als ook de onſe/ een weynig te verfriſſen. Maer vonden voor ons (op dat niet nader en ſouden komen) de Boom en Haven der Stadt geſlooten; en men ſtelden ſig tegen ons in poſtuer: alſoo de Nederlanders de ſtad Palimban (op d'Ooſt-kuſt van Sumatra zijnde gelegen) verovert/ en t'eenemael hadden geruineert; om dat deſſelfs inwoonders twee Nederlandſe Schepen trouweloos overrompelt/ en 't volk ter neder gezabelt hadden. Doch wiert onſe revengie by den Keyſer of Mataran van Java (die ſig als Beſcherm-heer van Palimban oordeelde) verkeerdelijk opgenomen: ſturende nae Japare een ſtrict bevel/ met ordere/ geen Hollanders in de ſtadt te laten komen/ op pene van 't leven; veel minder deſſelfs Schepen met ververſſing en proviande te beſorgen. Ons wy te vergeefs alhier ten anker zijnde gekomen/ de ſelve dateliik wederom ligten/ en verlieten het verſtoort Japare; daer de queſtie wel haeſt bygelegt was. En ſtevenden/ om de Reys te vorderen/ voort langs 't hooge Landt van Java, met een goede wint/ ſtroom/ en gewenſchte voortgang; continuerende/ tot dat voorſpoedelijk/ en heel vrolijk/ voor het beroemde Batavia quamen aen te landen. Hebbende in dit avontuurlijk ſpeel-reysje nae Amboina, en door het meerendeel der Ooſterſe quartieren van Ooſt-Indien, ontrent ſeventien Maenden geconſumeert/ en van Batavia geweeſt: ſchuldig zijnde/ om den Almogenden te loven en te danken/ voor ſijn genade en vaderlijke beſcherminge/ te mywaerts betoont; dervoegen/ dat noyt geen ſiekten of quellingen (ſelfs in 't midden van ſoo veele ſwaerigheden en ongemakken) mijn leemen Hut hadden beſtormt.

Komſt aen Tanakeke van waer de Heer Truitmans naer Byma, Solor, en Tymor vertrekt.

Komſt op de Reede van de Stadt Japare.

Onluſt des ſelfs met de Hollanders, en waerom.

Des Schrijvers tweede komſt op Batavia.

Met onſe komſt op Batavia, wierden nu op deſſelfs Reede/ wel by de vijftig Schepen getelt; doch in den aenſtaenden nagt vertrok een Vloot van twaelf kloeke Oorlog-ſchepen/ onder de Vlagge van den Heer van der Laen, nae 't Noorden; om de ſtad Macouw, ofte Macao, de Portugeſen (waer 't doenlijk) te ontwringen. Verſtonden nu ook/ hoe dat op Batavia, over de Victorie van Makaſſer, niet alleen met het rontom afſloſſen van 't grof Kanon/ en met het aenſteeken van papiere Lantarens langs Wallen en

Dankdag, en Vreugdevieren aldaer.

en Straten / ook op de Schepen / en 't branden van Pik-tonnen / mitsgaders Vertooningen / Speelen en Vuur-werken der Chynesen, groote vreugde getoont / en lustig gezegeviert was; maer dat ook noch daer-en-boven / naer alle de Nederlandse Steden / Kasteelen / Vastigheden Logyen en Cantoren / alom in de quartieren van Asia gelegen / soude belast en ordere afgesonden worden / dat men over dese lang gewenschte Viktorie / Zege-vyerende soude triumpheeren: op dat ook in vreemde Koninkrijken / den florisanten staet der Nederlandse Maetschappy, te meerder glantz / luyster / en aensien mogten bekomen.

Komst der Makasserse Gesanten op Batavia.

Ondertusschen quamen in de Makasserse Gesanten / met haer vier wonderlijke Schepen / op de Reede van Batavia te belanden; de welke van den Heer Johan van Dam, en andere Heeren Gecommitteerden / aenstonts verwellekomt wierden / en genoodigt om met haer / in des Compagnies cierlijke Schip-praeuwen naer Lant te varen: 't welk aenstonts geschiede; quamen in de Rivier / en wierden / in 't voorby passeeren / van het Batavias Kasteel / met ettelijke schooten uyt grof Kanon verwellekomt / en voorts te midden door de voortreffelijke stadt Batavia, buyten de Nieuwe Poort geconvoyeert; daer tot haer verblijf een lustige Hofstede / met schoone vertrekken / Bogaerts / Hoven / en Plantagien verciert / bequamen / staende maer een weynig buyten de Stadt / ende langs heen den klaren Oever der vermakelijke Rivier van Jacatra; alwaer dese bruyne Gesanten van Makasser, met alle haer treyn en gevolg (die ongemeen groot was) haer verblijf quamen te nemen / om voorts bequame tijdt en gelegentheyd af te wagten / dat haer Ed. den Heer Gouverneur Generael en Raden van Indie, audientie soude komen aen dit Gesantschap te vergunnen.

Worden heerlyk ontfangen.

Optrek der Batavise Burgerye.

Korts daer aen sag men de Edelmoedige Burgerye der Stadt / en die van het braef Kasteel Batavia, waer onder de voornaemste Officieren der Schepen / als Opper- en Onder-kooplieden / Boek-houders / Chyrurgijns / Schrijvers / en andere / wierden getelt / seer treffelijk in de Wapenen / te voorschijn komen / trekkende cierlijk en seer fraey in ordre / door de voornaemste Straten en Wijken der stadt Batavia, tot dat op 't ruym en deftig pleyn voor 't Stadthuys waren geavanceert, daer na de jaerlijkse gewoonten / andere Officieren over de Batavise Burgerye wierden verkooren; en van daer toen wederom naer 't Kasteel gevordert zijnde / trokken driemalen rontomme het deftig pleyn / voor 't Hof den Ed. Heer Generaels Johan Maetsuyker; daer tot een besluyt van dese fraye aktie / door de Musquettiers / driemael salvo wiert geschooten / met een antwoort uyt grof Kanon van het Slot Batavia. Waer over de Gesanten van Makasser, en die van de Koninginne van Achin, dit hebbende aengesien / haer vol verwondering quamen te betoonen.

Augustus 1660.

De Makasserse Gesanten verkrygen een billyke Vrede met de Nederlanders.

De Makasserse Gesanten kregen wijders / tot verscheyde mael / audientie / daer het vordere soo wel succedeerde / dat eerlang een eeuwig-durende vrede / met desselfs Koning / en sijne Geallieerden en Bont-genooten / wierde geslooten; soo ten voordeel voor de Ed. Maetschappye, als oyt de Hoofden en Deelgenooten van dien / tegenwoordig hadden komen wenschen. Soo dat de Voorstanders desselfs / oorsaek vonden / om onse verkregene viktorie vry noch hooger / als in 't begin / te estimeeren.

En die wegens trouw-

Evenwel hebben tzedert de trouwloose Makassaren al wederom hare bedrie-

driegelijke byleggen/ wrede moorden/ en meyn-eedige schelm-stukken/ tegen d'onse aengevangen/ en met schrikkelijke tyrannyen aen de Nederlanders te begaen/ de Vrede gebroken: onse Natie/ de welke van verongelukte Schepen/ onder de Jurisdictie van Makasser zijnde belant/ en aldaer hun toevlugt hebbende genomen/ tegen 't regt van allen volken/ doot geslagen/ en goddeloos vermoort; hun roveryen ook alom plegende/ waer op een voordeelige wijse de Nederlanders konden agter halen: en magtige Oorlogs vlooten toegerust; onder anderen ook na 't Eylant van Botton, daer in het jaer van 1665. met tien duysent gewapende mannen/ aen Lant gevallen zijnde/ onse Nederlantse Kasteelen en Vastigheden belegerde/ en met een seer stoute furie (als verwoede Leeuwen en Tygers) quamen te bespringen. Doch den Heer Admirael Cornelis Speelman, van Batavia met schepen en volk derwaerts heen gesonden zijnde/ speelden soo met dese vredebreekers en stoute bespringers/ dat de Makassaren een groote nederlaeg bequamen. Continuerende desen Oorlog/ tot den jare 1667. als wanneer den Koning van Makasser, door geweldige nederlagen geparst/ de vrede wederom met d'onse heeft verkregen; doch andermael die trouwloos door de Makassaren gebroken zijnde/ heeft den Almogende/ de regtvaerdige Wapenen van de Ed: Compagnie, onder het kloek beleyt van dien dapperen Speelman, soo believen te zegenen/ dat onse lang-getergde Batavieren, in 't jaer van 1669. na veel hevige stormen/ furieuse rescontres/ en langdurige belegeringen/ niet alleen het magtige Koningrijk van Makasser, met alle des selfs Kasteelen en Vastigheden; maer ook alle de naburige Koningrijken/ die met Makasser quamen aen te spannen/ t'eenemael onder haer Gebied en Magt bekomen hebben: soo dat dit magtige Celebes, en alle de naburige Eylanden in 't Oosten/ onder de gehoorsaemheyt der Ed: Maetschappye zyn gebragt.

Trouwloosheyt der Makassaren, alle des selfs Koningryken, Eylanden, en Vastigheden, in hare subjectie.

Eynde van 't eerste Boek der Oost-Indische Voyagie.

WOUTER SCHOUTENS OOST-INDISCHE VOYAGIE.

TWEEDE BOEK.

Eerſte Hooft-ſtuk.

Den Schryver vertrekt ten tweedemael van *Batavia*, Noortwaerts na het Koninkryk *Arakan*. Paſſeeren de Straet *Sunda*, *Linie Æquinoctiael*, en d'Eylanden *Andamaons* en *Nicobaren*. Worden van een geweldige ſtorm, den *Olyphant* genaemt, beſprongen. Sware Zee-noodt, Perykel, Verloſſing, en aenkomſt in de groote Rivier van 't Koninkryk *Arakan*, en vorder opwaerts tot in de *Bandel*, *Salutatien*. Komſt der *Sikken* of Koninklyke Raetsheeren aen 't Boort des Schryvers. Deſſelfs hoogmoedigheyt, kleeding, bedryf, begeerlykheyt, en ſtatieuſe weederkeeringe naer het Hof.

Ongeſtadigheyt van der menſch leven.

Weynig ruſt is by den Menſch / in deſe ongeruſtige woelige Werelt te vinden. De ongeſtadigheyt van ſijn dagen / zijn het woelen der variabele water-baren des grooten Oceaens gelijk / een gedurige Ebbe en Vloet / van kommer / ſorg en wederwaerdigheden / doen hem hobben en tobben / en drijven hem voort tot aen 't eynde van ſijn leven. Van buyten komen hem dagelijks ontelbare perijkelen te beſpringen: d'inwendige paſſien overrompelen menigmael ſijn ziele. De redelijkſte ſelfs worden door hun eygen genegentheden vermeeſtert / door begeerlijkheden verleyt / en van de ſchoon blinkende werelt overheert. Somma / de menſchen kinderen worden bevonden wiſpelturige Schepſelen / en ſeer veelderley van aert te zijn.

Reys-luſt, een kragtige paſſie van de Ziel.

Sommige ſouden / door geene middelen / uyt haer Woning en Vaderlant / veel minder tot op de groote wateren konnen worden getroont. Andere wederom / worden uyt een gewenſchte ſtaet / en goede gelegentheyt / door een groote begéerte / om d'Uytlantſe wonderen te ſien / onwederhoudelijk derwaerts henen getrokken. En wonderlijk is 't / wanneer in den ſwakken menſch / de Reys-luſt over ſijn andere paſſien d'overhant heeft verkregen; dan vint hy hem ligtelijk / door ſijn te kragtige driften / driftig geraekt; en uyt een geruſtig leven / tot een onvermijdelijk val van ongeruſtigheden gebragt / en ſijn gemak in 't grootſte ongemak verwiſſelt; ja de ſoete

weel-

weelden en bitter verdriet / de nieuwsgierigheyt in gevaer / het Lant in Zee / de vryheyd in slaverny / de ruyme lugt in een eng en smeerig Schip / het bedde in een plank / de wijn in water / het broot in steen / en de geurige spijs in 't stinkend vleesch verandert: sijn oogen en ooren genieten niet meer het soet sijns Vaderlants; maer al wat een grondeloos diep en woeste zee / door schriklijkheden konnen verschaffen. De Reys-lust waerlijk is een kragtige passie van de ziel / de welke den swakken mensch kan trekken tot de alder-gevaerlijkste zeen / op 't hoogst der hemel-hooge Bergen / in d'angstvalligste wildernissen / ja tot aen het eynde van de werelt / daer selfs geen levendige schepselen konnen bestaen; verwinnende duysende van rampen en moeyelijkheden; de welke anders onmogelijk waren om door te staen.

Mijns belangende; als ik van de moeyelijke reysen van 't Oosten / en 't eerste in seventien Maenden wederom op Batavia was belant / besogt ik van stonden aen de vrienden en goede bekenden / die my / met een sonderlinge betaoninge van affectie / verwellekoomden / en vriendelyk ontfingen / bewijsende my (benevens een goed onthael) een onverdiende gunst en gewenschte teekenen van een groote genegentheyt. Maer dit konde noch evenwel mijn Reys-lust niet bedwingen / veel minder het verlangen uytblusschen / om naer andere Quartieren van Asia ook een reyse te mogen doen / om meerder vreemdigheden en wonderen te aenschouwen. Maer ons Schip / van wegens de moeyelijke togten in 't Oosten / vuyl / lek en seer ontramponeert bevonden zijnde / diende gekielhaelt en behoorlik eerst gekalafaet / eer dat bequaemheyt konde verkrijgen / om wederom Zee te kiesen. Daerom was het Eylandeken Onrust, drie mijlen van Batavia gelegen / ons eerste voor-landt: werwaerts heen vertrokken / daer men alle gedevaliseerde Schepen / der Ed: Compagnie (volgens de bequaemheyt des Eylands heen zend / om vertimmert / gekielhaelt / ofte gerepareert te worden: daer een goet getal Timmer-lieden / Smits / en andere / daer toe bequaem en dienstig / niet alleen zijn geordineert; maer ook woonagtig zijnde; de welke onder een strikte bestiering / dagelijks haer genootsaekt vinden / om sig selfs derwoegen te oeffenen / dat genoegsaem ervaren / dat den naem van Onrust, niet te vergeefs aen dit Eylandeken is toegepast. Wy dan alhier ook aengelant zijnde / was het onse Matroosen haer eerste werk / alle de Scheeps-beslommeringen te lossen / en 't Schip t'eenemael ledig te maken: waer op de Timmer-lieden haren woeligen arbeyt quamen aen te vangen / terwijlen wy dagelijks op 't Eylandeken Onrust ons vermaek genoten / en somtijds een kleyn togjen naer Batavia deden. Doch ons volk met het kielhalen nu besig zijnde / soo quam den Schippers jongste soon / door een aelwaerdig klimmen / te vallen / en sijn been te breken: dog wiert (door Godes hulp / en mijne vlijt) voorspoedig genesen. Eyndelijk wederom klaer geraekt / vertrokken; en op Bataviaes Reede gekomen zijnde / kregen van stonden aen order en last / en lading / om een Voyagie naer het beroemde Koningrijk Arakan te doen / ontrent ses hondert mijlen zeylens van Batavia zijnde gelegen: dat een reysje was na mijn sin / de welke met mijn Reys-lust t'eenemael scheen te akkordeeren. Klaer geraekt zijnde / namen ons afscheyt van de vrienden / en vertrokken op den 12 September anno 1660 van Batavia, met drie Schepen / altemael zijnde na 't Koningrijk Arakan gedestineert; namentlijk / wy met Hasselt als Admirael de /

Des Schryvers lust, om andere Landen in Asia te besien.

Vertrek na Onrust, een Eylandje niet verre van Batavia.

Dienstig om de schepen te kalefaten.

Des Schryvers reyse na Arakan.

de Hollantse Remedia, door ons op Makasser verovert / en dan noch het Vrymans Scheepje, dat eenen Willem van Hoorenbeek, van Haerlem, voerde. Wy passeerden / met een seer aengenaem lieffelijk weer / de Bogt en Hooftstadt van het Koningrijk Bantam, en quamen in de Straet of engte van Sunda, daer drie Hollantse Schepen ontmoeten / willende naer Batavia; waer van het eene van Cabo de Bon Esperance quam / zijnde vorder geweest om het Eylandeken Sr. Helena Nova op te soeken: dan sulks niet hebbende konnen vinden / onverrigter sake wederom herwaerts aen gekeert.

Komen in de straet Sunda, passeeren de stadt Bantam.

Doch wy voort-zeylende / passeerden de altijd groene vermakelijke Eylanden Dwers in de weg, alsoo genaemt / om dat het in de voornaemste engte van Sunda leyt / verder heen westwaerts / Krakatouw, Zibbesee, en Poele Besje, of Yser Eyland genaemt / altemael 't meerendeel onbewoont / en tot aen haer opper-kruyn met Wildernissen en digte Bosschagien zijnde beset. Spoedig dus buyten de Straet / en in volle Zee geraekt wesende / sette de cours / met een gewenschte zuyd oostelijke wint / en goede voortgang / westwaerts heen / tot dat vijf dagen en soo veel nagten aldus gestevent hebbende / ontrent hondert en vijftig mijlen / buyten de Straet van Sunda, en t'zeewaerts meenden geavanceert te zijn; van waer toen noort-west / en kort daer aen t'eenemael noorden quamen de cours te wenden. Maer kregen nu ongemeen duyster en donker weder / waer door by nagt van de twee andere Schepen / onse Makkers / afgeraekten. Passeerden alsdoen / naer gissing / de Zon en Lienie Æquinoctiael; en vorder heen na het noorden zeylende / quamen (sonder lant te sien) tot in de Bengaelse Zee, de Golf van Bengale genaemt; daer dagelijks hevige Travaden / geweldige storm-winden / en donkere regen buyen mosten uytstaen. Geraekten aldus / naer gissing (niet sonder veel perijkelen en gevaren) voorby de Eylanden van Andamanon en die van de Nicobaren. De variable / doch meest stormagtige winden en buyen toen ruymer bekomende / maekten een snedige voortgang; soo dat ons eerlang op veertien graden / of ruym twee hondert mijlen / benoorden des werelts middel-lijn gisten. Setten de cours daer op noort-oost heen / met een geweldige holle Zee / dysige lugt en swaere regen-buyen; soo dat geen heugelijk ligt / van Zon of Maen / en konde bekomen / om hoogten of peylinge te verkrijgen / ten eynde wy eenmael mogten ervaren / waer dat wy na soo veel dagen en nagten zeylens / waren henen belant: want alles quam op een blinde gissing voort te gaen; en meenden wy nu niet verre van 't Lant te zijn / aldaer ons een goede uytsigt was bevolen / om niet schielijk (insonderheyt 's nagts) op de veelvuldige klippen / zanden of stranden / (daer van niet verre konden zijn / te verzeylen / en deerlik door een ellendige schip-breuk te vergaen / noch ontrent tsestig mijlen binnen twee dagen en nagten / noort-oostwaerts hebbende gevordert; en konden alsdoen noch anders niet / dan dikke donkere wolken / en een onstuymige Zee bekennen / die met malkanderen t'eenemael scheenen vereenigt te zijn / en soo de bekommerlijke vaert noch te gevaerlicker maekte.

Het Eylant Dwers in de Weg, en waerom soo genoemt.

Geraken in volle Zee.

Verstroyen van een.

Bekomen Travaden, storm en onweer.

Uytnemende perykelen,

Maer de perijkelen namen noch toe / en insgelijks de rasende zuydwestе winden / die seer vreesselik quamen op te steeken / met een verschrikkelike holle zee / diens woedende water-baren ons na het laeg en klipprijk voorlant van Arakan, Bengalen, of Pegu, quamen te bonsen / daer wy niet magtig waren de lager wallen te ontworstelen: soo wanneer dit langduurig

op de kust van Arakan geleden.

durig Tempeest continueerden. Dus dorsten wy nu niet verder zeylen; en daerom alles (behalven 't schover-zeyl) ingenomen hebbende / leyden het met de voor-steven na de wint; en lieten het Schip op Godts genade drijven. De nagt quam wederom aen; die / even gelijk de voorgaende / soo donker was / dat men niet anders dan het glinsterig schuymen / der stortende Water-golven / konde bekennen; van de welke dat wy soo vreesselijk wierden geslingert en gesolt / dat de stoutsten haer selfs in groote verlegentheyt vonden: te meer / dewijl toen alles in soodanigen storm quam te veranderen / dat wy genootsaekt waren die voor den jaerlijks komende Olyfant te erkennen. Dryven op Godts genade.

's Jaerlijks in de Maenden September, of October, komt gemeenelijk in de Bengaelse Zee / een schrikkelijk Tempeest den kinderen van Neptuin bespringen: de welke nu eens de kust van Arakan, dan Tanassery, Pegu, Bengalen; of aen de west-kant de kust van Oryxa, en Coromandel bestormt. Gevoegen dat de hemel-hooge Water-golven / door hun verschrikkelijk storten / rasen en bonsen / de lager wallen doen dreunen en beven. Geen Ankers kunnen de Schepen houwen; die / by een lager wal geraekt zijnde / nootsaekelijk op de rampsaligste wijse moeten vergaen. En daerom wort dit geweldig Tempeest / by swarten en blanken / den Olyfant genaemt. Olyfant, een storm die 's jaerliks komt: en waerom so genaemt.

Wy dan nu in dees donkere nagt dese storm bekomende / konden niet beter doen / dan het Schip / als verhaelt te laten drijven: en vorder in dese perijkelen / ons in Godes almogende protectie te bevelen. Den Oceaen begon des middernachts sijne woedende Golven soo te verheffen / dat de selve menigmael Schip en Volk bedekten; waer door onse vlijtige Bootsgesellen werk hadden / om het invliegende water uyt te mannen / en met pompen en balyen haer best te doen; of souden anders wel haest gesonken hebben. Evenwel was de meeste vrees voor de Klippen / Rotzen / droogten en banken / die voor de groote Rivier van Arakan, en langs heen der selver Kust gelegen zijn; daer wy meenden niet verre van af te wesen: waer op in sulken hevig Tempeest vervallende / seekerlijk waren vernielt geweest. En waerlijk / onse vrees / bekommernis / en voorsigtige devoiren / wierden niet ydel bevonden; veel minder de gissing / die onsen ervaren Schipper / en brave Stuerlieden hadden gemaekt: want bevonden ons kort nae middernagt / wanneer de storm begon een weynig af te nemen / soo digte by de lager wallen van 't vaste Landt / dat met ons dieploot de gront / en 's morgens de Arakanse Kust vernamen. Dus dienden het hier met ons niet nader / of waren met Schip en alle de Menschen gesneuvelt / en seekerlijk vergaen; dan nu begon de storm te stillen: de donkere wolken (soo lang als in malkander gesloten) scheurden van een / verdreven / en wierden voorts door de lang gewenschte lieffelijke stralen der Zon geconsumeert. De wint liep om / en keerden nae 't Noorden; soo dat de verstoorde Zee voorspoedig quam te bedaren. Worden van dese Olyfant besprongen. Sware Zee-noot. Bekommerlyk heet. Worden verlost. Sien het Lant van Arakan. Bekomen goet weer.

Desen rasenden Olyfant komt 's jaerlijks ordinaer in 't eyndigen van de zuyder regen Mousson; die van de maent April af hebbende geduert / en scheydende in September, of October, gemeenlijk met soo fellen storm / als dan de soop beset; en sulks over zijnde siet men van October, tot in April of Maart, niet anders dan aengenaem / lieffelijk / en helder weer te gemoet.

't Welk wy nu ook remarquerende / ſo bevonden; want kregen nae ſoo veel ſukkeling / ſtorm / tempeeſten / miſt / nevel / en regen-buyen / nu lieffelijk weder / en ſonne-ſchijn / met een gewenſchte wint / en effene Zee: ſoo dat wy van den dooden wederom ſchenen verreſen / en levendig geworden. Dies loofden wy onſen genadigen Godt / voor ſijn beſcherming / en gantſch Vaderlijk beſchut; de welke ons even als metter hant / door ſoo veel duyſtere Nevel-buyen; donkere Wolken / harde Winden / en holle Water-baren / hadde geleyt / en oogen-ſchijnlijk by gewoont: want vonden ons nu in deſe morgenſtont regt voor de groote Rivier van 't Koninkrijk Arakan vervallen; die wy inzeylende / ontrent agtien mijlen landewaers in op moeſten. Sagen des middaegs twee Schepen / die wy in 't naderen / onſe malkers bevonden te zijn. Hier ſcheen de vreugt en vrolijkheyt weer te leven; alſoo wy niet weynig om malkander bekommert waren geweeſt. Quamen geſamentlijk onder het Eylant Butting: daer wy door ſnelle ſtroom / die uyt de Rivier quam / moeſten ankeren.

De Schepen geraeken wederom by malkanderen.

Hier lieten wy ſtraks de Prince Vlaggen waeyen / om de Arakanders met ververſſing aen boort te lokken; die / ſiende dat wy Nederlanders waren / quamen noch dien ſelven avont met een groote Kanoa aen de Schepen: mede brengende Hoenders / Eyeren / Viſch / en andere proviande / die ſy voor een geringe prijs aen ons verkogten. Bragten ons volk ook een Wegwijſer / of Loots / aen boord; die de Schepen tot in de Bandel, of by de Logye der Nederlanders ſoude brengen. Wy gaven de Kanoa toen een kleyn Brieſjen mee / om / voor heen varende / 't Nederlants Opperhooft onſe komſt bekent te maken: blijvende met de Schepen des nagts in de mont der groote Riviere van Arakan ten anker leggen.

De Arakanders komen met ververſing aen boort.

Des morgens vroeg / wanneer den dageraet begon door te breeken / zeylden wy met een kleyn koeltjen innewaerts aen: paſſeerden heel digt voorby verſcheyde ſteyle klippen en Rotzen heen / die in de mont van deſe wijde Rivier gelegen zijn. Kregen tegens den middag het lugjen uytter Zee; en benevens dien de opwaerts dringende vloet te baet. Vonden alhier 't vaer-water ontrent ſoo wijt / als 't Haerlems Buyte-ſparen te zijn. En ſagen ter wederzijts veel luſtige Velden / ſchoone Landsdouwen / en vrugtbare Boſſchagien; daer langs heen de Arakanders hare vermaekelijke Steden en Dorpen ſtonden gebouwt. De Harders en Harderinnen waren hier luſtig in de weer, om hare Beesjens tot de vetſte Klaver-wey te brengen. Verder heen ſag men hoog getopte Bergen / diens blaeuw-ſchijnende / doch in der daet heel groene opper-kruynen / den Hemel ſchenen te bereyken. En elders heen / ſoo verre men ſien kon / ſchoone vlakten; ook luſtige Valleyen / welke met Vrugt-bomen aengenaem ſtonden beſet. De Arakanſe Viſſchers quamen ons ook aen boort; en ſetten haer vangſt ons abondantelijk by. Vonden ons tegen den avont noch maer een kleyne mijl van 't Stedeken Oryenton te zijn: daer wy de ebbe bekomende / moeſten ankeren / om het volgent dag-ligt te verwagten.

Komſt in de groote Riviere van Arakan.

Deſſelfs hoedanigheyt.

Vermaeckelyke Lantſchappen.

Paſſeeren het ſtedeken Oryenton;

Des anderen daegs / toen d'afgelopen ebbe geeyndigt was / ligte men d'Ankers / en dreven in ſtilte met de vloet opwaerts aen; paſſeerende Oryenton, als ook deſſelfs Pagode, die ſeer heylig by de Arakanſe Heydenen wiert geeſtimeert: en daerom quamen dees Indianen, in dit Oryenton dagelijks hare Gebeden / Offerhanden / en vordere Godtsdienſtigheden te ver-

dat ſeer heylig by den Arakanderen word geeſtimeert.

de BANDEL of Reede voor de Stadt ARAKAN

A de kleding van d arrakanse mannen
B arrakanse speel vaertuigen
C arrakanse pagoden
D buffel hoeders die met de buffels dus over de revier weten te komen

verrigten: komende reysen van oost en west / om herwaerts aen een heylige Pelgrimagie te doen. Wy dese heylige plaets voorby geraekt zijnde / kregen een goeden wint; en avanceerden naer wensch / tusschen veel groene Rijs-velden / en schoone Landeryen door: passeerende volk-rijke Dorpen / die vermaekelijk waren om aen te schouwen.

Tegens den avont quam den Heer Geraerd van Voorburg, Opperhooft van de Nederlandse Comptoiren / in 't Koninkrijk Arakan, met sijn Lakno, onser aen boort gevaren; en hieten ons welkom in dit lustig Land. Wy ontfingen hem / en sijn gevolg / onder 't los branden van 't grof Kanon; en boden haer aen een goet onthael / en vriendelijk tractement. De nagt aenkomende / namen het zeyl-tuyg in / om soo lang als 't donker was te rusten: peurende 's anderen daegs weer voort; soekende (soo veel doenlijk) t'avanceren; tot dat wy nae twee dagen zeylens / opwaerts aen / tot by de Logye van de Nederlanders in de volkrijke Bandel, de Ankers lieten vallen.

Geraert van Voorburg, Opperhooft der Hollantse Logye, komt aen boort.

Aenkomst in de volkryke Bandel: daer de Schepen aen de Huysen en woningen worden vertuyt.

Hier maekten wy agter en voor de kabels en touwen aen Huysen en Wooningen vast; vonden ons hier maer een groote mijl van de Koninklijke Hooft-stad Arakan; en ontrent agtien mijlen landewaert in / te midden in 't Koninkrijk Arakan te zijn. Daer wy nu met de Schepen onse verblijf-plaets kosen; en vonden alhier de Rivier so naeuw te zijn / dat met laeg water agter malkander / als in een kil / ter naeuwer noot vlot konden leggen; zijnde met hoog water maer een Scheeps-lengte wijt. Leggende hier derhoegen tusschen Dorpen / Huysen en Velden in / dat nauwelijks 't water konden sien; dienvolgens heel vermaekelijk. Invoegen dat wy wel haest / de moeyelijkheden op reys geleden / quamen te vergeten.

Hoedanigheyt van de Bandel.

De Schepen aldus vertuyt en vast gemaekt hebbende / schooten (volgens d'ordinare wijs) het grof Kanon rontom ordentelijk los; sulks doende niet alleen tot bewijs van vreugde-teekenen onser Bon Voyagie, maer ook / om (volgens de gewoonte) hier door sijn Koninklijke Majesteyt van Arakan te saluteeren: die het ontsaccelijk gebons in sijn Vorstelijk Pallais genoegsaem hooren kon; vermits het donderent geluyt / met wonderlijke slagen en weer-galmen / door de Bergen en Valleyen klonk en dreunden. Daer op (tot een bewijs van 's Konings vrientschap t'onswaerts) alle de Zikken, en Raets-heeren des Konings / uyt den naem van sijne Majesteyt / onse Opper-hoofden quamen aen boort te verwellekomen; 't welk op dusdanig een wijse geschiede:

Salutatien met grof Kanon.

De Zikken, Ryks-raden van 't Koninkryk Arakan, komen aen 't Schip des Schryvers.

De lieve Son was nauwelijks met sijn heldere glans en lieffelijke stralen boven den Orisont geresen / of wierden de snedige Jelyaffen, of Roeygaleyen des Konings gewaer: die met veel wonderlijke Vlaggen / Topstanders / en Wimpelen; onder een aengenaem geluyt van Pijpen / Trommelen / en Schalmeyen / ordentelijk tot ons quamen genadert. Derhalven wy van stonden aen het Kanon verveerdigden; en lieten ook alle de Vlaggen en Wimpelen waeyen / en lustig op Trompetten blaesen; om soo groote Personagien wel en behoorlijk te ontfangen. Wy hadden met ons Schip de Brieven en Geschenken / van sijn Ed: den Heer Gouverneur Generael op Batavia, aen den Konink van Arakan behoorende / mede-gebragt; voerende daerom / als Admirael / de Vlagge van boven. Dies de gemelte Koninklijke Galleyen ons alleenlijk quamen aen boort geroeyt:

Jelyaffen, of Arakanse Roey-galeyen.

doch

doch heel manierlijk op een hoofse wijse. De grootste Sik, wesende de voornaemste Personagie / welke naest den Koning (gelijk als wierde berigt) het Rijk regeerden / quam d'eerste met sijn Galley (die heerlik was verciert) aen Boort / en trad met een ontsaghelik wesen / heel stemmig over; waer op d'andere Sikken, Raets-heeren / Grooten en Edele van 't Koninklijk Hof / ook altemael na met parade, uyt haere vercierde Jeliassen, te voorschijn quamen / en traden ordentelik over: wierden heel vriendelijk / door den Heer Voorburg, en onse Opper-hoofden / ontfangen / verwellekoomt / en tot in de Kajuyt geleyt; onder de vrolikke salutatien van het grof Kanon / van 't onse als ook van d'andere Schepen / dat nu rontom (tot een bewijs van vreugde en wellekoomst) aengesteken wiert.

De Zikken hun groot gevolg.

Alle dese Arakanse groote Personagien / wierden van sulken menigten Hovelingen / Staethouwers / Schryvers / Lakayen / Lijf-eygen en Wapen-dragers gevolgt / dat het binnen scheeps-boord van alle de menschen krioelden. En alhier konnen de vreemdigheden van andere Natien nu begluren / en haer stant / kleeding / ommegang / zwier / en wonderlijke manieren / aenschouwen / de welke wy bevonden aenmerkens waerdig te zijn. Wy stonden met de Stuur-lieden boven op 't half verdek des Schips / om de aktien deser volken op het nauwkeurigst te beoogen. Als eenige deser hooghertige Heydenen / en misschien noch maer de schrijvers en oppassers van de voornaemste Sikken, onder 't gemelde Verdek / en over de Stuur plegt / willende na de Kajuyt gaen / en ons siende / haer grootelijks over sulks toonden gebelgt te zijn / en gelijk als uyttermaten geaffronteert; vragende aen den Heer Voorburg, Opper-hooft onser Natie: Waer om dat men haer soo weynig quam te respecteren, dat selfs sijne slaven (wysende op ons) de plaets betraden, onder de welke sy, die sulke groote Meesters waren, mosten door passeeren? Waer op ons Opper-hooft haer seer vriendelik by der hand genomen hebbende / onser ontschuldigde / seggende: Dat alhier vremdelingen waren, en dien-volgens de kostuymen des Lants onkundig: Daer op hem tot onswaerts keerende / ons sagjens in 't Nederduyts toesprak / seggende: Ey, myne vrienden, treed wat aen een kant, of komt beneden: want dese volkeren zyn van dien aert, dat niemant onder eenig verdek of brugge wil door passeeren, soo lang die van andere wort betreden. Dies wy ons aldus / d'oorsaek deser ontsteltenis siende / van stonden aen van 't Verdek beneden quamen / en lieten haer in sulken ydelen glory / en opgeblasen hoogmoedigheyt / den vollen toom behouden.

Belaghelyke grootsheyt der Zikken en haer gevolg.

Hare conditie:

Deese groote Personagien waren meest altemael bedaegde Mannen / dikken lijvig van postuer; toonende een manhaftige onsaggelijkheyt in haer gelaet zijnde hoogdravende van woorden / ende vol trotse gesten in al haer aktien: egter tegens d'Opperhoofden onser Natien / vriendelik en vol complimenten. Waren wel bruyn van huyt; maer niet geheel swart / als andere volkeren van Asia. Gingen altemael kostelik / na de wijse van dit moedig en pragtig Koningrijk gekleet; met fijne stoffe en zijde Cabayen. Haer klederen scheenen / door geurige en wel-riekende speceryen / uytnemende geparfumeert te zijn.

Kleeding, en dragt.

De wedersijdse Komplimenten afgeleyt zijnde / wierden voorts dese Arakanse Grandes en Edelen / seer beleeft onthaelt. De brief / aen sijne Koninglijke Majesteyt behoorende / quam voor den dag; die in haer tegenwoordig-

digheyt / door onsen Schipper of Kapiteyn / aen den Heer Voorburg over behandigt wiert / die de gemelde bezegelde Missive / overal (volgens de costuyme des Lants) ten toon droeg / tot een betuyginge van de continuatie der voor heen beslootene Alliantie. Vorder wierden als doen dese Arakanse Edelen / en alleenlijk maer de voornaemste van den Treyn / yder met een geschenk van Peper / Nagelen, Foely / Muschaten en wat Kaneel / en daer-en-boven een groote vergulde Boek-spiegel vereert; daer over sy haer uytnemende vernoegt betoonden. Aenstonts sleepten elk als mieren / soo wel de Sikken selfs / als die wy meenden hare subjecten te zijn; ja de onmatige begeerlijkheyt van desen laet-dunkenden Arakansen Adel / quam door soodanigen actie dervoegen uyt te munten / dat al haer vorig respect by ons in rook verdween; dewijl nu bevonden / dat het dese groote Personagien / meer om 't geschenk / dan yet anders was te doen. De schenkagien met soodanigen yver dan nu aldus in de Jeliassen ingescheept zijnde / bereyde men alles wederom ten vertrek; de Opper-hoofden niet alleen van de Hollandse Logyen / maer ook die van ons Schip / maekten haer insgelijks ten Landtogt vaerdig / om de Arakanse Grandes te conduiseren / en de gemelde Missive (volgens d'ordinare wijse) tot in de Logye te brengen; om die daer in de respective Wooning van den Heer Gerard Voorburg, ter bewaring te laten verblijven / tot dat den Koning binnen de Hooft-stadt Arakan, in sijn Palleys / d'onse audientie soude vergunnen: op dat als dan de Batavise brief ende voor al de nevens-gaende geschenken (want sonder de selve soude het niet konnen geschieden) behoorlijk en met alle respect / aen de Koninglijke Majesteyt gelevert mogten worden.

Missive, van den Heer Gouverneur Generael Johan Maetsuyker aen den Koning.

Schenkagie aen de Ryks-Raden van Arakan gedaen.

Hun belaggelyke begeerlykheyt.

De Heeren Sikken, Raets-heeren / en vordere Grooten / met alle den Treyn / Staet-houwers en groot gevolg / vertrokken dan wederom in de vorige Statie van ons Boort; en kregen andermael veel eerschooten met grof Kanon: ook staken onse Opper-hoofden met haer naer Lant; doch om in dese gelegentheyt te vorderen / en nochtans met alle den Adel en Koninglijke Brief niet onder een brugge door te varen / sulks te schandelijk agtende: soo stonden albereyts een goet getal kostelijk opgepronkte Elephanten gereet en vaerdig / om de Grandes, Opper-hoofden / en Brief / naer onse Logye (die niet verre was) heen te voeren. Altemael opgeseten zijnde / branden wy van ons Schip noch andermael rontom eens los / het welk alomme door 't Lantschap klonk; tot een betooninge / dat de Vrient- en Bont-genootschap continueerde. Waer op de Sikken, met al haer gevolg / en wonderlijk gesleep / toen verder heen van de Logye / naer de Hooft-stadt Arakan, en 't Koninglijk Hof / met alle de Elephanten / heel statieus vertrokken: zijnde alle de straten en wandel-wegen / daer quamen door te passeeren / met Arakanse Mannen / Vrouwen / en Kinderen / die voor kijkers dienden / gevult.

Vertrek, en Statie daer in getoont.

Elefanten, en waer toe gebruykt.

Het tweede Hooft-ſtuk.

De Maen vertoont hem bloet-root. Gebergde Nederlanders komen in 't Koninkryk *Arakan*; en in een erbarmelyken ſtaet, aen het Boort des Schryvers. Droevig verhael der rampſalige Schipbreuk van 't Jagt *Coromandel.*

De Maen vertoont hem bloet-root.

WY vonden het in den volgenden avont volle Maen te zijn / als wanneer dit heerlijk Ligt ſig t'eenemael bloed-root quam te vertoonen / 't welk ontrent een uur lang duurde; waer op een Eclips volgde / die de Maen byna geheel verduyſterde; doch en duurde niet lang: want men ſag ontrent midder-nagt / dit blinkent helder en aengenaem Ligt / in volle glans wederom aen den Hemel ſchijnen.

Eclipſeert.

Droevig verhael van de rampſalige Schipbreuk van 't Jagt Coromandel.

Terwijl nu bequame gelegentheyt af wagten / dat het den Koning van Arakan mogte believen / de Nederlanders audientie te vergunnen / en de Bataviſe Miſſive en geſchenken te accepteren; ſoo quam ons alhier een ſeer droevige tijding in d'ooren donderen / namelik / dat een Hollants ſchip / door ſtorm / in Zee was omgeſlagen / en verongelukt / daer eenige hondert menſchen van geſneuvelt / en maer weynige te regte gekomen waren; dat deſe gebergde Nederlanders goet Peguaens wiſten te ſpreeken / en diergelijke omſtandigheden meer. Doch konden wy ſulks / om redenen / qualik gelooven; dan vonden eerlange / deſe droevige tijdinge / niet dan al te waer te zijn. Want den 22. October quam ons / des morgens vroeg / den Opperſtuurman van 't verongelukte Jagt Choromandel, met negen van ſijne gebergde Maets aen boort / en wiſten het voornaemſte van haer rampſalig ongeval / te verhalen / als volgt:

Negen Man komen aen 't boort des Schryvers.

Het Jagt Coromandel ſteekt met ontrent 500 Menſchen, van Paliacatte, nae 't Koninkryk Pegu.

Datſe met het Schip Coromandel, den voorleden maent September van Paliacatte, op de beroemde kuſt Coromandel gelegen / waren vertrokken / om van daer een Reyſe naer 't Koninkrijk Pegu te doen; zijnde vol gepropt van Paſſagiers / namentlijk wel vijf hondert Menſchen; die in verſcheyden Natien / als Coromandelders, Perſianen, Mooren, Bengaelders, en Peguanen beſtonden: de welke 't meerendeel met haer geheele Familie / Vrouwen / Kinderen / Slaven en Slavinnen / voor Paſſagiers (en onder 't beleyt der Nederlanders) de Reys aenvingen / om in het Koninkrijk Pegu, haer Commercie en affaires te verrigten: niet denkende op deſe Voyagie derwaerts heen (dewelke in agt dagen konde geſchieden) ſoo droevigen ongeval te ontmoeten.

In Zee geraekt zijnde / hadden eerſt lieffelijk weder / ſtil water / en een gewenſchte wint. Vier en dertig Nederlanders hadden het Schip in haer beſtier / en ſtevende naer het Ooſten; terwijl men onder de Paſſagiers geen kleyne blijdſchap en vreugde / van wegen het mooye weer / goede wint / en gewenſchte voortgang / quam te beſpeuren. De vrolijkheyt ſcheen alhier binnen 't ſcheeps-boort te woonen. Rontom hoorde men het vermakelijk geſang / 't geſpeel / het gelag / en duyſent mooye dingen. Het Schip dat voer gelijk op Rooſen; en dit lieffelijk weer / was 't grootſte gedeelte wel haeſt gezeylt: wanneer een yder al giſſing begon te maeken / om haeſt het aengenaem Lant van Pegu te betreden.

Vreugden in ſcheeps-boort, wegens het lieffelyk weder.

Maer

't Welk haeſt verandert. *Heftige ſtorm-winden.*

Maer helaes! 't was t'eenemael mis gereekent: want nu begon de lieve Zon / door nevel / miſt / en donkere wolken / ſig te verſchuylen; ſoo dat in plaetſe van dat heugelijk ligt / en aengenaem weder / de ſtorm-winden en buyen quamen de overhant te nemen. Verboegen dat haeſt door een holle Zee / en 't brullen der ſtoute Water-baren / de vreugde verdween / en de geſangen / vermaekelijkheden / en vrolijke diſcoerſen / in droevig geklag veranderden. En nam de verlegentheit ſchrik / en vreeſe te meerder toe / vermits de rankheyt des Schips / 't welk ligtelijk op d'een zijde viel; en daerom maer weynig zeyl konde verdragen. En daer by quamen nu harde winden / en holle Zee; en boven op 't Schip de ſwaerte van alle de Menſchen. Dies was nu een yder in grooten noot / door het ongemeen hellen des Schips; doch dat noch t' elkens wederom rees: tot dat ten laetſten door een geweldige ruk-wint / en het ſlaen der holle water-baren / het Schip gelijk te voren op zy geraekende / meeſt alle de Indianen (geen zeeboeten hebbende) nae de ly toe vielen; waer door het ranke Schip toen vorder om ver / en met de Zeylen en Maſten in 't water ſtorten; ſoo dat een groote menigte van de Paſſagiers; als ook den Chirurgijn der Nederlanders, door een invliegende Zee / beneden in 't Schip van ſtonden aen verſmoorden.

Rankheyd des Schips. *Het Schip wort om geſlagen.* *Veel Menſen daer in verſmoort.*

Onmogelijk is 't / de ellenden van die noch levendig waren / te beſchrijven; het voornaemſte ſal ik maer kortelijk hier verhalen. Rontom henen krioelden het nu van ſwemmers; daer de Vrouwen en Kinderen ſelfs haer ſogten het leven mede te behouden. Zeylen / Maſten / en 't Want / op 't water leggende / wierden van de menigte beſtormt / en nu met beſtorven handen aengevat. Yder een klauterde en klom / om op de bovenſte zijde van 't ongetuymelt Schip te komen: terwijl de wakkere Nederlanders ook lagen te worſtelen in dit grondeloos vat; en / ſoo wonderlijk / als onverwagt / de kleyne Boot en 't Schuytje (hoewel noch t' eenemael lek / en onklaer tot haer intentie) driftig kregen. Stukken van Zeylen wierden voort afgerukt / getornt / en geſneden / om de lekkagien (waer het mogelijk) digt te maeken. De kruys-ſteng van het Schip bekomen hebbende / voegden hem met veel hijgens en wroetens / tot een Maſt in de Boot; en de Vlagge-ſtok van het Agterſchip / tot het ſelfde in de Schuyt. En ſtelden op yder voort een kleyn (ſober / onnoſel Zeyl-tuyg toe. Invoegen door dit toe-getaekel / noch eyndelijk meenden ſoo ver geavanceert te zijn / dat middel ſagen / om (onder Godts hulp en zegen) eenige by het leven te behouden. Maer alhier ſcheen nu den bangen noot / en doodelijken yver / om 't lieve leven te behouden / eerſt aen den man te komen; want een groote menigte quamen nu (om haer lijf en leven te ſalveren) nae d' onnoſele Boot / en 't kleyne Schuytje geſwommen. Het yſſelijk gewring der handen / het naer gekerm / het bitter geſchrey / het ſmeeken / bidden / pogen / en worſtelen nae het kleyn Vaertuyg / was onmogelijk om aen te ſien. De boven drijvende zijde van 't ongetuymelt Schip / ſag men ook door een menigte ſchreyende Mooren, Vrouwen en Kinderen / noch bedekt; de welke met een ſtem / die ſteenen harten kon doen breeken / malkander den laetſten Adieu toe-riepen. In 't kort / men ſag de bleeke doot (dat vervaerlijke Monſter) hier ſeer verſchrikkelyk ſijn rolle ſpeelen. De Mannen / die doorgaens noch de kloekſte waren / ſochten in deſen noot met klimmen en

De Hollanders krygen de kleyne Boot, en het Schuytjen driftig. *Vrugteloſe devoiren der Indianen om het leven te behouden.* *Erbarmelyke ſtant.*

en klauteren / of al swemmende hare vrouwen en kinderen te genaeken / om (eer verdronken) aen haer den laetsten affchept kus te geven; dan wierden al dikwils hier in verhindert / wanneer dat sy / of hare lievelingen / door het gewelt der Water-baren / van 't Schip (genoegsaem nu in een weerloos Wrak verandert) wierden afgespoelt ; en afgemat zijnde / jammerlijk verdronken. Veele verdrenkelingen waren in malkanders armen gesneuvelt. De Moeders dreven met haer teere suygelingen op den hals / te midden in Zee / ademtogende nae het eynde. d'Andere / die dan noch de kloekste waren / en swemmen konden / quamen (om lijf en leven te salveeren) in sulken menigten nae de Schuyt en Boot geswommen / dat by soo grootter extremiteyt / en uytersten noot / ook noch het gewelt te voorschijn quam. En alhier bevont men dit spreekwoort waer te zijn / dat de liefde gemeenelijk van sig selven eerst begint. De noch overgeblebe Nederlanders, en eenige van de kloekste Indianen, waren alreets in Schuyt en Boot geraekt ; en vonden haer (sonder eenige Proviande / of levens-nootsaekelijkheden te kunnen bergen) soo geladen / datse geen Menschen meer konden / noch dorsten over nemen / of souden eerlang gesamentlijk met alle man / gewisselijk dan gesonken hebben ; waer door genootsaekt wierden / om geweldiglijk soo grooten getal ziel-togende bestormers af te keeren / die de handen (van wegen de schrik / en knellende banden des doots) soo vast aen 't kleyne Vaertuyg (of wat sy maer quamen aen te vatten) bestorven / datse niet sonder gewelt en konden los gemaekt worden / om haer van den selven te ontlasten. Eyndelijk door den grooten noot geperst / verlieten sy (vol schrik / en met benauwde zielen) het ongetuymelt Schip / en soo veel levendige Menschen: die nu met bestorven handen / en beklemde harten / nae den Hemel siende / haer zielen aen Godt / en Mahomet de (Moren haer opperste Propheet) genootsaekt waren op te offeren.

De Schuyt en het Bootjen verlaten het wrak, en de noch levende Indianen.

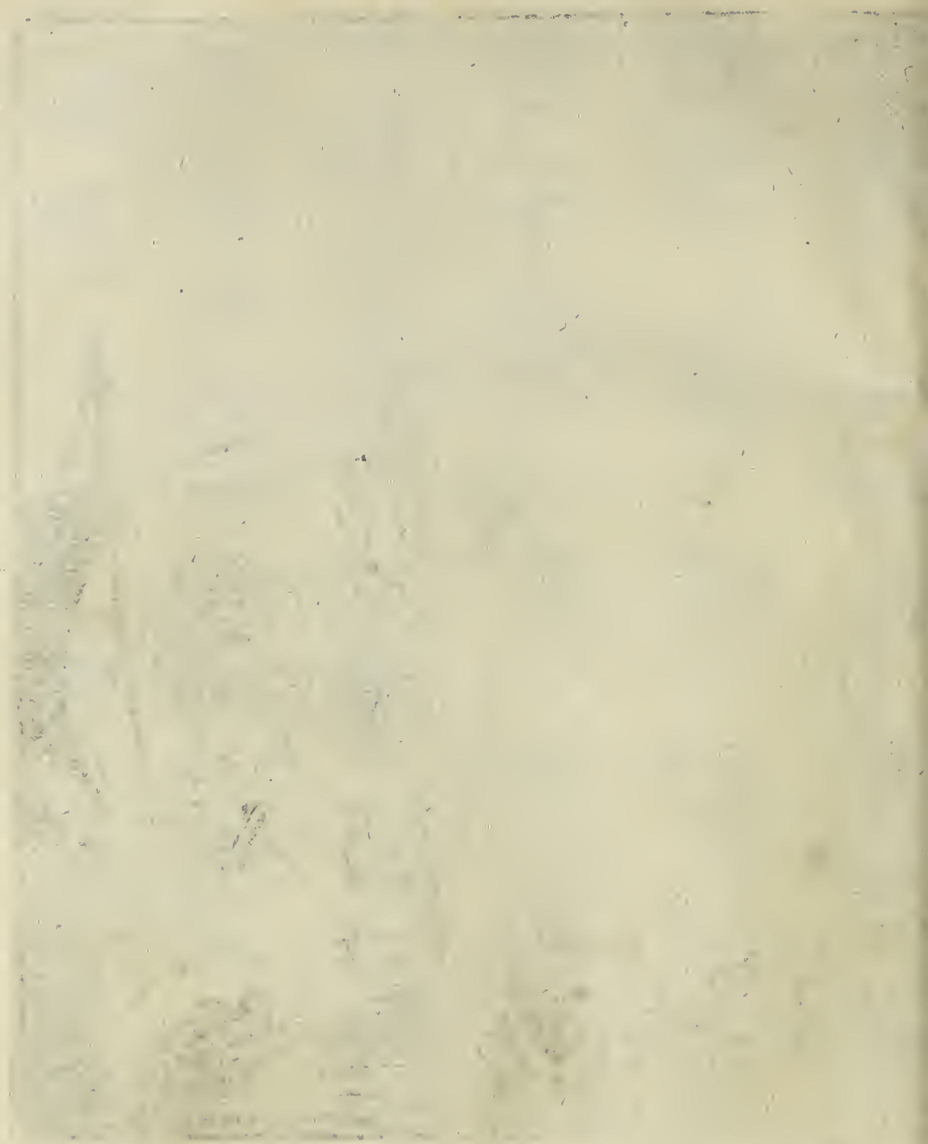
Vier of vijf en dertig Menschen / wierden van al de menigte / maer in het kleyne Bootje en Saloepje gebergt. Alle de andere mannen / vrouwen / kinderen / dogters / slaven en slavinnen / zijn in dit rampsalig en deerlijk ongeval / in 't grondeloose diep gesneuvelt / en jammerlijk verdronken. Want de boven-drijvende zijde van 't Scheepje / 't welk al gaende weg sonk / en konde niet lang tot hoop of steunsel dienen / aen soodanige worstelaers / die nu wroeten en worstelden nae het eynde. Een schreeuw / die staele gemoederen kon doen breeken / hoorde men (als de Schuyt en Boot vertrokken) nae den Hemel op-gaen. 't Gewring der handen / het doodelijk geschrey / en alle d'ellenden van dese rampsalige Indianen, waren uytnemende / en soo groot geweest / datse noch konden verschrikken den genen / die van dese tragedie waren afgekomen / en ons de selve quamen te verhalen.

Desselfs beklagelyk eynde.

De kleyne Schuyt / en het Bootje / dreven en sukkelden beyde nu daer henen / op de groote wateren van den hollenden Oceaen : waer van gedurig derwaegen wierden gesoolt / en gins en weder geslingert / dat ook (als d'anderen) met een onvermijdelijken ondergang wierden gedreygt. De koers wiert (op de genade Godts) door de stoute Water-baren / oostelijk aen gestelt; verhopende 't vaste Lant van Arakan, of Pegu, te naderen / en eerlang te sullen sien; om levens-middelen / en nootsaekelijk onderhout te bekomen.

Maer

112.
Fol.112.

Maer van stonden aen quamen nu wederom nieuwe swarigheden voort. Het Schuytje (te loom in 't zeylen) wiert door de Boot gesleept; maer sulks en kon, om het laetste genoemde Vaertuygs lekheyt, langer niet geschieden: waer door de luyden in 't Schuytje, van hare makkers afgesneden, en verlaten wierden. Het Bootjen toen vaerdiger in 't zeylen, peurden voort, om te vaerdiger (eer door lekheyt sonken) Lant te soeken. De Schuyt en het Bootjen geraken van malkanderen af.

Het kleynmoedig volk in 't Schuytje, te midden in 't grondeloos valk des grooten Oceaens, sig selfs nu dus verlaten siende, sogten haer makkers (soo veel hun doenelijk was) te volgen; dan al hun overig pogen was te vergeefs, dewijl sy den eersten nagt al waren van een geraekt. Die van de Boot meenden al wyt de gelukkigste te zijn; doch bevonden het naderhant anders. En tot een bewijs, dat den Almagtigen die soo wel kan redden, die onreddelijk schijnen te wesen, als andere die de verlossing alreets voor oogen sien; soo sal ons het verhael van dese ongelukkige komen dienen. Wy volgen eerst de kleyne Schuyt; daer in de arme Nederlanders, heel mistroostig, in duysent perijkelen, sonder eeten of drinken, ses dagen, en soo veel nagten, het door Godts hulp en sonderlinge versterking, gaende hielden; als wanneer sy (alhoewel t'eenemael magteloos, de vaste Kust van Arakan vernamen: en genadert zijnde, by een Arakans Vaertuyg raekten, van den welken dat sy wierden met spijs en drank begiftigt. De Schuyt komt te Lant; Daer op dese Indianen haer te landewaert in, en nae de Koning voerden: alsoo (volgens d'Arakanse Wetten) alle de vreemde Natien, niemant uytgesondert, wegens schip-breuk, en aenlandinge op de Kust van Arakan, in des Koninks dienstbaerheyt en slaverny vervallen. Doch dese gebergde Nederlanders, in het Pallais van d'Arakanse Majesteyt gekomen zijnde, wisten in Peguaense tael, haer droevig ongeval, en wat daer op was gevolgt, soo levendig te verhalen, dat ook in de Heydenen selfs, de medevogentheyt en barmhertigheyt ontfonkten: en van den Konink, en sijn Grooten, met nootsaekelijkheden niet alleen wierden beschonken; maer ook in vryheyt herstelt, en wederom tot haer Lantsgenooten afgesonden; en daer uyt de negen man in de Stadt Arakan. soo dat de selve nu aldus by ons quamen: en wisten voorder niet te seggen, waer dat de Boot, en hare Lantsgenooten waren belant. en verheugt aen het boort des Schryvers.

Doch quamen dese eenige dagen hier nae ook wonderlijk te regt, en in het Koninkrijk Arakan te Lant; maer hadden veel meerder avontuyr, en swarigheden uytgestaen. Sy (by ons komende) vertelden haer ongevallen aldus:

Datse met haer ontramponeerde lekke Boot, en vijf en twintig Menschen (tsedert datse van de Schuyt gescheyden, en voor uyt gezeylt waren, seer jammerlijk, eerst op Zee, en naderhant ook te Lande omgeswurven hadden. Seven etmael waren van haer in Zee, in duysende perijkelen, ellenden, en swarigheden, door gebragt. Eygen water, en brakke tranenvogt was haer voedsel; en waren in dese tijt, de rampen onuytsprekelijk geweest. Avontuyr van de Boot, met 25 man. Zyn 7. etmael sonder eten.

Dan sagen, en quamen eyndelijk by een boom-rijk Eyland; daer sy (gantsch moedeloos, flauw, en uytgehongert) te Lande getreden zijnde, alom heen in de wilde Bosschagien sogten, nae het geen dienden om noodig voetsel te bekomen; maer daer en was gantsch niet te vinden. Het Eylant (over al wilt, sonder Menschen, Dieren, en Vee) kon soo veel niet ver- Komen aen een wilt Eylant.

 schaffen,

schaffen / als tot een weynig onderhoud van haer ellendig leven / wierde
Leven 13. dagen van zure Tamarinde.
vereyscht. Alleenlijk eenige Tamarind-bomen, toonden haer groen / vo-
nig / en suer gewas; die van dees uytgehongerde sukkelaers voor een de-
licatesse wierde gekeurt / geplukt / en nae de maeg gesonden: waer mede
sy haer wel dertien dagen onderhielden. Maer dese rinse Compost causeer-
de wel haest soo hevigen pijn / krimping en lossigheid in het gedarmte / dat
wel haest twee van hare maets daer van quamen te overlijden.

Steken weder in Zee;
Door soo veel nooden / flauwten / en pijnlijkheden geparst / resolveerde
men eyndelijk wederom Zee te kiesen / om ander Land te soeken. In
't diep geraekt zijnde / stevenden oostwaerts heen; en quamen eerlang /
door een goede wint / en lontere voortgang / de vaste Kust van Arakan te
Belanden op de Kust van Arakan.
sien. Te Lande gekomen zijnde / gaven haer noot te kennen; en wierden
van eenige Boeren en Visschers mildadiglijk gespijsigt Daer op toen
pogende met de Boot / de groote Rivier van Arakan te soeken; en willende
Verliesen de Boot.
door de branding t'zeewaert steeken / geraekten met haer kleyn Vaertuyg
in de klem / en tegens de klippen; 't welk door 't stooten / bonsen en kraek-
ken / aen flarden / en quijt geraekt zijnde / quamen ellendig / arm en naekt
aen Lant; haer toevlugt nemende tot de inwoonderen van dit lustig oort.
Doch om te vorderen / verder in geraekt zijnde / waren genootsaekt (om
eenig voetsel te bekomen) den Arakanderen hun droevig ongeval / in de
Peguaense tael bekent te maken; doch niet te voorsigtig: want moesten
geswegen hebben / hoe dat van Choromandel nae Pegu hadden gewilt / daer
Worden van de Arakanders in versekering genomen:
tegens de Arakanders den Oorlog voerden / en groote vyanden van desselfs
ingesetenen waren. Dies namen dese domme Heydenen dit seer en euvel op:
de Nederlanders beschuldigende / namentlijk / dat sy de gene waren / die den
Konink van Pegu, haren vyant / met veel Oorloogs-amonitie / Wapen-
tuyg / en diergelijken / tegens de Arakanders quamen te versterken / en
en gevankelik te landewaerd in, naer den Koning gevoert.
te stijven. Waer op dat sy van stonden aen gevangen / en voor doot-schul-
dige wierden verklaert. Men wierp haer stroppen om den hals / en touwen
om den middel / en op der armen: wordende dus gevleugelt / en met strenge
Wagters omringt / geleyt / en over al wel bewaert; alsoo de Arakanders
meenden / hun Konink een schoonen dienst te sullen doen / met de arme
Christenen dus verseekert tot sijn Majesteyt te brengen: haer met weynig
Hun miserabelen stant
eeten en veel slagen geleydende van de eene Stad en plaetse tot den anderen;
daer dan staeg voor d'Overigheyt desselfs / een pertinent verhael / van al
hun ongevallen en rampen / moesten doen; genootsaekt zijnde het Peguaens
te spreeken / om d'Arakanders op hunne vragen te voldoen; die door hun
onverstandigheyt / overal uyttermaten qualijk namen / dat dese arme Ne-
derlanders nae het Koninkrijk Pegu hadden gewilt. Waer door dees
ellendige sukkelaers / als misdadigers wierden gehandelt: waren dik-
maels in lijfs-gevaer / en grooter vreese: moesten overal / daer sy quamen /
Worden voor groote Heeren gebragt.
voor de Regenten / en grootste Heeren der Steden en Vlekken: met stuypen /
nijgen en buygen / ootmoedige reverentie betoonen; ten eynde / op dat / in
plaets van slagen / een weynig onderhoud mogten bekomen. Doch on-
der des gebeurden een avontuyrlijk voorval; 't welk haer ligtelijk in de
grootste verlegentheyt hadde gebragt / soo niet de Edelluyden en Grooten
(waer voor dese bejegening geschieden) meer als d'anderen / medelijdent en
goethertig waren geweest.

De

De veelvoudige zure Tamarinde, dertien dagen lang op het wilde Eylant genuttigt/ causeerde noch lange na dien tijd/ een gruwelijke pijn/ krimpig/ en lossighept in het gedarmte deser bedroefde pelgrims: die op seekeren dag/ dus sukkelende/ voor een groot aensienlike Heer/ en sijn voortreffelik geselschap/ mosten komen: daer heen geleyt zijnde/ belanden al stenende/ in een wooning van aensien/ en door vele vertrekken/ tot in een grooten Zael/ daer veel Arakanse Heeren en Grooten/ met hare Vrouwen en Dames, op heerlijke Tapijten/ ontsaghelik rontom neder-saten; alwaer den armen Schipper (gemeenlik in de wandeling Jan Horl genaemt/ en soo in Oost-Indien best bekent) sijn volk in fraeye manieren/ en hoffse Complimenten willende voorgaen/ na 's lants gewoonten met krommen/ nijgen/ en buygen/ de t'saem gevouwen handen voor 't voorhooft drukkende/ vreemde actien/ in dese Arakanse groetenis/ en ootmoedige reverentie betoonden. Doch in dese beleefde oeffening (met verlof mijn leser) ontsprong den goeden man een wint van agteren/ welkers snel geluyt soo door de Zael of Kamer klonk/ dat sulks ter ooren van desen Heer Oversten indrong; de welke sijn bruyn gesigt hier door soo wonderlijk begon te trekken/ als of hy mostaert onder de neus gevoelde: en schudden over dese verandering van lugt heel dikmael het hooft; roepende over dit onverwagt voorval/ met een luyde stemme: Syuw, Syuw, foey, foey. Desgelijks deden ook alle de anderen/ soo wel vrouwen als mannen.

'T Gevaerlik ongeval van den Schipper.

En waerlijk dese verkeerde maniere van groetenis/ wiert seer eubel/ by dese Arakanse Heeren en Grooten opgenomen. Dies waren dese arme Nederlanders, over sulken overval van wint (die geen streeke op eenig Compas en hielt) uytnemende verslagen/ en soo gealtereert/ dat niemant van allen/ ook niet den verbaesden Schipper/ een eenig woort/ tot verschooning/ konde spreeken. Maer eyndelijk den Onder-stuurman/ Jan Spring van Haerlem, moed genomen hebbende/ nam het woord/ beleefdelijk den armen Schipper excuserende; en met een ootmoedig bidden: Dat toch haer Edelen, soo grooten faut, geliefde te verschoonen; vermits dit quaet sijn oorspronk van de sure Tamarinden quam te nemen: by het welke dat sy dertien dagen lang, haer droevig leven hadden moeten onderhouden; met soo deerlyk een gevolg, dat van het over-zure voedsel, twee van hare Makkers, in groote myserie waren gestorven, en sy, door d'onverdragelyke pyn, dervoegen afgeslooft, dat niet bequaem en waren, voor groote Heeren, en Me-vrouwen, te verschynen. Daer mede was de peys gemaekt: Den Schipper verhaelde my naderhant/ dat noyt in sulken vrees/ en doots-benauwtheyt/ was geweest/ als toen hem dit ongeluk over-quam; vreesende/ datelijk neder-gesabelt te sullen worden. Doch wierden nu door dit/ en het breeder verhael des Stuurmans/ by de Arakanse Heeren en Grooten/ geexcuseert. Men gunde haer spijs en voedsel/ kleeding en beter tractement/ dan van te voren: en hielp hier toe niet weynig de goede voorspraek en meedogentheyt van d'Arakanse Juffeeren/ die (na het scheen) dees blanke half-naekt-loopende Nederlanders, een goede genegentheyt quamen toe te dragen. Sy wierden alsdoen/ na goed onthael/ met beter geleyders/ en van hare Banden/ ontslagen/ na de naest-bygelegen Rivier/ in een Galay of Arakanse Jelyasse, gebragt; ende van daer toen verder heen/ de Rivieren op/ na de koninklijke Hooft-stad Arakan gevoert. Komende

Bekomen een beter tractement,

Worden na de hoofdstad Arakan gevoert.

de nu aldus voorby ons Schip gevaren / daer wy haer aen 't geroep / het welke sy (want het was 's morgens vroeg) bestonden te maken / leerden kennen; soo dat haer straks uyt handen van d'Arakanders quamen te verlossen / met belofte; dat ons doen / aenstonts door het Nederlants Opperhooft / den Konink soude worden bekent gemaekt / om de vryheyt onser Lants-genoten (door de wetten van 't Ryk / in 's Konings dienstbaerheyt vervallen) vriendelijk en ootmoedig te versoeken; dat ook terstont in 't werk wiert gestelt / en soo gelukte / dat haer de gulde vryheyt van d'Arakanse Majesteyt wierde geschonken. Men ordineerde haer toen altemael op ons Schip / ten eynde om met ons na Batavia te varen; doch wierden de laetsten voorsigtiglijk van ons gespijst / en stonden het meerendeel een swaere siekten uyt / eer wederom tot haer vorige stant en goede gesontheyt quamen: kleederen / en wat noodig tot haer welstant diende / wiert haer rijkelik toegevoegt; want / insonderheyt de laetsten / quamen in een seer jammerlike toestant by ons: men konde den Schipper en Koopman / van d'andere Maets / niet onderkennen. Veel meer bysondere en aenmerkens-waerdige avonturen waren haer voor-gevallen; die wy / kortheyts-halven / hebben over geslagen.

Komen aen 't Schip des ſchryvers.

Hun miſerable toeſtant.

Het derde Hooft-ſtuk.

De *Nederlanders* trekken met Geſchenken ten Hoof; verſchynen voor den Konink en Grooten Raed van 't Koninkryk *Arakan*. Hun moeyelyke reverentie en wedervaren. Hoedanigheyt van de Vorſt. Wederkeering. Rys-velden. Des Schryvers vermakelyke togten na diverſche Quartieren des Koninkryks *Arakan*. Vermakelyk Gebergt, Tanken en Vyvers, Stallen en groote menigte Elefanten; en hoe die gevangen en tam gemaekt worden. *Arakanders* hare nieuws-gierigheyt, tyd-verdryvers. Afgod van een byſondere grootte. Verblinde afgoderye der Heydenen.

De Nederlanders trekken met de Bataviſe geſchenken ten hoof.

NU quam het de Koninklijke Majesteyt van Arakan gelegen / om de Nederlanders te vergunnen / datse met de Geschenken voor hem mogten verschijnen. d'Ordere dan tot sulks / en met een ook Volk en Elefanten afgeschikt hebbende; soo vont men op een Sondag 's morgens vroeg / alle den toestel klaer en vaerdig / om van de Logye der Hollanders na de Stad / en het Koninklijk Palays / de reyse te beginnen; 't welk aldus toeging:

Voor eerst quam dan den Oversten Coutwal of Schout / zijnde Heer en Overste van de volk-rijke Bandel, geseten op een grooten Elephant / en reed met een ontsaghelik wesen / en op sijn Hoofs met witte kleederen van fijn Lywaet gekleet / met langsame treden voor-uyt / omeingelt van Laktayen / Lijf-schutten / en Slaven / die met haer naekte voeten langs een klayagtigen Dijk en ongemakkelijke harde steen-gront / mosten volgen. Daer op quam toen de Roos, of Onder-schout / ook even gelijk den oversten Coutewal, in staetie / kleding en pragt te volgen / en verselt als d'eer-

Statie.

fol. 117.

d'eerſte; zijnde van Arakanſe vrolike Baſen vergeſelſchapt / die met ſpeelen / pijpen / toeten en blaſen alom de wegen / vol toekijkers lokten / om deſe ſtaetie te aenſienliker zwier en glantz te geven. Geſchenken.

Daer op quamen de Nederlanders toen, met hare Geſchenken volgen / die in aerdig Japans Lakwerk, Spiegels, root Scharlaken, Speceryen, en andere waerdigheden beſtonden; rijdende 't Nederlants Opper-hooft / den Heer Voorburg, op een grooten Elephant geſeten / als d'andere / ſagjens voort / houdende de Bataviſe Miſſive, die aen den Koninck hoorde / gedurig ten toon / om dus aen alle de kijkers de continuatie van de Vrient-en Bont-genootſchap der beyde Natien / bekent te maken. Rontom de ſelve liepen ook Arakanſe knegten / padt-opruymers en bootzemakers: waer na dat onſen Schipper / Jacob Heynz. Mooker, met den koopman Dirk Fraey, doch beyde benevens malkanderen op een Elephant geſeten zijnde / quamen te volgen / en den tropen ſtatie te ſluyten / omcingelt van Hollantſe Muſquettiers / die nu en dan in 't marcheren luſtig quamen los te branden. Bataviſe Miſſive.

Op yder Elephant was boven op den rug een kleyne Tent / dervoegen om vorſt en buyk met koorden vaſt gemaekt / dat twee perſoonen benevens en gevoegelijk ter zijden malkander daer in konden ſitten: op yder Elephant ſat ook een ſwarte voerman ſchrijeling op de nek van 't beeſt / wetende deſe logge / onbeſchofte ſchepſelen / met een kleyn haekjen / ſeer gemakkelik te beſtieren. De Elephanten, hoedanig toegeruſt, en beſtiert.

Toen de marſch van deſen Treyn begon / wiert van ons ſchip het grof Kanon wederom los-gebrant / 't welke luſtig door al 't Lantſchap klonk. De ſtatie tot in de Hooft-ſtad Arakan, en door al 't gedrang tot aen het Koninklijke Slot gekomen zijnde / bereyden haer tot den Jntree na het Hof. De Coutewal, Roos en 't Hollants Opper-hooft, mitsgaders Schipper en Koopman / af getreden zijnde / wierden altemael door drie hooge dikke muuren en wijde ſteene-poorten / die het Koninklijk Palays beſlooten / na de audientie-plaets geleyt; maer door een menigte van Arakanſe Heeren / Hovelingen / Hellebaerdiers en Wapen-dragers zijnde geavanceert / ſoo moſten onſe drie Hollantſe Opper-hoofden / al haer gevolg verlaten hebbende / de ſchoenen van haer voeten trekken / en ſoo lange daer buyten laten / om ſoo heerlike plaetſe niet te affronteeren. Toen wierden ſy gelijker hant / na een weynig toevens / door veel geeſtige Vertrekken / heerlik overal / tot in de Koninklijke Zael / of Audientie-plaets geleyt / daer alle de grootſte Sikken en voornaemſte Heeren van 't Koninkrijk / op praghtige Tapijten / in koſtelijk gewaet / en met de beenen kruyſeling onder het lijf / ter neder ſaten. Aenſtonts moſten alhier de Nederlantſe Opper-hoofden, vaerdig op de hurken nederbukken / het aengeſigt ter aerden voegen / en voorts met t'ſaem-gevouwen handen voor 't voorhooft / diepe reverentie en ootmoedige nederſlagtigheyt betoonen. Eerlang quam toen den Koning ſelfs uyt een naby-gelegen en afgeſondert Kabinet / tot midden in deſen Koninklijken Raed verſchijnen: waer op een yder aenſtonts de handen voor ſijn neder-geſlagen voorhooft voegde / niet mogende ſoo grooten Vorſt aenſchouwen. Onſe Nederlanders lagen ook (als verhaelt is) neder gebukt ter aerden / om aldus aen de Koninklijke Majeſteyt / de ſchuldige reverentie te betoonen / ſonder eens opwaerts of na den Arakanſen Vorſt te mogen ſien. Staeg wierden ſy / in 't begluren na des ſelfs ſtant en

't Grof Kanon wort rontom afgeſchoten.

De Opperhoofden der Nederlanders komen in 't Koningl yk Palays.

Hun verſchyning voor den Koning en grooten Raed.

Hun moeyelike Reverentie.

Mogen den Koning niet aenſchouwen.

en heerlijkheyt / belet / en door twee Kamerlingen des Koninks (daer op passende) de hoofden nederwaerts gedrukt.

Hunne vergiftinge.

Door een Tolk wierden als doen een Brief / en Geschenken (doch in aller ootmoedigheyt) aen gestelde Mannen getransporteert; en den gewoonlijken Zegen-wensch / van d'onse / aen sijn Koninklijke Majesteyt / gedaen. Daer op den Konink door den Tolk liet vragen / nae de gesontheyt van sijn Ed: Heer Gouverneur Generael Johan Maetsuyker; dien hy (gelijk als met bysondere toegenegentheyt) sijn Broeder noemde; en diens wel zijn verstaende / betoonden hem over sulks verblijt te zijn. Daer op quamen aenstonts sijn Majesteyts Geschenken voor den dag; die wederom (als in recompense / en tot betuyginge van des Koninks ongemeene gunst) de Nederlanders souden geschonken worden. Voor eerst dan quamen Schenkagien voor den Ed: Heer Generael / die boven op de hoofden van onse bukkende Gesanten wierden geleyt; de welke (haer als noch niet durvende verroeren / om op te staen / of rontom te sien; de selve naderhant bevonden vier grove stukjens Arakans Lywaet te zyn / die nauwelijks drie Rijxdaelders aen waerdye konden ophalen. Onsen goeden ouden Schipper / en ook den Koopman / wierden yder ook twee soodanige stukjens Lywaet (door de uytnemende gunst van sijn Majesteyt) vereert / en haer ook als d'andere / door den Tolk boven op 't hooft geleyt: door wien dat sy den Konink / voor soo grooten betooninge van affectie / reverentelijk quamen te bedanken

Worden van syn Majesteyt (doch op een gierige wyse) beschonken.

Siet daer / mijn Leser / de groote gierigheyt van desen Konink; die in rijkdom / magt / en florisantie / geene Koninkrijken van Oost-Indien behoeft te wijken. Onse bukkende Gesanten hadden (hoe dat men daer op pasten) noch evenwel somwijl eens ter sluyk de Koninklijke Majesteyt begluert; en vonden hem ontrent agtien jaren out / dik en vet / corpulent en redelijk blank van lighaem te zijn: zijnde met kostelijke goude Armringen / Oor-cierselen / en Hals-cieraden / vol Diamanten / Paerlen / en allerhande edel gesteente beset en aengedaen; en met een rooden scharlakense Rok bekleet: hebbende op sijn hooft een Koninklijken Tullebant / met kleynodien rontom heen beset. Eyndelijk onse Nederlanders (nae 't scheen) genoegsaem hebbende gesien / vertrok weder van sijn Koninklijken Troon / en uyt de Vorstelijken Zael / na het Vertrek van daer hy te voorschijn was gekomen. Toen kregen de Nederlanders verlof / om van soo moeyelijken reverentie wederom op te staen; van 't welke sy sig soo kreupel vonden / dat nauwelijks hare beenen konden gebruyken. De laetste Komplementen hebbende verrigt / en van eenige Arakanse Heeren uytgeleyt zijnde; reden in vorige statie / met des Koninks Elephanten / van het Koninklijke Slot / en door de Hooft-stadt Arakan, wederom nae de Logie daer van daen aen boort geraekten: alwaer des avonts soo kreupel aenquamen / datse mijn raet van nooden hadden / om wederom op haer stel te komen.

De gestaltenis, kleeding, en ouderdom van den Vorst.

De Hollanders Krygen verlof om wederom te vertrekken.

November 1660.

De Reyse nae dit Koninkrijk Arakan was aengevangen / om van hier een lading nieuwe Rijs / en een goet getal Slaven en Slavinnen op Batavia te brengen. Doch de Rijs / dewelke wy verhoopten in te nemen / stont tegenwoordig noch lustig en schoon op 't velt te groeyen; en even schier soodanig als in ons Vaderlant het Koren / groen / hoog / en seer vermaeke-

Rys, hoe dat die in Indien wast.

maekelijk opgeſchooten / maer als noch onrijp ; en daerom moeſten wy ſoo lang in dit Koninkrijk vertoeven / en de bequame tijt af wagten / eer van dit heerlijk Gewas / de lading konden bekomen. Aten en dronken dan terwijlen om de koſt ; en namen dagelijks ons vermaek / in d'omgelegen Steden / Vlekken / en ſchoone Landeryen te beſien. Koſen hier toe playſierige Wandel-wegen ; ofte verkregen van het Hollants Opperhooft des Compagnies Lakno, dat een Galey was / daer wel 40 Slaven om de koſt / op moſten / en koſten roeyen. In 't midden was een heerlijke Tent / met Tafel en Bankken ; daer vermaekelijk konden ſitten / en playſierige Oorden en Landeryen / in het voorby paſſeeren / beſien. Voeren aldus ſomwijlen eens met dees Lakno, door veel ſchoone ras-vloeyende Rivieren / nae verſcheyde voorname Geweſten van dit Koninkrijk ; om ons nu door al het moeyelijk omſwerven / wat te verluſtigen / en te vermaeken / in het beſoek en het aenſchouwen der naeburige Landeryen / Boſſchagien / Bergen / Vlakten / en luſtige Valleyen. Somwyl koſen wy de wandeling nae het hoog Gebergt / ter regter zijde van ons gelegen / en met een groen kreupel-boſch ten meerendeel beſet / dog egter met bequame Paden voor den wandelaer voorſien : bewoont van Tygers / Slangen / en ſchadelijk gediert : waer van de eerſte wel dikmael tot in de Bandel, by nagt Honden / Schapen / Geyten / of ander Vee / ook wel de Menſchen quamen weg te rukken / en levendig te verſlinden : dog hadden wy (daer henen de wandeling nemende) by daeg geen noot. Van dit vermaekelijk Gebergt / kon men uytter hoogte de ſoete Rivieren / en klare Water-ſtroomen / met veel krullen en bogten / ſien door Velden / Boſſchagien / Steden en Vlekken / haren loop voltrekken. Verder heen ſag men de ſchoone Hooft-ſtadt Arakan, en daer in de vergulde Daeken van 't Koninklijk Pallais / door 't ſchijnen van de Zon gantſch heerlijk blinkende / en ſig op een uytſteekende wijſe vertoonen. Groot getal van Heydenſche Kerken / en Pagoden, ſag men alom in Berg en Dalen / van d'Arakanderen geſtigt. De luſtige Bandel, Hollantſe Loge / Tanken, Vyvers / Boomgaerts / en Speelhuyſen / toonden haer cierelijken ſtant en geeſtig weeſen. Agter deſe groene Bergen (daer van het altemael begluerden) kon men wederom neder dalen / tot in een playſierige Lantſtreek ; die (ſoo verre men konde ſien) van Hemel hooge Bergen wierden beſchut. Nae deſe groote vlakte onſe wandeling nemende / beſagen veel volk-rijke Dorpen ; en de ſchoonſte Landeryen / die een penne kan beſchrijven. Hier waren de Arakanſe Boeren en Boerinnen / met den Landt-bouw luſtig beſig. De Harders en Harderinnen lokten / op 't getoet van Horens / haer Vee (beſtaende in Oſſen / Koeyen / Schapen / Geyten / Swijnen ; en ook Pluym-gediert / als Hoenderen / Ganſen / Eenden / en diergelijke (aldaer het haer geliefde datſe ſouden aeſen en graeſen. De Rijs-en Akker-velden ſtonden hier alom heen ſoo groeyſaem en ſchoon / dat men eerlang verhoopten van het nieuwe gewas / de volle wenſch van rijpen Oegſt te ſien.

Des Schryvers vermaekelyke togten nae verſcheyde quartieren van 't Koninkryk Arakan.

Vermakelyk gebergt.

Tygers, haer ſtoutheyt.

Schoone vlakten, en vrugtbare Landeryen.

Somwijlen begaven wy ons ook eens nae de klare Tanken, 't welke ſoete Water-ſtroomen zijn / die in een groot getal door 't Koninkrijk Arakan, als ook in andere Landen van Aſia, gevonden worden ; zijnde gelegen te midden in 't groene velt / meeſt vierkant / en de ſommige vijftig / tſeſtig / tagentig / of ook wel hondert roeden groot / en uytermaten dienſtig

Tanken en Vyvers.

stig voor de Menschen / Dieren / 't Gevogelt / en alderhande Vee. In de selve wiesschen wy ons dikmael om koelt en adem-togt te-scheppen. Dan besogten wy eens de Arakanse Tuynen / Boomgaerts / en wel-riekende Lust-hoven; daer voor een civiele prijs de lustige Fruyten abondantelijk konden bekomen. Besogten ook dikmaels de groote Elephants-stallen / die niet verre van onse Schepen / in de Bandel, door de Arakanders waren gebouwt in de sommige stonden wel 18/ 20/ ofte 25 Elephanten / kleyne / middelbare / en grooten / ordentelijk / en ter wederzijts bezijden malkander aen paelen / soo verseekert / datse geen groot geweld en quamen te betoonen.

Luft-hoven

Elephants-stallen, en hoedanig.

Groot getal Elephanten,

Dese Elephanten worden alhier in dit Koninkrijk Arakan, en in de wilde Bosschagien / niet door geweld / maer list / en door het behulp der tamme Elephanten / gevangen; maekende scheeringen / hekken / en vaste betuyningen / daer in de selve worden gelokt / en door de tamme verstrikt / gedwongen / en voort van d'Arakanders gebonden / geknelt / en soo verseekert / dat niet magtig en zijn haer groote magt in 't werk te stellen; dan in de gemelte groote stallen dus metter tijt bequaem / en tam gemaekt zijnde / worden door Mannen (daer toe gestelt) geleert / en even als Menschen onderwesen / bequaem gemaekt tot 's menschen dienst: kunnende proimt verstaen en begrijpen / het geen tot haer gesprooken wort; gaende in een beleefde gehoorsaemheyt / behendigheyt / en zedige manieren / niet alleen alle d'onredelijke schepselen / maer ook dikmaels het meerendeel der Menschen te boven. Wy sagen hare goede conditien / en leergierigheyt / met verwondering aen; ook hoe de Mooren en Arakanders de selve tot een hooge prijs / van eenige duysende Ropyen het stuk verkogten. De sommige wierden met Vlotten en Bruggen / in Schepen der Mooren geëmbarqueert / en soo nae andere Landen en Koninkrijken van Asia verboert.

en hoe de selve worden gevangen, en tam gemaekt.

Wy begaven ons ook op seekeren dag / met onse agt liefhebbers / in Kompagies Lakno, nae een van de vermaertste gewesten des Koninkrijks Arakan; daer henen verscheyde playsante Stedekens / lustige Dorpen / en wel riekende Lust-hoven / Hofsteden / Boomgaerden / en Landeryen besagen. Voeren alwaer het ons lusten en beliefden / met onse groote Lakno aen de wal; daer landewaerts heen de wandeling kiesende / naeukeuriglijk op der selver staut en wesen / oogen en sinnen lieten gaen: doch wierden in het door-wandelen deser ver-gelegene oorden / van een goet getal Arakanders, Mannen / Vrouwen / en Dogters / met verwondering aengesien / gevolgt / en tegens onse wil geconduiseert; tot dat wy genootsaekt waren wederom in de Lakno te gaen / om soo de nieuwsgierigheyt der Indiaenen te ontwijken / alsoo op sommige plaetsen de straten niet wel en konden gebruyken / van wegens de nieuwsgierige menigte; waer van selfs ook wel de voornaemste (immers nae 't scheen) met de groetenis van Salamma, ons vriendelijk versogten een weynig stil te staen / om ons ter degen te besien; en sulks haer toegestaen zijnde / toonden haer over onse blankheyt verwondert: voegende hare swarte handen / en opgestroopte armen by de onse / en toonden ons dan al lacchende een vriendelijk gelaet; dies wy genootsaekt waren om te gelooven / dat dese Arakanders noch weynig Nederlanders in dese gewesten hadden gesien.

Arakanders hare nieuwsgierigheyt, in het besien der Nederlanders

Doch om dese nieuwsgierige kijkers te ontgaen / begaven wy ons te spoe-

Fol. 110.

spoediger van soodanige plaetsen / met de Lakno elders heen / tot daer in het groen / niet verre van een lustig Dorp / ons heel vermaekelijk middagmael hielden; dienden ons van de koude keuken / bestaende in gebraden Hoenders / Eendt-vogels / klein-gebeent / Eyeren / en soo voorts; en dronken met een Roemertjen Sek / en Persiaense Wijn / op de welstand van ons Vaderland, en der Vrienden gesontheyt / met malkander nu eens een glaesjen om: dus konden wy 't hier wel stellen. Veel klugtige tijdt-verdrijvers / van Springers / Speelders / Dans-hoeren / en vrolijke bassen / wisten ons hier ook in 't groene velt te vinden en stelden haer konsten (om drink-gelt te verdienen) in 't werk. Doch wy van daer ook met onse Lakno vertrekkende / quamen eerlang in een ander Stedeken; daer verscheyde Heydensche Tempelen / en Afgoden van wonderbare grootte / wierden gesien. Wy traden onder anderen in een der selver / die wy meenden wel de voornaemste te zijn; met trappen (in klippen uytgehouwen) opgaende; daer een der grootste Beelden van 't Koninkrijk Arakan vernamen: ja scheen selfs de broeder van den Reuse Goliath te zijn. Hy sat gelijk als de andere Arakanse Goden / met sijn onbeschofte beenen kruysling onder het lijf; gelijk de Snijders in 't Vaderlant. Sijn lange door-geboorde onderste oor lellen / die (nae gewoonten van d'Arakanders) tot op de schouders hingen / waren kostelijk verciert met alderhande moope dingen / en oorbehangselen. Desen Afgod (opperste van alle de Arakanse Goden) was van modderig klay gekneet / gewrongen / en tot eenen steenen Godt gedroogt / swart geschildert; en (om geen kouw te lijden) nae de wijse des Lants / met een cierelijk gewaet omhangen en gekleet. Sijn aengesigt / bloote boesem / en handen uytgesondert / waren geheel vergult. En voor hem lagen Bloem kranssen / Kruyden / Bloemen / Gommen, Fruyten / en Rijs; benevens alderhande fruytsterpen / van Sijde katoen / en Garen: op dat dien grooten Godt van steen / doch niets en mogte komen te ontbreeken.

Vermakelyk middagmael in de groente.

Arakanse Tyd verdryvers.

Een Tempel, en Afgod, van een bysondere grootte gesien.

Terwijlen wy den steenen Tempel / daer in dit wanschikkelijk Monster sagen / quamen de Arakanse Talpooys, (dat hare Papen zijn) en vielen voor desen Afgod neder; en hare Gebeden met een sonderlinge swier / en teekenen van ootmoedigheyt hebbende uytgestort / voltrokken hun Offerhanden: bestaende in wel-riekende kruyden / en Bloemen; songen en quinkeleerden als dan / met een betooninge van een wonderlijken yver / en het bedrijf van duysent breemde grillen

Talpooys, Arakanse Papen, hare Godsdienst, Offerhanden, &c.

Den Tempel / daer in desen vermaerden en grooten Afgod sat / was tamelijk ruym / ront / en boven Piramidaels-gewijs toelopende; zijnde van steen / en op een hooge Steenrotze gebouwt / omtrent de dertig trappen van beneden op-gaende. Insgelijks waren ook d'andere Pagoden, en Afgodts-huysen / op hooge verhevene plaetsen gebouwt. Selfs door het geheele Koninkrijk Arakan, waer dat wy quamen / overal sagen wy de Heydense Tempelen op de hoogste Heuvelen / Bergen en Steenrotzen / geplaetst: 't welk ons aen de Hoogten van de kinderen Israëls dede gedenken / daer mede sy den grooten Godt soo grootelijks quamen te vertoornen. Wy dan nu dese verschrikkelijke Afgoderye der Heydenen selfs dus hebbende gesien / keerden met onse Lakno wederom; en sagen noch onderweeg de schoonste Landeryen / Hofsteden / Boomgaerts en Lust-hoven /, dien

ik opt ter wereldt sag. Traden op sommige plaetsen aen Land / en besagen der selver Neering-rijke Marckten en voornaemste Oorden / daer het somwijl krioelden / wegens de groote menigte des volks. Dus voorderende / quamen wederom in de Nederlantse Logie / met vreugden en blijtschap aen / en genooten meermaels dus een groot vermaeck / in het besoeck / doorwandelen ende besien van de voornaemste quartieren des Koningrijks Arakan.

Het vierde Hooft-stuk.

Beschryving van de vyf-jarige verschyning des Koninks van *Arakan*, die met groote pragt en heerlikheyt geschiet. *Sultan Chausausa*, *Prins der Mooren*, komt uyt *Bengalen* in 't Koninkryk *Arakan* gevlugt. Verhael des oorsaeks, beginselen, voortgang, en ophouding der groote Beroerte en Oorlog, in de Ryken des *Grooten Mogols*. Bloedig en listig bedryf des *Orang-chefs*, de welke door Broeder-moort, bedrog en list, de *Mogols* kroon, en Koninklyke Scepter krygt. Beroerten in 't Koninkryk *Arakan*. Brand, Krygs-toerusting, en deerlik eynde van *Sultan Chasausa*.

Korte beschryving der vyf jarige verschyninge des Konings van Arakan,

ALle vijf Jaren / en gemeenlik dan / op den vijftienden dag der maent November, laet hem den Konink van Arakan, tot buyten sijn Paleys / en door de groote hooft-stad Arakan, publijklik aen alle de wereldt sien: en voor noch na dien grooten verschijn-dag / sal sig niemant opt bestaen / of die vermetelheyt gebruyken / om de Koninklijke Majesteyt te sien; ten ware dat yemant in eer- en Opper-ampten van Staet / soo hoog in top van glorie was gesteygert / dat die (doch met bewilliging van de Vorst) de aldergrootste eer en gunst geniet / van sijne Majesteyt te mogen aenschouwen; welkers persoon en waerdigheit alhier (immers na wereltlijke schijn) ten Hemel wort verheven / en als een Godt aen-gebeden.

Desen gewenschten dag / van de vijf-jarige vertooninge des Koninks / wiert nu van yder met verlangen te gemoet gesien; immers die (gelijk ware Patriotten behoorden) haren Vorst en Konink beminnen. De Boden en Posten vloogen / al in 't begin van onse komst / door alle Quartieren van 't Koninkrijk / om grooten en kleynen bekent te maken / dat op den vijftienden November de groote Processie des Koninks / en sijn publijke vertooninge / waerlik soude geschieden. De bekentmakinge van sulks / was met een ook aen alle de Onderdanen van 't Koninkrijk / een strikt gebodt; dat alle de Mans en Vrouws-persoonen die gesont / en tusschen de agtien en sestig jaren ouderdom bereykten; mosten op dien dag binnen de hooft-stad Arakan verschijnen / om de vertooninge des Konings by te woonen; of anders / by gebreeke van dien / tien stuyvers komen te verbeuren.

Voorwaer een geestige practijke van desen Konink / om een ongelooflijke

fol. 123
Eerste deel
fol. 122

lijke fchat by-een te fchraapen. Het Koninkrijk was magtig / en uytter-maten volk-rijk / de Steden en Vlekken krioelden overal van den grooten overvloed der menfchen ; van den welken het maer weynig (ten aenfien van foo veel hondert duyfenden) beliefden / ofte gelegen quam ; infonderheyt die wat verre heen woonden / om een reyfe na de hooft-ftad Arakan te doen. In voegen / dat van hondert / nauwlijks tien / ter optogt togen: dies dit gebod / en foo geringen boeten / de Koninklijke fchat-kift met een fomme van eenige Tonnen Gouts / foude komen te verrijken.

Doch andere noch evenwel / van dien het konde gebeuren / door de nieuwsgierigheyt bekruft / begaven haer dagelijks / van diverfche Quartieren des Koninkrijks / op reys naer 't Hof / om daer de pragt / de luyfter / en Koninklijke vertooninge van de Arakanfe Majefteyt te fien. De wegen van alom heen / die ter Stadwaert liepen naer 't Vorftelik Palays / krioelden van Reyfigers / die hun optogt quamen derwaerts heen te nemen ; doch infonderheyt de Rivieren en foete Water-ftroomen / langs de welke dat men nu dagelijks alderhande foorten van Arakans vaertuyg fag : de fommige uyttermaten cierlijk en vermaeklijk / met openftaende Tenten / en opgebonde Gordijnen ; daer in Mannen / Vrouwen en Kinderen konden fitten / eten / leggen en flapen / op Alcatyven fit-kleederen / en Matraffen, terwijlen haer flaven daer buyten met Pangayen of roeyen / de reyfe vervorderde : een groot gedeelten haer paffagie voorby ons nemende / om het gebouw van onfe kloeke Schepen te befien / de welke sy met een uytnemende verwondering van alle kanten befagen ; hadden haer grootfte fpeculatie in het beelde-werk / dat tegen de Spiegel van ons agter-fchip / en boven de Galderyen was gemaekt. die met groote pragt en heerlikheyt gefchiet.

Eerlang krioelden aldus de volk-rijke hooft-ftad Arakan , en alle des felfs omgelegen land-ftreek door het onnafpeurlik aental menfchen / die nu verlangende dag en uur verwagten / om foo grooten heerlikheyt en ftatie te fien.

Den fchoonen morgen-ftont der Vorftelijke verfchijn-dag eyndelik nu gekomen zijnde / fag men voor het Koninklijke Slot / ftaende ontrent te midden in de Stadt: de Pleynen rontom heen opgeruymt / en met hoog verhevene ftellagien / fpeel tooneelen / en konftige vuur-werken opgefchikt ; de voornaemfte ftraten en wegen fchoon klaer gemaekt / en daer 't fcheen noodig te wefen / met leuningen en affchutfelen beforgt. Een groote menigte van Pad-opruymers en Soldaten / waren op d'ordere van de Hovelingen / alreets ter baen / en overal in de weer / om foo vreeffeliken toevloeping der nieuwsgierige te ftutten ; op dat die binnen de voor-geftelde parken / voor de Koninklijke vertooninge / plaets noch heerlikheyt benamen.

Onder het aengenaem geluyt van Arakanfe trommen / trompetten en fchalmayen / quam de Koninklijke Majefteyt dan eyndelik uyt fijn Vorftelijk Palays / en tot buyten het groote Kafteel gereden en gefeten op een tamelijke witten Elephant / te voorfchijn : zijnde met de koftelikfte kleederen van Afia bekleet / met peerlen / edel gefteente / en fchoone juweelen alom befet / en met een Koninklijken Tulbant / en Kroon van een onwaerdeerlijke fchat / op 't hooft gansch heerlijk verciert en aengedaen ; vertoonende een ongemeene glantz van Koninklijke Majefteyt en heerlikheyt ; fit-

tende met de beenen kruysling onder 't lighaem / in een Vorstelijke Tent / die boven op den rug des Elephants was toe-gestelt; des selfs nek wiert door een Arakans Edelman bereden / en 't logge beest door sijn beleyt bestiert.

Desen witten Elephant was schoon en groot / en eierlijk met Sprepen en Behangselen / vol Borduersel en gestikte Peerlen behangen en opgepronkt: als ook ongemeen geestig toegerust / om soo grooten Personagie te voeren; gaende heel langsaem voort; zijnde manierlijk / tam en zedig en (naer 't scheen) door Hoofse leeringen bequaem gemaekt / om op sijn hooge rug / in desen dag / den Arakansen Vorst, in glory en heerlijkheyt / aen al de werelt / dus Zeeghaftig te vertoonen.

Een heerlik Zonne-scherm wiert / tot afweeringe van des Zons heete stralen / boven 't hooft des Konings / door sijn Edelen gedragen. Rontom de Koninklijke Majesteyt sag men een groot getal aensienlijke personagien te voet gaen / om des selfs statie te vergrooten; ook daer benevens Arakanse Helden, met hun geweer / bestaende in geestig wapentuyg / voorsien; om tot bescherming den Koning / in sijn omrijdinge / by te woonen.

De Vorst was met een langsame tret en trage voortgang / onder het brolik geklank der heldere trompetten / en veel aengenaem speeltuyg / nauwlijks voorby gereden / wanneer een Prins der Moren, een voornaem Heer / en een der grootste Sikken van 't Koninkrijk Arakan, de Vorst in een Koninklijke pragt en heerlijkheyt / quam sagjens agter na gevolgt / ook op een schoonen vercierden Elephant geseten / en met een groot gevolg van wakkere mannen / de welke voor Staet-houwers en Lijfschutten dienden / rontom verselt.

En agter dese quam toen vorder / een voor een / al d'andere Sikken, en voornaemste Grooten van 't Koninkrijk Arakan, ordentlik naer hun qualiteyt te volgen / yder op een heel eierelik opgetooyden Elephant geseten zijnde; vertoonden een Koninklijke pragt / en wierden / even gelijk de Vorst / rontomme door Lijfschutten / Pagien / Lakayen / Speel-lieden / en Bootsemakers omcingelt / en op een vermakelijke wijse geconvoyeert.

Een trage voortgang / en soo langen reeks van Elephanten / yder met een aensienlijken treyn en groot gevolg / en altemael gansch heerlijk opgetooyt; hadden al een geruymen tijdt van doen / eer dat in ordere naer malkanderen over het pleyn voor 't Koninklijke Slot / en verder stadwaerts in-getrokken waren. Noyt en wierden (na 't scheen) soo vele Schatten / van uytmuntende Juweelen / Gesteenten / Gout / Silver / glans en pronk-cieraden / van schoone Stoffen en Klederen by-een gesien. De edele Steenen / Diamanten / Peerlen en Robijnen / gaven de schoonste luyster / die een penne kan beschrijven. Het Gout en Silver dienden tot een verwondering aen alle den geenen / die de heerlijkheyt en mogentheyt / van desen Arakansen Koning / en sijn Eedelen / quamen aen te schouwen: de cieragien / klederen / sprepen / helmen / als ook het blinkent wapen-tuyg / van zabels / hellebaerden / lancyen / pijlen en bogen / slingers / assagayen en ligt schiet-geweer / vertoonden alom een sonderlinge zwier van aerdigheyt. De menigte kleyne vlaggen en vaendels / wimpelen / en voornamelijk de geestige Zonne-schermen / maekten alle den treyn te wonderlijker om aen te sien; en 't gespeel op alderhande Instrumenten / een geluyt / die ooren en herten derwaerts konde tronen.

Van

Van Arakanse Talpooys, Papen en Musikanten / wiert de agterhoede van desen Koninklijken treyn besloten. De muren van des Konings Slot / de buyten en binne pleynen / markten / straten en voornaemste oorden van de hooft-stadt Arakan, die sag men alle meest wederzijts beset van moedige soldaten / in order / met cierlijke leveryen / en witte katoene Lywaet kleederen aengedaen / en met bloote zabels / pieken en lancien in de vuyst: op dat de Koninklijke Majesteyt en sijn gevolg / ontsaghelijk / ongemoeyt / en langs te ruymer straten / konde deur passeeren.

Dus trok den Koning / met alle den principaelsten Adel / Hovelingen / en Grootsten van 't Rijk / door alle de voornaemste straten / pleynen / wandelwegen en oorden / van de groote Hof en Hooft-stadt Arakan; dervoegen / dat alom heen / van een ongeloofelijk getal toekijkers / konde gesien werden: en soo rontom gereden hebbende / quamen wederom aen het ruym en lustig pleyn van het Koninklijke Slot / het welke tot beschut van sijne Majesteyt / in ruymen omkreyts van een groote menigte gewapende Arakanders, wiert besloten: buyten welkers kring het overal krioelden / door veel duysende aldaer t'saem gevloeyt / om het eynde van dese Koninklijke statie te sien. Alhier wiert toen (volgens de vijf jarige gewoonte) een nieuwen Eed / over beloften van getrouwigheyt voor den Koning / den Onderfaten afgevordert; waer op dat men aenstonts / en van alle kanten / een wonderlijk gejuyg vernam; daer in soo grooten menigten beloofden / haer Vorst en Koning getrouw te sullen zijn. Aenstonts hoorde men toen een seltsaem geluyt / van sangers / speelders en vrolijke basen: het grof kanon / de metale Bassen en kamer-stukken / wierden van 't Koninglijke Slot / en van andere plaetsen gelost. Een groot getal Vuur-werken (daer in d'Arakanders boven andere Natien van Oost-Indien komen uyt te munten) vlogen heel wonderlijk en over-geestig in de lugt: waer op toen op Tonceelen en Stellagien / met speelen en Musijk-gesangen (op de wijse van Arakan) de vreugt van desen vrolijken dag (doch alreets in den laten avont en voornagt) quamen te besluyten. Ondertusschen was den Koning / met sijn voornaemsten Adel en heerlijken treyn / nu wederom na sijn Vorstelijk Palays vertrokken. Somma / dese groote Stadt / en al des selfs om gelegen Land-streek / was vol vreugden over des Konings welstant / pragt en heerlijke vertooning; ja den nagt begon te verloopen / aleer de menigte in huysen / kluysen / tenten en vaertuyg / ter ruste quam. Waer na dat hem een yegelijk wederom na sijn eygen Lantstreek henen begaf.

Tot dus verre was 't Koninkrijk Arakan vol vreugden / en groot gejuyg; maer een Wolk van dreygend quaet / quam nu eerlang te voorschijn / en van het Westen opgedreven; als wanneer het gantsche Lant van stonden aen in allarm / in rep en roer geraekten; en ontstont geen kleyne beroerte in grooten en kleynen: Want een Prins der Mooren, quam uyt het nabuerig Bengalen, tot in het Koninkrijk Arakan gevlugt / om daer voor hem / en allen den sijnen / lijf-berging te versoeken.

Een Prins der Mooren komt uyt Bengalen in 't Koninkryk Arakan gevlugt.

Doch om soo kort / als 't doenelijk is / den Leser het aenmerkens-waerdigste van dese geheele Historie te doen verstaen; soo sullen wy / die wat hooger ophalende / hier benevens voegen / uyt oorsaek / eenige der voornaemste stukken / en dese beroerten in Arakan, gebeurden / even ter selver tijt / wanneer ons in dit Koninkrijk bevonden.

De oorsaek desselfs.

Den Grooten Mogol, of Opper-koning van Groot-Indien, Choran Schach, of ook Chach Jehan, dat is/ Konink des Werelts, genaemt; sag in sijn hoogen ouderdom vier kloeke Soonen/ en twee Dochters/ uyt sijn lendenen voort-geteelt; die (volgens het getuygenisse der Moren) dusdanig in hare conditie wierden bespeurt.

Aenmerkens-waerdig verhael, van het begin, de Voortgang, en 't eynde van de beroerte, en bloedigen Oorlog, in 't Rijk van den Grooten Mogol.

Den outsten Mogols Sone/ was Sultan Dara genoemt; wesende schrander in Hoffelijke Hoedanigheden/ en actien. Meer was hy by de Heeren des Rijks bemint geweest/ soo niet te grooten inbeelding/ en hoog gevoelen ontrent sig selfs/ sijn goede conditien hadde verduystert; en dese eygenschappen voeden een meerder quaed/ ja schielijke toorn en trotsheyt aen: soo dat hy (meer gevreest als bemint) noch daer-en-boven sig selfs/ door de betooning van te kleynen genegentheyt tot de Indostanse Mahometaense Godsdienst/ des te hatelijker in d'oogen van d'Omrachs, en de voornaemste Heeren en Grooten/ quam te maeken.

Den tweeden Soone des Mogols was Sultan Chasausa (andere seggen Sultan Suyag, het welk een dapper Vorst beteekent) genaemt. Dese was niet min schrander/ als Sultan Dara, sijn outste broeder; en ging den selven in veel Hoofse eygenschappen/ in vaerdigheyt/ en standvastigheyt/ verre te boven: maekende sig selven door behendige actien/ ja ook met veel milde Geschenken/ en rijke beloningen/ by de voornaemste Heeren en Grooten des Lants bemint; soekende die/ aldaer het hem diende/ op sijn zijde te lokken: doch wegens luxurieusheyt/ en te veel dertelheyt/ met sijn Wijven en Concubijnen/ ging sijn bewint/ Regeering/ en pligt (ontrent Staets-saeken) soo kreupel en mank/ dat sulks naderhant wel de voornaemste oorsaeken van sijn bederf en ondergang zijn geweest.

Ook neygde hy tot de Mahometaense Godtsdienst/ en het gevoelen 't welke de Persianen komen te volgen: soekende die van Alis Secten/ op d'uytleggingе van den Alcoran, te voeden en voor te staen; daer nochtans sijn Heer Vader/ en Broeders/ een andere Mahometaense Secte quamen te volgen.

Den derden Sone des Mogols was Orang-Chef, of Aureng-Zebe (soo veel geseyt/ als Cieraet des Troons) genaemt: wesende uyttermaten scherpsinnig/ en seer verstandig/ ook vriendelijk en miltdadig ontrent den genen/ dien hy bequaem tot sijn oogwit keurde; arglistig/ subtijl/ doortrapt/ en een schrander konstenaer in het veynsen. Hy geliet hem/ de Werelt t'eenemael af te willen sterven; leggende voor een tijt alle sijn kostelijke Cieragien af: getuygende dat hy wilde/ als een geestelijken Fakkir, of Monnik/ (die sy gewoonelijk Dervis noemen) sijn leven in eensaemheyt heyliglijk af-leggen; betoonende gantsch afkeering van de Kroon/ de Heerschappye/ en Hoofse maniere des levens te zijn. Doch wist hy onder des door sijne bedriegelijke streeken/ niet alleen de voornaemste Bestierders der rontom heen leggende Rijken/ die onder den Mogol behoorden; maer ook selfs sijn ouden Heer Vader/ en de gauwste Mannen des Hofs/ sig selven gunstig en bemint te maeken. Verborgen dat hy na een yder/ niet den Dara, die d'outste was; maer desen zedigen/ en niet min schranderen Orang-Chef, in 's Vaders plaetse eenmael als Mogol verhoopte gekroont te sien.

De vierde/ of jongste Sone des Mogols, Morad-Bakche (dat is/ 't ver-

vulde

wilde begeeren) genaemt/ was openhartig en milt; doch wist hy hem selven niet te verstandig en Hoflijk aen te stellen: meest met drincken en klincken/ en ter Jagt/ sijn leven door-brengende. Goede occasien waren voor hem geboren geweest/ om tot de Kroon te komen/ soo wanneer schranderheyt en beleyt sijn moedigheyt (daer hy menigmael op stofte) by gewoont hadden.

Van de twee Dochters des Mogols, wiert de outste Begum Zaheb (dat is/ Meesteresse der Vorstinne) genaemt. Was een lustige/ en niet min schrandere Princesse; die haer selfs/ en ook den Dara, haer outste broeder/ doorgaens in 't herte van haren vader/ den ouden Mogol, wiste bemint te maeken. De andere Begum Rauchenara (of het Ligt der Princen) genaemt/ wiert voor soo schoon noch schrander/ als haer suster/ niet gehouden; niet-te-min vrolijk/ en bly-geestig: houdende meest van Orang-Chef, die sy door heymelijke Spions/ de verborgentheden van 't Hof (gelijk men geloofde) nochtans al menigmael wist deelagtig te maeken.

Niet weynig kreeg dan nu/ onder dese vier gebroeders/ de jalousie de overhant; soekende yder (hoewel noch in 't heymelijk) d'een den ander de Kroon en Heerschappye te ontwringen: wesende alle bejaert getrouwt/ en yder voor sig selfs/ in de gunst van soo veel bysondere Grooten des Rijks gevest. Het welk den Grooten Mogol bespeurende/ en die niet anders dan een verschrikkelijk onheyl/ van scheuring/ opstanding/ Oorlogen/ enz. te gemoet siende; en vreesende dat ook sijn Soonen wel aen malkanderen mogte komen de handen te slaen: resolveert hy/ om haer van een te scheyden/ en yder van dien met een Heerschappye te begunstigen: gevende de Provintien Cabul en Multan, aen Dara; Sultan Chafaufa, Bengalen; Orang-Chef, Decan; en Morad-Bakhe, Guferatte. Yder nam sulks (immers na 't scheen) gantsch dankelijk aen; regeerende niet alleen met ontsaggelijkheyt/ maer ook met groot gewin: dewijl de Moorse Regenten meest alle des Lands Inkomsten/ als eygen/ weten na sig te trekken/ en in te schrapen; vertrouwende onder des malkanderen niet: pogende yder altijt met een magtig Heyrleger (quansuys ten dienste van den Mogol, haer Vader) paraet/ en op sijn hoede te zijn.

Sultan Dara nochtans/ als hebbende d'outste brieven/ niet alleen wegens sijne geboorte/ maer ook den Mogol, en de grootsten van 't Hof; dewijl men aen hem de Kroon toe-schreef/ als sijn Vader stierf/ bleef meest aen 't Hof: te meer/ dewijl den ouden Opper-vorst dit dus scheen te bestieren/ en dat hy na sijn doot sijn wettige Successeur in het Rijk sou zijn; gevende hem onderwijl de magt en authoriteyt/ om als tweede Koning/ benevens hem (selfs in sijne tegenwoordigheyt) over alles te regeren. Het welk aldus een tijd lang duerden/ evenwel niet sonder mistrouwen des ouden Mogols, die nochtans meer (gelijk men geloofden) van Orang-Chef hielt/ om dat hy die vry bequamer als Dara tot de Regeering oordeelden te zijn; doch was dus (nae 't scheen) genootsaekt te doen/ om swaerder onheylen voor te komen: betrouwende ondertusschen den Sultan Dara niet al te veel ontrent sijn persoon; vreesende voor sijn listen en lagen/ en dat wel eens mogte van hem vergiftig worden: op dat den Dara dan des te seekerder/ sijn provisionele Heerschappye/ tegen sijn broeders soude pogen vast te stellen.

Onder-

Onderwijl was nu den listigen Orang-chef al een tijdt lang in 't Koningrijk Decan geweest / als tusschen den Koning van Golconda (aen Decan palende) en sijn grooten Velt-oversten (Emir-Jembla genaemt) geen kleyne onlust quam op te staen; overmits desen Emir-Jembla (die geen Heyden gelijk als den Koning van Golconda, maer een Persiaen, en by gevolg van Mahomets Religie was / doch bedecktelijk) niet alleen sijn Koning van het grootste gewin van sijne Diamant-mijnen wist te beroven / maer ook in sijn groote Velt-togten en victorieuse progressen / in 't Koningrijk van Carnatica, de Heydenen Tempelen en Pagoden, van hare voornaemste schatten en rijkdommen berovende. Dies den toorn en haet des Konings van Golkonda niet weynig tegens desen moedigen Veldheer Emir-Jembla ontstont. Doch was desen Oversten / dus rijk en magtig zijnde geworden / noch des te moediger; overmits hy (op sijn groot en ontsaghelik Leger steunende) heerlik van krijgs-oversten / schoon geschut / en selfs sijn Heyr met vele kloekmoedige Christenen / soo wel Europianen als Indianen, bevont voorsien te wesen. Noch quam het gerugt den Koning van Golconda ter ooren / dat desen Emir-Jembla wel nu en dan al te veel gunst van sijn moeder (die nog jong / en alhoewel tamelik swart / vry schoon van aengesigt was) genoot: welk gerugt / als Emir-Jembla weder ten Hove was gekomen / op nieuws de Vorst ter ooren komende; soo verre tot toorn en wraek-lust verrukte / dat hy opentlijk tegens dien Veld-heer soodanig uyt begon te varen / dat sulks hem eer lang ter ooren quam; nademael Emir-Jembla vele vrouwen hebbende / en die veel vrienden in 't Hof / seer ligtelik sulks verstont.

Den Koning van Golconda dan sogt den Emir een trek te speelen / en (ware het hem doenlik) sijn groote magt / rijkdom en mogentheyt / t'ontwringen: doch den schranderen Emir-Jembla sulks vernemende / wende alle middelen aen / om sijn soon Emir-chan, van onder de magt des Konings van Golconda, en uyt het Hof te krijgen. Doch dit niet wel willende gelukken / soo schrijft hy vaerdig aen Orang-chef, (de welke hem om dees tijdt in een voorname Stad des Rijks Decan onthielt) dat hem den Koning van Golconda, voor soo veel getrouwheyt / aen sijn persoon / en het Rijk betoont / met alle den sijnen / wilde verdelgen: dies hy den Orang-chef versogt / om bescherming / hulp / enz. Stellende hem ook daer benevens een sacke ligtelijk voor; ten eynde / om 't Koninkrijk Golconda in handen van Orang-chef te doen vervallen.

Hy dienden hem aen / hoe dat hy maer met een kleyn Heyr-leger van vier a vijf duysent Ruyters behoefden af / en tot na by het bemuurde Golconda te komen / in schijn / om als Gesant van den grooten Mogol, sijn Vader / den Koning van gewigtige saken des Rijks te spreeken: belovende selfs de saken soo te sullen beleggen / dat hy niet alleen den Koning; maer ook selfs de hooft-stad Golconda, na sijne begeerte / met weynig moeyten / soude komen te bemagtigen; alsoo den Koning hem in sijn open-leggende Hof-plaets van Bag-nahuer meest onthielt: dat hy Emir; den Orang-chef beloofde / met 50 duysent Rappyas daegs / soo lang de velt-togt duerden / en benevens dien / met sijn groot Heyr-leger te sullen assisteeren.

Seer gaerne nam den listigen Orang-chef, die op sulke vetjens loerde / dese conditien aen: begaf hem op reys / en wist sig selfs soo wel in dit bedrie-

vriechelijke Gefantfchap aen te ftellen/ dat den Koninck van Golconda (hem waerdiglijck foeckende te ontfangen) flegts met een kleyn getal Hovelingen tegen trock; doch die hem eerlang vyandelijck fiende befprongen; en noch ter nauwer noot te Paert geraeckt zijnde/ fig binnen de Koninglijke beroemde Vefting Golconda retireerde: invoegen den Koning dien dans ontfprong/ en den aenflag des Emirs en Orang-chefs tijdelijck misluckten.

Evenwel was de moedigheyt van de laetft genoemden al te groot/ om over fulks de minfte teeckenen van alteratie te betoonen; fteunende op de beloften des Emirs, hem gedaen. Hy berooft dan in aller haeft het Paleys des Konings tot Bagnaguer, nemende alle deffelfs fchatten en koftelijckheden na fig: alleenlijck fent hy den Koning fijne Vrouwen; en belegert voort het Koninglijke Golconda. Dan eerlang door fijn Vader Choran Schah, den Grooten Mogol, gewaerfchouwt/ geraden en belaft/ de belegering te willen ftaecken; foo treckt hy af/ en weder na Decan; na dat hy fijn Soon Sultan Machmout met des Konings outfte Dogter (onder belofte/ dat die fijn wettige navolger in het Rijck fou zijn) uytgehuwelijckt hadde; en meer diergelijke voordeelige Conditien/ foo voor hem felfs/ als quanfuys voor den ouden Mogol, fijn vader/ had weten te bedingen.

Onderwijl nam de vaft gemaeckte Vrient en Bontgenootfchap tuffchen den Orang-chef, en den Emir Jembla, dagelijks toe. Sy voegden haer Magten nu en dan t'faem/ en befprongen eenige plaetfen in 't Koningrijck Vifiapour. Doch niet te beftendig was defe vrientfchap; want Emir Jembla nam de gelegentheyt waer: vertrock na Agra, en bood den ouden Mogol fijn onderdanige dienft/ en een fchat van onwaerdeerlijke Gefteenten aen; met verfoeck/ den Oorlog tegens de Koningen van Golconda en Vifiapour te mogen voeren/ ten koften en voordeel des Mogols; om alfoo deffelfs Grens-palen/ magt/ rijkdom/ enz. naer het Zuyden en Weften uyt te breyden. Immers hy avanceerden in fijn verfoeck tot foo verre/ dat hy (ten dienft des Mogols, beneffens het fijne) een braef Heyrleger verkreeg; om daer mede fijn voordeelige deffeynen/ ontrent de Grens-palen van Decan, voort te fetten.

Vele verftandige Mooren meenden dat fulks den Mogol toeftont/ om in tijt van noot defen Emir Jembla felfs tot fijn voornemen en dienft te konnen gebruycken; ten eynde om door hem/ en dit Leger/ het doen van fijne vier Soons te breydelen; en om alle vorder onluften/ Oorlogen/ enz. binnen de palen van fijn wijt-ftreckkent Koninkrijck voor te komen. Sultan Dara was kragtig hier tegens; doch als hem belooft wiert/ dat Orang-chef hem in defen Oorlog niet fou fteeken/ noch in de velt-togt prefent zijn; en daer en boven de Vrouwen en kinderen des Emirs aen 't Hof des Mogols, onder des/ tot geruftigheyt des Rijks/ fig fouden komen te onthouden; foo toonden hy fig voldaen. En vertrock den Emir-Jembla door het Rijck Decan, na het Koninkrijck Vifiapour; daer hy het Heydenfch/ doch vry fterck bemuurde Kaliane belegerde.

Onderwijl wiert den ouden Mogol (die nu 70 Jaren bereyckten) heel kranck. Straks ontftont op fulks groote beroerte en verwerring. Sultan Dara ruckten ontrent de Hof- en Hooft-ftadt Agra, als ook in Deli, Cabul, Multan, en andere plaetfen/ een groot Heyrleger te faem/ desgelijks Sultan

Chasausa, in sijn voortreffelijk Bengalen, Prins Morad-bakche, in Guseratte; en Orang-chef in Decan: soeckende ydet ondertwijl alles op sijn kant te krijgen / om aen de Kroon te geraeken; want anders stont hem een onvermijdelijk noot-lot te verwagten: dewijl hun bewust was / dat ook de Vader wel eer sijn Broeders om 't leven hadde gebragt / om Scepter en Kroon gerustig te besitten.

Nu vloog een snel / doch onwaer gerugt / van des Mogols doot / door het gantsche Land van Indostan. Aenstonts bespeurde men 't Hof in onorder / en al het Land in roer. Den ongelukkigen / en met een ook al te voorbarigen Sultan Chalausa, Prins van Bengalen, hebbende grooten rijkdom en magt verkregen; en steunende daer benevens ook noch op de gunst der Persianen, dewijl hy hun Secte voorstont; rukte de eerste van alle sijn Broeders / met een magtig Heyrleger in 't velt / en geswint na Agra: roepende / sijn Vader doot / en door Dara vergeven te zijn; willende niet alleen Agra, maer het geheele Indostan, dewijl hy naest Dara (die om soo snooden daet van Vader-moort / hy Scepter en Kroon onwaerdig keurde / de outste was. En schoon selfs aen hem schrijvens van Choran Scach, den ouden Mogol, ter hand bestelt / wiert / van de geringheyt van sijn siekte / en dat hy noch leefde: en daerom ten spoedigsten weder had af en na Bengalen te trekken; soo nochtans / verseekert zijnde van de desperate krankheyt sijns vaders; soo bleef hy daer by / dat den Grooten Mogol door Dara zijnde vergeven / hy geensins dienstig keurde / om wederom na Bengalen te vertrekken.

Den Orang-chef begaf sig van Decan ook haest in 't velt; noch listiger als Chasausa, vangt aen sijn jongste broeder / Prins Morad-bakche, die Guseratte beheerschte / door opgepronkte Brieven / seer vriendelijk schrijvens / en groot gelt / te bewegen / dat hy na Kroon en Scepter stont. Hy schreef aen hem uytermaten minnelijk / en getuygde dat Morad altijt / en ook noch sijn aldergeheymste boesem-vriend was; dat hy (namentlijk en Orang chef) lust hebbende tot een geestelijk leven / geen Heerschappye sogt; dat Dara, dien hy ook insgelijks van Vader-moort beschuldigde / t'eenemael onbequaem tot de Regeering was; ook desgelijks Sultan Chasausa, dewijl hy het Persiaens Geloof voorstont; en daerom niemant als Morad-bakche, tot sulks bequaem oordeelden. Dat hy hem toegedaen zijnde / genegen was tot de Kroon te bevorderen; soo maer den Morad hem wilde beloven / dat hy / Mogol zijnde geworden / hem Orang-chef op sulk een plaetse des Rijks te laten leven / om daer sijn dagen in stilheyt te verslijten.

Seer geern nam den al te ligt gelovigen Morad-bakche, dese goede gelegentheyt en Conditien aen; ontfangende groote sommen geldts van sijn Broeder; maekten yder sijn saeken bekent; wierf sterk; kreeg magtig volk; en eerlang / door toedoen van Orang-chef, de Koninklijke naem: te meer / dewijl men het Heyr van dien arglistigen Vos / ook tot sijn hulpe sag verschijnen. Want Orang-chef sont sijn outsten Sone / Sultan Machmout, tot Emir Jembla, met wiens Dogter die zijnde getrouwt het grootste vermogen op desselfs genegentheyt vont / in 't Leger dat desen Emir in Visiapour voor den Mogol voerden; aldaer (doch na vele moeyten) soo veel uytwerkende / dat hy (namentlijk Orang-chef) den onstantvastigen

gen Emir Jembla tot sig kreeg; en maekte heymelijk met hem een vast verbont. En om dit werk meer schijn te geven/ als ook om dat de Vrouwen en Kinderen van den Emir, die noch aen 't Hof des Mogols waren geen leet geschiede/ soo vont men gesamentlijk goet/ dat den Emir Jembla quansuys een gevangenen van den Orang-chef sou zijn: die men dan eerlang geliet den Orang-chef te komen besoeken; daer hy nu (doch maer alleen na uyterlijken schijn) wel vinnig/ en als verraderlijk/ maer in waerheyt met voordagt/ en even gelijk men te voren te saem geraetslaegt en besloten had/ vaerdig besprongen en aengevat zijnde/ na Daulet-abadt (een Sterkte in het Rijk Decan) wierde gevoert/ en als een gevangenen daer bewaert.

Dus kreeg dan eerlang den losen Orang-chef, door dese bedrieglijke streeken/ en vorder met schoone Geschenken, en vaerdigheyt/ niet alleen alle de Magt des Emirs, maer ook het Leger des Mogols (onder hem herwaerts afgesonden) op sijn hant/ en tot sijn dienst; waer mede hy/ als Velt overste/ de marsch na sijn broeder Morad-bakche went; die met sijn Leger ook tot sig lokkende: om dus gesamentelijk Agra, Dely, en andere plaetsen des Koninkrijks te bemagtigen; en den Morad-Bakche met eer en glorie op sijn Vaders Stoel en Troon te setten: op dat die voortaen (gelijk hy hem in-blies) in top van mogentheyt/ als Mogol mogt regeeren.

In 't voort-trekken des Legers/ betoonden Orang-chef aen sijn broeder Morad-bakche, alle de vrientschap/hulp en toegenegentheid/ die men soude konnen bedenken: hem altijts gevende Koninklijke Tijtels; waer door dien staet-sugtigen Vorst verleyt/ hem t'eenemael nae den raet des Orang-chefs bestont te voegen: nu vastelijk al het gene gelovende/ dat hem door dien Vos ingeboesemt wiert; niet konnende sien/ veel min begrijpen/ dat het dien schranderen Vorst geensins ter liefde van hem/maer alleen om sig selfs als Groot Mogol, en Opper-koning van 't magtig Indiën, op den Troon te setten/ was te doen. De Legers dan nu dus groot en magtig zijnde geworden/ trokken in goede ordere door het Gebergte/ Bosschen/ en Wildernissen/ na Agra voort; daer het gerugt desselfs/ niet weynig den grooten en kleynen ontroerden: dan wel voornamentlijk den stokouden Mogol, en hoogmoedigen Dara; kennende yder de listigheyt van den Orang-chef. En niet tegenstaende Choran Schach selfs op 't aller-vriendelijkst aen hem/en aen sijn Broeder schreef/ dat hy noch leefde; en yder vermaende weer na de plaetse van hun gebiet te trekken/ om rust en vreede/ en niet krijg en oorlog in den Lande voort te setten: soo was nochtans dit altemael te vergeefs; sy drongen te kragtiger voort: en riepen den Mogol seekerlijk doot/ of doodelijk krank te zijn; immers t'eenemael onvermogens om 't Rijk te bestieren; ten minsten/ indien hy noch leefde/ sogtense hem noch eens te sien/de handen te kussen/ en hem uyt de mogentheyt en het bedrijf van Dara te verlossen.

Sultan Sasausa dan alreets tot digt by/ en Orang-chef, met sijn broeder Morad-bakche gesamentlijk ook na Agra dus in aentogt zijnde/ was Sultan Dara, den outsten broeder/ ook genootsaekt/ selfs ten kosten van den ouden Mogol, sijn vader/ ook voort/ en in aller haest een magtig Heyrleger te saem/ en tot bescherming van de Koninklijke Hof-en Hooftplaets

plaets Agra, en hem selfs / in 't velt te rukken. En dese Magt dienden in twee bysondere Legers verdeelt: het eene / om Sultan Chasausa te stuyten en 't andere om het magtig / en hart aennaderent Heyr des Orang-chef, en Morad-bakche, tegen te gaen; en soo het kon zijn / noch tijdelijk in sijn loop / courage / magt en mogentheyt / te keeren.

Siet daer / mijn Leser / vier gebroeders / altemael Princen en dappere Mannen / met magtige Legers in 't velt / om elkander t'onder te brengen; en yder om sig de Kroon op 't hooft te setten / en Opper-konink van 't wijt-beroemt Indostan te zijn. Geen wonder is 't / dat den Vader treurt en weent / en wenscht dat hy noyt en ware geboren geweest; siende in sijn hoogen ouderdom dit soo lang gevreesde bederf / tot ruine voor allen den sijnen / en sijn bloeyende Rijken / tot dus verre nu opentlijk en soo verschrikkelijk uytgespat. Egter / wat raet? de seekerste middelen dienen het vaerdigst begonnen. Soliman Chekouh, outste soon van Sultan Dara, out vier of vijf en twintig jaren kloekmoedig en schrander / en seer bemint by den Mogol, krijgt ordre van hem / om met de eene magt Sultan Chasausa tegen te gaen; doch bekomt een verstandig Raetsheer / Jessingu genaemt / van wegens den Grooten Mogol, met sig. Dese tragt (volgens order) Chasausa noch eerst door alle bedenkelijke middelen wederom tot stilten / en de wederom-togt na Bengalen te bewegen; doch te vergeefs. Dies den moedigen Veltheer Soliman Chekouh, vol yver en vuur / om een glorieuse Victorie te bekomen / het Leger regt op de Magt van sijn Oom aenvoert. Het welk den Staet-sugtigen Sultan Chasausa siende / komt desgelijks ook in goede ordre (immers na de beste wijs der Mooren) aengetrokken. En dus malkander tot onder 't Geschut genadert zijnde / gaet eerst het kanoneeren / en eerlang het treffen soo vinnig en bloedig aen / dat van beyde kanten meenigte van dooden het aerdrijk dekten. Doch krijgt eyndelijk den Sultan Chasausa de nederlaeg; trekkende met soo veel respekt / als doenelijk was / te rug / en wederom na de Grenzen van Bengalen.

Dus bleef den Soliman Chekouh van die kant Meester in 't velt / en van een gedeelte van Sultan Chasauses Geschut / krijgstuyg / en Bagagie; passende eenigen tijt noch op de actien der Bengalers: met hoop / eerlang vol eer en glorie weder na 't Hof te keeren / om daer heen ook Sultan Dara, sijn vader / tegens 't aenkoment gewelt van d'andere kant / te assisteeren. Onderwijl quam het gerugt tot Agra, dat Orang-chef, en Morad-bakche, met hunne magtige Heyrlegers / van 't Zuyden na 't Noorden / tot digt by de Rivier Eugenes (die van het Oosten in de Ganges loopt) aengenadert quam; dus met wakkere schreden voort marcherende / om het beroemde Agra, Deli, en andere plaetsen des Rijks te bemagtigen. Doch onder des waren alreets twee moedige / en niet min schrandere Mannen / groote Heeren van staet en aensien / namentlijk Kasein-chan, en Jessomseingue, door den Mogol en Dara, tot Hoofden en Velt-oversten van de andere Heyrkragt aengesteit; trekkende Oranh-chef en Morad-bakche na de Rivier Eugenes tegens: om haer / soo 't doenlijk was / aldaer te stuyten; evenwel met expres bevel des Mogols, dese twee staetsugtige Sonen (kon 't zijn) aleer het noch tot een treffen mogt komen / door middelen van sachtmoedigheyt / namentlijk met vriendelijke Bezendingen / en wat voorder

der dienen konde/ te bewegen/ af te willen trekken. Het welk in 't werk zijnde geſtelt/ verkeerde uytviel: want niemant der uyt-geſondene wederkeerende. Dus malkanderen zijnde genadert/ hielt yder de vloet Eugenes, die nochtans ligtelijk was door te waden/ tot zijn ſcheyts-pael. Men wil/ dat alhier de twee Velt-overſten van den Mogol, geene kleyne misſlag begingen; datſe niet ten eerſten deſe Rivier/ als dappere Mannen/ over trokken: alſoo het Heyr-leger van Orang-chef en Morad-bakche, noch niet compleet; maer ſelfs de magtigſte troepen noch agter aen komende/ alles van wegen de brandende hitten en zure Marſch/ door ſandig Gebergt/ Boſch en Wildernis/ uyttermaten vermoeyt/ flauw/ afgemat/ en dien-volgens ſeer grootelijks tot hun voordeel ſoude gevonden en aengetaſt hebben; daer nu den Orang-chef met flankeeren vaſt tijd gewinnende/ alles by hem en tot zijn voordeel kreeg: ſoo dat ten laetſten/ na drie etmael ruſtens/ Morad-bakche onder 't faveur van 't afloſſen des grof Kanons/ met een gedeelte van 't Leger door de Vloet breekende/ met een geſwinde Furie 't Heyr des Mogols aenvalt/ dringende door de meenigte Koegels uyt grof kanon/ duyſende Pijlen en ſcherpe Sabels der ruſtige wederſtanders/ ſtoutelijk in. Hier was de ſtrijd ganſch ongemeen/ hevig en fel/ en vielen ter weder-zijds veel dappere Mannen. Doch 't Heyr des Mogols beſwijkende; en het ander te magtig weſende/ ſoo quam de nederlaeg de eerſte/ en d'overwinning den Orang-chef en Morad-bakche toete vallen.

Het Leger van den Grooten Mogol Choran Schach, dus met geen kleyn verlies verſtrooyt/ en het overſchot op de vlugt gebragt zijnde/ ſogt den moedigen Morad-bakche de vlugtelingen op 't ſpoor te volgen/ en voorts t'eenemael te verdelgen; dan den ſchranderen Orang-chef keurden veel dienſtiger/ langs de Vloet eenige dagen uyt te ruſten/ niet alleen om alsdan met het Leger des te bequamer ten optogt te zijn; maer ook om onderwijl door behendige middelen/ ſtille Geſanten/ Brieven/ Beloften en Gelt ſig ſelven vrienden aen 't Hof te winnen/ den Mogol en Daras toeſtant teweten/ en voor ſig den weg en bequame gelegentheyt derrewaerts heen te banen. Doch onderwijl ſliep ook den moedigen Dara niet/ die vaſt branden van yver/ om ſelfs ſijne twee woedende Broeders tegen te gaen: hy doet dan (doch met verlof ſijns Vaders) een generalen opbod door het gantſche Land/ en vaerdig een magtig Heyr leger/ het welk op 90. duyſent Ruyters/ en 20000. Voet-ſoldaten wierden geſchat/ by een gerukt hebbende/ trekt hy op/ en ſoekt ſelfs/ tegen 't aenraden ſijns Vaders/ en grootſte Rijks-raden/ (want de meeſte krijgs-overſten Sultan Dara weynig toegedaen waren) den Orang-chef ſlag te leveren/ trekkende ontrent 18. mijlen van Agra voort/ en ſoekt een voordeelige plaets/ daer hy hem ſterk maekte/ om aldus Orang-chef den optogt te beletten/ en ſelfs ten voordeel ten dage des ſtrijts te zijn. Doch alſoo verſcheyde Radias of kleyne Koninkjens/ ſig ſelven in het Indoſtanſe geberte onthouden/ en daer/ van wegens de ontoegankelijkheyt der plaetſen/ die ſy beſitten/ vry meer den roof als de gunſt des Mogols ſoeken/ ſoo neemt Orang-chef met ſijn Broeder/ Morad-bakche deſe gelegentheyt waer; en die met geſchenken en groote beloften tot ſijn gunſt verlokt hebbende/ krijgt hy wegwijſers en toegang door dit gebergt/ en komt in ſtilheyt ter ander zij-

de/ daer hy niet verre van Agra, aen een voordeelige post/ heel vaerdig en geswint/ sijn Leger nederslaet.

Dit Sultan Dara verstaende/ rukt op hem los/ legert en rust sig tusschen Agra en sijn vyant/ aenstonts ten strijt stellende al het Geschut in order en reeks-gewijs met ketenen vast aen malkander voor aen/ en alles derhoegen/ dat niet en vertrouwden/ den vyant hier door konde breeken; en wijders de groote Krijgs-magt in onderscheydene vleugels en bataljons verdeelt. Voorts wierden (immers na uytterlijken schijn) alom heen kloekmoedige Helden en Commandanten bespeurt/ die door Sultan Dara waren versogt en aengerecommandeert/ sig wel te willen quijten. Doch niet minder waren de toe-bereydselen van den Orang-chef en Morad-bakche, ter ander zijde. En al hoe wel hun Heyr vry kleynder als dat van Dara wierde bespeurt/ nochtans bevont men de listige Oorlogs-vonden des te meerder/ om (waer 't doenlik) een victorieuse overwinning/ soo wel door list als wapenen te bevegten. Dus vielen dan eerlang dese twee magtige Legers/ als woedende Leeuwen/ seer hevig en vaerdig op malkanderen aen. Eerst speelde men weerzijds met het grof kanon op de meenigte/ en daer op vlogen wel haest by duysende Pijlen door de lugt. Den lang-getergden/ doch niet min kloekmoedigen Dara op een wel-toegerusten Olifant sittende/ brak met sijn verschrikkelijk Heyr aenstonts regt tegens de magt van sijne twee Broeders in/ en die stonden met haer Voet-volk en Ruyterye als palen: soo dat hier een heet en bloedig gevegt op volgden; en seer haest was des Mogols Heyr/ door veelheyt van dooden/ ten tweedemael geweeken/ soo niet den kloekmoedigen Dara op sijn wel-gemanierden Olifant/ selfs de voortogt gedurig hadde gehouden/ vertrouwende niemant/ by dese gelegentheyt/ beter als sijn selfs; courageerende t'elkens den sijnen/ tot dat hy aldus gedurig genadert en voortgeset zijnde/ door het Geschut/ de gespanne ketenen/ en het Voet-volk des vyants/ doorbrak; doende nu groote schade met sijn Heyrlegers Ruyters/ onder het Leger des Orang-chef: doch die besweeken niet ligtelijk; dies men van het gebruyk der Pijlen/ eerlang malkanderen met de blanke Zabels/ en scherpe Spiessen/ met steeken/ houwen en slaen/ te keer of lustig om d'ooren klonk. Doch den Orang-chef en Morad-bakche, die desgelijks beyde op fraye Elefanten geseten waren/ en steets hun volk aenmoedigden/ besweeken by dese gelegentheyt niet/ schoon dat soo nu en dan onder hun Ruytery geen kleyne confusie wierde bespeurt; ja ten laetsten een algemeene wanordere/ schrik en ontsteltenis/ wegens hun neder-laeg. Dies den Sultan Dara, nu glorieus en gemoedigt over dien zegen/ hem (men segt op 't aenraden van een Krijgs-oversten/ die hem heymelijk vyant/ en Orang-chef gunstig was) van den Olifant/ en te Paerde begeeft; om dus (na 't scheen) van wegens de onbequaemheyt der bergagtige wegen/ wildernis en ruygten/ te vaerdiger in het vervolgen van 't verstroopende Heyr des vyants te zijn. Doch wat gebeurt 'er op sulks: de meenigten haren Prins en Oversten op den Olifant niet meer siende/ verschrikken/ en meenen den Dara verslagen te zijn. Terstont ontstaet geen kleyne verbaestheyt/ verwerring/ confusie/ geroep en geschreeuw in hun magtig en tot noch toe victorieus Heyr; te meer/ dewijl Morad-bakche, schoon gewont/ niet wijkende; maer gedurig stant houdende/ onder des een voordeelige hoogte tot sijn voordeel

kreeg:

kreeg: dies nu een heete Furie byna al eenige van de getrouwſte Helden/ en dapperſte Mannen van ſtaet/ in 't Leger van Dara, ter neder wierden geveld: en vielen geen kleyne menigte van Daraes Leger. Orang-chef voerſemde/ door het gevegt/ ſijn Krijgs-volk in/ dat ſelfs in het vyandelijk Leger des Mogols, dertig duyſent gewapende mannen ſig tot ſijn dienſt onthielden. En ſeeker/ dit ſcheen nu waeragtig te zijn: want eene der grootſte Mooren, in 't Leger van Dara, Calil-Ullachchan genaemt/ (hebbende noch van ouds een wrok op dien Sultan) voerende het commando over een magt van ontrent dertig duyſent Mogols; hebbende weynig gevogten/ en nu ſijn ſlag waernemende/ valt met al ſijn Krijgs-volk/ immers ſoo veel hy tot ſig konde bekomen/ gantſch trouwloos den kloekmoedigen Dara af/ en Orang-chef toe: waer op die de gewenſte victorie krijgende/ wort eerlang het Heyr van Dara t'eenemael geſlagen/ verſtropt/ en het overſchot tot voor de poorten van Agra nagejaegt.

Den argliſtigen Orang-chef ſchreef ſijn Broeder/ den Morad-bakche, de volle maet van roem en eer deſer victorie toe; hem van nu voortaen noemende/ ſijnen Vorſt en Koning; brengende ſelfs dien grooten overlooper/ (boven gemelt/ dien hy wonderlijk wiſt te believen) tot Morad, op dat hy van die/ met alle betooningen van miltdadigheyt en toegenegentheyt/ mogt werden ontfangen: bewijſende dus in alles ſijn Broeder het Koninklijk reſpect; die veel te verblint in ſoo veel genot van glorie en voorſpoet/ alle de geveynsde pluymſtrijkeryen ſijns Broeders/ ontwijffelbaer geloofden; ja nu ſig ſelfs al vaſt inbeeldende/ reets opper-Koning van 't magtig Indoſtan te zijn. Doch wiſt dus den Orang-chef te veynſen/ en alles daer heenen te wenden/ dat hy te met door ſtille Geſanten/ Brieven/ giften en duyſent ſchoone beloften/ aen 't Hof en alom heen/ de voornaemſte Heeren des Rijks wiſt op ſijn zijde tot ſijn dienſt te lokken: bereydende dus den weg/ om ſelfs ter gelegener tijd/ groot-Indien, met alle des ſelfs aengrenſende Rijken/ als groot-Mogol, of opper-Koning te regeeren.

Den Sultan Dara dus ongelukkig/ van yder verlaten/ met veel vyanden en weynig vrienden/ vertrouwden hem langer in Agra niet; maer begaf hem in aller yl/ op ſijns Vaders aenraden/ met Vrouwen en Kinderen/ en ſeer kleyn gevolg/ na Deli, om daer (gelijk hy waende) in meerder ſeekerheyt te zijn: onderwyl ſcholten alles ten voordeel van Orang-chef: doch was hem nu wel voornamentlijk het Heyr van Soliman Chekouw, de welke ter andere kant op Sultan Chaſauſa loerde/ noch in de weeg/ om tot ſijn wit te komen. Doch bedenkt hy geſwint de vaerdigſte middelen/ die tot ſijn liſtig voornemen konden bequaem en dienſtig zijn. Hy ſent dan Spions/ doortrapte Mannen/ liſtige Brieven/ en rijke Schenkagien aen de twee groote Velt-overſten van des Solimans Chekouhs Leger; krijgt deſe en meer andere/ ſoo door beloften van rijke beloningen/ als ook door ſcherpe dreygementen/ op ſijn hant; te ligter wegens 't gerugt daer alom heen ſoo behendig uytgeſtroopt; dat hy/ namelijk Orang-chef alreets meeſter van Agra, en van alle de magt des Mogols was; wijl Dara geſlagen/ na Deli gevlugt/ en 't magtig Leger dien Vos was toe gevallen. Door ſulks ontviel dan in Soliman Chekouhs Heyr/ in yder de moed/ om deſen victorieuſen Overwinnaer/ die nu dus magtig was geworden/ tegen te gaen. En dus alles t'eenemael in een deſperate toeſtant keurende/

ſcheen

scheen het onmogelijk / selfs den genen die de verstandigste en kloekmoedigste waren beroemt / de verwarde saken des Rijks te herstellen. Selfs stont nu dien dappermoedigen Soliman Chekouh verstelt. De rampsalige nederlaeg sijns Vaders Dara, en de victorie der twee andere Vorsten / maekten hem t'eenemael twijffelmoedig: sijn grootste raed-gevers en Hoofden van 't Leger / namentlijk Deli Chan en Radia Jessingu, alreets heymelijk de zijde van Orang-Chef soekende / rieden hem kragtig aen / dewijl hy sig tegens de komst van sijne vyanden niet bestant oordeelden / dat den Soliman Chekouh (tot sijn selfs behoudenis, met de voornaemste Buyt en Rijkdom / dien hy besat / sijn toevlugt tot een van de sterkste Radias, in 't gebergte wilde nemen / daer men geloofden hem seeker te sullen zijn; tot dat een beter uytslag / dan het noch scheen / geschapen of immers ten minsten yet goets hem ter ooren mogt komen. Altijd dit wiert bestemt en vaerdig volvoert; doch wiert den vlugtende Soliman Chekouh, door het trouwloos en listig bedrijf van Delil Chan, en den Radia Jessingu, van alle sijn rijkste Schatten verradelijk op den weg berooft; niet te min nam den Radia van het byna ontoeganckelijk gebergte Serenaguer, Soliman Chekouh gunstig / in sijne bescherming aen / hem beloovende / daer sijn hulp en vrientschap te sullen wedervaren.

Onderwijl rukten den dapperen Orang-Chef, en Morad-bakche, hunne magtige en noch steets aengroeyende Legers / tot voor de Poorten van Agra: doch schreef d'eerste van stonden aen een seer vriendelijke Missive aen den ouden Mogol sijn Vader / vol van hartbreekende betuyginge / van de groote droefheyt over den ellendigen toestant des Rijks en 't gepasseerde; als ook hoe hartelijk dat hy begeerden / sijn Vader eens te sien; ten eynde / om die alle teekenen van eerbiedigheyt en opregtigheyt / als ook de bedriegelykheyt van Dara, dien hy de eenigste en ware oorsaek van soo veel rampen en ongevallen wist te noemen / soo levendig als ootmoedig te vertoonen / dat hy gekomen was tot sijn Vaders dienst / enz. Dese brief wiert door een doortrapte Capados, of Ontmande / (op sulks wel afgerigt zijnde) den ouden Mogol persoonelijk selfs (gelijk men verhaelt) ter handen bestelt; die by dese geveynsde letteren noch derwoegen sijn rolle wist te speelen / datse geen kleyne kragten op 't herte van desen ouden Heer quamen uyt te werken: dan noch evenwel met de vertrouwsten van sijn Adel / de listigheyt van den Orang-chef wel overwegende / besluyten gesamentlijk; desen losen Vos (waer 't doenlijk) tot in Agra te lokken / om hem te vangen / en in verseekering te krijgen. Dit soo beraemt en vast gestelt zijnde / wort weder een seer vriendelijk schrijvens van den ouden Mogol, aen Orang-chef, ter handen bestelt: getuygende het genoegen sijns Vaders / en hoe hooglijk dat die sijn schranderen Sone Orang-chef, altijt beminde; en dat hem 't verkeerde bedrijf van Dara niet dan al te wel was bewust: dies wenschten hy met geen kleyn verlangen / sijn Sone te sien; en verhoopten hem vriendelijk binnen Agra te ontfangen: op dat dan soo gesamentlijk van de saeken des Rijks het noodigste mogten verhandelen.

Doch of den losen Orang-chef die nu meest over al sijne vertrouwde vrienden in 't spel had / dien toeleg ontdekten of vermoeden / en weet ik niet. Immers dien Vos was te snoo / om zig selfs dus bloot te geven; evenwel veynst hy / en schrijft aen zijn Vader / hem in aller ootmoedigheyt te

sullen

sullen komen besoeken; onderwijl het soo besteekende / dat hy in Agra, en aen 't Hof / veel van de grootste en voornaemste Beampte / volkomentlijk tot sijn oogwit / dienst / en voordeel kreeg. Dus tijt en gelegentheyt tot sijn voornemen dienstig keurende / laet schielijk de weet doen / dat hy komt om sijn Heer Vader te besoeken; doch was het juyst sijnen Soone / den moedigen Sultan Magmet: die in 't inkomen straks alles ter neder sabelt / wat tegenstant dorste bieden; opent de Poorten; voort komt secours op secours / en daer op 't geheel en magtig Heyrleger genadert. De Ruyters besetten voort Straten / Poorten en Posten ja selfs het Koninklijk Slot. En aldus valt Agra den listigen Orang-chef in handen.

Al soo gemakkelijk sag men hem ook eerlang volkomentlijk Meester van 't Vorstelijk Paleys des Mogols. Doch liet hy daer binnen den Ouden Choran Schach, sijn vader / sonder hem te komen besoeken / wel stricte-lijk bewaren: belovende hem te sullen komen spreeken / wanneer hy in meerder seekerheyt zijnde / sig Meester van Dara, en sijn bedriegelijk-heden / soude hebben gemaekt. En onderwijl wierden nu dese twee Over-winnaers / Orang-chef en Morad-bakche, als Hemel-goden van yder (ja selfs van die haer noch onlangs vyandelijke wederpartijders waren ge-weest) geviert en aengebeden. De grootste Omrachs, en Heeren van 't Hof /, en van alom heen / betuygden nu gantsch ootmoedige onderwerpe-lingen (regt na den slaefagtigen aert der Mooren) van dese twee dappere Werelt-vorsten te willen zijn.

Orang-chef dan nu alles dus wel verseekert en na sijn hant gestelt heb-bende / en sijn Oom Chah-Hestchan ('t welk een dapper en schrander man / ja selfs een van sijn grootste boesem-vrienden was) door hem Stadthouder zijnde gemaekt van Agra; soo vertrok hy met Morad-bakche, die hem overal na de wille sijns Broeders voegde / en nu dagelijks door diens toe-doen en loos bedrijf / sijn Majesteyt / Opper-vorst / Koninck / enz. wierde genoemt: vermits Orang-chef noch al voorgaf / als hy 't Rijk in rust hadde gebragt / een Fakir, of Geestelijk Personagie te willen zijn; om voort sijn dagen in alle sinceerheyt en stilheyt af te leven. En ging de marsch nu na Deli voort / om Dara van kant te helpen.

Doch onderwijl wierd Morad-bakche door schrijvens van sijn voornaem-ste vrienden / al dikmaels heymelijk gewaerschouwt / van het listig be-leyt sijns Broeders / en dat hy wel op sijn hoede mogte zijn; krijgende eyndelijk een genoegsaem seeker berigt / dat noch dien selven dag wel ligtelijk tot sijn bederf en ondergang mogte beschooren zijn / indien hy hem voor de bedriegelijke val-strikken sijns Broeders niet en quame te wagten; doch al om niet: want Orang-chefs beloften (selfs na het ge-bruyk der Mahometanen, op den Alcoran aen hem gedaen / en beswooren) meenden hy / waren onfeylbaer. Dies sloeg hy alle dese goede waerschou-wingen in de wint; en begaf hem des avonts om sijn Broeder te vergasten: die hem noyt meerder als nu caresseerde / verwellekoomde / en in sijn Vor-stelijke Tent met aengename Delicatessen / en Persiaense Wijn onthaelden. Waer door Morad-bakche verheugt geworden zijnde / voort wiert verlokt. Doch vertrok nu den Orang-chef quansuys ter rust-plaets: vier of vijf Heeren (alreets den toeleg bekent) gerekommandeert hebbende / met den Morad vrolijk te willen zijn; die hem vorder (dewijl hy doorgaens / en ook

insonderheyt nu/ al te versot op den Wijn was) voort opgevult hebbende/ valt hy in slaep/ en leyt als een beest te ronken. Dus 't werk bestelt/ komt Orang-chef hem in dese gestaltenis vinden; maekt hem voort onsagt wakker/ stoot/ schopt/ en beschrobt hem over sijn vuyle gulsigheyt/ en beestagtige dronkenschap: en vraegt hem/ en ook d'omstaenders/ of dit een Vorst en Koninck past? En daer op belast hy van stonden aen/ dat men den Morad, handen en voeten gebonden/ gevanckelijck nemen sal. Soo dra dit belast/ soo vaerdig volvoert; men bint/ en sendt hem (genoegsaem besorgt) binnen de oude Sterkte Slimger niet verre van Deli, te midden in de Vloet gelegen; daer men hem naeuw bewaert. En onderwijl schreeuwt men wel luyt en leelijk des Morads beestachtige dronkenschap. (die by de Mooren en Muselmannen een grouwel is) uyt; en hoe hy den gantschen Adel/ en Orang-chef schandelijk heeft gelastert/ ja soo veel versoeyelijkheden uytgebraekt/ dat men ten hoogsten noodig keurden/ hem dus bewaert te zijn/ om niet het gantsche Leger/ en by gevolg 't geheel Indostan, in het uyterste gevaer door sijn onbescheydentheyt en woedende dronkenschap te stellen.

En ondertusschen wierden veel rijke Geschenken en beloningen/ aen de voornaemste Grooten en Edelen/ soo in Agra, als die in 't Leger te kommanderen hadden/ voor hunne getrouwe diensten by dese gelegentheyt aen het Rijk betoont/ door den Orang-chef gedaen; en ook de gemeene Ruyters en Voet-soldaten niet vergeten. Geraekende alles dus weder eerlang in stilten/ en tot sijn dienst: ja selfs het Leger des Morad-bakche, 't welk hy konstig en seer behendig/ door duysent betooningen van sijn goedertierentheden/ wist op sijn zijde te lokken/ en tot sijn oogwit te verkrijgen.

Den ongelukkigen Sultan Dara, was ondertusschen met sijn naest-bestaende Vrienden/ Vriendinnen/ en Schatten/ uyt Deli na Lahor gevlugt. doch Orang-chef, hem op de hielen vervolgende/ soo begaf hy hem voort na Multan, een Stadt en Provintie langs de Riviere Indus gelegen. Doch daer ook niet seeker voor hem vindende/ trok hy in aller yl met sijn gevolg/ en wat hy kon met sig voeren/ tot in sijn sterke Vastigheyt Tatabaker, in of ontrent de Provintie Bukkor gelegen/ en rontom van de Vloet Indus bespoelt; om daer te besoeken/ of hem die plaetse de verseekering tot sijn behoudenis kon verschaffen.

Orang-chef dan dus te vergeefs sijn vlugtigen broeder nagejaegt hebbende/ keert en rukt weer in aller yl na Agra, om door sijn af-wesen sijn glorie/ en niet alles wederom te verbrodden; daer men eerlang tijdinge bragt/ hoe dat Sultan Chasausa met een aensienelijk Leger uyt Bengalen in aentogt was; en dat ook Soliman Chekoh, Soon van Sultan Dara, met eenige Radias uyt het Gebergt/ en t'saem vergaderde Troepen/ vast naderden/ om hem (schoon ook hoe magtig geworden) kloekmoedigelijk onder de oogen te sien. Chasausa was nu alreets door Elobas, over de Ganges, tot in Kadiove, niet verre van Agra, geavanceert. Dan voort rukt hem Orang-chef met sijn victorieus Heyr tegen; stelt sig geswindelijk in slag order/ en valt de Bengaelders aen; doch die/ op verscheydene Hoogten/ en avantagieuse Posten langs de Riviere Jeminy, sig wel geposteert en vast gemaekt hebbende/ was het den Orang-chef, na een scherp en hevig

gevegt/

gevegt / nochtans onmogelijk Sultan Chasausa van daer te verjagen / of uyt sijn voordeelige Post te lokken. Onderwijl dese furie / valt ook Jessomsingue (eerst Velt-overste van des Mogols Leger / en steets die getrouw / met hulp van andere Omrachs en Grooten / die het noch met den ouden Mogol en Dara hielden) op 't onverwagtst met een t'saem-geschraept vliegent Leger / in d'agter-hoede van Orang-chefs Heyr: plonderende de voornaemste Schatten / Bagagie / Voorraet / enz. En voort-rukkende / valt wel ernstig op sijn Heyr-kragt aen ; die aldus / eerst afgeslagen / van agter besprongen / eerlang omcingelt / en rontom dus furieus aengetast zijnde / niet weynig in 't net / en wegens verbaestheyt / t'eenemael in verwerring geraekten ; en Orang-chef selfs in 't alder-uyterste gevaer / schoon door den kloekmoedigen Persiaen Emir Jembla (onlangs uyt sijne gewaende gevankenis te Daulet-abad wederom af-gelost wesende) aengemoedigt / en sterk gesecondeert ; nochtans was noyt het gevaer des Orang-chef grooter als nu. Dan eerlang verkeert de gelukkige voorspoet van Sultan Chasausa, die Orang-chef en sijn Heyr nu by dese schoone gelegentheyt pogende te verdelgen / hem uyt sijn Post / en op meerder vlakte begeeft ; rukt voort / en soekt personelijk selfs in 't midden des strijts te zijn : en beginnende wijders te triumpheren / begaet hy de selfde misslag / die Sultan Dara in de bloedige Velt-slag by Samonguere beging ; want genoegsaem sig selfs Meester in 't velt oordeelende / soo treet hy (of door aenrading / verraet / of te grooten yver) van d'Olifant / en begeeft hem te Paert om des te geswinder in het naer-jagen des vyants te zijn. Doch aenstonts ontstaet een on-ordre in sijn moedig volk ; en sulks te ligter / om dat de Legers der Mooren en Indianen, noyt als die van Europa, in soo geschikte gelederen / afgedeelde Troepen / en Bataljons bestaen / verdeelt / of ontrent de Marsch en Batalje worden gehouden ; soo dat seer ligtelijk / en somwijl op een ydel gerugt / de grootste wanschikkelijkheden / en by gevolg aenmerkens waerdige nederlagen ontstaen. En aldus ging het nu hier ook in Sultan Chasausaes Leger daer alles eerlang / op een ydel gerugt van Chasausaes doot / onordentelijk in het wilt / en hol over bol door malkanderen vloog / met schreeuwen en baren ; waer door de Bengalers dervoegen de nederlaeg ontfingen / dat Chasausa ter naeuwer noot selfs de handen van Orang-chef ontvlugten.

Jessomseingue was ook / wanneer hy de kans dus sag verkeeren / in tijts langs Agra wederom met sijn Troepen / en het geroofde / na het Gebergte henen geretireert. Onderwijlen alles in Agra bevende / wegens de tijding van Orang-chefs nederlaeg ; doch eerlang quam gewisse narigt / van der Bengaelders verlies en vlugt : dien Orang-chef nochtans niet bestaen dorst / selfs personelijk verder heen te vervolgen / om sijn geluk / door afwesigheyt aen 't Hof in Agra, niet te verliesen. Doch stuerden hy den kloekmoedigen Emir Jembla, als Velt-overste / met een aensienelijk Leger / den Sultan Chasausa kort op de hielen : met beloften / soo wanneer sijn desseynen victorieus quamen uyt te vallen / en de vyanden daer henen voort t'onder bragt / het schoone Hertogdom Bengalen tot sijne besittinge / en ook noch rijke belooningen / en Eer-tijtels benevens dien. Sultan Machmout, des Orang-chefs Sone / sou naest den Emir, de Overste in het Leger zijn. Alleenlijk om hun beyde by dese gelegentheyt niet al te

veel te vertrouwen / wist hy de saek door een listig beleyt daer henen te wenden / dat tot hun genoegen den Machmet Emirchan, de eenigste Soon van Emir Jembla, en de Princesse van Golconda, des Sultan Machmouts liefste gemalin / in Agra onder sijn gunst en bescherming soude verblijven. En aldus dese twee groote Velt-oversten / als ook veel andere met Geschenken / den Zegen / en groote beloften begunstigt zijnde / vertrok dit Leger voort na Bengalen; daer Sultan Chasausa, dit hoorende / voort in aller haest by de vergaderde Benden van sijne verstroyde Leger-magt / veel schoone versch aenkomende Troepen te samen rukt / en eerlang een braef Heyr uytmaekt; waer mede geswint en kloekmoedig van Alabas nederwaerts trekt: hem ontrent Patna langs de groote Riviere de Ganges neder-slaende / en sterk makende; want hy dese voordeelige plaetse tot de Veltslag sogt.

Doch quam wel haest een snel-vliegent gerugt Chasausa ter ooren / dat den schranderen Emir, met sijn voortreffelijk Heyr / de gunste der Radias van de Noorder-bergen / langs de Ganges, die wel eer door Chasausa byp qualijk gehandelt waren / tot sig hadde gewonnen ; en alreets dese beroemde Vloet langs / regt op het Leger van Sultan Chasausa quam aengenadert / om aen hem slag te leveren. Welke onverwagte tijding / dese Prins van Bengalen vaerdig dede besluyten / om aenstonts op te breeken / en sig ontrent een Plaetsje / niet verre van Kassama-barar gelegen / langs de Ganges te legeren; en sig (dewijl hy hem tegens die Magt te swak oordeelden) aldaer soo veel te versterken / als hem doenelijk soude wesen. 't Welk noch tijdelijk quam te geschieden / terwijl Emir Jembla met sijn vermoeyde Heyr-kragt door het Gebergte / Wildernissen / en quade Wegen / en seer belemmert door het Geschut / krijgs-tuyg / en levensmiddelen / nu byp langsaem langs de Ganges nederwaerts quam genadert; tot dat hy Chasausaes Leger-beschanssingen komende / daer op tot verscheyde-mael aenviel ; doch afgeslagen : en wederom 't werk beproevende / vonst dervoegen met grof Geschut op de Werken van Chasausa, die maer uyt klap / en andere sobere materialen bestonden / dat alles door sulks haest neder viel ; en Sultan Chasausa genootsaekt was / by nagt op te breeken / om vaerdig (wat lager af-sakkende) een andere Post te soeken. Konnende wijders dese twee Legers (door het toe-nemen des Regenmossons, die na gewoonten in dese Landen seer hevig is / 't Aertrijk dikmaels doet onder-vloeyen / en doorgaens de gladde Klap-wegen onbruykbaer maekt) in 4 a 5 Maenden weynig meer op den anderen uytregten. Dies bleef nu een yder op het voordeeligst ontrent de Ganges gelegert / om dus de een den anderen te verduren.

Onderwijl raekten Sultan Machmout, om sijn hoofdigheyt tegens den Emir betoont / als ook / om dat hy (gelijk men riep) by Chasausa overgelopen / doch spoedig weder-gekeert was / in ongenade by Orang-chef sijn vader; die hem na Agra op ontbiedende / 't werk dervoegen onderweeg wist te besteeken / dat hy vaerdig besprongen / bemagtigt / verseekert / en voort gevankelijk in de Sterkte Gualor binnen geraekte ; daer hy ook Morad-bakche beschikte / en scherpe order tot hun strikte bewaringe gaf: op dat dese twee ongelukkige Princen / het overschot van hun leven aldaer in stilte mogten komen te verslijten.

Orang-

Orang-chef ſtelde voort Agra, Deli, en alom de andere plaetſen volkomentlijk na ſijn hant; en nam van ſig ſelven de Regeering als Groot Mogol, of Opper koning van Indien, aen. Nu lag hem den armen Sultan Dara noch meeſt overdwars in den ſin; die van Tatabaker ſlegts met een kleyne Magt/ door de Landen van Scundy, en Opper-quartieren van Guſeratte, tot voor Amadabadt gerukt zijnde/ met kleyne moeyten daer binnen geraekten; alwaer hy een tijt-lang (vaſt vrienden maekende) verbleef: tot dat hy door het liſtig beleyt/ en bedriegelijke valsheyt van Jeſſomſingue (een der magtigſte Radias in het Gebergte) aengemoedigt zijnde/ om noch eens de kans te wagen/ overmits die met een moedig Heyr te velde verſcheen/ en dat hy op deſen aenhitſer ſteunde: dewijl die hem hadde belooft/ niet verre van Agra, op ſoodanig een plaetſe met ſijn Magt te ſullen verwagten/ om ſoo geſamentlijk tegens Orang-chefs Leger te ageeren. Dus trekt dan Dara, met alle ſijn t'ſaem-gebragte Troepen/ Vrouwen/ Huysgeſin/ Schatten/ enz. uyt het beroemde Amadabadt, veel ſnere dag-reyſens door het Gebergte/ Boſch/ en Wildernis/ voort. Doch onderwijl valt dien bedrieger Jeſſomſeingue, door de ſincere beloften/ en ſcherpe dreygementen des Orang-chefs, (immers gelijk de ſommige weten te verhalen) den ongelukkigen Sultan Dara gantſch trouweloos af; en die aldus tot een reddeloos noot-lot/ in 't uytterſte gevaer: want de meeſte Troepen en Overſten van ſijn Leger/ ſig ſiende dus verre getroont/ verleyt/ en afgemat/ van wegen de ſure marſch/ door moeyelijkheyt der wegen/ willen niet vegten/ ſchoon Orang-chef nadert/ en vaerdig hen-lieden beſpringt. Dies Dara, na een hopeloſe furie/ ſig ſiende byna van yder verlaten/ en rontom verraden/ beſprongen/ en aengetaſt/ ter nauwer noot het gevaer/ met een ſober overſchot des Legers/ ontkomt; en vlugt door ontelbare perijkelen/ wegens 't groot getal Rovers/ door het onveylig Gebergt/ na Amadabadt: doch daer den Gouverneur hem voor Orang-chef verklaert/ en Dara gebied van daer te vertrekken/ ſoo hy niet wilde aengetaſt/ en gevangen zijn. Dus doolt en ſwerft dees droevigen Vorſt een geruymen tijt/ met Vrouwen en kinderen/ door het Land/ en veel ſandige Wilderniſſen; uytſtaende duyſende perijkelen/ nooden/ ſwarigheden/ honger/ dorſt/ hitte/ koude/ enz. vindende nergens/ waer hy ſig keerden of wenden (van wegen yders vreeſe voor Orang-chef) de minſte beſcherming/ heul/ noch onderſtand; tot dat hy ten laetſten (ſoo bedriegelijk als trouweloos) verraden/ gevat/ en met het beklaegelijk overblijffel van ſijn gevolg/ na Deli (geknevelt/ en ſeer verſmadelijk gehandelt zijnde) gevoert/ en den Orang-chef in handen gelevert wiert; die hem/ ſonder eenige blijken van broederlijke toe-genegentheyt/ of meedogentheyt/ op de alder-verſmadelijkſte wijs/ publijkelijk door de menigte des volks/ langs de Straten en Wegen van Agra liet om leyden. Waerlijk een ſeer droevig en deerlijk ſchouw-ſpel/ het welke veele van ſijne vyanden/ ja ſteene gemoederen tot meedogentheyt aenporden. Waer op men hem vorder in de gevankenis/ door laſt des Orang-chefs, den hals af-ſneed.

Voorts geraekten de kinderen en Nakomelingen van Sultan Dara, en van de gevangene Prins Morad-bakche, ook toen in verſeekering/ of om hals; de gevangenen ſelfs/ ook Soliman Chekouw wierden (gelijk men

wist te seggen) door een vergiftigen dranck / die hun met 'er tijdt des levens kragten benam / al quijnende uyt de werelt gerukt. Doch Moradbakche, de jongste Broeder des Orang-chef, door eenige opgemaeckte booswigten / over een groote moort in Guseratte gepleegt / wel stoutelijck voor den throon des jongen Mogols (ick meen Orang-chef) beschuldigt zijnde / wiert die publijckelijck / als den moordenaer van dien moort / verklaert / en daer op gevonnist / en in de gevanckenis / op een ellendige wijse / onthalst.

Nu moest Sultan Chasausa, Prins van Bengalen, noch maer van kant / om Orang-chef, dien moordenaer van sijn Broeders / overal sijn afgunstige weder-partijders te doen triumpheeren; daer toe dan ook alle bedenckelijcke middelen aengewent wierden: krijgende Emir Jembla van hem last / om Sultan Chasausa (was 't mogelijck) te vervolgen en te dwingen. Dan vaerdig kreeg de selve / wanneer hy nederwaerts retireerde / van onse Nederlanders eenige Stucken grof kanon / en veel Portugeesen van Ougli, Pepeli, en verschepde andere plaetsen uyt neder-Bengalen, tot hulp; versterckende sijn Leger ook onderwijl met nieuwe troepen / soo veel het hem doenlijck was / om tegens den Emir bestant te zijn: dan die door den Orang-chef gedurig met volck / beloften en gelt / gestijft / valt eyndelick wederom seer kloeckmoediglijck op de Bengaelders aen; en die de nederlaeg een en andermael bekomende / nemen de vlugt / en wijcken seer confuselick na beneden; daer voorts t'eenemael verstroopende / veele troepen den Sultan Chasausa trouwloosljjck komen te verlaten: die voort met een kleyn overschot des Legers rontom heen door den vyant omcingelt / of door de veelvuldige water-stroomen der Ganges benart / met Vrouwen / Kinderen / Schatten en getrouwste van sijn gevolg / ter oost-kant op de Bengaelse grensen na / Daca vlugt.

Sultan Chasausa vlugt na 't Koninkryk Arrakan.

Hier vont hem nu den ellendigen Sultan Chasausa tot in de uytterste verlegentheyt gebragt; vermits het meerendeel sijnes Legers hem afgevallen / de rest geslagen / verstroopt / en hy dus verre vervolgt / niet wetende waer heen te sullen wijcken. Hy hadde verhoopt / alhier in dit uytterste / een Schip te sullen vinden / om daer mede (gelijck men segt na 't Roodemeer en Mocha te verreysen / en soo van daer tot in Persien aengeland zijnde / de gunst der Persianen, tot vordering van sijn oogwit / te versoecken: maer sulks mislukten hem als hy tot Daca quam: en diende nogtans aldaer een kort beraed; en hy van deser twee uyttersten / 't beste te verkiesen; namentlijck / of in het gewelt des Emirs, die hart naderde / te vervallen; of met den sijnen de vlugt na 't Koningrijck Arrakan, waer tegens de Bengaelders Oorlog voerden / te kiesen: nadien nu geen andere uytkomst wierde bespeurt. Dus alles met haest overwegende / schrickt voor sijn Broeders toorn / en wreetheyt aen Dara gepleegt: en resolveert met een schielijcke vlugt / lijfberging by den Koning van Arrakan te gaen versoecken.

Desselfs wedervaren.

Dus quam dien ellendigen Prins / Sultan Chasausa, als een verdrevelling / ter selver tijdt / als wy in Arrakan waren / tot in het hartje van dit Koningrijck gevlugt; noch by hem hebbende sijne beminde Vrouwen en Kinderen / als ook ontrent vijf hondert gewapende mannen van sijn Adelijck gevolg / en die van de getrouwste sijner vrienden en gunstelingen waren;

ren; mitsgaders een goed getal gewapende Staet-juffrouwen / die ter liefde van haren Vorst / en groote Me-vrouwen uyt Bengalen, dus herwaerts uyt Bengalen quamen geretireert; ook mede voerende alle de voornaemste Schatten / van Gout / Silver / Paerlen / en een groote menigte schoone Diamanten / om voor den Prins en sijn gevolg / in tijd van nood / tot noodige onderstant te konnen dienen.

Maer sy wierden wel haest / in 't naderen des Hoofts-stadts Arrakan, door afgevaerdigde van den Koning / gestupt / en vaerdig af gevraegt / Wat Volk, waer heen, en waerom aldus gewapent aengenadert quamen? Het antwoort was: Dat hy Sultan Chafaufa, Prince van Bengalen, aldus met fijn Adelyk gevolg, en beft vertrouwde vrienden, voor Broeders toorn, en 't groot gewelt des Emirs, quam tot in dit Koningryk van Arrakan gevlugt, om voor de voeten van des felfs ontfaggelyke Vorft en Koning, befcherming, heul en onderftant te verfoeken; en d'Arrakanfe Majefteyt te bidden, dat hy hem en fijn gevolg toch niet vyandelyk en wilde handelen, dewyl met een hertelyk berouw en leetwefen, van eertyts betoonde vyantfchap, den Koning als quam in handen gevallen; vertrouwende by dien Vorft meer gunft en vriendelykheyt, dan by den Orang-chef te fullen vinden; dat den Koning nu naer fijn wel gevallen met hem, en fijn gevolg, kon leven. Doch dat hy niet anders konde geloven, of die foude genegen zyn, een Prins, die foo onfchuldig als ongelukkig, voor fijn eygen Broeder vlugten, te fullen befchermen.

Van stonden aen / en eer datse nu verder mogten komen / ging dit antwoort na den Koning; die straks dien Prince / met alle den sijnen / in sijn bescherming gunstig quam aen te nemen: doch met beding / dat aenstonts hare wapenen moesten neder-leggen; het welk den ongelukkigen Sultan Chafaufa, die wel eer liever duysent dooden had willen sterven / nu tot behoud van Vrouwen en Kinderen / was genootsaekt te doen: vertrouwende op de goetgunstige beloften van den Arrakanfen Koning; om volgens hoop / des selfs hulp en vriendelijkheyt te wedervaren / en bequame lijfberging in dit Koningrijk te vinden; tot dat de gelegentheyt mogte komen / om met Schepen der Moorfe koop-lieden / van daer na 't Roodemeer of Perfien te vertrekken.

Dus quam hy dan met al sijn gevolg en Rijkdom / tot in de Koninglijke Hooft-stadt Arrakan, daer voort ten Hoof gebragt wiert / en binnen gestapt / heel gunstig by den Koning ontfangen wiert; ook vorder onthaelt / en wyders alle vriendelijkheyt belooft te sullen wedervaren.

Maer de rampen quamen dese rampsalige vlugtelingen soo op de hielen te volgen / dat sy ook hen-lieden in 't Koningrijk Arrakan, t'eenemael in onseekerheyt vonden / als men eerlang den Koning in sijne beloften / gansch trouweloos vernam / en sijne vriendelijkheyt dervoegen afgenomen / dat hy door een ingeboorene haet op de Bengaelders, en door groote begeerten / om der vlugtelingen Rijkdom en de Juweelen tot sig in te schrapen / nu sijn Koninglijke beschut / en eerst-betoonde goedertierentheyt; ja haet / toorn en vyandschap veranderde; pogende nochtans (waer het doenlik) met schijn van reden yets uyt te vinden / waer door hy den Prins / en sijn gevolg / aen 't leven tasten mogt. Doch hier van kreeg Sultan Chafaufa wel haest de snof en toeleg in de neus; te meer / dewijl men hem langs hoe minder

der scheen te vertrouwen / en in veel scherper opsigt nam. Dies pogende / soo wanneer 't doenlik was / sijn vlugt noch andermael te hervatten ; en dewijl hy geen kans konde sien / om van hier / met believen des Konings / uyt den Lande te geraken / die vaerdig en stil / en selfs by nagt / na 't Koningrijk Pegu voort te setten / om daer heen gelegentheyt tot de Persiaense reys te soeken : daerom veynst hy / en versoekt aen d'Arrakanse Majesteyt / (alsoo hem de lugt in dese Contreyen vry schadelik scheen te zijn) om voor eenige tijd / met sijn gevolg / op 't Land te mogen woonen / op dat door lugt en plaets-verandering / een weynig mogte verquikken : en sulks hem toegestaen zijnde / sogt hy de bequaemste gelegentheyt waer te nemen / om vaerdig de vlugt te kiesen : tot dien eynde komen een kleyn getal van tagtentig gewapende Bengaelders, langs de buyten-grensen / heel stil en na by de plaetse / daer den Prins Chasausa hem in dit Koningrijk van Arrakan onthielt ; de welke ter liefde van desen ongelukkigen Sultan Chasausa, hem sogten in sijn vlugt na Pegu by te woonen / met alles waer dat sy den Prins / door mannelik bedrijf en wapens-kragt / de handen in konde bieden.

Dese komen dan nu met Schilt en Swaerden / Pijlen en Bogen aengedaen / soo geswint als subitelik / tot digt by de plaets, daer sy verhoopten haren Vorst en Prins te vinden ; om voorts met hem en sijn gevolg / in spijt en selfs ten weer-wil van d'Arrakanders, directelijk na de naeste Grensen van 't Koningrijk Pegu door te breeken ; maer sulk een desperaet middel en kon niet anders dan quaet gevolg causeeren. Want sy wierden wel haest gestut / en uyt de naem des Konings gevraegt: Waer dus gewapent meenden heen te vorderen? Gaven ten antwoort: Dat sy onderdanen van Sultan Chasausa waren, waer heen het versoek was, dat sy vryen Pas en doorgang mogten erlangen, om voort te trekken : alsoo den Bengaelsen Prins daer grootelyks aen gelegen was: belovende, of schoon wapens droegen, niemant te sullen beledigen.

Alles wiert toegestaen / behalven het geweer te voeren / wanneer hun wapen-tuyg neer-lagen / mogten vorderen ; en ook anders niet. Doch dese Bengaelders, liever het leven dan de wapens willende verliesen / sogten evenwel voort te trekken / en door te breeken : doch wierden van d'Arrakanders wel haest vyandelijk aengetast. Maer dese tagentig Bengaelders boden tegen-weer / en drongen soo veel sy konden / geweldiglijk voort / tot dat eerlang van alle kanten beset / benart / en al eenige van hun volk ter neder gezabelt zijnde / sy / door de hooge noot / om ontkoming te soeken / genootsaekt wierden / de Arrakanse huysen in brant te steeken ; die nu van wegens de sterk doorwaeyende noort-ooste wint / langdurige droogten / en des selfs ligte stof / als zwavel opvlogen: welke brand soodanig toenam / dat beneden wints / in weinig uuren / eenige duysent huysen / en groot getal Heydense Tempelen en Pagoden aen koolen geraekten ; ja dese verschrikkelijke brant en hemel hooge vlammen / quam tot soo digte by de plaets / daer wy met onse Schepen ten anker lagen / dat nu al mede naer een gort heen koomen begonden om te sien / om met Schepen en Volk / de Ankers kappende / vaerdig de veyligste plaets te soeken ; doch wierd de brand juyst ter zijden ons / digte by den Oever der groote Revier / gestuyt / en door een dappere vlijt van d'Arrakanders uytgebluscht / na dat een

reeks

reeks van groote en kleyne wooningen/ eenige mijlen weegs beslaende/ seer jammerlijk door de vlamme waren vernielt.

Maer sulks en hielp nochtans aen dese stoute Bengaelders niet/ de welke nu alreets 't meerendeel zijnde gesneuvelt/ aen de resteerende een beklagelijke nootlot over lieten; alsoo die gevangen en met stroppen om den hals/ en op een wreede wijse gebonden/ na des Konings hooft-stad Arrakan heen gevoert wierden; daer men haer altemael/ aen gepende staken/ levendig verbranden.

De Indianen van Arrakan, ook andere/ en voornamelijk die van 't Koningrijk Achin, hebben in hare straffe justitie door een gewoonte/ dat de misdadigen tot een pijnelike doot veroordeelt zijnde/ aen palen onder in d'aerde vast geset/ en boven met scherpe spitse pennen/ worden geregen/ het welk aldus toegaet: den dood-schuldige wort met het fondament op de scherp-uytsteekende penne geset/ en voorts derwoegen neder-gedrukt/ dat de pen door het ingewant gaende/ boven ontrent den hals uytkomt: en laet men den selven dan soo van langerhant sterven/ die nu vroeger dan later tot haer deerlijk eynde geraken/ na dat de inwendige deelen des levens veel of weynig beschadigt zijn.

Doch dese wierden niet alleen dus gepent; maer ook (gelijk men ons wist te verhalen) voorts levendig verbrant.

Middelerwijl versond Sultan Chasausa nu en dan eenige van de sijne; andere sogten met sijn verlof heymelijke schuyl-plaets by de Arakanders; en eerlang de Prins ook een opening siende/ raekt weg/ en komt hem/ even gelijk de voornaemste van den sijnen/ by d'Arakanders, of Mooren, te versteeken; derwoegen/ dat men naest eenige weeken/ niet en wist waer dat Chasausa met al sijn Schatten en Juweelen/ daer den Koning soo op loerde/ was gebleven.

Onderwijl quam nu in 't Koningrijk Arrakan de roep; hoe dat den wijtberugten Emir Jembla (anders ook doorgaens by den Arrakanders, den Nabab genoemt) in het najagen van Sultan Chasausa, nu met een magtig Heyr-leger tot by de Stadt Diange, op d'uyterste greensen van dit Koningrijk leggende/ was genadert; van voornemen zijnde/ om d'Arrakanders, daer het wesen kon/ t'onder te brengen/ vast alles door vuur en swaert vernielende. Welker tijding geen kleyne schrik/ ontsteltenis en vrees in groot en kleyn verwekten: want gansch Arrakan was in rep en roer/ en alom heen; doch in sonderheyt daer wy met de Schepen lagen/ sag men een geweldig vlugten van d'Arrakanders, met hare Vrouwen/ Kinderen/ Slaven en Goederen/ na de hooft-stad Arrakan; ja de verslagentheyt/ confusie/ en het aennaderent quaet van dreygende ongevallen/ quamen tot soo verre op te steygeren/ dat ook selfs den Heer Geraert van Voorburg, Nederlants Opper hooft in dese Landen/ hem genootsaekt vont met d'Opperhoofden van onse Schepen/ raed te houden/ alles wel rijplijk t'overwegen/ en 't noodigste goet te keuren; alsoo men de goederen van de E: Maetschappy, by dese conjunctuure van tijden/ hier nauwlijks dorst vertrouwen. Dieswegen het sommige raetsaem keurden/ noch in tijts met alles op te breeken/ en vaerdig te vertrekken; dewijl in soo veel onseekerheden en generale confusien/ des Compagnies Logie ligtelijk konden werden geplondert en afgeloopen. Andere/ daer en tegen/ dogten het beter noch wat te

Beroerten in het Koningryk Arrakan.

te vertoeven / en onderwijl een waekent ooge te houden; en wanneer het waerelijk scheen te sullen haperen / dat men dan op de seekerste wijs sou pogen te retireren: 't welk / als wesende de beste raet / een yder approbeerden. Doch den Konink onderwijl / en de kloekste van sijn Rijks-raden / sonden alom door het geheele Koningrijk Arrakan, veel dappere Mannen tot Prest-meesters uyt; die vaerdig van alle kanten het volk te samen ruklende / eerlang een magtig Heyr te saem vergaderden: om (waer 't doenelijk) den inval des Vyands noch in tijts te stuyten. Een groote menigte van Jeliassen, of snelle Roey-galeyen / ten Oorlog toegetaekelt / en met allerhande voorraet toegerust / sag men ook haest gereet; om met een groote magt van Oorlogs-volk / Geschut (bestaende in kleyne metale Bassen en Kamer-stukken) en vorder Wapen-tuyg / na Diange te vertrekken. Somma / wy sagen nu met geen kleyne verwondering toe / hoe dat in soo weynig tijdts dese Heydense Land-en Water-magt / haer optogt / cours en voortgang na Diange nam; om daer heen het Koninkrijk voor alle vyandelijke invasien te beschermen.

Het welk den listigen Emir Jembla siende / hengelde t'zedert eenige dagen langs heen de Buyten-grenzen van het Rivier-en water-rijk Arrakan; de welke hem ook tot beletsels dienden / om verder heen tot het Koninkrijk in te dringen; bedrijvende gene verder hostiliteyten / als somwijl hier en daer met blaekeren / branden / roven en plunderen / den alarm te maeken: om door hun geschreeuw de Arrakanders tot de Wapen-kreet te brengen.

Nu liet den Konink van Arrakan door sijn geheel Koningrijk een stricte ordre gaen / om den Bengaelsen Prins in alle de Arrakanse Steden / Vlekken en Dorpen op te soekken. Straks wierden de Wagten op de Frontieren verdubbelt / scherp belast / geen Mooren, of Luyden in Moorsch gewaet / dan met een Koninklijke Pas begunstigt / door te laten. Alle de Rivieren / Spruyten / en binnen-lantse Water-stroomen / selfs / tot aen de soute Zee / wierden overal insgelijks van kleyne Jeliassen, en minder Vaertuyg / met Wagten beset / besorgt / en strict belast / de Koninklijke ordre na te komen: om niemant / als met Passen van dessels Overigheyt / van yders plaetse te laten door-passeeren. Voorts / dat hem ook niemant / noch Moor, noch Arrakander, aen 't boort van onse Schepen soude komen te verboegen / op verbeurte van lijf en goet. 't Welk altemael quam te geschieden / op dat om daer (gelijk als na gewoonten) fijne Commercie te verrigten: op dat Sultan Chasausa, in Moorsch of Arrakans gewaet / doch niet en soude komen te ontsnappen / om sig na het een of andere Lantschap te begeven; ten eynde om voor te komen / dat niet alle dessels mede-gebragte Rijkdommen en Schatten / wederom uyt dit Koningrijk vvierde gevoert: maer des te seekerder in de roof-gierige handen van den Arrakansen Koning geraeken mogten. En daerom lagen dan tegenwoordig niet alleen op alle de Stroomen / door-togten / spruyten / of uyt lopende Rivieren; maer ook insonderheyt toen wy gereetschap maekten om te vertrekken / rontom onse Schepen daer wy op voeren / verscheydene Arrakanse Jeliassen, vol Wagters / de welke nagt en dag / op al ons doen een scherpe toesigt namen. Sloepen noch Boots / ja selfs geen Inlants Vaertuyg schoon ook hoe kleyn / of dat wy daer selfs in saten / mogten aen Scheeps boort naderen /

naderen / voor en al eer de Arakanſe Wagters daer in na deſen Prins der Mooren, Sultan Chaſauſa, hadden geſogt; op dat ook niet wy hem uyt dit Koninkrijk / na Batavia ſouden komen te veroveren. Dus bleven de Paſſen langs Stroomen en Wegen / door het geheele Koninkrijk van Arakan alom ſeer naeuw beſet; tot dat / maer weynig dagen na ons vertrek / den rampſaligen Sultan Chaſauſa ontdekt / vervolgt / gevat / en binnen de Hooft-ſtadt Arrakan, den Konink in ſijn Paleys gevankelijk wierde overgelevert; daer hy van trouwloosheden beſchuldigt / en eerlang moordadig om 't leven wierde gebragt. Den ſijnen wierden verſtropt / en eenige by de kop gevat / en geſtraft. Andere kregen ſchuyl-en woonplaets by de Arrakanders; onder ſchijn dat van 's Lants ingeſetenen waren. De Schatten en Juweelen van deſen ellendigen Prins Chaſauſa, quamen evenwel ſoo noch niet in het beſit des Konings te vervallen / of daer geraekten noch al vry veel ter ſluyk in handen van het gemeene volk; die 's jaers daer aen / wanneer alhier wederom Schepen der Nederlanders quamen / het Gout / en veel edel Geſteenten voor ſlegte leuren / en tot een kleyne prijs verkogten.

Sultan Chaſauſaes deerelyk eynde.

Den Emir Jembla het ombrengen van Sultan Chaſauſa verſtaende / trok wederom af / verlatende de Grenſen van dit Koningrijk Arrakan: en rukten met ſijn Leger wederom na Bengalen; daer hy door afgeſondene van den ſchranderen Orang-chef, bedankt / veel rijke belooningen / als ook veel hooge Tijtels van eer en glorie / en noch daer-en-boven de regeering van het voortreffelijk Bengalen, tot ſijn belooning kreeg.

Vorder hielt Orang-chef, de welke nu alle ſijn Broeders ſag t'ondergebragt / ſijn Vader den ouden Mogol, in een afgeſonderde Wooning van het koninklijk Slot in Agra, ſtrict bewaert; doch liet hy hem evenwel t'zedert daer binnen veel goet onthael / en vermaekelijkheden weder-varen: tot dat hy in het Jaer 1665. in ſijn Gevankenis is komen te overlyden.

Siet daer / mijn Leſer / een kort verhael / van het goddeloos woelen der Indiſche Werelt-vorſten / om tot de grootſte mogentheyt te komen; en door wat bloedig bedrijf den liſtigen Orang-chef, de naem / de Kroon / de Scepter / en magt van Grooten Mogol, of Opper-koning van 't groot en magtig Indoſtan, of Indiën, heeft verkregen. Siet hier de oorſaek / het begin / voortgang / en eynde van de beroerte / die in het Koningrijk Arrakan quam voor te vallen / terwijl ons aldaer bevonden; en hoe geſwint deſſelfs bewegingen wederom waren geſtilt. Wie ſiet hier niet in alles de groote mogentheyt Godts / en hoe baerblijkelijk en gantſch wonderbaer dat hy alles beſtiert; en ſelfs onder de Mooren en Heydenen, de magtigſte Werelt-vorſten doet ſuyſebollen / en vallen: deſe verheft / en geene weer van ſijn Troon af-ſtoot; en dus aen yder een toont / hoe wankelbaer ſelfs den ſtaet der Kooningen is. Om ook door ſulks de Menſchen te leeren / niet ſeekers op de onbeſtendige Werelt te verwagten; maer eeuwig de ſeekerheyt der ſaken / en de ware beſtendigheyt aller vreugden / tot roem en eere des Alderhoogſten; en yder eens wel-zijn daer boven in 't geeſtelijk Zion te be-oogen.

Het vyfde Hooft-ſtuk.

Arakanders hare verwondering, en waerom. Den Schryver trekt noch eens ter Optogt na de Hooft-ſtadt *Arrakan*. Beſoekt hooger in 't Lant de *Portugeeſche Chriſtenen*. Door-wandelt en beſiet in 't weder-keeren de groote Stadt *Arrakan*. Deſſelfs hoedanigheyt, Koninklyk Slot, Paleys, Elefanten, en volk-rykheyt. Nader beſchryvinge des Koninkryks *Arrakans*, plaets, toeſtant, Steden, Huyſen, Dorpen, Landeryen. Des Konings Tytel, Coſtuymen, en Poligamie. *Arrakanſen* Adel, en Vrouwen; haer Dragt, Oor-lellen, Afgodery. *Talpooys*, Heydenſe Papen, haer kleeding, en leven. *Arrakanſe* Coſtuymen, Handel, Markt-gang, Gelt, veragtelykheyt der Maegdom, Huylders over de Dooden, ſober onthael der Kranken. *Moorſe* Koopluyden in *Arrakan*, hare Commercie, Kleding, en vremdelingſchap. Vertrek des Schryvers. *Noortwyks* droogten en waerom ſoo genaemt. Komſt in Zee. Stilten. Slaven hun ſobere toeſtant op de Reys. Den Schryver ſijn derde aenkomſt op *Batavia*.

NU wederom van het bedrijf der hooge Magten / en het gewoel der Wereldt-vorſten / tot op onſe Reys-beſchrijvinge neder gedaelt. Het nieuwe gewas des Velts / te weten de Rijs / nu droog geworden zijnde / bevont men in d'inſameling ſneeu-wit en uytnemende goet van ſmaek te zijn; waer van men nu het Laſt (drie duyſent ponden halende) alhier in het geſegent Arrakan, om drie Rijxdaelders kopen kon: waer van de lading nu dagelijks begonden in te nemen. Doch ondertuſſen quam 't Kersmis feeſt op handen: welkers eerſte dag wy / op den 25 December, ſeer devotelijk vierden. Quamen daer by malkanderen / even gelijk ordinaerlijk Sondaeg quam te geſchieden; ſongen een der Pſalmen Davids: dankten en baden Godt den Heer; en laſen de Predicatie voor het Volk / uyt de gewoonelijke Huys-poſtil; en beſloten wederom / even als hadden begonnen. In welke heylige actie dat ik / by gebrek van Dominé, ſelfs dit Ampt bediende. Maer om dat ſulks / door de ſchievielende Jaer tijt / op een Saturdag geſchiede / ſoo waren de Arrakanſe Heydenen, Mogen, en ook de Moorſe Koopluyden (die noch in deſe tijt tot ons aen de Schepen mogten komen) onſe oeffening ſiende / over het ſelve ſoo verwondert / dat ſy (door hun onkunde) ſig ſelfs genootſaekt vonden / om ſeekerlijk te gelooven / dat wy een geheele dag in deſe week verbijſtert waren / en nu den Saturdag voor den Sondag hielden; waer over dat ons / na de gehoudene Godtsdienſt / ſtraks (doch al lacchende) beſtonden af te vragen / deſe of diergelijke woorden: Hoe, wat 's dit Hollanders, dat gy uwen Sabbath op den Saturdag begint te vieren? Hoe ſoo verbyſtert, yverig, of devotig, dat gy nu dus een gantſchen dag in de week vergeet? Doch wy gaven de Mooren en Mogen antwoort na de vraeg / en beter onderrigting onſer

Arrakanders hare verwondering ontrent der Nederlanders Godsdienſt.

A Het Conincklycke pallys
B d' grote Rivier van Arrakan
C d' wegh die na t portugeesse quartier gaet
D Pagode met vergulde daecken
E d' Peerde
F Cüce boomen
G d' voorstede van Arrakan

d' Conincklycke Hoofstadt ARRAKAN.

onſer vrolijke Vier-dag / over de heugelijke Geboorte en Menſch-werdinge onſes lieven Heylants en Saligmaker Jeſu Chriſti. Over al 't welke de verdwaelde Mooren, en de verblinde Arrakanders, haer vol verwondering en ongelovigheyt betoonden.

Het was nu alhier in 't Koningrijk Arrakan dagelijks geweldig kout; de friſſe Noort-ooſte Wint blies met een heldere lugt / en continuelijk luſtig door. De Klapper, en andere Olien / was door de koude ſoo ſtijf / dat konde geſneden worden; ſoo dat 'er al veel / die weynig kleeding of dekſel hadden / een ongewoone koude gevoelden. Traden aldus over in 't Jaer van 1661. als wanneer wy in de vroegen morgenſtont eenige ſchooten met grof Kanon / voor 't Nieuwe jaer loſten; met toewenſchinge van elkanders heyl en zegen. Koude in 't Konink-ryk Arrakan. January 1661.

Ten laetſten ſoo veel Rijs ingenomen hebbende / dat van wegens ondiepten / en engte van de Rivier / alhier niet meer en konden laden; bereyden ons / om (de groote Rivier af ſakkende) bequamer plaets te vinden / op dat de vorder ladinge bekomen konden.

Middelerwijl kregen wy / met onſe drie liefhebbers / namentlijk den Koopman en Schipper van het verongelukte Jagt Choromandel, (die van ſommige / uyt de klugt / den Koopman Heyn Rol, en Schipper Bontekoe, wierden genoemt) en mijn perſoon / conſent van het Hollantſch Opperhooft / den Heer Voorburg, om met des Kompagnies groote Galey / of Lakno, noch eens een op-togt na de Koninglijke Hooft-ſtadt Arrakan te doen; om niet alleen die / maer ook de omgelegene Dorpen / Vlekken / Tempels / Huyſen / en Landeryen / nauwkeurig te beſien. Begaven ons dan / met bewilliging van den Heer Overſten Coetewal der Bandel (ſonder wiens conſent dit niet en mogte geſchieden) op een vroegen en ſeer lieffelijken morgenſtont / op reys; en lieten ons wederom door een goet getal Slaven / op deſe Lakno geordonneert / de groote Rivier op roeyen: en koſen de weg ter Stadtwaerts heen; daer komende / voeren tuſſchen twee ſeer hooge steyle Steen-klippen door / ter weder-zijden als wallen / heel wonderlijk geſcheyden en gekloofr; en quamen aldus tot in de Hooft-ſtadt Arrakan: door 't welke de voornaemſte Riviere van 't Koningrijk loopt. Doch lieten / ſonder aen Lant te ſtappen / de Slaven voort-pangayen: komende aen de andere zijde buyten de Stadt; en hooger op avancerende / quamen heel ſpoedig / door de ſnelheyt der Vloet / tot in het quartier der Portugaelſe Chriſtenen, het welke ontrent twee kleyne Mijlen aen gene zijde van de groote Stadt Arrakan gelegen was; daer tegens den middag ons Noen-mael hielden by een ouden Portugees: en wierden van hem / en ſijne twee Dochters (dat beleefde Juffrouwen waren) vriendelijk getracteert; en na de wijſe der Chriſtenen / met Spijs en drank onthaelt. Den Schryver trekt noch eens ter optogt na de Hooft-ſtadt Arrakan: en verder heen, na het quartier der Portugaelſe Chriſtenen, Worden van de Portugeeſen aldaer ſeer wel onthaelt.

De Portugeeſen alhier woonagtig / waren in dienſt / en trokken beſoldinge van den Koning van Arrakan: om tegen die van Bengale, Pegu, Siam, en andere Koningrijken van India, ten Oorlog op te trekken Yder Portugees was doorgaens tot een Capiteyn of Hooftman over een Jelias geſtelt; en wiſten haer / in tijd van nood / ſoodanig tegen den Vyand te comporteeren / dat den Arrakanſen Koning in hare kloekmoedige actien / een groot behagen en wel-gevallen ſchiep. Sy trokken derhalven Soldy / dat (onder een avontuertje op den Vyant te ſoeken) rijkelijk konden leven; Gelegentheit der Portugeeſen in 't Koninkryk Arrakan.

en bewoonden alhier een lustig Oort / en aengenaem Vleck / in een playsante vlakte; en langs de boort der groote Riviere van Arrakan: daer hun de oeffening van Religie (nae den aert der Roomse Christenen) door den Koning was vergunt. De sommige waren aen Portugesen, en ook andere aen Arrakanse Dogters getrouwt; die het Heydens Geloof versaeckende / door toe-doen van hare Mannen / tot het Christelijke waren gedoopt: levende met malkanderen hier gerust en vrolijk. Doch waren nu vele Portugeesen met des Konings Jeliassen, nae Diange en andere plaetsen / tegens den Vyant opgetrokken. Wy dan wierden hier wel onthaelt / en waren aen dese Luyden over wellekoom: vermits te midden in 't Heydendom / de Christenen (tegenwoordig ons verre van haer Vaderland) malkanderen quamen in vrientschap te besoeken.

Den Schryver wandelt uyt het Portugeesche quartier na de Hooftstadt Arrakan, door groote voor-steden. Groot getal Heydensche Tempels of Pagoden, met vergulde Daeken.

Doch haer bedanckende / keerden wederom; en gaven den swarten Hooftman / die in de Lakno de Slaven commandeerde / ordre / dat hy wederom keerende / ons in de Stadt Arrakan, aen de Poort daer henen men nae de Bandel gaet / soude vertoeven. En namen als doen de wandeling selfs te voet / langs heel vermaeckelijke Wegen; en vonden al de Passagien Stadtwaerts heen / door een ontelbare menigte Arrakanse Wooningen beset / en overal digt bewoont. Sagen onderweeg veel Heydense Pagoden, of Afgodts Tempelen; welckers opper-dakken / spitsen en knoppen / altemael verguldt / door 't schijnen van de Son / een heerlijk blinkenden glans vertoonden. Het meerendeel stonden op Heuvels / Hoogten en Klippen / ja tot op de steyle spitsen der groene Bergen / konstig gebouwt; zijnde meest ront van maeksel / met dikke steene muragien / weynig vensteren / en maer een ingang; sommige ruym / groot / en sindelijk rontsom opgeschikt / en andere kleynder / morssig en vuyl / al naer dat de Heydense Papen scheenen geconditioneert te zijn. De houte vergulde spits oploopende Daeken / met haer weytse Knoppen en Torentjens / scheenen door 't flikkeren van de Son / van enkel gout te zijn.

Desselfs Afgoden, hoedanig.

In dese vervloeckte Afgodts Tempelen / wierden allerleye Afgoden en Beelden gesien; die van het modderig klay gekneet / tot steenen gebakken / verguldt / geverft / en met geele kleederen voor de koude; als ook met Roose-kranssen / Blommen / en wonderlijke Cieragien opgepronkt; en met Oor-lellen / die naer de wijse des Lants / tot op de schouders hingen; heel stemmig en statig haer Goddelijke reputatie quamen te betoonen / wanneer de Heydense Talpooys, met haer verblinde Supoosten / haer afschouwelijken Godtsdienst exerceerden.

Den Schryver komt andermael in Arrakan. Desselfs Poorten en Wallen.

De Stad Arakan (langs de groote neering-rijke Rivier / en door een ruyme / doch digt betimmerde Wandel-weg / die door de veelheyt des volks / vermaeckelijk was) genadert zijnde / traden door een sterke Poort / op steene Heuvels gebouwt. Daer binnen / ter wederzijds / sag men een boort van steyle Klippen en Rotzen / genoegsaem om (met hulp der tamelijk hooge / en seer dikke steene muragien) de Stadt een onverwinnelijke sterkte te geven.

Veelheyt des volks. Neering ryke straten. Deftige winkels.

Wy trokken toen over een steenig Gebergt / en voordere Vlakten / door veel Neeringrijke Straten / naer 't Koninglijk Pallais / verwondert zijnde over de groote meenigte des volks / daer men alle de Wijken der Stadt van sag krioelen: allerhande schoone wel-gestoffeerde Winkels mack-

marckten veel Orden aensienlick; rijcke Waren en Koopmanschappen / van al wat gantsch Asia kon verschaffen / wierden de koopers aengeboden: doch traden voort / en quamen over sommige Marckten / en door verschende Straten / al dringende, door de veelheyt des volcks gewandelt / en eyndelijck tot aen het Koninklijck Hof en Hooft-kasteel genadert / gelegen in 't beste van de Stadt; op welckers buyte-pleynen dat wy langs heen de vermaeckelijcke Rivier-kant / als ook op andere plaetsen / veel kloecke Elefanten sagen / die met Juck-touwen / en stercke Koorden voorsien; gelijck als tot Amsterdam en elders / de Paerden / in allerhande swaere wercken / wierden gebruyckt; sittende op de neck van yder beest / een Voerman / en dickmaels maer een kleyne jongen / die met weynig woorden / en een kleyn haeckjen / dese logge (doch vernuftige) Schepselen seer gemackelick wisten te bestieren / en sagen wy de behendigheyt en geseggelickheyt van dese groote beesten met verwondering aen. Wy hadden een dienaer van den oversten Coutewal by ons / die ons overal convoyeerden; sonder welcke geen Hollanders in dese Hooft-stadt Arrakan mogen komen; doch wy door hem bevrijt / besagen ook (doch maer stucks-gewijs) het groote Koninklijcke Slot / binnen welckers drie-dubbelde muren en poorten / het Vorstelijck Pallais sig heerlick openbaert; maer wierden wy tot soo verre / geensins toegestaen / onse nieuwsgierigheyt most buncken / door het gesag / dat alhier 's Konings Hovelingen / Trawanten / en ook de minder-gequalificeerden / quamen te betoonen. Doch d'Aarakanders, en den Oppasser van den Heer Oversten Koutewal, berigten ons / dat in het Koninklijck Pallays veel schoone Elefanten / ook Paerden / die alhier weynig wierden gesien; mitsgaders Leeuwen / Leeuwinnen / Tygers / Rynoceros, en veel andere aenmerckens waerdige dingen / wierden gevonden.

Het Kominklyk Hof en Hooft-kasteel.

Veelheyt der Elefanten, en hoe bestiert.

Het Pallays van dese groote / en niet minder ontsaggelicke Vorst / vertoont sig in 't inkomen der Stadt / insonderheyt aldaer / van waer wy nu in 't wederom keeren / quamen aengenadert / uytermaten heerlick en voortreffelick. Men siet de wooningen des Konings / en daer benevens het pragtige Vrouwen-getimmer / daer het soete geslagt in woont / het welcke dagelijcks aen de Vorst hun aengeborene bevalligheden / en vordere kunsten en soet-aenlockende vleyeryen / komen te offereeren / met vergulde dacken boven de hooge muren van het Kasteel uytsteecken / alwaer drie Toorentjes boven op staende gebouwt / haer t'eenemael vergulde spitsen naer om hoog komen te vertoonen / en aldus rontom heen / een gout glinsterende glantz / voornamentlijck door het schijnen der Son / verbeelden; eyndelick / al wat hier aenmerckens-waerdig was / den rug toe keerende / vertrocken wederom van het Koninklijcke Slot / en quamen door veel Neering-rijcke Straten / doch somtijts al dringende / van wegens de groote menigte der menschen / tot aen de poort / die na de Bandel wijst / daer wy onse Lakno wederom vonden / met welcke dat wy / in de voornagt / aen de Schepen quamen.

Heerlykheit van 't Koninklyk Paleys.

Des Schryvers wederkeering na de Schepen.

Eer wy wederom t'zeewaerts steecken; soo dient een korte Beschrijvinge van dit Koninkrijck Arrakan, en wat conditie dat in des selfs Inwoonders hebben bespeurt / hier kortelick aengelast.

Nader beschryvinge van 't Koninkryk Arrakan.

Het Koninkrijck Arrakan, gelegen op 18 / 19 / en 20 / graden benoorden de Linie Æquinoctiael; wort ter west-kant van de Bengaelse zee of Golf bespoelt /

ſpoelt / en ooſtwaerts door de Koninkrijken van Ava en Siam omvangen; grenſt ten noorden aen 't Rijk Bengale, en zuydwaerts aen het Koninkrijk Pegu: voerende tegen de laetſte twee / den Oorlog / met gewin en avantagie. Heeft binnen ſijn ruymen Omkreyts groote Steden / vermaerde Vlekken en Dorpen; en (als voren verhaelt) uytnemende ſchoone Lantsdouwen / beſtaende in luſtige Bergen / groene Valleyen / vrugtbare Vlakten / Boſſchagien / Weiden / Luſt-hoven en Tuynen / die van talrijke Rivieren / Tanken en Vyvers / worden bevogtigt.

De Volk-rykheyt der Steden en Vlékken.

De Steden en Vlekken kryoelden alom heen / door de groote meenigte des volks / die malkanderen / door hun abondantie / ſchijnen te verſtikken; de reden en oorſaek van ſulks / kan ligtelik worden beſeft: want de Arrakanders ſteken heel weynig en ſelden naer andere Landen in zee; als dat met haer Jeliaſſen een Oorlogs-togjen na Bengalen of Pegu doen / ſoekende geen uytlandſe Colonien aen te winnen; veel min door eygen Navigatie buyten 's lants de Commercie voort te ſetten: gelijk de Mooren, Syneſen, Javanen, en meer andere Natien van Ooſt-Indien doen. Ten tweeden / weten d'Inwoonders weynig of niets / van Peſtilentiale Siekten te ſpreken / (die ſeer haeſt duyſende menſchen vernielen kan) beſittende een vrugtbaer Land / en ſeer geſonde Clymaet: alleenlik domineeren inſonderheyt in de Regen maenden) ſommige Koortſen / ook de derde en vierden-daegſe; doch en zijn (mijns wetens) de quaet-aerdigſte niet. Ten derden: verſlint ook den Oorlog weynig volk; door dien niet ligtelijk hare Legers of Troepen hazardeeren; en by gevolg heel ſelden tot een generael treffen komen: de ſwakſte komt ligt te wijken / terwijl den ander door plonderen / ſtroopen en branden / ſijn perſonagie ſpeelt: ſoo dat door ſulks en voorts / (door toelatinge van hun Poligamie, ofte veel wijfſchap) grootelijks komen te vermeenigvuldigen. Immers wy ſagen de Markten / Stegen / Straten / en Wandel-wegen / waer dat wy quamen / uytnemende volkrijk.

Gelegentheyt en groote van de hooftſtad Arrakan. Magtige buyteſteden.

De Hooftſtadt van 't Koningrijk Arrakan, (gelijk als meermaels is geſeyt) voert ook de naem van Arrakan; die wy van groote bevonden / ontrent Amſterdam gelijk te zijn; maer die in volk-rijkheyt (mijns oordeels) overtreffende; met Buyte-ſteden omringt / die ſelfs eenige mijlen weegs beſlaen. Mijns wetens / heb ik noyt geen Stadt beſogt / daer buyten en binnen ſulken ontelbare meenigte van huyſen en wooningen / en ſoodanig een veelheyt des volks konde werden geſien: de gebouwen van Rijke en Armen / ſtonden meeſt altemael gedrongen / heel digt betimmert / en 't grootſte getal ſoo kleyn / dat veel eer tenten / kluyſen en hutten / als huyſen en wooningen / van ſoo moedigen Natie geleeken: de ſelve ſtonden niet alleen buyten en binnen de hooft-ſtadt Arrakan; maer ook door het geheele Koningrijk (immers daer ik hebbe geweeſt) 4 / 5 / a 6. voeten hoog boven de aerde / op ſtutten en palen gebouwt; om dat dus hoog meeſt alle nagten / een dikke nevel en miſt het aertrijk dekt / die door ſtralen der Zon des morgens wort geconſumeert.

Des ſelfs huyſen en wooningen altemael op ſtutten en palen eenige voeten boven d'aerde gebouwt, en waerom.

Vorder gelegentheyt van haer huyſen en wooningen.

De Steden zijn wel met ſterke Muren / Wallen en Poorten / maer ſonder Water-gragten / voorſien: de Markten / Straten en Wegen meeſt ſonder ſteenen; ſoo dat de gronden meeſt altemael van kley / in 't drooge ſayſoen bequaem / maer anders qualik om te gebruyken zijn. De wooningen van d'Arrakander zijn van Gabbagabbas, Palm-takken, Riet en Kokus-

blade-

bladeren toegestelt / en op een lugtige wijse met deuren en kleyne vensteren gebouwt. De middelbare en grootste wooningen / zijn met fraye Vertrekken Kamers / soo geestig / net en konstig / als onkostelik / aen malkanderen vast gestelt en t'saem-gebonden; maer sonder haert of leger-steen; als ook geen solderingen of kelders: de spijse wort buytens huys gekookt en toebereyt; hebben gemeenlik tot dien eynde kleyne luyfelkens buyten de deur / daer de vrouwtjens hare kookeryen / in aerde potten / komen toe te stellen: sy leggen haer op Kadels, Alcatyven, en Matten neder om te rusten / en dekken haer met Lywaet en katoene Cabayen, voor de kouw.

De Steden en Vlekken worden door vermacklijke Bergen / seer playsante Bosschagien / schoone Lantdouwen / en klare soet-vloeyende water-stroomen / en groot getal Rivieren / van malkander gesepareert / en in bysondere Oorden / en Lantschappen afgedeelt. De Boogaerts / Landeryen / Bosschagien en Lust-hoven / staen het geheele Jaer door / vermakelik en groen: niet te min komt'er een winter-tijdt; die van April af / tot in October / duurt; wanneer het meest altijdt regent / stormt en vogtig weer is; dervoegen / dat de klep-wegen en straten nauwelijks konnen werden gebruykt; en sulks over zijnde / staet een aengenamen somer-tijdt te volgen / van seer lieffelijk / klaer en helder weder: en dan soo worden meest alle de Lant en Akker-vrugten in versamelt. De Landeryen tegen een grooten overvloet van Rijs / en voorts andere noot-druftigheden naer advenant / en rijkelijk voor des menschen leven; uytgesondert Tarw en Rog: soo dat alhier (mijns wetens) door het geheele Koningrijk Arrakan, geen broot gebakken wort: de Rijs in water / tot een vaste Massa gezoden / wort van yder / in plaetse van sulks / gebruykt. De Boom-gewasschen zijn alhier Kokes-nooten, Bananas, of Indiaense Vygen; Durioens, Soorfaka, Mangas, Pinang, Appelen van Oranjen, Limoenen, en Citroenen, diergelijke van grootе ik nergens anders gesien heb / zijnde een groote spanne lang / vol / geel en uytnemende vast en dun van schil / houdende sommige 8 / 10 / en meerder oncen / kragtig zuur en aengenaem vogt. De drank / die door het Koningrijk Arrakan seer abondantelik wort gebruykt / wort uyt de afgesneden Tronkken der Boomen / die met een ontelbare meenigten langs / en tot in de Rivieren staen getyfert en vergadert / en door een yder suyker-soet / en heel smakelik bevonden. Men vint by de wegen ook herbergen / tentjens / hutten en kleyne wooningen / daer men de reysende lieden van de selve drank verkoopt / die haer met sulks / op d'aerde nedersittende / komen te ververschen; anders wort ook een dronkje van den klaren / in placts van bier / gebruykt.

Bergen, Vlakten en Landeryen.

Winter en Somer tyden.

Vrugtbaerheyt des Lants.

Vrugten en schoone Gewassen.

Drank, Oure genaemt, die uyt de Boomen getyfert wort.

Dese drank / uyt Boomen getyfert / (die byna de laegste Dadel boomen gelijken / en Oure van d'Arrakanders wort genoemt) wort in drie a vier dagen soo zuur / datse tot bequame Azijn verstrekt. In het begin / of maer 10 / 14 / of 18 uuren geleden / getyffert zijnde / en wat sterk gedronken / wort soo kragtig bevonden / datse de sinnen verhengt / en vrolike harssens maekt. Dese Oure is witagtig / en van koleur als Way: wort in groote potten geveylt / welke wel vijf a ses pinten groot / en vol Oure, 't stuk voor een dobbelde stuyver konnen werden gekoft.

De Koning van Arrakan, schrijft hem selfs den Koning van den witten Elefant te zijn; de welk de Koning van Pegu, die van Siam ontweldigt hebbende / van de Arrakanders hem weder is ontrukt. Op welkers naem en

De Koning van Arrakan beroemt hem de Koning van de

witte Ele-fant te zyn. en glorieus besit / dese Koningen van Asia, uyttermaten moedig zijn.

Den Koning van Arrakan vertoont hem ook heel selden anders / dan op sijn vijf-jarige publijke vertooninge / buyten sijn Koninglijk Slot en Vorstelijk Pallays / en onderhoud hem den meesten tijdt daer binnen / by sijn Koningin en een groot getal by-wijven / die hy in overvloet heeft: want / na dat my is berigt / soo worden jaerlijks twaelf van de alderschoonste Maegden in 't Koningrijk / door vertrouwde en daer toe geauthoriseerde Sikken, opgesogt / en vorder ter geschikter plaets / in wit / fijn / helder en aengenaem Lywaet gekleet / en moeten alsdan dese soete Arrakanse Juffer-dieren in heete Sonneschijn / ses uuren lang / een lustig sweetjen uytstaen; daer op uytgeschud / en wederom ander reyn gewaet verkregen hebbende / soo brengt men de besweete klederen by den genen / daer toe gestelt / daer men den selven door den reuk nauwkeuriglijk ondersoekt / of door het sweeten ook een ongesonde vunsigheyt en stank bekomen hebben: en die men als dan gesont bevint / worden heerlijk opgetoopt / met Koninglijk gewaet bekleet / en onder 't getal der Vorstelijke Speel-vriendinnen gestelt / en tot soo favorabelen saek / als daer is de verwagtinge van des Konings gunst / gebeneficeert; de andere worden evenwel niet geheel verstooten; maer aen de voornaemste Edellieden van 't Hof / door de Koninglijke miltdadigheyt / geschonken / die de selve trouwende met hooger ampten en waerdigheden worden begunstigt.

Desselfs costumen en Polygamie,

Hoe desselfs Bywyven worden verkosen.

Zikken leeren haer dogters tot dien eynde allerhadde galiaerde actien en konsten.

Dese by-wijven des Konings / zijn doorgaens de gauste Meestressen op alderhande soet en aengenaem snaren-spel / daer in d'Arrakanders (die van vermogen zijn) haer Dogters van jongs af aen / soeken te exerceeren; gelijk als ook in andere konsten / die haer aengenaem konnen maken; of misschien eens tot dese waerdigheyt mogten geraken. De Koninglijke Speel-vriendinnen worden ook voorts (soo men getuygt) in de Arrakanse Wapen-handeling onderwesen / als ook tot andere aengename oeffeningen / en bevallige dansseryen bequaem gemaekt; en zijn doorgaens in de voornaemste vertrekken des Konings / de Vorst sijn Lijf-trawanten.

Arrakanse Adel en Rykdom, haer dragt en kleding.

De Zikken, Rijks-raden / en alle die van Adel / vermogen of aensien zijn / gaen met een fijne Cabay, van wit Katoen gekleet / 't welk digt sluytende / de naekte armen / borst en buyk bedekt; daer over volgt een fijn / wit / lang Katoene kleet / staende beknopt om d'armen / en voor over malkanderen / om de borst te besluyten / met strikjens vast gemaekt; dekkende vorder met een schortjen nederwaerts hangende / buyk en dyen: daer op volgt dan noch een spierwit Katoen kleet / de heup en lenden omvangende / 't welk heel dik met vele bondelen op de buyk gebonden hangt: soo dat als met een swaer pak overal gaen geladen; treden hoogmoedig langs straet / en worden door een goet getal knegts en dienaers gevolgt / om aen yder haer staet en vermogentheyt bekent te maken. De mannen dragen even gelijk by ons de vrouwen doen / het lang en ongeschoren hooft-hayr / tuyts-gewijs op het agter-hooft gebonden / en met fraeye strikken van fijn Lywaet verciert. De vrouwen / die redelijk blank zijn / gaen bevallig met een los Floers-doorlugtig Baeytjen / over de schouders en naekte boesem bekleet / en dragen een Fotas, fijn Indiaensch of Katoene Lywaet schortjen om de middel / met drie a vier slagen rontom gewonden / 't welk haer tot op de voeten hangt. Die van vermogen zijn / dragen kostelijke zijde Sluyers

Kleding der vrouwen.

over de regten of ſlinker ſchouder; en weten haer ongebonden hooft-hayr/ met aengename lokjens te vercieren.

Maer dit is vreemt: de langſte Ooren zijn alhier de beſte; want de Arrakanſe Volkeren hebben voor een gebruyk/ datſe de onderſte Oor-lellen in de jonkheyt komen door te boren: waer in dan dikker en dikker rolletjens Parkement/ of ook wat anders komen te ſteeken; en maken eyndelijk deſe gemaekte opening ſoo wijt/ dat de onderſte oor-lellen/ door het gedurig rekken en trekken/ tot op de ſchouders hangen; daer in ſy dan een bos van glaſen/ verlakte/ of andere ſlag van Ringen/ dragen; die haer aen den hals (gelijk een Sot de bellen) heen en weder ſingeren. De Vrouwen en Maegden doen ook desgelijks: dan zijn noch ſomtyts daer en boven met yvore/ verlakte/ kopere/ ſilvere/ of andere Ringen/ om de onder-armen/ van de hant tot en ſomtijts boven den elboog; en om de beenen/ van de voeten tot aen de knyten/ opgepronkt: de welke haer ſoo wel tot ballaſt/ als ciragie dienen: waerom ſoodanigen pronk by 't meerendeel wort veragt/ en van de zedigſte maer alleen met vijf of ſes vergulde Arm-ringen van Lak wort nagevolgt.

Lange Oorlellen, een groote ſchoonheyt in Indien.

Oor vercierſelen en Arm-ringen, een gewoone dragt in Indien.

De Arrakanders zijn in haer verblinde Religie en Godts-dienſt t'eenemael Heydenſch; worden overal Mogen genoemt. Van haer affchouwelijke Leer/ en rampſalige Afgoderye/ agten wy dat niet breeder en hoeft verhaelt/ dewijl in de vorige bladeren (van het gene wy ſelfs dies aengaende hebben geſien) gehandelt is: en getoont/ hoe gantſch devotelijk/ en op wat wijſe de Arrakanders in haer menigvuldige Tempels haer Afgoden/ Beelden/ Blokken/ en Klap-gedrogten in plaetſe van den grooten levendigen Godt/ als uytermaten goddelijk en almagtig/ quamen te erkennen.

Arrakanders hare Afgodiſche Godsdienſt.

Beſpeurende boven dit alles noch ſomwijl/ dat haer Afgodiſche Papen/ in hare Pagoden, met prevelen/ bukken en buygen/ voor den Afgodt beſig zijnde/ ons nu en dan over de ſchouders/ van ter zijden/ en als beklagende quamen aen te ſien/ om dat ons in haer uytſteekenden yver/ en Godtspligt/ ſoo gantſch vreemt betoonden/ en niet insgelijks deel-genooten van ſulken heyligen oeffening wierden bevonden.

Talpooys, Heydenſche Papen, hare devotie,

Het Landt krioelt van Talpoys, dat Arrakanſe Papen, en blinden verleyders zijn. Deſe trouwen noyt/ alſoo met uytgepikte Leerlingen en Jongens/ die ſtaeg by haer zijn/ (ſoo men gelooft) onreynigheyt/ als in het vervloekte Sodom, komen te bedrijven. Deſe gaen met kort hayr/ en geſchoore hoofden; en dragen geel geverfde Lywaete kleederen/ ten aenſien deſe koleur (gelijk in Hollant de ſwarte) een Geeſtelijke ſtaet en rouw beteekent; leven afgeſondert/ en als Kluyſenaers/ in haer kleyne Wooningen/ die benevens hare Pagoden, op Klip en Heuvelen zijn gebouwt; vertoonen op ſtraet een ſtaetig weſen/ en moedige tret: en gaen gemeenelijk met een gevolg van ettelijke Leerlingen en Diſcipulen agter haer; die ſy/ gelijk als aen het volk/ duyſende grillen van haer Afgoderye/ Geloof en Godtsdienſt/ weten wijs te maken.

Coſtuymen en Kleeding

Wijders zijn de Arrakanders (gelijk als meermaels is getoont) een hoogmoedig volk/ en byſonder genegen om een grooten ſtaet te voeren; want die maer een weynig van vermogen zijn/ die worden ſtraks van haer Dienaers op ſtraet gevolgt; doch weten haer anderſints (de ſpijs en

Grootmoedigen inborſt der Arrakanders.

dranck belangende) sober te behelpen. De Visch/ de welck alhier beginnt te stincken/ is gemeenlijck eerst verkogt; gelijck als wy/ langs hare Vis-marckten gaende/ menigmael hebben gesien; alwaer de melige Visch de meeste prijs behaelden. Een ygelijck gaet/ in dit Koningrijck Arrakan, om kleyne waren/ met Kouris, ofte kleyne Horentjens te marckt/ waer van de tagentig maer ontrent een blanck beloopen; soo dat men een goet getal van nooden heeft/ als yemant een Schelling of twee besteden wil: vermits het kleynste Arrakanse silver-gelt/ doorgaens een Tang, of Moorse Ropy, namentlijck 25 stuyvers Hollants gelt beloopt; en daerom/ als men een Tang moet wisselen/ bekomt men ontrent 2660. Horentjens in plaets: hier toe is dan een ledige sack/ en knegt van noden/ om dese man sijn gelt op rug en schouderen te torssen.

Kouris, kleyne Horentjens, gangbaer gelt.

Men agt ook alhier een gansch veragtelijcke saeck/ de jonge Dogters/ wanneer huwbaer geworden zijn/ de maegdom te benemen; daer toe sy de aelwaerdige Nederlanders, en onkuysche Bootsgesellen/ gaerne gebruycken: die door soodanigen werck/ een danck-heb toe/ en goede beloonigen krijgen; welcke Dogters (immers na dat my seeckerlijck is berigt) doorgaens hooger als andere worden gerenomeert. Op ons Schip was een onkuysch Hollander, die (na dat hy ons selfs verhaelden) al dickmael/ om drinck-gelt te verdienen/ op dusdanig een avontuertje ging. Soo dat de Arrakanders, trouwende/ het soo naeuw niet en schijnen te mircken (al loopt'er ontrent de kuysheyt van de Bruyt wat van Sint Anna onder/ als haer de maegdom slegts ter degen benomen is.

Veragtelykheyt der maegdom.

De vryagien (na dat ick heb konnen bespeuren) komen eer door konstige Schenckagien/ van fraey gemaeckte Torentjens/ en diergelijcke/ die door de Jongmans de Vrysters worden geschoncken/ als door onderlinge discoersen/ tot haer volkomen effect. De Trouw wort door hun Talpoys, in de presentie van den Afgodt/ welckers Secten sy omhelsen/ en in de tegenwoordigheyt der naeste Bloet-vrienden bevestigt; en met bysondere Ceremonien/ als door het af-lossen van Kamer-stucken/ 't aensteecken der Vuur-wercken/ spelen/ danssen/ en vrolijcke Gasteryen/ gecelebreert; doch alles onderscheydentlijck/ na dat vermogende/ en van conditie worden bespeurt.

Hun Houwelyken.

Doch en zijn de Arrakanders, als de Christenen, in het Huwelijck aen een Vrouwe niet gebonden: By-wijven/ Concubijnen/ Dans-hoeren/ enz. worden hier/ door de sleur en gewoonten/ ligtelijck toegelaten.

Poligamie.

Komt'er yemant die van vermogen is te sterven/ soo schiet men uyt kleyne Bassen/ of Kamer-stucken/ drie schooten. Van stonden aen worden als dan de Huylders gehaelt/ die voor een Drinck-penning/ over den dooden/ met een konstig en yselijck misbaer te maecken/ heel geestig/ en sonder een traen te laten/ weten te huylen.

Huylders over de dooden.

Dit huylen duert dickmaels tot in der nagt/ of ook wel tot des morgens toe/ en somtijts/ langer/ nae dat vermogende zijn. Het selve by ons Schip (daer het alom vol Huysen/ en uytermaten volck-rijck was) gebeurende/ hielden ons in der nagt door de belachelijckheyt van toon/ en verscheydenheyt van stemmen/ dickmaels wacker/ en van de rust/ die anders gevoegelijck hadden konnen bekomen.

Tot de uyt-vaert worden de naeste Vrienden en Magen/ op een groot/ middel-

middelbaer/ of kleyn Gastmael genoot; en verbranden als dan het Lijk van d'overledenen. Doch arme Luyden/ die geen Brant-hout ('t welk hier schaers is) kunnen bekomen/ brengen hare dooden als 't laeg water is aen de Rivier-kant; die in den aen-wasch/ door de vloet en snelle stroomen worden van daer gevoert; en drijven dikmaels de Rivieren soo lang op en neder/ tot van de Krayen/ Meeuwen/ en andere Vogels/schandelijk zijn vernielt: dat langs de soete Water-stroomen somwijlen een quade stank verwekt. De Lyken worden verbrant, of in de Rivieren geworpen.

En daerom zijn alhier de Krayen/ en diergelijke Vogels/in soo grooten menigte/ dat ook selfs de Buffels/ Ossen en Koeyen/ noch levendig/ haer tot een spijs en voetsel moeten dienen: die de rug en nek/ tot aen het gebeente/ van dese hongerige Roof-vogels worden opgegeten; zijnde soo stout en onvertsaegt/dat haer dese Beesten met den staert/ of anders/ niet magtig en zijn te verjagen/ of te beletten/, dat dus levendig werden verslonden. Veelheyt der Krayen en andere Vogels, hun stoutheyt.

Sommige Arrakanders nemen ook de sieke Luyden/ bysonder die van een hoogen ouderdom/ of in een desperate/ langdurige/ pijnelijke siekte of krankheyt zijn/en brengen deselve/als 't laeg water is/aen de naest by gelegen Rivier-kant/ die met de komst der hoog op-dringende Water-vloet/ dan in der haest over stroomt en weg-gerukt worden/en laten haer dus verdrinken: seggende/ dat/ dewijl sy geen uytkomst konden sien/ een groote weldadigheyt aen d'ellendige lijders komen te betoonen/ wanneer sy/door een meedogende barmhertigheyt gedrongen/de selve van haer droevig sukkelen/ en soo langdurige miserien/ komen te verlossen; en gered van pijn en smerten/ aldus ten Hemel stueren. Sober onthael der Kranken.

Men vint ook in dit Koningrijk Arrakan, doch insonderheyt in de Bandel, daer wy ons met de Schepen geankert vonden/ een groot getal Mooren; dese drijven de voornaemste Commercie by der Zee/ tot volle Scheeps-ladingen toe. Sommige negotieren sterk met Arrakanse Elefanten/ die sy nae Bengale, Kormandel, Oryxa, Golkonda, en Persien versturen; daer voor rijke Retouren/ en gelt bekomen. Andere wederom soeken haer gewin in andere Koopmanschappen; en vele van haer die dagelijks aen de Schepen der Nederlanders komen negotieren. Onder andere quam ons dikmaels/ en meest alle dagen/ een brave Moor, Babbarabab genaemt/ besoeken/ die met ons in een bysondere vrientschap leefde; hadden menigmael aengename discoerssen (dewijl hy wat Nederduyts, en ook Portugees met ons kon spreeken) met malkanderen: en ook somtijts raekende de verschillen/van de Religie der Christenen en Mooren: in 't eerste toonden hy sijne verblinde ongelovigheyt: doch wist van 't sijne vry breet te discoureren/ ook uyt het oude Testament van Adam, Abraham, Isaac en Ismaël te spreeken: mitsgaders van de Zunt-vloet/ den uyt-togt der Kinderen Israëls uyt Egipten, door de roode Zee/ en van andere wonderen Godts/ het sijne (doch 't meerendeel op een verbasterde wijse) by te brengen; en wanneer wy hem op sulks klaerder diende/ conform de heylige Schrift/ soo toonden hy/met een vriendelijk gelaet/ en laghende mont/het wel-gevallen dat hy in sulken oeffening quam te scheppen. Moorse Koopluyden in Arrakan.

Wy gingen hem somwijl ook in sijn Woning te Lande besoeken; daer hy ons sijne beleefheyt toonden. Een der voornaemste straten/ daer dese Mooren hun Neering-ryk quartier.

Mooren woonagtig waren / was oock met een de voornaemste Handel-markt der volck-rijcke Bandel; zijnde meest altemael dese Mooren wel-hebbende Winckeliers / Maeckelaers / Wisselaers / en opregte Negotianten. Haer Winckels bestonden het meerendeel in Katoene Lywaten / en alderhande schoone Stoffen / van Bengale, Suratte, Choromandel, en andere plaetsen van Asia; als ook van Speceryen / en Arrakanse Waren.

Kleeding, Haer Kleeding was na de wijse der Mooren van andere Landen / met een brave Took of Tulbant op hun hooft / Moorse Cabayen, lange nederhangende Broecken / en wijde Schoenen. Doch naderhant sal een breeder beschrijvinge / van het gewaet der Mooren in't generael / en welke dat hun voornaemste Zeden en manieren zijn / kortelijk volgen.

en vreemdelingschap in 't Koninkryk Arrakan. Dese Mooren zijn meest in Bengale, Golkonda, Suratte, Paliacatte, Masilipatnam, en andere plaetsen van Indiën, geboren; en 't kleynste gedeelte in 't Koningrijk Arrakan geteelt: soo dat in vreemdelingschap dit Lant bewoonen; en zijn desselfs Hooge Magten uytnement subject / gelijk als konden af-meten / toen het gebodt des Konings was afgegaen / dat geen Mooren aen Hollantse Schepen haer souden hebben te voegen; daer in haer soo gehoorsaemlijk aenstelden / dat geen Babbarabab, of yemant van sijne Confraters / ons voortaen / (gelijk als voren) dorsten aen boort besoecken.

Buffels, hun veelheit en quaetaerdigheyt; De Arrakanders hebben (gelijk te voren is verhaelt) de veelheyt van Elefanten / maer weynig Paerden. Mijns wetens heb ik niet meer als een Paert in het gemelde Koningrijk gesien; maer daer en tegen Buffels in grooter abondantie: die (gelijk elders de Paerden) alhier in veel actien / doch insonderheyt in den Landt-bouw / worden gebruykt. Dese Buffels zijn groot en sterk; hebben geweldige onbeschofte Horens: daer mede op yemant aenvallen / de selve ligtelijk konnen vernielen / en vaerdig van 't leven berooven. vallen seer ligtelyk op de Reysigers aen; D'Inwoonders laten haer gemeenlijk langs de wegen in 't groene Velt grasen; daer op de Nederlanders dienen verdagt te zijn / als derrewaerts heen de wandeling nemen. Het zijn heel boose quaetaerdige dieren; en soo wel Buffels in der daet / als in den naem. Sy sullen de Wandelaers / en voornamentlijk onse Natie / welkers dragt hun vreemt schijnt / langs de wegen eerst laten voorby passeren / en dan met een lustige ren van agteren pogen te overvallen / op hun onbeschofte Horens te nemen om hoog te werpen / en soo voort van stonden aen tragten die te vernielen. Wy zijn van haer tot verscheyde malen aldus vervolgt / en in geen kleyne verlegentheyt geweest; zijnde genootsaekt / door een voorsigtige retirade / onse behoudenis te soeken.

hun vreemde conditie: Sommige willen seggen / als dese Buffels yemant in een root koleurig gewaet vernemen dat op de selve / veel eer als anders / komen aen te vallen; dewijl soodanigen koleur haer ligtelijk aen het woeden helpt / en op de selve los doet spatten; het welke wy ook in der daet bevonden: en daerom genootsaekt wierden / in plaetse van root koleurig gewaet / van Zijde en ligte stoffe gemaekt / gelijk hier (volgens de gewoonte) veeltijts droegen / kleeding van andere koleuren aen te doen / als ergens wilden om een wandeling gaen.

en hoe geestig dat de Buffel- De vuyle / beslikte / stinkende Buffel-hoeders / kennen veel beter de buffelagtigen aert van dese onbeschofte Buffels; en die wederom hare

swarte

ſwarte Meeſters / die ſy tot verwonderens toe gehoorſaem zijn / en konnen geſwint de Rivieren overſwemmen: want als deſe Buffel-hoeders op het gelupt van Hoorens / haer (die ſomwijl een goet getal uyt maken) by malkanderen hebben getoet / ſoo ſpringt den Buffel-hoeder met een luſtige cabriol / op een der ſelver / en ſet hem op den rugge van 't Beeſt regt over eynde ſtaende ſchrap / en aldus voort mareheerende / ſien Rivieren noch ſnelle water-ſtroomen aen / waer door de Buffels agter malkanderen vaerdig weten te ſwemmen / en brengen hun meeſters behouden / en veeltijds droogvoets over / die op den rugge der Buffels / als op een Eylant / weten te blijven ſtaen / en ſig ſelfs ſoo wel te balanceeren / dat niet van boven neder en tuymelen.

hoeders met de ſelve leven.

Vorder is 't Koninkrijk Arrakan gezegent van alderhande Vee; doch inſonderheyt overvloeyende van ſchoone Kabrijten / Ganſen / Eentvogels / Hoenders en kleyn gebeent / als ook overvloedig van alderhande welvoedende en ſmakelijke Viſch. De Rivieren loopen dagelijks 12 / 15 / en by Spring-tyen ſomtijts wel 18 of 20 voeten op en neder; ſoo dat men door de ſnel voort-vliegende water-ſtroomen / en Ebbe en Vloet waer nemende / groote heen en weer-reyſen op eenen dag kan doen.

Overvloet van alderhande vee en viſch.

Eb en vloet der Riviren.

Ons verre van 't Koningrijk Arrakan, van 't geene by my / in de vier Maenden van ons verblijf / geobſerveert / en vorder ons door inboorlingen bekent gemaekt is: een pertinenter beſchrijvinge ſullen den genen konnen doen / die langer in Arrakan zijn geweeſt; en my gelieven te excuſeeren / van dat ik veel aenmerkens-waerdige dingen heb over geſlagen / uyt oorſaek / dat ik in deſen korten tijd niet alles heb konnen ervaren / en van de waeragtigheyt van ſommige / niet al te wel verſekert en was.

Nu keeren wy ons wederom tot de Reys. Het vordere dat ons / uytgeſondert de reſteerende Lading / diende / bekomen hebbende; namen ons afſcheyt van de vrienden en goede bekenden / die wy voor hunne civiliteyt t'onswaerts / vriendelik quamen te bedanken; vertrokken toen uyt de Bandel, of Koninglijke voor-ſtadt / op ſoodanige wijſe; doch alleenlijk met ons ſchip / gelijk als waren gekomen; namentlijk / onder het los-branden van 't grof Kanon; en lieten de andere twee Hollantſche ſchepen alhier noch blijven / die met den eerſten / hun Lading bekomen hebbende / ons verhoopten te volgen. Seylden en dreven toen met het Eb-ty / de Rivier ontrent ſes mijlen af / daer een weynig beneden een plaetjen / Noortwyks Droogte genaemt / ten Anker quamen; het welk een Zant-plaet was / daer voor eenige jaren een Hollants Schip / de Fluyt Noortwyk, vaſt geraekt zijnde / van wegens de Wel-gront t'eenemael weg geſakt is; ſoo dat 'er in weynig uren geen maſten noch ſteng meer van en wierde geſien: ſchoon dat ik op deſe plaetſe ſelfs maer vier voet diepte / met een afloopende ſtroom / beſpeuren konde. Hier niet verre van daen ten Anker leggende / namen de vordere Lading in / terwijl de Arrakanſe Jeliaſſen alomme gedurig op ons paſten; op dat wy den Bengaelſen Prins, Sultan Chaſauſa toch niet aen Boort / en na Batavia met ons mogten komen heen te voeren.

Febr. 1661.

Vertrek met het Schip uyt de Bandel van Arrakan, na beneden.

Noortwyks Droogte, en waerom ſoo genaemt.

Eyndelijk de Ladinge van Arrakanſe nieuwe Rijs bekomen hebbende / kregen noch ruym twee hondert Bengaelſe Slaven en Slavinnen op ons Schip / om de ſelve na Batavia over te voeren; waer door wy in alles ontrent of ruym drie hondert zielen uyt maekten. Toen quamen ſommige Arra-

Krygen 200 Bengaelſe Slaven aen Boort, om na Batavia te voeren.

Arrakanse Heeren Gecommitteerden ons Schip en Ladinge bisiteeren; nemende ook een nauwe opsigt op alle de Slaven en Slavinnen; ten eynde/ op dat niet eenige Arrakanse versteekelingen/ inboorlingen of andere als uytlandsche Bengaelse Slaven en Slavinnen/ met ons mogten werden gevoert; en daerom een voor een visiteerende: wierden alle bevonden met een kleyn merkje/ dat gebrant was aen de hant of onderarm geteykent te zijn. Soo dat/ dus alles na behooren gevonden hebbende/ scheyden heel vriendelik/ en met een toewensinge van behouden Reys/ van Boort; desgelijks ook het Hollants Opper-hooft/ Sr. Geraert Voorburg, en sijn gevolg. Daer op wy/ onse Anker-plaets verlatende/ met de eerste Ebbe nederwaerts dreven/ hadden een favorable wint te baet; soo dat met een lustere voortgang het stedeken Orienton, en verscheyde vermakelike Dorpen/ Steden en Vlekken passeerende/ heel voorspoedig in Zee geraekten; alwaer de cours met lieffelijk weder/ goede wint/ en stille Zee/ zuydwest/ en naderhant zuydeliker quamen voort te setten; tot dat ontrent twee honderd mijlen voort geraekt zijnde/ niet verre van de Linie Æquinoctiael stilte kregen: dreven alhier drie weeken agter een op de grondeloose Lazure peekelvloet/ met weynig koelten/ derwaerts ons de stroomen quamen voort te schokken; en moesten door Zons heete stralen/ sonder schaduw/ in het Zenit, of de Zonne regt boven ons hooft/ een brandende hitte/ onlijdelijke dorst/ en duysent andere moeyelijkheden uytstaen/ van wegen de meenigte Slaven en Slavinnen/ de welke ons diep geladen schip uytnemende quamen te benouwen/ klagende van de grooten dorst; alsoo van water spaersaem wierden gedeelt/ om toe te komen, konnende haer/ gelijk als wy/ soo gevoegelik met soo kleynen portie niet behelpen: soo dat dese Indianen nauwelijks van het soute water waren af te houden; 't welk drinkende/ kregense de Roode Loop/ Watersugt en andere quellingen; soekende gedurig water om haren dorst te mogen lessen/ 't welk haer somtijts boven het rantsoen verschaffende/ groote dankbaerheyt betoonden. Doch eyndelijk quamen ook de Kinder-pokjens onder haer te ontsteeken; dies maekten wy/ om de aengetaste van de gesonden af te scheyden/ van onse Boot (die volgens de gewoonten in Zee/ binnen Scheeps-boort/ tusschen de beyde groote Masten stont) een sieken-huys/ daer in wy alle de qualikgestelden quamen te ordineeren/ en lieten haer door de omgekenterde sloep/ en oude zeylen gedekt/ wel lustig sweeten; soo dat weer altemael/ uytgenomen een man van tsestig jaren/ die storf/ tot volkomen gesontheyt quamen.

Vertrek uyt de groote Riviere van Arrakan.

Komen in Zee, en onder de Linie Æquinoctiael, daer drie weeken in stilte dryven.

Groote hitte.

Moeyelykheden met de slaven uytgestaen.

Dese Bengaelse slaven en slavinnen/ van de Arrakanders door den Oorlog verovert/ en uyt Bengalen tot in 't Koningrijk Arrakan gevoert zijnde/ baden 's morgens vroeg de Zon/ en 's nagts de Maen eerbiedig aen; en toonden haer seer verblijd wanneer de nieuwe Maen voor d'eerste mael te voorschijn quam: songen/ dansten en quinkeleerden als dan met een vreemt gebaer en hant-geklap/ niet tegenstaende soo vele wederwaerdigheden van de Reys.

Dessels conditie.

'T Verlangen dan was om regen en goeden wint/ het welk ons eyndelik gelukte, kregen de koelten naer ons wensch/ en met veelvuldige regen-buyen uytten westeliker hant; waer mede voort-zeylende/ quamen eerlang de Hemel-hooge toppen van het groot Peper/ en Gout-rijk Eylant

Maert 1661. Krygen een goede wint.

lant Sumatra te sien; van waer spoedig in Sundaes-straet, en voorts be- houden (Godt lof) op de Reede voor het beroemt Batavia quamen te ar- riveeren. Komst op Batavia.

Het sesde Hooft-stuk.

Droevige tydinge op *Batavia*, van het Eylant *Formosa* en *Tayowan*. Desselfs gelegentheyt, opkomst en gezegende florisantie; door de overrompeling der *Chynesen*, op een rampsalige wyse ter nedergestort.

Wy vonden alhier ter Reede van Batavia, maer 18. Schepen: de slaven en slavinnen wierden aen Lant gebragt / en daer ten dienst der Hollantse Ingesetenen / en tot de Wercken van de Ed: Compagnie, na dat bequaemheyt hadden / gebruykt: en vele die eyndelik dus op Batavia tot het Christelijk Geloof geraeckten / en in de Gereformeerde Kercken wierden gedoopt. Het Koninglijk geschenk wiert nu met een meerder luyster en glantz / als de selve wel verdiende / (doch ten respecte van den Koning van Arrakan) in het Batavias Hof (volgens het gebruyk der Koninglijke Schenkagien) ontfangen. Weynig dagen na onse komst sag men binnen de stadt Batavia, door de Justitie en Beuls handen / een Indiaen de borsten afnijpen / en voorts Radbraken; om dat twee Vrouws-persoonen moortdadig / en op een verschriklelijke wijse / om 't leven hadde gebragt. Ondertusschen losten nu onse Matrosen de Arrakanse Rijs / die soo gangbaer was / datse voor 50 Rijxdaelders het Last verkoft kon wer- den. Ontladen en weder geballast zijnde / bleven ter Reede voor Batavia ten Anker leggen / en sagen dagelijks de Schepen vol en soet / van de voor- naemste Quartieren van Asia, ten Anker komen; en daer en tegen weder andere naer diverse Gewesten / hun Reys aenvangen. April 1661. Straffe justitie op Batavia.

Dus passeerden wy den tijd / tot op den 24 Junius 1661. wanneer het kleyne Fregat de Maria, van Tayowan komende / binnen Batavia dese na- volgende droevige tijdinge bragt: May 1661. Iuny 1661.

Hoe dat de Chynesen, onder eenen Coxenga, met een Vloot van eenige hondert Jonkken vol Volk en Oorlogs-tuyg gepropt / heel schielik op Formosa waren gevallen / en 't selve overrompelende / genoegsaem alreets vermeestert hadden; alleenlijk 't Hooft-kasteel Zeelandia, hielt noch tegen. Dat den Hector, tegens des Vyants Oorlogs Jonkken in Batallie zijnde / met alle de menschen was opgevlogen. Dat de Formosanen, door schrik en vreese / den Vyant toegevallen waren. Dat de Chynesen, door komende Jonkken, noch dagelijks wierden versterkt. Dat vele menschen / insonderheyt van de onse waren gesneuvelt. Dat de Chynesen onmenschelijk met de gevangene leefden. Dat Zeelandia, te swak voor sulken Heyr- kragt / van ruym 40000. gewapende Chynesen, en nagt en dag beschooten / bestormt en afgemat / eerlang door des Vyants gewelt soude moeten bukken; ten ware dat noch ten spoedigsten wierden onset. Droevige tydinge op Batavia van het Eyland Formosa en Tayowan.

Dit Jagt de Maria, was met 's Gravelande, en den Hector van Troyen, het grootste Schip / tegen den vyant slaegs geweest; doch den Hector ge-

X sprong-

sprongen zijnde / mosten de andere wijken. Tzedert stak 's Gravelande na Japan, en wiert van d'andere Schepen gevolgt; alleen de Maria wenden het nae Batavia, brengende dese droevige tijding over.

Vaerdig Krygs-toerustinge op Batavia.

Terstont was heel Batavia ontroert. Dien selven avont wierden noch tien bequame Schepen uytgepikt / en gedestineert ten spoedigsten nae Formosa de stevens te wenden. De Equipagie ging nagt en dag voort; tot dat van krijgs-behoefte / Proviande / en strijtbaer Volk dervoegen waren versien / dat men noch door dit middel iets goets verhoopten uyt te werken. En daer op hielt men een Vast-en Bede-dag op Batavia; en vertrok de gemelde Vloot / onder het opper-gesag van den Heer Commandeur Jacob Cauw, om de onse in het benauwt Zeelandia te assisteeren. De namen der selver Schepen waren den Dolphyn, zijnde den Admirael; voorts Muyden, Naerden, Hasselt Zierikzee, Kouwkerken, Ankeveen, Domburg, en Fluytjens Terbouw, en Urk; doch bleef alleen Domburg noch eenige dagen vertoeven / om meer victualie e krijgs-voorraet in te nemen / en daer mee de Vloot eerstdaegs te volgen.

Vertrek van d'Oorlogs-vloot, om het belegerde te ontsetten.

Den Heer Harmanus Klenk, gewesene Fiscael binnen de Stadt Batavia, was twee dagen / eer dese bedroefde tijdinge binnen Batavia van het benarde Tayowan quam / voor Opper-gesag Heer derwaerts heen vertrokken / met het Jagt Hogelande, en de Fluyt Loenen. Doch om de selve t'onderscheppen / of aen het Eyland Tymon, de gewoonlijke verversch-plaets / noch te vinden / wiert een Scheepjen / het Wapen van Batavia genaemt / te post / en straks daer henen gestuurt: om den gemelden Heer Klenk bekent te maken / dat (wegens de slegte geschapentheyt van Formosa) geliefden wederom nae Batavia te keeren.

En kort verhael van desselfs opkomst, en verwoestinge,

Doch laet ons de Vloot (daer soo veel goede bekende mede vertrokken / en uyt wiens mont wy naderhant de voornaemste voorvallen hebben verstaen) een weynig volgen; en den gewenschten opgang / en verschrikkelijke verwoestinge van Formosa, kortelijk hier benevens stellen; dewijl het aller opmerking waerdig is.

Stantplaets en gelegentheyt van het Eylandt Formosa.

Formosa van de onse en Portugesen, en Paccanda by de Chinesen genoemd / is een langwerpig Eylant / ontrent 140. mijlen ombarens groot / gelegen onder den Tropicus Cancri; strekkende van de 12. tot ruym 25. graden benoorden de Linie Equinoctiael, en niet verre van de kust van China; hebbende veel hooge Bergen / daer onder vele noch onbekent; en vlakke Landen / die uytnemende vrugtbaer waren van leeftogt / Suyker / Kokos-nooten, enz. voedende overvloedig Harten / Bokken / Hasen / Konijnen / Velt-hoenders / en wilde Swijnen. Dit schoone Eylant (want daerom is 't by de Portugesen Formosa genaemt geweest) was / eer nu desen woedenden Zanherib 't selve quam te storen / seer Dorp en Volk-rijk / en (soo noch onse Lantsaten getuygen) als een Aerts Paradijs; en 't meerendeel (onder Godts hulp en zegen) de Ed. Maetschappye subject geworden.

Inwoonders hare conditie, en seer vreemden aert.

Onder verscheyde Formosaense Heeren / waren de Landeryen van Formosa afgedeelt; en somtijts door tweedragt tegens malkanderen in de Wapens. d'Inwoonders woest / en grof en groot van leden / niet blank noch swart / maer uyt den geelen / liepen eerst Vrouwen en Mannen meest moeder-nakt; doch toonden naderhant meerder schaemte / als door d'aenmaning

maning der onse / tot beter Zeden en eerbaerheyt scheenen geavanceert te zijn.

De Formosanen wierden bespeurt seer luy en ledig van aert te zijn; die wel de Jagt en diergelijke / waer namen; doch lieten de Vrouwen den Lant-bouw / en kleyne Visseryen / van Garnaet / Krabben / Oesters, enz. langs de Klippen en Stranden / met kleyne Vaertuygen / aenbevolen zijn. De Jagt quamen de Mannen / met Honden / Pijlen en Assagayen / en een kleyn Belleken daer aen vast gemaekt zijnde / te verrigten; waer door de Harten en wilde Swijnen getroffen / en in de vlugten geblugt / door het gerammel der Bellen seer ligtelijk wierden gevangen.

Haer Wapenen waren groote Schilden / Spietsen / en breede Sabels. Sogten gemeenelijk haer aenslagen / in de verovering van elkanders Dorpen / door een bedekte vont / of door verrassingen uyt te voeren. De overwinnaers bedreven met de afgekapte hoofden van hare Vyanden / groote triumphe en Feesten; en hielden de afgeschroeyde / en voorts ontwijde koppen / in grooter waerde. De Dochters wierden door een Huwelijks-gifte / van de Jongmans ten Huwelijk versogt: doch woonden / noch quamen niet als by nagt / en dan noch maer sluyps-gewijs / by hare Vrouwen: die voor hun 36 Jaren geen Kinderen mogten ter Werelt brengen. Swanger zijnde voor desen tijd / most de Vrugt in 's Moeders lijve / met op den buyk te trappen / onmenschelijk worden vernielt / en afgedreven. Den Man de 40 Jaer halende / quam by sijn Vrouw ter woon; doch scheyden weer ligtelijk om een beuseling van malkander. Hielden niet van de Poligamie. Bewoonden konstige / doch onkostelijke Huysen / op Kley-heuvelen / als in Bengalen; doch maer een mans lengte hoog / en veel boven met Ossen-huyden bedekt. Hare vercierselen waren Harten-en Verkens-hoofden / Chinese Kleetjens / en Harte-vellen. Tot Huys-raet-geweer en gereetschap / Schilden / Swaerden / Boogen / Pijlen / Houweelen / Kannen / Potten / Bamboesen / Nappen / en Lepels van Kokos-nooten.

Desselfs wonderlyke costuymen;

De doode Lijken wierden van langer hant / by een goet vuur gedroogt; en nae een belacchelijk Doot-mael / en koddig danssen van Formosaense Wijven / soo lange bewaert / tot dat van al 't uytgedroogde / maer schonken en beenen overgebleven zijnde / dan de selve eerst wierden ter aerde bestelt. De langdurige sieken en kranken / of die van geweldige pijne wierden bestreden / wierden aen sommige Oorden (volgens de costuymen aldaer) op een vaerdige wijse gewurgt.

Sy geloofden d'onsterflijkheyt der Zielen; ook de straffe der quade / en een goede belooninge voor de goede / na dit leven: doch alles op een beuselagtige wijs Hadden ook verscheyden Afgoden / yder van bysondere namen / kragten / en eygenschappen; en veel Tempelen / daer in (als ook wel buyten de selve) de Vrouwen Inibs, of Priesteressen genaemt / de voornaemste Godtsdienst quamen waer te nemen: bestaende in Offerhanden / Gebeden / en vele bespottelijke kuren en ape grillen.

en Afgodery.

Evenwel zijn uyt dees woeste Heydenen / door den Zegen des Alderhoogsten / wijse directie van de Ed. Maetschappy / en neerstigen arbeyt der godtvrugtige Predicanten / School-meesters en Sieken-troosters / een groote menigte tot het Christelijk Geloof gebragt: dewijl de Nederlanders,

Bekeering der Heydenen op Formosa, door de komst en

ders,

aenwas der Nederlanders aldaer.

ders, dit Eylant Formosa tot haeren Handel en Scheep-vaert na Japan, China, en andere Landen / dienstig keurende / diverse Fortressen en Vastigheden / als ook Zeelandia, bestonden te bouwen; en dervoegen versagen / dat oordeelden van binnen tegens de Formosanen, en van buyten tegen aenkomende Vyanden bestant te sullen zijn. Onder des nam den Handel dagelijks toe; de Formosanen betoonden de Nederlanders (door hun opregtigheyt en trouwe gelokt) niet alleen vrientschap / maer ook gehoorsaemheyt: leverden Harte-vellen / en Formosaense Waren in veelheyt / voor een civiele prijs. De Christenen namen (door Godts genade) wonderlijk toe. De Kerken / Schoolen en Leer-plaetsen / wierden alomme gestigt en opgeregt. Veel Chinese uyt eygen Lant door den Tarter gestooten / sloegen haer op Formosa en Tayowan neder / en dreven hunne Commercie onder het Hollants bestier; voeren en handelden met de Chineese Jonkken, die van de beroemde Stroom Cincheo en de Stadt Aymoy quamen: dies Waren wederom door de onse naer Hollant, Japan, en door gansch Indiën wierden vertiert. Waer door Formosa begon te floreren / en alom heen voor een gesegent Lant vermaert; en schenen de Chinesen, door hun aengroeyende Navigatie en Commercie / met de Nederlanders op Formosa, dit lustig Eyland rijk / en de Ed. Maetschappy gezegent te sullen maeken.

Opkomst, en florisantie, van het Eyland Formosa.

Dan helaes! desen toenemenden opgang van Formosa heeft (dat grootelijks te beklagen is) een geheel andere keer genomen; want de Chinesen loerden op haer oogwit: en quamen den toestant van Formosa (onder den schijn en loosen dek-mantel van haren Handel) dagelijks te verspieden; en leyden ook somwijl toe / om listige vonden uyt te werken / doch te vergeefs. Dan onder des quamen heel wonderlijke gerugten uyt China voort: het welke door langdurige Inlantse beroerten / tweespalt / oorlog / en verschrikkelijke verwoestinge verswakt / eyndelijk nu in weynig tijts / by groote Provintien tseffens / bukken most onder de magt des Tartarissen Konings Zungteus; die (naer sommige willen) gelokt / ingeroepen en gestijft / door een Chinees Velt-overste Usanguejus, met een magtig Heyrleger / het groot en magtig China vermeesterde; daer eerlange de Soon van dese victorieuse Vorst / Xunchy genaemt / de Vader gestorven zijnde / de Keyserlijke Zetel en Kroon verkreeg.

Wonderlyke tydingen komen uyt China, op Formosa.

Gantsch China wort door den Tarter ingenomen.

Ondertusschen / en tzedert / continueerden noch magtige Roveryen in China, te Water en te Lant / van t'saem-gerotte Partyen; doch eyndelijk langs hoe meer te Lande benart / verstroopt / of neder-gezabelt / namen ook d'overige hun toevlugt totter Zee; bekomen onder een grooten Rover Chinchilung, of ook Yquion genaemt / te met een kloeke vloot Jonkken t'saem; en veel dappere Fielen (indien de Rovers de naem van dapperheyt waerdig zijn) onder sijn beleyt; die alom domineerende en negotiërende / sulken aenhang kregen / dat onder sijn gesag eerlange drie duysent Schepen wierden getelt. Dies desen magtigen Rover / door hooger toeleg / (dewijl hy na des Keysers Kroon begon te reyk-halsen) en list der Tarters te Lande gelokt / en aldaer in de knip geraekt zijnde / naer Peking gevoert / en door vergift nae d'andere Werelt wiert gesonden.

De Chinesen vallen met een geweldige Oorlogs-vloot, en schrikkelyk Heyrleger, op 't Eylant Formosa.

Nu was Coxenga het hoogste gesag / van de Chinesen hun Watermagt bevolen. Desen grooten Rover was te vooren een seer gering persoon /

soon / en Kleermaeker van den Heer Putman op Tayowan geweest; doch naderhant by de Chinesen, door stoute daden en schrandere actien / tot een veel hooger top van aensien (insonderheyt onder de Rovers) gesteygert zijnde; en nu hun Overste. Hebbende lang op onse Natie gewrokt / steekt met eenige hondert Jonken, waer onder sommige 40 Stukken voerden / vol volk / en wel voorsien / van de Chineesse Kust op Tayowan los; om aldaer sijn goddeloos en verwoet desseyn / ten spoedigsten aen te vangen.

Wonderbare teykenen / en gelijk voor-boden van soo veel onheyls / waren voor de komst van desen Coxenga, op Formosa bespeurt. In Januarius 1661. wiert Formosa met sijn Hemel-hooge toppen en Bergen / door een gruwelijke Aerdbevinge / seer verschrikkelijk geschut; alles scheen van malkanderen af te sullen scheuren. Op Tayowan storten 23. Huysen onder de voet. De hooge Muren van 't sterke Slot Zeelandia, sprongen en borsten van een. Drie Schepen / in de Haven ten anker leggende / wierden verbaerelijk geslingert. De Zee verhief hem uyttermaten seer; en scheen veel hooger als 't Lant te staen. De schuddinge stilde van langer hant; zijnde noch tot ses weeken nae desen dag gevoelt.

Wonderlyke voorteykenen daer bespeurt.

Doch meermaels waren op 't Eyland Formosa verschrikkelijke Aerdbevingen bespeurt; maer dit volgende noyt: Op den 15. April 1661. des nagts ten twaelf uren / ontstont in het Slot Zeelandia een wonderlijk gedruys / op een der Bolwerken / Middelburg genaemt. De Soldaten / ja selfs de slapende / schielijk opspringende / vlogen na haer geweer; sommige staeken hun Lonten aen; andere namen de Sabels / Degens / Spietsen / enz. in de vuyst; doch lang genoeg door malkanderen hebbende heen geswiert / wist een yder wel nae de waerom te vragen / doch niemant de oorsaek te beseffen.

Op de Reede voor Baxamboy lagen drie Schepen ten anker / die in de volgende nagt / ontrent een ure voor dat den dageraet begon / van die van het Lant / als in de ligte vlamme wierden gesien, en scheenen met Geschut te canoneeren / sonder dat evenwel iets kon werden gehoort. Die van de Schepen sagen wederom 't selve van het Kasteel Zeelandia; doch quam alles / door het aenkomen des dageraets / haest te verdwijnen.

Op den 29 April, tegens den middag / vertoonden hem voor 't Nieuwwerk een Man / die driemael uyt het water hem ophief / neder-daelden / en weer verdween. Des naermiddags wiert onder 't Bolwerk Hollandia, desgelijks een Meereminne gesien met lang geel hayr; die sig ook driemael nae malkanderen klaerlijk vertoonden. Uyt alle welke / en meer andere teykenen / die de onse verhaelden / dat hadden gemerkt / niet veel goets te voren kon werden gespelt.

Op den laetsten April, des morgens / toen een dikke nevel en mist opklaerde / sag men van het Kasteel Zeelandia, de Zee gelijk als met Schepen bedekt: die ontelbaer / en niet anders dan een digte Bosschagie schenen te zijn. Dan haest was dese verschrikkelijke Magt / in drie seer groote Vlooten verdeelt. De eerste / voorby Zeelandia steekende / liet ontrent drie Mijlen bezuyden het selve d'ankers vallen De tweede liep Noortwaerts / nae 't Lagimoys gat / tusschen Formosa, en het Rif Baxamboya gelegen. De derde Vloot bleef ter plaetse geset / ontrent een Kanon-schoot buyten de Hollantse Schepen / die ter Reede voor 't Slot Zeelandia ten anker lagen.

Den Vyant verdeelt syn Magt in drie byzondere Oorlogs-vlooten.

Vallen met haer Heyr-legers aen Lant en loopen geheel Formosa af. 400 Nederlanders worden geslagen

Aenstonts vielen van alle de Vlooten / de magtige Heyrlegers aen Lant: besetten paden en wegen / en vielen als Arenden alom neder: tasten Hollanders, Chinesen en Formosanen, vyandelijk aen: plonderden en verdelgden alles door vuur en swaert. Vier hondert man / door ordere van den Heer Frederik Coyet; ten bystant van de na by gelegen Vesting Zykam afgezonden / wierden van de vyanden onderschept; en nae een heftige schermutseling / 't meerendeel geslagen. Sommige raekten in Zykam; 't overschot retireerden te water / en swommen nae 't Slot Zeelandia.

Van stonden aen sag men rontom de gemelde vestinge Zykam, veel duysent Tenten op den Aertbodem gesaeyt; en die van binnen 't versch water halen belet; Zykam hevig beschoten en aengetast / doch keerden kloekmoedig af. Het wederzyts canonneren ging dag en nagt vinnig aen.

De Sterkte Zykam door den vyant verovert.

Doch dit alles en duerde niet lang: want de belegerde ontviel de moet en magt; en mosten haer op den 4 May, door gebrek van Water en Leeftogt / aen des vyants discretie overgeven. Doch de bescheydenheyt was by dese Natie niet te vinden: want wierden alle gevangen / en onmenschelijk getracteert.

Capiteyn Thomas Petel, met sijn volk, spat tegens den vyant uyt;

Doch onderwijl / en al op den eersten dag Tayowanse benauwtheyt / spat den kloekmoedigen Kapiteyn Thomas Petel, met eenig volk tot Zeelandia uyt; werpt in aller yl drie brave Batteryen in de voor-stad op / om tegens den vyand met grof Kanon langs de water-kant te flankeeren. Dan siet des anderen daegs / sijn Soontje by nae den gantschen arm door de vyanden afgehouwen / en in seer miserabelen toestant / voor hem gebragt; hoorende daer benevens / dat desselfs Schoolmeester aen stukken is nedergezabelt. Daer op dien Helt vol yver / toorn en vuur / permissie van den Heer Gouverneur Coyet versoekt / om met twee Vaendelen Soldaten / dese verwoede Moordenaers onder de oogen te sien: 't welk verkrijgende / trekt van stonden aen tegen de Magt des vyants aen / langs strant; en met kleyne vaertuygen benevens haer / die met ettelijke Steen-stukjens op de vyanden souden pogen te flankeeren.

doch wort geslagen.

De Chinesen dit siende / komen terstont met een verschrikkelijke menigte / ordentelijk haer tegen; en maer een weynig op malkanderen hebbende geschooten / vallen de woedende vyanden van aller wegen ook uyt een ruygte / met helsch geschreeuw / Zijt-messen / en lange Zabels / soo vreesselijk op de onse / dat die straks omeingelt / benart / en naer een vinnige tegenstant / Petel gesneuvelt zijnde / verstrooyt / gezabelt; en 't overschot / maer tagentig Man / van ruym twee hondert Zielen / nae de Vaertuygen in 't water vlooden; en door het swemmen / haer in het Slot Zeelandia salveerden.

Zeebatalie tussen drie Hollandse Schepen, en de Chineesse Jonkken; doch springt den Hector met 100 man in de lugt.

Onder dees bloedige actien waren ook de Schepen den Hector, 's Gravelande, en de Maria, volgens ordere / tegen des vyants Oorlogs-jonken slaegs; doch krijgt den Hector de brant in 't kruyt / en springt met hondert levendige Zielen in de lugt: niemant gebergt / en alles weg. Dies d'andere / nu te swak / tot digt onder het Slot Zeelandia mosten retireren.

d'Inwooners vallen door schrik de Nederlanders af.

Van Chinesen en Formosanen, op Formosa woonagtig / hadden onse benauwde Lantsaten geen hulp noch assistentie te verwagten: vermits die vermoort / gevlugt / of door d'ontsaggelijkheyt des vyants / haer onder de selve quamen te submitteren.

Onder-

Ondertusschen liepen des Vyants magtige Troepen / geheel Formosa door / veroverden ligtelijk d'andere Buyten-vestinge; nedermakende alles wat in de Wapenen vonden; ook selfs het meerendeel der vrouwen / dochters / kinderen en slavinnen. Sommige Nederlanders wierden aen stukken gezabelt; Predicanten / Politijken / School-meesters / noch niemant ontsiende. Het Slot Zeelandia nauwer beset / en hevig aengetast zijnde / stuurde den Vyant den gevangene Predicant / D. Antonius Hambroek, naer 't Slot / om uyt de naem van Coxenga, van den Heer Gouverneur Frederik Cojet, te vorderen; dat hy het braef Kasteel Zeelandia, den Chynesen had over te geven / met belofte van goet quartier; ofte by weygeringe / dat niemant / selfs de Zuygelingen / niet soude worden gespaert / en de gevangenen een verschrikkelijk eynde was beschooren. Doch Cojet, noch de Belegerde / niemant scheen door soo verbaerlike dreygementen te schrikken. Dies was den gemelden D. Hambroek, ter liefde van sijn Huysvrouw / en drie kinderen / welke der Chynesen gevangen waren / genootsaekt wederom tot den Vyant te keeren; en sijn twee Dochters / d'eene getrouwt / en d'andere noch Vryster / welke beyde in het Kasteel Zeelandia woonden / den laetsten Adieu te seggen. 't Was haer op dese manier te scheyden. Sy sagen haren ouden Vader / met een beklemde ziel en droevige tranen / vertrekken; die eerlange met sijn Soon / benevens andere / wierden onthalst. Doch niet alleen desen getrouwen Dienaer Christi / maer ook in Favorlang wiert D. Petrus Mus, en in Zinkan den Predikant D. Winshemius, door de woedende Chynesen onthoofť. De sommige sagen hun vrouwen voor hunne oogen geschonden / eer nedergezabelt wierden: eenige weduwen / als ook die van de onthalsde Predicanten / wierden onder d'Inwoonders om voor de kost te werken / uytgedeelt; andere geschoffeert / geschonden / verkragt / en soo ten spot vertoont. Somma / alle bedenkelijke snoode feyten / gruwelen / tyrannyen en moorden / wierden van dese bloet-honden gepleegt; dier exempelen by geen menschen gedenken oyt waren geschiet.

Den vyand eyscht het Slot Zeelandia op.

Elendige staat en deerlik eynde van eenige Predicanten en andere Nederlanders.

als ook aen hare vrouwen over gekomen.

Cojet verstuurden alsdoen de 's Gravelande na Kielang; en de Mary (dewijl hier niet seeker was) steekt na Batavia; van waer terstont de voorgemelte Vloot / na Tayowan wiert geschikt.

Den Vyant voortrukkende / dwongen ons Volk de Stadt te ruymen; die deswegen op 't spoedigst het Geschut en Volk in Zeelandia trokken / en verbranden een goet gedeelte van de naest-bygelegene huysen en wooningen. Doch de Chynesen haer op de hielen gevolgt / plonderden / blusten en kregen alles ten voordeel / om het Kasteel te benouwen; vulden veel suyker-kisten / by hen aldaer gevonden / met aert en zant; beschansten de Straten; wierpen storm-katten en Bateryen op / en veel koegels / vuur-pijlen en diergelijke / in het omcingelt Zeelandia, en bonsden soo heftig / na het vertrek en weder keeren van D. Hambroek, dat meenden een Bresse te krijgen; doch te vergeefs van wegens de vinnige tegenstant. De onse vielen ook mannelijk uyt / vernagelden en vergiftigheden des Vyants geschut; stelden eenige Vuur-mortieren te werk / en bonsden onder den hoop. De Chynesen, komende door nieuwsgierigheyt op de Granaten toegeschoten / kregen de selve om d'ooren. Een Mandaryn, of Overste der Chynesen, van blodigheyt zijnde beschuldigt / wierde onthalst. Den Heer Harmanus Klenk, voor Tayowan komende / was genootsaekt / na 't overleveren van het voornaem-

Den vyant verovert Tayowan.

Bonst hevig met grof kanon op Zelandia.

naemste / over te steeken na Japan. Twee Beukerpen wierden toen van de Vyanden op Baxamboy daer d'onse tot noch toe hun dooden hadden begraven / gemaekt; en 't Slot Zeelandia van rontomme seer vreesselijk beschooten.

De Oorlogs-vlooot, die van Batavia tot ontset komt, wort door storm verstroyt.

Doch op den negende Augustus, scheen het ontset op handen / en de verlossinge seer naby te zijn / door 't heuglijk sien van twaelf Hollandsche Schepen / de welke onder de Vlagge van den Heer Admirael Kauw, ter hulpe van de Besettelingen / naer Tayowan quamen gezeylt: maer helaes! wat is het steunen op den vleeschelijken arm / een ydele saek / als den Almagtigen 't werk-tuyg niet en zegent? De beklemde zielen waren in het benauwt Zeelandia, door dit gesigt / noch nauwlijks eeniger maten geopent en verquikt / of wierden veel vaster wederom door de benauwtheyt toegesloten / als voor hun oogen sagen / hoe dat de Vloot door een storm genootsaekt / de Ankers te kappen / en t'Zeewaerts in te steeken; welke voort soo verre verdreef / dat de Besettelingen de moed en hoop / van tijdelijk ontset / verlooren.

'tScheepje Urk vervalt in's vyants handen.

Het Fluyt-scheepje Urk, op de ondiepte zijnde geraekt / verviel in des Vyants handen; door 't welke de Chynesen de gansche gelegentheyt der Vloot verstonden.

Verstroyde schepen komen weder voor Tayowan

Eyndelijk quamen het meerendeel der Schepen weder op: geankert zijnde / bragten krijgs-volk / Munitie en Leeftogt aen Lant. Vijf Schepen wierden in de Haven / agter de Stadt / geschikt; om van daer de straten in / op den vyant te flankeeren; dan vonden de selve alom soo toegeschanst / dat selfs door 't hevig bonsen des vyants / genootsaekt waren wederom af te wijken. Hier raekten Kouwkerken vast / en kort daer aen door de vuur-pijlen der Chynesen aen brant; het Agter-schip sprong in de lugt; het volk ter neder gehouwen / sommige levendig in de gloet en vlamme geworpen en verbrant; andere zijn verdronken / het kleynste getal ontswommen. Ook raekten het Fluytje Kortehoef aen de gront; doch 't volk salveerden haer 't meerendeel door het swemmen: alleen den Schipper (in de wandeling Jan de Jut genaemt) met eenig volk / in het Bootjen zijnde gesprongen / wierden om-geslagen / en verdronken.

Aenslag op den vyant mislukt.

Koukerke verbrant, het volk meest doot geslagen of verdronken.

't Scheepje Kortenhoef raekt op de gront, doch het meeste volk geborgt.

Ondertusschen waren ook eenige Boots / Schuyten en ligte Vaertuygen / vol volk / met Hant-granaten / Vuur-ballen en Schiet geweer / afgevaerdigt / pogende met een kloekmoedige dapperheyt / een goet gedeelte van des vyants Jonken in brant te steeken; doch de Chynesen omcingelden haer; namen een Boot met twee Sloepen / en 't volk gevangen: d'andere wisten met stukken van zeylen de hant-granaten / al vangende / wederom te kaetsen; vervoegen dat in de vaertuygen onder ons volk nedervallende / vele om hals geraekten: dies weder afdeynsende / kregen de nederlaeg / met verlies van wel drie hondert en tagentig man / behalven de gequetsten. De dooden / door het afsnijden van gemagten / neus / ooren enz. seer mishandelt zijnde / lieten de Chynesen, ten spot van d'onse / in het water drijven.

Aenslag te water op des vyants Ionken, mislukt, met verlies van veel volks.

Het was dan niet vreemt / dat in de Vestinge ons de moed ontschoot / dewijl alles tot een rampsalig eynde quam uyt te vallen. Den Hemel selfs / d'Elementen / Lugt / Winden / Stroomen / Vuur en Aerde / alles scheen tegens haer aen te kanten: en der vyanden al haer aenslag naer wensch te beginn-

begunstigen. Tot nog toe voeren de onse uyt Zeelandia, af en aen de Schepen: dan dit sogt nu den vyand ook insgelijks te beletten. Maer onse benarde Landzaten aen sulks seer veel gelegen zijnde / wierpen vaerdig een kleyne Reduyt of houte Wambus op; waer van met zwaer Geschut seer hevig op de vyanden cannoneerden. Zonden ook voort een Brander uyt / die van d'onse met voordagt verlaten / en door de Chynesen verovert zijnde / met al de roofgierige vyanden / aen duysent spaenderen vloog. Het Houte-Wambus boorden eenige van des vyands Jonken in de grond. Dog liep nu dien meyn-eedigen schelm / Sergiant Hans Jurian, met nog eenige van den sijnen / tot den vyanden over: waer uyt de Chynesen de sobere toestant van het afgemat Slot Zeelandia konden verstaen. Drie Hollandsche Schepen na de Piscadoris, om vee en visch (waer 't mogelijk) voor de sieken te halen / zijnde gesonden / wierden van de Chynesen aldaer besprongen / veel doot-geslagen; tien man alreets tot op strant en in 't water gevlugt / wierden gevat / neus / ooren en regterhand afgetornt / de hand aen yders hals gebonden / en soo ellendig gestelt / ten smaet den Hollanders toe-gesonden.

De Hollanders werpen een Houte-wambus op, daer mede sterk op den vyand flankeeren.

Een Brander door d'onse verlaten, vliegt met veel Chynesen in de lucht.

Ons volk in de Piscadoris besprongen zynde, worden van de Chynesen eenige de rechterhand, neus en ooren afgesneden.

Het Jagt 's Gravelande, haelde onderwijl van het vermaekelijk Quelang, den Koopman Nikolaes Loenius, den Predicant Marcus Masius, drie Hollandse getrouwde Vrouwen / elf Quelangs, sestien kinderen / agt en twintig Slaven / of in alles hondert en seventig zielen / af; dewijl die voor der Chynesen aenvallen en boos geweld gantsch open lagen; en na Japan oversteeckende / wierden aldaer de vrouwen en kinderen / op 't Eylandeken Disna te Lande geschikt. De Hollandse vrouwen wierden van sommige Japanders met een eerbiedige nieuwsgierigheyt (als wat ongemeens / dewijl daer selden of noyt Hollandse vrouwen waren gesien) begluurt; dog eyndelijk na Batavia afgesonden: van waer tsedert in Holland Juff. Loenius, weduwe van Sr. Nicolaes Loenius, (dog alsdoen weder hertrout / onse goede bekende en eerbare vriendinne) tot aen haer dood geweest is; hebbende somwijl nog een discoursje van de rampsalige overrompeling van Formosa met haer gehad; dewijl in een stad en niet verre van elkanderen woonden.

't Jacht 's Gravelande steekt na Japan.

Verwondering der Japanders, in 't sien van Hollandse vrouwen.

Den Heer Cauw stak eyndelijk / met vijf Schepen / na Chyna, om (waer 't mogelijk) hulp en assistentie by den Tartar te bekomen: dan eerlang door storm verstroopt en verdreven / komt met drie schepen in Siam, en van daer op Batavia te belanden. De twee andere quamen onverrigter saken weder voor Tayowan aen. Nu mosten d'onse / door het geweldig flankeeren des vyants / 't Reduyt verlaten: want seventien hondert schooten met grof Canon / waren op 't selve door de Chynesen gedaen. Dog nu daer in geraekt zijnde / sprongen met ontrent hondert man in de lucht / door dien de onse brandende Lonten voor de kruyt-kamer hadden geleyt. Dog de Chynesen, niet slinks / planten van stonden aen / op de selve plaets / een loutere Storm-kat / en daer op grof Canon / schietende 30 en 36 pont yser; bonsende soo verbaerlijk op Zeelandia, dat om te stormen / tot haer oog-wit / een groote Bresse kregen / en alles aenstonts vaerdig / om 't Slot te bestormen / en de Besettelingen te vernielen.

Den Heer Cauw vertrekt met 5. Schepen.

d'Onse verlaten het houte Wambus, 't welk door list van d'onse, met al de Chynesen opvliegt.

Den vyand werpt aldaer een Storm-kat op.

Flankeeren heftig, en krygen een Bresse in 't Slot Zeelandia.

Zeelandia nu rontom van buyten aldus benauwt / was binnen sijn afgematte en staeg-bestormde Wallen / niet minder in sobere toestant / daer

 't volk

Sobere toestant in het benauwde Casteel.

't volk door Water-sugt / Loop en Scheur-buyk / als Mollen weg-storven: Pak-huysen en Kerken lagen vol sieken en kranken. Sestien hondert menschen wierden getelt / de welke buyten en binnen en Vastigheyt van onse kant / in de Belegering waren gesneuvelt. En nu hun deerlik eynde gelijk als voor oogen siende / bestont Cojet te parlementeeren.

De Besettelingen worden genootsaekt te parlementeeren.

Thomas van Yperen en David Harthouwer, traden naer buyten: daer tegens twee Overste Chynesen, als Ostagiers / in 't Slot Zeelandia binnen traden. 't Verdrag wiert op den tienden van Sprockelmaent gesloten / inhoudende: Dat de gevangenen Rantsoen-vry, ter weder-zyden, losgelaten souden worden. Dat nevens 't Casteel Zeelandia, gelt en goederen, bedragende ettelyke Tonnen Gouts, en 40 stukken Geschuts, den Chynesen souden worden overgelevert. Dat de Besettelingen, 900 sterk, soo gesonden als sieken, souden vermogen met volle geweer, en vliegende Vaendelen, uyt te trekken.

Geven haer op slegte conditien over,

en komen droevig en arm op Batavia te belanden.

Dus wierd dan alles den Chynesen overgelevert / en 't grof Canon rontom nog eerst gelost: dewijl den vyand wilde verseekert zijn / dat niet vergiftigt waren. Toen wierden d'onse na de Schepen gevoert / en quamen gansch droevig en afgemat op Batavia te belanden.

Siet daer goetgunstige Leser / het gene wy van Formosa, en desselfs droevige overrompeling hebben verstaen. Soo zijn soo veel aenkomende Gemeynten / daer meer als 30 getrouwe Leeraren aen hadden geslooft / door de snootste Heydenen verslonden / de welke het Christen bloet / als water hebben vergoten; en een der schoonste paerlen van de kroon der Ed: Maetschappye afgerukt. d'Oogen-en oor-getuygen wisten ons meer te verhalen. Maer wy hebben alleen de voornaemste voorvallen van dese Tragedie / kortelik hier vertoont.

Wapenen der Chynesen.

De Wapenen der Chynesen, zijn Zijd-messen of groote Zabels / met lange schagten; maeyen daer mede / gelijk als met een Zeyssen / de menschen onder de voet: ook Boge en Pijlen / lange Spietsen met witte Vaentjens. Hebben Zegen-vaendels gelijk als Wimpels en Standaert-vanen / met Monsters / Duyvels-koppen / en Draek-gesigten enz. geschildert.

Zy zijn van 't hooft tot aen de knyen in 't Harnas: dragen op 't hooft een Helm / die alles tot aen de schouders (uytgesondert de oogen en mond) bedekt: en boven op den Helm een scherpe pin / daer mede yemant ter neder konnen stooten. Hun Harnas hangt met duysende malyen / los / schubagtig en twee of drie dubbelt over malkanderen nederwaerts te slingeren: zijnde genoegsaem door sulks voor Musschet-koegels en schroot bevrijd: gelijkende door soodanigen toestel niet anders / dan Duyvels uyter Helle; hoewel sy by velen niet beter worden gehouden. Houden in hunne krijgs-actien stricte order. Sullen voor geen geschiet van duysende Musschetten een voet breet wijken. Voor yeder Bende rijd gemeenlijk een / ook weder-zijds en agter / twee gewapende Chyneesse krijgs-oversten te paert / dieder met bloote zabels inhouwen / als yemant wijkt.

Hun Krygs costuymen.

Het

Het sevende Hooft-stuk.

Des Schryvers togt naer 't Koningryk *Bantam*. Vertrekt ten vierdemael van *Batavia*, naer het Westen. Komst op 't Eyland *Ceylon*, en in de *Galyettis*. Land-togten, na de Stedekens *Dondery* en *Matura*, gedaen. *Areeka*, en desselfs gebruyk. Vertrek van *Ceylon*, na de Kust van *Choromandel*. *Cattamarons*, een seltsaem Vaertuyg der *Indianen*. Des Schryvers komst binnen de Stad *Negapatnam*. Rescontre met een Roffiaen. Vertrek. Aenkomst op *Tegapatnam* en *Satrispatnam*. Quade bejegening, en waerom. Vertrek van daer. Aenkomst voor de Stad *Columbo*.

NU wederom onse Reys-beschrijving gevordert. Het Schip daer op ik twee Jaren hadde gevaren / was mede na Tayowan vertrokken; dies was ik op Bataviaes Reede (volgens mijn versoek) op een ander / de Roode Leeuw genaemt / over-gestapt: dewijl ik geen smaek in dese Tayowansen Oorloogs-togt kost vinden; en dat mijn drie-jarig verbant / in dese Landen / ten eynde liep: blijvende op Batavia, om my wel te beraden / of na 't Vaderland te keeren / of nog een nieuw drie-jarig knoopjen aen 't eerste vast te knoopen. Myn Reys-lust / en jonkheyt / praesen my 't laetste soo krachtig aen / dat ik my wederom voor drie Jaren / mits de gewenschte verbetering van qualiteyt en gagie bekomende / by den Heer Generael / en Raden van India, in dienst der Ed. Maetschappye begaf. Julius 1661. Den Schryver verbint sig weder om voor drie jaren in India.

Wy kregen nu last / om met den Heer Farnatty, Fiscael van Batavia, een kleyn togje naer 't Koningrijk Bantam te doen. Vertrokken op den 15. Julius van de Reede / en derwaerts heen: komende twee dagen daer aen / des Sondaegs tegen de middag / op de Rede voor de stad Bantam ten anker; daer van drie Engelse Schepen / die met Vlaggen en Wimpels / ons niet weynig de loef af stacken / door 't aflossen van 't grof Canon / gantsch vriendelijk wierden verwellekomt: dog bedankten haer met een gelijke munt; en lieten ook even als moedige Britten, onse Vlaggen en Wimpels wayen. Syn togt naer 't Koningryk Bantam.

Wy begaven ons / met den Heer Fiscael, des anderen daegs te Land / om dese Koninglijke Stad / en desselfs Inwoonders te besien. Lieten ons met een Batavische Schep-praeuw / aen de oost-zijde van Bantam (tegens d'ordinare gewoonte) aen-setten; in plaets van aen de west-kant Land en Haven te soeken. Op 't droog gestapt zijnde / traden tusschen verscheyde Scheeps-timmerwerven / en veel hondert Javanen, Vrouwen en Kinders / door; die met een groote nieusgierigheyt ons besagen. Quamen binnen de Stad / en namen de wandeling langs de Zee-muragien / Wallen en Punten; besagen de Poorten / Vestingen / Schut / en alles wat Bantam ontsachgelijk maekten. En namen op alles (dog maer in passant / dus na de west-kant gaende) een naeuw regart. Het welk de Bentammers siende / quamen ons eenige agter na gevolgt; en riepen somwijl / met Wedervaren aldaer.

schuddinge van hare hoofden: O Orang Hollanda, tieda bayk: De Hollanders en deugen niet; meenende dat wy quamen/ om Bantams stant en Wallen te verspien/ dan het was evenwel om wat anders/ dies kreunden ons weynig aen sulks. Besagen in de vorder wandeling / des Konings lustig en boom-rijk Hof/ met hoog getopte Kokus, Pynang, en andere Boomen omringt; zijnde gelegen in 't beste van de Stad. Niet verre van daer/ wiert Bantams hooge Tooren gesien; als ook een Trommel / wel agt voet hoog/ en wijt naer advenant; hier op gebonst/ drong sijn geluyt tot eenige mijlen door het Gebergt. Hier benevens stont der Mooren Tempel/ met verheven en boven malkanderen staende Daken / onkostelijk/ dog op een aensienelijke wijse gebouwt. Besagen ook de voornaemste Markten / die van Koopmanschappen / Neering / en alderhande Natien van gantsch Asia, krioelden. Keerden eyndelijk wederom/ met den Heer Fiscael, en zijn gevolg; en hadden overal veel bekijks/van mannen en vrouwen. Quamen des middags in de Logie van de Nederlanders; daer tot tegens den avond/aen een wel opgedischte Tafel/by onse Lands-genooten vrolijk waren. Toen haer bedankende/ namen ons afschept; en keerden wederom naer ons boort.

Wy sullen in 't derde Boek kortelijk de gelegendheyd van Bantam, en de beschrijvinge van Groot Java doen: en daerom nu het selve overslaen. Vertrokken in de naest-komende nagt; en quamen spoedig wederom op Batavia te belanden.

en weder aenkomst op Batavia.

Langdurigen Oorlog tusschen de Nederlanders en Portugesen.

Den Oorlog tusschen de schrandere Portugesen, en brave Nederlanders, soo veel Jaren hebbende geduert/ continueerden als nog; dog waren de Portugesen verre aen de quaetste koop: schoon dat in hun florisante staet/ nu tsestig of tseventig Jaren geleden/ nog alles by na besaten. Wat nu in Oost-Indiën, stant/ luyster en macht aen de Ed Compagnie gaf: de sterke Steden Columba en Punctogale, op Ceilon; Negapatnam op Kormandel, Malakka op de Maleytse Kust; mitsgaders de meenigte Casteelen/ Fortressen en Vastigheden / met hare roem-waerdige Kerken / ruyme Kloosteren/ en voorname Gebouwen/ getuygen nog/ hoe de Portugesen van outs die heerlijk gestigt/ voltoyt/ en gantsch weelderig in hun florisanten staet beseten hebben; de welke tzedert (door de hulp en zegen des Alderhoogsten) door de macht der Nederlanders gebukt / ons moedig volk door 't zwaert ten eygendom zijn geworden. Soo dat de Portugesen, die de onse in het begin van haer Navigatie in Oost-Indiën, door hun nijdigheyd / listen en lagen / meenden geweldiglijk uyt de quartieren van Asia te bonsen / selfs hare voornaemste Steden en Vastigheden dervoegen zijn quijt geraekt/ dat tegenwoordig in Oost-Indiën weynig meer verrigten konnen. Egter lagen de sterke Steden en Vestingen Cochin, Cranganor, Cananor, en Coylan, op de beroemde Kust van India, of Malabar, de onse nog al te veel in 't oog; en waren den Nederlandsen Handel en Navigatie te hinderlijk/ om die langer in handen/ en onder 't bestier der Portugaelse Kroon te laten. Dies wegen door schrijvens en last van d'Heeren Meesteren/ met belofte van Schepen en Volk daer heen te stuuren/ uyt 't Vaderland gestijft/ de Hooge Machten op Batavia resolveerden/ om tegenwoordig een brave Oorlogs-vloot/ met wakker volk/ krijgs-voorraet en proviande/ na Columbo, de rendevous/en vorder heen na 't beroemde Malabar

Krygs-toerusting op Batavia.

bar gedestineert / te equiperen / en spoedig af te vaerdigen. Soo drae bestemt / soo dra begonnen. Twaelf kloeke Oorloogs-schepen wierden in aller haest uytgepikt / om van Batavia derwaerts heen de stevens te wenden. Onder dit getal wierd ook het onse getelt: dies kregen wy dagelijks alderhande nootsaekelijkheden aen boort; op dat ten spoedigsten klaer geraekten. Kregen toen ordere / om van stonden aen met twee Schepen / het onse / en den Jaeht Sluys, van Batavia voor heen na Punctogale, gelegen op 't Eyland Ceilon, te vertrekken; om aldaer aen den Heer Commandeur Adriaen Roothaes, tijdelijk ons desseyn bekent te macken. Augustus 1661.

Op den laetsten Julius, quam het Schip Maerfeveen, uyt het Vaderland, en van Amfterdam, alhier behouden aen te landen; hebbende op dees uytreys / van agt Maenden / 86. Menschen door een brandige siekte verlooren.

Wy klaer geraekt / en daer op de vrienden adieu geseyt hebbende / vertrokken den twaelfden van Auguftus, voor de vierdemael / van Batavia, en (als geseyt) naer het Caneel-rijk Eyland Ceilon. Kregen een voor de wint / en lieffelijk weer; soo dat wy / na het Westen zeylende / spoedig de bogt van Bantam, de hooge Bergen van het lustig Anyer, en Sundas Straet passeerden; komende dus in volle Zee: daer met een gewenschte koelte uytten zuyd-oosten / west aen vorderende / binnen tien etmael tijds / omtrent drie hondert Mijlen / ons meenden geavanceert te zijn; van waer de coers toen vorder / met een snedige voortgang / naer het noorden quamen voort te setten. Door-sneden (soo seggen de Water-helden) de Linie Æquinoctiael; daer wy met stilten / en kort daer aen zware storm- en regen-buyen uyt den noord-westen kregen. Dit veragterde onse voorspoedige Reys tot soo verre / dat door geweldige stroomen / en hoog opstuyvende water-baren / uytnemende na het oosten wierden geslingert. Waer tegen eenige dagen hebbende gewortelt / eyndelijk op den sesden September, de groene Bergen van het Eyland Ceilon vernamen; dog nader komende / vonden ons verre beneden Puncto gale vervallen. Hier vloog een seer vreesselijke stroom naer 't oosten: waer door wy perijkel leden / van Ceilon mis / en bogtwaerts na de Kormandelfe zee te drijven; dog kregen ter nauwer-noot ankergront: en lieten van yder Schip / twee der zwaerste Ankers / op 40. vadem diepte neder-vallen; hier torden wy voor op / en lagen schrikkelijk in de volle zee te ryen; wierden van de geweldige stortinge / der hoog-vliegende water-golven / staeg aen over-stroomt; lagen omtrent een Mijl van Land: lieten egter de Prince-vlag waeyen / en schooten een schoot met grof Canon / om die van 't Land te kennen te geven / dat wy Hollanders waren. Die van Batavia quamen herwaerts aen gezeylt: dan niemant en kon nog desen dag / door snelheyd der stroomen / en holle zee / tot ons komen. Dog des anderen daegs / wanneer de vliegende stroom wat af nam / vonden Scheeps-opperhoofden geraden / de Chaloup met dubbelde Roeyers na Land / en een Sargeant met twee Soldaten / na de stad Puncto gale, over Land te stueren: het welk van stonden aen wiert te werk gestelt. Den Sargeant Samfom (een Duytser, dog hier te Lande bekent) nam aen / de Brieven van den Heer Generael / en Raden van India, van Batavia mede gebragt / persoonlijk selfs aen den Heer Commandeur Roothaes te bestellen. 't Welk aenvangende / peurden na Land; en quam des midder-

Den Schryver vertrekt ten vierdemael van Batavia, na het Westen.

September 1661.

Komst op 't Eyland Ceilon.

 nagts

nagts de Chaloup eerst weder aen boort: hebbende in geen kleyn gevaer geweest/ van wegen weg te drijven. De Roepers hadden den Sargeant met twee Soldaten te Lande geset: om langs hooge Bergen/en door digte Bosschagien/ door de Galyettes, Dondery, Matera, Bellingam, en andere Zee-contreyen/ de Reys na Puncto gale te voltrekken.

Dog eerlang begon het weer te beteren/ de wint en zee te stillen/ en de stroom dervoegen te kenteren/ dat de selve wederom van het oosten na het westen (dog soo snel niet als voorheenen) begon te gaen/ dies 't volk de Ankers hebbende geligt/ en t'zeyl geraekt zijnde/ laveerden westwaerts aen. Onderwijl quam met een Ceilonse Tony, of een hol Vaertuyg/ uyt een Boom gehouwen/ een Hollander, met drie zwarte Cingalesen, ons aen het boort geroept: komende uyt de Galyettis bogt/ daer wy verstonden niet verre van af te zijn. Desen ons hebbende besogt/ stak weder na Land; van waer wy ordre kregen van den Heer Commandeur Roothaes, de Galyettis-bay, twaelf Mijlen bewesten Puncto gale gelegen/ te soeken: tot nader last; 't welk geschieden: geraekten in desselfs naeuwen Inham/ onder het bosch rijk Gebergt/ ontrent twee steen-werpen van de steyle klippen/ en lustige Water-strant/ ten anker/ en op een boven gewone wijs vertuyt: op dat niet door het gewelt der Winden/of Water-baren/ tegens den klippigen Oever wierden aengebonst.

en in de Galyettis.

Te Land geraekt zijnde/ besagen de voornaemste Oorden en Negeryen van de Galyettis: die met alderhande Vrugt-boomen/ en schoone Gewassen/ rontom heen waren beschaduwt. Dog leefden de zwarte Cingalesen alhier gantsch armelijk: woonden in kleyne Hutjen van koe-mist/ klay/ en riet/ te samen gestelt; zijnde met Kokus-bladeren boven gedekt/ en maer een mans lengte hoog/ en hier en daer in het groen/ op een onordentelijke wijse gebouwd. De Mans-persoonen/ Vrouwen en Dogters/ liepen het meerendeel naekt/ als dat een kleetjen om de heus/ en voor de schamelheyt droegen/ 't welk hun zwarte knien nauwelijks kon bereyken. De Vrouwen en Maegden toonden geen schaemt/ als met de naekte boesem/ en andere leden/ ontrent ons quamen/ en ons in alles opregtigheyt en neerstigheyt ten dienste stonden: ons verschaffende 't geen te bekomen was; dog voor goede betalinge: 't welk dankbaerlijk quamen aen te nemen. Sy leefden alhier gerustig en vredig/ onder subjectie van de Nederlanders, en op een sobere wijse/ van de Vissery en den Land-bouw: daer sig met weynig gereetschap mede wisten te geneeren.

Gelegentheyt van dese plaets, en haer Inwoonders.

Wy peurden met onse drie Wandelaers te landewaerts/ door de groene Bosschagien/ na het Stedeken Dondery. Hadden onderwegen een groot vermaek/ in 't sien van een groot getal Apen/ en Meerkatten; die in de Wildernissen/ van 't eene geboomte op 't andere/ en met een groote gezwintheyt wisten te springen. Dog wy voort trekkende/ quamen over sommige hooge Bergen/ die vol digte Bosschagien stonden/ 's middags in het Stedeken Dondery: 't welk aen de zee-kant leggende/ wy van Cingalesen vonden bewoont; waer van de sommige wiste te verhalen/ dat dit Dondery voormaels plagt de voortreffelijke Hooft-plaets/ van het Koningrijk Candy te zijn; waer dat men nog tegenwoordig aen ons de oude vervallene overblijfselen/ en de ruine van 't oude Koninglijke Paleys liet sien; 't welke (soo de verdistrueerde Muragien getuygen) door schoone Gebouwen/

Des Schryvers Landtogt na het Stedeken Dondery.
Groote meenigte Apen en Meerkatten in de Wildernissen gesien.
Beschryving van Dondery.

bouwen / en ruymen omkreyts / doenmaels uytnemende hadden gezegepraelt: Dog was (gelijk men ons wist te seggen) tzedert door den Oorlog / tusschen den Koning van Kandy en Portugesen, door het geweld der laetsten / aldus verwoest geworden en t'onder-gebragt. De vervallen muragien lagen tot puyn-hoopen neder gestort / met kreupel-ruygte begroeyt / seer naer / aengstvallig en vol spelonken; alwaer Tygers / Jakhalsen / Wolven / Slangen / Padden / en veelderley Monsters / haer verschuylen konden.

Wy repten ons dan van daer / en koosen veel liever het stedeken Dondery door te wandelen / de welke met bequame straten ordentlik / en met playsante kruys-wegen vonden afgedeelt; en vry met beter wooningen / als in de Galyettis besorgt. Te landewaerts wierden veel hooge Bergen / en ook Caneel-rijke Landeryen gesien / die van soet-ruysschende Rivieren / Tanken / en soete water-stroomen wierden bevogtigt. Van voren wiert Dondery door den souten Oceaen bespoelt: desselfs Inwoonders gingen ook beter gekleet / en betoonden ons gunst en vrientschap. Dog de leedige maeg begon te jeuken; schikten ons daerom in 't groen: lieten de Indianen eenige Kokus-nooten, versch en groen van de hooge Boomen afplukken; en hielden met de selve / als ook met andere aengename Ceylonse Fruyten en Boom-gewassen / de maeltijd: dewyl om ons te verversschen / hier in Dondery geen herbergen anders / dan publijke hoer- en smokkel-huysen gevonden wierden; dog vonden ons haest in ons vermakelijk middagmael gesteurt: want een verbaerelike Slang van ongemeene groote / quam schielik ter zijden ons uyt de kreupel-ruygte te voorschijn / en met veel krinkels en bogten genadert / onse maeltijd steurden: dog sprongen / hem siende / heel vaerdig over end; waer door hy sig / vermits het geraes / het welk wy maekten / van stonden aen weder tusschen de huysen der Cingalesen verschool; daer selfs de lieden / aldaer woonagtig / haer niet eens en quamen te ontsetten / nog lieten haer soo veel daer aen niet eens gelegen zijn / dat poogden om dit gedrogt te vangen; maer nog in onse verbaestheyd lachgende: prenten ons te vaster in / de vervloekte Afgodery van dese verblinde Cingalesen: die (soo men ons getuygen) sulke Slangen / Tygers / Crocodillen / Apen en Bavianen / mitsgaders andere Monsters / heel plegtig en Godsdienstig komen aen te bidden / te caresseeren / en selfs met spijs en drank te begunstigen; op dat haer van de Slangen en mensch-vernielende Gedrogten / geen quaet mogt komen te wedervaren. Gelijk men dan ook heel zelden hoorde / dat de Cingalesen van de selve wierden beschadigt. Sommige Nederlanders willen uyt de baerblijkelijke teekenen presumeeren / (dog wie sal het evenwel konnen seggen) dat den bedriegelyken satan / hem somwijlen in de gedaente van Slangen / Tygers / Crocodillen en Bavianen / aen de ongeloovige Cingalesen vertoont. Van dit is bevonden / dat de Ceylonse Tovenaers / als ook andere Natien van Oost-Indiën, met deselve / in het vangen / bezweeren / &c. boven-natuurlike actien weten uyt te werken; even gelijk ons dikmael voor waerschijnlik is berigt. Dog by gelegentheyt hier van breeder. Wy dan het Heydens Dondery latende / keerden weder / en quamen in de Galyettis aen Boort.

Wy vonden ons hier om versch water bekommert; alsoo geen soete Rivieren

Vermakelykheyd des selfs, Caneel-bosschagie.

Vermakelyk middagmael, door een Slang gesteurt.

Groot gevoelen der Cingalesen, van de Slangen en diergelyke Monsters.

vieren ontrent de selve wierden bespeurt. Dog den honger en dorst kan raeuwe boonen soet/ en het modderig water aengenaem maken. Onse Matroosen vonden in 't Bosch/ niet verre van strant/ een stinkende Put/ van welkers water wy genootsaekt waren eenige Tonnen vol aen het Boort te laten komen/ dat vuyl/ zwart/ drabbig en ongesont om te drinken was; behielpen ons hier mede eenige dagen/ tot dat van Puncto Gale ordere kregen/ om hier ons Schip met Areeka te laden; en dan een kort Togjen na de Kust van Choromandel te doen. Het Jacht Sluys kreeg last/ ten spoedigsten als 't konde zijn/ de Bay van Puncto Gale te soeken.

Bekomen ordre, om na de kust Choromandel te vertrekken,

Vaerdig wierd alles van Scheeps Opper-hoofden en Boots-gesellen te werk gestelt: de Ruymen ontruymt/ en Lading van desen Areeka ingenomen; de welke anders niet en is/ als gedroogde Pynang: een Vrucht/ aen hooge/ steyle/ recht-opgaende wel-riekende Boomen wassende; de welke niet anders dan boven in den top/ een ronde kruyn van altijt-groene takken en bladeren/ pluyms-gewijs/ gelijk die van Kokus-boomen, dog kleynder en fijnder/ uytwerpen: Lager/ uyt de ronde en rings-gewijse stam van de Boom/ hangt doorgaens een groot/ middelbaer/ of ten minsten een kleyn bosje Pynang te groeyen/ die gelijk Druyven met kleyne steeltjens/ aen de groote vast hangen. Dese Pynang-boomen worden by duysende op Ceylon, Groot-Java, Makasser, Arrakan, Pegu, Siam, en andere Landen van Indiën, dog soo abundant niet op de Kust van Choromandel en in Bengale, gesien: worden voor cierlijke/ wel-riekende/ en ook nutte planten/ by de aensienlijkste van Asia, selfs ook by de Christenen/ in hun vermakelijke Lust-hoven/ geordineert/ geset en voort-geteelt. Dese vrugt of Areeka, wort bevonden wat wrang en t'samentrekkende in het begin; dog evenwel lieffelijk van smaek te zijn: de welke niet alleen by de Mooren, maer ook by alle de Indianen van 't Oosten, dagelijks met een aengenaem toekruyt/ Ziriboo, of ook met Betele (dat t'samentrekkende groote spits-toeloopende bladeren zijn) worden gebruykt: 't welk aldus geschiet: Sy nemen het affnijdsel van den Areek, of een vierde part van de versche Pynang, (yder Pynang, is ontrent een okkernoot groot) winden het selve als een peperhuys in een Betele-blad, doen 'er een weynig kalks van oesters of andere uytgebrande schelpen by. Dit edel gerecht wort onder malkanderen soo lang in de mond gekaaut/ tot dat de speeksel soo root als bloed/ en voorts de Betel en Pynang verteert is; alleen 't hayrig overblijfsel word uyt gespoogen: gebruyken dit consortijf dikmaels op eenen dag: en niet alleen d'Indianen, grooten en kleynen/ met hare vrouwen en dogters; maer ook de Portugaelse, ja selfs de Nederlandsche vrouwen en dogters: zijn doorgaens even als de mans-persoonen/ uytnemende op de gemelde Pynang en Betel verslingeert; ja soo/ dat vele van haer van 's morgens vroeg/ tot 's avons laet/ de selve komen te knauwen/ om een wel-riekenden adem/ vaste tanden/ en suyvere maeg en harssens te bekomen; waer toe des selfs gebruyk heel dienstig is. Geen maeltijd word 'er by Persianen, Mooren, Benjanen, Gentyven, Chynesen, en Portugesen, by na gehouden/ daer den Areeka, of de Pynang, niet als een Banket/ de Maeg en het Gastmael komt te sluyten/ en in een goude/ silvere/ of ten minsten een koper bekken/ de Gasten word voorgestelt. Geen vriend en sal den anderen vriend besoeken/ of van stonden aen sal ook het

en tot dien eynde een Ladinge Areeka; Desselfs beschryving, en gebruyk in Indiën.

Py-

Pynang-bekken te voorschijn komen. De vriendinnen onthalen malkander/ en de Mooren, en andere Indiaenen, de Nederlanders met dit Banket: want hier in bestaet de voornaemste betooning van heusheyt/ eer en vrientschap; dat men yemant van desen Areka of Pynang, aldus bereyt/ komt aen te presenteeren. En vele/ soo wel van onse als andere Christen Natien/ die de selve niet alleen langs de straten; maer selfs ook in de Kerken (gelijk als ik dikmaels op Batavia, en ook op andere plaetsen hebbe gesien) komen te knauwen/ om roode lippen en een wel riekenden adem te bekomen.

Desen Areek of Pynang, is ongemeen lieffelik/ dog wat t'samentrekkende van smaek; suyvert de koude hersenen van haer overtollige slymige vogtigheden: versterkt de maeg en het ingewant: verquikt de edele deelen/ de geesten/ het bloet/ en maekt vaste tanden; wiens pijn en verrotting sy niet alleen voorkomt; maer ook verdrijft. Des selfs kragten en deugden worden in mannen en vrouwen/ van 70/ 80/ en ook 90 jaren gesien/ die nog de mond vol vaster tanden en kiesen hebben/ en noyt van tand-pijn wierden bestreden. Evenwel meen ik/ datse in de galagtige/ heete/ en drooge temperamenten/ heel weynig voordeel doen; maer/ ter contrarie/ 't bloed/ de gal en geesten ontsteeken/ en de lichamen seer ligtelijk tot een uytdrogende siekte konnen doen vervallen.

Kragten en eygenschappen van den Areeca.

Scheeps-ladingen worden van desen Areek, van 't Eyland Ceylon, naer andere Landen en Koningrijken van Asia, doch insonderheyd na de kust van Choromandel, versonden; en maekt de selve/ sommige Plaetsen/ volk en neering-rijk. Wy namen der selver Landing ook dagelijks in/ om daer mede van hier na Choromandel te steeken. Ons belangende/ peurden nog eens na Dondery, en van daer drie mijlen vorder heen na het stedeken Matera, voetreerende over seer moeyelijke wegen/ steenige bergen/ nare valleyen/ door de digte bosschagien en angstvallige wildernissen/ tot dat wy binnen de Nederlandse Fortresse/ in 't midden van 't lustige Matera, aenquamen; daer wy eenige Ceylonse Elefanten/ van ongemeene groote/ sagen: die (gelijk men ons wist te betuygen) alle de Elefanten/ uyt andere Landen en Koningrijken des werelts/ in verstant/ behendigheyt/ en goede manieren/ te boven gaen: en voor wien ook d'uytlandse Elefanten/ met knielen en buygen/ reverentelik hun eerbiedigheyt komen te betoonen. Wy besogten alhier onse Lants genoten/ en voornamelik den Opper-Chirurgijn van Matera, die ons aen Boort en in de Galyettis verwellekomt hebbende/ vriendelik uytgenoot hadde. Hy was met een Cingalese of Ceylonse vrouwe/ die redelijk blank/ en tot het Christen Geloof gevordert was/ getrouwt; en leefde met haer (soo veel wy konden sien) een stil gerustig leven. Sy onthaelden ons t' saem/ heel vriendelijk: dog wy en hadden hier geen blijvende plaets; geloovende uyt de Galyettis des anderen daegs na Choromandel te sullen vertrekken. Besagen dan kortelijk alles in Matera, wat ons 't voornaemste scheen. De Hollandse Fortresse was aen een vermaekelijke oort gebouwt. De Cingalesen bewoonden tamelijke wooningen/ op een onkostelijke wijse gemaekt. Agter Matera sag men lustige Lands-douwen/ bergen/ vlakten en soete water-stroomen. De Bosschagien gaven aen sommige oorden/ groote abundantie van wel-riekende Caneel. Dit Stedeken was niet groot/ dan egter met ruyme

Des Schryvers Land-togt na de stedekens Dondery en Matera.

Groote Elefanten in Matera gesien.

Beschryving van het stedeken Matera.

me straten / byn volk-rijk; en langs heen een kleyne Bay of Inham / ontrent de Zee gelegen: daer de zwarte Cingalesen, onder 't beschut der Nederlanders, gerustelijk en seer vreedsaem woonden; haer genererende met den Lant-bouw / insameling van den Oegst / die meest in Caneel en Areek bestont; en ook eenige met de Visschery / Jagt / en andere oeffeningen. Dog wy ons afscheyt van de vrienden genomen hebbende / trokken wederom door de Bosschagien / en ook somwijl langs strant / tot dat in het Stedeken Dondery quamen: daer veel zwarte Vrouwen (die wy voor Cingaleesse Hoeren aensagen) te midden op straet / wel lustig dansten / songen en quinkeleerden; en wisten met hare bespottelijke grillen / holbollige kalver-sprongen / en sotte actien / vreemde apereyen te bedrijven. Dog wy spoeden ons voort / en quamen des avonts wederom in de Calyettis, aen de Schepen.

Swarte Hoeren in Dondery.

Vertrek uyt de Galjettis, na de Kust van Choromandel.

Onse drie Ankers des anderen daegs geligt / en met buyig weer het Zeyl-tuyg los gemaekt zijnde / kregen in het uyt-loopen van de Galyettis Bay / heel schielijk een hevige Travaed, met zware Val-winden vermengt: waer door in perijkel quamen / van te midden in dese engte / tegens de steyle klippen en Rotzen te sullen werden gebonst / daer / wegens de felle branding / een droevige schip-breuk vreesden. Dog wierden / Gode zy lof en dank / door zijne bescherming nog bewaert: soo dat wy op een gevaerlijke wijse / tusschen de Klippen en Rotzen door / in volle Zee geraekten; latende onse makker / het ander Schip / nog in de Galyettis, na de goede wint vertoevende / blijven / om (als 't kon wesen) na Punctogale te vorderen. Wy setten het toen voor wint / en met volle Zeylen / na 't oost-noord-oosten / en te met noordelijker / langs heen de vermaekelijke Ceilonse Kust: passeerende de twee gevaerlijke droogtens / de groote en kleyne Baxos genaemt; staeken toen noorden / en te met noord-oost aen: kregen de groote Bay van Batacalo, en kort daer aen die van Trinquenemale op zy; toen oversteekende na de Kust van Choromandel, geraekten Ceilon uyt 't gesigt: en sogten de Reede van Negapatnam te bezeylen; kregen eerlang de vlakke Lantsdouwen / van de vermaerde Kust Choromandel, in 't gesigt. Hier quamen de Choromandelsse Visschers / met haer kleyn / dog wonderlijk vaertuyg / Catamarous genaemt / wel twee of drie Mijlen t'zeewaerts in gevaren: om ons aen boort met hare vangst te verfrissen; alwaer die voor een civile prijs verkogten.

Catamarous, een seltsaem Vaertuyg der Indianen van Choromandel.

Dese Catamarous waren niet anders dan maer drie of vier kleyne Balkjens / die aen malkanderen tot een kleyn Vlotjen waren gebonden / en t'saem gewoelt. De sommige hadden een kleyn Matjen op; en konden met een kleyn Zeyltjen / van bast van Boomen gemaekt / heel snedig zeylen; dog roeyende / sat den wakkeren Visser en Zeeman met zijn billen in 't water: scheppende met de voeten / en met een Riem / aen yder eynd met een blat / met beyde handen slaeg over en weder slingerende / wel lustig voort / maekende grooten vaert. Wy sagen met geen kleyne verwondering toe / hoe dat dese naekte Indiaenen van Choromandel, op sulke Vlotjens / of Catamarous, haer met de visch-vangst wisten te generen; nemende selfs haer Kinderen / van tien / agt / seven / of minder jaren out / dus verre met haer ter zeewaert in: die voor het af spoelen van de rollende water-baren / gebonden hebbende / in de visch-vangst onderwesen. Dus wisten haer dese

Vissers / soo wel onder en deur / als boven het water te behelpen; schoon staeg aen / van wegens de branding en holle zee / als t'eenemael wierden over-stroomt. Dese Catamarous worden niet alleen by d'Inwoonderen van de Land-streek Choromandel, maer ook by de Indiaenen van Malabar, stoutelijk tot een goet stuk weegs in zee gebruykt.

Het Land genadert zijnde / vonden ons by een Tooren / de Canarynse Pagode genaemt / beland. Zeylden in de naest-komende nagt langs 't lage Land / en voor de wint heen; tot dat wy / aen de Lichten en Vuuren / die wy vermerkten / meenden niet verre van de Stad Nagapatnam te zijn. Lieten het Anker vallen / en wagten tot dat den dageraet begon door te breeken: wanneer voort-zeylende / op de Rede voor de gemelde Stad ten anker quamen; van waer / met onse komst / twee Schepen / de Vlieland en de Provintie, na Ceilon de Reys aenvingen. Vervallen omtrent de Canarynse Pagode. Komst op de Reede voor de stad Negapatnam.

Hier losten wy straks een goede partye van onsen Areek; en begaf ik my ondertusschen met onsen Onder-stierman na Land / om Nagapatnam, als ook desselfs omleggende Landeryen en Velden te besien. Dog waren nauwelijks binnen de Stad gekomen / of wierden van een bastaert Portugees (dien ik geloof dat van een Portugaelse vader / en zwarte moeder was geteelt) ontmoet / verwellekoomt / en met een lachgende mont / op dusdanig een wijs / heel vriendelijk uytgenoot / en aengesprooken; Wellekom Vrienden; gy zyt hier Vreemdelingen na 't schynt. En komt tot mynen t'huys: gy sult 'er een goet onthael, en schoone Vrouwen vinden; ja puykjens van de Stad. Al ben ik wat zwart, de Vrouwtjens sullen heel blank in 't wit, en bevallig in uwe oogen zyn; en uw voor een civile prys haer vriendelykheyt betoonen. Dus treet maer aen; siet daer (wijsende na een out Huysjen) kunt gy myn Wooning sien. Waer op ik mijn niet onthouden en kon van lachgen; en desen fijnen Mustys ten antwoort gaf: Wel hoe myn Vriend, wat benje dan een Hoere-waert? Og neen. Wy soeken uw soet geselschap niet. Dog onderwijl vroeg den Stierman / die nog eerst in Oost-Indiën was gekomen / en daerom de Portugeese tael / de welk wy spraeken / niet en verstont: Wat desen Man begeerde? het welk verstaende / betoonden zijn gratigheyt / om het Huys van desen Boef / en sulken schoonheyt eens te besien: soekende my ook met hem derwaerts heen te troonen; dog dit hem geweygert / en hy gewaerschouwt zijnde / dat / indien hy niet wilde bedrogen wesen / hem wachten most van sulke stemmen gehoor te geven. Dog onsen gratigen Stierman sloeg mijn raet en goede waerschouwing in de wint; en my verlatende / peurde met desen Venus-janker heen: my belovende / dat hy maer eens om een kijkje ging; en des middags / ten Huyse van den Hollandschen Opper-Chirurgijn / wederom by my soude komen: gelijk hy dede; hebbende in het Huys van dien doortrapten Roffiaen (alhoewel soo onkundig in de Portugeese tael) nog evenwel soo gestuert / en by dees Negapatnamse Puyk-juweelen te gast geweest / dat wel 14 dagen onder mijn handen geraekten / eer wederom tot zijn gesontheyt was gebragt. Des Schryvers komst in Negapatnam, en rescontre met een Roffiaen.

Den Opper-Chirurgijn / mitsgaders andere vrienden besoekende / wierden van yder vriendelijk ontfangen / en wel onthaelt. Vonden alhier de meeste Nederlanders, met Mustyce dogters / die van Portugaelse vaders / en zwarte moeders waren geteelt / of ook met Indiaense Vrouwen / dog tot Portugeese en Indiaense dogters, die met

Hollanders getrouwt zyn, hier dragt, en maniere van leven.

Christinnen zijnde gedoopt/ getrouwt; daer mede sy wel een gerustig en vreedsaem leven konden leyden: maer sig selfs benevens dien ook soo vast aen Oost-Indiën hadden verbonden/ dat haer leven/ in dese Gewesten van Asia, waren genootsaekt te verslijten/ sonder opt weder eens in het gesegende Vaderland te mogen komen: of ten ware dat hare vrouwen sonder kinderen quamen te overlijden. Dese bruyne dieren gingen (alhoewel met Hollanders getrouwt) na de wijse des Lands gekleet/ met een enkelt Floers Lijfjen voor de naekte boesem/ en een wit Lywaet/ Fotas, Zyde/ of ander kleetjen of Schortjen/ drie of vier keeren om de naekte heup en onder-leden gewonden: bloots hoofts/ met lokjens: en kleyne Muylen/ met hooge hielen aen de voeten; spreekende alle goed Portugees, sommige (dog met moeyten) krom Nederduyts; wordende het meerendeel wel goetaerdig/ dan ook benevens dien doorgaens seer jaloers ontrent hare Mannen bespeurt. Ons Negapatnam besiende/ vonden de Stad met lustige kerken/ wijde Straten/ en groote Gebouwen voorsien: dog die seer out/ en naer de wijse van Portugael, met ruyme Zalen/ kamers/ Vertrekken en Galderyen/ waren gebouwt: en tamelijk volk-rijk/ dog meest van het bruyne geslagt/ namentlijk van Mustyce, Castyce, en Portugeesse Nakomelingen/ dat Christenen waren; ook Mooren, Benjanen, en andere/ van de voornaemste Koopluyden en Handelaers deser gewesten: die alhier/ onder 't bestier der Hollanders, gerustelijk haer generen konden.

Korte beschryving van de stad Negapatnam.

De Stad Negapatnam is door de Portugesen eertijds gestigt: die de selve tot Anno 1658. beseten hebben; als wanneer die/ door de Wapenen/ onder de magt der Ed. Compagnie geraekt is. t'Zedert wiert Negapatnam door de Naik, of Heer des Lands/ belegert; dog door een uyt-val der onse/ de nederlaeg bekomende/ gaf hy koop. Wy bevonden de Stad redelijk sterk: met Punten en Muren/ als ook rontom met een Watergragt voorsien; en soo met Compagnies Guarnisoen beset/ dat (onder Gods hulp en zegen) oordeelden bestant te zijn/ om magtige vyanden af te keeren.

Het Choromandels Negapatnam: desselfs gelegentheyd, Tempels, Pagoden, en Beelden,

Des nagts binnen Negapatnam geslapen hebbende/ namen des morgens de wandeling na buyten: daer aen de noord-zijde een fraye Voorstad vonden/ alwaer veel Heydense Tempels/ Pagoden/ en Afgods-kluysen/ het meerendeel donker en vuyl/ en even schier gelijk in Holland de Betel bakkers Ovens gebouwt/ konden werden gesien; en daer binnen de Heydensche Afgoden/ Beelden/ en Monster-koppen: meest altemael monstreus/ en heel verschrikkelijk/ dog maer van klap gemaekt. Vorder heen sagen wy een steenen Tooren/ of Pagode, die (na dat de sommige wisten te verhalen) aldaer door Satans list/ op eenen nagt gebouwt en toegestelt was; dog kan ik niet wel glooben/ dat de Duyvel soo fraeyen Baes in de Metsel-konst soude zijn/ hoewel hy een duysent-konstenaer is. Ons de voornaemste bysonderheden alhier gesien/ en een zwarte Jongen tot mijn dienst gekogt hebbende/ als ook genoegsaem van onse Lading te Land gebrogt zijnde: ligten ons volk het Anker/ en vertrokken vorder/ langs de Kust van Choromandel, na 't Noorden: passeerende Carcalla, Trankebare, Kolderon, vier Pagoden, en Tiere popliere; daer wy

Vertrek van Negapatnam, na 't noorden. Passeeren Carcalla, Trankebare, Kolderon, vier Pagoden, en Tiere popliere.

NEGAPATNAM
opde kust van Choromandel

A Het Moors Casteel

Afbeeldinge van TEGENEPATNAM *op de kust van Kormandel*

A

B Nederlanse Logie

Afbeeldinge van TEGENEPATNAM *op de kust van Kormandel*

B

wy op de Reede van Tegepatnam, het Anker wederom lieten vallen. Op Trankabare konden wy / in 't voorby passeeren / de Deense Vastigheyt sien: voor 't welke dat twee Schepen der Deenen ten anker lagen. Wy losten op Tegepatnam een goede partye van onsen Areek; en sagen alhier de voortreffelijke Logie van de Nederlanders; en 't grootste Casteel van Tiere poplier: dat op de Gentysse manier / aensienlijk / groot / en met hoog opsteekende Gebouwen / Pagoden / en Toorens / alle van steen en metsel-werk gebouwt / sig deftig en sterk rontom vertoonden; van waer de Heydensche Vlaggen en Wimpelen wierden gesien. Tusschen dit lustig Slot / en onse Logie / sag men nog de oude Muragien van een Casteel / het welk de Portugesen wel eer beseeten hadden. Agter de Hollandse Logie lag het Stedeken Tegepatnam, van Gentysse Heydens bewoont. Dog wy vertrekkende / zeylden voorder na 't Noorden / langs heen de lage vermaekelijke Lantsdouwe der Choromandelse kust; ontmoeten een Hollands Schip, genaemt de Schelvis: daer den Heer Commandeur Isbrant Goskin (als Vice-Admirael der vorige Schepen) op commanderende / ons belasten / ten spoedigsten onsen Areek op Satrispatnam te lossen: en weder geladen met Rijs / de Stad Columbo te soeken; daer alle de Hollandse Schepen / uyt dese quartieren / stonden by een te komen: om gesamentlijk onse vyanden / de Portugesen, op de kust van Malabar te besoeken. Wy dees order ontfangen hebbende / avanceerden voort: en quamen ter Reede voor Satrispatnam ten anker. Hier losten wy dag en nagt onsen Areek; en sogten de Ruymen straks weder met Choromandelse Rijs te vullen. Dit lossen en laden geschieden met Porkas, Mossels, en diergelijk slag van hol-bollig Vaertuyg: die sonder kiel / langwerpig ront / hol / hoog / en van enkelde plankjens opgeboeyt / en aen malkanderen t'zaem genaeyt / met hars bestreeken / gevoegelijk nijgen en buygen konden; agter op sat men als op een holle Water-trog: wordende somwijl hoog en laeg / en somwijl een keer rontom geslingert; want lagen op 't water / ledig zijnde / gelijk een Water-tobbe. De Indianen pangayden met lange Riemen / Lepels gewijs; en saten als Apen / op kleyne sporten. Dese Mossels konden eenige Lasten Areek, of Rijs inladen. Ik voer met de selve dagelijks te Land / om de Huysvrouw des Opperhoofts onser Logie / dat een Portugaelse dogter was / van een quellinge te genesen / die haer uyttermaten hinderlijk was; en sulks te weeg gebragt hebbende /

Komst op Tegepatnam.

Beschryving van Tegepatnam, en het Slot Tiere-Poplieie.

Vertrek van daer.

Komst op Satrispatnam.

Wonderlyk Vaertuyg der Indianen van Choromandel.

—— Geschiede my de gunst
Van 't Middag-mael; maer geen betaling voor de Kunst.

Onderwijl gingen wy dikmaels de Gewesten van Satrispatnam besien; vonden het Stedeken kleyn / met wijde Straten / en lugtige Wooningen / van klay / koe-mist / en riet / en boven met Kokus-bladeren toegedekt. Besagen alhier / en landewaerts heen / der Heydenen kleyne Tempels / Pagoden / en daer in heel monstreuse Beelden / van klay / verbaerelijk / en als Duyvels afgemaelt; voor dese quamen de Bramines der Jentyven, en ook de Heydenen selfs / ootmoedig ter neder bukken / verrichtende hare afschouwelijke Godsdienst (Afgodery / en Offerhanden / met veel grillen / en vreemde superstitien.

Pagoden, en Afgoden, op Satrispatnam.

Quade bejegening, en waerom.

Dus trokken wy somwijl een goet stuk weegs Landewaert in; daer wy eens op seekeren dag/ in een tamelijk groot en lustig Dorp/ van zwarte Jentyven, of ook Gentyven genoemt/ geraekten; daer wy niemant anders/ dan eenige half-naekt-loopende vrouwen/ aldaer woonagtig/ bespeurden; vermits de mans-persoonen elders ten landbouw scheenen getrokken te zijn. Wy dan alhier/ van wegens de brandende hitte des Sons/ en door de geweldigen dorst/ een koele dronk waters soekende/ quamen op een ruym erf/ daer wy een groote Put/ en versch water vonden: hier van met een pot/ aen een vuyl touw gebonden/ geput/ en uyt een of twee der schoonste kruyken/ die wy daer vonden/ gedronken hebbende/ wierden wel haest gesteurt/ en van geen kleyn getal Jentyffe vrouwen omringt/ die als andere Amasonen, met stokken of wat bekomen konden/ kloekmoedig op ons quamen aengeset; dog haer handadigheyt was van stonden aen/ potten en kruyken/ daer uyt wy gedronken hadden/ aen stukken te bonsen; daer op ons met een luyt geschreeuw/ hand-klapping en koddige actien/ onder d'oogen siende/ wel dapper uyt scholden/ om dat wy (die Christenen/ en dienvolgens/ ten aensien van haer uytsteekent geloof/ en kleyn gevoel t'onswaerts) sulke onreyne en ongeloovige menschen waren/ haer potten aldus bedurven en verontreynigt hadden; dewijl wy die niet alleen aengetast/ maer ook daer uyt gedronken hadden: dog hier in bestont de voornaemste fout/ dat wy drinkende/ onse lippen en monden aen de potten hadden geset; 't welk dese Jentyffe vrouwen voor een beestagtige daet en schandelijk bedrijf/ genootsaekt waren uyt te krijten: om dat niet alleen de Jentyven, maer ook de andere Heydenen/ in veel Landen en Koningrijken van Oost-Indiën, uyt gorgeletten, of water-kannen/ met een kleyn tuytjen daer aen gemaekt/ drinkende/ sulks doen sonder de mont of lippen daer aen te voegen/ gietende door dit tuytjen van om hoog tot in de mont/ en weten het water aldus met een opgesperde keel/ en sonder sluyting der lippen/ door het zwelgen tot in de maeg te laten neder-rollen; en soo/ dat ook in den grootsten dorst verkoeling bekomen. Die by dese Indianen dan anders drinkt/ begaet (na haer meening) een schandelijk-stuk/ en drinken (gelijk sy seggen) als beesten; insonderheyt toonen de selve haer van sulks afkeerig/ die landewaerts in woonagtig zijnde/ nog weynig het leven der Nederlanders hebben gesien. Dus hadden wy dan ook op dese Hoofse manier van dese Jentyffe vrouwen geen agt geslagen: dies wy ons nu/ de oorsaek deser ontsteltenis siende/ en van 't gewelt/ het welk (og armen!) d'onnoosele potten was aen gedaen/ en konden ons niet onthouden/ van helder op te lachgen; aenmerkende de vreemde actien/ en de sindelikheyt van dese Choromandelsse vrouwen/ die selfs het bovenlijf naekt/ en d'onder-leden met een vuyl sletjen (het welk de knyen pas konde bedekken) hadden bewonden/ en van vuyligheyt stonken. Dog ons lachgen verwekten een meerder toorn; dies wederom keerende/ sagen 't geheele Dorp in roer/ om dat wy uyt haer vuyle potten gedronken hadden; schreeuwende soo lang ons na/ als meenden ons te konnen bereyken: waer door ons stoffe gaven/ de welke ons onderweeg konde dienen tot vermaek en vrolikheyt.

Dragt der Choromandelsse vrouwen,

De zee-kant zijnde genadert/ bevonden aldaer de Jentyven beter gemaniert/ en in kleeding byna de Mooren gelijk: hare vrouwen en dogters (immers die de voornaemste scheenen te zijn) droegen kleyne gou-

de

Fol. 182

De stadt COLOMBE

de ringen door het onderſte van de neus en ooren / en waren het meerendeel met verlakte / kopere of yvoore armringen / om de onder-armen tot aen den elleboog / of wat lager / opgepronkt: droegen een Lywaet-kleetjen om de heup en onder-buyk / en gingen vorder t'eenemael naekt.

Deſe Landen van Choromandel, geven abundantie van de ſchoonſte Catoene fijne Lywaten / die in Ooſt-Indiën te vinden zijn; ook alderhande zijde / mitsgaders andere ſtoffen / en overvloedige onderhoud voor des menſchen leven. De Schapen zijn hier heel abundant te bekomen / dan met geen wol / gelijk als in de koude Landen; maer met een hayrige huyt bekleet. Het Land is overal meeſt gansch vlak / gelijk en effen / met weynig gebergt / of hooge boomen. Dog wat voorts de kuſt van Choromandel belangt / ſullen wy by gelegentheyt kortelijk pogen aen te roeren; dewijl nu naer Columbo worden gedreven / daer heen (de Lading inhebbende) wy vertrokken: kregen eerlang de groene wal van Ceylon weder in 't geſigt. Paſſeerden Punto Pedro, Trinkenemale en Batacalo, daer door contrarie winden en buyen laverende / tegens de felle ſtorm-winden en woeſte waterbaren / niet weynig hadden te worſtelen / en van wegens de donkere nagten / zware Lading / en lekheyt des Schips / geweldig in de nijpert waren / en in gedurige perijkelen / van met het ſchip / lading en al het volk / ten afgront heen te ſinken: onſe Matroſen moſten nagt en dag pompen / en 't water uytmannen / ſouden anders wel haeſt geſonken hebben. Wy hadden egter in dit tempeeſt / ('t welk drie etmael duurde) tegens harde winden en holle water-baren aen / de ſtroom ſoo wonderlijk te baet / dat ons / toen de lucht begon op te klaren / tot by de Bay van Punto Gale vonden geankert te zijn: zijnde in de wint op / voorby de Galyetris, Dondery, Matura; Bellingam, en andere zee-contreyen van Ceylon voort gedreven. Laveerden nu met een noordweſte wint (dog heldere ſonneſchijn) met hulp der ſtroomen / al voort tot Punto Gale, Caltere; en de Rivier van Alicaon voorby geraekt zijnde / op den eerſten November, ter Reede voor de ſtad Columbo (God lof) behouden quamen te arriveeren.

Vrugtbaerheyt van de kuſt van Choromandel.

Vertrek van daer na Ceylon.

Storm en ſterke ſtroomen.

Komſt op de Reede voor Columbo.

Het agtſte Hoofdſtuk.

Der *Hollanders* Krygs-toeruſting, en Scheeps-vergadering, voor de Stad *Columbo*. Deſſelfs gelegentheyt. Tweede vertrek des Schryvers van *Ceylon*. Komſt met d'Oorlogs-Vloot voor *Tutocoryn* en *Cailpatnam*. Parel-viſſchery, en hoe die geſchiet. Vertrek van daer. Paſſeeren de *Caep Commoryn*. Komſt voor de ſtad *Coulang*. Landing van 't Hollandſche Leger. Der *Nairos* vreemde Coſtuymen en Dapperheyt. Hun Leger door 't onſe geſlagen. *Coulang* gewonnen. De Koning, en het Leger der *Nairos*, andermaal verjaegt. 't Palleys verovert. Dankdag der *Nederlanders* in *Coulang*, en op d'Oorlogs-vloot gehouden.

Wy vonden hier voor de ſtad Columbo, een kloeke Vloot Hollandſe Oorlogs-ſchepen / diens getal nog dagelijks quam te vermeerderen. Hier by ſoo quamen ook nog uyt ons Vaderland,

Der Hollanders Krygs-toeruſting voor Columbo.

land, dese vijf heerlike Schepen; als 't Huys der Swieten, de Rysende Son, de Wassende Maen, de Beurs, en 't Raed-huys van Amsterdam; die alle vol volk/ ten Oorlog toegerust/ en rijkelijk waren geprovianderd/ en uyt gesonden/ om voor Columbo, de rendevous-placts/ te verschijnen/ en haer met dese gedagte Oorlogs-vloot te conjungeeren. Dus wierden alhier in weynig dagen/ meer als twintig kloeke Schepen geteld/ die nu van Lant met Schoppen/ Spaden/ Houweelen/ Storm-ladders/ Schans-korven/ Blinden en Pallissaden; mitsgaders kruyt/ Koegels/ Geschut/ Mortieren/ en andere krijgs-Instrumenten/ wierden voorsien. Een goet getal Soldaten/ uyt de garnisoenen der Hollandsche Vastigheden/ van Manare, Jafenepatnam, Negombo, Caltere, en uyt de Steden Puncto gale, Negapatnam, en andere plaetsen geligt/ quamen vast dagelijks op Columbo aen te landen. Somma/ den toestel ging yverig voort; soo dat eerlang ten vollen gereet en vaerdig raekten: om op de Kust van Malabar, de Steden van onse Vyanden/ de Portugesen, te besoeken.

Toen hielden de Nederlanders binnen de Stad Columbo, als ook op de Oorlogs-vloot/ een algemeene Vast- en Bede-dag; om Godes beschermning/ hulp en zegen/ op dit gewigtig exploict t'erlangen: op dat wy met victorie mogten weder-keeren. Seven Schepen wierden op den 6. November, met 800. brave Soldaten/ van Columbo, voor heen na Tutocoryn en Kailpatnam gesonden: namentlijk/ den Achillis, de Goutsblom, Tertolem, Vlissingen, Bloemendael, Bantam en de Schelvis; ten eynde om een goet getal vlot-gaende Vaertuygen/ en quantiteyt Koe-beesten/ en ander Vee/ van desselfs Inwoonderen/ dat onse vrienden waren/ voor goede betalinge te bekomen.

Seven Oorloogs-schepen worden voor uyt na Keilpatnam en Tutocoryn gesonden.

Terwijl wy dan voor Columbo nog lagen/ troffen wy dagelijks de gelegentheyd aen/ om dese oude beroemde Stad te gaen besien: daer/ wegens desselfs ouderdom/ zware belegeringe/ en Oorloogen/ veel schoone Gebouwen/ ja selfs geheele Straaten/ lagen ten puyn-hoop neder gestort; en waren een goet getal van dien met groente/ gras/ en kreupel-ruygte begroeyt. Dog wierden nog evenwel schoone Gebouwen/ lustige Kerken/ ruyme Straten en Wandel-wegen/ ook groote Huysen: in overvloet binnen de Stad gevonden: die ruym/ lugtig/ en hoog/ van loutere steene muren/ als of tot in eeuwigheyt mosten bestaen/ na de wijse van Portugael waren gebouwt.

Korte beschryving van de gelegentheyd der Stad Columbo.

Dese van outs beroemde Stad Columbo, leyt op schaers seven graden benoorden de Linie Æquinoctiael: ter west-kant op 't groot en lustig Caneel-rijk Eylant Ceilon. Is door de wakkere Portugesen, van outs/ en over meer als hondert en vijftig Jaren geleden/ gebouwt/ bevolkt/ en tzedert in weelden/ en pragtig bewoont: tot dat de kloekmoedige Nederlanders Anno 1656. in May, na een volstandige belegering van seven Maenden) en veel heete stormen/ furien/ en schermutselingen/ de Portugesen gedwongen hebben/ haer schoonste Parel in Oost-Indiën, de gemelde sterke Stad Columbo, (dog met Accoort) in handen van de Ed. Compagnie over te geven; tot geen kleyne verwondering van de voornaemste Koningen in Oost-Indiën: selfs ook van de Portugesen, die Columbo onverwinnelijk estimeerden. t'Zedert hebben de onse de Stad/ die ruym en groot was/ en te veel besetting hadde van doen/ tot een beknopter Vesting/ en kleynder

Stad

Fol. 184.

Stad gemaekt. Dog was Columbo nog met veel ſterke Punten / Bolwerken / Wallen / als ook een loutere Water-gragt voorſien; en met Schut / kreys-voorraet en Volk / dervoegen beſorgt / dat voor geen binnen- nog buytenlantſe Macht / ſeer ligt behoefden te krenken. Van agteren / na de ooſt-kant / en ten noorden / lagen playſante Landeryen / Vlakten / Velden / en Caneel-rijke Boſſchagien / als ook binnen-landſe Poelen / Moeraſſen / Tanken, en groote Water-ſtroomen; en weſtwaerts wierd Columbo, tegen deſſelfs Klippen en Rotſen / van den grooten Oceaen beſpoelt.

Alle de Land-militie aen de Schepen geëmbarqueert / en daer op ten vollen klaer geraekt zijnde / liet ons volk van d'Oorlogs-vloot / van Stengen en Maſten Vlaggen en Wimpels waeyen; de Soldaten ſtaeken hun Vaendels op: alſoo den Raet en Burgerye der Stad Columbo, den wijtberoemde Heer Rijklof van Goens, voor tegenwoordig heerlijk uytgeleyt hebbende / wy den gedagten Heer als Opper-veldheer / en Admirael Generael van onſe Oorlogs-macht / op 't Schip de Muſſchaet-boom ſagen over-ſtappen: om de Reys na 't Land der Malabaren aen te vangen. Ondertuſſen branden Columbo niet weynig los / en donderde van de Wallen dervoegen met grof Canon / dat alles ſcheen te kraeken; en de Muſſchaet-boom, als ook d'andere Vlaggeſcheepen insgelijks: terwijlen van alom heen Trommelen en Trompetten klonken / en veel Schalmayen / Fluyten / en andere ſpeeltuyg wiert gehoort; want de zwarte Ceilonſe Laſcarijns, of Soldaten / die een goet getal mede voeren / ſpeelden ook helder op / Onder deſe vermakelijkheden / vertrok den Heer Adriaen van der Meyden, weſende Gouverneur van Columbo, met zijn gevolg wederom Landwaerts. En van ſtonden aen met alle de Schepen t'zeyl geraekt zijnde / verlieten Columbo; en ſcholkten met een heldere lucht / kleyn koeltjen / en ſtille Zee / na 't Noorden.

De Heer Ryklof van Goens, Veldheer en Opper-Admirael van de Nederlandſe Oorlogs-macht, door den Raed, en Burgerye der Stad Columbo, heerlyk uytgeleyt zynde, komt in de Vloot.

Adriaen van der Meyden, Gouverneur van Colombo.

Des Schryvers vertrek van daer, na de Kuſt van Malabar.

Onſe Oorlogs-vloot beſtont in 24 a 25 Schepen / vol volk / Probiand en Wapenen gepropt. De Land-ſoldaten wierden in 27 Compagnien verdeelt: waer over den Veldheer Rijklof van Goens, het opperſte commando voerde; en tot dien eynde een Wimpel / onder de Vlag van de groote Steng / liet wayen. Voorts waren de Heeren Adriaen Roothaes tot Admirael / Isbrant Godskens tot Vice-admirael / en Petrus Was tot Capiteyn Majoor geſtelt; en voerden elk byſondere Schepen en Vlaggen. De Bootsgeſellen wierden ook op de Reys in Vaendelen verdeelt. Conſtapels / Buſſchieters / en yder ontfing zijn order. En wierden ook over de Water-macht byſondere Commandeurs / Vice-commandeurs / en Capiteynen geſtelt. Den Chirurgijn Majoor van deſe Oorlogs-macht / had ſtricte ordre van den Veldheer / de viſite op alle de Schepen te doen; en de Meeſterkiſten / Inſtrumenten / en vaerdige hulp-middelen / die nootſakelijk dienden in tijd van noot / by alle de Chirurgijns der Schepen te viſiteeren; dit alles met beloſte van avancement / aen die haer behoorlijk quamen te comporteeren: en een verſeekering van depoꝛtement en ſtraffen / aen de nalatige. Somma / grooten en kleynen / van wat conditie / ſtaet / of gelegentheyt dat ook mogten zijn / yder ontfing zijn order / waer na ſig hadde te reguleeren. Alle veertien dagen was vaſt geſtelt / dat men in Steeden en Veſtingen van het Eyland Ceilon, en ook op de Oorlogs-vloot / een Vaſt-

Gelegentheyd van de Oorlogs-vloot, en ordere daer op gehouden.

en Bede-dag houden sou: om den Goddelijken zegen (sonder de welke dat wy tegen de groote meenigte vyanden / soo Portugesen, als Malabaren, niet konden bestaen) van den Hemel af te bidden. Kortelijk / alles wiert daer henen gedirigeert / om gelukkig / haest / en in goede ordere / des vyands bodem te betreden.

Passeeren Negombe.

Op de blauwe lesure Peekel-vloet voort schokkende / passeerden de beroemde Nederlandse Fortresse Negombe; de welke vier of vijf Mijlen benoorden de Stad Columbo, aen een lustige Lantstreek / en op de Zee-kant was gebouwt. Geraekten voorby de hoek en het Rif Calpentijn; ankerende somwijl eens / wegens stilten; tot dat eyndelijk met een kleyn luchjen uyt den Westen / en stille Zee / na de vaste kust van India over-stekende / Ceilon uyt het gesigt genaekten; en sagen eerlang het vast Land: 't welke zijnde genadert / lieten niet verre van een spier-witte steene Pagode / Mourkeurijn genaemt / de Ankers vallen / om de naest-komende morgenstont te verwagten.

Brant in het Schip de Beurs, gelukkig geblust.

Parel-banken in Indiën.

Gelegentheyt der Parel-visscherye van Tutocoryn.

Op den 19. November weer t'zeyl geraekt zijnde / labeerden tegen het westelijk Wintjen opwaerts aen; dog mosten tegens den avond / door stilte / wederom ankeren: als wanneer het Oorlogs-schip de Beurs, door ongeluk in de brant geraekte; dan wiert (God lof) nog tijdig geblust. Passeerden des anderen daegs / ontrent de middag / het lustig Stedeken Tutocorijn: beroemt van wegen desselfs Parel-visserye / die (mijns wetens maer drie in 't getal in Oost-Indiën worden gevonden: als een ontrent / en niet verre van Ormus; d'ander ontrent Aynan, op de kust van China; en de derde alhier voor Tutocorijn, die wel de slegtste geschat wort; evenwel heeftse de Portugesen, in vorige Jaren / geen kleyne winst en voordeel bygebragt; dog weten die beter / als wel de Nederlanders, de Indianen van dese Gewesten (die vry wat halsterrig en koppig zijn) tot haren dienst en intrest te bewegen: ten eersten / door het behulp der Portugeesse tael / die ligtelijk by de Indianen kan worden geleert / en schier van yder een word gesprooken: ten tweeden / door de practijk van hun Beelden-dienst / die in veel actiën / met die van de Afgodische Heydenen accordeert: gelijk als ik selfs in India menigmael hebbe gesien: en schijnen die veel Aperyen van de Portugesen, of de Portugesen van haer te hebben geleert: ten derden konnen de Portugesen, door hunne aengeborene vleyeryen / en schijn-bedriegelijke verlokselen / de Indianen veel ligter onder haer subjectie bekomen / als wel de onse / die haer met gene geveynsde vleyeryen en konnen behelpen / en by gevolg de Parel-vissers een grooter belooninge moeten verschaffen.

Parel visschers verrichten hun werk met groot gevaer.

Dit Stedeken Tutocorijn is dan (gelijk wy hebben geseyt) vermaert / van wegens desselfs Parel-vissery; en hier dan / ging verschuyvende Parel-banken / dog die gemeenelijk tusschen de zuyder hoek van het vaste Land van India, Cabo de Comorijn genoemt / en de Eylanden Ceylon en Manare, namentlijk hier ontrent Tutocorijn te vinden zijn; soo dat te Lande / niet alleen hier / maer ook op Cailpatnam, veel Parel-vissers woonen: die der selver Oesters / door een gevaerlijk duyken / uyt een verschrikkelijke diepte / van 8 / 9 / en meer vademen waters / weten op te halen. Dit bekommerlijk werk valt uyttermaten zwaer / en word maer op seekere tijden / en stille saysoenen begonnen / en wel dikmael vrugteloos weder gestaekt; door dien de Parel-banken somtijds met sant bedekt / of de Oesters te

kleyn /

kleyn / en sonder Paerlen worden bevonden. De zware Parnas, of Indianen deser Gewesten / (selfs de gene die haer by d'onse beroemen Christenen te zijn) bezweeren met eenige duyvelerye de Hayen / die hier in stilten haer veel vertoonen / eer dat ten Parel-vangst komen van strant te steeken: op dat niet van de selve (als in de diepte neder-dalen) verslonden en souden worden.

Wy vonden dit Stedeken Tutocorijn gansch open / sonder eenige Muren en Wallen; en is daerom te lichter Anno 1658. in der Nederlanders handen gevallen. Drie groote Kerken van de Portugesen, wierden in Tutocorijn gevonden; de eene / meest na de zeekant staende / verkosen de onse tot een Logie: en de andere tot de Gereformeerde Godsdienst. Tzedert (om den Naik, of grooten Lant-heer / geen ombragie te geven) hebben de onsen alhier geen Vastigheyt willen bouwen. Andersins lag dit Stedeken Tutocorijn vermaekelijk aen de zee-kant / in een sandige vlakke Lantsdouwe. d'Inwoonderen / altemael Parruas genoemt / zijn / hoewel Christenen / veel nog Heydens in haer bedrijf; dan sommige waren soo verre geavanceert / dat kleyne beginselen van de Christelijke Religie in haer wierden gevonden. Beschryving van het Stedeken Tutocorya.

De Hollanders hebben tzedert / op volgende / of diergelyken maniere / dees Parel-visserye te werk gestelt: De Indianen worden alom heen tijdelijk verwittigt / tegens wanneer / door ordere van de onse / de Parel-visscherye sal aengevangen worden. Aenstonts komen van wijt en zijts / veel duysende Menschen / Mannen / Vrouwen en Kinderen / herwaerts aen gevloeyt; en eenige hondert Parel-duykers / met vlot-gaende Vaertuygen / op de geordineerde plaets. Het Land word bedekt door Tenten en Volk; en yder soekt zijn voordeel te bejagen. Een vast beding word besloten / eer 't werk zijn aenvang neemt; en de Geregtigheden aen de Ed. Compagnie betaelt; die de Vissers / in ongelegentheyt komende / en ook haer reddeloos vaertuyg / hanthaeft. Dus weet yder / op wat voet dat hy gewin en voordeel te verwagten heeft. Alles klaer geraekt zijnde / schiet men een schoot met grof Canon; daer op steekt elk van stonden aen t'zee: en pogen met lustigen yver / tijt en plaets te winnen. De Parel-duykers / met een Mandeken / en een steen van ontrent dertig ponden gewigt / by een lang touw dan neder gesonken zijnde / schroffelen op de gront / met een Yser / daer toe gemaekt / de vast sittende Oesters los: werpen die in de Korf; en om haer adem te halen / is my berigt / datse een groote Spons met oly gevult / en vast aen den arm / tegens de neus en mond aen-drukken. Als 't Mandeken vol is / of datse in het diep niet langer harden en konnen / rukken aen 't touw / en worden gezwindelijk opgehaelt. Het Water is hier somwijl (gelijk op de Reede van Tarnaten) soo klaer / dat men de Parel-duykers / uyt de vaertuygen tot beneden op de grond kan sien. De Oesters tot hun genoegen bekomen hebbende / worden (aen Land gebragt zijnde) in 't sant geleyt: tot datse / door het heetschijnen van de Son / verv uylen / stinken / en open gaen: daer in men dan de Paerlen bloot siet leggen; dog niet in alle: want de sommige hebben verscheyde Paerlen in / en andere wederom niets. De selve dan gesuyvert / en tot verscheyden trappen en graden van groote / in Zeven (daer toe gemaekt) gesift / en uyt gesogt zijnde / word een bequame Handel-plaets toe-gestelt. De kleynste en op wat wys de Parel-visserye geschiet.

Paerlen worden voor Paerl-gruys / en by het gewigt verkogt ; en d'andere doorgaens aen de meest-biedende geveylt: en komen de grootste / als Hasenooten / in prijs tot tagtig / of ook wel tot meerder Rijxdaelders op te steygeren: al na datse root / suyver / en sonder vlekken worden bevonden. Veel Menschen geraekten door dese Paerl-vissery om den hals: sommige worden van de geweldige Hayen opgeslokt / en levendig verslonden; andere smooren in het verschriklelijk diep / of sterven naderhand door de hevige stank en vuyligheyd van de Oesters. Soo dat Paerlen / daer de dertele Jufferen van ons Vaderland, tot vermeerdering van haer ydele glorie en hovaerdye / mede pronken / dikmael aen menig Mensch het leven hebben gekost.

Komst met de Vloot op de Reede voor Cailpatnam.

Wy kregen van Tutocorijn abondante verversing aen de Schepen ; dog voort zeylende / quamen voor Cailpatnam, met de geheele Oorlogs-vloot ten anker; en by het Esquadre Scheepen / die van Columbo waren voor uyt gezeylt. Aenstonts kregen wy hier een goet getal plat-boomde Schuyten in de Vloot: zijnde bequaam en dienstig / om daer mede op de Kust van Malabar, 't volk aen Land te setten. Dese Vaertuygen wierden aen alle de Schepen verdeelt: daer van yder Schip de zijne na Malabar slepen most. Kregen toen ook op yder Schip 4 a 5 / en sommige meer Koe-beesten aen boort; en wierden van stonden aen vier bequame Schepen uyt de Vloot gecommandeert / om datelijk t'zeyl te gaen / en de Stad Coylan te water te besetten; op dat haer den toevoer ter Zee mogt tijdelijk afgesneden zijn.

Vertrek van daer.

Wy / en nog drie Schepen / als Tertolen, Sluys en Vlissingen; dese ordere van den Veldheer ontfangen hebbende / ligten ons Ankers / peurden voor heen / en lieten de Vloot voor Cailpatnam: de welk ons met den eersten soude volgen; kregen een goede wint: en avanceerende / quamen spoedig de hooge Bergen der Cabo de Comorijn te passeeren ; van daer de Malabaerse Kust (na 't Noorden strekkende) begint. Dog mosten wy nu / vermits de contrarie wint / labeeren. Hadden eenige dagen felle Buk-winden / Regen-buyen / Donder en Blixem. Dus worstelende / tot op den eersten December, dat quamen voor Coulang te arriveeren ; dog voegden ons met yder Schip / ontrent een kleyne mijl van malkander: om de vyanden / Portugesen en Malabaren, alhier hun Zee-vaert te beletten. Dog en viel niet bysonder voor: als dat wy sagen / hoe dat de Portugesen dagelijks in de Stad / en buyten langs heen de Zee-kant / haer Bolwerken / Batteryen / Affnijdingen / en kleyne Verschanssingen / met een louteren yver quamen in beter staet te brengen / en te versterken; doch dorsten nu met geen Vaertuyg t'zeewaerts komen / uyt vrees dat wy haer souden overvallen. Evenwel was de Portugesen het werken op de Zee-kust haest benomen: want den 5. December quamen de geheele Oorlogs-vloot by ons te arriveeren / onder 't af-donderen van ons grof Canon / en het geraes van Trommelen en Trompetten; ook gaven de Pijpen / Schalmeyen en Fluyten / van eenige hondert Ceilonse Lascarijns, of Soldaten / een aengenaem / soet / en wonderlijk geluyt. D'Orangie vlaggen / Topstanders en Wimpelen / sag men alom van Masten en Stengen af-wayen; en wierden de Vaendels om hoog gesteeken / om de Portugesen dus onse komst te vertoonen; die (schoon dat in Oost-Indiën voortijds plagten te zegen-pralen) nu

Passeeren de Caep Comoryn.

Komst voor Coulang. Besetten de Stad te water.

Der Portugesen yver, om de Hollanders het landen te beletten.

De geheele Oorlogs-vloot komt op de Reede voor Coulang aen;

nu in haer bemuerde Steden / en ſterke Vaſtigheden / langer geen ſeekere vaſtigheyt vonden: veel minder een veylige ſchuyl-plaets / om haer ſit-plaetſen geruſtelijk te beſitten / of macht om die te beſchermen. Evenwel lieten de Portugeſen, in onſe vreugden-teekenen / haer van Land ook eens hooren: want begroeten ons met vier ſchooten uyt grof Canon; dog heel voorſigtig: want haer Koegels troffen ons niet / ſchoon dat nu met alle de Schepen de ſtrant ſoo digte by genadert quamen / als doenelijk was; daer d'Ankers ontrent drie mijlen bezuyden de Stad te grontwaerts daelden. Sagen alhier regt voor ons een Stedeken / van de vyandelijke Malabaren bewoont; 't welke door een Af-ſnijding / en Paliſſaden / voor onſen aenval niet alleen was beſlooten / maer ook met eenige Geſchut voorſien. Voorts waaren de Zee-contreyen langs heen de water-ſtrant / alhier met ſchoone Boſſchagien / van hoog-getopte vrucht-dragende Kokus-boomen beſet. Beneffens het Stedeken (even gemelt) ſag men een binne-water te landewaerts heen; van 't welk ter wederzijts playſante groene Lantsdouwen wierden beſpeurt. Somma / dit Land van Malabar toonden een luſtig weeſen; en ſcheen van verre een Aertſch Paradijs gelijk te zijn.

en digt by een kleyn Stedeken van de Malabaren ten anker.

Wy bevonden de Stad Coulang, op een uytſtekende punt der Zeekant gebouwt; was een der aloude Steden / die de Portugeſen, als eerſt in Ooſt-Indien quamen / hadden geſtigt: hebbende de ſelve meer als hondert en vijftig Jaren bewoont. Wy ſagen van verre de Wallen / als ook de Stad / en herwaerts aen de Water-ſtrant / met duyſende Clappus-boomen over-ſchaduwt. d'Inwoonders zijn alhier niet veel te vertrouwen: gelijk de onſen voor eenige Jaren hebben ondervonden; die de Stad Coulang van de Portugeſen verovert hebbende / bewoonden: levende hier geruſtig en ſtil / en ſteunden op het Verbont / met 't volk des Lants gemaekt; op welkers vriendſchap dat te veel vertrouwden. Maer deſe / door deſſelfs aengeboore booshent / en het optrekken van der Portugeſen, voort geſtouwt / ſogten en vonden bequame gelegentheyt / om haer goddeloos voornemen uyt te voeren: want vermoorden den Capiteyn Hendrik Gluwink, en die ſy van zijn gezelſchap konden beſpringen / als hy met eenige Officieren des Sondags buyten de Stadt uyt wandelen ging; en quamen dus (haer verraet verborderende) op een argliſtige wijs / en met hulp der Portugeſen, binnen de Stad; daer deſe Malabaren, ſoo moortdadig als trouweloos / het al vermoorden wat konden bekomen. Tzedert hadden de Portugeſen, tot op deſen dag Coulang weder bewoont.

De gelegentheyt der Stad Coulang.

Coulang is nog eens eenige jaren te vooren, in der Nederlanders handen geweeſt.

Ontrouwe der Malabaren, die het Hollands Opperhooft, met den ſijnen, verradelyk maſſacreren.

Dog nu maekte men alles klaer / om met ons Leger des anderen daegs te landen: om de Portugeſen in Coulangs Stadt / en ook den vyand in de buyten-ſtaende Vaſtigheden te beſpringen; die wy te Lande nog luſtig beſig ſagen / om hare Batteryen / Loop-graven / en vorder Af-ſnijdingen / tegen ons landen / wel te verſeekeren: daer nu haer grof Geſchut in ordere ſtelden / om ons als Helden onder de oogen te ſien / en tijdelijk af te keeren en 't landen te beletten. Dog de Vyanden reekende ſonder de Waert / en deden verlooren arbeyd: als des anderen daegs bevonden / wanneer met alle de Schepen / in ſtil weder / gelijke Zee / den luſtigen Oever ſeer digte by genadert zijnde / met de zijde vol Schut naer Land / en agter malkanderen op een ſpring / een goet ſtuk weegs de ſtrant dierwoegen beſetten / dat

De Hollandſe Schepen voegen haer in ſlag-ordre digte by 't ſtrant.

dat die met Schroot en Koegelen / meenden genoegsaem te sullen konnen baenen: voor het aendringen der Portugesen of Malabaren, die ons het landen souden willen beletten.

December 1661.

Landing van 't Leger, op de Kust van Malabar.

Op den sevenden December, Anno 1661. met een helder lucht / stil water / en heete sonne-schijn / was alles tegens den middag bereyt en vaerdig / om den vyandelijken Oever te bespringen. Den wakkeren en gestrengen Veldheer Rijklof van Goens, en d'andere Heeren Admiraels / Commandeurs / en Militarie Officieren / en Land-soldaten / mitsgaders de moedige Bootsgesellen / Constapels / Busschieters / en Granadiers / benevens de gezwinde Cingalesen, alles ten Land- en Wapen-togt bereyd / waren nu van de Schepen / in al het kleyn Vaertuyg in-gescheept / de strant genadert; en stonden schrap / om straks de voeten op 't Land te setten: wanneer in dese toestant / door eene der Leger-Predicanten / in 't midden van alle de menigte des volks / nog eerst een Gebed / om den Goddelijken Zegen / ten Hemelwaert wiert uyt-geboesemt; daer op straks een chergie van grof Canon / ter strantwaerts een goet getal kleyne Koegels joeg. Nog konden hier op geen teekenen van onraet merken: daer op het schieten staekende / sprongen de menigte te Land; en sag men van stonden aen 't Leger in slagordere langs de strant geschaert / en vaerdig om een aenval des vyands te wederstaen: maer dese waren alreets te landewaerts heen geweeken; dies het onnodig vonden / om met ons Geschut op dese Batteryen / alhier gemaekt / te bonsen.

Het Hollands Leger te Land geraekt zijnde / bestont in 27 Vaendelen Soldaten / eenige Compagnien Matroosen / Arbeyts-volk / en Lascaryns, die van Ceylon bywillig / met de onse / tegens den Vyand waren opgetrokken: soo dat in alles ontrent een Macht van vier duysent koppen uytmaekten; alle gemoedigt om als dappere Helden / onse Vyanden onder de oogen te sien. Dit Leger in drie Brigades afgedeelt / en onder 't geraes der Trommelen / Trompetten / Schalmayen / en 't gespeel der Cingalesen, op de ruyme Zee-strant in ordere staende / ende gereet om langs de strant na Coulang te marcheeren; soo quam een Swarte Overlooper tot ons uyt de Bosschagie springen: dese by den Veldheer zijnde gebragt / diende hem voor waeractig aen / dat maer een groote mijle van hier ter Stadwaerts heen / de Portugeesen en Malabaren, met een Leger van seven of acht duysent man / haer onder de hooge boomen / in het voordeeligste van de Negeryen, en Dorpen / hadden in stilte neder geslaagen / daer onse komst kloekmoediglijk waren verwagtende; hebbende voor genomen om ons agter sulk een Batterye / die wy voorby of binnewaerts heen passeeren mosten / op 't onverwagtste te overrompelen / te bespringen / en soo met grof Canon / Musschetten / Houw-messen en wakkere Zabels / te keer te gaen / en de wellekomst te bieden / dat ons niet meer lusten en souw / de Steden / Kasteelen / en Vastigheden van de Portugesen of Nairos te verstooren.

Bekomen door een Indiaen tyding, hoe dat een Leger van Portugesen en Nairos, sterk 8000 mannen, niet verre van daer, hun komst verwagt.

Nairos, haren aert en vreemde costuymen.

Dese Nairos sullen ons / op dees Oorlogs-togt / somtijds voorkomen: dies dient van hare vremde conditie en hoedanigheyt / dit kortelijk eerst geseyd.

De Nairos beroemen haer Edel-lieden / en naest de Koning- en Priesterlijke / van 't hoogste geslagt en Adel afkomstig te zijn: zijn doorgaens sterk en grof van leden / stout / trots / hoovaerdig en opgeblasen /

groot

groot / en vyanden van de Christenen / en van liefde en nedrigheyd: mogen nooyt trouwen; dan met de Vrouwen en Dogters van d'andere Malabaren beslapen: zijn uytter maten onkuys / dertel en ongeschikt: yemants vrouwen gebruykende / laten haer Schilden en Zwaerden buyten de deure staen; het welk de Man / van buyten aenkomende / siende / treed voorby / en laet den Nairos sonder schroom / zijn lust en begeerte volbrengen. Die van andere geslagten / als Ambagts-lieden / Boeren en Visschers / haer ontmoetende / moeten vaerdig wijken; soo niet / mogen die vryelijk ter nederstooten: en daerom roepense dikmaels / Po, Po, weg / weg. Dese Nairos hebben 't bewint der Wapenen; worden van jongs op in desselfs handeling geoeffent / rad / gezwint en vaerdig gemackt; en met Ramassen, 't welk in het uytrekken / wringen / wrijven en buygen der leden bestaet; tot springen / zwieren / drayen en worstelen / dagelijks geëxerceert / en van de seven jaren af daer in onderwesen en bequaem gemaekt: waer in dat groote Meester-stukken konnen betoonen; en worden in 't schermen / als ook in 't worstelen / seer gezwint en sterk bevonden: handteeren de wapenen al haer leven; charcheeren als dappere Europianen in order: weten Pijlen / Boogen / Musschetten en ook Canon te gebruyken; maeken hun Roers met sterke Loopen / ook Lont en Buspoeder selfs: komen naekt in den strijd / hebbende maer alleen de schaemte bedekt: zijn geel / zwart / glad / wat hayrig en blinkende van huyt; die sy tot dien eynde met olie bestrijken: dragen lang hayr / boven op 't hooft met een knoop gebonden: de door-geboorde Oor-lellen hangen tot op de schouders: hebben seer lange Nagels / daer mede bewijsende datse van Adel zijn. Tegens hare vyanden in actie zijnde / komen somtijts hun meeste avantagie in de vlugt te soeken / door dien men haer niet houden en kan; want springen en vliegen gezwindelijk over hekken en dammen / door kreupelruygten / moerassen / tanken en wildernissen / en vallen van een andere kant / op 't onverwagst / wel wederom in: weten haer met hun Schilden wonderlijk te bevrijden: doen meer quaet met hakken en kerven / als met schieten; want mikken niet wel / en vliegen hun Koegels meest in de lucht: sullen niet ligtelijk wijken / staen als palen / of dringen door vuur en zwaert en koegels stoutelijken in / zijn als rasend en dul door 't nuttigen van de ligthoofdig-makende Amphioen. Haer Oversten gaen ook naekt / of met een Catoene kleetjen om 't onder-lijf; dragende goude of silvere armringen boven den elleboog. Selfs de Princen en Koningen van Malabar, die in 't uytgaen / ook anders / altijd met een goed getal van soodanige stoute Nairos zijn versélt. Het worden de machtigste Vorsten geagt / die veel van dese verwoede Nairos komen te velde te brengen. Schrikkelijk souden sy haer wreeken / als yemant van hare grootste personagien was omgebragt. Dragen staeg de wapenen met haer / die sy ten dienst des Konings / yder een gaern komen te vertoonen.

Op de tyding en het aenbrengen van onsen Over-looper / trok ons Leger een weynig voort / daer het sig toen (dewijl den avond viel) ter nederfloeg / om 't volgende dag-licht / en Gods hulp en zegen / af te wagten.

Des morgens vroeg ligten de geheele Oorlogs-vloot / de Ankers uyt de gront / en zeylden met lieffelijk weer / slegt water / en landelijk lugjen langs strant / in ordere sagjens voort / tot dat beneffens ons Leger zijnde geko- *Aennadering van de Nederlantse Macht.*

gekomen / het zeyl-tuyg minderde; ſcholkende toen met de Mars der Nederlanders, en ganſchen Treyn van Schuyten / Vaertuygen en Boots /

Ontdekken het moedig Hey-leger des Vyands.

heel ſoetjens ter ſtadwaert heen / tot by de eerſte Batterye des vyands quamen / die de Portugeſen hadden op ſtrant gemackt. Hier begonden onſe vyanden hevig uyt haer Canon / met ſchroot en koegels op ons te bonſen; dog wy met de ligſte Schepen digt by de steyl / afloopende ſtrant

Scheeps ſtryd.

genadert zijnde / ſchooten ſoodanig op de gemelde Batterye / dat eerlang van daer de furie ſcheen te minderen.

De Legers taſten malkander ſeer furieus aen.

Wy ſagen t'elkens als vuur gaven / onſe vyanden agter haer aerde Wallen neder-duyken / om onſe koegels te ontwijken; maer ſtelden haer datelijk dan weer bloot / met Spietſen en Zabels in de vuyſt. De Stad / en andere buyten-vaſtigheden langs de ſtrant / begonden ook nu na haer vermogen op ons te canonneeren; de kneppels en koegels ſnorden voorby ons heenen. Dog ondertuſſchen quam ook den Veldheer nu met zijn Leger / digte by gemelte eerſte Battery / daer d'onſe niet van voren / gelijk den vyand hadde gehoopt; maer van agter invallende / onder de hooge boomen het machtig Leger der Nairos vonden / geſtijft door Portugeſen en Muſtijcen; ſtraks vielen de Nairos met een verſchrikkelijk geſchreeuw en woede / als Tygers en Leeuwen / op onſe kloekmoedige Batavieren aen; die wederom op de vyanden gezwint en vaerdig / en heel ordentelijk quamen te chargeeren / en ſchooten luſtig in den hoop. Deſe eerſte furie was uyttermaten heet en heftig; dog drongen d'onvertſaegde Nairos stoutelijk tot d'onſe in / om in ons Leger een

Nairos, hare kloekmoedigheyt.

ſchrik / diſorder / of ſcheuring te krygen; dan liepen het meerendeel in hun eygen doot: dewijl onſe Troepen heel digt in malkanderen bleven geſloten / en vaerdig charſeerden. Wy dorſten van onſe Schepen toen niet meer ſchieten: overmits beyde de Legers / vrient en vyand / agter de bovengemelde Batteryen en Wallen / onder het ſchaduw-gevende Kokos-boſch / nu met malkanderen waren geëngageert. De Vyanden / als dul en uytſinnig / door het gebruyk des Amphioens, ſtonden als palen: ſchooten / hakten / zabelden met groote Zeep-meſſen / of Slag-zwaerten / alles neder / wat konden bereyken of raeken. Dog onſe Nederlanders niet bezwijkende / openden haer gelederen / en flankeerden met eenige Leger-ſtukjens / met ſchroot geladen / op 't naekte geſpuys: en vielen vele van haer ter neder; dog d'andere / over de doode heen ſtappende / ſprongen met loutere ſprongen weer tot ons in. Den Onder-koopman Dublet, in deſe furie een weynig hem ter zijden begevende / was van ſtonden aen van zijn

De Vyanden krygen de neder laeg.

hooft en leven berooft. Evenwel quamen eerlang nu onſe Vyanden / door de geweldige neder-laeg: te bezwijken / van een te ſcheuren / te verſtroyen / en voort confuſelijk haer op de vlugt te begeven. Aenſtonts raekten by

Hun Leger door 't onſe verſtroyt.

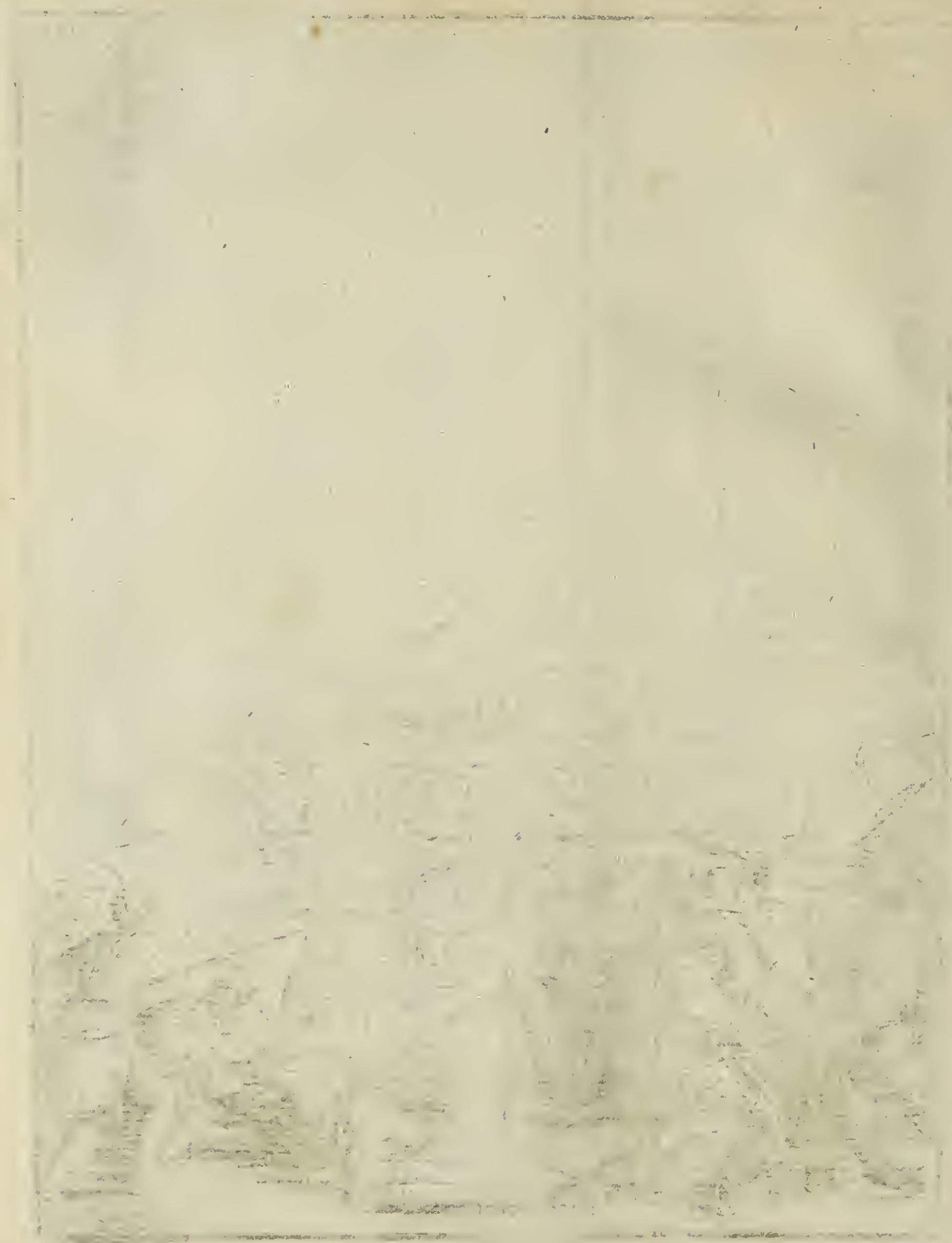
d'onſe de blanke Zabels uyt / en joegen de Nairos (dog in order) een ſtuk weegs na; wiens Lijken het Aertrijk dekten: retireerende met een groot verlies: en ſcheen de trouweloosheyt hun Meeſters hier te beloonen; want de furie van de onſe was te geweldiger / wegens het ſchelm-ſtuk / en de wreetheyt / tegens de onſe voor eenige Jaren / buyten en binnen Coulang

De Batteryen des vyands door d'onſe verovert.

gepleegt. Dus haer te landtwaerts nagejaegt / en op de vlugt geſlagen hebbende / veroverden alle des vyands Batteryen en Werken / die ſy in de Buyte-ſtad / en in deſe Negeryen, langs heen de Zee-kant hadden gemackt; daer in verſcheyde Steen- en Camer-ſtukjens vonden: als ook eenige

Lont-

192.
fol 192

Lont-roers / Zabels / Zeep-messen / Spietsen / Koegels: dog weynig Bus-poeders. Bevonden de Huysen der Malabaren t'eenemael ledig / en door de vlugt ontruymt. Aen onse kant waren dertien dooden / en ontrent dertig gequesten. Van de Nairos waren seer veele gesneuvelt: dewijl soo roekeloos tot ons geweer in sprongen / om d'onse te moorden. Paden / Wegen / Velden en Landeryen / lagen alom heen met hun dooden besaeyt.

Ons walkker volk / uyt dese Furie / en uyt de Negeryen, en 't lustig Klappus-bosch / om niet schielijk overrompelt te worden / weder op strant gekomen zijnde / hadden eenige Schapen / Koe beesten / en andere Vee gevangen / en mede genomen: daer nu lustig op zyn Soldaets met wisten te leven: brieden daer van geheele vierendeelen / met huyt en met hayr / tegens het vuyr / aen houte speeten / aen Degens / Pieken en lange Steekkaden / tot Kuypers-gaer / nog bloedig / bespat / begruyst en besand / en van malkander aen riemen en vagten gesneden / elkander de Broeder-liefd' betoonden / in 't gunstig om-deelen des selfs. Dan stonden aen viel men toen aen de kost / en op de lustige strant ter neder. Het vrugtbaer Klappus-bosch / verschaften een goet getal rype Klappus-nooten: wiens heerlijk / soet / en aengenaem vogt / hier yder eens dorst versloeg. Avontuurlyk middagmael der vermoeyde Nederlanders.

Het Leger aldus gespijsigt zijnde / stelde men alle de Vaendelen ter slagordere wederom gereet en vaerdig / om de gewoonne victorie / onder Gods hulp en zegen te vervolgen: marcheerende sagjens langs de vermakelijke Zee-strant voort ; en naderden nu de Wal en Muuren der Stad Coulang. Staeken in de marsch verscheyde Wooningen / van des vyands Negeryen, die ons hinderlijk waren / en aen de Nairos tot een schuyl-plaets dienden / aen brant: de welke / door ligtigheyt van de stoffe / seer haest ten asch hoop lagen neder gestort. De Hollandse magt trekt op de Stad Coulang aan.

Dog de Portugesen schooten onderwijl nog somwyl eens uyt de Stad / na onse voorste Schepen: die tot onder des vyands Geschut gekomen zijnde / nu voor hun Ankers lagen geset. Dog wanneer de Portugesen nu sagen / dat ons Leger met vliegende Vaendelen / slaende Trommelen / en in geschikte ordere / de Stad Coulang dus quam genadert: soo begon 't hart (na 't scheen) haer in de schoenen te sinken: siende sig selfs niet langer bestant / om onse Water-en Lant-macht te weder-staen ; en kort beraet noodig zijnde / sneerden aenstonts twee zwarte nackt-loopende Malabaren , met een wit Vrede-vaentjen / en Brief / naer onsen Veldheer Ryklof van Goens: daer in sy de Stad wel presenteerden op te geven / dog onder soo danige Conditien / daer onsen Veldheer niet gesint was na te luysteren ; dies dees bruyne Gesanten van stonden aen vrugteloos moesten wederkeeren: en ging de marsch op Coulang voort. De Portugesen soeken te parlementeren, en goede Conditien te bedingen die haar worden afgeslagen.

De verslagentheyt / schrik en vreese der Portugesen, was uyttermaten groot: het welk haer datelijk dede besluyten / om dit oude Coulang te verlaten; en voort met vrouwen en kinderen / landewaerts heen de vlugt te kiesen. Schrik der Portugesen, voor de Nederlandsche Macht.

Dus trokken de Portugesen, vol schrik / met al haer geselschap / en dienstbaer volk / in stilten / en vaerdig uyt de Stad : om nog tijdelijk het gewelt der Nederlanders te ontgaen; salveerende haer / met de nader komste van 't Leger / in 't lommer-rijk Bosch der hoog-getopte Kokus boomen: daer sig wederom by de verstroyde Nairos voegde / en een bequaeme kans ver- Vlugten heel vaerdig met Vrouwen en Kinderen uyt de Stad.

verhoopten / ontrent de onse nog yet notabels aen te vangen: alsoo d'Inwoonders van 't Koningrijk Coulang (welkers Hof wat verder in 't Land gelegen was) soo goede vrienden der Portugesen, als bittere vyanden der Nederlanders waren. Dies stuerden de Portugesen, hun Vrouwen / Kinderen en Slavinnen / te Lande vorder heen / na de Stad Cochin; en rukten in aller haest weder een kloeke macht Nairos t'saem: voornemende / ons te vernielen / of wederom van het Land te jagen; maer viel hun reekening anders uyt: als naderhant nog getoont sal worden.

Stueren deselve na Cochin; en rukten 't verstroyde Leger der Nairos wederom t'saem.

Onsen Veldheer dan nu geen tegenstant meer bespeurende / trok nog dienselven achter middag met zijn Leger binnen de Stad: die t'eenemael ledig vonden. Aenstonts wierd toen een groote Prince-vlagge; als ook de Vaendelen van de Nederlanders, op Punten en Wallen der Stad Coulang geplant; en een Canon-schoot / tot teyken van overwinning / gelost: God den Heer voor zijn hulp en bystant lovende.

Coulang gewonnen.

Ons was in de Stad geen buyt van importantie te vinden / alsoo de Portugesen, al lang voor onse komst / haer beste goederen na Cochin gesonden hadden. Wy vonden binnen dit oude Coulang, nog seven lustige steene Kerken: ruym / groot / en sommige met Altaren / Hang-kamers / Galderyen / vertrekken / en goet getal kleyne Woon-kamerkens; en daer nevens met groene Bleek-velden voorsien. Dog stonden maer kleyn getal Huysen in de Stad: want de voornaemste straten en wooningen / sagen wy niet alleen door den tijd / en het getal der Portugesen in dese Landen / tot puyn-hoopen neder gestort / maer ook het meerendeel met Kreupel-bosch en ruygte begroeyt: daer Slangen / Padden / en Duysent-beenen sig onthielden.

De gelegentheyt desselfs.

Des anderen daegs liep d'Oorlogs-vloot soo digt onder Coulang, als doenlijk was / ten anker; maer vonden hier soo veel blinden / en boven het water uytsteekende Klippen / dat met vier der ligtste Schepen (te veel het lant genadert) op de blinde Klippen quamen vast te geraeken / en wegens de holle dyning des Zees / soo vreesselijk te stooten / dat alles scheen aen stukken / en van malkanderen te sullen breeken / barsten en scheuren; waer door ook wy een haestige schip-breuk vreesden: alsoo de afgebrookene stukken van onse kiel / reets booven op 't water quamen drijven; dugtende voor een opening onder in 't Schip: waer deur het invliegende water ons haest op sy / en vorder grondwaerts konde trekken: te ligter / om dat seer lek / en zwaer met Rijs geladen waren. Onse Matroosen peurden aen 't pompen: dog en vonden als nog geen meer leekagie / dan te voren. Daer op voort de grootste Zeylen los gemaekt hebbende / lieten het landelijk Wintje daer in blasen; soo dat toen over de Klippen schuerende / wederom driftig raekten; desgelijks deden ook de andere Schepen / met een gewenscht succes. Toen vorder een weynig van de Klippen afgeschokt zijnde / lieten de Ankers voor het verobert Coulang weder vallen.

De Oorlogs-vloot komt onder Coulang ten anker.

Het Schip des Schryvers, en nog drie andere, geraeken aen de gront,

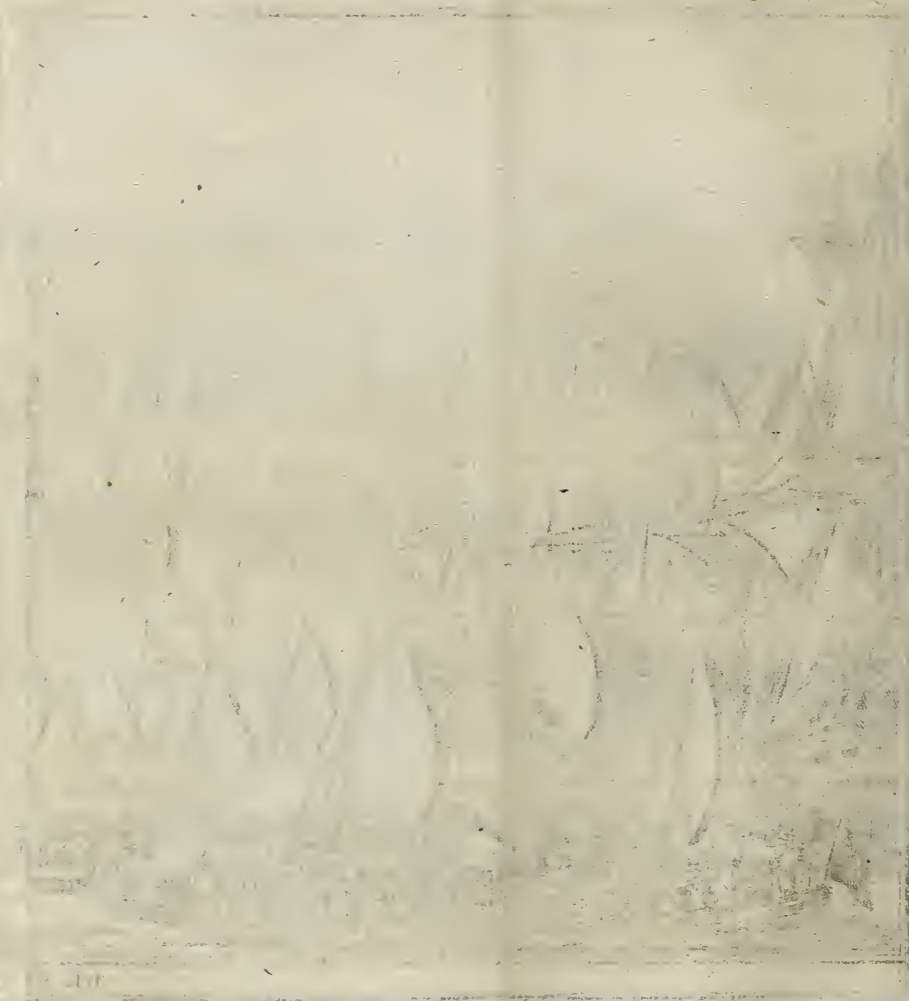
en wederom los.

Een ouden Portugees, hebbende hier als Burger binnen de Stad gewoont / en nu mede zijnde gevlugt / quam eerlang met vrouw en kinderen wederom by de onse: versoekende nu ten tweede mael (even als toen wy de eerste reys Coulang besaten) alhier te mogen woonen: 't welk hem toegestaen zijnde / verkreeg een braef Huys / daer hy hem nedersetten.

Ons

DE STAD COYLANG.

194.

Ons Leger was nauwelijks binnen de Stad Cochin twee dagen stil geweest / wanneer den dapperen Veldheer Rijklof van Goens, (om des vyands t'samen-rotting in het begin te stuyten) duysent kloeke Helden uytkoos: met welke dat op den tienden December, des morgens vroeg / in stilten uyt Coulang spatte: ruykende door verscheyde Negeryen en Dorpen / die rontom met kleyne Palissaden bepaggert waren; en onder het digt en lommer-rijk Bosch / der vrugtbare Kokus-boomen / te landewaerts heen / om het aengroeyende Leger der Nairos, ('t welk de zwarte Koningin des Koningrijks Coulang, met haer Grooten / onder 't bestier der Portugesen, commandeerde) soo vaerdig en onverwagt / als 't doenelijk was / ten tweedemael te bespringen. Dus met wakkere schreden voort-gestapt / geraekten wel haest tegen het vyandelijke Leger der Nairos in een vinnig en heet gevecht. De naekte vyanden schooten uyt hare Paggers (als wel gedresseerde Europianen met haer schiet-geweer) heftig op de onse; hadden ook grof geschut / en kleyne metale Bassen: daer uyt met schroot / en kleyne koegels / furieus quamen op onse Batavieren los te branden; dog die en rusten ook niet: maar in order / en heel geswint marcheerende / braekten en drongen door des vyands ligte Werken door; en kregen / naer een langdurig en heet gevegt / de overhant / en het Leger der Nairos op de vlugt; en sloegen in het vervolgen / een groot getal ter neder. Quamen in dese Furie / tot aen het Paleys der Coninginne van 't Land van Coulang: die selfs ook mede was gevlugt; alwaer de onsen een Heydensche Tempel / en daer in een heel vergulden Afgod vonden. Hier stelden haer weder een goet getal Nairos in postuer / om (volgens hoop) in tegenwoordigheyt / en ter plaetse van desen Afgod / de kans dervoegen nog eens te wagen / dat verhoopten / door de hulp van dit vergulde Klapgedrogt / een eeuwig heyl of overwinning te bekomen.

Optogt der Nederlanders.

die het vyandelyk Leger andermael slaen, en van malkanderen t'eenemael komen te verstroyen.

De Koninklyke Pagode, en het Paleys verovert.

Dog kregen meest alle dees stoute Nairas hier de klop; de rest verstroyende / setten het op de loop: soo dat des middags / van sulken grooten meenigte / niet een Mensch te vinden was. Dies keerden de onse victorieus en vrolijk wederom na de Stad: hebbende tamelijk veel buyt / benevens twee metale / twee ysere / en tien andere kleynder stukjens Canon / in dese optogt van den vyand bekomen: die sy in het verovert Coulang bragten. Hadden 30. dooden / en 34. gequesten; d'eerste wierden begraven / en d'andere behoorlijk getracteert. Dog aen des vyands zyde was het getal der dooden en gequesten (door een heyloose weder-streving) menigvuldig.

Dooden en gequetsten.

De victorie dan aldus toe-genomen zijnde / soo wiert / door ordre van den Veldheer / op den 24. December, binnen de Stad Coulang, in het Hollands Leger / als ook op de Oorlogs-vloot / een algemeene Vast - Dank - en Bede-dag gehouden; waer benevens dat in een der voornaemste Kerken van de Stad / het heylige Avontmael des Heeren / met ontrent hondert en veertig Bontgenooten van de Gereformeerde Religie / devotelijk wierd gecelebreert: dankende God den Heere met herten en zielen / voor dees onverdiende genade; en dat alhier de vyanden hadden overwonnen. Biddende vorderom hulp en heyl / in het aenstaende: ten eynde / op dat van dese Veld-en Oorlogs-togt / met zegening en victorie mogten wederkeeren.

Dank-dag der Nederlanders in Coulang, en op de Oorlogs-vloot gehouden.

Het negende Hooft-ſtuk.

Somer-en Winter-maenden op de Kuſt van *Indien.* De Hollandſe Vloot word door een geweldige Storm, voor *Coulang*, op 't onverwachtſt beſprongen. De ſchrikkelijkheyt deſſelfs. Het groot gevaer der Scheepen op lager wal; die, de ſtorm afnemende, wonderlijk worden verloſt. Vertrek met de Oorlogs-vloot, van *Coulang*, noordwaerts. Komſt voor *Calicoulang*, *Cochin* en *Cranganor*. Den *Zamorijn*, Keijſer der *Malabaren*, komt met den Koning van *Cranganor*, en ſommige Vorſten van *Calichut*, in de Vloot. Deſſelfs verrigtinge by de Veldheer. De *Hollanders* landen in 't Land des *Zamorijn*. Des Schrijvers Lant-togt. Komſt in het Leger. *Cranganor* nauw belegert; heftig beſchooten; en ſtormenderhand verovert. Dooden, en gequetſten. Dank-dag, wegens de Victorie.

De onſe / eenige dagen beſig hebbende geweeſt / om het veroverde Coulang in beter ſtand te brengen / en tegens den aenloop des vyands behoorlijk te verſeekeren / meende men nu met onſe Oorlogs-vloot na 't Noorden de victorie te vervolgen. Seven Schepen / onder de Vlagge van den Heer Commandeur Roothaes, kregen order / voor heen na Cochin te zeylen / om die beroemde Stadt te water te beſetten; zijnde beſlooten / om met het reſteerende onſer Vloot / des anderen daegs te volgen.

Dan ons beliep alhier onverwaeht / een verſchrikkelijke ſtorm: die ſoo geweldig was / dat men drie of vier en twintig Scheepen / en alle de levendige zielen / geen ander giſſing maekten / als om in aller haeſt / en by na op yder oogenblik / op de lager wal / en duyſende Klippen / door het verbaerlijk bonſen der Water-baren / vernielt te ſullen worden.

Schielijk en onverwagt quam deſe ſtorm: want het was nu in 't hartje van de lieffelijke Somer-tijd / namentlyk / op den 19. van de Maent December; vermits de Soomer / of Soomer-maenden / langs heen de kuſt van Malabar, doorgaens van het begin / of half September, tot in Maert, of uytterlijk tot April: en wederom de Winter-maenden / van dien tijd af / tot in September of October, ten langſten komen te dueren / ſchoon het geheele Jaer door / de Boomen en Planten altijd groen bevonden worden. Het Winter-ſayſoen geeft vorſt nog hagel / of ſneeuw; maer wel / en meeſt alle dagen / loutere regen-buyen Travaden, miſt / nevel / en donkere wolken; daer-en-tegen de Somer-maenden / verſchaffen het meerendeel doorgaens lieffelijk weer / heldere dagen / heete ſonne-ſchijn / en koude / of ten minſten heel koele nagten / door de Land-winden / dies des nagts uyt den noord-ooſten vry tamelijk komen door te blaſen: en over dag / in ſonderheyt na den middag / het aengenaem luchjen uytter Zee voort-komende / maeken geſamentlijk een ſtille gelijke Zee / daer nogtans den grooten Oceaen;

Somer- en Winter-maenden, op de Kuſt van India.

Oceaen, (sonder na by gelegen Eylanden in 't westen) met zijn magtige Water baren / de Kust van Indien of Malabar bespoelt. Weynig / of immers heel selden / worden in de gemelde Somer-maenden stormen / harde winden / of veel hevige regen-buyen bespeurt; dies wy dan ook nu / door het lieffelijk weder / en het bestendig saysoen des Jaers verlokt / te digter aen Land / en by een uytsteekende Punt / van duysenden klippen en Rotsen bewald / met alle de Schepen ten anker lagen.

Wy meenden (gelijk geseyt is) nu met alle de Schepen van hier te vertrekken: dog kregen een langs hoe meer toenemende koelte uyt den Noorden; welk met een betogen lucht / noordwest / en in de voor-nagt heel westwaerts loopende / straks tot een vliegende storm quam uyt te barsten; die wel haest uyt den zuyd westen (daer hy bleef staen) soo vreesselijk blies / dat in de nagt (die vreesselijk donker was) meenden ons aller leven te sullen verliesen: vermits op een botte lager wal zijn gelegen / rontom agter ons heen / en met sommige Scheepen nauwelijks een Musquet-schoot verre / de schorre steyl-afloopende strant / en duysende klippen en Rotsen hadden: waer op de holle / woedende / en hoog-vliegende Water-baren des omgeroerden Oceaens, reets Hemel-hoog opgesteygert / derwegen quamen te bonsen / dat den bestormden oever van Coulang, scheen van malkanderen af te sullen scheuren; en de Schepen / nu als tot Hemel-waerts in de lucht: dan wederom na een diepen afgront quamen neder te sinken. Dies wy niet anders te gemoet en sagen / dan dat onse Cabels / of Ankertouwen die ons hielden / souden breeken / en met Schepen en Volk op de klippen gebonst te sullen worden / alwaer geen lijfsbehoudenis voor ons stont te verhoopen; want drijftig geraekende / waren (insonderheyt de landelijkst leggende Schepen / ook wy / die nader aen strant / en digt by de branding lagen) voorseeker gesneuvelt: en met alle de Menschen om hals geweest.

De Oorlogs vloot word schielyk door een geweldige storm besprongen.

De schrikkelykheyt desselfs, op lager wal.

In dese verlegentheyt gekomen zijnde / so vonden wy ons nog in de volgende zwarigheden ingewikkelt. Ons grof Canon stont altemael nog / wanneer de storm begon / te boort. De schut-poorten quamen seer laeg aen 't water / door dien wy ongemeen zwaer met Choromandelse Rijs geladen waren. Het Schip was uyttermaten lek; en van alle de Schepen der geheele Oorlogs-vloot / en was niet een het onse gelijk / in het continueel en seer verschrikkelijk over en weder slingeren: ja soodanig / dat Schut / Poorten / en 't Want / schier staeg tot aen / en dikmael onder het water quamen; waer door selfs de zwaerste golven van de Zee / met loutere smakken waters / quamen ingevlogen; dies traden wy op den benedensten Overloop / nu al tot de knien in 't soute water. Kisten / Kabels / Kopen / Tonnen / Vaten en Kuypen / raekten gaende: en dit alles in 't donker / ontrent ter middernagt. De vreese / dat nu met Schip en Volk naer het verbaerlijk diep ter neder sonken / was uyttermaten groot; en de benauwtheyt en verslagentheyt niet kleyn. Wy hadden nog drie Ankers / ligte en zware: die wy in desen noot / en vreesende door het drijftig raeken / alle ter grondwaerts lieten neder-dalen: de welke nu (naest God) de eenigste hoop / dog evenwel zwakke steunselen onser behoudenis / waren. Dus lagen wy (op de genade en barmhertigheyt Godes hopende) alhier te midden in 't ziltig schuym der stoute Water-baren te ryen / te tuymelen / en te worstelen

Het Schip van den Schryver in groot gevaer.

stelen. Edog onse gezwinde Water-leeuwen/ rukten en maekten heel vaerdig alle Schut-poorten toe/ wanneer het Geschut met geen minder perijkel als moeyelijkheyt en sueren arbeyt in kregen/ en vast versee-kert hadden; andere peurden aen 't pompen/ en manden met een walkeren over het water uyt/ en soo verliep dese droevige nagt.

De schrikkelykheyt der onstuymige Waterbaren.

Dog des morgens woey het na ons dogt nog schrikkelijker als opt te vooren; de zee verhief hem langs hoe meerder/ en vloog tot in de lucht/ en donkere Wolken/ die met de Water-baren/ t'eenemael scheenen vereenigt te zijn; schrikkelijk was 't rontomme te sien: van vooren quamen de Hemel-hooge Water-golven en de rasende winden ons bestooken/ makende een afgrijselijk geluyt als donderslagen/ en toonden haer groote kragt; van agter sagmen de steyle Klippen/ Rotzen en lager Wal/ daer rontom heen de verbaerelijke Branding/ het woeden/ stuyven/ stooten en bonsen van de zee; de stoutste van d'onse kon doen zidderen en beven. Het hoog opvliegende schuym der barning/ maekten dat wy nauwelijks de hoogste Gebouwen der Stad en toppen der Kokus-boomen konden sien; van boven sagmen een donkere zwarte lucht/ en onder de vertooninge van het grouwsaem diep; somma/ rontom niet anders dan de seekere dood voor oogen: slingerde vreeselijk/ waer door wy vreesden Stengen en Masten te verliesen; dog eyndelijk kregen onse Matroosen de Stengen/ dog met geen kleyne moeyten/ voorsigtig neder/ waer door nog meer dan te voren slingerden/ dog waren nu dies gaende een weynig meer verseekert/ vreesden ook voor 't Geschut/ dat het selve door dit slingeren/ gaende mogt komen te geraeken/ dies onse Maets met sterke talien dapper besig waren/ om alles behoorlijk te verseekeren: seer gelukkig liep het af/ dat in alle dit woelen van 't volk geen arm of beenen geplettert en gebroken wierden: want alles/ uytgesondert het Grof Canon/ schier gaende geraekten/ wat op den Overloop kon gebonden worden.

Verscheyde Vaer-tuygen tegen de wal gebonst en het volk gesneuveld.

Wy sagen op desen dag/ dewijl de storm continueerde/ verscheyde vaertuygen/ Chaloepen en Boots van agter de Schepen/ daer aen die met touwen vast gemaekt waren/ los raeken/ en door het geweld der woedende Water-baren na de Klippen en lager Wallen gebonst/ waer dat de sommige wierden aen flenteren gesmeten/ en de Matroosen/ daer in tot des selfs bewaring geschikt/ deerelijk sneuvelden/ sonder dat haer yemand konde behulpig zijn.

Het Schip 't Raet-huys werd op de Klippen gesmeten.

Het Schip 't Raed-huys van Amsterdam, wierd van Touwen en ankers afgesmeten/ en gantsch wonderlijk tusschen eenige Klippen door/ tot in een Kil/ en op de Rotzen gevoert/ alwaer de voornaemste kragt en branding der zee/ door rontom leggende Klippen/ scheen gebroken te zijn/ dog daer nog evenwel soo verbaerlijk op stiet/ dat yder een wenschten/ niet om het schip/ maer het volk te salveeren; 't kreeg een loutere barst, en door sulks datelijk soo veel waters in/ dat in het nedersinken voort op kleyne Klippen en Rotzen quam te rusten/ en aldaer bleef sitten: schietende schoot op schoot om hulp/ dog te vergeefs; want niemant by het selve konde komen.

Het Schip de Erasmus werd over de Klippen gevoert, en wonderlyk behouden.

Het Schip de Erasmus wierd insgelijks van zijn Ankers afgebonst/ en tusschen de Rotzen door/ over Coulangs klippig uytstekent Rif/ gerukt/ tot (door de wonderlijke bewaringe Godes) weder in 't diep geraekten/ en weynig beschadigt was. Het Schip 't Zee-paert geraekten een en andermael/ ja ten derdenmael in de brand/ dog wierd t'elkens

weder

wederom tijdelijk geblust: Dus hadden de Schepen niet alleen met de zee en winden/ maar ook met vuer te strijden/ yder een was in grooten nood: en warelijk hier was nu de geheele Macht der Nederlanders in groot ge- vaer; de Oorlogs-vloot wiert met een totale ruine gedreygt/ en 't volk insonderheyd die te lande waren/ omme geheel en al/ ten spot van onse vyanden/ in haer geweld en wreetheyd te vervallen. Het bidden tot God om zijne genade in desen noot was dan het noodigste/ en ook het beste dat kon werden gedaen: Volgens 't oude spreek-woord/ welke seyd/ Die niet kan bidden, moet varen op groote Water-stroomen. Dit leerden hier d'ondervinding mede/ want heel yverige ernstige gebeden quamen ook uyt de onvolmaektste voort: te lande was men/ geduerende onsen grooten noot/ ook in de kerke meermaels besig/ een yverig gebed Hemel-waerts uyt te boesemen. Duerende dese verschrikkelijke storm den gantschen dag tot in de naest-komende nagt/ als wanneer de winden begonden af te nemen/ de lucht te scheuren/ en de zee van langer hand weer te stillen. Wy waren ook een van onse Vaer-tuygen quyt geraekt/ 't welk vol water zijnde geslagen/ weg sonk; een Matroos daer in zijnde/ salveerde hem door het zwemmen/ het touw bekomende/ raekte nog aen ons boort. Eyndelijk de Water-stroomen eenigermaten gestilt zijnde/ korteinen straks met alle de Schepen bed t'zeewaert en van de Wal/ repareerende alles wat reddeloos was geworden: en vonden ons nu met herten en zielen al te mael verpligt om God den Heere te danken voor zijn Vaderlijke genade en goedertierentheyd/ soo wonderlijk aen onse geheele Oorlogs-vloot betoont.

De geheele Vloot in het uyterste gevaer; die, de storm afnemende, wonderlyk werd behouden.

Wy kregen nu ook het Raed-huys weder van de Klippen af/ hebbende ses voet waters in: bereyden ons toen/ vermits de tijd verliep/ om na Cochin en Cranganor te vertrekken. Den Veldheer/ en andere der voornaemste Officieren/ geraekten met de Land-militie weder aen de Scheepen. Den Capiteyn Burchart Koks, benevens den Koopman G. Nyhof, wierden als Opper-hoofden/ met een tamelijk garnisoen in Coulang gelaten; en wy vertrekkende met alle de Schepen op Kers-dag noordwaerts langs de Kust van Indiën, na Cochin en Cranganor, quamen ter reede voor 't Koningrijk Calicoulang ten Anker/ daer het noodigste zijnde verrigt/ peurden weer voort/ en lieten alleen de Fluyt Elburg alhier verblijven/ die van het Hollands Comptoor/ de Peper in-nam/ omme daer mede na Suratte een togje te doen. Passeerden vorder heen; komende langs de Kust van Malabar, 't Koningrijk van Percatty ofte Porca, 't welk voorby geraekt zijnde/ kregen wel haest de voortreffelijke sterke Stad Cochin in 't gesigt/ die wy des middags met de geheele Oorlogs-vloot voorby laveeren: lieten hier drie van onse Schepen ten Anker leggen/ om de Portugesen haer Scheep-vaert te beletten/ die nu van haer Wallen/ Mueren en Toorens/ alomme de vlaggen en vaendels lustig lieten waeyen. Twee a drie kleyne Scheepjens lagen in de Rivier/ en onder de Stad gekort/ als ook een Engels scheepje; dog wy toonden geen vyandschap/ maer vervolgden onse koers na 't Noorden.

't Schip het Raed huys geraekt weer van de Klippen. Opperhoofden in Coulang geordonneert. De Vloot vertrekt. Calicoulang gepasseert, als ook het Koningryk Porca, en de Stad Cochin.

Voort zeylende/ quamen op den eersten dag van 't Nieuwe-jaer 1662. op de Reede/ voor de Riviere van Cranganor, met alle de Schepen ordentelijk ten Anker/ lieten de vlagge al te mael waeyen/ tot een betooninge dat wy Nederlanders waren.

Januarius 1662. Komt met de Oorlogs-vloot op de Reede van Cranganor.

Cruga-

De geleghentheyd van het Portugaels Cranganor.

Cranganor lag ontrent vijf mijlen benoorden de Stad Cochin, ontrent een groot uur varens landewaert in / zijnde van dien kant van de groote Rivier bepaelt / en aen de Land zijde van een lustige vlakte / tanken / velden / en groene Landeryen voorsien. Het Malabaers Cranganor was in een seer vermakelijke Land-streek / met hooge Kokos en andere Boomen overschaduwt / niet verre van 't Portugaels Cranganor, dog herrewaert aen / en wat meer na de zee-kant gelegen De Stad Cochin was de eenigste Buyt / daer wy om dansten / dog die en was niet ligtelijk te bekomen / ook met geen kleyne maeht rontom te besluyten / dies die van binnen niet wel de toevoer konden werden belet: evenwel hadden wy nu ter zuyd-kant de Stad Coulang gewonnen / en die van 't Koningrijk Calicoulang tot vrienden / soo dat onse vyanden binnen de Stad Cochin van die kant niet veel goets en konden verhoopen: dan van de Noord-zijde kon haer Cranganor dapper stijven / 't welk dan ook nootsaeklijk / en voor al eerst diende aengetast; om soo de Portugesen in Cochin de passen af te snijden / langs de welke dat haer van Cranganor, Goa, en andere plaetsen / volk en vivres konde werden gestuert.

Den Zamoryn, Keyser der Malabaren, komt met den Konink van Cranganor, en sommige Vorsten van Calichut, in de vloot:

Van stonden aen quam hier de Zamorijn of Keyser van de Malabaren, met den Koning van 't Malabaers Cranganor; en andere zwarte Princen en Vorsten van dese Gewesten / met haer gevolg / onsen Opper-Admirael en Veldheer R. van Goens, te midden in onse Oorlogs-vloot aen boort besoeken en te verwellekomen: Alsoo dese Vorsten haer vyanden van de Portugesen, en vrienden van d'onse / als in vorige Jaren / verklaerden te zijn; beloovende onsen Veldheer / als hy met zijn Leger was te Lande geraekt / de bequaemste wegen te sullen wijsen / om van de Land-zijde vaerdig dit vyandelijk Cranganor te bespringen / ons volk met goede verversing / spijs en fruyten / abundantelijk te besorgen / en ook ons Leger met een kloeke macht Nairos by te staen; wenschende onsen Veldheer / in 't

dessels verrichtinge.

aenvaerden / en het besluyt van desen / en andere goede beloften en presentatien / veel geluks / en een voorspoedige victorie; ten eynde / op dat met zegen over onse vyanden mogten triumpheren; die haer volgens hun voorgeven / nog dagelijks veel verdriet / schaden / en bilanye quamen te betoonen: op dit alles wiert wederom van den Veldheer aen den Zamorijn, en d'andere Vorsten van Malabar, onse goed-gunstigheyd belooft. Ook dat men haer voor 't geweld der Portugesen verhoopten / soo veel doenelijk was / te beschermen: Daer op dese groote Personagien wederom van den Veldheer / en uyt de Vloot / na Land vertrokken / te meer voldaen / dewijl sy met negen schooten uyt Grof Canon wierden vereert.

Van stonden aen waren onse kloekmoedige Nederlanders wederom klaer / om op dese Malabarisse kust / aen de Noord-zijde van de Rivier van Cranganor, aen Land te springen / om de Portugesen te gaen besoeken.

De Hollanders Landen in 't Land des Zamoryns.

Den tweeden Januarius / rukten onsen Veldheer alle de magt weder by malkander; lande / en verdeelden het Leger andermael / in een voor / midden en agter vleugel / die wederom als voor Coulang wierden gecommandeert / en van de selve Hoofden bestiert. Terstont begon de Mars van strant / onder schaduw-gevende Kokus Boomen / te landewaert heen / door 't Malabaers Cranganor; en trokken / na dat heel vriendelijk van den Zamorijn, den Konink / en andere Vorsten waren verwellekomt / in 't gesigt des selfs / en

CRANGANOOR

en duiſende menſchen / voorby het Koninklijk Palleys / en andere der voornaemſte Gebouwen van Cranganor, tot dat op een open veld en groote vlakte geraekten / daer in het geſicht van hare Vyanden / de Portugeſen, niet verre van de Mueren en Wallen van het vyandelijk Cranganor, ſig tegens den avond ter nederſloegen.

Belegeren het Vyandelijk Cranganor.

Mijns belangende / ik was tegenwoordig / door ordre van den Chirurgijn Majoor van 't Leger / van het Schip de Roode Leeuw, op dat van den Veld-heer de Muſſchaet Boom, met mijn kiſt en goederen over geſcheept / om aldaer de opper Chirurgijns plaets waer te nemen / dog nauwelijks was ons Leger in 't Koninkrijk Cranganor te lande gerukt / of ik kreeg ordre van daer / my ſtraks van 't boort / en derrewaerts heen te begeven / met al wat nootſaekelijk was / om aldaer mijn dienſt behoorlijk waer te nemen. Om ſulks dan naer te komen / trad ik van ſtonden aen in een gemande Bark / waer mede wy ſtraks van 't boort afſtaeken / konnende geen quartier uurs tijd bekomen / om my van 't noodigſte voor een land-tochje / van ruym twee Maenden / een weinig te verſien: van land quam weder een opper-Chirurgijn in mijn plaets aen boort / om aldaer ſoo lang mijn bedieninge waer te nemen.

Den Schrijver werd in 't Leger ontboden. deſſelfs ſchielijke land-togt.

Wy begaven ons dus haeſtig / en tegens den avond van 't boort / en quamen omtrent een uur na 't onder gaen des Sons / uyt zee / tot in de mond der groote Riviere van Cranganor, die wy met kout dog heldere Mane-ſchijn weder / op-voeren / dog ſoo ſtil als 't mogelijk was / uyt vreeſe voor 't Portugaels vaertuyg / die nog uyt Cochin in Cranganor alles bragten / wat noodig oordeelden / en miſſen konden; en dienvolgens ons alhier ligtelijk hadden konnen vermeeſteren: quamen dus tegens ſtroom / en al ſagjes voort geroeyt / ontrent midder-nagt tot aen de Water-plaets / daer de onſe alle nootſakelijkheden van de Vloot te lande bragten; vermits hier niet verre van daen het Hollands Leger lag. Dus uyt de Bark / die aenſtonds wederom t'zeewaert voer / aen land geſtapt zijnde / wiſten wy niet waer henen ons te begeven / dewijl hier niemant van kennis vonden; dog eyndelijk / hebbende eenen goede Boom gekooſen / ſogten wy ons in de groente / tot dat den morgen-ſtond begon te komen / onder de ſelve neder te voegen; dog hoorende een party volks / niet wetende vriend of vyand te zijn / die herrewaerts aen genadert quamen / bevonden wy die ſtraks den Heer Commandeur Adriaen Root-haes, met ontrent 25. Soldaten te zijn; die / ſiende een vaertuyg / 't welk langs d'over-wal Stad-waert voor de Rivier voorby de Water-plaets paſſeerde / aen ſijn Soldaten ordre gaf om op 't ſelve los te branden / 't welk geſchiede; dog quam een arm Soldaet in deſe actie zijn Roer te ſpringen / daer van de ſtukken ons om de ooren vlogen / dies hy drie vingeren en een gedeelte van zijn regterhand verloor; ſtraks riep men luyt-keels om Chirurgijns / daer op ik voort en nog twee andere te voorſchijn quamen / verbonden hem / by gebrek van kaerſſen / in de Mane-ſchijn / en lieten hem onder den blaeuwen Hemel / en 't groen geboomt / in 't luſtig veld / ter nederleggen / daer hy de nagt / by gebrek van huys-veſting / was genootſaekt over te brengen. Wy trokken als doen na midder-nagt met ons drie Chirurgijns door velden / boſſchagie en veel kreupel-ruygte / na 't Hollands Leger / tot in het Quartier van den Heer Commandeur Ysbrand Godskens quamen / die

en komſt in 't Leger.

Reſcontre met den vyand.

die alreeds / volgens sijne gewoonelijke dapper en edelmoedigheyd / tot digt onder de Muuren en Wallen van Cranganor vonden geavanceert te zijn / en nu in 't vlakke veld / den dageraet en een goed succes verwagten. Hier komende / koosen als d'andere / de rustplaets / in 't lange bedoude natte gras / daer ons het groene veld tot een leeger-stee / den blaeuwen Hemel tot deksel / en de ellebogen tot hooft-kussens diende / leeden groote koude / en wierden van den douw geheel doornat; invoegen de vaek ons hier niet veel en quelden.

Verhael des belegering van Cranganor.

's Morgens vroeg / wanneer den lieffelijken dageraet begon / soo hoorde men binnen de sterke vesting Cranganor, de klokke luyden / alsoo de Portugesen alle morgens / en voornamentlijk nu de Mis / en ordinare Gods-dienst quamen te behertigen; wy sagen nu hoe na by de wallen van Cranganor genadert waren: van stonden aen hoordemen toen / selfs nog eer de lieve Son van uyt den blouden en gulden Horisont te voorschijn quam / een groot getal van onse Trommelen en Trompetten / als ook de Hoorens / Schalmeyen en Fluyten der Cingalesen, alom heen rasen / makende door malkanderen een seer aengenaem en wonderlijk geluyd: en daer op klonk een morgen groet / van meenigte Musquetten van weder zijds: daer by de Portugesen haer grof Canon ook lustig lieten hooren; alles scheen binnen de Stad in rep en roer te zijn. De onse waren / gelijk geseyd is / tot niet verre van Cranganors hooge muuren geavanceert; dan alhier ging het d'onse verre buyten haer gissing / meende slegts met een aenloop en korte furie / meester van dese plaets te worden; dan vonden hen rontom soo versterkt en vast gemaekt / dat / omme dit Cranganor onder bedwang te krijgen / tot een formeele belegering most werden geresolveert. Daerdig bragtmen dan tot dien eynde / het grof Geschut / ysere en metale Muer-brekers / Mortiers / Bomben / Stink-potten / Hand-granaten / Kruyd / Kogels / en andere Krijgs-gereedschappen uyt de Oorlogs-vloot aen lant / daer de Matroosen werk aen vonden; nagt en dag ging den arbeyt voort; schoppen en spaden quamen hier wel te pas / omme d'affnijding / Loop-graven / Aprochien en Batteryen te maken. In 't kort / bevonden dit oude Cranganor soo sterk en vast / en des selfs mueren en wallen met volk dervoegen voorsien / dat genoegsaem machtig scheen / om tegen ons een lange belegering te verdueren.

Avontuür en weder varen des Schryvers.

Ons aengaende / wy peurden in desen ochten-stont met onse drie Chirurgijns door het groene veld / en langs de buyte-muueren der Stad / hoewel de Portugesen met grof Canon en Musquetten / dikmaels na ons schooten / na het Quartier van onsen Veldheer / om daer den Chirurgijns Majoor van 't Leger op te soeken / die wy in 't vlakke veld / ruym hondert Roeden van Cranganor, besig vonden / met het verordineren van een groot Hospitael / om daer de gequetsten en sieken in waer te nemen; 't welk door de vlijtige Cingalesen, van riet / Bamboesen en Adap of Palm-takken / heel vaerdig wierd toegesteld; alsoo rontomme de Stad niet anders dan vlakke velden / aen d'eene / en de groote Rivier aen d'andere kant / sonder eenige Huysen / Tenten / of Hutten / tot lijf-berging wierden gesien. Den gemelden Chirurgijn Majoor van d'Oorlogs-vloot en 't Leger / was Nicolaes Henry Darfycour genaemt / uyt Piccardyen in Vrankrijk van geboorte; hebben wel ontrent 17. of 18. Jaren de Oorlogen / soo in Vrankrijk

rijk, Nederland, als ook hier in Ooſt-Indiën, tegen de Portugeſen gevolgt; zijnde ongemeen ſchrander/ gezwint en gauw/ in alle zijn actien: dog inſonderheyt in de Geneeſ-en Heel-konſt/ daer in hy groote ervarentheyt betoonde. Deſen nu commandeerde (nu den naem en ordere van den Veldheer) alle de opper-en onder-Chirurgijns van d'Oorlogs-vloot/ daer 't hem beliefden (en noodig dogt. Wy by hem gekomen zijnde/ belaſten ons yder zijn pligt behoorlijk waer te nemen/ en dat wy Chyrurgijns/ (namentlijk eenen Abraham Boudarts, van Zeeland, en ik) in deſe Belegering/ ons in het Quartier van den Heer Commandeur Godskens hadden te ſchikken: om op deſſelfs Brigade, of Regiment/ te paſſen; en de gequetſten/ aldaer bekomende/ ſtraks behoorlijk te verbinden; en dan met de eerſte gelegentheyt/ die na dit Hoſpitael hem toe te ſtueren. Dees order bekomen hebbende/ namen ons afſcheyt; en trokken van ſtonden aen wederom/ langs de Muuren en Wallen van Cranganor, niet ſonder perijkel: tot dat andermael in het Quartier van den dapperen Godskens quamen; daer wy/ ter zijde onſe Loop-graven/ in het open veld/ digt onder de Stad ons neder-ſloegen. Maekten een Hutjen van Takken/ en ruygten van Boomen: en boven met Palm/ of Kokus-bladeren/ toegedekt; yder kan denken/ wat ſchoon gebouw dat dit was: immers/ 't kon nijgen en buygen/ trots de beleefſte Hovelingen van Aſia; evenwel dienden het ons tot ſchuyling/ om 's nagts de ſtrenge koude/ en overvloedige dauw/ en 's daegs de geweldige hitte (die waerelijk groot was) eeniger maten te ontgaen; daer wy ons nu over dag ter woon/ en 's nagts ter ruſt begaven.

Ondertuſſchen wierden nu in het onſe/ als ook in d'andere Quartieren van 't Leger/ met een wakkeren vlijd en luſtigen yver/ de Circumvalatien opgeworpen/ Batteryen gemaekt/ de Trencheen geopent/ en met ſchuynslijk loopende Loop-graven geavanceert/ te Lant rontom de Stad beſlooten het Volk in alle de Werken fraey verdeelt/ de Batteryen met Schanskorven/ Blinden/ Storm-palen/ Affuyten/ en zwaer geſchut: ook met Mortieren/ Bomben/ Granaten/ &c. wel voorſien. De ligſte Schepen onſer Vloot/ kregen order/ om in de Riviere van Cranganor, ſoo hoog als doenelijk was/ te korten: om ſoo de Vyanden gevoegelijk alle toevoer te water af te ſnijden. De Barken/ Boots en Sloepen/ braghten ook nagt en dag/ al wat nootſaekelijk tot de Belegering dienden/ uyt de Vloot aen Land. Vaerdig waren de Batteryen voltoyt en opgemaekt: beginnende met ons grof Canon en Mortieren/ op Wallen/ Torens/ Huyſen en Kerken van Cranganor te bonſen. De Vaendelen ſtonden ordentelijk/ in het geſigt des vyants/ op onſe Borſtweringen te pronken. Ondertuſſchen ſogten de Portugeſen, door hun yverig cannonneren/ alles te beletten.

Nader Belegering van het vyandelijk Cranganor.

De Veſting ſterk beſchooten.

Tot dus verre zijnde geavanceert/ ging alles wel: dan vonden ons nu niet weynig om Proviande bekommert. Den Zamorijn, en andere Vorſten van 't Malabaers Cranganor, en die van Calichut, herwaerts aen gekomen zijnde/ om deſe Belegering t'obſerveeren/ hadden den Veldheer in het begin belooft/ ons Leger met Victualie/ Fruyten/ en goede ververſſinge rijkelijk/ te voorſien: dan vielen tot dus verre nu door de mand/ dat niemant/ van alle haer Onderdanen/ met iets te voorſchijn quamen/ om

Gebrek van Levensmiddelen in het Leger;

 ſulks/

sulks/ door goede betalinge / te verhandelen; en ons volk in het landen weynig voorraets hebbende mede genomen / soo was nu alhier den honger het meeste kruys. En seeker / noyt en heb ik / in al mijn Reysen / meer den honger gevoelt / als in de vier of vijf eerste dagen / dat alhier waren geland. Ik hadde van boort wel gelt / maer spijs aengaende / niet meer als drie of vier Batavische Bisschuyten mede genomen / met een weynig kaes; dog dese voorraet was haest geconsumeert / en hier ter werelt niets te bekomen: dies hing de leege maeg dappere scheef en slinks. Ik had wel een Ducaton / of meer / voor wat vermuft / droog / en hart Scheepsbroot willen geven: dog 't was 'er niet. Wy peurden des middernagts (dewijl by daeg niet dorsten van onse plaets af wijken) na strant: daer ik (de Boot van ons Schip gevonden hebbende) soo veel bedrichte / dat ons volk het overig gedeelte van mijn Hollandse kaes / dien ik van Batavia mede nam / my des anderen daegs ter hand beschikten / met wat hart Scheeps-broot. Ik verwagte ook een partye Batavische Bisschuyt dan dit was mis: want mijn Slaef / een kleyne zwarte Choromandelse Jongen van Negapatnam, dien ik / om op mijn Goederen te passen / aen boort gelaten hadde / had in mijn af-zijn / d'andere kleyne Slaven van den Veldheer / de jonge van Goens, den jongen Heer Pid, en van andere Grooten / te gast genood: hebbende alles / wat ik voor een sieken of behoeftigen dag bewaerde / wel fijntjens met malkanderen geincorporeert; uyt vreese (gelijk hy naderhand wist te seggen) dat de selve soude bedorven hebben; soo dat ik toen moest bekennen / dat mijn trouwen oppasser heel voorsigtig was geweest. Dog de hongers-noot in het Leger duerde niet lang: want onsen Veldheer (die selfs heel spaersaem deelde) gaf wel haest order / Vleesch / Spek / Rys / Broot / en andere Levens-middelen voor het Leger / uyt de Schepen aen Land te brengen, dus raekte Leyden ontset. Den Zamorijn, mitsgaders d'andere Vorsten / ook diesaengaende zijnde vermaent / gaven haer Onderdanen de schult: seggende / dat die niet dorsten in 't Leger komen / uyt vreese voor eenig quaet; dog souden tot sulks haer pogen aen te moedigen. Onderwijl konden en mogten de onse in het Malabaers Cranganor vrypelijk komen / om daer te koopen al wat hun gading was. De Nairos wierden ook alreets vergadert / en stonden wel haest ons by te komen: om onse / in dese Belegering / tegens de Portugesen te assisteeren.

daer in den Veldheer voorsiet.

Avancement voor Cranganor.

Dit hielp soo als 't kon: dog gingen de onse nu met haer Werken lustig voort: men bonsden van onse Batteryen / met halve Cartouwen op Cranganor. De Portugesen dorsten het hooft niet buyten steeken / of kregen uyt onse Loop-graven / door de Musquettiers / een meenigte van kleyne koegelen / tot een groetenis en vereering; die wederom / met een vinnig schieten uyt grof Canon / Musquetten en Vuur-roers / d'onse quamen te bejegenen. Hun koegels / en ysere Donder-klooten / snorden en vlogen dagelijks voorby ons henen. Wy naderden alle nagten met schuyns-lopende Loop-graven / de Stad; tot dat ons soo digte by vonden geavanceert te zijn / dat de Portugesen (versmadelijk tot ons roepende) konden verstaen. Toen wederom andere Batteryen digter aen Cranganor opgeworpen hebbende / planten aldaer het grof Canon; en schooten / insonderheyt 's morgens vroeg / en tegens den avond / heftig op de Stad. De

Mor-

Mortieren braekten grouwelijk Donder-klooten en Steenen; het welk geen kleyne alteratie (benevens den brand, neder-storting van daeken, en 't sneuvelen van verscheyde Portugesen) in Cranganor causeerde.

De Monieren braeken swaere Bomben en Steenen.

Daer en tegen vielen onse vyanden alle avonden, ontrent een half uur na Sons ondergang, furieus tot ons uyt: toonende waerlijk brave Soldaten te zijn; stelden haer aen, als of ons t'eenemael wilden vermelen; poogende al charseerende, met een gezwinde kloekmoedigheyt, door onse Loop-graven en Werken heen te breeken; dog alles alleenlijk maer op ons Quartier, en niet op de Brigades van den Veldheer en Commandeur Roothaes; schietende soo geweldig op ons, als of 't koegels hagelde: waer door veel dooden, en zware gequetsten kregen; de laetste verbonden wy onder den blauwen Hemel, op 't open veld, by de kaers, soo bequaem als 't doenelijk was, in 't grootste gevaer des werelts: dewijl de koegels niet weynig ons om de ooren snorden. Voorts lieten wy door de Ceilonse Lascarijns (die daer toe waren geordineert) de gewonde na 't Hospitael af-brengen: terwijl de onse, met dappere tegenstant, de uytvallende Portugesen quamen te stuyten; dog lieten die somwijl met voordagt, tot na by onse Batteryen en Trencheen naderen: daer de vyanden soo hevig dan wierden gestut, en uyt ons grof Canon, met Schroot geladen, begroet, dat meermaels, met een groot verlies, haer dadelijk waren genootsaekt in Cranganor te salveeren.

Des vyands kloekmoedigen tegenweer.

Doen furieuse uytvallen, dog worden t'elkens wederom binnen gedreven.

De Belegeraers bekomen veel dooden, en swaere gequetsten.

Dus vielen de Portugesen, Mustijcen, Toepassen, &c. geduurende dese Belegering, meest alle avonden tot ons uyt; dog hoe furieus, hevig en bloedig dese rescounters waren, joegen haer evenwel t'elkens wederom binnen, en vele wierden ter neder geveld.

Onderwijl quamen ook nu tot onser hulp (van wegen den Zamorijn, en Koning van Cranganor) een goet getal zwarte, naekt lopende, dog gewapende Nairos, in het Leger: met Koers, Zeep-messen, Rondassen, en loutere blanke Zabels voorsien; doch d'eerste Wapenen scheenen bequaemst te zijn, om als noch tegens de Belegerde te gebruyken. Sy stonden ook in de Loop-graven, op haer manier, wel louter hun poos te roer; dog alleenlijk maer by daeg, voor weynig uren, als om de geweldige hitte, wel 't minst van wederzijds wierden geschooten. In 't lossen, vlogen hun koegels meest in de ruyme lucht: niet mikkende, waer, of op wien dat schooten; maer 't hooft omdraeyende, gaven dus vuur. De andere Wapenen wierden veel spoediger by haer gebruykt; dog scheen 't haer als nog geen regten ernst te zijn: want weten als dan (gelijk wy te voren hebben geseyt, en ook ondervonden) vry groote proeven, en klare blijken van dapperheyt te geven.

Den Zamorijn fend sijn naekte gewapende Nairos, tot bystant der Nederlanders, in 't Leger.

Hunne Krijgsactien.

Nu wiert ik uyt ons Quartier, in de Brigade van den Veldheer, by den Chirurgijn, Majoor ontboden, om de gequetste (waer van 't getal seer toenam) in 't Hospitael behoorlijk van mijn konst te dienen; daer op ik my aenstonts derwaers heen begaf. Voorts order ontfangen, met ons drie Chirurgijns, om yder een derden gedeelte van gequetsten, die aldaer waren gebragt, en nog stonden te komen, waer te nemen; het welk aenvingen: en nam ons werk dagelijks toe. Onderwijl naderden onse kloekmoedige Batavieren, met hare schuyns-loopende Trencheen, Borstweeren en Batteryen, tot onder de Wallen en Muuren, en 't Conterscherp,

Den Schrijver word in de Brigade van den Veldheer, en by de gequetsten ontboden, en geordineert.

 het

het welk de Portugesen ontrent de Rivier-kant hadden gemaeckt / waer binnen dat Hollandse over-loopers waren / die soo verbastert / als vuyl en ontrouw in voorige Jaren van hare Land-saten af / en by den Portugeesen over-geloopen waren / die fielen schooten heel vinnig op d'onse / scholden / en riepen / en spoogen versmadelijk duysende van laster-woorden op ons uyt: roepende onder anderen / dat sy daer binnen dagelijks besig waren / om een groot getal galgen op te regten / om ons daer aen op te knoopen / en veel diergelijke lasteringen en grillen meer. Het sterke Cranganor veertien dagen aldus belegerd zijnde / en met geweld beschooten / soo liet den Veldheer door een Trompetter de Stad op-eyschen: dan kreeg ten antwoort: dat sy PortugeLen, daer toe nog niet en konden verstaen ofte resolveeren / en daer toe nog te veel bloeds in de aderen hadden / om haer Heer en Meester / den Konink van Potugael, soo ontrouw te zijn / en te veel moeds / om soo laf-hertig / het Cranganor in onse handen te laten vallen: waer op van stonden aen wederom heftig op malkanderen wierd geschooten.

Hollanders tot den vyand overgeloopen, hare snoode vyleynie.

Den Veldheer doet het vyandelijk Cranganor opeyſſchen.

Antwoord des vyands

Resolutie om te stormen.

Dog dit flankeeren en duerde niet lang: want op den naest komenden dag / des Sondags den 15. January 's morgens / als de klokken in Cranganor klepten en klonken / om volgens de gewoonten / in de Kerken Misse te doen: soo besloten onsen Veldheer wat te raeken; want de moed van ons volk was veel te groot / den tijd te kort / en het Cranganor al te kleyn / omme niet aenstonds tot een storm te resolveeren: Langer alhier in dit open veld te leggen / stond niemand aen. De Portugesen schooten nu / vermits het uytermaten heet / stil / en daer benevens Kerk-tijd was / heel weynig: en hielden wy ons ook van gelijken stil / tot tegens de middag / wanner d'onse gereet en vaerdig stonden / om een storm op Cranganor te doen. Ons volk lieten alle haer vaendelen / omme den vyand te abuseren / ter gestelder plaets / op de Borst-weeren en Batteryen staen / en trokken in grooter stilheyt daer henen, alwaer door een Swart / alhier gebooren / hun aengediend was / het Cranganor zwakst te zijn: 't Gebed wierd in de Loop graben / agter een heuvel / onder de menigte / door den Predikant Philippus Baldeus gedaen: strax wierd toen op 't teyn van een grof Canon / geheel op d'andere kant / een loosen allarm en loutere Wapen kreet gemaekt / om soo de vyanden derrewaerts henen te lokken.

Het Cranganor hevig bestormt.

Kloekmoedige wederstant der Portugeesen.

Dapperheyt van den Commandant Urbano Fialho Feraira.

Toen ter gestemder plaetse 't Geschut gelost zijnde / stoven de onse onder 't faveur des rooks / met een loutere geschreeuw / val aen / val aen / regt op des vyands werken los / vloogen als katten het Bol-werk op; dog vonden aldaer soo vinnige tegenstand / dat ligtelijk wederom hadden moeten te rugge deynsen. De Hand-granaten / Vuer-potten / kogels der Portugesen, en de vigoreuse defencie van de Mustijce Nairos, en toepassen / gaven de onse genoeg te doen: Dog met geen minder furie / en het inwerpen van een meenigte Hand-granaten / kregen d'ouse ruymte / en drongen door vuur / vlam / rook / wapenen / en het geweld des vyands soo vaerdig in / dat over het Bolwerk heen / en binnen geraekten; dog stelden haer daer de vyanden wederom schrap: andermael was de furie heet en heftig. Den Capiteyn Moor Urbano Fialha Fereira, 't Hooft der Portugesen, en Gouverneur van dit Cranganor, toonden soo lange zijn dap-

dappere Edelmoedigheyt en getrouwigheyd voor sijn Koning / dat hy met quetsuren overladen / eindelijk nederstorten. Straks namen toen alle d'andere tegen-strevers de vlugt / haer retirerende in de Groote Kerk der Jesuiten; versoekende Bon Quartier, dat men haer datelijk gaf. De voornaemste quamen toen straks met een witte vlag / tot den Veld-heer uyt / versogten en kregen beter conditie / dan sy (van wegens haer te laet en hertnekkig tegenstreven) hadden verwagt; trokken daer op met Vrouwen en kinderen uyt Cranganor. Des Konings soldaten meende men / dat op haer versoek / nae Europa soude werden gevoert; d'andere wierden eer lang met onse scheepen na Goa gesonden / daer sy by haer Land-saten / hun quade rescontres in Oost-Indiën, tegen de Nederlanders, en het verlies in desen oorlog / somwijl genootsaekt waren te overdenken. Den vyant beswijkt. Cranganor door de Nederlanders gewonnen.

Dit stormen stond den vyand seer duer: de Portugesen verlooren ontrent hondert en tnegentig blanke koppen / groot getal Nairos, Slaven en Dienaers: geen kleyn gedeelten bevond men nog evenwel / dat over de groote Rivier van Cranganor waren gesappeert / die sig binnen de Stad Cochin begaven: daer dese tijdinge van hun wedervaren / de Portugesen niet al te wel in de ooren klonk. Dooden des Vyands.

Aen onse kant dobbelde men niet mis / want ontrent tseventig Dooden wierden getelt / daer onder ervaren Officieren / en kloeke Helden: al de gesneuvelde wierden beklaegt / en in Cranganor begraven. Ons belangende hadden selfs dese bloedige furie van het begin / tot dat den vyand begon te wyken / aengesien; dog kregen doen wel haest de handen vol werk / en ontrent tagtentig zware gequetsten onder handen; sommige quamen / om eerst verbonden te worden / selfs tot ons genadert / en d'andere wierden door de vlijtige Cingalesen ons toegebragt Hier hoorden wy nu een jammerlijk gekerm van soo veel ellendige menschen / die lagen te wentelen in haer bloed / en ons biddende byna met gevouwen handen / yder om eerst verbonden te zijn: dog de bescheydentheyd / gaf de meest bloedende / en de zwaerste / by dese gelegentheyt / de eerste plaets. De voornaemste Capiteinen / Luytenants / en veel mindere Officieren / waren gequetst / en sommige doodelijk gewont / en veel Soldaten en Bootsgesellen deerelijk door de Hand-granaten gebrant: sommige hadden een hand / arm / of been verlooren; andere vonden wy het hooft / de borst / buyk / of andere ledematen met koegels door-boort. Somma / hadden genoeg te doen / om alle dees arme menschen behoorlijk waer te nemen / en wel te besorgen; alles diende nu met een gezwinde vaerdigheyt / en goede verseekertheyd te geschieden: In welke besigheid / dat wy den geheelen nagt / en nog drie geheele etmaelen boven dien / sonder rusten of slapen / overbragten: want konden alle de gequetsten / die ontrent hondert en veertig in getale beliepen / (volgens guyting van onse gewisse) niet helpen / of mosten geduerig nagt en dag besig zijn. Ons Hospitael / 't welk geduerende de Belegering / in het open veld gemaekt was / viel te kleyn / de helft van de gequetsten konden nauwlijks plaets bekomen; de andere lagen in 't veld / en mosten veel koude / kommer en ongemak uytstaen; dog wy van stonden aen daer in voorsiende / kregen een van de grootste Hooft-kerken / die tot seven in 't getal in Cranganor wierden gevonden / tot Wooninge voor ons en het gequetste Volk; daer heen de selve dan van stonden aen door de Ceilonse Gesneuvelde Nederlanders, en veel gequesten in dese furie bekomen; hoedanig die worden gehandelt.

Las-

Lascarijns wierden gedragen / of konnende gaen / de wandeling namen. Wy lieten ook soo veel Kadels, of Leger-steden der Portugesen in Cranganor opsoeken / als hier noodsaeckelijk waren: op welke wy gequetste / in lange reyen beneffens malkander / ordentelijk quamen te voegen. Dog was de Kerk / alhoewel ruym en groot / ons nog te kleyn; maer namen de menigvuldige Vertrekken / en Cellen der Geestelijken / te baet. Stelden ook Hollandse Koks en Bootsgesellen / tot Sieke-vaers te werk: om dees arme lijders in haer ongelegentheyt te accommodeeren. Maekten onse Chirurgijns Winkel en Apotheek / voor 't Altaer / daer de Portugaelse Priesters / de Misse plagten te doen. Somma / stelden alle doenelijke middelen te werk / om onse gewonde Patriotten wel te doen / en / soo veel mogelijk / wederom in haer vorige gesontheyt te herstellen. Kregen ook nog twee Chirurgijns tot onser hulp: want konden het aldus nagt en dag niet langer gaende houden.

Dank-dag der Nederlanders, wegens hare Victorie.

Dit kleyn / dog sterk en out Cranganor, in onse handen nu zijnde gevallen: soo hielt men alhier / en ook op de Oorloogs-vloot / een algemeene Dank- en Bede-dag; en wiert in een der Hooft-kerken van Cranganor, de Dank-predicatie door den beroemden Predicant Philippus Baldeus gedaen; en God den Heer voor zijn Vaderlijke bescherming / in de storm voor Coulang, 't veroveren deser plaets / en vorder betooninge van zijn hulp en goedertierentheyt t'onswaerts / ernstelijk gedankt / gelooft / geprezen / en groot gemaekt.

Het tiende Hoof-stuk.

Den *Zamorijn*, en den Koning van *Cranganor*, met een gevolg van Swarte Princen en Grooten, komen in het veroverde *Cranganor*. Desselfs verrigting, en wedervaren. De Vesting versterkt. Een Overlooper gehangen, en twee gepardonneert. Optocht der *Nederlanders* uyt *Cranganor*, na *Cochin*. De Sterkte *Nieuw Orangie* gestigt. De Stad beschooten. De Schrijver komt uyt *Cranganor* in de Oorlogs-vloot. Land wederom met het Leger ten zuyden *Cochin*. De *Nederlanders* worden seer vriendelijk van den Koning des Lands ontfangen. De Marsch van dit kleyne Heyrleger, na de sterke Stad *Cochin*. Rust-plaetsen. Avontuerlijke bejegeningen. De *Hollanders* komen tot onder de Muuren der Stad. Hun optogt tegens het vyandelijk Leger. Hevig gevecht. Des Vyands nederlaeg. Het Koninglijke Paleys verovert. De Koningen gevangen. Hare gestaltenis.

Den Zamorijn, of Keyser van Calichut, komt met sijn onderhebbende Koningen

OP den 18. van Ianuarius, 1662. quam den Zamorijn van Calichut, met nog eenige andere bruyne Vorsten van dese Gewesten / als ook den Koning van 't Malabaers Cranganor, vder met veel Staet-houwers verselt / in het verovert Cranganor: om den Veldheer / over desselfs Victorie / te congratuleeren / en veel geluk te wenschen; die haer onder het

het rontom los-branden van 't grof Canon / gansch heerlijk / en seer broe- lijk ontfing: haer latende al de voortreffelijkheden van Cranganor besien / die / alhoewel out / echter aenmerkens waerdig waren. Wy sullen hier na van alles een weynig spreeken / van 't gene wy hier en elders hebben geremarqueert / wanneer een kleyne beschrijvinge deser Landen sullen doen. De Malabarisse Vorsten toonden haer seer verwondert / dog voornamentlijk / als den Veldheer met haer tot in de groote Kerk (ons Hospitael) aenquam: daer sy ons by soo veel Sware gequetsten besig vonden; die sy nu met geen kleyne verbaesthept (immers na 't scheen) sagen verbinden: aenschouwende / hoe verschriklelijk dat de sommige waren verwond. De mededogenthept scheen alhier in haer uyt te munten / en de verwondering groot te zijn: te meer / dewijl sy Vorsten / gedurende dese Belegering / nog in het stormen niet een eenig man der Nairos hadden verlooren; want in de laetste Furie waren geen zwarte Nairos tegenwoordig geweest / dewijl onsen Veldheer de selve doenmaels niet voordagt niet liet verwittigen / dat men een storm op Cranganor meende te doen: want hy betrouwde hem op de Malabaren nog niet seer veel: die ligtelijk door een Overlooper / van de Rivier-kant / de Portugesen ons voornemen hadden bekent gemaekt. Den Veldheer vroeg dan nu aen de Vorsten / Hoe dat haer Nairos voeren? en hoe veel dooden en gequetften onder de hare wierden getelt? Hier stonden sy als beteutelt / en seer bedeest / niet wetende wat op sulks ten antwoort souden geven: want hadden belooft / de onse voor Cranganor (soo veel doenlijk) t'assisteeren; dog sy bragten tot haer verschooninge voort: Dat her haer leet was, dat fy van des Veldheers voorneemen niet en hadden geweten als Cranganor wierde beftormt; anders, de Nairos hadden voorfeeker ook haer befte betoont. Daer op den Veldheer (hem willende dienen van hare meedogenthept, den Zamorijn, en d'andere Vorsten / dees of diergelijke woorden in 't oor beet / seggende: Hoog-beroemde Vorften! fiet hier leggen nu defe bedroefde Menfchen, die foo veel bloed geftort, haer vinden in dees bedroefde ftant: en zijn (gelijk gy bevint) met fware quetfuren overladen; ja die, om de oude Vyanden van uw, en ons, te verdrijven, haer lijf en leven dus hebben in gevaer geftelt. Geliefje nu (volgens uwe geloften) haer gunftig in defen noot by te ftaen, foo ftuert hier van de Vruchten, Spijs, en overvloet uwes Lands; op datfe, wederom tot gefontheyt komende, uw, en ons, vordere dienften mogen doen. Het welk den Zamorijn, Koning / en andere Vorsten / gelijkelijk beloofden / dat aenstonts soude geschieden. Dus wederom heel vernoegt vertreckende / kregen als vooren / een goet getal Eer-schooten van de Wallen van Cranganor; stuerende selfs nog desen dag / en voort dagelijks / alderhande Fruyten / ook Hoenderen / Schapen / Groenten / Eyeren / Melk / &c. abundantelijk tot ons in 't Hospitael: die de gequetsten / ook ons / wel dienden.

en Vorsten in het veroverde Cranganor. Desselfs vertigting. Den Veltheer geleyt haer in 't Hospitael, by alle de gequetsten.

Gefprek met haer.

Onse Nederlanders waren in Cranganor, niet lang stil: want aenstonts wierden de Werken alom heen / buyten op de vlakte geslecht; Canon / Mortieren / en Palissaden / binnen gesleept; en wat nog dienden / uyt onse Schepen te Lande gebragt. De brand in sommige Huysen / door het aflossen van onse Vuur mortieren aldaer outsteeken / terstont geblust; de Wallen en Muuren gerepareert; en de gequetste Portugesen, die in dese

Cranganor word versterkt.

ver-

en de gequetste Portugesen, benefens de onse, behoorlyk getracteert.

verovering Bon quartier bekomen hadden/ wierden/ beneffens de onse/ in de groote Kerke der gewonde gebragt/ en ook van ons behoorlijk getracteert/ en waer-genomen. Den boven gemelden Capiteyn Moor Urbano Fialho Fereira, was/ behalven diverse quetsuren/ die niet kleyn en waren/ ook 't eene been aen stukken geschooten. Hy wiert (alsoo by de Portugesen geen goede Chirurgijns te vinden waren) van den Chyrurgijn Major selfs verbonden/ en (soo veel doenlijk) na den aert der liefde gehandelt; dog stierf eerlang. Den Veltheer liet hem in Cranganor treffelijk begraven; vermits de doot der Helden/ die ten dienst van hun Koning of Prins/ en Vaderlant/ opt of opt het leven lieten/ een eerlijke begraeffenisse van outs verdienden.

Een Overlooper gehangen.

Quader vergeldinge hadden die schelmse Overloopers verdient/ de welke nu en dan in vorige Jaren/ op Ceilon, en elders/ van de onse tot de Portugeesen waren over gelopen; hebbende t'zedert/ om de Portugesen te behagen/ veel vuyle actien tegens de onse begaen. Dog was nu maer een van alle dese Overloopers/ in het bespringen van Cranganor, in onse handen gevallen; de andere Fielen waren het over de groote Riviere van Cranganor, na Cochin ontvlugt/ of dood geslagen. Desen Overlooper bad dan om genade/ maer geen recht; dog alle zijn goede woorden waren te vergeefs: om dat sy ons uyt de Stad soo versmadelijk van hare Galgen/ die sy voor ons maekten/ toe-geroepen hadden. Dog nu over al soekende/ was niet eenen Galg/ in/ nog buyten het Cranganor te vinden/ om desen ontrouwen Overlooper daer aen op te knoopen; dies kregen de Timmerluyden last/ en peurden aen 't werk/ tot wel haest buyten in 't groene velt/ op een uytsteekende Heuvel/ sulk een frap Gebouw toegestelt hadden/ waer aen desen Overlooper tusschen Hemel en Aerde bleef hangen/ na dat hy tweemael/ door 't breeken des strops/ van boven neder was gevallen.

Twee andere worden gepardonneert.

Nog twee Soldaten/ uyt ons Leger tot de vyanden in Cranganor poogende over te loopen/ wierden vervolgt/ gevat/ en ook nu verwesen om opgeknoopt te worden: maer kregen (tot onder de Galg genadert zijnde) nog beyde Pardon. Zy wierden van stonden aen tot ons in 't Hospitael gebragt/ om haer/ van wegens de alteratie/ een Ader te openen: 't welk ik doende/ bespeurde in d'eene geen kleyne ontsteltenes/ maer in d'ander en scheen de schrik voor de Galg soo groot niet geweest te zijn; evenwel wist hy (dog mijns oordeels een weynig te los en ongefondeert) te seggen/ dat hy den Hemel al hadde gelijk als voor hem geopent gesien/ en de Engelen gereet/ om zijn Ziele derwaerts heen te convoyeren.

Optogt der Nederlanders uyt Cranganor, na de sterke Stad Cochin.

Ons Cranganor met behoorlijk Guarnisoen/ krijgs-voorraet/ en Proviande zijnde besorgt/ soo trok den Veltheer/ om geen tijd (die kort was) te verliesen/ met het overschot des Legers over de groote Rivier van Cranganor; en setten de voet op 't lustig Eyland Vaypijn: het welk ontrent vijf Mijlen in de lengte groot/ ter noord-zy aen de Rivier van Cranganor begint/ en eyndigt ter zuyd-kant aen de Riviere der Stad Cochin; onder wiens Koningrijk dat het ook wort gereekent. D'Inwoonders ontfingen de onse heel vriendelijk/ en verheugt: dewijl die nu sagen/ dat quamen om de Portugeesen, haer oude vyanden/ uyt dese Landstreek te doen verhuysen. Ondertusschen verzeylden ook onse Oorlogs-vloot van voor de

Rivier

Rivier van Cranganor, na Cochin, om die Stad te water te benauwen; de zelve zijnde gelegen in de lengte langs heen den lustigen Oever/ ter zuyd-kant van de Rivier des Koningrijks Cochin: komende met zijn Punten/ Bolwerken/ Muuren en Wallen/ tot op de Zee-kant te eyndigen; word/ gelijk geseyt is/ door de gemelde wijde Riviere/ van 't Eylant Vaypijn gescheyden. Alwaer ons Leger nu/ tot op derselver soete Water-en Zee-kant/ tegen over de Stad Cochin gekomen zijnde/ een Kerk der Portugesen, als ook een groot aensienelijk Huys des Bisschops vonden. Hier wierpen d'onse van stonden aen een sterke Vastigheyt op: die (Nieuw Orangie genaemt) eerlang dervoegen gevonden klaer geraekt te zijn/ die van daer op de Stad Cochin, met grof en zwaer Geschut/ wel hevig begonden te canonneeren; want de Rivier was hier wel het nauwst/ en konde men van het Nieuw Orangie, met een Musquet de Stad beschieten. De Portugesen sogten/ met yverig te flankeeren/ de onse het maeken van hare Werken te verhinderen: dog te vergeefs. In dese Sterkte dan krijgs-voorraet/ Volk/ en Proviande/ zijnde beschikt/ soo konde men van dese kant de Stad niet nader komen/ doordien de Rivier het Eyland Vaypijn en Cochin van malkanderen quam te separeeren. Evenwel sogt den onvermoeyden Heer van Goens (was 't doenelijk) nog yets ter Land zijde van Cochin uyt te werken; en om daer heen de verswakte Leger-macht te verschanssen; soo diende die eerst van hier aen de Vloot geëmbarqueert/ en van daer dan weder ter zuyd-zijde geland. Ten dien eynde nu alles klaer geraekt zijnde/ soo wierden nu vier hondert man tot Besetting in de Sterkte Nieuw Orangien gelaten; de vordere Macht geraekte des nagts/ als 't donker was/ behouden aen de Schepen: om ten spoedigsten/ bezuyden de sterke Stad Cochin wederom voet aen Land te setten/ en van daer de Portugesen te bespringen;

Maeken een Vastigheyt aen de Rivier-kant regt tegen over de Stad Cochin: daer van op de Stad beginnen te canonneeren.

Den Velt-heer resolveert, met sijn kleyne Macht nog een torn op de Stad te doen.

Ons belangende/ wy bevonden ons veertien dagen binnen 't veroverde Cranganor: alwaer de gequetsten/ door den genadigen zegen des Alderhoogsten/ en onse vlijt/ als ook door de gesonde climaet des Lands/ meest alle geneesen/ of de resteerende uyt het grootste gevaer bevonden geavanceert te zijn; soo dat haer een goet getal bereyden/ om met ons de vordere Macht van het Hollands Leger te gaen soeken: te meer/ wanneer wy nu ordere kregen/ om soo spoedig als 't doenelijk was/ uyt Cranganor na d'Oorlogs-vloot (die op de Reede voor Cochin lag) te begeven; en was de Fluyt Hilversum hier voor de Rivier Cranganor aengeland/ om ons af te halen/ en wederom in de Vloot te brengen. Wy bereyden ons dan terstont: en telden ontrent de tseventig persoonen/ die van hare quetsuren of t'eenemael/ of immers soo verre genesen waren/ dat weder om verhoopten dienst te doen. Dese dan peurden met ons op reys; de andere/ die wel haest stonden te volgen/ lieten wy in het Cranganor Hospitael de hulp en zegen des Alderhoogsten/ en vordere vlijt van onse twee Confraters/ bevolen.

Den Schryver onthoud hem 14 dagen in het veroverd Cranganor, by de gequetsten.

Vertrek van daer na Cochin.

Wy dan nu uyt Cranganor met kleyn Vaertuyg de Rivier af-sakkende/ sagen nog hier en daer de doode Lijken/ der verslagene Nairos, in het water drijven. In Zee geraekt zijnde/ traden over in 't Fluyt-schip Hilversum; het welk toen straks het Anker ligtende/ met ons na Cochin vertrok daer wy tegens den avont by de Vloot aenquamen; en scheepten

Komst in de Vloot.

Dd 2 nog

Bereyden haer om met het Leger voor Cochin te landen.

nog strakx op 't Oorlog-schip Vlieland over; aldaer van stonden aen weder een groote Medicament-kist voor ons Leger / uyt de andere / die tot dien eynde ons uyt het Vaderland, heerlijk versien / in goed getal waren toegesonden / bereyden en vaerdig maekten / als ook een Trein-kist met verscheyden nootsaekelijkheden gevult / omme ons klaer geraekt zijnde / weder ons volk ten dienst te staen.

Nu stond ook de kleyne Leger-magt wederom schrap / om bezuyden de Stad Cochin aen land te springen / dies lichte men meest alle de schepen en ankers / zeylende langs de Malabarisse kust / tot dat ontrent vier mijlen bezuyden de Stad Cochin, niet verre van land / de ankers wederom lieten vallen; daer ons dan voort verbaerdigden / omme des anderen daegs te landen.

Den Konink van 't land Cochin komt in de Vloot; sijne verrichtinge by den Veldheer.

Dog quam toen des morgens vroeg den Konink van 't Malabaers Koninkrijk Cochin, vrymoedig met weynig gevolg in een kleyn vaertuyg / den Heer van Goens aen het boort besoeken / daer hy den Veltheer volmondig quam aen te presenteeren: dat hy den selven met zijn Leger / in 't landen en voort marcheeren ter stad-waerts / als ook in 't vordere / geerne wilde behulpig zijn; dat hy genegen was / om onser in alles / met zijn getrouwe gunst en vriendschap by te woonen; dat ook ons Leger / door zijn Onderdanen / goed koop met verversinge / proviande / &c. konde gespijsigt worden; mits conditie dat ook de onse / in het door-trekken des lands / der Inwoonderen Landerijen / Boomen / Vruchten / Huysen / en Goederen wilde verschoonen. Desen Konink was den rechten Heere des Koningrijks Cochin. De Portugesen, sijne vyanden / hadden / om dat hy de onse scheen toegedaen te zijn / hem van zijn Koninglijk erf-recht verstooten / en lieten het Opper-gesag des Rijks / aen d'oude Koninginne / de Moeye van desen Koning / alsoo die de Portugesen genoegsaem zijnde subject; en dienvolgens tegen ons op-gemaekt / ook onser nog tot een vyandinne verstrekte: Egter was dese Konink door zijn aengeborene vriendelijkheyt en vrolijk gelaet / by meest alle d'Inwoonders des lands / alleenlijk de voornaemste Nairos uytgesondert / uytnemende bemint en seer gesien; die hem ook nog als haren Vorst en Konink eerbiedigheyt betoonden: dies beloofde hem ook den Veldheer / op zijn versoek / wat redelijk was; dog met beding / van ons de bequaemste wegen ter stadwaerts aen te wijsen / ende voor goede betalinge ons Leger met abundante levens-middelen te voorsien.

De Hollanders Landen in 't Koningryk Cochin, worden van den Konink verwellekomt, en met een groote genegentheyt ontfangen.

Den Almachtigen / toen om zijn hulp en zegen aengeroepen hebbende / zeylden met alle de schepen digt onder de wal / van waer met kleyne vaertuygen / schuyten en boots te lande geraekten; settende nu de voeten op de vermaekelijkste zeekant des Koningrijks Cochin, alwaer den verdreven Konink / maer alleen met een Bramine of Heydensche Priester verselt / onsen Veldheer uytnemende vriendelijk / gantsch vrolijk / ende met een gulle open-hertigheyt omhelsde / en wellekom hieten in 't Koningrijk Cochin: toonende hem in ons by-zijn / geheel bly-geestig en vol coragie / geswint en schrander in alle zijn actien te zijn;

De gestalte en hoedanigheden van den Koning.

zijn Wapens waren een langwerpig Schild / en blanke Sabel in de vuyst; hy was niet anders dan met een wit fijn Catoene kleed / 't welk hem van de heup tot op de enkelen hing / gekleed: gaende vorder na de wijse des lands t'eenemael naekt;

naekt; zijn hayr was insgelijks/ volgens de costuyme der Nairos, (even gelijk by ons de vrouwen doen) tuyts gewijs op het achter-hooft gebonden; evenwel droeg hy schoone goude ringen/ en vercierselen van edel gesteente aen zijn lange nederhangende Oor-lellen/ ook aen zijn onder-armen/ vingers/ &c. Zijn naekte opper-leden waren ook met een louter goude keeten/ rontom de middel omgaende verciert; hy was van een goede gestalte/ vry corpulent/ rad/ schrander/ heel vroolijk van geest; ervaren in de Portugeese Tael, redelijk blank van lichaem/ en na mijn gissing ontrent de 34. Jaren oud. Zijn Priesters, of Heydense Brameny, had ook een lijwaet kleed om 't onder-lijf/ en ging vorders naekt.

Wy dan nu met ons Leger aen land geraekt zijnde/ wierd het selve wederom straks in drie Brigades verdeelt/ en als voren bestiert; marcheerende dus in ordre voort/ langs heen den lustigen Oever des Koningkrijks Cochin, die met een schoone Bosschagie/ van seer goede vrucht-dragende Clappus-boomen/ ordentelijk/ lugtig en aengenaem overschaduwt was: Quamen des middags de Stad Cochin, omtrent een groote mijl zijnde genadert/ in een playsante Aldea, ofte vermaekelijk Stedeken/ van Malabaren bewoont/ 't welk met fraye Wooningen na de wijse des lands/ en boven met Kokus en andere Geboomt/ seer aengenaem was verciert; daer wy ons/ van wegens de schier onlijdelijke hitte/ rontom in de groenten een weynig neder sloegen: sagen alhier te landewaerts heen/ vermakelijke velden/ vlakten/ vyvers en wandel-wegen/ die met alderhande vrucht-dragende Boomen van malkanderen scheyden/ en buyten om heen ordentelijk en seer lustig stonden beplant. d'Inwoonders waren gevlugt/ dan quamen op 's Koninks woord/ en door den yver des Bramine, als ook op onse verseekering/ haest te voorschijn/ en toonden hier selfs den Konink ook zijn yver/ met eenige van zijn voornaemste Edel-luyden/ en Bramines op te soeken/ en by den Veld-heer te brengen/ die haer alle gesamentlijk voor ons verklaerden: waer op den Konink hem seer verblijt en open-hertig toonden/ voornamentlijk in het springen van sommige aerdige Cabriolen: egter wist hy hem by de zijne/ soo wel onsaechelijk als bevallig en minnelijk aen te stellen. Ook liet den Heer van Goens alhier wel scherpelijk en strikt verbieden/ dat hem van d'onse niemant en soude verborderen/ de Inwoonders eenig molest of schade aen hare Persoonen/ Huysen/ Goederen/ Vrugten/ &c. aen te doen/ op pene van het leven: maer datmen in alle vriendschap van haer mocht koopen/ het gene sy bragten/ en voor al haer minnelijk hadden te bejegenen. Dus quamen eerlang nu de Malabaren met vrouwen en kinderen uyt hare schuyl-plaetsen vrymoedig tot ons genadert/ schijnende seer begeerig en nieuwsgierig te zijn/ om dit Leger der Hollandsche Christenen te sien/ die quamen om de vyandelijke Portugesen te verdryven; betoonende groot genoegen en vreugde om onse komst; wenschende dat alhier in dit Koninkrijk de victorie mogten bekomen; op dat haer eens van de geduerige ongebondentheden en quellagien der Portugesen verlost/ en onder onse bescherming/ in een gewenschter stand en meerder vryheyd/ bevinden mogten.

Ontrent drie uuren/ tot dat de geweldige hitte een weynig begon te wijken/ dus hebbende uytgerust/ marcheerden als doen met vliegende Vaendels/ slaende Trommen/ en onder het klinken der Trompetten/ Hoorens/

't Hollantse leger marcheert op 't Portugeese Cochin aen.

Sluyten haer van wegens de groote hitte in een vermakelyken Oort ter neder.

Des Koninks devoiren om d' ingesetenen het vluchten te beletten.

Den Veld-heer doet een scherp verbod, van niemant der Inwoonderen te beledigen.

Blytschap der Indianen, over de komst der Nederlanders;

die wederom voort marcheeren.

Schalmayen en Fluyten / wederom boozt; begaven ons toen in goede ozdze langs de ſtrand / op dat behoorelijk uytſien konden : Hier hadden de Portugeſen de luſtige zee-kant / met affnijdingen en loop graven gemaekt / omme d'onſen aldus het landen te beletten ; 't welk de Portugeſen, deswijl wy ſoo verre bezuyden waren geland / nu vzuchteloos bevonden ; want wy quamen nu / ſonder eenige tegenſtant te vinden / tot op een kleyne mijl na de ſterke Stad Cochin genadert. Hier vonden wy maer een weynig van ſtrant / en onder het ruym / dog luſtig lommer rijk Kokus-bos, een groote Kerk / dooz de Portugeſen ter eeren van Sant Jago gebouwt / en rontom heen met een goed getal vermakelijke Wooningen omringt ; 's mozgens dees land-ſtreek heel playſant en volk-rijk vonden. Ook waren d'Inwoonders des mozgens hier van daen gevlugt / dan quamen op 't woozd van hare Na-bueren vzyelijk wederom : en trokken wy nu / alſoo de nagt aenquam / in deſe vlekke / en na Sant Jagos Kerk ; hadden ſeer veel bekijks van mannen / vzouwen en kinderen De Portugeſen waren alreets van hier met hare gereetſte goederen / na de Stad gevlugt ; dies wy de gemelde Kerk geſlooten / dog evenwel haeſt daer in geraekt zijnde / en t'eenemael ledig vonden ; ja ſelfs haer Goden / en ook den Heyligen Sant Jago, ſcheenen van hier / en binnen Cochin geſalveert te zijn : De Kerkelijkſte Wooningen / Cellen / Vertrekken en Tuynen / wierden ook het meerendeel ledig gevonden ; ſoo dat hier geen plundering

Ruſten haer 's nagts in, om en ontrent de Kerke van St. Jago.

dooz de grage ſoldaten en viel : alleenlijk quam een ouden Portugees tegens den avond / met zijn vrouw en ook twee dogters / die ſeer ſchoon en huwbaer waren / dooz ons Leger / en by ons ; vzagende na den Veltheer / dien hy geerne wilde ſpzeken ; wy weſen hem ſtraks de plaets / daer hy den Heer van Goens konde vinden : By den ſelven gekomen zijnde / wiſt te ſeggen / dat hy alhier veel Jaren als vzy-man buyten den dienſt van ſijne Land-ſaten / de Portugeſen, hadde gewoont ; en dat hem in alle dien tijd / met den Oozlog van zijne natie / niet en had willen bemoeyen ; dienvolgens was nu zijn vziendelijk verſoek / datmen tog hem / zijn huysvzouw / en ook vooznamentlijk zijne twee lieve dogters / niet en wilde miſdoen ; maer dat hy ongemoleſteert en geruſtig alhier in zijn wooning / als vooren / het zijne beſitten mogt ; 't welk hem toegeſtaen zijnde / vertrok hy met zijn gezelſchap wederom dooz het Leger na zijn Wooning ; dog quam hy des mozgens andermael by den Veld-heer / daer hy vooz nedervie l/ klagende dat beyde zijn lieve dogters / in den voozleden nagt dooz onſe moedwillige Soldaten waren beſlapen en geſchent ; dog alſoo den goeden man deſe ſielen (die voozſeeker lijveloos waren geweeſt) niet en wiſt aen te wijſen / moſt hy bedzoeft en onvoldaen vertrekken : Dog mijns oozdeels / was den ouden man niet te voozſigtig geweeſt : want ik geloof / dat / ſoo wanneer hy ſijne twee Dogters t'huys gehouden / en niet dooz het Leger / als bzave Juffrouwen aenlokkelijk op gepzonkt / ten toon gevoert hadde / dat ook niet ligtelijk aen haer dit ongeval ware geſchied geweeſt : want het gaet ſomwijl / ontrent en met ſoodanige lichtvaerdige Quanten / (gelijk als veel Soldaten en Bootsgeſellen zijn) na 't Hollands ſpzeek-woozt ; Namentlijk / Dat het ooge niet ſiet, begeert het hert niet.

Het wedervaren van een ouden Portugees, met ſijn twee dogters.

Truk-tafel en Klosbaen

Ons Leger dan / ruſte in deſen nagt op de ſtrant / en rontom de Kerke van

dan Sant Jago. Den Chyrurgijn Majoor / en wy met ons drie Chyrurgijns van 't Leger / koſen by malkander de ruſt-plaets op een Cruk-tafel / die de Portugeeſen, benevens een Klos baen / in de voornaemſte Galderye voor deſe Kerk / aen den ingang deſſelfs hadden gemaekt; daer ons de ligte Kleeren tot een beſchutſel en dekſel / en de elleboogen tot Hooft-kuſſens moeſten dienen.

in de Galderye van Sant Jagos Kerk, door de Portugeſen gemaekt

Aurora begon des morgens vroeg nog nauwelijks te bloſen / of ſtraks ſtont alles ter Wapen togt bereid: en ons klein Leger wederom in een behoorlijk poſtuer / om tegen den vyand aen te gaen; marcheerende onder het aengenaem ſchateren der Trompetten / uyt deſe vermaekelijke Aldea, ter ſtrantwaerts heen. Daer onſe Vloot / ook nu onder zeyl geraekt zynde / met ons digt langs de Strant / nae Cochin ſagen zeylen: om de Stad te Water / en ook te Lande te benauwen. Vonden ons nog maar een kleyne Mijl van de gemelde Stad: waer heen nu met vliegende Vaendelen / ſlaende Trommen / en in ſeer goede ordere voort marcheerden. Sagen een goet ſtuk voor ons heen de Kerke van Sint Jan, die maer een groote Muſſchet-ſchoot / herwaerts van de Stad / op de Zee-kant was gebouwt / in de ligte vlamme ſtaen: vermoeden (gelijk als naderhant ook verſtonden) ſulks den Portugeſen werk te zijn / om te beletten / dat wy niet in de gemelde Kerk en ſouden komen te logeeren / en van daer Cochin aenranden. Evenwel tot dus verre / ſonder eenige tegenſtant / genadert zijnde / ſtont de ſelve nog in de ligte brand / dan wierd door vlijt der onſe eeniger maten gebluſt / ſoo dat wy te nauwer noot / hier en daer in de Galderyen / Cellen / en Buyten vertrekken / wat ſchuyling vonden. Dog was de Kerk het meerendeel afgebrant / alhoewel (immers na 't ſcheen) deſelve tamelijk groot / ſchoon / en met loutere ſteene Muuren te voren hadde gebrouwt; zijnde rontom nog met een dikke Muragie / als een Fortreſſe beſlooten / die van onder de groene Kokus-boomen, tot op de ſtrant ſijn eynde nam; de welke van de Portugeſen ook met een Af-ſnijding / van Paliſſaden en Loop-graef / tegen 't aen-naderen van de onſe / verſeekert vonden; hebbende voorgenomen / na 't ſcheen / om ons hier te keeren: 't welk haer nu (ſig ſelfs te zwak oordeelende) grootelijks was gemiſt; want dees Af-ſnijding ook ons wel dienden / vermits den Veltheer die tot de bequaemſte Water-plaets quam uyt te kieſen: daer al wat dienden / gevoegelijk uyt de Vloot te Lande gebragt kon werden / ſonder dat den vyand (door ſijn eygen werk aldus geabuſeert / ſulks magtig was te verhinderen. Tot dien eynde quamen ook onſe Scheepen hier nu ſoo na by ten anker / als doenelyk was.

Den Schryver ſijn Regiment en nagt ruſt in St. Jago.

De Hollanders marcheeren wederom voort.

De buyten Kerk St. Jan, door den vyand in brant geſteeken;

dog wort nog eeniger maten door de Nederlanders gebluſt.

Wy trokken toen over een vlak Velt / ſonder Boomen / in het geſigt der Portugeſen, die van des Stads Bolwerken / Muuren en Wallen / met Muſquetten en grof Canon ſoo vreeſſelijk naer ons ſchooten / als of ons t'eenemael wilden vernielen / dog waren ſy voorſigtig / want ſchooten meer Boomen als Menſchen onder de voet: door dien haar grootſte koegels 't meerendeel agter ons in het geboomte neder vielen. Dus trokken wy voor de oogen onſer vyanden / met vliegende Vaendels / tot digt onder de Muuren der ſterke Stad Cochin; daer langs de ſelve / Landewaerts heen / een digte Boſſchagie / van ſeer hooge ſchaduw-gevende Kokos-boomen, dervoegen vonden geplant / dat ons tot aen de Wallen der Stad genadert

De Hollanders komen tot onder de Muuren der Stad Cochin.

nadert ſagen / eer ſulks ter degen wiſten. Dies trokken wy weder een weynig te rug / om niet ſchielijk beſet / of overrompelt te worden ; en ſloegen ons in de groente / onder het lommer-rijk Kokos-boſch, om van wegens de groote hitte wat te bedaren / een weynig neder.

Kieſen de march, met 2 Brigades van 't Leger, na het Palleys der Koninginne van 't Land Cochin.

De Stad Cochin was de grootſte Stad / naeſt Goa, die de Portugeſen nog in Ooſt-Indiën beſaten ; zijnde niet breet / maer in lengten ontrent een half uur gaens / te landewaerts in: daer heen ook het Hof van d'oude Koninginne van 't Malabaers Cochin, als ook de voornaemſte Pagode van de Heydenſe Malabaren , niet verre van een bequame Water-plaets / gelegen was; daer de meeſte Nairos van het Koningryk Cochin, door het beſtier des oude Vorſtin / en het aenmoedigen van de Portugeſen , haer conſiderabele Troepen by malkander / tot een bymachtig Leger ; quamen t'ſaem te rukken / om de onſe te overrompelen / of ten minſten als Helden onder de oogen te ſien ; alhoewel dat haer was aengedient / dat wy de Wapenen tegen de Portugeſen , en niemant anders / voerden ; dat de Vorſtin / nog niemant der Nairos , of Inwoonders / door de onſe eenige vyantſchap ſoude geſchieden / ſo wanneer dat haer maer quamen ſtil te houden. Maer deſe dul-koppige Nairos, naer geen reden willende hooren / quamen / alhoewel anders den Portugeſen geheel afgunſtig waren / nu door het aendringen deſſelfs / buyten eenige nootſaekelijkheyt / ſig ſelfs in deſen Oorlog in te wikkelen / daer ſy voeglijk hadden konden buyten blijven; rukkende ſoo verwoed / als onbedagt / hare voornaemſte Macht by een / om ons (waer 't doenelijk) ſchielijk van agteren te beſpringen / en vaerdig te vernielen. Dies drong nu den meer-gemelden verdreven Koning van Cochin, onſen vrient / inſtantelijk daer op aen / dat wy niet dienden op Cochin, yets te beginnen / voor en al eer deſen grooten hoop Nairos waren op-geſlagen : om ſoo van die kant ſeeker te zijn / en de Portugeſen in Cochin deſſelfs hulp / toevoer en aſſiſtentie / te beletten. 't Welk dan ook den Heer van Goens ſoo nootſaekelijk keurde / dat van ſtonden aen / met twee derdendeelen van 't Leger / dog met een ſtille Trom / derrewaerts heen marcheerden ; daer komende / vonden het als verhaelt. Aenſtonts ſtelden de Nairos haer ten tegenweer ſchrap / en vielen even als uytgelaten / dul / en uytſinnig / met een geweldige furie tot ons in : te ſtouter zijnde / door den ligt-hoofdigen Amphioen ; ſtonden daerom als palen / en weeken voor geen Koegels / Spietſen / nog blanke Zabels / voor en al eer ter neder wierden geveld. Dies deden ſy geen kleyne ſchade onder ons volk / met eenige Stukjens grof Canon / * Zeep-meſſen / Lont-roers / en andere geweer ; ſoo dat al veele van onſe brave Soldaten quamen te ſneuvelen / die of dood geſchooten / of neder-gezabelt wierden ; andere / zware quetſuren bekomende / geraekten in onſe handen : die wy alhier / geduurende de bloedige Furie / verbonden. De ſtrijd geſchiede om en ontrent het Koninglijk Paleys / het welk van kalk en ſteen ſeer hoog / met loutere Kamers en Vertrekken / was gebouwt. Ten laetſten deſe hartnekkige Nairos, door het dapper aendringen der onſe / en veelheyt van dooden / genootſaekt zijnde te wijken / vlogen (volgens hare coſtuyme) in groote meenigte na de Pagode, en tot in dit Koninglijk Hof : van daer / in de tegenwoordigheyt

Reſcontre tegens de vyandelyke Macht.

Geraeken in een ſeer hevig gevecht.

Het Leger der Nairos word geſlagen.

Het overſchot vlucht na de groote Pagode, en het Palleys.

* Zeep-meſſen, of groote Slag-ſwaerden , met lange hegten of handvatſels , daer aen de beyde handen gebruykende , kappen vreeſſelyk onder den hoop.

digheyt des Vorſtins / en door de wijt-open ſtaende oogen des blinden Afgods / diens hulp verhoopten / wederom vinnige tegenſtand betoonden / maer alom niet; den Afgod ſcheen grootelijks vertoornt / of ongevoelijk van een anders ellende / en als van ſteen te zijn / daer d'onſe nogtans geſtadig avancerende / met een geweldige furie tot de Pagode en het Palleys indrongen : hier ging het ſeer heet en heftig : de Nairos ſtonden als paelen; en d'onſe en weeken niet / maer kapten en ſchooten geweldig onder den hoop / tot dat de vyanden haer eyndelijk vonden gedwongen de Zaelen en Kamers te ruymen / ter venſteren uyt te ſpringen / en ſoo nog hun lijfs-behoudenis door de vlucht te ſoeken; dog wierden vele ter nedergeveld : daer op d'onſe voort meeſter van dit Vorſtelijk Hof / en des ſelfs vaſtigheyd wierden.

/doen dappere wederſtant:

krijgen de nederlaag.

De Nederlanders veroveren het Palleys des Koninks.

In deſe bloed-ſtorting waren ontrent de vier hondert Nairos geſneuvelt; de Lijken lagen hol over bol / en met groote hoopen over malkanderen heen geſtapelt; de wanden waren van 't bloed geverft / en met breyn beſpat : de wegen rontom de Pagode en 't Vorſten Hof, lagen met des vyands dooden bezaeyt. Ik ſag een Soldaet ſijn Rapier uyt rukken / en aen een Nairos, die met quetſuren beladen / de geeſt gaf / nog eenige ſteeken geven : hem beſtraffende / gaf my ten antwoord ; wel waerom niet / die honden hebben my de Neus afgekapt / dat ook de waerheyt was ; dog bragt ik hem door de Kunſt en vleeſch-groeyende Medicijnen / nog al een redelijk ſtompjen aen. Onder des vyands dooden wierden ook eenige van de voornaemſte Overſten / ſoo van het Koninkrijk Cochin , als ook uyt naburige Rijken landewaerts in getelt ; de reſterende magt der Nairos, was verſtropt en wijt en zijts door kruyken / heggen / poelen / en paggers / 't gevaer ontvlucht.

Verſchrikkelykheyt van deſe Battalie.

Veelheyd der dooden en gequetſten.

Wraekgierigheyt van een ſoldaet.

Wy vonden in dit verovert Palleys veel grof Geſchut / Kruydt / Loot / Slag-ſwaerden / Lont-roers / en andere Materialen ten Oorlog dienſtig : ſommige van ons volk / die de knap-handigſte waren / kregen ook luſtig buyt / als Oor-verſierſelen / Goude Ringen / Ketens / Diamanten / &c. Alhier ſag men de begeerlijkheyt van Adams kinderen : want Oor-lellen en Vingeren van de geſneuvelde Nairos , wierden geſwint en heel vaerdig afgetornt / om ſulk een aengename ſtoffe te bekomen. De verſlagene van den vyand / eerlang om geen ſtank te verwekken / in groote kuylen op een gedompelt / en voort met aerde gedekt : de vrouwen nog andere Malabaren alhier woonachtig / als Ambachtsluyden / Boeren en Viſſchers / wierden in hare Perſoonen / Familien / Huyſen en Goederen / ſelfs in deſe furie / niets ter werelt (mijns wetens) van d'onſe beſchadigt; ook waren die 't meerendeel niet gevlucht; de manſperſonen / ſittende hier en daer aen de wegen / ſagen van verre dees bloedige actie goeds moeds aen / en ſcheenen ſig weynig / om het verlies der Nairos , te bekreunen : alleenlijk d'oude Koninginne van het Malabars Cochin , wierd door den Vaendrig Jonkheer Hendrik van Rhede gevangen genomen ; dewijl die de Portugeſen ſoo gunſtig / als ons vyandig was geweeſt ; dog ſchonk haer den Veltheer het leven / en men tracteerden haer wel : te meer / van wegens de goede voorſpraek des Konings / onſen Vriend / dien het (gelijk als boven verhaeld) ſijn Moeye was; echter hielt men haer voorts in goede verſeekering / meer

De Nederlanders bekomen veel Buyt.

Hoe de onpartijdige Malabaren in deſe furie haer komen aan te ſtellen.

De Swarte Koningin van Cochin wort door den Vendrig Hendrik van Rhede gevangen. Beſchrijving van haer perſoon.

om dat haer niet en betrouwden / als om hare schoonheyd ; want het was een oud en leelijk wijf dog met Goude ketenen en kleynodien verciert/ die wonderlijk op haer swarte vel af-staken. 't Palleys wierd door den Heer van Goens, aen onsen getrouwen vriend / den meergemelde Konink van Cochin geschonken / dog liet men evenwel twee van onse Compagnien Soldaten / tot besetting daer in blijven.

Het elfde Hoof-stuk

Den vyand der stad uytvallende, werd wederom binnen gedreven. Des Schrijvers avontuer met de gequetsten. De *Hollanders* doen een bloedige storm op de stad *Cochin*; worden afgeslagen ; houden de Voor-stad in. Vangen op 't spoedigst de Belegering aen, verkiesen de Kerke der *Sant Thomas* Christenen tot een Hospitael voor de gequesten. 't Vervolg der Belegering. Kloekmoedige dapperheyd weder-zijds betoont. Den Koning van *Cochin* in sijn Rijk hersteld De *Hollanders* worden van meer vyanden gedreigt, en genootsaeckt hare Belegering te staeken : Breken op. Af-trek des Volk, en behouden aenkomst aen de Schepen. Den *Zamorijn* met sijn Adel besoekt den Velt-heer, tot verscheide mael in de Vloot.

Wedervaren des Schrijvers met de gequesten.

BY dese bloedige Actie vonden wy Chirurgijns van 't Leger / ons tegenwoordig / om de gewonde van stonden aen met de bequaemste middelen by te staen ; en kregen aldus tot buyt / ontrent de vijftig swaare gequesten onder handen / die in haer bloed gewentelt / wy soo vaerdig en seeker als doenelijk was verbonden / en lieten haer al te mael door de Ceilonse Lascarijns van daer na beneden / tot de kerke van 't Sint Jan af-dragen. Onse dooden / waer van de sommige schrikkelijk waren gezabelt / wierden aenstonts in groote kuylen begraven ; dog hadden wy nauwelyks hier gedaan / met onse gequesten te verbinden / of eenige boden quamen te post en heel snellijk uyt de andere Brigade van 't Leger / 't welk digt onder de mueren der Stad gelaten hadde / met tyding dat de Portugesen op deselve waren uytgevallen / om die / terwijl hier tegens den vyand besig waren / te overrompelen / en voorts neder te maken ; dog dat de uytvallers niet alleen door d'onse gestut / maer wederom binnen gedreven waren; hebbende onse Batavieren geen dooden / maar alleen eenige swaare gequesten bekomen / die nootsaeckelijk dienden verbonden : dies wiert ik van stonden aen derrewaerts heen geordonneert / om ook de selve de behulpsaeme hand te bien / dien ik digt by de mueren der Stad Cochin gevonden hebbende / voort verbond / en liet haer ook na de Kerke van Sint Jan af dragen ; daer in de voor-nacht al de gequesten by malkanderen kregen; dan vonden aen dese plaets kleyne gelegenthepd / om den selven wel te doen. Dewijl die het meerendeel onder den blauwen Hemel / van wegens den vorigen brand / loogeeren mosten / en niets te veylig door over-

die, op de tyding dat den vyand is uyt de stad gevallen, derwaerts heen gesonden wort.

Den vyand weer binnen gedreven.

Sober Logiment der gequesten ontrent de kerke van St. Jan.

overhangende ſtukken van mueren/ daeken en gevels/ die dreygden van boven neder te komen: ook quam nu de voordere Macht/ van het verovert Palleys/ weer by ons; daer ſig de menigte in de groente nederſloeg.

Ons aengaende/ waren/ alhoewel door het marcheeren niet weynig vermoeyt/ nog evenwel deſen geheelen nagt beſig/ om de gequetſten (die jammerlik waren miſhandelt) behoorlik waer te neemen: ſettende 's morgens vroeg de ſommige/ dien het de hoogen noot quam te vereyſchen/ hare afgeſchooten of t'eenemael vermorſelde Leden/ voort behoorlik af/ om ſoo tot een goede kuer te komen. Stelden ons daer op weer andermael ſchrap/ alſoo den Veltheer (dog in ſtilte) ons liet de weet doen/ dat hy nog deſen dag meende een ſtorm op de ſtad Cochin te doen; ons van ſijne intentie/ (volgens ſijne voorſigtige gewoonte) dies aengaende/ tijdelijk adverteerende/ om ook op ſulks verdagt en vaerdig te zijn. Bereytſelen om de ſtad Cochin te beſtormen

Onſe tijd was alhier voor Cochin ſeer kort/ de regen-Mouſſon wel haeſt op handen/ en onſe Macht te ſeer geſmolten/ en al te kleyn om in dit open Veld ons lang te avonturen: dit porden en drong den Veltheer aen/ om door een ſpoedige force (waer 't doenlijk) Cochin te bemachtigen. De verovering van het Vorſten-hof/ maekt een meerder moed en grooter couragie onder d'onſe/ om uyt te werken 't gene/ waer toe een meerder magt en getal des volks wierde vereyſcht. Aen het eynde der Stad Cochin, ſcheen niet alleen yet voordeeligs; maer ook ſelfs de kans een bequame gelegentheyt aen te bieden/ om door een manhaftige ſtorm binnen de ſtad te geraeken.

Het was nu des Sondaegs 's morgens vroeg/ als dit gereſolveerde ook aenſtonts ten effecte wiert aengevangen. 't Gebed was/ eer den lieven dageraet begon door te breeken/ alreets gedaen. Den Capiteyn Major Pieter Was, kreeg ordere/ en nam aen/ de Voor-troep aen te voeren; dog dreygde en ſammelde men ſoo lang/ tot dat de ſtralen der Son het aertrijk branden; als wanneer toen/ aen een andere kant der ſtad Cochin, door d'onſen/ een looſen allarm wierde gemaekt/ en ter beſtemder plaets ook furieus aengevallen: dog was den Vyand van ſtonden aen op ſijn hoede; werdende onſen aenval/ ook eerſe begon/ gewaer: komende op het allarm-geraes der klokken en trommelen/ ſoo geweldig op onſe beſpringers aendringen/ dat de ſelve byna van rontom haer vonden omcingelt; dewijl die reets over eenige oude muragien/ tot in de voor of oude Stad waren geavanceert; ſoekende onder 't gedurig charſeeren door te breeken/ om meeſter van het Cochin te worden; het welk alhier/ van wegens eenige oude muuren en vervallene timmeragien/ ſcheen het alderſwaksſte te zijn: waer over onſe Helden nu voortgeſpat weſende/ eenige huyſen der Portugeſen inkregen: daer nu door luſtige tegenſtant des vyants/ hevig wiert gevogten; dog drongen de onſen al voort/ en meenden ſommige die te voorbarig waren/ al meeſter van de Stad te zijn; dan vonden het haeſt heel anders: want den Vyand de brand in eenige huyſen/ daer in d'onſe waren geavanceert/ gekregen hebbende/ ſoo veranderde voort de kans niet weynig: en vonden haer d'onſe tuſſchen de oude muuren/ vuur/ vlam/ en rook/ en door de Portugeſen, diervoegen beſet en rontom ſoo benart/ dat niet weynig in 't naeuw geraekt zijnde/ genootſaekt waren/ om met de blanke Sabels in de vuyſt/ te rug en wederom af te wijken. Hier was De Hollanders doen een hevige ſtorm op de ſtad. Krygen de voorſtad en eenige buyte werken in. Beſtormen de Stad: Dog werden, door de tegenſtant der Portugeſen, afgeſlagen, en gedwongen af te trekken.

nu soo grooten voorsigtigheyt in de aftogt / als in den aenval noodig. Den manhaften Capiteyn Major Pieter Was, wierd met twee koegels soodanig getroffen / dat straks de geest gaf. Den Heer R. van Goens, wiert tegens den Gouden haek van sijn Hoed geschooten / het hayr gezengt / dog andersints niet beschadigt. Den Heer Commandeur Adriaen Roothaes was in groot gevaer / als ook andere helden ; dog drongen eyndelijk d'onse geweldiglijk door de brant en furie van den vyand heen: dwongen de Portugesen ruym te staen / om haer door te laten. Gelukkiger liep dan nog dese rescontre af / dan het een weynig te vooren geschapen hadde gestaen: evenwel waren veel dappere Mannen gesneuvelt / en geen kleyn getal gequetsten wierden ons toegebragt; daer van de sommige een arm of been stukken / of t'eenemael afgeschoten waren / die wy in dese furie met geen kleyne perijkelen verbonden.

Capiteyn Pieter Waes en vele dappere mannen gesneuvelt.

Hollanders houden de voor-stad in.

Wy trokken / aldus begroet / een weynig af / en hielden een kleyne gedeelte van de voor-stad in. De verswakte Leger-magt wiert toen andermael in dryen verdeelt: en besloot men nog door een korte Belegering / Cochin soo te benauwen / dat men door sulks yets goets verhoopten uyt te werken. Van stonden aen wierden met lustigen yver / Schoppen / Spaden / Houweelen / Blinden / Schans-korven / Koegels / Canon / Muur-breekers en Bomben / aen Land gebragt / Batteryen / Loop-en Naek gravẽ gemaekt / Mortieren en grof Canon geplant / en furieus op de Stad geschoten. Den Bevel-hebber Adriaen Roothaes, legerden hem ontrent de Storm-plaets by de Rivier / aen het eynde der Stad Cochin. Den Heer Commandeur Ysbrant Godskens, ontrent de Zee-kant / langs heen de Kerke van Sint Jan: en den Veltheer in 't midden ontrent S. Thomas Kerk; die van de Portugesen op een vermakelijk pleyn / vry groot en hoog van Kalk en Steen / volgens hare prijsselijke gewoonten voor de S. Thomas Christenen (van de welke dat wy naderhant spreeken sullen) was gebouwt / die hare Godsdienst in de selve hadden bevestigt. Dese Kerk koos nu den Veltheer voor ons uyt / om daer in het gequetste volk behoorlijk waer te nemen; staende (gelijk geseyt is) ontrent in het midden van onse wijt-uytgebreyde verswakte Leger-magt. Hier lieten wy straks de sieken / (diens getal dagelijks toenam) en al de gequetsten in brengen: en maekten wederom onse Medicinale Winkel voor het Autaer. Want ongemeen vaerdig ging 't werk van onse Belegering voort / om alles te voltooyen ; al schoon de kloekmoedige Portugesen, door gedurig flankeeren / het selve sogten te verhinderen. Wy / daer-en-tegen bouwden nu van drie vaste Batteryen / digt by de Stads muren tegens den vyant opgeworpen / met halve Kartouwen soodanig op 't sterke Cochin, dat Wallen / Toorens / Huysen en Kerken seer beschadigt wierden: Verscheyde mael schoot men des vyants Canon uyt de Affuyten onder de voet : dog mannelijk toonen haer ook de Portugesen, stoppende straks / als wy een Bresse geschooten hadden / de selve wederom toe: en (na het scheen) soo vast als vooren: bonsende hevig op ons / treffende menig braef Soldaet. Meest alle dagen wierden eenige van onse Helden (die alhier schaers en dierbaer waren) dood geschooten / of swaerlik gewont / ons toegebragt. Somma / hadden genoeg te doen / om nagt en dag dees arme menschen waer te nemen. Den Godvruchtigen Predicant D. Philippus Baldeus, een

Vangen op 't spoedigste de Belegering aen.

De Kerk der S. Thomas Christenen, tot een Hospitael der gequetsten verordineert.

De Nederlanders Begraven haer dicht onder Cochin.

Maeken Loopgraven en Batteryen.

Flankeren hevig op de stad.

een Man getrouw / yverig / en onvermoeyt in 't werk des Heeren, quam alhier tweemael 's weeks (namentlijk Sondaegs / en des Donderdaegs) in dese Kerk (daer wy met alle de gequetsten ons onthielden) een troostelijke Predicatie doen: behalven Krank-besoekers / die alle morgens / en des avonts / het Gebed voor de gewonde deden / en voorts ontrent de selve ook hun vordere plicht waer-namen; alles tot troost / behulp / en heyl / der neder-geslagene arme lijders. De Portugesen middelerwijl / en sommige Overloopers / riepen (even gelijk uyt Cranganor) ook van de Wallen van Cochin de onse heel versmadelijk toe: daer op eenige van ons volk haer wederom met gelijke munt betaelden; maer haest wiert sulks aen onse kant / door den Heer van Goens verboden: op dat niet onder het selve / yet nadeeligs quam te geschieden.

Prijsselijke ordre, door den Velt-heer in 't Leger, en tot vertroostinge der gequetsten, aengestelt.

Overloopers hunne quaetaerdigheyt.

Ondertusschen quamen ook dagelijks een goet getal Malabaren (Onderdanen des Konings / onsen vrient) by ons in 't Leger: brengende veelderhande Eet-waren / Gewassen / en Fruyten / te koop; maekende hare Markt-plaets op het vermaekelijk Pleyn / rontom de Kerk / daer wy met onse gequetsten in woonden; daer sy van alles goet koop aen ons verkogten. Hier wiert nu ook onsen vrient / den rechten Konink van 't Malabaers Cochin, 's Lands Ingesetenen voor-gestelt; de welk hem / met een groote blijdschap en toegenegentheyt / wederom tot haer Vorst en Konink hulden / en voorts getrouwigheyt quamen te belooven. Daer op wiert hy van onsen Veltheer veel geluks gewenscht: en door ons Leger / als ook by zijn Onderdanen / voor Konink van 't Koningrijk Cochin erkent. Hy hadde nu veel Tamboryns / Speel-luyden en Lijf-trawanten / behalven sijn aensienelijk Hof-gesin / by hem; die alle met Lancien / of Schilden en blanke Sabels / en ook met Schiet-geweer gewapent / hem eerbiedelijk quamen agter na gevolgt. Desen Konink was nu vry kostelijker als ordinaer / met fijne witte Catoene Lywaet-kleederen aengedaen: zijnde met loutere Goude Ketenen cierlijk omhangen / en met schoone Klenodien verciert. Hy wist hem by den sijnen niet alleen minsaem / maer ook ontsaechelijk aen te stellen / houdende voort zijn Hof in het Paleys / het welk de onse de vyandlijke Nairos afgenomen hadden.

Het Leger wort door de Onderdanen des Konings van Cochin gespijsigt.

Den gemelden Koning word door den Veltheer, wederom in sijn Rijk herstelt.

Sijn staet en heerlijkheit.

Terwijl wy nu met onse Werken / die van de Stad hoe langs hoe nader quamen / soo kreeg den Veltheer tijding / dat den Koning van Percatti, of Porca, sijne gewapende Troepen in aller haest by malkanderen rukten: om de onse / met een Leger van ses duysent Mannen / van agteren (daer wy t'eenemael open lagen) te bespringen / en (waer 't doenelijk) ons / met hulp der Portugesen, geheel te ruineeren. Welke tijding soo waerachtig wiert bevonden / dat den Veltheer ons in de Kerk der St. Thomas Christenen / langer niet en vertrouwde; dies stelde men voort / en in aller haest / een ligt en lugtige Hospitael / binnen de Muuren / op 't Pleyn der Kerke van St. Jan, voor ons toe. Vonden ons ondertusschen in groot gevaer / van door de vyandelijke Malabaren van Porca, die alreets (gelijk men riep) in aentocht waren / overrompelt / en met alle man by nagt vermoort te worden / alsoo ons Leger nu digter onder de Stad / en wy met alle de weerloose gequetste / alhier seer lichtelijk konde besprongen worden. Eyndelijk wierden ons door den Veldheer twee

De Nederlanders worden van meer vyanden gedreygt.

Den Koning van Porca rukt sijn Magt by een, om de onse van agteren 't overvallen.

't Gevaer des Schrijvers, en den gequetsten.

Vaendelen Soldaten/ tot bescherming toegevoegt; dan sulks kon weynig helpen: waren des nagt in het grootste gevaer/ en genooten in de kleyne nagt-rust weynig rust: slapende met een loutere Zabel aen de zy. Dog haest verhuysden wy van hier/ met al de gequetsten/ na de Kerke van St. Jan; daer wy ons in 't nieuw-gemaekte Hospitael/ digt by de strant/ ter nedersloegen.

Maert 1662. Drie volle Weeken dan nu met ons grof Canon op de Stad gedondert hebbende/ soo liet den Veltheer/ door een Trompetter/ dit spijtig Cochin op-eyssehen; dog het antwoort des dapperen Gouverneurs Ignatio Sermento, was: Dat, dewyl hem de bescherming deser plaets was aenbevolen, dat hy nog lang die verhoopte voor sijn Heer en Meester, den Koning van Portugael, te bewaren. Waer op aenstonts weder even heftig op malkanderen wiert geschooten.

Den Veltheer doet de Stad Cochin op-eyssen, dog te vergeefs.

Dog nu kregen de Portugesen by klaren dag een merkelijk Secoers van Volk/ en vordere krijgs behoeften uyt Goa, binnen de Stad Cochin; dat ligt konde geschieden/ door de bequame gelegentheyt der binne-lantsche Rivieren/ en soete Water-stroomen/ die wy/ door schaersheyt van volk/ niet konde besetten/ als wel behoorde. Aenstonts wierde op sulks by de Belegerde van Wallen/ Bolwerken/ Torens en Muuren/ veel Vlaggen/ Wimpels en Vaendels/ om hoog gesteeken; rontom het grof Canon gelost/ en door het luyden van Klokken/ groote vreugde betoont. Dese slagboeg viel den vyand niet weynig toe/ en ons tegen. Den Veltheer hielt krijgs-raet/ om te besluyten/ wat 't noodigst diende gedaen: want het begon ons aen vele dingen te ontbreeken; het regen-saysoen begon vroeger als ordinaer ons by te komen; de Winter was op handen; en kreeg men/ door soo veel geleden ongemakken des volks/ veel sieken; soo dat ons Leger/ door het bemachtigen der Steden Coulang en Cranganor, en op het Eyland Vaypyne, de Vastigheyt Nieuw Orangien, en desselfs vereyschte Guarnisoenen/ niet weynig zijnde gesmolten/ voor tegenwoordig geen 1400. Mannen sterk bevonden wiert; soo dat ons nu/ benevens de magt/ de moed ontviel/ om in dese Belegering Meester van Cochin te worden: voornamentlijk in het overwegen van de wisselvalligheyt van den Oorlog/ de schaersheyt van Lont/ en andere noodige krijgsbehoeften: het Secoers der Portugesen binnen Cochin, &c. Men verwagten het Jagt de Kabbeljauw, met Oorlogs-tuyg van Choromandel, te vergeefs. Den swarten Koninck van Porca, lag maer weynig Mijlen agter ons/ met sijn aen-groeyende Troepen/ gereet en vaerdig/ om ons by nagt/ of anders/ op 't lijf te vallen. Somma/ 't was met ons hoog tijd om door te gaen/ soo wanneer wy geen verder ongelegentheyt en sogten: daerom koos men een kort beraet/ en voor het noodigst/ tegenwoordig op te breeken/ en de Belegering te staeken/ tot dat een beter gelegentheyt sig quamen te openbaren. Vaerdig wierden/ op dese resolutie/ alle swaere beslommering van Lant na boort gebragt/ als ook het grof Canon/ Mortieren/ en andere materialen/ die men op Vlotten/ by nagt/ en in aller stilheyt aen de Scheepen kreeg. Dog niemant en scheen dit werk minder te behagen dan Matroos/ die/ vlammende op den buyt/ niet wist wat sulks beduyden mogt; dog haer wijs gemaekt zijnde/ dat men nog andermael de Stad Cochin eens wilde bestormen/ en vermits d'on-

De Portugesen krijgen by klaren dag een merkelijk Secoers in Cochin.

Vreugde-tekenen der Belegerde, over het selve.

De Hollanders worden genootsackt hare Belegering op te breeken, en voor ditmael van de Land-zijde Cochin te verlaten;

't Welk op de voorsigtigste wijse gelukkig geschiet.

d'onſeekerheyt van den uytval / de voornaemſte beſlommering wierde na boort geſonden; dog Matroos / de ſnof in de neus gekreegen hebbende / ſchudden het hooft/ ſeggende volgens hun gewoone civiliteyt / en Hooſſe Complimenten: Ja, ja, wy ſien het wel, wat duyker ſouden wy ſtormen, wy ſchueren ons gat; nu krijgen wy niet een bruy. Sy rooken te meerder lont / als wy ten laetſten met alle de gequetſten wederom na de Vloot vertuysden: daer wy (volgens ordre van den Veltheer) het Schip Vlieland tot ons Hoſpitael verkoſen. Al de ſware beſlommering dan Scheep geraekt zijnde / ſoo was nu een groote voorſigtigheyt van nooden / om ſonder ſchanden of ſchaden af te trekken / en met al het volk behouden aen de Schepen te geraeken. Op ten tweeden Maert, tegens den avont / ſtont dan yder gereet en vaerdig / om met een ſtillen Trom Cochin te beſtormen; dog onſen wijſen Veltheer hadde wat anders in den ſin: latende ſijn volk in ſtilheyt na de ſtrant marcheeren / daer in kleyn Vaertuyg zijnde geſtapt / quamen alle geluktig en behouden aen de Schepen. Alle de Magt geraekt behouden aen de Schepen.

En dat op de Portugeſen niet te ontijdig ons vertrek vernamen / ſoo verdienden / en kreeg een Jode een goet ſtuk gelts / met in deſen nagt de klok / als voren / te ſlaen; ook was den Conſtapel van het Schip de Muſſchaet-boom, Hendrik Boerdorp, aen Land gebleven: maekende den gantſchen nagt / door onſe ontvolkte Batteryen en Trencheménten / niet weynig de bravade / roepende: Wie daer? Ronde. Stae Ronde; Corporael, &c. volgens d'ordinare krygs-gewoonten: wetende ſoo op yder woort ſijn ſtem te veranderen / dat de ſelve door verſcheyde perſoonen ſcheen te geſchieden; dog pakten hy hem des morgens vroeg na ſtrant / en quam ook behouden aen boort. Toen over de gantſche Vloot het volk gemonſtert zijnde / wiert niemant / als een eenige ſwarte Slaef / vermiſt.

Aldus vertuysden wy tot ons hertelijk leetweſen / van voor de ſterke Stad Cochin. Het was op den derde Maert al ontrent den middag / eer dat de Portugeſen bevonden / dat de Stad van ſijne Belegering was verloſt; en hoe dat wy / ſonder adieu te ſeggen / voor ditmael waren geſcheyden. Sy daer op uyt-getrokken zijnde / ſtaeken alle het overſchot van onſe Werken in de brand: ligtelijk vreeſende voor onſe weder-komſt / die niet voor in het aenſtaende Jaer geſchiede; dog niet wederom ſoo als nu vertrekkende: waer van hier na een weynig geſeyt ſal worden. Wy ſagen des anderen daegs / hoe dat de verloſte Portugeſen van vreugde hun grof Canon los branden / en by na van alle wegen Vlaggen en Wimpels lieten waeyen. De Stad Cochin 's jaers daer aen door de Nederianders veroverr.

Wy dus wederom in de Vloot geraekt zijnde / verzeylden met alle de Schepen een weynig / tot dat voor de ſterkte Nieuw Orangien ten anker quamen: daer in den Veltheer den Hooft-hopman Pierre du Pon, een dapper Helt / voor Opper-bevelhebber ordineerden; dien hy (met ſeven hondert Mannen tot Guarniſoen) beval / de Stad Cochin ſoo veel te benauwen / als doenelijk was. Wy ſetten de ſelve uyt de Vloot / Krijgs-voorraet / Proviand / en wat nootſaekelijk dienden / by; waer op wy / met het meerendeel der Vloot / verzeylden na Cranganor: daer vijf hondert Mannen tot Guarniſoen in wierden geſchikt / benevens Kreys- en Levens-middelen: en tot Opper-hooft / den meer-gemelden Verſpreet, om Cranganor tegens den aenval der Portugeſen te beſchermen. De Vloot komt voor de Sterkte, Nieuw Orangien ten anker. Order aldaer geſtelt, om de Stad Cochin te benauwen.

Den Schrijver word wederom op 't schip de Musschaetboom geordineert.

De gequetsten nu meest genesen / of buyten perijkel zijnde / soo kreeg ik ordere van den Veltheer / door den Chyrurgijn Majoor, (die nog een jaer in dese Landen verblijven soude) dat ik my wederom op de Admiraels Schip / de Musschaet-boom, soude verboegen / om daer de opper Chyrurgijns plaetse waer te nemen; ten eynde / om met den Heer Rijklof van Goens de wederom reyse na Batavia te doen; 't welk van stonden aen soekende na te komen / schepde ik van de vrienden en goede bekenden op Vlielant, en geraekte wederom op de Musschaet-boom aen Boort; daer op ik ontrent vier honderd en vijftig menschen / soo Nederlanders als Cingalesen bevont / waer onder geen kleyn getal sieken / en die met sware accidenten aengetast waren / wierden gevonden; die verlegen om hulp / uytnemende na mijn komst verlangden: soo dat ik hier van d'eene onrust in de andere quam; en nauwelijks in al dit gewoel / des nagts een weynig tijds / om wat te rusten / konde verkrijgen.

Ondertusschen hoorde men dagelijks aen ons Boort / van des morgens vroeg tot des avonts laet / de Trommelen en Trompetten lustig rasen: waer onder dat ook de sware Cascarijns van 't Eylant Ceylon, met haer vermakelijk gespeel op Fluyten / Schalmeyen en kleyne Hoorens / hare genegentheyt betoonden / in het gedurig komen en gaen der voornaemste Helden en Hoofden onser Oorlogs-vloot / als ook die van het Lant quamen / om hare ordere van den Veltheer te ontfangen. Den meer-gemelden Zamorijn, of Keyser van Calichut en het Land der Malabaren, quam ook nu tot verscheyden mael / met zijn onderhebbende Koningen en Vorsten van dese Gewesten van Malabar, den Veltheer aen ons Boort besoeken; zijnde somwijl van geen kleyne Nairos, en Manhaftige Lijf-trawanten omringt en nagevolgt: waer door het op ons Schip meest alle dagen van de menschen crioelden; alsoo niet alleen den Zamorijn, maer ook dessels gevolg / uyttermaten genegen waren om ons heerlik Schip te sien.

Den Zamorijn, met sijn Vorsten, komt een en andermael in de vloot.

Het Twaelfde Hooft-stuk.

Des Schrijvers, voornemen, om een korte beschrijving van de voornaemste *Orientaelse Landen* en *Koningrijken* te doen. De voortreffelijkheyd en groote van *Indiën*. Dessels verdeeling en grens-palen. Vaert der *Nederlanders* op 't *Roode Meer*. Dessels Beschrijving *Mocha*, sijne gelegentheyt, handel, en toeloop des volks. Beschrijvinge van *Medina*, *Talbany*, *Aden*; het Eyland *Zocotora*, kust van *Arabia Felix &c.* *Arabiers*, hare vreemde Conditie, Zeeden en Scheeps-costuymen. Grens-palen, Macht, en Heerlijkheyt van 't Koningrijk *Persien*; dessels beroemde Steden. Beschrijving des Hoofts-stads *Hispahan*; des Konings heerlijkheyt en weeldrig Hof. *Persianen*, haer Stature, Kleeding, Geloof, Zeeden, Costuymen, &c. Vrugtbaerheit des Koningrijks *Persien.*

Des Schrijvers voornemen, om een korte

DUs verre hebben wy onse Reys-beschrijving / soo van Ceylon, de kust va Choromandel, als die van Malabar, eenvoudiglijk vervolgt: en voordagtelik het aenmerkens-waerdige deser Landen

den over geslagen. Om nu, eer wederom na Batavia keeren, een kleyne Beschryving daer van te doen. Wy hebben in 't eerste Boek, in het omswerven door de Oostelikste Gewesten van India, van het meerendeel, of immer de voornaemste Eylanden beoosten Batavia, of Groot-Java gelegen, kortelik gesprooken. In dit Tweede Boek, sullen wy nu den Leser, by het gene van 't Koningrijk Arrakan is gesegt; ook wegens de machtige Landen en Koningrijken, West en Noordwest-waerts van Batavia gelegen, een korte verklaringe doen: beginnende van het Roode Meer; dewijl dus verre de Nederlanders met hare Schepen, hun rijken handel drijven; en soo vervolgens langs de Orientaelse kusten, tot aen Oryxa, bewesten de groote Rivier de Ganges blijvende. Sullende tot het Derde Boek bysondere stoffe sparen; en dan ter occasie der twee reysen van Batavia noordwaerts, ook aen onse goetgunstige Lants-genooten, yet aengenaems pogen te verschaffen. Beschryving van d'Orientaelse Landen en Koninkryken te doen.

Dog niemant hoeft hier een pertinent of lang verhael van alles, ofte van yder Landschap in het bysonder te verwagten; het welk ons voornemen niet is: maer alleen tot een stigtelijk vermaek des Lesers, kortelijk de voornaemste vreemdigheden van dese Orientaelse Koningrijken, Landen, Volken, Dieren en Planten aen te roeren; volgens 't gene door geloofwaerdige oog en oor-getuygen, als eygen ondervinding, ons bekent gemaekt zijnde, wy den nieuws-gierigen Leser verhoopen te vertoonen.

India wort voor het grootste, rijkste en 't vrugtbaerste Land des werelts gereekent; daer de gesontste en playsantste Lantsdouwen, die onder de Zonne zijn, worden gevonden: is al van outs, en selfs ten tijde van Alexander de Groote, bekent geweest, die niet alleen het machtig Koningrijk Persien, maer ook dit groot en machtig Indiën selfs, tot aen de Riviere de Ganges, onder sijn heerschappye kreeg. Dog is nog noyt, als nu, door-kruyst, en alle de Werelt bekent geworden. Sommige hebben vijf duysent Steden, behalven d'ontelbare Vlekken en Dorpen, in 't selve willen optellen. De lengte langs heen der selver buyten-kusten, meynen eenige dat wel tsestig dagen en nagten zeylens van nooden heeft, om van het Oostelijkste gedeelte, tot aen het Westelik eynde te komen. Dog tot een korter en seekerder verklaring, dient maer dit volgende gesegt. Heerlikheyd en groote van Indiën.

India, na de Riviere Indus dus genoemt, wort doorgaens in twee bysondere deelen gedeelt, namentlijk; in India, binnen ofte bewesten de Ganges leggende: van de Persianen en Arabiers gemeenlijk Indostan; of eertijts (na dat sommige meynen) in de Heylige Schrift, 't Lant Havila genoemt: 't welke wederom in verscheyden Koningrijken en machtige Landen wort verdeelt; als 't Rijk des Grooten Mogols, Guseratte, Decan, Malabar, Choromandel, Oryxe, Golconda, Ceylon; mitsgaders de meenigvuldige Eylanden, Maldyvas. Het ander gedeelte, is India, buyten of Oostwaerts de Riviere de Ganges gelegen; welke zijn de Koningrijken en Landen Ava, Arrakan, Pegu, Tanassery, Quedapatana, Malacca, Siam, Cambodia, als ook ontelbare meenigte van Eylanden langs heen der selver kusten, of Zuydeliker en Oostwaerts tot aen Nova Guinea gelegen; daer onder de machtige Eylanden van Groot-Java, Sumatra, Bornea, Celebes, Mindenao, Ceram, Gylolo, de Molukkes, Amboyna, Banda, Solor, Tymor, en andere, worden getelt: waer van de eerste wederom in beroemde Koning- Verdeeling van de Ooster-Indien in India, bewesten of binnen de Ganges, en in India beoosten of buyten de Ganges.

Ff

ningrijken worden verdeelt/ en van malkanderen onderscheyden.

Bepaling van India. Het vaste Land van India, begint dan Westelijk van de Rivier Indus; aen wiens Oever het Koningrijk van Sinde, of Diul, leyt/ en aen de mont der Arabise of Persiaense-Zee; dewijl die tusschen de twee groote Landen/ Persien en Arabien, sig noordwaerts tot op dertig graden strekt: palende wijders westwaerts aen het beroemde Koningrijk Persien; Noord- en noordoost-waerts aen het gebergte Taurus, en 't groot machtige Chyna; wordende van het Oosten en Zuydwaerts van de groote Oost en Indische Zeen bespoelt.

Vaert der Nederlanders op 't Roode Meer. Onse Nederlanders, die tegenwoordig dit groot en machtig India alom heen komen door te kruyssen; varen niet alleen sterk op Suratte en Persien, maer ook met ligte Schepen op 't Roode Meer: van 't welke wy dit weynige sullen seggen.

Desselfs beschryving, groote, Het Roode Meer, beginnende van de Caep Gardefuy, tot Sues, of noordelijkst eynde/ begrijpt een lengte (na sommige meenen) van 380. mijlen; en is op sijn breedste 40. a 45. mijlen wijt: strekkende sig van Sues voornoemt/ tot aen Aden, ontrent zuydoost/ en tot aen Gardefuy oostelijker/ sig losende in de Indisse-Zee.

Sant-plaets, gelegentheyt. Ten Westen leyt het machtig Ægypten, en Zuydelijker het groote Æthiopien; Oostwaerts het Woest en Gelukkig Arabia. Dit Roode Meer valt seer kommerlik te bevaren/ van wegens de meenigvuldige klippen/ ondiepten/ eylandekens/ ruygte/ ried-bosschen/ &c. daer van 't selve rijkelijk is voorsien; wort daerom wel meest by daeg/ en het minst/ of weynig/ by nagt bezeylt: en dient nog egter een goede uytsigt/ soo niet op eenige Zanden of ondiepte willen vervallen. Desselfs Water is helder en klaer/ niet root/ als eenige hebben gemeent/ maer gelijk dat van andere Zeen. De gronden zijn 't meerendeel van wit Zant/ of Corael: 't welk zijnde gevischt/ veel Rariteyten voor de Liefhebbers verschaft/ dewijl de sommige seer volmaektelijk kleyne Boomtjens komen te gelijken. Men kan de gront/ als op de Reede voor 't Eylant Tarnaten, op eenige plaetsen op 5 of 6 vadem diepte perfectelijk sien. Wort door de Arabische Vissers en Handelaers met kleyn Vaertuyg/ dat maer als aen malkanderen hangt/ bevaren. Noordwaerts leggen ter west-zijde de vermaerde Bergen Sinai en Horeb, niet verre van 't Roode Meer, daer de Heere sijn heylige Wet aen Moses gaf: en van de welke datmen lesen kan Exod. 19. vers 3, 11, 18, 20. Exod. 3. Jesus Sirach. 48, vers 7. &c.

Waer de Bergen Sinai en Horeb gelegen zyn.

Steden en Handel-plaetsen in 't Roode Meer. Langs de Land-streek van 't Roode Meer, tot aen het oostelijk eynde/ wierden van outs verscheyde neering-rijke Steden en Handel-plaetsen gevonden/ als Medina, Mocha, Juda, Magora, Zibit, Aden, en andere; dog munt tegenwoordig het weelderig Mocha boven alle andere uyt/ gelegen in het Gelukkig Arabien; wort van de Roode Zee bespoelt; is wel groot en volk-rijk/ dog het grootste gedeelte egter onbemuert: alleenlijk schijnt een kleyne Vastigheyt/ met weynig Canon voorsien/ de bescherming aen dit neering-rijk Mocha te willen geven. De Stad is eertijds van kleyn belang geweest/ wanneer de selve onder den Sequemir ('t welk Heylige Heer beteykende/ zijnde de voornaemste Vorst van het Arabia Felix) behoorde; maer nu tzedert onder de Heerschappye des Turks zijnde geraekt/ is wonderlijk in aensien/ handel en rijkdom toe-genomen.

Gelegentheyt van de Stad Mocha.

Dese

Deſe grote en neering-rijke Stad Mocha, is gelegen op een ſeer dorre en ſandige Land-ſtreek; van agter met eenige Bergen als omringt: daer / van wegens d'onvrugtbaerheyt des Lands / Boomen nog Planten / Kruyden nog Vruchten / komen te groeyen. Goet Water / en Brant-hout / is 'er niet te bekomen / als voor een duere prijs. De Huysen zijn al-daer vry aenſienelijk / na de wijſe der Turken, boven plat / en van gebakken blaeuwen of rooden Arduyn-ſteen gebouwt. De Stad word van Turken, Arabiers, Armeniers, Mooren, Benjanen en Joden, bewoont; dog de laetſte ſchijnen wel 't minſt aldaer geacht te zijn. De Eet-waren worden aldaer uyt Vruchtbaer Arabien, Ægypten en Æthiopien, gebragt. Drie Mahometaenſe Kerken worden in Mocha gevonden; dog nimt de voornaemſte / ſtaende in 't midden der Stad / met een ſeer hooge Tooren boven de andere uyt. Ontrent anderhalf mijl Landwaerts / is ook een Berg / alwaer de Turken ſeggen dat Abraham quam / om ſijnen Soone Iſaac den Heere op te offeren; daer ſy een verdichtſel / van verſcheyde beuſelingen / weten by te voegen. Aen deſe Berg is ook een volk-rijk Dorp / en ruymen Tempel gebouwt: daer de Mahometanen, en devote Pelgrims / hare Offerhanden komen toe te brengen; komende 's jaerlijks met veel duyſende / van by na alle quartieren van Aſia, derwaerts heen gevloeyt / om Mahomets Graf te beſien: want Mocha wort by de Mahometanen heylig geacht. De Mooren varen ook ſterk uyt India, van Malakka, Tanaſſery, Pegu, Arrakan, Bengale, Choromandel en Suratte, op 't Roode Meer: brengende alderhande fijne en groove Indiſche Kleeden / Stoffen / Lywaten van Catoen / Sijde / Indigo / Porceleyn / Gommen / en diverſſe Speceryen / ook Suyker / Gengber / Tabak / Boter / Tarw / Rijs en andere Waren. Alle Jaren varen ook een of meer Konings Schepen op 't Roode Meer. De Mooren krijgen op hunne Schepen (die ſy niet wel en konnen beſtieren) op haer verſoek / van de Ed. Maetſchappy / wel by gelegentheyt Hollandſe Piloten / en tot het Canon Konſtapels / voor eenige Jaren ter leen: want ſy van die beyde niet al te wel zijn voorſien. Stuurluyden heb ik verſcheyde gekent / die by de Mooren veel Jaren aldus gevaren hadden. De Retouren uyt 't Roode Meer, zijn Gom van Arabia, Draeken-bloet / Aloë van het Eylant Socotora, Myrrhe / Civet / Ambergrijs / Saffraen / Quikſilver / Vermiljoen: voorts Camelotten / Satijnen / Scharlakens / Fluweelen / Bloet- en ander Corael / Robijnen / Dadels / Amandels / Wortels daer Craproot af wort gemaekt / en meer andere Waren en Koopmanſchappen. Dus trokken de Mooren niet alleen na dit Mocha uyt devotie / om Mahomets Graf te beſien / maer ook om hare Profijte te drijven / Handel en winſt te doen: vertrekkende van de Kuſt van India, of Suratte, in Maert, of eyndelijk in April, en komen gemeenelijk in September of October wederom / ordinaer met goede winſt. Ook varen niet alleen onſe Nederlanders, Engelſen, Mooren, en andere Volkeren / maer ook de Portugeſen (dog niet ſoo ſterk als wel van outs) van Goa, Dabul, Daman, en andere plaetſen / op 't Roode Meer, met Indiſche en Europiſche Waren / en brengen andere wederom. Ook voeren de Malabaren eertijds / maer nu ſeer weynig / met haer holbollige Schepen op 't Roode Meer, om Handel en winſt te doen; het welk de Portugeſen haer ſoekende te beletten: en deſe Heydens / even als ſtoute Helden gewapent

Deſſelfs Huyſen en Wooningen.

Tempels der Mahometanen.

Sterken Handel en toeloop des volks in Mocha, om Mahomets Graf te beſien.

Hollandſe Stuurluyden varen op Moorſe Schepen.

Sterke vaert van alderhande Natien op Mocha.

zijnde / saten somwijl malkander eens louter in 't hayr. Nog vaert 's jaerlijks 't groote Vragt-schip Mansoury, van 't Roode Meer op Suratte, en wederom van Suratte op 't Roode Meer, door ordre van den Turksen Keyser / die geen kleyn gewin daer af treckt: vertrekkende met een rijke lading / en vol Passagiers geproopt / van 't oost-eynde van 't Roode Meer (daer geen kleyne meenigte Reysigers tot dien eynde by malkanderen vloeyen) na Suratte; keerende weder met Volk / en wel de voornaemste Retouren die Oost-Indiën kan verschaffen / in Januario. Dog en wort Mocha niet alleen

Caffilas, of Carovanen, die op Mocha reysen.

door de Scheeps-vaert / maer ook door groote Caffilas of Carovana, besogt; want de Koopluyden vloeyen by na van alle quartieren des Wereldts derrewaerts heen. Van outs wiert Aden, maer nu dit Mocha, door Schepen en Carovana besogt. De Caffilas komen gemeenelijk in de Maent Maert, van Damascus, Aleppo, Groot Cayr en Alexandria, met eenige duysenden geladen Kameelen tot Mocha aen. Zijn lang / en ordinaer wel twee Maenden onder-weeg; want trekken maer drie of vier Hollandse Mijlen in 't etmael voort / en dat nog dikmaels by nagt / in Maen-licht weder / van wegens de brandende hitte des daegs.

Beschryving deser Carovanen.

De Koopluyden van dese Carovana, die voornamentlijk in Turken, Arabiers en Armeniers bestaen / brengen met haer alderhande Europische en Turkse Waren; vertrekken ordinaer in December met Oost-Indische Retouren wederom; soo dat in dese korte Voyagie / weynig minder als een Jaer besteeden: en soo wel de Turken van het Noorden / als de Mooren uyt India, tijts genoeg hebben / om / geduerende haer verblijf tot Mocha, Mahomets Graf te besien. Op den 23. May worden in / om / en ontrent dese Stad / somtijts wel 30. of 40. duysent Pelgrims getelt / die alhier komen

Godsdienst der Mahometanen in Mocha.

in Bedevaert / of om Handel en winst te doen. De Mahometanen, Mahomets Graf besien hebbende / offeren een groot getal Schapen. Tot de Godsdienst wort de voornaemste Mosschea, of Tempel / gebruykt; geen Christenen mogen in de selve komen. De Mooren en Turken krijgen van den oppersten Cady, of Priester / vergiffenis / na dat sy geoffert / en een begieting van water / als een Doopsel / ontfangen hebben.

Mocha verschaft den Turksen Keyser 's jaerlijks groote winst; de betaling der Tollen en Anker-gronden loopen hoog. Invoegen de Turken ongemeen / ja selfs boven de redelijkheyt / aldaer hun groote begeerlijkheyt en gelt-sucht toonen.

Medina Talnaby, desselfs gelegentheyt.

Dog niet-tegenstaende Mocha sulken toeloop van devote Pelgrims heeft / die komen om Mahomets Graf te besien / soo nogtans getuygen en strength geloofd andere / dat den Verleyder Mahomet tot Medina Talnaby ('t welk de Stad der Propheten geseyt is) gestorven en begraven is; waerom eertijts groote toeloop van alderhande Mahometanen, als Turken, Mooren, Persianen en Abissynen, daer heen wierde bespeurt. Dit Medina leyt wat hooger op noortwaerts aen de Roode Zee, ontrent een onvrugtbaer Oort. De Carovana, die aldaer van outs van Aleppo, Damascus, Alcayr, Alexandria, &c. plagten aen te komen / hielden haer by een Bron / ontrent een Mijl van Medina gelegen / soo lang stil / tot dat hem een yder gewassen / en met schoone kleederen aengedaen vont: om niet alleen op een devote wijse / maer ook eeniger maten aldus gesuyvert zijnde / in de Stad te komen. Den Tempel / daer in de Mahometaense Priesters 't Graf van haren Propheet

pheet vertoonden/ was regt vierkant/ met twee deuren/boven doorgaens verwulft. 't Gebouw was groot/ en ruste op vier hondert Pylaren/van steen gebouwt. Drie hondert brandende Lampen wierden'er in getelt. De Wanden waren met Zijde Tapijten en Stoffen behangen; en wierden geen Beelden (dewijl de Mahometanen van deselve heel afkeerig zijn) in dese vermaerde Mosschea gesien.

Den Tempel van Mahomets Graf.

In het Graf Mahomets, willen eenige/dat ook vier van sijne getrouwste Bloet-vrienden souden gelegen zijn: namentlijk/ Mahomets twee Dogters Mannen/ Haly en Otman; en sijn twee Swagers/ Bubecher en Homar. Dese vier waren sijne getrouwste Hooftluyden; yder schreef Boeken/ vol dwalingen en verwaende grillen: dog die naderhant in veel dingen strijdig tegen malkanderen wierden bevonden; daer uyt dan verder de verscheydentheden van Secten/die nog ten huydigen dage by de Mahometaenen worden bespeurt/ gesproten zijn.

Aden was eertijds een der sterkste/ neering-rijkste/ en beroemste Steden van Arabia Felix: van wegens den Handel en toeloop aller Volkeren/ die met Schepen uyt India, Persia, Arabia en Æthiopien, en met Carovana uyt Turkyen, Ægypten, en andere plaetsen/ aldaer quamen aengeland: leggende uyttermaten wel ontrent de engte van Babelmandel, in het inkomen des Roode Meers; ter noord-zijde op de kust van Arabia Felix, op dertien Graden noorder breete; aen de Land-zijde leyt het klep-rijk Gebergte Datzira, van welkers hoogte Aden in een vermakelijke vlakte/ ontrent de Zee-kant/ wort gesien. Desselfs Soldaen was eertijds den Sultan Sequemir, of Opper-vorst van het gelukkig Arabia, onderdanig; maer tzedert door de Macht der Persianen gedwongen zijnde/ geraekte den Koning van Aden aen deselve Cijnsbaer/ brengende 's jaerlijks duysent Ducaten op. Dog verlooren eerlang de Lusitanen dit voordeelig genot van Aden; want Soliman Pelopenesus, Overste van Ægypten, trok/ door ordre van den grooten Ottoman, met een Vloot van 60. Schepen/ met Janitsaren, Turken, en ervarene Bootsgesellen bemant/ tegen de Portugesen, om die van India (waer het mogelijk) te doen verstuyven; en door het Roode Meer, tot voor Aden afgesakt zijnde/ veynst sig vrient/ en krijgt met list den Koning aen boort/ en soo veel volks aen Lant/ dat Aden in sijn gewelt verviel. Den Koning/ Soliman sijne valsheyt onder de oogen stellende/ wierd met eenige van de voornaemste Hovelingen/ aen de groote Mast geworgt. Tzedert (meen ik) is Aden onder de Heerschappye des Turks tot op desen dag gebleven/ dog wonderlijk in zijn neering en rijkdom afgenomen. d'Inwoonders zijn het meerendeel Mahometaens, en byna swart van huyt/ van wegens de groote hitte/ die/ wanneer de Sonne benoorden de Linie sijne straelen neer schiet/ het Aertrijk aldaer als t'eenemael doet verdroogen en verbranden.

Aden, wel eer een beroemde Koop-stad.

de gelegentheyt dessels.

De Konink wort door de Turken aen de groote mast verworgt.

Buyten de mont van 't Roode Meer, niet verre van de Caep Gardafuy; leyt op 12. Graden/ en eenige Minuten/ noorder-breete/ het Eylant Zocotora: beroemt/ van wegens de beste Aloë des Werelts/ die dit Eyland geeft/ als ook Ambergrijs/ Draeken-bloet/ en andere Medicinale Gommen. Sommige willen/ dat Alexander de Groote dit Eyland veroverde/ toen hy victorieus uyt India weder-keerde: en 't selve/ om het genot van d'Aloë/ met een goet getal Grieken bevolkte. De Portugesen hebben het

Beschryvinge van het Eylant Zocotora.

selve in de laetste Eeuwen / door seeker Hooftman / Bareyta genaemt / ontdekt / dient tot een ververssch-plaets voor de Schepen die uyt India komen / en na Mocha, Aden, en andere Koop- en Handel-steden van dese gewesten / zijn gedestineert.

Kust van Arabia Felix.

Tusschen de Roode Zee, van Aden tot aen de Persische engte / Sinus Persicus genaemt / wort de Kust van Arabia Felix, door de Indische Zee bespoelt. Hier leggen weynig Steden of Handel-plaetsen / en die 'er zijn / en zijn niet even als Aden of Mocha beroemt. Men zeylt voor by de Gewesten van Fortaque, Defar, Pontas, Maffa, tot aen de Caep de Rosalgate, noord-oost; en van daer tot aen de Caep Moncadon binnewaerts / noordwestelijk aen / daer (gelijk straks gesegt is) de Persiaensche Zee, of engte van Bazora begint. Van de Caep Rosalgate, tot aen Moncadon, zijn ontrent 70. Mijlen zeylens: zijnde gelegen op 25. Graden noorder-breete / en tegens het oude beroemde Ormus over; en vorder binnewaerts heen / van de Caep Mondacon, tot aen het noordelijkst eynde van de Zinus Persicus, kan in de selve langs de Arabische Kust nog 80. Mijlen worden gevaren / tot op de hoogte van 28. Graden / en 30. Minuten / noorder-breete. Arabia is al van outs in Arabia Petrea, Arabia Deserta en Arabia Felix, dat is / in het steenig, woest en gelukkig Arabien, van malkanderen onderscheyden geweest.

Persische Zee, of Engte van Batzera.

Verdeeling van Arabia.

De kinderen Israëls / in hare veertig-jarige omswerving door de Woestijne / door-kruysten voornamentlijk het Arabia Petrea; hebbende desen naem / naer het schijnt / niet van wegens de klippen en steenen / maer veel eer van de vermaerde Stad Petra, tzedert Herag genaemt / bekomen. In dit Arabia wierden van outs de Landen van Amalek, Edom, Moab, als ook de groote Wildernissen van Zin, Zur, Cedar en Cades, gevonden: beginnende van de Jordaen, en schept ten zuyden aen 't Woest Arabien, door geen kleyn getal Bergen / en een groote Wildernis / Banascaly genoemt / die men houd wel 10. of 12. dag-reysens lang te zijn / met een sant / soo fijn als stof. Voorders heeft dit Arabia Petrea, Ægypten na het westen / Palestina en ook Syrien na het noorden / en oost- en zuydwaerts Arabia Felix, en Deserta.

Arabia Petra, of steenachtig Arabien.

Goede Water-bronnen worden aldaer gevonden; dog in het Woest Arabien zijn de Wateren schaers / weynig / en somwijl niet te bekomen. Het selve heeft seer groote Wildernissen; is doorgaens weynig / en meest met Rovers en Af-setters bevolkt. Egter besluyt het in sig Medina, daer sommige de Stad Mocha komen by te voegen.

Arabia Deserta, of Woest Arabia.

Het gelukkig, of zuydelijkst Arabien, heeft wel de schoonste / en meeste bewoonde Lantschappen / als Jasuf, Magora, Zibit, Aden, en andere / tot aen de Caep de Rosalgate. Nog heeft den Turk aen de eene / en de Sophy, of Koning van Persien, aen de andere kant / geen kleyne gedeelten den Sequemir, en andere Vorsten van Arabia, afgenomen.

Arabia Felix, of het gelukkig Arabia.

De Arabiers zijn doorgaens van naturen een blood en vreesachtig volk / alhoewel dat 'er soo vele Bespringers / Rovers en Af-setters / onder gevonden worden. Daer worden vierderhande soorte van Arabiers op-getelt: als / de Baduinen, ofte Baduins, de edelste by haer geëstimeert; het welk nogtans niet anders dan de Woestijn-bewoonders zijn: verachtende de bemuurde plaetsen: trekken met vrouwen en kinderen door het Wout / en leven in arme Hutten; beminnen dusdanig de edele vryheyt / dat haer liever in afgelegene Wildernissen / als in de Steden willen neder-slaen: dewijl

Arabiers hare vreemde conditie.

wijl geen Borgerlijke Wetten soeken onderworpen te zijn. De tweede soorte zijn Lant-loopers/ die met hare Buffels niet alleen door het Land/ maer somwijl ook tot in de Steden optrekken/ om haer Buffels-melk te verkoopen. De derde soorte zijn/ die sig ten Lant-bouw komen te begeven. En de laetste/ die haer in vaste Steden hebben neder-geslagen; dog die zijn by de andere/ en wel insonderheyt by de eerste/ het minste geacht: die somwijl met heele Benden/ en machtige Troepen/ niet alleen vaste Steden/ maer selfs de Carovane (die in veel duysent Zielen bestaen) geweldiglijk komen te bespringen/ en aen te tasten: pretenderende van de Reysigers gelt; sommige sitten te Paert/ andere loopen te voet/ swierende sonder ordere door malkanderen heen: zijn met bogen en Pijlen/ Zabels/ Sperren/ en sommige ook met Schiet-geweer-gewapent: ontkleeden gemeenelijk de regter schouder en arm/ eer dat de stryd begint/ die sy nogtans niet ligtelijk/ voor en al eer dat kans sien/ sullen avonturen. Sommige van haer beroemen sig van den Aerts-vader Noach afkomstig te zijn; dese/ als ook de andere Arabiers, trouwen het meerendeel met geen buyten-landse Natie/ maer gemeenlijk onder een maegschap aen malkanderen/ en aen Luyden van 't selfde bloed. De Arabiers van het gelukkig Arabien, gaen beter als d'andere/ en vry eerlijker/ met Zijde en andere stoffen gekleed. Dese omhelsen het meestendeel de Religie der Mahometanen, sommige na de wijse der Turken, en weer andere na die van de Persianen. Zeden,

De Arabiers worden niet alleen in haer eygen Landen/ maer ook in veel quartieren van Ooſt-Indiën gevonden. Dese dienen om een kleyn gelt de Portugesen en Mooren op hare Schepen voor Bootsgesellen: zijn heel onderdanig/ dienstbaer/ en lijdsaem/ alhoewel dat somwijl op een harde wijse gehandelt worden; voerende gaerne hare vrouwen en kinderen met haer op Reys: staen gemeenelijk onder een Overste/ die sy Moncadon noemen; dese veraccordeert met den Hooftman des Schips; en weet hoe veel Matrosen hy voor soodanig een somme gelts sal hebben te leveren; hy wort alleen betaelt/ en weet dan hoe veel hy een yegelijk heeft te geven. Koopluy/ Passagiers en Bootsgesellen/ hebben elk haer eygen Provisien en Pottagien: zijn altemael seer kloeke swemmers. Op Malabar, Ceylon, of elders aen komende/ ankeren gaerne digt by de Wal; varende/ als 't kan wesen/ met alle man na het Lant/ daer sy met drinken en klinken/ singen en quinkeleeren/ en in veel ongebondentheden/ onse licht-hoofdige Bootsgesellen komen gelijk te zijn. en Scheeps-costuymen.

De Persianen laten haer ook in veel Gewesten van Ooſt-Indiën vinden/ als in Batavia, Bantam, Arrakan, Pegu, Bengale, Malabar, en veel andere Orientaelsche Landen en Koningrijken. Wy sullen/ om onse beloften en wandeling te vervolgen/ kortelijk 't gene de Persianen van haer Vaderland weten te verhalen/ en in het generael ook hare conditie/ (soo veel ons kundig is) den goetgunstigen Leser gaerne mededeelen.

Het Koningrijk Persien is een groot en machtig Rijk/ paelt ten westen aen 't Rijk des grooten Turks, ten noorden aen de Caſpiſche Zee, ten oosten aen 't Koningrijk van Zamarcant, het welk eertijds de Zetel van den Tartariſchen grooten Tamerlanus was; als ook aen 't Rijk des grooten Mogols en Guſeratte; wort ter zuyd-zijde van de groote Indiſche Zee bespoelt/ en door de Zinus Perſicus, van het gelukkig en Woeſt Arabien Grens-palen.

af-

afgescheyden: is al van outs in de Heylige Schrift bekent en seer vermaert geweest / selfs ten tijde van den Koninck Cyrus, 't welke nu al ruym twee duysent Jaren geleden is; tot dat het Alexander Magnus onder sijn Heerschappye kreeg. Zedert hebben het selve nu de Grieken en Parthen, dan de ingeborene Persianen, daer op de Zarasijnen en Mahometanen, en eyndelijck wederom / na veel worstelingen en groote veranderingen / de rechte Sophy, of Persiaensche Koningen / geregeert.

Magt en heerlykheyt van het Koningryk Persien. Desselfs beroemde Lantschappen, Rivieren,

Dit Koningrijck besluyt in sig veel schoone / groote / vermaerde Landschappen / bloeyende Steden / lustige Beemden / playsante Landeryen / Wijn-rijke Gorden / en vrugtbare vermaeckelijke Bosschagien. De voornaemste Landschappen worden / door de verscheydenheyt der namen / en Schrijvers / ook verscheydentlijck verklaert en aengewesen; egter meent men die de navolgende te zijn: namentlijck / Sequelpeg of Susiane, Chirman of Carmanien, Struan of Medien, Chorasan, Hircanie, Bactriane, Parthien, Curdistan, Adirbeitzan, en veel andere. De voornaemste Vloeden zijn / de Tigris en Euphrates, Kur en d'Araxes; en benevens dien een groot getal andere / dog die kleynder zijn. De Tigris en Euphrates met malkanderen sig vereenigt hebbende / losen hare beroemde Water-stroomen ontrent Bassora, een rijke Handel- en Koop-stad / op de Turkische Grensen / in het begin oft noordelijkst eynde van de Persiaensche Zee. Langs dese Vloeden / en alom heen door gantsch Persien, worden een groot getal neering- en volck-rijke Steden getelt. Aen de Rivier de Tigris, leyt het beroemde Baghdat, niet verre van 't oude Baghdat of Babilonie, gebouwt. Eenige Mijlen van dit nieuwe Baghdat, worden als nog de overblijffelen / van de oude vervallen puynen des Toorens van Babel, gevonden; zijnde ontrent een vierendeel mijls van de Rivier d'Euphrates af gelegen. Dit Baghdat is een groote neering-rijke Stad; desgelijks Tauris in Medien, op diens Grensen tegen het noorden het sterke Derbent, aen de Caspische Zee, de Circassers, Albaniers, Tartars, en andere Volckeren buyten sluyt.

en neeringryke Steden. Bagdat, of Babilonien. Tooren van Babels overblyffelen. Derbent, een sterke Stad, aen de Caspische Zee.

Benevens dese / maken ook Ardebil, wel eer de Zetel der oude Koningen van Persien, benevens het out Sultanie, en de Steden Casbin, Chom, of Kom, Kaschan, Farhabad, Hamadan, Kasciane, Saru, dog wel insonderheyt Hispahan, en de Wijn-rijke Stad Sciraz, het Koningrijck Persien beroemt. Maer om de boven-gemelde / mitsgaders alle de andere Steden van Persien, met stilswijgen voor by te gaen / soo sullen wy van de Koninglijke Hof- en Hooft-stad Hispahan, alleenlijck maer dit weynige komen by te brengen.

Ardebil, en veel andere Persiaensche Steden.

Hispahan, tegenwoordig de Zetel en 't Hof des Konings / is de Hooftstad van dit Koningrijck Persien; zijnde gelegen in de Provintie Parthia, op 32. Graden / 30. Minuten / benoorden de Linie Æquinoctiael, in een groote vlakte. De Stad / met al sijn aenhang en Buyte-steden / wort in sijn omkreyts op 8. Duytsche Mijlen geschat; dog in sijn selfs en was de Stad van outs niet groot / maer door den yver des Konings / het naerstig bouwen / en 't sterk aen-locken des volcks / van d'uyterste Grenspalen van Persien herrewaerts aen / wierden metter tijd drie groote Steden aen 't Koningrijck Persien geknoopt / als Abbasabat, ofte den Koninck Abbas, voort-planting des volcks genaemt; daer de Volckeren / die wel eer

Beschryving der Hooft-stad Hispahan; desselfs groote,

ter ontrent de bergen Tauris woonden / en hare nakomelingen sig heb-ben neder geslagen. De tweede nieuwe Stad wort insonderheyt van Armenise Christenen bewoont; onder de welke dat wel de grootste Koop-lieden worden gevonden. De derde is / daer de Gauren, of Heydense Afgo-den-dienaers uyt Indiën, als ook andere woonen.

Dit Koningrijk Hispahan, wort uyt veelderley Gewesten van Europa, Asia en Africa, besogt. Benevens de Ingeborene Persianen, worden aldaer ook Turken, Indianen, Armeniers, Arabiers, Joden, Engelschen, Nederlanders, Spanjaerts, Portugesen en Italianen, gevonden: Indianen zijnder in groot getal; en onder dese vele van de Benjaensche Sekte: behalven de Europische Christenen / zijnder ook veel uyt de Landen van Georgie en Syrien, dog voornamentlik uyt Armenien, woonachtig. De toevloeying des volks / van wegens den Neeringrijken handel in Hispahan, is uytter maten groot: veel schoone zijden en andere stoffen / worden aldaer gemaekt. De Stad schijnt opgepronkt en vol gepropt van alderhande vermakelike wellustigheden. De Winkel-straten / Palleysen en schoone Gebouwen / schijnen veel heerlikheden van Asia verre te overtreffen. De Bazars ofte Markten zijn abundant met rijke Waren en Koopmanschappen gevult. Het Koninglijk Hof / en voor het selve de vermaerde Maidan, verschaffen geen kleyne verwondering in d'aenschouwers. Des Konings Palleys munt uyt / en is ongemeen heerlik / ruym en groot / met schoone Poorten / Gebouwen / Zalen en Koninglijke Vertrekken / niet alleen voor de saeken van Staet; maer ook in 't bysonder voor de Koning. De Koninginne en Concubijnen / die / alhoewel somwijl een groot getal uytmaken / nogtans yder een particuliere kamer of woonplaets heeft. De Koninglijke Vertrekken zijn met Schilderijen en gulde Lof-werken / konstiglik vereiert. Schoone Lust-hoven en groote Bogaerden / met Speel-huysen / Fonteynen / en duysent aenlokselen tot vermakelijkheyt / worden niet alleen binnen den ruymen omkreyts van 't Koninklijke Palleys; maer ook doorgaens in veele voorname Oorden van Hispahan bespeurt. De Maidan is een seer groot / heerlik en vermakelijk Pleyn / ontrent de seven hondert treden of passen lang / en twee hondert dertig breet; rontom met nette en gantsch cierlike wandelingen / vol winkels en rijke waren. Aen de eene kant / langs de verhevene Koninglijke gebouwen / uytnemende fray en lustig om aen te sien: een seer vermaekelijke water-graft / vliet buyten om dese Maidan heen; langs dewelke dat een playsante wandelry / der cierelijkste boomen des Koningrijks Persien, dese vermaerde Koninglijke vlakte gelijk beslupt. In dese Maidan krioelt het van alle de menigte des volks; en laten haer dagelijks de Persiaense Musicanten / uyt Galderyen daer toe geschikt / wel lustig hooren. Groot getal Kerken / groote / middelbare en kleyne / worden in Hispahan, op de Mahometaense wijse gebouwt / gesien. De voornaemste wooningen zijn / gelijk als ook d'andere / niet in hoogte / maer meest vierkant langs d'aerde / en met verscheyde Vertrekken en Kamers gebouwt; en vele der grootste met fraye Galderyen / Fonteynen / Lust-hoven / Speel-huysen en Boomgaerden verciert: niet alleen Nering-rijke Winkel-straten; maer ook veel andere oorden en wijken van Hispahan, krioelen van alderhande Natien des werelts.

Den Koning van Persien, is in grootheyt van Land / Rijkdom en menigte

en Volk-rykheyt van alderhande Natien.

Neeringrykenhandel, rykdom en heerlikheyt van Hispahan.

Beschryvinge van de vermaerde Maidan, en het Koninglyk Palleys.

Des Konings heerlykheyt, en weelderig Hof.

nigte des Volks / een van de Magtigste Vorsten van Asia: Houd een uytsteekend Pragtig en Weeldrig Hof: De voornaemste Heeren van Staet / staen hem ootmoedig ten dienst. Sijn Volk is redelijk strijdbaer/ en weten gezwint met Pijlen en Bogen / Speren en Zabels / om te gaen. Hy is als het Hooft der Gods-dienst / die door sijn geheele Koningrijk d'overhant heeft behouden; alsoo hy / gelijk sijn Ondersaten / de Wetten van Ali, Mahomets behuwde Soon / bemint: diens voetstappen de Persianen, als de gesuyverste Gods-dienst / komen te omhelsen en na te volgen. Den Koning trouwt soo veel egte Vrouwen / als 't hem believt: groot getal Concubijnen worden hem daer benevens / door sijn geheel Koningrijk / uyt de schoonste en best-begaefde Maegden / opgesogt en toegevoegt; dien hy met Koninglijke Pragt onderhoud: en worden deese hoofse Dames, en Speel-vriendinnen des Konings / door sijn Capades, vlijtig opgepast en waer genomen. De Koning / als ook de grootste Heeren van Persien, sijn het meerendeel doorgaens groote lief-hebbers van de Harten / Kranen / Reygers / Hazen en Conijne-jagt. De Zadel en Toom/ en het Tuyg der Paerden van dese Vorst / en duysent andere dingen in 't Koninklijk Paleys / zijn / en blinken meest alle van louter gout. Als de Koning / met sijne Vrouwen en Concubijnen / genegen is op de Jagt te gaen / doet hy verkondigen / dat hem een yder sal binnen houden: 't welk gehoorsaemt zijnde / sal sig niemant / daer hy passeert / de staetsie tot op een musquet-schoot bestaen te naderen / alhoewel dat de Vrouws-persoonen / in overdekte Tentjens / op Kamelen worden getorst / en dat den Koning met sijn gevolg voor aen / de Vrouwen in 't midden / en de Besnedene agter deselve komen te volgen; dog aen de Koninklijke beslootene Jagt-plaets zijnde gekomen / blijven als dan gemeenelijk alle de Heeren / in andere vermaeklelijkheden te plegen / soo lang buyten / tot dat de Jagt met sijne Vrouwen geëyndigt is. In 't Hof des Konings zijn veele Beampten van hooge qualiteyten / gaven / en Politijke bedieningen; als ook door het geheele Koningrijk Persien, van de welke dat den Koning (volgens 's Lants gewoonte) op Nieuwe-jaer / 's jaerlijks rijke vereeringen en geschenken ontfangt / die hem van yder in aller ootmoedighept toegesonden worden.

Olearius, in sijn Persiaensche Reys-beschryving, beschreef in zijn tijd den Koning Schach Sophy, aldus: Den Koning, seyt hy / was een Man van 27. jaren, wel geformeert van lyf, wit en fris van aengesigt, met een opgeworpen neuse, gelyk de Persianen meest alle hebben, met een kleyne swarte knevel-baert. Syn klederen waren van Goude-laeken; op 't hooft een schoonen Tullebant, met een schoon Juweel, daer een bos Reygers-veeren uyt quam; met een schoone swarte Zabel op de zyde, de welke blonk van Diamanten, gelyk de Sterren; agter hem lagen Boogen en Pylen, op de regter-hant stonden 20. schoone Jongmans, die sijn Pagien waren, alle Chanen, de Grootste van 't Land haer kinderen: de schoonste en teerste stont voor den Koning met een Wayer, om den Koning wint te maeken; neffens de Pagien stont een Kamer-dienaer; voor den Koning over stont den grooten Maerschalk van verre, met een goude Staf in sijn hant; vier treden van den Koning, ter slinker-hant, sat den Ryx-Cancellier, en daer alle de Chanen en Vorsten van den Koning, alle na malkander in ordere.

De

De Perſianen zijn (in 't gemeen aengemerkt) doorgaens middelmatig van ſtatuer/ vry ſterk en rad van leden/ bruyn uyt den geelen/ maer niet geheel zwart; en na 't Noorden blanker als na 't Zuyden: dragende lange neder-hangende knevels; en gaen met fraye Rokken ofte Cabayen, van Zijde/ Bloem-werk/ of andere cierelijke ſtoffe/ in verſcheyde koleuren beſtaende/ eeniger maten op de Moorſche wijſe gekleet; met brave Tulbanden/ van Zijde en fijn Catoen/ of een geſpikkelde ſtoffe/ op een witte gront/ 't welk heel cierelijk ſtaet; hebbende Gordels/ van Zijde en Kemels hayr/ om 't lijf. De Vrouwen gaen niet ſeer weyts/ vry ſtatig/ net en ſuyver/ en veel met witte doeken over het aengeſigt gedekt. Perſianen hare ſtature, Kleeding,

De Perſianen gelooven datter een God is/ die Hemel en Aerde geſchapen heeft/ en over al tegenwoordig is: maer loochenen/ datter drie Perſoonen in de Godheyt zijn; bekennen den Heere Jeſum Chriſtum van een Maegt geboren: hem houdende voor een groot Propheet/ maer niet voor Godes Soon: God/ ſeggen ſy/ heeft geen Vrouw/ dienvolgens ook geen Soon. Moſes, Mahomet, Ali, en andere/ worden by haer als groote Propheeten/ benevens den Heere Chriſtum geſtelt; dog weten nog daer-en-boven een groot getal andere te noemen/ de welke Gods Dienaren in vele byſondere eygenſchappen zijn: roemende haer waerdigheyt hoog; en willen dat yder groote Bedieningen in den Hemel komt te beſitten; hebbende magt/ om haer gebied/ beſcherming en regeering/ over de Menſchen/ Dieren/ Elementen/ Boomen en Planten/ Wint en Regen/ Vrede en Oorlog/ vreugden en droefheyt/ ſiekten en krankheyt/ vrugtbaerheyt/ en ſoo voorts/ op Gods believen/ gezwint en vaerdig uyt te werken. Deſe noemen ſy Heylig: aenbidden de ſelve in byſondere noden en zwarigheden/ ontrent het gene/ daer over ſy dunken dat de ſelve als Regeerders en Gebieders zijn geſtelt: vertrouwende deſen hare voorſpraken by God te ſullen zijn. Houden haer Koning/ en Leeraers/ in grooter waerden: als ook het Vuur/ dat ſy niet gaern voordagtelijk uyt en bluſſchen. Vieren verſcheyde Feeſten in 't Jaer: namentlijk/ die van haer Nieuwe-jaer/ in de Maent Maert; die van Abrahams Offerhande/ wanneer hy Iſmaël, en niet Iſaac, den Heere ſoude geoffert hebben; voorts de Vier-tijden van Paſchen/ van de Roſen/ van Alis dood/ van Huſſein, en andere/ die voor hun heyligſte Martelaren en grootſte Propheten worden geroemt. Regten als dan/ by haer ontallijk getal van grove dwalingen/ veel uytſporigheden en teekenen van haer geeſtelijke verblintheyt aen. Geloof, en Zeden.

De Perſianen maeken de Turken (die de Wet en uytlegging des Alcorans van Homer komen nae te volgen) even als Ketters uyt/ en die wederom insgelijks de Perſianen, dewijl die Alis uytlegging/ op den Alcoran van haren Propheet Mahomet, voor de beſte keuren/ en pogen nae te volgen; waer door malkanderen niet en mogen lijden. Veel Geeſtelijke Perſoonen worden onder de Perſianen gevonden: deſe drinken geen Wijn. De geſtrengſte/ Socar genoemt/ leven armelijk/ in afgelegen onvrugtbare plaetſen/ van het gene men haer ter liefden van Ali geeft. Een ander ſlag leven in een geduerige Pelgrimagie. Ook zijnder die beloften van kuysheyt doen: dragende ringen van yſer/ of ſilver/ aen haer ſchaemtelijke deelen/ om in geen ongeval van onkuysheyt te vervallen. Andere zijn voor uytſtekende Philoſophen vermaert: veel Star-kundige worden onder deſe gevon- Geeſtelyken onder de Perſianen. Philoſophen: Starkundige.

Tyt verdryvers. gevonden / wetende wonderlike dingen te voor-seggen; zijnde seer hoog by grooten en kleynen geëstimeert. Men vint 'er ook groote Worstelaers / Tijt-verdrijvers / Speelders / Dansser en Dansserinnen. Wat konsten de Persianen meest beminnen. De Persianen, selfs de Koning / zijn doorgaens groote lief hebbers van de Starre-konst / en waersseggery / der Scholen / en Pype-konsten / van de Digt-konst / fraye Muur-werken / groote gasteryen, fruyten / blommen / en aengename reukeryen / Aengenaem Roose water wort in Persien toegestelt. voornamentlijk ook van Roose-water / dat ik geloof in de gantsche Wereld niet beter als in Persien wort gevonden: het wort seer abundant in Kassen en Flessen / daer toe gemaekt / door vele quartieren van Asia verstiert; het is door my seer veel gebruykt / en heb ik het selve uyttermaten goet bevonden.

Vorder costuymen, en maniere van leven der Persianen. Wijders zijn de Persianen (immers seer vele) van nature fin-rijk / naerstig / beleeft / gemeensaem / goethertig en liberael / insonderheyt daer sy de milde weder-gift verhoopen. De Kinderen worden van jongs op in de Mahometaense Schoolen geoeffent / en voort-geset. Soo vele Vrouwen te trouwen / als yder geneeren en beheeren kan / staen niet alleen de Geestelijke / maer selfs de Wetten van den Alcoran haer toe: verkiesen ook daer by Concubijnen / volgens hare wellustige begeerte. Het Vrouw-volk hebben (als 't wesen kan) in hare Huysen meest al bysondere Wooningen ofte Vertrekken / daer sy haer onthouden; selfs in groote Gasteryen / sitten de Vrouwen apart / en maken haer met malkanderen vrolijk. De Persers (selfs den Koning) sitten alle met de beenen onder het lichaem: hebben seer gaern de naem / van datse (volgens hare Wet) geen Wijn nog sterken drank gebruyken; maer vele drinken wel om een hoek / of als op vrolijke t'samen-komsten haer laten vinden / een lustige roes / en spoelen de swarigheyt / met de Persiaensche Wijn / eens louter van 't hert. Sy eeren het meerendeel de Vremdelingen / beminnen de Gast-vrijheyt / en hooren gaern een aengenaem Musijk; sommige Speelen ook wel op Schaek-en Tiktak-borden. Hare Wapens zijn Pijlen en Bogen / houte Schilden / en blanke Sabels: trekken wel stil en zedig / maer niet te geschikt in hare gelederen voort: zijn streng in haer Krijgs-tugt; moetende somwijl al veel uytstaen / eer tot de gewenschte oeffening van de wapenen zijn gedresseert: nemen haer Vrouwen al veel ten Oorlog mee; de welke schrylings / even als Mannen / te Paerde sitten. De Dooden worden by nae niet sulke Ceremonien ter aerde besteld / gelijk als ik by de Mooren hebbe gesien: waer van wy naderhant breeder sullen spreeken.

Vrugtbaerheyt des Koninkryks Persien. De Wegen in Persien zijn heel veylig om te reysen. De Landeryen zijn aen veel Oorden uytnemende vermakelijk / verschaffende overvloedelijk de gewenschte zegeningen en goederen / voor des Menschen leven; soo van kleeding / rijkdom / Vee / Gewassen / Fruyten / en Medicinale Gommen en Kruyden. De Fruyten en Vrugten zijn Citroenen (Limoenen / Granaet-en Orangie-appelen / Meloenen / Druyven / Appelen / Peren / Queen / Amandelen / Nooten / Kastanien / Persiken / Vijgen en Rosijnen. Veel De Wynryke Stad Sciraz. Oorden / dog wel insonderheyt de lustige Stad Sciraz, zijn aller wegen beroemt / van wegens de Persiaensche Wijn / die aldaer overvloedig groeyt en wast. Dese vermakelijke Stad leyt aen een schoon bosagtig Gebergt / van Orangie / Cypresse / Palm en andere Boomen / en in een Wijn-rijke vlakte; zijnde van outs beroemt van schoone Vrouwen / en goede Wijn: van 't laetste kan ik dit getuygen / dat ik de Persiaensche Wijn /

niet alleen in verscheyde quartieren van Asia, maer ook selfs op onse weder- om reyse nae het Vaderland, tot heel verre van India, goet en lieffelijk heb gedronken. Zy is wat swaer/ root koleurig/ en (mijns oordeels) heet van kragt: soo datse/ te veel gedronken/ het bloet/ de gal/ en geesten ont- steekt; evenwel meen ik/ datse de koude magen/ en phlegmatijke licha- men/ matelijk gedronken/ veel goet kan doen; dog de dagelijkse onder- vindinge leert/ dat de gebrande en andere Wijnen/ en benevens desen ook de Tabak/ meer door hun misbruyk worden geconsumeert/ als daer het behoort behoorlijk gebruykt. Hoedanigheyt van de Perfiaenfche Wyn.

Het dertiende Hooft-ftuk.

Ormus bloeyende ftaet, en onder-gang. Groote hitte ontrent het neering-ryk *Gamron*. Riviere *Indus*. *Zinde*, of *Diul*, een Koninkryk. Grens-palen, gelegentheyt, en groote van 't Koninkryk *Guferatte*. Korte befchryving van deffelfs Steden, *Amadabat*, *Zuratte*, *Cambaya*, *Diu*, *Brotchia*, *Byfantagar*; *Pettan*, *Mamadabat*, en *Brodera*. Regeering, Conditien, Zeden, Huyshouding, en ftaet der Inwoonders. *Guferatfe* Koopmanfchappen en Waren. Vrugtbaerheyt des Lants. De gelegentheyt en lengte van de Kuft van *India*. Befchryving der Koninkryken *Dekan*, en *Vifiapour*. Stant van *Wingurla*.

Ormus bloevende ftaet en ondergang.

ORmus, eertijds een bysonder Koningrijk en Eyland/ in de Per- siaense boesem of engte/ op 27. graden benoorden den Evenaer ge- legen/ was om de Visscherije der schoonste Paerlen van gantsch India, grooten handel en wel-gelegentheyt van ouds/ beroemt; en door de bysondere vlijt en kloekmoedigheyd der Portugeesen, onder des selfs sub- jectie geraekt: trekkende van den Koning van Ormus en sijn Onderdanen groot gewin; dog de schrandere Lusitanen eyndelijk haer tegens de En- gelsen en Persianen, in een scherpe en hevigen oorlog ingewikkelt siende/ bevonden haer wel haest aen de quaetste koop te zijn/ en sig selfs te swak om Ormus lang te behouden. De Engelsen quamen met negen schepen te water/ en de Persianen met een aensienelijk heyr te Land; de vastigheyd Kesem verovert/ en den dapperen Ruy Freira, Portugeesch Hooft-man/ zijnde gevangen/ rukte men voort de krijgs-magt in 't Eyland Ormus over/ zijnde ontrent drie mijlen omvarens groot; onvrugtbaer/ klippig/ sout/ verbrant van wegens de groote hitte/ en sonder eenige Bomen/ kruy- den/ of Planten/ ook gantsch geen water: de Stad was van Christenen, Mahometanen en Heydens bewoont/ die sig terstond/ om van plonde- ring/ brand en het swaert verschoont te worden/ haer aen de bespringers quamen over te geven; te meer/ dewijl de Portugesen hun Stad-voogd Franscifcus de Sousa, verlooren hebbende/ met hare Vrouwen/ Kinderen/ schatten en beste goederen/ in de sterkste waren geretireert. Hevig ging hier de Belegering aen: de Persianen kregen te met/ door 't onder-graven/ de Land-muer onder de voet/ en door een seer bloedige storm/ sommige der

 voor-

voornaemste Bol-werken in; hier op vloogen en beschansten haer de benarde belegerde / in 't aensienelijk Huys des Oversten / toonende haer gewoone dapperheyd tot aen het uyterste / dat van alles ontbloot / niet langer en konden / en genootsaekt waren de Sterkte over te geven / na een heete belegering van tien weken; dog met beding / dat yders leven / en de eere der Vrouwen / soude worden verschoont. Dus is Ormus den 1. May, Anno 1622. in handen van de Persianen gevallen. Den Koning met sijn Visier en gevolg / dat alle Mahometanen waren / wierden by de Persianen verseekert / en van daer verVoert: alle de Portugeesen met hare vrouwen en Geestelijken / geraekten onder de magt der Engelsen, volgens het verdrag / dog dese wierden het meerendeel wel gehandelt / en nae Goa gevoert.

Tzedert is Ormus meest verwoest geworden; alleenelijk hielden de Persianen de Vesting van doen af / met eenige hondert Mannen beset: tegenwoordig vertoonen sig maer de puynhopen / als overblijffels van de beroemde Handel en Koop-stad Ormus. De Persianen hebben den nering-rijken handel / met geen minder aenloop des Volks / van daer op Kamron of Gamron verplaetst / 't welke tegenwoordig een Rijke Handel en Koop-stad is; op 't vaste Land en tegen het Eyland Ormus over gelegen zijnde. De Stad is seer volk en nering-rijk / dog het klimaet seer ongesont van wegens de groote hitte / die daer van de Maend May tot in September, by nae onlijdelijk is. d'Inwoonders begeven haer daerom het meerendeel soo lang landewaerts in. De onse en ook de Engelsche verliesen aldaer somwijl veel Volks / van wegens de hitte / op hare Schepen. Veel geloofwaerdige Persoonen hebben ons weten te getuygen / datse volgens het gebruyk aldaer / door middel van touwen en gemaekte stellagien langs het water rontom de schepen / haer dagelijks genootsaekt vonden / tot aen den hals in 't water te begeven / omme dus koelte en adem-togt te scheppen. Dese hitte maekt ook aldaer een dor / sout en onvrugtbaer land / dat van andere Oorden moet werden gespijst.

Groote hitte ontrent het nering-ryke Gamron.

Riviere Indus.

Van Ormus oostwaerts langs de vaste Kust / voor by Cabo de Jasque, 't oude Carmania, en desselfs voornaemste Haven / Guader, gestevent en voort-gezeylt zijnde / nadert men de groote vermaerde Rivier de Indus, die / komende van 't Gebergte Pyramisus, met diverse takken en spruyten t'samen gevloeyt / van 't Noorden na 't Zuyden afdaelt / vallende met 5. groote takken in de Indische Zee, op 24. Graden Noorder breete.

Einde of Diul, een Koninkryk.

Hier leyd het Koningrijk Zinde, nu Diul genoemt / is redelijk rijk / en vrugtbaer van Cocos-nooten / Boter / Suyker en andere Waren: fijne Catoene Lijwaten worden aldaer gemaekt; ook Doosjens / Schrijf-kantoortjens / en kleyne Koffertjens / konstig met Parlemoer ingeleyt; die nae diversche plaetsen van Oost-Indiën worden vervoert. Van ouds geschieden hier grooten handel met de Portugeesen, en veel Orientaelsche Volkeren. Ongemeen vallen de Vloeden hier op en neder / waerom de Kinderen van Nephtunis, liever andere Havens / Bogten en Bayen / als dese Landstreek / begeerig zijn te besoeken.

't Koninkryk Guiseratte,

Volgt het Koningrijk Guiseratte, dat de Portugeesen, en sommige andere Natien / 't Koningrijk Cambaya noemen / van wegen een Koopstad soo genaemt / daer de Portugeesen groote Koop-handel plagten te doen /

doen. Dit beroemt Guiseratte, is tegenwoordig een van de voornaemste Provintien van den grooten Mogol; op 22. en meerder graden benoorden de Linie Æquinoctiael gelegen. Het Zuydelijkste gedeelte hangt even schier als een Eyland aen 't vaste Land / en is eygentlijk Cambaya genaemt: heeft ten Noorden en oostwaerts een grooten Inham / de noordelijkste ontrent 40. en d'andere 18. mijlen wijt / wordende daer / en ook ten Zuyden / van de Indische Zee bespoelt: vereenigt sig wijders ten Noorden Oostwaerts met de andere Landen des grooten Mogols: namentlijk / met de Provintie van Soret, Iselmere, Chitor, en Chandis; en daer heen Zuydwaerts met het Koningrijk Decan. De Zee-kust begrijpt een lengte van hondert en twintig mijlen / en heeft van 't zuydelijk Diu, na 't Noorden / geen kleynder bestek. De voornaemste Zee-steden en Handel-plaetsen die van Schepen konnen worden bevaren / zijn Suratte, Brotchia, Cambaya, Diu en Goga. Lantwaerts leggen de Steden Amadabath, by Santager, Pettan, Mamadabath, Brodera, met een groot getal nering-rijke Vlekken en schoone Dorpen. Van de voornaemste Steden en Handel-plaetsen / sullen wy maer dit weynige seggen. Syne grens-palen, gelegentheyt en groote.

Amadabath, de Hooft-Stad des Rijks Guseratte, op 23½. Graet benoorden den Everaer, op een schoone vlakte / langs heen een vermaekelijke Riviere gelegen / is een seer groote wel-gebouwde Stad / met hare Voor-steden en aengelegene Dorpen / ses of seven mijlen in 't ronde groot. De Stad is met een vaste Steene Muer om-trokken: heeft 12. schoone Poorten; veel ronde Toorens; breede Straten; treffelijke Gebouwen / en niet alleen groote Moorse, maer ook Benjaensche Tempels / nae der Indiaense wijse gebouwt: vele playsante Lust-hoven en schoone Boomen vercieren de Stad; als ook een tamelijk sterk Kasteel / met hooge mueren omringt / daer den Gouverneur Generael / van wegens den Grooten Mogol, sijn heerlijk Hof en Woon-plaets houd: hier hielden eertijds de Koningen van Guseratte haer pragtig Hof. Den Gouverneur houd gestadig eenige duysent Mannen voor den Grooten Mogol in dienst. De Poorten zijn met Wagten beset / sonder wiens believen niemand passeeren en mag. De Stad is seer Volk en Nering-rijk; de Winkelen zijn gevult van allerhande Orientaelsche Stoffen / als Satijnen / Toulbanden / Gordels / Goude Lakenen / Allegias / Attelas / Fijne Damasten / goude en andere schoone geblomde Alcatijven / Baftas / Chits / Catoene Lijwaten &c. als ook Candy en andere Suyker / Comijn / Gammelak / Amphion / Boray / Confituren / Mirrabolanen / Salpeter en Indigo; Fruyten en schoone Gewassen: groote Wisselen worden aldaer gedreven; het welk de groote Koop-luyden wonder wel dient / ter oorsaek der menigvuldige Roovers door 't Land. De onse en Engelsche Reysen veel met de Caravane van Zuratte, op Amadabath; en van daer na de Koninglijke Residentie-plaets Agra, daer den grooten Mogol sijn heerelijk Hof en Woon-plaets houd / moetende onderweeg dikwils schrap staen / tegen de stoute Rasbuten / die van den roof op 't eensaem gebergte leven. 25. Bysondere / en ontrent 3000. kleyne Dorpen / segt men dat onder de Jurisdictie van Amadabath worden getelt. Korte beschryvinge van des selfs Steden. Amadabas een seer beroemde en volk-ryke Stad. Caravane der Engelsen en Nederlanders. Rasbuten Rovers, een wonder volk.

Zuratte, 45. mijlen van Amadabath, en 28. van Cambaya gelegen / is de voornaemste Zee-stad; leyd op 21. graden en 30. minuten / langs de ver- Beschryvinge van de Stad Zuratte.

vermaeckelijke Rivière / Tynde of Tapte genaemt / gebouwt: dese vloed loost sig ontrent 3. mijlen beneden de Stad in Zee: middelbare en kleyne Schepen komen de selve opgevaren: een groote mijl van de mond desselfs / leyt de Thom van Suhaly, tusschen het vaste land en eenige steyl af-loopende Sant-platen: is maer een musquetschoot wijt / daer de groote schepen voor het Dorp Suhaly ten anker komen / en hare goederen lossen; die van daer met Karren / van Ossen voort-getrokken / te lande na Zuratte worden gevoert.

Zuratte, is een beroemde Koop-stad / Neering-rijk / vol Negotie / niet seer groot: leyd langs de water-kant open; heeft aen de Land-zijde een aerde Wal / drie Poorten / en langs de Rivier een deftig Slot / met ontrent 40. soo Metale als Ysere Stukken Geschuts voorsien / die den Gouverneur van Zuratte Anno 1617. uyt de gestrande schepen / de Middelburg en Duyf, van de Nederlanders kogt. De Engelschen hebben aldaer Anno 1609. en d'onse Anno 1616. hare Comptoiren opgeregt. Brengen van wegens hun rijken handel / de Stad geen kleyn gewin; en den grooten Mogol, van wegens den Tol tegens 3 en een half per cent / van alle uyt en inkomende Waren / groote profijten aen; alleenelijk 't Goud en Silver geeft maer 2 per cent. Buyten 't Casteel is de Wooning des Gouverneurs, en het Tol-huys benevens de groote Markt / daer by na alle de soorten van Koopmanschappen en Waren des werelts te vinden zijn / die van alom heen na Zuratte worden gevoert.

De Stad leyd in een vermaekelijke vlakke Land-streek; heeft tamelijke wijde Straten / en veel hooge Huysen / die men met trappen opgaet: men vinter soo buyten als binnen de Stad vermakelijk Geboomt; als ook / dog insonderheyd buyten / vele playsante Vyvers / Was-plaetsen en Water-tanken: deftige Sepulture of Begraef-plaetsen der Mooren: een munter boven al d'andere uyt / bestaende in een seer groote lustige Water tank / op gemetselt van harde steen; hebbende over de hondert hoeken / yeder ontrent 28. ellen breet / met steene trappen neder-gaende / tot 80. in 't getal; in 't midden staet de verheven Sepulture van den Stichter / een groot en kostelijk Gebouw.

Engelsen en Nederlanders haer deftige Logie.

De Engelschen en ook de Nederlanders, hebben hunne deftige Logie langs de water-kant. De Opper-hoofden houden een groote staet / rijden met een aensienelijke treyn te paert / of worden in Pallankijns gedragen; alles om aen de grootste Mooren, die hier in voorgaen / voldoening te geven / haer voegende na de wijse des lands: dog munten nog hier in de Engelsche boven de Nederlanders uyt; dewijl haren Commandant / die al het bewint van saeken over den Engelsen handel in Oost-Indien heeft / gemeenelijk op Zuratte zijn residentie / Hof en Woon-plaets hout.

Staet en Comercie in Zuratte.

Behalven de Uytlandsche Natien, is de Stad van Mooren, Benjanen, Jentyven, en andere Castens, wel bevolkt / en uyttermaten Neering-rijk; de Koop-luyden en Schepen komen van alle Quartieren van Asia derwaerts heen gevloeyt. De Engelschen, Nederlanders en Mooren varen van daer seer abundant op Persien, 't Roode Meer, en het gelukkig Arabien; doende grooten handel en winst; brengende fijne en grove Indiaense, Guseratse, Decanse en Bengaelse Kleeden / Stoffen / Catoenen / benevens Indigo / Zuyker / Gengber / Gommen / Tabak / en ook Terwe / Boter / Rijs / en andere Provianden: ook varen Konings Schepen op

Volkrykheyd der Stad Zuratte.

vragt /

bragt/ op 't Roode Meer, gevende groot gewin. Buyten Zuratte wor- den vermaeckelijcke Lust-hoven/ Speel-huysen en Wandel-wegen gesien/ dog eenen Sawasy, of anders Syawagi genaemt/ rebelleerende tegens den grooten Mogol; eerst een aensienelijck Hoveling/ en nu het Hooft van een machtig heyrleger Rovers geworden zijnde/ heeft in 't Jaer 1664. in/ om en ontrent Zuratte, geen kleyn bederf/ en snoode verwoestinge aengeregt. Groote verwoesting door den Rover Sawasy, om, in en ontrent Zuratte aengestelt.

Cambaya de Hooft-stad van de geheele Provintie, soo genaemt/ leyd op 23. graden benoorden den Evenaer, ontrent 30. mijlen van Zuratte, niet verre van de Zee/ in een grooten Inham: word door de Rivier de Indus bespoelt; met hoog water komen de schepen tot voor de Stad/ vervallende met de Ebbe in diepe killen haest rontom droog. De Stad leyt aen een vermaeckelijcke water-stroom gebouwt/ is drie uuren gaens in 't ronde groot/ word door 12. Poorten gesloten/ heeft wijde en regte Straten/ drie Nering-rijcke Merckten/ en veel schoone Gebouwen; ook deftige Cancken/ Vyvers/ Was en Water-plaetsen/ en buyten playsante Hoven/ Speel-huysen/ en schoone Vrugtbare Landerijen. De Regeering is Moors, dog het meerendeel der Inwoonders sijn Afgodische Heydenen, meest Benjanen: voorts Jentyven en andere/ afgericht en ervaren in 't stuk van Negotie/ drijvende haren handel op Diu, Goa, Aethin, 't Roode Meer, Persien, Choromandel, Bengalen, en andere Landen. In Cambaya en buyten omher/ worden vele Catoene Lijwaten/ Bed-spreden/ Behangsels en Aleatijven gemaeckt: daer valt veel Berg-cristal/ ook edel Gesteent; als Espinellen/ Granaden/ Jacinthen/ Amathisten/ Turkoisen/ &c. en worden aldaer veel Drooguen/ en uytmuntende Medicijnen gevonden; als ook den Turbith/ de Galanga/ de Nardus/ Lapis Lasula/ Asse Fetida/ Borax/ Schamonea/ en veel andere; wijders geven de Landerijen den schoonen Indigo/ en Eet-waren in grooten overvloet/ insonderheyt Tarw/ Rijs/ Erweten/ Olie/ Boter en diergelijcke. Cambaya, desselfs gelegentheyt, groote, Voortreffelikheyt, Vermakelykheyt, Koophandel, Waren, enz.

De Gusera'se Koningen hielden wel eer in Cambayen hun prachtig Hof/ en voerden swaere oorlogen tegen de Portugesen op Diu, en die wederom tegens haer/ hebbende somwijl/ dog te vergeefs/ getragt haer meester van Cambaya te maeken. De Stad Cambaya is eertyds het Hof der Koningen van Guseratte geweest.

Diu, gelegen op 21. graden Noorder breete/ leyd digt aen Cambayens uytsteeckende hoek na 't zuyden; is een Eylandeken/ 't welk wel eer den Koning van Guseratte toebehoorde; dog is naderhand de Kroon Portugael onderdanig geworden: onder wiens heerschappye het tegenwoordig behoort; alhoewel Diu, den Portugesen, in den oorlog tegens de Koningen van Cambayen, Turken en Mahometanen van India, tzedert den Jare 1539. als eerst gebouwd wierd/ veel bloed/ onkosten en suren arbeyt heeft gekost: dewijl sy Diu, met kommer en groot gevaer/ nu eens gewonnen/ dan verlooren/ dog eyndelijk weder verovert/ met drie Kasteelen versterkt/ en nu veel Jaren aen een beseten hebben: Is om sijn goede gelegentheyt/ haven/ handel/ inkomsten/ en zee-vaert van outs beroemt geweest: waeromme de Ed. Maetschappy vry meer als eens/ het ooge op Diu geslagen heeft; dog is nog by den selven noyt (mijns wetens) met de wapenen yets vyandelijks tegens Diu aengevangen. De Stad is van Portugesen en voorts Inboorelingen bewoont. Beschryvinge van Diu.

Brotchia is een Volk rijke Stad/ op 21. graden en 50. minuten/ en ontrent Brotchia.

ontrent 12. mijlen benoorden Zuratte gelegen / langs heen een vermaekelike Rivier / die met twee groote takken ontrent 8. Mijl beneden Brotchia in Zee loopt / redelijk sterk en fraey gebouwt. De Stad leyt op een hoogte / in 't midden van een groote vlakte: is rontom heen seer vermaekelijk met Lust-hoven / groote en kleyne Dorpen / die van sommige tot op tachentig worden begroot / bezijkt. Kleyne Schepen komen tot half wegen de Rivier op-gevaren / de grooter buyten blijvende / leggen sonder eenig beschut in het ruyme zee niets te veylig: waerom Brotchia meer met Jachten / en vlot-gaende Vaertuygen / als groote Schepen / wort besogt. De Rivier komt van boven het Koninkrijk Decan, nederwaerts gevloeyt. d'Inwoonderen zijn alhier meest Benjanen. Catoene Lywaten worden om en in Brotchia niet alleen geweven / maer ook doorgaens veel witter als elders gebleekt / en cierlijk op-gemaekt. De Nederlanders en Engelssen, hebben hier al een geruymen tijd hare Cantooren gehad: het welk de Stad / en desselfs Inwoonderen / goede voordeelen komt aen te brengen.

Bysantagar. Bysantagar is een groote Stad / in 't midden van Guseratte, en meest van Heydensche Bramans bewoont: met Kerken / Tooren / en fraeye Gebouwen verciert. Desselfs om-leggende Landeryen geven een grooten overvloet van Vee / Vruchten / en vordere leeftocht: als Tarwe / Boter en Rijs; benevens Catoene garen en Lywaten / die van daer alom heen worden versluert.

Pettan. Pettan was eertijds een groote bemuerde Stad / dog is van langerhand wonderlijk afgenomen. d'Inwoonderen / meest Benjanen, generen haer met maeken van Zijde stoffen / Catoene Lywaten / Tulbanden / Allegias, en veel diergelijke. Is buyten rontom met schoone Lusthoven en Landeryen verciert.

Mamadabath. Mamadabath is wel eer een vermaekelijk Stedeken / en een Koninklijk Lust-prieel geweest / dog nu maer een Dorp / langs heen den Oever van een visch-rijke Rivier gelegen. d'Inwoonderen / meest Benjanen, generen haer met het verhandelen van Granen / Lywaten / en 't gene de Landeryen rontom daer wijders komen te geven.

Brodera, Brodera is een der voornaemste Steden van Guseratte: met Muuren / Bolwerken / Poorten / &c. na de Indiaense wijse voorsien: groot getal Dorpen hooren onder desselfs gebiet: schoone Tuynen / Boomgaerden / Tanken / en weytse Begraeffenis-plaetsen / worden aldaer gesien; en seer fijne Catoene Lywaten / benevens andere stoffen en kleeding / om en in Brodera gemaekt. De Landeryen geven een grooten overvloet van goet Catoen / en Granen.

en andere kleynder Stedekens in 't Koninkryk Guseratte. Vorders / wat Goga, Chittipour, Nariaeth, Waffet, en andere plaetsen belangt: de selve zijn veel eer Dorpen / als bemuerde Steden gelijk; die wy dan / om de kortheyt / sullen over-slaen: voor-hebbende / meerder plaets tot andere stoffe te sparen / en maer dit weynige nog van Guseratte te vertoonen:

Dit Koninkryk staet tegenwoordig onder de heerschappye des Grooten Mogols. Dit wel eer beroemde Koninkrijk / dog nu soo grooten Provintie / staet (gelijk alreede geseyt is) onder de heerschappye des grooten Mogols: die sijn heerlijk Hof in de Landen van groot India, in de Provintie / en desselfs Hooft-stad Agra, houd; van de welke dat wy in onse Bengaelse Reysen / ligtelijk iets by gelegentheyt sullen soeken in te voegen. Voorts wort

wort Guseratte, door een Gouverneur Generael bestiert: waer onder dat alle de andere Gouverneurs, Commandanten / en minder gequalificeerden / haer moeten submitteeren.

Den Gouverneur Generael houd een Koninklijke staet / met een vertooning van groote pracht en heerlikheyt / soo in desselfs uytrijding / als dagelijks binnen sijn rijk Palleys; en daer in pogen hem d'andere Gouverneurs / Commandanten / en rijke Mooren, yder soo veel hun staet / bediening / inkomsten en goederen lijden konnen / na te volgen: zijnde sulks den aert der Mooren van gantsch Indiën eygen / datse gaern sig selfs aensienlijk / met een lustige sleep van Staet-houwers / en veele Dienaers / komen te vertoonen Staet, en Hof houding van den Gouverneur Generael.

't Geheele Land word van Mooren en Heydens bewoont; dog hebben de eerste de Regeering en macht in handen. De Heydenen zijn het grootste getal Benjanen; de andere zijn Jentyven, Bramans, Goegis, Coelis, en Raspouten. Wy sullen van yder in het bysonder hier na een weynig spreeken: dewijl seer vreemde conditien / in onse Reysen op de Kusten van Indien, Malabar, Choromandel, Bengalen, en elders / in de verscheydentheyt van dese Volken / hebben ondervonden. Inwooners.

Dit weynige sal nu alleen by dese gelegentheyt genoeg zijn: dat / in het generael gesprooken / d'Inwoonders van Guseratte, voor geheel scherpsinnig en behendig zijn vermaert / voornamentlijk in de Negotie / die sy niet alleen sterk te Land / maer ook ter Zee / met de naburige Landen en Koninkrijken drijven: sig selfs verspreydende tot in Goa, Diu, Chaul, Cochin, Ceylon, Batavia, Bantam, als ook na Persien 't Roode Meer, en andere plaetsen. Sy zijn door den bank loos om yemant te bedriegen; geswinder als andere Indianen van geest; erbaren in alderhande koopmanschappen / insonderheyt van edel Gesteent. Seer sterken Handel wort in veel quartieren van Guseratte gedreven: dewijl daer tot dien eynde niet alleen Engelssen, Nederlanders, en Portugesen, maer ook Joden, Persianen, Tarters, Arabiers, Armeniers, en meest alle Natien van gantsch Indien, uytgesondert Chinesen en Japanders, worden gevonden. Conditie.

De Guseratse Heydens, die haer (gelijk geseyt is) niet alleen daer / maer ook in veel andere Landen van Oost-Indien, laten vinden / zijn doorgaens geel; en sommige swarter van koleur en statuer / als die van Europa. De Vrouwen en Dochters der aensienelijkste (die van de krachtig steekende Son niet veel en worden bescheenen) zijn de sommige schier soo blank / als die van de Portugesen. Sy zijn het meerendeel / soo vrouwen als mannen / heel devote Pythagoristen: eetende niets dat eenig leven of bloet ontfangen heeft: sullende geen ding / hoe kleyn het is / dooden; nog om yets ter werelt / met geen Christenen eeten of drinken: souden (naer 't schijnt) veel liever sterven / ja die geensints aenraeken. Sommige munten soo verre in hare verblinde waengeloovigheyt uyt / datse aen de Wegen en Wildernissen Bakken met water setten / en daer koorn / groenten / of andere dingen in-werpen / om het Gevogelt / en selfs het schadelijk ongedierte te spijsen. Haer afgodische Bramines dragen de sommige Besemtjens in de hand / om de plaetsen diese betreden / of daerse gaen neder-sitten / eerst te vegen: op datse geen Wormen / Mieren / of ander ongediert / mogten verpletteren en dooden. In Goa, als ook op andere Portugeesche plaetsen / daer Zeden.

 Cam-

Cambayers en Guseratters worden gebonden; koopen de sommige somwijl 't Gevogelt / of andere Dieren / van de Portugesen, die de selve wilden dooden: om die weder in vryheyt te laten heenen vliegen / en soo het leven te schenken; geloovende dat de Zielen der overledene / van haer vorige Vrienden en Magen / in soodanige Dieren en Vogels zijnde verhuyst / geen kleyne weldadigheyt komen te ontfangen / wanneer dusdanig uyt handen van hare versteurders worden gered. Haer spijs is Kitzery, zijnde een goet en voedsaem Graen: voorts Boontjens / Tarw / Rijs / Kaes / Boter / Olie / Melk / Wortels / Fruyten / Vruchten / en diergelijke. Haer drank is meest Water / of ook wel Terry, een drank / die uyt een soort van Palm- ofte Palmitas-boomen getijffert wort; drinken (immers in 't openbaer) heel selden Wijn / of sterken drank: eeten heel sober / en op der aerden neder: sittende met de beenen onder het lijf / op matten. De rijken laten hun vloeren met Tapijten bedekken / en leggen groote bladeren / van Bananas, of andere Boomen / onder de schootels. Sommige eeten ook geen Ajuyn / Look / Eyeren / Melk / of diergelijke: selfs ook niet 't geen door een roode koleur na bloet gelijkt / vreesende dat'er sulks in mogt zijn. Sy wasschen haer / soo wel Vrouwen als Mannen / eerse gaen eeten / of als haer gevoeg en water hebben gemaekt / of als 't werk des Huwelijks hebben gepleegt.

Huyshoudinge.

Gaen gelijk de Bengaelers, en andere volkeren van Indiën, gekleet; en zijn in haer Gods dienst / Wooningen / Zeden / Huyshouding / en andere actien / de Bengaelse Heydenen soo gelijk / dat wy den Leser / tot desselfs beschrijving in 't Derde Boek, recommandeeren.

Staet en kleeding der Guseratse Heydenen.

De bysondere Waren en Koopmanschappen / die Guseratre geeft / of des selfs Inwoonderen komen te maeken / en alom heen uyt den Landen worden gevoert / zijn veelderhande sorteeringe van seer schoone Catoene Lywaten: die aldaer / gelijk als ook in Bengale, en op de kust van Choromandel, uytstekende fijn en konstig worden gemaekt; vorders Canafassen / daer sakken en zeylen van worden gemaekt; ook alderhande Zijde stoffen / Tulbanden / Gordels / Sluyers voor de Vrouwen / om 't aengesicht te bedekken / Tapijten / Goude-laekens / fraye gestikte Combaersen of Deekens / van Zijde / Catoen / en schoone coleuren te saem gestelt: als ook weytse Pavelioenen, Matrassen / Cadels of Indiaense Bed steden / Armstoelen / Tiktak-borden / en andere snuysterpen: altemael konstig en fray / naer d'Indiaensche wijse gemaekt. De Landeryen geven ook abondantie van goeden Indigo / Salpeter / Borax en Amphion: mitsgaders Comijn / Gengber / Rhabarber, Raponticum, Mirrabolanen, en veel andere goede Medicijnen; als ook Diamanten / Robijnen / Spinellen / Granaden; en overvloedige leeftocht: als Tarwe / Rijs / Boonen / Kitzery, Milie, Garst / Suyker / Olie / Boter / Melk / Moes-kruyden / Wortels / Fruyten; en alderhande aert van Boom-gewassen; Orangien / Granaten / Lymoenen / Citroenen / Mangas, Kokos, en veel andere goede vrucht-dragende Boomen / worden aldaer in Lust-hoven / en aen playsante Oorden / heel abondant gevonden: ook overvloedig van Vee / als Ossen / Koeyen / Schapen / Geyten / Bokken / Varkens / Hoenderen / Eenden / Gansen en kleyn-gebeent; ook schoone Rivier-en andere Vis. Somma / Guseratte is een vol / vet / en wel gezegent Land; het welke niet alleen haer selfs / maer ook de naburige Landen / van haren overvloet kan spijsigen. Veel Scheeps ladingen /

Koopmanschappen en Waren in Guseratte.

Vruchtbaerheyt des Lands.

gen / van alderhande nootdruftigheden voor des Menschen leven / wer-den van daer naer andere Koninkrijken en gewesten van Oost-Indiën verstiert.

Wy komen nu tot de Kust van India: die aen de mont of engte van Cambaya begint / en zuyden ten oosten streckende / aen de Caep Comoryn, eyn digt: begrijpende een lengte van hondert en tachentig mijlen; wort eygentlijk maer alleen de Kust van India genaemt; dewijl de andere Landen van Oost-Indien, yder hun eygen namen in het bysonder hebben: als daer zijn / de Kust van Choromandel, Oryxa, Bengale, Arrakan, Pegu, Tanassery, Queda, Malakka, &c. Dese Kust van India, pronkt nog heden-daegs met verscheyde oude beroemde Koninkrijken / Steden en Vastigheden; wort in de Landen van Decan, Cuncan, Canara en Malabar, verdeelt. De Steden en Sterkten / langs de gemelde Kust gelegen / hebben de Portugesen het meerendeel een groot getal van Jaren beseten; sommige selfs gebouwt / en andere van de Turken, Mooren en Malabaren, door 't swaert verovert: sijnde hun machten rijkdom tot soo verre geavanceert / dat ook selfs den Zamoryn of Keyser / en de voornaemste Koningen van Malabar, en andere Vorsten / door considerabele neder-lagen verswakt / sig selfs genootsaekt vonden / de Portugesen na de oogen te sien: dan / tsedert den aenwas des Handels / en macht der Nederlanders in Asia, is dien bloeyende staet der Lusitanen wonderlijk af-genomen; gelijk wy nu en dan hebben getoont / en vorder / in dese korte beschrijving van de Kust van India, toonen sullen.

De gelegentheyt en lengte van de Kust van India.

De bloeyende staet, en groote magt der Portugesen op dese beroemde Kust:

Naderhant door de komst der Nederlanders in India wonderlyk afgenomen.

Het Rijk Decan, begint ten noorden ontrent de grens-scheyding van Guseratte, of anders Cambaya genoemt; paelt ten zuyden aen 't Land van Malabar, oostwaerts aen Bisnager, en westwaerts aen de Zee: van sommige in drie deelen verdeelt / als Cuncan, Canara en Ballaguatte; zijnde een hoog Gebergt / eenige Mijlen te landewaerts in gelegen: in de Regen-maenden veeltijds met Wolken over-dekt; boven met schoone vlakten / en groene weyden voorsien: by klaer en helder weder / kan men desselfs hooge toppen in Goa sien. De voornaemste Steden en Handel-plaetsen / op dese Kust gelegen / zijn van outs Bazain, Daman, Chaul, Dabul en Goa geweest: de eerste vier waren van outs beroemde Koop-steden / dan zijn in den Oorlog / uyt de verdeelde Regeering der Heydens en Mooren, in der Portugesen handen geraekt. Daman wiert door Martinus Alphonsus Zosa, Opper-zeevoogt der Portugesen, ontrent den Jare 1535. den Koning Badurius van Cambayen, uyt de handen gerukt / en voort ten gronde ge-demolieert.

Beschryving des Koninkryks van Decan.

Desselfs Steden en Handelplaetsen.

Ontrent de selve tijd wiert insgelijks Bazain, door den dapperen Portugeesch Nonnius Acunius, Opperste van India, verovert / en ook ter neder geworpen.

Chaul en Dabul, zijn mede al voor / of ontrent die selve tijd / in handen van de Portugesen geraekt; dog die hare Conquesten / van wegens den gedurigen oorlog / menigte vyanden / en schaersheyt des volks / niet altemael konnende besetten / zijn genootsaekt geweest de selve doenmaels te slechten: dog hebben sy evenwel naderhant daer / en elders / wederom eenige nieuwe Fortificatien op-geworpen: om haren Handel eeniger-maten te herstellen; en d'Inwoonders / die van sig selfs slaefachtig en dienstbaer van conditie zijn / te beter onder subjectie te behouden.

De gelegentheyt van 't Koninkryk Visiapour.

Landewaerts leyt het Koninkrijk Visiapour: dat sommige meenen 250. Mijlen lang/ en 150. breet te zijn. Desselfs verdeeling en grens palen worden verscheydentlijk beschreven: sommige trekken een groot gedeelte van Decan onder Visiapour: andere wederom ter contrarie/ eenige Steden van het laetst genoemde/ onder het eerste; dog de veelvuldige veranderingen/ in de Regeering en Heerschappye van sommige deser Landen/ (die door onderlinge verdeeling/ af-scheuring/ oorlogen/ en swaere verwoestingen/ nu en dan van den anderen afgesneden zijn geweest) zijn (geloof ik) de oorsaek desselfs; daer by komt/ dat dese Landen van verscheyde Natien zijnde besogt/ bestreeden en aengetast/ ook nu en dan de veranderingen der namen zijn onderworpen geweest. Immers/ dewijl dit Koninkrijk Visiapour ten noorden aen 't Rijk van Deli, en andere Landen des Mogols paelt: soo hebben ook somwijl d'Inwoonderen ondervonden/ wat swarigheden ook daer in steeken/ als yemant een machtig dwingeland tot sijn na-buer heeft. Want voortijds was den Koninck van Visiapour een souvereyn Vorst/ en niemant subject: konnende (na men segt) een macht van over de hondert duysent Ruyters/ en Voet-soldaten naer advenant/ om sijne vyanden onder de oogen te sien/ te velde brengen. En alhoewel veel na-burige Volken onder sijn heerschappye wist te krijgen/ is evenwel tot soo verre onder het jok des grooten Mogols geraekt/ dat (gelijk men schrijft) een Vassael desselfs geworden is. Dan tzedert door de Wapenen zijnde voorspoedig bespeurt/ en wederom Meester van de noorder Steden en Vastigheden zijnde geworden/ heeft eyndelijk dit jok van den hals geschud; en naest eenige Jaren sijn Landen/ beter als d'eerste-mael/ voor d'invallen van den grooten Mogol verseekert.

Steden van Visiapour.

De voornaemste Steden en Handel-plaetsen zijn/ de Hooft-stad Visiapour, voorts Cintapour, Wingurla, Razapour, Rayebaag, Banda, en andere meer. De Koninklijke Hooft-stad Visiapour, ontrent tzeventig Mijlen boven Goa te landewaerts in gelegen/ sou (volgens de beschrijving aen ons bekent) van groote vijf Mijlen in 't ronde konnen behalen: zijnde met hooge Muuren en sterke Poorten beslooten/ en rijkelijk met metael en yser Geschut voorsien.

In 't midden van dese geweldige Stad/ is een groot en sterk Casteel/ en daer in het Koninglijk Paleys gelegen; met lootere Wallen/ Grachten/ Geschut/ en een groot getal Soldaten/ besorgt. De Stad is wel bevolkt van Mooren en Heydenen; waer onder vele rijke Handelaers en Koop-lieden gevonden worden.

Stant van Wingurla.

Wingurla, beter als d'andere Steden en Plaetsen/ by de Nederlanders bekent/ leyt maer een weynig benoorden Goa, aen de Zee: dient tot een goede verversch-plaets voor d'onse; wanneer die (volgens haer gewoonte/ geduurende desen Oorlog tegen de Portugesen) 's jaerlijks in de somer-Mousson, met een goet getal Oorlogs-schepen/ voor en ontrent de Bhare van Goa kruyssen/ om de Portugesen haer scheep-vaert te beletten/ en voort te water te benauwen. D'onse hebben op Wingurla een deftige Logie/ tot haer verblijf en handel-plaets. Den Koning van Visiapour, heeft meer als eens/ de Nederlanders gepresenteert/ dat Goa met een aensienlik Leger te Lande wilde bespringen; soo die met een bequame Oorlogs-vloot de besetting te water aenvangende/ in de bequaemste Havens daer

ontrent

ontrent gelegen/ waren geſint te overwinteren: dog d'onſe hebben (naer 't ſchijnt om goede redenen) tot nog toe/ veel liever de Beſetting van Goa, dan deſſelfs verovering geſogt.

Het veertiende Hoofdſtuk.

De Kuſt van *India*, ofte *Malabar*, door wien eerſt ontdekt. Hoe voor dien tyd de Speceryen en Koopmanſchappen uyt *Ooſt-Indien* tot in *Europa*, wierden gebragt. Eerſte beginſelen van de *Portugeeſche* en *Caſtiliaenſe* Navigatien, na de onbekende Werelt. Ontdekking van nieuwe Landen. Togt van *Don Vaſco de Gama*, ontdekt, en komſt in *Ooſt-Indien*. Syn verrigting en wederkeering. Aenwaſch der *Portugaelſe* Vaert. *Goa*, door den beroemden *Alphonſus Albuquerque*, een en andermael gewonnen. Beſchryving; eerſte gelegentheyt; aenwaſch, en tegenwoordige Stant van *Goa*. Conditie, Zeden en manieren van leven der *Portugeſen* in *India*.

De Kuſt van Indien ofte Malabar, door wien eerſt ontdekt.

Wy komen nu tot de vorder Beſchrijving/ van de Kuſt van India, of Malabar, daer de Portugeſen een groot getal van jaren/ in top van glorie/ macht en rijkdom/ hebben gezegepraelt. Dog dewijl het d'eerſte Land-ſtreek is/ die in Ooſt-Indien, door de Portugeſen, onder 't beleyt van Vaſcus de Gama, wiert ontdekt en aengedaen: ſoo verhope ik/ dat het den Leſer niet onaengenaem weſen ſal/ dat wy kortelyk by deſe gelegentheyt/ verhalen: wanneer/ en hoedanig deſe Geweſten van Aſia, eerſt gevonden zijn.

Hoe voor dien tyd de Speceryen en Koopmanſchappen uyt Ooſt-Indien, tot in Europa, wierden gebracht.

Eer de weg naer Ooſt-Indien, die ſig niet anders dan buyten om heen geheel Africa ſtrekt/ ontdekt was/ bragten die van Æthiopien wel voornamentlijk/ en benevens dien ook ſelfs de Turken, d'Indiaenſe Waren en Speceryen uyt India, door de Roode Zee, tot aen d'Egyptiſe en Arabiſe ſtranden; alwaer die van de rijke Turken, en voornaemſte Negotianten en Handelaers opgekoft/ met de Caſſilas te Lande op Alexandria, Smyrne, en verſcheyden andere Neering-rijke Plaetſen/ over-gevoert/ voorts op Venetien wierde geſcheept; de welke dan aldus wijders tot ons plachten over te komen.

Eerſte beginſelen van de Portugeeſſe en Caſtiliaenſe Navigatie, na de onbekende Werelt.

Ooſt-India was dan tot dus verre/ by die van Europa, meer genoemt als bekent. Die van Caſtilien en Portugael, waren nog niet gewoon naer 't Zuyden/ of om de Weſt/ de groote Wateren te beſoeken; maer binnen geſtelde palen blijvende/ hielt men alleen de Noorder deelen van Africa, voor d'uytterſte Vaert: verder heen bleven de Landen naer 't zuyden t'eenemael onbekend: de onſtuymige water-baren van den geweldigen Oceaen, aen d'eene; en de ontoegankelijke boſſchagien/ wilderniſſen en hooge bergen/ aen d'andere kant/ waren de krachtigſte beletſelen tot dus verre geweeſt. Evenwel ſcheen Hendrik de IV. Sone van Don Jan de I. Koning van Portugael, met een groote begeerte aen-gedaen/ om eenige nieuwe Landen te ontdekken: te meer/ dewijl hy ſijn ouder Broeder/ door

ſijns

ſijns Vaders dood / ter throon geſtapt ſiende / niet te krachtiger ſpooren hem voelde geprikkelt / om langs den Oceaen, de glorie van een onſterffelijken naem te bekomen: vermoedende (volgens de waerſchijnlikſte blijken) dat lang Africa, naer 't zuyden / door de zeevaert / andere Landen en onbekende kuſten ſouden werden ontdekt.

Verder ontdekking van Africa.

Dit werk kreeg klem en aenvang / ontrent den Jare 1410. twee Seylen geraekten ontrent ſeſtien mijlen zuydeliker / als oyt Africa van Schepen uyt Portugael was beſogt. Dog den ſchrik der vloeden en groote water baren 't volk beſpringende / keerden weder. Daer op ſchoon weynig hier door was uytgeregt) Hendrik, na tien jaren / weder een Vloot en Volk / hier toe bequaem / verkregen hebbende; ſteeken de Schepen / onder 't beleyt van den dapperen Zee-helt Johannus Gonzalvus, (even als noytgehoorde waeg-halſen) regt in volle zee. Komende tot vier hondert mijlen boven d'eerſt-bekende Landen van Africa; van waer / door ſware tempeeſten / ſtroomen en andere tegenſpoeden afgemat / weder na Portugael keerden / om van haer verre Voyagie raport te doen.

Onderwijl ſtierf deſen nieuwsgierigen Hendrik; waer door / en ook door het zober ſucces / de luſt en begeerte / tot opdoening van nieuwe Landen / voor een tijd / verdween.

Don Alphonſus, de IV. van dien Naem, naer 't overlijden ſijns Vaders Don Jean de I. Koning van Portugael zijnde geworden; hervatte dit werk. Dog door de buyten-landſe krijg / en inlandſe Beroerte (geduyrende ſijn Regeering) hem grootelijks in ſijn voorneem ſiende geſtuyt / en quam hy niet ten eynde van ſijn voorneem: echter ontdekte men (door ſijn wijs beleyt) een grooter gedeelte van Africa, naer 't zuyden / voor by den uytſteekenden hoek van Cabo Verde, tot aen de weſterlijkſte kuſten van 't groote Guinea; daer ook / met een / den Handel der Portugeſen, op deſe Geweſten / ſtant begon te grijpen.

Hier op is (na Alphonſus dood) ſijn Sone Don Joan de Groote, de II, van dien Naem, de Vader / in 't Rijk van Portugael, geſuccedeert. Deſe / tot d'ontdekkinge van nieuwe Landen / met yver en luſt gedreven zijnde / ſetten met kracht de Zee-vaert voort: ſijn uyt-geſtuurde Water-helden de Middel-lijn door-geſtevent zijnde; ontdekten ontrent den Jare 1492. het Koningrijk Congo, tuſſchen de Linie Æquinoctiael en Tropicus Capricornus zijnde gelegen. Alom heen langs de geheele kuſt van Africa, ſogt men toen naer opening / om (waer 't mogelik) door-vaert op d'Ooſt-Indien te vinden: Bogten en Baeyen / Rivieren en groote Water-ſtroomen / wierden aen ſommige Oorden / al daer men yets vermoeden / hoog te landewaerts op-varen; maer nergens wiert 't gene men ſogt / gevonden.

'tKoningryk Congo word ontdekt.

Christoffel Columbus ontdekt de Eylanden van Florida.

Ondertuſſchen was Chriſtoffel Columbus, een Genuees, na veel aenbiedinge / dien hy (dog te vergeefs) aen den Koning van Portugael, en ook aen die van Engelant, namentlijk Hendrik de VII. hadde gedaen: met drie Seylen / in dienſt des Konings van Spanjen, t'Zee geſteeken: de Reys nam op den derden van Oegſtmaent Anno 1492. ſijn aenvang: ſetten het uyt Caſtilien, regt op Gomera, een der Canariſſe Eylanden; en van daer voort weſtwaerts aen; ontdekt en doorſnuffelt de onbekende kuſten van Florida; ende beſoekt de Eylanden / aldaer ontrent gelegen: vint overvloed van Gout en rijke Schatten; waer mede / en met tien Indianen, we-

derom

derom t'huyswaert keert / na dat op Florida, in een opgeworpen ſterkte / een Vaendel Spanjaers, tot beſettinge / hadde gelaten.

Dit lokten wonderlijk aen. Columbus ten tweedemael afgevaerdigt zijnde / ontdekte vorder heen de Weſt-Indiën, de beroemde Eylanden / Hiſpagniola, Cuba, en veel andere. Veertien jaren wierden by hem / in het ontdekken der Americaenſe Geweſten / door gebragt. Onderwijl volgden andere ſijne voetſtappen naer / met wijder en vorder heen / deſe nieuwe gevondene Werelt / te door-kruyſſen. Dog Ferdinandus, Koning van Caſtilien, maekte Chriſtoffel Columbus Admirael / en zijn Broeder Bartholomeus Columbus, tot Vice-admirael over de Weſt-Indien; die veel Sterkten / en verſcheyde Steden beſtont te bouwen. en West-Indien.

Sulken op en voort-gang der Caſtilianen in de Weſt Indiëns, ontvonkte geen kleyne jalouſie in 't herte van alle edel-moedige Portugeſen. Den Konink vangt dan wederom aen. Bartholomeus Dialius krijgt het opperſte Commando; en ſteekt / met Schepen en moedig Volk / uyt Portugael, langs d'Africaenſche Kuſt, ſoo veyre na 't zuyden / tot by den uyterſten hoek ſig vinden beland: van waer ſig / door de koude / geweldige ſtormen / Hemel-hooge Water-baren / en vordere tegenſpoeden / geſlingert en afgemat ſiende / haer vonden genootſaekt wederom te keeren: hebbende tot op 35. Graden bezuyden de Middel-lijn geweeſt; dies / weder in Portugael komende / haer meening en weedervaren rapporteerden. De Portugeſen ontdekken de Caep de bon Eſperance.

Deſe Water-helden hadden dien uytterſten zuyd-hoek van Africa, den Storm-hoek, op hunne Reyſe genoemt; maer den Konink (die ſig niet weynig / over d'opdoening van deſen uyt-hoek / quam te verheugen) begeerden / dat men de ſelve 't Hooft van goede Hoop, in 't Portugeeſch Cabo de bone Eſperance geſeyt / van nu voortaen ſoude noemen: als hoopende langs dien uyterſten uyt-hoek iets goets te ſullen opdoen.

Deſen Don Joan de tweede, Koning van Portugael, ſogt dan / in het gene by hem was aengevangen / yverig voort te gaen; dog quam in het Jaer van veertien hondert vijf en tnegentig / deſer Wereld t'overlijden: dies den Prins Emanuel ſijn Staet-volger wiert / en 't werk met kragt quam voort te ſetten. Den moedigen Edelman Vaſcus de Gama, ontfangt volkomen order en laſt des Konings; en ſteekt / als Admirael Generael / met vier Schepen / en 1400. Man / den 10. Julius, 1497 in Zee. De ſtevens wierden naer de Canariſſe Eylanden gewend / en van daer na die van Cabo Verde Alhier aen het Eyland Sant Jacob (dat ik geloof Sant Jago te zijn geweeſt) geankert zijnde / wierden van Mooren te Lande niet al te beleeft bejegent; doch andermael t'zee geraekt weſende / en van ſware ſtormen zijnde beſprongen / wierden verſchrikkelijk om geſlingert; tot dat den kloekmoedigen Gama verhoopten / eerlang de Caep de bon Eſperance te bezeylen. Dan 't Volk geraekten alhier ſeer kragtig aen 't morren en muytineeren: ja voerden een tael / die veyre van de edelmoedigheyt afgeweeken ſcheen te zijn; men riep / dat / ſoo wanneer men de ſtevens niet weder na Portugael wende / yder een lijveloos was. Men ſnaeuden den edelen Vaſcus de Gama toe / dat men door dolle vermetelheyt / in ſijn bederf liep: dewijl men het Volk / tegens d'onmogelijkheyt der Elementen / en noyt bezeylde Water-baren / aenvoerden; ſoekende over een grondeloos volk / helſch diep / en ſpooreloos ſpoor / een paſſagie / die de natuer door d'alder- Togt van Don Vaſco de Gama, om Ooſt-Indien op te ſoeken. Wederſpoorigheyt van het Volk.

Gamas kloekmoedigheyt.

d'alderſtoutſten beſlooten hielt. Dog den edelen Gama bleyde en bad/ en recommandeerde aen deſe kleyn-hertige / de ſtantvaſtigheyt en kloekmoedigheyt: met byvoeging / dat hoopten wel haeſt in vrediger Zee / en tot een gewenſchte Haven te ſullen belanden. Maer al om niet: de voornaemſte booswichten conſpireeren / en ſtemmen den Gama van kant te helpen; dog breekt het ſchelm-ſtuk uyt. Straks wierden de Schippers / en andere / by de kop gevat. Don Vaſco nam ſelfs het Stuermanſchap waer: en ſet zijn Reys onſchrikbaer / met wakkeren yver voort: en komt/ door veel tegenheden heen geworſtelt / oostwaerts de Caep de goede Hoop; en vorder heen / langs de onbekende kuſt noord-ooſt geſtevent / tot in een bogt / dien hy Sint Blaſius noemde: daer niet anders dan wilde naekt-loopende Africanen beſpeurden. Dies wederom tegen de ſtroomen en tegenwinden op-gedrongen / tot onder den Tropicus Capricorni, voor de Stad Zofala d'Ankers lieten neder vallen.

Set eenige van ſijn volk gevangen.

Komt beooſte de Caep de bon Eſperance, en voor de Stad Zofala ten anker.

Deſſelfs Inwoonders.

Hier vond men het Volk met beter Zeden / als die van het zuyder eynde van Africa, begaeft; van huyt bruynachtig / met Arm-ringen van koper / yvoor / en andere materialen / verciert: ſpraeken een onbekende tael; edog verſtonden / hoe blanke Lieden / met Schepen / hier ſomwijl uyt verre geweſten quaemen handelen. Twee Miſdadigers liet den Overſten Gama te Land / om deſſelfs gelegentheyt t'obſerveeren.

Beland voor Moſambique.

Syn wedervaren aldaer.

Langs 't vaſte Land wederom hondert twintig mijlen gevordert zijnde / ankerden voor de beroemde Stad Moſambique, op een kleyn Eylandeken / maer een half mijl van het vaſte Land / Sanguebar genaemt; op 15. Graden bezuyden den Evenaer zijnde gelegen. Door ſwarte Inwoonders (met Tulbanden / en Kleetjens van Bombaſijn gekleet / die met kleyn Vaertuyg quamen aen boort geroept) verſtont Don Gama, dat dit Geweſt den Konink van Quiloa toe-behoorde / en eenen Zacoeya 't Gouvernement van deſe plaetſe bezat. De laetſte bewilligt Don Gama tot ſoo verre / dat twee Pilooten verkrijgt / om zijn drie Schepen (dewijl het vierde / door ſchaersheyt des volks / hadden verbrand) den weg naer Ooſt-Indien te wijſen. Dog die verſtaende / dat deſe geen Zaracenen (gelijk ſy waenden) maer Chriſtenen waren; ſprongen gedachte Pilooten over boord / en komen door 't ſwemmen te Land. Daer op de Portugeſen (haer ſiende beſpot) ſoo hevig / met noyt gehoorde ſlagen des grofs Canons / op Moſambique beſtonden te donderen; dat andermael / op Zacoeyas bevel / een Piloot verkregen. t'Zeyl geraekt zijnde / ſoekt deſen door liſt de Schepen in Quiloa te krijgen / en alles den Konink over te leveren / dog door een ſtorm 't gevaer ontſnapt / geraekten ruym 40. Mijlen noordelijker (dewijl Victalie en verſch Water ſogten) voor Monbaſa ten anker. Daer andermael 't ſchelmſtuk des Piloots miſlukkende / ſwemt hy naer Land / als ook de beſpringers der Schepen; die twee Vaertuygen / een Stuerman / en 10. of 12. Mombazers, gevankelijk in Gamas handen lieten.

Komſt voor Melinde;

en van daer op de Reede van Calichut.

Van daer voor Melinde (een Koninkrijk op zijn ſelfs / niet verre bezuyden de Middel-lijn gelegen) aen-geland zijnde / wiert beter ontfangen / en ongemeen vriendelijk onthaelt. De Soon van den ouden Koning quam ſelfs / en bragt Geſchenken aen Gamaes boord / als ook een braef Piloot: waer mede vertrekkende / ſtaeken na de kuſt van India over; en quamen drie weeken daer na / ter Reede voor Calichut ten anker.

Het

Het was nu juyst in het onstuymige quade saysoen: geen Schepen lagen hier veylig; maer sonder beschut/ genoegsaem als in een open zee. Echter quamen straks eenige van de stoutste waeghalsen / met kleyne Vaertuygen/ aen Gamas boort; die ook reets een Misdadiger hadde te Lande geset. Desen vint hem van stonden aen door een toe-vloeyende menigte van pikswarte nieuwsgierige kijkers/ omringt/ gedrongen en voort gestouwt; dog onder dese komen twee Turkse Handelaers/ den gelanden aen zijn gewaet voor een Europiaen, te kennen. Den eenen/ Monzaida genaemt/ en kundig in de Spaensche tael/ spreekt/ en bied den Vreemdeling vriendschap aen / spijst / en komt met hem aen Gamaes boort; die hy van 's Lants gelegentheyt onderregt. Daer op zend Gama des anderen daegs twee Edelen / met Monzaida, na Padarane of Panane genoemt / een lustig Oort / niet verre bezuyden Calichut leggende; om den Zamoryn, of Keyser van Malabar (die sig aldaer vermaekt) te versoeken / dat met zijn believen mogte landen: dewijl hy uyt een andere Werelt / van wegen zijn Heer en Meester / den Koning van Portugael, hier was aengekomen / om des selfs vriendschap / met Brieven en trouwe aenbiedingen / den beroemden Opper-vorst deser Landen eerbiedig aen te presenteeren. Syn avontuer en wedervaren aldaer.

Seer wellekoom waren dese vreemde Gesanten. Den Zamoryn leende het oor met aendagt / als hoorde / hoe dat den roem van zijne doorlugtigheyt / tot aen des Aerdbodems eynde was uytgebreyd. Hy gaf aenstonts ordere / dat Don Gama, ter veyliger Reede in de Haven Capocate, mogt met zijn Schepen ten anker komen. Heerlijk wiert den edelen Gama ingehaelt: na dat hy zijn Broeder / Paulus de Gama, het Opper-bevel der Schepen / soo lang zijn absentie duerde / hadde gegeven: niet wetende / wat hem te Lande mochte beschooren zijn. Den Catoal, Heer der Rechtsaeken en geschillen / met een gevolg van naekte Lijf-schutten / Pijpers en Speelders / ontfing / verwellekoomde / en bragt Don Gama, door Palankyns of Draeg-zetels / en het gedrang van duysende Menschen / tot in het Hof des Zamoryns; daer van swarte Caymalen (Hof-grooten van Malabar) ontfangen / en door een Opperste der Bramines, in het wit gekleed/ saehjens by de hand genomen zijnde / door veel Kamers / yder met tien Schildwachten bezet / tot in een groote Zale wiert geleyd / daer vloeren en wanden met Zijde gebloemde Spreyen / en vergulde Behangselen waren verciert. De ronde Coneels-gewijse opgaende Trappen des Throons / waren met de voornaemste Personagien des Rijks bezet. Den Zamoryn, na de wijse van India, op een Alcatyf gezeten / was met een wit gewaet / van 't fijnste Catoen / met vergulde Roosen / Strikken en Diamanten gestikt / verciert; op 't hooft een Hoet of Muts / die meest van Gout / Paerels / en edel Gesteente / bestont; de door-gebooorde ooren / pronkten met rijke Juweelen / de bloote armen en beenen met goude Boogen; de vingers en teenen met kostelijk Gesteent. Nevens hem stont een aensienelijk Hoveling / met een goude Schotel / met Areek en Betel besorgt: 't welk de Indiaensche Vorsten / en andere / (even als meermaels is geseyt) gedurig knaeuwen / om lieffelijkheyt in smaek en adem te bekomen; waer mede malkander onthalen / en groote eer aendoen. Den Zamoryn, bruyn van huyt / en groot van lichaem / toonde in alle zijn vorder actien en hoedanigheden / een Koninklijke Majesteyt. Don Gamaes onthael, en verschyninge voor den Zamoryn, of Keyser van Malabar. Kleedinge des Keysers.

 Gama,

Don Gamas verrichtinge by de Vorst.

Gama, na 't eyndigen van de weder-zijds complementen / gewenkt om neder te sitten / gaf door een Tolk bericht / hoe dat zijn Heer en Meester Don Emanuel Koning van Portugael, door de wijt uytgebreyde naem des Keysers van de Malabaren, aengelokt zijnde / schepen en volk door duysent gevaerlijkheden had afgesonden / om met sijn Majesteyt een verbond van vriendschap / handel en nader correspondentie aen te gaen: hier op leverden Gama de Brieven en ook de Geschenken over / de Brieven waren in het Arabisch en Portugees geschreven.

Den Zamoryn, met een verwondert en vrolijk gelaet / antwoorde; dat hy dees aengebodene vriendschap des Konings van Portugael, dien hy voor sijnen Broeder aennam / onwaerdeerlijk estimeerden; dewijl dit Gesantschap / van uyt de alder-verste Gewesten van den Aertbodem / door soo vele gevaren / om sijne Doorluchtigheyt te begroeten / was aengestelt: Wijders vroeg de Vorst nog na de voornaemste bysonderheden van Portugael, daer op hy Gama toen / door den Oversten Catoal, tot een voortreffelijk Logiment liet afgeleyden.

De Zaracenen soeken Vasco de Gama by den Keyser verdacht te maken.

Dog dewijl noyt dusdanige saeken / soo voor de wind en gaen / of hapert wel gemeenelijk yets: soo ging het ook hier: van stonden aen was de nijd en jalousie ter baen. De Saraceense Negotien / die sterken handel in dese Gewesten deden / en haer in een goed getal op Calichut onthielden / merkten haest de intentie van de Portugesen, en sagen daer in niet anders dan de gewisse ruine van hare Negotie te gemoed; dies t'saem geschaert zijnde / diende den Keyser aen: hoe dat dees nieuwe aenkomelingen niet anders / dan vuyle zee-schuymers en ongebondene roovers waren: dus hadde sijn Majesteyt toe te sien; hem gevende te gedenken wat beter was / desen / of haer die sulke groote Handelaers / en sijn oude vrienden en bondgenooten waren / te laten van hier vertrekken

Men stemt Don Gama te overrompelen, en van kant te helpen; dog die van sulks verwittigt, ontsnapt het gevaer.

Monzaida vernam / en diende Gama dit alles aen; ook hoe de Malabaren, op-geruyt door de Saracenen, reets hadden bestemt de Portugesen te over-rompelen / en van kant te helpen: Gama 't gevaer ontsnapt / aen boort en met sijn schepen tot buyten de wal in zee geraekt zijnde / verovert een Indiaensch schip / met 14. mannen / daer onder eenige van des Zamoryns Hofgesin: met een van dese stuert hy den Keyser schrijvens / verwijt hem zijn trouwloosheyt / en eyscht de Portugesen, en aengehaelde goederen / die nog te lande waren gebleven / ten spoedigsten wederom: 't welk eyndelijk na veel tegenstrevens quam te geschieden; de goederen wierden gerestitueert / en de gevangenen weder-zijds gewisselt.

Schryft en verwittigt den Kyser sijne trouwloosheyt,

Den Zamoryn excuseerden sig / schreef ook een antwoord op de Brief des Konings van Portugaels; dog eer lang een andere aenslag / met kleyne Vaer-tuygen / vol Malabaren, tegen de Portugeesen, op handen zijnde / komt een storm / die dese Mossel-vloot verstroyt / en Gama ter zeewaert drijft.

Gamas vertrek.

Monzaida vreesende / om sijn getrouwigheyd de Portugeesen betoont / gevat te sullen worden / was uyt sijn gevaer / aen Gamas boort gevlucht / hem mede na Portugael begevende / daer hy seer wel geloont / en tot een Christen zijnde gedoopt / voortaen gerustig leefden.

Dus stak Gama langs de kust van India noord-waerts / ankerde voor Goa, dog daer sig ook niet te veylig bespeurende / haelen de an-

kers

kers op / en voort zuydwest-waerts oversteekende / komen eer lang ten tweeden mael voor Melinde aen te landen / daer van den Koning wel onthaeld / en rijkelijk met leeftogt / en wat nog dienende / zijnde versorgt / haer reys verborderden tot Anno 1499. in Portugael, met twee schepen en 55. zielen / tot yeders verwondering / vreugt en blijtschap wederom aengeland zijn : hebbende ruym twee Jaren in dese voyagie doorgebragt. Komt weder in Portugael.

Dus is desen edelmoedigen Vasco de Gama, die Anno 1524. gestorven is / de eerste geweest / die door duysent haechelijkheden en perijkelen / langs een onbekende weg uyt Europa, over de groote Wateren de Oost-Indiën heeft ontdekt. Don Gamas dood.

Tzedert setten Koning Emanuel de begonne zee-vaert krachtig voort / en om het Castilien niet te goed te laten / wiert door hem Americus Vespucius, Anno 1500. met schepen en volk na de West-Indiën, gesonden / die aldaer soo veel uytrichte / dat nog ten huydigen dage / dit vierde deel des Werelts / na sijn naem America word genaemt. Americus Vespucius tocht na West-Indiën: Waer door dees nieuw gevondene Werelt de naem van America verkrygt.

Na 't Oosten bleef ook by de eerste Voyagie van Don Vascus de Gama niet; maer alles aenwendende wat kon dienen / zijn tzedert de Portugeesen wonderlijk in Oost-Indiën opgekomen ; dog met de Castilianen, over d'ontdekkinge der nieuwe Landen / oneenig geworden zijnde / is door Paus Alexander de Seste, soo veel hy macht daer aen te schenken hadde / alle de Landen van America in 't Westen aen Castilien, en die van de Ooster-Indiën Portugesen, geschonken en uytgedeelt. Verdeeling der nieuwe Landen.

Den Oversten Petrus Alvares Caprales, over dertien schepen Generael gemaekt zijnde / stak uyt Portugael na de Oost-Indiën, dwong die van Calichut, daer hy ontrent ses hondert Saracenen versloeg : maekten vriendschap met de Koningen van Cochin, Coylan en Cananor; en keerden met rijke scheeps-ladinge wederom t'huyswaerts. Aenwas des Portugaelse vaert.

Desgelijks den beroemden Alphonsus Albuquerquen, door den Koning van Portugael na de Oost-Indiën afgevaerdigt zijnde / sat ook de Saracenen dapper in 't hayr / en toonden bysondere blijken van sijne kloekmoedigheyt ; veroverde Goa : daer tzedert de Portugeesen de zetel des oorlogs / en der Koopmanschappen in Oost-Indiën hebben opgeregt.

Dit beroemde Goa, op een Eyland ontrent drie mijlen in 't ronde groot / en ruym 15. graden benoorden de Middel-linie gelegen / is de Hooft-stad van Portugaels Indiën ; de zit-plaets des onder-Konings / en daer den Aerts bisschop sijn residentie houd. Het Eyland is even gelijk het meerendeel der Gewesten van de Kust van India, van agteren met een Riviere van 't vaste land gescheyden / die t'zeewaerts loopende / dit en veel andere tot Eylanden maekt; zijnde meest al te mael selfs langs heen den grooten Oceaen, met lustige Bosschen van hooge Cokos-boomen vermakelijk verciert; soo ook op sommige plaetsen dit Eyland Goa, 't welk meest alom heen wel bevolkt / en met veel Lust-huysen / Hoven en Dorpen is voorsien; als ook ten deelen bemuert met Poorten / en seer playsante Wandel-wegen ter Stad-waert heen. Veel Wachten beletten aldaer 't wechloopen der Slaven na 't vaste land ; wie derrewaert heen wil / krijgt eerst een kleyne Siap of Merk op de onder-arm of hand / 't welk / wederkomende / moeten toonen / en ontrent de waerde eens duyts betaelen / eer vry passeeren mogen; dat van wegen de over en weder-trekkende menigte / Goa, desselfs stant-plaets, en goede gelegentheyt.

nog metter tijd een goede somme beloopt. Ten noorden leggen de hooge bergen Bardos, ten zuyden het land Zalsette genaemt: uyt dese gewesten word Goa gespijst. Het Eylant is 's Winters en 's Somers even groen, geeft echter weynig anders dan Fruyten en Vee. De Stad leyd meest na de kust van het vast land; was eerst seer kleyn / maer is naderhand hoog in top gesteygert.

Goa door den beroemden Alphonsus Albuquerque gewonnen: Goa stond eertijds onder den Koning van Decan: de Vorst Sabajus gestorven zijnde / nam sijn soon Hidalcan 't opper-bewint van Goa ter hant/ en toonden hem even gelijk sijn Vader / een bitter vyand van den Portugeesen te zijn; terwijl den beroemden Alphonsus Albuquerque, door de aenrading van een Indiaensch Hooft-man / Tymoya genaemt / sijne gedachten en 't oog op Goa wierp: alles bestemt / en Tymoya met veertien schepen ter hulp verkregen hebbende / komen in de Bhare van Goa ten anker. Antonius Noronius en Tymoya met flukse kielen en volk voor uyt gespat sijnde / beroveren seer gesiwint de voornaemste sterkten / krijgende aldus toegang tot de Stad; terstond send Albuquerque een bode na de besettelingen / soo dat haer aenstonts komen over te geven / minnelijk sullen gehandelt worden / anders was de scherpte des swaerts / en het droevige noot-lot des oorlogs onvermijdelijk haer beschooren: daer op die van binnen door d'afwesigheyt van Hidalcan, en weg loopen der soldaten / als ook door het opgeven der sterkte / haer gantsch weereloos siende / sig selfs aen Albuquerque quamen over te geven: de Stads sleutelen te gemoed gebragt sijnde / onder 't gejuych des volks / eerbiedig wierd ingehaelt. Van stonden aen stelden den Overwinnaer op alles ordre / hield getrouwelijk sijne beloften: der soldaten moetwilligheyd wierd in toom gehouden; de Sterkte straks voorsien en besorgt; te meer / dewijl Albuquerque Goa seer wel gelegen ter Schip vaert keurden / en ook bequaem oordeelden / om de naburige volkeren in toom te houden.

dog die aldaer door een machtig Heyrleger Mooren belegert wort. Dees eerste verovering van Goa was heerelijk voor den Portugeesen, maer de tweede veel bloediger en rampsaliger voor de Stedelingen Hydalcan sijn verlies verstaende / branden van toorn / maekt brede met sijn vyanden; rukt haestig een machtig Leger by een: Caymalcan sijn Krijgsoverste spat met 8000. Voet soldaten / en een goet getal Ruyters voor uyt / en word door de Vorst / met een Heyrleger van ontrent 40. duysent Mannen gevolgt: straks krioelden het vaste land van tenten en volk; in Goa zidderden Mooren en Heydens door vrees / niet willende tegen Hidalcan, onder wiens heerschappye nog onlangs hadden gestaen / de wapens aengorden: selfs de Portugeesen ook door dit volk gaende gemaekt / begonden te muytineren; dog Albuquerque dit bespeurende / moedigt sijn volk

Albuquerque sijne kloekmoedigheyt. door vriendschap en groote beloften aen / verseekert hem van de voornaemste Bel-hamels / daer van de sommige wierden opgeknoopt; 't Canon op de Wallen geplant / gaf lustig vuer; 't was noodig / want de vyanden waren nu al tot over de groote Rivier / op 't Eyland / onder de Sterkte / Stad en Mueren geavanceert; Mooren en Heydenen liepen in menigte tot den vyand over; dies de Portugeesen door schaersheyt des volks / de twee voornaemste Sterkten waren genootsaekt te verlaten; sig begevende in de Stad / daer Albuquerque met den sijne veel Velde-stukken betoonden; drijvende menigmael de Bestormers af / dog retireerden

eynde-

eyndelijk / als niet langer en konden bestaen / in stilte / met alle sijn Volk te Scheep: licht de Ankers / en boort / tot verwondering der Barbaren, en canonneerde / door het gesnor van duysende Pijlen / en 't naeuwe Canael der Haven / die de vyanden door 't sinken der Schepen hadden gestopt; ten eynde / om alle de Portugesen te vangen en te vermoorden. Albuquerque verder afgesakt zijnde / ankerde / overmits 't quade saysoen / om vorder alhier te overwinteren.

retireert met sijn volk uyt Goa, na de Schepen; ontsnapt het gevaer.

Onderwijl wierden de Portugesen van menigerley ellenden en swarigheden besprongen: de stormen en slag-regens / sterke water-stroomen / de pijlen en koegels des vyants / 't gebrek aen water en spijs / de siekten en koortsen / 't verlies des volks; de Bhare van Goa, door 't woeden der zee / met zanden gestopt; rontom te Lande van woedende vyanden om-ringt / geen hoop of uytkomst van eenig ontset / &c. Dese / en veel diergelijke swarigheden / verteerden nu moed en kragten van de kloekmoedigste Portugeesen.

Ellende, kommer, en hongers-nood der Portugesen,

't Gesoute Buffels en Paerde-vlees was op; het wilt braet der Ratten en Muysen / viel schaers; de siekte nam toe; veel gaven de geest; de sterkste vielen ter neder. Evenwel Albuquerque, in dees uytterste noot / grijpt andermael moed: dewijl hy (een groote sorgeloosheyt in de vyanden bespeurende) wist / dat de Mooren, voornamentlijk in de twee Sterkten / eerst by hem verlaten / in plaetse van goede waecht te houden / hun tijd met slempen / speelen en slapen / doorbraechten: niet vreesende voor de Portugesen, die nu ziel-togende / haest van selfs haer in de handen mosten vallen.

Aenslag van Albuquerque,

Albuquerque resolveert by dese gelegentheyt / in d'uytterste nood / ook d'uytterste kans te wagen: kiest ontrent drie hondert van sijne bequaemste Mannen uyt / haer doende groote beloften: valt met sijn Helden schielijk aen Land / en op beyde de Sterkten aen; hakken de slapende Wacht ter neder; jagen de rest op de vlucht; en weder-keerende / krijgen niet alleen rijkelijk Proviand en Buyt / maer selfs het grof Canon weer aen de Schepen.

valt gelukkig uyt,

Ten laetsten het quaede Mousson wat stillende / en de sterk uyt-vallende Water-stroomen opening gevende / vertrok Albuquerque uyt de Bhare van Goa, na 't Eyland Anchediva: daer hy eerlang tien Schepen uyt Portugael by hem krijgt / alle met Helden van Adel en kloek beleyt voorsien / en wel geladen. Straks branden den edelen Albuquerque van lust en yver / om Goa andermael te bespringen. Alles / 't geen diende / besloten en vast-gesteld zijnde / komt hy met ontrent 30. Kielen / en 14. a 15. hondert Mannen / voor Goa gestevent; verwachten Tymoya nog daer-enboven / met een goet getal Schepen en Volk te hulp. Het hevig donderen des Canons / verwekten in Goa geen kleyne schrik. De verbaesde Mooren verlieten van stonden aen de twee Buyten-sterkten. Voort flankeerden de Portugesen hier uyt / wel vinnig en hevig op de Stad. De Vyanden uyt-vallende / geschieden een bloedig gevecht; de welk tot soo een geweldige nederlaeg der Mooren quam uyt te vallen / dat Goe ten tweedemael in de kloekmoedige armen / van den beroemden Albuquerque, neder-seeg.

Vertrekt, en komt onder het Eyland Ankediva ten anker. Bekomt tien Schepen uyt Portugael tot sijn hulp: waer mede een torn op Goa doet; dat hy ten tweedemael verovert.

Schrikkelijk was nu de furie der getergde Portugesen. Te vooren was de geoeffende barmhertigheyt groot geweest / maer nu munten de geweldige

Wraek en furie des getergde Portugesen.

ge

ge wreetheyt uyt. De Mooren, en selfs de Vrouwen en Kinderen / wierden ter neder gesabelt. Die dagen / willen de sommige / dat dit moorden duerden. Het getal der dooden wiert op ses duysent geschat. De Heydenen wierden het meerendeel verschoont / alsoo op de zijde van Albuquerque waren gevallen. Aenstonts maeckten hem desen Helt andermael sterck: stelden order; en gaf een goet getal der begaefste Dochters des Lands (naer dat hun Doopsel ontfangen hadden) aen de jonge Manschap der Portugesen, ten Houwelijck: om een aen-groeyende Colonie, in dese Gewesten te formeeren.

Beschryvinge van den aenwas, en tegenwoordige staet van Goa.

Tzedert is Goa, door den onvermoeyden yver der Portugesen, van een gering beginsel / tot een machtige Zee- en Koop-stad aengewassen; en metter tijd gantsch Indien, door den schranderen Lusitaen ontdeckt. De Turken, Persianen, Mooren en Malabaren, den Portugesen poogende uyt Asia te verdrijven / hebben al menigmael / selfs met schaemten en schanden / moeten te rugge keeren / met verlies van considerabele Handel-steden / Fortressen / en wel-gelegen Oorden. Behalven den kloeckmoedigen Albuquerque, hebben ook Antonio Saldania, Lopes Zoares, Franciscus d'Almaida, eerste Onder-koning van Portugaels India, Laurentius d'Almaida, Jaques Lopez de Zequeira, en veel andere Helden / onder de Portugesen in kloeckmoedige daden uyt-gemunt.

Dus is Goa onder de hant geavanceert: de Zetel der Onder-koningen / des Aerts-bisschops / Raets en Cancelerye / geworden; met Bolwercken / Poorten en Grachten versorgt; somwijl vergroot; en buyten met sterke Water-kasteelen voorsien: binnen pronkten de Cathedrale, en veel andere groote Kercken / als die van Sinte Franciscus, der Dominicanen, der Jesuiten, der Parachien, en soo voorts; met een groot getal Kloosters / Cellen / en Wooningen voor de Geestelijcken; die aldaer menigerley / en in veelheyt worden gevonden: als daer zijn / de Jesuiten, Augustynen, Dominicanen, Franciscanen, Barrevoetse Carmeliten, &c. Ook worden veel Vrouwen-kloosters / om en in Goa gesien. De Stad is tegenwoordig seer groot en ruym: met deftige Markt-plaetsen / Straten / en lustige Wandel-wegen. De voornaemste Gebouwen / Huysen en Wooningen / hebben groote Vertrecken: zijn ruym en gemackelijck / om in de groote hitte / koelte en adem-tocht te scheppen; en bequaem / de stortinge van de Regen-Mossons te weder-staen; en zijn 't meerendeel met een Lust-hof voorsien: daer de Portugesen (wel eer in meerder weelden en rijkdom / als tzedert der Nederlanders komst in Oost-India) haer ledige uuren / in vrolijkheyt waren gewoon te verslijten.

Want die hebben de florisantie der Stad Goa, in den Oorlog die de Portugesen (dog tot hun schade) tegen de onse voerden / niet weynig besnoept. Eerst ruste men daer geheele Scheeps-vlooten en machtige Armades uyt / om d'onsen uyt India te doen verstuyven: dan kregen selfs de nederlaeg; en al menigmael slag op slag: en eyndelijck onse Oorloogs-vlooten op hare kust; die 's jaerlijks voor de Bhare van Goa kruyssende / Goa dervoegen den toom gebreydelt hebben; dat de dertele glorie der Portugesen, en met een hun staet / vermogen en rijkdom / wonderlijk is afgenomen.

Goa, Portugaels Hof.

Goa is uyttermaten volck-rijk: de Straten krioelen van alderhande Natien /

Natien / soo van Europianen, Mooren en Heydenen: 't grootste getal zijn Slaven / en swarte Indianen; veel Chynesen worden ook daer gevonden. De Regeering van Staet en Kerke / wort na de wijse van Portugael bestiert. De Viceroy of Onder-koning / houd binnen de Stad zijn Hof: voerende / met zijn Heeren en Ridders / een groote Staet; 't welk hem de andere Portugesen, soo veel hun sobere stant kan lijden / ook eeniger maten poogen na te doen. De Stad pronkt met lustige Winkels / en alderhande Koopmanschappen: selfs de Slaven en Slavinnen / worden aldaer in overvloet verkocht. Sommige Portugesen besitten een groot getal van dees ellendige Menschen; daer sy van levende / groot profyt van trekken. Dese arme Indianen weten wat sy haer Meesters ofte Meestresse / met hare suren arbeyt / dagelijks hebben op te brengen: soo te kort schieten / worden swaer gestraft / en somwijl onmenschelijk geslagen. De Slaven die jong / sterk en schoon zijn / en fraye Hant-werken hebben geleert / gelden het meeste gelt. Sommige der Slavinnen weten aengename Confituren / en lekkernijen toe te maeken / of konnen fraey nayen / borduren / speelen / danssen / &c. Desen / wanneer nog jonk en schoon zijn / worden ook diere verkogt: niet alleen om haer konst / maer ook om iet anders. De Portugesen, selfs dat Ambagts-lieden zijn / stellen haer Slaven (die sy voortsetten en leeren) aen 't werk / en haer selfs als groote Heeren en Jonkers aen: zijnde van natueren een seer groothertige Natie / die niet ligt (wat gunst en vriendelijkheyt men haer ook toont) te vergenoegen en zijn; gelijk als ook wy in het veroverde Cranganor hebben bevonden: aldaer sy / onse gevangenen zijnde / en swaer gequest / door loutere gunst van onse Veltheer / wel onthaelt; en wy haer onder handen genomen hebbende / op de bequaemste wijs cureerden / en selfs / van 't beste dat te bekomen was / met spijs en dranck versagen: maer konden / wat yver en gunst men haer betoonden / geen dankbaer gemoet / maer wel het tegendeel / in dese Natie bespeuren. Evenwel meen ik verseekert te zijn / dat sy niet alle van dese conditie zijn; maer die munt in het grootste getal soodanig uyt / dat sy de deugden van dankbaerheyt en liefde in d'andere komen te verduysteren.

en Hooftplaets in Oost-Indiën: wort door een Onderkoning bestiert.

Conditie, Zeden, en manjere van leven der Portugesen in Indien.

Wyders worden de Portugesen in Goa, en andere Portugaelsche Steden in India, in Casados, dat is getrouwde / en Zoldados, dat is ongebondene (of gelijk wy seggen / Vryers) verdeelt / en van malkanderen onderscheyden. Vele zijn met Inlandsche Vrouwen getrouwt: de kinderen / daer by gewonnen / worden Musticen, half slag / ofte gemengde genaemt; en die wederom kinderen teelende / noemen de selve Castice: dese sien uytten geelen / dog de Musticen vallen al vry wat bruyn. De Portugeesen steeken selden handen aen 't werk. De Mans en Vrouws-persoonen / die maer een weynig van vermogen zijn / laten haer / van haer slaven en slavinnen / Princelijk dienen. De Mannen gaen lugtig / met alderhande schoone stoffen / van Zijde / Fluweel / Damast / Scharlaken &c. en die van slegter conditie / met de voornaemste Indiaense Catoene Lywaten / en diergelijke / gekleet; en meest alle / na d'onveranderlijke wijse van hare Lantsaten / gedost: als dat ook de sommige lange Musschie broeken draegen / die haer / om 't steeken der Muggen (die sy / en ook d'onse / Musschieten noemen) seer wijt en luchtig tot op de voeten hangen: treden hoogmoedig / en regt op haer leden / langs straet; die maer een weynig is / wort een

Sonne-scherm boven het hooft gedragen / en van drie of vier Slaven gevolgt: zijn selfs tot de minste van qualiteyt) vol Complimenten / en cortosije. De Soldaten / en andere van de geringste conditie / weten haer op een sobere wijse te geneeren: woonende in een kleyne Loof-hutte / met haer achten of tienen by een: hueren een swarte Slavin / die haer de spijse bereyd / bewast / en vorder bedient. Vele onder haer zijn seer luxurieus van aert / en leven een vuyl ontuchtig leven: maeckende weynig werks van overspel / hoererije / bloed-schande / en doodslag. De Portugeesche Vrouwen zijn redelijk blank: de getrouwde houden sindelijk huys; beminnen, schoon Lywaet / ligte gebloemde stoffen / en geurige Speceryen: komen seer weynig op straet (insonderheyt als nog jonge dochter zijn) dan wanneer sy ter Kerke gaen / of dat malkanderen willen besoeken: vele worden in Palinkyns gedragen; die soo toe-gestelt zijn / dat / daer in sittende / konnen sien / maer niet gesien worden. Haer gewaet is lugtig en schoon: de bloote boesem / schouders en armen / pronken met een door-schijnent Floers; dat t'eenemael los / tot op een hant-breet boven de navel hangt; en meer tot bekooring / als deksel dient: dragende voorts een Kleet van Zijde / Bloem-werk / of fijn Catoen / met drie of vier keeren heel vast om het onder-lijf gewonden / het welk tot op de bloote enkelen nederwaerts hangt. Het git swart hayr des hoofts / is cierlijk opgevlochten; wederzijds slingeren aengename lokjens: gaende bloots-hoofts; en met een Zijde Sluyer / die met haer eygen bordursel / of konstig naelde-werk pronkt / over de rechter of slinker schouder verciert. De hals en armen pronken met Braseletten / goude Ketens / Ringen en edel Gesteent: dragen kousen nog schoenen / maer weytse gestrikte Pantoffelen aen de voeten. Dit soete geslacht is in Indien voor seer onkuys vermaert; dog geloof ik / dat'er ook vele vroome zieltjens onder gevonden worden. Anders / het meerendeel leyden een seer verachtelijk leven: zijn traeg en luy / en soo gemakkelijk / dat ook haer teere suygelingen het moederlijk zog onthouden; en laten de selve het af aerdige bloet / van hare swarte Slavinnen / tot voetsel in-suygen: soo dat een verbasterde aert / der ontaerde moeders / ook op een kragtige wijse / in de nakomelingen der soodanige wort bespeurt. De Mannen zijn 't meerendeel (en misschien met reden) seer jaloers op hare Vrouwen / schoon dikmael selfs tot sulks d'aenleydinge komen te geven. Het soete Vrouw-geslacht wort seer nauwe bewaert; waer datse gaen / versellen haer slaven of slavinnen: de slaven / om haer Draegzeetels / Sonne-weerders / &c. en de slavinnen / om haer de Gety-boekjens na de Mis / of Betel, Areec, en wat dies meer is / na te dragen. Geen Mans persoonen spreeken des anders Vrouwen of Dochters alleen / dan met gevaer; en evenwel weten de sommige / op een doortrapte wijse / en door het behulp van hare slaven of slavinnen / wonderlijk hare personagie te speelen. De Mans / het zap van 't slaep-kruyd Dutroa (door list der Vrouwen) in 't lijf gekregen hebbende / slapen een vasten slaep / terwijl met zijn lieve Lerinde een tijd-verdrijfje wert gespeelt. De Vrouwen wasschen meest alle dagen haer gantsche lichaem: knauwen / van 's morgens tot des avonts, de Betele en Areec, in huys en op straet; daer vele sodanig op zijn verslingert / dat sulks ook met haer ter Kerken mede nemen. Houden ook uyttermaten veel van Snuyf-toebak / dat sy in een kleyn doosjen ge-

gemeenelijk met haer dragen. Sommige Mannen gaen ſelden langs ſtraet / of hebben een doosjen met Snuyf-toebak in de hand : preſenteeren 't malkander / met Hooffſe Complimenten / als iets van grooter waerden; nieſen yder om ſtrijd / en maken aldus de neus een druppende goot gelijk; en haer ſelfs (even gelijk de geweldige Toebak-ſmookers) tot ſlaven van hare quade gewoonten / en vuyle begeerlijkheden.

Het vyftiende Hooft-ſtuk.

Beſchryving van het Eyland *Anchediva*, *Onor*, *Babatacala*, &c. *Canaryns*, hare Conditie, Zeden, en vervloekte Afgodery. Voortreffelykheyt en playſantie van de Kuſt van *Malabar*; deſſelfs Koninkryken. Beſchryving van *Cananor* en *Calichut*. *Zamoryn*, Opper-vorſt of Keyſer van *Malabar*, ſijn Paleys, Conditie, Kleeding, en geſtaltenis. De gelegentheyt der Koninkryken van *Cranganor*, *Cochin*, *Percatty*, *Calcoulang* en *Coulang* : begrypende het aenmerkens-waerdigſte van deſe Geweſten, tot aen de Caep *Comoryn*.

NIet verre van Goa, na 't zuyden leyd het Eyland Anchediva, beroemt van wegen de menigvuldige Oorlogs-actien / die in voorige tijden / tuſſchen de Portugeſen en Mooren, aldaer zijn voorgevallen. Het Eyland is even als d'andere land-ſtreek van de kuſt van India, doorgaens met een ontelbare menigte Kokos, Palmeer / en andere Boomen als overſchaduwt. d'Inwoonderen komen haer te meerendeel / met de Viſſchery en Land-bouw te generen. Beſchryvinge van het Eyland Anchediva.

Volgt de Stad en het oude Koninkrijk Onor, wel eer beroemt door ſterken Handel en Navigatie / uyt vele Quartieren van Aſia derrewaerts heen: doch door het beleyd der Portugeſen, die dien handel in Goa hebben geſogt te trekken / is alles in Onor tot een ſobere ſtand gedaelt. De Stad / of daer de Portugeeſen nu al een geruymen tijd geleden / hun ſterkten hadden gebouwt / is ontrent 18. mijlen van Goa na 't zuyden gelegen. De Luzitanen bouwden aldaer hun vaſtigheyt op een ſteenrotze / en binnen de Veſting / benevens de wooninge van den Commandant; twee kerken / d'eene aen Sint Antonio, en d'ander aen Sinte Catharina gewijt. De Portugeeſche Beſettelingen waren het meerendeel Caſados ofte getrouwde; levende met hunne vrouwen / kinderen / ſlaven en ſlavinnen / alhier een weelderig en vermakelijk leven. De Stad was meer van groene Loof-hutten / als Huyſen verſien / daer de Indianen meeſt Canarynen, onder het groene gewap der hoog getopte Koskos-boomen, haer onder ſubjectie van de Portugeeſen, generden: Maer tzedert de gezegende opkomſte der onſen in India, is ook dit Onor, door de vermindering van de floriſantie der Portugeeſen, tot een plaetſe van kleynder waerden / en weynig belang geworden. Het Koninkryk Onor.

Baticala leyt ontrent 24. Mijlen van Goa, naer 't zuyden / ook aen de Zee: was mede wel eer een Koninkrijk op zijns ſelfs; dog moſt eerlang / Baticala.

wanneer de Portugesen in India quamen / onder de magt van dese Natie buygen / en Cijnsbaer worden.

Barsalor. Mangalor. Volgen / behalven eenige plaetsen van kleyn belang / nog Barzalor en Mangalor, 't laetste op 12. graden 30. minuten benoorden de Middel lijn zijnde gelegen; geeft insonderheyt / en wel het meest een groote abondantie van Rijs / die benevens andere levens middelen / te landewaerts in seer overvloedig valt: soo niet den oorlog / die alhier seer gemeen is / door de verdeeltheyt der Koningen / Vorsten en Grooten van dese Gewesten / het Land verwoest.

Canaryns, hare Conditie, De Canaryns, Inwoonderen van de Land-streek Canara, laeten haer ook in menigte / om en in Goa vinden / daer sich onder 't Gouverno van den Portugeesch geneeren: Sommige hebben aldaer hun Winkels / doende het meerendeel handel in grove Waren: veel Hand-werks-luyden worden ook onder dese gevonden / de rest zijn Boeren: Vissers / Schippers / Schuyte-voerders / en diergelijk; brengende van het vaste land en omgelegene Oorden / alderhande voorraed binnen de Steden / Sterkten / Zeden, en voornaemste Handel-plaetsen van dese Gewesten. De Canaryns, die om en in Goa, als ook langs de Zee-kust woonen / zijn vele / dog na den aerd des Pausdoms / door de Portugeesche Priesters tot de Christelijke Religie gedoopt / daer tot dien eynde veel Kerken / Kloosters / Cellen / en diergelijke zijn toegestelt / dog 't meerendeel meen ik / meer tot de Heydensche Afgoderye / dan tot de Christelijke Godsdienst hellen / en genegen zijn.

en vervlockte Afgodery. De Heydensche Canarynen, komen het meerendeel / in haer Afgodisch Geloof en Kerkelijke zeden / de Malabaren, daer wy nu by gevolg van spreken sullen / gelijk te zijn: dog munten nog hier in boven de anderen uyt / datse den vervloekten Afgod Pryapus, Quivelinga by haer genaemt / gelijk het Goddelijke eeren; stellende desen vuylen Zaed-god (volgens de getuygenis van geloofwaerdige Persoonen) publijkelijk in de Pagode van hare Zecten / voor yeder ten toon; daer henen dat men de jonge Dochteren / die de Bruyd geworden zijn / geleyd. Duyvelse actien worden in dese beestachtige offerhande gepleegt. De naeste Magen en Vriendinnen zijn de Bruyd behulpig / dat haer de maegdom door den Afgod Pryapus word benomen / verboegen dat selfs druppelen bloets / de smertelijkheydt en force aen 't vrouwelijk schaem-lid konnen getuygen. Den maegdom aldus den Afgod op-geoffert zijnde / verheugt hem den Bruydegom / dat den Heyligen Quevilinga hem dese eer heeft aengedaen / verwagtende nu by gevolg / en meerder zegen en voorspoed op sijn Houwelijk.

Jogys, hun Geestelyken. Sy hebben ook hare Geestelijke / Jogys genaemt / de welke even als Kluysenaers / een gestreng / arm en rampsalig leven leyden: dragende aen den hals het teeken van haren vuylen Quevilinga; zijnde het mannelijk en vrouwelijk teel-lid / en dat selfs op de alder-oneerlijkste wijs / eerende sulks gelijk yets heyligs / ja de onvruchtbare vrouws-persoonen / 't selve kussende / gelooven eer lang te sullen vruchtbaer worden.

Vieren de Secte van Pithagoras. De Heydenen onderhouden het meerendeel de zecte van Pythagoras, sullende niets ter werelt dooden / veel minder eeten / het gene leven ontfangen heeft: Gaende meest naekt / als dat een kleedtjen voor de schamelheyt dragen;

dragen; selfs de Vrouwen en Dochters schamen haer naektheyt niet / hebbende maer een schortjen om 't onder-lijf gewonden / en weten haer even gelijk de Mans-persoonen / op een sobere wijse te generen. Hun Kleeding.

Wy komen nu tot de beroemde Land-streek Malabar, zijnde het zuydelijkste van de Kust van India, nemende (soo de meeste gevoelen) zijn begin tusschen Mangalor en Cananor: dog andere willen / dat 30. a 35. mijlen hooger op / 10. mijlen van Goa, ontrent Cabo de Ramos, desselfs grens-palen haer aenvang souden nemen; dog wat hier van is / dat sullen wy andere laten bedisputeren; seekerder weten wy te seggen / dat dese Kust aen Caep de Comoryn eyndigt / en dat dit de schoonste en vermaekelijkste land-streek is / dien ik (mijns oordeels) in Oost-Indiën, bewesten de Ganges hebbe gesien: Veel heerelijke Zee-kusten van Asia, toonen seer lieffelijk tot ver in zee / hun lustig wesen en aengename stand; dog munt in desen / na mijn gevoelen / de Kust van Malabar boven alle de andere uyt: de Stranden en Oevers pronken niet alleen met veel Nering-rijke Steden / en playsante Handel-plaetsen / als Cananor, Calichut, Cranganor, Cochin, Porca, Calicoulan, Coulan, &c. maer ook met lustige schaduw-gevende Bosschen / van hoog-getopte Cokos, Palmeer / en andere Boomen; daer onder men even als onder een aengenamen groenen Hemel / ruymte / koelten en lustige Wandel-wegen / in menigte kan vinden: dese altijd-groene en vrucht-dragende Cokos-boomen, staen op den lagen Oever / langs heen de gemelde Kust / tot daer met hoog-water / de branding der zee / de wortels van dese edele planten bespoelt; 't welk echter de selve niet en hindert / want brengen (gelijk als ik dikmaels hier en elders hebbe gesien) soodanige Boomen de grootste Cokos-nooten voort / die langs de zeekant / of immers uyt brakke gronden hun voetsel trekken. Tusschen dese lommer-rijke vrucht-dragende Bosschen / worden aen vele Oorden aengename Landsdouwen / Rijs-velden / Beemden en Weyden gesien; groote Rivieren en klare Water-stroomen / maken het land van Malabar uyttermaten Water- en Vis-rijk. Men kan van Calichut, als ook benoorden het selve / tot na 't zuyden / niet verre van Coulang, met vlot-gaende vaer-tuygen binnens-lands / door de Rivieren de reys vervorderen en voortvaren / sonder in zee te komen: Dog hebben de soete stroomen geen diepte genoeg voor groote schepen; ook worden veel lustige Water-tanken / Was-plaetsen en Vyvers alomme gesien. De Landerijen en Boomen staen altijd even groen / en worden noyt van geen felle Vorst / nog Sneeuw / en Hagel-buyen bestreeden. Voortreffelykheyt en playsantie van de Kust van Malabar.

De geheele Kust van Malabar, wierd van ouds door een Opper-vorst of Koning bestiert / die / gelijk nu den Samoryn. zijn Hof en Woon-plaets binnen Calichut hield; dog tegenwoordig word dese land-streek in de Koninkrijken van Cananor, Calichut, Cranganor, Cochin, Coulang en Trevancoor verdeelt; daer onder ook die van Porca, Calichut, Coulang, en andere kleyne Koninkrijxkens hooren: den Zamoryn, soo veel als Keyser van de geheele Kust van Malabar, behielt nog in onse tijd het hoogste gesag: de Koningen die zijn gunst-genooten en vrienden waren / toonden hem haer ootmoedige dienst en hulp tegen de Portugeesen: de andere als die van Porca, Coulang, &c. wederstreefden zijne gehoorsaemheyt / en waren tot dus verre nog op de zijde van de Portugesen geweest. Desselfs Koninkryken.

Beschryvinge van Cananor.

Cananor, ontrent 14. a 15. mijlen van Mangalor, zuydwaerts zijnde gelegen / was al van ouds by de Portugesen bekent; want in des selfs tweede Voyagie / onder den Oversten Petrus Alvarus Capralis, met 13. schepen na India, wierd een provisioneel Contract met den Koning van Cananor, en den Portugeesch gemaekt: de Vorst sond met dese Vloot / een swarte Gesant na Portugael, om daer met Koning Emanuel een bestendige vrede en bond-genootschap aen te gaen.

Francoys d'Almeyda, eerste Onder-koning der Portugesen in Indiën, bouwden ook hier de eerste vastigheyt met bewilliging van den Koning. De onderlinge vriendschap / Handel en Navigatie / nam nu dagelijks toe / in sulker voegen / dat men niet anders dan een seekere florisantie scheen te gemoet te sien. Dog brak dit goede werk eerlang aen duygen; en alle de Vrienden en Bond-genootschap / veranderde in een haet en furie / die niet min doodelijk als onversoenelijk was. De Portugeesen, in Schip-vaert op de Kust van India toe-genomen zijnde / haelden sommige vyandelijke Vaertuygen en Schepen aen; dog hier in ging hem een Portugaels Capiteyn soo verre te buyten / dat ook een Schip van Cananor aenrande / veroverde / en seer qualijk met de voornaemste leefden: uyt oorsaek / dat meende / met valsche Passen de Zee gebruykten. Dese Lijken by die van Cananor bekent en op-gevischt zijnde / wiert moort en wraek geroepen over dit schendig stuk. Ook wierden alle nootsaekelijke middelen / des Slot-voogts Lourens Britto, om dit vuur in het begin te blusschen / t'eenemael krachteloos bevonden; en nam dees Oorlogs-vlamme (selfs tegens alle goede beloften / woorden en Brieven) soodanig toe / en d'overhand / dat wel haest den Koning van Cananor, met een machtige Heyr / de nieuwe Sterkte mannelijk quam te bespringen; en door die van Calichut gestijft / de Portugesen eenige Maenden in 't Slot seer nauwe belegert hielt; dog most nog evenwel ten laetsten (niet-tegenstaende veel hevige furien / stormen en aenvallen) met schanden / en groot verlies des volks / af-wijken; en bekennen / dat de Portugesen, als dappere Helden / hem hadden verduert: die zegen-pralende / naderhand hoorden / dat een Leger van 50000. Mannen / hier in het benarde Casteel van Cananor, niet hadden konnen dwingen.

Tzedert zijn soo nu en dan menigvuldige rescontres / tusschen de Portugesen, en de Vorsten van Cananor en Calichut, voor-gevallen. Somwijl maekte men Vrede; dog die had t'elkens / door de oude wraek / te weynig duer: en was dikwils eer gebrooken / als door Oost-Indiën verspreyt. Echter hebben de Portugesen het nog in Cananor, tot Anno 1663. toe / gehard: als wanneer sy / de lustige Stad Cochin verlooren-hebbende / ook dees oude / en niet minder sterke Vesting zijn gedwongen geweest de Nederlanders in te ruymen.

Calichut, de Residentie plaets des Keysers.

Calichut, 't Hof / de Zetel / en 't Rijk des Zomoryns, begint ontrent de Rivier Bergera, ten noorden aen 't Land van Cananor; en heeft zijn eynd-palen aen 't Koninkrijk Cranganor. Is d'eerste plaets / die door de Portugesen in Indiën wiert besogt / en aen-gedaen; gelijk wy den Leser in 't vorige Hooft-stuk hebben verhaelt. Dit Rijk is tusschen de 30. en 40. Mijlen lang / en ontrent 20. breet; dog al van outs seer magtig / en uyttermaten volk-rijk geweest. De Portugesen hebben ook daer (selfs

in

in weerwil van den Zamoryn, en Malabaren) een tijt lang een sterk Casteel gehad: belegert/ en met een verschrikkelijke woede aengetast zijnde/ toonden een Leeuwen-moet/ en dappere tegenstant; dies de Vorsten van Malabar, met al haer stoute Nairos, mosten met schanden en groot verlies af-wijken. Naderhand hebben de Portugesen dese vastigheyt/ tot aen zijn fondamententen om verre geruckt/ en voort geslecht.

Ontallijke Farien en Resconters/ zijn/ soo hier als op Panana, (dat des Zamoryns Lust-plaaets is/ niet verre van Calichut gelegen) tusschen de Portugesen en dese Heydenen voor-gevallen; en hebben in sulks de Lusitanen wonderlijke avonturen gehad; en om haer genereuse kloekmoedigheyt te behertigen/ uyttermaten veel geleden: sy wierden byna van aller wegen bestormt en aengetast/ en konden het overal niet bewaren. De groote Steden/ en al te veel kleynder Vastigheden/ wierden by haer in Oost-Indiën gebouwt; en daer toe was niet alleen gelt/ maer volk/ en meer van nooden. Ook baerden dit geen kleyne jalousie: ontsteekende de gemoederen van de Indiaensche Koningen en Vorsten. Wom heen wierden tot dien eynde sterke Guarnisoenen/ veel Schepen/ Krijgs-voorraet/ en Levens-middelen vereyscht. D'Opper-Koningen/ en voornaemste onder de Portugesen, wierden maer weynig Jaren in hare bediening geadmiteert; en dan vry spoedig/ van andere die haer succedeerden/ gevolgt: dies de gelt gierige (meer op eygen-baet als Portugaels voordeel loerende) menigmael slechter Retouren hebben te huys gebragt/ als d'Equipagien wel verdienden. Invoegen dat Portugael, door te kleyne winst/ ook by gevolg kleynder uytsetting van Schepen/ Gelt/ Volk/ en Koopmanschappen/ &c. doende/ als wel van nooden was/ niet wel tegens de menigvuldige Vyanden konde bestaen; soo dat het grootste getal van hare Steden en Vastigheden/ niet al te wel beset/ voorsien en beschermt zijnde/ behalven die sy selfs hebben geslecht het meerendeel te lichter in onse handen zijn gevallen.

Dog weder tot de beschrijving van Calichut. De Stad/ op de groenen lustigen Oever der Zee gelegen/ was al van outs door sterke Zee-vaert/ Handel en Rijkdom/ de Werelt door beroemt. De Mooren, Turken, en Æthiopiers, voeren sterk op dese plaets; en quamen niet alleen uyt haer eygen/ maer ook uyt andere Landen en Koninkrijken van Oost-Indien, hier op Calichut aen te landen. Factoors/ Kooplupden/ en groote Negotianten/ bewoonen een goet gedeelte van dese plaets: het welk den Zamoryn niet alleen/ maer ook d'Inwoonderen/ rijk en machtig maekten. Dus quam Calichut tot een der neering-rijkste/ en grootste Steden van Indiën, aen te wassen. Sommige van de verstandigste Mooren en Malabaren, weten nog hedendaegs te verhaelen/ dat over ruym ses hondert Jaren/ een machtig Vorst/ Asarama genaemt/ Keyser van de geheele Kust van Malabar was. Dese/ door den yver der Mooren, uyt de Heydensche tot de Mahometaensche Godsdienst gevordert zijnde/ trok uyt devotie/ om Mahomets Graf te besien/ naer Mocha, dog quam in zijn wederomreys te overlijden/ na dat hy zijn hoogste Qualiteyten/ Eer-ampten en Staten/ aen de voornaemste Vorsten en Grooten/ met volkomen Eer tijtels van Koningen/ hadde uyt-gedeelt. En dus wierden Coulang, Cochin, Cranganor, en soo voort yder een Koninkrijk op zijn selfs; en Calichut aen sijn

Zamoryn, Opper vorst of Keyser van Malabar.

zijn Neef ten erffenis geschonken: die/ volgens de begeerte van d'over-
ledene Vorst/ met de naem en authoriteyt van Zamoryn ('t welk soo veel
als Keyser of Opper-vorst beteekent) wiert verheerlijkt. Zedert hebben
de Zamoryns, Calichut tot hun Koninklijke Zetel en verblijf-plaets be-
houden/ en tot op desen dag bewoont.

Dese beroemde Stad is tamelijk groot/ doch onbemuert. De Woo-
ningen zijn meest alle van lichte stoffe gemaekt: ruym/ luchtig en laeg/
Syn Paleys, en boven met bladen van Cocos-boomen overdekt. Het Paleys vertoont
hem onkostelijk/ en niet weyts: is mede vry luchtig/ maer niet seer
hoog; met veel Vertrekken/ Kamers en Galderijen/ als ook een deftig
Vrouw-getimmer/ naer d'Indiaensche wijse gebouwt; en door het groene
gewas der Palm-en Cokos-boomen, om hoog als overschaduwt. Buy-
ten om heen de Stad (die van Heydenen, Mooren, Joden, en maer wey-
nig Christenen, wort bewoont) worden vermaekelijke Lantsdouwen
gesien; en ook (dat te beklagen is) menigte van duyvelsche Pagoden:
daer niet alleen den Zamoryn, met al zijn Grooten/ maer ook de andere
Heydensche Malabaren, door schrikkelijke Monster-koppen/ hunne bekla-
gelijke devotie komen den Satan op te offeren.

De Zamoryn selfs is ook een Afgodisch Heyden: Hy kan in weynig
uren/ een aensienelijk Leger van stoute Nairos, die met Pijlen en Bogen/
Lont-roers/ Houw-messen en blanke Zabels/ gewapent zijn/ te velde
brengen. Zedert den Jare 1604. wanneer den Hollandschen Admirael
Steven vander Hagen, het eerste Verbont van Handel en Bontgenootschap/
uyt den naem van zijne Principalen/ met Calichuts Opper-vorst besloot/
Conditie, hebben de onse op de Gewesten van Malabar gehandelt. Den Zamoryn,
die in onsen tijd regeerden/ stelden hem (immers soo veel wy konden sien)
als een bysondere vrient der Nederlanders, en vyant der Portugesen aen.
Meenigmael quam hy den Heer van Goens besoeken/ niet alleen in het
Leger/ maer ook in Cranganor; en naderhand dagelijks in de Vloot/
aen 't Schip de Musschaet-boom: daer ik hem/ als ook aen Land/ met
zijn gevolg van Koningen/ Vorsten en Princen/ dikmaels hebbe gesien.
Eens bragt hem den Veltheer/ op zijn begeerten/ door het geheele Schip/
en ook tot ons in de Kamer/ daer ik mijn wooning en slaep-plaets hielt.
Hy toonden hem seer verwondert over het swaer en konstig gebouw des
Schips; dog insonderheyt in de Constapels kamer/ over het over en we-
der gaen van de Roer pen: door welkers middel het Roer/ en by gevolg
't geheele Schip/ door een Man kon werden bestiert en om-gewend/ waer
heenen den Stierman quam te commanderen. Sulke/ en andere specu-
latien meer/ vernoegden den Zamoryn en zijn Vorsten uyttermaten seer.
Den Veltheer wist wonder wel met hem om te gaen; en vereerden hem
t'elken/ in zijn komst en scheyden/ met eenige schooten uyt grof Kanon:
terwijl onse Nederlandse Trompetters/ Bashouwers/ Speelluyden/ en
andere vrolijke basen/ haer aengenaem geluyt ook lustig lieten hooren.

Ouderdom, Desen tegenwoordigen Zamoryn, was (naer mijn gevoelen) ontrent
54. Jaren out/ tamelijk grijs/ en kort van hayr en baert/ kleyn van po-
stuer/ en een weynig blanker als d'andere Malabaren van huyt: gaende
Kleeding, niet anders/ dan met een fijn wit kleet/ van sagt Catoen/ met drie of vier
keeren om 't lijf gewonden/ en van de middel tot op de enkelen gekleed; en

met

met de voeten / en 't boven-lijf t'eenemael naekt; als dat een roode ſcharlaekenſe Muts / met ſilvere paſſementen / Parels en edel Geſteente verciert / ſijn hooft bedekte; hebbende goude Ketenen om den hals en middel; d'armen / vingers / en onderſte oor-lellen pronkten met goude Bogen / Ringen / en edel Geſteent. Sijn Koningen / Princen / en de voornaemſte Hovelingen / waren ook uyt geſondert / de roode Muts ſchier op de ſelve wijſe verciert en aengedaen; doch meeſt altemael kloekker / als haren Opper-vorſt / van lijf en leden / en ook wat bruynder / of 't meerendeel zwart van huyt en weſen: Den Samoryn ſcheen ſoo nu en dan al een weynig te ſuffen / en niet al te beſtendig in ſijn memorie te zijn / 't welk wel lichtelijk door het onmatig gebruyk des Amphioens toe quam / daer niet alleen de Vorſten van Malabar, maer ook een ontelbaer getal Indianen, door gantſch Ooſten, haer wonderlijk op verſlingert vinden. En geſtaltenis.

Het Koninkrijk Cranganor is tuſſchen Calichut en Cochin gelegen; des ſelfs beſtek is kleyn / en ſtaet genoegſaem onder ſubjectie van den Samoryn, alhoewel dat ook ſijn eygen Koning heeft / die wy diktmaels by den Samoryn hebben geſien. Hy hielt ſijn Hof en woning in 't Malabaers Cranganor, daer ik ſijn Koninklijk Palleys beſag / het welk met hooge Bomen omringt / en van ſlechte ſtoffe zijnde gemaekt / niet Koninklijks vertoonden. Beſchryving van Cranganor. Des Konings Palleys.

Dit Malabaers Cranganor, bevonden wy t'eenemael open / en onbemuurt; was tamelijk groot / doch huyſen en woningen ſtonden ruym genoeg van malkander / in 't luſtig groen. d'Inwoonders / ſelfs de Vrouwen en Dochters / toonden ons / als wy daer quamen / een kleyne wandeling doen / niet alleen hare byſondere vergenoeging / dog quamen om hare Vyanden / de Portugeſen, te verjagen; maer ook een groote nieusgierigheyd / om ons te beſien; wy gingen ons / toen wy buyten in 't veld / en naderhand binnen Cranganor ons vonden beſcheyden / eenige malen waſſchen / in een ſeer groote klare Water-tank / die / rontom met luſtig en aengenaem groen verſiert / geen kleyn vermaek den wandelaer quam te geven: daer ook de Malabaerſche Vrouwen en jonge Dochters / die meeſt naekt / heel zwart / en wel beſneden van lichaem waren / naer d'Indiaenſche wijſe / met kloppen en wringen tegens een groote Steen / haer Lywaet / ſonder Zeep / en ſlechts met een weynig Loogs / heel ſnee-wit wiſten te waſſchen; toonden geen ſchaemten / van wegens haer naektheyt / of wanneer dat onbeſchroomdelijk by ons quamen / daer wy ons wieſchen: ik geloove dat ſulks meer uyt onnoſelheyt / en nieusgierigheyt / als door oneerbaerheyt quam te geſchieden. Het Portugaels, of nu het Hollants Cranganor, vonden wy (gelijk te vooren in des ſelfs verovering hebben geſeyt) ſeer out vervallen / doch tamelijk ſterk: ſeven Kerken / met hare Galderyen / Cellen / Spelonken &c. pronkten in Cranganor; twee of drie wierden redelijk groot en fraey gebout / doch d'andere kleynder / en vry wat reddeloos en vervallen door den ouderdom bevonden; de Huyſen waren in ſlechten ſtand / en 't grooſte getal tot puyn vergaen; wiens Erven dat met kreupel-ruygte begroeyt / de Scorpioenen / Slangen en Padden / bequame lijf-berging konde verſchaffen. De onſe hadden nu rontom de muuren en wallen / van dit veroverde Cranganor, een luſtige Water-graeht gemaekt / en 't ſelve redelijk verſterkt / om d'aenvallen der Portugeſen te Inwoonders haer conditie. Het veroverde Cranganor, hoedanig.

weder-staen/die dese Vesting van den beginne van hare Navigatie in Oost-Indiën beseten hadden/zijnde (gelijk te vooren gesegt is) aen de groote Rivier van Cranganor, een stuk weegs landwaerts in gelegen; aen d'eene kant van de gemelte Rivier bespoelt/ en ter land-zijde met lustige Velden/ Tanken/ en groen Geboomten verciert.

Gelegentheyt en groote van het Koningryk Cochin.

Wy komen nu tot het Koninkrijk Cochin, beginnende van de Rivière van Cranganor, en eyndigt vijf of ses mijlen bezuyden het Portugaels Cochin, aen 't Coningrijk Porca: Sullende nu van dit beroemde Lantschap maer dit weynige seggen; dewijl te vooren in onse landing/ doortogt/ en belegering op des selfs bodem/ 't gene voorder dese Beschrijving raekt/ den Leser kortelijk hebben voorgestelt.

Het Eyland Vaypyne.

Het Eyland Vaypyne ('t welk aen de Rivier van Cranganor begint/ en aen die van Cochin eyndigt) is uyttermaten lustig/ en seer playsant. De Nederlandsche vastigheyt (Nieuw Orangien) diende/ in onse tijd/ niet weynig tot een Bril voor 't Portugaels Cochin. Dese voortreffelijke Stad heeft ook al ten tijden van den beroemden Alphonsus Albuquerque, Anno 1504. sijn eerste beginselen verkregen; de Sterkte was tot een beknopte vesting eerlang vol-topt/ daer in de Kerk (Sint Bartolomeus toe-gewijt) en een goet getal Woningen pronkten: dese Huysen wierden niet alleen van de Christenen, maer ook door Mooren en Malabaren bewoont; doch geschiede wel haest een scheyding/ en af-sondering deser volken/ en behielden (wanneer Cochin quam aen te groeyen/ en meer als eenmael wiert vergroot) de Christenen de beste plaets/ en 't voor-recht in de voornaemste Privilegien. Grooten Handel en Zee-vaert geschiede ondertusschen op dese Stad Cochin, te meer: dewijl de Portugesen, met de Koning van dit Rijk/ by meerder als hare Gebuuren/ een goede Vrede en bond-genootschap/ quamen aen te treffen. Wy vonden (gelijk te vooren hebben gesegt) de Stad een half uur gaens in lengte groot/ strekkende sig langs de vermakelijke Rivière van de Zee-kant landwaert in/ geleek in Sterkte/ Wallen/ en Fortificatien/ als ook door zijn uytstekende hooge Toorens/ Kerken/ en voornaemste Gebouwen/ de Steden van Europa, gelijk te zijn/ en voor al geensints te wijken: ook bleek dit niet alleen aen de kloekmoedige tegenweer der Belegerden; maer ook naderhant/ toen de onse met kloeke magt Cochin veroverden: want men bevond toen nog binnen des selfs Poorten/ en Vestingen/ niet alleen d'oude overblijffels van de wel eer beroemde Kerken der Jesuiten, met haren aenhang/ als ook de Cathedralen, en die van d'Augustynen, der Dominicanen, en anderen: maer nu pronkte Cochin voornamentlijk nog met de Kerk en 't Klooster van de Franciscanen, en verscheyde Kloosters/ Capellen/ Gods-huysen/ en vergader Plaetsen van minder belang. De Straten waren vry lugtig en ruym/ dog na de wijse van Indiën on-geplaveyt: de sommige pronkten met zware Gebouwen; de aensienelijkste Huysen/ en Wooningen waren (na de costuymen der Portugesen) van dikke Muuren/ met hooge vertrekken/ beneden/ en boven kamers/ en achter met aengename Galderyen gebout/ en veele met een Lust-hof versien.

Beschryving van het Portugaels Cochin.

De Stad is op schaers 10. graden benoorden de Middel-lijn gelegen/ welkers Haven (namentlijk de Rivier) met kleyne Schepen kan worden besogt; de groote komen buyten deselve/ op de gewoonelijke Reede/ ten anker/

anker / dog alles alleenelijk in de goede Mousson; in de regen-of winter-tijd stoppen d'ongestuyme Water-baren / de mond der Rivier / met wellende zanden / genoegsaem toe; en bestormen dan de Kust derwoegen / dat alhier niet te veylig met Schepen gezeylt kan werden.

Het Malabaers Cochin (wat meer te landewaerts in gelegen zijnde) is tamelijk groot / met ruyme / luchtige Straten / ligte Gebouwen / en wel bevolkt. Hier pronkt / met hooge toppen en dalken / het koninklijk Palleys / en ook de groote Pagode; waer van in het Tiende Hooft-stuk (raekende onse rescontre / met des Konings Leger) breder hebben gesproken. Het geheele Land / van 't Koninkrijk Cochin, is uytter-maten Volk-rijk; ter Zee-kant / en ook te Lande-waerts in / worden allerwegen veel schoone Vlekken / en kleyne Stedekens (die men Aldeas noemt) gesien; ook diverse Kerken / die vry groot / en van steen gebout zijn / voor de Sant Thomas en Portugaelse Christenen. De Landeryen zijn hier uytnemende vrugtbaer en seer playsant / met schoone Bosschen van Palm / of Cokos, en andere Boomen / die het geheele Jaer door hun vrugten geven; als ook met lustige Velden / en altijd met groen verciert. Het Land is water-rijk / door Rivieren / en soete stroomen / ook tanken en Vyvers in 't groene Veld / of onder de aengenaeme schaduwe van het hoog Geboomt: soo dat de Nederlanders, Portugesen, en ook Sant Thomas-Christenen, benevens de Mooren, Joden en Heydense Malabaeren, alhier een aengenaem en wellustig Land bewoonen. Het Malabaersch Cochin.

Ten zuyden / en naest aen het Koninkrijk Cochin, wort het Koninkrijk Percatty, of Porca, als ook te Landewaerts in twee of drie kleynder Koninkrijkskens / van minder belang en aensien gevonden. Met dese Vorsten / die ons in d'eerste Belegering voor Cochin, meenden vyandelijk te bespringen / wiert naderhand / als de Stad in onse handen gevallen was / een goede Vreede / en vast Verbond gemaekt; en sy ter gehoorsaemheyt / onder den dapperen Koning van Cochin gebragt; dewyl die ons / meer als eenmael / zijne getrouwigheyt / en bestendige toegenegentheyt hadde betoont. Het Coninkryk Percatty.

Dit Rijk Porca begint ten noorden aen 't Koninkrijk Cochin, en eyndigt ten zuyden aen Calcoulang; des selfs Koningen hebben in voorige tijden / meer vrienden van de Portugesen, als wel van onse Natie geweest: dog nader-hand (door d'ontsachelijkheyt der Nederlandse Wapenen) is den Koning / die in onsen tijd regeerde / met al zijn Adel / en bruyn Gevolg / een vrient der Ed: Maetschappy, en onsen Bondgenoot geworden; en hebben de Nederlanders den Handel en Commercie / op desselfs Bodem / (gelijk met alle de andere Koningen en Vorsten van Malabar) ten vollen naer wensch verkregen. De Engelse hebben ook al een geruyme tijd / hier op de Zee-kant een Logie / om de Peper-handeling gehad. Dit Koninkrijk is redelijk wel / dog meest van Heydense Malabaren bevolkt: desselfs Oorlogs-macht bestaet in goet getal gewapende / stoute / naekt-loopende Nayros, en veel lichte vlot-gaende krijgs Fregatten; een soort van Malabaersch Vaer-tuyg / daer sy / voornamentlijk in de winter / of Regen-Mousson, als de sterk af-loopende vloeden de laege Rijs-velden over-stroomen / door binnelandse Rivieren heel verre na 't noorden / en zuyd-waerts / tot digt by de Caep Comoryn, hare Nabuuren / in Oor- Syne gelegentheyt.

lags-tijden / mede konnen alarmeeren / of schielijk komen te overrompelen. Gevende wijders dit Coninkrijk Porca, overvloet van Rijs / Peper / eet-waren / visch / vleesch / en veelderhande vruchten.

Calcoulangs beschryving.

Calcoulang begint ten noorden aen Porca, eindigt ten zuyden aen 't Coninkrijk Coulang. Den Coning is even gelijk meest alle de andere Vorsten van Malabar) ook een Afgodisch Heyden: hebbende al een geruymen tijd met de onsen in goede vrientschap en Bondgenootschap geleeft / en de Nederlanders de Commercie op sijn bodem vergunt / die al veele Jaren aldaer een Logie hebben gehad; gevende Calcoulang insonderheyt goede Peper / en dat in grooter overvloet / als desselfs kleine Land-palen wel schijnen op te brengen. Eertijds geschieden om sulks / op dit Gewest / een groote vaert / van Portugesen, en wel insonderheyt Mooren en Sarazynen: die de Peper / en andere Waren / voort naer Mocha, Aden, en andere plaetsen van 't Roode Meer, quamen over te voeren: doende weder-zijds groote profijten en winst; gelijk noch tegenwoordig de onse dit Calcoulang een profitabele Handel-plaets bevinden te zijn. De Nederlandse Schepen / hier in passant de Peper hebbende ingenomen / steeken vorder heen na Zuratte, Persien, 't Roode Meer, enz. brengende in de wederom-reyse gewenschte Retouren op Batavia.

Het Koninkryk Coulang.

Het Koninkrijk Coulang, neemt sijn begin ten noorden aen Calcoulang, strekkende sich naer 't zuyden tot de Caep Gomoryn: zijnde den uyttersten zuyd hoek van 't vaste Land van Indien, 't welk bewesten de groote Riviere de Ganges leyt. Dit Coninkrijk is ontrent 15. Mijlen in de lengte groot.

Desselfs groote, grens-palen, en gelegentheyt.

De Zee-stad / door de onse ten tweedemael nu verovert zijnde / leyt niet verre van Calcoulang, en (gelijk in het achtste Hooft-stuk hebben geseyt) op een uytsteekende punt der Kust van Malabar: word van de Zee bespoelt; desselfs west-zijde word meer door Klippen en Rotsen / als hooge Muuren bewalt. De Stad is tzedert / tegens den aen-loop des vyants / door d'onse behoorlijk versterkt; en met een bequame Water-gracht / rontom beknopter Wallen en Punten / voorsien: zijnde (soo de vervallene Gebouwen en Puyn-hoopen noch konden getuygen) wel eer een voortreffelijke plaets geweest. Te landewaerts leyt het Malabaers Coulang: alwaer het Hof des Conings / die noch in onsen tijd regeerde / als ook de voornaemste Pagode, en wat daer ontrent gelegen was / wel eer hun dartele / maer nu (van wegens de nederlaeg der vyandlijke Malabaren, tegens de onse) hun sobere stant vertoonden. Veel onbemuerde Stedekens / en playsante Vlekken / meest altemael wel bewoont / maeken het Coninkrijk Coulang aensienelijk / en seer volk-rijk. Der selver Nairos, weten geswint en vaerdig met Lont-roers en grof Geschut om te gaen: sullen niet lichtelijk in een furie wijken / voor en aleer een groot getal van hare makkers gesneuvelt / verstroopt / of andersints in route geslagen zijn.

Landeryen van Coulang.

De Landerijen van Coulang, zijn (even als d'andere Coninkrijken van Malabar, seer playsant / Boom / Water en Vis-rijk: meest laeg en effen / en met geen of weinig Gebergt; alleenelijk worden ontrent de Caep Gomoryn, desselfs hooge toppen / en langs heen veel plaetsen van de Kust van Indien, landewaerts in / soo verre men kan be oogen / het hoog Gebergt van Balaguatte gesien; die gelijk tot een scheyts-muer / van 't noorden

den

den nae 't zuyden / door de kusten van Choromandel en Malabar verstrekken: wordende alle de voor-verhaelde Landen en Coninkrijken van 't laetst genoemde / langs haren Oever / ten westen van den grooten Oceaen bespoelt.

Het sestiende Hooft-stuk.

De *Heydenen* van de Lant-streek *Malabar*, hare vervloekte Godsdienst, Afgoden, Tempels. *Bramiers*, Papen, hun Kleeding, Costuymen, Zeeden, achtbaerheyt, en Beelden-dienst. Vreemde maniere van Successie en Erffenis onder de *Malabaren*. Aert en onkuysheyt der *Nairos*. Sobere stant der Ambachts-luyden, Boeren, en Visschers *Malabaren* in 't generael, haer Huysen, Huyshouding, &c. *St. Thomas-Christenen*, haer gevoelen van den Apostel *Thomas:* haer Leere, Conditie, Zeeden, &c. Joden op *Malabar*.

Dus hebben wy kortelijk aen den Leser de Coninkrijken van Malabar vertoont; sullende nu ook een weynig spreeken van de Zeeden en Costuymen des Volks / die dit heerlijk en wellustig Land bewoonen.

Het grootste getal der Malabaren, soo wel de Regeeringe / Adel / Nairos, Land-bouwers / Handwerks-luyden / en diergelijke / zijn altemael plompe Afgoden-dienaers / en verblinde Heydenen: sittende noch in een rampsalige duysternis / en schaduwe des doods; alhoewel sommige / door den yver en vlyt der Mooren, tot Mahometanen geworden zijn; en datter een groot getal tot St. Thomas, en andere Christenen worden gevonden / die wel eer door de Portugaelsche Jesuiten en Padres, tot de verbetering van het Roomsche Christendom zijn gebracht; soo nochtans staet te beklagen / dat onder dese noch soo vele gevonden worden / die haer Christelijken naem en Doop / met soo veel Afgoderijen / en vuyle Costuymen der Heydensche Malabaren, dagelijks komen te verduysteren. *De Heydenen van de Land-streek Malabar, hare vervloekte Godsdienst.*

Den Zamoryn, als ook de andere Heydensche Coningen en Vorsten van Malabar, met haren Adel / (die meest altemael in kloekmoedige Nairos bestaen) mitsgaders alle de andere Heydensche Malabaren, sien wel een schemer licht van de hoogste Majesteyt Gods / maer vorders niet: komende in veel dingen met de Secten der Benjaense Heydenen (daer van wy naderhant spreeken sullen) seer over een: glooven ook wel (gelijk meest alle de andere Indianen) datter een opperste Godheyt is / die Hemel en Aerde / en alles watter in is / geschapen heeft; maer betoonen / door een oneyndelijk getal van groove dwalingen / en rampsalige beuselingen / datse geen ware kennisse Gods en hebben / maer veel eer den Prince der duysternisse Goddelijk eeren. Sy seggen ook / dat / soo God alle de goede en quade werken van de Menschen oordeelen / beloonen / straffen / of t huys besoeken sou / dat hy nimmermeer rust noch lust in sijn Regeeringe soude vinden; doch dat hy sulks door andere Goden / die benevens hem d'Opper-heerschappye voeren / komt te verrichten; die dan ook tot dien eynde / als Op-

per-vorsten en Gevolmachtigde / over de goede en quade beloningen / voor den Mensch / op dese Werelt straffen en plagen / zegenen en behoeden konnen dien 't haer belieft. Onder dese stellen sy nog een groot getal van kleynder Afgoden / die sy met verscheyden Eer-namen / tijtels / beuselingen / en fabuleuse verdigtselen / komen te vereeren; gelijk daer van Do. A. Rogerius, Do. Philippus Baldeus, en andere / niet alleen pertinentelijk, maer ook wijtloopig geschreven hebben.

Afgoden. Dese Opper-en Onder-goden / malen de Heydenen van de Kust van Malabar, 't meerendeel seer verschrikkelijk af / in de gedaente van alderhande Monster-koppen / met groote vlammende oogen / wijt opgesperde kaeken / en Duyvels-klaeuwen; de sommige hebben vergulde Kroonen / van klap / metael / of andere stoffe gemaekt / op 't hooft: andere sitten of staen in sulker formen / dat sy de Zielen der Menschen (de welke sy door andere kleyne Beeldekens komen te verbeelden) met haer afgrijsselijke Duyvels-klaeuwen / levendig schijnen te verslinden / of ook onder desselfs monstreuse Hane-pooten komen te vertreeden en te vergruysen: andere steeken dese kleyne Beeldekens / op een vervaerlijke wijse / na de wijt opgesperde muyl. Sommige deser Afgoden hebben vier Hoornen op den kop / met Ezels ooren / de muyl als een Aep of Hont / en vorder in alles op de verschrikkelijkste wijse gemaekt. Het grootste getal van dese metale / kopere / of Klap-gedrochten / sitten met de beenen onder het lichaem / na de wijse der Indianen, in een metael of klap Gestoelte / of op een hoogte van aerde / ontrent drie voeten hoog: eenige zijn nog met andere Afgoden verselt / en met aengename reukerijen en Bloem-kranssen besorgt.

Pagoden, of Tempels. Dus worden dese vervloekte Heydensche Afgoden in hare Duyvels-tempelen gevonden / die de sommige vierkant / andere ront / en het meerendeel van plompe / dikke / steene muuren / ook wel van klap en ligter stoffe zijn opgebouwt / met kleyne vierkante gaten / om 't licht te scheppen / en boven met spitse toe-loopende daeken / van Riet / Palm-takken / of diergelijke / bedekt. Dog en zijn dese Pagodes niet altemael eenderley / maer de sommige grooter en netter / andere wederom kleynder of slordiger / alles naer dat de Bramines, of ook 's Lants Opper-vorsten / schijnen geconditioneert te zijn; dog kan ik seggen / dat de beste Pagodes der Malabaren, niet anders dan donkere en verschrikkelijke gaten zijn: bekomende al het ligt door den ingang desselfs; daer het vervaerlijk Monster / de plaetse des te afschouwelijker maekt. Men vint dese Afgods-tempelen niet alleen in de bewoonde Stedekens / en Negeryen van Malabar, maer ook hier en daer langs de Wegen en Wandel-plaetsen. Voor / of in de Pagode, siet men ook gemeenelijk een platte vierkante hoogte / van twee of drie voet hoog / van steen of klap gebouwt; en in 't midden met een verhevene spitse / gelijk een Piramide verciert: dit is haer Altaer en Offer-plaets / daer op de Bramines aen den Afgod / alderhande wel-riekende Speceryen / Roosen / Bloemen / &c. komen op te offeren.

Bramines, Papen, hun dracht, en kleeding; Dese Bramines ('t welk de Papen / en geestelijke Bedienaers van de Pagoden en Beelden / en Voorgangers in 't stuk van hare vervloekte Gods-dienst en Religie zijn) dragen om 't hooft / en het ongebonden lang hayr / een Catoene doek / met een slinger of twee rontom gewonden: het grootste getal gaet met het boven-lijf naekt / en hebben een Lywaet kleet-

jen

sen om 't onder-lijf / dat haer tot over de knyen / en die de deftigste willen zijn / tot over de enkelen hangt: sommige hebben roode Pantoffelen / of ook wel Schoenen met neer-getrede hielen / aen de voeten: haer doorgeboorde ooren pronken met Oor-vercierselen: dragen altemael aen den hals / of over het naekte lijf / een kleyne koorde of draet / die d'ordening en het teeken van hare Godsdienst toont; want sy zijn verscheyden van aert / sommige leven alleenlijk van den Tempel-dienst; andere zijn benevens dien Kooplupden en Maekelaers; ook sommige die haer op de siekten en qualen / en 't gebruyk der Medicijnen verstaen; eenige trekken / als dappere Helden / met haren Koning / Adel / en Nairos, in den strijd: worden ook wel ter neder gezabelt / of swaerlijk gewond; gelijk als den oppersten Bramine van den Koning van Cochin, wanneer in 't Leger was / wedervoer; die in de verovering van het Koninklijk Palleys / door de vyandelijke Nairy, soo den rugge met een scherpe Zabel vonden gemeeten / dat ik / in zijn wijt-gapende dwers-quetsuer / die ontrent anderhalve spanne lang / van d'eene schouder tot de andere quam / en op de beenderen afgestuyt was / wel 10. of 12. hechten / met naelt en draet / genootsaekt was te leggen. Hy toonde hem in dese gelegentheyt / als ook naderhant / toen ik hem dagelijks verbond / kloekmoedig en ongemeen hart / kikkende selfs in 't midden van zijn grootste pijne / niet een woort. Hy quam selfs dagelijks uyt zijn Wooning / tot by ons in 't Hospitael; en begon mooy te geneesen / als wy met ons Leger van Cochin quamen op te breeken; hoe hy naderhant is gevaren / of hy van de zijne met kruyden en Wortelen (volgens haer maniere) voorts genesen / of door de vyandelijke Malabaren is doot geslagen / en kan ik niet seggen / dewijl ik hem naderhant noyt weer hebbe gesien. (*desselfs Cotuymen.*)

Dese Bramines, of Heydensche Priesters / worden niet alleen by den gemeenen man / maer ook van den Zamoryn selfs / en alle andere Koningen en Vorsten van Malabar, wonder veel geacht / en zijn naest dese / wel de hoogste geëstimeert / en als de voornaemste Persoonen van aensien / onder hen luyden gereekent; vermogende by den Zamoryn, en Vorsten van Malabar, uyttermaten veel. De Koningen zijn (gelijk als ik dikmaels hebbe gesien) gemeenelijk overal / in het uytgaen / met een of meer van dese Bramines versellt. Hare superstitieuse grillen / woorden / waerschouwingen en raet-gevingen / worden bysonder veel geacht; dies hebben sy over al veel voor uyt; en weten selfs hun Koningen en Vorsten / veele wonderlijke vertellingen / grillen en fabulen (hare Godsdienst rakende) wijs te maeken. Sy worden niet alleen by de Vorsten / maer ook / in des selfs af-wesen / by de Vorstinnen geadmitteert: en (gelijk de sommige weten te verhalen) sou het voor geen kleyne eere gereekent zijn / als yemand het geluk aentreft / dat een onkuyse Bramine zijn Huys-vrouw gebruykt. Dese fijne Quanten stellen haer andersints / voornamentlijk omtrent den Tempel-dienst / devotig aen / eeren den Afgod uyttermaten seer; sullende met geen schoenen / of pantoffelen aen de voeten / in de Pagode treden: maer laten deselve buyten de deure staen; brandende (die in yver uyt-munten) nacht en dach lampen / ter eeren des Afgods. Het Beeld word dikwils / of dagelijks (al na dat de Bramine sindelijk is) van hem gesuyvert / berookt / en voorts met bloemen / en aengenaem groen verciert. Door dese (*Hun Zeden, en achtbaerheyt by de Koningen, Vorsten, en Grooten van Malabar.* *De maniere van hare Tempel, en Beelden-dienst.*)

op-

opgepronkte Monster-koppen / doode Rompen / en Kley-gedrochten / komen de Heydense Malabaren, selfs den Zamoryn, Koningen / en Vorsten / hare Gebeden uyt-boesemen / en haer vervloekte Offerhande / en Godsdienst te verrichten; sy vallen voor den Afgod ter aerden neder / houdende hare t'saem-geslagen handen boven het hooft / die van / en wederom t'elkens tot malkanderen voegende / terwijl hare Gebeden doen. Den Bramine doet ook het sijne / bedient het Altaer / slaet dikwils de t'saem-gevoegde handen boven het hooft / en buygt hem voor den Afgod neder / prevelt eenige woorden binnen 's monts; brant Wierook en geurige Specerijen; besproeyt / besmeert en zegent het Volk / en stelt hem in allen desen gantsch wonderlijk aen; doch worden haer Ape-kuuren onderscheydentlijk bespeurt / en alle niet eenderlye bevonden; gelijk te vooren hebben geseyt / en / by gelegentheyt / in het vervolg van onse Reys-beschrijving / getoont sal worden.

Der Coningen spyse, den Afgode ge-offert. Der Koningen spijse / word (gelijk my bericht is) eerst den Afgod / by maniere van op-offering / aen gepresenteert / en dan door de Bramines, den Vorst opgedist. Wonderlijk is ook / in 't Land van Malabar, de maniere van d'erffenis: de outste Suster van den Zamoryn of Koning / word Koninginne genaemt; uyt wien dat de naest-bestaende van 't bloet / en tot de kroon / als Princen en Princessen / worden gebooren. Naest den Koning voerd dese Koninginne gemeenelijk de hoogste staet / en bekomt de grootste waerdigheyt / daer geen Gemalin of By-sit des Konings / oyt eenig deel aen heeft: sterft den Koning / soo komt de Kroon / by het recht van d'erffenis niet aen sijn Gemaelin / noch Soons; maer aen sijn Suster / of Susters Soons / of Dochters; of / by gebrek van dien / aen een van de naeste Vrienden of Magen / die daer aen volgt; doch altijd die van de Vrouwelijke linie de preferentie bekomende.

Vreemde maniere van Succeffie, en Erffenis onder de Malabaren.

Word de outste / of eenigste Suster des overleden Konings (dewijl sy geen Kinderen heeft) tot Koninginne van 't Rijk gekroont / soo komt die / wanneerse nog jong is / wel aen een van de nabuurige Koningen te trouwen / diens Kinderen dan / soo wel van de Vader als Moeders zijde / uyt Koninklijk bloet geteelt / de kroon by successie te verwagten hebben.

Dus mogen de Soons geen Erfgenamen van hare Vaders zijn / om dat (gelijk men seekerlijk meent / volgens de Costuymen des Lands) de voornaemsten Bramine de Gemaelin des Konings de Maegdom benomen / en voort by haer gemeenschap heeft gehad.

En wort dese maniere van Erffenis ook by den Onderdaen gevolgt / om dat (gelijk wy datelijk sullen seggen) de Vrouws-persoonen soo gemeensaem onder hun worden gebruykt; dies de Soons / uyt twijffelachtig zaet en af-komst zijnde geteelt / tot geen Erfgenaemen van hare Vaders / (schoon sy die waerelijk mochten wesen) maer van haer Moeders / Broeders / goederen / neeringen / ampten / etc. worden gestelt.

Wyders worden de Malabaren in tweederlye soorten afgedeelt / en van malkanderen onderscheyden / namentlijk: in Nairy, die de Wapenen voeren: en Poliar, dat niet anders dan Ambachts-luyden / Boeren / en Visschers zijn.

Aert en onkuysheyt der Nayros. De Nairos beroemen haer / naest den Koning / de voornaemsten van Adel te zijn; gelijk in het achtste Hooft-stuk (rakende haer conditie) hebben

ven geseyt: zijn ongemeen dertel en stout op haren Adel/ en 't voeren der Wapenen. Die van de Rivieren Bergera, Porca, en meer andere plaetsen/ waren wel eer geweldige Rovers ter Zee/ bespringende niet alleen d'Indiaensche, maer ook dikmaels Portugeesche Schepen: waerom ook wel een Armade van Goa genootsaekt was/ langs dese Kust te kruyssen/ om hare Scheep-vaert te beveyligen: want sy deden den Portugeesch niet alleen te land/ maer ook te water/ als dappere Helden/ den Oorlog aen. Sy trouwen niet/ maer boeleeren met andere Vrouwen/ naer hun believen en welgevallen/ wanneer 't hun lust. Dese dertele Vrouwen/ Kinderen krijgende/ weet men heel selden wie dat de rechte Vader is; selfs ook onder de Grooten gaet dit mis-bruyk in zwang: dien-volgens dat de Susters Sonen van den Man (gelijk wy even hebben geseyt) des selfs naeste Erfgenamen/ en na-bestaende van den bloede gereekent worden. Dies hebben de Vrouws-persoonen hier veel voor uyt/ en zijn als onder de Malabaren gemeen. Sy agten het ook voor geen kleyne saek/ van hare Bramines, of Staets-persoonen besogt te worden/ om/ als de beesten/ hare beestagtige onkuysheyt te versaden. Gemeensaemheyt der Vrouwen, onder de Malabaren.

Dese Nayros moeten over al hare wapenen/ op de welke dat gestelt zijn/ en die sy noyt en mogen verwisselen/ met haer dragen: die deselve komt te verliesen/ geraekt zijn Adel en achtbaerheyt quyt. Bekomen soldye van den Koning. Nayros mogen haer Wapenen niet verwisselen, nog af leggen.

De andere soort/ als Ambachts-luyden/ Boeren/ Visschers/ en diergelijke/ mogen noyt geen Wapens voeren/ nog haren ommegang/ tot gemeenschap/ met de Nayros maken; die sy door dwang/ genootsaekt zijn te eeren; selfs tot soo ver/ datse niet anders dan elendige Slaven der moetwillige Nayros worden bevonden te zijn; wijkende seer ootmoedig en reverentelijk ter zijden/ als haer des ongebondene quanten komen te ontmoeten: selfs haer Vrouwen en Dochters/ worden by dese Nayros, sonder yemants tegen-seggen/ onbeschroomdelijk gebruykt. Sobere stant der Ambachts-lieden, Boeren, en Visschers.

De Malabaren (die van stature als Europiaenen, dog wat zwart van verwe zijn) behelpen haer met weynig kleeding en deksel: want gaen/ soo wel Vrouwen als Mannen/ selfs de Vrouwen en Koninklijke Princessen/ meest t'eenemael naekt/ bloots hoofts/ en bloots voets; dragende maer alleen een Sijde gebloemt/ of wit Catoenekleetje/ rondtom de middel/ met drie of vier keeren om 't lijf gewonden; het welk/ dus nederhangende tot de knyen/ hun schaemte bedekt: selfs de Koningen/ en aensienelijkste van Adel/ komen dus voor den dag. De Mans-persoonen dragen haer lang/ en git-zwart Hayr/ van achter/ ter sijden/ en voor om hoog gestreeken; en boven/ omtrent den top des achter-hoofts/ tuytsgewijs/ met een strik van eygen Hayr/ of een Lint gebonden: sommige binden het selve seer beknoptelijk; andere wederom soo/ dat door het behulp van hare pik-zwarte huyt/ sig selfs verschriklelijk en af schouwelijk maken. De Vrouwen en jonge Dochters weten van geen Hayr-snoeren nog Lint/ maer leggen een knoop in het op-gestreeken lang Hayr/ dat/ op een geestige wijs/ langs 't achter-hooft nederwaerts hangt/ en ter zijden/ met eenige lokjens/ het aengesieht schijnt te vercieren; dragende/ soo wel Vrouwen als Mannen/ veel Arm-ringen/ van Gout/ Silver/ Koper/ Yvoor/ Metael/ of andere stoffen gemaekt: om d'opper- Malabaren in 't geneeael, haer kleeding, en dragt. Vrouwen en Dochters, hare vercieringe.

d'opper-armen; de Oor-lellen hangen tot op de schouderen; hoe meer doorboort/ hoe schoonder geacht; daer aen de Rijken haer beste Juwelen/ en andere slechts gemeene Vercierselen hangen. Sommige Vrouwen en Dochters dragen ook kleyne goude Ringen en Pareltjens/ door het onderste van de Neus/ daer mede sy niet weynig haer Speel-vriendinnen de loef af-steeken; gaende altemael/ sonder eenige schaemte/ met haer boesem bloot. De Rijken dragen ook wel een goude keten en Parel-snoeren om den hals. Niet alleen Mans-persoonen/ maer ook de Vrouwen en jonge Dochters/ wasschen en reynigen haer seer menigmael in de binne-landse Tanken/ en soete Water-stroomen; en dat selfs publijkelijk/ sonder eenige schaemte/ voor die voor-by passeeren/ te betoonen: beroeken en bestrijken haer dan/ tot sulks dikmaels veel aengenaeme reukerpen gebruykende. De Vrouwen en Dochters zijn/ door den bank/ reyn en gaef/ dog zwart/ of immers heel bruyn van leden: de Kinders worden van haer acht Jaren af/ al ten huwelijk besteed/ dog komen eerst te samen/ als 't werk des huwelijk eeniger maten verrigten konnen; de Dochters krijgen niet anders dan Oor-verciercelen/ Braseletten/ en snuyserpen van kleynder waerden/ tot haer huwelijks-goet: de Trouw wort door de Bramine, voor den Af-god/ met weynig Ceremonien verricht: en een getrouwde Vrouw niet hooger/ dan elders een By-zit/ aengemerkt/ die sonder/ of met haer Kinderen/ konnen verstooten worden/ wanneer 't den Man belieft; nog mogen ook noyt zijn Erfgenamen gereekent worden.

Sindelykheyt, en Huwelyks-goet. Maniere van trouwen.

Het grootste getal van hare Huysen zijn seer laeg/ van klay en aerde/ en weynige maer van steen/ gebout; en 't meerendeel boven met stroo/ met palm-takken/ of kokos-bladeren toegedekt: de wanden en vloeren ook van de voortreffelijkste Gebouwen/ zijn veele met koe-drek (die seer hoog en heylig by d'Indiaenen geacht wort) bestreeken: selfs de kamers der Koninklijke Palleysen/ pronken (uyt loutere pragt/ en klare devotie) met dees edele stoffe; die de Koeyen-en Buffel-hoeders in 't veld vergaderen/ en soo/ door de Sonne geperfumeert/ te voorschijn brengen: de deuren zijn doorgaens kleyn en laeg/ soo dat den in gang al bukkende dient te geschieden. Haer Wooningen hebben geen/ of weynig vensteren: maer wel kleyne lucht-gaten/ sonder glasen; ook worden geen sloten/ grendels/ spijkers/ nog eenige yser-werk/ aen het geheele Gebou bespeurt: want behoeven voor geen Dieven nog Rovers yets te sluyten/ om dat 'er niets te steelen en valt. Ook hebben haer Woningen/ Haert nog Legersteeden/ want kooken en smooken in de ruyme lucht. Haer Bedding en Huys-raet/ zijn slegts Indiaense Matten/ op d'aerde neder-gespreyt: voort Potten om in te kooken/ houte Schootels/ Kruyken/ Drink-kroesen en Lepels van Kokos-nooten gemaekt; en dit is het al/ waer mede sy haer vernoegt/ gerust en vrolijk weten aen te stellen. Sy eeten uyt houte Schotelen/ of van groote Pisang-bladeren: sittende met de beenen onder het lichaem/ op de aerde neder. Hare voornaemste spijse is Rijs/ Hoenderen/ Melk/ Eyeren/ Vruchten/ Wortelen/ Boontjens/ en gedroogde Visch: gebruyken/ in 't eeten/ geene Lepels; maer wel de manierelijkste/ een Palm of ander Blad. De Boeren/ of Arbeyders/ tasten met duym en vingeren onbeschoftelijk toe; selfs de Rijs/ door hant en vingeren/ tot een

Gebouwen en wooningen der Malabaren. Haer Huys-raet, Huyshouding, en wyse van eeten. Hun spys,

Okker-

Okker-noots groote/ aen balletkens t'samen-gedouwt/ de mond in werpende; die sy dus/ in water zijnde gesoden/ in plaetse van broot gebruyken. Selfs de rijken/ en die de voortreffelijkste van Adel zijn/ weten van geen Servetten nog Tafel-lackens: nemende maer alleen Indiaense Vijge-bladeren/ daer de spijs op setten; die geen kleyn gedeelte ook tot haer Schotels en Teljoren gebruyken. Haer drank is Water/ of Palm-wijn/ die uyt de afgesnedene tronken der Kokos-boomen getijffert wort; als ook het aengenaem vogt der Kokos-nooten, die hier ontelbaer zijn. Sy eeten voor al geen Koeye-vleesch/ dewijl sy gelooven en drijven/ dat dese Beesten heylige Schepselen zijn; die sy dan ook in geenen deele sullen beschadigen/ veel minder dooden. De Malabaren zijn uyttermaten onkuysch. De maegdom der jonge Dochters is haer al menigmael eer benomen/ eer datse weten wat van de maegdom is. De Vrouwen krijgen veeltijts haer Kinderen/ sonder yemants behulp; wasschen het Wichjen van stonden aen in 't koude water; leggen het op een Vijge-blad op d'aerde/ of (die wat gevoelijk van desselfs swakheyt zijn) in 't warme zant ter neder. De Moeders loopen aenstonts weer heen: soogen maer weynig Maenden hun teere suygelingen/ en brengen die voort met Koeyen/ Geyten/ of Buffels-melk op. Sy besmeerense nu en dan met Borreborry, een soort van Indische Saffraen; laten haer aldus sonder kleeding t'eenemael naekt op-groeyen: de selve wentelen/ kruypen/ springen en worstelen/ van jongs op in het warme zant/ en heete sonne schijn/ invoegen het my niet vreemt scheen/ dat meest alle de Malabaren soo vreesselijk swart bevonden worden. Maer dit verwonderde my/ dat de sommige des niet-tegenstaende/ nogtans wel tot een hoogte van 80. of 90. Jaren quamen op te steygeren/ hebbende nog de mont vol tanden. Sy zijn doorgaens loutere swemmers/ want leeren 't van jongs aen; dit maekt haer ongemeen stout op zee: steekende met hare kleyne Cattamarauwen, dat maer t' saem-gewoelde Balkjens zijn/ of met haer ligte Canoas, uyt een Boom geholt/ tot twee of drie Mijlen/ en verder heen/ in ruyme zee; tuymelt de Canoa 't onderste boven/ soo swemmen sy daer uyt/ slingeren 't wederom regt/ springen der in/ en pangayen of roeyen dus wederom voort. De Malabaersche Schepen worden wel op verscheyde manieren/ en van bysondere groote/ ook konstig (als men op 't sober gereetschap siet) gemaekt; maer komen by die van het Christenrijk in geen consideratie: sommige zijn van een wonderlijk fatsoen/ hebbende vlot-gaende en breede bodems; andere hebben een grooten Ruym/ konnende hondert en meerder Lasten voeren; een kleynder soorte/ voerende Zeylen en Riemen/ worden heel snel bevonden; en door die van Porca, Bergera, en andere plaetsen/ voor Roof-schepen gebruykt. Haer Almadias, of kleyne Schuytjens/ zijn gemeenelijk uyt een Boom geholt/ en vooren agter heel spits gemaekt. In 't gebouw van hare Schepen stoppen sy geen Werk tusschen de naden in/ en weten echter heel digt te planken t'samen te voegen. De Zeylen worden van Boom-wol/ of Bast van Kokos-nooten, en de Ankers van groote Marmor/ of ook wel andere steenen/ gemaekt.

De Hantwerks-luyden moeten/ op Malabar, by haer eygen Ambagt/ Beroep en Neeringe blijven/ sonder dat sy daer in de verandering mogen soeken. En belangende de Justitie: grove/ moetwillige/ en moordadige fey-

Margin notes: en drank. — De Malabaren zyn seer luxurieus. — Costuymen der Kinderbedse Vrouwen, omtrent sig selfs, en hare Suygelingen. — Schepen en Vaertuygen der Malabaren, van verscheydene soorten. — Ambachts-luyden moeten, met hare Nakomelingen, by een Ambagt of Neeringe blyven. — Justitie.

feyten / worden met de doot gestraft; en de misdadige gepent: dat is / met het fondament op een Pael en scherpe Penne geset / door-boort / en soo van langer hant om het leven gebragt. Andere worden na gelegentheyt van saken gejustificeert; dog de Nairos zijn (gelijk mijn bericht is) geen Justitie onderworpen.

en Tael der Malabaren. De Malabaren hebben een Tael op haer selfs: veele van haer / als ook de Koningen / spreken het meerendeel goet Portugeesch; dewijl die sprake / veel ligter als d'onse / geleert kan worden.

Dooden worden verbrant, of in kuylen begraven. Haer Dooden worden gemeenelijk in een groeve / daer toe gemaeckt / verbrant. Van d'aensienelijkste / wort by de Vrienden de assche vergadert / en bewaert. De geringen worden ook wel / ontrent haer Woningen / in een kuyl begraven.

Behalven dese Heydensche Malabaren, (daer wy tot dus verre nu van gesprooken hebben) wort dese beroemde Kust van India, nog van een talrijke menigte Malabarische en Europische Christenen / als ook door een goet getal Mahometaense Malabaren, Mooren en Joden, bewoont. Ook worden aldaer veel Handelaers en Koopluyden / van Malakke, Bengale, Choromandel, Ceylon, Cambaya, Persien, 't Roode Meer, en andere plaetsen / gevonden.

Sant Thomas Christenen. De Malabarische Christenen / weten nog heden op desen dag / veel aenmerkens-waerdige dingen / van den heyligen Apostel Thomas, te verhalen: seggende / dat hy de eerste / in dese Landen / het Euangelium Jesu Christi gepredikt heeft. Dies worden nog tegenwoordig om en in Cranganor, Cochin, Coulang, en andere plaetsen van Malabar, een groot / en langs de Choromandelse Kust, een kleynder getal St. Thomas-Christenen gevonden; uyt de welke nu en dan vele / door den yver en vlijt der Portugaelse Jesuiten en Padres, tot het vordere Christendom (dog na den aert des Pausdoms) zijn gebragt.

Haer gevoelen van den Apostel S. Thomas. Wat dese S. Thomisten, of S. Thomas-Christenen, belangt: sy gelooven / als ook de Portugesen, dat S. Thomas, om zijn ongeloovigheyt / tot de Landen van Indiën afgeschikt zijnde / voor eerst aen het zuydelijkst eynde van 't Roode Meer, op 't Eyland Zocotora, en van daer op Cranganor aen-gelant is; dat hy aldaer veel Heydenen tot de Schoole Christi bekeert heeft; dat hy van daer na Coulang vertrok; en voort over de hooge toppen van het Inlandse Gebergt / op de Kust van Choromandel aen-quam; dat hy van daer ook een Reyse naer China gedaen heeft; en eyndelijk weder op Choromandel, tot Maliapour (nu S. Thomé genoemt) is aengekomen; dat hy door zijn Wonder-werken / Leer en Leven / alom daer hy

Desselfs Miraculen. geweest is / vele Zielen uyt de klauwen des Satans / tot de Schoole Christi gebragt heeft. Onder anderen wort ook dit Mirakel van S. Thomas vertelt: dat / dewijl hem d'Afgodische Bramines over al hinderlijk en partijdig waren / hy aen den Koning versogt / dat hy mogt een Capelle tot zijn Godsdienst bouwen / 't welk hem zijnde geweygert / sag men eerlang een der voornaemste Havens / met een geweldige swaere Boom gestopt; die / uyt zee aldaer aengespoelt zijnde / soo vast in het zant lag / dat den Koning / Elephanten en Volk te vergeefs gebruykt hebbende / eyndelijk aen S. Thomas zijne begeerte toestont: namentlijk / dat hy dese Boom tot zijn voorneemen mogte gebruyken / soo wanneer hy die konde van daer

arbey-

arbeyden. S. Thomas ving aen; bondt zijn Gordeles / terwijl yder hem vast bespotte / aen een der struyken des Booms / slepende die / met weynig wercks / op strand / en stelde aldaer een steene Kruys; voor-seggende: als de Zee dien steen bespoelden / dat dan / uyt verre af-gelegen Gewesten / witte Menschen te voorschijn souden komen / om 't heylig Zaet des Euangeliums Christi / vorder in dese Landen en Koninkrijken van Asia, voort te setten: welke Prophetie de Portugesen, met hare komste in India, meenen vervult te zijn.

Voorts verhalen de S. Thomas-Christenen, dat den Heyligen Thomas door dese / en meer andere wonder-daden / niet alleen groot getal Indianen, maer ook den Koning / en andere Grooten / tot het Christen Geloof bekeert heeft; dog dat de Heydense Bramines (konnende sulken op-gang niet verdragen) hem / soo als hy tot Maliapour, in zijne Capelle / geknielt God bad / van achteren hebben door-steeken: andere meenen dat hy soude gesteenigt zijn. Veele Mirakelen worden niet alleen by de S. Thomisten verhaelt / maer ook door de Portugesen bevestigt; die ontrent / en ook na de dood van desen H. Martelaer / daer ter plaetse geschiet zijn: waer door / als ook naderhant door eenen Marthome, van Syrien zijnde geboortig (en door wiens yver haer vorder Op-sienders en Herders / uyt Syrien, zijn gesonden) het Christen Geloof / door Oost-Indien, is verspreyt geworden. Naderhant hebben de Jesuiten ook haer uyterste best gedaen / trekkende niet alleen door de Ooster-en Wester-Indiën: maer ook tot in de magtige Landen van China, Japan, &c. Onder dewelke dat in yver en Godvruchtigheyt / den beroemden Franciscus Xaverius, boven alle de anderen uyt-gemunt heeft: dog hebben de S. Thomisten, in veele poincten / het Roomse Geloof niet willen om-helsen; al-hoe-wel dat haer tot verscheyde tijden Bisschoppen uyt Romen zijn toegesonden: soo nogtans houden sy meer van haren Op-siender / en Opper-herder; schoon die / in onsen tijd / een swarten Inlander van geboorte was. Hoe dat het Christen Geloof, in Oost-Indien, is verspreyt geworden.

De oude S. Thomisten, die in veele stukken het Roomse Geloof contrarieren / vergapen haer (dat ook een van haer grootste dwalingen is) aen de schadelijke leere van Nestorius, die wel eer een Bisschop van Constantinopelen is geweest / en de vereeniging van de twee Natuuren / in eenheyt des Persoons / in onsen Heyland en Saligmaker Jesu Christo loochende: anders sints zijn hare gevoelens / in sommige stukken / niet vreemt; in andere van de gesuyverde waerheyt seer verscheyden: sy weder-streven den Beelden-dienst / de leere van 't Vagevier / en die van alle vercierde transubstantiatien; staen haer Geestelyken het Huwelijken toe; deelen het Nachtmael uyt met Brood en Wijn / of nemen / by gebrek van het laetste / yet anders 't welk daer naest aen gelijkt. Sy hebben / tot verscheyden mael / de gehoorsaemheyt van den Paus geweygert; al-hoe-wel dat nog selfs met veele dwalingen besoedelt zijn: staende seer op haer oude Ceremonien en usantie / daer in sy de Griekse Christenen komen na te volgen. Alle de andere S. Thomisten van Malabar, door de Portugesche Padres om gezet zijnde / hebben haer onder den Paus van Romen gesubmitteert. Sant Thomisten, haer Leer, en conditien.

Onder de Malabaren worden geen kleyn getal Mans- en Vrouws-persoonen gevonden / die van de jonkheyt (sommige seggen van de geboorten af) met een seer dik Pompel-been zijn gequelt: de swelling begint ge- Sant Thomos beenen.

meenelijk onder de knie / en eyndigt in of ontrent de voet; makende de geheele partye des beens ſeer loom en traeg; hebbende ſomwijl de dikte van een Oliphants-been. Ik geloove dat ſulks door de vochtige natuer des Lands / de koude nagt / en het te veel gebruyk der verkoelende vrugten (die op Malabar groeyen) veroorſaekt wort. Dog de S. Thomas-Chriſtenen ſeggen / dat deſe geteykende alle van dat Geſlachte af-komſtig zijn / die den Heyligen Thomas ſouden hebben gemartiliſeert.

De Europiſche Chriſtenen zijn de Portugeſen, Nederlanders en Engelſen: willen verhoopen / en God bidden / dat deſe twee laetſt genoemde Natien / in een beſtendige vrede / liefde / en bont-genootſchap de geſuyverde Leer en Godsdienſt / in de wijt uyt-geſtrekte Landen en Koninkrijken van Ooſt-Indiën, en voornamentlijk onder deſe voor-verhaelde S. Thomiſten, door de hulp en zegen des Alderhoogſten / mogen voort-ſetten / en vruchtbaer maken.

Mahometanen, Wijders is de geheele Kuſt van India of Malabar, met een tal-rijke menigte uyt en in-landſe Mahometanen bevolkt; van welkers handel / zeden / en coſtuymen in 't generael / wy naderhand / by gelegentheyt / ſpreken ſullen.

en Joden op Malabar, De verſtroyde Joden worden ook op de Kuſt van Malabar gevonden / dog wel inſonderheyt in het Koninkrijk Cochin; de Portugeſen zijn haer veeltijds (en miſſchien niet ſonder reden) vyandig geweeſt. En op dat geen Joden haer in de Portugaelſe Steden van India quamen te verſchuylen / ſtelde men d'Inquiſitie binnen Goa, en andere Steden aen. Groote vrienden zijn ſy (en dat al van outs) de Koningen van Cochin geweeſt; die haer (van wegens des ſelfs ſchranderheyt / en geſwinde raet-geving) in waerden hielden: ſelf in onſe tijd bewoonden de Joden / in dit Koninkrijk Cochin, een luſtig oord; hadden een Synagoge / daer ſy vrylijk hare Gods-dienſt pleegde. Wy / haer beſoekende / vonden haer tamelijk blank / en deſſelfs Vrouwen en Dochters / in ſchoonheyt / de Portugaelſe gelijk te zijn. Deſe Joden en Jodinnen hielden / in hare Synagogen / hun Gods-dienſt / als ook andere Ceremonien / na de Joodſe manier: ſy toonden ons haer beleefde vriendelijkheyt en modeſtie; en ſoo veel ik konde beſpeuren / geloof ik / dat wel het grootſte getal op Malabar waren gebooren; d'andere (als ook hare voor-ſaten) vertrouwende uyt de Landen van Paleſtina, Jeruſalem, Perſien en Egipten, herrewaerts heen belant te zijn. 't Is wonderlijk te bedenken / hoe dat de Nakomelingen van het wel-eer-geſegende Zaet der Kinderen Iſraëls / tegenwoordig tot dus verre / even als ballingen / en verſtootelingen van 't lieffelijk aenſchijn Godes / over den grooten Aerd-bodem zijn verſpreyt / en alom verſtropt geworden; en / daer het beroemde Land van Canaän (in ſulk een hoogen top van glorie) hun eygen Vader-land was / datſe tegenwoordig / als een uyt-vaegſel in de Wereldt / niet een vrye Wooning / in een eygen Land-ſtreek / op de geheele Aerd-bodem / komen te beſitten.

haere Woningen, en conditien,

En aldus worden / langs deſe beroemde Kuſt van Malabar, de verſcheydentheyt der zeden en coſtuymen / in veelderhande Natien / beſpeurt; waer van een breder Beſchrijvinge ſoude van noden zijn / indien alles hadden geſocht wijt-loopig te verhandelen. Dit alleenelijk nu nog ſeggende: dat in deſe Land-ſtreek de Luyaerts wel dienden te zijn / die niet gaern aen het

het

het ploeg-yser van hun beroep/ de ledige handen slaen; en in plaetse van den Heyligen Sabbath-dag/ gaern den rust-en lust-dag/ tot hun eygen vermaeck en wellust/ houden: want hier worden (door de verscheydentheyt des Volks) alle weken vier rusten-dagen bespeurt; namentlijk dus: de Heydense Malabaren, insonderheyt die de Benjaense Secten omhelsen / vie- ren den Donderdag / die des selfs devotelingen tot haer rust-dag houden; de Mooren des Vrydags; de Joden des Saturdags; waer op dan by de Christenen den Sabbath-dag volgt/ die/ wanneer men deselve regt sal vie- ren/ niet tot een wellustig en ydel vermaeck/ maer om de hoogste Ma- jesteyt Gods te looven/ hun aen te roepen en zijne Wonderen te verheer- lijken en groot te maken/ is in-gestelt.

Vier rust-dagen wor-den, door de verfcheydentheyt des Volks, alle weken, op de Kuft van Malabar befpeurt.

Het seventiende Hooft-stuk.

Beschryving van de gestaltenis, kragten, en veelvuldige nuttigheden der Kokos-bomen, en hare Vruchten; Wonder-boom; droevige Boom, en gevoelige Boom. Het Kruyt Dutroa, Cardemom, Lak, Amber, &c. Overvloet van Gevogelte, Visch, en Vee, ontrent de Lant-streek *Malabar*. Kemels, Jakhalsen, en groote Vleer-muysen; des selfs hoedanigheyt. Slangen, en hare verscheydene soorten, grooten, en wonderbare eygenschappen.

Wy komen nu tot de voornaemste bysonderheden/ dien het gesegen- de Malabar verschaft: waer van wy/ soekende kort te gaen/ dit weynige sullen verhandelen.

De Kokos/ Klappus/ of Lagnes-bomen/ (die waerlijk 't grootste ge- tal der Boomen en Planten van India, in voortreffelijkheyt te boven gaen) groeyen abundantelijk in veel Landen en Koninkrijken van Asia: maer insonderheyt langs de geheele Kust van Malabar, daer sy met aengename/ lommer-rijke Bosschagien/ ontelbaer en menigvuldig staen. De Boom groeyt uyt de geplante Kokos-noot; en schiet seer haest en weelderig op; zijn regt op gaende/ enkele Stam/ bereykt somwijl een hoogte van 50/ en meerder voeten; daer aen geen takken nog bladeren/ als om hoog in den top/ gevonden worden; alwaer ontrent 18. of 20. takken/ met lange smalle bladerkens/ altemael veers-gewijs/ rontomme den top des Stams/ een weynig nederwaerts hangende/ worden gesien: onder de welke dat dan dikke tronken/ en daer aen de Klappus-of Kokos-nooten te voorschijn komen/ dewelke met een bos van twintig/ en somwijl meerder getal (yder de groote van een mans-hooft/ en menigmael grooter) hoedanigheyt krijgen/ eer dat hun volkomen rijpigheyt bekomen.

Befchryvinge van de geftaltenis, krachten, en veelvuldige nuttigheden der Kokos-bomen, en Vruchten.

De Bomen schieten heel weynig wortel in de Aerd/ waerom sy niet seer vast en staen; de stam is onder niet dikker als boven/ sappig/ spon- gieus/ en asch-graeuw van coleur. De Malabaren, Javanen, Maleyers, en meer andere Natien van India, klimmender soo gesWint op als Apen/ ma- kende kleyne kerven/ even als trapjens/ in de Boom/ dat (gelijk blijkt) deselve niet en hindert. De rijpe Kokos-noten zijn redelijk zwaer en hart/

en

en uytwendig / groen / lankwerpig ront / en onder wat spits; doch boven aen sijn beginsel opgesneden zijnde / verneemtmen een vosse: doch onder zijnde geworden / een hayrige bast of bolster; vorder insnijdende / komt men tot aen de Noot / wiens dop / noch jong en morw / somwijlen een groote pint suyver / soet en aengenaem water hout; de welk / in lieffelijkheyt en smaek / by na alle drank des werelts te boven gaet: soo vers gedronken / set krachtig het water af; verfrischt het bloed; verslaet den dorst / en geneest veel brandende siekten en koortsen: ook heet gemaekt / en ter bequamer tijd gedronken zijnde / stopt en heelt sonderling veylig de roode loop: gelijk als ik menigmael (onder Gods hulp en zegen) bevonden heb. De rijpe Noten / naer het af-plukken vier of vijf dagen oud geworden zijnde / soo vint men / naer het uytdrinken des waters / een goet gedeelte des selfs van binnen gestremt / en heel spier-wit aengeset; en noch ouder zijnde geworden / in een loutere pit verandert / de welk (een pink dik aen den dop geseten) gantsch hart / wit / suyver en soet van smaek / en heel voedsaem word bevonden / en dient aen veele voor goede spijs; rauw zijnde / word uytter hand / of alleen / of met gekookte Rijs genuttigt; de smaek is die van de Hasen-noot eenigsints gelijk / doch beter: veel wortse geraspt / met water gemengt en met Rijs / tot bequaemheyt en smaek van Rijstenbry gesooden / met Suyker en Caneel bestroyt / en voor een delicaet voedsel gebruykt.

De Cokos-nooten heel oud geworden zijnde / worden (gelijk geseyt is) gantsch hayrig van schil / en groeyt dan noch in de Noot, binnen de harde pit / van 't overig water of sap / een voosen Appel / waer uyt als dan / gelijk als ook uyt de pit / een goede Olie wort geparst / die niet alleen seer medicinael bevonden: maer ook / om sijn abondantie / tot een gemeene Olie / door gansch Asia, gebesigt word.

Palmitas. Ook groeyt 'er / uyt de bovenste kruyn des Cokos-booms, een spier wit bolachtig merg / lankwerpig / en in een schede beslooten: deselve word Palmitas genaemt; is wonder effen en glad / seer dun en dicht in malkander gerolt: heel smakelijk rauw / en anders tot een wit moes gekookt; kan ook (kleyn zijnde gesneden) voor goede Salaet op tafel dienen: doch dit Gewas afgetornt zijnde / beneemt men dikmaels de groey en 't leven van gemelte Cokos-boomen.

Sommige snyden / als dese Boom groot begint te worden / den groeyenden tronk der Cokos-noten af / hangen een Bamboes daer aen / die dan (van het continueel druppent nat eer-lang vol geraekt zijnde) word afgenomen / en weder een ander in plaets gehangen: dese vocht Sury Toack, of Wijn de Palm genaemt / wort niet alleen op de Kust van Malabar en Ceylon, maer ook insonderheyt in / en rontom Batavia, soo abondant getijffert en gewonnen / dat aen het Volk alomme / voor seer lieffelijke drank kan dienen: doch eenige dagen out geworden zijnde / word suur / en lichtelijk / door 't heet schijnen der Sonne / tot een goeden Azijn bereyt; doch anders in het begin gekookt / en uytgebrand zijnde / word tot een bequame Arak of Brandewijn (die lichte herssens / en vrolijke dronkers maekt) met weynig kunst / onkosten / en moeyten gedistileert.

Sury Toack, of Wyn de Palm.

Somma: den behoeftigen Mensch zou van dese Cokos-boomen alleen (des noot zijnde) genoegsaem konnen leven: want van dese Boomen / Takken /

ken / en bladeren / konnen / ja worden veel duyſent wooningen en ſchepen der Indianen gebout / de bolſter en baſt der Cokos-noten, als ook het buytenſte der Bomen / verſchaffen niet alleen / door de vlijd en konſt der Indianen, allerhande rare gewevene Matten / Spreyen / Behangſelen en ſoo voort: maer ook overgeeſtige ſtoffen tot kleeding en deksel; van het grofſte worden bequame Zeylen / Cabels / Touw-werk / en Wand voor de Schepen / gemaeckt; de Noot geeft Spijs / Dranck / Wijn / Brandewijn / als ook Olie / Azijn / en Suyker; en ſtilt veel ſiekten en qualen; van des ſelfs doppen worden heel fraeye Lepels / kroeſen / Nappen / en Beekers gedraeyt / en ſomtijts ongemeen konſtig uyt-geſneden; de Bladeren / als ook de voor-verhaelde Palmitas, als die nog onrijp is / worden by de Indianen voor ſchrijf-papier gebruykt: invoegen dat een Indiaenſch Schip / met al ſijn toe-behooren / en volle lading / t'eenemael en geheel van deſe Cokos-boom beſtaet / dies / tot yders verwondering / deſe Planten den Menſch ontallijke nuttigheden verſchaffen; en duyſenden / door het genot des ſelfs / haer komen te geneeren.

Gelijk als de Palm-of Cokos-boom voor de profijtelijkſte Planten van gantſch Indiën wort gehouden / ſoo wonderlijk wort by velen de Wortel-boom ge-eſtimeert; die niet alleen op de Kuſt van India, maer ook in andere Landen van Aſia wort gevonden / de Stam groeyt in het begin / als die van anderen Bomen / om hoog / dog ſchieten uyt des ſelfs grootſte takken / veel andere kleyne takjens neder-waert / die / met haer veſelen / koorden / en wortelkens in de aerde gewortelt zijnde / wederom tot veel Stammen / en kleyne Bomen komen om hoog te ſchieten; en groot geworden zijnde / uyt hare neder-buygende takken (die tot de aerde zijnde gedaelt) al verder heen hare voort-ſetſelen doen op-ſchieten; ſoo dat deſe Wortel-boom / met alle des ſelfs op- en neder-dalende ſtammen en takken / (die geduurig haer ſteets aen-groeyende ſpruyten wijder heen ſoeken voort te ſetten) een goet ſtuk Land beſlaet; onder welkers hoog-getopt loof en ſchaduwen ſommige willen / dat haer wel duyſent Man ſoude verſchuylen; maekende deſe plaets (die als een over-dekte wandel-ry / en op Pylaers ſchijnt gevormt) uytnemende playſant en luſtig; des ſelfs bladeren zijn ſchier die van de Que-boom gelijk / en de vruchten van groote als de Olyven / ſmakende uyt den ſuuren. Wonder-boom.

Hier begin ik ook aen den Arbore Triſte te gedenken / die wy / toen in Cranganor ons onthielden / op 't pleyn / binnen de buytenſte muren van de Kerk (ons Hoſpitael) vernamen; deſen Arbore triſte, (het welk in 't Portugeeſch droevigen Boom beteykent) ſtont als een Linde-boom / cierelijk / ſchoon en groot; en by daeg ſeer groen van jeugdige takken / vol bladers en beſloote knoppen / die des avonts / ontrent ten negen uuren / altemael open gingen / en hare ſpier-witte / aengename / en wel-riekende bloemen quamen te vertoonen; t'eenemael wit ſcheen deſe Boom als dan te ſijn / gevende van ſig een ſeer lieffelijke reuk / die 's menſchen hert en ziel verquikte; bloeyende dus tot dat den dageraet begon door te breeken / als wanneer deſe bloemen altemael weder / in hare groene knoppen / ſig quamen te verſchuylen. Arbore Triſte, droevige Boom.

De gevoelige Boom wort ook op Malabar gevonden / waer van de vrucht / ſlechts aen-geroert zijnde / begint te ſpringen. Wy eens in de Gevoelige Boom.

Nn groente

groente / en onder soodanig Geboomte / in 't Leger buyten Chochin gesseten zijnde / verschrikten niet weynig / als dese wonderlijke vrugt / dewelk eerst scheen een blad van een Boom geweest te zijn / en nu eens soo groot als een Stapel bevonden / sig selfs (op ons aen-raken) begon te roeren / en op en neder te springen.

Het-Kruydt Dutroa. Het kruyd Dutroa, of Datura genoemt / groeyt ook (insonderheyt op de Kust van Malabar) in het wilt; de Plant bestaet uyt een hooge struyk / heeft spitse / en gehakkelde bladeren / met een witte bloeysem / daer uyt een bolle / vol korlen / voort komt; welk zaed (ook Dutroa genoemt) met water of wijn gemengt / of anders in spijse vermengt / wat abondantelijk in-genomen / doet den soodanigen al lachende / als een gek / of huylende van de Werelt scheyden; in minder quantiteyt gebruykt / maekt yemant / voor 12. a 16. uuren t'eenemael sot; of doet hem / voor een geheel etmael / in diepen slaep vervallen. Veel snoode actien / te lang / en ook al te versoeyelijk om verhaelt te worden / weten d'arghlistige en onkuyse Portugeesche, Mistyce, Castyce, Indiaense, en andere Vrouws-persoonen in India, onder de werkinge van dit schadelijk Dutroa te practiseeren / en uyt te werken.

Cardamom. De Cardamom groeyt ook in dese gewesten van India uyttermaten veel; aen sommige oorden worden geheele Velden vol / van dit Gewas gesien; de vrucht / of het zaed / hoog op-geschooten / verbeelt van veere de Rijs: dog worden / in 't nader komen / voor Cardamom (gelijk die in Holland komt) bekent. De onse estimeeren deselve heet en droog / tot in de derden graed / en gebruyken deselve tegen de droppel-pis / voor swakheyt / pijn / en gravel der Nieren / &c. dog alles (meen ik) naer dat de soodanige van temperament bevonden worden. De Mooren en Indianen, als ook de Portugesen, knauwen deselve dikmaels / om verbetering voor den stinkenden adem te bekomen; de Vleys-potten van Indiën worden ook / door de gedurige Cardamom / seer aengenaem gemaekt.

Lak. Het Lak (in India soo gemeen / en van daer de Werelt door vertiert) wort in verscheyde Landen van Asia; dog wel insonderheyt in het Coninkrijk Pegu, en in Japan gewonnen; de Kust van Malabar geeft het selve weynig. Het komt gemeenelijk op dusdanig een wijse voort: een groote Boom / vol wrange rontachtige bladeren / welkers vrugten de Jujuben gelijken / krioelt / in het drooge zapsoen / van groote gevleugelde Mieren / die / de Gomme des selfs insuygende / rontom een goet getal takken / als de Byen den Honing / het Lak verschaffen; daer op de Eygenaers dan eyndelijk de gemelte takken komen af te breeken / te droogen / en het Lak / ('t welk sig dan rosachtig en donker bruyn vertoont) vergadert hebbende / tot een fijn pulver stooten / en gesmolten / als ook gesuyvert zijnde / voegen soodanige verwe onder het selve / als des selfs coleur begeeren; maken dit Lak als dan tot stoktjens / om het naer Holland, en elders heen / te doen verplaetsen. Veel rare verlakte Kantooren / Tafels / Coffers / en duysent andere dingen / worden uyt Indiën, dog voornamentlijk uyt Japan, de Wereld door verstiert.

Rys, en andere Granen. Het Land van Malabar geeft ook abundantie van witte en zwarte Rijs; voort Kitsery, zijnde een kleyn / dog voedsaem zaet / benevens de Catyang, dat ook kleyne zadekens / van de groote gelijk die van de Fenegriek zijn; dog

dog worden op sommige plaetsen met menigte van Lasten in-gescheept/ en alom heen door gantsch Indiën, even gelijk in Holland de Erweten/ voor spijse gebruykt.

Malabar geeft ook overvloedig Peper/ Ajuyn/ Borreborry, Gengber/ Batattes, Bananas, Manges, Carambolas, Ananassen, Tamaryn, Amphioen, en veel andere Vruchten en Gewassen; daer van by gelegentheyt spreecken sullen. Ontrent het zuyd-eynde van Malabar, worden ook somwijl goede stukken Amber gevist; dog weet men nog hedendaegs niet seeker te seggen/ van waer die oorspronkelijk is: sommige meenen/ sulks het zaet van de Walvisschen te zijn; dog d'ondervindinge leert/ dat/ waer die gevischt wort/ weynig of geene van sulke Monsters worden gesien; en daer de selve abundantelijk zijn/ geen Amber en wort vernomen. Malabars vruchtbaerheyt. Amber.

Ontrent de Maldyvische Eylanden/ (die seer tal-rijk/ en ontrent tzestig of tzeventig Mijlen in 't Westen/ buyten de Caep Comoryn, van seven Graden benoorden/ tot op drie Graden bezuyden de Middel-lijn haer uytstreeken) als ook ontrent Melinde, Madagaskar, en Caep Comoryn, wort (soo sommige meenen) wel de voornaemste Amber gevonden. De beste vertoont sig uyt den graeuwen/ en is met witte Aderen door-togen. Maldyvische Eylanden.

Het Gevogelt van dese Gewesten/ zijn tamme en wilde Eenden/ Gansen/ Reygers/ Hoenderen/ Paeuwen/ Patrijsen/ en Tortelduyven; als ook Perkieten en Papagayen/ dog niet soo goet als die van Tarnaten. Men vint 'er ook Vogelen/ die hare Nesten/ gelijk als Mussen/ met een tip aen de takken der Boomen af hangende/ komen vast te macken; het welk heel wonderlijk staet: ook Vogelkens die seer aengenaem singen/ en onse Nachtegalen niet ongelijk en zijn. Gevogelte.

De Zee en Rivieren verschaffen overvloet van seer goede Visch: uyt de eerste komen Cacab, Steen-brasem/ Goassche Cabbeljauw/ Koninksvisch/ Zeyl-visch/ Corcuades, Harder/ Tong/ Schollen/ Scharren/ en Spiering voort. De andere Stroomen gevende sommige Elft/ kreeften/ Krabben/ en diergelijke. Langs de Kust van Malabar wort ook goede Peice Zabel gevangen; die als die Salm/ aen schijven gesneeden/ gesouten/ en soo versuert/ seer lange bewaert kan werden; ook alom heen (als by ons de Pekel-haring) voor een hartige spijse/ insonderheyt by den Zeeman/ wort gebruykt. Visch,

Viervoetige Dieren/ als Ossen/ Koeyen/ Schaepen/ Swijnen/ Bokken en Buffels/ worden ook (als in andere Landen van Indiën) rijkelijk op de Kust van Malabar gevonden. en Vee, ontrent de Kust van Malabar.

Aen sommige Oorden/ worden ook in de Wildernissen (volgens het verhael van geloofwaerdige Persoonen) Cameelen gevonden; dog ik heb de selve op de Kust van Malabar niet/ maer op andere plaetsen van Indiën, wel gesien. Kemels, dessells beschryving.

Dese wonderlijke Beesten hebben gemeenelijk twee vereelde bulten op den rug/ en sommige onder ook een aen de borst/ daer sy in 't neder-knielen op leunen: in hare beenen heb ik een lit meer/ als in andere viervoetige Dieren aengemerkt. Sy zijn door den bank mager en schrael/ en de sommige wel acht voeten hoog van leden. De Caravane, die gemeenelijk in Arabia, van of naer Mocha reysen/ bestaen somwijl uyt dertig of veertig duysent Kemels. Nergens worden sy in sulken menigte gevonden/

 als

als in Arabia, Ægipten, en soodanige Landen / daer sy / van wegens hitte en droogte / het meest / ten dienst van den Mensch / nootsakelijk zijn; Soo dat ook in sulks / de onbegrijpelijke wijsheyt en goedertierentheyt Gods kan worden bespeurt: want dese last-dragende Beesten kunnen sig selven lang met weynig drank geneeren. Hun gewoonlijk voedsel (daerse veel zijn) is Gersten-meel / tot bollen gekneet / ook Haver / en Stroo. De Kemel-drijvers slachten ook wel den Kemel / die gewont / of op een andere wijse schaloos geraekt: desselfs gebraden bouten / seggen de sommige / redelijk wel te smaken; doch geloof ik / datse wat hart voor de maeg zijn. Dese profitabele Dieren knielen neder / als men haer de Lading op-legt / en staen weder op / als meenen genoeg voorsien te zijn. Sy houden in 't gaen een gestadige tret / sullende het doorgaens langer als eenige Paerden harden; maer vorder / als ordinare dag reysen / en zijnse niet ligtelijk te krijgen; en is hun Lading te zwaer / soo beloonen sy haren ondiscreeten Hoeder / met loutere stank. Sy konnen drie of vier etmael sonder drinken zijn: hebbende boven geen tanden in den mont. Haer geschrompelde huyt is kael / en as-graeuw; alleenelijk groeyt een sagt hayr ontrent den hals / en aen de beenen. Sommige meenen / dat dese Kemeldieren wel tzestig of tzeventig Jaren soude konnen leven.

Jakhalsen. De Jakhalsen worden in menigte op de Kust van Malabar bespeurt; ook heb ik de selve in de Bosschagien op Ceilon gesien: sy zijn van gedaente by na de Vossen gelijk / insonderheyt met den staert: verschuylen haer / als onraet bespeuren / in 't digte Bosch: zijn wonderlijk op het Mensche-vleys verslingert; gelijk als ik selfs op Malabar dikmaels hebbe gesien / hoe dat sy de doode Lijken / die van de onse alreets (dog sonder kisten / als ordinaer in de Legers geschiet) begraven waren / by nagt mishandeld hadden; hebbende soo lang in de aerde gewroet / tot datse / by de Lijken zijnde gekomen / de selve hielen en toonen van de voeten / en andere ledematen van 't Lichaem / hadden afgetornt; waerom de onse / als ook de Malabaersche Christenen / die / gelijk wy / haer dooden begraven / de plaetse met swaere steenen genootsaekt zijn te verseekeren / of de Lijken worden eerlang ontbloot / en seer mishandelt bevonden. Als wy te Land in het Leger waren / hoorde men dikmaels des nagts / en in den avontstont / een verschrikkelijk gehuyl van dese Jakhalsen / even of de selve seer vervaerlijke Honden waren geweest. Sy hielden in dit angstvallig Musijk een wonderlijk accoort: schijnende dan dus by den anderen te vergaderen / om gesamentlijk op den roof te gaen. Niemant behoeft hem hier met een dronken hooft / in de groente / ontrent den avontstont / tot de nagt-slaep neder te voegen / soo hy niet in gevaer wil zijn / van door de Jakhalsen besprongen / en strot en keel afgebeeten te sullen worden.

Vleermuysen van wonderbare grootte. Vleermuysen / van ongelooffelijke groote / worden soo hier / als in andere Landen van India, gevonden. Sy hangen gemeenelijk met de punten van hare vlerken aen de takken der Boomen: konnen verbaerelijk bijten en krabben: hebben geen veeren / maer lange vlerken / die / wijt uytgebreyt zijnde / ontrent een vadem lengte op halen. Hare lichamen zijn die van de Ravens gelijk / in groote. Sommige Indianen gebruyken dese Vledermuysen voor een delicaet voetsel: soekende die te vieriger in

hare

haer gewelt te krijgen / dewijl seer schadelijk voor de Boomen / en vrugtbare Landerijen / worden bespeurt.

Verscheyden soorten van Slangen worden ook hier op de Kust van Malabar (even gelijk in meest alle de andere Orientaelsche gewesten van Asia) bespeurt. Veel Indianen, onkundig / dat Jesus de Slange den kop vermorselt heeft / hebben al van over lang de gunst van dit vergiftig Gedroeght gesogt; en dese kruppende Monsters tot dien eynde / gelijk iet Goddelijks / aen gebeden; als nog in vele quartieren van Asia, namentlijk / in de Landen van China, Japan, Ceilon, de Kusten Choromandel en Malabar, kan worden gesien. Slangen, hare verscheydene soorten en eygenschappen.

De Slangen worden veelderley bevonden: sommige zijn uytnemende fenijnig; andere / door haer groote / wonderbaerlijk en verschrikkelijk: slokkende (even gelijk in het Eerste Boek hebben gesegt) geheele Swijnen / Kalven / Honden / Geyten en Bokken / ja Menschen in den balg.

Sommige dooden den Mensch / door haer vergiftig swadder / en steekenden angel. De Slang Porphyrus, die aen sijn graeuwe kop / en purperstreepig vel gekent wort / kan yemant (gelijk men seekerlijk schrijft) het leven beneemen door sijn waessem. Een seer vergiftigen aert steekt in de Cobres Capellos; dese kan volgens d'onderbinding) Menschen en Beesten / op een vaerdige wijse / quetsen en dooden; gelijk als ook seekere gevlekte Slangen; diens beeten en steeken / op Malabar, Ceilon, en elders / al menigmael doodelijk worden bevonden.

Daer sijn ook Slangen / die de Menschen steeken met haren staert; andere steeken met haren vergiftigen angel. De Slangen / by die van 't Oosten Polpogh genaemt / sijn gemeenelijk groote slokkers; en somtijts wel sestien / of meerder voeten lang / en van dikte als een gemeene Linde-boom. Dese weten haer in de Bosschagien / met hun staert rontom den tak van een Boom te slingeren; en dus nederwaerts hangende / lupsteren met de kop tegens de aerde / naer Dieren of Menschen / om die op het onverwagtste te vangen / te verworgen / en sig selfs daer mede te versadigen. Dus den Reysigers bespringende / wringen den armen lijder den hals / en ribben / en alles aen stukken; nog vlugtende / weet hem de Slang / met geswinde krullen / en vaerdig uytspatten / schielijk te onderhalen.

Dese gulsige slokkers hebben afgrijsselijke hoofden / die van de Swijnen by na gelijk. Daer sijnder / de welke den rob tot aen den boesem open gaet / wanneer een groot hagjen begeeren op te slokken. Sy moeten heel gulsig sijn / want stikken gemeenelijk / als een Mensch / Hont of Kalf / &c. hebben in-gesoogen. In Banda is eens dusdanigen Slang / van vijf of ses en twintig voet lang / gevangen / en opgesneeden / uyt wiens balg een opgeslokte Slavin te voorschijn wiert gehaelt.

Soodanige Slangen wil men seggen dat niet fenijnig sijn / gelijk als ook d'onderbindinge schijnt te leeren; want onse hongerige Soldaten / sulke Monsters / soo wanneer datse aen een goet hagjen sijn gestikt / gevangen hebbende / rukten het ingeswolgen Kalf / of Schaep / of diergelijke / uyt den balg; en soo het nog de verrottinge niet beschadigt heeft / wort 'er een goeden Huspot af gemaekt; 't welk aen soodanige Slangbespringers / tot een delicaet voetsel dient.

Seekere Slangen / by d'onse Rotte-vangers genaemt / zyn groot en lang / nestelen niet alleen tusschen / maer selfs ook in de dacken der Huysen; dog dese doen wel het minste quaet / want kruypen den slapert wel / sonder die te beschadigen / over het lyf; sommige komen als vrient in huys / en hebben somtyts de beste kamer / en den Huys-heer zyn Legerstee / al ingenomen / eer 't yemant weet. De Matroosen brengen de selve / met het Brant hout / ook wel aen boort; gelyk als dikmaels in Oost-Indiën komt te geschieden. Dese Rotte-vangers kruypen (gelyk geseyt is) in de dacken / soekende Rotten en Muysen / daer sy (als by ons de Katten) op loeren / om de selve op te eeten.

In sommige Wildernissen van India, worden groote Slangen / van dikte als een Mans been / met kuyven / gevonden / welke uyttermaten vergiftig zyn.

Hoe dat de Slangen beeten dienen gehandelt / sullen wy by gelegentheyt / in het Derde Boek vertoonen.

Op Malabar niet alleen / maer ook in veel andere Landen van India, worden onder de Indiaenen Duyvels-konstenaers gevonden / ook Slang-besweerders / die seer familiaer met Slangen weten om te gaen / en veele potsen met de selve komen uyt te werken. Wort ook op sommige plaetsen yemant beticht / en moet hy zweeren / soo wort den delinquant gedwongen / de hant in een Pot te steeken / daer in een kleyne dog fenijnige Slange sit: wort hy beschadigt / soo wort hy schuldig / maer anders vry verklaert.

Het achtiende Hooft-stuk.

Caep *Comoryn.* Eylandeken *Rammanakoyel. Adams-brug.* Korte beschryving der Steden en Handel-plaetsen op de Kust *Choromandel*, *Tondy*, *Negapatnam*, *Trankebare*, *Lauripatnam*, *Triniluvaes*, *Kolderon*, *Porte Nova*, en andere plaetsen. Gelegentheyt van *Paliacatte*, *Masulipatnam*, &c. Verwoesting door den *Visiapourder*, op *Choromandel* geschiet. *Choromandelders* haer dragt, Afgodische Gods-dienst, Pagoden, Beelden, Costuymen, &c. Wevers, Handel en Waren, op *Choromandel.* De beschryving der Winter en Somer-zaysoenen, en desselfs wonderbare verscheydenheyt, op de Kust van *Malabar*, *Choromandel*, *Ceylon*, en andere plaetsen van *India.*

DUs hebben wy / in de beschryving deser Orientaelsche Landen / een tour van 't Roode Meer, langs de vaste kust oost en zuydwaerts / tot aen de Caep Comoryn gedaen; nu dienen wy nog (dog met de pen / en onse gedagten) een kleyne Reyse langs de Kust Choromandel te doen; om (in het voldoen van onse belofte) 't gene tot verklaring van onse Reys-beschryving dient / den Leser te vertoonen.

Caep Comoryn. Van de Caep Comoryn, streckt hem de kust weder oostelyk / en noordoostwaerts heen / tot aen het kleyn Eylandeken Rammanakoyel; hier heb ik

ſt (uytgeſondert Tutocoryn, en eenige kleyne Vleckjens van weynig belang) niet anders dan hier en daer een kleyn Kerkje / of een ſteene Pagode, geſien. d'Inwoonderen / die men Parruas noemt / zijn 't meerendeel Chriſtenen; dog na de Leere des Pausdoms; en vele nog met ſuperſtitieuſe grillen van 't Heydendom ſoo beſoetelt / dat de ſommige (dog die vint men ook onder de onſe in 't Chriſtendom) weynig van 't Heydendom verſcheelen. Tutocoryn is dan alhier de voornaemſte plaets / en dat door deſſelfs beroemde Paerel-viſſcherije; waer van in het Achtſte Hooft-ſtuk breet genoeg hebben geſprooken.

Op het Eylandeken Rammanakoyel wort een weytſe Pagode, als ook een Vaſtigheyt van den Heydenſchen Lant-heer / geſien. 't Heeft (alhoewel kleyn) veel Vee / dog weynig Vruchten. Eylandeken Rammanakoyel.

Eertijts meent men (en het is ook gelooffelijk) dat Ceilon, en het vaſte Land / met malkanderen zijn vereenigt geweeſt: dog dat ſterke Stroomen (die wy in deſe Geweſten van India wonder ſnel beſpeurden) een ſcheydinge hebben gemaekt; waer door dit Rammanakoyel, Ceilon, Manare, en andere / tot Eylanden van de vaſte kuſt afgeſpoelt zijn.

Een ſteenachtige Zant-plaet / belet de deur-vaert met Schepen door deſe engte; dog plagten de Portugeſen wel eer met ligte Vaertuygen / door het behulp der Indianen, die als Lootſen / het bequaemſte Gety / en diepſte killen ſcheenen bekent te zijn / dit Rif te paſſeeren; gelijk als ook by de onſe nog meenigmael geſchiet. De droogte wort Adams-brugge genaemt; want de Cingaleſen grlooven / dat Adam het Eyland Ceilon bewandelt heeft. Adams-brug.

Aen dit Eylandeken Rammanakoyel begint de beroemde kuſt Choromandel: ſig ſtrekkende met een groote vlakte na het Noorden; op welkers luſtige Lantſtreek deſe plaetſen worden gevonden: Korte beſchryving der Steden en Handelplaetſen op de Kuſt Choromandel.

Tondy, het zuydelijkſte / kan van Ceilon in vier of vijf uren worden bezeylt: is een Plaetsje van weynig belang; dog levert rijkelijk Vee / aen onſe Nederlanders op Ceilon. Niet verre benoorden Tondy, wort de oude ſtompe ſteene Pagode van Kailymeer geſien; die ſomtijts ook de Canarynſe Pagode wort genaemt; wy ſagen hem / door zijn hoogte / als op Choromandel aen-landen / vry ver in zee. De gronden zijn alhier langs de kuſt na het zuyden / uytermaten ondiep; en kan het vaer-water aldaer / niet anders dan van ligte vlot-gaende Vaertuygen worden bezeylt. Tondy.

Negapatnam (het welk in 't Malabaerſch Slange-ſtad betekent / om de veelheyt van Slangen / die by de Portugeſen Cobres Capelles genoemt / en van outs / dewijl de Indianen die niet en dooden / hier vele gevonden wierden) leyt ſes of ſeven Mijlen van Tondy, en ook op den Oever der Zee. Des ſelfs beſchrijving kan in het Sevende Hooft-ſtuk worden geſien. Negapatnam.

Carcal, twee groote Mijlen noordelijker / was tamelijk neering-rijk / eer de onſe Negapatnam beſaten; daer heen den Handel tzedert is verplaetſt geworden. In onſe tijt was de Nederlandſche Logie / als ook het Vlek / van weynig belang. De Logie wiert door Inboorlingen (daer toe gehuert) voor plondering / brant / &c. bewaert. Carcal.

Trankebare, derdehalf Mijl benoorden Carcal gelegen / vertoont ſig heerlijk tzeewaerts in / door het Deenſe Caſteel / 't welk pronkende met Trankebare.

ſpieṛ-

spier-witte steene Muuren/ en vier Bolwerken/ op den Oever der Zee/ vermaeckelijk stont gebouwt. De Deenen hebben hier al van outs haer beste Handel-plaets gehad/ en dese Fortresse beseeten; want op andere kusten van India worden haer Schepen heel selden gesien. Toen wy met ons Schip/ de Roode Leeuw, dit Trankebaer passeerden/ vonden wy twee van haer Schepen alhier ten anker leggen. Sy quamen ons ook aen boort besoeken/ daer men haer de blijken van onse genegentheyt betoonden. De Deense Vastigheyt wort meer door Inboorlingen/ als Deenen, bevolkt; dog in tijt van noot soo wort haer wel volk van de Ed: Maetschappije bygeset. Haer Handel in Indiën, als ook selfs op dese plaets/ wort van weynig belang bevonden; en daer-en-boven nog eeniger maten bekommert/ door het vyantlijk bedrijf der Mooren, met de welke dat sy van over lang/ om een oude wrok/ in onlust hebben geleeft. Het Stedeke Trankebaer, is van Toepassen, Jentyven en Mooren (die aen de Deenen Tol en Schattinge moeten betalen) bewoont.

Deenen hebben een braef Casteel op Tranquebare.

Hare gelegentheyt in India.

Laurypatnam, twee Mijl van Trankebaer, is een kleyn Plaetsje/ daer d'overblijffselen van seer oude Pagoden worden gesien.

Laurypatnam.

Trinilivaes is mede van weynig belang. De onse hebben alhier wel eer een Logie opgeregt; dog naderhant is den Handel van daer na Paliacatte, en andere quartieren van de Kust Choromandel, verplaetst.

Trinilivaes.

Kolderon, ruym twee Mijlen benoorden Trinilivaes, heeft een ondiepte/ ontrent een groot half Mijl noord-oostwaert/ strekkende buyten de Wal; waer agter een groote Rivier/ sijn soet en aengenaeme vocht/ ter zee-kant loost.

Kolderon.

Porta Nova, dat ook van weynig belang is/ en de vier Pagoden voorby geraekt zijnde/ komt men op

Porte Nova.

Tegepatnam, daer het Jentyffe Casteel Tierepopliere, als ook een deftige Logie der onse ter zee-kant pronkt/ leyt niet verre benoorden Porta Nova. Alhier valt redelijken Handel met de Jentyven en Mooren, die het stedeken Tegepatnam bewoonen; gelijk wy te vooren/ raekende de beschrijvinge deser plaets/ in 't Sevende Hooft-stuk hebben geseyt.

Tegepatnam.

Voorder heen noordwaerts/ Poele Cere, Coelemoer, Alembury en 't Lange Bosch, zijnde gepasseert/ soo komt men op

Poele Cere. Coelemoer. Alembury. 't Lange Bos.

Sadrispatnam, daer van ook in het Sevende Hooft-stuk hebben gesprooken.

Satrispatnam.

Sant Thomé, of Maliapoer van outs genoemt/ daer den Apostel Thomas (soo men gelooft) gemartelisseert is/ leyt ontrent acht Mijlen van Sadrispatnam, na 't noorden/ en niet wel soo verre bezuyden Paliacatte: is door den yver/ en wel eer gezegende Commercie der Portugeesen, tot een bequame Stad en Handel-plaets aengewassen; dog nu over eenige Jaren/ uyt dessels magt/ in handen van de Mooren gevallen. Sant Thomé was van outs heel neering-rijk/ verschaffende veelderhande Choromandelse geschilderde Kleeden/ Doeken/ Stoffen/ en witte Catoene Lijwaten; die (gelijk als nog hedendaegs geschiet) overvloedelijk na de Oostersche quartieren van India, als de Moluckes, Amboina, Banda, Solor, Tymor, &c. wierden verzonden. Fraye Werk-basen/ van Schilders en Wevers/ tot de bereydinge van de Choromandelse Kleeden/ worden nog/ overmits de bequaemheyt van het Water/ op Sant Thomé gevonden.

Sant Thomé.

Madres-

Madrespatnam, ook Chinnepatnam, of by de Engelsen (na de naem van haer Vastigheyt die sy aldaer besitten) Sint Georgie genaemt; leyt tusschen Sant Thomé en Paliacatte. De Engelse varen vry sterk op dese plaets; en pronken haer Schepen niet weynig met Wimpels en Vlaggen / als hier ter Reede komen / of ook op anker leggen; om d'onse / die mede sterk de Kust van Choromandel bevaren (na 't schijnt) de loef af te steeken. Evenwel hebben de moedige Britten, tot nog toe (mijns weetens) niet een eenige Stad in Oost-Indien, die sy in eygendom besitten; alleenelijk pronkt dit Sant Georgie op Choromandel, en Bombayen op 't vaste Land benoorden Goa, op eygen gront met Britse Vlaggen. Voorts weet ik niet datter meer Engelse Fortificatien in Oost-Indiën zijn / maer wel seer deftige Logien / in de Landen van Persien, Guseratte, Groot India, Choromandel, Bengale, Bantam, en andere plaetsen; dog op dese (alhier genoemt) valt haren grootsten Handel. Madrispatnam. Der Engelse Vastigheyt, S. Georgie genaemt.

Paliacatte, het Hooft-comptoir der Nederlanders op de Kust Choromandel, pronkt met het braef Slot Geldria; leyt op 13. en een halve graet benoorden de Linie Equinoctiael / op een vlakte die sandig / heel bar en onvrugtbaer is / door de brakke gront: de zee-varende op de Reede komende / ankeren met haer Schepen ontrent een kleyn half mijl van Land / op acht of negen vadem klayachtige zandt-grondt; en dienende ongelijke gronden en riffen heel wel bekent te zijn / om het Schip / daer het behoort / behouden aen te brengen. Het Fort Geldria, door de Nederlanders gebout / is redelijk sterk / en suffisant genoeg om een stoute furie van de Mooren af te keeren; leyt ontrent een Canon-schoot van de Zee: de vier seer net gemaekte Bolwerken / alle van loutere steenen / gelijk als ook de Muuren uyt de gront op-gehaelt / pronken met braef Canon; de gracht daer omher is redelijk wijt / maer veeltijds droog; de sandige wel-grond heeft de Sterkte nu en dan wel in quade zaysoenen / door de snelle af-loopende water-stroomen / heel wankelbaer gemaekt. In dit Casteel heeft den Gouverneur zijn wooning / die hem met den geheelen Nederlandsen Handel / op de Kust Choromandel bemoeyt. In onsen tijd heeft den braven Heer Laurens Pit, en na hem den kloekmoedigen Heer Cornelis Speelman (die zedert Makasser ook heeft gedwongen) dit loffelijk ampt aldaer bekleet en waer genomen. Paliacatte, sijne gelegentheyt.

Wyders worden Coop-luyden / Boek-houwers / Assistenten / en een goet Garnisoen in 't Fort Geldria geplaetst. In de regen-maenden worden wel menigmael een goet gedeelte van de lage agter-landen met water bedekt / en dan schijnt Paliacatte een Eyland te zijn; dog dese geweldige plassen haest t'zeewaert spoelende / maken ruym baen / en de kleyne Rivieren / al schoon met op-geworpen zanden gestopt / eerlang tot diepe killen / en ruyme water-stroomen / daer de vlot-gaende Schepen der Mooren en Jentyven, als dan in-kortende / voor het gewelt der Zee / sig selfs / tot dat de goede Mousson genaekt / bequamelijk konnen verschuylen.

De Stad leyd open / en is met laege wooningen redelijk dicht betimmert / en van Mooren en Jentyven bewoont / zijnde bezuyden het Fort Geldria. Ook staen nog andere Dorpen daer om-her / onder subjectie van de Nederlanders. Omtrent seven of acht mijlen landewaerts in / vertoont

hem een hoog Gebergt/ waer door de laege Landen/ als 't overvloedig regent/ te ligter over-stroomen.

Armagon, Karere, Petapoely, enz.

Tusschen Paliacatte en Masulipatnam, zijn langs de Zee-kust weynig Plaetsen van groot belang: Armagon, Karere, en Petapoely, zijn (meen ik) wel de voornaemste. Dese/ als ook de andere Stedekens en Vlekken te landewaert in gelegen/ leveren hare Choromandelse Waren en Koopmanschappen meest aen Paliacatte en Masulipatnam. Van Paliacatte tot aen Goedegam, strekt hem de Kust ruym dertig Mijlen meest noorderlijk heen; en voorts tot aen het Rif van Masulipatnam, noord-oost ten oosten/ en oost-noord-oost/ ook hier en daer oostelijker; want schiet op sommige plaetsen wat uyt en in. Te landewaerts leyt ook hoog Gebergt.

Masulipatnam, desselfs beschryving

Masulipatnam, op 16. en een halve graed benoorden de Middel-lijn sijnde gelegen/ is een beroemde Koop-stad: staende (gelijk als ook Petapoely, en andere plaetsen/ die hier ontrent gelegen zijn) onder den Koning van Golkonda, en het gebied der Mooren. De Engelsen, Nederlanders, en Deenen, hebben hier al van ouds hun Logien gehad. De Stad/ aen een Inham/ en op den Oever der Zee gelegen/ wort ook te Lande door een Riviere bespoelt/ die (voornamentlijk in het drooge saysoen) seer ondiep wort bespeurt; soo dat de Tonys, en andere ligte Vaertuygen/ het hoogste water dienen waer te nemen. Dese Rivier strekt hem een goet stuk weeg te landewaerts in/ na 't Rijk Bisnager. Veel Crocodillen onthouden haer in deselve; als ook overvloet van Visch. De Schepen zijn genootsaekt/ om d'ondiepe klay-gront/ op drie of vier vademen/ by veere/ en wel ontrent een half Mijl van de Wal/ te leggen. De Stad leyt aen een vermakelijke Oort/ op een lustige vlakke Lantsdouwe; naer 't Westen wort een lage Lantstreek gesien; Noord oostwaerts heeft men het Sury-dorp, en menigte van Sury-boomen. De Stad is redelijk groot/ en digt betimmert: floreerende door den rijken Handel/ die aldaer/ niet soo veelderhande Natien/ dagelijks word gedreven. d'Inwoonderen zijn meest Mooren; men vint 'er ook rijke Persianen, en geen kleyn getal Jentyven; dog dese worden hier minst geagt. Ook komen hier niet alleen de Christenen, maer ook de Mooren, met groote Schepen aen te landen; als ook veel vreemde Negotianten uyt de Landen Arrakan, Pegu, Bengale, Malakke, Suratte en Persien, om handel en winst te doen. Den Moorsen Gouverneur (moetende 's jaerlijks aen den Konink van Golkonda veel duysent Pagoden, of Moorse Ducaten/ opbrengen) houd een groote staet; gelijk als ook doen de andere groote Mooren, en rijke Persianen, die te wonderlijk op haer ydele glory en reputatie staen; gelijk wy naderhant/ uyt haer Actien en Costuymen/ breeder sullen toonen.

Goudewary. Pannare.

Van Masulipatnam tot Goudewary, strekt hem de Kust ruym 20. mijlen meest oostwaerts heen; van daer de selve/ tot aen Pannare, ontrent 8. mijlen weer noordelijk loopt. De voornaemste Plaetsen/ in dit bestek/ zijn Narsapoer, Goudewary, en Narsapelle; dog alle van weynig belang. Op dese Lantstreek worden aen sommige Oorden kleyne Bosschagien/ en Jentyfse Pagoden, gesien.

Visiagapatnam.

Van Pannare tot Visiagapatnam, strekt hem de Kust weer Noord-oostwaerts/ en in het begin meer oostwaerts heen. Het laetst-genoemde heeft een

een redelijk diepe Rivier; en op een hooge Heuvel / een Moorfe Moffchea. Het Land is hooger als naer het Zuyden.

Bemilipatnam, vier kleyne Mijlen van Vifiagapatnam, en op 18. Graden benoorden de Middel-lijn gelegen / is redelijk neering-rijk; te meer / dewijl ook de Nederlanders al lang daer een Logie hebben gehad; het welk de Mooren, en vorder Inwoonders / op dese plaets geen kleyne profyten en winst komt aen te brengen. Bemilipatnam.

Wy souden langs de Kust van Oryxa, dus vorder heen konnen vervolgen / soo niet voor en hadden in 't Derde Boek, als wy de selve naer Bengale fullen pafferen / die wederom aen te roeren; om dan / soo veel wy (dese playsante Lantstreek raekende) hebben aengemerkt / het selve kortelijk te vertoonen.

Van Petapoeiy tot Bemilipatnam, en voorts nog eenige Mijlen naer het Noorden / staet meest dese geheele Lantstreek onder den Konink van Golkonda; die te Landewaerts in sijn Koninklijke Zetel en Woon-plaets heeft. Zuydwaerts / tusschen de Kusten van Choromandel en Mallabar, strekt hem het Rijk Carnatica, van 't Noorden na 't Zuyden / heel ver in lengte uyt; 't welk de sommige / van het eene tot aen het ander eynde / tot op twee hondert Mijlen komen te begrooten; dog twijffel ik / of het sulken lengte haelt. Dit Rijk is nu al een goet getal van Jaren door Nayken, eerst Capiteynen / dog naderhand Opper-vorsten Koninklijk bestiert. de Zetel en Woonplaets des Konings van Golkonda. Het Ryk Carnatica. Nayken, haer Koninklyke regeering.

Men verhaelt / dat wel eer den Koning van Bisnager, of Narfinga, besittende een groot en magtig Land / in den Oorlog tegen sijne gebueren quam te sneuvelen; daer op desselfs Nayken, (welkers Namen soo veel als Kapiteynen beteekenende) door hun staet-sugt / van Amptenaren tot Opper-vorsten / yder over de Lantstreek die sy quamen te Gouverneren / sijn opgesteygert.

De tegenwoordige Nayken, zijn die van Tanyouwer, Chengier, en Madure: voerende alle een Koninklijke staet en heerlijkheyt. Ik weet niet anders / of de selve zijn Afgodische Jentyven; onder welkers heerschappye dat nog tegenwoordig / langs de Kust der Parruas, en die van Choromandel, de Plaetsen / die niet onder d'Europifche Chriftenen staen / behooren.

Egter is over eenige Jaren / door een magtig Heyr-leger des Konings van Vifiapour, geen kleyn gedeelte van de geheele Lantstreek afgeloopen / en jammerlijk verwoest; daer op een schrikkelijke hongers-noot quam te volgen: want de verwilderde / en ongezaeyde Rijs-velden / geen Vrugten verschaffende / was het ellendig om te sien / hoe dese rampsalige uytgehongerde Indianen, meer na doode Geraemten als Menschen geleeken; zijnde zwart van honger / en uytter natuer. Een talrijke menigte sag men alom / door gebrek van voetsel / ter neder gestort. De Lijken bedekken op eenige plaetsen de aerde: want Kinder-pokjens / de Roode-loop / en Koortsen / (die de Indianen, by tijden van tegenspoet / ongemeen onderhevig zijn) d'overhant nemende / wierden by duysende uyt de Werelt / en dit ellendig leven / weg gerukt. Voorts was het erbarmelijk t'aenschouwen / hoe selfs de klockste / sig om een hantje vol Rijs tot Slaven quamen te verkoopen; haer niet ontsiende / om onder het jok van slaeffche dienstbaerheyt / Verwoestinge door den Vifiapourder, op Choromandel geschiet.

heyt/ met Vrouwen en Kinderen/ door een vreemt Volk na andere Landen vervoert te werden; veel duysenden wierden van Negapatnam en andere plaetsen/ door onse Nederlanders, naer Jaffanapatnam, Colombo, en Puntogale, als ook insonderheyt na Batavia gescheept en over gevoert; die sig selfs gelukkig achten/ datse van het scherpe zwaert des oorlogs en des hongers verlost/ nu by de onse de volheyt van spijs en onderhoud hadden bekoomen.

Choromandelders, haer dragt.

De Ingeboorene van de Kust Choromandel zijn 't grootste getal Jentyven en Mooren; naer 't zuyden moeten de laetste onder de eerste/ en na 't noorden de eerste onder de laetste staen. Ook worden op Paliacatte, Tranckebare, Negapatnam, en andere plaetsen/ redelijk veel Sant Thomas en andere Christenen gevonden. De natuerelijke Choromandelders zijn meest altemael zwart van huyt en wesen/ en van stature d'Europianen gelijk; niet eenderley is de kleeding der Moren en Jentyven: want de Mooren dragen Tulbanden of Tooken op 't hooft/ van een gemengelde stoffe/ met goude of andere streepen door-weven; voorts een fijn onder-lijfje aen 't opper-lijf/ en over het selve een Catoene Cabay of Rok/ die haer tot over de knyen hangt/ met seer enge mouwen/ en lange/ tot op de voeten neder hangende: nauwe gefronste Broeken/ met wijde schoenen/ de hielen achter neer getreden/ na de Moorse manier; als ook een zijde Gordel/ van een gemengelde stoffe (die gemeenelijk groen en geel vertoont) om 't lijf. De Jentyven dragen meest alle maer een witte katoene doek/ met drie of vier keeren om 't hooft gewonden; veele gaen met het boven-lijf naekt/ en slingeren maer een doek om de middel en 't onder-lijf/ die haer tot op de knyen/ of die wat statiger zijn/ tot over de enkelen hangt. De Visschers en Boeren dragen maer een kleyn fletjen voor de schaemt/ en gaen vorder t'eenemael naekt; en andere pronken haer door geboorde ooren met gulde Ringen/ of die van Gout/ Yvoor of andere materialen zijn gemaekt. De Vrouwen en Dochters gaen 't meerendeel met haer bruyne boesem bloot/ en/ volgens d'Indiaense wijs/ met een fijn zijde gebloemt/ of Catoene Lywaet Kleetje/ ontrent de navel om 't onder-lijf rontom gewonden/ dat haer tot op de knyen/ of over de enkelen hangt; d'aensienelijkste dragen ook wel/ als andere Indiaense Vrouwen en Dochters/ een enkelt floersjen over de schouders/ boesem en armen; gaende alle bloots hoofts en bloots voets/ doch hebben de sommige kleyne pantoffeltjens aen; het hooft hayr dat sy/ als andere Vrouwen van India, met Olie bestrijken/ en soo doen glimmen/ hangt haer in krullen over den hals en het achterhooft op gebonden: de Moorinnen, en voornamentlijk d'aensienlijkste jonge Dochters/ pronken niet alleen met arm-ringen en hals-vercierselen/ maer ook met kleyne Goude Ringen en Pareltjens/ door neus en ooren.

Afgodische Gods-dienst.

De Choromandelse Jentyven zijn afgodische Heydenen, worden op sommige plaetsen heel superstitieus bespeurt; doodende niets ter werelt/ dat leven ontfangen heeft/ en voor al geen Koeyen en Slangen: dewijl sy van dese Schepselen wonderlijk hoog gevoelende zijn: haer Huysen zijn onkostelijk/ laeg en niet groot/ van half gedroogde klay gebout; de vloeren en wanden van de seedigste/ pronken niet weynig met Koe-drek/ die/ over de klay gestreeken/ hun Wooning (volgens haer gevoelen) uyttermaten heylig maekt.

Alom heen worden haer Afgods Tempelen / en verbloekte Pagoden gesien / en daer in hare verschrikkelijke Beelden en wan-gedrogten: waer van wy (dewijle sy die van haer Secten in Bengale gelijk zijn) naderhant spreeken sullen. Op sommige plaetsen van Choromandel, daer de Jentyven Heeren des Lands / en Hoofden van de Politijke Regeering zijn / springen nog wel (dan nu soo veel niet als voorheen) de Vrouwtjens / of immers den genen die de naesten eygendom pretendeeren / by haren dooden Man in het vuur / en laten haer levendig verbranden: dog hebben de Mooren, aldaer sy meester zijn / dit schrikkelijk doen / naest eenige Jaren / gestuyt / en scherpelijk verboden; evenwel quam het nog altemet wel te gebeuren / dat men de Moorse Gouverneurs met gelt om kopende / de Weduwe by het lijk van haren dooden Man / in 't vuur liet springen / die stracks / onder een groot geraes van Sangers / pijpen / trommelen en schalmayen / door snelle vlam / met Oly ligte stoffe gevoed / tot assche quamen te verbranden; waer van elk / in doosen en kruykes / een weynig met sig droeg / om dit als iet Goddelijks / en tot een gedagtenis van den Overledenen / te eeren en weg te sluyten. De Vrouwen op dusdanigen wijs gestorven zijnde / riep men dat waren heylig / en hemelwaerts ten zegen-prael gevoert: de andere daer-en-tegen / die weygerig waren om op dese wijs de reyse na d'andere Werelt aen te vangen / wierden verachtelijk by de kop gevat / het hayr af-gesneden / vuyl uyt-gescholden / en soo van vrienden en magen schandelijk verstooten; genootsaekt zijnde met hoerdom / of andere vuyle stukken te geneeren.

Pagoden, Beelden.

Costuymen ontrent het verbranden der Vrouwen, met haren dooden Man,

De Kust Choromandel teelt niet alleen Koeyen / Ossen / Geyten / en Bokken / maer ook (en dat wel insonderheyt) menigte van Schapen aen / die hayrig van huyt / vry mager / en snotterig worden bevonden; voorts geven de laege Landeryen / voornamentlijk na de quartieren van Sadrispatnam, en andere plaetsen / groote abondantie van Rijs / dog niet soo wit als die van Bengale of Arrakan; levert ook Zout / Eet-waren / dog weynig vruchten en fruyten / als die van het hoge Land na de zee-kant worden gevoert: maer 't geene de Choromandelse Kust beroemt maekt door de geheele Werelt / is / dat aldaer de witste / fijnste / en cierlijkste Catoene Lywaten / van gantsch Indien, worden gemaekt; de sommige zijn met gout- en silver-draet door-togen / heel sneeuw-wit / en fijn als rag; de gebloemde Catoene Lywaten en Stoffen zijn cierlijk / aengenaem / en schoon in 't oog / van veelderhande coleuren / met fray lof-werk gemaekt; de Sijde Stoffen worden ook uyttermaten schoon bevonden; de gemeenste Catoene Lywaten / die wel het meest (en dat seer rijkelijk) door de Wereld worden verstuurt / zijn doorgaens 50. ellen lang / en ongemeen breet; Scheeps-ladingen worden van dese / als ook van andere Choromandelse Stoffen en Lywaten / naer andere Landen gescheept / en elders heen versonden / tot geen kleyne verwondering der gener / die niet en weten dat op sommige plaetsen wel vier of vijf duysent Wevers woonen. Ik ben somwijl in haer kleyne donkere wooningen geweest / die veel eer hutten en kotten voor de zwijnen / dan naer huysen van dese konstenaers geleeken: haer getouw was heel kleyn / en van Bamboesen en Riet / soo ligt als konstig / gemaekt; ik sag deselve meest in lage vertrekjens / die drie of vier voet beneden de aerde als kelders waren uyt-gegraven / geplaetst / daer de zwarte Cho-

Vee,

Vruchten,

en schoone Catoene Lywaten op Choromandel.

Syde gebloemde en andere Stoffen.

Wevers, hare woonplaetsen en gelegentheyt.

Choromandelse Webers / dag en adem door kleyne gaten ontfangende / in dit schemer-licht betoonden wat konstenaers dat sy waren. Doch niet alleen de Mannen / maer ook de Vrouws-persoonen / wisten in dese Landen het Weef-getouw te gebruyken / en sich (doch op een sobere wijs) daer mede te geneeren.

Handel, Waren, en Koopmanschappen op Choromandel.

Op de Kust Choromandel zijn niet alleen d'Europische Waren / maer ook de Noote-muskaten / Foely / Nagelen / Peper / Zandelhout / Muskus / Camphora, Benyoin, Tin / Spiauter / en diergelijke / seer begeert; als ook het gout / dat overal goede waer is; het welk d'Inwoonderen seer wel / en op zijn Caraten / weten te toetsen. De Schepen der Christenen, Mooren, Jentyven, en andere Natien / varen van de Kust Choromandel op Bengale, Arrakan, Pegu, Tanassery, en Malacke; dog d'onse voornamentlijk / die van alom heen / selfs uyt China en Japan, op dese Lantstreek aen-komende / geen kleyn gedeelte van haer scheeps-ladinge lossen; en voeren de Choromandelse Waren wederom nae Batavia, en van daer nae Syam, Cambodia, Tonquin, en vorder heen om de Noort; als ook na d'Eylanden van de Moluckes, Amboina, Banda, Zolor, Tymor, Botton, Celebes, Borneo, Sumatra, en soo voort. Soo dat de Negotianten op Choromandel, door den gedurigen Handel van de Ed: Maetschappije / floreeren.

Beschryving der Winter en Somer-saysoenen,

Wonderlijk weet de wijse en almachtige God / de Elementen en temperamenten / in de verscheydenheyt der tijden en saysoenen / niet alleen hier / maer door gantsch Indiën, te bestieren. De Landen en Kusten / niet verre van een gelegen / en aen malkanderen vast / zijn self seer verscheyden van lucht en temperamenten; en malkander op een wonderlijke wijs contrariërende / in haer getemperde drooge / en ongetemperde Regen-mouſſons, of Zomer en Winter-tijden. Eenige blijken / dies aengaende / sullen wy tot een besluyt van dit Hooft-stuk / en der beschrijvinge deser Landen / kortelijk vertoonen.

en desselfs wonderbare verscheydenheyt, op de Kusten van Malabar, Choromandel, Ceilon, en andere plaetsen van Indiа.

De Regen of Winter-tijd / begint gemeenelijk / langs de Kust van India, of die van Malabar, in de Maent van April, of uytterlijk May; en eyndigt in September, of ten langsten in het begin van October. En bestaet dit storm-saysoen (gelijk te vooren hebben geseyt) in hevige buyen / zware stormen / donder-vlagen / en slag-regens; als ook die / van wegens hare langdurigheyt / veel waters komen by te brengen. Dese Regen-mousson begint gemeenlijk vroeger ontrent de Caep Comoryn, als na 't Noorden; soo dat de landen van Coulang en Cochin, eerder als Goa, en wederom die Stad eerder als Zuratte, en soo voort / van dit winterig saysoen besprongen worden; 't welk dus schijnt van 't Zuyden na 't Noorden voort te kruypen. De Winter-maenden genakende / soo voorsien haer de Portugeesen gemeenelijk van het gene ter keuken en tafel dient. De Schepen worden gelost / en tot een veylige schuyl-plaets ingekort / onttakelt / en voor den aenstaenden regen met Matten bedekt: de andere / tot een Reyse gedestineert / vertrekken (eer dat van storm en onweer worden besprongen) van Malabar na Choromandel, Batavia, Bantam, en andere Landen; daer tegen dien tijd den Somer wort verwagt. En de Schepen / uyt andere Oorden alhier aenkomende / dienen vroeg t'huys te zijn: want die te laet komen / ligtelijk schip-breuk lijden; soo dat wel hun Vaertuyg

aen

een duysend spaenderen wort geslagen. Want de tijd van het quade zaysoen gekomen zijnde / ontstaen zuyd-westelijke Winden / die de swarte donkere Wolken uytter Zee naer 't hoog Gebergte dringen / het welk sig tusschen de Kusten van Malabar Choromandel, in een groote lengte van het Zuyden na 't Noorden strekt; daer / door desselfs hooge toppen en kruynen / als ook door de tegen-winden zijnde gestuyt / soo worden eerlang haer by een vergaderde Water-flesschen / gelijk uyt Hemel-sluysen geopent; doende geweldige stort-regens op 't aertrijk neder-vallen / diens stroomen langs de Rivieren het afgespoelde zant / slik / modder en klay / ter zee-kant drijft; daer het den omgeroerden Oceaen / door sijn gedurig storten / bonsen en baeren / benevens het alreets vergaderde / wederom uyt sijn holle boesem loosende / tegens den Oever op-werpt: stoppende dus / als met een Dijk / de monden van de meeste Rivieren en Havens der Kusten van India; soo dat tegen dien tijt deselve seer gevaerlijk sijn om in te komen. Want onstuymige Winden waeyen in dit zaysoen / waer door den geweldigen Oceaen verschrikkelijk op den Oever bonst: maekende de stranden heel steyl en schor. De Schepen worden genootsaekt de Kust te ruymen. De gedurige vlagen van 't Hemel-water doen niet alleen de Rivieren / maer ook de lage Landerijen over-stroomen. Dikke donkere Wolken stutten de brandende stralen der Zon / die in 't Zenith, dagelijks dese Luyden boven het hooft passeert / en anders een onverdragelijke hitte soude verschaffen. Doch beleeft men als dan seer duystere droevige dagen / en (voornamentlijk ontrent Nieuwe-maen) pik-swarte nagten. Den Oever en Zee-kust trilt en dreunt door het verbaerlijk brullen des Zees; den Hemel schijnt wonderlijk door Tempeesten en harde Winden / als ook door Donder en Blixem / ontstelt. Dies is het als dan hier te Lande melancholijk en droevig. De Portugeesse Juffrouwen / als ook die van andere Natien sitten geheele dagen in huys: knauwen Betel en Pinang; of sitten by een en verleenen malkanderen een praetje. De Galderijen / Tuyn-huysen / en Lust-prielen / verstrekken dan veelen ook tot hun aengenaem divertissement. Ook vallen de meeste Fruyten / in veel quartieren van Indiën, in de Regen-mousson; de Boomen en Planten staen / gelijk als op andere tijden / insonderheyt nu / seer lustig en schoon; de hoog opvloeyende brakke Rivieren / geven heel soet en aengenaem water; Tankens en Vijvers loopen over; de hooge / verdroogde / dorre / verschroeyde Landerijen / vertoonen weder hun lieffelijk groen: brengende wederom Blommen en Kruyden voort. De Lucht is aengenaem / en by daeg vry koelder dan in het drooge zaysoen; dog Straten en Wegen, insonderheyt op klay-gront / zijn nauwelijks / door het overvloedige Hemel-water / te gebruyken. Sterke stroomen gaen langs de Kust / die somwijl nog eenige Weeken / tot in de goede Mousson, daer heenen continueren / alwaer in het storm-saysoen na toe geparst wierden: dringende dan ook nog met een wonderlijke snelheyt tegens door-waeyende Winden / en 't schokken der Water-baren aen. De Regen-tijd scheyt gemeenelijk met een verschrikkelijke storm / donder / blixem / &c. daer op goed weder volgt.

Het drooge zaysoen begint op Malabar in September, of uytterlijk in October. Dan scheuren de digt in malkander geslootene Wolken weder van een; de Lucht begint weder helder en schoon te staen; de stralen der

Zonne

Zonne verquikken het Aerdtrijk / Menschen / Dieren en Planten; de Maen en Starren laten haer aengenaem schijnsel wederom sien; het Volk begint te leven / en komen / als uyt een tweede Zunt-vloet / en overloop der Wateren / wederom voor den dag; de Kinderen van Nephtunis springen uyt hare Kluysen / ruikkende kleyn en groot Vaertuyg / uyt eenige schuyl-plaetsen / in ruyme zop / en taekelen die ten spoedigsten weder toe: want de monden der Havens en Rivieren / met opgeworpen Zanden en Banken zijnde gestopt / geraeken door 't vloeyen der soete / en het af-spoelen der soute Wateren / wederom open. Veel Landen in India, in de Regen-tijt beploegt / en soo met Tarw en Rijs / als andere Granen zijnde bezaeyt / verschaffen in 't drooge saysoen een vollen Oegst van rype Vruchten. In dese vermaekelijke Zomer-tijt waeyen de Winden / niet alleen op de Kust van Indiën, maer ook elders / by daeg uytter Zee / en des nagts uyt het Lant; ontrent tien uren des morgens neemt de Land-wint af / en het wort doot stil / soo dat men al veeltijds qualijk een blaesjen op 't water siet; en dan zijn de brandende stralen der Son onverdraegelijk heet; dog 't luchje daer op uyt Zee voort-komende / wakkert eerlang: blasende doorgaens des middags al helder door; soo dat die / van wegen sijn koelten en aengenaemheyt in sulken hitte / Menschen en Dieren verquikt: duurende tot Sons ondergang / als wanneer stillende / het koeltje landelijk loopt; van waer het des nagts / uyt den noord-oosten / soo fris door-blaest / dat niemant van hitten als dan behoeft te klagen: want insonderheyt in de Maenden January, February en Maert, zijn de dagen / in 't Land van Malabar, uyttermaten heet / en de nagten ongemeen kout; gelijk als ik selfs / onder den blaeuwen Hemel mijn schuyl-en slaep-plaets soekende / tot verscheydemael heb bevonden; en valt dan ook alle nagten een geweldige douw. Dese land-winden / al schoon tot 's morgens toe dus fris door-koelen / worden echter heel selden ver in Zee bespeurt: want 10. a 12. mijlen buyten de Kust / en dikwils nader / ja selfs tot in het gesigt van de wal / somwijlen gantsch geen of weynig lant-wint en wort vernomen; gelijk insonderheyt langs de Kusten van Ceylon, Groot Java, Sumatra en Celebes de ervarentheyt leert. Hier weten ook onse schrandere Water-helden wel op te passen / wanneer sig door contrarie winden op reys verhindert sien / loopende tot dien eynde als dan des avonts soo digt onder de wal / als 't moye weer toe laet / om onder 't faveur van dese land-winden hun avancement te soeken: Vorder dese goede Mouffons belangende / siet men dan qualijk een wolkjen aen den Hemel. De Zuyd- en Noord star worden beyde / dog niet verre van boven den Horisont / op de Kusten van Malabar en Choromandel gesien; de Son passeert de Inwoonderen tweemael in 't Jaer / eens wanneer hy van de Middel-lijn na den Tropicus Cancry gaet / het welk in 't laetst van April en in May geschiet; en dan als deselve wederom uyt het noorden na 't zuyden keert / dat in het laetste van Julius en Augustus is. De hitte sou in dese / als ook in alle d'andere Landen / die onder den Zona Torrida, of de gesengde lucht-streek (gelijk het de Oude noemden) gelegen zijn / onverdragelijk wesen / soo niet door de opperste Wijsheyt / en hoogste Goetheyt Gods / de dikke water-wolken in het regen-saysoen / en zee- en land-winden in droogten en klaerheyt des tijds / Sons stralen en lucht verkoelende / Mensch en Vee verquikten.

We l

Wel eer geloofde men in Europa niet / dat de Landen naer 't zuyden onder den Zona Torrida, of gesengde lugt-streek / sijnde gelegen; door Sons hitte konden werden bewoont; dan zedert is door de Zee-vaert na d'onbekende Wereld / het tegendeel bevonden; als ook hoe wonderlijk / door d'almogentheyt des Alderhoogsten / dese regen-Mouſſons, wanneer de Son d'Inwoonderen boven het hooft brant / en ook de Zee- en Lant-winden / tot verkoelinge sijn geschapen.

In de regen-tijd regent het juyst ook niet altijd en sonder op-houden: want daer komt wel eens een lieffelijk lugtjen / en klare sonne-schijn tusschen beyden / dog alles maer voor een korten tijd; en soo is 't ook met de drooge Mouſſon gelegen / die wel een hevige storm / in't midden van desselfs getempert zaysoen / verschaft; gelijk ons voor Coulang quam te geschieden: dog sulks gebeurende / houd men het als iet ongemeens / even als by ons het aengenaem weder in December of January, en hagel-buyen des Somers werden geëstimeert.

Voornamentlijk worden de groote wonderen Gods / in de bepalingen deser Winter- en Somer-tijden / gesien: want als het storm-saysoen van Zuratten af / na het zuyden langs de geheele Malabaerse kust / tot aen de Caep Comoryn domineert / soo is het beoosten dese gemelde Caep / en langs de geheele kust Choromandel, een seer bestendige Somer; al schoon die / gelijk de Lant-streek Malabar, op een hoogte begint / en sig des gelijks van het zuyden na 't noorden strekt / en eyndigt; ende tusschen beyden maer een lengte van 60 of 65. Mijlen begrijpt / en naer het zuyden niet boven de 30. op-halen kan. De Portugesen en Indianen hebben ook al van ouds van Cochin, en andere Malabaersche Steden en Handel-plaetsen / de Lant-reyse na Sant Thomé gedaen; en wederom die van Choromandel, over Lant naer Malabar: dat gevoeglijk / en in weynig dagen kan geschieden; dog moeten de Reysigers over het hoog Gebergt van Bellaguatte passeeren / welkers Heuvels en Groene kimmen / van 't Noorden na 't Zuyden (gelijk wy meermaels hebben gesegt) een scheydinge tusschen die laege Landen / van wederzijts kusten komen te maeken: diens toppen de Reysigers over-geklautert zijnde / soo komense schielijk van de Winter in de Somer / of uyt het getemperde in het ongetemperde storm-zaysoen; want aen de eene zijde van dit Gebergt sal het een schrikkelijk weer zijn / met Donder / Blixem / Stormen en Tempeesten: vertoonende een seer droevige donkeren Hemel / en zwarte Wolken / die met hevige Vlagen / en zware stort-regens / het Aertrijk spoelen en over-loopen; dreunende Stranden en Oevers / van het gewelt der ontstelde Zee: en dit alles op deselfde tijd / wanneer aen de andere zijde van dit gebergt / het Somer-saysoen een klaer / helder / en aengenaem weer verschaft / met een getemperde lugt / en stille Zee: en dit wort aldus in veele quartieren van Indiën bevonden. Ontrent de Caep Rosalgate, die aen de mont van d'Arabise Zee gelegen is / leggen de Schepen aen de eene zijde in stilten / onder een klaren drogen Hemel / en heete sonne-schijn / als het aen d'andere sijde van de gemelde Caep / en vorder heen langs de kust van het Gelukkig Arabiën, stormt en onweert / met slag-regens / en diergelijke. Op de kust Choromandel begint de quade Mouſſon in 't laetste van October, juyst even op die tijt / als op de kusten van Malabar, Oryxa, Bengale en Arrakan, de Somer begint; en konnen

geen Schepen als dan voor Paliacatte, en verder af naer het zuyden/veylige Reede of schuyl-plaets vinden; daer op de selve plaets/na 't noorden/een stille getemperden Hemel/ en Oceaen, wort aengetroffen. Op Tutocoryn, niet verre beoosten de Caep Comoryn gelegen/ als ook bezuyden gemelde Caep/sal het Somer sijn/met een heldere lugt/stilte/gelijke zee/en brandende hitte/ als het benoorden de Caep/ na Coulang, en die gewesten/ gedurige stormen en tempeesten verschaft/ met soodanige donkere wolken en regen-buyen/ als hebben geseyt; gelijk in de Maenden May, Junius, Julius en Augustus, komt te geschieden. In de drooge tijt domineeren op Negapatnam, en verder heen nae het Noorden/ sulke heete benauwde Land winden/ datse de Menschen by nae verstikken. Op Petapoely, en Masulipatnam, heeft men in Julius landelijke Winden/ die gevarelijk heet en ongesont zijn; dog d'Opperste Wijsheyt heeft sulks/ door aengenaeme Zee-Winden/ niet weynig versoet/ die Menschen en Dieren komen te verquikken. Ook heeft men de wonderlijke verscheydenheyt in de Moussons, op 't Eylant Ceilon: daer/ als het ontrent de noordelijkste deelen/ namentlijk in de Wannias, als ook op Jaffanapatnam, en desselfs na by gelegene kleyne Eylandekens/ Winter is/ met donkere Wolken/storm/ en zware slag-regens/ enz. beginnende in October, zoo heeft men in de zuyder-quartieren van het Eylant den Somer; en weder in tegendeel/als het in de quartieren van Jaffanapatnam, en daer ontrent/in het hartje van de Somer is/en de stralen der Son het Aerdrijk branden/ soo valt nae de quartieren van Columbe, Caleture, Punto gale, Bellingam, Matra, Dondery, en soo voort/ de sterkste regen. Desgelijks gaet het in vele gewesten van Indiën, zelfs ook in geen kleyn getal Eylanden/die om de Oost gelegen zijn. Op Ceram, een langwerpig/ Berg en Boom-rijk Eyland/ niet verre van 't Nagel-rijk Eylant Amboina, heeft men langs heen desselfs lengte/ op de Noord-zijde de Winter / of storm en regen-zaysoen/ als drie of vier Mijlen van daer/ langs heen den Zuyder-kust/ den Somer/ droogten/ en warme sonne-schijn wort bespeurt. Dese regen en drooge Moussons, veranderen nae de getijden van 't Jaer/ en verwisselen sig dus tegen malkanderen op een ordentlijke wijs: dienende tot geen kleyne verkoelinge voor het Volk / die de gebrande Land-streek op den Aerdbodem komen te bewoonen / en nootsaekelijk door de geweldige Sonne-brant mosten verstikken / soo niet dien oppersten Schepper en onderhouder van 't magtig Al / de Regen-Moussons, en daer benevens de zeer verkoelende Lant en Zee-winden / hadde verordonneert / en op een bestendige wijze vast gestelt; waer door dit deel des Werelts niet alleen bewoonelijk / maer ook aengenaem / vrugtbaer / en vol playsantie wort gemaekt. Soo dat over sulks de goedertierentheyt / wijsheyt / en almagtigheyt Gods / moet werden geroemt / geprezen / en groot gemaekt: die dit groot Al uyt niet geschapen hebbende / nog soo gantsch Vaderlijk door sijn Goddelijke voorsienigheyt onderhoud ; ons stoffe gevende / om met den heyligen David, Psalm 104. uyt te roepen: Hoe groot zyn uwe werken, ô Heere! gy hebtse alle met wysheyd gemaekt. Die ook de selve nog / door sijnen eeuwigen raet en voorsigtigheyt / onderhout en regeert; gelijk die gene gantsch oogen-schijnlijk bevinden / die haer op groote Wateren komen te begeven / hoe wonderlijk en gantsch heerlijk de Werken

Godes

Godes zijn; hoe dat hy (Job 38.) de Zee met deuren heeft toe-geflooten, doefe uytbrak, en uyt de Baer-moeder voortquam. Hoe dat hy (Pfal. 33.) de Wateren der Zee als op eenen hoop vergadert, en de Afgronden fchatkameren ftelt. Hoe dat (Pfalm 19.) de Hemelen Godes eere vertellen, en de Uytfpanfelen fyner handen werk dagelyks komen te verkondigen. Hoe dat (Rom. 1.) fyne onfienelyke dingen worden van de Scheppinge der Werelt aen, uyt de Schepfelen verftaen en doorfien, beyde fyne eeuwige kragt ende goddelykheyt: dragende alle dingen door het Woort fyner kragt. Hebr. 1. Daer voor de hoogfte Majefteyt Gods tot in der eeuwigheyt moet gelooft, geprefen, en groot gemaekt zyn; want uyt hem, en door hem, en tot hem, zyn alle dingen: hem zy de heerlykheyt, in der eeuwigheyt, Amen.

Het negentiende Hooft-ftuk.

Den *Zamoryn* befoekt voor het laetft den Veltheer, in de Oorlogs-Vloot. Vertrek des Schryvers, van de kuft van *India*, nae *Ceilon* en *Batavia*. Komft op *Coulang*. Drie Overloopers gehangen. Vreede met de oude Vorftin van *Coulang* gemaekt. Vertrek van daer. Komft in de Bay van *Punto gale*, op 't Eylant *Ceilon*. Den Heer *van Goens* wort heerlyk, door den Raet der Burgerye der Stad, ontfangen en ingehaelt. Befchryvinge van het Eyland *Ceilon*, *Caleture*, *Columbo*, *Negumbo*, *Manare*, en *Jafenapatnam*, en hoe die in onfe handen gevallen zyn; als ook de gelegentheyt van *Trinquenemale*, *Batacolo*, en *Punto gale*.

Dus hebben wy het merkwaerdigfte / der vafte Landen van Indiën, beweften de Ganges, kortelijk vertoont; dies keeren wy ons nu wederom tot de Reys-befchrijving / en nae de Rede van Cranganor, daer wy waren van afgeweken; alwaer nu / tot de wederom reyfe na Batavia, klaer geraekt zijnde / van de Vrienden en goede bekenden ons affcheyt namen. En quam den meer-gemelten Zamoryn, onfen Velt-heer voor de laetftemael aen boord te befoeken; die hy / op fijn wijfe / voor alle betoonde vrientfchap / fcheen te bedanken; en wenfchten onfen Velt-heer veel geluks / en voorfpoet op de Reys. Daer op den Keyfer van Malabar, met fijn fwarten Adel / en wonderlijk gevolg / onder een goet getal Eerfchooten / en het geluyt van Trommelen / Trompetten / Schalinijen en Fluyten / wederom van ons boort / en uyt de Vloot / nae Land vertrok. Ook namen de Heeren Admiraels Adriaen Roothaes, en Ysbrant Godskens, benevens andere Hoofden van de Nederlantfche Land- en Watermagt / haer affcheyt van den Heer van Goens: ontfangende order en laft / wat vorder hadden te doen; alfoo die / met de refteerende Schepen onfer Vloot / nog eenige weeken hier ontrent waren gefchikt te blijven / tot verfterking van de Nederlantfche Conqueften / en om den Vyand in Cochin te benauwen / foo veel doenlijk was. Wy vertrokken dan / met onfen

Den Zamoryn befoekt voor het laetft den Velt-heer in de Oorlogs-Vloot.

Vertrek des Schryvers van India, na Ceilon en Batavia.

onsen Opper-Admirael den Heere van Goens, en alleen met het Schip de Musschaet-boom, tusschen den 10 en 11. Maert, des nagts / van Cranganors rede; en setten de Coers / met stilte / langs de Wal / naer het zuyden: ontmoeten des anderen daegs het lang verwagte Ammonitie-schip de Cabeljauw, sijnde met Oorlogs-tuyg geladen: avancerende voort / door ordere van den Veltheer / nae de Rede van Cranganor; en wy de Coers vervolgende / geraekten voor de Hollandse Vastigheyt Nieuw-Orangien, een weynig benoorden de Stad Cochin, ten anker: daer Nederlanders en Portugeesen, nog dagelijks hevig op den anderen schooten en Canonneerden. Alhier den Heere van Goens, den braven Capiteyn Major Pierre du Pon, als Opper-hooft van de Sterkte / de noodige ordres hebbende gegeven; soo rukten onse gezwinde Pek-broeken het Anker wederom uyt de gront / en het Zeyl-tuyg nae de wint; en setten het voorby de Stad Cochin, naer 't zuyden: passeerende / vorder heen komende / het Eyland en Koninkrijk Porca, daer wy van verre de Engelsche Logie sagen; en voorts het Koninkrijk Calicoulang; tot dat wel haest / namentlijk op den 25. Maert, ten tweede mael op de Reede voor de Stad Coulang quamen te arriveeren.

Komst op Coulang.

Des anderen daegs den Heer van Goens alhier te lant getreeden zijnde / wiert / onder het vreugden-gedonder van 't grof Kanon / en 't driemael aflossen der Soldaten Musschetten / eerbiediglijk in de Stad Coulang, door den Commandant Kokx, ontfangen en verwellekoomt. En tot voltoying der vordere Werken / moesten van stonden aen een goet getal van onse Matroosen te Land / om aen de veroberde Stad nog 't vordere tot sijn volkomen effect te brengen; welken arbeyt eenige Luyaerts soo lastig en moeyelijk viel / datse des nagts in 't duyster / het over Stads-muren sogten te ontkomen; en buyten in 't groen geraekt zijnde / kosen den weg te Lande / regt na de Stad Cochin: om daer (soo zy meenden) by de Portugesen een luy gemakkelijk leven aen te treffen; dan sommige deser Pelgrims maekten rekening sonder de Waert: insonderheyt drie Soldaten / die in de vlugt geattrapeert / en wederom binnen Coulang gevangen wierden gebragt / daer zy / andere ten exempel / aen een Galge by malkanderen wierden opgehangen.

Drie Overloopers gehangen.

De Vrede wiert ondertusschen / met de onse en d'oude Koninginne van het Koningrijk Coulang, gemaekt / bezwooren / en desselfs Artijkelen ondertekent. Twee zwarte Koningen der naeburige Landen / (dog die haer onder de oude Vorstin van Coulangs Koningrijk quamen te submitteeren) traden nu met haer aensienelijk / zwart / dog naekt gevolg / vrymoedelijk tot de onse in Coulang binnen; daer sy haer beleefdelijk voor de voeten van den Veltheer quamen neder te buygen; dog wierden van deselve wel ontfangen / en vriendelijk bejegent. Den Heer van Goens liet haer den optrek der Soldaten in Coulang sien / die driemael in ordre salvo schooten / daer op men rontom al 't grof Canon der Stad los-branden; en wierden ook vijf Kanon-schooten / uyt ons Schip de Musschaet-boom, gedaen: 't welk dese Heydensche Vorsten in geen kleyne verwondering scheen te brengen; die daer op heel vernoegt en verheugt / van wegens de beslootene Vrede / wederom landewaerts na de oude Vorstin vertrokken; en wierden nog / op haer scheyding / met verscheyde schooten uyt grof Kanon vereert.

Vrede met de oude Vorstin van Conlang gemaekt.

Twee swarte Koningen komen in Coulang.

Haer wedervaren.

April, 1672.

In het begin van April, quam ook den Heer Commandeur Ysbrant

Gods-

Fol. 300.

Godskens, met het schip de Beurs, geladen met peper / voor Coulang, en by ons aen te landen: ook quam het Jagt de Kabbeljauw, van Cranganor, wederom by ons te arriveeren; met tydinge / dat de Nayros van den Zamoryn wel 25. Portugeesen en 14. Toepassen, die een uytval deden / hadden neder gezabelt: ook quamen de Schepen Tertolen en den Achilles, met Rijs geladen / van Barsalor, by ons voor Coulang te arriveren.

Alles wat noodig was / hier bezrigt hebbende /. quam den Heer van Goens, onder 't los-branden van 't grof Canon / en het geraes der Trommelen / Trompetten / Schalmeyen / &c. weder van Coulang aen Boort: straks wierden de Ankers geligt / en t'zeyl geraekt zijnde / quamen naer 't Eyland Ceylon de Reyse voort te setten; zeylende langs de schoone landsdouwe van Malabar zuydwaerts heen / tot dat ons eerlang tot by de hoge toppen en lage voor land der Kaep Comoryn bevonden geavanceert te sijn. Hier nam onsen waerden Vriend / D. Philippus Baldeus, van den Veldheer / en ons / sijn afscheyt / ende vertrok met een kleyn Vaertuyg / Tutocoryn genaemt / naer Jaffanapatnam; daer hy al eenige jaren als Predikant hadde gestaen. Wy setten het toen zuyd-oostelijk heen / geraekte de vaste kust van Indiën uyt 't gesigt / en quamen op den 10. April, of tweede Paesch-dag / de kust van het Eyland Ceylon te sien: vervielen ontrent Caletures Sterkte / dat wy met een kleyn koeltje voorby passeerden / tot dat wy des anderen daegs in de Bay / en digt by de Stad Punto gale, ten Anker quamen.

Vertrek van Coulang.

Komst in de Bay van Punto gale, op 't Eylant Ceilon.

De Heer admirael vander Goens alhier te land gestapt sijnde / wiert heerlijk ontfangen: de gewapende Burgerye haelden hem vrolijk en vriendelijk in / lossende driemael gelijkelijk hare Musschetten: Punto Gale bonsden ook van de Wallen met grof Kanon. Daer op wy van de Musschaetboom op een gelijke wijs antwoorden. Ook schooten de Mooren uyt hare Schepen / hun grof Geschut en kleyne steen-stukjens / met vreugden / heel overig los. Meenigte van Prince Vlaggen en Wimpels slingerden van de Masten en Stengen der Nederlandse en Moorse Schepen; Trommelen / Trompetten / Horens / Schalmeyen en Fluyten / wierden rontomme gehoort. Somma / 't was over al vol vreugden / over de behouden overkomste van onsen Veld-heer; en dat drie voordeelige Plaetsen op de kust van Indiën hadde bemagtigt. Ook quam den Heer Adriaen vander Meyden, Gouverneur van Colombe, over Land / tot in Punto Gale, om den Heer van Goens te verwellekomen; dien hem niet alleen vriendelijk ontfing; maer ook / door de Burgerye der Stad / beleefdelijk liet in-halen: wordende na de gedane charsie der Musschetten / met negen schooten uyt grof Canon / van de Wallen van Punto Gale, en met drie uyt ons Schip / de Musschaet-boom, vereert.

Den Heer van Goens wort heerlyk, door den Raed en Burgerye der Stad, ontfangen en ingehaelt.

Middelerwijl soo quamen alhier ook de Schepen / de Beurs, Tertolen, de Rysende Zon, den Achillis, en 't Huys te Swieten, van Barsalor en Coulang, met Rijs geladen / aen te Landen: dog Tertolen, buyten de Bay versch water toegebragt sijnde / wiert van stonden aen / door den Veld-Heer / na Batavia gesonden; ook loste men uyt ons Schip de Oorlogs-Provisie / Munitie en beslommering van den Treyn / die hier met kleyne Vaer-tuygen te Lande wierden gebragt; en kreeg men het Schip bequaem / ruym / leedig en schoon / om 2. a 3. hondert Lasten Rijs en voorts

Caneel te laden / die wy voorspoedig 't eerste uyt Moorsche Schepen / en het tweede van Lant in-kregen.

Ondertusschen hadden wy dagelijks de bequame gelegentheyt / om de stad Punto Gale, en des selfs omleggende Landeryen / na wensch / te besien. Het was nu de derdemael / dat ik van uyt een ander Gewest / op dit lustig en schoon Eylant Ceylon aen-lande: verkrijgende dus d'occasie dien ik sogt / om het aenmerkens-waerdige / dies-aengaende / naukeurig op te vorschen / en kortelijk te beschrijven.

Beschryvinge van het Eyland Ceilon: Voor eerst dan; wat Ceylons stant-plaets / grootheyt / hoedanigheyt / Steden / Casteelen en Vlekken belangt / daer van sullen wy dit weynige / met een eenvoudige stijl / vertoonen.

Het Eylant Ceylon, dat niet alleen van de Portugeesche Schrijver Johannes Barrius, maer ook by veel andere / voor het oude Taprobana wiert gehouden / is eene der voortreffelijkste ende vermaerste Eylanden van Asia, soo ten aensien van des selfs schoonheyt / vrugtbaerheyt en playsantie / als ook van wegen de aengename getempertheyt / stant / en goede gelegentheyt / dien het de uyt- en in-landers komt te verschaffen. (Syne voortreffelykheyt,) Is (na het gevoelen van velen) eertijds aen 't vaste Land van Indiën vast geweest: daer als nog de klippige droogte / Adams Brugge genaemt / (waer van wy te vooren hebben gesproken) wort gevonden: (stant-plaets,) strekt sig van de ses / tot op tien graden benoorden de Linie Æquinoctiael: heeft ten noorden de Kust Choromandel, en de Bengaelse Zee: van 't oosten / zuyden en westen / worden stranden en oevers van den grooten Oceaen bespoelt. Dit Eylant is in sijn bestek en rondte byna de forme van een Ham gelijk: (grootte;) sommige hebben geschreven / Ceylon 400. mijl groot te sijn; dog (mijns oordeels) kan het / volgens breedte en lengte dien het begrijpt / niet boven de 240. mijlen ombarens groot bevonden worden. Dan ik geloof / dat door de swaere tempeesten / geweldige Zeen / en snelle stroomen / geen kleyne gedeelten / insonderheyt na het Noorden / nu en dan van het Eylant afgespoelt sijn; waer door Ceylon soo groot niet wesen en kan / als het van outs / en dat met waerheyt / wiert beschreven.

(door wien ontdekt.) Eer de Portugeesen, die d'eerste onder de Christenen zijn geweest / met hare Schepen in Oost-Indiën quamen / voeren de Saracenen, Turken en die van Æthiopien, sterk op 't Eyland Ceylon; dewijl haer den rijken handel van Parels / edel Gesteenten / en voornamentlijk den Caneel / geen kleyne profijten quam aen te brengen: naderhant zijn de Portugeesen, en eyndelijk onse Nederlanders, niet alleen meester van de Commercie; maer ook besitters der Zee-havens / Steden en Sterkten geworden.

Sommige willen / dat de Chyneesen dit kostelijk Eyland eerst hebben ontdekt; die met een Jonk, door storm verstroyt / hier aen-geland zijnde / verhaelden / haer Opper-vorst de soon van de Zonne te zijn: 't welk de Cingalesen, die de Zon ook aenbaden / soo wel in 't oor klonk / dat sy den Hooftman van de Chyneesche Jonk, tot Koning van 't Eyland hulden: uyt wiens lendenen dat men segt / de Keysers en Koningen van dit Eyland souden gesprooten zijn.

Onder de Christenen zijn de Portugeesen, en onder die Laurentius de Almaida, met den sijnen de eerste geweest / die Ceylon hebben ontdekt: want desen door sijn Vader Franciscus Almaida afgestuurt zijnde / omme de Zara-

zeense

zeensche Cooplieden / die van Amboina, Banda, ende Molukkes, langs de Maldyvas na Arabia weder-keerden / t'ontdekken ; geraekten juyst door contrarie winden en stroomen / ontrent Ceylon te belanden ; daer de gelegentheyt doorsnuffelt hebbende / bestont Zoarius haest de sterkte Columbo te bouwen / en quamen de Portugeesen verder heen voet op 't Land te setten ; krijgende / selfs in weer-wil der Inwoonders / alom heen de voornaemste Havens en Handel-plaetsen in haer gewelt ; die weer naderhant in der Nederlanders handen gevallen zijn. De Portugeesen hebben op dit Eyland / in haer op- en ondergang / swaere Oorlogen tegen de Koningen des Lands gevoert.

Dog ons voornemen is niet / de voorige ; maer alleen de tegenwoordige toestant van Ceylon te roeren ; 't welk de Nederlanders (door den genadigen zegen des Alderhoogsten) tegenwoordig in vrede komen te besitten. Tegenwoordige toestant van Ceilon.

Dese navolgende Steden / Casteelen / Havens en Handel-plaetsen / worden ontrent de Zee gevonden. Steden en Handel-plaetsen, die aen de Zee gelegen zyn.

Caleture, of ook wel (om de ligtigheyt) Caltere by de onse genoemt / ontrent twaelf mijlen van Punto Gale noordwaerts / en seven zuydwaerts van Columbo gelegen / is een vermaekelijke Plaets ; leyt in een schoon / playsant en vrugtbaer Oort / digt by de zee-kant / en aen de mond van een lustige wijde Rivier / die uyt de binnenste deelen van 't Eyland sijn oorspronk schijnt te nemen. De sterkte is door d'onse / voor de verovering van Columbo, den Portugeesch, met weynig Volk / kloekmoedig ontrukt : d'Inwoonderen daer omher / gaven haer voort goedwillig onder de gehoorsaemheyt van de Ed. Maetschappye. Caleture.

Columbo, daer van wy te vooren in 't agtste Hooft-stuk hebben gesprooken / is tegenwoordig de Hooft-Stad der Nederlanders op 't Eyland Ceylon, daer den Heer Gouverneur sijn residentie en Woon-plaets hout. Te vooren was Punto Gale der Nederlanders Hooft-plaets / daer nu in onsen tijd den Heer Commandeur Adriaen Roothaes het Oppercommando bezat. Columbo is ook de eerste stand en Woon-plaets der Portugeesen op 't Eyland Ceylon geweest. De Stad heeft die Natie in den opbouw / tegens den aenloop en 't hevig bestormen der Inwoonders / niet minder bloeds / als tegen ons / in des selfs verlies / gekost. Columbo leyt op de west-kant van 't Eyland ; heeft een bequame Haven voor redelijk groote Schepen ; dog die van de zwaerste slag ankeren ordinaer op de Reede / die een weynig buyten de Bay gevonden wort. De Landeryen hier rontom heen / geven de fijnste Caneel / en dat in een goede menigte. De Stad Columbo.

Negumbo, aen een Water-rijk oort ter Zee-kant / en ontrent vijf mijl benoorden Columbo gelegen / is een beroemde Vesting ; wel eer om den handel des Caneels ook door de Portugeesen gebouwt ; dog op den negenden Februarius 1640. door het beleyt van den Heer Directeur Philippus Lucasz. gewonnen : maer in Februarius 1643. door een frisse magt Portugeesen, d'onse weder ontrukt ; die het egter niet lang besaten : want in Februarius 1644. geraekte Negumbo ten tweedemael / door het beleyt van den Heer Francoys Caron, in onse handen / daer het zedert onder gebleven is. De Vesting Negumbo.

Van Negumbo trekken d'onse over de Rivier Chylauw, door de weynig

bewoonde

bewoonde Land-streek Medampe; daer geen Caneel/ maer meenigte Buffels worden gevonden: en vorder heen door de Gewesten van Putelaon, de Wannias, Jaffanapatnam; passeerende onder weeg d'Eylanden van Calpentyn, Caredive, Manaer, en d'andere/die ten Noorden Adams Brugge gelegen sijn; tusschen Calpentyn, dat mager en schrael is/ en Manaer, leggen de droogten/ die van ouds de Parel-banken van Manaer genoemt wierden. Dog naest eenige jaren is de Parel-visscherye beter westwaerts na de quartieren van Tutecoryn geweest.

Het Eylant en de Sterkte Manaer,

Het Eyland Manaer gelooft men dat wel eer met het vaste Land van India is vereenigt geweest: want tusschen het selve en Manaer, leit Adamsbrug, daer van wy te voren gesprooken hebben. Het Eylant is menigte van Jaren in handen van den Portugees geweest; dog most al mede in 't Jaer 1658. in de gezegende magt der Ed: Maetschappye vervallen. De Portugeesen meenden met een goet getal Volks/ en gemaekte Loop-graven/ de onse het landen te beletten; maer den beroemden Heer Ryklof van Goens, met 9. Schepen/ en 1500. moedige Helden/ genadert sijnde/ korte men alle de Schepen met hun sijde/ vol grof geschut gevult/ te landewaers heen. Straks ging het gedonder/ met koegels en schroot/ seer hevig aen; en onderwijl vielen de onse/ tegens den dapperen tegenstant der Portugesen, uyt Sloepen en Boots/ kloekmoedig aen Lant: dringende tegens de blanke Zabels/ Kogels (en 't Moort-geweer des Vyants/ als Helden in. Hier ging het seer hevig en heet. Anthonio Amiral de Meneses, Portugeesch Gouverneur, als ook Anthonio Mendes, kloekmoedig Hopman/ en andere dappere Mannen/ sneuvelden door de Koegels der onse. Eyndelijk nam den Vyand de vlugt/ trekkende met de grootste magt na Jaffanapatnam; vertrouwende sig niet langer in 't Slot Manaer: daer kleyne besetting in sijnde gebleven/ en door onse Vuer-mortiere/ zware Granaten en Koegels begroet/ door den Oversten Andrea Villossa, op slegte voorwaerden/ in onse handen wiert over-gelevert. Soldaten en Burgers trokken daer uyt/ en wierden van d'onsen naer Goa gevoert.

tZedert is de Vastigheyt/ die de Portugesen St. George noemden/ door de Nederlanders met een bequame Water-gragt/ Wallen en Punten/ versterkt. Ook is 't Fortjen Keis, of Hammenhiel, op de vaert naer Jaffanapatnam, in de engte tusschen d'Eylanden zijnde gelegen/ in dese tijt/ door de Nederlanders, den Portugees ontrukt.

en Jaffanapatnam: en hoe de selve in onse handen gevallen syn.

De Stad/ en het beroemde Casteel van Jaffanapatnam, ontrent 48. Mijlen noorden ten oosten van Columbo gelegen/ leyt in een lustige Lantstreek/ en vrugtbaer Oort; het welk in Junius, anno 1658. onder het opper-commando van den Heer van Goens, in handen van de Ed: Compagnie/ ootmoedig is neder-gezegen.

De onse rukten/ na de verovering van Manare, voort na Jaffanapatnam; kregen hun volk/ by twee of drie honderden tsevens/ gelukkig over; setten het voort op Stad en Sterkte aen. Men verboot de beledinging aen de Indianen, op pene van de doot: te meer/ dewijl de onse van de Cingalesen, of Inwoonderen van den Lande/ vriendelijk ontfangen en verwellekomt wierden. De Portugesen (die als Princen/ Graven/ en groote Fidalgos, alom heen 't lugtig Land bewoonden) vlugten nu met haer Vrouwen/ Kinderen/ en de gereetste Goederen/ naer het Casteel. Sy hadden ook in

de

de Stad (die onbemuert / en t'eenemael open lagh) veel schoone Gebouwen: dese ruymde den vyant ook voor ons in; vluchtende vaerdigh in het Casteel / dat seer groot / vol volks / met Water-grachten / en hooge drie-dubbelde Muuren omringt / seer sterk en vast bevonden. Het stormen / met een kleyn hantje van volks / was niet geraden; en 't canonneeren tegen de hooge / dikke / sterke steene muuren / t'eenemael vruchteloos: dies bracht men in alleryl groote Vuur mortieren / Granaden en Bomben / in 't Leger. De Sarken en blaeuwe steenen / wierden aen stucken en brocken geborst; waer mede men den vyant / in Jaffanapatnam soo rauw onthaelde / dat haer eerlang de moet en kracht ontschoot / om met uyt-vallen / als in het begin / en bloedige tegen-weer / ons onder de oogen te sien. Vierdehalf Maent was 't sterke Slot belegert geweest / wanneer de belegerde / op den een-en twintigsten Juny, de Vrede-vlagh bestonden om hoogh te steeken / om te capituleeren. Eerlang was het Accoort op dese conditie beslooten / en onderteykent: Dat de opperhoofden, en Geestlyken, niet beleedigt, maer na Goa, of andere plaetsen die onder Portugael stonden, soude worden vervoert. Niemant mocht yets kostelyks met sig nemen. De getrouwde wierden geconsenteert, dat haer binnen de Steden Batavia of Malacka, mochten nederslaen. Hier op trocken de Portugesen twee dagen na malkanderen uyt / bestaende in veel Soldaten / die haer Vaendelen Wapens / &c. voor de Standaert der Ed: Maetschappy genootsaekt waren af te leggen. Groot getal Burgers / met haer Vrouwen en Kinderen / soo van Portugesen, Mustycen, Toepassen, als ander slagh / die hier in weelde wel eer dit aengenaem Land bewoonden / trocken heel droevigh uit; met een gevolgh van ontrent veertig Papen en Geestelijken / die haer beroemden van de ordere der Jesuiten en Franciscanen te zijn. Vijftien à sestien hondert Menschen waren / gedurende dese Belegering / binnen Jaffanapatnam, door het gewelt der Bomben / Granaden en Koegels / als ook door siekten en krankheyt / gesneuvelt.

Het Lant of Coninkrijk Jaffanapatnam, hangt als een Eylant / met een kleyn spatie oostwaerts aen het Eylant Ceilon. Wort in verscheyde Provintien / als Belligamme, Tenmarache, Waddemarache, en Patchiarapalle, afgedeelt. Het Lant is meest overal laegh / heel vruchtbaer / volk-rijk / en met veel geboomte voorsien; begrijpende in zijn lengte ruym 20. Mijlen; pronkt met meer als hondert en vijftig Dorpen; wort langs de Noordkust van de Zee / zuydwaerts door een groote Rivier bespoelt; ter Westzijde leyt Punto Pedro, daer de Portugesen ook al van onts een kleyne Vastigheyt bestonden te voltoyen; dog al om niet: want zedert de selve Jaffanapatnam verlooren / verstoof dien Landaert uyt Ceilon.

Van dien tijt is Jaffanapatnam door onse Nederlanders bewoont / versterkt / en seer verbetert; veel Kerken alom heen in den Lande gestigt / en die van de Portugesen gereformeert. Veel duysende zijn alreets / door de groote genade Gods / en yver en vlijt der onsen / tot de gezuyverde Christelijke Religie gebragt.

Trinquenemale, op de Noord-oost-kust van Ceilon gelegen / heeft een der schoonste en grootste Havens die in dit lustige Eyland te vinden zijn; dog wast hier (mijns wetens) geen Caneel. Evenwel wierp den Heer Anthonio Caen, wesende Raet van India, in het Jaer 1639 hier / voor de eerste mael / Als ook de gelegentheyt van Trinquenemale.

mael / een kleyne Vastighept op; doch tzedert hebben de Nederlanders nu en dan weder de plaets verlaten. Als wy Anno 1661. dese vermaeckelijke Bay passeerden / en konden wy daer geen Vastighept bespeuren; dan nader-hant is / in den tweeden Engelsen Oorlog / weder een Sterkte / met vier Punten / aldaer gemaekt: ten eynde om die / die 's Vaderlants ondergang sochten / geen voet tot ons bederf te geven.

Batacalo. Batacalo, van sommige ook wel doch verkeerdelijk) Matacalo genoemt / is al van outs een beroemde plaets geweest / daer ook de Nederlanders, op den 31. May, des Jaars 1602. onder 't Commando van den Generael Joris Spilbergen, d'eerste mael / om den handel des Caneels / quamen de voet aen Lant te setten. De Fortresse / door de Portugeesen gebouwt / is door den Heer Adam Westerwolt, in den Jare 1638. Lusitaen ontrukt / en na-derhant aen den Keyser van Ceilon geschonken.

Van Batacalo naer 't zuyden / worden langs de zee-kant / tot aen de Galjettis, weynigh Plaetsen van eenig belang bespeurt; echter slaet alles al-daer / gelijk als ook in de Galyettis, en op Dondery, Matura, Bellingamme, en soo voorts rontom op het Eyland Ceilon, de Nederlanders volkoment-lijk ten dienst; alwaer de onse / van d'eene Contreye tot aen de andere / vey-ligh konnen te Lande reysen: gelijk wy mede in de quartieren van de Galjettes, als ook van daer naer Dondery, en Mature, hebbende gedaen / soo doenmaels / in het Sevende Hooftstuk, is geseyt. Op Matura hebben de Nederlanders een kleyne beknopte Vastighept; besitten ook Bellingamme, of anders / de Roode Bay genoemt / van waer in vier uren tijds de Stad Punto gale kan worden bewandelt.

Galyettis. Dondery. Matura.

Belingamme,

De Stadt Punto gale is Anno 1640. onder den zegen des Alderhoogsten / en door het kloekmoedig beleit des Commandeurs Willem Jakobsz. Kofter, in Nederlands handen gevallen. Op den achtsten Maert geraekten Kofter met sijn kleyne Macht / onder des vyants Canon / in de Bay ten anker; landen / en tasten Gale soo kloekmoedigh / als hevigh aen; sloegh tegens de Maght /, die van Columbo, ter assistentie van de Belegerde / quam; kreeg noch drie kloeke Schepen / namelijk / Haerlem, Middelburg en Breda, tot secoers in de Bay / en 't volk aen Land; bonsden als doen met grof Canon soo lang / tot dat een loutere bres in 't Bol-werk van Sint Jago had-den gemaekt; daer op / door een bloedigh en hevigh stormen / Punto Gale den 13 Maert in onse handen verviel.

en Punto Gale.

De Stad / in / als ook aen de mond van een schoone vermaeckelijke Bay gelegen / wiert in dien tijd / dat wy ons aldaer bevonden / en ook noch 's jaers daer aan / seer versterkt; al-hoe wel Punto Gale alreets met loute-re Muuren / Wallen / Grachten / Bol-werken / Poorten &c pronkten / en van binnen met lustige Wooningen / trotse Gebouwen / schoone Put-ten / Lust-hoven / en fraeye Kerken / door de Portugesen te vooren ge-sticht / bevonden verciert te zijn; daer onse Nederlanders de selve nu al een goet getal Jaren gerustigh hadden bewoont.

De Bay van Gale is ruym / en seer bequaem om een goet getal Schepen te verbergen; doch in de mont / of het in-komen des selfs / leggen midden in het vaer-water eenige blinde Klippen / die de Bay gevaerlijk maken om in te komen; gelijk aen 't schoone Schip den Hercules, die daer op aen duysent stucken stiet / gebleeken is; tot dien eynde is een ervaren Loots

in

d stadt PUNCTO GALLE opt eylant CEILON

in Punto Gale geſtelt / om de gaende en komende Schepen uyt en in te looтſen : ook ſchiet de Zee / by 't waeyen van weſte winden / vry hol in de Bay / waer door de Schepen somwijlen niet weynigh ſlingeren. Geene Schepen / vrient noch vyant / konnen in deſe Bay ten anker komen / of moeten de ſterke Water-en Zee-kaſteelen / zijnde alle met zwaer metael Geſchut voorſien / ſeer dicht voorby paſſeeren. De Stad leyt 't meerendeel op een hoogte / en langs de zee-kant open ; weſende daer / door ſcherpe Rotſen / en 't ſlaen der Zee / genoegh bewalt : men ſiet ook aldaer op een louterе Klip het Wacht-huis / en het ſelve / even als op Columbo, met een hooge Maſt beſorgt / daer om hoog des Compagnies Vlag af-waeyt / als eenige ſcheepen worden in Zee geſien.

Buyten de Stad Punto Gale , als ook rontom de Bay en landwaerts in / worden ſeer vermakelijke Lantsdouwen / hoogh Gebergt / luſtige Vlakten / en pleyſante Wandel-wegen gevonden / de welke hier en daer / tuſſchen de Hoog-getopte Heuvels / Klippen en harde Rotſen / door uytgravingen en afſnydingen (die Gravettes worden genaemt) bequaem gemaekt zijn. De Landen en Dorpen / onder Punto Gale behoorende / geven de Compagnie geen kleyn gewin / hebbende meermaels / alleenlijk in de verpachting / over de vyftien duyſent Rijksdaelders 's Jaerlijks op-gebracht.

Het Twintigſte Hooftſtuk

Keyſers van *Ceylon*, of Koningen van *Kandy*; hare ſucceſſie, gelegentheyt; tijtel, &c. *Nederlanders* eerſte komſte en aen-was op 't Eyland *Ceylon*. *Cingaleſen* haer Dracht, Conditie, vreemde Coſtuymen, Huwelijken, Huys-houding, Geſlachten, en *Bramines*; *Ceylonſe* Pagoden op *Adams-bergh* en andere plaetſen. Afgoden, Huyſen, en Munt. Vruchtbaerheyt van het Eyland *Ceylon*. Canneel, hoe de ſelve waſt. *Ceylonſe* Elifanten; Apen, en Bavianen; hare beſchrijving.

Dus hebben wy kortelijk dit ſchoon Eyland om gewandelt / en de gelegentheyt van meeſt alle de Zee contreyen den Leſer vertoont ; die de Portugeſen wel eer in top van glorie / macht en heerſchappye (als Opper-dominateurs van Aſia) beſeten hebben ; doch weelde en voorſpoet maekt den Menſch hoogmoedig en ſtout ; inſonderheyt zijn geen kleyn getal Portugeſen met dien euvel beſmet / ſich door hun laetdunkentheyt hooger verheffende / als de verfoeyelijke nietigheyt van den Menſch verdient ; en dit baert nijd en wrevel in 't Volk / die met den hoovaerdigen moeten om gaen. De Chriſtenen / die van God den Heer willen geſegent zijn / moeten voor al de eer en glorie Gods betrachten / en yeder een wel doen; ook in andere Landen ſelfs de Heydenen vriendelijk bejegenen / toonende ware voorſtanders der Chriſtelijke liefde / trouw / en oprechtigheyt te zijn ; doch waer dat men dien zegen niet en betracht / daer komen alle voorſpoedige actien ſchandelijk te verſtuyven. God geve dat onſe Nederlanders in deſen / de Portugeſen niet komen gelijk te zijn / die den Inwoonderen

ren op Ceylon, al van outs te hart / te moetwillig en onrechtmatig hebben gehandelt; en dat sulks den toorne Gods / en haet des Volks verwekt / is naderhand aen dien Natie klaer genoeg gebleeken.

De Cingalesen, of Inwoonderen van Ceilon, leven rontom langs heen de Zee-kontreyen / en in des selfs onder-hoorige jurisdictien / stil en vreedsaem / onder de gehoorsaemheyt der Nederlanders; de andere landewaerts in woonachtig / zijn den Keyser van Ceilon, dat is den Coning van Kandy, onderdanig; die zijn Vorstelijk Hof noch tegenwoordig / in 't midden van het Eyland Ceilon, en binnen zijn Hooft-stad Kandy houd: levende noch ten deelen in onlust met de Nederlanders, soekende met haer geen vreede noch oorlog; immers was dit noch in mijn tijd alsoo: invoegen dat wederzyds Cingalesen en Onderdanen / malkanderen geen molest en quamen te betoonen.

Keysers van Ceilon, of Koningen van Candy, hare gelegentheyt,

Dog rakende dese onlust / en de gelegentheyt en toe-stand des Konings van Kandy met de onse / daer van sal dit weynige / ter verklaringe konnen dienstig zijn.

In verscheyde Coninkrijken was dit Eyland Ceylon alreede / van wegen des selfs inlandse beroerten en krijgen / verdeelt / toen de Portugesen de eerste mael / daer de voet en wapens bestonden aen Land te setten; doch behielt den Coning van Kandy de naem van Keyser of Opper-vorst. Geweldige Nederlagen hebben de Coningen / als ook de Keysers van Ceylon, in den Oorlogh nu en dan (door de kloekmoedigheyt van den Lusiaen beproeft; Kandy selfs is in diens macht / gewelt en heerschappye eenige tijd geweest: want zware oorlogen zijn menigte van jaren / tusschen de Portugesen en Cingalesen, gevoert.

Uyt ons Vaderland is den Heer Joris van Spilbergen de eerste geweest / die uyt den naem van hare Hoog Mogende / de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden / en zijn Princelijke Excellentie Mauritius de Nassau, (saliger gedachtenis) den Keyser van Ceilon met Brieven / Geschenken / en mondeling quam te begroeten.

Sijn aenkomst was in 't begin van Junius, des jaers 1602. komende met zijn Schepen in Batacalo ten anker: des selfs optrek / onthael / en verschijningen voor den Keyser / Princen / Princessen en vordere Grooten van 't Rijk / zijn wonderlijk en opmerkens waerdig geweest / gelijk in 't Journael daer van gedrukt / wijd-loopig is geschreeven.

✱ successie. Den Keyser die doenmaels regeerde / was Vinna Laderma Soria, (het welk verlosser des Rijks beteekende / of ook door voorigen yver en toedoen der Portugesen Don Jan genaemt) zijnde een Soon van Vinna Lamancia; die van krijgs-raed Keyser zijnde geworden / (door den eerst regeerenden Keyser listig ten Hoof gelokt zijnde) levendig tot den middel in de aerde begraven / en voort / door het gegooy van houte schijven / om hals geraekt was; het welk den jongen Prins Vinna Laderman Soria, door het behulp der Portugesen, tegens den moordenaer van zijn Vader / tot Overste Velt-heer zijnde geavanceert / kloekmoediglijk sogt te wreeken. Onderwijl maekten de Portugesen (hebbende Candy vermeestert) een Prins / uyt Coninklijk bloed geteelt; die / door hun toe-doen / in de Roomse Godsdienst op-gevoed zijnde / en in zijn doopsel Don Philippio genoemt was / tot Coning van haer voordeelig Conquest; het welk den Veld-heer Don Jan

of

of Vinna Laderma Soria, voort soo euvel op nam / dat Don Philippo door zijn belept wierd vergeven; en in zijn boesem / tegen de Portugesen, een onversoenelijke haet ontstak / verkrijgende voorts door schrander belept / de gunst der Hovelingen en des Volks soo tot sich / dat hem eerlang tot Kepser sag gekroont.

Straks wierden de Portugesen alle vriendschap ontsept / en op pene des doots belast / de conquesten / op 's Kepsers bodem gelegen / aenstonts te ruymen; daer op een groot Heyrleger t'samen gerukt hebbende / sag men eerlang den voorigen Kepser Raya Singa Adaskijns magt geslagen / verstroopt / en dien Tyran / door spijt en herten-leet / gesneuvelt.

Niet lange daer naer wierp eenen Janiere Wandaer sig selfs tot Coning op / zijnde Geheym schrijver van den overleden Raya Singa geweest. Desen met de Portugesen, (die in troebel water gaerne vissen) en met des selfs subjecten / namentlijk: de Coningen van Jaffanapatnam, Coia, Pannia, Batacalo, en andere aen-gespannen zijnde / quamen gesamentlijk met een verbaerlijke Heyr van hondert en veertig duysent mannen / ruym elf hondert Elefanten / en vijf-en-veertig duysent last dragende Ossen / ter baen; trokken naer Kandy, sloegen de magt des Kepsers; die het met weynig gevolg in de Wildernissen ontquam / daer sig met kruyden en wortelen voeden.

Nu meenden de Portugesen, als ook den Coning Janiere, het was gewonnen. De jonge / bruyne / verstandige Princesse Dona Cataryne, (zijnde een Kepsers Dochter / en in de Roomse Religie by de Portugesen op-gequeekt) haelde men aenstonts van Manate, daer sy te vooren was heen gevoert / tot Kandy heerlyk in; daer sy / tot Kepserinne zijnde gekroont / door Coning Janiere, van den Generael Pedro Lopes, ten Huwelijk wiert versoght; het welk hem zijnde geweygert / soo spant Janiere, om zijn leet op de Portugesen te wreeken / met den verdreevenen Kepser aen; t'saemen besluytende / alle de Lusitanen ten landen uyt te doenen: dit werk kreeg klem / en eerlang de Portugesen de snof in de neus / die Janiere verradelijk vermoorden.

Den Kepser Don Jan uyt zijn schuyl-hoek te voorschijn komende / kreeg / dewijl hy de Lusitanen door snoode verraders uyt maekten / alles weer lichtelijk op zijn hant; en daer op de Portugesen na-jagende / kregen die niet weynig de klop: den Generael Pedro Lopes, en Kepserinne Dona Cataryna wierden gevangen; de eerste stierf aen zijn quetsure / de andere troude met den Kepser / die nu wederom alles onder zijn heerschappy kreeg.

tZedert waren de Portugesen tot verscheyden mael / door de magt des Kepsers / jammerlijk gebeukt / en soo onthaelt / dat niet meer en lusten na Kandy op te treeken; dies dese Vorst Viena Ladarma Soria, of Don Jan, victorieus en gerust het Kepserrijk van Ceilon regeerden / toen (als verhaelt) Spilbergen voor sijn Throon verscheen. *Eerste komste der Nederlanders op Ceylon.*

Ongemeen wellekom was dien Generael by den Kepser; zijnde door de Landen van Batacalo, Vintana en Trinquenemale tot in Kandy, Coninklijk ingehaelt: heerelijk waren de Palinkyns, Draeg-zetels / en Elefanten verciert; en Kandy genakende / soud den Kepser alle uuren versche Victualie / Fruyten en Wijn; en ook Emanuël Dias, eerste Jongen van de Generael Pedro Lopes: en naderhant / door bysondere diensten / Groot Modeliar *Joris van Spilbergen word van den Keyser heerelyk ontfangen, Syn wedervaren.*

deliar van den Keyser zijnde geworden / met veel andere Portugesen, al Dienaers van den Vorst / en wel duysent gewapende Mannen / die / met acht Vaendelen / in verscheyde Natien / namentlijk Turken, Mooren en Cingalesen, bestonden: desen haelden (onder 't geraes van Trommelen / Pijpen en Schalmeyen) Spilbergen, en sijn aensienelijk Gevolg / heel vrolijk in; brachten hem in een voortreffelijk Logiment / daer alles / niet op de Heydense, maer Portugeese wijse / toe-gestelt scheen te zijn. De Admirael met drie gesadelde Paerden ten Hoof genodigt zijnde / verscheen eerbiedelijk voor den Keyser / die / in het wit gekleet / Spilbergen uyttermaten vriendelijk ontfing / nam de Geschenken heel gunstig aen; en die getoont hebbende aen zijn jonge Prins en Princesse / quam met Spilbergen in een vriendelijk gesprek; die des anderen daegs ten tweedenmael / voor zijn Majesteyt en den Raet verscheynende / den Keyser de vriendschap en assistentie van zijn Principalen / tegen alle zijne Vyanden / vol-mondig quam aen te bieden; daer op den Keyser den Generael om-helsende / al de Caneel en Peper schonk die vaerdig hadde: hebbende voorts den Staet en Conditie der Nederlanders verstaen / betoonde gantsch openhartig sijne genegentheyt tot onse Natie; gevende aen Spilbergen, en zijn Volk / een heerlijk Gast-mael: de Sael was met seer schoone Tapijten behangen; de Tafel / Spaense Stoelen / de Spijs en 't Musijk / verbeelde geen Heydense, maer Europische Gasterye. Spilbergen door den Keyser (tot een betooninge van de grootste eer die yemant kan aen-gedaen worden) door de Keyserinne Dona Catarijna zijnde gebraeht / vond deselve (als ook de jonge Prins en Princesse) op der Christenen wijse gekleet: daer zijn Majesteyt / uyt een gul hert / quam aen te presenteeren / dat soo wanneer de Heeren Staten / en zijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranje, geliefden een Vastigheyt op Ceylon te bouwen / dat hy selfs / met sijn Gemalin en Kinderen / waren genegen / de materialen op hare schouderen te torssen.

Vertrekt.

Dus groeiden / in dit voorspoedigh begin / de vrientschap wonderlijk aen: en vertrok Spilbergen met Geschenken / Brieven en groote reputatie. Maer Sebalt de Weert, Vice-Admirael van Wybrant van Waerwyks Vloot / niet lange daer na / een en andermael op Ceylon in Batacalo aen-landende / droegh hem soo onvoorsichtigh en onbescheyden by den Keyser en Grooten van 't Hof / dat hy / en meest al zijn Gevolgh / ter neder gesabelt wierden.

Komst van Sebalt de Weert, die van de Cingalesen, om sijne onbescheydenheyt, wort vermoort.

Dus kreegh de eerste vrient-en bont-genootschap geen kleyne krak; te meer / dewijl den Keyser Don Jan, of Vinna Ladarma Soria, niet lange daer na en leefde. Na zijn overlijden quam des selfs Stief-broeder Cenuwieraet, die met Dona Cataryna troude / het Keyser-rijk aen te vaerden; wiert op zijn Crooninge Camapati Mahadascyn genoemt: met desen wiert weder een nader unie en vast Verbond / door het beleyt des Koopmans Marcellis Boshouwer geslooten; doch door een gruwelijke moort der Portugeesen, aen d'onsen in Cotiar (die daer met 's Keysers consent een Sterkte meenden te bouwen) gepleeght / soo quam het gecontracteerde tot geen volkomen effect succedeeren.

Ondertusschen was Anno 1613. de Keyserinne Dona Cataryna gestorven. Tot het Jaer 1632. leefde den Keyser Cenuwieraet, en quam zijn jongste Soon (die de naem kreegh van Raya Singa) in zijn plaetse te succedeeren.

Dese

Defe jonge Vorft hem door de Portugefen misleyd / en qualijk gehandelt fiende / verfoekt en krijght de Nederlanders tot hulp / die door het wijs belept van den Heer Admirael Adam Wefterwolt, en de Vice-Commandeur Willem Jacobfz. Kofter ; met de Ceylonfe Majefteyt / den 23. May. Anno 1638. tot voortfettinge van den Handel / en afbreuk van den gemeenen vyant / den Portugeefch, gefamentlijk een vaft Contract befloten. Aenwafch der Nederlanders op 't Eyland Ceylon.

Zedert zijn de Portugeefen, door de voorfpoet der Nederlandfche Wapenen uyt Caleture, Punto Gale, Columbo, Negumbo Manare, Jaffanapatnam en Trinquenemaele, gedreven. De vrientfchap / tuffchen den gemelden Keyfer Raya Sinha, en de Nederlanders, continueerden wel een goet getal van Jaren; doch niet foo beftendigh / of nu en dan quam al een donkere wolk van onluft / tuffchen de beyde Natien / de onderlinge vrientfchap ftooren; en floeg de Ceilonfe Majefteyt dan al te voorbarig de handen aen 't Moord-geweer; gelijk aen den boven-genoemden Commandeur Kofter gebleeken is: die / niet lange na zijn kloekmoedige verovering der Stad Gale, in zyn vruchteloos wederkeeren uyt Kandy, daer hy iet billijks verfocht / onderwegen met vier van zijne Lijf-fchutten / door Rayas volk / verradelijk wiert vermoort. En befpeurde men voort de ongetrouwigheyt des Keyfers / en deffelfs kleyne genegentheyt tot de onfe; dien hem nochtans het veroverde Trinquenemale, en 't gene daer onder hoorden / als ook de Landen van het geconquefteerde Gale, en Mature, met alle deffelfs Inkomften / gefchonken hadden. Echter beftonden zijn Majefteyts Lafcaryns, op d'onfe te plonderen en te ftroopen: betoonden den Portugeefch toegedaen / en de onfe vyandigh te zijn; durende defen onluft tot Anno 1649. als wanneer door een kleyne Bezending / en Schenkagien aen dien Keyfer / de kleyne vrientfchap wederom eenigfints begon te leven. Naderhant is / door het wijs en voorfichtig beleyt van den beroemden Heer Geraert Hulft, die met een Helden-moet de Stad Columbo aenving te belegeren / de onderlinge vrient-en Bont-genootfchap wederom hoogh in top geftegen.

Doch defen Heer / in de Belegering gefneuveld / en de Stad / met koften van feer veel Chriften-bloet / in onfe handen gevallen zijnde / quam zijn Majefteyt / 't gene de onfe door eygen Wapenen hadden geconqueftéert / als hem toehoorende / fcherpelijk te pretendeeren ; waer uyt dan zedert nieuwe onluften ontftonden / die tot dadelijkheden uytgeborften zijn. Doch naderhant / d'een noch d'ander den Oorlogh foekende is dit werk dus pruylende gebleven ; en duerden noch / als wy ons op Ceilon bevonden ; doch (als verhaelt) bezat yder zijn Landen in ruft en vreede : komende wederzijts Onderdanen malkander in geenen deele te beleedigen; invoegen de Nederlanders heel vreedfaem hare voordeelige Handel-plaetfen / en fterke Fortificatien / op Ceilon bezaten.

Den Keyfer Raya Singa was nu al redelijk hoogh van Jaren: fchreef fomwijlen aen d'onfe om eenige Rariteyten van kleyn belang ; die den Heer Gouverneur Adriaen vander Maiden , als ook den Heer van Goens; hem gunftigh ter hant befchikten. Zijn Tytel was Raya Singa, Keyfer van het Eyland Ceilon, Konink van Kandy, Zaitavaca, Cota, Danbadaon, Amorayapore, Jaffanapatnam; Prince van Ove, Mature, Dinavaca, de vier Provintien; Groot-Hartogh van de feven Provintien; Grave van Cotiar, Batacalo, Vitana, Panoa, Putelaon, Bellingamma, Gale; Marquis van Dura- Tytel van den Ceylonfen Keyfer.

Duranura. Ratemira, Tinipana; Heer van de Havenen van Ceylon, den Peerl-visschery, en van de Gulde Sonne.

Syn Hof, De Vorst houd somwijl elders/ maer meest in Kandy, een prachtig en seer aensienelijk Hof; gelijk als die geene getuygen/ die daer in dienst
Beampte. der Ed: Maetschappye zijn geweest: hy heeft een goet getal hooge Beampte/ die Apahamy, en Land-drosten/ en die Dissaves worden genoemt; sijn Capiteyns werden Modeliars, de Sarjants Hataties, en de Soldaten
Cingalesen, haer dracht. Lascaijns geheeten. De Cingalesen, of Ceylonnesen, zijn meest altemael zwart van huyt/ kleyn van statuer/ vriendelijk van wesen; gaende doorgaens tamelijk wel gekleet: die van vermogen zijn/ dragen roode Rowaense Mutsen/ of andere van die koleur op het hooft; doch de eerste worden by hun als iets van groote waerde geacht/ en in haer taele Toppi Honday genoemt; steekende op hun blanke vel niet weynig af. De Mannen dragen het Hayr doorgaens kort af-gesneden; en de voornaemsten een witte Cabay, of Rok van Zijde/ Bloem-werk/ of wit Catoen gemaekt/ met een kleet om de middel gewonden/ het welke/ tusschen de beenen doorgeslagen/ sy broeks-gewijs versekeren: doch de andere van de gemeene slach/ loopen meest naekt/ als dat met een Catoen Lywaet kleetje de schamelheyt dekken, sommige dragen ook wel een kleyn Wambis/ met korte schootjens/ na d'Europische wijs/ en een Crits of Pook op de zijde/ welkers heghten met Goudt/ Yvoor of andere stoffen zijn in-geleyd: de door-geboorde Ooren pronken met goude Ringen/ en edel Gesteent: of die van gemeene conditie zijn/ met iets van kleynder waerden. De Vrouwen en jonge Dochters gaen met het boven lijf naekt/ en met haer Borsten t'eenemael bloot/ en/ even als andere Indiaensche Vrouwen/ slechts met een kleetjen om't onder-lijf gewonden; voorts bloot hoofts en bloot voets/ het lang en git-zwart Hayr om 't achter-hooft huyfs-gewys geslingert: sommige weten ook (daer in de Portugaelse Vrouwen na-bootsende) sig selfs met aengename lokjens te vercieren: de Rijken dragen ook wel hals-banden van Gout/ of slegter stoffen/ om haren hals; vercieren ook ooren en vingers/ ja selfs somwijlen teenen/ met Ringen van soodanige materialen/ die hun staet en waerdigheyt komen te verbeelden: zijnde meest altemael geproportioneert/ maer zwart van leden.

Conditie, De Cingalesen sijn van naturen doorgaens konstig en schrander: blijkende sulks aen haer roem-waerdige Meester-stukken/ in 't maken van Wapens/ Spietsen/ Critsen/ en duysent andere moye dingen. Sy sijn ook rat/ geswint/ en vaerdig/ om in den Oorlog tegen den Vyant aen te gaen: ook stoute Helden op een verwonnen Man; en selfs in de minste moeyelijkheyt/ niet veel te betrouwen: beminnende de ledigheyt/ luyheyt/ wellust
Vreemde Costuymen, en het genot van veele Vrouwen; dien sy malkanderen ook wel gewoon sijn by te setten/ wanneer den Man van huys/ of ergens op een tocht vertrekt; op dat soodanig een vrient/ de Manne-plicht aen de kort-hielige mag betoonen. Wil ook den Man een over-komende Vrient/ of oude kennis/ ter deeg/ en ondieft (op sijn manier) onthalen/ soo schenkt hy hem/ voor een nachjen of twee/ de soetste van alle Vrouwen; die met dese goethertige vrienden tot voldoeninge van sijn lust/ naer eygen wel gevallen mag leven: Dit euvel onthael word ter gelegener tijt/ in vergoedinge/ wederom aen den Man op een gelijke wijs vergolden; gelijk my sulks van geloof weerdige

dige

dige is verhaelt: komende door dit schandelijk misbruyk geen kleyne ongeregeltheden / bloet-schanden / en diergelijke verschrikkelijke sonden / onder de Cingaleesse Heydenen te geschieden.

Sy trouwen heel vroegh. De Dochters zijn (insonderheyt soo die niet arm / en wat mooy zijn) gemeenelijk / eerse tot kinder-teelen worden bequaem gekent / de Maegdom al quijt; daer van de Mans-persoonen / die met de selve trouwen / voor al soeken verseckert te zijn. Dus worden alhier getrouwde Vrouwen / van tien of elf Jaren gevonden. De Ceremonien in het trouwen / zijn van weynig belang; en komen die door den Bramine, ten over-staen van de Vrienden / en voor den Afgod / te geschieden. De Rijken houden een Gastmael / durende somwijl drie a vier dagen; daer in geen delicatessen / vermakelijkheden / noch koddige dansserijen worden vergeten. De arme Dochters raeken beswaerlijk aen den Man / soo niet door eenige van de Vrienden een kleyne Dote, of uytset (die de Maegden hier gangbaer maekt) by goede bekenden / voor haer word uyt gemaeckt. Dus hebben de Rijken alhier / gelijk elders veel voor uyt. In hun Bruyloften en Maeltijden / weten de Vrouwen en Dochters / de spijs tot delicaet voetsel / en smaeckelijk te bereyden; insonderheyt de soodanige / die wel eer by de Portugaelse vrouwen ommegang hebben gehadt. Sy weten de Hoenderen (van de welke dat men op sommige plaetsen de 25. voor een Rijksdaelder koopt) seer wel te kooken / te stooven en te braden. Haer Broot is Rijs in Water gezoden: sitten op Matten / met de beenen onder het lijf / en eeten aldus op d'aerde neder. Haer Tafel-laekens / Tiljooren en Servetten / zijn Bladeren van Indiaense Vijge-boomen; die een Mans lengte groot / seer sindelijk zijn van stof / en in overvloet door gantsch Indiën worden gevonden. Drinken ook (in hare grootste vrolijkheyt) geen / of immers seer selden sterken drank; en maer alleen Water uyt Gorgeletten, of lichte Water-kannen / van aerde met een tuyt gemaekt / daer 't Water seer koel in blijft; dan setten de tuyt niet aen den mont / maer gieten de vocht van om hoog en al spuytende / in de wijt-opgesperde keel: willende met malkanderen op geen andere wijs drinken. Yder staet en stemt besonder op sijn Geslacht / Handtwerk en Wetenschap; en dit is hun dienstig: want niemant en mag van het eene Ambacht in het andere over gaen. De soons die moeten ook in het beroep van haer vaders continuëren / schoon al was het selve noch soo veracht en slecht. De soonen van Wevers moeten Wevers; die van Snijders / Snijders; en die van Smits / ook al haer leven aen 't Aenbeelt staen. De Boeren en Lantbouwers Bellali genoemt / zijn naest de Bramines, op Ceilon wel 't meeste geacht; en worden veel hooger dan d'andere Ambacht-luyden geëstimeert: gaende met een fijn kleet om de middel / en vorder naekt: veele zijn Christenen / en besitten fraye Wooningen en gezegende Landerijen. Sy dorschen het Graen met Ossen / die (na de maniere der Kinderen Israëls) ongemuylbant zijn. Sy weten de Boter met stokjens als kruycen gemaekt / die sterk omdraeyende / uyt te karnen: brengen de dikke Melk en Room / in witte gesuyverde / leere sakjens te koop: gaende in manierlijkheyt veel andere Castens op Ceilon te boven; doch trouwen veeltijts desselfs Nichten en Neven aen malkander: immers in 't Huwelijk / worden altijt die van de selfde Neeringe zijn afkomstig opgesocht.

Huwelyken, Bruyloften, Huyshouding, Geslachten, Boeren, hunne groot-achting op Ceilon.

Water Hout en Palankyn-dragers.

Het Geslachte der Water- en Palakyn-dragers / Hout-kappers / en diergelijke / worden gemeenelijk Chavias genoemt: zijn doorgaens redelijk kloek en sterk: weten yemant met lange Bamboesen / in fraye Draegh-zetels / door 't Lant / wel 20. of 30. Mijl weegs / in weynig uren / op haer schouderen voort te torssen. Echter zijn die van dien laetdunkenden aert / dat sy niemant gaern / als die sy meenen wat groots te zijn / aldus ten dienste staen.

Rechts-geleerden, en Medecyns.

Men vint 'er ook schrandere Rechts-geleerden / Medecijn-meesters / Chyrurgijns / en Barbiers; doch hebben de Genees- en Heel-meesters / weynig kennis van d'Anatomy, en der natuerlijk / on-natuerlijk / en tegen natuerlijke dingen; 't welk nochtans de gront-steen van hun gebouw moet zijn: steunende dese hare voornaemste wetenschap op de ondervinding: bestaende haer Medicijnen uyt versch-geplukte Kruyden en Bloemen; daer van sy Dranken / Stovingen / Pappen / en diergelijke / weten toe te stellen.

Negotianten.

De Geslachten / Chittys genaemt / handelen in Catoene Lijwaten / en andere koopmanschappen. De Carreas, en Mockuas, zijn Visschers; de Nallovas zijn Slaven / en Knechts der Boeren: zijnde kladdig en morssig: doende vuyl en verachtelijk werk; doch de Parreas zijn noch wel de aldervuylste: dragende alle vuylighe yt weg; en eeten selfs / 't geen onreyn van anderen wort gekeurt. De minste Geslachten zijn genootsaekt / die van een meerder Beroep afkomstig zijn / d'eerbiedigheyt te betoonen. Sommige Cingalesen weten met alderhande gespeel / op Trommen / Beckens / Horens / Schalmayen en Fluyten / als ook met danssen en springen / en duyvelsche guychelaryen / de kost te winnen. De Vrouwen en jonge Dochters springen / danssen / en speelen ook om gewin: haere galjaerde actien / en seer vreemde kalver-sprongen / met soo weynig bedekte leden / zijn meer verfoeylijk / als betamelijk: weten sig ook / in de betooninge van haer kunst / gesvvindelijk om te draeyen.

Speelders, en vrolyke Tytverdryvers.

Vorder zijn de Cingalesen, die nog onder 't Heydendom zijn / Afgodendienaers: haer vergapende aen de verblockte Leere / en uytterlijke modestie der Bramines, of Bragmannen; dat haere Priesters en voorgangers / in 't stuk der Religie / zijn. Dese Bramines stellen haer zedigh / en seer manierlijk aen: onthouden haer / voor het volk / van sterken drank / wasschen haer dikwils. Vele der selver zijn / door Godes genade / tot het Christendom gevordert. d'Andere vieren de Wetten van Pitagoras: worden luxurieus / en uytermaten onkuysch bespeurt; doch evenwel voor de weetgierigste en verstandigste gehouden. Al dese Heydenen zijn seer superstitieus: beminnende de Afgodery / en Duyvel-dienst: zijn al mede Daghverkiesers / om iets te beginnen; sig selfs aen goede en quaede Teekenen komende te vergapen. Die dan de alder-devotigste caste zijn / sullen niets dooden / dat leven ontfangen heeft; en voor al geen Buffels / nog Koeyen: niet alleen om iets groots / dat sy van dese Beesten / gevoelen; maer ook / om dat die voor hun ploegen en dorschen / en Boter en Melk verschaffen; te meer / dewijl sy vastelijk komen te gelooven / dat de Zielen van hare Voor-ouders en Vrienden / die gestorven zijn / in Koeyen / Ossen / Buffels / en diergelijke / zijn over-gegaen; die sy daerom niet gaerne steuren / of eenige moeyelijkheyt aen-doen. Sy houden veel van een Afgodt / dien sy

Bramines.

Afgoderye der Cingalesen.

Jacka

Jacka noemen / en van klap / een Mans groote / gehoornt / swart / en afschouwelijk is gemaekt. Sommige bidden van hout / of klap gemaekte Elephants-hoofden aen: op hoope / door sulks verstant en wijsheyt te bekoomen. Veel kostelijke Pagoden worden op 't Eyland Ceilon gesien: de voornaemste worden met Bedevaerden / heel superstitieus besogt. De grootste van 't Land besoeken / als heylige devotarissen / eene der hoogste Bergen van Ceilon: dien ik van verre hebbe gesien / en van d'Inwoonders Pico d'Adam, of de Berg van Adam, wort genaemt; daer Adam (nae de meening der Cingalesen) op soude gewandelt hebben; ook drijven de sommige / daer het Paradijs geweest te zijn: trekkende derrewaerts heen in Pelgrimagie; op diens Hemel-hooge spitse men segt een Pagode / met altijt brandende Lampen / word gesien: als ook een Steen / daer noch de groote van Adams voet is in-gedrukt gebleven. Den Keyser / wil men / dat nog de forme / van desselfs wonderlijke groote / binnen Candy bewaert. Wel eer was in de Pagode op Adams-berg (gelijk men omstandig weet te verhaelen) een tant van een witte Aap te sien: zijnde het grootste Heyligdom der Cingalesen; daer aen dien Tant-aert haer uytnemende quamen te vergapen. De Pagode selfs ontfing veel schoone Geschenken / Inkomsten en Waerdigheden; al om iet heyligs / van dese Goddelijke Ape-tant / te verkrijgen. Wonderlijke Mirakelen quaemen door dit Heyligdom te geschieden; doch 't selve eyndelijk door de Portugesen (die aldaer meenden een groote schat te vinden) zijnde gestroopt / verbranden den Zimme-tant / schoon de Heydens een groote somme gelts daer voor aenboden. In Vintane word ook een weytse Pagode gevonden; die tamelijk groot en hoog / als een Piramide / met sijn vergultsel / en weytsen Afgod / pronkt: ook tusschen de Galjettis en Batacalo, op Trinquenemale, en andere plaetsen. Sommige van hare Afgoden staen recht over end / met een opgeheven arm / en Sabel in de vuyst / om yemant een wakkere klink te geven. Andere zijn op een andere wijse / en ook eenige seer monstreus gemaekt. Sy vercieren veeltijdts den Afgod met Bloemen en Roosekranssen; en vergaderen in een korf / 't geen sy het Gedrocht op offeren: versoekende / in voorvallen van siekten / of andere ongelegentheden / een vaerdig ontset. Sy vallen gemeenelijk voor den Afgod plat ter aerde neder: verheffende hare handen boven het hooft / als sy hare Gebeden doen. De Cingalesen hebben ook hier en daer weytse Kloosters / met Galderijen en kamers; en daer in hun Geestelijke. Dese Monneken gaen met geele kleederen / kale geschoore koppen / en met een Zon deksel boven het hooft: doen somwijl Processien / of Omgangen. Den oppersten Abt word op een fraye vercierden Elefant / met een lustigen treyn van Speelders / Danssers en Dansserinnen / ten toon gevoert; daer in de jonge Dochters / slechts met een licht kleetjen om 't onder-lijf / haer Meester-stukken langs straet betoonen. Veel andere grillen komen sy / in haer Religie en Godsdienst / te bedryven. Sommige bidden ook Crocodillen / Slangen / Tygers / Apen / en Babianen / en veel andere Monsters aen. Yder leeft evenwel / in het stuk van de Gods-dienst / na sijn eygen gevoelen en welgevallen; soo dat door yver der Portugesen, en naderhand van de onse / veel duysend tot de Roomse / en ook gesuyverde Gods-dienst / zijn gebracht.

Adams-berg, op 't Eyland Ceilon.

Pelgrimagie der Inwoonders, derrewaerts heen.

Pagode op Adams-berg.

Zimme-tant.

Andere Pagoden op 't Eyland Ceilon.

Afgoden.

en hoe geeert.

Geestelyken, hare Processien.

De Huysen der Cingalesen zijn wel van een lichte stoffe / als Indiaens Huysen.

Riet-werk; maer echter doorgaens konstig en fraey met beknopte vertrekken/ deuren en vensters gemaekt: sy zijn sindelijk en vry net in haer huys-houding: veelen bereiken een hoogen ouderdom; levende sommige tot haer 80/90/ende meerder jaren. Haer dooden worden van oude vrouwen beweent/ begraven; of die wat aensienlijk zijn/ tot assche verbrant.

Ook worden Cingalesen gevonden/ die door yver en vlijt der Mooren, de Mahometaense Religie hebben aengenomen. Veel Mooren, en die van Turkse afkomst zijn/ mitsgaders andere, buyten-landse Volken worden ook op Ceylon gevonden.

en Munt. Hare voornaemste Munt bestaet in silvere Laryns, doende 't stuk tien stuyvers; als ook silvere en goude Fanums; doch de goude gaen meest in zwang: en zijn/ dewijl sy niet meer als vijf stuyvers het stuk doen soo kleyn/ dat qualik konnen gehandelt worden. Dese Laryns of Fanums, als ook de goude Pagoden, of Moorsse Ducaten, zijn op de kusten van Malabar, Choromandel, en op 't Eyland Ceylon, het voornaemste gangbaer geld: anders zijn ook de Spaense klupten (die Paternosters worden genoemt) kopstukken/ en diergelijk Hollants geld op Ceylon, Choromandel, en elders/ redelik wel gewilt.

Vruchtbaerheyt van 't Eyland Ceylon. Nu/ wat vorder het Eyland Ceylon belangt: het selve is overvloeyende van alderhande zegeningen voor 's menschen leven: de Hoenderen/ Herten/ Pauwen/ Duyven en wilde Swijnen; als ook Ossen/ Koeyen en Buffels/ zijnder in groote meenigte; en schoone Rivieren worden aen veele Plaetsen gesien. Sommige willen ook dat in de Bergen/ die ontrent Candy gelegen zijn/ Mijnen van Gout/ Silver/ Metael/ en andere Matrialen/ te vinden zijn: ook eenige soorten van Edel Gesteente: doch wel insonderheyt van Robijnen/ die (gelijk als ik selfs hebbe gesien) op Ceylon in overvloet te bekomen zijn. Ook heeft men aldaer seer schoon Chrystal. De Vruchten/ Fruyten/ Gewassen/ &c. zijn Meloenen/ Pompoenen/ Water-Lymoenen/ Ananassen/ Oranjen/ Lymoenen/ Cytroenen/ Bananas/ Coques/ Manges/ Cajouwen/ Granaet-appelen/ Druyven/ Patatten/ Suyker-riet/ Betel/ Areek/ Lange Peper/ Look/ Ajuyn/ Gember/ Cardemom/ en Tabak; ook word 'er Zyde/ Catoen/ en andere stof tot kleeding gewonnen: En geven de Landeryen daer benevens Honig/ Melk/ Boter en Rijs. De Zee en Revieren verschaffen goeden Visch. Doch dat Ceylon insonderheyt door de Wereld beroemt/ en by een yder aengenaem maekt/ is/ dat aldaer in de Wildernissen/ geheele Bosschagien Caneel-

Caneel, en hoe de selve wast. boomen worden gevonden. Wy sagen de selve/ en bevonden die byna den Oranje-boom gelijk te zijn; doch des selfs stam en takken zijn fijnder/ min knobbelachtig/ en recht-opgaende; de bladers gelijken byna die van de Lauwrieren: des selfs bloesem is wit/ en van een seer aengename reuk; daer van een vrugt voort-komt/ die den Olijf in groote gelijkt: van 't welk d'Inwoonders een Olye maken/ die seer Medicinael bevonden word. De Vrugt wort ook van de Meerkatten/ Apen en Vogels/ voor spijse geplukt; of op der aerde vallende/ komen weer jonge Caneel-boomen van de selve op te schieten/ die bequaem zijnde geworden, soo kapt men de oude boomen onder de voet/ om ruymten aen d'andere te verschaffen. De boom heeft een dubbele schors; de buytenste is seer dun/ en wort afgepelt; en dan de binnenste/ namentlijk de Caneel/ aen lange strooken van de boom af-

ge-

geſchilt; die in de Zonne gedroogt / ſich ſelfs dicht in malkanderen rolt: krygende een ros-verwige coleur. Wy uyt nieuwsgierigheyt / de Caneel van de Boom afſchillende / vonden de ſelve glibberig / vet en groen / en ſonder of immers weynig reuk of ſmaek. De geſchilde Boom heeft ſomwijlen wel twee of drie jaren van nooden / eer weder de nieuwe ſchil van Caneel verkrijgt; en ſchijnt (gelijk niet vreemt is) eenigen tyd te treuren / doch bekomt eyndelijk wederom ſijne voorgaende eygenſchap. Tuſſchen Punto gale, en Negumbo, valt de ſuyverſte en alderfijnſte Caneel: alwaer de Boomen / aen veele plaetſen / by duyſenden / ende met geheele Boſſchagien / in het Wilde groeyen. De Caneel wort in ſoorteringe driederley gereekent; namentlijk / de fijnſte / die van middelbaer ſlag en grove / die van de oude en groote Boomen wort geſchilt; en dan noch de Wilde / die ook op Malabar wort gevonden. d'Inwoonderen maeken veeltijts haer wooningen van het hout des Booms: dat ook tot brand-hout gekapt / in 't branden heel lieffelijk ruykt. En ſchoon den Caneel tot in den derden graet / heet in krachten beſpeurt wert; ſoo komt echter uyt de zappige wortel niet alleen een welriekent water / maer ook een ſoorte van Camphert voort. d'Inwoonderen weten ook de groene ſchorſe / namentlijk den Caneel / ſeer konſtig en wonder ſubtijl / in koffertjens / kasjens en ook in ſtokken tot Rottingen / in te leggen / gelijk als my op Ceylon een Caneel-Rotting wiert vereert / die met een fijne Caneel ſeer konſtig was bekleet.

Onder de Dieren / die in Ceylon in de Wilderniſſen worden gevonden / zijn de Elefanten wel de voornaemſte / daer van de ſchoonſte en verſtandigſte van de heele Werelt / op dit Eyland worden gevonden. Ceylonſe Elefanten hoedanigheyt.

Ik heb de ſelve ongemeen groot op Mature, de Galyettis, en ook in Punto gale, geſien: ook hoe de ſelve / met een wonderlijke behendigheyt / allerley ſwaer en moeyelijk werk / gelijk in Holland de Paerden / wiſten uyt te voeren. d'Elefanten uyt andere Landen / betoonen deſen (gelijk men ſeggen wil / neder-knielende) de eerbiedigheyt. De Koningen van Ceylon, van Arrakan, Pegu en andere / hebben al van outs de Elefanten in hare voornaemſte Oorlogen gebruykt. Blanke Zabels waren aen haren ſnuyt / en houte Kaſteeltjens op haren rug gebonden / daer wel vijf a ſes mannen met ſpietſen / met roers / en ander geweer / in konnen ſtaen: wiſten hare vyanden te verſtroyen en in confuſie te brengen: doch verſchrikten lichtelijk voor het vuur. Sy zijn by de Vorſten van Aſia hoog geacht. Haer grootheyt / leerſaemheyt en behendigheyt / vertoonen den menſch de groote wonder-werken Godts: ſy zijn eergierig en ſeer verſtandig. De wijfjens (ſegt men) zijn de Maent-ſtonden onderworpen: en wort gelooft / dat noyt in yemants tegenwoordigheyt komen te verſamelen: dat ſy wel twee jaer / of meer dragen; en wel hondert en vijftig jaren konnen leven. Haer huyt is ſchrompeligh / hart en vael. De ſommige zijn wel 9. of 10. voet hoog. Sy hebben ſeer groote oor-lappen; en om te knaeuwen / vier tanden in den mond / behalven de twee grooten / die ſoo verre ten mont uyt-ſteeken / en uyt louter Yvoor beſtaen / daer ſoo veel fraye dingen van worden gemaekt. De Neus beſtaet in een louter ſlinger / of lange ſnuyt / die ſmal / ſchorachtig / en aen ſijn eynde een opening heeft / de welk inwendig glad en glibberig wort bevonden; gebruyken die in de plaetſe van een hand; wetende niet alleen Rijs in water / tot klompen gezoden / ende

Palmeer en Pisang-boomen, het welk haer voedsel is; maer ook selfs de vochtige spijs, daer mede aen haren mond te brengen: sy weten ook met haer Snuyt de Packen en Goederen, daer het behoort, te dragen, en ook een Man of Vrouws-persoon behendiglijk van der aerden op te nemen, en, daer 't hun belast wort, op een geestige wijse, wederom neer te setten. En wederom, als yemant in Indiën wort ter dood veroordeelt, en om zijn straffe door den Elefant te ontfangen, op een ruymte aen een lang touw gebonden is, op het aenhitsen van den voerman, den misdadiger op de tanden te neemen, om hoog te werpen, en die nedervallende, vaerdig te pletteren en met de voeten te vertreden.

Sy weten hare beschimpers, met een vuyl stinkent water, dat sy met de snuyt in de mont te steeken, ophalen, schandelijk en bespottelijk te bestruyven. De wilde Elefanten doen op Ceylon seer groote schaden, aen boomen en planten, en dooden veel menschen; tieren en baeren en houden een wonderlijk huys. De Reysigers maeken in het vernachten, groote vuuren, of slaen in de marsch op trommels en bekkens, om dese verschriklijke wan-schepsels te verschrikken. Naest eenige jaren hebben de Nederlanders de Elefant-vangst ook by der hand genomen, ende met goet succes de selve dus verricht: Sy trekken met eenige hondert mannen, medenemende eenige tamme Elefanten, touwen, koorden, houweelen, schoppen en spaden &c. na de vang-plaets, besetten aldaer een goet gedeelte van de Wildernis, met pael werk en vaste bescheeringen. Dese betuyning is in sijn beginsel heel wijt, en soo te met nauw toegaende, eng aen sijn eynde; en met val-deuren tot verseekering van de wilde Elefanten, bequaem gemaekt. Groot getal Jagers weten dan met een groot geschreeuw, en door het slaen op trommels en bekkens, de wilde Elefanten in dese betuyning te jagen, en in de engte met strikken en koorden, ook door het behulp der Tammen in haer gewelt te bekomen, en metter tijd tam te maken.

Sy leiden een wilde Elefant dagelijks tusschen twee Tamme ter wasch-plaets heen; en wil hy geen deeg, soo steeken de tamme Elefanten hem met haer tanden wel degelijk in zijn huyt, tot dat hy gedwongen word. De onse doen groot gewin met dese Beesten; dien niet alleen selfs gebruykende; maer ook verkoopende aen de Mooren en Persiaenen. Beswaerlijk zijn sy van Land aen Boort te krijgen: Vlonders, Syampans, en Barken, worden met groente bestroopt, of met de takken van de Palmeer beleyt; dewyl sy anders niet lichtelijk over bruggen en Vlonders te krijgen zijn. Aen 't schip genadert zijnde worden geblint, ende met sterke zeelen, die de groote van haren geheelen onder-buyk beslaen; en voorts met Takels, door een goet getal Boots-gesellen, met de Spil over gewonden en in 't scheeps-ruym geplaetst. Sy konnen wel swemmen, en weten de Snuyt boven het water te houden: wassen haer gaern: toonen hare gezwintheyt met snel loopen: leggen sich ook als andere beesten neder: wentelen wel een keer rontom, en weten heel vaerdig wederom op te staen: zijn van een kind te gebieden; doch willen gepresen zijn. Niemant behoeft haer te verachten of te bespotten dat sy het hooren, soo die niet wil gegroet zijn dat met de neus in het voet-zant stuyft. De Voerman sit schrylings op den hals van 't Beest; en weet het selve met een kleyn haeltjen, daer sy achter de ooren mede geprikkelt worden, gemakkelik te bestieren. In Arra-

kan, Pegu, en andere Plaetſen / reyſen d'aenſienlijke Perſonagien op Elefanten / om hun heerlikheyt en ſtatie te vertoonen: hebbende tenten op haren rugge / daer dees Edelen ſeer gevoegelijk in konnen ſitten en leggen / ſlapen / eeten en drinken.

Groot getal Apen / Meer-katten / en ſnoode Simmen / worden ook in de Boſſchagien van Ceylon gevonden; die (wanneer wy uyt wandelen gingen) ons met haer koddige potzen en loutere ſprongen / een groot vermaek aen-brachten. Sy nemen de Jongen ſeer geeſtig op haren hals / en weten met de ſelve (ſonder dat ſy die laten vallen) heel vaerdig van 't eene geboomte op 't ander te ſpringen: ſoo dat ſy de wegen / voor den wandelaer / ſeer vermaekelijk maeken; doch doen groote ſchaden aen Boomen en Vruchten. Sy plukken Kokes-nooten van de boomen / drinken het zap / en eeten de pit daer uyt / en werpen 't overſchot op de Reyſigers neder: drinken ook d'uytgetijfferde Zury uyt de Bamboeſen, die tot dien eynde om hoog aen de boomen zijn op-gehangen. Men vangt haer met Klappus-nooten, daer in een kleyne opening / en de pit van binnen los-gemaekt zijnde; ſoo komt den Aep / en ſteekt om iets van de pit te krijgen / de poot in de neut; doch dan vallen de Swarten toe / en vangen de ſelve; dien ſy dikmaels door veelheyt / aen d'onſe voor twee ſtuyvers 't ſtuk verkoopen. Apen.

Wonderlijke fabulen en grillen weten ſommige Indianen (die de Apen gelijk iets Goddelijks komen te eeren) van de ſelve aen den dagh te brengen / en met een gefronſte tronp te verhalen.

Sterke Satirs of Bavianen, worden ook op Ceylon gevonden; die van de Indianen gemeenlijk Orang Oetangs, ofte wilde Boſch-mannen worden genoemt. Sy zijn in groote geſtalteniſ en verſtant / den menſchen by na gelijk; doch hebben den rug en lendenen met een hayrige huyt bekleet / voor kael; en de wijfjes met twee uytpuylende Mammen ontrent de borſt; ſy hebben het aengeſicht ruygh met een platte ingedrukte neus / en ooren gelijk een menſch: zijn doorgaens ſterk van Spieren en ſeer gezwint / ook ſtout: want ſtellen haer ſelfs tegens gewapende mannen te weer: ſy zijn op de Vrouwen uytnemende verſlingert / die op Ceylon van wegen dees Orang Oetans, door de Boſſchagien gaende / niet ſeeker en zijn; vreeſende van de ſelve ſchielijk beſprongen ende verkracht te ſullen worden. Met ſtrikken gevangen / en tam gemaekt zijnde / worden geleert op d'achterſte beenen te gaen / en met de voorſte (die gelijk handen zijn) veel konſten en ſelfs huys-werk te doen / de glaſen te ſpoelen / te ſchenken / het ſpit te drayen / en diergelijke; paſſende ook / als kans ſien wat te raeken / om insgelijks aen een goet klupſjen hun poos te roer te ſtaen. Wy ſouden hier vele wonderlijke actien / die ſoo nu en dan aen de Meerkatten / Apen en groote Simmen hebben geſien / den Leſer weten te verhalen; maer tijd en moeyte ontſiende / ſullen de Apen aen haer liefhebbers recommandeeren; en wederom onſe Reys-beſchrijving ſoeken te vervolgen. Bavianen hare beſchryving.

Het een-en-twintigſte Hooft-ſtuk.

Des Schryvers vertrek na het Eyland *Ceylon*; en vyfde komſt op *Batavia*. Droevige tyding van de Retour-vloot. Het Schip

Aern-

Aernhem, met veel Menſchen, geſonken; een groot getal ſal-veeren haer met de Boot; zukkelen droevig op Zee; dertien van het getal worden levendig over boort geſet; d'andere komen op 't Eyland *Mauritius* aen. De Schepen, *het Wapen van Holland*, *Gekroonde Leeuw*, en *Prins Willem*, met alle menſchen, geſneuvelt. Wonderlyke Ceremonien op *Batavia*, by den Schryver, in 't trouwen van een ryke *Moor*, geſien.

Des Schryvers vertrek van het Eylant Ceylon.

WY met ons heerlijk Schip de Muſſchate-boom, zeyl-vaerdig zijnde geraekt/ ſoo vonden haer de Burgers/ en het Guarniſoen van Punto gale, wederom in de Wapenen/ om onſen Velt-heer (die gereet ſtont aen Boort te komen) een treffelijk uyt-geley te doen: die dan ook (onder het los-branden der Muſſchetten en 't grof Canon) aen Boort geraekt zijnde/ van de voornaemſte Opper-hoofden van Columbo en Punto Gale, (dewelk hem tot dus verre quamen te convoyeeren) heel vriendelijk af-ſcheyt nam; die hem/ en ons/ een ſpoedige reyſe na Batavia wenſchten. Hier nam ik mijn af-ſcheyt ook van den meer-gemelden Chirurgijn Majoor van 't Leger; die/ volgens d'orde van den Veld-heer/ tot de naeſte Campagne binnen Punto Gale, of op Columbo, ſoude verblijven: hy ſcheen my ſeer groote genegentheyt toe te dragen/ en wenſchten dat ik haeſt wederom op Ceylon mocht komen/ om andermael met hem in de aen ſtaende Veld-tocht te zijn; my preſenteerende (ſonder dat ik ſulks aen hem verſocht) dat hy my ſou/ in alles wat dat ik op hem begeerde/ behulpig zijn: waer voor dat ik hem met alle mijn hert bedankten: doch wy quamen den anderen nimmermeer weder te ſien; dewijl hy/ gelijk als ik naderhand (met geen kleyne ontſteltenis) op Batavia verſtont/ met noch twee Chirurgijns/ die dagelijks by ons in 't Leger waren geweeſt/ in 't over-ſteeken van Columbo na Mallabar, met een kleyn Scheepjen verongelukkende/ quam te verdrinken; ſoo dat ik geloof de reyſe na Batavia mijne behoudenis is geweeſt: want anders was ik ongetwijffelt ook met hem in 't ruyme ſop geſneuvelt.

Avontuur op de Reys.

De Ankers geligt/ en t'zeyl geraekt zijnde/ geraekten buyten de Bay van Punto Gale in volle Zee/ en ſtevende naer het ooſt-zuyd-ooſten/ met lieffelijk weder/ ſlecht water/ een goede wind/ en ſeer aengename Sonne-ſchijn; geraekten den 29. April de kuſt van Ceylon uyt ons geſicht: paſſeerde op den 10. May de Linie Equinoctiael, doch dreeven toen tot den

May, 1662.

21. dito meeſt in ſtilten; lijdende niet alleen groote hitte/ maer ook noch daer en boven honger en dorſt. Wy hadden/ door de veelheyt des Volks/ daer van het op 't Schip krioelden/ by na van alles gebrek: ſes Trompetters bliesen/ als wy ter tafel ſaten/ ter eeren de maeltijdt/ helder op; en evenwel aten wy dagelijks de ſwarte Paerde-boonen uyt het water/ daer in een ſtukjen geel en taeiig Spek geſooden was; van welke ſpijs/ ik/ door de voorige ongemakken als af-geſlooft zijnde/ ſoo afkeerig was/ dat ik/ aen tafel ſittende/ grooten honger gevoelden/ en echter niets kon eeten; en al-hoe-wel het van 't beſt noch hadden/ ſoo vonden al onſe tafel-gaſten haer des gelijks: den Velt-heer ſelfs ontfing een ſober onthael/ niet weetende hoe lang de ſtilte noch continueeren kon. De Verkens van Ceylon,

lon, door het Volk mede genoomen / wierden ſiek / en ſommige over boord geſmeeten. Het was dan niet vreemt / dat wy met alle man naer een goede wind verlangde; gelijk (God lof) den 22. May naer wenſch / en uyt den noort-ooſten / kregen; dies wy eerlang / met een ſpoedige voort-gang / de Naſſouſe Eylanden vernamen / en digt voor-by paſſeerden; als ook het droevig Eylandeken / by de Portugeſen Triſteſe genaemt / dat wy ſeer eenſaem en onbewoont bevonden: geraekten op den eerſten Pinkſter-dag / namentlijk op den 28. May, op de zuyder breete van 5. graden en 19. minuten / onder de hooge bergen van de West-kuſt van Sumatra; la-veerende / vermits contrarie wind / en quamen den eerſten Juny in de Straet Zunda; daer wy / door ſtilten en tegen-winden / ſoo langſaem voort-geraekten / dat eerſt op den 15. Junius, onder het vrolijk geluyt der Trom-melen en Trompetten / behouden op Batavias Reede quamen te arriveeren. Junius 1662. en ſijn vyf-de komſt op Batavia.

Wy verſtonden hier ſtraks het droevig overgaen van Formoſa, en het beroemde Tayowan, aen de Chineſen; en hoe dit ſnoode geſpuys niet alleen alles afgeloopen / maer ook het ſchoone Caſteel Zeelandia in haer geweld bekomen hadden; (gelijk wy in 't Seſte Hooft-ſtuk omſtandig hebben verhaelt) en hoe de Nederlanders, na een langdurig en bloedig beleg te hebben uyt-geſtaen / berooyt en arm van daer / en na Batavia waren ge-zeylt, daer ſy over eenige dagen nu waren aen-gelant. Verſtonden ook nu / hoe dat den geweſen Heer Gouverneur Frederik Coyet, en ſommige van ſijn Raden / op Batavia waren in hechtenis genomen. Welken Heer / drie Jaren gevankelijk hebbende gezeten / men ter dood verwees; doch ver-kreeg door noch die genade / dat hy binnen de Stad Batavia, door d'uyt-voeringe van het Gerecht / wiert met een bloot Swaert over het hooft ge-ſwaeyt / en voor al ſijn leven op 't Eylant Roſagein gebannen.

Wy vonden nu gantſch Batavia, over dit groot verlies van Tayowan, uyttermaten ontroert: te meer / alſoo veel brave Nederlanders daer geſneu-velt zijnde / hier de klaghten / in geen kleyn getal nagelatene Weduwen en Weeſen / quamen te vermenigvuldigen; die goet en bloet verlooren hebben-de / waerlijk te beklagen waren. Doch leden ook de Heeren en Meeſteren van de Ed: Maetſchappije geen kleyn verlies in Goederen / en het vergaen der Schepen; als ook in het miſſen van de profitabele Handel-plaetſen en Fortreſſen / op het ſchoon Eylant / of luſtige Formoſa.

Daer by quam / op den 14. Julius, met het Schip d'Eraſmus, van Ceilon, noch een droevige tijding op Batavia; de welk niet minder / als de voorgaen-de van Tayowan: kleyn en groot verſchrikten / en gelijk als een verbare-lijke donder-ſlag in yders ooren klonk. Mijn Penne ſal het rampſalig ongeval / in weynig regulen / aen den Leſer doen verſtaen. Droevige tyding van de Retour-vloot.

De ſchoone Retour-vloot was / op den 23. December, 1661. van Batavia naer het Vaderlant vertrokken: beſtaende in deſe navolgende ſeven kloeke Schepen / namentlijk / het Wapen van Holland, daer op den beroemden Heer Aernout de Vlaming van Outshoorn, als Admirael / de Vlag en het Opper-commando voerden; en voorts / de Prins Willem, Princes Royael, de gekroonde Leeuw, de Fenix, Aernhem, en Maerſeveen; altemael Sche-pen als Kerken / yder om 't ſchoonſt / en van de grootſte welk oyt Neder-landers op de Wateren voerden. Deſe rijke Vloot / niet alleen met een Ko-ninklijke ſchat geladen / maer ook met ſoo veel levendige Zielen bezet /

door Sundas Straet; en eenige hondert Mijlen westwaerts heen gestevent zijnde / kregen den negenden February een loutere stooker uytten Oosten: die twee dagen daer naer / van een schrikkelijke Storm gevolgt / haer altemael dwong de meeste Zeylen in te nemen; en door de wint heen / met een geswichte Fok / onstuymige Zee / en vreesselijk slingeren / voort de West te soeken. Het Schip Aernhem eerst het ongeluk treffende / scheurden de Fok aen flarden; dies genootsaekt was / om / in duysent perijkelen / by de wint te steeken / dwers zees geraekten; en / door het invliegen desselfs / soo vol water / dat al het pompen en balien scheen te vergeefs te zijn.

Het Schip Aernhem, met veel Menschen gesonken.

Daer op quam in dit Schip Aernhem, in de Constapels-kamer / een hoek met ontrent twaelf Lasten Rijs en Boonen / door 't hevig slingeren zijnde gebrooken / na de Ly te storten. Straks trachte men 't Roer naer 't andere boort te krijgen; maer / door het schrikkelijk bonsen der Water baren / de Roer pen gaende geraekt / en eyndelijk midden deur gebrooken zijnde / was d'oorsaek / dat door het slaen van 't Roer / de Achter-steeven quam te scheuren; daer op het Water van alle kanten in vliegende / bevond men / hoe dat het Schip begon te sinken.

Alle bedenkelijke middelen dan vruchteloos wesende / als ook de Vloot verstroyt / en maer alleen de gekroonde Leeuw noch by haer gesien: welk Schip ook tegens den avond uyt het gesicht verlooren; dat by haer toen voort de moet / van Scheeps-behoudenis / en des levens hoop / ontviel. Dies resolveerde men vaerdig tot het uytterste: Schuyt en Boot wierden in Zee gezet / om (kon het geschieden) noch Lant en Schepen op te soeken. Dertien Man vielen heel schielijk in de Schuyt: staeken (eer meerder geselschap kregen) van boort / en roeyden een stuk-weegs heen; de vordere menigte sochten haer in de Boot / met swemmen / klimmen en klauteren / bidden en smeeken / te salveeren. Tot hondert en vijf Persoonen geraekten in 't Vaertuig; de andere / die noch in 't Schip / en daer omher in de Golven wierden gesien / waren eerlang (alsoo dit schoone Schip voor yders oogen weg sonk) in het grondeloos diep gesmoort.

Een groot getal salveeren haer in de Boot.

De Schuyt toen / om meerder Volk over te nemen / de Boot genadert zijnde / hoorde men daer een stem: wy sinken, wy sinken! Dies vaerdig deynsende / verlieten de Boot / en roeyden haers weegs; dan zijn noyt t'zedert weer vernomen.

Sukkelen droevig op Zee.

Nu quam de nacht op handen / als wanneer de felle Winden begonden af te nemen. De Stuerluyden hadden twee rollen Doek / met een Compas / Kaert / Boog / Ton-duygen / Spijkers / en wat Brandewijn / in de Boot geborgt; dese dingen quamen haer altemael nu te pas. De Duygen wierden langs 't boort gespijkert / en met Zeyl doek bekleed; en voorts de vordere middelen by de hant genomen zijnde / kregen de Mast / het Roer / het Zeyl / en andere dingen klaer; om (onder Godts hulp en zegen) het naeste Lant / het welk het Eyland Mouritius was / te soeken; daer men noch hondert en twintig Mijlen gisten van af te zijn. Doch nu scheen de noot alhier met haer eerst aen de man te komen: want door de veelheyd des Volks / scheen de Boot t'allen oogenblikken te sullen sinken; en tot verlichting desselfs / besloot men 40. Menschen levendig over boort te setten / om de andere dus (gelijk men riep) by het leven te behouden. Geen tegen-spreeken van yemant / was magtig dit heyloos besluyt te keeren; want dertien leven-

Dertien Menschen worden levendig over boort gezet.

levendige Menschen wierden heel schielijk onder de menigte uytgepikt en stracks den eenen voor / en den anderen naer / in volle Zee geworpen; sonder aen dese verwesene soo veel tijts te gunnen / dat sy het Vaderons konden bidden. Onder dese dertien rampsalige was ook eenen Mr. Johannis Stoffianis, een braef Chyrurgijn / die wel eer langen tijt Slaef in Turkyen hadde geweest; en veel quartieren des Werelts doorgereyst hebbende / eyndelijk hem in dienst der Ed: Compagnie begaf. Hy / en ik / wierden op het Oost-Indisch-Huys tot Amsterdam, te gelijk / op eenen dag geëxamineert en aengenomen: voeren te gelijk (dog yder op een bysonder Schip) uyt ons Vaderland: waren ook te gelijk in de Oostersche deelen van Asia geweest; en vonden ons menigmael by malkander / en dikmaels te samen geresolveert / om wederom te gelijk de Reyse naer 't Vaderlant aen te vangen; doch had ik my tzedert bedacht / en aen hem de Bon Voyagie toegewenscht: hoorende nu met ontsteltenis / doe de Reyse met hem / naer het Vaderland / was uyt-gevallen. Hy socht / als d'andere / wanneer hy op de kant van de Boot hem sag gesleept / om over boort gebonst te worden / dat hy noch een kort Gebed tot sijnen Godt mocht doen; maer sulks hem / door het geschreeuw des Schippers / en sommige stoute Bootsgesellen / zijnde geweygert / stak hy de oogen en handen Hemel-waerts / terwijl men hem van de Boot af-stiet / daer hy / in 't grondeloos valt / wel haest versmoorden.

By dit getal en sou het als doen niet gebleven hebben; 't en ware geweest dat andere / van de gemeene Soldaten en Bootsgesellen / hier tegens begonden in te leggen / seggende: Als de vermindering van het getal des Volks dus noodig was, datter als dan geen uytsondering van Persoonen behoorde te geschieden: maer veel eer dienden geloot; om de doot, of het leven, aen yder een even schoon te setten. 't Welke / door de vermeerdering der stemmen / eenpariglijk goet-gevonden en vast-gestelt zijnde / maekte men soo veel Briefjens / als'er Menschen in 't Vaertuyg wierden getelt: de eene helft liet men heel / en de andere wierden kleyne hoekjens uyt gesneden; en aldus altemael opgerolt / en onder malkanderen geraekt zijnde / besloot men: soo drae als de noot begon toe te nemen / dat men dan aenstonts trekken souw; en wie dan een Briefjen met een afgesneden hoekjen kreeg / souw (sonder eenig aensien van den Persoon) van stonden aen over boort geworpen worden. Welke resolutie den Schipper / en sijn Stuerluyden / soodanig in hare verfoeyelijke proceduren kon matigen / dat voortaen soo lichtvaerdig niet / gelijk voor heen / de Meester speelden met een anders leven.

Doch kregen sy nu de Wint en Zee verboegen na wensch / dat op den 20. February, naer het uytstaen van ontelbare ellenden / het lustig Eylant Mouritius quamen te sien. Aldaer te Land geraekt zijnde / vonden een versche Water-stroom / ook Krabben en Alikruyken; doch kregen aldaer in den tweeden nacht soo fellen Orkaen / dat nauwelijks in het digte Bosch haer leven salveeren konden. Hier sagen sy nu Gods hulp en goedertierenheit oogen-schijnlijk / en seer klaer: hem dankende / dat noch voor dit schrikkelijk onweer te Land geraekt waren. Het Tempeest bedarende / verstrooyden / en peurden yder sijns weegs / het Eyland ront; en vonden veel Palm-boomen / Schilt-padden / en Oesters: kregen eerlang ook / door

De andere komen op 't Eyland Mouritius aen.

 gesti-

geestige practijken / abondantie van seer goede Visch: ook eyndelijk Vuer en Sout / en alderhande Vee. Invoegen dat nu van Spijs / en Palmwijn / de volheyt hadden.

Evenwel sogt den Schipper daer niet te blijven: maer stak / met dertien vrywillige stoute Waeg-halsen / van 't Eylant Mouritius, heel kloekmoedig in volle Zee: verhoopende met de Boot / de Kust van Malabar op te soeken; die ontrent ses hondert en vijftig Mijlen van daer gelegen was. Hy belanden voorspoedig aen 't Eyland Ceilon, aldaer hy storf. De andere quamen / met het Schip d'Erasmus, op Batavia; daer sy nu dese droevige tijdinge brachten.

Vorders / belangende het resteerende Volk / op 't Eyland Mouritius: eenige quamen aldaer te blijven; andere storven; doch het meerendeel zijn / door aenkomende Schepen der Engelse, (die dit Eylant vry veel besoeken) van daer / of naer Oost-Indiën, of na het Vaderlant / gevoert; die naderhant / yder in het byfonder / heel vreemde avontueren / die haer bejegent waren / wisten te vertellen.

Dus verre van 't heerlijke Retour-schip Aernhem. Wat voorts d'andere ses belangt / daer van zijn de Phenix, Princes Royael, en de Maerseveen, behouden (gelijk wy naderhand verstonden) in 't Vaderland gekomen. Doch d'andere drie / de grootste van de gcheele Vloot / als 't Wapen van Hollant, Prins Willem, en de gekroonde Leeuw, moeten seekerlijk / met alle de Menschen / van de hollende Zee vernielt en ingeslokt zijn; dewijl noyt van dese groote gebouwen / of schoone Schepen / en soo veel hondert Zielen / een eenig Mensch te voorschijn is gekomen.

De Schepen het Wapen van Hollant, de gekroonde Leeuw, en Prins Willem, met alle de Menschen gesneuvelt.

Dese tijding door Schepen / van de Caep de Bon Esperance komende / bevestigt zijnde / ontstak geen kleyne vrees en alteratie in den genen / die van meening en voorneme waren / naer 't Vaderland de Wederom-reyse aen te vangen. En mijn aengaende / ik dankten mijn lieve God / voor de betooninge van sijn genadig en vaderlijk beschut / en groote goedertierenheyt / my bewesen; en dat ik in het voorleden Jaer niet mede / gelijk het voorneme was geweest / met dese Schepen naer het Vaderlant was gezeylt; daer in seer lichtelijk mijn haestig eynde hadde konnen beschooren zijn.

Wy hebben het Eerste Boek met een verhael des Makassersen Oorloogs besloten; doch sullen dit Tweede Boek, met de vertelling der Ceremonien van een Moorsch Hnwelijk / eyndigen.

Wonderlyke Ceremonien, by den Schryver op Batavia, in het trouwen van een ryke Moor, gesien.

Wy vonden ons in de Maent Julius, op een seeker avond-stont / aen Lant: wanneer ons aengedient wiert / dat binnen de Stad Batavia, niet verre van ons Logiment / een rijken Moor de Bruydegom was; die nu in desen aenstaenden nacht / met vreemde Ceremonien / hem in den Huwelijken staet begeven sou.

Wy / begeerig de nacht-rust te versuymen / om sulks te sien / hadden ons des avonts / naer het gehouden Avont-mael / noch nauwelijks in de stoep en buyten aen straet begeven / of wy sagen een groote menigte van Toortsen / Fakkelen / en verheven Lantarens / aen stokken vast gebonden / (die in het duyster een helder licht vertoonden) al sachjens tot ons naderen. Veele Danssers / Speelders / Tamboers / en klugtige Tijt-verdrijvers / de welk op Trommelen / Pijpen / en Schalmayen / als ook op kopere

bek-

Bekkens/ met een aengenaem geraes/ haer lustig lieten hooren; hadden de voor tocht/ om (naer 't scheen) het swarte Gebroederschap te vermaeken. Achter dese vrolijke basen quamen twee Moorse Priesters/ beyde in 't wit gekleed; en daer op de Bloed-vrienden van den Bruydegom en Bruyt: die met een langsame tret voorby geraekt zijnde/ sag men den Moorsen Bruydegom selfs (dog sonder sijne geminde Bruyt) aenkomen: zijnde op een schoon Persiaens Paert geseten. Hy toonden hem zedig in sijn gebaer; en sag altijt seer statig en stemmig voor hem neder. Boven hem wiert een kostelijke Sonne-scherm/ rontom met lange neder-hangende Zijde Franje behangen/ steets omdraeyende/ gedragen; dat/ door het ligt der menigvuldige Fakkels en Toortsen/ ongemeen seltsaem stont. De weytse Toomen/ van des Bruydegoms Paert/ wierden wederzijts door twee bruyne Mooren bestiert/ en vast gehouden; die het moedige beest al sachjens voort-geleyden/ terwijl twee andere Mooren, met een geestige swier/ en Hoofse Ceremonien/ den Bruydegom met Roos-water besprengden; en met fijne Catoene Doeken/ met Wierook en wel-riekende Specerijen geparfumeert en op gevult/ de lucht gestadig voor hem quamen te prepareeren. Naer hem volgden ook twee Moorse Speel knechts: rijdende mede/ gelijk den Bruydegom/ te Paert; die/ als Sargeanten van Cupidoos Krijg/ de troep en statie slooten. Desen geheelen treyn was verzelt van een groote meenigte Volks/ die (bestaende uyt veelderhande Natien) nu voorkijkers/ dit Gebroederschap geleyden.

Sy quamen nu van des Bruydegoms Huys/ voorby de Wooninge van de Bruyt/ en vorder aldus voorby ons Logiment/ gereden; en deden/ door de voornaemste Straten en Wijken van Batavia, dus den ommegang/ tot datse wederom voor de Wooninge van de Bruyt aen landen: hebbende nu sodanige Processie al ontrent 14 avonden naer malkanderen gepleegt.

Den Treyn nu wederom voor het Huys des Bruyts gekomen zijnde/ wiert den Bruydegom/ in het af-treden van 't Paert/ door sijn twee Speelknechts onderschoort; en van alle de andere Mooren onder een groote opgerechte Tent geleyt/ en met bysondere Ceremonien geconvoyeert: welke Tent voor 't Huys des Bruyts/ op 't cierlijkst/ als een bruylofs-zael was toe-gestelt. Straks wierden alhier verscheyde Alcatyven, of Persiaense Tafel-kleeden/ op de aerde neder-gespreyt; en Kussens voor den Heer Bruydegom/ en sijn twee Speel-knechts/ op een ordentelijke wijse geordonneert: die/ neffens alle de andere Vrienden/ (dog in ordere) met de beenen onder het lichaem/ neder gezeten zijnde/ sag men straks het Huwelijks-feest beginnen. Verscheyde Gerechten quamen hier voor den dag; en wierden altemael in houte Schotels/ door brave swarte jonge Moorinnen, dog helder in 't wit gekleet/ den Bruylofts-gasten opgedischt. De eerste Compost/ als tot een præparatorium dienstig/ was Pinang, en Betele: een Kruyt/ het welk de Indianen van Orienten dagelijks/ voor lieffelijkheyt in smaek en adem/ komen te gebruyken. Van dit banket quam yder sig te besorgen/ toen den Bruydegom/ door sijn twee Speelknechts/ daer van voorgedient was. Waer op straks alderhande spijse volgde: die meest in Karry, (dat een aengename Compost der Mooren is) en voorts in gebraden Hoenderen bestont. Daer ging de Maeltijt aen/ met weynig onderlinge propoosten; doch stonden hier alle de Mooren hun poos-

soo wel te Voer / dat haest de Schootels leeg / en schoontjes uyt-geveegt waren. Den Bruydegom behoefden alhier sijn Bruyt / nog niemant sijne Beminde / voor te dienen; want de Moorsche Vrouwen en Maegden van dit Feest / waren van de Mans persoonen gesepareert: en hielden haer Gastmael in een groot Voor-huys apart: sittende mede op Persiaense Tafel-kleederen / op de aerde neder; soo dat geen Tafelen / Stoelen noch Banken / in dese Maeltijt wierden gebruykt. Invoegen dit Bruylofts-feest vry droevig / in stilten / en zedig / sonder eenig discours / toe ging. Doch speelde men evenwel / tot vermaek der vrolijke Geesten / gedurig op kopere Bekkens / Trommelkens / Fluyten / en diergelijke. Het Gastmael zijnde geëyndigt / dronken / tot verkoeling van de Maeg en Lever / eens ront; doch maer alleen een dronkjen van den klaren: uytgesondert eenige / die / gelijk als ter sluyp / malkander een flokjen Arak toe brachten. Eyndigende aldus dit heerlijk Bruylofts feest der Mooren, met een banket van Betele en Areek, gelijk als was begonnen; daer de halve nacht alreede nu mee verloopen was.

De Spijse toen weg genomen zijnde / maekte men alle ding klaer en vaerdig / om / door de behoorlijke Ceremonien / Bruyt en Bruydegom echtelijk in den bant des Huwelijks te vereenigen. Tot dien eynde stelde men een kleyn bankjen / van een voet hoog / en ses voet lang / in 't midden van d'opgerechte Tent / op d'aerde neder; alwaer den Bruydegom / met sijn twee Speel-knechts / hem voegende in het midden / gesamentlijk opgetreden zijnde / na de Ceremonien van sijn Trouw / met lijtsaemheyt stont te wagten.

Aenmerkens-waerdig was de Kleeding van desen Moorssen Bruydegom: Onder- en Opper-kleederen waren wel na de wijse der Mooren, maer van de alderfijnste witte Catoene Lywaten toe-gestelt. Sijn swart / en kael geschooren hooft / pronkte met een loutere Zijde Tullebant; die boven / en voor het voor-hooft / bedekt was met een Plaet van rammelent Klater-goet: zijnde in 't vierkant met een beknopte rant / van witte bloemen en Roosen / besteeken en verciert; daer aen twee lange Sluyers ter wederzijts vast gemaekt waren / die hem van voor de oogen / tot nederwaerts op de buyk af hingen / en na de beweginge van sijn lichaem / gins en weder slingerden. Voorders was desen Heer Bruydegom met een loutere goude keten om den hals / en met goude Ringen om de vingeren / als ook door sijn oor-lellen / verciert; en met kostelijke zijde Sluyers over de Kleederen aengedaen: wesende (naer mijn gissing) ontrent de ses en dertig Jaren out.

De Speel-knechts waren twee jonge Mooren, en even gelijk als den Bruydegom verciert.

Daer was toen noch nauwelijks een kleed van twee Persoonen opgeheven / en voor den Bruydegom / en sijn twee Speel-knechts / tot een afschutsel / Gordijns-gewijs om hoog gehouden / of de Vader van de Bruyt quam met sijn Dochter / op beyde armen torssende / uyt den Huys getreden; en ging aldus voor den Bruydegom / doch aen de ander zijde van het beschutsel / staen; en hielt de Bruyt gedurig op sijn armen: die wel dicht in zijde Sluyers / even gelijk gebakert was / soo datse noch door niemant in 't aengesicht gesien kon worden; doch bespeurende men aen de beweginge van de Sluyers / die haer het hooft bedekten / dat sy al nukkende / wel hartelijk

telijk schreyden. Ondertusschen ging het prevelen / der twee Moorsse Papen / lustig aen: doende voorts / met bedekten hoofde / (volgens het gebruyk der Mooren) voor de Gelieven een kort Gebed. Daer op / door den selven / aen den Bruydegom wierde gevraegt: Of hy sijn Bruyt alhier tegenwoordig gesint was voor sijn wettige Huys-vrouw aen te nemen? en diergelijke / doch weynig omstandigheden meer. Waer op den Bruydegom Jae gesegt hebbende / wiert van stonden aen desgelijks de schreyende Bruyt ook afgevraegt. Maer eylaes / dese Moorin de bange lucht onder de kleederen niet langer konnende verdragen / wiert qualijk; dies bracht men / na kort beraet / een weynig Waters / om 't hart te sterken: daer van sy voort een weinig dronk. En wierden als doen de wonderlijke schoonheden / van dese bange Bruyt / ontdekt. Sy was met goude Ringen door neus en ooren / als ook om sommige vingeren / vereiert; en mede / gelijk den Bruydegom / met een blinkent Voorhooft-eiersel / van rammelent klatergout / en bloemen / voor 't voorhooft opgepronkt. Sy had ook een vaste verw: zijnde soo blank als een Mol; en ontrent vijftig Jaren out.

Dese gealtereerde Bruyt een weynig Waters hebbende gedronken / quam / door soo uytnemenden hulp-middel / haest wederom tot haer selfs. En wierden haer toen / van de Moorsse Papen / de voorige Vragen wederom afgevraegt; die insgelijks Jae ten antwoord gaf. De blijtschap scheen daer op / door een algemeyn juychen / by het heele geselschap / uyttermaten groot te zyn. De jeugdige Speel-vriendinnen van de Bruyt / verhieven daer op haer heldere keelen / en begonden met een soete Voys / en vrolijke Toon / wel lustig op te singen; daer men de vreugt van dit Moorsch Huwelijk uyt bespeuren kon. En wierden (naer 't scheen) dees nieuwe getrouwde / in dit vermaekelijk Gesang / een lang gezegent leven / en getrouwe liefde / toe-gewenscht. Waer op een weynig stil gehouden wiert; en het opgetilde kleet eens neder-gelaten zijnde / wierp den Bruydegom / op een Hoofse wijse / een witte bloeme naer de Bruyt. Waer op toen weder een weynig wiert gesongen; en het beschutsel andermael neder-gelaten zijnde / wierp den Bruydegom weder een witte bloem na sijn Alderliefste: 't welk aldus tot viermael over-hants wiert gepleegt; als wanneer de Bruyt sulks op een gelijke wijse quam na te volgen: t'elkens / tusschen het Gesang / en het neder-laten van 't schutsel / een witte bloem goopende naer den Bruydegom; waer op dan staeg een groot / doch statig gejuyg der Speel-knechts / quam te volgen. Dit gegooy der witte bloemen / waren (gelijk men ons betuygden) de baerblijkelijkheden / waer mede sy de verseekering van haer liefde malkanderen scheenen te betoonen. Toen sag men het beschutsel wederom neder-gelaten; en den Bruydegom / een schoone Diamant-ring van sijn vinger trekkende / stak die selfs aen een der vingeren des Bruyts; dat sy wederom / naer een kort gesang der bruyne Speel-genootjens / met een van hare goude Ringen / aen den Bruydegom op een gelijke wijse vergoeden; daer op weder een kort Gesang gesongen wiert. Het opgetilde behangsel toen wederom neder-gelaten zijnde / nam de Bruydegom een witte bloeme-krans van sijn hals / en hing dien om den hals van sijn geminde Bruyt; 't welk / naer een kort gesang / al mede van de Bruyt wiert na gedaen: hangende selfs haer eygen bloeme-krans om den hals des Bruydegoms.

Van

Van ſtonden aen wiert toen het beſchutſel t'eenemael weg genomen / en de Bruydegom op een fraye Ruſt-plaets nedergeſet; en kreeg nu de Bruyt / uyt haer Vaders armen / in de ſijne / en op ſijn ſchoot. Men gaf hem doen in ſijn rechter-hant een Kop met Melk; daer van hy / en ſijn Bruyt / by beurten overhants / yder viermael dronken; en ſpoelden elk toen ſoo veel reyſen de mont ſlechts met een weynig Waters. Waer op den Bruydegom / met de Bruyt in ſijn armen / uyt de Bruylofts-tent / en voort te Paert geraekten en ſaten ook ſtraks de Speel-knechts op: rijdende ſoo geſamentlijk van daer / in vorige ſtatie / naer het Huys des Bruydegoms; daer hy / met ſijn Speel-knechts / met alle ſijn Compaignons / (die hem dus verre quamen gevolgt) ſonder yemant te bedanken / of nu / noch in de voorige actien / toe te ſpreken / buyten op ſtraet; van waer een yder hem naer ſijn Wooning begaf.

Dus verre was alles ſtaetig en ſtil / en (dat ons uyttermaten verwonderden) met een groote zedigheyt verricht. Wy hadden / in al het voor-verhaelde / niet een kleyn laghjen in den Bruydegom / noch in ſijn twee Speel-knechts (alhoewel ſoo dichte by hem ſtonden) gemerkt. Geen ongebondentheyt der Werelt, was by ons / in yemant beſpeurt. Bachus en Venus ſcheenen daer onbekent te zijn; men hoorde geen ſot geklap / of gekkernije; lichtvaerdige danſſerijen en ſag men daer niet: maer alles geſchieden met ſulken ſtilten / zedigheit / en eenparige modeſtie; dat waerlijk dit Mahometaenſe Bruylofts-feeſt / en ongebondene Bruyloften en Gaſterijen der Chriſtenen beſchaemden.

Nu / wy / met eenige Hollantſe Vrouwen en jonge Dochters / wierden door des Bruydegoms Moeder in huys genoot; daer wy deſe nieuwe Getrouwde / beneffens malkanderen / op een Alcatyf, of Perſiaens Tafel-kleet / vonden neder-gezeten: terwijl des Bruydegoms Moeder het Kruyt van Betele, en Pinang, bereyden; dien gevende aen haer Soon: de welk dees Pinang langen tijd knauden / ſoo dat hem het zap by de mond neer liep. Toen nam ſijn Moeder / het oude Wijf / hem deſe geknaude Pinang wederom uyt den mond; en gaffe / met ſpeekſel en quyl / met al / voort aen de Bruyt: dieſe voort ſoo lang kauwde en knauwde / tot de Betel en Pinang was verteert; en ſpoelden als doen te ſamen / als voren / de mont.

Dit gedaen zijnde / ſoo nam ſijn Moeder (het oude Beſtemoertje) de brandende Lamp; daer mede ſy de Bruydegom en de Bruyt / elk viermael overhants naer malkander / in 't aengeſicht lichten. En gaf de Gelieven toen voort / met eenige woorden binnen 's monts te mompelen / haren Zegen. Sy knoopten daer op des Bruydegoms opper-kleet / aen des Bruyts boeſem-kleet vaſt. Waer na den Bruydegom / met ſijn beminde / op ſtont; ſonder haer nu / of in alle de vorige actien / een eenig woortjen toe te ſpreeken: maer nam nu de Bruyt / met een heel zedig gelaet / van het Alcatyf, op ſijn armen; en droeg haer / ſonder dat ſy de aerde mogt raeken / naer een opgemaekte binne kamer; en hielp de Bruyt (die niet meer en ſchreyden) naer het bed / om haer ſoo voort na ſijn vermogen te vertrooſten.

Wy hadden door nieuwsgierigheyt / om deſe Ceremonien te ſien / den gantſchen nacht door-gebracht / en onſe Kleederen bewaert; alſoo den dag begon door te breeken / eer dat wy t'huys geraekten.

Eynde van 't Tweede Boek der Ooſt Indiſche Reys-beſchryving.

WOUTER SCHOUTENS

OOST-INDISCHE

REYS-BESCHRYVING.

DERDE BOEK.

Eerste Hoofdstuk.

Sterke Zeevaart der Nederlanders in *Indiën*. Vertrek van d'Oorlogs-Vlooten na 't Noorden, en Westen. Den Schrijver vertrekt ten vijfdemael van *Batavia*, om een reyse na 't Ryk *Bengalen* te doen. Komst door de Straat *Zunda* in volle Zee. Passeeren de Linie *Æquinoctiaal*. als ook der *Nicobaren* Eylanden. Beschrijving desselfs, wreedtheyt der Wilden aen 't Volk van het verongelukte Jacht *Weesp* betoond. Aenkomst op de Kust van *Oryxe*, en ter Reede van *Pipely*. Schipbreuk van *Avenhorn*. Ongelukken in 't Schip des Schrijvers; en een jong Bootsgesel, om sijn doodslag op *Ongly* geharquebuseert.

Ermaekelijk is 't / insonderheyt als 't den mensche wel gaet / van 't eene Land / en Koningrijk des weerelts / na het andere te reysen / om dus de wonderen van dit Wonderal / door de mogentheyd Gods soo wonderlyk uyt niet geschapen / en daar benevens de vreemdigheden van uytheemsche Volkeren te sien / en haer Costuymen en Zeden onderscheydentlijk aen te merken; wonderlijke avontueren en vreemdigheden waren alreede by ons gesien / en zwaere voorvallen en prijkelen hadden ons nu en dan getroffen; doch door de goedertierentheyd Godes menigmael het gevaer ontworstelt zijnde / ontfonkten in my staeg wederom de lust om andere Landen / en Koningrijken van Asia te besien / verwagtende tot dien eynde wederom de bequaamste gelegentheyd dien ik tot myn oogmerk mogte komen te verkrijgen; en ondertusschen quamen nu dagelijks van verscheyden Quartieren van India veele Nederlandsche Schepen op Batavias Reede gearriveert / soo dat des selfs getal tot by de sestig avanceerden; het welk de Stadt Batavia neringrijk / en de Reede heel levendig / en vermaekelijk van allerhande slag van Vaertuyg maekten: te meer / door gaende en komende Schepen / die uyt veelderhande Gewesten quamen / of elders heen de reys aenvingen. Onder anderen vertrok ook / onder het Opperkommando

Julius, 1662.

Groot getal Schepen op Batavias Reede.

1662.

Den Heer Joan van der Laen vertrekt met een Oorlogs Vloot van 13 Schepen van Batavia na het Noorden.

mando van den beroemden Heer / Jan van der Laen, een Vloot van dertien welbezeylde Oorlogsſchepen van Batavia na het Noorden / om langs de kuſten van China, en Formoſa, de Chineſen haer ſnoode ſtroperijen te verhinderen / en / waer 't doenelijk / hare Navigatie met geweld te ſtuyten. Ook vertrokken veel andere Schepen na diverſche Quartieren: als na Japan, Tonquin, Siam, Sumatra, Bengale, Choromandel, Ceilon, Zuratte, Perſien, 't Roode Meer, en andere Landen van India. Ook ruſte men wederom ſterk ten Oorlog toe / om andermael de Portugeeſen op de kuſten van India te beſoeken; te meer / dewyl het Jacht 't Kalf uyt 't Vaderland komende / tijding bragt / dat den Oorlog tuſſchen de Nederlanders / en Portugeeſen als noch continueerden / alhoewel dat men de tijdinge van Vrede tuſſchen de beyde Natien nu al eenige maenden had te gemoet geſien / dies wierd nu wederom de Equipagie des te meer verhaeſt / om de Portugeeſen, al eer het beſcheyd van Vrede quam / noch een der ſchoonſte Orientaelſche Paerlen uyt de Kroon te rukken; eenige van de kloekſte Oorlogſchepen tot dien eynde / op Batavias Reede uytgepikt zynde / wierden in aller yl klaer gemaekt / en den Heer Commandeur / Iſbrand Godskens, met drie wel-toegeruſte Schepen / de Beurs, Vlieland, en Mayboom, van Batavia na Ceilon vooruyt geſonden / om / daer alles by een gerukt hebbende / andermael op een vaerdige wijſe de Stadt Cochin te beſpringen / en die ten ſpoedigſten te belegeren / waer heen den Heer van Goens ook eerſt daegs / met de geheele Oorlogs-Vloot van meeninge was te volgen.

Tyding uyt Holland dat den Oorlog der Nederlanders en Portugeeſen continueert.

Toeſtel der Nederlanders om andermael de Stadt Cochin te beſpringen.

Den Commandeur Godskens vertrekt van Batavia derwaarts heen.

Mijns belangende: Ik had den voorgangene tocht tien maenden lang nagt en dag / ſoo wel mijn poos / omtrent de ſware Gequetſten / in veelderhande prijkelen / moeyelijkheden / onruſten / en geduerige ongemakken te roer geſtaen / dat door ſulks / en 't ſober onthael daer heen genooten / voor tegenwoordig in my de genegentheid ſeer kleyn was / om weer aenſtonts derwaerts heen te gaen; te meer / om dat ik nu eens bequame gelegentheyd ſiende / verzocht om een reyſe na 't luſtige Bengale te mogen doen / 't welk verkregen hebbende / ſoo trad ik van 't Schip de Muſſchateboom, op het kloeke Veenenburg over / om daer op mijn bedieninge waer te nemen; vyf Schepen / namentlyk / Brouwershaven, ter Veer, het Hert, de Peperbael, en Pipely, waren alreede van Batavia na Bengale voor uyt geſeylt / waer heenen wy nu ook in weynig dagen ſtonden te volgen.

Den Schrijver Gaet van de Muſſchateboom op het Schip Veenenburg over.

Ondertuſſchen vertrok op den 26 Auguſtus, onder de Vlagge van den Heer Jacob Hutſert, d'Oorlogs-Vloot van Batavias Reede na Ceilon, en Malabar, beſtaende in deſe dertien Schepen: namentlijk / 't Huys ter Swieten als Admiraal / en voorts de Muſſchateboom, Nagelboom, Dorth, de Louiſe, de Mars, Eraſmus, de Malakke, Tertoolen, Vliſſingen, Goutsbloem, met de kleyne Fregatten Columba, en Tayowan, den Heer Rijklof van Goens ſiek zijnde geworden / bleef als noch op Batavia, om / indien ſpoedige beterſchap aentrof / dan met de eerſte gelegentheyd dees Oorlogsmagt te volgen.

Den Heer Jacob Hutſert vertrekt met de Oorlogs vloot van Batavia na Ceilon.

Wy dan ook eyndelyk met een Vloot van 6 bequame Schepen klaer geraekt zynde / namen ons afſcheyd van de Vrienden / en vertrokken in het begin der maent September van Batavia: namentlijk / wy met Veenenburg, Amſtelland, en Avenhorn, na Bengalen; en de Ryſende Son, Haſſelt,

Den Schrijver vertrekt van Batavia na Bengalen. Sept. 1662.

Haſſel, en Enkhuyſen na 't Koninkrijk Arakan gedeſtineert: t' ſeyl geraekt zijnde / paſſeerden in den avondſtond de Eylandekens Onruſt; Hoorn, Haerlem, Amſterdam, en voorder heen ook deſſelfs gebueren / ſetten de koers om de Straet, of engte van Zunda door te loopen / hadden ſeer lieffelijk weer / ſtil water / en voor de wind / paſſeerden de Bogt, en het Koninkrijk Bantam, wiens Koninkrijk nu tuſſchen Vrede en Oorlog weder in onluſt met de Nederlanders leefden / dreygende met een menigte Volks en welbeſeyld Vaertuyg omtrent Pryaman aen te komen / quanſuys om aldaer een groote Viſſery in het werk te ſtellen; doch meende men dat het de trouweloose Bantamers om wat anders was te doen: dies quam nu vier a vijf weeken geleden / als wy ons op het kleyn Eylandeken Onruſt bevonden / aldaer van Batavia, daer het maer ruym twee mijlen van afgelegen is / order en laſt / dat men het grof Geſchut van de Vaſtigheyd met deſſelfs toebehooren niet alleen vaerdig houden; maer ook Muſſchetten / Bandeliers / Kruyt en Lonten gereed / als ook 't Eylandeken / en de Schepen des nagts met goede Wagten beſorgen moeſt / om niet in het duyſter / en onverwagt van de Javanen beſprongen / en gemaſſacreert te worden / en des Compagnies rijkke Pakhuyſen / die aldaar zyn / en de ſchepen / in 't uyterſte gevaar te ſtellen / welker tijdelyke devoiren de Bantamers in haar deſſeyn ſcheen t'eenemael te verydelen. Wy dit wrevelig Bantam voorby geraekt zijnde / paſſeerden Toppers Hoedjen, een Klip als een klapmuts van fatſoen / rontom in het water leggende / en met een digt geboomte beſet; als ook het boomrijk Eyland Dwers in de weg; quamen toen eerlang het Princen Eyland te ſien: doch dat door geduerige tegenwinden eerſt twee dagen daar na paſſeerden / geraakten aldus op den 9 September in volle Zee / daer donkere wolken / harde winden / hol water / en hevige regenbuyen reſcontreerden. Doch onſe brave Zeehelden na 't Zuyden ſteekende / kregen eerlang de gewenſchte paſſaet der geſtadige Zuyd-Ooſtelijke winden / die buyten de Straet na het Zuyden / kontinuelijk meeſt het gansche jaer door / dus komen te waijen / waer mede wy nu ook na 't Weſten ſtevenden. Ondertuſſchen waren / uytgezondert Amſtelland, al d'andere Schepen door 't quade weer uyt ons geſigt geraekt; doch was het / even gelyk de Scheeps-verſtandige ſeggen / elk ſijn beſt / en daerom voortſeylende / tot ruym 180 mijlen na 't Weſten meenden gevoordert te zyn; toen koers veranderende / ſtaken Noordweſt / en naderhand Noordwaerts heen / tot dat de Noordweſte paſſaet-wind bekomende / veel ſchielijke ſtormen / die Travados worden genoemd / en regenbuijen moeſten uytſtaen; dies wy van wegens het donker en nevelachtige weer geen hoogten aen de Zon bekomen konden / dan giſten evenwel op den 28 September de Middellijn te paſſeeren. Hier omtrent 4 a 5 dagen met dijſig weer in ſtilte gedreven hebbende / kregen de koelte met veel ſtormen / donkere lucht / en regenbuijen uyt den Weſt-Noordweſten / ſtaken met een hol gaende Zee toen voorder heen na het Noorden. Wy / en onſe makkers Amſtelland vuurden nagt om nagt / om by malkanderen te blijven / ſagen dagelijks veel Hout / Bamboeſen en Riet op 't water drijven / vermoeden hier door niet verre van de Eylanden der Nicobaren af te zyn / gelijk als ook deſelve op den 6 October in 't Noorden van ons begonden te ſien; wy rekenden al verre beweſten / of boven dees Eylanden geavanceert te zyn /

Septemb. 1662.

Onluſt tuſſchen den Konink van Bantam en de Nederlanders.

Die van het Eylandeken Onruſt worden belaſt wel op hun hoede te zijn.

Komt buyten de Straet van Sunda in volle Zee.

Travados ſchielijke ſtormwinden.

Paſſeeren na de giſſing de Linie Æquinoctiaal.

October. 1662.

October, 1662.

zijn / doch vonden ons nu in onse reeckening bedrogen / en grootelijcks geabuseert te zijn / genootsaeckt zijnde om nu verder heen / soo veel het doenlijck was / de West te soecken / om van dese gevaerlyke Eylanden af te komen; dit luckten na onse wensch / dewijl de wind begon heel Zuydelijck te schievielen / als wanneer deselve redelijck voorspoedig quamen te passeeren.

En passeeren de Eylanden der Nicobaren

Des selfs beschrijving.

Der Nicobaren Eylanden na 't Zuyden / en die van de Andamaons na 't Noorden in de Bengaelse Zee gelegen zynde / worden meer in passant gesien / als om gewin en voordeel besocht. Schadelijck is 't met Schepen daer aen te komen / en ten hoogsten gevaerlijck voor het Volck / wanneer door storm en onweer / nevel of mist / op een der selver zanden / of stranden komen te vervallen; de schipbreuk en lading zijn voor d'Ontworstelaers uyt de stroomen al meermaals t'eenemael doodelijck geweest: want dees Eylanden worden van wilde en ongeregelde menschen bewoont / dewelcke in lengte en grootheyd van leden als kleyne Reusen worden bevonden / toonende niet alleenelijck haer dood-vyanden van de Christenen / maar ook byna van alle de Natien des werelts te zijn; soo dat den genen die hier schipbreuk lijden / en haer te Lande salverende / vaerdig bespzongen / omeingelt / vermoort / en om 't leven werden gebraeht / en dienen tot spys en aes van dese wilde Nicobaren; gelijck als ook noch in het voorleden jaer was gebeurt / wanneer de Schepen / Weesp en Brouwershaven, op de reyse van Batavia na Bengale, tot dicht by het zuydelijckste Eyland der Andamaons komende / genadert; Weesp door 't quade weer / nevel / en duysterheyd van de nacht / daar op vast gesept zijnde / verging / waar van het meeste Volck / uyt de kaecken des doots te lande geraeckende / van stonden aen door de Wilden / die met pijlen en bogen / slingers / spatten / en fenynige Assagayen gewapent waren / met een verbaerlijck geschreeuw / en helsche furie wierden besprongen; een goet getal vluchten in de Bosschagie / andere wierden vermoort / en van dese woeste Mensch-eters voor een treffelyk wildbraed / en delicatesse gebruyckt. Myn ouden Schipper / Jacob Heynse Moocker, van Munnekendam, by wien ick twee jaren lang in de Quartieren van Anbrina, Boëro, Ceram, Goram, Zolor, Makasser &c. hadde gevaren / (hebbende met malkanderen ook in het Koninkrijck Arakan geweest) moest alhier mede sijn leven / het welk omtrent de 60 jaren bereyckten / aen dese wreede Mensch-eters overgeven: want hy nu Schipper op 't Schip Brouwershaven, sijn Makkers droevige schipbreuk bespeurende / komt / niet tegenstaende het quade weer / met sijn Schip tot aen de binnekant van het Eyland / op de bequaemste plaets ten Anker / valt met een welbemande Boot en gewapent Volck kloeckmoedig aen Land / verlossende met een dappere furie den Schipper / en 't meeste Volck die noch in 't leven overig moehten zijn / en nu / uyt de ruygten en wildernis te voorschijn komende / haer doodtverf / na 't scheen / alreede hadden geset; dese wierden vaerdig na boort gebracht / en ondertusschen den voorgemelden Schipper Mooker in 't schermutselen tegens de Wilden met een pijl soodanig getroffen / dat neder storten / en dood aen boort gebracht wierd / daar den Schipper van het verongeluckte Schip sijn plaets van stonden aen quam te bekleeden / vorderende hun reise na Bengale.

De Inwoonders wreede Mensch-eters.

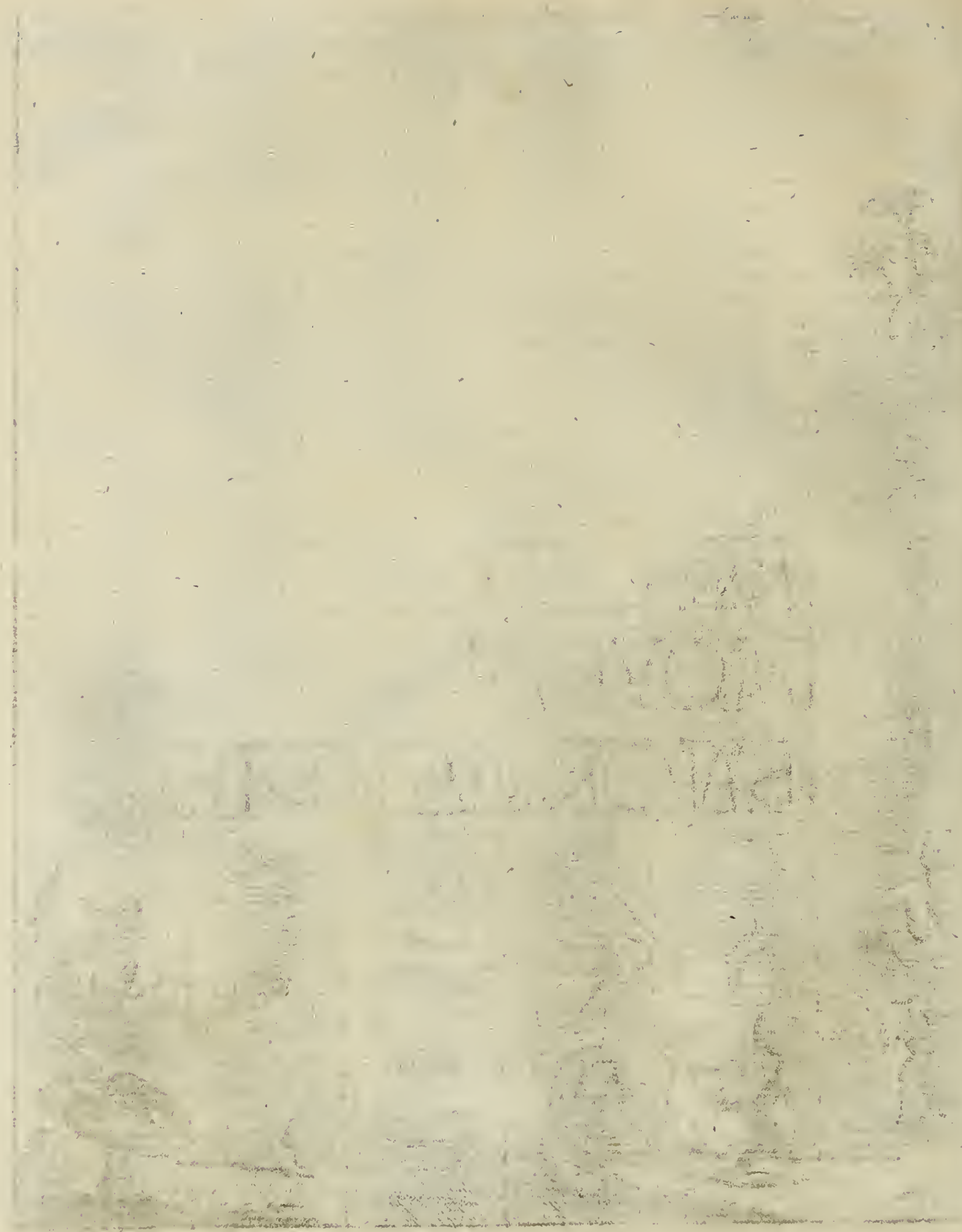
Verhael des Schipbreuks van 't Schip Weesp.

Den ouden Schipper, Jacob Moocker, en veel andere Nederlanders vermoort.

Wy de Eylanden van dese wilde Mensch-eters poogende te myden / avanceerden soo veel 't ons doenlijck was na 't Westen / setten de coers toen vorder

Noorder-

2. del. fol. 4.

Noorderlijk heen / met een loutere stooker uyt den Westen / die op den 11 Octob. onse Fok en Marszeyls ruïneerden; doch hadden onse gesWinde Waterleeuwen wel haast weer andere Zeylen gereed / en vaerdig na de Wind gestelt; 255 mijlen / of tot op 17 graden benoorden de Middellyn komende / kregen veel beter weer / en met variabele winden het vaste Land van het Koninkryk Oryxa in het gesicht / 't welk sijn blauw Gebergt / en groene Voorlanden seer aengenaem ons in Zee vertoonden / laveerden langs des selfs lustige Landstreeke heen: doch moesten hier somwijl door tegenstroomen ten Anker komen. Sagen nu / behalven onse Makker / noch een ander Schip achter uyt / dan wachten het selve niet / soekende soo veel ons doenlijk was langs 't lustig Oryxa te avanceeren; welkers Landsdouwen met vermakelyke Vlakten / grasige Bergen / en seer aengename Valleijen bevonden verciert te zijn: quamen somtijds soo dichte by 't Land / dat veele van des selfs Inwoonderen konden sien; passeerende Visiagapatnam, Bimilipatnam, Connare, Sicocol, Pondy, Sonnewaron, en het Fort des Konings van Golkonda, Mansarkate genoemd; onderwijl quamen sterke stroomen uyt de Bocht van Bengale, en de Riviere de Ganges, die ons niet weynig in onse reyse verachterde / verlooren hier door op den 21 October een van onse Ankers door 't breeken van 't Kabeltouw. Des anderen daegs weer t'seyl geraekt zijnde / passeerden met lieffelijk weder / en goede wind verscheyde vermaeckelijke Dorpen / als ook een hooge stompe steene Toorn / die de Pagode van Jagernate wierd genoemd / en op een hoogte staende / door sijn witheyt uyt een lage Bosschagie / ver in Zee gesien kon worden. Dese Plaets getuygde men ons dat by de Jentyven seer heylig wierd geacht; die komende van Choromandel, Oryxa, Golconda, Bengalen, en andere plaetsen alhier gereyst / om hare Bedevaerden en superstitieuse grillen soo devotig als verkeerdelijk te verrigten; de Boetvaerdige Sondaers van de Jentijsse Secten / die men genade bewijst / worden door de Bramines na dit Jagernate gerecommandeert / om daer met berouw en penitentie te betoonen / de vorder vergiffenisse van den Afgod te verkrijgen.

October, 1662. — Harde winden. — Krygen de vaste Kust van Orixa in 't gesicht. — Sien een Schip achter uyt. — Passeeren verscheyde Plaetsen langs de Oryxe kust. — Sterke stroomen komen hier uyt de Rivier Ganges. — Passeeren de Jagernaten toorn. — Gewaende heyligheyd deser plaetsen by de Indische Heydenen.

Op dese heylige Plaets der soo verblinde superstitieuse Jentyven voorby geraekt zijnde / vonden ons noch omtrent 30 mijlen van Pipelys Ree te zijn; seylden nu met een frisse koelte en goede wind t'zeewaarts in / om buyten om heen de uytsteekende Punt en ontdiepte van Palmeris te geraken: passeerende dus de Pagode van Connercon, de kleyne Pagode, Arcsepoer, Casigere, en andere plaetsen. Het Schip 't welk achter ons hadden gesien / quam by ons / dat wy nu de oude Fluyt Pegu bevonden te zijn / wesende op den 8 September van Paliacatte na Bengale vertrokken / hebbende soo lang door tegenwinden en stroomen langs de kusten van Choromandel en Oryxa gesukkelt / verhoopende nu met ons haest in Bengale te zijn / kregen toen het Hooge Land van Bellesoor in 't gesigt / daar wy een groot Engels Schip ontmoeten / die ons met Wimpels en Vlaggen niet weynig de loef af stak. Wy sagen van verre de Engelsche Logie op Bellesoor, tot vorder heen komende op den 28 October behouden op de Reede van Pipely, twee mijlen van de Rivier en het Land / als in volle Zee / vermits de ondiepten ons Ankers lieten vallen / daer ons behoorlijk voor stormen en tempeesten quamen te verseekeren.

Passeeren verscheyde Heydensche Pagoden. — Worden door de Fluit Pegu onderhaalt. — Sien 't Land van Bellesoor. — Ontmoeten een Engels Schip. — Komt op de Reede van Pipely.

October, 1662. Verstonden hier straks de schipbreuk van onse derde Makker het Schip Avenhorn, die de snedigste in 't seylen zijnde geweest / voor eenige dagen hier aengeland was; doch op den 22 October de Storm / den Oliphant genaemt / die 's jaarlijks omtrent dese Quartieren van Indiën komt / aentreffende / wierd wel haest door het geweld der onstuymige waterbaren van Ankers en Touwen afgesmeten / en na lager wal gebonst / alwaar op vast geraekt zijnde / in de verschrikkelijke branding eerlang aen duysent spaenders stiet: doch 't Volk was noch het meerendeel met de Boot / en andere drijvende matrialen te Lande geraekt; komende / door de geweldige stortings / en uyterste perijkels afgemat / arm / en jammerlijk gestelt op Ballesoor, en vorder heen langs de strant tot Pipely, waer van daen vorder na 't Hooft-kantoor Ougly waren gebracht / om aen den Heer Directeur Mattheus van den Broek, die wegens den Nederlantschen Handel aldaar resideerde / hun deerlijk ongeval bekent te maeken / twee man waren gesneuvelt / en van de lading en goederen niets of weynig geborgt: dies was ik genootsaekt my daar in gelukkig te estimeeren / en Godt te danken van niet op Avenhorn geweest te zijn / het welk nochtans / toen wy van Batavia souden vertrekken / heel weynig scheelden.

Droevige schipbreuk van 't Schip Avenhorn.

Wy / Godt lof / ter Reede van Pipely behouden aengekomen zijnde / soo voeren straks de Scheeps Opperhoofden na Land / om order en last / mitsgaders noodige verversschinge te bekomen / het laetste kregen wy straks in overvloet / en ook ordre dat ons met de Schepen door hulp der Lootsen achter Ilie de Gale begeven souden / om daer op veyliger plaets geankert zijnde / onse ladinge in te nemen: welk Eyland / of Ilie de Gale voor aen in de mond der groote Riviere de Ganges gelegen was; maar de Lootsen vonden sulks om de grootheyt onser Schepen niet geraden / niet durvende ons daar heen / wegens de ondiepte en snelheyd der stroomen avonturen; dies wierd besloten en goed gevonden / dat wy alhier met onse twee kloeke Schepen / Veenenburg en Amstelland souden blijven leggen: te meer / vermits de jaerlijksche komende Storm / den Oliphant, alreede voorby geset was / en dat men nu voor eenige maenden niet anders dan een welgetempert saysoen van lieffelyk / stil / en helder weder scheen te gemoet te sien. Ondertusschen vertrok de Fluit Pegu na de Riviere de Ganges, en quamen alhier van Ougly en andere plaetsen verscheyden Schepen aen te landen / om na Batavia, als ook elders heen de reyse voort te setten. Onder anderen ook de Fluit 't Rood Hart van Ougly komende / vertrok op 't spoedigste wederom na Batavia, nemende onse Brieven mede / alsoo van daer na 't Vaderland gedistineert en aengeleyd was.

Ilie de Gale.

De Fluit, 't Root Hert, vertrek na Batavia en het Vaderland.

Drie ongelukken quamen hier kort na malkanderen op ons Schip te gebeuren: Onse Constapel / oud 50 jaren / het kabeltouw terwyl het Anker viel / soekende uyt te vieren / geraekt met sijn hand soo vreesselijk in de klem / dat een goet gedeelte van sijn vingeren in de loop bleven; en noch een ander met sijn Makkers besig zynde om een der swaerste Ankers / buyten op de boeg steunende / wat te verhijssen / en behoorlijk tegen den tijd van nood te vervaerdigen / soo komt het Anker heel schielijk uyt te schieten / en valt met een van sijn ysere punten in de naekte voet van desen armen Bootsgesel / dervoegen dat door de gemorselde partijen tot in het verkhout voor-

Drie ongelukken op 't Schip des Schrijvers gebeurt.

boorden / staende desen Ellendige die seer jammerlijk lamenteerde / op dese wijse als vast genagelt / los geraekt sijnde / vonden toonen / beenderen / pesen / en alles bijna van een gescheurt; de derde braekt in het ruym sijn been: dus kregen wy werk; dog quamen sy alle drie voorspoedig / en gelukkig te genesen. Novemb. 1662.

Wy bleven dan op de Reede van Pipely, als in een volle Zee ten Anker leggen / vonden ons omtrent twee mijl van de wal / het welk een lage vlakke Landsdouwe was / waer heen nog omtrent drie mijl de Rivier opvarende / eerst op Pipely quamen aen te landen; hier leggende / aten en dronken dagelijks om de kost / genooten een stilder en veel gerustiger leven als in den Oorlog / doende veele vermaekelijke togten na Land / om al om heen dese Gewesten van Orvxa, daar ook Pipely by de Mooren onder gereekend word / nauwkeuriglijk te besien. Beschrijving van de Reede voor Pipely. Onderwijlen wierd ons op seekeren dag een jonge Bootsgesel van 18 jaer oud / genaemt Boudewijn Jansz. van Pipely, als een gevangen aan Boort gebragt / hy was mijn Landtsman / zijnde van Haerlem geboortig; dog en hadde hem niets te droom gedragen / vermits hy dronken sijnde / sijn Makker op schiltwacht staende / met een steek in de borst / die tot in het hert penetreerde / soo getroffen had / dat van stonden aen dood ter neder viel. Een jong Bootsgesel, om sijn dootslag gehar-quebuseert. December, 1662. Hy wierd door ordre van het Nederlants Opperhooft / van Pipely, op ons Schip in de boeijen geset: dog verkreeg kort daer aen / dewijl hy groot berouw en leedwesen over sijn misdaedt betoonden / die libertey / dat slegts met een kleyn ysertjen aen de beenen / onder en boven door 't Schip mogt gaen / soo dat hy sig selfs door toedoen der Matroosen gevoegelijk hadde konnen salveeren na Bellesoor, daer hy met de Schepen der Engelsen desen dans was ontsprongen geweest; dog hy den raed der Bootsgesellen veragtende / scheen liever te willen sterven / dan aldus langer in d'ongerustigheyt van sijne conscientie te leven. Hy bereyden hem seer Christelijk ter dood / en bad my dat ik / tot Haerlem zijnde gekomen / sijn oude Moeder wilde besoeken / om haer van sijnent wegen de laetste groetenis te doen / dat ik hem / wanneer ik haer quam te vinden / beloofden na te komen; waer op hy my / en andere sijne Bekenden / adieu geseyt hebbende / verliet / wanneer hy van ons Schip na 't Hooft-kantoor van Ougly wierde gebragt / daer men hem / door ordre van den Heer Directeur / Mattheus van den Broek, en sijne Raden / andere tot een exempel / harquebuseerden.

Tweede Hooft-stuk.

Storm voor *Pipely*. Groote koude. Komst van tien vyandtlyke Jeliassen of Roof-Galeijen uyt het Koninkrijk *Arakan* tot in de Riviere van *Pipely*, met een groot getal geroofde Slaven en rijke Buydt. Rampsalige stant der Slaven. Het fatsoen der Jeliassen, en hoe deselve worden bestiert. De Roovers dreygen *Pipely* af te loopen, en uyt te plonderen. Groote verslagentheyd, en weereloosheid der Ingesetenen. Hare belaggelijke Fortificatie, Krijgs-toerusting, en bedrijf des Gouverneurs, daer op de Onderhandeling volgt, en het verdrag beslooten.

ſlooten. Vreugden, vreemden handel, en neering op *Pipely*. Wederkeering der Jeliaſſen na de *Ganges*, en 't Koninkrijk *Arakan*. Des Schrijvers vertrek uyt *Bengalen*, en ſesde aenkomſt op *Batavia*.

Januarii, 1663.

HEt jaer 1662. door de genade en goedertierentheyd Godts ten eynde gebragt hebbende/ vonden ons wederom altemael verpligt/ om den naem des Alderhoogſten voor de beſcherming/ hulp/ en goedertierentheyd ons betoont/ te loven en te danken. Schooten des morgens vroeg op den 1 Januarius 1663. eenige ſchooten uyt het grof Kanon voor het Nieuwe-Jaer/ wenſchten malkanderen heyl en zegen/ en lieten met den dag alle onſe Vlaggen en Wimpelen waeijen.

Hevige ſtorm terReede van Pipely uytgeſtaen.

Wy begonden nu te met onſe lading van Salpeter in te nemen/ dan wierden in ſulks heel ſchielijk door een geweldige ſtorm belet/ die twee geheele etmael duurende/ ons in geen kleyne verlegentheyt bragt/ bekomende op den 4 Januarius eerſt met een donkere lugt met mot-regen en ſtijve koelte uyt den Noord-Noordooſten/ die tegens den avond toenemende/ in de duyſtere nagt/ in een ſware ſtorm veranderde/ wierden van ons Anker afgebonſt; dog lieten van ſtonden aen twee andere ſware Ankers vallen/ ſtreeken Stengen en Rees om laeg: hadden nog redelijk ſlegt water/ alſoo het een Landwind was; dan vreeſden/ ſoo wanneer die quam om te loopen/ en te continueeren/ dat geen ſchipbreuk ontworſtelen ſoude konnen;

Groote koude.

't was nu alhier door deſe Noorder ſtorm ſoo kout/ dat men vreeſden de neus in de wind te ſteeken; het Volk klappertanden/ en blieſen in de handen/ als of 't in Holland in de winter hadde geweeſt/ de Olien in de Medicamentkiſten vonden wy door de koude bevrooſen/ en ſtijf: de wolle plunjen/ en bollevangers quamen hier wel te pas; dog wierden ſoo weinig bevonden/ dat Matroos hem rijk oordeelden/ die nog met een oud t'ſaemgelapt Hollands pijtjen/ of rokſken voor ſijn Confraters op den Overloop verſcheen. Ons belangende/ hadden ons al in tijds van fraije Bengaelſe Rokken voorſien/ die ons de Mooren/ met ſacht en ſuyver Capock doornaeyt en gevoert/ bequaem/ en van alderhande moye Stoffen wiſten toe te ſtellen.

Den Onder-Koopman, Cornelis van der Mande, ſijn doot, en begraaffenis.

Onſen ouden Onder-Koopman/ Cornelis van der Manden, ſtorten evenwel/ siekelijk ſijnde geweeſt/ nu wederom door dees ongewoone koude ſoo ſchielijk in/ dat kort daer aen quam te overlijden: wy lieten daerom toen/ volgens Scheeps gebruyk/ de Vlagge ter halver Stenge van de Campangie waeijen/ ſchooten drie Kanon-ſchooten/ en begroeven hem met malkanderen in de Compagnies Tuyn op Pipely, daer fraije Tomben en Graf-ſteden/ volgens het gebruyk der Mooren/ ook van de Nederlanders wierden geſien.

't Vertrek van diverſe Schepen uyt Bengalen.

Deſe ſtorm ſijnde geſtilt/ vertrokken verſcheyde Schepen/ die by ons uyt de Rivicre de Ganges quamen/ na diverſche Quartieren: Nieuwenhoven en 't Raedhuys, als ook de Peperbael, vertrokken na Batavia; Brouwershaven, Ter Veer, en Pegu, na Perſien, Pipely, en een Moors Scheepjen/ na Maſulipatnam, en andere plaetſen van Choromandel.

Tien Jeliaſſen, of Arakanſe Roof-Galeijen ko-

Doch quamen nu op den 22 Januarius, des morgens vroeg/ tien Arakanſe Jeliaſſen, of Roof-Galeijen/ uyt de Ganges, en 't Koninkrijk Arakan, tot in de Riviere van Pipely aen te landen/ die het hier alles/ dog op een ongemakkelijke wijſe/

wederom

wederom levendig maeckten/ weſende vol geprōpt van moedig en gewapent Volk/ hebbende by haer een menigte van Slaven en Slavinnen/ Mannen/ Vrouwen/ en Kinderen/ altemael Bengaelders, die ſy in 't herwaerts-komen upt het Koninkrijk Araken, niet ter Zee/ maer langs de binnenlandſe Rivière/ en ſoo voorts de Ganges af/ in het afloopen der afgelegene Dorpen/ Vlekken/ en Boere woonīngen/ geweldiglijk/ en met branden en blaeken hadden bekomen. Hebben ook by haer een groote buyt van Silver/ Goud/ en edele Geſteenten/ die ſy de arme Menſchen hadden ontroofd/ den welken ſy nu met haer voorderende/ hier en elders begeerde te verhandelen; ſoekende hare Gevangenen tot Slaven te verkoopen/ en alles voor geld/ of ſoodanige Waren te veylen/ als haer het beſte ſoude komen aen te ſtaen. Sy voeren daerom een ſtukweegs de Rivier van Pipely op/ en dat in een goede ordre; vroegen de onſe/ die haer onderweeg quamen te ontmoeten/ of begeerig waren fraije Bengaelſe Slaven en Slavinnen te koopen/ ſoo ja/ dat dan vrymoedelijk by haer mogten komen; waer op de Jeliaſſen haer verder heen de Rivier op onder het Dieven Eyland nederſloegen zijnde ontrent ter halver. wegen Pipely genaderd/ daer men een groote verſlagentheidt by de Bengaelders over de komſt van hare Vyanden beſpeurden. Januarius. 1663.

Deſe Arakanſe Jeliaſſen, Roey-Galeijen komen gemeenlijk om deſe tijd van het jaer met eenige Eſquaders upt het Koninkrijk Arakan; en diend den Leſer alhier te verſtaen dat de Koninkrijken en Landen van Arakan, Pegu, Bengalen; en andere/ alhoewel met veel vlakke lage Landsdouwen/ egter ſeer Rivier-en Waterrijk zijn. De Ganges, en groote Riviere van Arakan zijn met malkanderen door veel binnenlandſche Spruyten en ſtille ſoet-voleijende Waterſtroomen ſoo vereenigt/ dat men ligtelijk door de ſelve upt het eene Land en Koninkrijk tot in het andere komen kan: en weeten/ inſonderheid de Arakanders deſe gelegentheyd in den Oorlog tot hun voordeel te gebruyken; roeijende met hare Jeliaſſen binnens Lands de Riviere en Spruyten alom heen door: ſoekende in de vermaerde Riviere de Ganges, en in veel andere Bengaelſe Geweſten/ het gene tot haren voordeel diend: vallende hier en daer/ daer de bequaemſte gelegentheyd ſien/ aen Land/ loopende de ver-afgelegene/ en onweerbare Vlekken en Dorpen af/ daer deſſelfs Inwoonders by nacht/ heel ſchielijk en ſtil beſprongen/ en overrompelt worden/ neemende al wie datſe bekomen konnen met haer gevankelijk weg; voerende Mannen/ Vrouwen/ jonge Dogters/ Jongmans/ Aenkomelingen/ en alle den geenen/ die ſy bequaem tot het jok van dienſtbaarheid keuren/ met hare Jeliaſſen in ſlavernije daer 't haer belieft; binden en knevelen deſe rampſalige dan met ſtroppen/ om hals en arme ſoo vaſt in de Galeijen/ dat die haer nauwelijks konnen verroeren/ moetende in het vaertuyg op de rugge onder de ſit-en roey-banken als d'alderellendigſte Schepſelen uytgeſtrekt leggen: waerlijk deſe Roovers dienen in de oeffening van dit goddeloos en grouwelijk ampt van ſteen/ ja van de alderonbarmhertigſte conditie te zijn/ de onnooſele Menſchen dus onmenſchelijk handelende: roovende de Mannen van hare Vrouwen/ de Vrouwen van hare Mannen/ de Ouders van hare Kinderen/ en de Kinderen van hare Ouders; ſcheydende Suſters en Broeders/ Vrienden/ Maagen/ en lieve

De gelegentheyd deſer Jeliaſſen, of Roey-Galeijen.

Ellendige ſtand der gener die van de ſelve beſprongen en vermeeſtert worden.

Januarius. 1663. Bloetverwanten / of Nabestaende voor eeuwig van malkanderen ; selfs de suygende vrouwen worden van hare teere suygelingen afgerukt / en mede gesleept: want stok oude luyden / sieken en kreupele / als ook kleyne kinderen worden by dese Roovers van de slavernije verschoont / niet door meededoogentheyd / maer om dat de sulke tot hun geltgierig oogwit / en om verkogt te worden / ondienstig zijn. Yder kan denken wat miserabel gekerm / geschrey / en hertbreekende jammerklagten by dese Rampsalige worden uytgeboesemt / als van elkanderen dus ontrukt werden ; d'ontvlugten haer droevig verlies / bestaende in goed en bloed / en de Gevangene haer soo jammerlijke toestand komen te betreuren. Elendige menschen / die waerlijk te beklagen zijn / die gisteren saten in weelde en vryheyd / vinden haer nu van alles beroofd / gebonden / geslagen / arm en naekt / tot in de uyterste ellende en rampsalige slavernije gebragt/ siende malkanderen voor hun oogen in sulk een jammerlijken stand : wordende voorts tot Slaven / en voor een kleyne prijs aen Kristenen / Mooren / en alderhande slag van Heydensche Volkeren verkogt : en soo voor eeuwig van malkanderen afgeraakt zijnde / de Weereld door vervoert.

Dese Roovers rooven ook daer en boven de beste Rijkdommen en Meubelen die te bekomen zijn / welke buyt sy met de eerste gelegentheyd Fatsoen. wederom socken te verkoopen. Gemelde Jeliassen, of Roey-Galeijen zijn seer lange / doch smalle Vaertuygen ; en na 't schijnt / voornaamentlijk / tot en bestiering der Jeliassen. dien eynde gemaekt / om een snedige voortgang by te brengen : seer dienstig om in de Rivieren met goed avans gebruykt te worden ; hebben geen Zeylen / maer leggen yder wel 38 a 40 Riemen te boort : der selver Bootsgesellen / dat Arakanse Heydenen zyn / slaen niet te gelijk / maer heel ordentlijk en vaerdig na vervolgens / en schier even gelijk men in 't omgaen de raderen van een Watermoolen siet / de Riemen in 't water / het welk door desselfs snedige voortgang waerdig om te sien is. Yder Jelias word gemenelijk door een Portugeesch Overste / of Kapiteyn bestiert / de welke op yder Galey een sraey gemaekt Tentjen tot hun bysondere wooning hebben / en by den Arakansen Konink / gelijk wy te vooren in 't Tweede Boek hebben geseyd / van wegens hun dapperheyd bysonderlijk worden gerenomeert : De Majesteyt trekt sijn voordeel en tribuyt van dese Jeliassen, die met haer komst geen kleijne verschrikking en alteratie onder de Bengaelders komen te causeeren / alsoo beyde Natien tegens malkander oorlogende / hare furien meest in rooverijen bestaen. En dewijl daer in de Bengaelse Onderdanen / door de geltgierigheyd / traegheyd / en te kleyne bescherming van haer Gouverneurs / vry verre komen te kort te schieten / soo is 't niet te verwonderen dat de wereloose voor dese Roovers / en sulken slaverny verschrikken.

De Arakanse Roovers dreygen Pipely af te loopen, en uyt te plonderen. Nu / dese tien Roof Galeijen begonden haer op de Rivier van Pipely wonderlijk aen te stellen / maekende seltsame bravades / voeren vast heen en weder / en lieten altemael hare Bloedvlaggetjens waeijen : roepende / sy wilden vertrekken / en schielijk weder komen / om onverwagt heel Pipely te overrompelen en af te loopen : maekende hare kleyne Steen- en Kamer-stukjens / Musquetten / en voorder Schiet-geweer altemael klaer /

II. Deel. Fol. 10.

klaer / en stelden haer aen / om die van Pipely meer en meer verbaest te maken / als of 't alles wilden opslokken: 't welk den Moorsen Gouverneur van Pipely immers na 't uyterlyk scheen / vry hertelijk deed ontsetten; doch vond men eerlang aldaer geraden / de Portugeesen die op Pipely woonden / en voornaamentlijk der selver Priester / tot raed en een dienstig hulpmiddel in dese gelegentheyd te versoeken. Sulks gedaen en toegestaen zijnde / wierd in allerhaest beslooten en goed gevonden / dat men gemelden Priester een brief vol minnelijke termen aen den Admirael der Portugeese Jeliassen soude laten schrijven / 't welk geschiede; maer nu quam de nood aen de man / en was goede raed duur; want niemand van de Bengaelse Helden en dorst bestaen sig selfs te avonturen om den bestelder te zijn; dies gaf men de Brief na kort beraed den Nederlanders / die met haer Sloep na ons boort toevarende / in passant den selven aen den Admirael der Jeliassen bestelden / die geweldig begon te stampvoeten / en sijn knevels om hoog te strijken toen hy de Brief gelesen had / swetsende dat hy noch dit geheel Pipely soude komen te overweldigen; doch eyndelijk riep dien Oorlogsman sijn Raedsluyden by een / en 't hevig bloed een weynig neergeset zijnde / soo besloten de Roovers wederom aen die van Pipely spoedig antwoord af te vaerdigen / 't welk geschiede: Schreven een Brief die vol was van gedreygde wreedheyd / hoogmoed / en laetdunkentheyd / het welke die van Pipely des te meer ontroerden.

Januarius, 1663.

Verlegentheyd in Pipely.

Des anderen daegs ging 't noch al lustig op een schrijven en vrijven: de Gesanten / Boden / en Brieven wierden vast over en weer gestuert; Ondertusschen verkogten die van de Jeliassen sommige van de geroofde Bengaelders aen de Nederlanders / die volgens de gemaekte prijs / voor yder Slaef 20 Ropijen, of 10 Rijkxdaelders quamen te geven: daer waren veel Vrouwen en jonge Dogters onder; 't scheen dat de Manspersoonen wat radder ter been / en geswinder in 't vlugten waren geweest. 't Was deerelijk om te sien / als dese bedroefde Menschen verkogt / en uyt de miserabele banden en boeijen der Roovers / haer dood-vyanden / aen 't boort van onse Schepen wierden gebragt / wat vreugd en blijdschap datse niet al en betoonden; hoe dankbaerlijk datse de spijs en kleeding die men haer gaf / aenvaerden; somma / waren niet weynig verheugt / dat se haer eenmael uyt soo veel miserien sagen verlost / die sy in de Galeijen hadden moeten lyden.

Elendige toestand der Bengaelse Slaven en Slavinnen.

Eyndelijk soo vond men al het vriendelijk schrijven / 't welk die van Pipely aen de Aracanse Roovers deden / t'eenemael vrugteloos te zyn / alsoo de Roovers tot geen Akkoort / dan met genot van seekere favorabele konditie / wilden verstaen: Dies quamen sy daer op met hare 10 Jeliassen ten Oorlog toegerust / de Rivier van Pipely vorder ordentlijk opgeroeyt / maekende nu wel lustig den allarm / sloegen op keteltrommen / en lieten haer Bloedvlaggen en Vanen altemael waeijen / om de verlegene Ingesetenen van Pipely noch meer verbaest te maeken. Dus opgeroeyt komende / sloegen haer digt by 't Moorse Kasteel van Pipely neder / en stelden haer soo verschrikkelijk aen / als of 't alles wilden met vuur en vlam verdelgen stuerende straks een van de hare na den Moorsen Gouverneur van Pipely, hem doende verstaen / datse noch waren geresolveert met die van

Pipely door de Jeliassen gealarmeert.

Januarius. 1663.

Pipely voor dit mael in vriendschap te verdragen / op die konditie / dat haer Slaven / Rijkdommen / en Buyt ten voordeel van d'Inwoonders deses Lands alhier verhandeld mogten worden / tegen Geld / fijn Lijnwaed / Zijde Stoffen / en vordere Koopmanschappen / die dan haer soude komen aen te staen; soo niet / datse nu met haer Jeliassen gereed en vaerdig waren om 't onbemuurde Pipely met een wakkere furie te overweldigen / uyt te plonderen / en geswint in brandt te steeken: willende op dees letteren kort beraed / en een bondig antwoord. En gewisselijk / 't geen hier de Roovers den Inwoonders dreygden was ligt om te doen geweest: want Pipely langs de Rivier gelegen / was gantsch open en onbemuurt / en desselfs Gebouwen / die wel groot / doch 't merendeel maer van riet / koemist / en klep bestonden / waren al wijd en zijds gebouwd / onder de welke / des niet tegenstaende / veel rijke Pakhuysen met waerdige Koopmanschappen gevult gevonden wierden. Ook waren meest alle de Inwoonders en Burgers van dit Pipely goede soldaten als 't op een loopen gaet / om yder daer in de voorste te zijn / ongewapent / en van natuuren seer vreesagtig zijnde / invoegen dat de Roovers hier seer ligtelijk hare personagie hadden konnen speelen: evenwel hadden de Inwoonders van Pipely nu al een tijd lang de snof in de neus gehad / van dat wel ligtelijk hier de Arakanse Roovers souden aenkomen; tot dien eynde soekende in de voorbaet te zijn / hadden onlangs een Fortifikatie / maer een weynig beneden Pipely, aen de Rivierkant opgeworpen / daer sy in tijd van nood des Vyands voorbyvaert en optogt na de genoemde plaets genoegsaem verhoopten te stuyten. Doch hier waren de Jeliassen nu alreeds digte by genadert / en scheenen seer weynig 't geweld van dese voortreffelijke Vastigheyd te ontsien / schoon deselve wegens bequaemheyd en kragt / volgens 't hoog gevoel daer af by de Inwoonders van dit Pipely, schier als onwinbaer wierd gekeurt: En gelieft den Leser een staeltje maer van dese Bengaelders hare Krijgskundigheyd te weten / die sal uyt dit weynige 't vordere konnen verstaen: De Wallen en Bolwerken van dit sterk Kasteel waren wel twee voet dik / en vijf voet hoog / van half gedroogde klip gebouwd / en de Bolwerken soo verbaerlijk groot / dat twee Mannen die konden overvamen; de Schietgaten waren meest altemael met uytsteekende moten van afgekapte Kokosboomen / in plaetse van grof Geschut versien / dat van verre seer onsaggelijk en verschrikkelijk scheen. En om den Vyand ter degen verbaert te maeken / soo had men / geloof ik / al het Geschut van Pipely t' saem / en in dit Kasteel gebragt; want men sag twee oude Vierponders van yser op eene der Bolwerken staen; het eerste scheen alreeds tot vernielinge van de Vyanden gereed / en met bosknuypt geladen / daerom desselfs mond met een stroije wisser was gestopt / en het laadgat met een roode steen bedekt; tien koegels wierden getelt / daer van de vier van steen gemaekt waren / en de ses andere te groot / en al te mael van yser. Ook om den Vyand noch meer te verschrikken / soo was 'er een ledige Handgranaet by gebragt / noch stond 'er een pot van wel 10 pond boskruyd / heel grof en onbruykbaer; voorts waren van dit voortreffelijk Kasteel de deuren en poorten / valbruggen en gragten / met alle de vordere werken t'eenemael in de loop gebleven: invoegen dat alles genoegsaem open

De gelegentheyd van Pipely.

Weereloosheyd der Ingesetenen.

Hare belachelijke Fortificatie,

En Krygsrusting.

II. Decl. Fol. 12.

open ftond/ op dat men 'er in tijd van nood te beter uyt en in foude konnen geraeken. De Burgers en Soldaten van het gealarmeerde Pipely begonnen haer nu ook in defe Vaftigheyd ongemeen ftout/ kloekmoedig/ en feldfaem te vertoonen. Hare wapenen beftonden in Pijlen en Boogen/ Schilden en Swaerden; invoegen dat 'er een fellen moffelkrijg op handen fcheen te zijn. Januarius. 1663. Hun Wapens.

Eyndelijk quam den Moorfen Gouverneur van Pipely geheel in 't wit gelijk als een Held des Vredes/ aengereden/ by fig hebbende een aenfienlijke ftoet/ beftaende in een groote meenigte fwarte Mooren en Bengaelders; want gansch Pipely fcheen nu op de been te zijn/ waer van der fommige met haer witte kleederen aen/ te paert gefeten/ met pijl en boog gewapent waren. Den bruynen gouverneur dus heerlijk geakkompagneert/ quam langs de Rivier/ en fig verftoutende/ tot digt by des Vyands Oorlogs-vloot gereden/ dien hy nauwkeuriglijk hebbende geobferveert/ vertrok met al fijn Adel en groot gevolg/ heel verwondert/ immers na 't fcheen na fijn voortreffelijk Slot/ daer van wy gefproken hebben/ alwaer hy met de voornaemfte van fijn Raed hem in een Tent/ die van ftroo gemaekt was/ begaf; daer fy haer ter aerden op Perfiaenfche Alcatyven, of Tafelkleederen nederfetten. Alhier fogt men na gehouden raed de Priefter van de Portugeefe kriftenen van Pipely wederom tot den dienft der ftaet te emploijeren: Dies verfogt men hem dat hy noch eens het goede beft voor defe Plaets en desfelfs Inwoonderen wilde doen/ om met een Vaertuyg en witte Vredevlag/ als Gefant/ den Admirael van des Vyands Jeliaffen aen boort te varen/ om den felven vriendelijk te verfoeken/ dat een bequaem Perfoon geliefden af te fchikken/ met volmagt/ om met den Heer Gouverneur van Pipely, en fijn Raden minnelijk te verdragen. Sulks dan wierd te werk geftelt/ en Heeroom/ die een vrolijken Baes/ heel dik en lijvig/ en van een fchranderen humeur was/ voor den Admirael van de Jeliaffen aen boort/ daar vriendelijk ontfangen/ en met een vrolijk onthael verwellekomt wierd/ brengende voort de zaek foo verre/ dat eene der Kapiteynen van defe Roovers met volmagt tot den Gouverneur van Pipely wierd gefonden; en middelerwijl bleef defen loofen Priefter by den Admirael der Jeliaffen, quanswijs in Gijfeling; doch eerlang/ na eenig over- en wedervaren/ wierden alle verfchillen en queftien bygelegd/ gemiddeld/ en op navolgende wijfe de Vrede befloten/ namentlijk: Dat/ geduerende het verblijf der Jeliaffen alhier ter plaets malkander geen moleft en foude betoonen; dat men voor foo veel dagen de Galeijen een vrijen Handel op Pipely toeftond; dat van alle verkogte Goederen en Slaven den Moorfen Gouverneur van Pipely den tienden penning genieten fou; 't welk de Koopers/ niemand uytgefondert/ foude moeten betalen/ foo wel van Slaven/ Gout/ Silver/ edel Gefteenten/ als andere Koopmanfchappen. Die van Pipely fouden wederom daer en tegen fijne Lijwaten/ Zijde Stoffen/ en allerhande fraeije Bengaelfe waren aen die van de Jeliaffen in minnelijkheid verkoopen: De Jeliaffen wederom foude alle avonden voor Sons ondergang van Pipely na het Dieven-Eylandeken, dat een weynig benedenwaert in de Rivier lag/ moeten aftrekken/ en geen roovery op defe Rivier aenvangen/ en

Den Moorfen Gouverneur van Pipely fijn kleeding en gefelfchap.

Begluurt de vyandelyke Oorlogs-vloot.

Begeeft hem in de boven gemelde Vaftigheyd. Sijn raedspleeging.

Den Priefter der Portugeefche Chriftenen word als Gefant na de Jeliaffen gefonden;

daer op de onderhandeling volgt,

en het verdrag op feltfame conditien befloo-ten.

Januarius, 1663. dergelijke meer: Siet daer/ soo fellen Oorlog schielijk in Vrede verandert; de witte Vlaggen wierden wederzijds van stonden aen opgesteeken/ de vreugd en blijdschap was bysonder groot die men toen onder de Burgers en Burgerinnen van Pipely vernam; veel duysende menschen quamen als nu ter baen: ook selfs uyt rondom-leggende Quartieren/ om dese verschrikkelijke Jeliassen, of Roof-Galeijen des Vyands te sien/ den welken sy met geen kleyne verwondering quamen aen te schouwen/ om dat van desselfs daden het gantsche Land gewaegden. Somma/ gansch Pipely was vol vreugde over de wijse bestieringen van den Gouverneur/ en dit Verdrag: en nu bevond men/ dat desselfs weerloose Krijgshelden in schrandere Koopliedén verandert waren/ dewijl sig vry wat beter in de Koop als Wapenhandel vonden geoeffent te zijn; koopende hare geroofde Landslupden wederom van de Aracanders voor een sivicle prijs/ daer van sommige uyt medogentheyd vrij/ en andere tot een oneyndelijke slaverny geraekten/ alles na dat desselfs Koopers van konditie/ staet/ of gelegentheyd bevonden wierden. Desen handel/ als ook die van alle de andere geroofde Goederen/ tegens geld en Bengaelse Koopmanschappen ging eenige dagen lustig voort/ tot/ dat eerlang de begeerde Goederen aen de man geraekt waren/ in welke tijd malkaderen alle vriendschap toonden; waer op de Jeliassen weder van daer/ en na de Riviere de Ganges vertrokken/ om daer heen meer rooverijen te plegen/ en dan met hun buyt en rijkdom het Koningrijk Arakan te soeken.

Groote vreugden,

en vreemden handel met de Roovers op Pipely bespeurt.

Vertrek der Jeliassen na de Ganges en Arakan.

Dus passeerden hier vast den tijd/ in welke dat wy onse lading quamen in te nemen/ die ons de ligte vlot-gaende Bodems/ Lindenburg, de Waekende Boey, het Nagtglas, en andere van het Hoofdt-kantoor Ougly, uyt de Ganges, bestonden aen boort te brengen: Bestaende gemelde lading in Salpeter en Zijde; vertrekkende onse Makker/ de Fluyt Amstelland, om Rijs te laden/ na de Rede van Kinnica, 4 a 5 mijlen bezuyden Jagernaet gelegen/ daer men een nieuwe Logie stabileerden; en aldus tot in 't begin der maend Februarius gekomen zijnde/ quam het Fluytschip Losduynen/ over Malakka, uyt Japan, op de Reede van Pipely/ by ons aen te landen/ met tijdinge/ datse met een getal van 8 Nederlandsche Schepen op den 2 December des voorleden jaers/ 1662. van de Reede van Nangesacky uyt Japan vertrokken waren/ datse niet verre van 't quijt-geraekte Formosa, de Nederlandsche Oorlogsvloot bejegent hadden/ dat die Oocnmaels al 13 a 14 Jonken/ of Schepen der Chineesen, 't meerendeel kostelijk geladen/ hadden verovert; dat sy de Vloot verlatende/ sedert en seer gevaerlijke storm hadden uytgestaan/ waer door het Fluytschip Leerdam genootsaekt was geweest sijn groote Mast te kerven: zijnde van haer af/ na Syam geseylt/ om daer sig wederom te voorsien. Voorders waren van dese rijkgeladen Scheepen/ de sommige na Batavia, en de andere over Malakka, na Choromandel, het Roode Meer, en Persien vertrokken.

Februarius, 1663.

Aenkomst, en tyding der Japansvaerders in Bengalen.

Ondertussen dat alhier dus ten Anker lagen/ waren wy dikmaels op Pipely, en desselfs omleggende Contreijen te Lande geweest/ om de wonderlijkheden/ aktien/ en vreemdigheden van d'Inwonderen deser Landen na te speuren: waer van wy voorgenomen hebben/ in onse tweede

Ben-

Bengaelſe reys omſtandelyk alles te verhandelen / ſoo veel ons dies aengaende bekend geraekt is. Genooten in ons verblyf alhier te landen een groot vermaek in de Ommegang by de Mooren, Benjanen, Jenttyven, Bramines, en ſoo voorts: Als ook in 't ſien van ſoo veel ſchoone wellustige/ en gezegende Landerijen / daer van ook de beſchrijving opſchortende/ keeren ons tot de wederom reijſe na Batavia. Februar. 1663.

Vijftien weeken op/ en omtrent Pipely doorgebragt hebbende / vonden ons Schip gereed om wederom na Batavia te vertrekken/ daerom ons afſcheyd van de Vrienden aldaar genomen hebbende/ ligten ons Ankers/ en vertrokken op den 17 Februarius van Pipelys Reede/ geraekten eer lang de lage Zeekuſt uyt het geſigt/ ſeylende met een noordelijk lugtje zuydwaerds heen: kregen naderhand variabele koelte/ en dikmael ſtilte; ook op den 4 Maert een heevig tempeeſt met Donder en Blixem; dobberde dus op 't ongeſtadige element der Zee tot op den 15 Maert, als wanneer wy tot onder de Son en Linie zijnde geavanceert/ geen hoogte aen 't Sonneligt konden bekomen / dewijl dan van het ſelve op de middag gantſch geen Schaduwe kan worden geſien. Onderwijl de Steven na het Ooſt-Zuydooſten hebbende gewend/ vernamen op den 25 Maert, of eerſte Paeſchdag veel Gevogelte in de lugt / en oude ſtukken van Boomen op 't water drijven / giſſende ons door ſulks niet verre van de Weſtkuſt van Sumatra af te zijn; doch ſukkelden alhier eenige dagen in ſtilten/ en in de tegenſtribbelingen van kontrarie winden: maer naderhand beter koelte en favorabelder wind bekomende/ kregen het Eyland Engano in 't geſigt/ dat wy paſſerende/ op de regter hand lieten leggen: ſagen des anderen daegs de Hemelhooge Boſchrijke Bergen van het groot en magtig Eyland Sumatra, kregen toen buijig en donker weder uyt de weſtelijkerhand: paſſeerden eer lang met ſnedige voortgank de vlakke Hoek/ en 't Eylandje de Kleyne Fortuyn, en quamen in de Straet Sunda, daer van ſtonden aen ſulken fellen ſtorm en ſtooker van agteren kregen/ dat niet anders dan met de Fok de Straet inſeijlende/ een geweldige voortgank maekten: paſſeerende niet alleen 't Keyſers Eyland; maer ook de Eylanden van Craketouw, Zibbezee, en Poele Besje: komende dus tot by het Eyland Dwers in de Weg genaemd/ en dit alles op eenen dag; ſoo dat wy des avonds/ toen de wind hand over hand begon te ſtillen/ onder het Land van Java ten Anker quamen: hebbende in den tijd van 14 uuren omtrent 30 mijlen gevorderd. Vertrek, en wederom-Reyſe na Batavia. Maert. 1663. April, 1663. Komſt onder Sumatra; In de Straet Sunda.

Geraekten des morgens op den 6 April weer 't ſeyl; doch moeſten nu wegens kontrarie wind laveren; maer hadden noch des niet tegenſtaende een luſtige ſtroom te baet: paſſeerende Dwers in de Weg, en quamen ons nu de Javaenſe Viſſchers aen boort/ de welke aen ons van hare vangſt voor een ſiviele prijs verkogten. Kregen tegens den avond ſtilte/ waer op in de voornagt/ die verbaerlijk donker was / een ſeer verſchrikkelijk onweer ontſtond: door 't Blixemen ſcheen het alles in louter vuur en vlam te ſtaen; de ſchaterende Donderſlagen/ daer van den Hemel en het Aerdrijk beefden/ quamen met een verbaerlijk geluyd ſeer digte by / en even als rondtom ons nedervallen; en daer by was de bulderende wind ſoo fel dat wy alleenlijk met de Fok/ regt voor de wind in ſlegt water/ een Verſchrikkelyke Travade en ſware donderſlagen.

April, 1663. een ongeloofflijke voortgang maeckten. Het was ongemeen donker / doch quamen ons van het Blixemligt te dienen; doch duurden dit onweder niet lang / het welk van 't Westen na 't Oosten voorby gedreven zijnde / kregen wy stilte / waer door genoodsaeckt waren te ankeren: bevonden 's morgens dat wy door dit tempeest omtrent de vijf mijlen voortgeset waren. Doen weder 't seyl geraeckt zijnde / passeerden Bantam, en quamen eerlang / namentlijk / op den 8 April, behouden op de Reede voor Batavia te arriveeren. Hebbende op dese Bengaelse Reyse ruym 7 maenden toegebragt; oorsaek hebbende om den Almagtigen wederom voor sijn bescherming / hulp en goedertierentheyd ons betoont / met hert en ziele ware dankbaerheidt te betoonen.

Des Schrijvers feste behouden aenkomst op Batavia.

Derde Hooftstuk.

De Nederlanders winnen de Steeden *Cochin* en *Cananor*. Vrede met Portugael. Doodt en Begraffenis van Mevrouwe Generaels. Schipbreuk der schepen de Walvis en Dolphijn. Den Schrijver word van sijn voorgenomen *Japanse* Reyse versteeken. Een schone vloot Scheepen vertrekt na 't Noorden. Korte beschrijvinge van *Japan*. Des selfs gelegentheyt, rijkdom, heerlijkheyt en magt des Keysers. *Japanders* hare Conditie, Kleeding, Wooningen, Houwlijks-Ceremonien, Trouwschending, Huyshouding, Tafel-ordere, Huysraed, Wreedtheyt, schrikkelijk Kindermoorden, Wapenhandel, wreede Justitie, Dooden sig selfs, Buyksnijding, Duyvels-Tempels, Dragt. en het Leven der *Bonzy*. Het begin, op- en ondergang der Roomsche Christenheyt in *Japan*. Verschrikkelijk woeden en moorden. Nederlandschen Handel. Strikte ordere der *Japanders* voor *Nangasanki* in de Komst. Handel, en het vertrek der Nederlanders met hare Schepen.

De sterke stadt Cochin by de Nederlanders verovert.

Wy verstonden hier straks met ons aenkomen / hoe dat den kloekmoedigen Heer / Rijklof van Goens, op nieuws de sterke Stadt Cochin belegert / hevig aengetast / en eyndelijk daer op met een loutere furie stormende / vermeestert hadde / het welk op dese navolgende wijse was toegegaen:

Den E. Heer / Jacobus Hutsert, die wel eer Gouverneur van Amboyna was geweest / met den Heer Commandeur Isbrandt Godskens, van Batavia, op de Kust van Malabar, met de voorheen gemelde Oorlogsschepen / aengeland zijnde / vonden haer eerlang van den Heere van Goens gevolgt. Men landen omtrent de Kerke van Sant Jago, dog met meerder moeyten als wy des jaers te vooren hadden gedaen / dewijl de Portugeesen, en vyandelijke Nairos, met langs Strand gemaeckte Loopgraven / de onse de landing sogten te beletten; dog na eenige schermutseling te rug / en na

na de Stadt Cochin geretireerd zijnde / begonnen in het begin van November de selve te benauwen; Loopgraven en Baterijen wierden nu wederom andermael gemaekt / en met swaer Geschut seer hevig op de Stadt gebonst; verscheyden uytvallen deden de Portugeesen op d'onse / en die wederom bloedige stormen op Cochin, soo dat in een korte tijd veel dappere Mannen van weder zijden waren gesneuvelt. Het Peper-Pakhuys / op een kleyn Eylandeken / in de Rivier digt aen de Stadt gelegen / sloeg de eerstemael de Bestormers mannelijk af / dan moest ten tweedemael in de furie buygen; ter Land zijde daer de Stads Gragt wel 't ondiepst scheen te zijn / besloot men ook nu eens een storm te avonturen / om van die kant / waer het doenlijk / Cochin te bemagtigen. Tot dien eynde vulde men eenige hondert sakken met zand en aerde / wierpen die in de Gragt / en drongen dus met een geswinde furie toe; dan moesten door de kloekmoedige tegenweer der Portugeesen, met geen kleyn verlies des Volks afwijken: daer en tegen wierden meest alle dagen / en ook op Nieuwe-Jaersdag / als tot een Nieuwjaers-gift / een goet getal Bomben uyt onse Mortieren den Portugeesen vereert; van alle de Batterijen bonsde men nu seer vinnig / en gestadig op de Stadt / tot dat men op den 6 Januarius resolveerden / op drie bysondere plaetsen / daer wel de grootste Bresse scheenen gemaekt te zijn / de Stadt te forceeren. Den dapperen Kapiteyn Mayor / Pierre du Pon, mijn goede Bekende / viel met 6 Vaendelen Volks aen 't Zuyder eynde van de Stadt Cochin seer furieus aen / drong stoutelijk tot de Vyanden in / veroverden het Bolwerk / daer onlangs te vooren van afgeslagen waren; kreeg daer op noch ses Vaendelen dappere Mannen by sig / hield stand / en versterkte sig aldaer / schoon dat men uyt toorens / huysen / en halve manen seer vreesselijk na hem schoot / en dat geen kleyn getal van sijn Helden waren gesneuvelt: soo nogtans vorder heen poogende te avanceeren / ontviel de Portugeesen wel haest de moed / en sonden eenige Mannen met een witte Vrede-vaen tot den Veldheer uyt / aen wien sy de sterke Stadt Cochin, op soo goede konditien als haer doenlijk was te bedingen / quamen over te geven: Waer van nu de gewenschte tijding op Batavia komende / had men alhier vier dagen voor ons komst met vreugde gezegevuurt / en Viktorie gebrand.

Daer op quam noch / op den 11 April, den Heer Adriaen van den Meyden, hebbende Gouverneur op Columba geweest / met het Schip Malakka, van 't Eyland Ceylon, op Batavia aen te landen / met tijding dat ook de oude Sterkte Cananor in onse handen gevallen was: soo dat nu de voornaemste Koningrijken en Steden van de beroemde Kust van Malabar onder de bestieringe / en ten voordeel van de Ed. Maetschappije bebonden gebragt te zijn; het welk nu alle getrouwe Patriotten kragtig aendrong / om den Almagtigen niet alleen voor sijn gunst te loven en te danken / maer ook te bidden / dat hy sijnen genadigen zegen nu verder over dese Konquesten geliefden uyt te storten / ter eeren / en tot uytbreydinge van de glorie sijnes heyligen Naems / tot bekeering der verblinde Heydenen / aenwas des Handels en Steun des Vaderlands: Waerom dan ook noch andermael / op den 12 dito, een Dankdag / wegens dese verovering binnen Batavia wierd gehouden: Verstonden ook hoe de Neder-

April, 1663.

Vreugdevuuren daer over binnen Batavia aengesteken.

Desgelijks Cananor gewonnen.

Noch een dankdag over dese victorie binnen Batavia aengestelt.

landsche Oorlogsvloot / die in 't voorleden jaar na Tayowan en de Kust van China was vertrokken; verscheyden Plaetsen / doch insonderheyd een voortreffelijke Stadt / op de Kust van China gelegen / den Chinees afgenomen / uytgeplonderd / en in de brand gestooken hadden; hebbende voorts door hunne kloekmoedige daden geen kleyne verschrikking en alteratie onder dese Heydenen gebragt.

Kloekmoedige daden ook door de Nederlanders op China uytgevoert May, 1663.

Wy losten een goede partije van onse lading op Batavias Reede; vertrokken toen / volgens order / na 't kleyn Eylandeken Onrust, daar de resteerende Salpeter losten: Voorts genoeg Ballast aen 't Eylandeken Engels Onrust hebbende ingenomen / seylden wederom na Batavias Reede. Nu quam'er tijding uyt Holland / dat eyndelijk tusschen de Nederlanders en Portugeesen de lang-verwagte Vrede gesloten was / soo dat de gekonquesteerde plaetsen ter goeder uur / en noch even als een koop des Oorlogs / ons in handen gevallen waren.

Tijding uyt Holland dat de Vrede tusschen de Portugeesen en Nederlanders geslooten is.

Wy bleven toen eenige weeken op de vermaekelijke Reede van Batavia met ons Schip ten Anker leggen. Onderwijl dikwils een keer te landewaerd doende / daer de gelegentheyd vonden om in Gods Huys de suyvere Predikatie sijnes heyligens Woords te hooren / de Vrienden en Vriendinnen te besoeken / en buyten Batavia lustige wandelingen te doen. Ondertusschen was op den 3 Junius de geminde Huysvrouw van den Wel-Ed. Heer / Johan Maetsuyker, Gouverneur Generael van Oost-Indiën, seer Godsalig in den Heere ontslapen / die des anderen daegs tegens den avond / onder 't geluyd der Batavische Klokken / heerlijk in der Kruyskerk der Stadt Batavia wierd begraven. Na gedane eersie van de Musquettiers / tot driemael toe / omtrent het graf / wierden ook alle de Stukken des Kasteels Batavia afgeschooten / daer op ook die van de Schepen haer lieten hooren / terwijl de Lijkstatie die in een groote menigte menschen bestond / ordentelijk wederkeerden na het Kasteel. Onder de Statie wierden ook eenige rijke Mooren, Chineesen, en groot getal bruyne Mustijcen gesien: De eerste waren in kleedinge weynig / of niet veranderd; de tweede / namentlijk / de Chineesen quamen heel stemmig met blauwe lange nederhangende rokken van lijwaet ter baen; de bruyne Mustijcen aapten heel koddig de Kleeding der Nederlanders na; daer by dan ook veele Vollentairen haer by de menigten hadden gevoegt / op hoop van door dit convoijeeren een vrolijke slemp te vinden.

Junius, 1663 De Huysvrouw van den Heer Gouverneur Generael, Joan Maetsuycker overleden, en op een defrige wijse ter aerde bestelt.

Kort hier na bragt de Fluyt Buijenskerke, die van Banda quam / op Batavia tijding / dat het groote Schip de Walvis op de reyse na Amboina, aen het Eylandeken van Saleyer verongelukt was / met verlies van al de viktualie / voorraed / en ladinge / die ten behoeven der Garnisoenen / Forteressen / Kantoren / &c. van Batavia na Amboina waren geschikt; 14 a 15 Persoonen waren gesneuvelt / de rest gesalveert; veel Scheeps-gereetschap / kontanten / Kanon / en andere Goederen hadden alreeds de roofgierige Makassaren gevisellt / en na sig genomen; doch die sy naderhand (als door onse wapenen wederom wierden gedwongen) genootsaekt waren al te mael aen de Ed. Compagnie te restitueeren.

Schipbreuck van 't groote Schip de Walvis.

Ook quamen de Schepen de Erasmus en de Goudsblom, over Ceylon, uyt Suratte, op Batavias Reede behouden te arriveeren / met tijdinge / dat

Schipbreuk van 't Schip den Dolphijn.

dat ook het Schip de Dolphyn, komende uyt het Koningrijk Perſien, tot digt by de Bay van Punto Gale geſeylt/ geſonken/ en ſoo verongelukt was; dat het ſelve/ komende tot digt by de Kuſt van Ceylon genaderd/ geduriglijk ſchoot en ſjoude/ om die van land/ de nood daar het in was/ te doen verſtaen; doch dat wel haeſt alle devoyren/ ook 't yverig pompen en balien vrugteloos zijnde/ voort ſchielijk door lekheyd te gronde was nedergeſonken/ en van deſſelfs Goederen/ Lading/ en 48 kiſten Silvergeld/ niet anders dan 5 van dito kiſten/ en 't Volk/ die vaerdig haer in de ſchuyt en boot ſalveerden/ waren geborgt. Julius, 1663.

Ook was op het Eyland Ceylon, van wegens de Ed. Maetſchappy/ nu onlangs een koſtelijke ſchenkagie na den Koning van Kandy geſonden; beſtaende het ſelve in eenige pakken Rood Scharlaken/ daer de Cingaleſen byſondere groote Liefhebbers van zijn; en ſeer fijne Veneetſiaenſche Spiegels; drie Paerden; een Vat Spaenſche Wijn/ en andere Waerdigheden: om ſoo de pruylende Majeſteyt van Ceylon weer tot de oude Vriend en Bontgenootſchap te noodigen. Geſchenk door de Nederlanders aen den Koninck van Candy gedaen.

Ondertuſſchen wierd nu ons Schip/ benevens andere/ na het beroemde Japan gedeſtineert/ het welk een Reyſe was na mijn ſin; doch waren hier aenſtonds ſoo veel Sollicitanten/ om deſe voordeelige Reyſe te mogen doen/ ter baen/ dat men haer/ inſonderheyd die op Batavia getrouwd/ en aldaer woonagtig waren/ de plaets vergunde; invoegen de andere die geen Hollandſche Vrouwen/ of witte voeten hadden/ voor de ſoodanige moeſten wijken: dus mede gebotſt/ en van mijn Japanſe Reyſe verſteeken ſijnde/ kreunde my des te minder aen ſulks/ om dat ik onpaſſelijk weſende/ en voor ſwaerder siekte bevreeſt/ geen ongemeene devoyren om 't Zee te gaen/ genegen was aen te wenden: Dies wierd ik op het groote Schip Henriette de Louiſe geordonneert/ om daer/ tot nader order/ de Opper-Chirurgijns plaets waer te nemen; alhier aen twee geoeffende Onder-Chirurgijns het gene te doen ſtond/ hebbende aen gerekommandeerd/ begaf my voor eenige dagen na Land/ om aldaer by mijn Huyswaert te verblijven/ tot dat ik mijn ſelfs wat beter bevinden mocht. Den Schrijver wort van ſijn voorgenomen Japanſe Reys verſteecken. Gaet op he Schip Henriette de Louiſe over.

Onderwijl ging alhier de Equipagie luſtig voort/ en hield men nu binnen Batavia een algemeene Vaſt-en Bededag/ door dien een Vloot van 21 Schepen na 't Noorden ſou vertrekken/ om daer heen/ ſoo veel doenlijk/ de Chineeſen in 't hayr te ſitten/ en den Japanſen Handel voort te ſetten. De Oorlogsvloot onder de Vlagge van den Heer Commandeur Borth, beſtond in deſe navolgende wel-toegeruſte en gemonteerde Schepen: De Nootemuſſchateboom Admirael/ Mars Vies-Admirael/ 't Wapen van Zeeland, Tertoolen, Zierikzee, de Zeehond, Buykſloot, de Jonker, Nieuwendam, Koge, Naerden, Meliskerken, Vlaerdingen, Overveen, Vliſſingen, en 't Fluyt-Scheepje de Vink: en benevens deſe de vier ſchoone Schepen/ Veenenburg, Amſtelland, Peperbael, en 's Graveland; om haer Makker/ het Fluyt-Schip Vollenhove, die nu alreede over Syam gedeſtineert zijnde/ voor uyt geſeylt was/ na Japan te volgen. De Sollicitanten en andere Luyden daer op zijnde/ haer ſeer gelukkig eſtimeerende/ ſoo profijtabelen Reys te mogen doen; doch was het al veel van haer de laetſte Reyſe na 't ander leven/ als naderhand geſeyd ſal worden. Vaſt-en Bededag op Batavia aengeſtelt.

Julius, 1663. Dus de gelegentheyd om Japan te besien verlooren hebbende / en met een occasie om een korte beschryvinge der aenmerkens-waerdigste vreemdigheden van dit afgesondert Gewest des werelts te doen / soo heb ik evenwel de occasie gehad en waergenoomen / om met verscheyden van mijn Landslupden seer pertinent van dit Landschap en hare Inwoonders te spreeken / en alles meen te weten wat in dat magtig Rijk bysonders is aen te merken: sal tot voldoening van den nieuwsgierigen Leser dat ook hier kortelijk invoegen.

Korte beschrijvinge van Japan. Desselfs Grenspalen. Japan, voornamentlijk in een groot Eyland / en in verscheyden andere daer omher gelegen bestaende / en voor een gedeelte na 't Noorden nog onbekent / sterkte sig van 30 tot op 38 / en soo sommige meenen / tot op meerder graden na 't Noorden uyt / wordende van den grooten Ocean / die Asia en America van malkanderen scheyt / rontom bespoelt: Hebbende noordwaerts de Straet / of engte van Anian, en de Wester Deelen van het wijtuytgestrekt America; Oostwaerts worden de Landen van Nova Hispania; En na 't Oost-Zuydoosten die van Peru en Chyly, over een Plas van meer als duysent mijlen beseylt; Na 't Zuyden leggen de Eylanden Phylippynen, Mindonauw, de Molukkes, en andere Westwaerts de kusten van Corea en China.

Dit beroemde Japan, voormaels in veel Koningrijken verdeeld / is eyndelijk tot een magtig Keyserrijk aengewassen: de wijtberoemde Hoofdstadt Jedo pronkt met de Keyserlijke Setel en tegenwoordigheyd van dien Oppervorst.

De gelegentheyd van Japan. Het Land is / insonderheyd van het Noorden / en in de Winter omtrent December, Januarii en Februarii, al wat sneeuwagtig en kout. Omtrent 27 dag reysens noordwaerts boven Jedo komt men uyt Japan over een Stroom van omtrent 11 mijl wijt: in het woest bergagtig en weynig-bewoonde Landt Jesso, van de Japanders meermaels diep en verre doorkruyst / dog noyt ten eynde; dies de Nieuwsgierige door gebrek van voorraed weder gekeert / getuygden aldaer een slag van ruyge lankhayrige Menschen gesien te hebben. Dog Japan selfs is een vermaekelijk / schoon / en vrugtbaer Land / bestaende in welgeleegene Dorpen / meest altijd groene gezegende Landerijen en soete Waterstroomen / konnende sig / van 't gene den mensch ten tijdelijk leven dient / genoegsaem en rijkelijk voeden: Hier en daer worden hooge Bergen / welker spitsen tot in de wolken steeken / gesien; sommige spouwen ook ysselijke Vuurvlammen en Solpherdampen uyt: Veel rijke Silver / als ook andere Mynen worden in dit Japan gevonden.

Woestheyd der Inwoonders van Jesso. Japan heeft schoone gezegende Landsdouwen. en rijke Silver-Mynen.

Koninkrijken. Vorstendommen. Magtige Steden, en deftige Fortificatien, en Kasteelen in Japan. Vorder zijn desselfs Koninkrijken en Vorstendommen door een groot getal neeringrijke / en niet minder magtige Steeden vermaert / waer van: behalven 't Keyserlijk Jedo, Miaco, Saccay, Osacca, Occosacky en Nangasacky gene de minste zijn; dog worden egter dese / gelijk meest alle de andere / sonder aerde Wallen / en onbemuurt bevonden / alsoo veel deftige Slooten en sterke Fortificatien aller wegen het wijtberoemde Japan vercieren.

Dog om van de gelegentheyd der Steden maer alleen een kleyn staeltjen te vertoonen / dient dit van Nangasacky, daer de Nederlanders den Handel is toegestaen / geseyt.

Nan-

Julius, 1663.

Nangaſacky op eene der Eylanden van Japan, Bungo, ook anders Cykoko genoemt / gelegen / leyd op de Noorder breette van 33 graden / doet ſig voor de aenkomende Nederlandtſche Schepen ter Zeewaerts heerelijk op / ſoo door aenſienelijke hoog-uytſteekende Gebouwen / als Heydenſche Kerken / Toorens en Spitſen: De Stadt beſtaet in 88 Straten / meeſt regt / dog eng / en yder omtrent 200 ellen in lengten uyt makende: fraeije Luſthoven en Landerijen vercieren omher de Stad / daer neering en welvaert de Inwoonders rijk en magtig maekt. De Straten / alhoewel 't meerendeel ongeplaveyt / zijn op een ordentelijke wijſe met regte linien / als ook in onderſcheydene Wijken van malkanderen afgedeelt / met Huyſen beſet / en redelijk digt bewoont; dog worden niet alleen in die Nangaſacky, maer ook in andere Steden alle nagten de Straten en Wijken met ſtaketſels afgeſlooten / en voor overval / oproer / en diefſtal met Wagten en Lantarens bewaekt: niemant komt ligtelijk door de Wagt en Afſchutſels heenen / ſelfs geen Medicijns / Vroemoers / nog andere / als met verlof / en een blijkſchrift des Gouverneurs. In eenige Wijken de Brand ontſtaende / diend yder ſig ſelfs te helpen / en ſchoon / ſonder ontkoming / met Vrouwen en Kinderen moeten verbranden / word nogtans niemant van daer / of daer heenen geadmitteert / of doorgang vergunt.

De gelegentheyd der Zee- en Koopſtad Nangaſacky.

Den Japanſen Keyſer houd binnen de groote / magtige / en ſeer volkrijke Stad Jedo ſijn pragtig Hof / overtreffende alle d'Europiſche Vorſten in wereltlijke pragt en heerlijkheyd: ſijn onderhebbende Koningen / Hartogen / Princen / Ridders / Heeren / en mindere Landtbeſtierders / trekken ook (alhoewel yder na parade) ongelooffelijke Schatten / Inkomſten / en groote Privilegien voor hun bedieningen; doch ſtaen t'eenemael onder de Souvereyne Magt van den Japanſen Keyſer / die meermaels de Koningen ſelfs / om kleyne miſdaden / van Scepter en Kroon berooft / ten Landen uytſchopt / verband / of dood / en al haer inkomſten en ſtaten / na ſijn believen / aen andere Vorſten ſchenkt.

De keyſerlijke Hof- en Hooftſtad Jedo.

Des Keyſers abſolute magt over alle Japanſe Koningen en Vorſten.

De Japanders meent men dat van Chineeſen, die voor eenige eeuwen als Ballingen wierden uyt China gebannen / ſouden afkomſtig zijn: worden in Tony, of Landbeſtierders / Bonzy, Geeſtelijke / en voorts in Oorlogs-Helden / Handwerks-Luyden en Boeren verdeeld / en van malkanderen onderſcheyden; ſy zijn door den bank ongemeen ſchrander / eergierig / ſtandvaſtig / en ſeer geduldig om tegenſpoet te verdragen; ook in haer woorden / handel en wandel / zedig en wel gemanierd; als ook geſwint van begrip / en loos in ſcherpſinnige redenkaveling: doch by die gaven en deugden komen ook dees ondeugden ter baen: dat de Japanders groote Afgodendienaers zyn; voorts onbarmhertig / niet alleen tegens den Vreemdeling en haer Landaert / maer ook menigmael tegen ſig ſelfs; In tijden van ongelegentheyd / vermoorden ligtelijk hare Beledigers door een geveynsden aenſlag; Zijn ſeer hard en onmedoogend over arme / ſieken / kranken / en qualijk-geſtelde menſchen / die ſy veeltijds ellendiglijk laten vergaen / werpende deſſelfs doode Lijken op de mishoopen neder; de Miſdadige worden doorgaens op de verſchrikkelijkſte

Der Japanders herkomſt.

Hare conditie.

Deugden.

Ondeugden en wreeden aert.

kelijkſte

Julius, 1663. kelijkste wijs ter dood gebragt / of door onmenschelijk pijnigen na de andere wereld gesonden.

Der Japanders dragt en kleeding. De Japanse Heeren en Grooten gaen met Zijde Lijf-rokken onder de opper-kleederen / doch onderscheydentlijk is haer dragt: De bejaerde dragen meest altemael Rokken / die 's winters gebult / en konstig doornaept / en des somers van ligter Stoffen / als ook het meerendeel ongebult / worden bespeurt / nederhangende tot op de beenen / en met een strik om de middel toegebonden: over dese lange Kabayen dragen sy veeltijds noch een korter Rok / voor open / daer van de mouwen omtrent tot aen de elleboog komen; de Broeken zijn soo lang en wijt / dat tot op / en over de voeten nederhangende / nauwelijks konnen gaen. Doch de gemeene Japanders zijn ordinaer wat minder gedost: veele gaen met een goed gedeelte van het opperhoofd kael geschooren / en 't hayr des achterhoofts / omtrent een vinger lengte / in de nek opgebonden; andere wederom anders / 't meerendeel sonder Knevels en Baerd met een gladde kin / keuren swart hayr en tanden / gelijk veel Indianen, voor groote schoonheyd; uytgaende / dragen als de Chineesen, fraey-geborduurde Wayers in de handen; schaduwgevende Sonneschutsels worden d'Aensienelijkste boven het hooft gedragen: doch loopt het gemeene Volk / in hitte / kouw / hagel en sneeuw / bloots-hoofts.

Pragt der Japanse Jufferen. De dragt der Vrouwen is aen het bovenlijf die van de Mannen byna gelijk: de groote Madames / insonderheyd die van Adel zijn / dragen het hayr byna als andere Vrouwen van 't Oosten geblogten / met ruyme Rokken van zijde / gebloemde / ofte met goud-geborduurde stoffen; om den hals en na vooren met een breede omslag / die krinkeling over malkander geslagen / de borsten bedekt / en met een weyts gordeles om de middel word toegebonden; onder het buytenste Vrouwkleed hangen tot op de voeten veel andere Rokken uyt / die pragtig uyt lichte stof / en alderhande koleuren bestaende / d'eene langer als d'ander / met een lange staert / komen agter na te sleepen; dragende in de slinker hand een Wayer: wandelen somwijl dus tegens den avond met den Man langs straet / worden ook wel in Rosbaren gedragen / of tot haer vermaek / met fraye Tent-schuytjes / op stille wateren elders heen gevoerd.

Doch laten haer dese Jufferdieren op straet heel weynig sien / en indien het gebeurt / soo komen sy ongemeen kostelijk voor den dag / met een gevolg van Staet-Juffrouwen / Kameniers / en soo voorts / met Sonneschermen / Waeyers / Bloemen / of diergelijke in hare handen.

Japanse Wooningen, Tempels en Cloosters. Hare meeste Gebouwen / Huysen / en Wooningen zijn van hout gemaekt / ook selfs hun Afgods-Tempels / Kloosters / en diergelijke / egter konstig en net: hier en daer zijn wel steene Gebouwen / doch worden ligtelijk door Aerdbevingen / die Japan dikmaels doen schudden / omgeworpen; de Arme vlegten haer Wooningjens van rijswerk en riet / met kley (voor regen en wind /) besmeert; de Japanse Huysen zijn al meest maer een vierkant hoog / de Aerdbevingen schrikken haer af van sware Gebouwen / de schuyns nederdalende daken springen eenige voeten over de wanden heen / welk agter aen hare Wooningen / fraeye Galderijen verschaft. De Aensienelijkste besitten al veel seer kurieuse Lust-

hoven

hoven agter het Huys/ de Rijkdom en Adel bewoonen weytſe Gebouwen/ niet in de hoogte/ maer langs der aerden/ met fraeije Vertrekken/ Salen / en Kamers afgedeelt/ deſelve pronken met fijne vergulde Beſchutſels/ Schilderijen/ en diergelijke verciersſelen/ maer hare Gebouwen zijn de brand uytneemende onderhevig. De groote Keyſerlijke Stad Jedo is op den 2 April, 1657. meeſt in koolen geleyd/ over de hondert duyſent Huyſen/ en wel ruym ſoo veel Menſchen gift men door de brand vernielt te zijn. Julius, 1663. De Japanſe Wooningen zijn de brant feer onderworpen. De keyſerlijke Stadt Jedo, anno 1657. meeſt afgebrand.

Die van vermogen zijn/ trouwende/ worden Bruyd en Bruydegom/ yder in byſondere Norimons, of Japantſe Koetſen/ van paerden of oſſen voortgetrokken/ en met een gevolg der naeſte Vrienden en Magen/ tot een hoogte/ daer toe geſchikt/ gebragt: tredende in het geſigt van groot getal Kijkers/ de trappen op na de Trouwplaets/ aldaer een Bonzy, of Japanſe Paep/ in tegenwoordigheyd van den Afgodt/ de twee Gelieben Egtelijk verbindt/ gebruykende ſulke woorden en Ceremonien als na de Japanſe conſtumen en wetten worden vereyſcht: terwijl de Bruyd aen de brandende Lampen een Toorts ontſteekt/ daer aen de Bruydegom voort de ſijne voegende/ die ook insgelijks doet branden; van ſtonden aen word op ſulks de vreugde-wenſch door de Aenſchouwers uytgeboeſemt/ en daer by den zegen der Bonzy gevoegt: de Vrienden en Magen wenſchen malkander geluk; de Trouw-geſchenken/ daer door de Bruydt den Bruydegom word geſchonken/ overgelevert; Bruyds Kinder- en Speeltuyg in 't vuur geworpen; Oſſen gekeelt/ en ten Brand-offer voor den Afgod gedoemt/ en daer op de Nieuw-getrouwde met Norimons na des Bruydegoms Huys gevoert/ daer ſe ſtatig/ en onder 't geſpeel van alderhande Japanſe Inſtrumenten/ worden ontfangen. De Jongelingen ſteeken Vlaggen/ Wimpels/ en andere Vreugden-teekens ter venſteren uyt/ ſtrojende Bloemen voor 't Volk/ en duurt de Bruyloft dikmaels wel een geheele week/ of eenige dagen na malkander. Houwelijks-Ceremonien der Japanders.

De getrouwde Japanders hebben in 't Houwelijk een veel ruymer toom/ dan de Vrouwen: de Man mag onſtrafbaer een Hoer of Concubijn gebruyken wanneer 't hem luſt; de Vrouw daer en tegen word kort gehouden/ en heeft niets te ſeggen: want den Man mag haer/ om 't minſte miſdryf/ met eygener handen dooden/ of met een redelijk uytſet van hem laten gaen; dog word het Overſpel tuſſchen twee Getrouwde op een wreede wijſe geſtraft: en tot voorkoming van ſulks publijke Hoeren en Hoerekotten getollereert; de Ouders verlooven de Kinderen vroeg/ en dikmaels nog in de wiege leggende/ aan malkander. Vrouwſchending der Japanders. De Hoeren worden publijk getollereert.

Haer Huyshouding en Huysraet belangende/ ſe dekken hun houte Vloeren met fraeije matten/ de ſommige als Matraſſen gevult/ op deſelve etende/ voegen haer met de beenen onder het lichaem neder: en ſlapende/ in de de placts van een kuſſen/ een ſteen/ of houte blokjen onder het hooft: zijn ſindelijk in haer kleeding en huysbedrijf/ eten als de Chineeſen, met twee kleyne ſtokjens tuſſchen de vingeren/ ſonder de ſpijſe aen te raeken: die het vermogen hebben/ houden het met een goede Keuken/ en veelderhande Geregten/ die als toorntjens worden opgediſcht: t'elkens met de verandering der Geregten/ komen ook andere Tafelborden van Ceder/ Huyshouding der Japanders. Haer wiſe van eten.

of

Julius, 1663. of ander hout voor den dag; doch weten van Tafellaekens noch Ser-
vetten: in 't eten heeft yder een Tafeltjen voor sig selfs; hebben een af-
Tafel ordere. keer van Hollandsche Delikatessen en Keukerijen; zijn strikt en manier-
Spys, lijk in haer Tafelordre; bakken van haer Tarw / die veel en schoon in
Japan groeyt / geen Brood: maer weten van sulks een mengsel als Bry te
bereyden; het meerendeel teelen geen Schapen / Varkens / Gansen / noch
Hoenderen aen / maer liever Wildbraed: Als wilde Swijnen / Konij-
nen / Harten / ook Ossen. En onder het pluymgedierte: Phasanten / Velt-
en Drank. hoenders / Quakkels / en wilde Torteldnyven. Haer Wijn is niet van de
Wijnstok / maer van Rijs; de warme Thee-drank is by een yder gemeen/
en seer geagt; ook Zackje, een drank van de suyverste Tarwe toegesteld /
dien ik verscheydemael in Bengalen, en elders uyt Japan gebragt zijnde /
Haer Huysraed. hebbe gedronken / is sterk als Spaense Wijn; doch in reuk de Weeg-
luysen gelijk. Hun Huysraed bestaed in Japans cierlijk Lak-en Schil-
derwerk / weytse Bloempotten met schoone Bloemen / heerlijke verlakte
Kassen / Kantooren / Kisten en Koffers / Theepotten en Koppen; de Wan-
den pronken met Sabels / Pieken / Lakwerk en Schilderijen; de
Salen en Kamers zijn met fraye Schuyfdeuren gemaekt; en in Ver-
trekken / soo voor de Mans / als tot gerijf der Vrouwen / yder bysonder
De Japanders zijn seer tractabel. afgedeelt. De Mannen zijn doorgaens traktabel / vriendelijk / en beleeft
om yemand in hare wooningen wel te onthalen / gebruyken altijd des
winters en des somers heet-gemaekte Drank / daer mede sy selfs den
Haer seltsame costume en harden aerd. dorst verslaen: dan siek of koortsig zijnde / gebruyken als dan kout wa-
ter / ongekookte Dranken van uytgeperste kruyden en wortels; verag-
ten het Aderlaten / en geven den Kranken in haer lust den vollen toom:
zijn ongemeen hard van natuur / om honger / dorst / hitte / koude / en ontel-
bare moeyelijkheden uyt te staen: de Kraemvrouwen selfs worden heel
sober gevoed: de Swangere binden den buyk met sterke swagtels toe /
daer tegens gaen de Onbevrugte in kleeding los: veele Bevrugte drij-
Verschrikkelijk kindermoorden van veele bevrugte en kinderbedse vrouwen aen hare vrugt en suygelingen. ven haer Vrugt met sterke dranken af / of verstikken de Suygelingen
met een getrapte voet op de keel te setten / als die in armoede geteeld / of
met een weersin krijgen: want het Kindermoorden / voornamentlijk om-
trent de Dogterjens / staet den genen / die sig behoeftig / ofte met Kin-
deren vinden overlast / volkomentlijk vry: veel verdrinken de selve / doch
de Knegtjens worden / om in de Keyserlijke dienst des Oorlogs opge-
voed te werden / aen Oppassers daer toe gesteld / ter hand beschikt: de
Hoe seltsaem dat de nieugeboorene kinderkens worden gehandeld. nieuw-gebooorene Wigjens worden gemeenlijk met kout water afgewas-
schen / nimmer gebakert / noch in luyren opgewonden: Maer de Vermo-
gende dompelen die slegts op het gevoegelijkst in de wijde mouwen van
hare Japanse rokken: Die arm zyn worden slegter onthaelt / kruypen en
wentelen / selfs als 't kout is / nackt daer heenen: de Rijke voeden haer
Oeffening van de Jeugt. Kinderen doorgaens heel sorgvuldiglijk op; de Jeugt leerd by de Bonzy
De Japanders hare wapenen. lesen en schrijven na de Japanse wijs / daer op dan voorts in alderhande
konsten en wetenschappen / of in de Wapenhandeling worden geoeffend:
hare Wapenen zijn Handbussen / Pieken / Boog-Pijlen / en blanke
Sabels; met het twaelfde jaer mag yemand 't geweer aengorden; sy dra-
gen het meerendeel een korte en lange Sabel aen 't gordeles op de regter
zijde /

zijde / houden deegens en krissen / diens gevesten van konstige Meesters zijn gemaekt / seer hoog in prijs: De Ruyters op welgeoeffende Paerden geseten / weten met Sabels / Seepmessen / Boog / Pijlen en Lancen / snedig om te gaen / hebben Stormhoeden op 't hooft; de Ruyterp en het Voetvolk trekken zedig / stil / en in een goede ordere voort / zijn ordinaer Helden in het gevegt / sullende liever sig selfs dood vegten / dan schandelijk loopen; wonderlijk hoog in aensien zijn in Japan de Ruyters en Soldaten.

Julius, 1663.

en Krijgsordere.

De Burgers trekken door Nangasacky 's jarelijks in de wapenen weyts en treffelijk op: en zijn de Japanders ook doorgaens Liefhebbers van Komedien / tijdt-verdrijvende Konsten / Vertooningen / en 't gespeel op sommige Instrumenten; doch Nederlandsche Trompetten en Snarenspel klinken haer gantsch onaengenaem in de ooren: de swarte kleedinge is hun vreugden-gewaed / de witte worden daer en tegen in den rouw gedragen: hun Mantel of Opperrok doense af als uytgaen / en wederom aen als t'huys gekomen zijn: buygen in 't groeten het hooft tot aen der aerden / en die in courtosije willen uytmunten / trekken dus bukkende vaerdig de schoenen van beyde voeten: geen publijke Drinkhuysen / of Tavernen worden in gantsch Japan gevonden: doch reysende Luyden bekomen goet logijs: veel Waersseggers / Tovenaers / Bedelaers / Klupsenaers / en Melaetse worden ook in de Lande van Japan gesien.

Optrek der Japanse Burgers in de wapenen.

Vreugden en rouwgewaed.

De Heeren van den Keyser / of tot Soldaten inkluys / vermogen Regt en Justitie over hun Dienaers te doen; egter worden in alle Steden Hoofden van de Justitie gevonden / die van wegens den Keyser de Misdadige straffen. Een dood-schuldig Edelman / of Soldaet / geschiet die eere dat hy sig selfs / den buyk opsnijdende / 't leven benemen mag; dog Kooplieden / Landbouwers / Handwerkers / en soo voorts / die allen in groote kleynagting zijn / moeten door de Justitie sterven: de dieverijen hoe kleyn / het speelen om gelt / het liegen / het moorden / en diergelijke worden altemael met 'er dood gestraft: De crimineele Misdadigers worden tot de buyksnijding / met haer geheele Geslagt / op een dag en uure gedoemt, namentlijk / al wat manlijk is / te weten: Vader / Oomen / Broeders / Sonen / en Soonssoonen / schoon hoe ver Oost of West van een woonagtig / men reekent in hoe veel tijds / die verst is / de weet gedaen kan werden: dien dag en uure bestemt / en de Verwesene sulks aengedient / en de buyksnijding hun toegestaen zijnde / sullen geen vlugt / maer blijken van haer Japanse edelmoedigheyd soeken te vertoonen / doen ter gestelde uur de beste kleedinge aen / en kruyceling met de beenen onder het lighaem nedergeseten zijnde / na 't houden van 't scheydmael / der gener die tot malkanderen konnen komen: snijden sig selfs geswint en vaerdig / met een groote kruyssnede / de buyk op / soo dat de darmen en de vuyligheyt plotseling uytstort. Sommige noch kloekmoediger / geven sig selfs ook noch een loutere veeg in de keel / en soo den geest; doch het buyksnijden geschiet op diverse manieren / en verkrijgen by dese gelegentheyt de grootste Beulen / over sig selfs / de meeste eer.

Die eenig bewint heeft, of de wapens draegt, mag over den genen die onder hem staen, de Justitie plegen.

De wreede maniere van sig selfs te dooden, en den buyk op te snijden, seer prijselijk by de Japanders geagt.

De Japanders, alhoewel uytermaten schrander / zijn egter plompe Dienaers der Afgoden en van den Satan: den Dayro, even als 't Hooft der

De schrikkelijke Afgodery der Japanders.

Julius, 1663.

Geestelijken / der Geloofs geschillen en Godsdienst / word byna als een God geagt / houdt binnen de magtige Stad Myaco een pragtig Hof / heeft magt om Eertijtels en geestelijke Bedieningen te begeven: de Bonzy, of Priesters zijn veelderhande na de verscheydentheyd van haer Secte; dog de voornaemste zijn gemeenelijk heel doortrapt en loos / houdende Amyda en Paca, dat twee oude Verleyders zijn geweest / als ook andere van minder conditie / tot hare Goden / dese malen sy in haer Kerken alsoo wonderlijk / als verschrikkelijk af / bidden en offeren voor deselve / eeren den Duyvel ook / om van hem niet beschadigt te worden; haer Kerken veel in 't getal / zyn meest altemael van hout / niet groot: dog sommige met wyts uytgesneedene Toorns vergult; in de top verciert met Beeldewerk om hoog en elders langs heen de daaken opgepronkt: veelderley zijn dees Afgods Tempelen / namentlijk / Tempels der Duyvelen / der Apen: des Afgods Canon, die de Visschen en Wateren gebied: des Afgods Paca, die van Amyda, van Chamis, die met soo veel Beelden als dagen in 't jaer / en veel andere: De Bonzy, of Papen zijn kael geschooren / draegende hoeden van tienen gevlogten op 't hooft / en lange rokken aen 't lijf / staen onder een overste Bonzius: sommige prediken / andere leven seer ingetoogen / doen penitentie / gaen in kloosters / bedienen Tempels en Afgoden / ofte verbranden en begraven de doode Lijken / dienende de Lijkstatien tot Geleyders / kloppende lustig op kopere Bekkens in tegenwoordigheyd van het aensienelijk Gevolg / daer voor ze dan rijke beloonongen krijgen.

Haer Duyvels Tempelen en Pagoden.

Dragt en costuymen der Bonzy.

Soo wonderlijk als wel eer het Christen geloof in Japan sijn op-en voortgang nam / soo beklaegelijk is het selve naderhand wederom uyt den Lande gedreven: Den beroemden Jesuit / Franciscus Xaverius, gestuyft door Johannes Ferdinandus, en Cosmus Turensis, de eerste van Christen Natie / op den 15 Augusti des jaers 1549. in Japan te Landt gestapt zijnde / predikte / en bragt veele Japanders tot bekeering en 't Christelijk geloof / en daer op het selve door de overkomst van groote menigte Jesuiten alom heen in den Lande / sag men eerlang een ontallijke menigte uyt het Japanse Heydendom / tot de Leere der Roomsche Geestelijkheyt gebragt: verscheyde Koningen namen de Christelijke Godsdienst aen; ook ging een Gesantschap / dat noyt sedert gebeurt is / af / uyt Japan na den Paus van Romen / die ook / benevens den Koning van Hispanien / hare Gesanten met Brieven en rijke Schenkagien na Japan quamen heen te senden / en wierden wederzijds heerelijk onthaelt: dan sedert het uytgelekte verraed by de Jesuiten gebrouwen / om gantsch Japan in Portugaels handen over te leveren / viel dien gezegende opgang t'eenemael aen duygen: De Portugeesen hadden alreeds verscheyden Koningen / en veel duysent Japanders, die de Roomsche Christenheyd toegedaen waren / op hun hand / die ligt den Keyser / en die hem aenhingen / konden afmaeken; dog nu hun voorneem ontdekt en uytgebreyd zijnde / moesten met alle man vaerdig uyt Japan, en d'ingeboorene Christenen op een wreede wijse van kant: schrikkelijk ging de vervolging en het moorden aen / Ouden en Jongen / Rijken en Armen wierden met heele Geslagten t'evens gevangen / onthalst / verbrand / doorreegen / doorsaegt / door

Het begin, op en voortgang der Roomsche Christelijke Religie in Japan.

De Jesuiten soeken Japan in Portugaels handen over te leveren. 't welk mislukkende, worden alle ten Landen uytgeboent; en veel duysent Christenen met hare

dooꝛſabelt / gerooſt / gebꝛaden / verſtikt / en aen kruyceu gena- gelt / ook by de voeten opgehangen / de Kinderen vooꝛ de Ouders oogen in de lengte van een geſabelt / in ſiedende poelen gewoꝛpen / en vooꝛts alle bedenkelijke wꝛeedheden gepleegt: Suygelingen / nog teere Wigjens wierden verſchoont / en ganſche Geſlagten / daer onder een of meer Chꝛiſtenen wierden gevonden / uytgeroeyt. Dit mooꝛden ging meeſt in ſwang tuſſchen den jare 1613. en 1626. en duurden tot dat geen uytlandt- ſche / nog ingeboorene Chꝛiſtenen meer in Japan gevonden wierden / en daer nog ſuſpitie op viel / pijnigde men ſoo lange met gloeyende yſers vooꝛ 't vooꝛhooft / en elders / tot alles beleden: en dus gevonden zijnde / moeſten niet alleen het geheele Geſlagt / maer wederzijds drie der naeſte Gebuuren met Vꝛouwen en Kinderen uytgeroeyt woꝛden: Veel Chꝛiſte- nen waren dooꝛ deſe wꝛeedheyd wederom tot het Japanſe Heydendom ver- vallen / niet tegenſtaende in ſoo veel duyſende / tot aen haer eynde / een onge- looffelijke volſtandigheyd was beſpeurt; de Chꝛiſtendom verſackers onder- teekende een vervloekt Geſchꝛift / eerſe wierden gepardonneert.

Julius, 1663.

Geſlagten op de ver- ſchrikkelijk- ſte wijſe uyt- geroeyt.

Dus is Japan ten laetſten wederom t eenemael van ſijn Chꝛiſtenheyd ontbloot gewoꝛden / en alles tot een ellendig / deerelijk / en rampſalig Heydendom vervallen. De Portugeeſen en Papen zijn ten eeuwigen da- gen / op pene van 't leven / het Landt ontſeyt; de Nederlanders maer al- leen / en geen andere Chꝛiſten Natie woꝛd den Japanſchen Handel vergunt: dog dervoegen aldaer den toom gebꝛeydelt / dat / om de Leere des Evan- geliums in Japan te planten en vooꝛ te ſetten / ganſch niet verrigten kon- nen. Te vooren was Firando, nu Nangaſacky, de Handelplaets der onſe / ſulks haer van den Japanſen Keyſer toegeſtaen zijnde / komende onſe Schepen ter Reede / in de Bogt vooꝛ de gemelde Stad / en het kleyn Ey- landeken Diſma, ten Anker: Op het laetſte / 't welk rondtom ſeer fraey uyt het water is opgehaelt / ſtaet de Hollanſche Logie / die met rijke Pakhuyſen / en deftige Wooningen vooꝛ de Opperhoofden en minder Compagnies Dienaers pꝛonkt. Hier woꝛden de rijke Waren en Koop- manſchappen uyt de Nederlandſche Schepen te lande gebꝛagt / om aen de Japanders ter gelegener tijd verkogt te woꝛden.

De Portugee- ſen en Papen zijn voor eeuwig het Lant ontſeyt. De Neder- landers is maer een eenige Han- delplaats in Japan ver- gunt:

De Schepen ter Reede komende / loſſen dꝛiemael 't Geſchut / ſtraks komen Japanſe Barken / met Soldaten en Oppaſſers gevult / aen Booꝛt: de namen / ouderdom / en bediening der Nederlanders woꝛd opgeſchꝛe- ven / en vooꝛt te lande genomen / 't welk / de Schepen vertrekkende / ander- mael onderſoekende / pertinentelijk dient te accoꝛdeeren / of raekt den genen / waer aen het hapert / ligt om 't leven / en alles in groote ongele- gentheyt: Vooꝛts woꝛden de Vlaggen geſtreeken / en de Japanders nemen de Schuyt en Boot na landt / dien bꝛengende daer 't hun belieft / tot dat de Schepen weder vertrekken: Vooꝛts komen des anderen daegs de Bo- nioiſen aen Booꝛt / ſetten haer op een weyts Alcatijf / dooꝛ d'onſe tot dien eynde medegebꝛagt / op 't half verdek / of daer 't haer belieft / ter neder / doen onderſoek wat lading is mede gebꝛagt / latende Compagnies pak- ken / ſakken en kiſten openen / daer toe Japanſe Coeltjens, of Dienaers / dooꝛ d'onſe beloont / gebꝛuyken; Scheeps Opperhoofden mogen dit werk wel aenſien / maer geen commando gebꝛuyken. De lading van alle de

Strikte ordre der Japan- ders voor Nangaſacky in den komſt, Handel, en het vertrek der Neder- landſche Schepen.

Julius, 1663. Schepen dus opgenomen zijnde / moet aen den Keyser bekent worden; Psalmboeken / of die met Kruycen / Beelden / of Heyligen zijn verciert / ook Paepsche Kerk-cieraden / Kruycen / Paternosters / en Hollands geld / alvoorens by malkanderen in een tonne zijnde gekuypt / word ook aenstonds / en volgens d'ordinare wijs den Japanders in handen gelevert / te Lande gevoert / en soo gebergt / dat niemand der onse weet waer het verblijft / sulks op haer vertrek eerst weder bekomende: Lont / Bos-kruyt / Musschetten / Pistolen / Roers / Pieken / Sabels / en wat eenig leet kan doen / word desgelijks uyt de Schepen / door de Japanders, te lande genomen: en 't grof Kanon nauwkeurig besien / of ook eenig onraet schuylt / en vorder geduerig het agter- en voorschip door een Japanse Bark bewaekt: de Japanse Versteekelingen / in onse Schepen / worden gedood / en hebben d'Opsienders ordere van den Keyser / soo wanneer sulks / of yets onbehoorlijks door de onse quam te geschien / aenstonds de Schepen met Krijgsvolk te besetten. Voorts word door de Coeltjens voornoemt de lading met Japans Vaertuyg te Lande gebragt / en daer op de Luyken derhoegen met 's Keysers Wapen toegezegelt / en soo besorgt / dat yemant die het verbreekt / exkuys / noch levens hoop / sal vinden: Is 'er yet noodigs / van water / brandhout / of yet anders aen Boort van doen / soo dient 'er een feyn gedaen / en door Japanders den Steevoogt van Nangasacky, om 't gene benoodigt sijn / versogt / op wiens ordere sulks aen Boort beschikt word; den vast-gestelden tijdt der weynige / doch beroemde Koopdagen sijnde genadert / komen de groote Kooplieden van aller wegen na Nangasacky, en tot op het kleyn Eylandeken Disma, gevloeyt: in October geschiet gemeenlijk desen Handel / de monsters worden ordentelijk aen de Japanse Kooplieden getoont; de verkooping geschiet geswint en vaerdig; Japanse Opsienders beschouwen het werk / en worden van 't Hollands Opperhooft onderwyl heerlijk getracteert Disma gevult van Kramen en Tenten / pronkt Koninklijk met de rijkste en voortreffelijkste Japanse Koopmanschappen / die in Kampher / Kampherhout / Thee / Wortel China, Rokken / Silver / Koper / Porceleyn / Silverwerk / en voornamentlijk in alderhande verlakte Koffers / Kantooren: en duysent andere moye dingen bestaen / die aen de onse weder geveylt / verkogt / en tot geheele Scheepsladingen ingescheept zijnde / krijgen de Nederlanders ordere om te vertrekken / schoon hoe ontreddert moeten voort t'seyl / en t'Zeewaert in steeken: wordende selfs in harde / noch contrarie winden / als alles weder aen Boort bekoomen hebben / niet verschoont; zijn de Hoofden / of Matroosen wat traeg / soo komen aenstonts de Japanse Barken / kappen de Ankers / en boegseeren het Schip een ende weegs heen na 't ruyme sop: dan afscheyt nemende / laten aen d'onse de sorg en reys bevolen.

Dus verre kortelijk / 't geen ons door geloofwaerdige Schrijvers en ooggetuygen van Japan is medegedeelt: iemant meerder omstandigheyts begeerende / sal sig tot andere Schrijvers / die van sulks wijtloopig hebben geschreven / konnen voegen.

Vierde

Vierde Hooftſtuk.

Een Jonk op Batavias Reede verbrand. Geſchenk uyt *Suratte.* Den Schrijver vertrekt ten ſeſtemael van *Batavia.* Komſt door *Sundas* engte in volle Zee. Koershouding, verkeerdelijk aengeſtelt: Cauſeert veel rampen. Vervallen, te vroeg na 't Noorden ſteekende, in de Noordweſte paſſaetwind, en onder het Eyland *Poelo Nayas*, Komen in groot gevaer. Het Schip word een en andermael byna omgeworpen. Wederkeering. Komſt in de Straet van *Sunda*, en tot digte by *Batavia.* Steeken langs de Binnekuſt van *Sumatra* na het Noorden. Paſſeeren de Straet van *Banka*, de Steden *Palimban*, *Jambay*, en andere Indiaenſche Geweſten en Eylanden. Arme ſtand der Indianen van *Drioens.* Bedrijf des Stuurmans. Komſt voor de Stadt *Malakka.*

Ick in mijn onpaſſelijkheyd op Batavia noch maer weynig dagen te lande zijnde geweeſt / wierd wederom / Godt zy lof en dank voor ſijne genade / geſont en fris / dies ik my wederom van het Land na Boort begaf / daer wy in der nagt wel haeſt uyt onſen droom ontwaekten / door dien een groote Chineeſche Jonk / digt voor ons ten Anker leggende / was in de brand geraekt / en wierd eer lang / niet tegenſtaende alle devooren / door een verſchrikkelijk vuur verſlonden / dat vervaerlijk was om te ſien; want de hoog-opvliegende vlam gaf voor de duyſterheyd van de nagt een wonderlijk ligt / en vreesden wy dat dit Wrak / ſijn touwen afgebrand zijnde / ons tegens de Boeg ſou komen drijven: dies maekten wy / en andere naeſt byleggende Schepen ons ſeyltuyg los / om op onſe hoede te zijn; doch bleef des ſelfs Ankertouw noch heel / en branden het Jonk tot aen het water af; invoegen hier niemant door de brand / als d'Eygenaers / beſchadigt wierden. Julius, 1663. Een groote Chineeſche Jonk brand op Batavias Reede tot aen het water af.

Het Jagt de Goudsbloem, onlangs uyt Suratte op Batavias Reede aengeland zijnde / bragt van daer een koſtelijke ſchenkagie / die door gekommitteerde van Boort gehaelt / te Land gebragt / ten toon gedragen / en heerlijk in het Kaſteel van Batavia wierd ontfangen: 't Geſchenk beſtond in een kleyn / doch koſtelijk Kofferken / daer in de ſommige meenden Juweelen te zijn; Onderwijl branden Batavias Slot / en de Goudsbloem rondom los: de Soldaten / in 't blanke harnas ſtaende / ſchooten driemael ſalvo / en wierden vordere vreugde-teekenen door Trompetten / Vlaggen en Wimpelen vertoont. Een ſchenkagie uyt Suratte wort op Batavia heerlijk ontfangen.

Onderwijl quamen een goet getal Schepen van alom heen op Batavias Reede aen te landen / en vertrokken wederom andere na verſcheyde Quartieren van India: en aldus Junius, Julius, en een goet gedeelte van Auguſtus voorby geraekt zijnde / en ſoo den tijd genaekende / dat de Schepen te met na 't Patria ſouden aengelegd worden / ſoo begon ick ſomwijl eens

Septemb. 1663. wederom aen mijn lieve Vaderland en Maegschap te gedenken/ waer heen waerlijk myne genegentheden nu langs hoe kragtiger wierd/ ja soodanig dat ik in 't beraed stond/ of nog dit jaer na het Vaderland te vertrekken/ of nog een jaer in India te continueeren: want alhoewel ik nog ruym een jaer verbonden was/ soo vond ik egter nu bequame gelegentheyd/ om met de eerste Retour-vloot na 't Patria te vertrekken. Dog onderwijl op een ander Schip over-zijnde gescheept/ 't welk aengeleyt was om een reyse na 't lustig Bengale te doen/ en dat wel ligt/ gelijk men geloofden/ van daer na Choromandel, Ceylon, 't Roode Meer/ en Persien soude vertrekken/ ten eynden om weder van daer de noodige Retouren op Batavia te brengen/ soo besloot ick/ met geen kleyne genegentheyt/ tot sulcken Reys/ ook derwaerts heen te gaen; te meer/ dewijl ik wel hadde gewilt/ uyt Persien, of langs 't Roode Meer/ met de Caravane, door Turkijen/ Egypten/ of andere Landen/ na 't Vaderland te mogen vertrekken: en schoon my dit al niet en quam te gelukken/ soo kon ik noch evenwel in het toekomende jaer bzy tijdelijk op Batavia zijn/ om met de Retour-vloot te water de wederom-Reys na 't Vaderland aen te vangen.

Des Schrijvers genegentheyt om na Persien en het Roode-Meer, en van daer over Land na sijn Vaderland te vertrekken.

De Vrienden en goede Bekenden adieu geseyt hebbende/ kregen wy een Opper-Koopman/ met sijn Huysvrouw/ Slaven en Slavinnen aen Boort/ vermits den selven op de Reys als Admiraal het Opper-gesag/ en in Bengalen over alle des Compagnies Kantooren het Opper-Directeurschap stond te bekleeden: De Uytgeleyders ons de bon voyagie toegewenscht hebbende/ vertrokken na Land/ en wy na de gedane monstering t' Zeevaert/ om de Reyse na Bengalen te beginnen.

Den Schrijver vertrekt ten sestemael van Batavia.

's Morgens/ op den 20 September, als den dageraet begon door te breeken/ staken wy met drie Schepen na de Straet van Sunda, zijnde gesamentlijk na het Noorden/ namentlijk: wy na 't lustig Bengale, en de andere twee na 't Koninkrijk Arakan gedistineert. Wy setten de koers met een gewenschte wind na Sundaes engte/ ontmoeten een Hollands Schip/ het welk wy preijende/ bevonden het Raedhuys van Amsterdam te zijn/ komende van de Kust Choromandel, na Batavia geseylt: wy stilte bekomende/ ankerden 's nachts by 't Moordenaers Eyland: des morgens weder t' seyl geraekt zijnde/ moesten andermael door stilte/ omtrent de Bay van Bantam, ankeren/ kregen echter kort daer aen goede windt/ dies spoedig deur/ en uyt de Straet van Sunda in volle Zee geraekten: vonden ons Schip toen/ om redenen die straks volgen sullen/ als 't door de wind ging/ soo vaerdig in 't seylen/ dat onse Makkers/ de andere Schepen/ ons qualijk konden volgen/ en onsen goeden Schipper en Opper-Stuurman/ dat seer vrolijke Basen waren/ gelijk als naderhand blijken sal/ en sogten na niemant te wagten/ maer even als fraeije Zeelieden betaemt/ de Reys te vorderen/ onse Makkers de achtersteven te laten sien/ sig selfs dunkende wijs genoeg te zijn om den weg te vinden: lieten het daerom des nachts/ wanneer het pik donker was/ voortstaen/ dies wy 's morgens d'andere Schepen niet siende/ ons alleen bevonden/ als wanneer wy noch maer een etmael na 't Westen seylden/ tot dat ons gisten omtrent de vijf-en-dertig mijlen bewesten Sundas Straet te zijn/ en hadden alreedts de gewenschte passaet van d'ordinaris Zuydooste winden aen-

Ontmoeten in de Straet Sunda het Schip 't Raedhuys.

Geraken van de andere Schepen af.

aengetroffen / om daer mede gelijk 't behoorde vorder heen koers na het Westen voort te setten. Doch om den goeden Leser van sulks een weynig meerder opening te geven / soo sal die gelieven te weten / dat de seekerste Voyagien van Batavia na de Landen van Pegu, Arakan, en voornamentlijk na Bengalen, die buyten Groot Sumatra om geschieden / op de navolgende wijse worden gedaen. Septemb. 1663.

De Nederlandsche Schepen die 's jaerlijks ordinaer in het laetste van Auguftus of in September, de Reyse van Batavia na Bengalen, of Arakan komen aen te vangen: door Sundaes Straet in volle Zee geraekt zijnde / treffen aldaer seer ligtelijk de gewoone passaet / of het bestant der continueele Zuidooste winden aen: ook des te spoediger en te gewisser / wanneer van 6 tot op 7 graden / of meer het Zuiden soeken; dese bestendige wind doorgaens met goet en lieffelijk weder bekomen hebbende / soo vorderen onse Waterleeuwen / die voorsigtig en seeker soeken te gaen / daer mede wel hondert en sestig / of seventig mijlen na 't Westen / om dat anders als eerder Noordelijk stevenen / de onstuymige Noordweste passaet-wind komen in de mond te loopen / daer heen nootsackelijk diende gestevent / soo dat geen koers gesevlt kan worden / en onfeylbaer door hulp der sterk-aendringende stroomen / en holle waterbaren na 't Oosten geslingert / in duysent prijkelen op de gevaerlijke Westkust van Sumatra komen te vervallen / van waer het onmogelijk is de Reyse na Bengale, of Arakan te voltrekken / of voort te setten / of moeten wederom na de Straet van Sunda keeren / om als dan van daer / dewijl den tijd verloopen is / binnen Sumatra door / voorby Malakka de Voyagie Noordwaerts met vry meerder prijkel en arbeyts na Bengalen voort te setten / daer in 't begin / de Reys anders aengeleyt zijnde / voorspoedig gelukt / wanneer de Schepen verre genoeg na het Westen zijnde geseylt / na 't Noorden steekende / schoon de Noordweste continueele passaet-wind krijgen / als dan nog gevoegelijk met een Noord-Noordooste gang de Bengaelse Zee beseylen / alsoo de Noordweste passaet gemeenlijk op de Zuyder breette van vier / en minder graden word aengetroffen: en al schoon verder heen na het Westen geseylt zijn / de sterke stroomen sullen den Zeeman genoegsaem na het Oosten dringen; egter is kans / om op dese wijs / boven d'Eylanden van de Andomaons en Nycobaren te geraken / als wanneer de Reyse onder de zegen des Alderhoogsten / genoegsaem is gewonnen / die langs dese weg meermalen in 30 a 35 dagen word gedaen / en somwijl in minder tijds voltrokken is. Ordinare coers-houding van Batavia na Bengalen.

Dog wat raed? Hier krijg ik wel ligt de goede Schippers / Pilooten / en Zeeverstandigen op den hals / om dat ik in haer beroemde konst soo verre getreden ben: dan 't mag geen quaet / haer Schyppers en leeringen / als ook eygen ondervinding in de voorgaende Reyse na de Landen van Arakan en Bengalen, zijn d'oorsaek dat ik hier van wat breeder schrijf / ook sal het gene verhaelt is in 't volgende komen blijken / want wy hebben sulks op dese Reyse met schaden / veel ongemak / armoed / en menigvuldige prijkelen / meer dan ons lief was / ondervonden. Wy keeren dan weder tot onse langduerige en avontuurlijke Reyse na Bengalen, daer heen wy / gelijk geseyt is / nog maer omtrent de vijf-en-dertig mijlen bewesten / of buyten

Septemb. 1663. ten de Straet van Sunda gekomen waren: hebbende reeds/ gelijk geseyd is/ de gewenschte Zuydooste passaet-wind aengetroffen/ soo begonnen straks de koers Noordwestelijk heen te wenden: want onsen goeden Schipper en Opper-Stuurman/ die van Zeeland noch eerst in Oost-India waren gekomen/ en door sulks noch rijkelijk/ en bij meer als dienden/ van Vaderlandsche Dranck voorsien/ studeerden al veel meer in Mom/ Toebak en Brandewijn/ dan in het noodig Compas/ en Boeken of Kaerten: ook meenden sy met dese koers/ regt toe regt aen/ gemakkelijk in Bengalen aen te komen; doch den Onder-Stuurman/ ick/ en andere waren heel anders van gevoelen/ en gaven te kennen dat wy met dese koers te vroeg begonnen/ wel haest de onstuymige Noordweste passaetwind souden komen in de mond te loopen/ waer door met hulp van holle Zee en tegenstroomen eer lang gewisselijk op de Westkust van Sumatra moesten vervallen.

Setten de koers te vroeg na 't Noorden.

Doch wy hadden niets te seggen/ de koers ging voort met lieffelijk weder/ en een bestendige koelte uyt den Zuydoosten/ regt voor de wind heen/ vorderende met volle zeylen en goede voortgang na het Noordwesten/ en meenden sommige dus binnen korten tijd in het aengenaem Land Bengalen te sullen zijn; doch dese maekten haer reekening sonder de Waerd/ en moesten naderhand noch eens reekenen: want wy noch maer twee dagen dus hebbende voort geseylt/ stilden langs hoe meer de Zuydooste wind/ liep Zuydelijker/ en soo voort draeijende/ na het Noordwesten: daer staen blijvende/ kregen donker/ onstuymig/ en stormagtig weder/ travaden/ motregens/ en holle Zee/ gisten ons toen tot op drie graden Zuyder breette de Linie Æquinoctiael genadert hebbende/ met het laetste helder weer geen hoogten konnen bekomen/ alsoo de Son/ regt boven ons hoofd passeerende/ gantsch geen schaduwe gaf; onse verkeerde voorspoed viel dan nu t'eenemael averegts uyt/ en was goede raed duur: doch stevenden men/ dewijl niet anders en konden na 't Noor-Noordoosten: maer konden van wegens de holle Zee en tegenstroomen geen Noordoost behouden: dit liep regt op de voorgenoemde Westkust van Sumatra aen/ soo lange tot dat na gissinge onder de Linie zijnde gekomen/ wy den 4 October het Eyland Nayas sagen/ 't welk maer eenige mijlen van Sumatraes Westkust was gelegen: hier vond men nu het spreekwoord/ dat de fouten noyt beter worden gesien dan alsse gedaen zijn; waeragtig/ de Scheeps-verstandige Opperhoofden klouden het hoofd/ en sagen malkanderen gansch bedeest en droevig aen: doch vonden eer lang geraden/ alsoo wy dit Poele Nayas digt by genadert quamen/ wederom t' Zeewaerts over een andere boeg te wenden: 't welk aenvangende/ stevende West-Zuydwestwaerds heen/ doch konden na gissing niet boven Zuydwest behouden: Daer by quam nieuwe swarigheyd; de Noordweste storm en regenbuijen quamen nu langs hoe felder/ met dijsige lugt/ onstuymige donkere wolken/ en seer holgaende waterbaren ons bestooken/ dies wy ten laetsten nauwelijks Marsseyls dorsten voeren/ of vreesden geduerig aen 't onderste boven te sullen geraeken/ om dat ons Schip te rank/ schier t'eenemael ledig/ en op geen 50 lasten na genoeg geballast was/ het welk niemand anders/ dan den onvoorsigtigen Schipper en Opper-Stuurman was te wijten/ die op Bataviaes Reede/ of daer omtrent genoegsaem Ballast hadden konnen bekomen: en sulks verwaerloost zijnde/ swoorden wy

Komen in de Noord-weste passaet wind te vervallen.

De Son in 't Zenith.

Belanden onder Poelo Nayas. October. 1663.

Begane misslagen causeeren veel rampen.

Onstuymig weder.

Rankheyd des Schips.

October, 1663.

Komen in groote ongelegentheyt en prijkelen.

wy dus dagelijks met ons wankelbaer Schip / en ontrent hondert Zielen / op Godts genaden / in 't uyterſte gevaer des levens. In deſe prijkelen dan van door de felle winden en onſtuymige Zee omverre geſlagen te worden / of 't onderſte boven te zeylen / en hæſtig in 't grondeloos en verſchrikkelijk diep te ſmooren: ſoo keurde men goet / al ons grof Geſchut / en andere bovenſtaende ſwaerten / by manquement van Ballaſt / in 't Ruym te laten ſakken; welke ſuuren / doch niet minder nootſaekelijken arbeyt / niet ſonder prijkelen van armen of beenen te breeken / weegens het over en weder geſlinger des Schips / te werk geſtelt / en te weeg gebragt wierd / en vond men als doen het Schip wat ſtijver dan te vooren; doch hielp in verre na niet genoeg / om dat de geweldige ſtormwinden uyt den Noorweſten noch langs hoe meer de overhand namen: dus ſukkelden wy in geen kleyn gevaer / en wenden het ſomwijl, eens weder na het Noordooſten; doch wierden / over welke boeg wy ſeylden / van d' onſtuymige winden en waterbaren heftig neer geſmeten. Wy konden ook / overmits het dijſige weer en donkere wolken / noch al geen hoogten aen de Son bekomen / doch maekten giſſinge / door dit hopeloos laveeren / noch langs hoe meer te veragteren. Dit ſukkelen duurden aldus tot den 8 October, als wanneer wy na het Noord-Noordooſten / of liever Noordooſten ſeylende / van ſoo hollen Zee en waterbaren wierden beſtormt / dat alles dreunden wat om en aen 't Schip was / ſtonden op dien agtermiddag / en 's nahts daer aen verſchrikkelijke rukwinden en ſware travaden uyt.

Het Schip word omverre geſmeten,

waer door in de uyterſte nood geraeken.

Worden gered.

Maer dit was noch maer ſpeele gaen / by 't geen daer op quam te volgen / alſoo ons des anderen daegs / den 9 October, met alle de Menſchen in het alderuyterſte gevaer des levens vonden; want kregen tegens den middag een ſoo fellen ſtooker / als noch ooyt te vooren hadden uytgeſtaen: de rankheyd des Schips / en traegheyd in ſtrijken der Mars-ſeyls waren de oorſaek / dat wy van de ſchrikkelijke wind heel ſchielijk omverre wierden geſmeeten / ja ſoo / dat Boort en Schilden onder / en de Seylen op 't water quamen / het welk ons altemael ſtraks in doods benauwtheyd bragt / dewyl niet anders geloofden of het Schip ſou vorder t' eenemael omgetuymelt hebben; doch wierd noch juyſt / in deſe verbaeſtheyd / door den Schrijver de groote Schoot van 't Schoverſeyl in aller yl los geſmeeten / het welk / naeſt Godt / de vaerdigſte middel tot onſe behoudenis was: geraekten onderwijl altemael gaende wat los ſtond / en men hoorden alreeds een droevig gekerm der gener die in dit overſtorten na ly / en onder de voet geraekt zijnde / haer onder / of tuſſchen de Scheeps-beſlommering in / beſchadigt hadden.

De Schoots dan uitgeviert: en de groote Hals van 't Schoverſeyl / die los gerukt was / weer toegeſet zijnde / begon het Schip allengskens weer te rijſen / de wind te met wat ſtillende / ſetten weer alles by dat konde gevoert worden.

Vervallen ten tweedemael onder Poelo Nayas.

Bevonden ons des anderen daegs / den 10 October, andermael onder Poelo Nayas vervallen / en hadden nu eenmael een heldere lugt en lieve Sonneſchijn bekomen / des kregen wy 's middags hoogte / en vonden ons 0 grad. 30 minuten benoorden de Linie te zijn / hadden tot na de middag goet weder; doch egter contrarie wind / gelijk voor heenen: kregen tegens

den

October, 1663. den avond al weder swaere stormwinden / donkere wolken / en geweldige regenbuijen uyt den Noordwestelijker hand / laveerden over en weder / na dat de wind schevielden: waren des nagts / van wegen de rankheyd des Schips / te weynige toeversigt / en door gevaerlijke valwinden en buyjen / al weder in groote verlegentheyt en prijkel / van met ons Schip het onderste boven te geraken / en met alle man te verdrinken / dat andermael seer weynig scheelden; doch liep nu voor de tweedemael / daer voor de goedertierentheyd Gods geloofft moet zijn / gelukkig af.

Zijn weder in de uyterste nood.

Worden genoodsaekt na de Straet Sunda wederom te keeren,

Dus speelden men met ons aller leven / vonden op den 11 October nog al omtrent de boomrijke Stranden van het Eyland Nayas te zijn / alwaar de felle stormwinden ons dikmael dwongen de Marsseyls in te nemen / en dan scheenen wy de krabben gelijk te zijn / vermits den verkeerden weg heen / en zijdwaerts uyt / geraekten; De onstuymige Noordweste winden / en hoog-opswellende waterbaren lieten niet af ons harder als voorheenen te bespringen / en na 't onbewoonde Eyland te prangen: den tijd verliep / en de Noordelijke winden waren alhier in plaets van Zuydelijke noch langs hoe meerder te verwagten: ons Water en Brandhout minderde en sagen aldus geen kans om in Bengalen ooyt aen te landen; maer wel het onvermijdelijk noodlot te gemoet, om eerlang met Compagnies treffelijk Schip / en soo veel levendige Menschen / na het grondeloos diep / te midden in Zee / gansch droevig te versinken.

Welken toestand magtig was om yders voorneemen te veranderen: daerom de Scheepsraed by malkanderen zijnde geroepen / en alles overwogen hebbende / soo besloot men gesamentlijk wederom na de Straet van Sunda te keeren / en de selve door geraekt zijnde / weer voort de Reys op nieuws te beginnen / om / volgens het sapsoen des jaers / nu binnen Sumatra, door de Straten of Engten van Bankka, Dryoens, en Malakka, en soo vervolgens langs de kust van Queda en Perach de koers na Bengalen te wenden / dat ook in dese gelegentheyd de eenigste raed en nootsaekelijkste middel was / om noch in dit jaer in Bengalen te komen / daer buyten het groot Sumatra om / dus verre van 't spoor geraekt zijnde / en wegens tijds verloop de Reys onmogelijk vonden om te vertrekken.

Dese resolutie / op den 11 October; aldus genomen hebbende / keerden van stonden aen / met geen kleyne vreugden / wederom na de Straet van Sunda, stevende voor de wind en Zuydoost heen met een loutere voortgang / geraekten het onbewoonde / laeg / wild / en boschrijk Poele Nayas uyt ons gesigt / dat wy twee of drie mijlen in 't ronde gisten grooot te wesen: passeerden nu voor de vierdemael op dese Bengaelse Reys de Linie Æquinoctiael, en spoedig d' Eylanden de Goede Fortuyn, en van de Nassouw: kregen de hooge toppen der Westkust van Sumatra, als ook de groote Berg van Sillebar in 't gesigt: en alhier beter bestand van weer bekomende / kregen variable winden / en somtijds stilten / niet te min avanceerden / en geraekten het droevig Eylandeken / als ook het Eyland Engano voorby: passeerden als doen de kleyne Fortuyn en vlakke Sumatraes Hoek / en quamen dus wederom in de Straet van Sunda, daer onsen goeden Opper-Stuurman / te veel van 't korte voer / voor de quade lugt / ingenomen hebbende / de wolken agter ons langs den Horizont leggende / voor het Princen Eyland

Komen onder Sumatra,

In de Straet Sunda.

land quam te peylen / daer agter ons niets dan Lugt en Zee / en het gemelde Eyland noch meest voor uyt ter Stuurboort lag; doch wy met dien vrolijken Baes voortseylende / passeerden heel spoedig de Straet van Sunda; komenden nu aldus / na soo veel sukkeling / omtrent hondert en festig mijlen wederom geseylt / en tot digt by de Stad Batavia, daer van daen gekomen waren genadert: hebben alreeds vier en dertig dagen op Reys geweest / en soo veel avontuuren en prijkelen uytgestaen. October. 1663. en tot by Batavia genadert.

Daer in' het tegendeel de twee andere schepen / onse Makkers / die van Batavia met ons waren vertrokken / voorsigtiger zijnde / aleer na 't Noorden keerden / soo verre na 't Westen waren geseylt / dat haer de Noordweste stormwinden niet hinderde / voorspoedig de Reys aentroffen gelijk als wy naderhand quamen te verstaen. De andere Schepen krijgen voorspoediger Reys.

Maer wy met dese twee dronke Swijnen / den Schipper en Opper-Stuurman / die door sterken Drank heel selden ontnogtert / maer meest breyneloos wierden bevonden / opgescheept zijnde / begonnen de Reys nu wederom / als op nieuws / sonder dat men op Batavia dorst aenseylen / om Schip en Volk in aller haest eerst / van 't geen noodsakelijk dienden / te voorsien / mijdende nu die Stadt als iet vijandelijks: en voortseylende setten het Oost waerts langs de lage Landsdouwen van 't groot en magtig Eyland Sumatra, na de Straet of Engte van Bankka, dan vonden ons hier / met een gunstige stroom / door tegenwind / genoodsaekt te laveeren: passeerden het kleyn Eylandeken Lucypare, en quamen in de Straet Banka, krijgende nu en dan langs de Sumatraense Kust vervaerlijke Travaden van harde wind / regen / blixem / en soodanige donderslagen / die Lugt / Hemel / en Aerde scheenen van een te sullen scheuren / en met een verschrikkelijk geschater rondom ons nedervielen: harde stroomen gingen door dese Straet van 't Zuyden na 't Noorden / die ons dienden / want moesten door contrarie wint laveeren / passeerende aldus tusschen de altijd-groene vermaelijke Landsdouwen van groot Sumatra, en het Eyland Bankka door / ontmoeten verscheyde Indiaense Schepen / soo Joncken, Tynangen, als Kanoôs, der Maleijers, Chineefen, Æthinders, Syammers, en andere Natien / komende van Palimbam, Jambay, Æchin, Malakka, Syam, Tonquin, Cambodia, en meer andere Plaetsen / na 't Zuyden geseylt: willende na Groot Java, Bantam, Batavia, en desselfs omtrent-gelegene Quartieren / en sommige die haer reijse met ons na 't Noorden quamen voort te setten. Setten het langs de Binnekust van Sumatra na het Noorden. Komen in de Straet Bankka.

Ons vorderende / onderhaelden des Sondaegs / den 28 October, een Hollands Schip / dat andermael bevonden het Raedhuys van Amfterdam te zijn / het welk ons in het begin van dese avontuurlijke Bengaelse Reys noch eens in de Straet van Sunda was gerenkontreert: sy quamen nu van Batavia, daer voor agt dagen van daen geseylt waren / zijnde gedestineert / om over Malakka na Choromandel te gaen: sy waren niet weynig verwondert / ons tegenwoordig in dit Gewest te vinden / meenende dat wy nu al in Bengale waren; en noch meer / wanneer ons avontuurlijk omswerven quamen te verstaen. Wy seylden nu met malkander voort / passeerende digt langs heen de wildernissen der Oostkust van Sumatra, daer men geen Stranden en kon bekennen van wegens het digte Bosch / door dien de Boomen seer lustig en schoon met overhangende takken tot in het soute water Komen andermael by het Schip 't Raethuys van Amfterdam. Hoedanigheyt der Boschagien en

October, 1663. stonden te groeijen: dan vernamen alhier / noch ook op 't Eyland Banka, geene Dorpen / noch bewoonde Landerijen: al dese Gewesten geleeken langs heen de Zeekant / t'eenemael woest en onbewoont te zijn: Wy sagen ook hier en daer veel afgespoelde Boomen met takken en wortels drijven / de sommige scheenen van verre geheele Maleytse Schepen / of Jonken, die op ons aengeseylt quamen / te zijn: Vorder heen komende / passeerde de Rivière der Stad Palimbam, welke Stad voor weynig jaren door de Nederlanders wierd afgeloopen / en in koolen geleyd / alsoo des selfs Inwoonders / trouweloos / en op een verraderlijke wijs / twee Schepen der onse vermeestert hebbende / 't Volk hadden vermoort; doch leven nu weder gerust / en met ons Volk in vreden.

Gewesten der Straet Bancka.

Passeeren de Straet Palimbam.

Het Eyland Banka was laeg en vol wildernis: egter scheen het / mijns oordeelt / een welgelegen en vrugtbare Landsdouwe te zijn: het verwonderde my / dat dit schoon Oort dus onbewoont / en alom heen met wilde Bossagien vonden beset; doch by aldien dit Eyland van soet water redelijk was voorsien / ik geloof dat het selve van over lang van Portugeesen, Hollanders, of andere Christen Natien was bewoont geweest / en dat om sijn welgelegentheyd en sterke doorvaert van byna alderhande Volkeren van het Oosten / wy het selve / als ook de eerste / tweede / en derde engte des Straets Banka passeerende / quamen weder in ruymer Zee / en scheyden als doen van 't Raedhuys af / die swaerder als wy geladen / wat trager in 't seylen was: De Scheeps-verstandige van het selve hadden aen d'onse een weynig opening van de Malakse vaert gedaen / dies staken wy nu met een variable wind Noordwestlijk heen / sagen op den 1 November de seven Eylanden in 't Oosten; doch stevende na de Sumatraesse Kust / quamen voor de Bogt / en niet verre van Jambay, daer wy twee Hollandsche Schepen op de Reede sagen ten Anker leggen: de Inwoonders quamen met Canoës uyt de Stadt / en brogten ons / voor een weynig Lijwaet / alderhande goede Visch te koop; te meer / dewijl hier door stilten tweemael moesten Ankeren: koelte bekomende / geraekten voorby de Eylandekens Varelle, mitsgaders haer Gebuuren / hadden noch donker weer / en dagelijks Donder en Blixem / waer van de slagen verschrikkelijk waren / en selfs de alderstoutste dede trillen en beven: passeerden nu 't schoone Sumatrisse Gewest van Taniong Boero, en weder de Linie Æquinoctiael; kregen toen Sonneschijn weder / sagen de hooge en heuvelagtige Berg op het Eyland Lingen: ontmoeten alhier van verre een Hollands Schip / dat naderhand op Malakke verstonden het Jagt Brouwershaven geweest te zijn / die van Persien, Choromandel, en Malakke de voortgang na Batavia setten; kregen nu de voorste Eylandekens van de Straet Dryons in 't gesigt / waer heenen wy met een gunstige stroom / doch kleyne koelte / al drijvende voort geraekten / en quamen met een brandende hitte in het begin der Strate van Dryons, daer wy des nagts / vermits de veelheyd der Eylanden / door 't Ankeren / ons verblijfplaets namen.

De 7 Eylanden.

November, 1663.

Jambay.

d'Eylanden Varelle.

Het Gewest van Taniong Boero, en 't Eyland Lingen.

Ontmoeten het Schip Brouwershaven.

Komst in de Straet, of Engte van Dryons.

Op den naestkomende morgenstond / den 7 November, telden wy / door het behulp van 't helder weder / wel 50 Eylanden rondom ons heenen / setten het tussen veele der selver door / om in de engte van Dryons te komen;

Groot getal Eylanden.

komen; doch moesten hier menigmael Ankeren/ zijnde genootsaekt de goede stroomen en tijen waer te nemen: des avonds weer t' seyl geraekt zijnde/ lieten ons door een gunstige stroom/ in de Maneschijn/ de Straet in drijven/ Ankerde met het ondergaen der Maen by twee kleyne hooge Eylandekens/ die met een digte Bosschagie/ even als hare Gebuuren/ waren beset/ daer wy het aengenaam ligt des dageraets verwagten. Novemb. 1663.

Op den 8 November gingen wy 's morgens met een regenbuy weer t'seyl laveerden met een gunstige en snel-vliegende stroom de Straet in/ door welkers engte voorspoedelijk geraekten; de swarte Maleijers, of Indianen, woonden in dese rondom-bespoelde Gewesten ganseh armelijk: wy sagen met verwondering toe/ hoe avontuurlijk dat haer onnosele Hutten en Klupsen/ langs heen den oever/ op Klippen en Rotsen/ en in de Wildernis/ op angstvallige plaetsen/ van Riet en Kokosbladeren waren toegestelt/ en meest altemael 5 a 6 voet hoog boven de aerde/ op stutjens stonden gevest. Arme stant en Wooningen deser Indianen.

Sy quamen met een kleyne Conoa, uyt een Boom gehouwen/ en een wit Vrede-vaentje aen Boort/ en brogten ons eenige Klappus-Nooten/ wat Pinang, 6 Hoenderen/ met een Cyvetkat/ te koop/ het welke sy voor een weynig oud Yser/ en wat Lijwaets gewillig lieten glyen: begeerden geen gelt/ schoon dat men 't haer presenteerden: droegen een weynig Lijwaets voor de schamelheyt/ liepen vorders naekt. Sy komen aen 't Boort des Schrijvers.

Dees Eylanden waren altemael soo vol groene Boomen digte Wildernis van haer begin beneden/ tot in den alderhoogsten top der Bergen/ dat alom heen gantsch ondoorgankelijk werden bespeurt/ en stranden noch oevers waren te bekennen/ vermits de Boomen aldaer tot diep in het soute water stonden. Beschrijving deser Eylanden.

Wy visten omtrent dese Gewesten/ met hoeken/ seer geestige steenagtige Planten van enkel Korael/ die wy seer pertinentelijk/ en gantsch konstig door de natuur als kleyne boompjens bevonden geformeert te zijn: sommige waren root/ doch 't meerendeel graeuw van verwe/ met fijne takjens/ heel doorlugtig en wonderbaer/ onder water en op de gront gegroeyt/ soo dat die aen de Nieusgierige voor wat raerts verstrekten. Boompjens en Planten van Korael gevist.

Wy geraekten namiddags buyten de Straet van Dryons, kreegen toen met eenen gunstige stroom de vaste Kust van 't Peperrijk land Maleijen in ons gesigt: geraekten des nagts voorby het Eyland Corman; doch moesten kort daer aen door kontrarie wind en stroomen het Anker laten vallen. Krijgen de vaste Kust van Maleijen in 't gesigt. Passeeren het Eyland Corman.

Sterke vloeden en waterstroomen worden langs dese Gewesten/ en in de Straet van Dryons bespeurt/ die door magtige Zeen van 't Oosten/ Noorden/ en 't Westen voortgestouwt zijnde/ hun doortogt/ hier en door de Straet van Malakka, soeken; de sommige meenen dat door sulks soo veel Eylanden in dese Quartieren van Asia worden gevonden/ die wel eer met malkander/ of aen de vaste Kust vereenigt/ naderhand met 'er tijd dus tot ontelbare Eylanden mogten van een gespoelt zijn; doch daer van wy het oordeel aen de nauwkeurige Naturalisten rekommandeeren/ daer onsen goeden Opper-Stuurman eene van scheen te zijn: want in de Straet Sterke vloeden.

Novemb. 1663. van Sunda, peylden hy met een beschonken breyn de Wolcken in de lugt/ en nu de vastleggende gronden onder water: wy lagen op Anker/ en al het Seyltuyg was in de band; doch vloog de stroom met sulken snelheyt voorby het Schip heenen/ dat dien brolijken Baes/ des nagts in de Maneschijn/ uyt sijn Hut te voorschijn komende/ meenden dat wy seylden/ en sulken voortgang maekten/ daerom hy/ willende sijne voorsigtigheyt betoonen/ van stonden aen de Matroosen commandeerde/ het selve/ na booren/ tot in het Galioen malkander aen te mannen/ om het Dieploot even gelijk men in een goede voortgang doet/ van daer in het water te werpen/ roepende luyds keels: voor is hy voor/ op dat den Stuurman op dit roepen/ vaerdig in 't peylen der diepte mag zijn: want door de voortgang dien het Schip maekt/ word anders loot en lijn van stonden aen achter uyt bevonden. Onse gecommandeerde Bootsgesellen de boeverv steekende/ deden ook sulks/ wierpen uyt het Galioen 't Dieploot in 't water/ lagten/ en riepen 't elkens luyd keels/ voor is hy voor/ daer het ook in de grond nedervlel/ en bleef leggen/ tot dat met veel grooter moeyten als ordinaar/ wederom van daer opgepalmt/ en uyt de gront gehaelt was.

Bedrijf des Stuurmans.

Dese belaglijke altie geschieden aldus eenige malen agter malkander/ tot dat dien nauwkeurigen Stuurman bemerkten dat op Anker lagen/ als wanneer hy bespot en uytgelaggen/ weer na zijn Hut vertrok. Diergelijke/ en meer andere verkeerde altien/ wierden nu en dan by den Schipper en Opper-Stuurman/ door 't gulsig inslokken des Brandewijns/ in 't werk gestelt: dan kommandeerde men de Matroosen met een breyneloos hoofd en schrikkelijk vloeken/ en daer aldus kommando geschiet/ is 't jammerlijk gesteld.

Passeeren Poelo Piesang. Rio Formosa. De Water-Eylanden.

Des morgens/ op den 9 November, weder t'seyl geraekt zijnde/ stevende langs de vaste kust Noordwestelijk heen/ passeerende Poelo Piesang; en des anderen daegs de Hoek van Rio Formosa: kregen des avonts in de maneschijn de Ilia d'Aguades, of de Water-Eylanden in 't gesigt; doch moesten nu Ankeren wegens kontrarie wind en onstuymig weder: waer mede/ op den 11 October, weer 't seyl geraekt zijnde/ het Hollandts Schip de Nagelboom ontmoeten/ dat van Malakka met Peper geladen/ na Batavia stevende/ om noch dat jaer na 't Patria te vertrekken/ hadden hem gaerne onse Brieven na Batavia en Holland over getransporteert dan konden malkander sonder merkelijke veragtering van de Reyse niet aentreffen. Wy quamen namiddags onder de Water-Eylanden, kregen de Stadt Malakka in 't gesigt: doch was de Lugt seer ontstelt/ en spogen d' omstuymige harde kontrarie winden alhier geweldige regenbuijen op ons uyt/ dies wy met ankeren en laveeren noch twee dagen en nagten gesukkelt hebbende/ eyndelijk/ op den 13 November, behouden/ Godt lof/ ter Reede/ voor het beroemde Malakka, ten Anker quamen.

Behouden aenkomst voor Malakka.

Vijfde

de Stadt MALACCA

Vijfde Hooftſtuk.

Korte beſchrijvinge van de Stadt *Malakka*; des ſelfs op komſt en aenwas tot een neeringrijk Koninkrijk. De ſtadt eerſt door de Portugeeſen, en naderhand door de onſe gewonnen. Des ſelfs tegenwoordige ſtand. Aerd der Inwoonders, Koninkrijken en Steden der *Maleijers* in 't Land *Malakka*. De gelegentheyd van het Koninkrijk *Syam*, en des ſelfs Hof- en Hoofſtadt *Judia*. Sijn Heerlijkheyd en Krijgsmagt; *Syammers* haer Godsdienſt, Dragt, Koophandel, Zeevaert, en Rouw-Koſtuymen. Beſchrijving van het groot en magtig Eyland *Sumatra*; des ſelfs gelegentheyt, vrugtbaerheyd, Koninkrijken, Steden, en Handelplaetſen. Æchin het magtigſte Koninkrijk op *Sumatra*: aerd en kloekmoedigheyd der Inwoonders, Konditie, wreedtheyd, kleeding, en vorder koſtuymen der Indiaenen van *Sumatra*. Eylanden buyten de Weſtkuſt, enz.

Hier aengeland zijnde / voer den Opper Kopman aenſtonts na Land / om onſe gelegentheyd / en 't gene behoefden / den Heer Rietbeek, Kommendant van Malakka, bekent te maken / ten eynde wy met den eerſten van 't noodigſte wierden voorſien: deſen met geen kleyne verwondering ons omſwerven hebbende verſtaen / ordonneerde ons datelijk omtrent 30 laſt Tin voor Ballaſt in te neemen / om die na Bengalen, daerſe gangbaer was / te voeren / ſulks / als ook andere ſwaerten hebbende ingenomen / vonden het Schip bequaem / en tot de zeevaert wyn wat beter dan te vooren. Onſen goeden Opper-Stuurman / die hem op de Reys ſoo treffelijk hadde gedragen / wierd ook op een ander Schip / 't welk na Batavia trok / geordonneert / en kregen een ander in ſijn plaets: van noodig voorraed hadden wy / inſonderheyd Water en Brandthout / als ook wel eenige Victualie / van doen / dan waren hier in een ſober Geweſt / dies kon men hier niets bekomen; doch Water en Brandhout was aen het Eyland Dingding, het welk paſſeeren moeſten / genoeg te krijgen / daer men het ſelve beter en ſpoediger dan op Malakka bekomen kon: dies wy ons prepareerden om eerſt daegs derwaerts heen / en verder Noordwaerts te vertrekken. Novemb. 1663. 30 Laſt Tin tot Ballaſt ingenomen.

Vonden alhier de Jagten en Schepen de Kappeljauw, Hoorn, Alckmaer, 's Jaerloos, en twee Moorſe Scheepjes op de Malakſe Reede geankert leggen / en quam ook den 21 November Schip 't Raedhuys van Amſterdam behouden / God lof / by ons te arriveeren.

Onderwijl vonden wy de gelegentheyd / om de beroemde Stad Malakka, nauwkeuriglijk te beſien / daer / om de nieuwsgierigheyd te voldoen / ons diverſche malen gingen verluſtigen: beſagen het Hollants Slot / de Stad / en omher-gelegene Landerijen / daer van wy den Leſer in 't kort dit weynige ſullen doen verſtaen. Korte beſchrijvinge van de Stadt Malakka.

De

Novemb. 1662. De Stad Malakka, omtrent hondert en vijftig duytse mijlen Noordwestwaerts van Batavia, op 2 grad. en 28 minuten, benoorden den Equator, en op de vaste kust van Maleije gelegen, is uyt een gering beginsel opgekomen, en, soo de Inwoonders weten te verhaalen, maer een onnoosel en arm Vlekje geweest, dat in geen Huysen, maer alleen kleyn getal Visschers Hutjens bestond, die sig, dewijl het Land den Konink van Syam toebehoorden, ook onder des selfs gehoorsaemheyd summitteerden, tot dat (indien het waeragtig is 't geen men daer van verhaelt) een Vorst van Java, met hulp van eenige Visschers en Zeeschuymers, het selve hebbende ingenomen, op diens grond de Stadt Malakka stigte: sedert hebben de Arabiers, Mooren, en Persianen daer niet alleen, om de welgelegentheyd des selfs, den Handel met andere Orientaelse Volkeren gesogt: maer ook den Inwoonderen met 'er tijd de Mahometaensche Religie ingeboessemt; nemende onderwijl dit Malakka in Handel, Neering, en Volkrijkheyd hoe langs hoe meer toe, en was met sijn omleggende Oorden en Landerijen, ten tijden van Konink Emanuel, en als den beroemden Alphonsus Albuquerque in Oost-Indien quam, reets tot een aensienlijk Koninkrijk aengewassen, en uytgebreyt: daer doen ter tijd, soo men getuygt, eenen Mamud, uyt Arabien van geboorte, heel weelderig, en als Konink, koninklijk regeerden.

Des selfs gelegentheyt en plaets.

Eerste beginselen van de Stad Malakka.

Wonderlijk toegenomen, en tot een weelderig Koninkrijk aengewassen.

Met desen Arabier maekten de Uytgesondene van den Generael Albuquerque een vast Verbond van handel en vriendschap; doch den Mamud ongetrouw, en door een ingebooren haet op den Portugees gebeten, overvalt de selve, en werpt het overschot der gener, dien hy bekomen hadde, in de gevankenis: dan sulks ter ooren van den kloekmoedigen Albuquerque gekomen zijnde, rust die sig toe, en stevent met eenige welbemande Bodems geswindelijk na Malakka, daer hy ter Reede geankert, te Lande valt, en geen kleyn gedeelte van de Stad verbrand: treffende juyst dien tijd, dat Mamuds Dochter zijnde getrouwt, Malakka sig selfs in vreugden en uytgelatentheyd vergat: dan wel haest toonden Mamud met den sijnen den Portugees dappere tegenstand; wierp beschansingen op; flankeerden met Koegels, Pijlen en Schigten; de steenen snorden in meenigte door het kleyn Heyr der Portugeesen; doch die vol yver en vuur, de kans en furie, een en andermael wagende, drongen se stoutmoedelijk tot des Vyands gewapende Olifhanten, het Leger, en de Beschansingen in: krijgende nu eens slagen, en dan de overhand, tot na veel heete furien, selfs in weynig dagen, Malakka vermeesterde: drijvende Mamud met sijn aenhang ter Wildernis heen, daer hy van hartseer stierf.

De Stad Malakka door de Portugeesen gewonnen.

Voorts maekten de Portugeesen haer in Malakka sterk, bouwden het deftige Slot, en hebben de Vesting en Stad omtrent een geheele eeuw in rust beseeten: stigtende Kerken, Kloosters, Kapellen, enz. hielden aldaer een Bisschop als tot Cochin, die, gelijk de andere, onder den Aerts-Bisschop van Goa stond: en woonden alhier de Portugeesen met hare Vrouwen, Kinderen Slaven en Slavinnen, vry weelderig en in goede voorspoed, tot dat de komst en aenwas der Nederlanders en Engelsen, in Oost Indien haer soo nu en dan, niet alleen ontroerden, maer ook somwijlen grootelijks alarmeerden; 's jaerlijks quam ordinaerlijk, tot voort-

Versterkt, en lang beseten.

settinge van de Negotie een rijk geladen Kraek van Sant Thome, met Chromandelse Lijwaten en Koopmanschappen / Provisie / en veel Passagiers ter Reede voor 't neeringrijk Malakka aen te landen. Dese wierd / op den 14 October, anno 1602. door den Engelsen Generael Lancester, en d'onse / den Portugees ontrukt: Den Hollandsen Admirael / Cornelis Matelief, deed anno 1605. ook een hevige torn op de Stad Malakka, en vernielden een goet gedeelte van de Portugeesche Oorlogsvloot / digt onder het Slot: evenwel is de Stadt noch tot anno 1641: onder de Portugaelse Kroon bestant gebleven / als wanneer de kloekmoedige Portugeesen, door onse onvermoeyde Batavieren besprongen / bestormt / en ruym vijf maenden heel streng belegert zijnde geweest / dit soo beroemde Malakka, aen de onse hebben moeten overgeven / soo dat ons Volk met hare Nederlandsche en Indiaensche Familien daer binnen / veel jaren alreeds / de Stadt in vrede beseten hebben. Novemb. 1663. Is eyndelijk anno 1641. door Godes zegen in onse handen gevallen.

Wy bevonden dese oude / en niet minder wijd-beroemde Stadt / ter Zeekant aen een Inham op de vaste Kust van Maleije, met sijn voornaemste Muuragien / Vastigheden / en grootste Gebouwen voor een gedeelte op een Bergagtige hoogte gebouwt / en het Slot redelijk sterk: hebbende vaste Wallen / Muuren en Punten / die van Geschut en Oorlogstuyg / na wijse der Batavieren genoegsaem scheenen voorsien te zijn / om sterke / soo wel Europische als Orientaelsche Vyanden af te keeren. Binnen dese notabele Vesting sagen wy veel oude / deftige steenen Gebouwen / Kloosters en Kerken / door de Portugeesen in voorige tijden gestigt / en na de wijse van Portugael ordentelijk gebouwt / en in bequame Straten / Pleynen / en Wandelwegen verdeelt: wy klommen ook tot in 't opperste van de Malakse Toorn / die op een hoogte staende / van verre vry aensienelijk scheen / dan vonden hem door den ouderdom niet weynig ontramponeert / en het hoogste Verdek soo swak / dat ligtelijk daer door heen tot in de laegte waren gevallen. In dese gemelde Vesting woonden den Nederlandschen Kommandant Rietbeek, met sijn Raden / verder Kompagnies Dienaers / en 't Guarnisoen: de sommige waren met Hollandsche of Indiaensche Vrouwen getrouwt / en anderen sogten met haren geëxpireerden tijd de Wederomtogt na 't Vaderland aen te vangen. De tegenwoordige toestant van de Stadt Malakka.

Langs dese Vesting komt een soet-vloeijende Waterstroom / van ouds de Riviere van Crysorant genoemt / ter Zeekant dringen / die de Stadt en Sterkte van malkander de noodige toegang geeft; De Stadt bestond in goet getal wijde Straten: doch na de wijse van Indien opgeplaveyt / andersints redelijk wel bewoont met Huysen en Wooningen / die de sommige met een Lusthof agter aen of ter zijden waren verciert / daer eenige Nederlanders meest Tappers en vrije Luyden / en voort veel swarte Maleijers, Mooren, Chineesen, en andere Indiaensche Volkeren / onder de Nederlandsche bestiering en bescherming dit Malakka bewoonden: alsoo de onse / gelijk geseyt is / de Vesting / door de Riviere / sterke Muuren / Punten / Poorten / en Valbrug van dit Orientaels Quartier hebben afgescheyden.

De Stadt leydt seer wel gelegen tot den Koophandel en Zeevaert / het Sterke vaert op Malakka.

Novemb. 1663. welk die al van ouds seer Volk-en Neeringrijk heeft gemaekt / en word noch ten hedigen dagen een groote Vaert van China, Japan, Cambodia, Tonquin, Patane, Syam, Sumatra, Java, en meest alle de omleggende Quartieren van India op Malakka bespeurt: insonderheyt dient het onse Schepen / die de Reyse van Japan, door de Straet Sincapura, over Malakka na Bengalen, Choromandel, Suratten, en Persien soeken voort te setten: ook die / die van daer na Batavia binnen Sumatra door / de Stevens wenden; en dit noodigt veel Orientaelsche Volkeren uyt haere Landen en Koninkrijken derwaerts heen. De Bay / bequaem tot berging voor de Schepen / pronkt al dikmaels in 't jaer met rijk-geladene Kielen: en de Mond van de Rivier met alderhande fatsoen van wonderlijk Vaertuyg; als ook het Land met swarte Negotianten: de Inwoonderen die Maleijers worden genoemt / zijn ook swart / doch een weynig uyt den vaelen / doorgaens redelijk vernuftig / en groote Liefhebbers van de Rijmkonst en Poësy: de soet-vloyende Maleytse Tael schijnt eerst uyt dese Gewesten hergekomen / en sedert over meest alle de Ooster deelen van India verspreyd / daer de selve / even gelijk als ook op Batavia, seer gemeensaem word gesproken / en by den Vreemdeling ligt om leeren is; 't meerendeel deeser Maleijers gelooven / door toedoen van de Mooren, aen den verleyder Mahomet; haer konditie / zeden / en ommegangen zijn in veel aktien de Javanen gelijk / pronken met weynig kleeding / selfs de Vrouwen en Dogters gaen met de boesem / en 't bovenlijf t'eenemael naekt / bloots hoofts / en bloots voets: zijn moedig op haer lang en gitswart hayr / dat sy met Klapper-olye bestrijken / en soo doen glimmen: sommige dragen ook Armringen / en Oorverciersels door de ooren.

Konditie. Zeden. Spraek.

Dragt: en versierselen der Inwoonders,

De Landsdouwen / rondom Malakka, bevonden wy ongemeen sober te zijn / en waren / op ons verblijf / van Fruyten / Aerdgewassen / en Provianden heel schaers te bekomen; selfs in een der voornaemste Herbergen van de Stadt / moesten wy ons met een sober onthael / en een dronkjen van den klaren uyt de Rivier / over tafel vrolijk maeken / daer we voor ons geld noch wel feestelijk scheenen getrakteert te zijn. De Landerijen / Bosschagien / Hoven en Tuynen / stonden egter het geheele jaer door seer lustig en groen; doch waren de Velden al veel in 't Moeras gelegen / en somwijl door een brak water bedekt / dierhoegen het Vee alhier seer mager en schrael / ook schaers / heel weynig Vet / Boter / of Melk quamen te geven / soo dat wy alhier geen Suyvel-markt / of Winkels behoefden op te soeken: ook waren alhier de andere Eetwaren soo wel te bekomen / dat men te Land by de Vrienden seer ligt kon te gast genood worden / als men de Spijs en Drank voor het geheele Gebroederschap mede geliefde te brengen: dies de Stadt Malakka, sig selfs niet konnende voeden / moet van de omleggende Volkeren / en door onse Viktualie-schepen gespijsigt worden.

Schaerse vrugtbaerheyd der Landeryen omher Malakka.

Het Land Malakka, hangt als een Eyland / in 't Noorden omtrent den elfden graed / alwaer de van ouds-beroemde Koopstad Tanassy leyd / met een engen hals aen het Koninkrijk Syam vast: strekkende sig tot aen de Kaep Sincapura na 't Zuyden uyt tot byna onder de Linie Æquinoctiael; nergens schieten de vaste Landen van Oost-India Zuydelijker als

Beschryvinge van het geheele Land Malakka.

als hier op dese Grondstreek/ het welk de sommige in het geheel Malakka, of het Land der Maleijers hebben genoemt; worden de Koninkrijken en Steden Patany, Pahan, Johor, of Jor, Pera, Queda, Bordelon, Juncalaon, Lygor, en vorder heen Noordwaerts de Stadt/ en het Koninkrijk van Tanaffery, daer de Portugeesen wel eer sterken Handel dreven/ gevonden; dit Tanaffery staet onder den Koninck van Syam: doch was eertijds een Koninkrijk op sig selfs. Lygor een Stadt op de Oost- of Binnenkust van dit af hangende Malakka, op 8 graden en 30 minuten gelegen/ behoort ook den Koninck van Syam, daer de onse een Logie hebben: gevende dese plaetse veel Tin/ en Peper. Hier leyd ook het Eyland Tycos, en Zuydelijk af de Stadt/ en het Koninkrijk Patany, daer ten tijden van den Heer Admirael Jacob van Nek, een swarte Koninginne regeerende/ die den Nederlanders heel toegedaen scheen te zijn: de Stadt ook Pantany genoemt/ is al van ouds seer Volk- en Neeringrijk geweest: door den Handel/ niet alleen met de Christenen/ maer ook met Syammers, Chineefen, Achynders, Javanen, Molukkers, en andere Volkeren/ van wegen des selfs overvloedig Peper-gewasch; leyd op 6 graden en 46 minuten benoorden de Middellijn/ word Oostwaerts van de Cambodiffche Zee bespoelt/ en aen de Landzijde met veel Geboomten/ en een Moeras omvangen/ behoort ook onder het Koninkrijk Syam, daer aen het 's jaerlijks den tribuyt betaelt.

Novemb. 1663. Koninkrijken en Steden der Maleijers in 't Land Malakka. Tanaffery. Lygor. Het Eyland Tycos. De Stadt en het Koninkrijk Patane,

Pahan en Johor zijn kleyne Rijken/ leggende Oostwaerts/ en niet verre van de Stadt Malakka; die sig selfs niet konnende verdiffendeeren/ al meermaels haer toevlugt onder de vleugelen van de Ed. Maetschappije hebben gesogt/ dewijl in voorgaende Oorlogen/ tegen de Portugeesen van Malakka, verswakt/ en kleyn gemaekt zijnde/ heul en onderstand by andere Volkeren moesten soeken.

Pahan en Johor.

De Inwoonderen van Queda, Pera, Malakka, Johor, Pahan, Patany, Lygor, &c. die het Peperrijk Land Malakka bewoonen/ en/ gelijk wy hebben geseyt/ Maleijers worden genaemt/ zijn in Kleeding/ Zeevaert/ Huysen/ Huyshouding/ Costumen/ Geloof en Zeden/ seer de Javanen gelijk: dan zijn/ voor soo trouwloos/ wreed/ noch moordadig niet berugt: In de Beschrijving van Groot Java, sullen wy tragten/ volgens de ondervinding/ dese Natien hare voornaemste zeden/ en aenmerkens-waerdigste kostuymen den Leser kortelijk te vertoonen.

Queda en Pera. Hoedanigheyd der Maleijers.

Syam, een der magtigste Koninkrijken van India, beoosten de Ganges, grenst in het Noorden op 18 graden aen de Koninkrijken van Pegu, Ava, en Arakan, word aen de Westzijde voor een gedeelte van de Bengaelse Zee bespoelt: vereenigt sig Zuydwaerts met het afhangent/ of half Eyland/ Malakka, aen de Rijken van Queda, Patany, en de Syamsche Zee/ daer de Kust met een grooten Inbogt/ schier halve maens gewijs/ tot op 13½ graed Noordwaerts strekkende/ vorder heen na d'Oostzijde/ weer tot op 10 graden/ na het Zuydoosten afdaelt; palende Syam Oostwaerts aen de Rijken van Cambodia en Gannan: zijnde dit laetste een Koninkrijk dat onder China staet/ doch buyten China gelegen; begrijpende in sig het Rijk Tonquin, beroemt van wegens de Nederlandschen Handel aldaer/ en Kouchinchina, of ook wel Kiaochy genoemt;

Korte beschryving van 't Koninkrijk Syam; des selfs Grenspalen.

Novemb. 1663. sommige willen dat de Grensen van 't Koninkrijk Syam, in sijn ronte/ tusschen de 4 en 500 mijlen lands beslaen.

en groote Gelegentheyt van Syam. Het Land is met veel groote Bosschagien/ Vlaktens/ Kleygronden/ Velden/ Moerassen/ als ook aen sommige Oorden met aengenaem Boomrijk Gebergte beset: daer Mynen van Gout/ Silver/ Tin/ Salpeter/ en Swavel worden gevonden: veel Eylanden worden langs heen des selfs Buytekusten gesien: Vischrijke Rivieren vercieren het Land/ en rollen alsints ter Zeekant uyt/ daer op veel plaetsen bequame Havens/ Bogten/ Baijen/ en Handelsteden worden bespeurt; doch komen gemeenelijk de Nederlandsche/ als ook andere Schepen voor/ of in de groote Riviere van Syam, Menam genoemt/ aen te landen: Dese Vloet uyt de vermaerde Binnezee/ Chiammay, ruym twee hondert mijl van het Noorden/ afgesakt komende/ voort door het Koninkrijk Syam na 't Zuyden/ vallende met een snelle-stroom in de Syamse Zee: overstroomende in het regen-saysoen de lage Landen/ die/ gelijk als een andere Nijl de vlakke Rijsvelden/ en grasige Weyden heel vrugtbaer maekende/ groote Hollandsche Schepen ankeren/ en bekomen hun ladinge buyten/ of beneden gemelde Rivier: de kleynder setten het 5 a 6 mijlen de Vloet op/ niet verre van 't Stedeken Bankok: noch omtrent 18 mijlen hooger op leyd de vermaerde Hooftstadt Judia, daer den Koning/ en voornaemste Mandarijns, Rijks-Raden/ Heeren/ en Edelen van Syam haer aensienelijk Hof en Woonplaets houden: de Stad pronkt met een groot/ heerlijk/ Koninklijk Paleys/ welkers weytse vergulde Toorens en Daken in heldere sonneschijn/ schier even gelijk als in 't Koninkrijk Arakan, de oogen doen schemeren: groote menighte Afgods-Tempelen/ Kloosters/ Beelden/ enz. worden in dese groote Stadt/ en des selfs digt bevolkte Buytensteden gevonden: de Huysen der Ingesetenen zijn het meerendeel slegt/ en onkostelijk gebouwt/ vertoonende buyten en binnen weynig cieraed: geen kleyn gedeelte van dit neering-en volkrijk Judia vloeyt 's jaerlijks onder: doch weten als dan de Inwoonderen Straten en Stegen met kleyne Scheepprauwen/ of Schuytjens gevoegelijk te bevaren/ en dus malkander te besoeken.

De Hof en Hooftstadt Judia hoedanig.

Des Koninks souvereyne magt, heerlijkheyd, en Godslasterlijke Tijtels. De Konink is een Souvereyn Vorst/ voerende absolute magt en authoriteyt over alle de grootste van 't Rijk/ sijn Heerlijkheyd en Hofstaet wijkt voor geen Indische Vorsten: die voor hem verschijnen/ leggen met t'saemgevouwen handen/ en geboogen hoofden ter aerden nedergeknielt/ sig noemende ootmoedige Slaven van sijne Majesteyt: sijn Tijtels zijn niet min Godtslasterlijk als verfoeilijk: noemende sig selfs/ Heylige Lidtmaet Gods, de doorlugtigste, magtigste, en onverwinnelijkste onder alle de Vorsten; Heere van hondert en een Koninklijke goude Kroonen; Oppergebieder van 't edelste en grootste Rijk Syam; glans van de schoone Stadt Judia, die van Menschen krioelt, en d'opperste Hooftstadt des werelts is; een Heer van de goude Troonen, welkers Huys van gout, en edel gesteenten is; Heere van den witten, rooden, en rondt-gestaerden Oliphant, die niemant dan hem van God geschonken is; een Godelijk Vorst, enz. Hy heeft/ beneffens de grootste Vorstin of Koninginne/ menigte Concubijnen/ die/ gelijk als in 't Koninkrijk Arakan, uyt de edelste

Menigte Concubijnen.

Novemb. 1663.

edelſte en ſchoonſte Maegden worden opgeſogt; 's jaerlijks toont hy hem ook als iet Goddelijks aen het Volk/ met groote ſtaatie/ pragt/ en heerlijkheyd/ ſchier even gelijk in ons Tweede Boek van den Arakanſen Konink is verhaelt: anders/ wanneer hy uytrijd of ſig met ſijn Adel en Vrouwen op de Riviere vermaekt/ mach niemant langs d'opgeruymde paſſagie de Vorſt aenſchouwen/ als nedergeknielt/ met het hooft en lichaem ter aerden leggende. De Vorſt kan in weynig tijds een groote Krijghs-magt te Velde brengen: beſtaende in Oliphanten/ Paerden/ Galeijen/ en Volk: en de voornaemſte wapenen in Bogen Pijlen/ Schilden en Swaerden/ Lancen/ enz. Gebruyken te water groot getal Galeijen en Fuſten: de Koninklijke zijn heerlijk met vergulde Tenten en Galderijen verciert: de ſommige leggen wel 60 of 70 Riemen te Boort/ heel dienſtig zijnde om in de Rivieren een ſnelle voortgang te maken/ als ook om Volk/ Geſchut/ en Oorlogs Ammonitie aen te voeren. Hebbende de Syamſe Koningen/ nu en dan/ tegens de naburige Koninkrijken van Arakan, Pegu, Ava, Jangoma, Cambodia, en andere ſware Oorlogen gevoert/ en meermaels groote Victorien verkregen: Evenwel zijn de Syammers doorgaens ſlaphertig/ en ſobere krijgsluy; dog/ ongemeen ſtout op een verwonnen Man/ en meer door hun Volkrijkheyt als dappere Wapenhandeling te vreeſen.

Vertoont hem 's jaerlijks als den Konink van Arakan, als iet Goddelijks aen het Volk.

Sijn ontzaggelijkheyt en Krijghs-macht.

Aert der Syammers.

Vorders zijn de Syammers Afgodiſche Heydenen/ wiens Tempels/ Beelden/ Godtsdienſt/ en Geeſtelijken/ die van het Koninkrijk Arakan in veelen gelijk zijn: hare ſtature is doorgaens redelijk wel geproportioneert: ſy zijn ſwart/ doch een weynig uyt den vaelen: in kleeding/ coſtuymen en zeden na de Heydenſche wijſe van Indien: hare Huyſen zijn ook al meeſt van Riet en Kokosbladeren toegeſtelt. De Mans vermogen/ benevens de getrouwde Vrouwe/ ſoo veele Concubijnen in huys te nemen als 't haer belieft; doch behoud de eerſte gemeenlijk de kommando over de huyſſelijke ſaken/ en ook indien vermogende zijn/ het Erfrecht van den Man: de andere worden met kleyne portien afgeſet/ of deelen/ indien gering zijn/ met malkanderen/ 't weynigje dat'er blijft. Het meerendeel der Inwoonderen van Syam zijn tot wellust/ onkuysheyt/ en ledig gaen genegen/ ſettende hare Slaven/ of Wijven aen 't werk: andere die wat kloeker zijn/ geneeren haer met de Zeevaert/ Koophandel/ Viſſchery/ Landbouw/ Konſten en Wetenſchappen: Den Handel beſtaet in alderhande Choromandelſe, Bengaelſe, en Suratſe Kleedinge/ Stoffen/ en katoene Lijwaten/ Speceryen/ Chineeſe, Japanſe, en Europiſche Waren: ook Gout en edel Geſteenten: gevende Syam wederom groote menigte Hartevellen/ die de onſe van daer na Japan overvoerende/ goede winſt aenbrengen. Veel Gommelak/ Tin/ Loot/ Agerhout/ en Sappanhout: ook Honig/ Waſch/ Suyker/ Vee/ en alderhande Lijftogt worden van daer na andere Landen gevoert: Levert inſonderheyd veel ſcheepsladingen Rijs. De Bergen en Valleijen zijn aen verſcheydene plaetſen met digte Boſſchagien/ en veel ſware Geboomte beſet/ diens afgehouwene ſtammen tot balken/ planken/ en timmeragie met geheele ſcheepsladingen van daer na Batavia worden gevoert/ en geſchiet van ons/ en andere Volkeren een ſterke Vaert op 't Koninkrijk Syam, dewijl dit Land vol nee-

Haer Godtsdienſt.

Stature.

Kleeding.

Wooningen.

Poligamia.

Erffeniſſe.

Coſtuymen.

Hanteering.

Koophandel.

Novemb. 1663. Zeevaert, enz. ring / vrugtbaerheyd / en wellustigheyd is: en varen ook de Syammers na meest alle de omleggende Gewesten van India, doende Handel en winst / en drijven ook de Comercie voor den Konink.

Plegtigheden als de Koning of Koningin sterft. De Konink of Koningin stervende / houd men het Lijk / hoe leelijk het stinkt / gemeenlijk eenige maenden boven aerde / aleer het selve met een vertooning van groote pragt / en heerlijkheyd (publijkelijk in een Koninklijk Gebouw / tot dien eynde gemaekt) verbrand / en al het gebeente nauwkeuriglijk wederom opgesamelt zy; en soo lang als het Lijk boven aerde staet / moeten alle Syammers met kael-geschoorene hoofden te voorschijn komen / latende na de vertooning van dese plegtelijkheyd het hayr weder groeijen; want de rouw / ook der naeste Bloedvrienden en Magen / in kael-geschoorene Koppen / aflegginge der Juweelen / en witte Kleedinge bestaet. Rouw der Syammers.

Dus verre kortelijk het merkwaerdigste van het Koninkrijk Syam, onder het welke dat / gelijk wy hebben getoont / ook geen kleyn gedeelte van 't Land Malakka moet buygen; egter staen de Rijken van Pera en Queda ter gehoorsaemheyd onder het Koninkrijk Achyn, gelegen op 't groot en magtig Eyland Sumatra, dat wy in het jaer 1658. in tegenspoed besogten / naderhand dikmaels hebben gesien / en nu in onse avontuurlijke Bengaelse Reyse ruym drie hondert mijlen hebben langs heen beseylt; de gelegentheyd van het selve sullen wy dus met weynig woorden ook hier benevens voegen.

Korte beschrijving van het groot en magtig Eyland Sumatra. Sumatra, eene der grootste Eylanden des wereldts / begint op 5 en een halve graed benoorden de Linie Æquinoctiael, en eyndigt aen de beroemde Straet / of Engte van Sunda op 6 graden bezuyden de Middellijn / strekkende sig Zuydoost en Noordwest / is / volgens de uytwijsinge van de Kaert / na mijn reekening hondert en vijf-en-tnegentig mijlen lang / en op het breedste ruym vijftig breed / soo dat omtrent vier hondert tachtentig mijlen ombarens groot bevonden word: en in sijn omkreyts het magtig Eyland van Engeland en Schotland t'samen gereekent / niet veel en behoeft te wijken. Veele Verstandige hebben gewilt / dat dit Sumatra; andere / dat Malakka het beroemde Ophir was; doch de waerschijnelijkste gevoelens houden Zofale, een Stad op de Oostkust van Africa gelegen / de plaets te zijn / van waer de Konink Salomo sijne rijk-geladen Kielen door 't Roode Meer tot Esiongeber in salvo kreeg. Sumatra pronkt met Hemelhooge Bergen / altijd groene Bosschagien / playsante Valleijen / vrugtbare Vlakten / vischrijke Bayen / Rivieren / en klare Waterstroomen / strekkende sig voorby de Malakse Kust / daer van het op sommige plaetsen maer ses of acht mijlen gescheyden is. Die in 't midden van 't Eyland woonen / hebben de brandende Sonne / en de Middellijn boven het hooft: de Lugt is 'er ongemeen ongesont van wegens de grootte hitte / insonderheyt in de regen-Monsson, die schielijk / en meest dagelijks tegens den avond een haestige storm met harde wind / regen / donder en blixem uytlevert / daer veeltijdts datelijk weder stilten op volgt: dies de veelvuldige Moerassen door Sons heete stralen / veel stinkende dampen opgevende; en de ongetemperde Lugt / die nu heet / dan kout is / besmettende / veele verrotte koortsen / en quijnende siekten komen

te

te cauſeeren: voornamentlijk word Sumatraes Weſtkuſt / en daer op inſonderheyt Tycouw en Pryaman ongeſont beſpeurt / ſoo wel voor de Inwoonderen als Uytlanders / dies d'onſe aldaer te Lande gelegen hebbende / ſeer ongeſont / bleek / bol / en opgeblaſen worden bevonden; evenwel wierden / dat ongemeen / en byna wat wonders was / onſe meeſte Sieken in Sillebar weder geſont / als wy / op de Reyſe na India, aldaer aengeland quamen. Novemb. 1663.

Het Eyland Sumatra is inſonderheyd na het Noorden een Volkrijk Land / het welk de Inwoonderen voor het behoeftig leven / kleeding / rijkdom / en lijftogt / en dat alles in overvloed verſchaft. In het Boſchrijk / en op ſommige plaetſen Hemelhoog Gebergte / worden Mynen van Silver / Gout / Metael / Tin / Yſer / Kooper / en Swavel gevonden. De Landen geven Terw noch Rogh / maer overvloedig Rijs; ook Geers / Waſch / Honig / Suyker / Gengber / en alderhande Indiſche Fruyten; en voorts Peper in ſulken veelheyt / dat geen kleyn getal volle Scheepsladingen 's jaerlijks uyt den Lande worden gevoert. De veelvuldige Wilderniſſen teelen veel wilde Elephanten / Herten / Tygers / Reynoceerots / Swijnen / Geyten; ook Yſere Varkens / Slangen / en Simmen aen. In de Rivieren worden groote Crocodillen of Caymans gevonden: En in de Beemden en Weyden Buffels / Oſſen / en Paerden: ook Hoenders / Eenden / en ander Pluymgediert / by de Land-luyden aengeteelt. De Rivieren / Bogten en Bayjen leveren overvloedig alderhande welſmakende Viſch: de neeringrijkſte en voornaemſte Vloeden / meen ik / die van Achin, Pedir, Andregiri, Jambay, Palimban, Manancabo, Sillebar, en veel andere te zijn / daer veelderhande Volkeren van Aſia, de Peperhandeling / en hun voordeel ſoeken. des ſelfs Volkrijkheyd en vrugtbaerheyt.

Dit groot en magtig Eyland Sumatra, is in verſcheyden Koninkrijken verdeelt: Achin het magtigſte / voert niet alleen de Koninklijke Scepter over de Rijken / Steden / en Handelplaetſen van Pedir, Pacem, Daya, Barros, Paſſaman, Tycouw, Pryaman, en Padang; maer ook tot die van het vaſte Land over de Rijken van Queda en Perach; hebbende / ſoo men gelooft / het grooſte gedeelte van Sumatra onder ſig: Het Zuyder gedeelte / als Sillebar, Dampin, Liampon, Palimban, Jambay, en andere / behooren onder het Koninkrijk Bantam, of hebben den Javaenſen Mataran tot Beſchermheer aengenomen. des ſelfs Koninkrijken, Steden, en Handelplaetſen.

Soo dat veel kleyne Koningen van Sumatra onder Achin of Java ſtaen: De voornaemſte Steden of Handelplaetſen ſullen wy kortelijk aldus poogen aen te wijſen.

Pedir 9 of 10 mijl Ooſtwaerts van Achin gelegen / en wel eer een Koninkrijk genoemt / ſtaet onder Achin, het Gebergte tuſſchen beyde leggende: als ook het Eyland Poelo Way voor Achin, leveren vry veel Swavelſtoffe uyt: de Landerijen van Pedir zijn redelijk vrugtbaer van Rijs / en veelderhande Fruyten. Volgen Pacem, Dely, Aru, Camper, Andregiri, Jambay, en Palimban, leggende Ooſtwaerts langs de Binnekuſt van Sumatra, van de welke tegenwoordig Andregiri, Jambay, en Palimban de voornaemſte Handelplaetſen zijn / leveren aen de onſe veel Peper uyt: Andripouro op $3\frac{1}{2}$ graed / ook als d'andere / aen een Rivier gelegen / Pedir. Pacem, Dely, Aru, Camper, Andregiri, Jambay en Palimban.

Novemb. 1663. *Padang.*

gelegen / verſchaft veel Pepers: ſommige plaetſen brengen ook by veel Benyoin, Gout en Campher voort: gelijk Padang, dat aen een fraeije Rivier gelegen is / daer veel Indiaens Vaertuyg / en Schepen ſig konnen verſchuylen.

Sillebar. *Manicabo.*

Sillebar, op de Weſtkuſt / op 4 graden bezuyden de Linie leggende / en behoorende onder het Koninkrijk Bantam, leyd in een bogt aen een ruyme Rivier / met hoog Gebergt / en loutere Wilderniſſen omringt / diens Landeryen ook Peper in overvloet verſchaffen: deſgelijks Manicabo, daer ook ſchoone Critſen, of Javaenſe Pooken worden gemaekt.

Pryaman. *Tycouw.* *Paſſaman.* *Barros.* *Sinkel, Labo, en Dayo.*

Pryaman redelijk wel bevolkt / en voorſien van lijftogt / brengt ook veel Peper voort: deſgelijks Tycouw, dat maer weynig minuten bezuyden de Linie leyd / is ſlordig gebouwt / hoort onder Achin: gelijk als ook Paſſaman, eenige mijlen Noordwaerts van Tycouw gelegen / leyd aen de voet van een hoog gebergt Barros, ook op Sumatraes Weſtkuſt / omtrent een kleyne mijl Landtwaerts in / aen een groote Vloet / en tuſſchen Paſſamau en Achin gelegen / brengt Peper / Campher / en Benyoin voort: volgen Sinkel, Labo en Daya, onder Achin behoorende / daer van we nu kortelijk ſullen ſpreken.

Als ook het Koninkrijk Achin. *De Stad ook Achin genoemt.* *Het koninklijck Slot.*

Het Koninkrijk Achin, op 't Noordelijkſt eynde van Sumatra gelegen / is redelijk Volkrijk: de Hooftſtad ook Achin genoemt / is na de wijſe van India redelijk wel gebouwt / leggende aen een playſante Rivier / in een vlakte omtrent een half mijl van de Zee / de Lugt ſchijnt by geſonder / en beter alsaer / dan na het Zuyden / getempert: ter ſlinker-hand aen de Rivierkant leyd een Kaſteel / om de vyandlijke Schepen de aennadering te beletten: Het Koninklijke Slot is groot / langwerpig / en met een Watergragt omringt / niet ſterk / maer na de Indiaenſe wijſe voltooyt / en ook op ſommige plaetſen met ſwaer Geſchut voorſien: ook worden meer andere kleyne Vaſtigheden op voordeelige Paſſen / in Ruygten / Haegdoorn / Moeraſſen / enz. tot verſeekering van het Koninklijk Hof / omtrent Achin, gevonden / diens Inwoonderen al van ouds ſeer

Sterke Zeevaert der Achinders. *Des Koninks rijkdom en ſtadt.*

magtig te Land / en in de Schipvaert zijn geweeſt / hebbende meermaels den Portugees omtrent Malakka beſprongen / des ſelfs Zeevaerd bekommert / en met Schepen in de Malakſe Straet gekruyſt / om alſoo den Luſitaen de Navigatie te verhinderen / en hun Comercie aller wegen met den Nabuuren omverre te ſtooten / hebbende noyt een vaſte voet op Sumatra geconqueſteert. Den Koning beſit ſeer groote rijkdommen / inſonderheyt van Gout / Juweelen / en Elephanten: ſijn Eertijtelen zijn niet min verwaent / Godtslaſterlijk en verfoeijelijk / als die van den Konink van Syam: de Vorſt gebruykt gemeenelijk ſijne Bywijven ſoo wel tot Binnewagt voor de Salen en Binnekamers van 't Hof / als tot ſijn vermaek en dienſt: ook word de Majeſteyt door Gelubde bedient en opgepaſt: de Sabandars en Edelen regeeren naeſt den Konink het Rijk. In onſe tijd regeerden een Koninginne / die / ſoo men ſeyde / met een Hollander ſogt te trouwen; doch konden haer Ed. op Batavia, om goede redenen / daer toe niet verſtaen.

Aert, en kloekmoedigheyd der Achinders.

Die van Achin, overtreffende hare Gebuuren / zijn voor goede Krijgsluyden vermaert / hebbende niet alleen op Sumatra, maer ook op de vaſte Kuſt

Kust van Malakka, meermaels Landen en Steden overwonnen / zijnde Novemb. 1663.
vaerdig / kloekmoedig en stout om hare vyanden een voordeel af te sien;
Groote Vaert van Christenen, Mooren, Maleijers, Chineesen, en andere Sterke vaert op Achin.
Natien word op Achin bespeurt: Gout / Metael / Tin / Benjoin / Camphet / en voornamentlijk Peper / worden tegens Choromandelse, Bengaelse, en Suratse katoene Lijwaten / en Stoffen aldaer in overvloed verhandelt.

De Inwoonders van Sumatra spreeken alom heen de Maleytse Tael / en zijn van over lang / door vlijt der Mooren / tot de Mahometaense Religie gebragt: waren eerst Heydenen / soo ook noch eenige Volken / landewaerts in / worden bespeurt: De Sumatranen zijn / in 't generael aengemerkt / swart van statuur / de Javanen gelijk / en voor een boosaerdig / trots / hoogmoedig / stout / loos en bedriegelijk Volk vermaert / het meerendeel van een verraderlijken inborst / trouweloos en moordadig / maekende weynig werks / van hare beloften / woorden en eeden goddeloos te verbreken / zijnde groote vyanden van de Christelijke Religie / estimeerende alle d'Uytlantsche Volkeren uytermaten laeg / en sig selven wonder hoog: eeren hun Koningen meer slaefagtig / en door een ingeboesemde vrees / als uyt genegentheyt en liefden; want de Vorsten voeren een wreede Justitie / kappende selfs om kleyne beuselingen de Misdadigers handen en voeten af; halssaeken worden verschrikkelijker wijse / en met een wreede dood gestraft: soo dat de Koningen meer door louter geweld / als gunst-betooning / het Rijk besitten: Haer kleeding die van Inlandsche Zijde / Uytlandsche Stoffen: of katoene Lijwaten bestaen / zijn lugtig / en met weynig moeyten gemaekt: Het grootste getal der Vrouwen en Mannen dragen kousen noch schoenen / en / ja selfs de Orankaijn; en die aensienelijk zijn / het meerendeel maer een kleedtjen van Lijwaet om 't onderlijf gewonden / en voort met het bovenlijf t'eenemael naekt: die de pragtigste willen zijn / dragen een lugtige Cabay, of Rok van Zijde / katoen / of andere Stoffe / na de Moorse wijse gemaekt / aen 't opperlijf / en een doek met een slinger of twee om 't hooft gewonden: Hare Huysen en kerken staen veel op stutten / en zijn / na de Moorse wijse / van een ligte stoffe gemaekt: Trouwende / op toelatinge van den Alcoran, soo veele Vrouwen als 't haer belieft; doch daer van gemeenelijk een het hoogste woord voert: De Vrouwen van aensien worden selden op straet gesien: De Mondkost bestaet meest in Rijs / Visch / Kokosnooten / en Groenten / houdende sober Huys / en een magere keuken / sig wetende met een weynig omslag / na de Indiaense wijse / vrolijk en gerustelijk te geneeren.

Sumatranen hare conditie.

Wreedheyt der Vorsten en Overheden op Sumatra.

Kleeding der inwoonders op Sumatra.

Haer Huysen en Kerken.

Houwelijcken.

Montkost.

Huyshouding, enz.

Evenwel worde onder de Sumatranen fraeije Werk-basen gevonden / soo wel in 't bouwen van Schepen / Galeijen / Fusten / en ander Indiaens Vaertuyg / toestelling van Huysen / enz. als ook in 't maken van Critsen / Pooken / Messen / Spietsen / en Assagaijen: sy weten ook van Geschut te gieten / en Vaten van Koper / Metael / en andere stoffen / tot de Huyshoudinge / toe te stellen.

Konstenaers en fraeije Werkbasen op Sumatra.

Dus verre kortelijk van dit groot en magtig Eylandt Sumatra, wiens Inwoonderen in Religie / Zeden / Costuymen / Handel en Wandel die van

Novemb. 1663. Groot Java seer na gelijk zijn / waer van wy naderhand hebbende voorgenomen te spreeken / nu wederom tot de Reys-Beschrijving sullen keeren.

Verscheyden Eylanden buyten langs de Westkust van Sumatra gelegen.

Alleenlijk dit noch seggende / dat langs heen Sumatraes Westkust / van het Noordwesten na het Zuydoosten / verscheyden groote en kleyne Eylanden leggen uytgestrekt / die de sommige 20 en meerder mylen in het ronde beslaen / ook op eenige plaetsen bewoont / en seer Boschrijk zijn: het meerendeel 10 of 12 mijlen / en sommige verder heen van Sumatraes kust afleggende / van 't Noorden beginnende: Ilhe dos Kokos, Ilhe dos Porcas, Poelo Baby, en volgen Pulo Nayas, en andere / alle benoorden/en 't laetsten tot onder de Linie Æquinoctiael gelegen: Zuydwaerts worden Poelo Mintaon, de goede Fortuyn / het welk het grootste van allen is; de Nassouwse, mitsgaders andere / als ook Engano, of het bedriegelijk Eyland / en de kleyne Fortuyn gevonden: Dese leggen altemael eenige mijlen van Sumatraes groene wal / diens Westkust / door dees Eylanden / eeniger maten voor 't vreesselijk slaen en bonsen des grooten Oceaens beschut / te veyliger voor d'aenkomende Schepen kan aengedaen worden: bespeurende selfs ook hier aen de wonderlijke Wijsheyd / Almogentheyd / en Goedertierentheyt Gods; te meer / in 't overdenken / hoe dat dit magtig Eyland meest Zuydoost en Noordwestwaerts uytgestrekt leyd / en dat de winden langs heen der selver Westkust / die van den grooten Oceaen word bespoelt / 't geheele jaer door meest uyt den Noordwesten met onstuymig / of Zuydoostelijk met seer lieffelijk weder waijen / en selden uyt den Zuydwesten / vot na de wal / de Hemelhooge waterbaren des grooten Oceaens / komen heen te stouwen: en boven dit alles noch met soo veel Eylanden / als een borstweer / tegen den aenloop des selfs / van den almagtigen Schepper zijnde besorgt / soo kon dese kust by voorsigtige Mannen / selfs by tijden van onweer / vry veyliger worden besogt / die anders in dese gelegentheyt onmogelijk was om aen te doen / dewijl veel Schepen op lager wal worden gebonst: Waer uyt de onbegrijpelijke Wijsheyt Godts bespeurende / moeten over sijne groote Wonderwerken / tot verheerlijking sijnes heyligen Naems verwondert staen / en bekennen dat dien magtigen Schepper van Hemel en Aerde / alles wel en wijsselijk heeft gemaekt / en noch soo gantsch Vaderlijk en wonderlijk onderhoud. Hem zy daer voor de eer en heerlijkheyt tot in der eeuwigheyt / Amen.

Seste Hooftstuk.

Vertrek van *Malakka*. Verlies van Ankers veroorsaekt de wederkeering en tweede aenkomst voor *Malakka*. Vertrekken andermael na het Noorden. Komst op de Reede voor 't Eyland *Dingding*. De gelegentheyt der Koninkrijken van *Perach*, *Queda*, en 't Eyland *Dingding*. Oeesters groeijen aldaer aen de Boomen. Vertrek na *Bengalen*. Hongersnooden, onlusten, enz. onderweeg uytgestaen.

Sien,

Sien, en passeeren d'Eylanden van *Seyer*, en 't Zuydelijkst Eyland der *Andamaons*. Komst onder 't vaste Land van *Oryxa*, en ten tweedemael op de Reede van *Pipely*.

NU wederom tot de Reys / 10 dagen op Malakka stil geweest hebbende / vertrokken van daer op den 23 November, seylende met een landelijk windjen eerst Zeewaerts in / tot dat wy des middags door kontrarie wind en holle waterbaren / omtrent 2 mijlen buyten Malakka moesten ankeren / geraekten tegens den avond weder 't seyl / dan konden van wegens de hevige buijen uyt den Noordwesten niet avanceeren.

Novemb. 1663.

Vertrek van Malakka.

Des anderen daegs 's morgens namen de Noordweste stormwinden en regenbuijen noch langs hoe meer toe met sulken hollen Zee en vliegende storm na 't Zuyden / dat wy genootsaekt waren voor Anker te blijven leggen; doch door het gedurig rijen / of op-en nedersteygeren des Schips / quam wel haest ons dagelyks Ankertouw te breeken / als van de klippen / onder water leggende / afgevijlt zijnde: invoegen wy dus het beste Anker quijt geraekende / van de geweldige waterbaren voor wind en stroom te rug en over stuur gesmakt wierden / drijvende in geen kleyn gevaer na de Water-Eylanden die buyten de Malakse Reede gelegen zijnde, wy niet verre agter ons hadden; Doch ving men datelijk aen ons ander Anker vaerdig te maeken / dat ook van stonden aen lieten vallen / doch met sulken yver / fury / en groot geschreeuw des Schippers / dat men vergat het eynde van dit Kabeltouw behoorlijk te verseekeren: invoegen dat / wanneer het Anker viel / het Kabeltouw ook insgelijks geheelijk tot de klups uytliep / met sulken vaert / dat onse verbaesde Matroosen niet magtig waren sulks te stutten.

Verliesen twee Ankers.

Hier sagen de Scheeps Verstandigen nu malkanderen seer bedeest aen / en waren sommige van haer soo verwondert / als of een Koebeest in een Vogelstruys verandert was. Wy waren nu aldus twee van onse beste Ankers quyt geraekt / en het derde / 't welk ons laetste was / bevond men noch t'eenemael ontreddert: terwijl na de Water-Eylanden drijvende / die nu seer digte by genadert quamen.

Doch namen in dit prijkel een kort beraed / eer verder in ongelegentheyt geraekten / voort rukte men al het Seyltuyg by de wind / en setten het wederom na Malakka, daer wy ten tweedemael tegens den avond met ons laetste Anker ter Reede quamen.

Keeren wederom, en komen ten tweedemaal voor Malakka.

Wy gaven hier weder ons avontuur te kennen / en wierden straks van noch een Anker voorsien / na d'andere wierden / als 't weer bedaerden / Volk en Vaertuyg heen gesonden / om die / waer 't doenelijk / weer te vissen; maer niemant kon die verlooren Ankers wederom bekomen.

Dies peurden wy op den 25 November in de voornacht van Malakka ten tweedemael t' seyl / en avanceeren vier mijlen met de landelijke wind / toen ankerende / verwagten den dag / kreegen nu lieffelijk weder / Sonneschijn / en een getemperde lugt / met een voorbariger koelte / waer mede wy t'seyl geraekt zijnde / de groene kliprijke Bergen van de Caep de Res-

Vertrekken andermaal van het Noorden.

(G 2) sados

Novemb. 1663. sados passeerden: stellende nu de koers eenige uuren Zuydwest / en toen weer Noordelijk heen / om boven het gevaerlijk Rif van Poelo Passelar te geraeken / quamen onder de groene Kust van 't Koninkrijk Pera, kregen de Poelo Sambilan, of negen Eylanden in ons gesigt / de welke wy voorby geraekt zijnde / het Eyland Dingding bestevende / daer op den 29 November, tusschen de vaste Kust van Pera, op de Reede van 't laetstgenoemde Eyland / digt by de Waterplaets arriveerden.

Poelo Passelar, en Sambilan.

Komst ter Reede voor 't Eyland Dingding.

Wy vonden alhier het Schip Cabo Diaskes ten Anker leggen / wagtende na den Koopman Adriaen Lucasz. Opperhooft van des Compagnies Logien / in het Koninkrijk Pera; welke Logie door de ongeresene onlust en verschillen / tusschen de onse en de Maleijers van Pera, tegenwoordig by de Nederlanders geabandonneert zijnde / was de Tinhandeling voor een tijd gestaekt / en het Jacht Alkmaer van Malakka alreeds op komende weg / om alhier de Riviere van Pera te water te besetten; doch waren nu al Gesanten van 't Koninkrijk Pera aen 't Boort van het Nederlands Cabo Diaskus geraekt / om met de onse / tot bevordering van de Vrede / na Malakka te vertrekken.

Vonden dese Gewesten van Perach of Pera onder de gehoorsaemheyd der regeerende Koninginne van Achin te staen: de Stadt en Riviere leyd op 4 graden en 30 minuten op 't vaste Land van Malakka; en valt hier overvloed van Tin / daer van seer veel door afloopende wateren in de Rivieren uyt sanden en gronden vergadert en gesuyvert word. Het Land is ook met Tin-Mynen versien / en in dit Gewest alom heen met seer hooge Bergen / digte Bosschagien / en verschriklelijke Wildernissen beset / daar veel Reynoecrots / wilde Elefanten / Buffels / Tijgers / Krocodillen / Slangen / en veel andere Monsters in gevonden worden.

De gelegentheyt van het Koninkrijk Pera.

Verder Noordwaerts leijd op 6 en een halve graed het Koninkrijk Queda, dat / gelijk als ook Pera, wel eer vry Volk- en Neringrijke Landen geweest zijn / waer heen de Koopliden uyt Bengalen, Arakan, Pega, Martaban, Choromandel, Malakka en andere plaetsen / tot uytvoering van hare Negotie / quamen gevloeyt; dan heeft ook in den Oorlog tegens d'Achinders veel rampen / ellenden / en swarigheden uytgestaen / tot dat ten laetsten onder desselfs gehoorsaemheyd zijn gebragt. De Landen van Pera en Queda souden wel redelijk vrugtbaer zijn / dan zijn het meerendeel met seer hoog Gebergt / Bosschagie / Wildernis en Moeras beset / alwaer by de Inwoonders dervoegen het Wilde Gedierte en den arbeyt word gevreest / dat niemant aen 't werk wil / om in veel schoone welgelegene Vlaktens en Valleijen den Landbouw by der hand te neemen; egter leveren dese Gewesten noch schoone Peper tegens Choromandels Lijwaten en Rijs. Desselfs Inwoonderen weten sig / even gelijk veel andere Indianen van 't Oosten / met weynig kleeding / deksel / en voedsel / soberlijk te geneeren.

De hoedanigheyt van het Koninkrijk Queda.

Aert en conditie der Inwoonders.

Oog wy omtrent de Waterplaets / aen de binnekant van het voorgenoemde Eyland Dingding, geraekt zijnde / voeren van stonden aen goede partije Matroosen na d'Overkust van Pera, om ons tegens de vorder Reys na Bengalen van brandhout te besorgen: d'Andere voeren aen Poelo

Besorgen sich van water en brandthout tot de Bengaelse Reys.

Poelo Dingding, en haelden versch water uyt eene der voornaemste Rivieren van 't Eyland; en wy / om niet ledig te zijn / begaven ons ook na Land / peurende met een Zegen van 80 vadem uyt vissen / brengende uyt de Bogten en Baijen van 't Eyland Dingding des avonds een lustige zoode van alderhande welsmakende delicate Visch aen Boort. Novemb. 1663. Vischvangst aen 't Eylant Dingding.

Gelijk als ook des anderen daegs / den 30 November, dat ons Volk nog water en brandhout haelden / en wy het Eyland Dingding alomme doorkruyssende en besoekende / vingen ten laetsten de Zoo; dog bleven des nagts met onsen Onder-Koopman Abraham de Wijs, en verscheyden Liefhebbers te Land / en namen aldaer het vermaek van onse vangst: ons Volk hadden in 't lommerrijk Bosch / niet verre aan Strant / een lustige Tent gemaekt / daer met malkander de maeltijd hielden en vrolijk waren / soekende voor tegenwoordig by donker nagt / op een onbewoont Eyland / in 't nare Bosch en digte Wildernis / daer veel Slangen en andere Monsters waeren / ons vermaek / het welk dervoegen alhier aentroffen / dat al het moeijelijk sukkelen der Bengaelse Reys voor ditmael quamen te vergeten; drinkende / na het gehouden avondmael / op ons en der Vrienden gesontheyt (alhoewel dat geen Debosianten waren) met malkanderen eens een glaesjen om: wy stookten een goet vuur / om van 't wilde Gedierte bevrijt te zijn / en quamen het resteerende van de nagt in veel aengename diskoersen en vertellingen door te brengen. Des Schrijvers avontuur op 't Eyland Dingding.

Dit Eylant Dingding, ruym 30 mijlen Noordwestwaerts van Malakka gelegen / is onbewoont / vol hooge Bergen / digte Bossagien / en seer nare Wildernissen beset: de Zeekant is hier en daer met yselijke groote Klippen en overhangende Steenrotsen als bewalt / die op een wonderlijke wijse met Groente / Kreupelbosch / en eenige met seer hoog Geboomte zijn begroeyt / soo dat men het Eyland langs de Zee rontomme niet wel bewandelen kan; wy sagen een Steenrots op de strant soo groot als een Huys / van binnen gantsch hol / daer wy in traden / en quamen aen de andere zijde weer uyt / zijnde van binnen Speelonks-gewijs / en door de natuur als met kleyne Kamertjens gemaekt; het soet-Water van hooge boschrijke Bergen / tusschen de groote Valleijen / nederwaerts gevloeyt / quam door veel kleyne Rivieren ter Zeekant dringen / bevonden het selve ongemeen lieffelijk / aengenaem en klaer: men segt dat in Anboyna, en op dit Eyland Dingding, het beste versch Water van gantsch Oost-Indien word gevonden / dat ik geloof ook alsoo te zijn / want ik het selve (mijns oordeels) in geen Gewesten van Indien beter als in dees beyde plaetsen gedronken hebbe. Wy hoorden in de Wildernissen veel Ratelslangen dan hebben deselve niet gesien / al schoon wy daer toe genegen waren / en na dese Wanschepsels sochten; Ik hebbe gelesen / dat aen den Staert der Ratelslangen een kleyn langwerpig Blaeskien / dat in eenige leetjens bestaet / gevonden word / daer mede sy dit ratelende geluyt / gelijk de Kreekels en Stapels weten te maeken / dat sy vaelagtig / en vrij groot zijn / hebbende scherpe Tanden in haren bek / dat ook haer beeten meest doodelijk zijn / etc. doch wat hier van is en kan ik niet schrijven; dan dit geloof ik / datse vry groot en heel schouw zijn / want hoorden Korte beschrijvinge van het Eyland Dingding. Ratelslangen.

Novemb. 1663. haer meest in 't digtste van 't Bosch / in 't hangen der Bergen / en ook in 't hoogste van de Boomen / somtijds scheen des selfs ratel-geluyt by verre van ons te zijn.

Oesters groeijen op 't Eyland Dingding by menigte aen de Boomen.

Wy plukten op dit Eyland Dingding de Oesters van de Boomen / die aldaer aen stammen en takken met een ontelbare menigte quamen te groeijen: dit sou voor de sommige ongelooffelijk schijnen; maer ik sal seggen hoedanig de Stranden en Oevers van dit Eyland / als ook die van de Kust van Pera, maer een half mijl van Dingding gelegen / zijn meest alom heen / als geseyt is / met een loutere Wildernis beset / diens Boomen omtrent de steylte tot in het soute water staende / meest continueelijk van het selve worden bespoelt / hangende met hare groote takken tot in het siltig schuym / waer aen rontomme de bast / dien ik de sommige buyten om t' eenemael steenagtig hebbe gesien / een groote menigte van Oesters komen te groeijen / die wy niet groot / maer egter heel goet en aengenaem van smaek bevonden.

Dus haelden wy dagelijks Water en Brandhout / en vingen abondantie van seer goede Visch / als Harder / Snoek / Steenbraessem / Bot / Scharren / en Zee-Schildpadden van goede smaek. Ondertusschen vertrokken de swarte Gesanten van Pera met het Nederlands Opperhooft na Malakka: en wy ten laetsten klaer geraekt zijnde / verlieten op den 3 December dit Eyland Dingding, om nu voort de Reys na Bengale te vervorderen / dan waren nauwelijks buyten Peraes engte weder in Zee geraekt / of kregen soo felle stormwinden uyt den Noorden met holle Zee / dat onse Marsseyls by na in de loop geraekten / scheurende in veel stukken van malkanderen; de Fokke-raa midden door gebroken zijnde / quam neder-gestort / soo dat ons t'eenemael onklaer siende / genootsaekt waren / wederom na Dingding te keeren / om daer een andere Fokke-raa toe te stellen / en het gewelt der felle tempeesten en hollende waterbaren te ontgaen; wederom seylende / quamen tegens den avond andermael tusschen het Eyland Dingding, en de Kust van Pera ten Anker / en wierden het nu al schier gewoon / na sulken plaets / van daer wy quamen nog eenmael wederom te keeren: hadden des nagts nog woest en onstuymig weder / dog lagen nu veylig / en rondom van 't Land omcingelt / voor harde winden en holle Zee bevrijt.

December, 1663. Vertrek van het Eyland Dingding na Bengale.

Worden door storm genootsaekt wederom na Dingding te keeren.

Onse Matroosen voeren 's morgens vroeg na Land / kapten een der grootste Boomen onder de voet / en daer van weder een nieuwe Raa bekomen hebbende / stelden-hem / en ook andere Zeylen wederom schrap / ligten het Anker / en peurden wederom t'Zee / staeken met een bequamer wind en koelten na 't Noorden / passeerden de Eylanden Poelo Pinang, Perach en Lada: ontmoeten alhier een Maleytse Jonk / komende van Queda, sijn coers digt agter ons om / na 't Koninkrijk Achin vorderende; en wy voortseylende / geraekten het boschrijk Eyland Button voorby / en nu het vaste Land van Queda, op 6 graden en 44 minuten / uyt ons gesigt / dreven toen eenige dagen in stilten / of hadden het lugjen soo Noordelijk dat niets konden avanceeren / kreegen daer by geweldig heet weeder / en stonden geen kleyne ongemakken en swarigheden uyt; dus sukkelende tot op den 19 December, als wanneer den Hoog-Bootsman / Schie-

Passeren Poelo Pinang, Perach, en Lada, Button, en het Koninkrijk van Queda.

Decemb. 1663.

Schieman / Constapel / en eenige mindere Officieren van 't Schip / gelijkerhand / en uyt den naem van al het Volk met permissie in de Cajuyt gekomen zijnde / seer ootmoedelijk aen het Opperhooft / en den Schipper quamen te versoeken / datse tog een weynig meerder onderhoud van levens-middelen mogten bekomen / alsoo niet wel langer soo grooten hongers-nood konden uytstaen / klagende dat al het harde Batavisch Scheeps-brood / dat nog maer sober kreegen / van de mijt / wormen / en vermuftheyt / t'eenemael ongebruyckelijk wierde bespeurt / soo datse nog met het besten hier uyt te pikken / het geen halve week konden strekken / met soo veel / als haer voor een geheele week toegepast wierd; dat van het soute vleesch / het welke sy maer tweemael ter week / met kleynder wigt als ordinaer quam te geschien / ontfingen / sy in 't geheel geen twee dagen haer konden voeden; datse geen Rijs nog andere ordinaris mondkost / als op andere Compagnies Schepen krijgende / en voorts niets ter werelt meer als 't weynig bedurven brood / en soo kleyne porcie vleesch bekomende / genootsaekt waren alle weeken eenige dagen te vasten / en van de wind te leven / dervoegen dat nu soo grooten hongersnood haer dwong / om aen den Heer Opperhooft en Schipper alleen maer noodige onderstant van levens-middelen te versoeken: te meer / dewijl men nog overvloedig van Rijs / en met ettelijke tonnen vol Vleesch en Spek / ons door Batavias Opperhoofden vergunt / en van de Uitreys / dewijl het Schip eerst in India was gekoomen / over / en agter de hand gehouden / de keuken bevonden voorsien te zijn / dat al quam de Reyse nog 4 a 5 maenden lang te duuren / dat 'er nog evenwel geen mankeering in de Victualie soude zijn: ook dat wy na een vol en welgezegent Land toe gingen / daer alles tot de wederom Reyse na Batavia rijkelijk was te bekomen. Op dit redelijk en beleeft versoek / liet onsen Opperhooft / dat een regten Jan Crijntjens was / van stonden aen / meer om welstaens wil / als uyt noodsaekelijkheyd / den breeden Raed vergaderen / daer hy bly groote swarigheyt maekten / om op soo langen Reyse / gelijk de goede Man voortbragt / een meerder gewigt van vleesch en brood aen 't hongerig Volk te geven; dog eyndelijk besloot men yder Man nog twee pond brood / daer van de agstepart nauwelijks eetbaer was / met een half pont vleesch ter week / meer als voorheenen by te setten / en sou men het Spek / de Rijs / en andere voorraet sparen / tot dat de nood wat meerder aen de man mogt komen.

Hongersnooden en onlusten op de Reys uitgestaen.

Hier wierd de wreekheyt des Opperhoofts / en de onverstandigheyt van de nat-gierigen Schipper wel duysentmael vervloekt / dog hielp dit niet / de Luyden moesten lijdsaem zijn / en met patientie goeden wind verwagten / op hoop van sulke Opperhoofden eens verlost te zijn. Dog ons belangende / namelijk / den Boekhouder / Krankbesoeker / Schryver / Onder-Stuurman / en mijn Persoon / hadden het nog wel een weynig beter als de arme Bootgesellen / om dat nog somwijl een weynig Rijs / in water gesoden / op tafel wierde geset / dog mogt seer weynig helpen: hielden ons middag- en avondmael boven op 't half Verdek / om dat ons Opperhooft met sijn Huysvrouw en den Schipper meerder vryigheyt in de Cajuyt aen tafel soude genieten / om soo te beter de slemp en goede

Keuk-

Decemb. 1663. keucken te konnen behouden; dog begonnen ons ook ten laetsten / even gelijk de verdrukte Bootsgesellen te handelen / en altemael op eenen kam te scheeren / invoegen dat wy meerder vastendagen kregen / als ons wel lief was / wierden swart van honger / want moesten ons meest alle dagen met wat bedorven broods / in water geweekt / en dan in weynig oude oly en asijn gedoopt / des middaegs en ook des avonds vrolijk maeken / hebbende niets ter werelt meer: dit traktement waren wy niet gewoon / maer wel het tegendeel / en de Spaensche Wijn dagelijks / alhoewel spaersaem / over tafel / die onsen Opperhooft en den Schipper nu voor sig selven hielden / evenwel niemant dorst of woud' sig tegen den selven opposeeren / hoopende op een goeden wind en spoedige overkomst in Bengalen; dog eyndelijk raekten ik op het onverwagst met onsen goeden Schipper / die / gelijk dagelijks gebeurden / vry wat te veel gedronken hadde / en my vry wat te na quam / in hooge woorden / welke / selfs in 't by zijn van onsen Opperhooft / over onsen hongersnoot en geledene prijkelen soo hoog reesen / dat ik niet laten kon sijn fouten hem levendig onder de oogen te stellen / daer mijne Companjons / de andere Tafelgasten / wel een hand dik spek in scheenen te groeijen: en het quam soo veer / dat ons Opperhooft hem ook over mijne woorden meende gebelgt te sien / van stonden aen in de Cajuyt den Raed liet t'samen komen / dewelk in hem / den Schipper / den Onder-Koopman / en Opper-Stuurman bestonden / waer van de twee laetsten mijne goede Vrienden waren; straks wierd ik als doen ook in de Cajuyt ter Regtplaets / als in de Hooge Vierschaer / by het Opperhooft en sijn Raed geroepen: daer komende / begon die met een hoogdravende stijl in harde woorden tegens my uyt te varen / en quam met wonderlijke dingen voor den dag / willende sulk een / die sig tegens Opperhooft en Schipper aenstelden / met kielhalen / of diergelijke straffen wel haest wat kleynder leeren singen: dog die goede Man was de magt tot sulks te kleyn; en eyndelijk wierd mijn beurt om ook eens wederom te spreeken / seggende / dat ik my nooyt tegens iemant sogt te stellen / maer ook niet en behoefden de steekende lastertong eenes Dronkaerts in soo nijpenden hongersnoot te verdragen / maer mijn selfs genootsaekt vond te verdiffendeeren; ook dat ik in 't eerste Land daer wy verhoopten aen te komen / het niet en meende te verswijgen / maer te kennen te geven / hoe dat men op de Reys met ons / en soo veel levendige Menschen hadde geleeft / en wat hongersnooden / prijkelen / kommer en swarigheden wy niet al hadden uytgestaen / daer wy van Spek / Vleesch / Rijs / en andere levens-middelen nog soo rijkelijk waren voorsien: op sulks quamen aenstonts vry sagter woorden voor den dag: ons Opperhooft voerende soeter tael / bragt voort / soo wanneer ons iets mogt manqueeren / dat ons toestont sulks behoorelijk te versoeken / souden / waer 't mogelijk / daer in na den eysch voorsien; Somma dien oorlog liep ten besten af: de roemer Spaensche Wijn quam voor den dag / en wierd ons beter traktament belooft / gelijk als ook geschieden; men nooden ons / die boven op 't half Verdek de tafel hielden / weynig tijds hier na in de Cajuyt te gast / aldaer men ons aen een wel-opgedischte tafel een goet onthael en beter vriendschap toonden / en wierden wy / gelijk als ook

ook al het andere Volk / voortaen beter en behoorlijker van victualie beſorgt. Decemb. 1663.

Dit moeſt 'er in het voorby gaen uyt / om onſen hongersnood / die waerlijk groot was / en de breemde konditie ſommiger nieuwe Scheeps Opperhoofden te vertoonen / die met hare kinderlijke regeering / dronkkenſchap / vloeken en ſweeren / etc. tot ſchande en nadeel van andere vroome godſalige Scheeps-Beſtierders / en die haar hebben geauthoriſeert en gerekommandeert / verſtrekken. Eens voer ik by een Schipper daer wy het avontmael ordinaer in de Kajuyt des middernagts met malkanderen hielden / als al een geruymen tijd / met een ledige maeg om te ruſten / hadden te koop geweeſt. Eens gebeurden 't dat ik / als ook de andere Kajuyt-Gaſten / ter tafel / om 't avontmael te houden / wierden geroepen / des morgens als de Morgenſtar al boven den Horizont klaer en helder ſcheen / want eer en quam het dien fijnen Geſel / van wegen ſijn drinken en klinken / met andere Likkebroers op Bataviaas Reede leggende / en daer wy altijd na wagten moeſten / niet gelegen; ook wilden hy niet / dat in ſijn abſentie / ofte buyten ſijn ordere wierde geſchaft: en dus moeſten wy meeſt alle avonden hongerig na de ruſtplaets gaen; invoegen het ſomtijds wonderlijk op de Scheepen toegaet / daer al diſmaels de onverſtandigſte Bokken / de Vroome / die 'er ook veel zijn / niet te na geſproken / het Opper-kommando voeren / en dan is 't met Schepen / Lading / en Volk al menigmael jammerlijk geſtelt: de onderbinding heeft ons nu en dan daer van de waerheyd ſoo geleert / dat hertelijk is te wenſchen / en van Godt te bidden / dat tot Scheeps Opperhoofden / Godzalige en verſtandige Mannen mogen uytgepikt worden / op dat op het wankelbaer Element der Zee / de Navigatie mag gezegent / het Volk geſtigt / en alles tot Godes lof en eere uitgevoert worden.

Na 't uytſtaen van dees onluſten kregen wy noch dien ſelven nagt een goeden wind / dies wy voortſeylende / op den 20 December de Eylanden van Seijer ſagen / diens Inwoonderen / ſoo men ons verhaelden / menigmael na het vaſte Land van Queda, met hare Canoas een optogt doen / vallende ſchielijk in de naeſt-bygelegene Dorpen van de Indianen, daer alles / wat ſlegs hun gading is / komen weg te nemen: voeren ook wel de Ingeſetenen die bekomen konnen / gevankelijk weg / die ſy tot haer Slaven gebruyken of houden 'er een goede maeltijd met; haer krijgstuyg zijn Pijlen / Boogen / Spatten / Slingers / en Aſſagaijen; ſijn goede ſoldaten op haer manier: in den Stryt / in lengte byna de kleyne Reuſen gelijk / en alle voor wilde onbeſchofte Menſch-eters vermaerd. Paſſeeren de Eylanden van Seijer. Conditie der Inwoonders.

Wy kregen / als deſe Eylanden genadert quamen / het koeltjen Noordooſt / ſetten de coers toen Noordnoord-weſtelijk heen / hadden des middaegs hoogte 7 graden en 54 minuten / paſſeerden op den 22 dito nog eenige kleyne Eylandekens / die in de ordinaeris kaerte niet aengeteekent ſtonden; en aldus met de Noordooſte wind vorderende / geraekten op 10 graden en 38 minuten / Noorder breete: ſeylden toen Weſtwaerts heen / om tuſſchen d' Eylanden van de Nycobaren en Andamaons door te loopen: kregen op kerſdag het Zuydelijkſt Eyland der laeſt-genoemde in het geſigt / dog quamen die van de Nycobaren niet te ſien; wy ſte- eSin, en paſſeeren het zuydelykſt Eyland der Andamaons.

 vende

Decemb. 1663. vende nu/ alsoo te Noordelijk waren Zuydwestelijk heen / langs de lage Landsdouwen en playsante groene Bosschagien van dit Zuydelijkst Eyland der Andamaons, daer wy op verscheyde plaetsen rook en vuuren sagen opgaen: passeerden namiddags dat deel des Eylands / daer over twee jaren het Schip Weesp verongelukt was / waer van het Volk / aen Land geraekt zijnde / van de wilde Mensch-eters / die dit Eyland bewoonen / geweldiglijk wierde besprongen en aengetast / gelijkwe in dit Derde Boek Eerste Hooftstuk hebben verhaelt. Het Eyland was laeg en effen / met weynig Gebergt / vol groen Geboomten / en alom heen seer vermakelijk om aen te schouwen: d' Inwoonders getuygt men / dat de kleynste Persoonen de kloekste van ons in lengte ophalen / en alte-mael wilde Mensch-eters zijn / die sig met den buyt der gestrande Schepen gemeenlijk / daer het hun doenlijk is / verrijken.

Dit Eyland met lieffelijk weder des daegs / en met Donder en Blixem omtrent den avonstond / voorby geraekt zijnde / setten de coers toen weder Noordelijk heen / met redelijke voorspoet / Oost en Noord-ooste winden / veel buyig weder / en stijve koelte / waer mede wy soo veel Noordwaerts stevenden / als ons doenlijk was: sagen veel vliegende / als ook andere Visch / bevonden ons op den 31 December op 19 graden en 25 minuten. Noorder breette. Hier eyndigen wy dit loopende jaer 1663. hebbende oorsaek om den almagtigen Godt voor syne bescherming en goedertirentheyt / ons betoont / te loven en te danken.

Januarius 1664. Wy quamen aldus Noordwestelijk en Noordwaerts heen gevordert / tot dat op den 4 Januarij op 20 graden en 40 minuten het lage Land van de Kust van Oryxa in het gesigte kregen / bevonden in 't nader komen ons omtrent de Gewesten van Arsapoero vervallen / sulkelden alhier door stilten / contrarie winden en stroomen / die sterk uyt de Bengaelse Bogt en Riviere de Ganges vielen / eenige dagen langs de Kust: ontmoeten op den 11 Januarius in de Maenescheyn een Engels Schip / daer aen Boort varende / weynig nieuws verstonden: dies vorderde sy hare Voyagie na Suratte, en wy de onse / om op de Reede van Pipely te komen.

Komen onder de vaste Kust van Oryxa,

Wy sagen op den 12 dito, in het voorby passeerden / wel 5 a 6 Schepen der Engelse op de Reede van Bellesoor ten Anker leggen: voortseylende / quamen des middags ten tweedemael behouden / Godt lof / ter Reede van Pipely te arriveeren.

en ten tweedemael op de Reede van Pipely te arriveeren.

Sevende Hooftstuk.

Des schrijvers vertrek van *Pipely*. Komst in de groote Riviere de *Ganges*. *Bengaelse* Wildernis. Rescontre met de *Arakanse* Roovers. Passeeren het Bosch van *Sandry*. 't Schip word op een Sandplaet verseylt. Verkeerden arbeyt baert veel moeyten. Vlot-raeking. Superstieuse wassingen en gebeden der *Bengaelse* Heydenen in de *Ganges*. Het verbranden van hare Dooden. Hun Afgoden en Beeldendienst. Komst des Schrijvers op *Ougly*. Sijn wedervarenaldaer.

Wy

Wy verstonden hier straks met onse komst / hoe dat den Heer Rogier van Heyningen in October al van Batavia in Bengalen was aengeland / om den Heer Mattheus van den Broek, op Ougly, van sijn Directeurschap respectivelijk te verlossen / vonden alhier het Fluytschip den Oyevaer, die met sijn lading van Bengaelse Suyker nu al gereet en vaerdig lag om na Persien te vertrekken / welke Reys ik gaerne hadde gedaen / dog quamen als nu te laet om derwaerts heen te konnen geraeken; men had ons hier al lang verwagt / dog vreesde men nu dat wy met Schip en Volk verongelukt waren / kregen des nagts de Loots aen Boort / om ons de Ganges op / na 't Hooft-Kantoor van Ougly, te geleyden / waer heen wy dan ook des anderen daegs van Pipelijs Reede vertrokken: ontmoeten twee Nederlandsche Scheepen / namelijk / Suylen, en 't Jagt de Hen, zijnde met Suyker geladen / en na de Kust Choromandel gedestineert; kreegen ook nu een leedige Boeijer by ons / daer een goede partije Tin aen losten / om beter over de Banken / die voor de Rivier de Ganges leggen / te geraeken: quamen de lage Landsdouwen van Ilie de Gale, Zagor, als ook het vaste Land van 't lustig Bengale te sien / en in de mont der wijtberoemde Riviere de Ganges, daer wy telkens met de sterk-opdringende vloeden opwaerts aen labeerden / en met de snel-afloopende Ebbe het Anker in sagte kleygront lieten vallen; passeerende op den 16 Januarii ter slinker hand de groote Riviere Jillisar, en wierden nu van de sterk-opdringende stroomen de Ganges lustig opgevoert / die alhier alom heen weder zijds met lage Landsdouwen / Ruygten / en wilde Kreupelbosschen vonden beset / daer in veel Slangen / Renocerots / wilde Buffels / en voornamentlijk Tijgers haar onthouden: de Bengaelders durven daerom dese voorste Gewesten van Bengalen niet bewoonen / dies wy tot nog toe niet anders dan een kleyne Fortresse van kley gebouwt vernamen / daer de Swarten heel armelijk in kleyne Hutjens woonden.

Januarii, 1664.

De Schrijver komt te laet in Bengalen om van daer na Persien te vertrekken.

Vertrek van Pipely na de Ganges.

Komst in de wijtberoemde Riviere de Ganges.

Bengaelse Wildernissen.

Met de Ebbe staeg ankerende / en de Vloet waernemende met opwaerts aen te labeeren / quamen by een groote Riviere ter regter hand gelegen / die binnen 's Lands door met andere Spruyten sig vermengende / sijn loop na het Koninkrijk Arakan was nemende / en wierden hier twee Arakanse Jeliassen, of Roof Galeijen gewaer / die vast lagen om op een goede vangst te loeren: vorder komende / kreegen twee Roey-Galeijen of Barken der Bengaelders by ons / hebbende de twee voorgemelde Schepen nederwaerts geboegseert; sy waren uyt vreese van dese Arakanse Jeliassen die nu de Ganges uyttermaten onveylig maekten / seer verblijt / dat sy ons Schip alhier quamen aen te treffen / om onder onse bescherming niet alleen opwaerts aen na Ougly te geraeken / maer ook om met ons Schip de Ganges op te boegseeren / twee vliegen met eenen lap te slaen / en arbeijtsloon / daer sy op vlamden / te verdienen; voortseylende / passeerden een goet getal Soutpannen / daer de Bengaelders lustig met dien arbeyt besig waren: geraekten ook de groote Reviere van Calcula voorby / die mede van 't Oosten uyt het Koninkrijk Arakan afdaelden; alhier begon de vermaerde Vloet Ganges heel nauw te worden / daer

Arakanse Roovers.

Soutpannen der Bengaelders.

Januarii, 1664. wy den 17. dito tegens den avont de Eb bekomende / tusschen de groene Lantsdouwen / het anker weder lieten vallen.

Den nagt quaem aen / en was den artbodem nu alreets met een dikke duysternis bedekt / als onse Bengaelders van het eene Vaertuyg / een weynig agter ons Schip te lande gevaren waren / om aldaer Rijs en andere compost tot haer nootdruft / toe te stellen / alsoo geen spyse / volgens de Jentijfse secte / in eenige Nederlandsche Scheepen / nog ook in haer Barken / mogen toebereyden of kooken; uytgesondert op lange reysen / in storm / tempeesten / en andere ongelegentheden: agtende sulks / insonderheyt op de Ganges, (die sy wonderlijk hoog en heylig keuren) een groote misdaet te zijn. Dies waren sy / tot dien eynde / naer land gevaren: maer wierden op 't onverwagst / terwijl met kooken en smooken besig waren / van de Arakanse Rovers (hare dood vyanden) verspiet / die straks met een groote stilten / heel vaerdig en snel voor-by ons Schip / met seven of agt Galleyen of Jeliassen / voor stroom in het duyster op haer quamen aengeset / en meenden aldus dees arme en onnoosele Bengaelders te bespringen / te overweldigen / en wel vast geknevelt met haer naer 't Koninkrijk Arakan tot buyt / en in slavernije te vervoeren: dog wierden juyst onse Bengaelders, die met haer Bark aen boort gebleven waren; als ook ons volk / haer tijdelijk gewaer: straks hoorde men daer op van de gemelde Swarte een groot geschreeuw / om aen haer Makkers de komst van dese Rovers te verwittigen en bekent te maken; de Onse riepen ook d'Arakanders toe: Wat volk? kregen ten antwoort / Koninks volk / en Onse Vrienden te zijn: steekende voorts na de gemelde Bengaelse Bark; Dog de Swarten op 't schreeuwen / alreets daer in geraekt zijnde / rukten geswint de riemen te boort / en wel snedig uyt / soo dat nog ter nauwer-noot dien dans ontsprongen / en aen ons boort geraekten. Wy meenden met grof Kanon en schroot op dese Roovers los te branden / maer vonden Ons wel vernoegt / als dees onnoosele menschen uyt de klauwen deser geweldenaers sagen verlost. De Arakanders meenden dese arme roeijers dus met een verrassing weg te neemen; dog tijdig ontdekt / en haer aenslag mislukt en vrugteloos uytgevallen zijnde / verlieten de buyt daer sy op loerden / en voeren naer beneden / om daer een andere proije te gaen soeken.

Rescontre met de Arakanse Rovers.

Onse arme Bengaelders hadden in desen noot haer potten en kookeryen aen land en inde loop gelaten / quamen seer verslagen aen boort / en wilden niet weder na land om hare speyse van daer te haelen / maer bleeben sonder eten aen boort / en hielden goede wagt.

Passeren het bosch van Sandry.

Wy gingen des smorgens vroeg weer t' zeyl / passerende de bosschagie van Sandry, soo genoemt / om dat (gelijk men Ons voor de waerheydt verhaelden) Alexander de Groot, hem ontrent dese plaetse met sijn magtig Heyrleger / door de sterke af en oploopende stroomen siende gestuyt / nae Macedonien weder was gekeert: nae dat hy niet alleen 't magtig Koninkrijk Persien, maer ook Groot Indiën, tot alhier aen de Riviere de Ganges, onder sijne gehoorsaemheyt hadde gebragt.

Het Schip op een Sandplaet verseylt.

Dese bosschagie van Sandry voor-by geraekt zijnde / wierden ontrent een kleyne mijl vorder / van wegens de sterke stroom / en 't onvoorsigtig zeylen / op een wellende Sand-plaet gevoert / daer met een groot gedrups / door snedi-

ge

ge boortgang / met ons Voor-schip vast op geraekten / en bleven aldus sit- ten; doch brogtmen datelijk ankers naer het diep en agter uyt / om het Schip dus wederom van de Sand-plaet af te winden: maer dien arbeyt was (vermids wel haest de Ebbe / en langs hoe lager Water kregen) t'eene- mael vrugteloos / en konden ontrent den middag / eer dat de Vloet begon / een goet stuk weegs rontom het schip droogs-voet op dese Bank gaen wandelen. Welke Sand-plaet wy bevonden van wellend sand / en noch wel ruym vier scheeps lengten verre van 't Schip voor uyt te strekken; dan naer agteren was het diep / daer heen het Schip (door het behulp van ankers en sterke parel-lijnen) diende gewonden / om wederom vlot te geraeken. Ons Opperhooft was te-voren al met sijn Huysgesin de Ganges op naer Ougley vertrokken. Onder dies speelden onsen nat gierigen Schipper / (die tzedert de laeste onlust hem redelijk hadde gekomporteert) nu wederom / even als of rasende was geweest / sijn oude personagie: nemende nagt en dag sijn studie inde Brandewijn wel yverig waar; dan schreuwende met een ysselijk vloe- ken (in die gelegentheyt) op d' arme Bootgesellen / datse gantsch verstelt / al menigmael niet en wisten wat datse deden / toonende desen fijnen baes noch meer onverstandigheyt dan ooyt voor heenen; kommandeerden naer-mid- dags / als 't water wederom door de Vloet begon te rijsen / het Schip ag- ter uyt en naer het diep te winden / het welk met goet avans geschieden / al- soo van de Sandplaet af / en meer en meer in het diep geraekten: dan de aen malkanderen vast-gemaekte parel-lijnen slipten los / doch konden met wey- nig moeyten op nieuws verseckert / en de gesplitste eynden weer t' saem ge- woelt worden / om het begonnen werk te vorderen / met verseekering eer- lang vlot en weder in 't diep te sullen zijn: dan sulks wiert niet gedaen / ver- mits den Schipper door dronkenschap / als 't laegste water was / niets eens nae de gelegentheyt van de gemelde Sand-plaet / met opmerking hadde gesien; gevende nu met een onfactsoenelijk geschreeuw straks order en last datmen door middel van uytgebrogte werp-ankers / het Schip na voren sou- de winden: doch men dienden hem aen / dat wy dan noch meer op de Sand- bank / en vaster als oyt te voren soude geraken: maer te vergeefs; den arbeyt moest dus voort-gaen / en ging nu al vry wat moeyelijker dan te voren / de- wijl men het Schip nu tegens de Sand-plaet aen / en meer en meer nae de hoogte won: daer toe de Swarte Bengaelders uyt hare Vaertuygen / en 't volk des Boeyers / als ook die van het Galjoot het Nagt glas dat op de Ganges voer / d' onse behulpig waren: gebruykende op de kommando van onsen Schipper soo grooten gewelt en furie / dat des avonts met ons agter-en voor-schip 't eenemael op de Sand-plaet saeten / daer met de Kiel soo diep in de Wel-gront welden / dat met de buyk van 't Schip in 't sand genoegsaem rusten / en voor 't omvallen waren bevrijt; lossende ondertusschen al onse Tin / 't Geschut en andere swaerten aen de Boejers / om het Schip soo veel doen- lijk was / te ligten.

Januarii, 1664.

Verkeerden arbeyd baert veel moeyten.

's Morgens op den 19 Januarius / met den aenwas der Vloet / begon 't werk weer aen te gaen / en won men het Schip noch langs hoe meer nae voren / met soodanigen kragt en groot gewelt / dat naer de middag / wan- neer het laeg water was / ons schier de lengte van 't Schip bevonden voort ge- raekt te zijn: dan vielen gelijk te voren / weer rontom droog / en saten nu

Januarii, 1664. ontrent midden op de gemelde Sand bank: losten met de komst van het hooge water wederom eenige spijker-vaten/ ballast/ en andere swaerten aen de Boeyer/ en 't Nagt-glas, welkers ankers dat ons ook in dese gelegentheyt te passe quamen.

Wy vonden dese droogten of ondiepten ontrent in 't midden van de Rivier de Ganges, en by een kleyne Fortresse der Bengaelders te zijn/ die sy langs de vloed gebouwt/ de Buyte-wagt of de Vastigheyt van Sancrale noemde: de Inwoonderen brogten ons hier veel goede verversing ende mont-kosten aen boort te koop; maeckende met laeg water de Markt-plaets op de droogte.

Een Bengaelder wort door een Tyger verslonden. Onderwijl wiert ook aen Land digt by ons Schip een swarte Bengaelder in 't kreupel-bos/ brant-hout soekende/ van een Tyger/ by klaren dag weg-gerukt en levendig verslonden.

Voorts wonden ons Volk/ met hulp der Swarte Boegseerders/ noch vier a vijf etmael naer malkanderen/ t'elkens met hoog water/ het Schip nae vooren en over de Sand-bank heen/ en dat op 't aendringen des Schippers/ met sulken force/ dat het Schip/ 't welk noch nieuw/ en ook daer om te sterker was/ met seer veel naden/ ook spil en masten uyt malkanderen scheen te sullen wijken/ vervallende t' elkens met laeg water in 't sant/ en daer ontrent/ daer wy te voren geseten hadden; lossende noch een partye steen en ballast/ om 't Schip (soo veel mogelijk) te doen rijsen/ tot op den 24. Januarius eerst met het voor- en eerlang toen ook met het agter-schip vlot/ en wederom in de diepte geraekte: hebbende met ons Schip nu over de Sand-plaet heen/ en dien-volgens over Zee en Lant gevaeren: hadden nu by-na seven etmael op dees ondiepte gekonsumeert/ daer wy het Schip/ van 't een tot het ander eynde/ geweldiglijk hadden voort en over-heenen gewonden.

Het Schip raekt vlot.

Wy dreven nu met de Vloet de Ganges hooger op/ passerende eenige Dorpen/ die vermaekelijk langs de Revier-kant stonden gebouwt; als ook twee groote Moorse Scheepen/ die/ voor de Vloet geset leggende/ met haer lading van hier naer Persien sogten te vertrekken; rescontreerden ook het Jagt de Haen, naer Ceilon, en het Schip de Rysende Son, nae Batavia met haer lading gedestineert zijnde/ die beyde nederwaerts na de Reede van Pipely vertrokken; en wy noch eenige mijlen met de Vloet opwaerts drijvende/ lieten voor-bij de Vastigheyt van Tanna de ankers vallen/ om met ons schip aldaer/ tot dat de lading hadde bekomen/ te verblijven. Wy hadden op dese avontuurlijke Voyagie/ van Batavia na Bengalen, 4 maenden en eenige dagen door-gebragt; schuldig zijnde/ om Godt den Heer/ voor sijn betoonde bescherming t'onwaerts/ hooglijk te danken en te loven.

Moorsesche-pen.

Komst ter gedestineerde plaatse op de Riviere Ganges.

Den Schrijver begeeft hem na Ougli. Verstaende nu hier niet lang te sullen blijven/ soo verlieten wy des anderen daegs/ met eenige van de nieuwsgierigsten/ het Schip/ en voeren met een Bengaelse Bark de Ganges hooger op/ om het neering-rijk Ougli te besien/ quamen naer middags in een groot Dorp/ dat by de Nederlanders Sant-voort wierd genoemd/ en meest van Jentijffe Heydenen vonden bewoont te zijn. Aldaer ververst en 't selve door-gewandelt hebbende/ peurden wy in de nagt/ als d' Ebbe was verlopen/ met de Vloet wederom opwaerts aen.

Bevonden ons 's morgens met den dag by 't Dorp Barnagor te zijn/ daer

2. del. fol. 62.

Januarii, 1664

Superstitieuse wasslingen ende gebeden der Bengaelse Heydenen in de vloet Ganges.

de Jentyven, alhoewel het seer kout was / met een meenigte / soo wel Vrouwen als Mannen / aen de Rivier-kant quamen / daer sy haer / sonder eenige schaemte / naekt ontkleeden / uytgesondert sommige / die de schaemelheyt met een kleetje bedekt hielden / en peurden als dan te water / niet ontsiende de meenigte der Krokodillen of Kaymans / die dagelijks in de Ganges worden gesien / en vele menschen levendig komen te verslinden. Dese yverige en seer devote Indianen, hare lighamen wel gereynigt hebbende / keerden haer naer den opgang van de Son / dien sy met stuypen / nijgen en buygen en wonderlijke ceremonien aenbaden: sommige riepen hare gebeden met een loutere stemme soo luyt-keels uyt / dat men de selve al vry verre kon hooren / slaende meenigmalen de handen t'saem / en voor het voor-hooft / dat sy t'elkens met het Ganges water al biddende quam te begieten en te besprengen. Andere dompelden hare hoofden staeg in 't water / met soo grooten yver in hare gebeden / dat de tranen de sommige langs de kaeken neder biggelden: eenige bleven aldus by-na een half uur naekt / tot aen of ontrent de middel in 't water / in hare gebeden volharden / trilden en beefden als dan van kouw / maekten ook daer en boven noch hare kleederen nat / het welk / niet anders dan Lywaet zijnde / ook in de Ganges doopten / of wiesschen die met een / na dat de gelegentheyd sig scheen te presenteeren / sloegen de selve dan soo kout en nat straks weder om 't naekte lijf; verlatende dus de Ganges, en gingen al druppende hares weegs.

Hoe dat de Jentyven haer dooden verbranden.

Op dese plaets door-wandelende / sagen ook hoe de Jentijsse Heydenen hare dooden verbranden / 't welk al smeulende met een partye stroo / daer sy de Lijken onder leyden / omtrent den oever der Ganges niet weynig plegtelijkheyt geschieden: vonden alhier ook Heydensche tempels / daer in de Beelden offerhanden en Godsdienst wierden betoont / en heel devotelijk aengebeden. Dees Afgooden waren meest altemael van klay / tot steen gebakken / heel swart geschildert / en even als Duyvels afgemaelt / hadden het merendeel vier armen en handen / met veel kleyne Beeldekens gevult / die sy als der Menschen zielen duydende / op een heel vervaerelijke wyse na de mont staekken / en aldus ledendig scheenen in te swelgen en te verslinden: hadden ook blanke beelden onder de voeten leggen / die sy veragtelijk vertraden / voor dese Duyvelsche klay-gedrogten quamen nu dese verblinde Heydenen hare goederen / van Catoen / Zijde / Bloemen en Rose kransen / met superstitieuse gebaerden / gebeden / gesang / en wonderlijke actien op te offeren.

Hare verfoeyelijke Beelden-dienst.

De Schrijvers komt op Ougly.

Wy keerden / dit en meer andere nieuwigheden hebbende aengemerkt / weer naer de Boey-bark / en voeren de Ganges hoger op; doch landen noch op verscheyden plaetsen / en besagen veel lustige Dorpen / schoone Landtsbouwen / ook eenige fraye Bengaelse Gebouwen / tot dat eer lang op Ougly quamen / daer wy in de voortreffelijke Nederlantsche Logie / by de goede bekenden / vriendelijk ontfangen / ende van onse lange reys verwellekomt wierden.

Syn wedervaren aldaer.

Wy bleven hier eenige dagen / soo veel den tijdt en onse gelegentheyd kon lijden / om dit neeringrijk Ougly, en des selfs om her gelegene Vlekken en Landeryen te besien / als ook om (soo veel ons doenlijk was) den handel en wandel / en de konditie der Bengaelders, soo Moren, Benjanen, Jentyven, als

anderen

Januarii, anderen t' observeren ende naukeuriglijk na te vorsschen: hadden dage-
1664. lijks by en met onse Lants-genooten / die op Ougly woonden en bescheyden waren / een groot vermaek; huurden een Wooning / na de Bengaelse kostuymen / voor eenige dagen / daer wy met onse goederen / even gelijk als metter woon / in-trokken: yder huurden een Moorse Dwerry of Dienaer / die ons dienden / en alles opschommelde wat begeerden ofte benoodigt waren. Ik trof mijn selfde Dwerry aen / die my des jaers te vooren op Pipely hadde gedient. Wy bespraeken ook / en veraccordeerden met onsen Hospes, of die ons het Huys verhuurden / het welk een swarte Mustijs of half-slag was / die sig beroemde een goet Roomsch Christen / en van een Portugeesche Vader / doch swarte Moeder / afkomstig te zijn: dese besat op Ougly, immers naer wy speurden / eenige Huysen naer de Bengaelse wijse gebouwt / en verscheyde swarte Slaven en Slavinnen / die hem dienden / en de kost te voren wonnen. Dese Mustijs bespraeken wy / dewijl hy nu onsen Huur-en Buurman was geworden / dat hy ons des morgens / 's mid daegs en des avonts / de spijse behoorelijk ende wel toe-bereyd / opdissen ende voorts dies aengaende versorgen sou; gelijk hy waerlijk door sijn swarte Slaven en Slavinnen / soo wel dede / dat wy geen reden hadden om over hem te klagen dat hy baetsugtig was. En op dese wijs genoten wy groot vermaek op Ougly; gaende dagelijks waer 't ons lusten / het geene besien dat wy aenmerkens-waerdig keurden; of besogten de voornaemste Kooplyden en Handelaers onder de Moren en Benjanen, die ons beleeft en vriendelijk in haer Wooningen ontfingen / en naer de wijse van India, met de geurige Betele en Arreek onthaelden. Somtijts lusten het ons de verdwaelde afgodery en superstititeuse grillen der Bengaelse Heydenen aen te merken; niet om ons in haer actien / die beklagelijk waren / te verlustigen: maer om daer van / dus doende / met meerder versekertheyt te konnen schrijven / en den Almogende voor sijn onverdiende genade en groote goedertierentheyt / ons onwaerdige betoont; niet alleen met een meerder lust en yver te loven ende te danken: maer ook omme de Goddelijke Majesteyt te viriger voor de bekeering van het verblinde ende ramsalige Heydendom te bidden en te smeeken / dat doch soo veel duysent mael duysent zielen / ja sulke magtige Koninkrijken en Weerelden vol volks / niet alle ten proye des Satans mogten zijn; maer dat ook Godts Koninkrijke mogt toekomen den genen die noch in duysternisse geseten zijnde / het lieffelijk Hemel-ligt des Heyligen Evangeliums Jesu Christi, die suyvere Sonne der Geregtigheyt / niet en kennen: en gave de lieve Godt dat doch onse Nederlanders / die immers soo goede Christenen willen zijn / in Bengalen, Arakan, Pegu, Syam, Tonkin, Japan, op Choromandel en andere plaetsen van India aengeland zijnde / de ware geschapentheyt van een Christen in haren handel en wandel ontrent Heydenen quamen te betonen / omme dus in den tijd van hare vreemdelingschap ontrent den vreemden / selfs den Ongeloovigen te doen geloven / dat de ware Christenen maer alleen de gesuyverde Lievelingen Godes / in en door de genade onses Heere Jesu Christi zijn / datse de onbekeerde Heydenen in de ver gelegene Landen en Koningrijken / met een zedig / opregt en Christelijk leven mogten komen voor te gaen, en uyt hare werken quamen te betonen de suyvere blijken van het ware saligmakende Geloof /

loof/ datſe met hoererye/ dronkenſchap/ vloeken/ ſweeren/ en vuyle ongebondentheden/ de Heydenen tot een ergenis/ maer door hun Godſaligen wandel/ tot Gods eer en heerlijkheyt/ de Indianen tot ſtigting/ en ſig ſelfs tot vordering van haer eeuwige ſaligheyt mogten verſtrekken. Wat ſou dat een gewenſte ſaeke zijn? hoe ſou dien goeden naem der Chriſtenen op der Moren en Heydenen tonge ſweven en leven? hoe ſou de genade Gods uyt den hoogen Hemel neder-dalen; die ſuyvere Zonne der geregtigheyt in het Ooſten op-gaen/ en lieffelijk ſchijnen/ en het Ligt des Heyligen Euangeliums in de vergelegentſte Koninkrijken ontfonken? Hoe ſou dan ook onſe Navigatie en Comercie alom heen worden gezegent en voortgeſet/ die dan gewiſſelijk tot Gods eer en heerlijkheyd/ bekeering der Heydenen/ en tot glory/ zegen en welſtand van ons lieve Vaderland ſoude komen te gedijen? Maer helaes/ 't is ſoo verre van daer/ dat ſelfs de grootſte ongebondentheden en godloosheden in veele Orientaelſche Landen/ ook by de genaemde Chriſtenen worden gepleegt! Januarii, 1664.

De verfoeijelijke ſonden van Hoererije gaet jammerlijk in Ooſt-Indien in ſwang: in 't Koninkrijk Arakan, Bengalen, en andere plaetſen/ daer de publijke Hoeren in overvloet worden gevonden/ is deſe ſonde onder de Mooren en Heydenen ſoo gemeen/ eerlijk/ onbeſtraffelijk en tolvry/ datſe geen ſonde ſchijnt te zijn; en hier in komen haer veele van onſe Nederlanders (de Vroomen en Eerlijken uytgeſondert) door d'occaſie gaende gemaekt/ ook insgelijks ſoo groffelijk te vergrijpen/ datſe de Mooren en Heydenen in hare ongebondene vuyligheden ſomwijl verre komen te overtreffen/ beſoekende doorgaens ſulke ſoete Venus-Diertjens/ die ſwarter als koolen/ heel gruyſig beſmeert/ afſchuwelijk ſtinken/ en hare Liefkooſers meer pokken en lempen/ als iet vermakelijks komen te vereeren. Veel Nederlanders/ als in Bengalen, of andere Landen van Indien komen aen te landen/ ſoeken den tijd van haer verblijf een Heydenſche Byſlaep/ die ſy kleeding/ gelt/ of wat mooys belooven/ en ſulke zijn dan voor dien tijd getrouwt: gebeurt het dat den Hollander onderwijl by een ander om een ſnoepreysjen gaet/ ſoo weet hem ſijn ſwarte Concubijn wel ter gelegener tijd/ en met een abelheyt door een Pinang, of iet anders/ te vergeven/ ſoodanig dat hem niet eer als op Reys ſijn ſpeelegaen ſuurlijk op begint te breeken. In 't Koninkrijk Arakan vonden wy niet alleen het Hollands Opperhooft/ maer ook alle de andere Nederlanders/ tot de minſte Matroos inkluys/ yder met een Inlandſche Concubijne voorſien. Ongebondentheden van veele Nederlanders in Ooſt-Indiën, dienende Mooren en Heydenen tot geen kleyne ergerniſſe.

Onſe ongebondene Bootsgeſellen/ de goede/ vroome en Godſalige niet te na geſprooken/ verloopen haer ook het meerendeel jammerlijk in de ſonde van Dronkenſchap en ongebondene uytgelatenheyt/ dervoegen/ dat ſelfs de Mooren en Heydenen daer van een gruwel hebben/ ſiende hoe dat de ſommige even als beeſten/ ja vuylder als vuyle Swijnen/ dronken en vol/ beſlikt/ beſpoogen/ en wonderlyk geſtelt/ publijkelijk op ſtraten en wegen leggen te ronken/ of haer aldus den Heydenen komen te vertoonen/ ja diens kijvagien/ vegterijen/ vloeken/ ſweeren/ en veel diergelijke verfoeijelijke actien meer/ Mooren, Chineeſen, en andere Heydenen van der Chriſtenen naam/ Religie/ leven/ en Godtsdienſt doen afſchrikken/

Januarii, 1664. ken / soo dat den geenen die men in ons Vaderland woeste Mooren, Barbaren, en wilde Menschen noemt / van het onmenschelijk / wild / woest en Barbaris leven der soodanige onder de onsen met reden haer t'eenemael afkeerig en afschuwelijk komen te betoonen: en hoe dit tot Godes eer / bekeering der Heydenen / en tot ware dankbaarheyd voor behouden Reys verstrekt / kan yder denken: en staet te wenschen dat alom heen van de Hooge Overigheyd / soo veel het doenlijk is / daer tegens met yver mag worden gevigileert / op dat de name Gods niet soo jammerlijk door ons ontheyligt / maer geëert / geprezen / en groot gemaekt mag worden / Amen.

Agtste Hooftstuk.

Korte beschrijving van *Bengalen*; desselfs Grenspalen, Vrugtbaerheyd, Steden en Handelplaetsen. De gelegentheyd van *Ougly*, *Pipely*, *Bellesoor*, en groote Riviere *Ganges*; desselfs Heyligheyd na het gevoelen der *Indianen*. 't Gebied en Tijtels van den Grooten *Mogol*. Beschrijving van desselfs Hof- en Hooftstadt *Agra*. 't Koninklijk Slot. De Schatten, Rijkdommen, Hofhouding, Heerlijkheyd, Ontsachelijkheyt, en Souvereyne magt des Grooten *Mogols*, de vyering van sijn Geboortendag, krijgt groote Geschenken, enz. *Bengaelse* Regeering, Hofhouding en Staet der *Moorse* Gouverneurs.

Wy komen nu tot een korte Beschrijvinge van Bengalen, en wat Inwoonders / Dieren / en Planten het selve draegt / daer van wy alleenlijk maer het voornaemste sullen verhandelen / soo / gelijk door geloofwaerdige Schriften / Getuygen / als eygen ondervinding / ons meenen bekent te zijn.

Beschrijvinge van Bengalen, en desselfs Grenspalen. Bengalen, of Bengala, is een groot en magtig Land / en was wel eer een Koninkrijk op sijn selfs / en staet tegenwoordig onder den Mogol, of Opper-Koning van Groot Indien, is gelegen op 21 en meerder graden benoorden de Linie Æquinoctiael; grenst ten Oosten aen de Koninkrijken van Arakan en Ava; Noordwaerts aen de Provintien Mevat, Patna, en Narvat, die gesamentlijk onder Groot Indien behooren; sloot in het Westen tegens 't Gebergt van Ratipore, die met hare grouwsame Wildernissen / in ruym bestek / Bengalen en Guseratte van malkanderen scheyden; palende wijders Westelijk aen de Landen van Indostan, Oryxa, Golconda, &c. word ten Zuyden van de Bengaelse Zee bespoelt / en door de wijtberoemde Riviere Ganges van 't Noorden na 't Zuyden in 't midden doorsneden: is ook de Eyndpael des Grooten Alexanders geweest / die tot aen de Ganges sijn glorieuse Viktorien uytgebreyt hebbende / wederom keerde na Macedonien.

Eyndpael van Alexander Magnus in sijn groote Victorien.

Vrugtbaerheyd van Bengalen. Dit Bengalen is eene der schoonste Landen van India, overbloeijende / vrugtbaer / en seer playsant / gezegent met alderhande lighamelijke zegeningen / soo veele den Mensch tot tijdelijk leven dient: voedende niet alleen

alleen fig felfs / maer ook andere Landen van India: is een vet / laeg / en wellustig Landt / met weynig Gebergt / als opwaerts daer het aen sijne Gebuuren paelt; na 't Zuyden langs heen de Zeekust leyt geen kleyn gedeelten noch woest en onbewoont / door traegheyt en vadsigheyt der Bengaelders, als ook uyt vreese voor d'Arakanse Roovers / en 't wilde Gediert / als Tijgers / Luypaerts / Rinocerots / Slangen / Krocodillen / en andere Mensch-verslindende Gedrogten / die haer aldaer in de Wildernissen / langs Beeken / Rivieren / Moerassen / en Kuylen onthouden. Januarii, 1664.

Veele Koopsteden en deftige Handelplaetsen worden in 't lustig Bengale gevonden: de voornaemste schijnt eertijds de Hooftstad Bengalen geweest te zijn / en daer benevens ook Catigam, Satigam, en meer andere. In onse tijd wierden Caffamabafar, Ougly, Pipely, en Bellefoor, wel voor de voortreffelijkste Handelplaetsen aengemerkt / die in dese Gewesten van Engelsen / Nederlanders / Mooren en Heydenen wierden besogt: leggende even gelijk meest alle de nadere Bengaelse Steden t'eenemael onbemuurt en open / soo dat deselve uyt de groote Dorpen / die'er in menigten worden gesien / niet wel en zijn t'onderscheyden: sommige plaetsen pronken wel met een Bengaelse Vastigheyt / doch van weynig belang; die by ons gesien zijn / oordeelden wy niet bequaem om vyandelijk tegenweer te bien / en maer alleen dienstig om een aenloop van slegte gewapende Indianen te wederstaen; ook stonden het neeringrijk Pipely en Bellefoor onder het Opper-gouverne van Oryxa, 't welk benevens de Rijken van Guferatte, Sinde, Dely, Patan, en hare Gebuuren; ook onder 't gebied des Mogols, of Opper-Konings van Groot Indien submitteerden. Steden en Handel-plaetfen.

Doch om van d'andere Steden en Dorpen / daer van ook eenige by ons besogt zijn / niet particulierlijks te beschrijven / sullen wy kortelijk de gelegentheyt van Ougly en Pipely vertoonen / daer uyt ten deelen ook sal van d'andere plaetsen konnen geoordeelt worden / diens beschrijving wy aen nauwkeuriger Ondersoekers willen recommandeeren. De gelegentheyt van Ougly.

Wy vonden Ougly redelijk groot en heel vermaekelijk in sijn lengte langs heen de berugte Riviere Ganges gebouwt / hebbende ruyme / doch ongeplaveyde Straten / en fraije Wandelwegen / ook hier en daer op de Bengaelse wijs deftige Gebouwen / rijke Pakhuysen / Wooningen / en Winkels die van alderhande Waren en Koopmanschappen / doch wel insonderheyt van schoone Lijwaten / Zyden / en andere Orientaelse Stoffen / bevonden voorsien te zijn / alwaer veel rijke Mooren hun florisanten Handel dreven. Behalven dese wierd Ougly, door een groote menigte Benjaense en Jentijffe Heydenen bewoont / die onder de Moorse Regeering haer alom heen seer gerustelijk quamen te geneeren / pleegende vrijelijk haren vervloekten Beeldendienst en grouwelijke Afgoderije: vijf besondere Pagoden sagen wy tot dien eynde op de groote Merkt van Ougly opgeregt / daer van yder / aen een der grootste Sekte / voor dese Heydenen toegeëygent was / zijnde yder in order op sijn quartier gebouwt / en met een bysonderen Afgod opgepronkt / na het getal en verscheydenheyt der Sekten / die van gemelde Heydenen aldaer dagelijks haren Handel quamen drijven / komende dus van yder kaste voor soodanige Vijf Pagoden op de groote Merkt van Ougly gefien, en waerom aldaer geplaetft.

Januarii, 1664. Pagode / of Tempel haer voordeel soeken / diens Sekten het meest omhelsden / dies elk hem met sijn Kraem en Koopmanschappen op soodanig een plaetse wist te voegen / daer hare Geloofs-Genooten in de Merktgang haer de penning kosten gunnen. Sommige Vrouwen of Mannen traden als in passant in een van dese Pagode / en vielen voor 't Monsterbeeld ter neder / deden een kort gebed / en daer op de Merktgang waergenomen hebbende / gingen wederom hares weegs.

Deftige Nederlandsche Logie op Ougly. Maer niets pronkten op Ougly meer als de Nederlandtsche Logie / die op een groot aensienlijk Pleyn / omtrent een musschetschoot van de groote Vloet Ganges, voor 't wegspoelen / heerlijk stond voltooyt / hebbende meer de gelijkenis van een braef Kasteel / als Logie: Muuren en Punten waren heel cierlijk / net en hoog / van loutere steen gebout / pronkende daer op het grof Kanon / en rondtom heen met een Watergragt. Dees deftige Logie was van binnen vry groot en ruym / en heerlijk met bequame Huysinge voor den Hollandschen Directeur / sijn Raden / en vorder Kompagnies Dienaers / als ook met steene Pakhuysen voorsien / daer dagelijks d'Uyt-en Inlantsche Waren en Koopmanschappen wierden gebergt.

Playsantie rondtom Ougly. Buyten om Ougly wierden vermakelijke Landsdouwen / vrugtbare Akker-en andere Velden / Lusthoven / Speel-wooningen / Tanken / Wasch-plaetsen / en vorder heen hier en daer langs de playsantste Wandel-wegen / lustige Dorpen gesien / daer van de sommige by ons wierden besogt / soo dat dit Ougly buyten en binnen seer vermakelijk en Volkrijk was. De Engelse Logie door de Ganges weggespoelt. De Engelse waren hier tegenwoordig besig met een nieuwe Logie te bouwen / alsoo de oude / van wegens de sterke stroom der Ganges, met Huysinge / Muuren / en alles wat'er aen vast was / dagelijks meer en meer weg spoelden.

De gelegentheyt van Pipely. Pipely, 's jaers te vooren / soo menigmael by ons besogt / bewandelt / en doorgesien / leyt ook uytnemende vermakelijk in een vrugtbare vlakke Lantsdouwe aen een der snelle Bengaelse Vloeden gebouwt: de Hollandsche Schepen ankeren wegens ondiepte / wel twee mijl buyten de wal / daer gelijk als in openbare Zee / niet veylig by tijden van sware tempeesten zijn / insonderheyd als die van 't Zuyden komen te blasen; doch in de maenden November, December, Januarii en Februarii geven de ordinare Noordooste winden / en het getemperde saysoen aldaer de bequaemste Reede voor groote Schepen: die kleynder zijn / setten het doorgaens na de Ganges, of agter Ilie de Gale.

Ook varen vlot-gaende Jagten en ligte Schepen de Rivier van Pipely met hoog water uyt en in; doch konnen somwijl beswaerelijk over de Banken of ondiepten / die buyten voor de gemelde Vloet gelegen zijn / geraeken. Wy hadden het somwijl quaet genoeg met de Schuyt of Boot / insonderheyt als de Zee wat hol aendringende / meerder barning maekten; en wy van buyten aenkomende / vry beswaerlijk de voornaemste diepten of killen wisten te vinden / zijnde somwijl in prijkel geweest van 't onderste boven gesmeten te worden; egter ben ik by nagt verscheydemael dese plaetse met onse Boot of Schuyt gepasseert. Vier a vijf mijl de gemelde Rivier op / leyd dit Pipely, dat ook onbemuurt / doch tamelijk groot en

Volk-

Volkrijk vonden: De voornaemſte Gebouwen / Huyſen / Pagoden of Tempels waren meeſt alle met luſtige Erven / Galderijen / Tuynen / Bleekvelden / of Bogaerts voorſien. De Mooren hadden / gelijk als ook op Ougly, beter Huyſen en Wooningen als de Benjaenſe en Jeutijſſe Heydenen / die haer Huyſen het meerendeel van Koemiſt en Kley te ſamen gemengt / namentlijk de Vloeren / Wanden / en Gevels / om de brand te verhoeden; en boven met Riet / Bamboeſen en Kokos-bladeren vonden bedekt / en toegeſtelt te zijn. Al deſe Bengaelſe Wooningen ſtonden / inſonderheyd op Pipely, op vry hooge verhevene kley-hoopen gebouwt / om de vreeſe die d'Inwoonderen voor de hooge Watervloeden hebben / dewelke somwijl in 't half jarige Regen-ſayſoen geen kleyn gedeelte van deſe Landsdouwen doen onderloopen en overſtroomen / waer door dan wel veele Menſchen en Beeſten komen te verdrinken. Deſe Regen- of Wintermaenden zijn gemeenlijk in Bengalen, April, May, Junius, Julius, Auguſtus, en September, wanneer het meeſt dagelijks regent / onweert en ſtormt: en komen als dan de opper-wateren uyt de Ganges somwijl ſoo fel en kragtig nederwaerts te ſtroomen / dat geene Rivieren magtig zijn om die te verſwelgen / dies de naeſt-leggende Landen en Velden ondervloeijen / en menigmaels geheele ſtukken Lands wegſpoelen: gelijk dan nu ook op Pipely by de onſe een nieuwe Logie wierd gebouwt / dewijl de oude door de ſterk-afkomende wateren mede weggeſpoelt was; doch in de andere 6 maenden heeft men ordinaer een gansch droog ſayſoen / en meeſt lieffelijk / aengenaem en helder weder / met een doorwaeijende friſſe Noordooſte wind / die het in December, Januarii en Februarii al wat kout / en 's morgens vry wat nevelig en miſtig maekt; doch de lieve Son die hier in December, als de dagen op het kortſte zijn / ten half ſevenen op / en des avonds ten half ſeſſen onder gaet / doorbreekende / geven het ſchoone dagen / doch koude nagten / en worden in dit drooge ſayſoen meeſt alle de Vrugten en Granen ingeſamelt / en van desſelfs overvloed na andere Landen verſtiert.

Januarii, 1664. *Des ſelfs Huyen en Tempels.* *Regen-Mouſons.* *De Hollantſche Logie deſgelijks op Pipely weggeſpoelt.* *Het drooge ſayſoen.*

Belleſoor vijf mijlen Weſtwaerts van de Riviere van Pipely gelegen / word veel van de Engelſche Schepen beſogt / die aldaer ook een fraeije Logie hebben: de plaetſe word door rijke Mooren, en veel Benjaenſe en Jentijſſe Heydenen bewoont: heeft te landewaerts redelijk hoog Gebergt: de Reede word eeniger maten door de Punt Palmeris voor harde winden en holle waterbaren van 't Zuyden beſchut: by klaer en helder weder leggen de Engelſche Schepen ter Reede van Belleſoor, en de onſen op Pipelys Reede malkanderen in het geſigt.

Belleſoor,

Doch wederom na de wijtberoemde Ganges, die het Weſter gedeelte van Ooſt-Indien van het Ooſter affcheyt / en aldus India in twee deelen deelt / namentlijk: in India binnen of beweſten / en in India buyten of beooſten de Ganges. Deſe vermaerde Vloet word by veel Uitleggers der heylige Schrift de Riviere Piſon gelooft te zijn / dewelk uyt Edens Luſthof komende / 't gantſche Land Havila, daer men gout vond / namentlijk India, omliep / gelijk als Geneſis 2. vers 11. geſchreven ſtaet. Immers de Ganges is eene der vermaertſte Rivieren des Werelts / en dat al van ouds geweeſt / en ſoo veel tegenwoordig bekent is / oorſpronkelijk uyt

Beſchrijving van de groote Riviere Ganges. *des ſelfs oorſprook.*

Januarii. 1664. uyt het Gebergt der Noordelijkste deelen van Indien. Andere schrijven uyt de Berg Caucasus; eenige wederom dat de Ganges uyt het hoog/ en met sneeuw bedekt Gebergte Thebet spruyt; van Twist verhaelt/ dat de Ganges, volgens het gevoelen van M. Eduard Terrijns, uyt de Provintie Siba koomt/ daer hy als uyt een Rots ontspringt/ die d'Inwoonders drijven/ dat de gelijkenis van een Koeijenhooft heeft/ waer door sy de Ganges te heyliger estimeeren/ die dus van 't Noorden voort langs de Bergrijke Provintie Mevat en Nahrachut, de uytterste Noorder Grenssen van Groot Indien, na 't Zuyden afdalende/ door verscheyden groote Rivieren word gestijft: als die van Serfely, Sanbal, Jemini, en meer andere/ die haer afstroomende wateren in de Ganges loosen. De Stroom Jemini, die boven Agra sijn begin neemt/ loopt van 't Westen na t Oosten/ en stort hem in de Ganges, by de Stadt Halebaffe, die dus nederwaerts rollende/ valt met sijn groote takken in de Bengaelse Zee/ die in het rond de Kusten van Choromandel, Oryxa, Bengala, Arakan, Pegu, Siam, en Malakka bespoelt. De Ganges vloeyt met een dagelijks Ty wel 3 a 4 vademen op en neder/ de grond is meest witagtige sagte kley: het water word by den Inwoonderon heylig geagt: ook hebben sommige onder de Heydenen de Ganges een Hemelsche Rivier genaemt/ als die uyt den Hemel oorspronkelijk was. Veel duysent Heydenen trekken van andere plaetsen in Bedevaert derwaerts heen/ geloovende/ daer in sig selfs gewasschen hebbende/ van al haer sonden en ongeregtigheden gereynigt te zijn: dat het Ganges-water selfs de grootste Sondaers en Sondaressen hare misdaden afwascht/ en dat den Hemel door die/ die aldus van hare sonden gesuyvert zijn/ open staet: dies komen dagelijks groote menigten Vrouwen en Mannen van alom her na de Ganges gevloeyt/ om sig selfs/ en ook haer kleederen in de Rivier te doopen/ het lighaem te wasschen/ en 't hooft seer dikmaels/ geduurende hare gebeden/ met dit voortreffelijk heylig water te begieten/ onderwijl menigmaels luydkeels roepende/ met een grooten yver en t'saemgevouwen/ handen/ Ganga wascht my/ Ganga suyvert my! De Sieken en Kranken worden ook derwaerts heen gevoert/ besprengt/ begooten/ of met een gedeelte van 't lighaam in 't water geleyd/ om soo wederom de gesontheyt te bekomen: en die dus sterven/ worden onfeylbaer salig geagt. Het water word uyt Godtsdienstigheyt verre vervoert/ als ook door Sieken en Kranken seer Medicinael geagt/ in Potten en Kruyken wijd en zijds/ gelijk een voortreffelijk Spawater/ heenen gevoert en wel bewaert: selfs de Mooren agten het Ganges-water ook seer gesont/ en drinken het gaern; ons belangende/ schepten het/ daer wy met ons Schip ten Anker lagen/ dagelijks met geheele tonnen vol uyt de Vloet/ en bevonden het om te drinken aengenaem/ versch en goet te zijn. Doch evenwel dunkt my dat ik in diversche plaetsen van Indien beter water gedronken heb/ immers klaerder en soeter van smaek/ gelijk als Anboina, Dingding, en andere komen te geven.

en heyligheyt, volgens het gevoelen der Indianen.

Doch om ons in de Ganges niet te verdrinken/ weder het Landt gesogt/ en van desselfs aenmerkens-waerdige saeken dit volgende verhandeld.

Eerste-

Eerſtelijk / de Bengaelſe Regeering belangende / dienen wy van den Mogol te beginnen / dewijl dien beroemde Monarch over geheel Groot Indien ſijn gebied en Koninklijke Scepter ſwaeyt. Januarii. 1664.

De Mogollen beroemen haer van den berugten grooten Tamerlaen, Viktorieus Keyſer van Tartarijen / ſchoon hy kreupel was / afkomſtig te zijn / die met een groot Heyrleger Tarters en anderen Volken in dit Rijk invallende / alles onder ſijne gehoorſaemheyt quam te brengen. Tegenwoordig is den Mogol, of Opper-Koning van Groot Indien, of Indoſtan genoemt / een ſouvereyn Vorſt / en niemant ſubjekt: ſijn Rijk begint van het Weſten aen 't Koninkrijk Perſien, eyndigende naer 't Ooſten aen 't Koninkrijk Arakan, ſoo dat ſijn gebied voornamentlijk over de Landen / die tuſſchen de Indus en Ganges leggen / uytſtrekt: ſtootende ſijne Rijken in 't Noorden tegen 't Gebergte Taurus, die Groot Indien en Tartarijen van malkanderen ſcheyden: en na 't Zuyden tegens de Landen van Decan en Golconda, daer heen ook desſelfs Landpalen van de Cambayſche en Bengaelſche Zeen worden beſpoelt: en is deſen Mogol een Opper-Vorſt over 37 Provintien / daer van het meerendeel / wel eer magtige Koninkrijken op haer ſelven zijn geweeſt: Als daer zijn die van Guſeratte, Bengale, Patan, Candahar, Cabul, Chitor, Caſſemier, Pang-ab, Balochy, Dely, Candiſch, Patan, en meer andere. In ſijn Tijtels word hy de Magtigſte des Aerdrijks, groote Monarch; Gebieder des Werelts, Hoogſte Majeſteyt, en ſoo voorts genoemt.

Oorſpronk der Mogollen, of Koningen van Groot Indien. Grenspalen der Landen en Ryken van Groot-Indien. Tytels van den grooten Mogol.

Agra, Hof-en Hooftſtadt van Groot India, pronkt met ſijn tegenwoordigheyt / pragt en heerlijkheyt: het Koninklijk Slot leyd op 28 graden benoorden de Linie Æquinoctiael, aen de ſchoone vermakelijke Riviere Jemini, die in de Ganges vloeyt / gebouwt: rondom heen leggen vrugtbare playſante Landerijen / met altijd groen Geboomte verciert: de Stadt is ſeer groot / ſchoon / luſtig / en Volkrijk / en van Mooren, Perſianen, en Heydenen bewoont: diverſche Caffilas of Caravanen reyſen in 't jaer van Amadabat en andere plaetſen op Agra, beſtaende in Engelſche, Nederlanders, Mooren, Turken, Perſianen, Arabiers, en andere Natien / om aldaer hun Traffijke drijvende / voordeel en winſt te doen. Tuſſchen deſe twee ſoo beroemde Steden leggen veel hooge Bergen / nare Valleyen en Wildernisſen / daer een byſondere Natie ſig onthoud / die Rasbuten genoemt / onder haer eygen Radias, ofte Koninxkens pretendeeren te ſtaen / ſig den grooten Mogol niet willende onderwerpen / noch van iemant gedwongen zijn; die van Rana beſat al van ouds een Vaſtigheyd boven op 't hoog Gebergt gebouwd / diens toegangen dit Koninkskeu vaſt geſlooten hield: en beſprongen deſe ſtoute Rasbuten ſomwijl de gemelde Caffilas, dien beroovende daer ſy konnen; haer Geweer zijn lange Spietſen / Boogen / Pijlen / en ſommige weten ook Schiet-geweer te gebruyken.

Beſchryvinge van de Hof- en Hooftſtadt Agra. Rasbuten maken de Koninklyke wegen tuſſchen Agra en Amadabat onveylig.

Veyliger en ook vermaekelijker zijn de Paſſagien tuſſchen Agra en Lahor, ſoo van Huyſen en Moorſe Gebouwen / als groen Geboomt. Dit Lahor is ook een voorname Stadt / en wel eer het Hof en Setel der groote Mogollen geweeſt / leyt in de vrugtbare wel-gezegende Provintie Pang ab, en

Lahor eertyds de Hof-plaats der Koningen van Groot-Indien.

Januarii, 1665. en omtrent 70 mijlen Noord-Noordwestwaerts van Agra: is veeltijds des Somers de Residentie plaets des Konings.

De gelegentheyd van de Stadt en Koninklyk Slot Agra.

Agra, soo veel het in sijn Vesting leyd/ is 3 a 4 mijlen in 't ronde groot/ voorsien met een Watergragt/ Valbruggen/ en sterke Muur uyt roode steen/ als mede vier Poorten/ namentlijk/ een ter Noordkant/ die de Mooren met eenige vaste Werken hebben versterkt; de tweede na het Westen/ pronkt met een neeringrijke Markt en 's Konings Vierschaer; de derde na 't Zuyden/ sluyt het Paleys van de Vorst met keetens af/ op dat niemand dan den Koning en sijne Kinderen daer te paert sou in rijden; de vierde na de Rivier/ daer hem den Koning dagelijks vertoond om de Son te groeten/ en het gevegt der Elefanten, Buffels, Leeuwen, Tygers, en andere dieren te sien. In dese voortreffelijke Vesting munten boven alle andere de Koninklijke Gebouwen uyt/ daer de Majesteyt met sijn Familie sijn Hofhoudinge heeft: twee hooge Toorens/ een op 't Vrouwenhuys/ en de ander op 't rijk Gebouw der koninklijke Schatten/ met goude platen bedekt/ vercieren in sonneschijn uytermaten heerlijk Agras deftig Slot; de Salen en Wanden pronken met louter gout: sijn Croon is door 't gout/ diamanten/ paerels en edel-gesteenten veel rijker dan die van de andere Koningen van 't Oosten.

De groote schatten en rijkdommen des grooten Mogols.

De Schatten/ Rijkdommen/ Inkomsten/ etc. van den grooten Mogol zijn onschatbaer en ongelooffelijk groot: de eerste bestaen in Diamanten/ Paerels en alderhande edel-Gesteent/ konstige Beelden/ en duysent Rariteyten; ook Schootels/ Lampetten/ Schalen/ Vaten/ Koppen/ en Beekers van louter gout: als ook het Tuyg der Paarden en Elefanten: en worden noch boven dien/ groote Schatten van Gout en Silver in sijn Paleys bewaert/ en dagelijks door de onwaerdeerlijke Schenkagien/ Contributien/ en Inkomsten van Uyt- en Inlandsche Koninkrijken vermenigvuldigt.

Syn Hofhouding, Staet en Heerlykheit.

Sijn Hofhoudinge gaet in heerlijkheyd en pragt des Koninks van Persien te boven/ en word ook in loutere goude Vaten gedient. Adam Olearius getuygt/ dat Choran Schach, de Vader des tegenwoordigen Mogols, meer als duysent Vrouwen onder de toeversigt van seshondert Capados besat: immers het Koninklijk Vrouw-getimmer krioelt van Koninginnen/ Hoeren/ en Koncubijnen/ die door besnedene Kamerlingen bewaert en opgepast/ des Koninks Speel-Vriendinnen/ Dansserinnen/ Sangeressen en kortswijlige Bootsmaeksters zijn. Op de Jagt gaende/ word somwijl een gestoet van eenigen hondert heel schoon vercierde Elefanten/ en tien of twaelf duysent Mannen gesien: een goet getal Elefanten/ Kameelen/ Ossen/ en Wagens met Bagagie/ Tenten en Voorraat/ volgen sijne Majesteyt met sijn Princen/ Adel en Grooten agter na. Den Koning rijd op een Elefant die gansch heerlyk opgetooyt/ sijn verwonderens-waerdige moedigheyd/ Hoofsche manierlijkheyd/ en bequaemheyd toond/ om soo grooten Monarch op sijne Schouderen te torsen. Ook rijd de Vorst veeltijds op een schoon Persiaens Paart/ of word in een Palinkijn gedragen/ en door zijn voornaemste Princen en Edelen geacompangieert: ook wel in een Indiaense Carosse, door witte

Ben-

Bengaelse Ossen / heel schoon verciert / getrokken / daer heen het de Majesteyt belieft. Januarii, 1664.

Den grooten Mogol word wijders als een Godt geëert / men kent byna geen Wetten / als 't geen hy gebied / en sijne geboden gaen onwedersprekelijk voort: iemand word ligtelijk door sijne gunst verheven / en wederom door sijn toorne plotselijk verstoten en gedood; groote verdrukkinge / tyrannijen / en onregtvaerdigheeden gaen in / en buyten het Hof in swang: dood-schuldige Heeren / of die in sijn oogen het leven hebben verbeurt / worden wel aenstonds op 's Konings woord / en in sijn tegenwoordigheyt nedergesabelt; driemael daegs laet hy hem ordinaer den Volke sien: evenwel wort niemant / om iets te versoeken / tot sijn Troon / als door Schenkagien toegelaten / die / wanneer te gering te zijn / ligtelijk wederom heenen worden gestuurt. Hy deelt onder den Princen / Edelen en Grooten des Rijks / Heerlijkheden / Provintien / Landschappen en Steden uyt / verheffende en verstootende dien hy wil / en avanceerende de Pluymstrijkers (daer van de Koninklijke hoven tog vol zijn) na sijn welgevallen Yder Hartog / Prins / of Gouverneur weet voor hoe veel duysent Paerden hy / soo wanneer het de noot gebiet / vast moet staen / daer voor die wederom alle desselfs onderhoorige Tollen / Schattingen / Boetens / etc. komen te genieten; doch die stervende / komen alle desselfs goederen / schoon ook hoe dat die mogten t'saemgeraept en gewonnen zijn / aen den Koning / uytgesondert het gene de Majesteyt uyt mildadigheyd aen desselfs Vrouwen en Kinderen komt te schenken / die de Soons dan ook doorgaens met eenige Ampten en Bedieningen wederom beneficeert. Dus heeft den Mogol alles in sijn gewelt / en komen de t'samengeschraepte Schatten van alle sijn groote begunstigde Princen en Gouverneurs / weder in sijne handen te vervallen / en kan hy door dit middel seer haest een groote Magt by malkanderen rukken / groeyende sijn Vermogen / Rijkdommen en Schatten dus dagelijks aen / daer in hy geene Werelt-Vorsten van Europa noch Asia behoeft te wijken: doorgaens spreekt hy de Persiaense Tael / als hoofs en deftig zijnde geagt: omhelst de Religie van de Mahometanen. Sijn ontsaggelijkheyt en souvereyne magt.

Sijne Geboortendag word als iets Goddelijks in den Lande gevyert / en word de Majesteyt als dan met onwaerdeerlijke Schatten opgepronkt zijnde / in een goude Schale / tegens Gout / Silver / edel-Gesteente / Stoffen / Lywaten / Rijs / Boter en Groenten / gewoogen; de kleeding en Spijs de Bramines, en de Rijkdommen ten behoeve der Armen uytgedeelt. Vyering van sijn Geboortendag.

Den Koning voort op sijn Troon gestapt zijnde / stroopt onder sijn Vorsten en Edelen een hoop Nooten / Amandelen / en veel andere Vrugten van gout / soo ligt / doorlugtig / en fyn gewrogt / dat / volgens het verhael van Sr. Thomas Rouws, de duysent stuks nauwelijks dertig Ryxdaelders ophalen: brengende voorts sijn Adel en hy den geheelen nagt met suppen door / tot dat sy vol en sadt zijnde / na de rust vertrekken. Ook word ordinaer de Jonge Prins op den dag van sijne verjaring gewoogen / en het gewigt van Gout / Silver / en soo voorts den Armen uytgereykt; Desgelyks die van den Jonge Prins.

Januarii, 1664.

reyst: dien dag met vreugden gecelebreert/ en rijke Schenkagien aen hem/ en aen sijn Moeder/ soo die noch leeft/ geschonken.

Ryke schenkagien worden de Vorst door sijn Heeren en Grooten op Nieuw-jaers-dag vereert.

Op Nieujaers-dag word den Konink/ ook door sijn Adel en Grooten met rijke Schenkagien begroet/ en als dan pronkt het Paleys met rijke Tenten van de voornaemste Heeren en Grooten des rijks/ daer in yder de kostelijkste Schatten en Rariteyten/ dien hy weet by te brengen vertoont/ en aen sijn Majesteyt schenkt/ dewelke in een schoone verheerlijkte opgeregte Troon/ die van Paerlen/ Gout/ en edel Gesteente blinkt/ de gifte verwagt. De Koninginnen sien (van daer toegemaekte stellagie/ sonder gesien te worden) het werk aen: dan treed de Vorst uyt sijn Koninklijke Setel/ en ontfangt ook op desen dag de Geschenken van het gemeene Volk; dog toont den Koning ten laetsten ook de mildadigheyt aen sijn Hovelingen: d'inkomsten en qualiteyten van dien hy gunstig is/ hooger verheffende/ alles na dat den soodaanigen in sijn Majesteyts gunste staen.

Inkomsten der voornaemste Landen van Groot Indien.

Eenige van de voornaamste Rijken en Provintien van den Mogol, namentlijk/ Agra, Guseratte, Bengalen, Cassemier, Sinde, Oryxa, Dely, Berampour, Canday, &c. plagten 's jaerlijks/ soo men getuygt/ gesamentlijk over de hondert en vijftig millioenen op te brengen.

Bengale wort door een Chan, of Hartog bestiert.

Bengale word door een Chan, of Hartog geregeert/ die als Gouverneur Generael over d'andere Gouverneurs van dit Rijk gebied. Den Sultan Chahausa, Prins van Bengalen, en Broeder des tegenwoordigen Mogols, wierd anno 1661. toen wy ons in het Koninkrijk Arakan bevonden/ uyt dit beroemde Bengalen derwaerts heen verjaegt/ daer hy/ niet tegenstaende de beloften van lijfberging/ om sijn groote Rijkdommen en Schatten/ door de Dienaars van de Arakanse Majesteyt/ trouwlooslijk vermoort/ gelijk wy doenmaels omstandiglijk hebben verhaelt.

Hofhouding van den Gouverneur Generael.

De Moorse Gouverneurs in Bengalen haer Staet-houding,

en Regeering.

Den Gouverneur Generael houd een Koninklijke Staet/ onder hem staen al d'andere Gouverneurs der Landeryen/ Steeden en Dorpen van Bengalen, hebbende uyt den naem des Konings/ en door ordre van den Gouverneur Generael een absolute magt over alle dessels onderhoorige subjecten/ die by voorvallende occasien tot Raden geroepen worden: hebben seer weynig te seggen/ en speelen gemeenlijk amen en ja/ voerende van de Grootste tot de Kleynsten een groote Staet/ die by de voornaemste in groot gevolg van Heeren en Grooten: voorts Elefanten/ Paerden/ Ruyters/ Voetknegten/ Oppassers/ Slaven/ Trompetters/ Schalmeyen/ Vlaggen en Wimpels bestaen: worden ook veel/ van d'eene plaetse na d'andere reysende/ in heerlijk-opgetoopde Palinckyns gedragen: Haer Sonneschermen/ Sabels/ Pinang, Wasch-Vaten en Bekkens/ benevens Tenten en Voorraet tot de Reys/ komen agter na. Dese Gouverneurs zijn doorgaens uytermaten hoovaerdig/ pragtig en wellustig/ bestierende alles tot hun voordeel/ en na eygen welgevallen; het meerendeel betoonende datse groote Verdrukkers van de Jentyfse Natie zijn/ die in haer Landbouw/ Weveryen/ en andere Werken/ daer sig dagelijks mede komen te geneeren/ niet anders dan arme en rampsalige Slaven der Moo-

ren

ren zijn / felfs van al het gezaeyde / verballen de grootste voordeelen / inkomsten / etc. voor de Gouverneur / daer van den Zaijer alleenlijk maer een kleyne porcie voor hem behoud. Alle tollen / schattingen / boetens / etc. zijn ten profijte des Gouverneurs / daer voor hy / na de gelegentheyt van sijn Gouvernement / eenige duysent / of honderde Paerden ten dienste van den Koninh moet paraet en vaerdig houden / alhoewel dese ordere (omwijl heel slegt komt uyt te vallen. Ligtelijk worden ook de Gouverneurs van plaetse verandert / die daerom dan ook doorgaens te yveriger zijn om den Onderdaen te perssen / diens beursen leeg / en de hare vol te schrapen; gelijk dan ook die van Pipely, daer / in dit Derde Boeks Tweede Hooftstuk / van gesproken is / nu ook al om sijn vinnig inschrapen van plaetse verandert was: want d'onse vonden aldaer / niet lange na 't voorverhaelde / een ander in sijn Gouvernement gestelt. Januarii, 1664. Worden om hun verkloekt inschrapen ligt van plaets verandert of afgeset.

Dus verre kortelijk van den Mogol, en de Begunstigde sijns Rijks: sullen nu voortgaen / om de Religie / Zeden / Dragt / Costuymen / Huyshouding / en wat dies meer is / eerst van de Mooren, en dan van de Heydenen / die dit Koninkrijk Bengalen bewoonen / kortelijk te vertoonen.

Negende Hooftſtuk.

Moorſe Religie. *Mahomets* opkomſt, looſheyt en *Alcoran*. Feeſten der *Mooren*. *Mahometaenſe* Tempels en Godsdienſt in hun Vergaderingen, vaſten en gebeden. Conditie van de *Mooren*. Hun Schoolen voor de Jeugt, Houwelijks-Ceremonien, ongeregeltheden, *Poligamie*, enz. Kleeding der *Mooren*; Dragt en vercierſelen der *Moorinnen*; Gebouwen en Wooningen der *Mooren*; Hun Huysraet, Huyshouding, Koophandel, Nieuwsgierigheyt, Heusheyt en Beleeftheyt; Haer Gaſtmalen en dertele ongebondentheden met Danshoeren en Speelders. Haer Staethouding, vermakelijke Reyſen, Juſtitie, Wapenhandel, Krijgs-order, enz. Doodts-beweening, uytvaert en Begraveniſſen der *Mooren*.

Niet alleen den grooten Mogol, Princen en Edelen van Groot Indien: maer ook de Gouverneurs / Kommandanten / en Coutewals der Landschappen / Steden en Dorpen van Bengalen, zijn meest altemael opregte Mooren van Geloof en Godtsdienst / die den valschen Alcoran, van de Verleyder Mahomet, steeds / voor soo ver hun aenstaet / komen na te volgen: soo dat de Regeering / Koophandel / en Scheepsvaert der Bengalers, genoegsaam onder / of door het beleyd der Mooren uytgevoert word / van welkers alom-heen uytgebreyde Religie wy dit weynige sullen seggen. Religie van de Mooren.

Der Mooren ontwijfelbaer Geloof schijnt volkomentlijk op een bedriechelijken Alcoran, of het Wetboek Mahomets gefondeert te zijn. Desen Bedrieger schrijft men dat van geringe Ouders tot Mecha, en Arabien, Mahomets opkomst en bedriegelyke actien.

Januarii, 1664. is gebooren / dat hy een krijgsknegt onder den Keyser Hiraclius geweest / en naderhand van een Koopman een valsch Propheet geworden is: hebbende sijn opgang in den jare 600 na Christi Geboorte gehad / en soude anno 632 gestorven zijn. Mahomet woonden by een rijk Koopman / uyt Africa, Abdimoneplis genaemt: hem dienende in de bestelling en bestieringe sijner Kameelen / en trouwende door de betooning van sijn geswint verstand / de Weduwe na sijns Heeren doodt; hy was met de vallende-siekten gequelt / en daer uyt sijn Geest-dryverije voortkomende / swetsten / hy van veel Hemelsche Openbaringe: sijn Medgesel is Sergius geweest / een loosen Monnik / die zijnde een Arrianer, en uyt Constantinopolen gebannen / met Mahomet een nieuwe Secte bestont te smeeden / en raepten aldus den Alcoran by een / die een regt mengelmoes uyt het Joden- en Christendom scheen te zijn: en door sijn Huysvrouwen dood / die sonder Kinderen quam te over lijden / Erfgenaem van alle dessels Rijkdommen en Schatten geworden zynde / nam de gelegentheyd by 't hayr / namentlijk / de misnoeging en murmereering der Sarasijnen, die door de Officieren des Griekssen Keysers Hiraclius, niet wel van hun soldije betaelt / hy door sijn schrandere actien / woorden / en gelt / gevoegelijk tot hem kreeg / om op de Landen van 't Keyserrijk te stroopen. Dit lukten hem wel / en nam sijn aenhang dus dagelijks toe: te meer / dewijl hy hem uytgaf voor een Propheet / van Godt / en den Engel Gabriel gesonden. Door drie middelen lokten hy het Volk wonderlijk aen: ten eersten door sijn valsche bedriegelijke actien / en Geest-drijveryen: ten tweeden door het toestaen der vleeschelijke Wellusten omtrent Poligamie, of het Veel-Wijfschap: en ten derden door het aenvaerden van de Wapenen. Hy was ongemeen listig en stout om sijne godloose voornemens uyt te voeren: dies is hy eyndelijk Leydsman van een groot Heyrleger Dieven en Roovers geworden / en door de Arabiers, daer tegens hy / volgens het verhael des Alcorans, in 't eerst victorieus hebbende gestreden / na Medina verjaegt / welke Stadt de eerste geweest is dien hy won / daer hy nu door de Hoofden van sijn aengroeijende Heyrkragt / Abubeker, Ali, Omar en Otman tot de eersten Amitas, ofte Konink der nieuwe Religie wierd gemaekt.

Sijn Califen, of Hoofden setten de nieuwe Religie met de wapenen voort.

d'Andere sijn voornaemste Begunstigde wierden Califen, of Hoofden van hunne Godsdienst genoemt / die dagelijks toenam: te meer / dewijl nu de Legers ontsaghelijk zijnde geworden / alom heen Landen en Koninkrijken bemagtigden: settende dus de nieuwe Religie met de wapens voort.

Grove dwalingen worden in Mahomets Alcoran gevonden.

Den Alcoran, een Boek / dat de Mooren, gelijk de Joden haer Wetboek in agting houden / is vol van t'samengeraepte fabelagtige beuselingen en dwalingen: onder anderen leerende / dat Godt lighamelijk zijnde / op een Setel van d'Engelen word gedragen; dat Christus wel een groot Propheet / doch maer een bloot Mensche was; dat Adam een Hermaphrodite soude geweest zijn; dat Engelen en Duyvelen lighamentlijk zijn: dat de eerste sondigen / en de laetsten haer bekeeren konnen; dat buyten Godt en Mahomet geen salighept te bekomen is; dat Mahomet den inhoud des Alcorans uyt den Hemel ontfangen heeft; dat den selven onweder-

wederspreekelijk / bondig / sonder valscheyt is / diens verklaringe alleen Godt toekomt / en voor soodanige Wijsen die den Alcoran volkomentlijk gelooven: dat dit Boek het Ligt der heyliger Schrift is; dat de Veragters van dien in der eeuwigheyt sullen verstooten en gepijnigt worden: dat hy / namentlijk / Mahomet, van Godt selfs tot Joden en Christenen gesonden is / om haer de seekerste Weg ter Saligheyt te leeren: hebbende magt ontfangen / verlof te geven soo veele Vrouwen te trouwen als iemant begeerde / dat hy die Trooster was / daer van Johan. 14. vers 16. geschreven staet / dat Deut. 18. vers 15. een Propheet als my sal u de Heere uwe Godt verwekken, dien sult gy hooren, van hem verstaen moet worden / en voort diergelijke blasphemien en Godtslasteringen meer. Gevoelende voorts verkeerdelijk van de Scheppinge / Adams Val / de Wet / Evangelium / Regtvaerdigmakinge / Geloof / goede Werken Dag des Oordeels / Eeuwig Leven / Hemel en Helle / ect. willende dat / die dese Secten omhelsen / moeten besneden zijn: dat sy geen Wijn / noch Swijnevleesche sullen gebruyken: eenige maenden in 't jaer sullen vasten: geen Vrouwen uyt andere Religie trouwen / nog Dogters aen andere Gesinten sullen uytgeven / 't en ware dat die haer alvoorens bekeerden: dat sy haer dagelijks sullen wasschen en reynigen / ja ook de heymelijke Leden / als by haer Vrouwen geweest zijn / of hare geboeg gedaen hebben: dat sy Bedevaerden na de Begravenis-plaetsen van hare Heyligen sullen doen: het staet yder een vry de Ketters en Ongeloovigen van kant te helpen. Januarii, 1664.

Den Alcoran maekt ook gewag van de Maegt Maria, van Johannes den Dooper, en den Heere Jesus Christus, den selfden hoog verheffende: brengende wijders wonderlijke verdigtselen van het laetste Oordeel / Opstanding / en Saligheyt voort: gelijk als ook van Mahomets reyse na den Hemel: van de gesigten / verschijninge en openbaringe aen hem geschiet / en duysent andere grillen meer: beloovende de Navolgers van den Alcoran een onmakelijk en wellustig Paradijs / vol dertele weelden en vrolijkheyt / met een genot van suyverlijke schoone Vrouwen.

De Mooren ofte Mahometanen laten haer Muselmannen, dat is ware gelovigen, noemen: gelovende dat 'er een Godt is / die hemel en aerde geschapen heeft; doch loochenen dat 'er drie Persoonen in de Godtheyt zijn; bekennen dat Christus een groot Propheet geweest is / maer niet Godes Soon; dat hy wel van een Maegt geboren is: dan stellen ook Moyses ende Mahomet benevens / ja den laetsten genoegsaem bovens hem. Geloven ook een Opstandinge der Dooden en laetste oordeel; doch met veele fabelagtige beuselingen van hemel en helle benevelt; dat de Godtloosen verstooten / en de Godtsaligen sullen aengenomen werden; dat in het Paradijs seer delikaet opgeschaft sal worden; dat het selve sal van paerlen / edel gesteente / gout en silver zijn; dat sy aldaer de schoonste Vrouwen tot hun vermaek en vleeschelijke wellusten genieten sullen. Dese hemelsche puyk-juweelen sullen geen maendelijke siekte noch voorttelingen onderwarig zijn; alderhande vrolijke vermaekelijkheden ende wellustigheden sullen aldaer de navolgers Mahomets genieten / ende voor eeuwig de besittinge aller goederen ontfangen. Het Geloof der Moren.

Doch niet eenderley is de Religie Mahomets; haer Sekten en gevoelens /

Januarii. 1664.

De Religie Mahomets door sijn navolgers, verdeelt.

voelens / in de stukken der saligheyt / worden bevonden vierderley te zijn; want Abubeker, Ali, Omar, en Otman, schreven en dreven yder hare bysondere gevoelens en uytleggingen op den Alcoran. Abubeker, Velt-Overste van Mahomet, was victorieus op de Persianen, die den selven met sijn aenhang noch hedendaegs vervloeken / dan houden Ali voor hunnen grootsten Heylig ende Propheet / diens wetten / op den Alcoran, sy heel plegtelijk komen nae te volgen; regt kontrarie de Turken, die Omar, en daer benevens Otman en Abubeker, hare gevoelens op den Alcoran, meest in waerden houden: en worden dese drie / als de voornaemste Heyligen / onder de Turken geëert; hebbende meermaels / die en de Persianen, sware Oorlogen / om dese Geloofs-verschillen / tegens malkanderen gevoert. Ali was Mathomets bysondere Vriend / en / volgens Testament / ook sijn Navolger ende Successeur, doch wierd door Abubeker, Homar en Otman, uyt nijdigheyt heel veragtelijk met de voet geschopt: doch / in Persie aengenomen / en daer gestorven zijnde / is niet verre van Bagdad, of Babylonien, begraven: welke plaets de Persianen grootelijks eerende / noch tot op desen huydigen dag in waerde houden.

Wat Heyligen by de Turken, Persianen, en Indische Moren, meest worden geeert.

Diversche Feesten van de Moren.

De Moren houden Hassan en Hossein, Alis twee Soonen / voor hunne grootste Heyligen / dien sy / naest Mahometh stellende / plegtelijk eeren / en 's jaerlijks met veel wonderlijke grillen feestelijk vieren.

Als die van het Nieuwe-jaer.

Diversche Feesten worden by de Moren en Mahometanen geviert / als daer is 't Feest van 't Nieuwe-jaer / dat met den eersten dag der nieuwe maen / in de maent Maert begint / duurende ordinaer 9 dagen / meest bestaende in gasteryen en banketteren.

Van des Konings Geboorte.

Het Feest van de Geboorte des Konings / het welk voornamentlijk in het Hof / en by de Grooten / met groote pompe geschiet.

Van Abrahams offerhande.

Het Feest van Abrahams Offerhande / in de maend Junius, daer in de Mahometanen van Ismaël spreeken / slagten alsdan veel Bokken / die sy nae de geoeffende Godsdienst met malkander incorporeren; zijn vrolijk met smullen / speelen / singen en quinkeleren. De Persianen offeren op dit Feest een Kemel / met rosen en bloemen besteeken / bedrijvende veele wonderlijke actien.

Het Feest van Alis twee Sone, Hassan en Hossein.

Het Feest der twee Gebroeders / diens Knegten en Soonen van Ali, die naer Choromandel uyt devotie zijnde gereyst / aldaer van de ongeloovige Jentyven ende Benjanen, omcingelt / bestreden en dootgeslagen zijn; diens sterf-uur op den tienden dag der nieuwe maen / in de maent Julius, nog ten huydigen dage by de Bengaelse Moren plegtelijk wort geviert en beweent. Wonderlijke grillen / en soete actien / worden als dan ter gedagtenis deser twee Heylige Martelaers aengeregt. Twee dood-baren / met bogen / pijlen / sabels / tulbanden / en veel cieraaden behangen / worden langs straet gedragen; veel devote Moren komen te voet gevolgt; klaegliederen worden gesongen; eenige springen en dansen rontom de lijk-baren; andere schermen lustig met bloote deegens / en sommige maken een groot rumoer / snijden / kerven / ende quetsende sig selfs met priemen en messen / in 't aengesigt / in de armen / en soo voorts / dat hun het bloet langs de kaeken en kleederen nedervloeyt / sommige zijn in dese furie / misschien door het insloken des Opiums, even als dul en uytsinnig; doch worden

De belagchelyke grillen, die by de Moren op desen Vierdag worden aengestelt.

voor

2. del. fol. 78.

voor groote overaerts by de Moren geagt. Dees ommegang geschied door de voornaemste straten en wijken van de Stadt. Des avonts worden eenige mannen van stroo/ papier/ en soodanige ligte stoffen gemaekt/ als moordenaers van dees twee Heylige Martelaren/ Hassan en Hossein; op de groote Maidan, of Markt/ ten toon gestelt/ en publijkelijk/ in het aensien van een groote menigte/ doorschooten en verbrand; het welk met een groot gejuyg des volks geschiet; muntende desen dag onder de Moren dierboegen de wraeklust uyt/ dat Jentyven, Benjannen, en andere Heydenen/ soo wanneer buyten haer toegesloten huysen het hooft uytsteeken/ of op de straet verschijnen/ groot perijkel loopen/ van datelijk/ tot een wederwraek/ door de Moren gemassacreert te werden. Januarii, 1664.

Het Feest van Alis doot wort ook in de maent Ramadan, dat is die van haer Vasten/ by de Persianen staetig geviert. Het Feest van Alis doot.

Ook vieren de Mahometanen het Paesch-feest in September, en het Feest van het Gebroederschap op den 25. November, als malkanderen alles quaets vergeven. Het Paesch-Feest, en van het Gebroederschap.

De Moren haer Tempels/ ofte Moskeen, zijn doorgaens laeg by der aerden/ dog op een hoogte/ om boven andere huysingen uyt te steeken/ van kalk en steen/ en slegte materialen gebouwt/ het meerendeel boven plat/ en beneden vierkant; der selver muur is gemeenelijk maer twee vademen hoog: sommige deser Tempels pronken vry cierlijk met Vertrekken/ Salen/ en kamers rontom/ met steene Sarken/ en seer suyvere witte muuren. De aensienelijkste van hare Moskeen hebben de sommige een of meer hoog uytstekende toorens; dog heb ik die niet (mijns wetens) in Bengalen, maer wel op Tarnaten, Makasser, Japare, en Bantam, gesien: in dese Torens komen gemeenelijk in de Vasten de devotigste Moren, met lantaerens/ (want het is 'er seer donker in) hare gebeden doen. Om sommige Tempels loopt een klare Ryver; anders hebben de Moren een groote Waterbak aen de ingang desselfs/ daer in sy haer aengesigt/ handen en voeten wasschen/ eer binnen treden. Geen Beelden/ Afgoden nog Schilderijen worden in hare Tempels gesien. De Moren hebben in yder Stadt of plaetse/ benevens eenige kleyne Moske, ook een Hooftkerk/ daer in Grooten en Kleynen gemeenlijk op den Sabbatdag en Feestdagen na de middaegs verschijnen; in plaetse van Klokken/ roept een Huurling/ boven op 't plat des Tempels staende/ het Volk te saem: de Roeper keert sig met het aengesigt na de Sonne: de Predikstoel word ter Oostzijde met 3 a 4 kleyne opgaende trapjens gesien/ daer de Mollas, dat zijn de Leeraren/ de gebeden en de voorlesingen uyt den Alcoran voor de Vergadering doen/ uytleggende daer benevens de Leeringen/ Wonderwerken/ en de Heyligheyd Mahomets, Ali, en andere Heyligen: verheffende haer Religie wonder hoog/ en die van Abubeker, Orman, en Homar uytermaten laeg/ ja dien tot niet veragtende. Tempels der Moren, hoedanig. Haer Godsdienst en vergaderingen op den Sabbathdag en Feestdagen.

Weynig inkomsten hebben haere kerken/ die uyt de huer der kleyne Wooningjens onder de Tempel behoorende/ of uyt mildadigheyd door geschenken/ of testamentaire gifte van de Godvrugtigste dienen voort te komen. Haer Mollas, of Priesters trekken geen loon: maer wel de ver- Inkomsten der Moorsche Kerken. Het leven van hare Mollas of Priesters.

eerin-

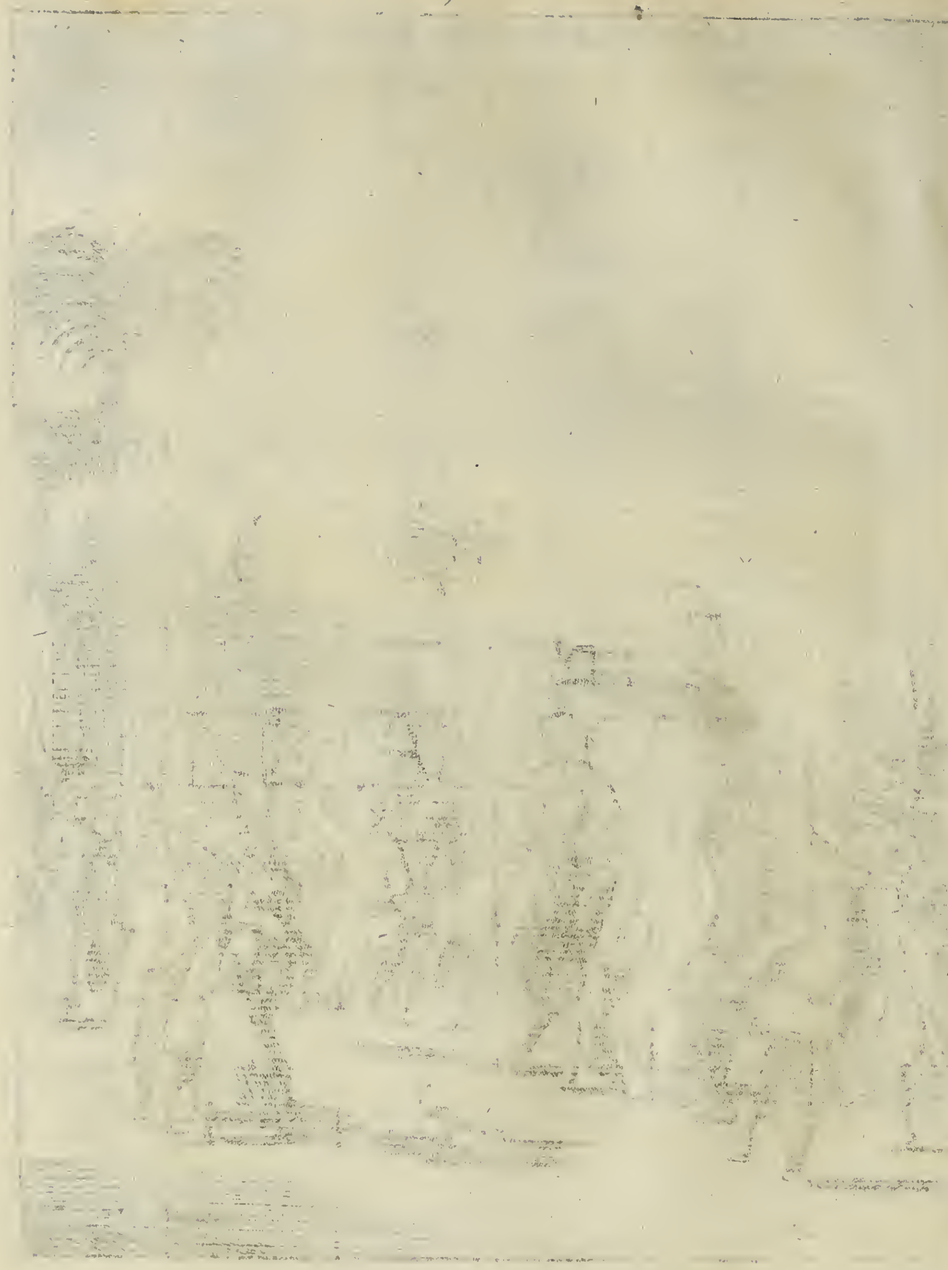
Januarii, 1664. eeringen die haer / doch uyt vrywilligheyt / van de Mildadigste worden geschonken. Dese geestelijke Bedienaers van den Tempel woonen gemeenlijk met hare Vrouwen en Familie in een Wooning of Huysje dat aen de Kerke / daer benevens staende / behoort: haer wijders met School te houden / en de Jeugt te leeren lesen en schrijven / geneerende. Sommige deser Mollas studeeren ook naerstig in hare Theologie en Philosophie: eenige voeren een heel gestreng leven / niet trouwende / en geen wijn noch sterken drank gebruykende: sommige woonen alleen / en op afgesonderde plaetsen / mediteerende en biddende byna nagt en dag; en zijn by veele devote Moren in groote estime.

Den yver der Mooren in hun vasten, De Mahometanen houden haer Sabbathdag / die sy vry devotig vyeren / des Vrydaegs: sy vasten 's jaerlijks in de maent Ramadan, of Februarius, beginnende met de Nieuwe Maen / en durende vry gestreng dertig dagen lang / niet eetende voor de Sonne is ondergegaen; dan sommige smullen / en banketteren dan wel den gantschen nagt over: doch desen en zijn de devotigste niet / want die het ter herten gaet sullen in dese maent wijn / noch sterken drank gebruyken / ook hare Vrouwen mijden. Sy gelooven dat niemant buyten haer Wet kan salig worden; houden de Christenen / Joden en Heydenen voor Ongeloovige / en Ketters: sullende gene spijse / van d'onse gekookt / bereyd / of toegestelt / handelen / nuttigen / of aenraken / 't en ware drooge Bisschuyt / Confituren / of iet diergelijks; en gebeden. dwingen niet ligtelijk iemant in sijn Geloof: sy zijn verpligt vijf reysen in 't etmael hare gebeden te doen / namentlijk / met Sons opgang / des middaegs / namiddaegs / met Sons ondergang / en des avonts laet: vallende in dees oeffening op haer aengesigt neder / en met de handen t'samengevoegt; Wy van iets noodigs haer willende spreeken / vonden hem selfs des morgens vroeg / in hare Voorhuysen en Wooningen / al op een Tapijt / of iet anders uytgestrekt op de Aerde nederleggen / om hare gebeden aen Godt en Mahomet uyt te voesemen / daer in wy / tot beschaming der Christenen / haer soo yverig en besig vonden / dat sy / niet tegenstaende onse komst / in hare gebeden volherdende / ons / noch niemant te sprake stonden / voor dat sy hare gebeden geëyndigt hadden; dan opstaende / bejegende ons seer heus en vriendelijk.

Zeden der Mooren. Voort zijn de Bengaelse Mooren seer deftig en manierlijk in hare woorden en uyterlijke actien / beleeft / heel vriendelijk / en vol cortosijen / belaghende de ydelheyt / lossigheyt / en ongebondentheyt van de Nederlanders: zijnde geset in hare manieren / handel en wandel / deftig en onveranderlijk in haer gewaed: versoeijende de bloedschande / dronkenschap / kyvinge / vegterijen / etc. alhoewel dat de Poligamie, en Hoererije by hun gewoon zijn; want de Mooren zijn 't meerendeel seer luxurieus / vertel / en onkuys van aert / drinkende voor het Volk wijn / noch sterken drank / en weten haer seer in't by zijn van andere te abstineeren: evenwel zijnder veele (gelijk als ik selfs hebbe gesien) die den Arak, en andere sterke Wateren gaerne om een hoek / en in 't heymelijk gebruyken.

Schoolen voor de Jeugt. De Jeugt word by die het vermogen hebben / heel vlytig ter School bestelt / leert leesen en schrijven / en van jongs op de voornaemste lessen des Alcorans ingevoesemt / en in soodanige wetenschappen / als by de Ouders de

II. Deel. Fol. 60

de beste worden gekeurt / geoeffent: als daer zijn die van de Philosophie / Oratien / Medecijne / Poësie / Astronomia / Physica / en soo voort. De Moskea zijn ook doorgaens haer Schoolen en de Mollas, of Priesters haer Schoolmeesters; de kinderen sitten rontomme langsheen de wand; die quaet doen / worden de voeten met een touwtjen gebonden / en van twee Schoolieren om hoog gehouden / terwijl den Meester den Leerling met een riet gestreng / of met sagte slagen onder tegens de voeten kletst: die geen middelen hebben brengen de kinderen tot de dienstbaerheyt / namentlijk / tot Dwerris, Dienaren of Knegts / of tot Ambagten en Wapenhandeling op.

Januarii, 1664.

De kinderen worden heel vroeg / en al veel met haer ses of agt jaren ten Houwelijk uyt belooft; doch komen niet eer voor dat het de Ouders goet dunkt / en sy bequaemheyt hebben de Trouw te voltrekken: de Dogter hare behoorlijke maentstonden bekomende / word weynig dagen daer na met een groote statie na de Ganges, of naeste Rivier gebragt: en soo / wanneer de Ouders van vermogen zijn / met welruykende kruyden en Bloemen bestrooyt / doende met een betooning van sonderling vernoegen aen yder een kond / dat dese Dogter bequaem is geworden om by te slapen. In 't Houwelijk sluyten hayrkloovende Ouders / of naeste Vrienden meermalen niet weynig over het accordeeren van de Houwelijksgifte / tot men de saek ten laetsten eens geworden is. Den Trouw-tyd komende / word de Bruydegom / indien hy rijk is / eenige avonden na malkanderen / doch insonderheyd op den laetsten / wanneer hy trouwen sal / op een Paert / 't welk heerlijk is behangen en opgepronkt / geset; een of meer Sonneschermen van zijde / papier / of andere ligte stoffen / worden heel statig boven des Bruydegoms hooft gedragen: agter hem komen sijn Speelknegts / en sijn voornaemste Vrienden gevolgt. Rontom de Statie siet men een groot gewoel van konstige Tijdverdrijvers en vrolijke Basen / speelende op koopere Bekkens / Schalmeijen / Trommels / Trompetten en Fluyten: sommige slingeren ook Vuurwerken van bussepoeder / en andere matrialen / geestig toegestelt / in de lugt. Dees deftige Statie word door een groote menigte kijkers gevolgt: passeerende aldus door de voornaemste straten en wijken van de Stadt / tot weder aen 't Huys des Bruyts genadert; af en binnen getreden zijnde / word den Bruydegom onder het vrolijk Musijk-gespeel ontfangen / op een Tapijt geschikt / daer ook de Bruyt met haer Ouders en Vrienden verschijnt. Terstont komt een Moorse Priester ter baen / leest 't geene ter sake dient uyt een Boek / terwijl een Moors Overste / daer tot dien eynde gekomen / ook tot Getuyge verstrekt; want den Bruydegom sweert / dat / by aldien hy sijn Vrouwe ooyt of ooyt van hem komt te stooten / gehouden sal wesen de Bruytschat haer wederom uyt te keeren: en daer op ontfangen de Nieuwgetrouwde aenstonds den zegen des Priesters; De Maeltijd / die voor of na de plegtelijkheyt geschiet / word met een Banket van Betele en Areek, en andere Snoeperijen / benevens de opgeschafte Delikatessen / verciert / sonder / of immers met weynig sterken drank / die maer alleen sommige van de Bruyloftsgasten sluyps-gewijs en behendiglijk weten te gebruyken. Eerlijker en veel gemeensamer zijn by haer

Trouw-Houwelijks-Ceremonien by de Mooren gebruykelijk.

Januarii, 1664.

de kleyne Bollekens die uyt veelderhande Aromatijke Zaden / met Opium t'saemgekneed / bestaen / waer door sy vrolijk / ligthoofdig / duyselig en slaep-dronken worden. Over het Mael worden weynig discoursen gehoort. De Bruyd met haer Speel-Vriendinnen en Vrouwen / die haer de naeste zijn / houd de Maeltijd in een bysondere Kamer apart / soo dat alles heel stil / en op een zedige wijse gemeenlijk komt te geschien; doch word ondertusschen op kopere Bekkens / en aengenaem Speeltuyg gespeelt: de sommige houden soodanige Bruyloften eenige dagen na malkanderen / na dat deselve schijnen bemiddelt / en geconditioneert te zijn.

Want de manieren der Feesten en Houwelijken zijn / selfs onder de Mooren, seer divers: wy hebben alhier de gemeensaemste wijse geplaetst / ook in het Tweede Boek aen 't een en-twintigste Hooftstuk een staeltjen / dies aengaende van 't gene by ons gesien is / den Leser vertoont.

Belaghelijke costuymen der Morinnen, als de Bruyt de maegdom benomen is.

Voorts / soo wanneer de Bruyt (als haer de Maegdom door den Bruydegom word benomen) helder opschreeuwt / dat sal haer voor geen kleyne eere gereekent worden / en komt ordinaer des morgens de Bruyts Moeder / of naest-bestaende Moeije / het beddekleed / slaeplakens / of de matras der Nieuw-Getrouwde besien; soo die met de gewoonelijke teekenen des Maegdoms / dat egter missen kan / geteykent zijn / soo toont het oude Besje geen kleyne vreugden: des Bruydegoms Moeder komt'er ook by / en oordeelende dat'er een Maegt ten Houwelijk is besteed / betoont men sig grootelijks over de Nieuw-Getrouwde verheugt / en vergenoegt te zijn / het welk van stonden aen alom heen word verbreyt / en bekent gemaekt: En wederom ter contrarie / soo geen smetten / of teeken worden gemerkt / bespot men de Bruydegom / en de Bruyt is droevig / dewijl geen vreugt / maer bitterheyt / schimp en hoon in dit Houwelijk te verwagten heeft.

Ongeregeltheden in de Houwelijken der Mooren.

Den Egten Staet word ligtelijk by de Mooren gebroken / ofte geschent: den Man vermag by de eerste noch vier andere Vrouwen / of meer / soo wanneer hy die magtig is te onderhouden / te trouwen / en dan leyd hem aen 't eerst-gemaekte contrakt seer weynig gelegen / dewijl hy met dese Swakke Vaetjens / eerlijk t'onderhouden / gevoegelijk kan bestaen. De Vrouwen brengen weynig anders dan hare Kleederen en Juweelen in 't Houwelijk; doch die van Staet en aensien zijn / ook hare eygen Dienstboden / Jonkvrouwen / Slavinnen / etc. Iemant sijn Vrouw verstootende / moet soo veel gelt en goederen / als op den Trouwdag beloofden / aen de Verstootene komen uyt te keeren / en daer mede gaet hy wederom voor een eerlijk Man. Ook mag den afaerdigen Moor om Hoerrerije sijn Vrouwe dooden en van malkander sabelen: daer en tegen de arme Vrouw den Man by een Hoer betrappende / moet met gedult de smaet verkroppen; egter vermag die / soo wanneer dat sy met slaen en stooten qualijk gehandelt word / en van den Man geen onderhoud kan bekomen / over hem by den Regter klagen / en ook versoeken van dien Nabal ontslagen te zijn; dat haer / niet tegenstaende met regt en reden / toegestaen zijnde / egter tot geen kleyne disreputatie komt te verstrekken: dus scheydende / neemt sy de Dogters met sig / en laet de Soons den Man behouden.

Dus

Januarii, 1664.

Kareſſen die de getrouwde Morinnen den Man aendoen.

Dus zijn de Vrouwen der Mooren het meerendeel niet anders dan als arme Sletten en Slavinnen geagt; dog niet altemael / want de ſommige treffen vrolijker Mannen en beter dagen aen. Veel koſten de rijke Mooren haer Vrouwen van onderhoud / ſoo in Huysraet / Huyshouding / Oppaſſers / en vorderen omſlag / als ook in Kleeding en Juweelen ; want deſe lieve Lammeren ſtreelen en vleijen Oomkool al menigmael om wat mooys / ſoekende yder de occaſie om hem ten dienſt te ſtaen / en by die gelegentheyd ook op haer eygen voordeel loerende / vatten de kans / wanneer die ſig ſchoon op doet / by 't hayr. Den Moor komt nu by den een / en dan by den ander al na het hem luſt / yder onthaelt hem op 't vriendelijkſt met aengename Confituren / Fruyten / en Bolletjens / die van welruykende Zaden en Speceryen / of ook wel van Gout / Amber / Paerlen / Muskus / en Amphoen / toegeſtelt zijn ; luyſen en pluyſen / ſtrijken en kareſſeeren hem de leden ; verkoelen hem met een Waeijer / en jagen alſoo de vliegen van ſijn blank aengeſigt af ; hem aldus minnelijk handelende tot dat hy ſlaept / of met haer te bedde gaet ; of de Vriendinnen vermaeken den Moor geſamentlijk met haer ſnaren / of ander ſpel / ſingen en danſſen om haren Heer dus te behagen / en de muyſe-neſten uyt het hooft te drijven.

Verfoeijelijke Poligamie der Mooren.

Dus ſchenden de Mooren, gelijk meeſt alle de Ooſterſche Volkeren / den Egten Staet / trouwende ſoo veele Vrouwen als 't haer belieft / en dikmaels meer dan ſy beheeren en geneeren konnen. Sommige rijke Moorſe Koopluyden / als ook wel andere die de middelen niet mankeeren / hebben wel hare Vrouwen en Concubijnen op verſcheydene plaetſen verdeelt / en die dan reyſende / komen overal t'huys / en worden heel vriendelijk gecareſſeert ; de Vrouwen worden heel ſtrikt bewaert / en door Capades, daer ſomwijl de Wolf by 't Schaep geraekt / als ook door Slavinnen / Slaven / etc. opgepaſt : komende weynig op ſtraet / en blijven meeſt in huys / en als in haer binnekameren opgeſloten / ja ſoo / dat ſommige hare Bloed-Vrienden en naeſte Magen nauwelijks durven onder de oogen komen ; ook mogen de Mooren ander Mans Vrouwen niet bekruypen / op peyne van de dood.

Hare Jalourſheyt.

Strikte bewaringe hunner Vrouwen en Concubijnen.

Kleeding der Mooren.

De Kleeding der Mooren is deftig en ſtatig: de Mans-perſoonen dragen lange Rokken / die by de onſe gemeenlijk Moorſche Cabaijen worden genoemt / van de fijnſte Catoene Lijwaten / Zijde / Silvere / Goude / of andere koſtelijke Stoffe gemaekt / nederhangende tot / of over de kniejen ſluytende om het opperlijf: deſe Cabay word voor op de borſt / en lager heen / na de eene zijde met linten toegeſtrikt ; onder deſe Rok dragen ſy een fijn onderkleed van Zijde / Bloemwerk / of ſagt Catoene Lijwaet gemaekt / om het naekte lijf / dat haer tot op de heupen nederwaerts komende / de lendenen ſluyt : de Broeken zijn gemeenlijk langer dan de Perſoonen ſelfs / veele van roode-geſtreepte Stoffen / zijnde boven tamelijk wijt / dog loopen onder heel ſmal / en vol frouſſen na de beenen / daer ſe tot op de enkelen nederwaerts hangen ; gevende deſe menigvuldige vouwen / of plooijen / die wrongs-gewijs op malkanderen leggen / een groote warmte aen de beenen / die / dewijl ſy noopt kouſſen dragen / geen ander dekſel hebben ; haer Seripons, of Schoenen zijn groot en ruym / en door-

Januarii, 1664. gaens van root vergult Leer gemaekt: sy gaen winter en somer bloots-voets in haer schoenen / die sy de hielen neertreden / gebruykende die gelijk de arme Luyden by ons / de sloffen sonder binden / om die vaerdig aen te doen als uytgaen willen / en af te leggen / als in haer binnenkameren treden / om hare matten en spreden / die kostelyk / net / en sinnelijk zijn gemaekt / niet te besoedelen. Sy dragen op 't kael-geschooren hooft een Thook of Tullebant / andere seggen Toulbant / na de wijse der Turken / van fijn wit katoene Lijwaet / met cierlijk root van Gout / van Zijde / en andere Stoffe doormengt / geweeven: dese Tulbanden / die een iegelijk / om op sijn hooft te sluyten / weet los en wederom vast te maeken / en somtijds wel 30 a 40 ellen lang bebonden worden / nemen de Mooren, als iemant groeten / of hare gebeden uytstorten / nimmermeer af / dewijl in sulks / d'ontblooting van het hooft / 't afnemen der Hoeden / Toulbanden / etc. by hun bespottelijk is; ook dragen de Mooren van weytse Stoffen een Gordeles om den middel / die sy Commerbant noemen / meest uyt roode Zijde met goude strepen / en wit doormengt / geweven: aen dese Gordels / ofte Commerbanden hangen ter regter zijde weytse quasten nederwaerts tot op de heup; rondom de eerste Gordel pronkt nog een tweede van wit katoen / dog kleynder en t'saemgerolt om het lijf / en een loutere Syimder of Pook / gevlamt / of regt / ter slinker zijde / steekende tusschen de Cabay en de Commerbants in; de Hegten van dese Syimders zijn veeltijds kostelijk / en met Gout / Agaet / Cristal / en Barnsteen ingelepd / als ook de Schede. De Moor neemt ook in het uytgaen / volgens de gewoonte gemeenlijk tot een opperkleed / of dekfel voor regen en wint een loutere Zijde Sluyer op de schouder / of om den hals in de plaetse van een Mantel / en staen de grootste Mooren van 't Hof haer kleederen bykna stijf van doorwrogt gout. De Mollas, of Priesters gaen statig / en van het hooft tot de voeten in 't wit: en selfs de Dwerris, Oppassers / en Ambags luyden van top tot teen op voorverhaelde wijse zedig en deftig gekleet / welke dragt by de Mooren als onveranderlijk is / en word gehouden.

Dragt der Mohrinnen in Bengalen. De Vrouwen en Dogters van de Mooren slingeren doorgaens een fijne spierwitte katoene Doek met 3 a 4 slagen om den middel en 't onderlijf / die van sulken breette zijn / datse tot op de voeten nederwaerts hangen: sommige dragen daer onder ook Broekjens van lugtig stof; binnens Huys loopense veel met de boesem en 't bovenlijf naekt / bloots hoofts / en bloots voets: dan uytgaende / of buyten de deure komende / weten sy opperkleet en sluyers dervoegen over de naekte schouders aen te slingeren / dat men egter een goet gedeelte van haer bloote boesem en armen siet. De laetste pronken doorgaens / indien sy rijk en van aensien zijn / met loutere goude Boogen / of Hoepen / ook wel die van silver / yvoor / glas / of heel geestig van vergult lak gemaekt zijn: de sommige hebben aldus de armen tot heel boven den elleboog toe beset / en dienen dit hoovaerdig Geslagt meer tot belasting / als tot verciering; gelijk als ook de sommige hare beenen met diergelijke Ringen / omtrent / en boven de enkelen zijn belast. Sy dragen ook goude Ringen / en daer aen kleyne Pareltjens door het onderste van de Neus: de deurgeboorde onderste Oorlellen zijn ook (Haer versierselen.)

met

Januarii, 1664.

met goude Ringen / of andere Oor-vercierselen opgepronkt ; sommige Vrouwen hebben een of meer groote Ringen / die wel een halve spanne wijt zijn / in yder Oor / dewelke nederwaerts tot op de boesem hangen ; den Hals pronkt met een kostelijk Braselet / of iet anders : en de Vingeren met verscheydene goude ringen ; verstaet dit van die rijk zijn / want de Gemeene komen vry slegter opgeciert voor den dag. Het lang en gitswart hayr hangt haer wanneerse niet slordig / maer net en sindelijk zijn / vry geestig / met een slinger of twee op den rugge gebonden.

De Moorse Vrouwen dekken in 't uytgaen haer aengesigt.

De Vrouwen van aensien uytgaende / of met hare Palinkijns elders reysende / worden heel selden van iemant vreemts in het aengesigt gesien / dekkende 't selve met een zijde sluijer / en schijnt dese manier van doen veel eer uyt een dertele verwaentheyt en hoog gevoelen omtrent haer selfs / of door de gewoonelijke jalousije van hare Mannen / als uyt een zedige eerbaerheyt en schaemten voort te komen / agtende het een alte gemeenen saek het aengesigt bublijkelijk / en voor al de Werelt te ontdekken : en nogtans zijn veele van dese bruyne Dieren de eerlijkste nergens na / die door de verdeelde liefde / of ongetrouwigheyd des Mans versmaet / ook wel van hare Capades, of andere / daer / het geschien kan / haer / vriendelijk laten handelen.

De Huysen en Wooningen van de Mooren.

De Huysen en Wooningen van de Mooren zijn ruym en groot / met aensienelijke Vertrekken / Salen en Kamers voorsien : veele pronken boven met platte Daeken / om aldaer de avondlugt te scheppen ; ook hebben de Rijke agter haer wooningen / of aen wel-gelegene plaetsen / schoone Lusthoven en Tuynen / daer Boomen / Kruyden / Bloemen en Planten ordentelijk staen geset / en daer Galderijen / Lusthuysen en Prijeelen een groote aengenaemheyt toonen : in sommige worden ook Tanken en Vijvers / en daer in vermaekelijke Waschplaetsen / met trappen opgaende / bespeurt / daer in de Mooren en Moorinnen van 't Huys sig dagelijks wasschen en reynigen ; ook bouwen d'Aensienelijkste in desen Hof wel een fraeije Tombe / of Graf die heerlijk en seer net van steen gebouwt zijnde / als een Pyramide pronkt / daer / die niet gierig en zijn / groot gelt in spillen ; de Muuren der Huysen en Wooningen bestaen het meerendeel uyt gedroogde Kley en Aerde t'samengemengt / met Koedrek voor 't ongediert / en Kalk bedekt ; en voort met een mengsel van Tras / Melk / Suyker en Gom / dervoegen bekleed / bestreken / en glad gemaekt / dat alles op een aerdige wijse glimpt / en vry net en reynelijk is ; dog de Huysen van het gemeene Volk zijn slegts van Kley met Stroo doormengt / laeg by der aerden / en boven met Riet bedekt / eenvoudig en slegt gemaekt / en Vloeren en Wanden met Koedrek besmeert : de Huysen hebben geen Bovenkamers / Schoorsteenen / Bedsteden / nog Kelders ; de Gevels geen glasen ; de Deuren geen Slooten ; de Vensters geen Grendels / en egter gaet alles wel. In de Salen en Kamers der Rijken pronken schoone Persiaense Tapijten / ook fijne Matten / heel cierlijk / net en konstig gemaekt ; de sommige pronken ook wel met goude en silvere Vaten ; haer Bedding en Slaepgoed is ligt : doorgaens hebbense schoone Matrassen / slapen op Kadels, dog Man en Vrouw niet by malkander / maer yder apart : de Vrouwen hebben gemeenelijk een Vertrek /

Haer Huysraet.

Huyshouding.

Januarii, 1664.

trekt / bysonder daer sy met malkanderen eten en drinken / slapen / en het Huyswerk doen. Dit Vrouwenhuys kost de Mooren al dikmaels veel van onderhoud / insonderheyt als het van Grooten zijn: want 3 a 4 Wijven / yder met hare medegebragte Slavinnen / Dienstmaegden / etc. maeken een groot beslag. Den Moor verschaft gelt / daer mede sy haer voor soo veel dagen of weeken dienen te geneeren ; de vordere Huysraed heeft weynig om 't lijf / bestaende meest in Potten / Pannen / Schotels / Pieringen / Kopjens / en soo voort.

De Mooren sitten weynig op Stoelen en Banken / maer meest op fijne Matten / of Persiaense Alcatyven, op d'aerde neder / met de beenen kruyceelings onder het lijf: alleenlijk hebben sommige van de rijkste Kooplieden op Pipely en op Ougly slegte Armstoelen ten dienst der Nederlanders in hare Winkels; dese Kooplieden besitten veel groote Schatten en Rijkdommen / hebbende groote Pakhuysen vol alderhande schoone Bengaelse Stoffen en fijne Lijwaten / en verkoopen met weynig woorden voor veel duysenden tseffens / in welken Handel wy de Mooren bevonden seer assurant / trouw en opregt te zijn: wy haer besoekende / wierden heus en vriendelijk bejegent. Twee Moorse Kooplieden waren van Batavia met ons overgekomen / den eenen was Hassan, en den anderen Mahomet genoemt / beyde konden sy wat krom Nederduyts / en hadden wy onderwegen met malkander veel aengename discoursen gehad: dese ontfingen ons nu meest alle dagen op Ougly seer gulhertig en vriendelijk in haer Wooning / of Logiment / setten ons van hare Delikatessen en Confituren voor / en begeerden meermaels van my 't aenmerkens-waerdigste van ons Vaderland te weten / daer ik haer somwijl na mijn vermogen in sogt te voldoen: vertellende haer wat Steden / Toorens / Kerken en magtige Gebouwen dat in ons Vaderland wierden gevonden ; wat Konsten en Wetenschappen daer wierden geoeffent; wat Neeringen / Winkels en Koopmanschappen daer wierden gedaen; wat Scheepsvlooten alom ter Zeevaert wierden gestiert ; de groote en Volkrijkheyt van 't magtig Amsterdam ; de dragt der Nederlandsche Vrouwen; het langen en korten der dagen en nagten / en van de koude Winters / Vorst / Hagel en Sneeuw: en hoe men als dan op toegevroosen wateren met Paerden en Sleden wijt en zijds kon reysen; niet scheen dese Mooren wonderlijker te wesen dan dit laetste / getuygende wel een Reyse van ses en-dertig hondert mijlen te willen doen / om niet alleen het voorverhaalde / maer wel voornamentlijk het rijden van Paerden / Sleden / en Volk op 't Ys te sien. Als ik haer wist te seggen / hoe dat het my grotelijks moeyden dat sulke brave Mooren geen Christenen waren; antwoorden sy my byna desgelijks / hoe dat het haer jammerden / dat ik niet mede een Muselman, dat is ware Geloovige / in de Religie Mahomets was / dewijl die alleen de regte en waeragtige Leere ter Eeuwiger Saligheyd was. Wy gingen nu met haer somwyl eenige rijke Mooren in hare Woonigen besoeken / die ons beleeft en vriendelijk ontfingen: wierden meermaels door den Heere des Huys tot in de Pronksael / of Binnekamer geleyd / en genoodigt om neder te sitten op weytse Matten / of Tapijten / met de beenen kruyceling onder het lyf: yder wagten hem wel het onderste van de

Moorse Kooplieden haer rijkdom, sterken Handel, en Heusheyt.

Twee Mooren hun Vriendschap met den Schrijver, en hare nieusgierigheyt.

Beleeftheyt en vriendelijkheyt der Mooren.

de voeten te vertoonen / soo hy niet voor een Boer en Plompaerd wilden gereekent zijn. De Betel en Pinang quam voor den dag / en diende men yder een Konfortijtjen daer van voor / doch dit alles met een groote zedighept en manierlijkheyt: hare discoursen gingen heel stil / geschickt en ordentelijk toe / gebruykende in haer woorden en gesten een wonderlijke lieftaligheyt en deftigheyt; want sy roepen / woelen / noch maeken in het spreeken tegens malkanderen geen geraes: luysteren sy den een den ander iets in 't oor / soo houdense soo lang de sluijer / of regter hand voor de mond / op dat de adem van d'een den anderen niet en mogt komen te verveelen: uytgaende / sullen die wederom heus en vriendelijk uytgeley doen die haer besogt heeft. Januarii. 1664. Haer zedigheyt en manierlikheyt.

De Mooren malkander groetende / 't welke sy salamma noemen / raken met de hand / terwijl met het hooft wat voorwaerts buygen / aen 't voorste van haren Tullebant / seggende salamma: welk woord sy des morgens / 's middaegs / des avonts / en by alle gelegentheyt gebruyken. Haer groetingen.

De Rijken hare Banketten en Maeltijden zijn pragtig en groot / verquistende 's jaerlijks groote sommen in overdaed / Kleederen / Danserijen en vuyle ontugtigheden: den Heer en Gasten sitten ter aerden op fraeije Tapijten neder; den Schafmeester stelt een yder sijn portie voor / die in goede wel-toebereyde Spijs / Confituren en Fruyten bestaet: want sy houden het na den aerd der Nederlanders met een goede Keuken; in plaetse van Brood gebruyken sy Rijs in water gesooden / gelijk die door gantsch Indien in soo veel Landen en Koninkrijken word gebruykt; schoone Tarw groeyt in Bengalen, dan 't Broot word evenwel minst gesogt / als dat de Mooren wel by gelegentheyt seer fijne witte Bisschuyt gebruyken; de Hoenders en veel soorten van kleyn gebeent worden by haer op verscheyde manieren tot delikaet voedsel bereyd en opgedischt; sy eten voor al geen Spek / als 't selve onreyn agtende / volgens Mahomeds gebod; weten van Tafellakens noch Servetten, tasten geen Spijs met duym en vingeren aen / agten het schandelijk en bespottens waerdig dat iemant de vingers aflikt; de Vrouwen houden haer Gastmael in een ander Vertrek bysonder / hebbende geen gemeenschap aen de vreugt der Mannen / veel minder toegang tot de Banquetsael om in die Collegie te verschijnen; veel ongebondentheden geschieden in dese Gasterijen; wanneer het den Mooren behaegt dat Speelders en Danshoeren op 't Vreugdenmael verschijnen / die men vrijelijk sonder schanden aldaer ontbieden mag: want tot voorkominge van Overspel / worden in Bengalen, als ook in meer andere Landen van Indien, openbare Hoeren en hare vrije Wooningen in afgedeelde Straten en Wijken volkomentlijk toegestaen; dese worden vrijelijk ontboden by Mooren, Benjanen, en andere Natien / wie / en waer het selve soude mogen zijn / om drinkgelt te verdienen / en de Begeerige voort te helpen / en worden ook van een iegelijk dien het lust onbeschroomdelijk in hare Wooningen besogt. Dese Bengaelse Hoeren dragen meest altemael kleyne goude Ringen door de neus en ooren / ook om de vingers en onderarmen; zijn het meerendeel jong / en niet leelijk op haer manier / en konnen lustig danssen: daerom ook de Mooren en Benjanen in haer Banquetten en Gasterijen niet vrolijk meenen geweest te zijn / Moorsche Gastmalen en Banketten. Haer tafel ordere, Spijs, en maniere van eten. Affondering van de Vrouwen. De Speelders en Danshoeren komen ter baen. Privilegien, vryheyt en grootagtinge der Bengaelse Hoeren en Danserinnen.

Januarii, 1664. zijn / wanneer geen Hoeren om singen en danssen op hare Maeltijden hebben gedomineert. Dese Hoeren zijn in veel plaetsen / doch voornamentlijk op Pipely, in een groot estime / hebbende aldaer een quartier daer sy bysonder woonen / daer de Huysen langs enge straetjens (tot haer vuyle neeringe dienstig en bequaem) in verscheydene Kamertjens afgedeelt zijn; weekelijks zijn de Hoeren verpligt haer contributie-gelden aen den Schout / die Coutewal word genaemt / op te brengen; doch daer voor die Privilegie bekomen / dat niemant in dit heerelijk gild en mag / of moeten eerst daer toe gequalificeert en begunstigt zijn: invoegen dat wie beunhaest / wel expressselijk / soo wanneer sulks uytlekt / met een geldboete / of andersins word gestraft. De kinderen dus in Hoerdom geteelt / groot geworden zijnde / worden in de selfde neering onderwesen en opgequeekt; de knegtjens leeren koddige actien / singen en springen / en worden Hoerewaerden: de Meysjens alderhande vermaekelijkheyt / quinkeleeren en danssen / en moeten haer voorts met Hoerdom komen te geneeren.

Dese vrolijke Basen en konstige Danserinnen / daer onder de geestigste en bevalligste wel de meeste neering hebben / op 't Gastmael komende / speelen en Danssen louter in 't rond / en springen (mijns oordeels) hoewel ik geen Dansser en ben / seer plompe kabriolen; die in de vreugt een van dese Danshoeren behaegt / staet wel eens van de Maeltijd op en treed met haer in een ander Vertrek: naderhand set de Vriend sig wederom aen / en de Dansserin danst als vooren sonder schaemte: want alles past hier / na de meening der Mooren, een eerelijk Man. Terwijl de Hoeren danssen / bonsen vrolijke Basen / of konstige Tijdverdrijvers op koopere Bekkens / en maken een wonderlijk accoort.

Verfoeijelijkheden onder de Mooren op hunne Gastmalen.

De rijke Mooren voeren een groote Staet van Oppassers / Lakeijen / Lijfknegten en Slaven / Capades, etc. laten haer wonder wel dienen / niet alleen in / maer ook buytens Huys; want yder sijn Staet heel breet soekt uyt te meeten: een iegelijk deser Dienaers weet sijn werk en pligt: De Besnedene passen op de Vrouwen die wonder kort gehouden worden / en byna geen Mans-persoon te spraeke durven staen / gelijk als ik selfs tot verscheydemael heb bevonden / als wy in hare Wooningen zijnde gekomen / na de Man / of hy niet t'huys was / vroegen / dewijl hem te spreken hadden / vliegende dese Moorinnen, sonder ons iets te antwoorden / na hare Binnenkameren / latende ons dus sonder eenig bescheyt in 't Voorhuys wagten / of weder heenen gaen. Ook houden / of huuren sy Loopers: desen hebben de sommige op de Borst 2 Bellen hangen / op welkers wonderlijk gerammel sy weten te loopen en reysen; die wat geswind zijn / wel 14 a 15 mijl weegs in het etmael voort. Ook hebben de Mooren van aensien / Houtkappers / Waterhaelders / Palinkijn-dragers / en veel andere tot hare dienst; de Magtigste houden ook Indiaense Karossen / en worden van Ossen voortgetrokken / dan veel gemeensamer worden de Paerden en Palinkijns gebruykt: dese Draeg-Zetels / die seer gemakkelijk zijn / zijn 't meerendeel soo gemaekt / dat daer in een kleyne Bedding met sijn toebehooren kan worden geplaetst / overdekt / en boven met een behangsel / dat opgebonden / of nedergelaten kan worden / alsoo het den Heer gelieft: een groote lange Bamboes, of sterke Rietstok / noch vochtig zijnde / na

De rijke Mooren houden een groote staet.

Haer vermakelijk reysen in Palinkijns.

na de gelvoegelijkheyt des Palinkijns geboogen / ftrekt 'fig in lengte over de Draeg-Stoel uyt / affakkende agter en voor / dervoegen dat dit kleyne gebouw fonder ftooten / of horten kan werden getorft. In de Palinkijn kan de Moor fitten en leggen / eten en drinken / flapen en waken / al na het hem op de Reyfe geluft; met hem Reyfen ook wel veel andere van fijn Compagions / ook wel fijn Vrouwe / hoeren / of dien hy liefft heeft; doch worden de Vrouwen / dervoegen beforgt / dat die van andere weynig konnen werden gefien; 6 a 8 Palinkijn-dragers / meer of minder / na dat de Reyfe veer leyd / of 't Heerfchap mild is / verbangen malkander / en weten met hare naekte voeten op harde kleywegen / of die by regentijden heel glad en glibberig zijn / ook door ftruyken en doornen / bofch en wildernis / koers te vorderen / en de Palinkijns op haer fchouderen voort te torffen; dragende agter en voor twee Perfoonen / die agter malkanderen gaen / rontom heen loopen Speelders / Lijffchutten / Koks / Dienaers en Slaven / met Trommels en Fluyten / Wapens en Vanen / Spijs en Voorraed / Tenten / en wat op de Reijs kan dienen: en reyfen aldus de Mooren, daer het haer luft / gemakkelijk / en met een groot vermaek.

Defe Palinkijn-dragers zijn voor een kleyne prijs te bekomen / want haer dagloon / gelijk als ook dat van de Dwerris, Arbeyders / en Ambagtslieden weynig bedraegt: die 4 a 5 ftuyvers daegs wind moet al een overvlieger zijn; veel zijnder die op de winft van twee ftuyvers daegs haer dienen te geneeren: doch kan hier geen vette Keuken op ftaen. De gemeene Man voed fig met Kitfery, Catian, en Rijs in water gefooden; fy kooken en fmooken niet binnens Huys / maer op de Erven / die fy ter zijden / of agter aen hare Woningen hebben. De Ambagtslieden / als Snijders / Schoenmakers / Wevers / en meeft alle andere / zijn feer weynig geagt / en van flegte konditie / worden heel felden tot een hooger beroep gebenificeert; de Kinderen leeren gemeenelijk 't felfde Handwerk van haer Ouders / die haer doorgaens feer buygfaem en gedwee tot anders dienft aenftellen.

De Mooren zijn 't meerendeel kloek en hoog opgefchooten van ftatuer / fommige corpulent en lijvig / heel weynig die wanfchapen / kreupel / of bultig worden bevonden / zijnde meeft altemael fwart van huyt en weefen: haar Hoofthayr ook fwart en niet krullende / word die wat puntig zijn / om de 14 dagen altemael afgefchrapt / foo dat alhier kael gefchoorene Koppen / en grootte Baerden en Knevels de Luyden van aenfien paffen.

De Mifdadige worden gemeenlijk door de Gouverneurs gedoemt / en voeren de Coutewals, of Schouten de executie uyt / door wien ook doorgaens / alle kleyne civile faken worden afgedaen. Die van vermogen zijn worden meeft in de beurs / maer felden aen 't lijf geftraft; de arme kleyne Dieven worden met een Siambok, of fweep de vliegen van rug en fchouders geweert; Huysbraek / fwaerder Dieffstael / Roovers / Affetters en diergelijke / worden (foo wanneer gelt manqueert) met fwaerder ftraffen / als met afkapping van handen en voeten / onthoofden / nederfabeling / en foo voort geftraft.

Bengalen had in onfe tijd weynig / of geen Vyanden / als die van het Konink-

Januarii, 1664.

Het fober leven der gemeene Luyden.

Statuur der Mooren.

Juftitie in Bengalen.

Januarii, 1664.

Wederspannige Radias in het Gebergte, maken de wege onveylig.

Koninkrijk Arakan, en Landewarts in de bovengemelde wederspannige Radias, die in 't Gebergte woonende / stoute Soldaten en Roovers zijn / die / schoon sy worden verdreven / in het Gebergt en digte Wildernis van de eene plaetse tot de andere weten te retireeren; op d'afgelegene wegen worden ook altemet wel Stroopers / Dieven en Affetters gevonden / die haer in kleyne Benden t'saemenrotten / en moeyelijk voor de Reysigers zijn.

Wapanen der Bengaelse Mooren.

De Wapenen der Bengaelse Mooren zijn meest Pijlen en Boogen / Lontroers / etc. de Ruyters zijn met een Boog en Pijlkooker met Pijlen / een Schilt om den hals / en kleyn Piekje gewapent / weten redelijk wel daer mede om te gaen: op de zijde hangt een loutere Sabel of Pook; de sommige pronken ook wel met een Malie-Rok om 't lijf.

Haer Krijgs-ordere.

De Voet-Soldaten zijn met Boog / Pijlen / en lange spietsen gewapent: sy weten van geen Batalie / voor-noch agtertogt; den Vyand genakende / vallen / sonder in afgedeelde geleederen te blijven / heel onordentelijk toe / waer door somwijls groote wanschikkelijkheyt ontstaet;

Elefanten, hoe tegens den Vyand worden gebruykt.

somtijds worden ook Elefanten ten Strijde gevoert / hebbende kleyne vierkante Kasteeltjens / of Huysjens op den rug gebonden / daer in 3 a 4 gewapende Mannen met Pijlen en Spietsen / ook wel met kleyne Kamersstukjens den Vyant poogen te keer te gaen; dese Beesten worden voor het Leger heenen geschikt als tot een Borstweer / en om wanordere in des Vyands Heyr te brengen; doch de Elefanten zijn door Vuurwerken / die de Mooren en Heydenen van India seer wel weten toe te stellen / ligtelijk te verschrikken / waer door het meermaels komt te gebeuren / dat dese groote Wanschepsels sig schielijk omkeerende sonder datse konnen werden gestilt / aen 't hollen en woeden geraken / en al vliegende / bonsende / en barende onder hun eygen Volk / geen kleyne schade / ja groote nederlagen komen toe te brengen waer door deselve soo niet meer als wel in voorige tijden wierden gebruykt; dienstiger zijn sy om het Geschut te trekken / het welk de Mooren ook / doch soo wel niet als de onse weten te gebruyken Sy maken ook Boskruyt / doch soo goet niet als dat van ons Vaderland; voeren Trompetten / Schalmayen en kooperen Trommels ten Strijd.

De Legers der Mooren, hoedanig.

Den grooten Nabab, of opperste Veldheer beslaet met het Leger / in optogt zijnde / gemeenlijk een seer groot stuk Lands; de Quartieren zijn met opgeregte Tenten / gelijk als in straaten en wijken redelijk wel in ordere afgedeelt / daer in alderhande Bengaelse Mondkosten te koop geveylt worden. De Konink / of Veltheers Tent vertoont sig aensienlijk midden in 't Leger / op een groot pleyn van de andere afgesondert; heel selden valt 'er een generael treffen voor / dies weynig Veltslagen / maer wel afloopinge en vernielinge van elkanders Landen / Steden en Dorpen komen te geschien.

Doodsbeweening.

Sterft iemant onder de Mooren, soo hoort men aenstonts by de Vrouwen / Naburen / Magen en Kinderen groot gehuyl / 't welk tot op den derden dag kontinueerende / houd men een Maeltijd ter gedagtenis van den Overledenen;

Uytvaert.

de voordere Vrienden en goede Bekenden verschijnen ter Uytvaert; het Lijk word gewasschen / en in een wit Kleed genaept / met welruykende Kruyden en Speceryen bestroeyt / ten Huys uyt gebragt / en op een doodbaer / die seer na een Kadel lijkt / geleyd.

Onder-

Onderwijl hoort men onder de Vrouws-persoonen / die in 't Sterfhuys by malkanderen zijn vergadert / een jammerlijk gehuyl; doch vangt men nu de Lijkstatie aen: 2 a 3 Priesters die gedurig binnes-monds prevelen en bidden / gaen rondtom het Lijk: 8 of 10 Mooren, geheel in het wit / dragen het Lijk op de Doodbaer / daer het benaeyde Lighaem dus bloot op leyt / heel statig en stemmig na de Begravenis-plaets: de naeste Vrienden en goede Bekenden komen ook alle met witte Kleederen aen / en by paren agter het Lijk gevolgt; de Lijkstatie gaet ordentlijk / stil en zediglijk voort; doch al singende (soo de sommige schrijven) en heb ik nooyt gesien; den Dooden word in een kleyn bemetselt Graf / op de regter zijde / met de voeten na 't Zuyden / 't aengesigt na het Westen gevoegt / en met planken en aerde gedekt; straks wascht de Vergadering in een Waschplaets / daer tot dien eynde geschikt / de handen / en doen de Priesters met de geheele menigte / die in 't ronde staen / met bedekte hoofden / t'saemgevouwene handen / en de aengesigten na den Hemel / een kort gebedt voor de ziele van de Overledene; dat gedaen zijnde / schikt yder hem weder daer het behoort / en convoijeeren der Overledene Vrienden ordentelijk wederom t'huys / gelijk wy selfs naukeuriglijk hebben gesien / daer op yder hem / sonder Bacchus te dienen / gelijk de Christenen soo verfoeijelijk doen / weer na sijn Wooninge begeeft.

Januarii, 1664.

en Begravenis by de Mooren.

Tiende Hooftstuk.

Konditie der *Benjaense* Heydenen; Haer opvoeding, Kleeding en Dragt, vroeg Uytbesteding der Kinderen, Houwelijks-Ceremonien en maniere van leven. Aert en konditie der *Jentijven*; Kloekheyt der Vrouwen en luyheyt der Mannen. *Jentijsse* Wooningen, en hoe die door hun geheyligt worden. *Bramines* hun grootagtinge by 't Volk. Haer Dragt, en Kleeding der Vrouwen. Veelheyt der Sectens onder de Indische Heydenen. Beschrijvinge van haer vier Hooft-Secten: *Cenrawach*, *Bisnou*, *Zamaraeth* en *Goegi*. *Pithagoras* en *Pithagoristen* dooden, noch eten niets dat leven ontfangen heeft. *Bragmannen*. Vrouwen verbranden haer lenvendig by hun dooden Man. *Goegis* en *Assepuysters* hare gewaende heyligheyt, afschuwelijkheyt, streng leven, ramsalige stant, enz.

De konditie van de Mooren is vreemt; doch die van de Benjaense en Jentijfse Heydenen sal niet min verwonderens-waerdig zijn. Wy sullen van haer dewijl sy niet alleen 't Rijk Bengalen, maer ook veel andere Landen van India bewoonen / soo kort als ons doenlijk wesen sal / in dit Hooftstuk spreken.

Onder haer zijn de Benjanen wel de geleertste / die in geschiktheyt / schranderheyd / ommegang / kleeding / etc. verre (mijns oordeels) de andere Heydenen overtreffen / alhoewel dat / wijs willende zijn / te minder exkuys

Conditie des Benjaense Heydenen in Bengalen.

exituys in hare verbloekte Godtsdienst en Afgoderije komen te verdienen. Niemant onder de Heydenen komen met de geschikte konditie van de Mooren nader dan de Benjanen over een: sy zijn het meerendeel seer devotig/ eerbaer/ zedig/ manierlijk/ vroom/ goethertig en beleeft/ vriendelijk en sagtmoedig omtrent de Vreemdelingen. Onder haer worden schrandere Makelaers/ Wisselaers/ Juweliers/ Schrijvers en Arithmetikein gevonden; als ook veel groote Kooplieden in Granen/ kotoene Lijwaten/ Zijde/ en alderhande Bengaelse Stoffen/ Uyt en Inlandsche Waren/ en Koopmanschappen: sommig hebben heerlijke Winkels van schoone Stoffen/ fijne Lijwaten/ Gommen/ Eetwaren en Medicijnen; doch niet van iets dat leven ontfangen heeft: Als daer is vleesch of visch. Sy gaen in de Reekenkonst Kristenen/ Mooren, en Heydenen te boven; sommige drijven ook sterken Handel op Zee; men vind 'er die ongemeen rijk en magtig zijn; dese staen ook als de Mooren uytnemende op haer respeet; voerende somwijl ook wel een groote Staet van Paerden/ Palinkijns Knechten en Dienstmaegden/ waer van haer wonder wel komen laten dienen/ insonderheyt als in Bengalen van de eene plaetse na de andere reysen: evenwel moeten sy de Mooren, alleenlijk hare Godsdienst uytgesondert/ in alles onderdanig zijn/ dien sy rijkelijk eere/ tol/ en schattingen komen toe te brengen/ op dat niet door de wrekheyt der Moorse Gouverneurs/ door valsche beschuldigingen/ of opgepronkt pretexten een goet gedeelte van hare goederen in der selver klauwen komen te vervallen.

Hun opvoeding der Kinderen. De Kinderen der Benjanen worden van jongs op in de Reeken en Schrijftkonst onderwesen/ en in de Negotie voorgeset: want weynig Ambagtslieden worden onder hun Lieden gevonden. Niemant verandert ligtelijk sijn beroep of neeringe; sy leven het meerendeel stil en zedig/ eenvoudig en slegt/ sig weynig met de wereltse pragt/ eer-ampten/ en grootsheyts des levens bekommerende. De rijke Benjanen gaen in Bengalen schier even gelijk als de Mooren gekleed; doch meest van 't hooft tot de voeten in 't wit/ met Cabayen van fijne katoene Lijwaten; om het hooft ook een Doek/ Tulbants gewijs: doch wat kleynder als die van de Mooren; de Broekken wat kort 'er/ en ook de Schoenen de Hielen neer getreden. De Vrouwen en Dogters der aensienlijkste Benjanen, dragen enkelde Lijfkens van dun doorschijnent katoene Lijwaet/ heel aengenaem/ los/ en lugtig over de naakte Boesem en Opper armen; sommige van haer zijn/ vry schoon/ bevallig/ en wel besneeden van aengesigt/ fray van leden/ en treden gestwint langs straet: en alhoewel dat wat swart zijn/ en schijnt haer sulks niet te misstaen. Dit Lijfken de Boesem maer los bedekkende/ gaense voorts tot op de Navel t'eenmael bloot en moedernaekt/ en winden een fijne katoene Doek van wit Lijwaet om 't onderlijf/ die soo breet is/ datse tot op de enkelen hangt; ook gaen de Vrouwen en Dogters vrijelijk met hare aengesigt ongedekt langs straet; d'Aensienelijkste worden ook wel in Palinkijns gedragen; haer lang en glimmend swart hayr hangt met een slinger of twee in de nek in een gestrikt; die het vermogen hebben/ dragen ook goude Ringen door neus en ooren/ als ook om de vingeren/ armen/ beenen/ teenen/ etc. van gout/ silver/ lak/ yvoor/glas/ tin/ of andere stoffen/ alles na datse weelderig en van

Kleeding der Benjanen,

en die van hare Vrouwen en Dogters.

Sy gaen vrijelijck uyt, en met het aengesigt bloot langs straet.

Haer vercierzelen.

van vermogen zijn. Sommige hebben deftige Huysen en groote Woonin- Januarii, 1664.
gen / ook Lusthoven / en cierlijke Waschplaetsen / ofte Water-tanken.
Haer Kinderen worden heel vroeg en al van de vier / vijf / ses / seven / of
als 't op hoogst loopt / met haer agt / negen / of tien jaer ten Houwelijk
uytbesteed / ten minsten verlooft / en komen eerlang by malkander te
kruypen / selfs eer dat 'er bequaemheyt tot het werk des Houwelijks is.
Dus worden hier veele getrouwde Vrouwen van tien of twaelf jaren ge-
sien; die met dien ouderdom noch onbesteed zijn / verkrijgen wel ligte-
lijk een quade naem omtrent haer maegdom en eer; ook datse uyt geen
eerlijk Huys afkomstig mogten wesen. De Houwelijks Ceremonien
worden na de verscheydentheyt der Landen en Steeden onder de Benjanen
verscheydentlijk voltrokken; de Dogter word op eenige plaetsen voor
een som gelts / of wat anders na de gelegentheyt voorvalt / den Jongman
toegeseyt; den Trouwtijd komende / doet men ook eenige dagen alvoo-
rens met diversche vreugde teekenen van gesang / gespeel / en koddige
dansseryen met Vrinden en Magen / een ommegang door de voornaemste
straten en wijken van de Stadt. Op den Trouwdag komen wederzijds
Vrienden / en setten haer rondom een lustig vuer ter aerden op Matten
of Tapijten neder. Men leyt den Bruydegom en de Bruyt tot driemael om
't voorgemelde vuur / onder het prevelen sommiger woorden: welk van
de Bramine, of den Priester tot een verbond des Houwelijks worden uyt-
geboesemt. Op sommige plaetsen verwisselen Bruyt en Bruydegom twee
Kookos-Nooten tegens elkander / terwijl den Priester den Trouw voor-
leest; de Bruyloften worden eenige dagen mildelijk / en ook wel spaer-
saem / alles na dat de Ouders der Nieuw-Getrouden van vermogen zijn /
by de Benjanen gehouden.

De Kinderen der Benjanen worden seer vroeg ten Houwelijk uytbesteed.

Houwelyks-Ceremonien

Bruyloften.

De Bruyt / schoon datse rijk is brengt weynig anders / als hare
Juweelen / neus oor en arm vercierselen / kleeding / Cadel, bedding /
potten en pannen ten Houwelijk mee / krijgt den Benjanen by de eerste
Vrouw geen Kinderen / soo vermag hy een tweede / ja somwijl ook noch
wel een derde daer by trouwen; doch d'eerste behouwt de ouste brie-
ven en 't hoogste voorregt; ook is den Man al wat opspraek onderhe-
vig als dit geschied. In haer Huyshoudinge zijn sy de sindelijkste en
geschiktsten onder alle de Heydensche Natien van Indien; sy hebben geen
Stoelen / Banken / noch Tafels: maer Matten / heel geestig gemaekt /
die op de aerde nedergespreyt / haer dienen tot veelderhande waerneminge;
sitten gelijk de Mooren op de aerde neder / en met de beenen kruysseling
onder het lijf; haer Spijse bestaet in Rijs / Boter / Melk / en alderhande
Moeskruyden en vrugten: want de Benjanen dooden / noch eten niets
dat leven ontfangen heeft / sullende selfs geen Luysen / Spinnen / Mieren /
Muggen / noch ander Ongediert dooden; sy laten haer daerom ook in den
Oorlog niet gebruyken. De Rijken hebben haer Kamers en Vertrek-
ken met fraije Tapijten of Matten behangen: sy laten de Schoenen (ge-
lijk de Mooren) ook aen den Ingang staen / en treden blootsvoets ten
Huysen / of Kamer in. De Kinderen worden tot behoudinge van de gesont-
heyt met Sandel, Saffraen / Borborry, en andere dingen / met Oly ge-
mengt / bestreken / en somwijl van 't hooft tot de voeten niet weynig al-

Bruyt vercierselen, Schatten, en Huysraet.

Trouw-schending der Benjanen.

Hare gewoonelijke spyse.

Dooden noch eten niets dat eenig leven ontfangen hoeft.

Januarii, 1664. dus besmeert. De Soons zijn de Erfgenamen / als de Vader sterft / van alle desselfs nagelatene Goederen; dog onderhouden de Moeder tot dat die sterft / en de Susters / tot dat aen de Man geraeckt zijn.

Maniere van Erfenisse onder de Benjanen.

Jentyven hare conditie.

De Jentyven, die niet alleen het Koninkrijk Golconda, daer uyt sy oorspronkelijk schijnen te zijn / bewoonen; maer ook ontelbaer tot in Bengalen, Suratten; Groot Indien, Choromandel, en andere Landen uytgebreyd / zijn van een geringer conditie dan de Benjanen, en door 't meerendeel een slaefagtig en dienstbaer Volk / slegt en eenvoudig / soo wel in de Grondstukken hares Geloofs / als wereltlijke Bedieningen. Dit zy geseyt van die / die by duysende Bengalen, Groot Indien, Guseratte, en veel andere Orientaelsche Landen / Steden en Vlekken bewoonen; en niet van de geene die in Oppermagt de Choromandelse Rijken na 't Zuyden komen te besitten; dog laten / haer soo wel d'een als d'andere door hun Bramines jammerlijk verleyden / aen wiens beschheydentheyt zy / gelijk als ook de Benjanen, de sorge voor de saligheyt harer Zielen absoluyt toevertrouwen; de voornaemste redenen van haer rampsalige Godsdienst gevende / dat die ook dus van hare Voorouders is afgedaelt / gelijk wy in het verbolg wat breeder daer van spreken sullen.

Onder hen worden de meeste Ambagtslieden Landbouwers, &c. gevonden.

De Jentyven komen haer in Bengalen meest met den Landbouw / Weveryen / en andere werken te geneeren; de Voortreffelijkste leven van den arbeyt haerder handen: doen ook wel Koopmanschap; groot getal konstige Wevers en Weveringen worden onder hun gevonden / die aen verscheyden Oorden geheele Stedekens / en veel Dorpen komen te bewoonen. De heerlijkste en fijnste katoene Lijwaten / Zijde en andere Stoffen / Deckens / Behangsels / Spreyen / etc. die uyt Indien komen / worden alhier gemaakt. Vermakelijk is 't de Jentijsse Vrouwen en Dogters / die door het steeken der Son / vry swart / en meest naekt zijn / met dese Weveryen dus besig te sien: insonderheyt als in het bleekken met het sneeu-wit Lijwaet / of diergelijke beroepingen onder een vrolijk gesang / de handen en voeten reppen; dikmaels gingen wy haren yver en besigheyt aenschouwen / en scheen onse komst / als onse nieuwsgierigheyt bespeurden / haer aengenaem te zijn. Veele van hare Mannen scheenen my vadsig / luy en traeg te zijn / want dese mosten haer Vrouwen al meermaels aen 't swaerste werk / selfs omtrent den Landbouw / insameling van den Oegst / Weven / Opmaken van Stoffen / Lijwaten / etc. 't welke veele van haer met en groote naerstigheyt quamen uyt te voeren; versorgende dus niet alleen 't geen de Mannen dienden: maer namen ook de Huyshouding en Kinderen waer / daer onderwijl de vadsige Jentyven in ledigheyt leefden. Meermals heb ik / niet alleen in Bengalen, maer ook op de Kust Choromandel, de Jentijsse Vrouwen / met haer onnoosele Suygelingen om den hals en aen de borst dus met den Land en Akkerbouw besig gesien; de sommige wisten het overbloedige water uyt al te vogtige Landeryen / door kuylen en groeven / en instrumenten van hout / tot dien eynde gemaekt / en dat sy met de voeten beweegden / na de laegten af te tappen. Andere houden haer dagelijks besig met de Rijs van sijn doppen te suyveren / dat na de verscheydentheyt der Landen / ook op verscheydene wijse geschiet; meest word deselve over het vuur / of in de Sonne gedroogt /

Yver en besigheyt der Jentijsse Vrouwen en Dogters.

Luyheyt en vadsigheyt der Mannen.

De vrouwen nemen den Akker- en Landbouw waer.

Januarii, 1664.

droogt / en dan met een louteren arbeyt in een groote Mortier van hout of van steen gestampt / en soo voorts gesuyvert / dat / als geseyt is / meest een werkje voor de Vrouwen is. Ook worden veel andere soorten van Ambagten / Hantwerken en Beroepingen / als ook Palinkijn-dragers / Loopers / Houtkappers / Waterhaelders / etc. onder de Jentijven gevonden / evenwel zijn sy voor 't grootste gedeelte gantsch arm en seer beroopt: dewijl sy door de geldgierige en inschrapende Moorse Gouverneurs uytgeput worden / die sy voor 't meerendeel haer slaefagtige Onderwerpelingen en Dienaers zijn / dewijl hun beswreet gewin soo wel ten voordeel der Moorse Regenten / als voor sig selfs komt te gedijen.

Wrekheyt der Moorse Gouverneurs.

Haer Huysen en Wooningen zijn doorgaens op een slegte wijse gebouwt: de Muuren / Wanden en Gevels uyt Leem / zijn plomp en eenvoudig; de Deuren en Vensters hebben slooten nog grendels: het Dak is met wilde Palmbladeren toegedekt; de Vloeren zijn 3 a 4 voet hoog boven de aerde verheven / en pronken / als ook de Muuren en Wanden van kamers en Vertrekken / niet weynig van d'edele Koeijedrek / daer alles op 't heerlijkst mede bestreeken is / 't welk hun Wooningen (soo sy geloven) uytermaten heylig maekt. Sy hebben tot Huysraed alleenlijk maer het gene tot slapen / kooken / en eeten nootsakelijk dient; sy leven heel sober / en eten ook op de aerde neder; tot voedsel Rijs / Vrugten en Fruyten gebruykende; haer drank is Water / of ook wel Melk / Arak, etc. Tot Tafellakens en Servetten gebruykense Indiaense Vijgebladeren; sy sullen niet drinken uyt iets daer aen wy de monden hebben geset: want agten ons onreyn / breekende liever het vat / al was het Chinees Porcelyn, op dat hem tog niemand daer aen mogte komen te verontreynigen. Dit Volk is van een wonderlijken aert; dog en zijn sy alle niet eens gesint / gelijk in 't vervolg breeder getoont sal worden; wy sullen om kort te gaen van de Benjaense en Jentijsse Godsdienst / dewijl die als aen malkanderen hangt / dit volgende vertoonen.

Huysen en Wooningen der Jentyven.

Koeijedrek hoog en seer heylig byde Jentyven geagt.

Haer gewaende heyligheyt.

Godtsdienst der Benjanen en Jentyven

En alhier dienen wy van de Bramines, 't welk de Geestelijke Bedienaers van haer Leer / Afgoden en Tempels zijn / te beginnen: Dese Mannen zijn in een wonderlijk aensien by het Volk; de deftigste onder de Heydenen; hare woorden en raedgevingen worden van hun Geloofsgenooten met yver gesogt / met open ooren en monden ontfangen / en dankelijk aengenoomen. De Bramines der Benjanen zijn de geschikste / en ook wel in haer grove dwalingen voor de verstandigste geagt; sy dragen 3 a 4 koordekens over de schouder op 't naekte lijf / doen die nooyt af hoe dat het ook met haer mogte gaen: want dese koordekens hare Priesterlijke waerdigheyt komen te vertoonen; meest gaen sy met het bovenlijf naekt / en een doek om het onderlijf gewonden die haer de schamelheyd dekt. Dog in Bengalen dragen ook dese Heydense Priesters doorgaens in 't uytgaen een enkelde Rok / of Cabay, van katoene Lijwaet gemaekt / hangende slegt en eenvoudig over het lijf / een doek met 4 a 5 slingers rondom gewonden / verciert het hooft / en bedekt het hayr / dat lang / afsienelijk / en ongeschooren met een tuyt op 't agterhooft / als by ons de Vrouwen / te saemgevlogten en opgewonden is. Haer lange nederwaerts-hangende Oorlellen pronken met goude / of andere Ringen; haer Vrouwen

Bramines hare conditie, en grootagtinge by het Volk.

Haer dragt.

Kleedinge van haer Vrouwen.

Januarii, 1664.

wen zijn veeltijds dertel en ſeer hovaerdig / beſtrijkende ſig niet wit Sandelhout / Rijs / en geurige Speceryen / pronken ook wel met goude Ringen door neus en ooren / met Halsbanden en Hoepjens om armen en beenen ; gaende voorts met een lugtig Lijwaet / als andere Orientaelſe Vrouwen gekleet. Deſe Bramines zijn ſeer ſchrander in 't leeſen en ſchrijven / geſwint in 't Reekenen ; en bequamen de Gemeente veel grillen van hare verfoeijelijke Godsdienſt wijs te maken / ſy zijn d' Oppeſienders en Beſorgers van haer Duyvelſe Tempelen en Afgoden ; by de Heydenſche Koningen zijnſe wonderlijk hoog in aenſien / die byna niets / dan op de goetvindinge deſer Bramines komen aen te vangen / dewijl men hun in de geleertheyt / zeden / oeffening / en den Tempeldienſt boven andere eſtimeert.

Oeffeningen der Bramines.

83 Sectens werden onder hen lieden opgetelt Dog in vier Hooft-secten verdeelt.

De ſommige hebben omtrent de Geloofs-verſchillen van de Indiſche Heydenen drie en-tagentig Secten opgetelt ; dog dewijl die voornamentlijk maer in deſe vier Hooft-Secten beſtaen / ſoo ſullen wy deſelve kortelijk hier benevens voegen.

De Secte Cenrawag, hare ver-verloeckte Religie.

De eerſte Secte word Cenrawag genoemt : deſe glooven niet dat 'er een Godt / nog Hemel / of Hel is ; maer dat alles uyt ſig ſelfs beſtaet ; dat de Lugt als een behangſel het Aerdrijk dekt / dewijl ſy loochenen dat de Werelt rond is. Haer Bramines leeren dat de Weldoenders door een goede Fortuyn beloont / en de quade door een heylloose vergelding ſullen t'huys beſogt worden ; dat de Ziel na de dood van het eene Lighaem / 't zy Menſch / of Beeſt / in het andere vaert / alles na dat ſy het in haer leven hebben gemaekt ; ſommige bidden (gelijk my berigt is) des daegs aen / wat haer des morgens eerſt ontmoet ; haer Bramines loopen bloots hoofts / en bloots voets / met een wit of ſwart ſtoktjen / daer aen ſy wel te kennen zijn / in de hand ; gebruyken Beſempjens / daer ſy de plaets die ſy betreden ſullen / eerſt mede vegen / op datſe niet onverſiens iets levendigs mogten komen te verpletteren : want ſy dooden / nog eten niets dat eenig leven ontfangen heeft ; dragen haer ſeer voorſigtig in eten en drinken / uyt vreeſe dat wormjens / vliegen / mieren / etc. mogte komen in te ſwelgen / en alſoo te dooden. Sommige ſullen ook daerom geen kout water drinken / nog in het donker hun avontmael houden / maer alles by daeg / en met groote omſigtigheyd doen ; ſy hebben ook Beelden in haer Pagoden / die ſy ter eeren van heylige Mannen / die wel eer onder haer leefden / opgeregt hebben : zijnde van hout / van kley / van ſteen / of ligter matrialen toegeſtelt ; branden des nagts ook Lampen in hare Pagoden / ter eeren van deſe heylige Beelden ; vaſten in / of omtrent de maent Auguſtus ; yder word tot het Prieſters-ampt toegelaten / en ſelfs de Vrouws-perſoonen daer toe geadmitteert.

De andere Heydenen houden deſe Secten vuyl en ſchandelijk / ja verdoemen deſelve / vermanende yder voor ſulks hem wel te wagten / ook in diens Wooningen niet te vernagten / nog met haer te eten / nog te drinken / dewijl ſy lxorette, dat is de Goddelijkheyd verloochenende / gantſch onreyn zijn.

De Secte Biſnou.

De tweede Secte Biſnou genoemt / onder dewelke haer de Benjanen meeſt laten vinden / glooven dat 'er een Opperſte Godtheyt is die alles geſchapen heeft / en regeert : deſe noemen ſy Brammá, Ram, of Ramo : ſommige

mige houden Wiſtnou voor den opperſten Godt / verſierende duyſenderhande verdwaelde beuſelingen van deſe Goden / dewijl ſy alleenlijk maer een ſchemerligt van de hoogſte Majeſteyt Godts genieten ; ſy plooven ook dat Godt tot ſijn behulp noch eenige van de heyligſte onder het Menſchdom tot hem genomen heeft. Deſen / als ook hun Oppergoden / bouwen ſy Tempels en Pagoden / en regten aldaer tot haerder eeren veel Duyvelſe Monſterkoppen op ; d'onſterflijkheyt der Zielen wordt by hun vaſt geſtelt ; doch dat die ſeekerlijk (volgens het gevoelen van Pithagoras) van het eene Schepſel in het andere komen te verhuyſen. January, 1664. Deſe zyn Navolgers van den verleyder Pithagora.

Wonderlijk is de Secte van deſen verleydende Philoſooph van Samos, door veel Landen en Koninkrijken des Werelts uytgebreyt ; ook ſchijnt het dat de Joodſche Phariſeen niet vreemt van dit gevoelen geweeſt zijn / als blijkt uyt Matth. 14. vers 2. Marc. 8. verſ. 27. 28. Plato en Pithagoras hebben dit ſeldſaem gevoelen / van de verhuyſing der Zielen den Egyptenaers ontleent / die het niet alleen onder de Grieken en Latijnen hebben voortgeſet / maer is ook deſe Leere over Duytſland en Vrankrijk verſpreyd geworden : dan nergens ſchootſe dieper wortelen als in Ooſt-Indien / daer ſy noch onder de Heydenen ſtant en woonplaets houdt / ja ſelfs ook by de Japanders, Chineeſen, Siammers, en andere Volken van de Ooſter-Deelen des Werelts : alhoewel dat men gelooft Pithagoras wel in Egypten / maer nooyt in Indiën is geweeſt. Deſe Pithagoriſten gelooven dan / dat de Zielen der Menſchen / en ook die van de Beeſten onſterfelijk zijn / en door de doodt in alderhande Lichamen en Schepſelen overgaen / ja ſelfs tot in de goede en quade Beeſten / alles na dat ſy het in hun leven hebben gemaekt ; dat ook de Zielen der booſe Menſchen in Duyvelen konnen verandert worden. De Heydenſche Bramines houden de Leere van Pithagoras in grooter waerden : te meer / dewijl die beveſtigde / dat hy al in verſcheyde lighamen der Menſchen in voorige tijden hadde gewoont / en eyndelijk nu Pithagoras was geworden. Oudtheyt en uytbreyding van het wonderlyk gevoelen van Pithagoras, weegens de verhuyſing der Zielen van het eene Lichaem in het andere.

Soo vaſt grijpt dit gevoelen in deſe Benjanen van Biſnous Secte / als ook in de andere Heydenen / ſtant : dat / ſoo wanneer ſy iemant ſien / die wat gelijkenis heeft met iemant die voormaels daer te Lande geweeſt / of geſtorven is / ſoo beelden ſy ſig vaſtelijk in / dat diens Ziel in dit Lighaem is overgegaen. Op de Kuſt van Malabar geloofde men dat den grooten Samoryn voormaels / doch in een ander Lighaem / een armen Waſſcher was geweeſt. Dit is ook de oorſaek dat den Vreemdeling by haer wel gehandelt wordt / als niet wetende of niet wel ligtelijk een Ziel van hare Voorvaderen in deſelve ſchuylen mogt. En aldus moeten de Zielen tot verſcheydenmael door de doodt van 't eene Schepſel in 't andere overgaen / tot datſe genoegſaem van hare ſondige werken zijnde geſuyvert / in den Hemel / of t'elkens uytgeſpat hebbende / in de plaetſe der Verdoemelingen ſullen belanden. Haren Afgod Wiſtnou ſeggen ſy dat wel tienmael is geboren diens Zielen in Elefanten / Kameelen / Buffels / Tijgers / Bokken / Eſels / Varkens / Kapmans / Slangen / Ravens / Kraijen / &c. overgaen / worden uytermaten rampſalig geagt ; doch die in eenige van de laetſte belanden / dugten ſy den ſtaet der Duyvelen en de Verdoemenis t'aldernaeſt te zijn. Die in de Koeijen overſchepen / worden de heyligſte Hoe vaſt dit gevoelen ook in de Bengaelſe Heydenen ſtant grypt.

January, 1664. en geluksaligste op der aerden geëstimeert / die eer lang na soo veel omswervens tot in de eeuwige rust geraeken sullen; want sy gelooven dat 'er een Paradijs in den Hemel is / daer die gene geraeken sullen / die in verscheyde Schepselen heyliglijk hebben geleeft.

Waerom sy niets dooden, noch eten dat leven ontfangen heeft. Dus dooden / noch eten ook die van Bisnous Secten niets dat leven ontfangen heeft / om de Zielen der Overledene / en misschien van haer Voorouderen niet te verstooren / noch te verjagen / dat by hun een grouwel is / agtende selfs het groote sonde / eenig Wanschepsel / of Ongedierte te dooden; want de Heydenen setten selfs de Luysen / daer de sommige vol van zijn / op een lapjen / en verplaetsen die daer 't hun belieft; het is haer een swaer kruys / dat de onse iets in haer tegenwoordigheyd dooden. De Nederlanders / om Vogels te schieten uytgaende / worden meermaels van haer gebeden / datse tog de Zielen der onnoosele Schepselen willen verschoonen / en geen onschuldig bloed vergieten. De Vrienden van die een goddeloos leven hebben geleyt / spijsigen ook wel enige dagen / na diens overlijden / met grooten yver de Bontekraeijen / die in dese Landen by duysenden zijn / op dat / soo wanneer de Ziel in sulk een verdoemelijk Schepsel mogte gevaren zijn / sig mede met dit Gevogelte mogt versadigen.

Verkeerde Godtsdienst der Heydenen, die van Bisnous Secte zyn. Die van dese Secte hebben ook hare gestelde tijden en Vasten-dagen; vereeren haren grootsten Afgodt en mindere Goden veeltijdts met bevselagtige Lofgesangen / en koddige Danssetijen; voor deselve worden op Trommels / Fluyten en koopere Bekkens gespeelt / dien vercierende met welruykende Kruyden en Bloemen; de zedigste en sindelijkste wasschen doorgaens haer van het hooft tot de voeten eerse gaen eten; sy branden niet gaerne hout / of soeken verseekert te wesen / dat niet levendigs daer in schuylt; meest word haer Spijse by de gedroogde en seer heylige Koemist gesooden / die alvoorens met de handen tot platte koeken herbormt / en in de Sonne gedroogt / de Deftigste beter als Haserssouwse Turf / ja tot een geheyligde brant verstrekt. Onder dese Secte worden selfs de schranderste Benjanen de rijkste Kooplyden / Makelaers / Wisselaers / en Factoors gevonden / die niet ligtelijk consenteeren / gelijk in de andere Secte geschiet / dat hare Vrouwen sig met den dooden Man souden laten verbranden; egter vermag de Vrouw na de Mans doodt / al was sy maer

Diens weduwen mogen nooyt weder hertrouwen. 12 jaren oudt / en nooyt beslapen / nooyt weder trouwen: maer moet Weduwlijk haeren tijdt verslijten. Onder hen worden ook de Brachmannen, die van den Benjaensen aenhang zijn / gevonden / die sig beroemen uyt

Brachmannen hare conditie. Koninklijk Bloedt afkomstig / en daerom de Edelste te zijn; der selver Priesters zijn schrander / geleert / van aensien / en seer geagt / voor 't meerendeel vlijtig om de Jeugt in de Benjaense Religie t'onderwijsen / en voort te setten; als ook in 't plegen der Godtsdienst; in swaere voorvallen gevense raedt / en weten haer soo in woorden als werken seer modestelijk aen te stellen.

De derde Secte Zamaraeth. De Heydenen van de derde Secte Zamaraeth dooden / noch eten ook insgelijks niet dat leven ontfangen heeft / uytgesondert geringe Ambagtslyden / Boeren / Landbouwers / Soldaten / &c. die het somtijdts soo nauw niet schijnen te mikken; veelderhande Ambagten / Handtwerken / soo van Wevers / Timmerluy / Metselaers / Smits / als andere / die den

Land-

Landbouw oeffenen / worden onder hen-lieden gebonden. Sy gelooven January, ook / dat 'er een Godt is die alles geschapen heeft en noch dagelijks on- 1664. derhoud. Sy stellen Vistnum, en naest hem Ixora, en Bramma, voor de op- Haer Afgoden. perste; hebbende daer benevens ook eenige mindere Goden / daer van de beuselagtige fabulen / dwalingen en verdigtselen / niet alleen bespottelijk / maer oneyndig zijn. De onsterffelijkheyt der Zielen wordt by hen ook vastgestelt; doch dat ook die van het eene Lighaem en Schepsel in 't andere door de doodt verhuyst / alles schier even gelijk die van Bisnous Secten; doch onder dese springen de Vrouwen by hare doode Mans levendig in het vuur / en laten haer voort tot assche verbranden / gelijk als in het voorledene jaer / wanneer ons op Pipely bevonden / tot tweemael toe gebeurden: doch quamen wy selver sulks niet te sien / alsoo te laet gewaerschout wierden / dat ons hertelijk moeyden.

De Vrouwen van dese Secten springen levendig in het vuur, en laten haer by haer dooden Man verbranden.

Dese versoelijke gewoonte / van de arme Vrouwen dus wreedt en onmenschelijk te handelen / was wel eer meer als nu in 't gebruyk / en segt men dat sulks een Heydens Koning heeft ingestelt / vermits de Vrouwen soo ligtelijk door vergif en loose practijken haer Mans na de andere Werelt sonden; tegenwoordig houdt men dit eygenwoorden ontrent de Vrouwen / ter liefde van hare Mannen / voor een gansch edelmoedige daedt. Doch in Bengalen, en daer de Mooren meester zijn / verbiedt men / uyt hooger ordere van den Mogol, dit verschrikkelijk branden van de Vrouw-persoonen; egter / door omkoopingen en schenkagien aen de Gouverneurs / wordt het noch wel nu en dan / doch met ooglupking toegelaten / na dat de Moorse Plaetsvoogt de Vrouw quansuys ondersogt heeft / of het haer vrije wil is; doch op verscheyde manieren geschied dit verbranden van de levendige Vrouwen. Sterft een Bramine onder dese Secte / soo komen de Vrienden en Gunstgenooten / en graven een groote kuyl in d'aerde / die met brandhout / of dat heel aengenaem ruykt / versorgende; sommige die het vermogen hebben / doen hier ook noch wel Tarw / Rijs / en andere dingen by / ende begieten het hout met Kookos-Olie / om het vuur te kragtiger te doen branden: men leydt 'er dan den dooden Bramine boven op; en daer op komt de Vrouw / die haer liefden en eerbaerheyt aen de Man / Vrienden en Magen betoonen wil / by de brantkuyl / neemt afscheyt van die haer accompangieeren; gaet op de houtmijt sitten / neemt het hooft des dooden Mans in haer schoot / kust het / en streelt het: en is sy kloek en schrander / gebruykt hartbreekende woorden; giet Olie op haer Lighaem / en over sijn hooft; steekt selfs de brandt in 't hout; straks vliegt de vlam Hemelwaerts / door het ingieten van Olie en brandende stoffe / daer in de andere Heydense Bramines haer soo vlijtig dragen / dat alles eer lang in assche verandert is.

Op wat wys dit verbranden der Vrouwen komt te geschien.

In Bengale geschiet het doorgaens op dese wijs: Als de Man komt te overlijden / soo overleydt desselfs Weduwe / die somwijlen noch jong en jeugdig is / wat haer best is / of in veragtelijkheyt te leven / dewijl sy tog nimmermeer wederom trouwen mag; of op de aldereerlijkste en voortreffelijkste wijse de Man in 't ander leven te gaen geselschap houden: want sy gelooven / dus met den dooden Man verbrandende / dat met hem wel sevenmael langer in 't ander leven in alle weelden / vreugden en heerlijk-

January, 1664. lijkheyt verheerlijkt sullen zijn. De naeste Vrienden, en selfs de Bramines raden haer 't laetste heel kragtig aen, dewijl door sulks het gantsche Geslagt een groote eere staet te geschien, en sy haer Man verheerlijkt, door de Goden ten Hemel getilt, by yder geroemt, en heylig gekeurt sal worden. Isse flauwhertig, men moedigt haer aen, dat sy door een korte doodt haer Man in 't ander leven straks weder vinden, en daer met hem een ontelbaer getal van vrolijke dagen genieten sal; anders heeft sy d'affnijdinge van 't hapr de schimp des Volks, den smaet der Vrienden en Magen, en andere quaden, onvermijdelijk te verwagten; egter gebeurt dit niet altijdt, want somwijl selfs de Vrienden en Nabestaende van dese wreedheyt afkeerig zijn: ja, vindt men Ouders, die voor af, eer sy haer Dogter ten Houwelijk uyt besteden, bedingen, dat, na de Mans doodt, sy niet en sal gehouden wesen, om haer dus levendig te verbranden, ook houden 't de Mooren nu doorgaens tegen; doch toegestemt, en verlof verkregen hebbende, word den dag en uure beraemt, en alles tot dien eynde gereedt en vaerdig gemaekt; straks krijgt de Vrouw groote renomee; devotige Zielen besoeken en vereeren haer als een heylige Matrone; yder versoekt haer gunst en voorbiddinge by de Goden; ook spreken de Heydense Bramines haer een moedt in 't lijf; onderwijl wordt de Brandtkuyl ter gelegener plaetse bereyt en ook wel door een kleyn afdakje, dat op vier stijlen rust, en boven met Palmloof is bedekt, besorgt. Alles bereyt, en d'uure gekomen zijnde, wort het Lijk, onder een groot gehuyl en misbaer sommiger Wijven, ten Huysen uyt na de Brandtkuyl getorst; de aengemoedigde Weduwe komt met haer Ouders, of naeste Vrienden en Maren verselt, en heel cierlijk opgetooyt, gevolgt. De Sangers, Tamboers, en Speelders treden met hare Gumgummen, of Keteltrommen, Schalmeijen, Hoorens, Fluyten, &c. even als na een deftig Banket voor uyt, en eenige oude Wijven klappen heel besig in hare handen, singen en baeren al schreijende, roemen de vroomheyt des Overledenen, en de kloekmoedigheyt, liefde, eer en heyligheyt van de Vrouw, ja stellen haer wonderlijk aen; sommige Vrouwen nemen ook wel op aenrading een toebereydsel van Betel, Opium, en soodanige dingen in, die haer het hooft doen suysebollen, en dronken maken. Veeltijdts stellen haer de soodanige ongemeen vrolijk aen, nemende seer kloekmoedig, en dikmaels al lacchende, even als of sy na een gewenschte Bruyloft gingen, een vriendelijk afscheyt van haer Vader en Moeder, soo die noch leven, en van de andere Vrienden, Gespeelen, en naeste Bloedtverwanten, dien kussende, en ook een iegelijk iets van hare Juweelen tot een gedagtenis vereerende. De Bramines die daer tegenwoordig zijn, ook niet vergetende; een van desen doet een gebedt, en voorts de Vrouw sig selfs door 't wasschen gereynigt, en met Olie begooten hebbende, springt met een frisse moedt in de aengesteekene Brandtkuyl, om levendig te verbranden; straks volgt een vreesselijk storten van Oly en brandende stoffen; veel Yveraers, doch veel snooder als Beulen, staen rondtom de Brandtkuyl met stokken om op te stooken, en te beletten, dat de Vrouw door schrik, pijn, en verbaerlijkheyt des vuurs niet wederom uyt en worstelt. De sommige worden eer door het gieten van Olie verstikt,

ſtikt / of door het inwerpen van het brandhout / dan door de vlamme des vuurs om 't leven gebragt: en onderwijl maken de Vrienden en Speelders ſoodanig een hels geſchreeuw en vervaerlijk geraes / dat niemant het kermen van de rampſalige Lijdſter hooren kan ; doch eer lang is de ſelve met haer Gemael door kragt des vuurs verſlonden / verteert / en tot aſſche verbrand / die naderhand in de naeſte Rivier geſtroopt word. Onderwijl keeren de Vrienden en Magen wederom t'huyswaerts / die het tot geen kleyne eere verſtrekt / dat haer de Vrouw ſoo blymoedig en wel gereſolveert ten vuure begaf; ſy laet ſomwijl een / of meer kleyne Kinderkens agter / die door de naeſte Vrienden voorts opgevoed worden.

January, 1664.

De vierde Secte Gioghi, Joeghi, om de ligtigheyt Goegis genaemt / is wel de wonderlijkſte van allen / alhoewel dat ſy mede gelooven dat 'er een Godt en Onderhouder van alles is: deſe noemen ſy met verſcheyde namen; ook ſomtijds Brein , die ſy beſchrijven ſijn glans en heerlijkheyd ſoo groot te zijn / dat gene Schepſelen magtig zijn hem te aenſchouwen / dat hy almagtig is / en de Son / Maen / en Sterren haer kragt en ſchijnſel geeft; die in dit geloof heyliglijk ſterft / komt straks tot Bruin, en vaert in heylige Schepſelen over; ten minſten geloovenſe dat hare Zielen door 't overlijden in goede Beeſten ſullen belanden. Onder hen worden veel Toovenaers en Waerſeggers gevonden / als ook veel Kluyſenaers / Bedel-Monniken / Aſſepuyſters / Landloopers / en diergelijke waerdige Perſonagien. Deſe Geeſtelijken zijn voor gantſch heylig onder het Volk geagt / ſullende voor het meerendeel geene Spijſe nuttigen / als die by de gedroogde en ſeer heylige Roemis is geſooden en toegemaekt ; volgens hare Wet mogen ſy geene Tempels / Huyſen noch Wooningen in eygendom beſitten ; de Heyligſte trouwen niet / mijden het Volk / ja raken de Vrouwen niet aen ; ſy veragten alle de goederen en vermaekelijkheden van de Werelt ; ook alle Beroepingen / Hantwerken / Wetenſchappen en Konſten ; werken niet / maer loopen na de Boſſehagien / en geneeren haer als Kluyſenaers met groene kruyden en wild gewas ; ook in vervallene Huyſen / en oude / vuyle / ſtinkende Gebouwen en gaten. Andere noch heyliger van leven / loopen langs ſtraten en wegen meeſt naekt / als dat haer ſchamelheyd dekken ; laten het hooft ongeſchooren / ſonder de lange Baert of het hayr ooyt te waſſchen / te reynigen / of wat uyt te kemmen / dat alles in 't wilde over neus / oogen en mond komt heen te groeyen. Deſe eten en drinken / ſlapen en waken gemeenlijk op de vuylnis hoopen / of aen de alderveragſte plaetſen / daer ſig in drek en ſtinkende vuyligheyt nagt en dag geneerende ; ſtrooijen veel aſch / en andere vuyligheyt op hun hoofden / en wrijvent door hayr en baert / ſoo dat niet anders dan vervarelijke Duyvelen uyt der Hellen komen te gelijken. Dit zijn doorgaens Mannen van hare Godtsdienſt / levende van den bedelſak ; doch niet dat ſy om iets vragen / maer de geloovigſte Zielen ſteekent haer toe / en worden al deſe verſchrikkelijke Aſſepuyſters by den Volke hoog geëert / beleeft bejegent / en van yder uyt liefden / mededoogentheyd / en Godtsdienſtigheyd geſpijſigt ; ſelfs die van de Benjanen Secte laudeeren deſe heylige Mannen gantſch hoog / en houden haer om haer heyligheyt en geſtrengheyt des levens in grooter waerden. Sommige

De vierde Secte Goegi. Des ſelfs geloof.

Wat voor heylige Perſoonagien onder henlieden worden gevonden.

Aſſepuyſters die van de heyligſte ſoorte zyn, hoedanig.

January, 1664. deser Geestelijke laten gedurig de handen en armen iet gewigtigs dragen; andere tot een meerder penitentie en boetvaerdigheyt gekomen zijnde/ en om in heyligheyt uyt te munten/ gaen/ sitten/ of leggen gedurig met handen en armen regt na om hoog/ die dus begroeijende niet weder nedergelaten konnen worden; men steekt haer eerbiediglijk 't voedsel in den mond/ daer in devote Zielen hun yver en goethertigheyt betoonen.

Hare gestrengheyt, en rampsalig leven. Andere wederom schuwen het Volk/ en stellen haer seer afkeeriglijk van het geselschap der Menschen aen; sittende hier en daer aen de wegen; sullen niet ligtelijk tegens iemant spreeken/ of die haer iets vraegt/ antwoorden/ want sy haer te heylig agten. Dese leven ook uytermaten gestreng/ en lijden onuytsprekelijk veel/ by nagt en daeg/ van storm en regenvlagen/ hitte/ koude/ honger/ dorst/ kommer/ pijn/ siekten en krankheyt/ en dit altemael seer geduldig/ en sonder morren/ of tegenseggen. Sy hebben geen Wooningen dan de Vuylnishoopen/ hoeken der straten/ portalen der Tempels/ Hoolen en Klupsen/ als ook hier en daer aen de wegen eenige Heydense verdekken/ die rondom open/ op vier/ of meer stijlen gevest/ de geordonneerde schuylplaetsen voor dese Pelgrims zijn. Sy swerven en leven aldus/ gelijk rampsalige Verstootelingen in de Werelt/ van d'Aelmoessen die men haer geeft. Sy hebben geen Wijven/ Huysen/ noch Land/ dewijl aen yder tot ware voorbeelden van hare gestrengheyt en kuysheyt willen zijn; besmeeren haer swart en smodderig lighaem met asch en vuyligheyt/ en ook haer lang en ongehavent hayr en aengesigt met smeeringen/ die van Sandel/ Saffraen/ Roodrek/ en andere toegestelt zijn/ en daer dan asch over heen gestroopt zijnde/ steekt dit wonderlijk af. Wy sagen soodanige Bullebakken dagelijks/ als ons op Pipely, Ougly, of op andere plaetsen in Bengalen onthielden/ en bevonden het warelijk Menschen te zijn/ die Menschen konden verschrikken; de sommige hadden een Wandelstok in de hand/ en sagen/ alhoewel swart/ heel grauw en vael/ van wegens de asch en vuyligheyt daer sig mede bestreeken hadden; de ongehavende baert en knevels dekte mond en kaken/ het hayr stond wegens de vuyligheyt steyl over end; de sommige dogten ons jong en sterk te zijn/ reysende van de eene plaetse na de andere: want al schoon niet bedelen/ hebben nochtans den vrijen toegang in de Huysen van hare Geloofsgenooten/ daer sy wel durven eyssehen het geen haer lust; ik spreek van die wat stouter als de andere zijn; ook ontfangen devote Heydenen dese heylige Mannen gaerne. Die behoeftig en arm zijn/ geven ook wel haer Soontjens aen dese besoetelde Bedelpapen over/ om van jongs op/ de ongemakken uytstaende/ ook met 'er tijd de bequaemheyt deser heylige Staet te krijgen.

Dese geestelijke Persoonagien en Voorgangers in de gestrengheyt/ onthouding en heyligste oeffeningen der Goegi, zijn meest altemael ongeleert/ dom en onwetent/ als komende meest uyt het slegte Graeuw ofte Schuym der Gemeente voort: want yder die wil mag dese heylige Staet aenvangen; sy rotten ook wel te saem/ en trekken niet een geheele Bende van de eene plaetse na de andere; somwijl onder een Overste/ alsoo sindelijk als de rest/ die sy op haer wijs heel plegtelijk en Godtsdienstig eeren: want sijn woorden klinken als een Godtspraek in yders ooren; niemant en wort

word uyt een andere Sekte in dit bekoorelijk Gebroederschap tot een Lid-maet aengenoomen / of moet een geruymen tijd sijn lighaem met de seer hoog-geagte koeijemis voeden; doch die sy met eenige andere Spijse komen te vermengen: want de Koeijen in heyligheid by haer wonder hoog zijn gestelt / en desselfs drek soo uytneement / dat het de Sondaers reynigt / gelijk men in dese Boetvaerdige ondervind: want die genoeg gesuyvert zijnde / siet men haer eyndelijk in de heyligste Sekte van dese Goegis, met veele Apekueren en grillen aengenomen. January, 1664.

Die hem in Spijs / Drank / Hoererije / of wat dies meer is / heeft besondigt / moet ook / tot betooninge van boetvaerdigheid en abstinentie / eenige dagen koeijemis in sijn Spijse gebruyken / tot datse van hare betoonde uytspoorigheden genoeg gesuyvert zijn: want de Koeijen / na hun gevoelen / niet alleen heylige Schepselen / maer ook de stutten en steunsélen van de Werelt zijn; en aldus worden de rampsaligste / armste / en geringste onder de Goegis, die het ellendigste uytvaegsel in dese Werelt schijnen te zijn / niet alleen onder de Indische Heydenen soo uytnement en hoog gerenomeert / maer ook in heyligheyt de geluksaligste geagt; dewijl sy soo veel teekenen van gestrengheyt des levens / doodinge van het vleesch / en Werelt-veragtinge komen te betoonen. Gave de lieve Godt dat haer rampsalige en verkeerden yver / tugt en ootmoedigheypt / anders en op de Kristelijke Religie steunende / tot een waeragtige boetvaerdigheyd des levens quame te gedijen / soo souden sy warelijk God daer mede verheerlijken / en sig selfs Schatten vergaderen die in der eeuwigheypt onvergankelijk waren; doch wil / noch eyscht de goedertierentheydt Gods van onse handen niet / dat wy sulke Beulen over ons selven souden zijn: maer dese Heydenen door een schijnheylig / hoovaerdig en bedriegelijk herte / en een laetdunkenden geest gedreven zijnde / hebben d'inbeelding / dat niemant in heyligheypt haer gelijkt / daer sy nogtans soo uyttermaten ellendig en rampsalig / beyde na Ziel en Lighaem zijn. Hoe behooren wy Christenen Godt den Heer dagelijks te loven en te danken / dat hy ons door sijn onuytspreekelijke barmhertigheyd soo genadiglijk uyt het verblinde Heydendom heeft getrokken tot sijn wonderbaer Ligt / en tot de suyvere kennisse Jesu Christi / en sijnes heyligen Woordts. Godt geve dat wy die weldaed aller weldaden noopt / ja nimmermeer komen te vergeten; maer die warelijk / en soo dankbaerlijk beleven / dat wy den Name des Alderhoogsten verheerlijkende / hem ook bidden en smeeken mogen om de bekeering deser rampsalige Heydenen / tot het gesuyverde Christendom / hem ter eeren / ons Vaderland tot heyl en zegen / en tot behoudenis deser Ellendigen / Amen.

Elfde Hooft-stuk.

Heydensche Tempelen en Afgoden. Korte beschryvinge des Afgods *Ixora*, *Quenavadi*, *Siri Hanuman*, *Superbennia*, en de Godinne *Petragali*, *Ixores* Paradys, enz. De gelegentheyt des Afgods *Vistnum*, *Bramma*, en meer andere *Bengaelse* Heydenen; Hare vervloekte Afgoderye, beuselagtige Leeringe, Godsdienst, Gebeden, Wassingen, Salving, Werken der Barmhartigheit aen het Gevogelte. Feesten en vreemde Processie, Danssinge en seltsame Ceremonien der *Bramines*; Waengeloof; Order in 't Trouwen; Heydense groetenissen; *Bengaelse* costuymen voor de Reysigers, als ook in andere saeken. *Bengaelse* Konsten; Oeffeningen, en Tijdtverdrijvers; Wonderlijke actien sommiger Bootsemaekers. Dooden der Heydenen worden verbrant, enz.

January, 1664. Tempels der Heydenen in Bengalen.

WY hebben noch een weynig van de vordere Godtsdienst der Bengaelse Heydenen / en de voornaemste kostuymen des Lands te spreeken: Wy vonden alsints in Bengalen oorsaek en stoffe tot onse verwondering / niet alleen in 't aenschouwen der Heydense Goegis en Affepuysters, gelijk die van de onse met reden soo worden genoemt; maer ook als wy der Heydenen Tempels / Pagoden / Beelden / en Monsterkoppen gingen besien; in / of omtrent de Tempels onthielden haer doorgaens eenige Heydensche Goegis, die daer met prevelen / bidden / en vreemde aktien haren tijd doorbragten / en meest naekt des naehts de koude / en daegs de vordere ongemakken van hare gestrengheyd uytstonden / om soo aen yder de werken van haer devotie / penitentie / en Godtvrugtigheyd te doen sien / en Deelgenooten van het geofferde te zijn. Wy bevonden al dese Heydense Pagoden / of Tempels / immers de gene die wy gesien hebben het meerendeel donkere en verbaerlijke Gebouwen van kley / van steen; en die uyt een ligter stoffe bestonden / van hout te zijn / die maer alleen het aengenaem dagligt door den ingank kregen; de sommige waren vry tamelijk groot / met een / of meer Galderijen van buyten voorsien / die op stijlen / of ligte pijlaren stonden gevest; andere wederom die wy seer kleyn / vierkant / en als kapellen bevonden voltooyt te zijn; de sommige waren met kleyne Toorentjens / Piramidaels-gewijs voorsien / of staken wat boven de andere Huysingen uyt; ook scheen de eene Pagode veel heyliger dan de andere / alles na dat de Waerdigheyt van den Afgod meriteerde / en soo wel de minsten als de meesten pronkten omtrent de vloeren / muuren en wanden met edele koeijestruys / daer het alles / doch op een konstige wijse mede bestreeken was: was niet alleen dese Heydense Pagoden / maer ook onreyne plaetsen met koedrek gereynigt en gesuyvert worden; in 't meerendeel wierden nagt en dag Lampen ter eeren des Afgodts gebrand / dewijl sy hun Tempels en Beelden

in grooter waerden houden / willende gene bespottinge ontrent de selve gedoogen / maer lijden wel dat men haer Tempels / Beelden en Godtsdienst komt besien. January, 1664.

D'Afgoden / seggen de Bramines, dat in haer leven op dese Werelt voortreffelijke Heyligen zijn geweest / die door hare verdiensten en goede werken op den Aerdbodem namaels in 't ander leven tot Heyligen zijn geworden / seggende dat die hare Voorspraken en Advocaten by hare Opper Godt Ram, of Vistnum zijn. Desen / als ook de andere / malen sy seer verschrikkelijk / en als Duyvels af; want selfs de schoonste Pagoden van dese Heydenen pronken met de alder-verbaerlijkste Monster-koppen / die wy bevonden van loutere Klay / tot Steen gebakken / heel zwart geschildert / vergult / en als Duyvels afgemaelt te zijn: hadden het meerendeel vier Armen ende Handen / die met veel andere kleyne Beeldekens gevult / sy als der Menschen Zielen op een verbolgen wyse levendig scheenen in te sullen zwelgen / en verslinden. Sommige hadden ook blanke Beelden onder haer Voeten leggen / die sy veragtelijk quamen te vertreden. Andere wederom waren op een andere wijse voltoopt; d'eersten scheenen Vistnum, en desen Ixora, ofte Bramina te verbeelden: want dese drie de voornaemste Opper-Goden van d'Indische Heydenen zijn / waer van de Bramines in hun Vedam, of Wetboek / Boeken vol sotte dwalingen / fabulen / beuselingen / en bespottelijke aperijen en grillen beschreven hebben / die sy / schoon hoe belacchelijk / heel modest en met een gefronste tronp weten te verhalen. Haer Afgoden en Beelden.

Sy malen Ixora, ofte Mahadeuw seer groot en wonderlijk af; doch na de verscheydentheyt der Landen / wordt den selven ook verscheydentlijk afgebeeldt; en doorgaens uyttermaten groot / het Hooft en Aengesigt als een Mensch; drie oogen / te weten het derde midden voor 't Voorhooft / dewijl men hem een Alsiender waent te zijn; sestien Handen en Armen grijpen ter wederzijds alles wat men bedenken kan; sijn Hals wordt met Roosen en Bloemen-kranssen verciert; gemaekte Slangen krielen in sijnen Schoot; sijn Rok is een Tygers-vel / en een Elephants huyt sijn Mantel: sittende / is hy verbaerelijk groot / hoe groot moet hy dan in 't opstaen wesen? Vistnum en Bramina, de twee andere Opper-Goden der Heydenen / mosten / volgens het verhael van Ixoraes Discipulen / om sijn wonderlijke grootheyt onder hem buygen; want sijn begin en eynde willende weten / konden om hoog in de Lugt geen eynde van sijn Hooft / noch diep in de Aerde het uytterste van sijn Voeten vinden. Desen Ixora wordt doorgaens wit / of met een louter vergultsel opgepronkt / vertoont: sy schrijven en drijven dat hy / gelijk als ook alle de andere Heydense Goden en Goddinnen / lighamentlijk is / dat hy sijn Huysvrouw / de Goddinne Paramescery genaemt / uytnemende bemint; dat hy sig selver meermaels met haer lighamentlijk heeft vermengt; dat uyt sijn Goddelijk Zaet vier Kinderen / namentlijk drie nieuwe Goden / met een Goddinne afgedaelt zijn / daer van de vercierde fabulen / en bespottelijke beuselingen oneyndig worden bevonden. Hoe dat sy haren grooten Godt Ixora afmalen. Syn Alsienelykheydt, en wonderlyke grootte.

Den Afgodt Quenavadi, eerste Soon van Ixora, die het gouverno over de beroemde Suyker-Zee heeft aengenomen / het Hooft / de Tanden en Snavel als een Elephant / met vier handen / alhoewel dat hy voorder met een Menschelijk Lighaem pronkt. Den Afgodt Siri Hanuman, de tweede Hare verbeelding en sotte fabelagtige beuselingen van den Afgodt Quenavadi.

January, 1664. is dien wonderlijken Aep / die niet alleen door gantsch Indiën, en voornamentlijk op Ceylon, maer selfs ook tot in de magtige Landen van China en Japan, soo Goddelijk wort geviert / geëert en aengebeden; veel Tempels ende Pagoden worden tot sijner eeren gestigt / en groote daden van hem getuygt. De derde Soon Superbennia, malen de Heydenen met ses Aengesigten / en twaelf Handen af. Eyndelijk is ook de Goddinne Patragali de Dogter van Ixora geweest; wie twijffelt aen hare volmaeckte schoonheyt / want sy wordt met agt Aengesigten / sestien Handen afgebeeldt: de Juweelen aen hare Ooren sijn twee groote Elephants Tanden. Men plaetst haer in 't Koninkrijk Kranganor, daer sy in de Pagoden / tot haerder eere gestigt / van veele Godtsdienstige Heydenen / die in Bedevaert trekken / ootmoediglijk wordt besogt en aengebeden.

Van Siri Hanuman, dien wonderlyken Aep. Van Superbennia, en de Goddinne Patragali.

Ixoraes Paradys. De Heydenen vereieren Ixoraes Paradijs op een hoogen Berg / die met welriekende Rosen en Bloemen / lustig Geboomt / soet singend Gevogelte / ende beneden met aldersupperste Vyvers en Water-tanken rijkelijk is voorsien. De Geluksalige woonen langs dese Berg in d'aldergrootste wellustigheden en vreugden / Godt loovende / sonder oyt pijne / droefheyt of tegenspoet te wedervaren.

Den Afgod Vistnum; ende wat aperyen van hem worden verziert. Vistnum, ook eene der Heydensche Opper-Goden / malen sy zwart / doch verscheydentlijk af; want hy een listig en magtig Godt is / die veel wonderlijke kuren en aperijen bedreven / en om sulks uyt te voeren / hem dikmaels in veelderleye lighamen verandert heeft. Om in de Aerde het eynde van Ixoraes voeten op te soeken / nam hy de gestaltenis van een wildt Verken aen / om alles het onderste boven te wroeten / en tot sijn voornemen te geraken; daerom hy van de sommige met een Verkens muyl / en schrikkelijke Slag-tanden wordt afgemaelt; of ook wel in de gedaente van half Leeuw / en half Mensch; in de gelijkenis van een Schildt-padde / en in meer andere aperijen. De sommige stellen hem in den Tempel als een Heydensche Bramine, want hy ook op der Aerden in die gestaltenisse gebooren zijnde / ongemeen arm ende behoeftig quam / ende / gelijk de Heydenen seggen / veel wonder-werken heeft betoont: sy malen hem ook wel met een Hooft / vier Handen / en als een schoone Jongeling af. Hy woont ook in de beroemde Suyker-zee / daer hy door twee schoone Vrouwen gestreelt / al slapende de Werelt bestiert.

Den Afgod Bramma: desselfs Afbeelding, en gewaende magt. Bramma, desgelijks een der Heydense Opper-Goden / en by hen den Schepper en Onderhouder des Werelts geagt / word ook van klay en andere stoffen door menschen handen gekneed / hervormt / en doorgaens met vier Hoofden / en Menschen Aengesigten afgebeeld. De Heydenen seggen dat Bramma den Mensch sijn tijd op Aerden gestelt heeft / dien hy noopt over-leven en sal; dat voor-en tegenspoet / rijkdom en armoed / zegen en vloeken / en soo voort alles oorspronkelijk komt van Bramma neder gevloeyt: doch heeft dien grooten Klay-God ook eenige minder Goden onder hem / dien hy de vordere saeken ontrent sijn bestieringe over het Menschdom schijnt te recommanderen.

Meerandere Goden van d' Indische Heydenen. Veel nadere wijd-beroemde Goden worden onder het Indisch Heydendom geteelt; namentlijk Ram, of Ramo, die selfs onder de schranderste Benjanen soo plegtelijk ende Gods-dienstig wordt geëert / dewijl hy sijn ontroof-

De

de en weg-gevoerde Gemalinne Sitha door veel wonder-daden weder ver- January,
kreeg; daer van de Geleertste met een modest gelaet/ en zedige stijl/ de 1664.
sotste verdigtselen en belacchelijkheden/ die den Mensch oopt hoorden/ weten by te brengen/ en te verhalen; en daer van andere Schrijvers omstandelijk hebben geschreven: gelijk als ook van haren Afgodt Kisna, van Inderfiet, Rawan, Camdaga, de Witte Koe van overvloed, de Goddinne Droepeti, en Derliende: want sy hebben Goden van Mannelijke/ ende Goddinnen van de Vrouwelijke Sex. Desgelijks versieren de Indische Heydenen/ even gelijk wel eer de Oude Hebreen den Baal Phegor aen hingen/ den vuylen Afgodt Quivelinga, den Zaedt-Godt/ of die van de voort-teelinge van het Menschdom die sy door een Mannelijke ende Vrouwelijke schaem-of teel-lidt/ en dat selfs op de alder-oneerlijkste wijse komen af te beelden. Sy hebben ook Duyvelen/ die sy met verscheydene namen weten te vereeren/ geloovende dat de selve wel eer boose Menschen op dese Werelt zijn geweest die van Godt tot Verstotelingen om langs den Aerdtbodem in duysent rampsaligheden/ honger/ kommer/ &c. om te zwerven/ sonden verwesen zijn.

Nu/ voor soodanige Klap-gedrogten/ gelijk verhaelt is/ quamen de Bramines, en verblinde Heydenen hare Goederen van Bengaelse Zijde/ Katoen/ Rijs/ Bloemen/ en Roosen-kranssen/ met wonderlijke grillen en superstitie op te offeren. Wy sagen dees arme Menschen in dese rampsalige besigheyt dikmaels met verwondering en bedroefthept aen; de sommige brogten Tarwe/ Olie/ Melk en andere dingen voor den Afgod/ omme daer door (naer 't scheen) sodanige zegeningen te erlangen/ als aen 't Wangedrogt hadden op-geoffert. Noopt hebben wy teekenen van bloet-storting in haer Offerhande gesien: want dewijl sy niets dooden dat leven ontfangen heeft/ is ook d'op-offeringe van bloed de Pithagoristen tot een gruwel. Het geofferde komt ten voordeel voor de Bramines, die het gebruyken; of ook wel aen de arme Goegis om niet; of aen devote Besoekers van den Afgod/ voor 't geen de soodanige believen te geven/ komen weg te schenken/ die het als een geheyligde Spijse/ vol aendagt/ ter eeren van den verbloekten Afgod komen te nuttigen; of is 't yet anders/ in waerden houden: onderwijl weten de Bramines duysent sotternijen/ en koddige beuselingen uyt haren Vedam, of Wet-boek den Volke wijs te maken/ soo van wegens de heyligheyt des Afgods/ als andere stukken van haer Geloof; brengende groote dwalinge van de Werelt/ Hemel/ en Helle voort: ook onder andere/ hoe dat in de eerste Eeuwe het Geloof als by de Mensch uytgebannen/ de duysent-hoofdige Slange die den Aerdbodem onderschraegde/ onder dien sondigen last bezweek/ sig selfs ontrok/ en de Menschen/ met alles wat leefden/ liet nederstorten in 't grondeloos diep des Zees; dies smoorden alle de levendige Zielen. Hoe vorder Vistnum, hebbende 't Hooft van een Verken aengenomen/ de Werelt wederom met sijn verschrikkelijke Slag-tanden quam uyt het diep te rukken/ die t'zedert door toedoen van hem en Bramma, gelijk sy seggen/ is bevolkt geworden; soo dat het schijnt dat by haer wel eer yets van de Sunt-vloet is gehoort geweest. Sy leeren ook dat den Aerdbodem op een magtig Ossen-hooft rust/ en dat soo wanneer den Os sijn Hooft begint

De Bengaelse Heydenen hare vervloekte Afgodery.

De beuselagtige Leere van de Bramines.

January, 1664. te schudden dat dan Aerdbevingen komen te ontstaen: dat nu de Werelt al veel hondert duysent jaren gestaen heeft en uyt een Ey is voortgekomen. Sy verzieren een Melk-Zee / een Suyker-Zee / en duysent andere sotte dingen. De sommige reppen ook van een Helle / waer uyt de Zielen / naer een goet poosjen gepijnigt te zijn / weer in de Werelt sullen komen / om andermael het een of 't ander Lighaem in te nemen. Ook noemense noch een Helle / of duystere Doorn-put / vol Kraeyen met ysere bekken / boose Honden / fel-steekende Muggen / en diergelijke / die de verdoemde Zielen oneyndelijk sullen tormenteeren: doch beschrijven sy de Zielen der Menschen en Beesten eenderley / en die van de eerste niet edelder dan die van de tweede te zijn; ende veel andere dwalingen en uytspoorigheden meer / die de Bramines, met betooninge van hun geleertheyt / ende verkeertheyt aen den Volke weten diets te maken.

Haer gevoelen van Hemel en Helle.

Godtsdienst der Bramines, en Afgodische Heydenen.

De Bramines trekken de schoenen van hare voeten / als sy in den Tempel treden / dien latende buyten de deuren staen. Sy bidden ook hare Monstreuse Goden heel yverig en ootmoedig aen: sy / en het Volk slaen in hare gebeden gemeenelijk beyde de handen te samen / latende t'elkens die van boven het hooft tot op de knyen nederwaerts dalen / en dan die voort wederom naer om hoog verheffende: Den sommige kussen ook wel in dese besigheyt de handen. Sy schamen hen in den Gebeden / noch in hun Godsdienst niet / gelijk wel in sommige Christenen komt te geschieden; maer yder stort sijne Gebeden in 't openbaer / ja somtijds luydtkeels uyt: Dus bidden sy haer Afgoden / de Son / de Maen / en Ganges, en andere dingen / na datse van een geoeffende Kaste zijn / seer devotig en yverig aen. Sy doen haer Gebeden veeltijds al staende; sommige vallen ook wel voor den Afgod met hun hoofden en aengesigten ter aerden; andere buygen sig selfs eens neder / soo dat hun voor-hooft even de aerde raekt / en dus dan de regter-hant over het aengesigt strijkende / staen voort wederom op / betoonende dus geen kleyne teekenen van ootmoedigheyt voor hun verbloekte Goden / en Duyvelse Monsterkoppen / daer in sy verre soodanige Christenen komen te beschamen / die nauwelijks haren goeden Godt / van wien sy soo veele goedertierenheden naer Ziel en naer Lighaem ontfangen hebben / eens dankbaer zijn.

Hare Gebeden.

Ongemeen veel doen dese arme Menschen om hare Goden te behagen / en om haer saligheyt te verkrijgen: sy wasschen haer dagelijks / en wel voornamentlijk met Sons opgang / om van al haer sonden gesuyvert / en afgewasschen te zijn. De Ganges, (gelijk wy te voren hebben gezeyt) wordt voor de Heyligste Wasch-plaetse gekeurt / en meest besocht: andere kiesen soodanigen Beek of Wasch-plaetse / die haer het naeste leyt; ja selfs de Vrouwen en Dogters betoonen in dese actie ook haren yver en besigheyt; yder een trekt hem ter Water-kant naekt uyt / selfs in 't koutste weder / wasschende het geheele lighaem / keerende het aengesigt na de Sonne / en bidden veeltijts met luyder stemmen / heel vreemde gesten / en wonderlijke Ceremonien / draeyen / nijgen en buygen haer staeg / dompelende de hoofden onder water; en aldus bidt en wascht yder hem sonder schaemte: sommige evenwel treden tot den middel in 't water / of houden een kleetjen om 't lijf / daer mede sy / terwijl sig met de andere hand onder

en Wasschingen.

het

het bidden beſprengen/ de ſchamelheyt dekken. Veel rijke Benjanen, die de vrygheyt lieven/ hebben ook wel hare bysondere Tanken/ ofte Waſch-plaetſen ontrent hun Wooning; de ſommige laten haer ook van het Ganges Water beſorgen/ omme daer mede ſig binnens Huys te waſſchen en te reynigen. De Heydenen die in de Ganges hun poos te roer geſtaen hebben/ loopen dan/ ſoo wel Vrouwen als Mannen/ met de natte Lijwaet kleederen aen het lijf geſlingert/ naer d'Afgodiſche Bramines, Papen/ en Goegis, al na dat de verſcheydentheden van yders Kaſte zijn/ die met een kraempje van alderhande klickeryen/ en vuyle ſmeeringen/ doch die voornamentlijk uyt de ſeer Heylige Aſſche van uytgebrandeſtoedreck beſtaet/ ſig ſelfs ter Water kant by de Waſch-plaetſen hebben nedergeſtelt: de Gereynigde komen al bevende/ ende wel degelijk klapper-tandende/ ſoo het kout weder is/ by den Prieſter/ dewelk haer met ſijn Heylige Salvinge een geelverwige regt-nederdalende ſtreep met ſijn vinger voor 't voorhooft teykent/ dies yder heel zedig ende vernoegt vertrekt: want deſe Papen ſchreeuwen/ geeuwen/ gapen en bidden gedurig ontrent de verhaelde actie/ voor de welvaert der gener/ die haer aldus gereynigt hebben.

January, 1664.

Hoe-dat van hun Papen worden geſalft.

Veel andere acties/ die de Heydenen nevens het offeren/ bidden/ en waſſchen voor goede Werken houden/ worden by haer gepleegt: die devotig ende wat milt zijn/ ſetten ook wel op afgelegene plaetſen/ of daer het kan dienſtig zijn/ bakken met Water/ koorn en Granen/ op dat het Gevogelte/ tot kraeyen en Ravens inkluys/ geſpijſigt mogten worden; 't welk by haer groote Werken van Barmhertigheyt/ en van Liefde zijn; gelijk als ook is de andere Dieren te ſpijſigen/ of die in doots-noot zijnde/ het leven te behouden/ het welk by haer voor een werk van groote Belooninge word gehouden. Sy hebben ook hare geſtelde Vaſten dagen/ die ſy met grooter geſtrengheyt houden/ als ook verſcheydene Feeſten/ die haer van de Heydenſe Bramines voorgeſtelt zijn. Sy hebben een Feeſt ter gedagtenis van Sithaes Verloſſinge/ ende van Viſtnums Geboorte/ wanneer ſy in de Maent Auguſtus hun Huys met Groente beſteeken; ook noch een Feeſt ter gedagtenis van Kisna, andere ſeggen Viſtnum, voor ſijn verloſſing dien hy aen duyſent Maegden betoonden/ en dien hy alle tot Vrouwen aennam; als ook een Feeſt ter eeren van de Sonne/ gelijk ſy die dan ook in het opgaen ſoo Feeſtelijk eeren en aenbidden/ als haer in de Ganges, of andere Vloeden waſſchen. Haer Nieuwe-jaer is in April/ met de Nieuwe Maen: ſy bidden/ indien devotig zijn/ des morgens/ middags/ en des avonds/ en geven op hare Feeſt-dagen veel Spijs aen 't Gevogelte/ om aldus aen de Zielen der Overledene hare goedertierentheyt te betoonen: ſy hebben ontrent haer Dorpen tot dien eynde groote Boomen/ tot dewelke ſy een wit Vaentje boven uyt ſteeken/ op dat het Gevogelte daer in des nagts komt ruſten; ſy lyden niet dat men die ſchiet/ of van daer verjaegt/ dewijl hun Secte het tegendeel gebied.

Hun Barmhertige Werken aen het Gevogelte.

Hun Feeſten.

Sy voeren ook op geſtelde Feeſtdagen de voornaemſte van haer Afgoden en Duyvelskoppen in een Proceſſie om/ welke actien met een verſchrikkelijk gedruys en duyſent uytſporigheden komt te geſchien: Sy hebben

Haer Afgoden worden in Proceſſen omgedragen.

January; 1664. daer toe een seer groote Wagen / heel seldsaem gemaekt / dien ik op Pipely selfs hebbe gesien / was wel omtrent de 24 of 28 voeten hoog / vierkant / en met opgaende swaere stijlen en dikke sporten / alle van groote onbeschofte balken / die de sommige wel een voet dik bevonden wierden / met verscheyde Verdeken en sittinge voor de Heydense Priesters; en op de bovenste meende men dat den Afgod wierde geplaetst; de Raderen waren vry kleyn ten aensien van 't groote Gebouw / doch heel dik en swaer / en vier in 't getal. Voorts was desen Wagen heel plomp en onbeschaeft / ook soo groot dat niet anders dan door wijde straten kost voortgetrokken worden; drie of vier Olyphanten hadden (mijns oordeels) daer aen genoeg te trekken. Dit schoone Gebouw dan was de Triumph-wagen / waer mede de Heydenen 's jaerlijks haren Monster-God door de voornaemste straten en wijken quamen Zeeghaftig te vertoonen; groot getal Vrouwen en Mannen trekken hem voort / daer toe veel sterke touwen en koorden gebruykende. 't Werk geschiet met een groot geschreeuw / de devotigste Zielen / die in yver willen uytmunten / soeken om strijd de handen aen de koorden en zeelen te slaen. Den Afgod pronkt heerlijk boven op 't hoogste Verdek met Bloemen en Rooseakranssen; een groote menigte Sangers / Speelders en Danssers loopen rondom de Wagen. Veel Yveraers / dol en als rasent door den Amphioen / snijden en kerven onderwijl sig selfs ter liefden van haren Kleygod / met messen en priemen / dat haer het bloed verbaerlijk by het lijf nederloopt; die haer moetwillens onder de Raderen laten verpletteren / worden voor heylige Martelaers gehouden.

Een groote vierkante Wagen, en hoe die in hare Processen wort gebruykt.

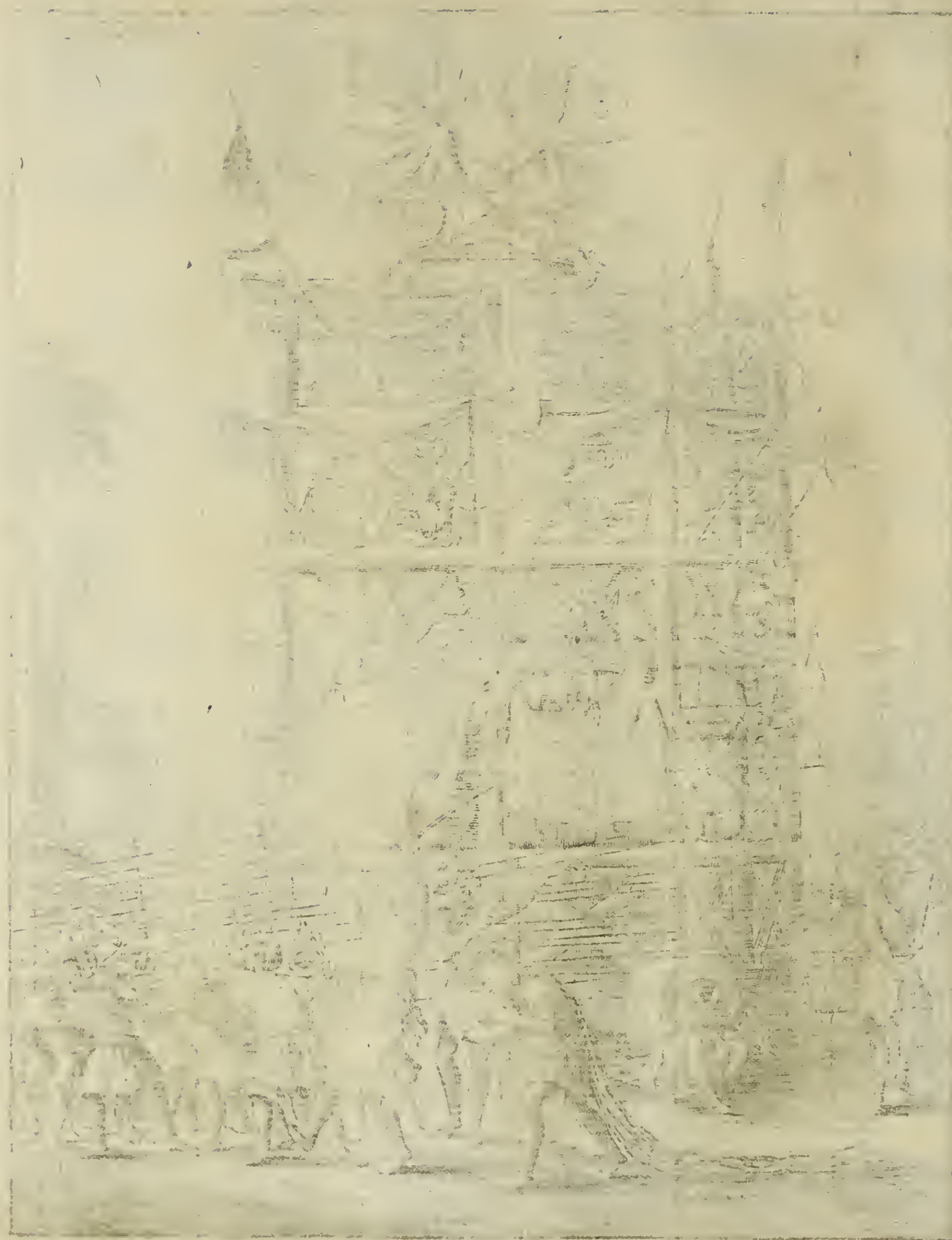
Dansingen van de Bramines.

De Bramines danssen ook wel in den Tempel in haer onderkleederen voor den Afgod; hare verdeelde Secte komt in veel stukken seer over een / en worden ook onder hen wel soo fijne Broeders gevonden / die / volgens haer voorgeven in reynigheyt levende / sig nooyt met eenige Vrouws-persoonen komen te vermengen.

Seltsame Ceremonien der Heydense Priesters.

Dit volgenden moet 'er noch by / als by ons ook aengemerkt zijnde: De Bramines der Benjanen vergaderen alle drie Manen by malkanderen / makende in een der voornaemste straten of wijken voor een opgeregte Tent / en het Heydens Altaer veel seltsame gesien / kuuren en grillen / om aldus wel ligt haer groote geleertheyt te laten blijken; bedekken het Altaer met een wit kleed; vercieren den Afgod met Bloemen en Kranssen / en komen aldus in haer oud gewaed den Kleygodt genadert / maekende soo gesamentlijk rondom het Beeld een loutere kring en lustigen rondendans / terwijl veel Speelders op Trommels / koopere Bekkens / en Fluyten de Vergadering met haer gesang / geraes / en Katten-Musijk de vermakelijkheyd aenbrengen. Ondertusschen komt 'er een met een brandende Toorts voor uyt getreden / waer op al de andere volgen / en dus een weynig ter zijden geweeken zijnde / soo treden straks twee van dese Bramines uyt den hoop / nijgen en buygen voor den Afgod met wonderlijke Ceremonien / trekken dan haer oude kleederen uyt / doen haer Took, of Tullebant af / en worden aenstonts van 't hooft tot de voeten met nieuwe kleederen aengedaen en voorsien / en krijgen ook daer benevens een Bloemekrans om den hals; blijven aldus dan een tijd lang staen / tot dat haer Ge-

2. del. fol. 110.

Gebroederschap onder een seldsaem gespeel / en rondtom den Opgetooyden January, een lustige rondendans hebben gemaeckt / springen als Apen / en maken 1664. soo wonderlijk een geschreeuw / als of sy den Draek van Sint Joris hadden verslonden. Dat gedaen sijnde / stuypen / nijgen en buygen wederom als voorheenen / waer op dan een generale omhelsing onder 't geheele Gebroederschap volgt / straks treden de Bramines, die met hare nieuwe kleederen aengedaen zijn / ter zijden af / en komen voort wederom andere voor den Afgod staen / en worden de selfde kuuren en Aperijen volvoert / en desen ook mede van nieuw habijt voorsien; dit gaet dus rond / tot dat al de Bramines nieuwe kleederen aengedaen zijn / springen dan altemael noch eens met vreugde rondt / en scheyden dus vrolijk en wel vernoegt. Een van onse Nieusgierige vroeg haer na de oorsaek van dese Vreugden-Ceremonien / daer op een deser Bramines antwoorden / dat de Priesters der Benjanen voor tegenwoordig wederom waren op nieuws geheyligt / en datse malkanderen alles quaets vergeven hadden / waer door het Gebroederschap haer dus vrolijk in den geest betoonden.

Veel andere seldsaemheden worden onder de Heydenen van Bengalen gemerckt / ja selfs die van de voorsigtigste soorte meenen te zijn / sullen nauwkeuriglijk in het uytgaen op de ontmoetingen letten. Sien sy iets van 't gene / 't welke sy voor quade teekenen mogten agten / soo keeren sy wel van stonden aen wederom t' huys; welke ongelukkige teekenen van een quaet succes / ontrent haer intentie / zijn een ongeladene karre / Buffel / Esel / of Paert / als ook een Hond sonder eten in de mond / en Barbiers / Smits / Timmerluyden / &c. voorts Begravenissen / of de uytdraging van doode Lijken na de verbrandplaats / en diergelijke belagchelijkheden meer. De teekenen van een goet succes / zijn Elefanten / Kameelen / Koeyen / Buffels / Paerden / of Ossen / die geladen zijn / een Hond met eten in de mond / en duysent andere grillen meer / die sy in haer ontmoetinge voor gelukkig houden. Belaghelyk Wangeloof der Bengaelse Heydenen.

Yder trouwt onder de Heydenen in Bengalen aen die van sijn eygene Kaste zijn / ja vermogen ook meer als eene Vrouw te trouwen; doch vergenoegen haer 't meerendeel der Jentyven met een Gemalin: dan soo die onvrugtbaer is / trouwt de Man noch wel een tweede. Het Overspel word in de Vrouwen gestraft; doch Hoerdom is by haer gemeen / daer toe publijke Hoeren / Bagawara genoemt / die haer lighaem yder een komen gemeen te maeken / meest overal konnen gevonden worden. Sterft de Man / soo mag de Vrouw nooyt weder een ander Man trouwen / al schoon sy noch jonk en jeugdig is; daer en tegen de Man sijn Vrouw verliesende / trouwt weer aen dien hy wil / wanneer sy maer van sijn Kaste / en ongeportuurt is. Ordere in haer trouwen.

De Heydenen iemant groetende die van aensien is / slaen de regter hant boven op 't hooft / voor de mond / en soo voorts nederwaerts gaende / buygense 't hooft en 't lighaem een weynig voorwaerts / gebruykende het gewoonlijk woort / salamma. Heydense groetinge.

In Bengalen, gelijk als ook in veel andere Landen van Indiën, zijn geen Herbergen daer men de reysende Man logeert; dan aen veel plaetsen worden opene Tenten / Verdekken en steene Gebouwen gevonden / die wel Bengaelse costuymen voor de Reysigers.

eer

January, 1664. eer door de Godvrugtigste zijn gestigt / en de welke sy een gedagtenis hebben nagelaten / daer in den reysende Man / alhoewel dit byp sobere Schuyl-vertrekken zijn / indien 't hem belieft een nagtjen / of meer logeeren kan: want dewijl niemant op deese Gebouwen / gemeenlijk Sarais genaemt / gelijk als wel dienden / toeversigt neemt / dient yder een deksel en voedsel met hem te brengen / ende niet vies te zijn / alsoo wy die meest heel vuyl / onreyn / ja stinkende bevonden; daerom die eenig vermogen hebben / in 't Reysen meest altemael Palinkyns gebruyken / om dat aldus (deksel en beddinge met haer voerende) dese vernufte Vertrekken niet en behoeven op te soeken. Men vind ook alhier te Lande seer weynig brood / en noch minder eenige toebereyde Spijse te koop / dies het in dese Gewesten ellendig voor de arme Reysigers is. De aenkomende vreemdelingen worden genootsaekt een Huys of Wooninge / al was 't maer voor eenige dagen / op te soeken / en voor hun verblijf te huuren; doch dien hy wel en gevoegelijk voor een Dukaet / of minder bekomen kan; huuren / of koopen dan ook een Slavin / of Kookster / die haer bewascht / de spijse bereyt / ja selfs in alles ten dienste staet / en die den Vreemdeling dan ook wel soo lang tot sijn vermaek en lust gebruykt; vertrekkende soo verkoopt / of voldoet hy haer / en dus scheyden sy wederom / sonder eenige blijken van schanden of schaemte / vredig van malkander.

Als ook in het gebruyk der Spyse, en Drank. Der Heydenen Spijs en Voedsel is doorgaens slegt en eenvoudig / meest Rijs in water gesooden; voorts Boter / Kaes / Melk / en alderhande Fruyten / Groente / &c. De Rijke gebruyken veel Confituren en ingeleyde vrugten in hare Maeltijden. Men drinkt'er uyt Gorgeletten, een soort van Waterkannen seer gebruykelijk in Oost-Indien / die in den hals met een tuyt en kleyn roostertjen zijn voorsien / en daer het water / selfs in 't alderheetste weder / seer koel in wordt bevonden; doch niemant dient dese Gorgeletten, of Waterkannen aen de mondt te setten / indien hy niet / behalvens de betalinge van het Drinkvat noch wel degelijk uytgemaekt wil zijn; ook drinkt de eene Sekte niet gaerne met den ander / en daerom is wel eer dese manier van drinken opgekomen / dat men sonder de mont / of lippen aen 't Gorgelet te setten / de drank van omhoog door een tuytjen weer in de wijt opgesperde keel te gieten / dus drinkende sonder de mont te sluyten / of eens de lippen te bewegen; ook worden niet alleen de Mooren, maer selfs de Heydenen doorgaens groote Liefhebbers van den Toebak bevonden / die sy / voornamentlijk de Rijke /, seer geestig door een seer lange houte geschilderde roode Pijp uyt het water weten op te trekken; het keteltje / daer in dit kruyt is aengesteken / steekt ordinaer in een houte Kokosnoot / of iet anders / die ruym half vol water is / steunende op de vloer / van waer door een lange Pijp al borrelend de kragt des Toebaks wort ingesoogen; het welk de Mooren en rijke Benjanen, onder manhaftige redenkaveling / geestig weten te doen.

Gorgeletten, of Indiaense Waterkannen.

Bengaelse wyse in 't drinken des Toebaks.

Bengaelse Konsten en Wetenschappen. Voorts worden ook veelderhande Konsten en Wetenschappen onder de Mooren en Heydenen in Bengalen gevonden / doch weynige die in de Regten geoeffent zijn; Doctoors en Wondheelders heeft men aldaer in grooten overvloed; doch wort een Hollands Chirurgijn / wanneer hy wat schrander is / boven al dese geleerde Mannen geëstimeert / gelijk als in

mijn

mijn tijd onsen besonderen Vriend en Medebroeder Sr. Johannes Thadema die op Ougly was geplaetst / wel onderbond / dewijl hy by de voornaemste Mooren en Heydenen om sijn konst in grootagtinge was / en met een gewenschte prosperiteyt en zegen van daer is weder gekeert. January, 1664.

De Bengaelse Medicijnmeesters zijn in de konst der Anatomia, of de Ontledinge van het menschelijk lighaem niet geoeffent ; maer steunt desselfs ongefondeerde wetenschap op de loutere ondervinding / die in hun geschreevene Boeken van tijdt tot tijdt geanoteert / vermeerdert en soo te met klaerder aen den dag gekomen zijn / schoeijende dus een iegelijk / soo wel Vrouwen als Mannen / Jongen en Oude / Swakke en Sterke / alle gesamentlijk op een leest / en borderen 't werk op bevende fondamenten / inwendig met Dranken van groene Kruyden / en uyterlijk door Ramassen, dat zijn loutere wrijvingen en beweegingen der leden / daer de Mooren seer veel af houden / en dien ik om goede redenen nut en dienstig keur. Sy hebben ook smeeringen die van Sandel / Saffraen ; en soo het een Heyden is / uyt loutere assche van gebrande Koedrek en andere dingen bestaen. De Jentyven geven ook somtijdts wel de Koeijen de Padye, dat is de Rijs die noch in sijn dop sit / t'eten / en daer na de Koeijdrek wel doorsoekende / pikkense 'er alle de heele korlen uyt / die zijnde gedroogt / den Kranken niet alleen voor seer Medicinael / en tot een hertsterking / maer ook als tot een kostelijk Heyligdom verstrekken. Medicyn-meesters in Bengalen.

De Bengaelse Chirurgijns hebben gantsch geen / of immers seer kleyne wetenschap / om daer het behoort / de Manuale Operatie / of de Handkonst omtrent den Ellendigen / daer in voornamentlijk dese Konst bestaet / behoorlijk uyt te voeren. Als 't Leger van den grooten Mogol te velde tegens den Vyandt trekt / versoeken doorgaens de Mooren een of meer Chirurgijns van de Oost-Indische Compagnie / dewelk haer toegestuurt zijnde / met het Heyr optrekken / daer hun selfs de grootste Mooren volkomentlijk op vertrouwen. Hun Chirurgyns.

Baertscheerders worden (gelijk als ook op de Kust Choromandel, en in 't Koninkrijk Arakan) met seer groote menigte in de Landen van Bengalen gevonden ; sy hebben geen Winkels / maer loopen langs straten en wegen / en presenteeren alom ; en niet alleen de Mooren en Heydenen / maer ook aen Nederlanders / Engelsen / Portugeesen / en andere / blijtig hun dienst ; ja spreeken de Luyden op straten en wegen aen / en vragen haer of niet gelieven geschooren te zijn ? antwoordt iemant ja / die gaet slegt daer 't valt / op een steen / of wat anders / en onder den blauwen Hemel nedersitten ; en wordt niet alleen de Baert / maer ook de Nagels aen handen en voeten gekort / en de ooren gesuyvert zijnde / is 't geldt verdient ; den Barbier met 20 a 30 Kouris, of kleyne Hoorentjens zijnde betaelt / gaet yder sijns weegs. Baertscheerders.

Haer gereetschap is arm en slegt ; sy hebben ook een kleyn Spiegeltje / met een Wetsteentje / en een kleyn Kopjen in plaetse van een Scheerbekken by haer / dragen 't Gereetschap in haren gordel / of riem ; meest gaen sy de Luyden in hare Woningen bedienen / gelijk sy ons ook heel vlijtig in onse Verblijfplaets wisten by te komen.

Voorts worden veel andere soorten van Handtwerks-Luyden in Bengalen

January, 1664.

Wevers, Doekschilders, Bleekers, Smits, Snyders, Timmerluyden, en Metselaers.

len gebonden / namentlijk / duysende Webers / Spinders / Spoelders / Doek-Schilders / Bleekers / &c. mede veel Smits in Gout / Silver / Yser / Metael / en meer andere Mineralen ; ook fraeije Konstenaers in Kristal / Yvoor / Lak / &c. Snijders / Timmerluyden en Metselaers met groote hoopen. De Vrouws-persoonen weten niet alleen geestig en vaerdig met den Landtbouw / insameling van den Oegst / en Weverijen om te gaen ; maer ook uytnemende konstig te Naeijen en te Borduuren / en selfs van de alderfijnste Lijwaten Hembden / Cabayen, Lijfjens / en duysent andere moije dingen soo geestig toe te stellen / dat sy daer in verre de Nederlantsche Vrouwen en jonge Dogters te boven gaen ; doch is het loon van haren konstigen arbeyt uytermaten sober ; die 2 stuyvers daegs windt dient gauw te zijn ; selfs de Ambagtsluyden winnen maer 2 / 3 / 4 / en ten hoogsten 5 stuyvers daegs ; doch daer en tegen is alles tot kleeding / deksel / en voedsel behoorende / wederom goet koop te bekomen.

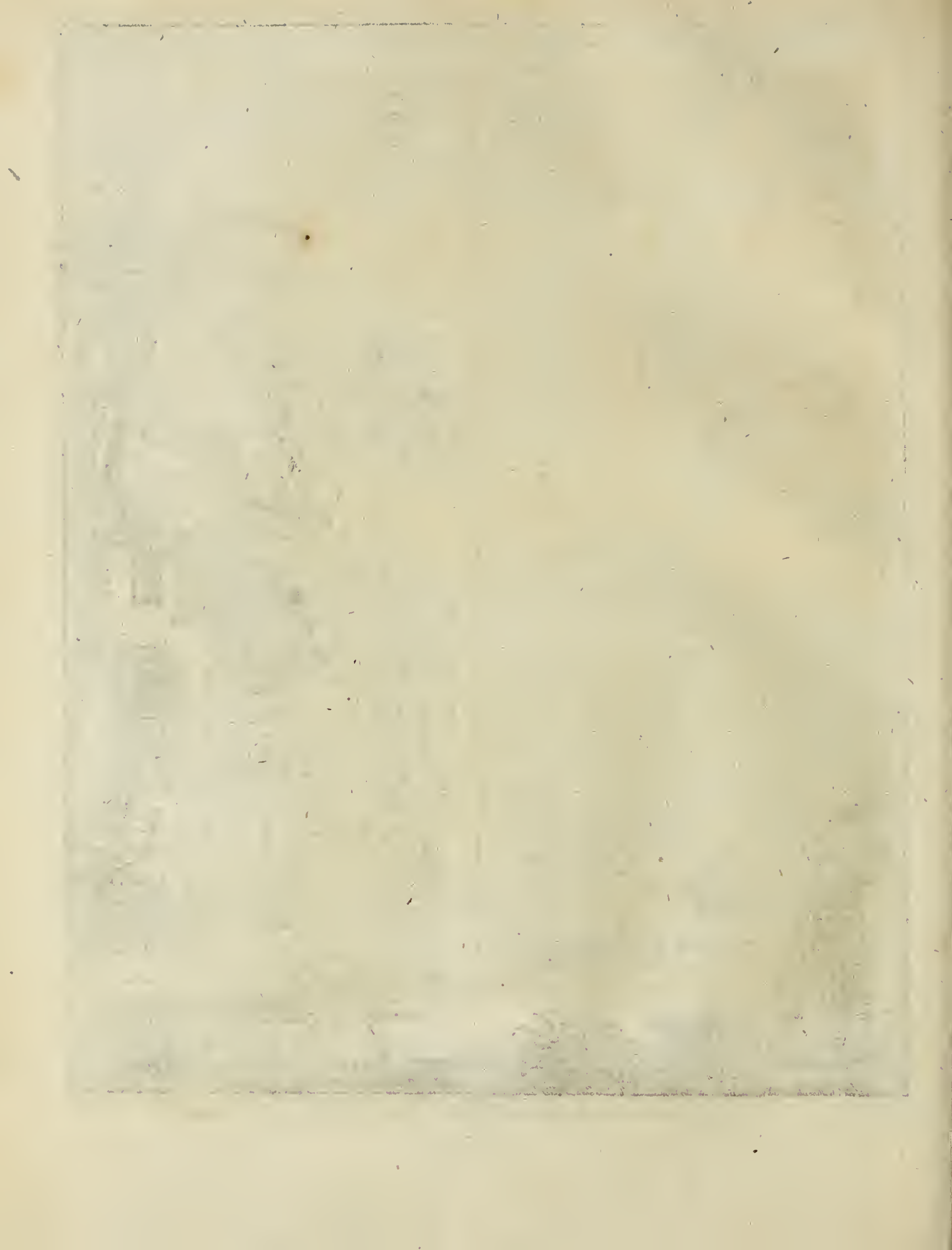
Oeffeningen en konsten der Vrouwen en Dogters.

Toovenaers, Waerseggers, en Speelders in Bengalen.

Veel Toovenaers / Teekenbedieders / Waerseggers / en konstige Tijdtverdrijvers en Bootsemaekers worden ook in de Landen van Bengalen gesien ; die Teergeld soekende te verdienen / alom heen / daer sig de gelegentheyt presenteert / haer konst en dienst aenbieden. Wy lieten op seekeren dag om ons te verlustigen / van de laetste soort / te weten sekere Danssers / Dansserinnen / en konstige Tijdtverdrijvers / op haer versoek / tot in ons Logiment verschijnen / daer sy verwonderens-waerdige dingen wisten in 't werk te stellen : Onder andere kuuren nam een sekeren Snaek met seldsame gesten / heel geswindelijk een loutere stok / of Bamboes, die wel omtrent de 20 voet lang was / hebbende onder de dikte van anderhalve span / en boven heel spits toeloopende : Dese lange Bamboes nemende / setten hem met sijn dikste eynde op 't gordeles dat hy om sijn middel had omgewonden / en liet deselve daer in rusten / als wanneer een Bengaelse Dogter / die omtrent 22 jaren oudt was / met een kleyn loopjen den Bamboes drager van agteren op de schouderen sprong / en palmden als een geswinde Mastklimmer tot om hoog by de stok op / daer sy tot op der selver top geraekt zijnde / op de scherpe spitse punt der Bamboes gink sitten met de beenen kruypeling onder het lijf / haer armen / handen / en opperleden staeg bewegende / om sig selven soo te gevoegelijker te balanceeren / dat niet van boven neder en tuymelde ; dit was vreemt : maer noch wonderlijker was het om aen te sien / toen den Bamboes-drager de lange stok / sonder sijn handen eens meer daer aen te slaen / geheelijk los op sijn buyk en het gordeles steunen liet / als doen met wakkere schreeden wel lustig voortloopende over het Erf / het welk aen ons Wooninge met een groote ruymte omheynigt was / sonder de stok / of het Vrouw-mensch die daer boven op sat te laten vallen ; dus loopende / stak hy de buyk / om de Bamboes te gevoegelijker op het gordeles t'ondersteunen / voor uyt / en setten de handen in de zijde / siende geduuriglijk opwaerts na de beweeginge van het geen hy droeg / ende sijn lichaem in 't gaen soo gins en weder buygende ; dat wy seer klaerlijk sagen / hoe dese kunst niet door toovery / soo de sommige waenden / maer door een behendig en vaerdig balanceeren quam te geschien / gelijk als ook dese Dogter sig selfs dervoegen om hoog met de handen en 't opperlijf wist te beweegen / dat door die

Seltsame actien van sommige Tytverdryvers in Bengalen gesien.

2. del. fol. 134.

dit middel ſig ſelfs in evenwigt hield; eyndelijk op een knaphandige wijſe afgekomen zijnde / en na eenige kuuren weder na boven klimmende / ging sy toen met haer buyk regt op de ſpitſe punt van de Bamboes leggen / ſlaende de armen en beenen wel luſtig uyt en van malkanderen / even byna gelijk men in Hollandt de vliegende Cupidoos plag uyt te ſchilderen / houdende haer dus nergens vaſt; waer mede hem onſen Tijdverdrijver toen andermael wederom luſtig aen 't loopen ſtelden / ſonder ſijn handen aen de Bamboes, los op het gordeles van ſijn buyk ſtond / ſoo lang hy dus gins en weder over het Erf liep / eens te ſlaen / en liet dit Vrouw-menſch eyndelijk onbeſchadigt weder af komen. January, 1664.

Deſe Dogter / met noch een ander Bengaels Swartinnetje / dat / alhoewel tamelijk ſwart / by ſchoon van aengeſigt / en maer 15 jaren oudt was / wiſten haer beyden in ongelooffelijke poſtuuren te ſtellen / en dan met de beenen om hoog / en de hoofden om laeg / met een geeſtige tredt / op de elleboogen te gaen; sy ſtelden ook door hun verwonderens-waerdige ſwakheyt der leden haer agterhoofden met de nek tegens het ruggebeen aen / en aldus vorder agterwaerts over tegens de aerde; invoegen dat sy met haer agterhoofden tegens de hielen aen quamen / en lieten yeder aldus 3 Meſſen / en 2 bloote Sabels met de punten tegens het aengeſigt ſetten / dervoegen dat alle desſelfs heften vaſt tegens een weynig uytgegravene aerde ſtonden / ſoo dat sy de hoofden in dit ſoo wonderlijk poſtuur dus pal geſet hebbende / haer na het ſcheen niet konden verroeren / of Sabels en Meſſen ſouden haer jammerlijk hebben konnen beſchadigen.

't Was ook verſchrikkelijk om te ſien / hoe deſe Bengaelſe Vrouws-perſoonen met hare lichamen en hoofden dus pal ſtaende / nochtans wel meer als 25 keeren beſtonden rondtom te loopen / latende hare hoofden / gedurende deſe actie / tegens het ſcherp als onbeweegelijk ſtaen; de Meſſen en Sabels eyndelijk weggenomen zijnde / reeſen wederom onbeſchadigt over eynde.

En alhoewel deſe gemelde actie ſommige onder ons ſcheen een Duyvelſe kunſt / en een gantſch onbegrijpelijk werk te zijn; ſoo docht my nochtans dat die natuurlijker wijſe dus konde geſchien: want deſe geſwinde Vrouws-perſoonen / die ongemeen vaerdig / radt / en buygſaem van leden waren / in 't rondtom loopen / telkens op de handen ſteunende / met de voeten het draeijende lichaem in yder keer wiſten om te keeren; ſoo dat het hooft op dusdanig een wijſe / niet alleen ſtil en onbeweegelijk / maer ook ſelfs onbeſchadigt op ſijne geſtelde plaetſe konde blijven ſtaen.

Naderhand ſtelden sy op de voorige Snaek ſijn hooft een ſtok / en gingen den eenen voor / en den anderen na / boven op deſelve ſitten / met de beenen onder het lichaem / ſonder dat den ſtok toen langer van den Drager aengeraekt / ofte vaſtgehouden wierd / waer mede deſe Bootſemaeker weder met loopen / neygen en buygen / ſeldſame grimmaſſen betoonden / ſonder de los-ſtaende ſtok / of het Vrouw-menſch oopt van ſijn hooft te laten vallen.

De Jongſte ging haer toen in en een kleedtje / met de nek andermael agter over / het hooft digt tuſſchen de beenen / en voorts met de armen / onderleden en beenen ſoo digt in malkanderen leggen / dat de anderen haer

 in

January, 1664. in dit kleedtjen seer aerdig in de figuur van een kleyn driekantig paxjen bewonden / en kaetsten haer aldus toegebouwen / en sonder te beseeren / malkanderen toe : toen presenteerde men ons dit levendig paxjen / en vraegden of wy het geliefden te koopen / sy selfs wilde Makelaer zijn / en vroeg ons uyt het kleedtjen wat dat sy soude mogen gelden / het welk ons in der daed het soetste van allen scheen te wesen ; komende dus al laechende wederom met een geestige sprong te voorschijn / doende eerbiedigliijk aen ons de reverentie.

De kleeding en vercierselen van des selfs Vrouwspersoonen. Meer seldsame actien / doch te lang om hier altemael te verhalen / toonden dit eerwaerdig Gebroederschap ; de Vrouwen-soort waren met Ringen van Gout door neus en ooren / en die van Kooper / Yvoor etc om hun onder-armen / vingers en beenen verciert ; sy hadden dunne katoene Broekjens aen / om te gevoegelijker haer konstige oeffeningen te voltrekken. Sy mogen noopt / soo men ons wist te getuygen / van iemant beslapen worden / om dat als dan / mits kinderen teelende / tot de voorgemelde actien onbequaem bevonden worden. Wy betaelden haer rijkelijk / en gabense Wijn te drinken / waer over sy seer verheugt / en met een betooning van wonderlijke complementen en cortosijen wederom hares weegs vertrokken. Dese Tijdverdrijvers reysen de Landen overal deur / en laten haer meest in vrolijke plaetsen vinden.

Danssers en Dansserinnen in Bengalen. Veel Danssers en Dansserinnen worden ook in Bengalen gevonden ; de Danssers springen in 't hondert met loutere cabriolen ; de Dansserinnen beginnen hun dansserijen eerst met een seer kleyne beweeging / die hand over hand aengroeyende / tot in een groot gedruys verandert ; en dit alles al bokkende met de eene hand voor het voorhooft / en de andere in de zy / of tegens de heup ; springende loutere Boere-sprongen / en draeyen sig somwijl in dese actie seer geswindelijk om ; bukkende in het danssen dikmaels ter aerden neder / en rijsen in aller-yl weder op / om (na 't schijnt) aldus haer geest en vaerdigheyt te vertoonen.

Ceremonien in het verbranden van hare Dooden. Onder de Heydenen in Bengalen worden de Dooden doorgaens tot asschen verbrand ; dan kleyne kinderkens worden op sommige plaetsen begraven. Onder de Rijken iemant gestorven zijnde / soo spijst men 't Gevogelt / omtrent diens Huysen of Wooningen / eenige dagen of weeken met soete Melk / Rijs / Tarw / en andere lekkernijen : want ongetwijffelt de Ziel des Overledenen (volgens hun gevoelen) noch daer omtrent sijn voedsel en schuylplaets soekt. De Vermogenste worden met kostelijk en welruykent hout verbrand ; doch geschiet alles gemeenlijk met seer weynig pragt en statie / meest des morgens vroeg / en binnen de 24 uuren. Den Dooden word in een wit kleet gerolt ; doch die van de arme Luyden de schamelheyd maer gedekt ; sommige wrijven de handen en voeten van 't Lijk met Olie ; steeken ook wel een kool vuurs in de mond / en andere deelen. Ik hebbe gesien / dat sy den Dooden met weynig gevolg tot aen de Rivierkant / namentlijk / aen de Ganges, brengende / over een groef / en onder de houtmijt leyden / en soo verbranden. Sommige geven het Lacken / daer d'Overledenen in gerolt was / een arm mensch. Doorgaens word de assche der gebrande Lijken in de Rivier gestroopt ; het overschot schrapen en rapen de Goegis of Assepuysters wel schoontjens op / daer sig /

wan-

wanneer die op hare wijfe gemengt en toebereyt is / het Aengefigt / Borft en andere Leden mede beftrijken. January, 1664.

Twaelfde Hooft-ftuk.

Negotie der *Bengaelders.* Ouders verkoopen haer Kinderen tot Slaven. Onverwagt voorval des Schryvers. Vrugtbaerheyt van *Bengalen.* Korte Befchryvinge van het Catoen-Gewas, Bengaelfe Zyde, Indigo, Salpeter, Tamarinde en Rys. *Bengaelfe* Dieren. Zee-Schiltpadden, fubtyle Vogel vangft der *Bengaelders.* Looshe yt der Ravenen en Kraeyen, Inkhoorentjens, Sprinkhanen, Mieren enz. Korte Befchryvinge van den Rinoceros, Tygers en Crocodillen.

Grooten Handel word in Bengalen gedreven / foo van d'Inwoonders / als andere Natien: want dit Rijk niet alleen van Engelfchen, Nederlanders, en Portugeefen; maer ook van Arabiers, Perfianen, Guferatters, Mogollers, Choromandellers, en andere Orientaelfe Volkeren befogt en aengedaen word. D'Ooft-Indifche Maetfchappy verhandelt alhier Japans Silver / Koper / Verlakte Comtoiren en Koffers / Tin van Malakka, ook Chineefch ende Japans Porcelejn: voorts Vermelioen / Spiouter / Quikfilver / Loot / Scharlaeken / Spiegels / en andere Nederlandfe Waren; desgelijks Peper / Kruytnagelen / Mufchaten / Foeli / Cancel / Areek, en Elefants tanden: ook Elefanten van 't Eyland Ceylon, die in Bengalen het ftuk wel tot 7 a 8 hondert guldens komen te fteygeren: Paradijs-vogels / en Ternataenfe Papagayen of Locris / willen ook in Bengalen wel aen de man / daer de Mooren wel 30 of 40 Rijksdaelders / indien fy wat fchoon gevedert zijn / fomwijl voor komen te geven. Koop handel en Koopmanfchappen, die uyt en in Bengalen worden getrokken.

Daer tegens levert Bengalen Candy- en andere Suyker / die met geheele Scheeps ladinge door de Onfe / als ook door de Mooren van daer naer Perfien / als ook na andere Landen worden gevoert. Salpeter met veel honderden Laften in 't jaer / waer van men in de kruyt molens buyten Batavia, als ook in 't Vaderland goede Bospoeder maekt. Abondantie van Bengaelfe Zijde / veelderhande fortcering e van Catoene Lijwaten / en allerhande fchoone Spreyen / Behangfelen / Stoffen / etc. die niet alleen tot in China, Japan, Cambodia, Tonquin, en andere Landen van India, maer ook in overvloet naer het Vaderland worden gefonden. Wijders verfchaft Bengalen ook Indigo / Borax / Hing / Amphioen / Lak / en feer veelderhande Medicinale Saden / Gommen en Wortels; mitsgaders Gefteenten / als Diamanten / Granaden / Spynellen / Efmarauden / Agaet / Hyacinthen / Kat-oogen en andere; ook abondantie van Eetwaren: als Tarwe / Rijs / Catjang / feer kleyne Boontjens / en Kitfery dat kleyne welfmakende gele Zadekens zijn; ook Bengaelfe Boter / doch die vry flegt is / en in Leere Potten / of Blafen van groote Buffels Hvyden / naer andere Landen word verfonden. Was / Honig / en heerlijke Confituren worden ook in Bengalen goet koop den Kooper geveylt.

January, 1664. Ook wierden veele Bengaelders tot Slaven gemaekt / en uyt den Lande gevoert / eensdeels door de Arakanse Rovers / en ook ten anderen / door dien veel Ouders / voornamentlijk onder de Jentiesse Heydenen wierden gevonden / die haer Kinderen / of aen de Goegies geven / of aen de Mooren, Benjanen, Christenen / en daer het valt / voor Slaven konnen te verkoopen; op dat sy aldus ontlast / te ligter met die sy noch by haer willen behouden / aen de kost geraken mogten.

Ouders verkoopen hare Kinderen tot Slaven.

Onverwagt voorval, en avontuer des Schryvers.

Een armen Heyden quam by my / en presenteerden sijn Soon / die meest naekt / noch jonk / en maer 12 jaer oudt was / te willen verkoopen: Ik was verwondert / en vroeg hem na de waerom? en kreeg tot antwoort / om dat hy soo arm was / dat hy den selven niet kon voeden; en ook om dat hy wel wist / dat den Jongen dan beter dagen als by hem soude genieten. Mijn Moorse Dwerry, of Dienaer / vraegden hem daer op naer de prijs / en versogt my dat ik hem soude koopen: ik bood hem / omme den Dwerry te vergenoegen / ende my van den Heyden te ontlasten / 28 Ropien / of 14 Rijksdaelders / niet denkende koopman te zijn / gelijk als ik was: den Vader heel vrolijk en wel te vreden / nam het gelt / en met een het affscheyd van sijn Soon / dien hy sonder de minste betooninge van ontsteltenis / of ontroering aen mijne bescheydentheyt beval / en ging sijnes weegs.

Ik was in 't eerst al een weynig over dit voorval ontstelt; doch als ik de volkomene resolutie en opsettelijkheyt van desen Bengaelder wel overdagt; en ook hoe dat hy wel ligtelijk anders sijn Soon aen een Moor, of Heydens Goegi souw hebben overgelevert / soo kon ik mijn selfs gevoegelijk daer in voldoen: te meer / dewijl ik vastelijk voornam / desen jongen Bengaelder met my na Batavia voerende / uyt het arm rampsalig Heydendom tot de Christelijke Religie / onder Godts hulp en zegen te doen avanceeren / gelijk geschiede. Ik noemden hem Antony, kleedde hem op de Nederlandse wijs: hy leerden in 't kort goet Nederduyts / en spoedig het Vader ons / en het Geloof; en getuygden seer wel vergenoegt te zijn / dat hy tot dus verre gekomen was / en alhoewel dienstbaer uyt sijn Vaderland was gevoert. Ik setten hem / toen ik naer het Vaderland stont te vertrekken / aen een fraey Hollands Burger binnen Batavia over / die een Knoopmakers Winkel op hebbende / my aen de hand met vaste verseekering beloofde / dat hy Antony sijn Handwerk verhoopte te leeren / en in de Gereformeerde Christelijke Religie wat geoeffent zijnde / souw tot een Christen laten doopen / en voort dervorgen hem vorderen / dat hy gevoegelijk tot een Vryman (gelijk als veele van sijn Lands-luyden waren geworden) en eygen Huyshouder binnen Batavia soude konnen geraken.

Vrugtbaerheyt van Bengalen.

Bengalen is uyttermaten gezegent en vrugtbaer / van 't gene den Mensch tot kleeding / deksel en voedsel dient. De Landerijen geven overvloet van Tarwe / Rijs / Catjang / Kitsery / Gerst en andere Granen. Veel Boter / Olie / Kaes en Melk van Buffels / Koeyen en Geyten. De Landsdouwen zijn altijd groen / en geven ook veele andere schoone Boom-en Aerd gewassen; ook allerhande Vee in overvloet / als Ossen / Koeyen / Schapen / Geyten / Bokken / Buffels / Hoenders /

Een-

Eenden / Gansen / Duyven en andere Pluym-gediert. Men koopt in Bengalen het Last van d'alderschoonste Tarwe om 50 Ropien / of 25 Rijxdaelders; ende voort alles goet koop / en naer advenant. Wy sullen van eenige der voornaemste Planten / Dieren / On-dieren / en Mensch-verslindende Schepselen / die in Bengalen gevonden worden / kortelijk noch dit volgende vertoonen. January, 1664.

De Plante van het Catoen komt in Bengalen, Choromandel, en andere Landen van Indiën, rijkelijk voort: doch word die verscheydentlijk van gedaente bevonden. Het Catoen-kruyt schiet gemeenlijk met een houtagtige steel / die met een wreede rosagtige schorsse bedekt is / wel 2 voet hoog bovens der aerde uyt / verdeelende sig in veel andere takjens; het loof is by na dat van den Wijngaert gelijk / doch wat kleynder; de bloessem vertoont hem uyt den geelen / en in het midden een weynig root / daer uyt de ronde Vrugten voort-komende / doorgaens de grootte van een kleynen Appel komen op te halen: gaet stars-gewijs open / door de welke / rijp geworden zijnde / het vreemt Gewas / namentlijk de Wol te voorschijn komt: die versamelt / bereyd en gesuyvert zijnde / den Mensch tot kleeding en deksel diendt. Korte Beschryvinge van verscheyde Planten. Hoedanigheyt van het Catoen gewas.

De bladeren van de Catoen-boom zijn byna die van het voorgemelde gelijk; doch worden veeltijds wat gladder en sagter bespeurt: egter word dit Catoen soo fijn niet / als dat van het Kruyt bevonden. Catoen-boom.

De Bengaelse Zijde komt / alhoewel in soo grooten abondantie / nochtans meest altemael van de kleyne Zy-wormpjens voort / die desgelijks met een groote naeuw-keurigheyt / en sorgbuldigheyt / even gelijk als in andere Landen / soo my berigt is / dienen waergenomen en op gepast te zijn. Bengaelse Zyde.

In Bengalen groeyen ook Bomen / daer van de sommige de Vrugten en Bladeren / andere wederomme de Volster / bequame Stoffe tot Kledinge komen te verschaffen.

Den Indigo / die wel eenigsints in Bengalen, doch meest in het Koninkrijk Suratte groeyt / word gemeenlijk in de Maent Juny gesaeyt. Het loof schijnt eeniger maten na dat van de geele Peen / doch is fijnder / met kleyne houte takjens: die vrugtbaer is / komt somtijts wel een mans lengte hoog op te schieten; de bladertjens eerst fijn groen / vertonen naderhand een fijn violet blaeuw; de bloeysem is die van de Distelen / en het Zaet het Semini Fenegreci gelijk. Den Indigo word ordinaer in de Maent November / of uytterlijk in December gesneden; de Bladerkens van de Steeltjens afgescheyden / en in de Sonne zijnde gedroogt / worden in daer toe gemaekte steene kuypen / of digt gemetselde Water-tanken / met brak / doch schoon water / te week gezet / dikmaels omgeroert / en heel vlijtig geklenst en waergenomen / tot dat de kragt van den Indigo uyt de Bladerkens in het water genoegsaem is uytgetrokken als dan in een andere kuyp / daer digt by staende / afgetapt zijnde / en noch een nagt hebbende laten sinken / scheppen het dikste en alles wat kragtig is / klensen het door bequame doeken; 't welk dan voort op suyvere plaetsen in de Sonne zijnde gedroogt / bevonden word den opregten Indigo te zijn. Indigo.

Doch

January, 1664. Doch wortse meermaels dervoegen door den Indiaen vervalscht met aerde by na den Indigo gelijk; of met Olie / op datse te ligter op 't water mogt komen te drijven / dat sulks niet wel / dan by de naeuwkeurige Ondersoekers gemerkt kan worden.

De Indigo van de eerste snee / in het eerste / en die van de tweede snee / in het tweede jaer / word voor de besten; en daer en tegen die van het derde jaer voor de slegtste / ende van weynig kragt geoordeelt: en daerom is dese laetst genoemde (alsoo by d'Uytlanders niet word gesogt) meest by den Inwoonderen / soo in het verwen van Katoene Lijwaten / als anders / gebruykelijk.

Soekt yemand het Zaet / om wederom door het zaeyen nieuwen Indigo aen te queeken / soo laet men in 't tweede jaer d'opgeschotene Struykken op 't Veld genoegsaem droogen / om dan door d'afsnijding het Zaet te vergaderen: doch de Landen vereyssehen naer 't derde Gewas een geheel jaer stilten / eer weder met Indigo dienen besaeyt te zijn.

Salpeter. De Salpeter valt voornamentlijk in de Noorder-Deelen van Groot India en Bengalen; sy komt gemeenlijk uyt zwarte / vale / en ook wel uyt wit-agtige Klaey en Aerde voort: uyt de laetste word de substantieuste en beste Salpeter op dese wijse gemaekt.

D'Inwoonders graven een groote Put / als een Sout-pan / die met Salpeteragtige Klaey en Aerde / en schoon water zijnde gevult / roeren en kneden het alles wel yverig onder een / tot dat de Klaey / Aerde / en Vogt gesamentlijk als een Pap is onder malkander gemengelt / en 't water de kragt des Salpeters na sig getrokken heeft; dan het grofste gesonken zijnde / verplaetsen het dunste in een andere groote Kuyl / doch wat kleynder als d'eerste; weder gesonken zijnde / nemen dit kragtig Salpeterig Water / kooken het in een Ysere Panne / terwijl het van d'overgeblevene vuyligheyt schuymen en suyveren / tot dat alles eyndelijk de substantie van Salpeter verkregen heeft.

Tamarinde. De Tamarinde / die in veel Landen van India groeyt / wast ook heel abondant en weelderig in Bengalen. De Bomen sijn doorgaens heel schoon en groot / en lustig van Stal / vol hooge uytgebreyde Takken en Bladeren: sy groejen seer ligtelijk voort / en hebben geen naeuwe toeversigt van noden. Wy hebben de Tamarijn-boomen / als by ons de Linde-boomen meest in het wilt / en veeltijds op de voornaemste Kruyswegen / Markt-plaetsen / Straten en Pleynen / als tot des selfs vercieringe dienstig / gesien: onder de selve was het aengenaem en vermakelijk voor het steken der Son te schuylen. De Bloemen zijn die van de Persiken of Amandelen seer gelijk; dan worden eyndelijk witter: uyt dese Bloeysem groejen de Vrugten lang-werpig / en een weynig kromagtig uyt; de Schillen gelijken by na de Vaderlantse groote Boonen / vertoonende sig van buyten eerst groen / doch naderhand graeuw. Dese Peulen of Bolsters zijn omtrent een vinger lang: de Son ondergaende / krimpen de Vrugten onder de Bladeren weg / en komen des morgens met des selfs opgang sig wederom te vertoonen. In elke Peul zijn 3 a 4 kleyne Bonen / bruynagtig van coleur / die buyten om heen met een lijmagtig Merg / het welk de Tamarinde eygentlijk is / be-

bonden worden / bedekt te zijn. Als wy door 't wandelen zijnde verhit / of January
uyt nieuwsgierigheyt die van de Bomen afplukten / bevonden wy den Ta- 1664.
marinde wrangachtig / en uyttermaten suer van smaek te zijn. De Indianen en ook de Portugesen, weten haer Spijse door den Tamarijn op een seer aengename wijse te bereyden. Sy word op verscheydene wijse ingeleyt gesouten / of tot gesuykerde Confituren toebereyd zijnde / alomme de Werelt door versonden; doch de gesuykerde zijn de alderbequaemste. Sy nemen de Tamarijn uyt sijn Huyskens / kneden se door sijn lijmagtige substantie tot geheele groote aen malkander-hangende klompen en pakken / dan met Suyker / of andere Materialen / in Potten om te bewaren / of te verkopen / wort verstuurt: dies wort'er al by wat onsindelijk mede geleeft / en is doorgaens goet koop; en om des selfs wel-smaekende rinsigheyt / en aengenaem suer / als ook om sijn verkoelende en bloed-suyverende kragt / gebruykelijk onder veel Natien des Werelts.

De Rijs groeyt in grooten overvloet in de Landen van Arakan, Syam, Rys.
Pegu, Bengalen, Suratte, en Choromandel; daer van vele Volkeren des Zuyder Deelen van India soo wel niet zijnde voorsien / om sulks / sig selfs genootsaekt vinden de boven-gemelde Noorder Deelen op te soeken / en dese wederom die van het Zuyden / om hare Edele Speceryen te begunstigen: en aldus heeft het dien Alwijsen en Almogenden Schepper door sijn gestadig-durende goetgunstigheyt belieft / yder Land met bysondere Segeningen / Inkomsten / Gaven en Goederen te verrijken. In Bengalen en Arakan schiet de Rijs ongemeen digt en weelderig op; rijp zijnde geworden / staet seer lustig en schoon / en ruym 2 voet boven der aerde om hoog geschooten: de fijne Stammentjens zijn de Bies-look by na gelijk; en d'Ayren ons Vaderlands Graen. Sy word in het drooge Saysoen gesneden / en op verscheyde manieren gedorst: de Witste behaelt de meeste prijs / want word voor de beste gekeurt. Men kent in Oost-Indien geene Molens om Graen tot Meel te malen; dies word op der Christenen wijse weynig / en in verscheydene Landen / als Arakan, en meer andere / gantsch geen Brood gebakken; maer wel op veel plaetsen van Indien de gekookte Rijs tot Bollen gekneed / en soo geroost zijnde / Avela genoemt / en voor Spijse verkogt. Ook weten sy geen Olie / soo den naeukeurigen Ondersoeker Plinius schrijft / maer wel een sterke Brandewijn / of Arak uyt de Rijs door gantsch Indien toe te stellen.

De Bengaelse Ossen / die wy seer goet van smaek / heel vet / en na den Bengaelse
aert van dese Gewesten met een Bultagtig gewas op den rugge vonden be- Dieren.
zet / konnen de kloekste uyt vele gesogt / om 4 Ropien, of twee Rijksdael- Ossen met
ders kopen. In Suratte worden dit slag van Ossen van jongs op geoef- Bulten op
fent / om / even als by ons de Paerden / voor de Karren te lopen: dus in- den rug.
gespannen / weten de sommige wel tot 9 of 10 mijl toe des daegs te vorderen: doch in Bengalen worden de Ossen meer tot den Akker en Land-bouw / dan voor de Karren gebruykt.

De Koeyen / als Heylige Schepselen onder de Heydenen geagt / wor- Koeyen.
den nochtans by de Mooren verkogt / geslagt / en even als ander Vee / voor de goede spijse verklaert: doch by de Heydenen en behoeftmen geen Koeyen / om die te slagten / en te eeten / te koop te soeken; want die voor sulks een-

January, 1664. gruwel en afkeer hebben/ daeromme sy de Christenen en de Mooren voor een sondig Volk/ en groote Moordenaers houden.

Buffels. De Buffels sijn in Bengalen ook overvloedig/ die grof en seer sterk/ met loutere groote Hoornen op den kop gewapent zijn. Sy geven goede Boter en Melk; en 't Vleesch/ alhoe wel wat harder en zwaerder als dat van de Ossen/ is goet van smack. Dese Buffels worden in Bengalen soo boos en woedende niet als in het Koninkrijk Arakan bespeurt; en worden meest tot den Land-bouw gebruykt.

Paerden. De Paerden worden in Bengalen weynig anders/ dan by de Vermogenste gesien; en meer tot uytvoeringe van hun Staet/ als tot voordeel gehouden: De Persiaense worden voor de beste geëstimeert.

Verkens. De Verkens in Bengalen waren heel zwart van hayr/ doch niet te min Vleysig/ en seer delicaet van smack; waer van men de twee/ die 't stuk wel hondert pont woegen/ om de waerdy van een Rijksdaelder bekomen kon. De selve zijn seer afschuwelijk by de Mooren, want die houden het Spek voor uytermaten onreyn/ het welke sy om geen ding ter Werelt souden willen aenraken/ of eten.

Schapen. De Bengaelse Schapen zijn met geen Wol/ maer een hayrige Huyd bekleed/ en doorgaens heel slijmerig/ snotterig/ mager en slegt/ roothayrig en hoog van beenen; dies worden die voor een sober en ongesont voedsel geagt. De Persiaense Schapen met hare groote staerten/ heb ik in 't Rijk Bengalen niet gesien.

Cabryten. Daer en tegen zijn de jonge Cabriten en Geyten in dese Landen uyttermaten schoon/ en brengen seer delicaet voetsel aen; die de Mooren ook met Rasijnen/ Amandelen/ Boter/ Rijs/ Specerven/ &c. seer wel tot een welsmakende Spijse weten te bereyden.

Visch. De Rivieren en Zee-contreyen geven een groote abondantie van alderhande welsmackende Visch/ die de Mooren seer wel tot een delicaet voetsel weten toe te maken/ en op te dissen.

Zee-Schiltpadden. Ook worden in Zee/ ontrent Bengalen, en wel insonderheyt na de Bogt van Bellesoor en ontrent de Punt Palmeris, seer groote Zee-Schiltpadden gevonden; gelijk wy die selfs daer met ons kleyn Vaertuyg hebben gevangen: want sy lieten haer in 't stil weder boven op het water drijven/ schijnende sig te blaekeren in het schijnen der Son; de sommige saten dus op malkanderen/ om (soo 't scheen) hun voor-teeling te bevlijtigen. Wy bevonden haer soo uytnemende loom en traag te zijn/ dat sy haer met de handen lieten grijpen: die wy dus vingen/ waren seer groot/ en eene der selver $2\frac{1}{2}$ voet breet; een Man op diens rugge sittende/ wist den Schilt-pad met hem voort te wratselen: wijders ontwijd en toebereyt zijnde bevonden wy die seer delicaet/ en het Vleesch het Kalfs-vleesch seer gelijk te zijn. Die se vangt/ keert haer vaerdig om/ als wanneer dat sy genoegsaem gevangen zijn. De Wijfjens leggen des nagts haer Eyeren op de Strant/ daer sy meermaels tot 2 a 300 stuks t'evens komen te lossen/ die sy ontrent een voet diep in 't Sant begraven hebbende/ wederom weten toe te schroffelen/ keerende daer op dan weder in Zee. Dese Eyeren zijn seer goet om te eeten/ hebben geen harde schalen/ en maer een overtreksel gelijk papier/ zijn wat kleynder als Hoender Eyeren/ en ook met Dooren en Wit voorsien. Van de Schilden

der

der Zee-Schiltpadden worden schoone Deksels tot Kasjens/ Koffers/ en duysent andere mooye dingen gemaekt/ die cierelijk wesende/ seer verma- kelijk een doorschijnende glans vertoonen. January, 1664.

Het Pluym-gediert/ of Gevogelte is in Bengalen in grooten overvloet/ en worden aldaer byna van alderhande soorten gevonden. Onder de Mooren sijn goede Boog-schutters/ die het Gevogelte in de vlugt seer wel weten te treffen. Ook hebben sy een seer geestige vond om de wilde Eynd-vogels/ en andere die gewoon zijn op 't Water te zwemmen/ met een wonderlijke subtijlheyt te vangen het welk aldus toegaet: Sy nemen een Vogel van de selve soort/ gelijk sy verhopen te verneestelen/ dooden/ ontweyen/ en vullen deselve wederom op/ dien latende dus op 't Water drijven/ daer een goeden hoop half verrotte Vrugten benevens werpen; dies van stonden aen een trop Vogels om aes daer op neder schieten/ en den loosen Vogelaer on- derwijl met een groote Pot/ die vol gaten is/ daer hy door sien kan/ het hooft bedekt hebbende/ peurt te water/ en weet/ dewijl hem de Vogels niet konnen bemerken/ seer gevoegelijk die van onderen by de Poten te vat- ten/ den hals om te draeyen/ en meenigmael op dusdanig een wijs een goet getal vaerdig in sijn knapsak te dompelen/ en aen Moren en Christe- nen te verkoopen. Gevogelt. Subtyle Vogel vangst in Bengalen.

Kraeyen en diergelijke Roof-vogels/ dewijl die selfs van de Bengaelse Heydenen uyt medogentheyt als Verdoemelingen soo sorgvuldiglijk wor- den gespijsigt/ onthouden haer ook by duysenden in Bengalen sy sijn on- gemeen stout en loos/ en komen niet alleen op de Huysen en Woningen de Bengaelders besoeken/ maer selfs door Ramen en Veynsters als Vriend in Huys gevlogen; ja halen wel seer gezwint de Spijse van Tafel/ en uyt de Schotelen weg: sy slapen des nagts in 't Geboomte/ en passen by daeg op den roof: komende op de Huysen/ maken met snappen en kake- len groot geraes; en dewijl d'Indianen de Spyse meest op haer Erven toe- bereyden/ soo hebben de Kraeyen somtijts het Wilt-braet al weg/ eer dat het den Kok der Moren, of Christenen weet: dus worden sy niet al- leen etende/ maer ook wegdragende Gasten bevonden/ en dat soo dief- agtig/ dat hem den schranderste selfs over hun gauwigheyt moet ver- wonderen. Sy zijn ook niet wel te schieten/ vermits haer loosheyt; en yemand getroffen zijnde/ word wonderlijk van al sijn koddige makkers beklaegt. Sy sitten de Buffels op hun rug/ dien sy het hayr uytgetrok- ken hebbende/ groote stukken vleesch komen uyt te pikken/ en op te eeten; soo dat dese arme Beesten haer vrugteloos met den staert verweerende/ tot een levendig aes der Kraeyen en Ravens zijn; gelijk wy niet alleen in Bengalen, maer ook in 't Koninkrijk Arakan tot verscheydemael selfs hebben gesien. Groote menigte Ravens en Kraeyen. Hare stoutigheyt, en belacchelyke dievery.

Een seekere slag van Inkhoorentjens worden ook in Bengalen, en andere plaetsen van Indien gevonden/ die de sommige wat gesprikkelt en graeuw/ doch meest roothayrig zijn; sy hebben ook cierlijke staerten/ als die men in Holland siet/ en mede gezwint en vaerdig/ wetende spoe- dig van 't eene Geboomte op 't andere te komen: doen groote schaden aen Planten en Vrugten; dan zijn om haer raddigheyt heel vermakelijk/ als men die gevangen heeft. Inkhoorentjens.

January, 1664.

Groote Ratten.

Seer groote Ratten vind men ook in Bengalen, en andere Landen van Indien: sy doorgraven de Aerde/ ja selfs de Huysen derwegen van onderen/ dat die wel somtyds komen neder te storten; brengende den Inwoonderen desgelyks in Planten en Vrugten groote schade aen. De sommige zijn soo groot/ dat tegens de katten een kansjen durven wagen.

Sprinkhanen.

Somtyds worden dese Landen van Indien ook wel van geheele Heyrlegers Sprinkhanen besogt/ bestormt/ en heftig bestreden; ja soo/ dat alles word opgegeten wat op den Velde staet; brengende groote schaden en duerten in alderhande Levens-middelen.

Mieren, hun groote menigte,

De Mieren zijn niet alleen door gansch Indien, maer ook voornamentlijk in den Lande van Bengalen in grooten overvloet. Ik hebbe gesien dat Wanden/ Muren en Gevels der Wooningen/ die van Klaey gemaekt waren/ het meerendeel door de Mieren waren opgegeten: sy vernielen aldus veel Huysen en Wooningen/ die dan voort neder komen te storten. Sy sijn te veelvuldiger door de veelheyt der Pithagoristen, die Bengalen bewoonen/ ende niets dooden dat leven ontfangen heeft. De Schepen zijn ook niet vry van dit schadelijk Ongedierte: wy stelden gemenelijk in de Cajuyt de Taeffel met sijn vier stijlen om laeg in kleyne Water-bakken/ die wy vol water deden/ op datse niet langs de selve souden komen op te klimmen/ en ons de Maeltijd steuren; want dan verdrinken sy in het water: dus doen ook de Moren en Christenen met haer Kisten/ Koffers/ Tresoren en Taeffels te Lande/ by aldien niet haer Boekken/ Kleederen/ Spijs/ &c. door veel duysent Mieren willen bestormt en aengetast zijn/ daer van sy haer anders heel vaerdig meester weten te maeken: sy konnen gezwint een heel Brood uythollen/ en tot voorsieninge hare Winter en Kooren-Schuren vervullen/ en vaerdig in hun Miere-nest slepen het geen hun gading is. De sommige zijn ook seer groot; want op sommige plaetsen worden Mieren gevonden/ die wel een vinger lang zijn/ fel bijten/ en groote schaden aen Boomen/ Kruyden en Planten doen.

en grootte

Korte Beschryvinge van den Rhinoceros.

Niet alleen in de Koninkrijken Patane, Queda, Perach, en op Groot Java, maer ook in veel andere Landen van Indien, en wel voornamentlijk in Bengalen, word het Dier Rhinoceros/ soo in het Grieks/ en by ons den Rhinoster/ of Neus-hoorn genoemt/ gevonden; doch heb ik de selve niet in Bengalen, maer dood/ en na 't leven opgevult/ aen de Caep de Bone Esperance gesien. Dit Dier/ by de Portugesen Abada genoemt/ is niet wel levendig te bekomen van wegens des selfs sterkte/ en groot geweld. Het schijnt sijn naem te krijgen van Een hoorn/ dien het Beest op sijn Neus draegt: De sommige hebben gemeent dat dit den regten Een-hoorn was/ die by soo vele naeukeurige Ondersoekers vrugteloos is gesogt geweest/ doch meen ik d'opregte Hooren des Een-hoorens veel grooter/ langer/ en van een geheele andere forme als die van den Neus-hoorn elders te hebben gesien: onder dies wil ik seer gaerne mijn gevoel onder dat aen den bescheydenen Leser stellen.

Den Rhinoceros is in grootte en sterkte by na den Elefant gelijk; doch hy valt korter van Beenen/ maer door soo lijvig niet en schijnt te wesen. Hy heeft byna een Verkens muyl/ maer wat spitser: sijn Hoorn

groeyt

groeyt boven op de Neus-gaten uyt / die onder wyn dik / en scherp na bo- January, ven opgaende word bevonden: vertoont sig doorgaens bruynagtig 1664. groen / maer niet geheel swart / gelijk sommige / doch verkeerdelijk / hebben geschreven. Die graeuw is / of na de witte kant helt / word duurst verkogt: want selfs word desen Hoorn in Indiën seer geagt. Men siet ook noch een Hoorentje / maer wat kleynder / op de Neushoorns schoft / regt boven de voorste beenen; sijn Huyt vertoont sig oneffen / geschrom- pelt / en als met Schilden gewapent / is donker aschverwig van koleur / gantsch kael / en soo hart dat niet wel met een Sabel is door te klooven; desselfs Hoorn / Huyt / Tanden / het Vleesch / Bloed / Klauwen / ja selfs den Drek / beschrijven de sommige heerlijke Tegengiften in veelderhande Fenijnen te wesen. Men seyd dat dese Dieren geweldige Vyanden van de Elefanten zijn; dat sy den Neushoorn wel scherp tegens de steenen weten te slijpen / om den Elefant daer mede van onder den buyk / daer hy 't weekst is / op te tornen / schietende hem aldus met een ren vaerdig tus- schen de beenen in; doch den Rhinoceros dit misluckende / slaet hem den Elefant met de Snuyt ter neder / vertreed en verscheurt hem met de tan- den. De Bengaelders en vreesen soo seer den Rhinoceros niet als wel den Tijger / om dat den laetsten veel boosaerdiger als den eersten word bevon- den: want hy sal niet ligtelijk iemand aenranden / soo hy niet selfs eerst aengerant wort; dan stelt hem dit Dier seer wreet en verVaerlijk aen / knort als de Varkens / en bonst boomen / en wat hem schijnt te bejegenen / met een groot geweld ter aerden; ook segt men / en 't is waerschijnelijk / dat zy haer veel in de wilde Bosschagien langs de Rivieren van Pipely en de Ganges onthouden: want de lage woest-leggende Landerijen aldaer de regte win- kelen en schuylplaetsen voor soodanige wilde Beesten schijnen te wesen.

Gelijk als in verscheydene andere Landen van India veele wreede Ty- Tygers en gers en Lupaerden worden gevonden; soo onthouden haer die ook me- Lupaerden. nigvuldig in de wilde Bosschagien / en voornamentlijk in de noch onbe- bouwde Beneden-Landen van Bengalen, daer wy / selfs aen de Ingese- tenen / konden bemerken / met wat schrik en vreese der selver lage / doch angstvallige Wildernissen van haer bewandelt en aengedaen wierden. Wy gedenkt noch hoe dat wy eens in den avondstond / by Maenligt weder / door een van dese wilde Bosschagien / welke plaets om de veelheyt der Tygers het Tijgeren-bosch wierd genoemt / een Heydens Dorp opsog- ten / en daer gekomen / en 't noodigst uytgeregt zijnde / in 't afscheyt ne- men van de Indianen wel yverig wierden gewaerschouwt op onse hoede te willen zijn / dewijl niemant van haer by avond / of in der nagt door dese Wildernis / wegens de veelheyd der Tijgers / die sig daer onthielden / dorst passeeren / en waer van selfs haer Dorp als dan niet veylig en was. Wy namen in dank de goede vermaning en waerschouwing van dese Heydenen aen en gingen andermael agter malkander / dewijl geen toe- pad vonden / door de Wildernis heen; waren maer 5 a 6 Persoonen sterk / en maekten / om dese Monsters af te schrikken / een groot geraes; doch onse Quartier-meester heel qualijk ter gang de agterste zijnde / en dikmaels / ongetwijffelt door vrees / omsiende / verneemt digt agter hem een seer grooten Hond / welk Beest al hijgende en al swetende kort op de

January, 1664. hielen ons quam agter na gevolgt. Verwonderens-waerdig was het om te sien / hoe dat de schrik de Vertsaegde sijn voeten met vlengels begaeft: want onsen verschrikten Quartier-meester / schreeuwende luytkeels op / een Tijger / een Tijger / vloog met een wakkere sprong voorby ons heen / en was van stonden aen de aldervoorste van ons Geselschap / het welk ons / als wy bemerkten wat voor een Tijger dit was / en hoe het Beest rondom ons hengelden / en staeg by ons bleef / tot dat wy de Bosschagie wederom doorgeraekt waren / overvloedige stoffe tot vermaek en lacchen aenbragt. De Tijgers zijn op het vleesch en bloed der Dieren en Menschen uytnemende verslingert: hy overvalt den Mensch / even gelijk de Kat de Muys / met een wakkere sprong / slaet de voorste klaeuwen in sijn schouderen / en verscheurt hem met sijn tanden verwoedelijk / en in een oogenblik; die van den Tijger vervolgt word is genoegsaem om hals / en doorgaens eerder besprongen / als door sijn komst verschrikt.

Sy zijn in Bengalen soo groot als een Kalf / haer hoofden en andere leden zijn in gestaltenis en vaerdigheyt onse Vaderlandsche Katten byna gelijk / doch alles op een verschrikkelijker wijs: Haer klaeuwen zijn die van de Leeuwen gelijk; de ruyme / gladde / glimmende huyt / die swart / wit / of ook wel root van hayr is / pronkt met veel plekken / en word by veel Oostersche Volken / om sijn schoonheyt / hoog in waerde gehouden. Des daegs zijn de Wildernissen van Bengalen veel veyliger te bewandelen dan des nagts: want dan komense stoutelijk uyt haer spelonken en kuylen te voorschijn / ja bespringen wel de Indianen in de naest-gelegen Huysen en Dorpen / daer sy menigmael weten een prooije van daen te halen. Sy vallen selfs de Ruyters aen / ja verschoonen de sterke Buffels niet / dewelke sy aenvallende / levendig met de tanden van een verscheuren / gelijk wy in ons verblijf in Bengalen weten gebeurt te zijn. De Bengaelders, ook andere Volkeren van India, peuren wel op de Tijger-jagt / met een groote menigte Volks / soo van Besweerders / Tamboers / Speellnyden / als kijkers / regtende wonderlijke kuuren en grillen aen / tot dat sy een / of meer Tijgers aldaer ter plaetse met haer besweeringen hebben gelokt / deselve vangen en met haer nemen; ook hond men het daer voor dat den Rhinoceros en den Tijger malkanderen gunstig zijn / dewijl sy beyden op een en deselve plaetsen / namentlijk / in de Bengaelse Bosschagien / soo men door de onderbindinge weet / heel vredig leven. Sommige Indianen geven hier dese reden van / dat / vermits den Tijger seer gulsig het vleesch der Menschen en Dieren inslokt / en hem dit meermaels qualijk bekomende / hy tot sijn genees-middel den drek van den Rhinoceros soekt / dewijl dit Dier wel insonderheyt door groene kruyden sijn voedsel krijgt / daerom desselfs afgang niet alleen by den Tijger / maer selfs ook by de Indianen gesont geoordeelt word.

Crocodillen, of Caymans. De vervaerlijke Mensch-vernielende Crocodillen / by de Indianen Kaymans, en van de Portugeesen Legarto genoemt / zijn seer gemeen in veele Gewesten van Indien; maer voornamentlijk worden die in de Ganges, en andere groote Rivieren van Bengalen gesien; men telt hen onder de Dieren die soo wel te water als te lande leven; sy zijn groot / sterk / stout / en ongemeen listig / teelen in veelheyt wonderlijk aen; versamelende / leyd het

het Mannetjen het Wijffjen op den rugge / dat fomtijdts wel 40 / 50 / ja January 1664.
60 Eijeren tfeffens leyd / die (foo men befchrijft) in 50 a 60 dagen fouden uytgebroept zijn. Men vind geen Dieren die van een kleynder beginfel tot fulken groothepd komen aen te groepen. Selfs heb ik menigmael langs de Boort en Oever van de groote Rivière de Ganges, en ook aen de Vloet Pipely Crocodillen gefien / die 18 / 20 / 25 / ja fomtijds meerder voeten in lengten konden ophalen / en die foo dik als een Oxhooft wierden bevonden / fchoon dat de Eijeren maer foo groot als Ganfen Eijeren zijn. Des Capmans gedaente gelijkt den Hagedis; fijn verbaerlijk Hooft is heel breet / en wat fpits toegaende gelijk een Varkens Muyl; den Bek fpert hy ongemeen veer / ja tot aen de ooren oopen / daer in hy vafte rijgen van fterke en digt in malkander fluytende tanden heeft. De nauwkeurige Onderfoekers befchrijven hem fonder Tong te zijn; fijn fwarte Oogen zijn groot en ront / hy roert maer alleen het bovenfte kaekebeen / het kleynfte / of onderfte is onbeweeglijk; de Wervelbeenderen van fijn rugge kan hy / hem willende in fijn loop keeren of wenden / niet tot fijn wil omdraeijen / maer loopt regt uyt / of dient allengs van koers te veranderen / waer door hem wel meermaels fijn prooy ontfnapt: want die vervolgt word / komt fig door dikmaels wenden / en fchielijk omkeeren / noch fomwijl te falveren; fijne vier fterke Pooten zijn met verfcheurende klaeuwen gewapent; de fpits toeloopende Staert is omtrent in lengten het lighaem gelijk / en de Huyt hart / bultig / oneffen / en fchubbig / foo dat die fomwijl een mufchetfchoot wederftaen kan; die hem wil fchieten treft hem het feekerft onder den buyk daer hy 't weekft is; fijn verw is doorgaens donker graeuw / foo dat hy in de modder leggende niet veel affteekt / waer door men dikmaels / eer men het weet / den felven foo na by is / dat gefwinde voeten / en vaerdige fprongen worden vereyfcht.

Want fy leggen / fadt zijnde / of op haren voordeel loerende / dagelijks langs de Rivierkant / infonderheyt als 't laeg water is / in de Sonne te blaekeren / doen fig op / als of 't heele Booten / of omgekeerde Schuyten waren; fy bleven dikmaels wel ftoutelijk dus in de modder uytgeftrekt leggen / als wy met ons Vaertuyg haer quamen voorby geroeyt. Veeltijds leggen fy met den bek wijt open / op dat een kleyn Vogeltjen / by ons het Koninkjen genoemt / om aes en voedfel / hem de tanden en het tantvleefch van de wormpjens fuyvert. Sy leven van vifch en vleefch / en zijn uytermaten op Menfchen-vleefch verflingert / daer fy met liftigheyt op loeren: want hy leyd of hy flaept / tot dat hy fijn prooije digt by hem krijgende / vaerdig befpringt. Sy zijn gefwind in 't loopen / en fnel in het fwemmen / doch loom in 't omdraeijen; peuren by nagt wel een goet ftuk landewaerts in / om voedfel / en op haer voordeel uyt; vermeefterende wel wilde Swijnen / Kalven / Schapen en groote Honden. Ons Volk in de Bogt van Cayelle, op 't Eyland Boero, een feer groote Jagt-hond des Kapiteyns miffende / vonden hem 's morgens door een Cayman verflonden / en noch maer een weynig van 't overfchot op de ftrant. Die befprongen / of agterhaelt worden / hooren hen niet / als dat hy wel fomwijlen een kraekent geluyt met fijn tanden maekt. Men wagt hem wel in de Ganges, of andere Bengaelfe Rivieren te fwemmen; want fy rukken de

Swem-

January, 1664. Swemmers / of die sy bekomen konnen / gesWindelijk weg / die sy met een slinger of twee verslinden / inswelgen / en aldus levendig in hun vernielende balg met weynig beeten en slokken begraven. Sy peuren veeltijds met hun roof na de grond; bespringen ook wel in Bengalen de kleyne Vaertuygen / en rukken den armen Visser daer uyt / waerom ook weynig kleyne Schuytjens / of Canoas in de Ganges, en andere Vloeden van Bengalen worden gesien / alhoewel groote Schepen by den Inwoonderen worden gebouwt / die 2 / 3 / 4 / en ook wel 500 lasten konnen voeren / gelijk als ik selfs / op Pipely zijnde / op stapel hebbe gesien / dewelke onder het Moorsch bestier de Navigatie na de Landen van Choromandel, het Roode Meer / Persien en Suratten quamen voort te setten / daer heen de Mooren in hare Negotie poogden de vlijt der Nederlanders na te volgen.

Moorse Schepen en Scheepvaert.

De Crocodillen zijn in veel Landen van India; de onse hebben haer wel met ysere keetens / of sterke touwen en groote hoeken / daer aen een goet hagjen vleesch vast gemaekt was / gevangen; in iemants geweld geraekt zijnde / segt men dat sy verbaerlijk huylen en krijten. De Chineesen houden het met Caymans vleesch / insonderheyd als die noch jong zijn / voor een aengename Delicatesse / en weten het op haer wijse wel toe te maken / en in fijn smack en witheyt by het kapoene-vleesch te gelijken.

Ons verre belangende de gelegentheyd van Bengalen, en 't gene in de conditie van dessels Inwoonders / Planten / Dieren / Ondieren / &c. hebben aenmerkens-waerdig gekeurt: waer in wy / gelijk in 't voorige / soo veel ons doenelijk is geweest / de waerheyd hebben gesogt te bevlijtigen.

Dertiende Hooftstuk.

Maen-Eclips in *Bengalen*. Heydense actien. Drie Nederlandse *Japans*-Vaerders met alle de Menschen gesneuvelt. Des Schryvers vertrek uyt de *Ganges*, en sevende aenkomst op *Batavia*; soekt na 't Vaderland te vertrekken. Sterke Zeevaert der Nederlanders in *Indien*. Verschyninge van een Staert-Star boven *Batavia*. Bereydselen der Retour-Vloot na *'t Patria*. Korte beschryvinge van Groot *Java*; des selfs Vrugtbaerheyt, Koninkryken en Steden. De gelegentheyt van de *Javaense* Hof- en Hooftstadt *Mataran*. *Bantams* beschryving.

NU wederom tot de Reys; Ons Schip in de Ganges, en ter gedistinceerder plaetse aengeland zijnde / bevonden wy ons (gelijk te vooren gesegt is) van onse verhoopte Persiaense Reyse verstecken / en eerlang / om wederom na Batavia te gaen / volladen. Ik / onderwijl dagelijks meest op Ougly zijnde / kreeg de weet / dat onsen ligthoofdigen Schipper / hebbende wat te veel van sijn hartsterking ingenomen / van boven neder in 't Ruym gevallen was / soo dat men riep dat den

armen Hals sijn been gebroken had / dies ik dienden aen Boort te komen/ om hem uyt sijn ongelegentheyt te redden. Wy kregen op den 11 February, des avonds ten 7 uuren met helder weer / een groote verduysteringh aen de Maen / die door een Eclips wel omtrent anderhalf uur geheel verdonkert was / en scheen het als doen / van wegens de duysterheyt / geen Volle Maen / maer Nieuwe Maen te zijn ; doch eyndelijk quam dit helder ligt van langer hand weer te voorschijn / soo dat wy sijn volle ronte aen den Hemel omtrent 10 uuren weder als vooren konden sien.

February, 1664.

Maen Eclips in Bengalen.

Onse Vaderlandse Almanachen maekten gewag / dat dese verduystering aen de Maen / omtrent den middag stond te geschien / en daerom in Holland onsigtbaer soude wesen : ook dat hem desen Eclips in de Ooster Deelen van Asia, namentlijk / in de Landen van China, Japan, Groot India, Arakan, Pegu, Siam, Sumatra, Java, Molukes &c. soude vertoonen / dat ook waeragtig was / overmits dese Quartieren der ronde Wereltkloot soo veel Oostelijker als Holland leggende / dag en nagt / of den opgang van Son en Maen / soo veel eerder als in Holland komen te ontmoeten.

Doch onder de wonderen die den grooten Godt in dese Eclips vertoonden / bespeurde men ook de rampsalige en niet minder superstitieuse grillen die de Bengaelse Heydenen / en wel insonderheyd de Jentyven quamen in 't werk te stellen / peurende met Vrouwen en Mannen te water in de Rivière de Ganges, niet tegenstaende de menigte der Crocodillen die sig aldaer onthouden ; en sig selven wel gereynigt hebbende / begonden aen de gemelde Rivierkant hare gebeden wel luydkeels door malkanderen soo te oeffenen / dat het scheen als of zy altemael waren om hals geweest / het welke soo lang duurden / tot dat sy de Maen weer sagen te voorschijn komen ; verdubbelden doen haer wonderlijk geschreeuw / en kloppende in haer handen / begonden met een soo vreemden accoort te singen en te springen / dat het byna de Musijk en Dans der holbollige Dronkaerts scheen gelijk te zijn.

Seldsame actien der Bengaelse Heydenen.

Op den 13 February quam het Jagt 't Kalf de Ganges op by ons ten Anker / komende over Malakka, uyt Japan ; doch met tijdinge die ons waerlijk altemael verschrikten / namentlijk / dat die schoone Fluyt-Schepen / de Peperbael en Vollenhoven / die / gelijk wy in ons voorige hebben gemelt / in 't voorleden jaer van Batavia naer het Noorden waren vertrokken / op de Heen-Reys / digt by Japan, door een hevige storm op Zee vergaen / en met alle de Menschen in het grondeloose diep versonken waren.

Droevige tydinge.

Drie Japans-vaerders, namentlyk, de Schepen de Peperbael, Vollenhoven en 's Gravelande met alle de Menschen gesneuvelt.

Dat wijders van de resteerende Japans vaerders / als Amstelland / 's Gravelande / Hoogelande / het Kalf / Klaverkerken / en Veenenburg uytnemende beschadigt / en 't laetst-genoemde t'eenemael masteloos in Japan waren aengekomen / daer desgelijks sulken vehementen storm geweest was dat de Japanders van weynige diergelijke tempeesten wisten te vertellen.

Welke Schepen gelost / en weder geladen uyt Japan vertrekkende / waren op de herwaerts komst weer insgelijks van sulken hevigen storm aengerant / dat door het selve een der rijkste Schepen / namelijk / 's Gra-

February, 1664.

velande/ met alle de levendige Zielen was verslonden/en in het verschrikkelijk diep versmoort: welke smak van drie soo kostelijke Schepen/ en wel voornamentlijk het verlies van soo veel Menschen/ (want niemant geborgt was) yder ontstelden/ ook waerlijk ons/ dewijl op die Schepen veele der voornaemste Officieren/ons oude Bekenden en goede Vrienden in dese vergelegene Deelen des Werelts waren geweest/ met welken dat wy lang gevaren/ en als Broeders hadden geleeft. Een Chirurgijn/ mijn goede Vriend van Aernems droevige Schipbreuk noch wonderlijk af/ en wederom op Batavia aengekomen zijnde/ was ongemeen vrolijk en wel gemoed/wanneer ik hem op Bataviaes Reede in 't Fluyt-schip Vollenhoven besogt/ dewijl hy al gereet nu vaerdig stond/ om mede van daer na Japan te vertrekken; doch was nu gelijk de andere die met dese Schepen soo vrolijk van Batavia waren vertrokken/ in 't grondeloos diep versmoort. Maer nergens drong de schrik/ droefheyt en alteratie dieper in de gemoederen des Volks/ als binnen de Stadt Batavia, voornamentlijk in veel jonge Nederlandsche Vrouwen/ die sig hier door met hare teere Suygelingen en Vaderloose Weesen tot bedrukte Weduwen vonden gemaekt.

Maert, 1664. Vertrek des Schryvers uyt de Ganges na Pipely.

Onse ladinge van Salpeter bekomen hebbende/ seylden eyndelijk wederom de wijtberoemde Riviere de Ganges af/ passeerden de Vastigheyt van Groot Tanna, en de Bosschagie van Alexandry, daer omtrent wy vanwegens de dikke mist eenige uren/ terwijl de Ebbe ging/ moesten vertoeven/ Ankerde telkens met de Vloet/en seylden/als die begon op te houden/met de Noordooste wind en het Eb-Ty verder af na beneden; passeerende de Vloet Calcula, en Ankerde by de Riviere van Jiilisaer, daer ons Volk noch in de Bosschagie een partije brandhout kapten/ en brogten een Slang aen Boort/ die sy gevangen hadden/ van tien voet lang. Wy vorder afsakkende/ quamen/ Ilia de Gale, en 't Land van Sagor voorby geraekt zijnde/ wederom buyten de Ganges, en eyndelijk op de Reede van Pipely, by 't Schip de Rijsende Son te arriveeren.

en van daer na Batavia.

Hier quam den Heer Directeur Mattheus van den Broek, van Ougly met het Jagt Pipely, twee Boeijers/ en twee Sloepen/ ook by ons/ hebbende het Directeurschap van Bengalen den Heer Rogier van Heyningen over getransporteert/om nu van hier met het Schip de Rijsende Son na Batavia te vertrekken: wy namen van dese Boeijers de ladinge van Salpeter en Zijde noch over/ en haelden ons Volk van Land noch water en levens-middelen/ tot wy seylvaerdig/ zijnde geraekt/ met onse twee Schepen de Rijsende Son en het onse/ onder de Vlagge van meergemelden Heer van den Broek, van Pipelys Reede na Batavia quamen te vertrekken. Wy setten met een gewenschte Noordoostelijke wind de koers na het Zuyden/ soo dat wy met tamelijke voorspoet den 25 Maert de Linie Æquinoctiael passeerden/ en kregen/ sonder iet sonderlings te bejegenen/

April, 1664. op den 20 April het Boomrijke Eyland Engano in het gesigt/en des anderen daegs de Westkust van het beroemt en magtig Eyland Sumatra daer wy 12 a 13 mijlen gisten van af te wesen; doch hier het lugje Zuydoost bekomende/ waren genootsaekt/ onder het Blaeuw Gebergte van Sumatra komende/met seer kleyn avans over en weder te laveeren/ en op

den

den 13 en 14 dito het Paeschfeest binnen Scheepsboort/en in Zee te houden; dus quamen wy eerst op den 21 dito de Straet van Sunda te genaeken/ en aldaer bzy voorspoedig door geraekt zijnde/ op den 26 April, behouden (Godt lof) met beyde Schepen/ op Bataviaes Reede te arriveeren.

April, 1664.

Des Schryvers sevende aenkomst op Batavia.

Verstonden hier weynig nieuws/ dewijl in lang geen Schepen uyt het Vaderland waren aengekomen/ na de welke dat men ongemeen scheen te verlangen: want het Jagt Bleyswijk wierd na de Straet van Sunda gestuurt/ om aldaer op de Vaderlandse Schepen te kruyssen/ en quam dit Jagt eer lang wederom op Bataviaes Reede/ met het groote Fluyt-Schip 't Wapen van Hoorn/ komende uyt het Vaderland geseylt/ was twaelf maenden op Reys geweest/ en wisten de Luyden van veele tegenspoeden/ die haer bejegent waren/ te spreken.

Wy losten een goet gedeelte van onse Lading op Bataviaes Reede; vertrokken doen naer het Eylandeken Onrust, daer wy de rest van onse Bengaelse Salpeter losten; dat gedaen zijnde/vertrokken van 't kleyn Eylantjen Onrust naer het Eylandeken Rotterdam, daer wy genoegsaem Ballast hebbende ingenomen/ wederom op Bataviaes Reede quamen aen te landen.

May, 1664.

Onderwijl quamen de Jagten d'Erasmus/ Nieuwenhoven en Geldria van Ceylon; 't Raedhuys van de kust Choromandel; het Fluyt-Schip Leerdam van Guseratte; de Cabbeljauw van Persien; de Schepen Nieuw Enkhuysen/ Brouwershaven/ Musschaetboom/ Naerden/ Rijsende Son/ de Vogelesang/ en de Princes Royael van Japare; de Schepen West-Vriesland en de Louise van Amboina, Ourkerdam van Makasser, en het Jagt Meliskerken van Jambay, ter Reede van het beroemde Batavia te arriveeren. Ook quamen eer lang de schoone Schepen Outshoorn/de Parel/de Wassende Maen/het Hof van Zeeland/ en de groote Fluyt Kattenburg uyt Patria behouden aen te landen/ die Spek/ Vleesch/ Kaes/ Boter/ Drank/ en andere Vaderlantsche levens-middelen (daer Batavia bzy wat van ontbloot was) brengende/ ongemeen wellkoom waren. Daer en tegen vertrokken weder van Batavia de Schepen Sparendam/ Alphen/ Hasenburg/ en Buijenskerke na Japan, die wel haest van de Fluyten Elburg en Veenenburg wierden gevolgt; en Sierikzee naer Siam; de Oorlogsvloot gedistineert naer 't Noorden wierd ten laetsten ook klaer gemaekt/ onder het welke dat ons Schip/ daer op ik nu eenige maenden gevaren had/ mede getelt wierd; doch eyndelijk nu vastelijk voorgenomen hebbende weder mijn lieve Vaderland te soeken/ soo had ik geen lust om dese barre Voyagie na de kust van China te doen; dies begon ik vast om te sien/ om op een ander Schip naer 't Patria gedistineert te komen/ en sulks soekende/ geraekten ik op het deftig Schip Outshoorn/ dat vol en soet eerst uyt het Vaderland was aengekomen/ en meende men dat dit Schip eer lang/ beneffens andere/om naer 't Vaderland te gaen/ sou aengeleyd worden. Ondertusschen vertrok/ na 't houden van de gewoonlijke Bededag/ de gedagte Oorlogsvloot naer 't Noorden/ onder de Vlagge van de Heer Kommandeur Borth, bestaende in dese navolgende 12 Schepen: Ourkerdam als Admirael/ Vlaer-

Aenkomst, en het vertrek der Schepen, op, en van Bataviaes Reede.

Junius, 1664.

Den Schryver soekt na het Vaderland te vertrekken.

Julius, 1664.

Gaet op het Schip Outshoorn over.

De Oorlogsvloot vertrekt naer 't Noorden.

Julius, 1664. Vlaerding Vice-Admirael; en voorts de Meerman / het Kasteel Rammekens / Nieuwendam / Nieuwenhoven / de Jonker / Kaneelboom / Bleyswijk / Overveen / Wilgenberg en 't Fluytje Terboude / zijnde altemael ligte vlotgaende Kielen / en volgens dien bequaem gekeurt / om omtrent Tayowan en Formosa, en op de Kust van China de Rivieren / Bogten en Baeijen aen te doen / te besoeken / en onse Vyanden / de Chineesen, hun Zeevaert stoorende / met de Tartars de nieuwe Comercie / Vrient- en Bontgenootschap te bevorderen en voort te setten.

Optrek der Batavise Borgerye door de Stadt. Op den 30 Julius sag men de Burgerije der Stadt Batavia, volgens 't jaerlijks gebruyk / seer heerlijk in de Wapenen / treckende in het Kasteel en door de Stadt Batavia seer treffelijk op: kort daer aen gaf hem den ouden Heer Generael Johan Maetsuyker wederom in den Houwelijken Staet / trouwende een fraeije Nederlandse Basin / die noch jeugdig en jong / een Predicants Dogter / en Weduwe van den Heer Symon Kors, gewesene Gouverneur van Tarnaten was; de Houwelijks Ceremonien wierden niet pragtig / maer statig uytgevoert: alleenlijk wierden in de voornagt in het Kasteel Batavia voor het Hof / tot vreugde-vertooning eenige fraeije Vuurwerken aengesteeken / kort daer aen quam den Heer Ryklof van Goens op Bataviaes Reede / om een der schoonste Schepen voor hem uyt te kiesen / alsoo hy sig nu begon te bereyden / om eer lang van Batavia naer Ceylon te vertrekken. Ons rondtom varende / quam hy ook ons aen Boort en het Schip besigtigt hebbende / keurden het tot sijn voorneeme diensting om daer mede na 't Eyland Ceylon en Malabar te vertrekken / dewijl dit Schip Outshoorn noch nieuw / met schoone Galderijen / Vertrekken en Kamers / als ook cierlijk en voortreffelijk was gebouwt / daerom ik dan nu wederom uytsien moest om op een ander Schip / naer het Vaderland aengeleyd zijnde / te geraeken; dies was de Muschaetboom mijn versoek / op welk Schip dat ik te vooren 10 maenden lang had gevaren / zijnde nu alreeds voor ontwijffelbaer aengeleyd om naer 't Vaderland te vertrekken; doch op dit Schip en kost ik niet geraken / 't welk my eenigsins moeyden: maer het was tot mijn groot geluk / alsoo de Muisschaetboom met al het Volk op de Reyse na 't Vaderland gesonken is. Men ordonneerden my dan op 't Schip de Rijsende Son / dat wel een braef / kloek en weerbaer Schip / doch niet te min swak van timmeragie was; daer op ik dan nu wederom met mijn goederen overscheepten / om aldaer de Opper-Chirurgijns plaets waer te nemen. Ondertwijl quamen noch veele schoone rijk geladene Schepen van diversche Quartieren van Asia op Bataviaes Reede aen te landen: de Fenix / Domburg / de Ooijevaer; Pegu en 't Raedhuys bragten van Choromandel hun Ladinge aen; de Mars / de Hen / de Schelvis / als ook Hilversum van 't Eyland Ceylon de hare; Klaverkerken / Diemermeer / Muyden en Ter Veer belanden van Persien; Amstelland en de Sprecuw van Surratte; van Siam Sierikzee; van Bengalen het Kalf; van Tonquin de Zee-Ridder; van Bantem Landtsmeer; van Jambay en Palimban de Leeuwin; van Malakka 't Jagt Hoorn; van Solor en Timor de Nagtegael / Ulpendam en Purmerland; van Banda Malakka en Breukel; uyt Amboyna de Postilion / de Sageboom en d'Ulysses; van Makasser Armuyden;

Den Heer Generael getrouwt. Augusti 1664.

September, 1664.

Den Schryver gaet van Outshoorn over op het Schip de Rysende Son.

Sterke Zeevaert der Nederlanders in Indiën.

den; en op Japara deden diverse Schepen korte Togten over en weder: Septemb.
ook quamen soo nu en dan de Schepen de Jonge Prins/ voor de Kamer 1664.
van Hoorn; Walcheren/ voor die van Zeeland; 't Slot Honingen/ voor
die van Rotterdam; en Brederode/ mitsgaders de Nap-boom/ voor
Amsterdam/ uyt het Vaderland op Bataviaes Reede te arriveeren; en gingen veele der boven genoemde Schepen/ als ook andere wederom van Batavia na verscheyde Gewesten van India op reys. Na de Kust van Choromandel vertrokken Buyksloot/ de Schelvis/ en de Vlieg; na Bengalen, de Koge/ Kattenburg/ Goeree/ Landsmeer/ de Vink en Alpendam; na Persien, Naerden/ Vlissingen/ Wassende Maen en Leerdam; na Arakan, Hasselt/ en ter Veer; na Syam de Princes Royael; na Cambodia, de Zee-hont; na Japan, de Vogele-sang/ en Ameron; na Sumatraes West-kust/ Hoog Kaspel/ en Elsenburg/ die eer lang onder de Vlagge van den Heer Commandeur Cauw, van 't Hof van Zeeland/ Melisherken/ Wackende Boey/ en de Kabbeljauw wierden gevolgt; na Tonquin gingen de Fluyten Bunschooten/ en Zee-Ridder wederom t'zeyl; na Makasser en Banda, Hoog-Kaspel/ de Nagtegael en d'Ulysses; na Amboina, Tertolen en de Leeuwin; en na Endrigiry, Jambay, ende Palimban, deden verscheyde Schepen ook korte Togten om Peper/ ten eynde die noch met de Retour-Vloot mede naer 't Patria te stuuren.

Dus ging den Handel en Navigatie alom heen door gantsch Indien by de Nederlanders noch lustig voort: ook vertrok den beroemden Heere van Goens met dese 5 Schepen/ Outshoorn/ de Mars/ de Erasmus/ Domburg en Brouwershaven/ na 't schoone Eyland Ceylon, ende het wellustig ende gezegende Malabar, om daer heen ook d'aenwas der Nederlandse Colonien/ en de Commercie te bevlijtigen.

Wy ondertusschen zeylden in het begin van October naer 't kleyn Eylandeken Onrust/ daer men het Schip kiel-haelden/ en Vermasten; quamen toen wederom voor Batavia op de Reede/ daer wy nu dagelijks de Lading en rijke Retouren na 't Vaderland begonden in te nemen/ die tot Ballast in Japans Koper/ en wijders in Siampan hout/ Salpeter/ Zijde en andere Stoffen/ veelderhande Katoene Lijwaten/ Indigo/ Noten/ Nagelen/ Foely/ Kaneel/ en Peper/ en vele andere kostelijkheden bestonden. Komende dus tot in het laetste van October/ als wanneer een Schip digt by ons op Bataviaes Reede leggende/ van nieuwe Masten wiert besorgt: welken arbeyd door commando van Scheeps-Opperhoofden (schoon geen haest by het selve was) juyst op een Sondag most geschieden/ daer men niet eer van op en hield/ voor dat twee der selver Bootsgesellen/ den eenen voor en d'andere naer (want nauwlijks was een half uur tusschen beyde verloopen) van om hoog uyt de Mars/ tot om laeg op den Overloop mors dood gevallen waren. Het Schip de Musschaet-boom sijn Lading hebbende ingenomen/ quam kort daer aen door het afschieten van 't grof Kanon/ door ongeluk in de brand te geraken; dan wiert noch heel voorspoedig ende geluktig weder gelescht. Dit ongeluk scheen al een quaet voor-teeken/ by die wat zwaerhoofdig waren/ te zijn: doch met meerder reden mogt men voor een annaderent quaet bekommert wesen/ als men op den elfden en den twaelfden November

October, 1664.

Ongelukkigen arbeyt op den Sabbatdag.

Brand in het Schip de Musschaet-boom, noch tydig gelescht.

Novem-ber, 1664. Een Staert-Star boven Batavia gesien.

ber, des morgens vroeg ontrent 3 a 4 uuren voor den dag / een Comeet- of Staert-star klaer en perfectelijk aen den Hemel begon te sien; die als dan uyt den Ooster-Horizond opgaende / sijn strael eerst duyster en doof / doch naderhand langs hoe klaerder quam te vertoonen / verbroegende yder etmael eenige minuten / ende regt over Batavia nae het Westen gaende / spreyden hem met een lange uytgestrekte Roede naer 't Oost-Noord-Oosten uyt.

December, 1664. Tydinge van China.

Eyndelijk tot in de laetste maent van 't jaer gekomen zijnde / soo quam met een Hollandse Jonk in Batavia tijding / dat onse Nederlanders op de kust van China, in het beroemde Oxu, met den Tartar een vast Verbond van Handel / Vriendschap en Assistentie hadden getroffen; en dat Nieuwenhoven met Chineesche Waren en Koopmanschappen alreets op komende weg was / gelijk die dan ook eerlang op Bataviaes Reede aengeland zijnde / dese gewenste tijdinge voor de waerheyt confirmeerden.

De Retour-Vloot bereyd sig, omme naer 't Vaderland te vertrekken.

De Retour-Vloot nae 't Patria gedestineert / geraekten nu eyndelijk niet alleen vol-laden / maer ook Zeyl-vaerdig; en wy gereet om met geen kleyn verlangen de wederom-reys naer 't lieve Vaderland aen te vangen. Dies genaekten nu tot ons groot genoegen den dag van ons vertrek: doch quam nu de Fluyt het Hart voorspoedelijk uyt het Vaderland

Tyding uyt Holland van nieuwe onlusten der Engelsen tegen de Nederlanders.

by ons op de Reede van Batavia te arriveren / met tijding dat nieuwe onlusten tusschen den Koning van Groot-Brittanien, en den Vereenigden Staet van ons Vaderland waren opgeresen / dan die men verhoopten eer lang in der minne te sullen by-geleyd zijn. Dit klonk ons warelijk niet wel in de ooren; doch verhoopten het beste: en hield men binnen Batavia, als ook op de Reede / volgens de ordinare prijsselijke gewoonte / een algemeene

Vast-en Bede-dag binnen Batavia.

Vast- ende Bede-dag / op dat dese Rijke Retour-Vloot / en soo veel hondert Zielen / onder de genadige protectie des Alderhoogsten behouden in Salvo mogten komen.

Wy sullen voor ons vertrek uyt dese Gezegende Landen van Asia, tot een toemaet noch een kleyne Beschrijvinge van Groot Java doen / en aen den Leser des selfs gelegentheyt / conditie der Inwoonders / en hoedanigheyt der Dieren / Ondieren / en Planten kortelijk vertoonen; dewijl op dit groot en magtig Eyland Java, Batavia, als der Nederlanders Hof- en Hooft-Stadt pronkt.

Korte Beschryvinge van het Eyland Java Major.

Onder de menigvuldige Oost-Indische Eylanden / waer van Sumatra, Selebes, Borneo, Gilolo, Mindanao, de voornaemste / wegens hun grootheyt / en de Molukes, Amboina, en Banda, de rijkste van Speceryen zijn / is ook het Eyland Groot Java niet minder beroemt en voortreffelijk geagt / als niet alleen zijnde gezegent met alles wat tot dit tijdelijk leven dient / maer ook in grootheyt / welgelegenheyt / en goede getemperthèyt des Lugts / voor weynig Eylanden / die onder den Zona Torrida, of de Gesengde Lugt-streek gelegen zijn / wijkende. Groot is dit Eyland / want het strekt sig van de Straet Sunda, tot aen de engte van Balambuam, en een weynig Zuydelijker als Oost en West / naer 't Oosten afdalende / in lengte ontrent hondert en dertig mijlen uyt: de breette is op de eene plaetse veel meerder als op de andere / dies van 't selve niet wel perfectelijk kan geschreven worden; egter glooft men geheel

het

het Eyland omtrent 300 mijlen ombarens groot te zijn. Voorts word Groot Java aen sijn Westelijk eynde door de Straet / of Engte van Sunda, van 't groot en magtig Eyland Sumatra afgescheyden / komende daer het Eyland Dwers in de Weg leyd / des anders Stranden of Oevers tot op 4 a 5 mijlen na elkander te genaeken. De Noort-kust / die met veel schoone Bogten / Baeyen / Zee-havens / Koop-steden / en mindere Eylandekens is versien / heeft tot Over-gebuer het groot en Campher-rijk Eyland Borneo, dat Java daer langs heen / selfs met kleyne Schepen en Vaertuygen bevarelijk maekt. Oostwaert word Groot Java door de Straet / of Engte van Balambuam, van 't lustig en Vrugtbaer Eyland Baly, of Java Minor genaemt / gescheyden / en van het Zuyden door den Grooten Oceaen bespoelt. Decem-ber, 1664.

Dit Eyland Groot Java toont hem van verre seer lustig en schoon / veel Hemel-hooge Bergen steeken ver boven de Wolken uyt / die alom heen met verwonderens waerdige Bosschen en Wildernissen bezet / een altijd groene vermakelijke Somer-tijd verbeelden. Zuydwaerts leyd de Javaense Kust / voor een groot gedeelte noch t'eenemael woest / en onbewoont / alwaer de Stranden met hoog Gebergte / wilde Bosschagien / Steenrotsen / Rivieren en groote Moerassen voorsien / minst worden besogt: dan te Landewaert in / als ook van 't Westen naer 't Oosten / langs de geheele Noorder of Binne-kust word Groot Java uytnemende Volkrijk bevonden / alwaer de Landerijen / en selfs veel hoog Gebergte met seer schoone Rijs-velden / Akkers / Boomgaerden / etc. sijn verciert / en de vermaekelijkste Valleyen / Beemden / Bogten en Baeyen ter Zeekant worden gevonden. Des selfs gelegentheyt, en Vrugtbaerheyt.

De Landeryen zijn uytnemende vrugtbaer van allerley Boom- en Aerd-Gewassen / veel Medecijnen / Specerijen en Gommen komen aldaer in overvloet voort; gelijk als ook abondantie van Kokos-noten / Orangien / Limoenen / Citroenen / Pompoenen / Concommers / Water-Limoenen / Mangas / Mangas Canges / Durioens / Jacas / Bananas / Gulde Appelen / Pompelmoes / en meer andere schoone Fruyten / daer van Groot Java meest alle de andere Landen van Indiën overtreft. De Rijs wil ook redelijk wel daer groeyen; dan door vadsigheyd en luyheyt veeler Inwoonders / als ook door de Volkrijkheyt des Lants word die noch wel somwijl byn schaers op verscheydene plaetsen van Groot Java gevonden. Egter levert de Stadt Japara in vrugtbare jaren geheele Scheeps-Ladinge uyt: de Peper / Ajuyn / Look / Gengber en duysent andere dingen worden ook hier gewonnen; doch boven al komt 'er het tam en wild Vee in grooten overvloet voort: de Ossen / Koeyen / Schapen / Geyten en Bokken / ook Paerden / en onder 't Pluym-Gediert / Hoenders / Eenden / Gansen / Velt-hoenders / Paeuwen / Duyven / Patrijssen en Papagayen / teelen aldaer abondantelijk aen. Binnen de Stadt Japara konden wy 20 en somtijds 24 Hoenders / seer delicaet / jong en vet / om een Stuk van Agten kopen; daer van de sommige zwart van vel / doch egter ongemeen blank van Vleesch / en lieffelijk van smaek bevonden. De Wildernissen zijn ook / als in veel andere Landen van Indien, met veel boose Mensch-verslindende Tygers en Slangen /
als

Decemb. 1664. als oock met Rhinoceros/ Harten/ Hinden/ Buffels/ wilde Zwijnen/ Meerkatten/ Weseltjens/ Chamelioenen/ Civet-katten/ en andere Gedierte versien: en worden veele Rivieren door verbarelijke Crokodillen onveylig voor de Swemmers en Wandelaers bevonden.

Koninkrijken, Veel Koninkrijken wierden wel eer in Groot Java opgetelt/ overmits by na yder Zee-en Koop-Stadt/ ja tot minder Plaetsen inkluys/ hun eygen Koningen ende Vorsten hadden: maer eenige nu en dan t'ondergebragt/ en andere of door dwang/ of door schuldige pligt en onvermogen/ onder den Mataran zijnde gebragt/ heeft t'zedert desen Javaensen Opper-Vorst/ als Keyser des selfs Rijks-staf en Koninklijk vermogen over des Eylands grootste gedeelte naer 't Oosten uytgebreyd. en Opper-Vorst. Het kleynder gedeelte naer 't Westen/ bezit den Koning van Bantam als Souvereyn Opper-Vorst: dies dese twee Koningen de magtigste Vorsten van Groot Java zijn/ en moeten voornamentlijk onder de eerste/ meest alle de andere mindere Koninkjens buygen.

Stede en Handel-plaetsen op Groot Java. De voornaemste Steden op 't Eyland Groot Java, zijn de Hooftstadt Mataran, daer den Keyser/ en Bantam, daer des selfs Koning sijn Hof houd. Voorts munt de Stadt Japara in Zee-vaert en Commercie boven alle de andere Steden en Handel-plaetsen uyt/ die/ gelijk als oock de boven-gemelde/ aldus kortelijk na verbolgens kunnen werden gespecificeert en opgetelt.

Wy beginnen van 't Oosten/ om langs de Binne-kust van Groot Java naer 't Westen te vervolgen/ daer wy met een korte Beschrijvinge der Stadt Bantam dit Hooft-stuk sullen eyndigen.

Balambuam. Balambuam, een Javaense Zee-Stadt/ leyd in een groote Bogt/ aen 't Oost eynde van 't Eyland Java, langs de Straet of Engte van Balambuam, tegen over het Eyland Baly. De Stadt is van outs beroemt geweest/ wegens des selfs goede gelegentheyt/ Handel en Zee-vaert der Oosterse Volkeren/ en oock door de stoutmoedigheyt der Balambuers. Dese plaets/ en d'omher-gelegene Landeryen leveren Touw-werk/ Matten/ Stoffe tot Zeylen/ Olie ende veel Kokus-noten uyt. d'Inwoonderen hadden wel eer hun eygen Koning; doch hebben t'zedert den Mataran van Groot Java voor hun Opper-Vorst gekent.

Panarucan. Panarucan, tien mijlen Noord-Westelijker/ oock aen de Zee gelegen/ heeft oock wel eer een eygen Koning/ Bemuerde Fortificatien/ en sterke Vaert/ insonderheyt door het besoek der Portugeesen, gehad; welke t'zedert door de komst der Onse in India merkelijk is afgenomen. Agter dese Stadt word een hooge Sulpher-berg gesien/ die gedurig brand en smookt/ en somtijds veel Vuur/ Asch/ Zwavel en Steenen over de Landerijen van Panarucan uytwerpt.

Passarvan en Daya. Passarvan, 5 a 6 mijlen van Panarucan en Daya. Noch Westelijker zijn twee Stedekens tegens over het lustig en Boomrijk Eyland Madura gelegen. Volgt.

Joartan. Joarran, ontrent 10 mijlen Westwaerts van Passarvan, is oock op de Binne-kust tegens over het Eyland Madura, op Groot Java gelegen. De Stadt heeft een goede Have/ schoone Rivier/ en stille Reede; word by de Javaense Water-Helden bequaem ter Schip-vaert gekeurt/ en noch dagelijks by veel Indische Natien om gewin besogt.

Sura-

Surabaya Brandaon, en Sydayo, drie Stedekens Westwaerts na ver- Decemb.
volgens van Joartan, ontrent de Zee gelegen. De laetste wierd wel eer voor 1664.
een sterke Stadt en fraeye Handelplaets by de Javanen gekent; dan t'ze- Surabaye,
dert den aenwas der Zee-vaerd en Commercie van der Nederlanders op Ja- Brandaon, en
para, is die van Sydayo merkelijk gemindert. Sydayo.

Volgt Tubaon, is ook wel eer / gelijk des selfs Gebuuren een kleyn en Tubaon.
bysonder Koninkrijk geweest; doch is naderhand insgelijks den Groo-
ten Mataran subject geworden. d'Inwoonderen zijn / gelijk al veele van
hare Gebuuren / door stoute Water-Helden vermaert / en weten alom heen
door de Zee met kleyne Vaertuygen / om kleyn gewin / te kruyssen.

Cajaon, Westelijker 5 mijl van Tubaon, heeft niet veel Zee-vaert: Cajon.
desgelijks Mandalicaon, dat meest van arme Visschers word bewoont. Mandalicaon.

Volgt de Stadt Japare, daer sterke Zee-vaert / niet alleen van Java- Japare.
nen, Makasseren, en andere Natien van 't Oosten / maer ook van Ne-
derlanders word bespeurt / die veel Scheeps-ladingen Balken / als ook
ander Hout / Rijst / Vee / Vrugten en veelderhande Levens-middelen
van daer na Batavia, als ook mede na de Quartieren van Amboina, Tar-
naten en Banda, komen af te halen / en te vervoeren: want Japare rijke-
lijk alderhande gezegende Provisie voor sijn Na-buuren verschaft. Desselfs
gelegentheyt hebben wy in het eerste Boeks vijfde Hooft-stuk kortelijk ver-
handelt.

Pari en Dauma, niet verre van Japare gelegen / zijn van weynig belang: Pary, en
Desselfs Land-vrugten Visch en andere Waren / worden meest in de Dauma.
boven-gemelde Nering rijke Koop-stad Japare verhandelt / en te koop
gebragt.

Samarang ontrent 7 mijlen van Japare, is een Volk-rijke / doch onbe- Samarang.
muerde Zee-stad d'Inwoonderen / gelijk als meest alle de naest aen-gele-
gene Steden en Vlekken / generen sig met den Land-bouw / met Vis-
schen / met Balken / Timmer en ander Hout in de Javaense Wildernissen
te hakken / en het selve uyt de Bosschagien na de Zee-kant / en vorder heen
tot Japare te brengen; en voorts met andere Neringen / oeffeningen en be-
sigheden van kleyn gewin. Dese Stadt is al over eenige jaren de plaetse ge-
weest daer de Uytheemse Gesanten / na den Mataran willende / quamen aen
te Landen / om voorts te Landewaerts in na de Keyserlijke Hooft-plaets /
insgelijks Mataran genoemt / te reysen / trekkende meest al Zuydelijk aen /
door de vermakelijkste Landerijen / Rijsvelden / Bosschagien / Weyden /
Valeyen en Vlakten / die een penne beschrijven kan / langs de seer hooge
Bergen Ongaran, Marbabou, en Belirang, welkers toppen met digte
Bosschagien zijnde bezet / tot aen den Hemel schijnen te reyken. De Ge-
santen / voornamentlijk d'Onse / worden in 't door passeeren der schoone
Volkrijke Dorpen Ongaran, Chiandi, Salatiga, Silimby, en andere / van
des selfs Inwoonderen met een slaefse gedienstigheyt en eerbiedigheyt ont-
fangen / en bejegent / verschaffende Kost en Huysinge / Fruyten / en wat dies
meer is / sonder daer vorens / op lijf-straf / van de Gesanten iets te mogen ont-
fangen. Voorts worden tusschen Japare, of Samarang, en de Javaense Hooft-
stad Mataran, een ontallijk getal van groote en kleyne / doch 't meeren-
deel seer volk-rijke Dorpen aengemerkt; als ook veel soete Rivieren ge-

 sien /

Decemb. 1664. sien / daer van die van Damak als met een groot gedruys sijn vallende Golven uyt het Gebergte neder-stortende / wel eene van de voornaemste schijnt te wesen.

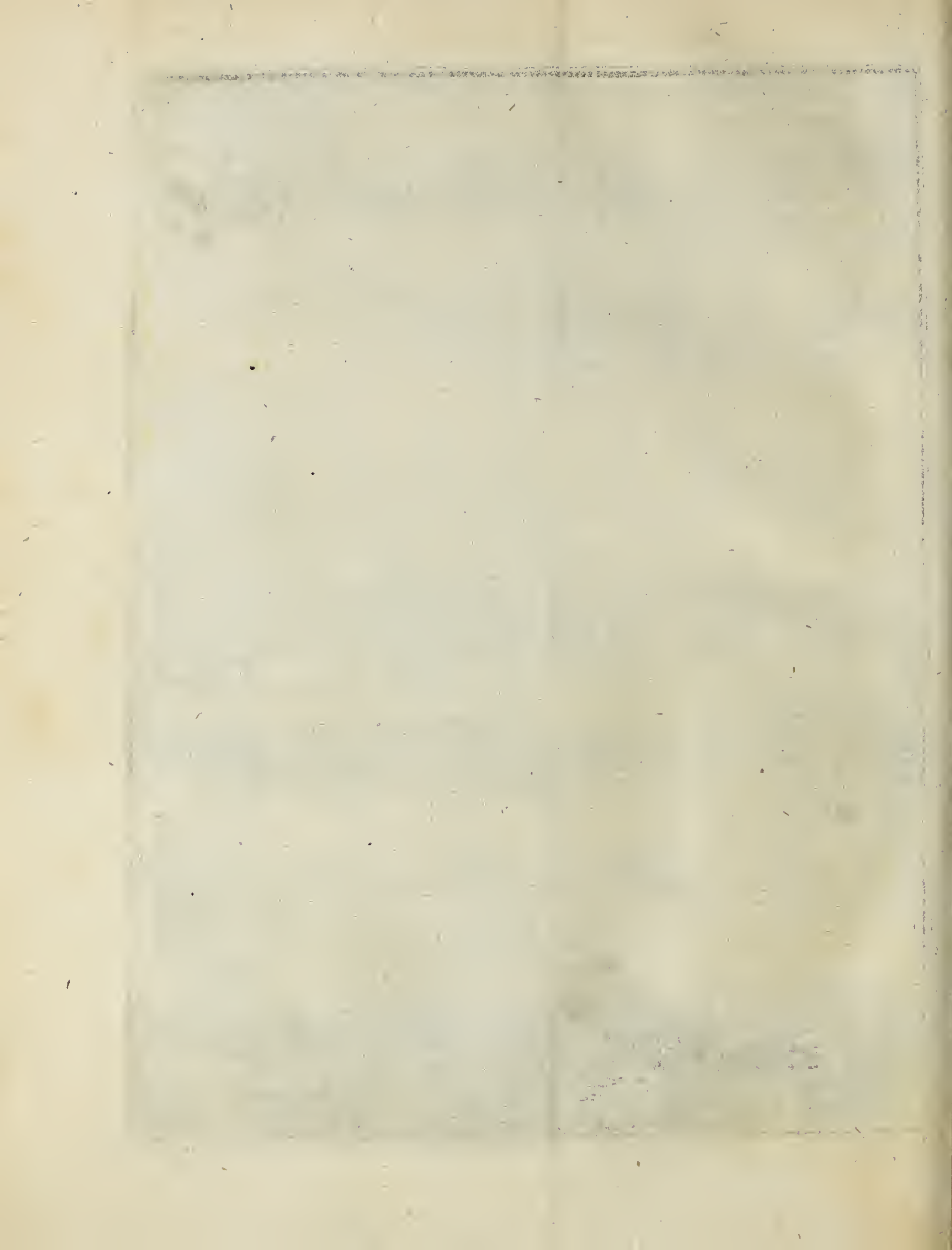
De Koninklyke Hof-en Hooft Stadt Mataran.

Mataran, Koninklijke Hof- en Hooft-stad van den Javaensen Opper-Vorst / of Keyser / ook Mataran genoemt / leydt rontom met hoog / doch vermakelijk groen / en vrugtbaer Gebergte gelijk als omringt en beslo-ten / in een gezegende groote vlakke Lands-douwe / daer / volgens het verhael der gener die dese plaetse bewandelt hebben / Natura volmaecktelijk een Proef-stuk van Plaisantie ende Wellustigheyt voor den Mensch schijnt geformeert te hebben. Des selfs gelegentheyt maekt de Hof-plaets Mataran vast en sterk: het Gebergte Ongaran, ende Marbabouw, omvangen de Bergen na de West-zijde van Mataran; die van het Noorden door de Hemel-hooge Bosch-rijke toppen van het Gebergte Bilerang insgelijks wort omtuynt: ondoorkomelijk zijn veel Wildernissen van dit Gebergte / wiens hoogte alle de andere Bergen van Groot Java (segt men) te boven gaet: de selve word / voornamentlijk by de Schepen die in het Ooster Zaeyssoen Groot Java ter Zuyd-kant in het gesigt loopen / seer verre / ja by klaer weder wel 30 mijlen in Zee gesien: dies de Mataran rontom heen dus met Hemel-hooge Toppen / Heuvels / Spitsen en menigvuldige woeste Bosschagien zijnde bezet / des selfs wellustige lage Lands-douwen sterk / en als onaenkomelijk maken. Vier Poorten of enge door-passagien tusschen het hoog Gebergte / sluyten of openen voor die van Samarang komen / de Pas die na de Hooft-Stadt Mataran gaet: de eerste engte / Silimby genoemt / en door veelvuldige omwegen van wegens het Gebergte / ontrent 18 a 20 mijlen van Samarang, tusschen wederzijds hooge Toppen / in een enge Daley gelegen / word strikt bewaekt / en met Krijgsvolk beset / die alle maenden verwisselt worden. Binnewaert leyd het Volk-rijk Dorp / ook Silimby genoemt: niemant komt door de gemelde Pas buyten of binnen de Mataran, sonder believen des Hooftmans van dese Wagt / die van alles notitie hout; dat ook in de tweede Engte / die Tadie word genaemt / geschiet. De Poorten zijn / alhoewel maer van Hout / heel plomp en zwaer / die met Pael-werk ter wederzijds tegen 't Gebergt als Muuren verseekert zijn: niemant soekt in-of uytgang buyten om henen dese gemelde Poorten / door Bosch / Ruygten en Wildernis / of sig in 't uytterste gevaer / van soo hy gevat word / als een dood-schuldige sonder genade gemassacreert te worden.

Dus word de Javaense Hooft-Stadt Mataran, niet alleen door de twee voor gemelde Poorten Silimby en Tadie, maer ook door een derde en vierde Poort / namentlijk Oupak, en Caliadier, verseekert ende bewaert. Een tal-rijke menigte schoone vermakelijke Dorpen omvangen in 't ronde / gelijk als magtige Buyten-Steden / de Keyserlijke Hof-plaets; sommige hebben 't getal der selver op 3000 begroot / die niet alleen in de vlakte / maer ook tot om hoog in 't Gebergt / sig hier en daer hebben uytgebreyd / die met schoone Waranden / Boomgaerden / Rijs-velden en Landerijen / vermaekelijk zijn verciert / daer de Javanen, met een ontelbare menigte Burgers en Subjekten van den Mataran zijn.

De Hooftstad selfs / beginnende van de Poorte Caliadier, tot aen het Ko-

De Stadt BANTAM

Koninklijk Hof / word in sijn lengte op 2 mijl / en in sijn breette op wey- Decemb. nig minder geschat; ter Westzijde word Mataran door een hooge sterke 1664. Muur / van groote vierkante uytgehouwene steenen / die sonder metsel-werk slegs op malkanderen zijn gevoegt / besloten; Zuydwaerts eyn-digt de Stadt aen het groot en magtig Koninklijk Hof; ten Noorden heeft men de Poorte Caliadier; en Oostwaerts / als ook wijders rontom / word Mataran ver en na by / door 't voorgemelde Gebergt omvangen en besloten.

De Straten zijn 't meerendeel slordig / en onordentelijk op de Javaense wijse gestigt: alleenlijk loopt een aensienelijke Hof-straet van 't Zuyden na 't Noorden / niet regt / maer eenigsins vlams gewijs en bogtig door het voornaemste van dese magtige Stadt / die alom heen soo digt bewoont is / dat onse Nederlanders daer komende / over 't gedrang der Menschen / en de ontelbare veelheyt des Volks / sig selfs ten hoogsten komen te ver-wonderen.

Aen 't eynde van dese Hofstraet / die omtrent 2 mijl lang is / vertoont en 't Ko-hem over een groot aensienelijk Pleyn / het Koninklijk Hof / dat in het ninklyk oog der Javanen heerlijk en uytmuntent schijnt: maer ten aensien van Hof. onse Nederlandsche Gebouwen niet deftigs vertoont / als dat de verma-kelijkheyt van dese plaets deselve doet uytmunten met cierlijk groen / vrugtbaere Valleijen / Lusthoven / en schoone Plantagien / die / voorna-mentlijk agter het Koninklijk Paleys / noch daer benevens met seer groote afgepaggerde Jagt-Bosschagien zijn verciert / aldaer de Rhinoce-ros / Harten / wilde Stieren / Paerden / Koeijen / en andere Dieren over-vloediglijk worden gevonden en aengeteelt / waer heen de Javaense Maje-steyt met sijn Grooten hem menigmaels ter Jagt begeeft.

Nu wederom na de Zeekant / daer de Javaense Binnekust Westwaerts Taggal, heen tot aen Batavia, noch met Taggel, Charabaon, Dermaya, Monucaon, Charabanon, en Cravaon, is bevolkt; alle tegenwoordig meest van weynig belang / Dermaya, als daer de Inwoonderen sig voornamentlijk met de Vischvangst ko- Monucaon, men te geneeren / die sy op Batavia soeken te verkoopen. en Cravaon.

Volgt Batavia, eertijds Jacatra by de Javanen genoemt / waer van wy / Batavia eer-dewijl het de Nederlandse Hoofstad in Indien is / bysonderlijk aen sijn tyds Jacatra plaets met weynig woorden het aenmerkens-waerdigste sullen ver- genoemt. toonen.

Bantam, 10 a 12 mijl Westwaerts van Batavia, tegen over Sumatra, op Bantam, 't Groot Java gelegen / is de voornaemste Zee-en Koopstad die op dit Ey- hare gele-land by den Inwoonderen word beheerscht: deselve leyd in een groote gentheyt. Bay, op laeg land / aen de voet van een hoog Gebergt. Drie Rivieren van daer afsakkende / besproeijen de Stadt / waer van de voornaemste tot een voordeelige Haven aen alderley Vaertuyg dient. De tweede loopt buyten omheen de ander zijde van de Stadt; en een derde die noch een fraeije Watergragt is maekende. Voorts heeft Bantam langs de Zee-kant een hooge / dikke / sterke steene Muur / en aldaer op sommige plaet-sen ongemeen swaer Geschut; dog desselfs toebehooren meest onbruyk-baer en slegt / vermits de Javanen daer mede niet wel weten om te gaen. Als wy in Julius 1661. Bantam bewandelden / bevonden wy meest alle de

 Stuk-

Decemb. 1664. Stukken grof Kanon van Metael te zijn / als ook de Stadts Poorten sonder Slooten of Yserwerk heel swak en van sobere sterkte; doch die geduurig met nauwe Toesienders en Wagten beset en omcingelt wierden. De Stadt was seer slordig en onordentelijk gebouwt; de Straten ongeplaveyt / diens Huysen 't meerendeel soo wanschikkelijk als in 't hondert vonden nedergestelt / dat weynig straten na straten geleeken; alleenlijk drie / dewelke de voornaemste scheenen / en bry ruym en lugtig waren / responderen alle op 't Koninklijk Hof / het welk met alderley Indiaens hoog Geboomte verciert in het beste van de Stadt was staende / en vol Playsantie scheen te zijn.

In eene der bovengemelde wijde Straten word digte by 't Vorsten Hof Bantams hooge Toorn / daer in een Magasijn / of Wapenhuys de Javaense Wapenen tot een Optogt worden bewaert / gesien; hier sagen wy een Trommel wel 8 voet hoog / en wijt na advenant daer op gebonst zijnde / drong sijn geluyt tot eenige mijlen door het Gebergt; hier benevens wierd de groote Musquita, of Moorse Tempel gesien / met schier even soodanige boven-malkander staende Daeken / Toorns-wijs gebouwt / als wy in het eerste Boeks Vijfde Hooftstuk van den Tempel der Stadt Japare hebben geseyt. Voorts pronkte dit deel des Stadts met noch eenige andere groote Gebouwen / die van de aensienelijkste Javaense Heeren en Edelen van het Koninkrijk Bantam scheenen bewoont te zijn.

De Stadt word in verscheyde Quartieren verdeelt en bewaekt / als ook de voornaemste Rivieren; de Haven en Wijken met Boomen / of dikke Bamboesen afgeslooten; ook word de Pacebam, of het Koninklijk Hof met sterke Wagten gedurig beschermt en opgepast / om te verhoeden dat niet een iegelijk derwaets kome de voet te setten.

Wijders heeft Bantam een ruyme Bay, daer in groote en kleyne Schepen selfs by tijden van swaere tempeesten / veylig op de Ankers rusten / soo dat dese van ouds-beroemde Zee-en Koopstad niet alleen dies aengaende / maer ook van wegen desselfs gewenschte stand en goede gelegentheyd / ongemeen wel ter Schipvaert dient / en was daerom wel eer een der neeringrijkste Steden van gantsch Indien, wegens de sterke Vaert der Portugeesen, Arabiers, Turken, Mooren, Chinesen, en andere Natien / welke Bantam dede floreeren: dan sedert de opkomst / aenwas / en florisantie van Batavia is de Bantamse Navigatie en Comercie niet weynig gedeclineert en afgenomen.

Evenwel word de Stadt noch van alderley Indische Natien besogt; de Engelsche hebben aldaer een aensienelijke Logie / gelijk als ook de onse; doch trekken de Bantammers van de Britten / overmits die daer sterker als de Nederlanders handelen / 't grootste gewin / en worden noch dagelijks Neering-en Volkrijke Merkten op verscheyden plaetsen binnen de Stad gehouden / daer van alderhande Waren en Koopmanschappen in overvloet worden gevonden: De eerste Merkt geschiet ordinaer des morgens vroeg ter Oost-zijde in Bantam daer het niet alleen van Javanen en Chinesen, maer ook van andere Orientaelse Volkeren krioelt: want alhier worden doorgaens Arabiers, Persianen, Guseratters, Mooren, Indostanders, Bengaelders, Peguanen, Sumatranen, Maleyers, Siammers, Molukers,

kers, Makaſſers, en andere ſwarte Natien geſien / die reyſende om gewin in Bantam haer voordeel ſoeken. De eerſte Merkt die 2 of 3 uuren duurt / word op het groot Pleyn voor 't Koninklijk Hof / digt by de Muſquita, van een tweede gevolgt / aldaer de Boeren van alderhande Fruyten / Granen / Gewaſſen / en Levens middelen overvloedig komen te koop te brengen. De derde Merkt geſchied des namiddaegs in het Chinees Quartier / ter Weſtkant / daer hen ook de Chriſtenen / namentlijk Portugeeſen, Nederlanders / en Engelſen hare Comtoiren van over lang / volgens het believen des Koninks van Bantams, zijn geplaetſt geweeſt. Dit Quartier word eenigſins van de Stadt geſepareert / en agterwaerts door een afſnijding van Paliſaden / en een moeraſſige Kuyngte beſlooten / ſoo dat de Javanen den Vreemdeling niet betrouwen: miſſchien om dat ſy ſelfs de ongetrouwſte Natie des Aerdbodeins worden bevonden. Voorts heeft Bantam groote Voorſteden / ook Ooſtwaerts langs de Zeekant / daer een ontelbaer getal van arme kleyne Huyſen / Hutten / en Wooninkjens worden geſien / die van Uyt- en Inlanders bewoont / veel Zeevarent Volk en Viſſchers uytleveren. Mede worden alhier op verſcheyde Scheeps-Timmerwerven alderhande Javaenſe Schepen / Jonken, Tinangen, Fuſten en Praeuwen in overvloed gemaekt / op dat geduurig alom heen de Javaenſe Navigatie voortgeſet mag worden. Decemb. 1664.

Veertiende. Hoofdſtuk.

Javaenſe Oppervorſten. Des *Souſouhounans* voorig verſchrikkelyk woeden en moorden, en tegenwoordige vreedſame Regeering; Deſſelfs verſchyninge in den grooten Raed. Order in ſaeken van Juſtitie, en ſijn ontſaggelykheyt. De gelegentheyt der *Javaenſe Pangorans*, *Tommagons*, *Orankaijen*; *Jabanders*, Krygs-Overſte, Fiſcaels, en Koninklyke Spions. Tournoyſpeelen in 't Hof des *Souſouhounans*. Koddige Wagten in deſſelfs Binne-Paleys; Haer order en diſcipline. Vrouwen des Koninks, Koninklyke Dans-Maegden, dienen de Vorſt tot ſijn Lyf-ſchutten, en tot vermaek. Gaſteryen des *Souſouhounans*. Koninklyke Dans-maegden haer vrolyke actien. Heerſchappye des Koninks van *Bantam*.

DUs kortelijk de gelegentheyt van Groot Java hebbende vertoont / komen wy nu ook tot de conditie der Inwoonders / waer van wy maer alleen het aenmerkens-waerdigſte ſullen te voorſchijn brengen.

De twee grootſte Javaenſe Opper-Vorſten zijn / gelijk wy te vooren hebben geſeyt / den Mataran, en den Konink van Bantam: De eerſte beſit naer 't Ooſten het grootſte / en de andere Weſtwaerts 't kleynſte gedeelte van Groot Java; doch worden ook onder het Koninkrijk Bantam eenige Oppervorſten van Groot Java.

Decemb. 1664.

plaetſen op 't Groot Sumatra, gelijk Sillebar, Dampin, Liampon, en andere die ter Zuydkant gelegen zijn / getelt.

Doch om alleenlijk met een woord de Javaenſe Regeering aen te roeren / ſullen wy dies aengaende niet van beyde deſe Vorſten in het byſonder / maer ſlegts die van den Mataran kortelijk vertoonen ; daer uyt dan die van het Koninkrijk Bantam, welkers Vorſt ook over ſijn Onderſaten een ſouvereyne Regeeringe voert / verder ſal afgemeeten konnen worden.

Den Mataran, of Oppervorſt van Java.

Syn naem.

Den grooten Mataran, of Opper-Vorſt / dewelk in onſe tijd het Ooſter en grootſte gedeelte van Java beheerſchte / wierd Souſouhounan Ingelaga genaemt / zijnde een Sone van Sultan Mahomet, die voor hem als grootmagtigſte Konink het Eyland Java hadde beſtiert. Deſe jonge Vorſt / na 't uytſtaen van diverſe avonturen / onluſten en ſwarigheden op 't overlijden en voorig bevel ſijns Vaders / tot de Kroon geraekt zijnde / ſtelden het in de beginſelen van ſijn Regeering alles wonderlijk na ſijn hand ; uytroepende alle den genen die hem te vooren / of openbaer partijdig / of op een heymelijke wijſe vyandig waren geweeſt. Den ouden Tommagon Wiera Gouna, Koninklijke Stedehouder over de groote Hooftſtadt Mataran, wierd om ſijn vyandelijkheyd den Vorſt in voorige tijden betoont / doch op een doortrapte en argliſtige wijs na de Quartieren van Balambuam geſonden / om daer quanſuys de bedrevene hoſtiliteyten der Indianen van 't Eyland Baly te keer te gaen / dan wierd / om dat hy juyſt na de letter de Koninklijke ordere niet volvoerende / door des Souſouhounans grootſte Minion Quey Nebey Wiera Patra, eer hy wederom t'huys quam / ſchielijk en verradelijk doorſteeken ; daer op ook onder den ſelven ſchijn en beſchuldiging / al ſijn Geſlagt / ſoo verre konde bereekent worden / binnen den Mataran wierde vermoort ; gelijk als ook die met den deſen bovengemelde Wjera Gouna, wel eer des Koninks Partyen waren geweeſt / nu insgelijks met hare Vrouwen en Kinderen om den hals gebragt wierden.

en ſchrikkelyk woeden, ombrengende alle den genen die wel eer ſijne Vyanden waren geweeſt.

Den Mataran tragt ſijn Broeder Radia Agong onder ſijne gehoorſaemheyt te brengen.

Doch hield ſig den Konink als onwetende / dat ſijn Broeder Radia Agong mede van ſijner Partijen aenhang was geweeſt / dies veynſende / toonden hem groote blijken van eer en vriendſchap ; doch deſe nu van ſijn liefſte Vrienden en Gunſtgenooten ontbloot / en geen vertrouwen op het ſchoone gelaet ſijns Broeders ſtellende / practiſeert nieuwe vonden / en ſpant eyndelijk met eenige Mahometaenſe Papen aen / dien bewegende / ſommige ſijner overgeblevene Gunſtgenooten te beſoeken / om met den ſelven (ſoo men ſegt) ſijn boos opſet te beſluyten / namentlijk / in het Koninklijk Tournoyſpel den Mataran te vermoorden ; doch eerlang komt ſulks dien Vorſt ter ooren / die voort ſijn Oom / een ouden Pangoran tot hem ſchikt / en vordert van Radia Agong de namen der gener die aen dit ſchelmſtuk ſchuldig zijn / doch die weygert en ontkent alles ſtantvaſtelijk ; daer op den Konink hem van ſijn Princelijk regt berooft / gunt hem niet meerder dan 300 Mannen tot ſijn dienſt / met ordere dat hy hem met ſijn gevolg onder de diſcipline van den ouden Tommagon Mataran voor een tijd ſal hebben te voegen / om daer / dewijl die wel eer hun beyder Leermeeſter was geweeſt / te leeren verſtant en wijsheyd te betragten / beve-

Dies hem den Konink van ſijn Princelyk regt berooft ;

Decemb. 1664.

bevelende tegen sijn Koninklijke ordere niet van daer te komen; en wierden voort eenige der voornaemste van de gene die des Koninks Broeder als Stadthouders hadden gedient / met hare Vrouwen en Kinderen omgebragt / en alleenlijk ettelijke Suygelingen / welkers Vaders eenige Papen hadden beklapt / verschoont.

en daer op worden de Stadthouders van Radia Agong met hare Vrouwen en Kinderen omgebragt.

Onmogelijk was dien smart voor des Koninks Broeder te verswelgen; dies hy wanhoopende desperatelijk voorneemt met de Wapenen in de vuyst te sterven; tot dien eynde kiest hy uyt sijn overgeblevene 300 Mannen ontrent 50 van de stoutste Waeghalsen / doch die met een de wraekgierigste waren / uyt / dien hy tot sijn boosaerdige intentie aengemoedigt hebbende / tot sijn voorneem krijgt; spattende dus gesamentlijk met de Wapens in de vuyst / en alle te Paert / na 't Koninklijk Paleys / juyst op dien tijd / wanneer de Vorst na gewoonte met sijn Edelen en voornaemste Grooten in den Raed der Justitie was geseten / komende sijn vyandlijken Broeder met sijn Gevolg geweldiglijk door de Wagten heen te breeken / alles doodslaende wie dat hem tegenstand dorste bien; stracks raekten het alom in rep en roer. Den Konink geeft last aen alle sijn Edelen en gewapende Hovelingen dese Geweldenaers dood te slaen / alleenlijk dat men sijn Broeder soude verschoonen; soo vaerdig belast / soo vaerdig beschikt: want aenstonds stoven d'Aenvallers door 't groot getal en de furie der gewapende Hovelingen ter dood toe gewond van hare Paerden / en wierden voort afgemaekt. Den onstuymigen Broeder sig selfs siende verschoont / en soekende mede gedood te worden / vloog in het digtste van 't moortgeweer / stootende veele der Koninklijke Hovelingen ter neder / dwingende byna yder een ruym te staen; doch eyndelijk roept den Koning luydkeels aen sijn Broeder / dat hem / soo wanneer hy van nu af aen wilde stille zijn / en sig nedersetten / het leven / op Koninklijke trouwe / soude geschonken zijn / maer alles om niet; den Moorder gaet voort / en soekt al moordende tot den Koning in te dringen / het welke des te ligter konde geschien / dewijl sig niemant tegens den Moordenaer / sonder last des Koninks dorste verweeren. Ook vermag niemant / volgens de Javaense kostuyme / sijn meerder aengrijpen / om dien levendig te vangen / op pene van de doot / anders was hy gevankelijk wel te bekomen geweest. Dit dan soo zijnde / stiet hy vast neder dien hy konde; ook onder anderen een stok ouden Raetsman en Boesem-Vriend des Konings / daer op de Vorst vol rouw vertrekkende / verklaert sig onschuldig aen sijns Broeders dood / en geeft ten laetsten / wanneer den Moordenaer noch al voortvoer / ordere / dat hem een iegelijk mogte verweeren; daer op aenstonds den rasenden Radia Agong ter nedergestooten is geworden.

Valt met 50 gewapende Ruyters in het Paleys des Koninks om alles te vermoorden.

Last des Koninks aen de gewapende Hovelingen de Bespringers neder te vellen; doch Radia Agong te verschoonen.

Syn dood.

Den Koning betreurden eenige dagen sijns Broeders dood / dien latende heerlijk begraven / en liet ook tot teeken des rouws sijn hayr afschrapen; nemende onder des vastelijk voor / sig selven over de actien der Mahometaensche Papen te wreeken. Tot dien eynde verkiest hy vier van sijn grootste Minjons, die door hem tot de voornaemste bedieningen des Rijks zijnde gebeneficeert / alreeds een magtig Volk onder sig hadden. Dese vier groote Heeren / namentlijk / Pangeran Aria, Tommagon

Rouw des Koninks

Wreekt sig over de Mahometaense Papen door een verschrikkelyk moorden.

Nata

Decemb. 1664. Nata Air Nawa, Tammagon Soura Nata, en Quey Nebey Wiera Patra, nemen het werk op sig / beloovende den Koning in desen aenslag soo wel geheym als getrouw te zijn / en vangen aen (volgens de verkregene Koninklijke last) de Volkrijke Provintie Mataran alom heen in het Zuyden / Noorden / Oosten en Westen / (want yder in een van dese vier Deelen was gestelt) soo wel op een listige en doortrapte wijse door te snuffelen / dat eerlang alle de Mahometaense Papen / en wat dien naem droeg / met haer Vrouwen en Kinderen pertinentelijk opgeteikent / en de Majesteyt aengebragt waren / onderwijl soo wel in verseekering zijnde genomen / datse altemael / soo wel Onschuldige als die schuldig waren / sonder selfs de onnoosele Vrouwen en kleyne Kinderen te verschoonen / door 't Koninklijk bevel / op 't aflossen van een Kanonschoot in een ogenblik tijds / in de Provintie Mataran wierden vermoort; 't getal der ontzielde meende men tusschen de 5 en 6000 te zijn.

5 a 6000 Menschen op 't aflossen van een Kanonschoot binnen Mataran vermoort.

Voorts wierden noch eenige van de grootste Heeren des Rijks des anderen daegs / in 't midden van de Vergadering sittende / uytgepikt / gevat / en aenstonts / op 't Koninklijke bevel / met hun Vrouwen en Kinderen wreedelijk vermoort; daer op de onlusten tusschen den Koning en sijn Oom / den ouden Pangoran Porbaya, over dit schrikkelijk moorden / opgeresen / door het wijs en voorsigtig beleyt van des Konings Moeder wederom zijnde gestilt / is alles sedert dien tijd tot een stille vreedsame Regeeringe uytgevallen / dewijl hem den Sousouhounan van doen af aen als een vriendelijk en trouwhertig Koning derwoegen heeft aengestelt / dat hy hem door de betooninge van sijn goedertierentheyd over sijn Onderdanen by yder een heeft bemint gemaekt; dies de Javanen, sedert die wreede beginselen waren geëyndigt / den Mataran sijn Regering volmondig gepresen hebben.

De Vorst verandert sijn wreedheyt in goedertierentheyt en een vreedsame Regeering.

Den Sousouhounan komt ordinaerlijk driemael ter week uyt sijn Paleys tot in de Vergadering van sijn grootste Raedsheeren en Edelen te verschijnen / om met den selven na sijn believen te pachiaren / of Raed te houden / als ook om Justitie en Regt te doen / en Saturdaegs / of des Maendaegs om te Tournoyen ; doch by extraordinare gelegentheden komt sijn Majesteyt dagelijks / en soo dikmael het hem belieft / in de Vergadering van de Grooten / die genoegsaem als onderdanige Slaven na sijn pijpen moeten danssen; moetende dagelijks / uytgesondert des Vrydaegs / dat haer Sabbath is / alle gesamentlijk op het groot Pleyn voor 't Koninklijk Hof des morgens van 9 tot 12 uuren compareeren / om aldaer / soo de Majesteyt buyten mogte komen / of dat sy binnen geroepen wierden / present te zijn; niemant blijft agter / of stelt sig in 't grootste gevaer des levens; doch door siekten / of andere ongelegentheden verhindert zijnde / dient van stonden aen sulks aen de Vergadering bekent gemaekt te worden.

Syn verschyninge in de Raedsvergadering van sijn Edelen.

Niemant eygent sig selfs het Halsregt aen / om / indien onder sijn district Misdadigers worden bevonden / op eygen authoriteyt te dooden; alleenlijk vermogen de Heeren en Grooten haer Subjecten / of Delinquanten te vangen / en vast geknevelt / den Mataran toe te stuuren / om daer op de ge-

Order der saeken in Justitie.

weon,

woonlijke Regtdagen voor den grooten Raed des Konings / door de Fiscalen / die met een de Beulen en Uytvoerders van 't Koninklijk Regt zijn / beschuldigt en aengeklaegt te worden. Decemb. 1664.

In dese Javaense Vergaderingen worden veeltijds op alderhande Gommen, Trommels / koopere Bekkens / en ander Javaens Speeltuyg / een groot geraes gemaekt; dan met de komst van sijn Majesteyt in den Raet / word alles van stonden aen stil gehouden / en voegt de Vorst sig op een aensienelijke plaets ter neder / zijnde met een magtige Lijfwagt rontom omringt; de swaerste Misdadige op de Justitie dag te voorschijn komende / zijn op een seer verschrikkelijke wijse geklupstert en geboeyt / hebbende om den hals een blok dat weerzijds met een uytsteeksel langs de armen nederdalende / alles door 't binden verseekert; de sommige zijn ook de beenen wel met een swaer blok derboegen besorgt / dat in het gaen pas treedtjes van een voet lengte konnen doen; ook word het blok van den hals / en dat van de beenen wel somwijl door een ketting soodanig aen een geschaekelt / dat de Misdadigers op geen voet na regt over eynde konnen staen / en worden aldus gantsch krom / ellendig / en geboeyt / als Honden / op de veragtelijkste wijse / omtrent 40 a 50 treden van den Konink / de Vergadering voorgeworpen.

Op de aenklagt van den Fiscael / geschiet op bevel des Koninks / door twee der grootste Heeren van den Raed / omtrent den Delinquant, en by onpartijdige Getuygen / daer tot dien eynde gecompareert / een scherp en streng ondersoek. Men dreygt den Delinquant, en voornamentlijk de Getuygen met een uytroeijing van haer en haer geheele Geslagt / indien sy voor den Koninklijken Raed bestaen te liegen. Dus alles wel pertinentelijk ondertast / en yder uytgevraegt zijnde / word by den Konink en sijn Grooten het gene ter saeke dient / nauwkeuriglijk overwogen; en den Misdadiger / volgens klare blijken / doodschuldig wordende bevonden / ter dood verwesen / gekrist / of op een andere wijse geregt; en ook wel somwijl desselfs geheel Geslagt met Vrouwen en kinderen uytgeroeyt. Voorts worden Huysbraken / Overspel tusschen twee Getrouden / Dieverijen / en Quaetspreekers van den Konink met 'er dood gestraft; en de Hoererije der Ongetrouwde meer bespottelijk als strafbaer gekeurt.

Den Mataram komt met een groote gravitеyt in den Raed te verschijnen / die haer Vergader-en Sitplaets op 't Koninklijk Voorhof heeft; de minder Heeren van qualiteyt vergaderen op het Buyte-pleyn / daer vertoevende tot dat op het believen des Koninks binnen geroepen worden om van haer bedieninge rapport te doen / of ook wel om nieuwe ordere en bevelens van sijn Majesteyt te ontfangen. Onderwijl sitten selfs de grootste Mannen des Rijks / wanneer den Konink aldaer present is / met de beenen kruyceling onder het lijf / ootmoedig als arme Slaven ter aerde nedergebukt met het opperlijf / sonder een woord / voor datse worden gevraegt / te durven spreeken / of haer aengesigt en de oogen na de Majesteyt op te slaen / die dan alles / doch genoegsaem na sijn believen / met sijn Grooten verhandelt / sonder dat iemant den Konink / schoon ook hoe dat sijn woorden haer mogten mishagen / in 't minst durft tegenspreeken / Ontsaggelykheyt des Sousouhounans.

Decemb. 1664. of eenige blijken van misnoeging aenbrengen alleenlijke de Pangorans en Tommagons, die soo veel als Onder-Koningen en Stedehouders der Javaense Provintien zijn / hebben wel de meeste vryheyt en familiariteyt by den Sousouhounan, doch die sy nochtans in alle voorvallende gelegentheden / volkomentlijk tragten te believen.

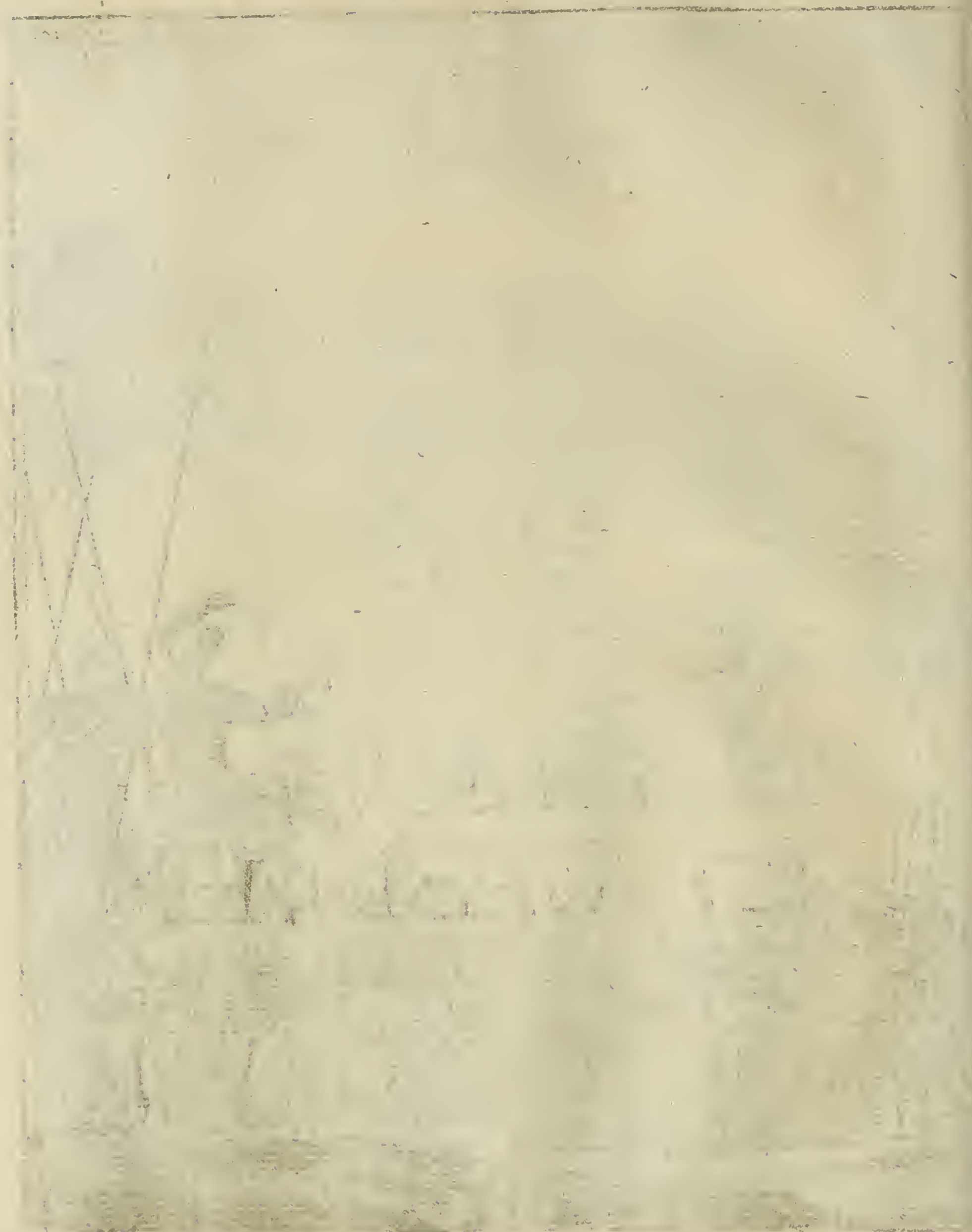
Pangorans en Tommagons haer bewint omtrent de Javaense Regeering. Dese Pangorans en Tommagons moeten besorgen dat in haer onderhoorige plaetse niets komt te geschien / of het moet de Majesteyt aengebragt worden. Den Tommagon Mataram heeft het swaerste bewint des Rijks / en weynig rust / dewijl hy als Koninklijk Stedehonder de groote en seer magtige Volkrijke Provintie Mataran gebied / en daer ook wijders de geheele Regeering meest op aen komt; moetende daer benevens den Konink dagelijks van alles pertinentelijk reekening doen; doch tot sijn behulp vermag hy de schranderste Mannen des Rijks te kiesen: want over 12 Provintien wort de Regeeringe van den Sousouhounan uytgebreyt / waer van 7 ter Zeekant en 5 Binnelandse worden getelt. Voorts hebben de Steden / Vlekken en Dorpen ook noch hare bysondere Gouverneurs; Orankayen. die van de laetste worden meest Orankay, of Heer genoemt; hebbende het gebied ook wel over een groot stuk Lands / diens Boeren en Ingesetenen onder desselfs gehoorsaemheyd moeten staen; en die het commando voeren / wederom yder als sijn Pangoran, daer onder het staet / nauwkeurige opening van het geen haer mogte bejegent zijn; die dan insgelijks wederom aen den Tommagon Mataram, of aen den Konink selfs / dies aengaende het noodige / dienen bekent te maken.

Sabanders. Voorts worden ook noch op yder plaetse een of meer Sabanders, of Tolmeesters door den Konink gestelt / die nauwkeuriglijk aen twee groote Heeren van 't Hof / daer toe geauthoriseert hun reekening hebben te doen. Veel andere minder Bedieningen / soo Politijke als Militaire / worden voorts onder de Javaense Regeering getelt: Over de Wapenen / soo van Geschut / Musschetten / Pieken / Koegels / Buspoeder / etc. als ook over het Krijgsvolk / worden gemeenlijk de vigilanste en gauste Mannen gestelt; doch weet ook yder Tommagon, ofte Pangoran, en veel mindere Heeren en Gouverneurs na parade / hoe veel Krijgsvolk yder in tijd van nood op staende voet dient te verschaffen / die / in bequame tijden / Menigte des Volks. in de Wapenen zijnde geoeffent / tot 's Koninks dienst moeten paraet staen / als het de Majesteyt maer belieft; soo dat in weynig uuren een magtig Heyrleger van eenige hondert duysent gewapende Mannen te Velde soude konnen werden gebragt / die ten Optogt tegens den Vyant met Musschetten / Pieken / Crissen / Assagayen, en Spatten gewapent Krygs-Overste. zijn; en worden ook onder de Opper-Geleyders van de Legermagt noch Mantris, of Hoofden over duysent / en Loeras over hondert / en minder getal gewapende Mannen gestelt; soo dat / indien dit Volk de Europische Krijgskunst wist / sy souden / van wegens hun magt / boosaerdigen aert / en onversaegtheyt tot harde Partijen aen hunne Vyanden konnen verstrekken; maer dit niet zijnde / is 't menigmael bevonden / dat in haer Optogt een te grooten menigte / meer schadelijk dan voordeelig voor hun is geweest.

Behalven de Nebeys, en andere hooge Beampten / worden ook (als ge-

seyt

2. del. fol. 146.

sent is) noch een talrijke menigte mindere Officiers getelt: en mede een groot getal Fiscaels / of Onder-Schouten / die alom heen het geheele Lant doorloopen / om op yders bedrijf wel agt te slaen / en de Misdadigers die sy bekomen konnen / gevankelijk binnen den Mataran te brengen / daer sy onder vier aparte Hoofden / of Opper-Schouten staen / die / ten Hove residerende / gestelt zijn / om bondig raport / benevens de aenvaerding en beschuldiging van den Gevangenen te ontfangen. Decemb. 1664 Fiscaels

Den Koninck heeft daer benevens alom heen sijn Spions / die / wat 'er van importantie mogt passeeren / nauwkeuriglijk gade slaen / opteekenen / en dan sulks de Majesteyt / of den Tommagon Mataram komen aen te brengen; dies yder op sijn Regeering / of Bediening wel heeft te letten / of is eer lang sijn Ampt / sijn Goederen / en het Leven quijt. Koninklyke Spions.

Somwijlen des Saturdaegs / doch meest des Maendaegs / komen om te Tournoijen doorgaens wel 5 a 600 / en somtijds meerder of minder van de grootste Heeren des Rijks te Paert op 't groot en vermakelijk Pleyn voor 't Hof / wesende altemael na de Javaense wijse / gelijk als ook hun Paerden / op 't cierelijkste opgepronkt: Den Adel hebbende tot hun Kleeding een fijn geblomt van Zijde / of spierwit katoen Lijwaed kleed om de middel en 't onderlijf geslingert / bloots hooft / en het bovenlijf naekt: het Hooft pronkt met een kleyn fijn wit Mutsjen / of met een katoene Doek / of die van Zijde gemaekt is / die t'saemgerolt zijnde / met eenige keeren Tulbants gewijs om het hooft gewonden is. Dese aensienelijkste Edelen / en voorname Personagien / hebben rondtom ten eynde van 't Pleyn een perk / of open huyskn / daer door hun Dienaers / yder sijn Paerden worden bewaert; en ook van andere hare Dienaers op alderley Speeltuyg / als koopere Bekkens / Trommels / Gomgommen, &c. wert gespeelt; gelijk als ook rondtom heen de Speelluyden van den Koninck op diergelijk Speeltuyg haer lustig laten hooren / insonderheyt als de bruyne Majesteyt ook niet anders dan op de bovengemelde wijse gehabitueert / en mede met het bovenlijf naekt / uyt sijn Paleys te voorschijn komt gereden / wesende met een Lijfwagt van eenige hondert gewapende Mannen / doch alle te voet / verseld. Straks heeft den Adel de oogen na den Koninck geslagen / om te sien of sijn Hooft met een Javaense Muts / of Tullebant is bedekt; vereiert hem het laetste / soo is yders Hooft van stonden aen mede op deselve wijs / en anders met een Javaense Muts voorsien. Het Pleyn / dat rondtom heen heks-gewijs afgesloten is / word ook / als de Mataran dus te voorschijn komt / terstond geslooten soo dat niemand dan door dien tijd word uytgelaten; en buyten omheenen houden onderwijl 10 / 12 / en somtijds meerder duysent gewapende Mannen / ten dienst des Konincks de wagt / op dat de Javaense Majesteyt niet verraderlijks mogte komen te bejegenen; die dan aldus te Paerde op het Tournoy-Pleyn zijnde gekomen / met een bysondere deftigheyt het Perk eens in sijn ronte overrijd / wordende van stonden aen door de geheele menigte Heeren en Edelluyden eerbiediglijk gevolgt; heeft dan sijn Majesteyt lust om selfs in dit Tournoyspel een ren te doen / soo pikt hy iemant der grootste Heeren uyt / hebbende yder een Lancie met een pop of knop aen het eynde in de vuyst; den Koninck voor uyt rennende / setten sijn Voet-Soldaten / Koninklyk Tournoyspel, binnen de Mataran en andere plaetsen, op groot Java gebruykelyk.

 of

Decemb. 1664. of Lijf-schutten / met alle magt hem wederzijds agter na: den uytgedaegden volgt op 't spoor / en soekt den Sousouhounan onderhalende / binnen de lengte van sijn Lancie te krijgen / om soo te betoonen dat hy sijn Majesteyt soude konnen treffen; die onderwijl met sijn Lancie de steeken van sijn Vervolger tragt te pareeren / en dien te stooten. Dus ten eynde van het Pleyn geraekt zijnde / keeren sy beyde gezwindelijk om / en word den Vervolger nu vervolgt: dit duert dus over en weder / en dikmaels met verversing van andere Paerden / tot dat een van die beyde een merkelijk voordeel op sijn Tegen-partije verkregen heeft; doch weet hem doorgaens by dese gelegentheyt de minder tegen sijn meerder niet opgeblasen / maer vry verstandelijk aen te stellen / en tegens den Koning Tornoyende / dien veel meer met een betooningen van een geestige vaerdigheyt / respect en verschooning / als door een plomp gewelt sijn verkregene avantagie aen te wijsen.

Dit Tornoyen des Konings / en ook der Edelen / duert gemeenlijk van des namiddags ten vieren / tot in of tegens den avont-stont als de Sonne ondergaet / rennende dese Javaense Grooten na malkanderen met een wakkere vaerdigheyt / steekende en stootende met een stompe Lancie / soekt yder sijn tegen-party uyt de Zael te ligten / die dan / overmits dit door hun gauwigheyt selden gebeurt / van d'andere Heeren / doch evenwel niet publijkelijk van sijn mindere / boertsgewijse word uytgelachen; en vliegen in dit Tornoyen dikmaels Tulbanden en Mutsen daer henen / daer in den Koning hem sonderling vermaekt; en worden dusdanige Tornoyen dus weekelijks niet alleen binnen den Mataran, maer ook (gelijk my door de waerheyt berigt is) in de Steden Bantam, Japare, Tubaon, en andere / tot vermaek en oeffening aengestelt.

Seer aerdig sitten de Javanen te Paert / op korte Sadeltjens en Stijg-beugels: sy weeten het Beest, door middel van een kort toom / met een hackjen / en daer aen een touw om de middel gegort / gevoegelijk met hun Lichaem te bestieren / en selfs in 't heetste van 't rennen en Tornoyen te regeeren / terwijl sy met beyde handen haer houte Speere (die dun en ligt is) behendig en vaerdig weten te gebruyken / om hare Partyen te keer te gaen.

Des Sousouhounans Binnen Paleys word door gewapende Vrouwen bewaert. Des Sousouhounans groot en wijdluftig Palleys / word binnewaerts niet alleen selfs by daeg / maer ook alle nagten door sijn gewapende Vrouwen bewaert: niet eenen Mans-persoon / dan den Koning / mag daer binnen vernagten. Het getal van dit soete Geslagt word by de Javanen op tien duysent begroot / die yder in hare bediening over gestelde Gouvernantes / die het commando over de meenigte voeren / haer pligt / en wat hun opgeleyd is / te betragten hebben / verstrekkende alle gesamentlijk tot bescherming van den Koning / en om sijn Majesteyt met sijn getrouwde Vrouwen en Concubynen te dienen.

Vrouwelyke Regeering en Discipline ontrent de selve. Dagelijks komen een goet getal van dese Vrouwen / doch by beurt-houwende troppen t'seffens uyt het Koninklijk Hof te voorschijn / om te besorgen 't gene daer binnen van noden is / en ter Keuken dient; andere houden onderwijl met een aensienelijk Gros de Wagt / op-passende dat geen Manspersoon de Wal bekruypt / en geen Vrouwen sonder ordere haer na buyten komen te begeven; ook worden de Poorten / Ingangen / Wandelrijen / en

en Koninklijke Vertrekken door oude bedaegde Vrouwen bewaert / en opgepast: de jongste staen des Konings Vrouwen en Concubynen ten dienst/ ook worden een goet getal tot de Huys-houding en Keuken-dienst verordineert / die daer benevens noch somwijl met Weven / Naeyen / Spinnen/ Borduren / etc. besig zijn / vermogende yder op hare gestelde beurten uyt te gaen / doch onder 't geleyde van een Meesteresse / die 't opsigt over haer houd. Decemb. 1664.

Den Koning heeft ordinair vier getrouwde Vrouwen / die uyt de Doorlugtigste en Edelste Geslagten afkomstig en uytgepikt zijn ; ende benevens dese een groot getal / men segt 400 van d'alderschoonste Maegden / alomme naeuwkeurig opgesogt / die sijn Majesteyt particulierlijk ende gestaeg ten dienste staen. Dese zijn / en worden noch dagelijks meer en meer door de schranderste onder de hare geoeffent / in 't handelen van de Wapenen / van allerley Speel-tuyg / in dansseryen / in singen en quinkeleeren / en diergelijke bevallige actien / soekende yder den Koning op 't hoogste te believen / om aengenaem in sijn oogen te zijn. Dagelijks word de Vorst alom heen daer 't hem belieft / door een aensienelijk Gros van dese koddige Lijfwagten gedient / verzelt / bewaert / omeingelt en geleyd / houdende dese geestige Hoofse Amasonen geduurig haer Wapen-tuyg / namentlijk scherpe Lancien / en ligt Schiet-geweer tot bescherming van sijn Majesteyt ten toon ; de andere die hem benevens dese verfellen / dragen alderhande Behoeften / als Pinang / Siriboo / Betele / den Tabak / en een kleyn Matjen / heel cierelijk opgemaekt / om op te sitten / Muylen en andere dingen ; ook houd hem eene van dese Maegden een weitse Sonne-scherm boven het Hooft ; een ander keert hem / wanneer hy zit of nederlegt / met een Waeyer de Vliegen van het Aengesigt af / en soo voorts in alle dese bedieningen weet een yder sijn pligt en oeffening te betragten : den Koning nedersittende / word / doch op een eerbiedige wijse / rontom van dese geestige Dienaressen beslooten / en met betooningen van veel Hoofse Javaense actien gevleyd / geearesseert / ende gedient / dewijl hy op der selver toeversigt sijn Persoon volkomentlijk vertrouwt. Vrouwen des Konings. Koninklyke Maegden dienen de Vorst tot sijn Lyf schutten, en tot vermaek.

En schoon den Konink / benevens sijne getrouwde Vrouwen / een goet getal Concubynen besit / soo gebeurt het noch evenwel somtijds / dat hy uyt dese Lijf-schutten de soodanige / die door hun geestige actien / schoonheyt ende bevalligheyt hem het harte getrokken hebben / tot sijn Bywijven komt aen te nemen / en te verheffen: doch agt men die veel gelukkiger / die sijn Majesteyt aen een van de Heeren des Lants komt weg te schenken ; daerom ook hem den Adel des te vlijtiger dient / en soekt te believen: daer en tegen vermogen sijne By-wijven noopt wederom na sijn dood te trouwen. Concubynen des Konings.

Sijn Majesteyt regt somwijl na het Tornoyen / of als 't hem beliefd / voor alle sijn hooge Beampten een Koninklijk Gastmael aen / wesende tot dien eynde in 't Voor-hof / op een groote Ruymte / veel lugtige ligte Somer-huyskens boven bedekt / van agteren met een Gordijn / en voor open ordentelijk geplaetst / en altemael in de figure van een halve Maen / regt voor de Koninklijke Vertrek-en Eet-plaets neder gesla- Des Konings groote Gastmalen met sijn voornaemste Edelen ende Grooten.

Decemb. 1664. gen / die veel grooter / aensienelijker en hooger als d'anderen uytmunt: dies de Majesteyt aldaer neder gezeten zijnde / alle sijn Gasten kan oversien / en ook van yder worden begluert / schoon dat onder yder Verdek of Tent wel 20 a 25 Heeren komen sitten / die dus in ordere na den eysch van hare Bedieningen zijn geplactst; doch de Pangorans, en de naeste Bloed-Verwanten van den Konink eeten by sijne Majesteyt / daer dan gebraden Schapen / Cabriten / Ossen / Hoenderen / Gansen / etc. als ook van alderhande Pottagien / Rijs / in plaetse van Brood / Fruyt / Confituren / en andere Lekkernijen op de Javaense wijse / alomme dan soo gantsch overvloedigljjk word opgedischt / dat honderden knegts / Lakeyen / Lijf-schutten / en diergelijken / van 't overschot dat aen hun vereert / en by haer word opgenomen / daer mede gespijsigt worden.

De Koninklyke Dans-Maegden. Onder / en wel voornamentlijk na de Maeltijd worden veel vrolijke Discoursen en klugten / om stoffe tot laghen uyt te vinden / en om sijn Majesteyt te verheugen / van d'een en d'andere bygebragt: voorts komen ook wel op 's Koninks ordere eenige van sijn jonge Dans-Maegden / cierelijk opgetoopt / ten toon / hangende 't hayr in krullen en Bloemen op een aerdige wijse opgestrikt; de naekte Boesem is met een Zijde kleetje / van alderhande aengename coleuren / twee handen breed bedekt / welkers eynde onder den arm in 't kleed / dat haer van de middel tot op de enkelen dekt / ingestooken: dit kleed met 3 a 4 keeren om 't onder-lijf geslingert / pronkt op een zwarte / blaeuw of andere gront met schoone zilvere ende goude Starrekens / ofte met een aengenaem Lofwerk van veelderhande Bloemen / die soo wel konstig als cierelijk daer op geschildert zijn. Voorts is het Opper-lijf / uytgesondert de Borsten / t'eenemael naekt: de opper- en onder-armen pronken met loutere goude Bogen / en zijn soo voorts / doch verscheydentlijk / altemael op een geestige wijse vereiert en opgetoopt. Dese Koninglijke Dans-Maegden / die / alhoewel bruyn van wesen / noehtans de leelijkste niet en zijn / dus aengenaem zijnde Gehabitueert / en voor den Koning en vrolijken Adel te voorschijn komende / doen haer in yders oogen bevalliglijk op / te meer / om dat in der nagt de menigte der Fakkels en Toortsen / haer schoonheyt / kleding / Hoofse manieren en aerdigheden noch roemwaerdiger schijnen te maken / insonderheyt als op het aengenaem soet geluyt van seekere kleyne Gommen / Fluyten / en Snaren-spel sy haer vermaekelijke actien / en Galjaerde Danssereyen komen in 't werk te stellen / danssende door malkanderen met behendige sprongen / en gezwinde beweginge / die bequaem zijn om haer aenminnelijk ende bekorelijk in de oogen en herten van alle den jeugdigen Adel te maeken: den Koning hier door verbrolijkt zijnde / klapt in sijn handen / en prijst in haer tegenwoordigheyt yders geestigheyt / belovende Goude Ringen / en andere fraeye Vercierselen aen den soodanigen / die de behaeghelijkste actien weten te vertoonen; ook moeten al meermael op 't Koninklijk versoek / de grootste Heeren ook haer Dans-Maegden van Huys ontbieden / om voor den Koning tegen de sijne om prijs te danssen / waer mede wel menigmaels de geheelen nagt verloopt.

Komen cierelyk opgepronkt voor den Koning en gantschen Adel danssen.

Andere vrolyke actien der Javanen. Behalven dese worden ook noch veel meer andere vermaekelijkheden /

den / als Scherm-kunst / holbollige actien van koddige Tijd-verdrij-vers / en Potsemakers / ofte Javaense Vertooningen / Comedien / en sotternyen voor den Koning / en sijn vroolijken Adel aengestelt / ende menigmaels geheele nagten in soodanige oeffeningen / en vrolijkheden geconsumeert; en schept ook wijders den Sousouhounan sijn vermaek by daeg / wanneer 't hem gelieft in de Jagt / of in andere vrolijke besigheden / en vorder in 't soet onthael van sijne Vrouwen en Concubynen. Decemb. 1664.

Den Koning van Bantam heerscht (als geseyt is) over 't Westwaerts leggende kleynste gedeelte van Groot Java; doch met een minder uytsteekentheyt van Staet en Glorie / alhoewel dat hy ook over sijn Ondersaten een Souvereyne Magt en Authoriteyt gebruykt. Hy kan ook in weynig dagen een kloeke Water en Lant-magt te samen rukken; doch noyt is de selve schoon ook hoe dat de Bantammers woelden / tegen de Stadt Batavia bestant geweest: tegen de Onse opgetrokken zijnde / hebben doorgaens met schaden en schanden moeten te rugge keeren / en daerom dien optogt t'zedert weynig gesogt / te meer gebotmuylt wesende / om dat de Nederlanders by tijden van Oorlog / slegts met 2 a 3 Welbeseylde Gewapende Schepen Bantams Koop-Stadt / Haep en Zee-vaert derwoegen komen te sluyten / en te stuyten / dat die Natie nu al meermael sig self genootdrukt heeft gevonden / om liever een veylige en voordeelige Vrede / dan een schadelijken Oorlog te omhelsen. Heerschappye des Konings van Bantam.

Vyftiende Hooft-ftuk.

Af-komft, Geftaltenis, Aerd, en Wreedheyt der *Javanen*. Amok-Speelders, hare verfchrikkelyke actien, en wraekfugt. Ondeugden, Krygs-ordere, Wagt, en Wapentuyg der *Javanen*. Hun Kleeding, Religie, wyfe van Trouwen, Opvoeding, Eedfweeringe, Wooningen en Gebouwen. Staethoudinge der Grooten. Hun Cortofien, Banketten, en Vreugden-oeffeningen. Slaven, Slavinnen, Handwerks-luyden, Kooplieden, en Koopmanfchappen op Groot *Java*. *Javaenfe* Markten, Schip-Vaert Schepen, enz.

DUs van de Javaense Regeering en Opper-Magt genoeg gesproken hebbende / komen nu tot de vordere Zeden / Aert / en conditie der Javanen, die sig beroemen van de Chinesen afkomstig te zijn; van welke Natie dat een aental door den Tartar uyt eygen Lant geboent / en even gelyk rampsalige Ballingen ende Verstotelingen haer op dit lustig en vrugtbaer Eyland Groot Java quamen neder te slaen / die naderhand tot een magtig Volk uytgedijd zijnde / hebben sig na de naem des Eylands Java, Javanen genoemt. Afkomst der Javanen.

Sy zijn door den bank middelmatig in lengte / sterk en grof van Gebeenten en Spieren / geset van Leden / breed van Aengesigt / met verhevene Kaeken / platte Neusen / groote Oog-leden / en kleyne Oogen; haer Haer Statuere.

Decemb. 1664. haer verwe is meest swart / of immers ten minsten uyt den valen. Sy willen gaerne voor de geschikste en zedigste onder de Orientaelsche Volken geagt / ende nogtans bevint men haer doorgaens in den aert en

Hun groot gevoelen van sig selfs Trouwloosheyt en wreetheyt der Javanen.

natuer hoovaerdig en stout / trouweloos / niet woort houdende / maer bedriegelijk / listig / trots / moortdadig en wreet / onversoenelijk / indien sy haer verongelijkt vinden / en uytermaten bloet dorstig ; want in den Strijd des Oorlogs d'overhand krijgende / sparen niemant ; in allen desen met den aert der Inwoonderen van Sumatra seer wel accordeerende. Twee quaet-aerdige hand-gemeen zijnde geworden / scheyden niet gaern / voor een van beyde ontzielt is : de langst-levende wetende dat

Amok-speelders hoedanig, en haer verschrikkelyk woeden.

hy moet sterven / roept Amok, Amok, en vliegt dan als dol en bezeten / dewijl sy door 't gulsig inslokken des Amphioens de woedende Leeuwen en Tygers komen gelijk te zijn / langs Straten of Wegen / en tegen allen den genen dien hy kan treffen / met sijn moort-geweer in / sig niet ontsiende Vrouwen en Dogters / Kinderen en de tederste Suygelingen / ja daer het han doenelijk is / ook dappere Mannen te ponjardeeren / en goddeloos te vermoorden ; soo lange tot dat de woedende Amokspeelder (want dus worden soodanige Moordenaers doorgaens genoemt) door veelheyt der Tegen-strevers gevangen / dat minst / of ook dat meest gebeurt / mede geponjardeert zijn. Dien Moordenaer en Amok-schreeuwer / die dan op dese wijse met sig selven te verweeren / de meeste moorden bedreven heeft / eer hy gevangen / gekrist / of neder-gezabelt is geworden / verkrijgt noch wel meermael die glorie by de Javanen, dat men seekere blijken van sijn kloekmoedigheyt / onversaegtheyt en volstandigheyt heeft gesien / dewijl hy sig in sijn ongeval tegens alle die hem besprongen / als een dapper en edelmoedig Javaen quam aen te stellen.

Hun wraeksugt.

De sommige komen wel om een kleyne beuseling / affront / bespotting of eenig ongelijk / dat sy meenen van yemant haer aengedaen te zijn / tot dese rampsalige wreede en onmenschelijke actie te vervallen / een goede klomp Amphioen inslokkende / om als dolkoppig te kragtiger hare verbloekte raserny en uyt te voeren / sig selfs dan doorgaens eerst wreekende op den genen / waer door sig verongelijkt agten te zijn / en moeten het als dan ook andere / die onnosel / en haer te na zijn / menigmaels ontgelden.

En niet alleen in de Javaense Steden / maer selfs ook binnen de Stadt Batavia, gaet somwijl onder de Indische Natie die aldaer woonen / doch wel voornamentlijk by den Javaensen Land-aert / dit woeden in zwang : waeromme de Nederlantse Regeering aldaer genootsaekt is geworden /

Amok-speelders worden gemenelyk binnen Batavia swaer gestraft.

soodanige Amok-speelders / wanneer die gevankelijk konnen bekomen / met een verschrikkelijke dood te straffen ; gelijk in mijn tijd al meermaels de sulke door de Justitie hare borsten / als naekt op de rugge neder-leggende / waren op 't kruys gebonden / met gloeyende tangen uytgenepen / ende van onderen op geradbraekt zijn geworden. Weynig woorden / verslagentheyt en alteratie bespeurt men doorgaens in 't uytterste haerder rampsaligheden / als dus ter dood gaen / en door Beuls handen worden omgebragt / latende naeuwelijk een traen / noch spreeken een eenig woort / gelijk als ik selfs tot diversche malen in soodanige zware Justitie hebbe geobserveert en aengemerkt.

Wy-

Wijders zijn hare gebreklelijkheden en ondeugden soo uyttermaten vele, dat de selve hare weynige deugden t'eenemael komen te verdonkeren. Sy weten hun boos voornemen in een quaetaerdigen aenslag, met de grootste geveynstheyt, loosheyt en behendigheyt, die men soude bedenken konnen, te bedekken, tot dat de tijd en gelegentheyt hare schelmeryen hebben aen den dag gebragt. Mede bevint men haer seer ambitieus, staet-sugtig, luxurieus, gierig, inschrapende, en daerom ook veele van haer diefagtig te zijn. In den Oorlog loopen de stoutste gaerne op party, om, daer hun de kans toelagt, te plonderen en te strooppen; in de knel geraekt, en van den Vyand omcingelt zijnde, begten vol desperatie, vliegende even als dulle honden, en schuymbekkende van boosheyt, met hare krissen tegen de blanke zabels, pieken, musschetten, &c. van haer Bespringers in, om alles van kant te helpen wat sy bereyken konnen. Sy staen haer Krijgs-Overste mannelijk eerde getrouwelijk by; sy zijn gezwint en vaerdig in 't schermen; doch in de handeling van 't Geschut meest onervaren. In tijden van Oorlog prestmen het Volk, en moet een yder sonder verschooning tegens de Vyand in het Geweer; de krijgers krijgen dan Kleeding, Wapenen, en tot onderhout Rijs en gedroogde Vis. Decemb. 1664. Ondeugden der Javanen Hoe dat haer gedragen in een Veltslag.

De voornaemste Steden der Javanen, soo wel die Bantams Koning, als den Mataran toebehooren, zijn in verscheyden Quartieren en Wijken afgedeelt, waer van yder onder het opsigt van een aensienelijk Orankay, of Edelman staet, die van alle voorgevallenen saken aen den Koning, of die door hem daer toe gestelt zijn, naeuwkeuriglijk hebben rapport te doen. By tijden van onraet, brant of andere ongelegentheden, bonst men met een zware Beuk-hamer op Trommels, die 7 of 8 voet hoog, en 4 of 5 wijd zijn, omme dus al om-heen den Nabuer de ongelegentheyt van een plaets bekend te maken, dewijl het kragtig geluyt van sulke Trommels eenige mijlen ver door het Gebergte bromt, waer door in weynig uuren, volgens ordere van den Koning in tijd van noot, een magtig Heyr-Leger by een, of te Velde gebragt kan worden, voorts houtmen ook doorgaens binnen Bantam, en andere Steden van Java, scherpe wagt op alle Passagien, Markten, hoeken van Straten, Afsnydingen, Poorten, Wallen en Muuren, dies niemant by nagt haer Straten gebruykt, of raekt in 't gevaer van door het moort-geweer der Javanen gemassakreert te worden. Verdeeling en order in tyden van onraet in de Javaense Steden. Scherpe wagt des nagts.

Hare Wapenen zijn Krissen of Ponjaerden, Spiessen, Kanon, Musschetten, Sabels, Schilden en Assagayen; ook Spatten, die sy de spitse punten een weynig branden, en dan met een boos Vergift bestrijken, daer mede ymant quetsende, breeken de punten af, en blijven met haer Fenijn in de kleyne wondekens steeken die zware toevallen, en dikmaels de dood seer schielijk en haestig komen te causeeren. De Inwoonders van het Koninkrijk Makasser, gelegen op 't groot Volkrijk Eyland Selebes, weten ook ongemeen vaerdig met dese Fenijnige Spatten omme te gaen, waer door veel dappere Mannen van d'Onsen in den Oorlog tegen die wreevelsugtige Natie, nu en dan in verscheyden voorvallen gesneuvelt zijn. Als wy Anno 1660 een Victorieuse Togt en torn op dit Koninkrijk deden, Wapentuyg der Javanen.

Decemb. 1664. vreesden vele van onse oude Soldaten / alvoorens den Aenslag / meer door dese doodelijke fenynige Spatten / dan door al 't ander gewelt en Wapentuyg der Makasseren: doch heeft doenmaels de uytkomst geleert / dat die soo doodelijk / immers voor dat-mael / niet en zijn geweest / gelijk men waenden; want door Godes genadigen zegen / en vaerdige hulp-middel der Chirurgijns / soodanige Gequetsten voorspoedigLyk wierden herstelt.

Hun Kleeding en Dragt. De Kleedinge der Javanen is onkostelijk / ende niet weyts / hebbende 't meerendeel maer een doek van Catoene Lijwaet / of indien sy Mannen van Aensien / en groot vermogen zyn / van Zijde / Bloem-werk / of andere Stoffe / met 3 a 4 keeren om 't onder-lyf geslingert / het welk haer maer alleen van de middel tot op of een weynig over de knyen nederwaerts dekt / waer van de uytterste slip aen 't onder-eynde gemeenlyk een weynig lager nederwaerts hangt. Sy gaen voorts met hun bove-lijf altemael / soo wel Edele / als On-edele / t'eenemael nackt / als dat een Doek met een slinger of twee de sommige rontom het hooft / als een kleyne Tullebant hebben gewonden / daer toe de Rijkste wel van het fijnste Bengaels Doek / met Goud doorwrogt / weten te gebruyken; evenwel blijft het bovenste deel des hoofts ongedekt / alsoo dese Doeken maer krans-wijs rontom het voor-en agter-hooft gaen. Veel Mannen van Staet / ook die voor d'aensienelijkste / geschiktste en zedigste gaerne willen gehouden zyn / als ook die tot een hoogte van jaren zyn gekomen / dragen doorgaens een kleyn platagtig wit Mutsjen op 't hooft / dat van het fijnste Katoene Lywaet te samen genaeyt / slegts als een Calotje het opper-hooft dekt. De gemeene Man loopt meest t'eenemael naekt / als dat maer een Doek die met een keer om de middel en tusschen de beenen door-loopt / hun schamelheyt dekt / bloots hoofts / en bloots-voets; selfs de Rijkste en Aensienlijkste loopen het meerendeel sonder Kousen / Muylen / of Schoenen; besmeeren meest altemael grooten en kleynen haer kort / dik / zwart en afgeschooren Hayr met Klapper-Olie; trekken de Baert van datse begint te groejen / gedurig / gelyk als de Amboinesen, met kleyne Trek-tangetjens uyt / het welk de leelijke Tronie der Javaense Bejaerde Mannen / die dan wel oude verschrompelde Wijven gelijken / en t'eenemael afschuwelijk maekt / en door het behulp van hun zwartheyt merkelijk onteiert.

Kleedinge der Javaense Vrouwen. De Vrouwen der Rijken zyn qualijk in Dragt en Kleeding van andere die gering zyn / t'onderscheyden: de alder uytmuntenste dragen wel een Zijde ofte Gebloemt / doch meest gelijk als d'andere / een Katoene Lijwaet kleetje om 't onder-lijf gewonden; doch niet om den heup / als andere Indiaense Vrouwen / maer over de borsten / onder de armen door; het welk dus niet te bevallig nederwaerts hangende / pas de knyen bedekt; gaende voorts met het opperste van den rugge met de schouders en armen t'eemael nackt / bloots hoofts / en bloots voets; weten van weynig Vercierselen en Optooyselen / hangende haer seer lang zwart hayr om hoog / met een knoop ontrent het agter-hooft opgebonden soo dat het met een slinger of bogt in de nek en op de rugge nederwaerts hangt; besmeerende dagelijks haer bruyn / breet / plat en onbriendelijk aengesigt / hals / borst / schouders / armen / beenen / &c. met een geelverwige smeeringe van Borborry, een soort van Indische Saffraen / van Sandel hout / Speceryen en an-

dere

dere t'saem gestelt / en met Klapper of ander Olie tot een smeering gemengt; dies dese Javaense Liefjens dus / en menigmael wyt al wat kladdig en vuyl te voorschijn komende / weynig lieffelijkheyt vertoonen; even wel wasschen sy haer gaerne / loopende soo wel Vrouwen en jonge Dogters / als Mans-persoonen dagelijk voor eens yders oogen in de publijke Rivieren sonder eenige schaemte; doch behouden veeltijds een Linne kleetje om 't lijf. De Vrouwen en Dogters konnen meest altemael zwemmen / gelijk als ik menigmael selfs met verwondering hebbe gesien / welke oeffening dat sy van kinds been af hebben geleert; doch het zwemmen van dese / als ook van veel andere Indiaense Natien / geschiet niet op die maniere gelijk als by de Onse / want sy slaen de handen en armen niet van haer uyt / maer roeren die soo by na als de zwemmende Honden; het welk heel zeldzaem staet / en weten nochtans een verwonderens-waerdige vaerdigheyt in het water te gebruyken.

Decemb. 1664.

Haer Swem-kunst.

Voort strijken en besmeeren de Vrouwen en Dogters dagelijks hun hayr des hoofts met Olie dat het glimt / het welke voor een groote schoonheyt ende sindelijkheyt by hun gereekent word. De Mans-persoonen dragen meest altemael / tot kleyne Jongens inclusyf / een Javaense Kris of Ponjaert op zy; de selve zijn gevlamt / of regt / agter aen drie vingers breet / en spits toegaende / met schoone Vergulde / Goude / Silvere / Yvore of andere Hegten; ook die seer konstig met Gesteenten / met Barn-steen / met Cristal of andere fraeye Vercierselen ingeleyd zijn. Sy vertrouwen haer uyttermaten op dese Krissen / sonder de welke dat men haer weynig sal sien te voorschijn komen / vertrouwende niemant / om dat sy selfs niet te vertrouwen en zijn; want ponjaerdeeren yemant ligtelijk om een kleyne beuseling / voornamentlijk Vreemdelingen en Christenen / die haer op de Javaensen Bodem in haer Gebied / niet en behoeven in 't minste te beledigen / soo niet op staende voet of verradelijk willen ter neder gestooten zijn.

Javaense Krissen, of Ponjaerden.

De Javanen zijn door den yver en vlijt der Moren, tot de Mahometaensche Religie ende Godts-dienst gebragt; doch waren eerst Heydenen / gelijk men segt dat noch aen sommige Oorden / en Landewaerts hier en daer de sulke worden gevonden / die na de Indische wijse de Leere van den Ouden Pithagoras hoog in waerden houden. Men verhaelt dat de Leere Mahomets, Anno 1560. eerst by de Javaense Natie is aengenomen / die t'zedert verboegen is doorgedrongen / datse niet alleen op Groot Java; maer door gantsch Oosten / ja tot in de Eylanden van de Molukes en Amboina, verre die van de Heydenen overtreft. De Javanen laten haer dan ook mede besnijden; eeten geen Spek noch Verkens-vleesch; houden haer Sabbath-dag op den Vrydag / die sy op hare wijse plegtelijk vieren; gelijk als ook eenige van de voornaemste Wetten des Alkorans: houden haer Tempels ook in grooter waerden / gelijk wy in hare voornaemste Steden Japare en Bantam, selfs hebben ondervonden.

Religie en Godts dienst der Javanen.

Sy stellen haer Saligheyt op de Mahometaense Godts-dienst t'eenemael vast / en als ontwijffelbaer; vervloekende allen den genen die buyten den selven leven. Haer Priesters zijn veel Uytlandische / komen uyt de Lande van Mocha, en andere Arabische Plaetsen. Ook trouwen de Javanen soo vele Vrouwen als het haer belieft; verkiesen ook By-wijven uyt de goe-

Wyse van trouwen.

Decemb. 1664. goelijkste van hare Slavinnen / die sy vryelijk mogen beslapen. De Ceremonien van het Huwelijk worden op de Moorse wijse gecelebreert.

Dragt der Kinderen. De Kinderen / soo wel Meysjens als Knegtjens / loopen het meerendeel tot aen haer 8 of 10 jaer t'eenemael naekt dan sommige hebben een lugtig Kleetje van Lijwaet om 't lyf geslingert; die sy de doorgeboorde ooren met kleyne Ringen / en diergelijke Vercierselen weten op te pronken. Met haer 13 a 14 jaren worden deselve ten Huwelijk uyt besteet.

Eed-sweeringen der Javanen. Haer Eed-sweeringen worden met hun krissen / de eynde in 't water te doopen / en 't nat op haer tonge te laten druppen / bevestigt; wenschende niet ongestraft te mogen blijven / indien het beloofde in alle sijn deelen niet volkomentlijk komen te presteeren: dan sijn egter (gelijk wy te vooren hebben geseyt) in haer Eed-sweeringen weynig te vertrouwen.

Hun Huysen en Wooningen. De Huysen en Wooningen der Javanen staen / selfs in hare Neringrijkste Steden / meest onordentelijk / en als in 't wilde gebouwt / die wel groot / ruym / lang / maer niet hoog / beneden met Muuren van Steen / of van Leem / en boven het Dak meest altemael met Bambsesen en Palm-bladeren toegedekt zijn: der selver Kamers ende Vertrekken zijn meest donker / plomp en onsindelijk toegestelt; doch de Rijke weten die met Bengaelse Matten / Spreyen ende Behangselen te vercieren; ook staen hare Wooningen wel een weynig hooger als de gemeene Aerde / op eenige hoogte gebouwt / en daer 't wesen kan / onder de lommer der aengename schaduw-gevende Cocos-boomen. De arme Luytjens besitten maer kleyne sobere Wooninkjens van Riet en Stroo / die ten deelen bedekt / ten deelen open / sonder Deuren en Vensters / lugtig genoeg / en maer 8 of 10 voet hoog bevonden worden; doch de Raetsheeren en aensienelijkste Javanen, hebben groote Gebouwen / met fraeye Vertrekken en Kamers / en agter aen met playsante Galderyen / en aengename Lust-hoven / Geboomte en Wandel-ryen voorsien; de Agterwooningen ende Galderijen steunen veeltijds op ronde Pijlaren / zijnde meest open om koelte en adem-togt te scheppen. Sy weten van geen Solders / Boven-kamers / Haert-steden / Glasen noch Slooten aen de Deuren; hare Beneden-kamers ende Vertrekken worden door Wanden en Affnijdingen / die van Gabbagabbas en Riet / als Paneel-werk gemaekt / van malkandere afgedeelt / daer van de Vensteren en Lugtgaten met Ramen of Traly-werk van fijn Riet / of met Schuyf-deksels die open en toegedaen konnen worden / versorgt zijn.

Brand-vrye Pak-huysen. De Koop-luyden bouwen ook (doch op hare wijse) brant-vrye Pak-huysen van Steen. De Rijke hebben ook wel een kleyne Kapelle tot een Gebede-plaets aen of agter haer Wooning / met een Water-bak / daer sy haer dagelijks in

Water-plaetsen. gewoon zijn te wasschen. Die aen de Rivier-kant woonen / hebben ook wel verdekte Wasch-plaetsen / met kleyne Trappen neder-waerts gaende tot in de loopende Water-stroom / die in soo heete Landen uyttermaten accommodabel worden bevonden.

Die van vermogen zijn / hebben ook al doorgaens een afgesonderde Wooninge voor hun Slaven en dienstbaer Volk / die haer ook tot Lijfschutten / en andere diensten komen te verstrekken. De Magistraets-persoo-

soonen/ als ook die onder hun gaerne Mannen van aensien wilden wesen/ Decemb.
houden het met een groote Staet/ en gaen met een groot Gevolg van Sla- 1664.
ven en Dienaers langs straet/ die haer Wapentuyg/ namelijk Spiet- Staethouding, en grootsheyt der Javanen.
sen/ Sabels/ Schilden/ Krissen/ &c. als ook een Sonneschutsel/ Pienang-Bekken/ welruykende Specerijen/ en aengename Confituren/ &c. ko-men agter na te dragen. Door dese aensienelijke Potentaten diend yder/ in het ontmoeten/ ruym te staen/ en eerbiedelijk aen een kant te wijken; ja die wat gering is/ buykt ootmoediglijk neder/ tot dat den Javaensen Heer met al sijn Gevolg voorby gewandelt is.

Dus treden het meerendeel van desen trotsen Landaert hoogmoedig langs straet; evenwel zijn/ doch insonderheyt de Grooten/ onder malkanderen seer courtoys/ tractabel/ en beleeft/ maer in allen deelen dikmaels uyttnemende bedriegelijk en gevepnst; die in beleefde courtosijen willen uytmunten/ raeken gesweindelijk met de hand de slinker voet (dien op-tillende) aen/ strijken de hand dan over hun aengesigt en over het hooft. Sy beminnen de groote Gasterijen/ daer in de Mannen malkanderen gaern hun rijkdom/ vermogen/ eergierigheyt/ dertelheyt/ en wellustig-heyt komen te vertoonen/ terwijl de Vrouwen en Concubijnen/ of met de toebereydinge van de Spijs en Delicatessen; of moeten afgesloofd noch als voor de Mannen/ dienen ten toon te stellen; daer yder om haren Heer te behagen/ en van het Geselschap geprezen te zijn/ de mooyste sprongen/ dans-serijen/ gesangen/ en speelkunst tragt te vertoonen: nochtans yder een sig wel wagtende/ dat niet oneerlijks/ tot bespottinge van haren Heer/ te voorschijn mogt komen: want de Javanen uytermaten jalours op hare Vrouwen en Concubijnen bevonden worden. Sy tracteeren den anderen ook met Betele en Pynang, na de gemeene wijse van Indien, daer sy groote Liefhebbers van zijn/ en die sy/ soo wel de Vrouwen als Mannen/ byna den geheelen dag gebruyken. Hare Gastmalen worden met dit Banket doorgaens begonnen en besloten. Sy drinken ook mede Toebak/ en veeltijds een Drank van Rijs/ en diergelijke substantie toegestelt zijnde. De vreugt word door vrolijke discoursen/ aengename vertellingen/ gee-stige actie van de Vrouws-persoonen/ soo die op 't eynde der Maeltijd in het geselschap der Mannen worden geadmitteert/ en door Javaens Speel-tuyg verwakkert en vermenigvuldigt. De laetste soorte bestaet in Speelders die op Koopere Bekkens/ in ordere groot en kleyn zijnde ge-voegt/ wel dapper bonsende/ onder des weten een wonderlijk accoort te maken.
Javaense courtosijen en groetingen.
Hare groote Gastmalen,
en Vreugden oeffeningen.

Voorts eten de Javanen, even als andere Indische Natien/ ook op de aerde neder; selden gebruykense Lepels of Messen/ maer tasten alles met de Handen onbeschroomdelijk aen; sy zijn ook seer handig/ met hare voeten/ en geswint met hare andere Ledematen; gelijk men onder ande-ren in hun wonderlijk Kaetsspel siet/ hoe behendig en ongemeen vaer-dig dat sy den bal met het onderste van hare voeten/ als ook met de knijen/ ellebogen/ &c. sonder handen daer aen te raken/ malkanderen weten toe te kaetsen. Staende sijn water te maken/ word niet alleen by de Javanen, maer door gantsch Indien, en voornamentlijk by de Mooren,
Javaense wyse van eten.
en behendig Kaetsspel.

Decemb. 1664. Benjanen en Jentyven schandelijk/ en verfoepelijk geagt/ dat meest alle de Indianen, als bij ons de Vrouwen/ nederhuykende doen.

Oeffeningen der Slaven en Slavinnen. De rijkste leven al meest op 't sweet van hare Slaven en Slavinnen/ ja selfs de magtigste Edellupden/ Koopluyden/ en Ingesetene Boeren/ benevens andere besigheden/ ook wel den Landbouw door hun Slaven en Dienaers uyt/ 't en zy dat de Boeren en Akkerluyden de Landerijen van dese Eygenaers huuren/ of dat de Slaven/ of die daer toe gestelt zijn/ de Vrugten/ en Aerdgewassen/ of de profijten van dien den Landheer komen toe te brengen; de Slaven en Slavinnen doen 't geene by hun geleert is; de Mans-persoonen passen op haren Heer; of zijn Visschers/ Landbouwers/ Ambagtsluyden; of loopen met alderhande Snuysterijen en Koopmanschappen om; of weten haer Kraempjens ter gelegener tijd en plaetse voor te stellen/ om die sy toebehooren/ 't gesette dagloon/ of de profijten van hare Kramerijen op te brengen.

Gelijk als ook doen de Slavinnen/ die niet alleen binnens Huys ten dienst van hare Heeren en Vrouwen/ maer ook niet Spinnen/ Naijen/ Borduuren; of buytens Huys met op de hoeken der Straten/ of op de Merkten in het verkoopen van alderhande Groenten/ Kruyden/ Fruyten/ Eet-waren Snoeperijen/ den selven naerstelijk hare versamelde profijten dienen op te brengen.

Hantwerks-luyden. Onder de Javanen worden ook alderhande soorten van Handwerkslupden gevonden; ook Smeeden in 't Kooper/ Yser/ Metael/ en in het Gout; mitsgaders fraeije Werkbaesen in Indiaens Wapentuyg: als

Schut-gieterye der Javanen. Poolien of Krissen/ Spiessen en Assagayen; sy gieten ook grof Geschut/ doch vallen de Stukken doorgaens al vry wat grof en plomp/ en sommige ongemeen groot en swaer: maer worden voornamentlijk onder de Javanen groote Koopluyden/ Reeders/ Negotianten/ en Winkeliers gevonden; de sommige drijven sterken Handel op Zee/ en senden niet alleen hare

Koopluyden en Reeders hare oeffeningen en schrandere aerden. Schepen tot de voornaemste Handelplaetsen van Groot-en Kleyn Java, maer ook na veel omher-gelegene Landen en Koninkrijken: als naer Sumatra, Siam Malakka, Borneo, Celebes, Botton, de Molukes, Amboyna, Banda, Solor, Tymor, Byma, en andere plaetsen; doch dese laetste hebben permissie van de Nederlanders/ en varen ook sterk/ wanneer 't geen Oorlog is/ op Batavia, daer sy met Christenen/ Mooren, Chineesen, en andere Natien haren Handel drijven/ en dagelijks binnen de Stadt/ en langs Haven op de Rivier/ en op de Reede met lossen en laden/ besig worden bevonden.

De Javaense Koopluyden zijn doorgaens uytermaten listig/ ontrouw/ en seer bedriegelijk in de leverantie van hare Waren en Koopmanschappen/ insonderheyt tegens de Christenen; sy vervalsen de Peper met steentjens en bruynagtig zant; sijn schrander in de verrigtinge hares Handels/

Haer Schryftuyg. naerstig om den anderen een toelacchende kans van winst en voordeel af te sien. Hare contracten beschrijven sy met Characters op Chinees Papier/ dat seer dun/ wat graauw/ doch olyagtig en doorschijnende is; of op Bladeren van de Palmboom/ die sy daer toe bequaem gemaekt hebbende/ met een ysere/ of ook wel stale Griffie vaerdig en handig weten

Manieren van schryven. te gebruyken/ die sy dan t'samenrollende/ als een kleyn parkement/ of

Memo-

Memorie-boekskens / in 't oor / in haer gordeles / of ook wel elders komen te bergen; sy weten met hare Characters pertinentelijk / en ook korte-lyk haer sin en meeninge te verstaen / en uyt te drukken. Gelijk als ook doen de Chinesen, die met weynig uytdrukfels / bladen vol Nederduyts schrift vertoonen / en al menigmael de onse belaghen / dat die met schrijven en wrijven soo veel arbeyts moeten doen / om yder woord door soo veel onderscheydentlijke letteren en syllaben te verbeelden. Men spreekt op Groot Java by Grooten en Kleynen de Maleytse Tael / die soet-vloeyende van de tong rolt / en ligt om te leeren is; doch word dese Tael niet alleen op Groot Java, Sumatra, en in de kleyne Koninkrijken van Malakka, Maleyen, &c. maer ook door meest alle de Oostersche Quartieren / die tusschen Java Mayor, en Nova Gunea gelegen zijn / gesprooken.

Decemb. 1664.

en tael.

De Javaense Negotie bestaet meest in 't uyt- en invoeren van Rijs / Peper / Kokosnooten / Klapper Olie / Sout / en andere Waren. Groot Java geeft mede veel Suyker / doch insonderheyt swarte / menigte Gengber / Borborry, Peper / Arak / en van alderhande levens-middelen voor den mensch den overvloed; ook handelen de Javanen tamelijk sterk in alderhande Choromandelse, Bengaelse en Suratse Stoffe / katoene Lywaten / Spreijen en Matten; als ook in Fotas, of kleeden die de Vrouwen om 't onderlijf dragen. Sy trekken ook daer benevens Lak / Benion, Schilpats-Schilden / Spiegelharst of Arpuys / Tin / Loot / Porcelyn / Thee / Sandelhout / Nooten / Nagelen / Foely / Kaneel; ook Olyphants-Tanden / en veel Vaderlantsche Waren. In de Javaense Koopsteden / voornamelijk binnen Bantam en Japare, vint men byna van alles te koop wat dat men aen soodanige Oorden soude komen bedenken; en het is lustig om te sien / hoe dat niet alleen de Javanen, maer ook de Vrouws-persoonen / ja selfs kleyne Jongens en Meysjens in opgestelde Kramen / alle redelijk wel in ordere staende / haer Waren en Koopmanschappen den Wandelaer weten aen te prijsen / daer yder het sijne / met blyken van schranderheyd / besig is aen de Man te helpen. Op sommige plaetsen worden alderhande schoone gemaekte Krissen / Spiessen / Messen / Assagayen, en ander Wapentuyg verkogt. Een ander Soort toont een rijkdom van Stoffen / Lijwaten / en wat nog tot kleeding en deksel dient. Een ander de schoonste Porceleynen van China en Japan; een ander alderhande Juweelen en Vercierselen die de Oostersche Wereld verschaft; in andere worden veel soorten van Speceryen / van Medicinale Kruyden / Gommen / Zaden / Wortels en Bloemen / en wat dies meer is / den Kooper aengeveylt; in andere siet men een groote overvloed van Levens-middelen te koop / aldaer Rijs / Catiang, Kitsery, Boontjens / en andere Granen in overvloed worden gevonden; de Vleesch-hallen pronken met Ossen- Schapen- Buffels- en Harten-Vleesch; de Vogel-merkten met abondantie van groot en kleyn Pluymgediert: als Gansen / Enden / Hoenderen / Duyven / en andere; op de Visch-merkten is de Visch / als Cacop, Steen-braessem met roode schubben en vinnen / Peci Pampis, Snoek / Krabben / ook Oesters en Kreeften; als mede gedroogde en gesoute Visch in overvloed te bekomen. Op sommige plaetsen vind men ook Suyker / Honig / Was / en aengename Confituren te koop / daer mede / als ook in meest alle de andere Koop-

Javaense Koopmanschappen en Uyt- en Ingaende Waren.

Merkten in de Javaense Steden.

Decemb. 1664. Koopmanschappen / de Chinesen, die binnen Bantam, Japare, en ook in Batavia, woonen / wonder wel weten om te gaen : soo datse (mijns oordeels) in subtijle bedriegerijen / loosheyd / en vervalschinge van hare Waren / de snoode Javanen nogh al verre schijnen te overtreffen ; sy weten haer Kramen en Winkels met alderhande Waren en Koopmanschappen gevult / op een geestige wijse ten toon te stellen / en met schoon voordoen / den Kooper tot sig te lokken.

Subtylheyt der Chinesen.

Zeevaert der Javanen.

De Javanen dan (als geseyt is) redelijk wel op de Koopmanschap ende Navigatie afgeregt zijnde / reeden en varen vry sterk ter Zee; doch Batavia leyd haer vry al wat te na / soo dat / sedert desselfs opkomst / florissanten Handel en rijke Schipvaert / Bantam, Tubaon, Balambuam, en andere neeringrijke Steden van Java merkelijk in Rijkdom en Schipvaert afgenomen zijn: egter bevind men Groot Java noch in veel soorten van groot en kleyn Vaertuyg boven de andere Landen van 't Oosten uyt te munten. Sy bouwen Fusten / een soort van Galeijen / die sy voornamentlijk houden om in den Oorlog te gebruyken; dese worden vol Volk gepropt / om die in aller yl over te voeren / om Schepen te enteren / of ook wel om een plaetse van de waterkant te bespringen; rustende somwijl van dese Fusten wel 2 a 300 stuks toe. Op sommige plaetsen worden ook wel Galjooten / byna de Galeijen der Christenen gelijk / gebouwt / en prouken veeltijds omtrent het agterschip / ten dienste voor 't Opperhooft / met een overdekte Galderije; de Slaven roeijen het Vaertuyg voort / terwijl de Soldaten in ordere staen gerangeert.

De gelegentheyt van hare Schepen.

Javaense Fusten.

Jonken.

Sy bouwen ook groote Schepen / gemeenlijk Jonken genoemt / die by de Javanen meer ter Koopvaert / als ten Oorlog worden gebruykt; de sommige zijn soo groot / dat 2 a 300 lasten konnen voeren / die met een Boegspriet / Fokke-Mast / groote Mast / en Basaen voorsien zijn; doch voeren geen Stengen / Mars noch Opperseylen / gelijk de onsen / maer groote vierkante Benedenseylen van stroo of bast der Kokosboomen gemaekt. Het bovenste Verdek van dese Jonken komt ongemeen hoog / daer onder het Volk lijf-berging vind; de Ruymen zijn in veel Krollen / Hokken en Kamerkens afgedeeld ; het Agterschip hangt als een Boere Kakhuys / heel ver uytsteekende / wonderlijk over het water ; men vind 'er ook een Kajuyt voor den Kapiteyn / ofte Zee-hooftman / die het bewind der saeken toevertrouwt is. Met dese Jonken / of andere soorte van Schepen der Chinesen, en ook Javanen voor eenige weken / of maenden op Reys vertrekkende / soo neemt yder sijn Vrouwen en Kinderen ordinaer met sig / die aldus ook van jongs op tot de ongemakken der Zeevaert gewennen.

Tynangen, Schep Prauwen en Vliegers.

Noch hebben de Javanen veel Tynangs, Schep-Prauwen en Vliegers / die van alderhande grooten en maeksel zijn; doch meest altemael voor en agter scherp / en spits toegaende / en onder heel glad / waer door deselve uytermaten snedig / bequaem / en snel voortgaende / soo in het roeijen als door het Seyltuyg worden bevonden. De sommige hebben seer curieuse voor- en agter-Stevens / en fraeije Verdekken en Tenten / en worden in veelderhande gelegentheden / en wel insonderheyt tot vermaek der Javaense Heeren en Vrouwen gebruykt; de Tynangen der Visschers / en die van soo-

daniz

danigen ſoorte zijn / worden / van wegen haer snedige voortgang gemeen- lijk van de onſe Vliegers genaemt: want ſy waerlijk door haer geſwinde voortgang die ſy maeken / ſchijnen te vliegen ; ſeylende tot op 4 ſtreeken by de wind voort; het Seyl hangt gemeenlijk aen een / of meerder ma- ſten / na dat de groote van 't Vaertuyg vereyſcht ; niet vierkant / maer Baſaens-gewijs ; het Roer beſtaet uyt een Bamboes, aen welkers onder- eynde een houte blad in 't water / door het beleyd des Stuurmans / het Vaertuyg beſtuurt ; dit Roer hangt ter zijden langs de agterſteven / met een of meer ſtrikken / van Riet gemaekt / opgeſchort ; doch kleynder Vaertuyg word door een Pangaijer beſtuurt / terwijl ſijn andere Makkers voor en in 't midden op 't Seyltuyg paſſen. De kleyne Tynangen, Kanoas, Prauwen en Vliegertjens zijn uyt een Boom geholt / ſcherp agter en voor toegaende / rond van onder / en voor het omvallen ter wederzijds / of aen een van beyde zijden met een dikke Bamboes, op 't water ruſtende / beſorgt; voerende altemael groote Seylen van ſtroo ; en niemant maekt ſwarig- heyd / ſchoon hy in 't water valt / dewijl het meeſt altemael goede Swem- mers zijn / die dies te ſtouter op Zee haer lijf en leven avontuuren. Decemb. 1664.

Wy ſouden veel meerder / de conditie der Javanen belangende / konnen vertoonen / maer dit ſal in onſe Reys-Beſchrijving genoeg zijn / om daer uyt den aert van dit Volk / uyt andere Indiſche Natien / eenigſins te on- derſcheyden.

Seſtiende Hooft-ſtuk.

Javaens Gedierte en Hanengevegt. *Caſuaris* een wonderlyke Vogel. Hoedanigheyt der *Camelions*, *Egdiſſen*, Kakkerlakken, Duyſent-beenen, Scorpioenen, Spinnen, Muggen, en ander Ongediert in Ooſt-Indien. *Javaenſe* Planten en Fruyten, Ronde- Witte- en Lange Peper, Pompelmoes, Druyven, Gulde Appelen, *Jaca*, *Duriones*, *Ananas*, *Bananas*, *Mangas* en *Mangas Tangas*. Tegenwoordige ſtand en gelegentheyt der Stadt *Batavia*.

De Dieren die op Groot Java gevonden worden / zijn Oſſen / Koeijen / Schapen / Geyten / Bokken / Paerden / tamme en wilde Buffels en Swijnen / allerhande Gevogelte ; onder het wild en ongediert munten voornamentlijk Tijgers / Reynocerots / Slangen / en Krocodillen uyt; doch / dewijl wy te vooren van deſe Schepſelen en Wan- gedrogten geſproken hebben / ſoo dient noch maer dit volgende geſeyt: Dieren, Ondieren en wild Gedierte op Groot Java.

Dat onder het viervoetig Gedierte / voornamentlijk ook de wilde Swijnen op Groot Java worden gevonden / die in de Wilderniſſen iemant aenvallende / ligtelijk met hun groote vervaerlijke Slagtanden konnen verſcheuren ; doch deſelve door ons Nederlands Schietgeweer gevangen / en binnen de Stadt Batavia zijnde gebragt / verſtrekken tot een delicaet Wildbraet en goede Spijſe voor Grooten en Kleynen. Wilde Swynen.

Onder 't Gevogelte zijn de Hanen by de Inwoonderen van Groot Java hoog in agting : want de Javanen ſeer groote Liefhebbers van de op voe- Hanengevegt der Javanen.

Decemb. 1664. voedinge deser Beesten zijn/ niet om hen tot een delicaet voedsel en goede Spijse te bereyden/ maer om (in daer toe gestelde plaetsen) hun tijdverdrijf/ vermaek en profijt in het Hanen-gevegt te soeken/ daer/ gelijk als ik meermaels hebbe gesien/ de veelheyd des Volks (ik meen van Javanen) een groot krioel/ gedrang/ en aenmerkens-waerdige besigheyt komende te causeeren; groote wedspullen geschieden/ op hoop/ dat in dit gevegt der Hanen desen of genen de overhand bekomen sal.

Casuarus een wonderlyke Vogel. Ook komt my alhier van den Casuarus in den sin/ het welk een Dier of Vogel is met een hoogen krommen rug/ van grootte een weynig kloeker als de Kalkoense Hanen; men schrijft dat sy in de Eylandekens van het Foely-en Musschaet-rijk Banda worden gevangen; de Veders zijn byna al wat swart/ maer hy heeft geen Vleugelen/Tong noch Staert; de uytsteekende Borst is seer hart/ en als met een schild besorgt; ook hangen hem eenige harde Quabben over den kop; de Voeten of Klauwen/ als ook de Vederen/ zijn byna die van den Vogelstruys gelijk/ hy is ook hoog en sterk van Beenen; sijn gang is heel seldsaem en belacchelijk; schoppende agter uyt/ en loopt half springende voort; hy slokt niet alleen wat hem voorkomt/ maer ook Loot/ Yser en Tin/ ja gloeyende koolen in sijn verschrompelde balg; doch lost weer alles door den afgang. Als ik anno 1658. en in 't begin van 't jaer 1659. in het Kasteel Batavia woonden hadden wy dagelijks dit holbollig Gedierte voor onse Wooning/ daer sy ons met haer koddige tred en vreemde actien dikmaels de muysenesten uyt het hooft verjoegen/ en ons den tijd met vermaek en kortswijl dede passeeren.

Den Camelion. Men vind ook op 't Eyland Java den Camelion, een Dier van grooten als een kleyn Weselken/ maer ten is nergens na soo mooy van gestaltenis niet; men wil seggen (doch of het waer is en weet ik niet) dat se niet by eenig voedsel/ maer alleen van de wind en lugt leven. Hun hayrige Huyt is doorgaens wat swartagtig vael; doch door sijn gladdigheyd/ even als wat doorschijnende/ van waer het schijnt te komen/ dat men malkanderen wijs maekt/ dat den Camelion in allerhande koleuren sig selfs vertoont/ na dat men het Dier op roode/ witte/ groene/ blaeuwe/ of andere Stoffe komt te setten; de waerheyt van sulks heb ik selfs nauwkeuriglijk ondersogt/ doch niet soodanig bevonden/ gelijk men van ouds geschreven heeft: want wy hebben dit Dier gesien/ gehandelt en gestreelt/ dewijl het seer mak was; en ook op dingen van diverse koleuren geset/ maer konden gene veranderingen in de vertooninge van sijn hayrige Huyt bespeuren. Het sal dan ligt wesen (gelijk sommige meenen) dat hem dit Dier maer alleen op sommige tijden van 't jaer/ na dat het nu heeter/ dan kouder van aert is/ van verwe soude komen te veranderen; doch wat hier van is/ staet ook aen andere/ dien het lust/ nauwkeuriger te ondersoeken.

Egdissen. Ook zijn op Groot Java, gelijk in veel andere Landen van Indien, groote menigten Egdissen, die by muuren en wanden oploopende/ dagelijks in veel Huysen worden gesien/ ja selfs binnen de Stadt Batavia, daer sy de Nederlanders tot in haer Wooningen/ Spijs- en Leger-plaetsen als openbare Vrienden/ dewijl sy niemant beledigen/ en wel op den klaeren mid-

middag komen te besoeken: evenwel sien haer de sindelijke Nederlandsche Vrouwtjens (misschien om datse wat te pryposrig zijn) niet gaern/ en boenen wel eens met een schrobber dees Weereloosen ten Huysen uyt. Toen ik in het Kasteel Batavia woonden/ pronkten onse Muuren en Kooijen dagelijks met dit seldsaem Gediert/ die/ schoon wy met haer tegenwoordigheyd weynig waren versien/ nochtans uyt de spleten en scheuren der muuren veelvuldig te voorschijn quamen; wy bevonden haer ongemeen kout te zijn/ wanneer sy ons den slaep versteurende/ over het aengesigt quamen geloopen. Decemb. 1664.

Van veel ander Ongediert word den Mensch in Ooft-Indien bestreden: op de Schepen/ insonderheyt als die wat aen de oude kant beginnen te komen/ krioelen by duysende Kakkerlakken/ dus by de onse/ en van de Portugeesen Barattes genoemt/ een vliegend Ongediert/ byna de Torren gelijk/ doch wat grooter/ roodtagtig/ en met dunne Vleugeltjens/ daer sy een weynig mede weten te vliegen; het is een schadelijk Ongediert/ bijtende Boeken/ Papieren en kleederen stukken; sy weten in Kisten/ Kantoren/ Spijs-kassen/ en wat maer een weynig ondigt is/ te komen; sy zijn ook soo uytermaten op Honig/ Olye/ Boter/ Suyker, en andere soet- en vettigheden versot/ dat haer met honderden daer in komen te versuypen; sy bijten ook wel des nagts (wanneerse byna gelijk de Bijen met groote swermen uyt hare hoolen een uytval doen) den Slapert het vel van de hielen en toonen eer dat hy het voelt/ en loopen hem met geheele benden over het lijf; de handen stinken seer leelijk/ wanneer men haer grijpt/ en tot een gewoonlijke straffe/ die sy meest onderwarig zijn/ den kop aftrekt; doch al schoon dus veel duysenden om den hals gebragt worden/ soo minderen sy nochtans seer weynig: want leggen Eijertjens even als kleyne boontjens/ daer in een vuyle verrotte vogtigheyt schuylt/ en teelen aldus in overvloet aen. Kakkerlakken een schadelyk Ongediert.

Fenijniger zijn de Duysentbeenen/ by de Portugeesen gemeenlijk Centipe, en ook wel Millepie genaemt. Wy hebben deselve meermaels (doch meer in oude als nieuwe Schepen) gevangen/ die 6 of 7 duym breette lang/ en een kleyne pink dik bevonden wierden; haer steeken zijn uytermaten fenijnig verwekkende sware toevallen en pijn/ soo niet de gewoonelijke/ en meest altijd-veylige middelen tijdelijk worden gebruykt. Sy onthouden haer veel op vogtige plaetsen; en dewijl de Matroosen wel door een gewoonte hebben/ van door een houte pijp uyt een vat waters/ by gebrek van een Drinkvat een frissen dronk te doen/ soo is het meermael ons voorgevallen/ dat een Duysentbeen in de houte pijp gekroopen/ en van daer door het suygen den onvoorsigtigen Drinkert in de mond geraekt zijnde/ den selven door de fenijnige steeken des Duysentbeens/ en hevige pijn/ in geen kleyne verlegentheyd en prijkelen by my gekomen zijn/ doch die noch altijd/ door Godes zegen en vaerdige hulp-middelen zijn gered geworden/ hebbende voortaen afkeer en schrik/ om op de voorige wijse hun dorst te lesschen. Fenynige Duysentbeenen.

De fenijnige Scorpioenen zijn ook in Indien seer gemeen en schadelijk: Kisten en Kassen/ ja selfs de Boeken worden van haer besogt/ gelijk als ik menigmael die uyt deselve agter omtrent hare banden hebbe gehaelt. Scorpioenen.

Decemb. 1664. gehaelt. Haer steeken zijn kleyn en byna onsigtbaer / doch uytermaten fenijnig / dan goede remedien redderen haest dit quaet.

Groote Spinnekoppen. Ook heeft men in Indien, doch voornamentlijk in de oude Schepen / seer groote Spinnekoppen / die ongetwijffelt ook heel fenijnig moeten zijn: egter weet ik niet dat mijn oopt iemant / daer van beschadigt zijnde / bejegent is / alhoewel dat ik 'er meermaels hebbe gesien / die als gemeene Krabben / de groote van een Ducaton in sijn ronte konden halen.

Musschieten, Indische Muggen. Van de Musschieten, dat een soorte van kleyne / doch fenijnige Muggen zijn / word men in Indien mede seer gequelt / maer niemant meer als de Europianen, die eerst uyt het Vaderland aengekomen zijn: want dese weten sy tot een welkomst soo te begroeten / dat men genoegsaem sien kan datse geteekent / en noch Nieuwelingen in Indien zijn. Haer steeksjens zijn seer fenijnig / die in het aengesigt leelijke pustelen / en in de beenen vuyle quaetaerdige sweeren (soo men daer niet voor toe en siet) komen te causeeren. Sy onthouden haer niet alleen met veel hondert duysenden aen moerassige plaetsen / maer worden ook in de Schepen / Huysen / en elders met een ontallijke menigte gevonden; sy worden niet beter als door een groote vuur en rook verdreven.

Vuur-Vliegjens. Voorts heeft men in Indien kleyne Vuur-Vliegjens / hebbende op den rug een swart Vlacsken / en daer in een vogtighept / 't welk des nagts door 't flikkeren als een kleyn ligtjen schijnt. 't De weynig-stroomende of

Suygers. stilstaende wateren zijn in Indien met veel Suygers fenijnig / of medicinael / na dat der selver gronden zijn / en de Moerassen en Poelen / ook als

Padden, Kikvorsen. in andere Landen met Padden / Kikvorsen / en ander Ongedierte in overvloet versien.

Javaense Planten. Doch lang genoeg van dit schadelijk Tuyg / en liever (doch maer in 't kort) dit weynige noch van de Indische Planten ende Javaense Fruyten gesproken. Veel schoone medicinale Gommen en Droogen komen / doch uyt verscheyde Landen van Indien, voort: Gelijk als daer zijn de Rhabarber, de Raponticum, de Wortel China, welruykende Calmus, den Turbit, Mechoacan, de Mirrabolans, het Siampan, Ebben-Slangen-Sandelen Aloeshout / de Muscus / Cyvet / de Amber / en alderhande Gesteenten: de Borax, Amphioen, Campher, Spica Nardus, de Gommen Tacamahaca, de Benioin, Mastik / Mirrhe / Aloe / en meer andere als ook de alderedelste Specerijen van de geheele Werelt: gelijk daer zijn de Kaneel / de Muscaten / Foely / Nagelen / en Peper. Van de bovengenoemde dingen agt ik onnodig hier te spreeken; de Speceerijen zijn / hoedanigheyts halven haer gewas vertoont / de Peper alleenlijk uytgesondert / die soo veelvuldig in 't Land Malakka, op Groot Sumatra, en ook op het Eyland Groot Java groeyt / dat / doch insonderheyt van de eerst genoemde plaetsen 's jaerlijks veel Scheeps ladingen daer van worden bevonden ingescheept te zijn; desselfs Gewas kan aen den Leser dus kortelijk worden vertoont.

Beschryving van de Ronde, De Ronde Peper word meest gepoot / of gezaeyt op een vrugtbare vogtige gront / welk Gewas by seker boomkens / palen en stemsels / byna gelijk de Wijngaerd ranken / of Turksche Boonen / sig daer rontom heen opwaerts slingert / ende niet hooger komende / schier gelijk als de

Hop

Hoy weer nederwaerts daelt / sig langs de gront verspreyt / en soo lang Decemb. soekende tot weder yets om by op te klimmen / gevonden heeft. Word 1664. de Peper in een vrugtbare gront gesaeyt / soo levert die binnen 't jaer rijpen Oegst; doch andersints wat langsamer: de Bladeren die van de klim gelijk / zijn spits toe-loopende: de Vrugten hangen al trops gewijs aen Kisten / die grooter / langer en volder dan die van de Aelbesiën zijn; doch sitten de Peper-koorens sonder bysondere Steeltjens alle aen de eene Steel vast / die niet alleen onder langs de aerde / maer ook tot boven in den top / heel weelderig aen sulke Kisten komen te groeyen. Dese Peper-koorens eerst groen / worden / rijp zijnde / zwart / dan afgeplukt / en in de heete Sonne-schijn verwoegen gedroogt / dat dese zwarte schil vol rimpelen komt / en soo de kragt en bequaemheyt krijgt / om over al heen gevoert te worden.

De Ronde en Witte Peper is scherper / duurder en aengenamer / en word Witte, ook beter dan Swarte Peper gekeurt; bekomende dit navolgend onderscheyt / dat de rijpe swarte Peper-koorens afgeplukt zijnde / straks de bruyne Bast afgeschilt / en desselfs witte korrelen in de Sonne / of ook wel anders worden gedroogt; die aldus by de voornaemste Moren van Indien, in plaetse van Sout en andere Peper / in veel Pottagien worden gebruykt.

Noch komen Bengalen, Malabar, en ook eenige andere Landen van en langs Asia, veel lange Peper te geven: dese word meer in de Medicijne / dan Peper. Spijse gebruykt. Desselfs Gewas komt met de Ronde seer over een / als dat haer Stammekens ende krullen meer nederwaerts zwieren. Dese langwerpige Vrugt word (noch groen zijnde / en eer volle rijpigheyt heeft verkregen) geplukt / doch komt in het droogen veeltijds asch verwig te veranderen; wanneer ook meerder / als in het begin / sijn heete kragt en smaek word op de tonge gevoelt.

Treffelijk is Groot Java gesegent met alderhande Oost-Indische Fruyten. Javaense Veel hondert duysent Kocos-boomen verschaffen een grooten over- Fruyten. vloet van veelderhande Behoeftigheden voor des Menschen Leven: doch hebben wy van desen / en andere Indische Fruyten daer het ons goet dogt / genoeg gesprooken; resteert nu maer dat wy noch dit volgende van de andere / die meest op 't Eyland Groot Java groejen / den Leser kortelijk komen te vertoonen.

De Vrugt / by de Nederlanders Pompelmoes / en by de Portugesen Pompel- Jamboa genoemt / groeyt overvloedig en weelderig buyten Batavia, aen moes. een Boom van gedaente / maer 't meerendeel wat grooter als de Limoenboom / en zijn de Vrugten ook grooter / namentlijk doorgaens als een agt of tien-jarig kinds hooft; de groene dikke schil krijgt / wanneer de Vrugt rijp word / een geele coleur; het Merg (waer aen twee Persoonen / die niet gulsig en zijn / genoeg te kluyven hebben) is lieffelijk / soetagtig suur van smaek / heel sappig / somtijds wit / doch 't meerendeel root koleurig / en die van de Appelen van Granaten niet ongelijk; doch wiens smaek in aengenaemheyt de Pompelmoesen verre te boven gaen: deselve op een lange Reyse mede genomen / en sonder kneusen of stooten ophangende / komen meermaels wel 4 a 5 maenden lang duuren

Decemb. 1664. ren; gelijk wy selfs op onse Reyse naer 't Vaderland; dewijl die in Zee een delicate Ververssing zijn / tot ons genoegen bevonden hebben.

Druyven. Ook worden omher / en ook binnen Batavia, dziemael in 't jaer rijpe Druyven / die goet en heel smakelijk zijn / geplukt.

Gulde Appelen. Van groote Gulde Appelen / die verre de Appelen China / dewelke in Europa groejen / te boven gaen / heeft Batavia de fleur van alle de Indische Gewesten / zijnde goet koop / vol zap / dunschillig / en daer benevens soo aengenaem van smaek / en uytnemende gesont / dat daer in geene Gewassen des Werelts behoeven te wijken; ook bequaem om op lange Reysen t'Zeewaerts mede gevoert te worden.

Jaca, ofte Soorsak. De Vrugt die by de Indianen Jaca, en by den Nederlanders Soorsak worden genoemt / groeyt in verscheyde Landen / maer wel voornamentlijk op Groot Java, tot een gantsch wonderbare grootte aen hooge Boomen / die met haer Gewaey / Takken / doch kleyne / maer digt-groejende Bladeren / lustige schaduwe komen te geven. De Vrugt hangt aen den Stam des Booms / om (na het schijnt) meer seekerheyt wegens zijn gewigt te vinden / alsoo des selfs grootte meermaels den Nederlandsen Meloen overtreft; doch is de schil veel harder / dikker / ende vol steekelige pennen; dies worden sy wel met een Bijl of ander Geweer geopent: van binnen sitten ontelbare huysken vol soet / heel geel / doch slijmerig merg / en harde pitten / die gebraden / byna gelijk Castanien smaken.

Duriones. De Vrugt Duriones, om de ligtigheyt by de Nederlanders Droöens / ook wel Stinkerts genaemt / om datse by die de selve noyt gesmaekt heeft / even schier als den gebraden Ajuyn / of stinkende Knoflook riekt; doch diese maer hebben geproeft / en konnen sig self het meerendeel over de aengenaemheyt van smaek niet genoegsaem verwonderen. Dese Duriones rijp geworden zijnde / behalen doorgaens de groote van een agt-jarig Kinds hooft; de schil is heel dik / en vol scherpe steekel-pennen / daerom wordense meest met de voet geopent / en splijten als dan (rijp zijnde) seer ligtelijk van malkander; welkers laden of holligheden (die maer 4 a vijf in 't getal zijn / met wit lieffelijk soet en delicaet Merg / en doorgaens met drie groote Pitten / als Castanien / leggen gevult: dit Merg bevint men soo smakelijk te zijn / dat den Mensch tot sijn volle vergenoeging daer van niet en schijnt genoegsaem te konnen versadigen; en worden de Duriones ook voor gesonde Vrugten / insonderheyt voor die wat kout en vogtig van temperament zijn (soo men segt) gebruykt.

Ananas. Den welsmaekende Ananas groeyt aen een groene Struyk / ontrent twee voeten hoog boven de aerde: de meeste ront / en een weynig langwerpige wat spits toeloopende Vrugt / rijp zijnde geworden / is aengenaem geel / en een weynig nae 't rooden hellende van coleur / schubagtig ende wat steekelagtig van schil / en schoon van reuk; geschilt / aen schyven gesneden / en om sijn wrangheyt een weynig in Wijn of water geleyd / word uyttermaten aengenaem / en een weynig rinsagtig van smaek bevonden; doch wie te gulsig is / kan seer ligtelijk door des selfs scherpe samentrekkende kragt sijn welvarenheyt in een gevaerlijke Roode loop / of in een Colijk verandert sien.

Bananas, of Indiaense Vygen. De Vrugt die van ouds Bananas, of Indiaense Vijgen / en nu by de

de Nederlanders meeſt Pieſang word genoemt / verſcheelen onder-Decemb. 1664. ling met malkanderen in grootten / maer groejen het meerendeel met een louter Bos / aen een tamelijke dikke voosagtige Stam / die veel eer een Struyk dan Boom gelijkt / ende van wegen deſſelfs ſappige ende murwe ſubſtantie / tot ſpijs en voetſel aen d'Elefanten heel dienſtig zijn: de Bladeren zijn uytter maten fijn / ſagt / effen en groot; want de ſommige twee voet breete / en 5 a 6 voet lengte halen. Men ſegt / en word ook by velen gelooft / dat deſe Bladeren de eerſte kleederen onſer Voor-Ouderen Adam en Eva ſoude geweeſt zijn. Yder Boom brengt maer een eenigen Tak te voorſchijn / alſoo ligtelijk teelen; aen welken Tronk of Tak ſomwijlen wel hondert en meerder Vijgen ofte Bananas worden getelt / dewelke eerſt groen zijnde / haeſt geel van ſchil / langwerpig ront / en aen den Eeter murw / ſoet / en aengenaem voedſel komen te geven.

De Vrugten by de Nederlanders en Indianen Mangas genaemt / groejen aen Boomen die van de Jaca niet ongelijk. Deſe Mangas behalen al ruym een Perſiks grootte / maer zijn langwerpig / eerſt heel groen; doch rijper zijnde geworden / wat geelder van coleur; de dunne ſchil afgedaen zijnde / vind men een ſappige ſubſtantie / die heel aengenaem ſmr / doch een weynig vlasagtig in 't ſnyden word bevonden; en heeft inwendig een ſteen / byna die van de Perſik gelijk: de gemelde Vrugt word by de Ooſterſe Volkeren veel geconfijt; ook geſouten in plaetſe van Aetcha op Taeffel gezet; en ook anderſints toegemaekt zijnde / voortreffelijk bevonden / om heete koortſen te verdrijven. Mangas.

Noch plukt men buyten Batavia, doch wat ſchaers / en ſelden in abondantie / de voortreffelijke Mangas Tangas, die veel ronder en kleynder als de Mangas / inwendig vol witte korlen worden beſpeurt; welkers heerlijke ſmaek ſoodanig is / dat 'er hem niemant / wanneer hy geſont is / genoegſaem aen ſchijnt te konnen verzadigen. Mangas Tangas.

Veel andere ſoorte van aengename Fruyten / Gewaſſen en Planten worden in deſe Geweſten van Indien gevonden / als daer zijn Pompoenen / Water-Limoenen / Granaet-Appelen / Calabaſſen / Papayos / Carambolas / Batattes; als Meloenen / Comcommers / Kool / Radijs / Salaet / Warmoes / Turkſche Boontjens en andere / die de Nederlanders aldaer geplant / gezaeyd en voort-geteelt hebben. Pompoenen, Water-Limoenen, Granaet-Appelen, Calabaſſen, en veel meer andere.

Wy dan nu tot de Reyſe naer 't Vaderland (als te vooren geſeyt is) afgevaerdigt zijnde / hadden ons ook van alle ſoodanige Fruyten en voorraet voorſien / als yder tot bewaringe van ſijn geſontheyt dienſtig keurende / konde bergen: namen nu ons affcheyt van de Vrienden en goede Bekenden / die ons ten laetſte mael ſogten vriendelijk te onthalen; hebbende met malkanderen niet alleen binnen / maer ook buyten het ſchoon Batavia nochmaels ons vermaek genooten; en alhier ſouden wy noch by deſe gelegentheyt (volgens 't gene wy ſelfs hebben geſien en aengemerkt) een breede Beſchrijvinge van Batavia konnen doen; als ook hoedanig het leven der Nederlanders in deſe Geweſten is; benevens den looſen handel der Chineſen, die ſoo buyten als binnen Batavia woonen; mitsgaders wat ſiekten en accidenten in deſe Landen meeſt domineeren; maer ſoe-

kende

Decemb. 1664. kende kort te gaen / dewijl wy naer 't Vaderland verlangen / soo sullen wy poogen af te breeken / en maer alleen tot een toemaet noch dit weynige van Batavia seggen.

Korte Beschryvinge van de tegenwoordige ſtant der Stadt Batavia.

Batavia, eertijds Jacatra genoemt / is tegenwoordig der Nederlanders Hooft-Stadt in Ooſt-Indien, en gelegen op de playsante Binne-kust van het Groot en lustig Eyland Java, op de Zuyder Polus-hoogte van 5 graden / 50 minuten; heeft ten Westen het vermaerde Koninkrijk en de Stadt van Bantam; Oost-waerts de schoone Gewesten van den Mataran; word ter Noord kant van de Zee en eenige kleyne Eylandekens / die een veylige Reede maken / en agterwaerts naer 't Zuyden met schoone Landerijen / Hoven / Bosschen en Beemden; als ook verder heen met een Hemel-hoog Gebergte omvangen ende verciert. De Stadt en het Slot worden van malkanderen door een voortreffelijk Pleyn / en ruyme Rivier gescheyden: het deftig Kasteel Batavia, leyd op den lustigen Oever der Zee / en langs de Boort der schoone Riviere van Jacatra (die met sijn helder en aengenaem nat door 't midden van het Neringrijk Batavia vloeyt) gestrekt; maeckende dese Riviere ter Zee-kant een gewenschte Haven voor alderhande slag van groot en kleyn Vaertuyg / ja tot kloeke Chineesche, en andere Schepen en Jonken inclups: dies dese Rivier ter Zeevaert dagelijks van Sjampans / Boots / Praeuwen / Sloepen / Jagten ende vreemt Vaertuyg kryoelt / die na Bataviaes Reede (welken meesten tijd vol Schepen leyd) haer lading / nering of welvaert soeken. Doch wederom naer het voortreffelijke Slot / het welke in vier sterke Punten / namentlijk den Diamant / de Robijn / de Saphier / de Perel / en van sterke Muuren / diepe Gragten / fraeye Poorten en Valbruggen bestaet / en bequame vastigheyt krijgt / zijnde van alles ten Oorlog dienstig / heel wel voorsien. In dit Kasteel Batavia siet men het Hof des Gouverneur Generaels / en vele uytmuntende schoone Gebouwen / daer de Heeren Raden van India, en andere die de voornaemste Qualiteyt bedienen / hare Woon-plaets houden. Voorts de Stadt belangende / die is tamelijk groot / en heel Volkrijk / dewijl deselve niet alleen van de Nederlanders / maer ook van Moren, Chinesen, Javanen, Maleyers, ende veel andere Indische Natien word bewoont; doch hebben de Onsen aldaer de Regeering / de Magt en Godts-dienst / volgens de Religie / Costuymen en Wetten / als in ons Vaderland geplant / en tot op den dag van heden onderhouden. Vorder siet men binnen de Neringrijke Stadt Batavia, veele schoone lustige Steene Gebouwen / deftige Straten / bewoonde Gragten / vermaeckelijke Burgwallen / Steene Bruggen ende Basaers / of Markten / die by seekere tijden van den dag seer Volk-en Nering-rijk zijn; een brave Kruys-kerk pronkt in het beste van de Stadt; en ook noch een ander / daer in de aengename soet-vloejende Maleytse Tael / de gesuyverde Christelijke Leere gepredikt word: ook predikt men Sondaegs binnen Bataviaes Slot voor den Heer Gouverneur Generael / Raden van India, en die vorder aldaer bescheyden zijn. De Stadt pronkt ook met een aensienlijk Raet-huys; een Hospitael of Gasthuys voor Sieken en Kranken; als ook een Spinhuys voor de Batavische quade Wijven / met een Weeshuys /

huys / ende veel andere bysonderheden meer. De Stadt heeft ook sterke Decemb.
Poorten / Bolwerken / Punten en Muuren / omringt met een wijde 1664.
Water-gragt. Daer buyten om heen te Landewaerts heel vermakelijke Wandel-wegen / langs lustige Landerijen / Boomgaerden / Hoven / en fraeye Lust-huysen / met playsante Wooningen worden bespeurt / daer henen den nieuwsgierigen Wandelaer hem kan verlustigen / en soo veylig als met vermaek den Land-bouw sien. Diversche Fortificatien / Vastighe-den en Redupten werden ook rontom-heen voor den aenloop der Javanen, buyten Batavia, met Hollands Garnisoen bezet: ook pronken ter Land-zijde niet verre buyten de Nieuwe Poort / diversche soorten van Water-Moolens / namentlijk de sulke daer in Papier / Suyker / Bospoeder / en veelderhande Granen in worden gemalen / als ook Saeg- en andere Moolens; dewelke altemael / doch niet door de Wint / maer de leyding en loop des waters der Riviere van Jacatra, seer konstelyk door de Nederlanders zijn gepractiseert; invoegen de Neringrijke Stadt Batavia tegenwoordig in staut en luyster alle de Steden van India verre te boven gaet.

Zeventiende Hooft-ſtuk.

Des Schryvers laetſte Vertrek van *Batavia* na het Vaderland. Komſt met de Retour-Vloot in en door de Straet *Zunda* in volle Zee. Worden ontrent *Mauritius* ende *Madagasker* door een verſchrikkelyke langduurige Storm, aengetaſt, die de geheele Retour-Vloot verſtrooyt. Het agter-Schip des Schryvers word door een geweldige Zee-golf ingeſlagen. De doods-benaeuwheden en ſware Zee-nooden in deſe ongelegentheyt uytgeſtaen. Schielyke verloſſing. Vergadering der Retour-Vloot. Komſt aen de Caep de *Bon Eſperance*, Het Schip de Muſſchaet-boom met alle de Menſchen geſneuvelt.

Wy komen nu tot onse avontuurlijke Reyse naer 't Vaderland / die van wegens de menigvuldige perijkelen / en ongemeene bejegeningen daer in uytgestaen / wel een breeder en pertinenter Beschrijving als dese verdient; doch om in alles soo kort / als doenelijk is / te gaen / soo sullen wy daer van alleen het voornaemste met een eenvoudige stijl verhandelen. Des Schryvers aenvang der avontuurlyke Reyse na 't Vaderland.

Wy van de Vrienden en goede Bekenden die op Batavia woonden / of noch in Indien sogten te continueren / den laetsten af-schept hebbende genomen / vertrokken met vreugden en groot verlangen van Lant naer boort / en vonden nu 11 kloeke Schepen gereet en vaerdig / omme een Reysjen van 3600 mijlen (ten kortsten gereekent) naer 't Patria aen te vangen. De namen der Schepen waren dese navolgende: het Schip Walchere / als Admirael voor de Kamer van Zeeland afgevaerdigt / waer op den braven Heer Commandeur Pieter de Bitter, als Opper-Admirael der gemelde Retour-Vloot commandeerde; en waren ook de Fluyt-Schepen den Oyevaer en Diemer-Meer met haer Inladinge voor de Kamer van Zeeland afgeschikt; Namen der Schepen, die na 't Patria gedestineert zyn.

 en

Decemb. 1664. en voor die van Amsterdam, het Schip de Fenix, daer op den Koopman Jacob Burchorst, als Vice Admirael der Retour-Vloot de Vlagge van de Voor-steng voerde; voorts waren ook noch de Schepen de Musschaetboom, Rysende Son, het Wapen van Hoorn, Bredero ende Amstelland met haer Retouren voor de Kamer van Amsterdam afgeschikt; en voor de Kamers Rotterdam en Delft behoorden het Schip 't Slot Honingen, daer op den wel ervarene Schipper en Zee-man Harman de Ruyter, als Schout by Nagt der Retour-Vloot was gestelt; en voor de Kamers Hoorn en Enkhuysen bevontmen het Schip de Jonge Prins gedestineert en afgevaerdigt.

Rykdom der Retour-Vloot. Alle dese gemelde Schepen waren seer kostelijk geladen / ende met schoone Retouren soo wel voorsien / dat men de Rijkdom deser Vloot wel meer dan op tsestig Tonnen Gouts bestont te estimeeren: zijnde voorts van Geschut / Kruyt / Loot / ende wat in een Vyandelijken Aenval tot onse defentie dienende / redelijk wel besorgt / omme den genen die hier in sijn roofgierige handen wilde slaen / behoorelijk af te keeren: ook waren de Schepen van Victualie ende Levens-middelen wel voorsien; ende vooral met kloeke Zee-Helden en strijdbaer Volk beset / die / (volgens de getoonde blijken) niet ligtelijk bezweeken / maer gemoedigt waren om onder Godts hulp en zegen de schoone Retour-Vloot behouden in 't Patria te brengen.

Des Schryvers sevende ofte laetste Vertrek van Batavia na sijn Vaderland. Volgens de ordinare wijse daegs te vooren wat van de Reede buyten de andere Schepen afgesakt zijnde / begonden nu op den 24 December, of op Kers avont de lang-gewenschte Reyse naer 't Vaderland aen te vangen vertrokken met onse 11 Schepen / en noch drie andere / om ons door 't Naeuw van de Straet van Sunda te convoyeren / en daer het dienden / behulpig te wesen: ook bevond sig op eene van dese drie Schepen den Heer Fiscael van India, om door een behoorelijk Monsteren t'ondersoeken / of ook eenige Versteekelingen op onse Vloot haer quamen te verschuylen / die haer gestelde jaren niet volkomen in India hebbende uytgedient / haer sonder behoorelijk consent te Scheep begeven mogten hebben.

Wy geraekten naermiddaegs het schoone Batavia uyt ons gesigt / en moesten op Kersdag by 't Noordenaers Eylant / wegens stilten ten Anker komen; dan geraekten eerlang met de Vloot weder t'zeyl / en sagen in het

Passeeren Bantam. voorby passeeren drie Engelse Schepen ter Reede voor 't wijdberoemt Bantam ten Anker leggen / die (gelijk wy verstonden) ook metten eersten van hier na Engeland meenden te vertrekken.

De Retour-Vloot komt in St. Nicolaes Baey ten Anker. Voort-zeylende / quamen op den 28 December met de geheele Vloot in Sinte Nicolaes Baey te arriveeren / daer onse Matroosen uyt een der Rivieren van Java de ledige Water vaten noch vol soet Water haelden; en geschiede nu ook de Monstering door de geheele Retour-Vloot / waer op onse Konvoyeerders wederom naer Batavia vertrokken / wanneer ons een vrolijk adieu / en behouden Voyagie naer het Vaderland toegewenst hadden.

Vertrekt van daer. Passeeren Dwers in de Weg. Januarius 1665. En wy voort t'zeyl geraekt zijnde / passeerden op den laetsten dag van het Jaer het laeg / doch Boom-rijk Eyland Dwers in de Weg, en kregen op den eersten dag van het Nieuwe Jaer 1665. veel hevige storm-winden en Travaden van 't Westen / met sulken vliegende stroom van vooren / dat wy het naeuwelijks met de Vloot / insonderheyt in de naest-komende nagt / voor d'Ankers konden houden.

Sog-

Sogten des anderen daegs weer tegens d'onstuymige Weste winden en regen-buyen voorwaerts aen te laveeren / doch met soodanig avans / dat wy tegens den avont onder het hoog Gebergte van Anyer met de geheele Vloot weder ten Anker moesten komen; dan quamen op den naest-komende dag / wanneer Noordwest-waerts over stalien / soo verre / dat wy met 3 a 4 Schepen onser Vloot tot digt onder het Eyland Cracatouw ten Anker quamen / terwijl den Heer Admirael met de andere Schepen in 't wederom over-steeken des nagts van ons geraekten: wy bleven noch op den 4 Januarius onder het voorgenoemt Eyland / vermits de contrarie wint / ten Anker leggen; aldaer ons Volk terwijl de leege Water-vaten wederom met soet Water vulden. Wy vonden op dit Eyland geen Menschen / maer wel een seer nare en angst-vallige Wildernis / daer mede het gantsche Eyland van beneden de Strant tot aen de hoogste Toppen van het Gebergte was bezet. Het weer begon nu van langer hand wat te beteren / en de wint bedaerden / dies de donkere wolken zijnde verdweenen / des daegs de lieve Son / en 's nagts de Starren tot onser vreugde nu wederomme te voorschijn quamen; doch nu vertoonden hem de voor-verhaelde Comeet / of droevige Staert-star alle avonden aen den Hemel perfecteliijk boven ons hooft / soo dat wy den selven met sijn lange uytgestrekte Roede (wel klaer en helder sig vertoonende) konden sien; hebbende nu sijn Staert Noord-Oostswaerts uytgebreyd / schijnende warelijk ons te voorseggen / dat de Noorder Deelen des Werelts met regtvaerdige straffen en plagen van God den Heer soude worden besogt; en dat ook wy vele rampen en zwarigheden hadden uyt te staen / eer dat in Salvo soude komen te geraken; gelijk de uytkomst t'zedert van alles genoegsaem ons heeft geleert.

Januarius. 1665.

Ankeren onder het hooge Land van Anyer.

Komst aen het Eyland Cracatouw.

De gelegentheyt van dit Eyland.

De Staertstar vertoont sig alle nagten seer klaer aen den Hemel.

Doch wy nu van Cracatouw op den 5 Januarius weder t'zeyl geraekt zijnde / staeken met een Noord-Weste wint West-Zuyd-West-waerts over / waer mede wy tegen den avond het Prinssen Eyland bezeylden / daer wy / en ook alle de andere Schepen der Retour-Vloot wederom by malkander in d'Engte tussehen het effen genoemde Eyland / en de Javanense kust ten Anker geraekten: hier haeldemen Water / en andere Scheeps-behoeften van Lant; en den Heer Admirael den Raet vergadert hebbende / soo besloot men in den naem des Alderhoogsten des anderen daegs de ruyme Zee te kiesen / het welk geschieden; vertrokken op den 8 Januarius van 't Prinssen Eyland / laveerende met de Vloot langs het hooge Land van Java door d'Engte / met een voorbarige stroom / en quamen in volle Zee / daer stilte bekomende / het lieten drijven; toen na 4 dagen eerst koelten / en een goeden wint uyt den Zuyd-Oosten hebbende gekregen / setten de Koers gelijker-hand Zuyd-West-waerts / met een gewenschte voort-gang / gissende op den 24 Januarius de Cocos-Eylanden te passeeren / als wanneer wy des nagts de Staert-star niet meer konden sien / al schoon het Starre-ligt weder was vermits de Comeet soo veel verbroegden / dat nu sijn ondergang met den avond-stont quam te geschien. Voort-zeylende / volgden onse Koers / tot dat ons op de Zuyder Polus hoogte van 15 graden / en soo veel minuten bevonden te zijn; staeken toen West-Zuyd-West-waerts heen / met een loutere koelte uyt den Zuyd-Oosten / kregen de Son nu regt boven ons hooft / soo dat wy

Komst met de Retour-vloot aen 't Prinssen Eyland;

ende van daer in de ruyme Zee.

Komen regt onder de Son.

February, 1665.

des middaegs ſonder ſchaduwe zijnde / geen hoogten konden bekomen / voor op den 4 February, wanneer ons op 19 graden / en 50 minuten bezuyden de Linie bevonden te zijn / en op den agtſten / 24 graden Zuyder Polus hoogte bequamen ; hadden nu een ſeer ſnedige voortgang / en giſten ons meermaels 40 mijlen in 't Etmael gevordert te zijn / hebbende nu de wint Ooſt met ſtijve koelten / heel donker weer / en ſulken hollen

Holle Zee.

Zee van agteren / dat wy voor een gevaerlijke ſtorm (die gewonelijk hier omtrent / en om dit Getijde van 't jaer domineert) met regt begonden te vreeſen ; waren nu noch met onſe geheele Vloot / namentlijk elf

Zyn voor een geweldige Storm bedugt ;

Schepen / geſamentlijk by malkander / yder hem (ſoo veel doenelijk was) vaſt vaerdig makende / om alles tegens een haeſtige ſtorm / Orkaen / of wat ons mogte beſchooren zijn / wel te verſorgen en te verſekeren: onderwijl nam op den 11 en 12 February de hevige wint noch al langs hoe meer toe / met een uyttermaten holgaende Zee / die al menigmael Schip en Volk bedekten ; maer dit was noch weynig by 't geen haeſt volgden; want Vrydaegs op den 13 February, begon de wint / uyt den Ooſt-Zuyd-Ooſten blaſende / veel geweldiger als ooyt te vooren te ontſteeken / met een ſeer dijſige Lugt / en donkere Wolken / die haer nu met d'onſtuymige Water-baren t'eenemael ſcheenen te vereenigen / ſoo dat wy geen hoogte aen 't Sonne-ligt bekomen konden; dan giſten ons op de Zuyder Polus hoogte van 26 graden / en 20 minuten te weſen / ende naer volgens de geſuſtineerde lengte tuſſchen de Eylanden Mauritius ende Madagasker te zijn / daer menigmael zware en langdurige ſtormen / ſchielijke Orkanen / en gevaerlijke Tempeeſten om dit Getijde van het

dies alles beſorgen ,

jaer de Schepen komen te beſpringen / en vaerdig te vernielen ; dies door ſulks bedugt / van ſtonden aen niet alleen de kleyne Zeylen / maer ook alle de andere (uytgeſondert de Fok) innamen / ende behoorelijk in den band verſeekerde: onſen braven Schipper / een dapper Zee-Held / liet ook het Roer van buyten het Schip langs d'Agter-ſteven met ſterke Talien wel beſorgen / op dat wy niet in de ſelve ongelegentheden en mogten komen / waer door het ſchoone Retour-Schip Aernhem / nu drie jaren geleden / quam na de gront te gaen / en gantſch jammerlijk met veel

De Schepen de Gekroonde Leeuw, Prins Willem, en Hollandia, benevens het Retour-Schip Aernhem, voor 3 jaren ook hier ontrent geſneuvelt.

Menſchen te ſinken ; daerom ſtelden wy ook bequame ſtutten in de Konſtapels kamer tegens de groote Boon-Rijs en andere Victualie-hokken / op datſe niet door een geweldig ſlingeren mede gaende mogten geraken / en ook ons in de uytterſte benaeuwtheden brengen / als in het meer-gemelde Retour-Schip Aernhem was geſchiet: ons Grof Geſchut / Koegels / Kiſten / Vaten / en alle zwaerten wierden wel vaſt beſorgt ; en hadden wy / als ook d'andere Schepen / nu geene Zeylen anders by dan de Fok / die voor de wint ſtellende / van alle kanten behoorelijk wierd gezwigt / verſeekert / en ſoo wel met ſterke Talien buyten om-heen beſorgt / dat verhoopten die in onſe noot niet te ſullen bezwijken / daer aen (naeſt Godt) voor ditmael nu ons behoudenis hing: ſomma / onſe voorſigtige Scheeps-Opper-Hoofden waren (ſoo veel doenelijk was op haer hoede / om (onder de genadige protectie des Alderhooghſten) een Orkaen of diergelijk Onweer uyt te ſtaen; vorder ons in ſijn Vaderlijk beſchut begevende.

De

Februar. 1665.

Krygen een feer verfchrikkelyke ftorm;

De onstuymige waterbaren begonden haer ondertusschen als tot den Hemel toe te verheffen / en benamen de donkere Wolken ons gesigt dervoegen / dat nu nauwlijks langer elkanders Schepen konden sien; bevonden ons evenwel tegens den avond noch altemael by malkanderen / houdende / soo veel wy konden / gelijkelijk onse cours voor wind en Zee naer 't Westen / staeken / als donker was geworden / agter op de Campanje / ligten in de Lantarens op / om (was 't noch mogelijk) by den anderen te blijven; des nagts nam de storm noch meer en meer toe / die toen eer lang tot sulken woede quam op te steygeren / dat waerlijk yder een reekening begon te maken om alhier in dit grondeloos diep sijn leven op een gantsch jammerlijke wijs te eyndigen.

die degeheele Retourvloot verftrooyt,

Wy konden in den naestkomende morgenstond den 14 February, behalven 't ons nog maer 7 Schepen sien / dan quamen eerlang toen voort geheelijk van malkanderen te verstrooijen / alsoo de Lugt en Zee diervoegen als quamen in een te sluyten en te vereenigen / dat op de middag geen Schepen meer konden bekennen / soo dat wy nu met het onse alleen in dese rasende poel der woedende wateren / wiens verschrikkelijkheden niet konnen beschreven worden / scheenen te zijn / en als t'eenemael hoopeloos met de dood te worstelen; de rasende wind met bruyne wolken / mottige nevel en mist verselt / nam noch al meer en meer toe / en nooyt scheenen de bulderende watergolven soo verbaerlijk ende Hemelhoog op te steygeren als tegenwoordig / doch hielden wy het met onse geswigte Folk noch regt voor de winden en verschrikkelijke waterbaren heen / om niet schielijk overstroomt en vernielt te worden; sogten namiddaegs de groote Rha / en ook de Stengen doorschietende om laeg te strijken / om aldus minder windvang aen de storm te geven / dan konden van wegens het breeken sommiger touwen / als ook door 't hevig arbeyden / en op- en nedervliegen des Schips / gantsch niet verrigten / dies 't werk bleef steeken; de donkere nagt / met een ongemeene dikke duysternis / overmits de Nieuwe Maen / beset / quam dan nu wederom aen; doch verhoopte men in den avondstont beter weder te bekomen / dan juyst bevonden wy 't anders / alsoo het in dese gantsch donkere nagt / die schrikkelijk duyster was / soo vreesselijk woey / dat boven op 't Schip met luyd te schreeuwen elkanderen niet en konden verstaen. Het Schip wierd door de Hemelhooge waterbaren des grondeloosen Oceaens gedurig als tot dit onmetelijk vak des afgronts nedergebonst / en dan staeg wederom na om hoog als tot in de wolken Hemelwaerts opgevoert / en slingerde soo verschrikkelijk / dat niemant kon gaen of staen / soo dat wy desen angstvalligen nagt in doods benautheyt overbragten.

Schrikkelyke winden en water-baren.

Zee te faem vereenigt zynde, baert groote duyfternis,

Sware Zee-nooden.

Den droevigen dageraet Sondaegs den 15 van February gekomen zijnde / konden als noch geen Schepen sien / veel min de Zee en donkere Wolken van malkanderen onderscheyden / van wegens de dikke nevel en mottige lugt; doch scheen nu des bulderende storm / die tot noch toe uyt en Oost-Zuydoosten continueerden / een weynig af te nemen / dies de gesmolten hoop een weynig begon te leven; maer eylaes 't was maer voor een korte stond: want 's morgens omtrent ten agt uuren begon de wind weder / en dat noch verschrikkelijker als ooyt te bulderen / dies de Zee

Februar. 1665. noch langs hoe meerder ontstelt / staeg aen met yffelijke stortings het geheele Schip bedeckten en overstroomden / soo dat wy niet anders dan een subijten ondergang voor ons / en alle de Menschen te gemoet en voor oogen sagen ; ja de verschrikkelijke waterbaren / die niemant van ons oyt soo verschrikkelijk hadde gesien / quamen nu sulke swaere slagen en bonsen tegen het agterschip te geven / dat alles aen stukken en brokken van malkanderen scheen te breken.

Het Schip des Schryvers word door een geweldige Zeegolf de geheele agter-Spiegel ingeslagen, Dit continueerden aldus tot op de middag / dat wy in sulken noodt met ons geswigte Fok voor wind en Zee de voortgang moesten houden ; maer nu geloofden wy vastelijk dat het met ons altemael was gedaen / door dien ons agterschip / van geheel om hoog tot beneden / met een afgrijselijke slag van een geweldige Zeegolf t'eenemael ingeslagen / en van malkanderen wierd gebonst ; de groote Beelden / Galderijen / mitsgaders al 't Kinkelwerk waren geruineert ; de Kajuyts-glasen en Vensters aen flarden ; 't Sekreet / de Banken / Tafel / kisten / en 't sterk Beschot aen stukken geslagen ; het Agterschip tot om laeg in de Konstapels kamer t'eenemael open gebonst / waer door de woedende Zee nu soo vervaerlijk quam ingevlogen / dat met een verschrikkelijk gedruys straks beyde de Overloopen onder water stonden / en alles schier drijftig geraekten / wat noch maer een weynig tijds te vooren scheen wel verseekert te zijn / soo dat wy nu waerlijk scheenen te sinken / en vaerdig met Schip en Volk te gronde te gaen ; nu was des levens hoop t'eenemael uyt / en de verslagentheyt soo groot / dat nauwelijks uytgesproken kan worden ; ja sommige maekten een groot misbaer / schreeuwende luydkeels dat wy sonken / en met alle man na het grondeloos diep ter nederdaelden ; ook was de verslagentheyt en schrik te grooter / om dat in het jaer van 1662. wel vier van de alderkloekste Retourschepen / op de Reyse na het Vaderland / ook hier omtrent door een storm verongelukt waren / daer alle de Menschen / uytgesondert weynige van het Schip Aernhem / quamen te sneuvelen ; somma 't was nu gantsch deerlijk met ons gestelt / en wierden noch met ons desolaet en ontramponeert Schip als vooren van de geweldige Zee geslingert en gesmeten. Wy dan nu dus in de uyterste nood en doods benauwtheyd zijnde gekomen / sugten tot Godt / en stelden van stonden aen alles wat konde gedaen zijn te werk / om noch / waer 't doenlijk / Schip en Volk te behouden ; 't noodigste wierd dan in sulken grooten nood ook het eerste by der hand genomen : dies peurde men straks aen 't pompen en water uytmannen / om het invliegende water wederom buyten ons Schip te krijgen ; ook waren onse handige Timmerluyden met een louteren yver terstont in de weer / sagende oude Stengen / Rhaes / en andere dikke stokken door / sloegen veel planken voor d'ingebonsde Spiegel van 't Agterschip ; stoppende menigte groote bossen en kloenewerk in de opgescheurde gaten en openingen / en setten overal tegens de ontramponeerde Spiegel soo vaste stutten als doenlijk was ; invoegen ons Agterschip / dus open en qualijk gestelt / nu wederom haestig en slordig met stukken en brokken te samen gelapt / en op een sobere wijs / soo veel doenelijk was / na tijds gelegentheyd verseekerde / dies wy door hulp der stutten / tegens dit papiere werk gestelt / noch wederom

en geraken in doods benauwtheyt.

eenige moed / hoewel gantsch kleyn / op onse behoudenisse begonden te bespeuren. Wy sogten ook met een vierkant Seyl van buyten het Agterschip dervoegen te beschutten / dat het gewelt der stortende waterbaren des Zees op dit gespannen Seyl eenigsins mogte komen af te stuyten / om door sulks voor het verder inslaen der Zee ten deelen bevrijt te zijn; dan sulks en wilde niet gelukken / alsoo het gemelde Seyl van stonden aen t'eenemael zijnde geruïneert / en door de felle wind quam in de lugt te vliegen; kregen evenwel op den agtermiddag onse groote Steng met geen kleyne morten om laeg / en begon tegens den avond de lugt een weynig te breken / en dese verschrikkelijke storm na 't scheen / een weynig af te nemen / waer door de nedergedaelde moed nu weder een weynig begon te leven; maer eylaes de vreugt was haest gedaen / alsoo het nevelig donker swerk straks wederom digt in malkander sloot / en woey de felle wind aenstonds weder soo verschrikkelijk / dat een yders hayren te bergen stonden / sagen aldus den aenkomende nagt met angst en vreese te gemoet / hebbende kleyne gedagten om den naestkomenden morgen te beleven / alsoo de Zee met sijn woedende waterbaren noch langs hoe meerder op- en nederwaerts quam te steygeren / soo dat nu telkens met den ondergang van Schip en Volk wierden gedreygt: want konden nu soo vervaerlijke slagen van de Zee / gelijk als te vooren / niet meer uytstaen / ofte wy souden seekerlijk gesonken hebben; wierden nochtans met ons Schip seer jammerlijk hoog en laeg geslingert en gefoolt / schrikkende nu voor de slagen der Zee / die met sware stortings van agteren komende / magtig waren ons telkens te vernielen; invoegen dat staeg den laetsten oogenblik onses levens hadden te verwagten; gaven ons dan wederom met verslagene zielen en beklemde herten aen Godes genade over / biddende den Alderhoogsten niet om ons leven dat ten eynde scheen / maer om een genadige en salige verlossing voor onse benauwde zielen. Niemant kon slapen of rusten by dese gelegentheyt / dies brogten wy / even als met de dood op de lippen / dien gantschen nagt met geen kleyn geweld van winden en waterbaren in duysent prijkelen over.

Februar. 1665.

Onuytsprekelyke watersnooden en prykelen uytgestaen.

's Morgens vroeg den 16 February continueerden de storm als vooren / konden van wegens de mist / motregen / en donker lugt geen 4 Scheepslengte verre sien / veel minder / boven op 't Schip luyd roepende / de een den ander verstaen / van wegens het vervaerlijk gedruys der Zee / en het bulderen van de vreesselijke winden / waer door het alles wat aen 't Schip was / beefden als enkel Riet / en quam de wind tegens de middag met sulken fel gedruys / als of men gestadig niet anders dan sware donderslagen hoorden / ja scheen nu noch heviger dan te vooren te ontsteken / soo dat wy nu t'eenemael de moed verlooren gaven; vreesende door het verschrikkelijk storten en bonsen der Zee nu seekerlijk te sullen moeten sinken / alsoo van wegens de gedurige slagen der woedende waterbaren het Agterschip andermael meer en meer van malkander begon te wijken / dorsten het daerom niet langer bestaen / om het Schip voor de wind en Zee te houden / vreesende dat noch genootsaekt soude sijn / om met ons Schip in sulken hollen Zee / en storm onder de wind en vorder by te steken / om soo voorts op Godts genade sonder Seyl te drijven / en nu het Voorschip aen den

Februar. 1665. den woedende Oceaen te bien / dat niet alleen de uyterste / maer ook met een de aldergevaerlijkste middel was / om (naest Godt) by dese gelegentheyt ons aller leven te behouden; dan hadden / dit doende / de meeste prijkelen te verwagten / als met ons reddeloos Schip dwers Zees geraken souden / wanneer seer ligtelijk door de Hemelhooge Zeegolven overstolpt en vol geslagen konde worden / en met ons swaer / verswakt / en heel diepgeladen Retourschip / de Rijsende Son / en alle het Volk gesonken hebben; niet te min / door de nood geperst / en tot in de uyterste verlegentheyt gekomen zijnde / soo bereyden wy onser / om dit alder gevaerlijkst middel by der hand te nemen; hakten tot dien eynde de groote Tent / die boven op 't half Verdek in Bengalen gemaekt was / in aller haest onder de voet / en wierpen hem tot minder windvang over Boort; maekten ook langs de bovenste Overloop / midden in Scheepsboort / wederzijds groote vierkante Spygaten / op dat wy / dwers Zees geraekt zijnde / een invliegende Zeegolf des te vaerdiger weder mogten komen te loosen. Somma dese langdurige storm was soo uyttermaten heftig en verschrikkelijk / dat sulks niet mogelijk is met de penne uyt te drukken / hoe dat de woedende Zee hem aen ons vertoonden / die noch al menigmael Schip en Volk bedekten / slingerende gedurig met Scheepsboorden onder water; het pompen met 4 Pompen / en 't water uytmannen mogte niet een oogenblik nagelaten worden / schoon dat hem het Schip tot ons verwondering als noch niet veel lekker dan van te vooren betoonden / daer het nochtans voor een der swakste Schepen onser Retourvloot wierd geëstimeert. De rasende wind die noch soo heftig was als te vooren / begon op den agtermiddag twee streken meer Zuydelijk te schiebielen / en 't nevelig swerk tegens den avond een weynig te scheuren / maer sloot haest wederom in malkander. Onse geswigte Fok / aen welkers behoud / ook (naest Godt) de behoudenis van ons leving hing / bleef ook noch tot een yders verwondering kant / en lensten als nu dervoegen voor wind en Zee / dat slaeg aen de stortende waterbaren een weynig meer van ter zijden / als regt van agteren / namentlijk / Bakslaeg quamen op 't Agterschip te breken / om soo desselfs ontramponeerde en meest verscheurde Spiegel / (waer 't doenlijk) eeniger-maten te verschoonen; vorderden aldus met een meer als gewenschte voortgang Westwaerts heen / en vonden ons door het continueeren des storms niet weynig voor een Orkaen bedugt / soo dat de benauwtheyt uytermaten groot was; de gebeden tot den Almogenden en Genadigen Godt wierden van yder een vry met een meerder ernst / en veel yveriger / wegens de groote benauwtheyt / uytgeboesemt / en na den Hemel gesonden / als wel op andere tijden geschieden; en alhier kon men bespeuren / hoe dat veel ongebondene Bootsgesellen tammer en stilder als Lammeren waren geworden / en hoe dat ook die tot den Heere der winden en wateren konden sugten / soo dat wy het spreekwoort / die niet kan bidden / moet varen / waeragtig bevonden. Nu quam de donkere nagt al weder op handen / als wanneer de storm somwijl een weynig scheen af te nemen; doch duurden niet lang / of ons troffen weer soo felle rukwinden en buijen / dat ons Schip omtrent middernagt hand over hand begon te beswijken / soo lek wordende / dat genootsaekt waren / benevens de vier

noch

noch twee andere Pompen te stellen: want kregen door veel nieuwe lekka- gien soo veel waters in / dat niet beter en wisten of wy sonken / overmits al 't pompen en balien brugteloos scheen te zijn / en sag men nu dat de kloekste Mannen de tranen langs de kaken afbiggelde; brengende aldus wederom desen nagt in groote verslagentheyd en doods benauwtheyd over.

Februar. 1665.

Den 17 dito, 's morgens vroeg / continueerde het woedende onweer noch alsoo fel dan oyt voorheenen / de winden vielen als donderslagen rondtom ons neder / met sulken hollen Zee / dat als met ons Schip in de laegten afdaelden / wy rondtom heen tegens magtige Bergen scheenen op te sien: egter hielden wy het in desen langdurigen nood / door de gantsch wonderlijke bewaringe des Alderhoogsten / met ons swak en reddeloos Schip / dus verre noch gaende / tot op de middag / als wanneer de storm (den goeden Godt zy eeuwig daer voor gedankt) heel schielijk af begon te nemen / en liep de wind van stonden aen Zuydelijk / en soo vorder heen naer het Westen / daer hy bleef staen; stillende soo gantsch wonderlijk en haestig de ontstelde Zee / dat men des avonts die met een kleyn Vaertuyg souden hebben konnen gebruyken; wenden het toen voor de wind heen / seylende 's nagts / wanneer de Sterren tot onser vreugden weder te voorschijn quamen / na het Zuyden.

Worden heel schielyk verlost, na dat 4 eimael in doots benauwtheyt zyn geweest.

Kregen des anderen-daegs / den 18 February, mooy weder en lieve Sonneschijn / welkers heugelijke stralen wy sedert den 8 dito niet hadden gesien / dies scheenen wy nu gelijk als van den dooden wederom opgestaen te zijn. Op ons Schip wierden oude zeevarende Luyden gevonden / getuygende nooyt diergelijken storm op Zee te hebben beleeft / noch hadden haer leven nooyt holder Zee gesien; dies wy gesamentlijk desen dag Godt den Heere dankten en loofden voor sijn Vaderlijk beschut / soo genadig / als wonderbaer / ons in het midden van soo veel nooden en verlegentheden betoont: bevonden nu 't koeltje noch Westelijk / en de hollende zee schier t'eenemael bedaert te zijn / seylden noch Zuydwaerts over / en wierden kort daer aen / omtrent 2½ mijl agter ons / twee Seylen gewaer / deden voort haer / en sy aen ons het behoorelijk zeyn dat Schepen van de Retourvloot waren; doch wagten haer niet / om dat wy soo reddeloos zijnde / een veyliger schuylplaets dan het ruym sop van nooden hadden. Voortseylende / en het koeltjen Zuydelijk krijgende / seylden Westwaerts heen / kregen des middags hoogte Zuyder breette van 29 graden en 34 minuten; verlooren eer lang de twee Schepen / die agter ons quamen / uyt ons gesigt; kregen weder een lustige koelten uyt den Zuydoosten met lieffelijk weder en heldere Sonneschijn / en met spoedige voortgang op den 22 dito, Zuyder Polus hoogt 13 graden en 34 minuten / koers West-Zuydwest / en West ten Zuyden; sagen des anderen daegs vier kloeke Schepen voor uyt / die ons / wanneer malkanderen het behoorlijk zeyn gedaen hadden / gesamentlijk quamen in te wagten; by haer komende / bevonden het tot ons aller vreugden den Heer Admirael / namentlijk / Walcheren benevens de Schepen 't Slot Honingen, Bredero en de Oijevaer te zijn; voeren haer straks aen Boort / en verstonden dat ook het Schip de Jonge Prins sedert de storm was by haer geweest; en

Sien twee Schepen vā de Retourvloot.

Komt by den Heer Admirael, die de Retourvloot weder by malkander soekt te vergaderen.

February, 1665. alhier wist nu een yder niet genoeg uyt te spreken / wat angsten / nooden / en swarigheden uytgestaen hadden ; nu vreesde men noch wel meest voor 't Schip de Musschaetboom, dat die / vermits deſſelfs veelvuldige swakheyt en lekkagien / met al het Volk mogte gesneuvelt en gesonken zijn. Ons aengaende waren ook al by 't meerendeel onser Makkers als doorgeschreven / dewijl men vastelijk scheen te gelooven / dat wy met ons Schip / door lek- en swakheyd / in sulken storm nootsakelijk moesten gesonken zijn ; invoegen dat onder de Vrienden en goede Bekenden geen kleyne blijdschap over ons behoudenis bespeurden. Wy dan nu seylden met dese vier Schepen Westelijk heen / hebbende goede wind met een hol-
Maert, 1665. gaende Zee / tot Sondaegs 's morgens / wesende den 1 Maert, en onder de Predicatie / dat sig de Lugt vol donkere Wolken van alderhande koleuren begon te vertoonen / ons dreygende met een schielijke tempeest ; namen derhalven aenstonds alle de Seylen in ; krijgende tegen den middag een verbaerlijk Tempeest / met een heftige stort-regen / blixem en sware donderslagen vermengt ; en dat ons heel seldsaem scheen / was dit / dat een soo geweldige Hagelbuy dees onstuymigheyt besloot / dat yder een wijken moest / alsoo deſſelfs steenen soo groot als Hasenooten bevonden wierden / het welk ons naest eenige jaren niet was gebeurt. Wy hadden in aller haest Stengen en Rhaes om laeg gestreken eer dat dit onweer quam ; doch quam nu alles wederom spoedig tot bedaren / en kregen andermael een goeden wind en heldere sonneschijn / dies wy met een goede voortgang onse koers West ten Zuyden quamen te vervolgen.

Geweldig tempeest met sware donderslagen en groote hagelsteenen.

Continueerden aldus tot op den 4 Maert, kregen toen stijve koelte uyt den Zuydweste / met sulken hollen zee / dat / schoon wy met ons vijf Schepen / digt by malkanderen waren / evenwel telkens in het nedersakken na de laegte / masten noch stengen van malkanderen kosten sien / slingerende soo vreesselijk / dat het Schip den Oijevaer beyde sijn groote Stengen van boven neder quamen te storten / waer na wy genootsaekt waren te vertoeven / tot dat weer andere toegestelt en opgeset hadde ; kregen egter des middaegs hoogten / en bevonden ons op de Zuyder breette van 34 graden en soo veel minuten te zijn / en meende / volgens de gegiste lengte niet verre van de Caep de Bon Esperance geavanceert te wesen. Sagen namiddaegs / behalven ons vijf / noch andere drie Schepen in 't West-Zuydwesten / sogten voort tot malkander te komen / het welk des anderen daegs geschieden / en bevonden het ons Makkers / den Vice-Admirael 't Schip de Phenix, mitsgaders Amstelland, en Diemermeer te zijn ; dies vonden wy ons nu wederom met ons agten by malkander : maer nam nu de vreese voor 't Schip de Musschaetboom noch al meer en meer toe / dewijl die van niemant sedert de storm was gesien. Wy stevende met een Zuydweste wind / West-Noordwestwaerts heen / met hoop eer lang de hooge Bergen van de Afrikaense Kust in 't gesigt te krijgen. 't Schip Bredero wierd tot dien eynde / wegens sijn welbeseyltheyt / een stukjen voor uyt gesonden / om Land / of meerder Schepen te ontdekken.

Holgaende Zee.

Geraken met 8 Schepen van de Retourvloot weder by malkander.

Sagen op de 6 Maert weder een Seyl / daer Bredero 's namiddaegs mee aenquam / en bevonden het / by ons komende / de Jonge Prins te zijn ; wier-

Maert, 1665.

wierden des anderen daegs tot onser vreugden het Vaste Land van Africa gewaer / en vonden ons op een Sandbank / diep 75 vadem / verballen; seylende met een goede wind langs de gemelde Kust / sagen seer hooge Bergen in het Noorden / hadden de wind / met een frisse koelte en lieffelijk sonneschijn weder uyt den Zuydoosten / met een snedige voortgang; hadden ontrent den middag / namentlijk / den 8 dito, de diepte van 54 vademen; kregen den 9 dito, een Weste wind / waer mede / naer 't Noorden steekende / 't Land wat nader quamen / en vervielen tegens den avond onder het hoog en steyl Gebergt van Cabo Faco; des nagts de wind weer Oostelijk loopende / vorderde met een gewenschte voortgang langs de Zuydelijk-leggende Kust van Africa; geraekten den 10 dito namiddaegs digt onder de Leeuwenberg / en soo voorts (doch met een variable koelte) de Tafelbay te beseylen / daer geweldige ruk- en valwinden van over 't Gebergt aentreffende / wy 2 mijl buyten de Reede Ankerde; komende des anderen-daegs / den 11 Maert, behouden met 9 Schepen / en lieffelijk weder / aen de Caep de Bon Esperance in de Bay / voor het Nederlands Slot de goede Hoop (Godt lof) te arriveeren.

Krygen de Vaste Kust van Africa in 't gesigt.

Behouden aenkomst aen de Caep de Bon Esperance.

Wy hadden verhoopt de twee vermiste Schepen onser Retourvloot / namentlijk / de Musschaetboom, en 't Wapen van Hoorn alhier te sullen vinden / maer die waren noch niet vernomen; vonden ook hier geen Schepen uyt ons Vaderland / en daerom te minder nieuws / uyt een Gewest waer na wy soo verlangden. Doch quam ook des anderen daegs / den 12 Maert, onse Makker / het Fluytschip 't Wapen van Hoorn, mede (Godt lof) behouden by ons ten Anker / hebbende ook in de uyterste nood van te sinken geweest / alhoewel dat het een der sterkste en bequaemste Schepen om zee te bouwen / geoordeelt wierd / want dese groote Fluyt vol water was geslagen / hebben groote gevaren uytgestaen / doch was eyndelijk alles noch ten besten afgeloopen. Sy hadden ook sedert de storm het Schip de Musschaetboom niet gesien / het welke seekerlijk / met ontrent hondert en vijftig Menschen / meest altemael jonge frisse wakkere karels sal gesonken zijn / nademael sedert de storm noopt weder en is vernomen.

Het Schip de Musschaetboom met alle de Menschen gesonken.

Agtiende Hooft-stuk.

Tegenwoordige stand der Nederlandsche Colonie aen de *Caep de Bon Esperance.* Avontuur des Schryvers. De Wilden van de Gewesten hun miserabele stand en leven. Den Schryver beklimt de seer hooge Tafelberg; desselfs gelegentheyt en wonderlijke hoogte. Prijkelen in dees oeffening uytgestaen. Droevige tijding uyt het Vaderland. Bereytselen om derwaerts heen te vertrekken.

Alhoewel dat in dese Landen van 't Zuyder Africa / om dit gety van het jaer / de lieve Somertijd veel schoone warme dagen / en lieffelijk sonneschijn weder verschaften / soo moesten wy nochtans somwijl swaere tempeesten uytstaen: gelijk onder anderen vier dagen na ons

Maert, 1665. komst gebeurden / wanneer de seer hooge Tafelberg met dijsige Wolken zijnde bedekt / doch dat al dikmaels gebeurt / hier in de Tafelbay soo fellen storm opstak / dat wy met alle de Schepen / tot minder windvang genootsaekt wierden Stengen en Rhaes om laeg te strijken / soo dat wy / dus doende / geen schade quamen te lijden; hadden in de 5 a 6 daer aen volgende dagen / als de Wolken van de Tafelberg afgedreven waren / lieffelijk / klaer en helder weder / met warme sonneschijn / en gingen ons nu / van onse gevaerlijke Reyse vermoeyt / meest alle dagen te Landewaerts in verlustigen / vonden het tegenwoordig alom heem seer verandert / en uytermaten vermakelijk te zijn; ook de Nederlandse Fortressen / de goede Hoop / in beter stand / als in het jaer 1658. doe ons hier de eerstemael vonden / wesende merkelijk vergroot / versterkt / en met bequame Huysinge voor den Commandeur / en Compagnies Dienaers / beneffens een Kerk daer men Godts Woord in predikt / altemael na de Europische wijs van kalk en steen / en die hier ook gebrand en toegestelt wort / gebouwt zijnde; gemelde Vesting / daer aen men nu noch dagelijks met de versterking yverig besig was / met een goet Garnisoen en Oorlogs-voorraed wel besorgt; agter aen dit Kasteel bevonden wy ook des Compagnies Tuyn verboegen vergroot en uytgebreyt / dat nu al een goet getal morgen Lands besloeg / daer van alderhande Kruyden en Vrugten / tot verversschinge voor de Schepen: als Water-Lymoenen / Radijs / Kool / Wortelen / Rapen / Sala / en andere wierden geplukt; bevonden ook rondtom het Nederlands Kasteel het getal van Huysen en Wooningen / altemael op de Vaderlandse wijse gebouwt / soodanig toegenomen / dat dese plaets door den zegen des Alderhoogsten / tot een Volkrijke Stadt eer lang staet aen te groeijen; nemende dese Colonie van Hollandtse Familien wonderlijk toe; yder teelt Vee / Landvrugten en Granen in overvloed aen / soo dat men daer goede Boter en Melk gewint. De Nederlandse Boeren bebouwen alom mee het Land / en teelen gewenschte Landerijen van Akkers en Weyland aen / dewijl de lugt aen de Caep de Bon Esperance uytermaten gesont / en de grond tot winninge van veel Europische Granen / Vrugten en Planten / seer bequaem geoordeelt en bevonden word: want alhoewel de hooge Bergen tot in de wolken steeken / en seer klippig en steyl zijn / soo verschaffen nochtans de Valeijen veel schoone, groote Grasrijke Vlaktens / Beemden en Weyden / die met aengenaem Groen / welruykende Kruyden en Bloemen / als ook hier en daer met seer groote Bosschagien en geheele Wildernissen beset bevonden worden; veel Harten / wilde Bokken / Steendassen en Rheen / bespringen het wilde Gebergt; en seer vermakelijk is 't die van de een steyle klippige hoogte op de andere te sien springen / gelijk wy selfs met verwondering hebben aengemerkt. Ook geven de Rivieren aen de Caep de Bon Esperance soet en lieffelijk Water / voornamentlijk in de Tafelbay / wordende soo genaemt van wegens de Tafelberg / die seer hoog / steyl opgaende / en boven plat / de gelijkenis van een Tafel vertoont. De Bay op / ruym 24 graden bezuyden de Middellijn leggende / heeft een schoone Anker grond / daer de Schepen in veylige ruymt voor veele winden leggen beschut; dan worden meermalen door schielijke stormen

Schielyke stormwinden binnen de Tafelbay.

Tegenwoordige stand der Nederlantse Colonie aen de Caep de Bon Esperance.

Nederlandse Boeren bebouwen het Land.

over

over het Gebergt beſprongen / die geen hol water makende / meer gedruys als perſikelen komen by te brengen. Maert, 1665.

Beſagen dan met verwondering der Nederlanders aengroeiende Landerijen / Tuynen / Boomgaerden ende geſegende Plantagien / daer nu de Vrugten als in het Vaderland abondantelijk wierden geplukt ; ook wierden hier allerley ſlag van Boomen / als die van Appelen / Peren / Caſtanien / Miſpelen / Karſſen ; als ook Wijngaerden / en veele Ooft-Indiſche Planten met voordeel aengeteelt / dewelke ſoo uyt Vaderlandſe / als ook Bataviſche Planten / Wortelen / Zaden / etc. haer beginſel in deſe Geweſten van Afrika hadden genomen.

Vrugtbaerheyt van de Caep de Bon Eſperance.

Wy ſagen hier ook het leven der Nederlandſche Boeren / die alom heen (ſelfs een goet ſtuk Landewaerts in) ſig hadden geplaeſt en neder geſtelt / wetende luſtig met haer Vee / beſtaende in Oſſen / Koeyen / Schapen en Verkens / omme te gaen / met deſelve 's morgens in een graſige Weyde / of daer het dan voorviel / en tegens den avont weder op Stal te brengen ; het welk aldus van wegens de veelheyt van 't wilde Gedierte / genootſaekt zijn te doen ; behelpende haer deſe Luyden gantſch armelijk / immers het meerendeel der gener die verre te Landewaerts woonen : want my gedenkt noch / hoe dat wy met ons drie Wandelaers eens te Landewaerts in op ſeekeren dag geraekt zijnde / dat ons heel ſchielijk den Avont-ſtont overviel / terwijl wy ons by het uytterſte Boeren Huys / en heel agter de Tafel-Berg bevonden te zijn / ſoo dat wy niet dorſte beſtaen van wegens het wilde Gedierte / om ſoo verre weg die wy gewandelt quamen / by donker nagt wederomme te keeren ; dies wy besloten den armen Boer (doch voor goede betalinge) om Huysveſting aen te ſpreeken ; ſetten de coers dan naer 't eenſaem Boeren Huys ; daer komende / wierden van de zwangere half-nakt-loopende Boerin (van Keulen geboortig / alſoo de Man uyt was) vriendelijk ontfangen / in 't Huysjen ſonder Glaſen genoot / en binnen tot in de beſte Kamer gebragt / die in deſe koude nagten lugtig ende koel genoeg was / alſoo daer aen Glaſen noch Venſters wierden gevonden ; en daer wy des avonds naer de Luyden haer beſte vermogen / als den Man t'huys gekomen was / een vry ſober Avondmael hielden : toen maekte men (op ons verſoek) ons Bed of Leger-ſtee in de Koeye-ſtal / daer ons vlijtige Waerdin op de Vloer wat Stroo / en ook noch om het alles op ſijn beſte te maken / daer over een Zeyldoeks Laekentje ter neder ſloeg ; ook was de Stal vol Oſſen en Koeyen / daerom de kouw (die nu redelijk domineerde) by dit vier-voetig Geſelſchap ook te verdraeghelijker ; evenwel konden wy in de voornagt weynig ſlapen / van wegens een weelderig Kalf dat in de Stal (die redelijk lang was) door 't vreemde Geſelſchap aen 't hollen geraekende / luſtige cabriolen in 't donker maekten / dat gints ende weder t'elkens met een volle ren op ons af-hoorde komen ; dies hadden wy genoeg te doen met luyd-keels op te lachen / ende met alle man de voeten uyt te ſteeken / om het Kalf dus in ſijn loop te keeren / op dat van deſſelfs holbollige Kalver-ſprongen niet over-rend en wierden ; doch den vlijtigen Stal-knegt / die in deſen alarm wel luſtig in de weer was / riep vaſt / Hokt goeden moet, Monſieurs, ik ſchol der looſen Hokling noch wel keeren,

Het leven der Nederlandſe Boeren.

Des Schryvers wedervaren, en ſeldſaem avontuur te Landewaerts in.

Maert, 1665. keeren, en weerden hem ondertusschen niet een groote couragie als een braef Soldaet in dese Kalver-krijg / ons mede verseekerende dat het Kalf by nagt kon sien / en dat ons met sijn hollende Kalver-sprong genoeg souw weten te mijden / gelijk als wy ook bevonden; doch was alle den yver des Stal-knegts te vergeefs: dies lieten wy dit Kalf dus hollen tot dat het moede was; en vonden wy 's morgens vroeg onse Leger-stede rontomme langs 't voeten-eynd met Kalver-drek besaeyt / dat ons des nagts van dit hollend Kalf tot een wellekomst scheen vereert te zijn: opstaende betaelden den armen Hospes / en gaven ons op den weg om wederomme te wandelen: quamen aen Boort / daer menigmael ons avontuur van het hollend Kalf in de Koeye-stal malkanderen quamen te vernieuwen.

Hottentotten, of Wilden aen de Caep de Bon Esperance; hun miserabele stant en leven. Doch wonderlijker was het dien wilden Land-aert des Volks der Cobo de Bon Esperance te sien / die van wegens haer onmenschelijkheyt byna niets hebben dat na den Mensch gelijkt: sy zijn warelijk de elendigste Menschen dien ik op Aerde hebbe gesien: sy worden van wegens haer wildheyt en klokkende spraek (die al hakkelende ver uyt de keel schijnt voort te komen / gewoonelijk Hottentotten genoemt: sy zijn wat geel / doch heel smeerig en vuyl van Huyd / doorgaens mager / schrael en ongedaen; ook kleyn van statuur / insonderheyd de Vrouws-persoonen; hun Hayr is zwart / ende byna dat van de Kaffers gelijk / wesende digt in een gekroukelt / doch soo wel door de vuyligheyt als uytter natuur. Sy zijn ongemeen snel in 't loopen / en seer diefagtig / steelende ende roovende wat sy maer kunnen bekomen; de Onse haer sullende agter-halen / dienen te Paert en goede Ruyters te zijn. Sy brengen staeg alderhande Vee / voornamentlijk Ossen / Koeyen en Schapen / de welke sy van hare Na-buuren uyt de Sardaigne-Bay / en uyt de Zuydelijkste Gewesten van Monomotapa weten te halen / aen d'Onsen in de Tafel-Bay te koop / die voor een weynig Koper / Tin / Kralen / Tabak en andere Snuysteryen verhandelen; soo dat wy dese Bay voor een seer goede Verversch-plaets genootsaekt waren te erkennen: want hadden dagelijks op de Schepen de volheyt van alderhande goede Ververssching en delicaet voetsel van Runt-Schapen en ander Vleesch; ook abondantie van Moes-kruyden / Visch / Fruyten / en wat by dese gelegentheyt konde wenschen. De Wilden quamen nu ook op de komst van onse Retour-Vloot met Vrouwen en Kinderen uyt de omleggende Quartieren na de Tafel-Bay en Water-plaetse gesakt / en koosen haer schuyl-en verblijf-plaets onder den blaeuwen Hemel / rontom het Nederlands Kasteel / met hoop van wat Tabak en andere leuren te vergaderen. Sy liepen als noch met een Schapen-Robben of ander Beeste-vel om het Lijf / het welk haer vuyl en smeerig om den hals hangende / naeuwelijks d'opper-leden konde bedekken: de sommige hadden tot verciering een zwarte gedroogde Maeg / en 't Gedarmte der geslagte Beesten om den hals; die ook eenige Vrouws-persoonen voor Braseletten / Gulden Kleynodien en Arm-Ringen om d'opper-armen dienden / soo dat sy (dus opgepronkt zijnde) geweldig stonken: eenige hadden ook kleyne Bengaelse Hoorentjens / die men Couris noemt / in het Hayr / of ook wel een kleyn Koper Plaetjen

om

om den Hals/ en Arm-banden van dun Kooper/ Tin/ Yser/ of andere stoffe om de armen; en desulke pronkten uytsteekende/ hebbende altemael voor een gewoonten/ dat sy haer vuyle Huyd met het smeer der geslagte Beesten/ of met de Traen der doode Walvisschen/ die elders mogten aen Strant gedreven zijn/ komen te bestrijken: sy waren ook noch met de schillen der Water-Limoenen/ en andere Vrugten/ met doode stinkende Visch die aen Strant quam drijven/ en met de vuyle Pens en andere Ingewanden van onse geslagte Beesten/ heel wel te vreden/ soekende dagelijks alles van de vuylnis-hoopen wel schoontjens op; Maeg en Darmen van de Ossen/ Koeyen en Schapen die by de onse wierden geslagt/ de vuyligheyt slegts ten ruygsten uytgeschrabt hebbende/ slingerdent om den hals/ en quamen het aldus vuyl en raeuw (uytgesondert eenige die het tegens het vuur een weynig brieden (tot voedsel met de tanden van malkanderen te verscheuren. Maert, 1665.

Sy weten van geen toebereydinge der Spijse/ van Land-bouw noch Visschen/ van Huysen noch Vaertuyg; eeten geen Broot/ als die by d'Onsen tot dus verre gebragt zijn; want als men die sulks/ of eenige andere goede gekookte Spijse geeft/ soo slokken sy die doorgaens soo gulsig als Wraten in/ levende meest by 't voor-verhaelde/ en eenige soorten van Wortelen die in het wilde groejen/ en die sy raeuw komen te nuttigen/ loopende altemael (gelijk gesegt is) soo wel Vrouwen als Mannen/ meest t'eenemael naekt/ alleenlijk 't stinkent Beeste-vel over de schouders hangende/ daer sy haer des nagts/ des Winters/ en als 't kout windig weder is/ ten deelen met weten te bedekken; want leggende/ of op de hurken neder sittende/ krimpen en kruypen digt by malkander. De Vrouwen hangen veeltijds haer kleyne kinderen op den rugge/ en die dus willende laten suygen/ soo werpen sy het onnosel Wigt een van hare borsten over de schouders toe/ dewijl die van sulken lengte zijn/ dat sommige tot op de navel nederwaerts hangen.

Ik heb weynig of gene teekenen van Godts-dienst onder hen-lieden konnen bespeuren/ als dat wel somtijdts een geheele Vergadering van Mannen/ Vrouwen en Kinderen/ yder met een vuyl stinkent Beeste-vel gekleet/ in een groote kuyl/ spelonk of angst-vallige plaets gesamentlijk by malkanderen komen te compareeren; alwaer desen woesten Land-aert met singen/ springen en danssen/ als ook met een continueel hand-geklap veel zeldsaeme grillen aenregt. Onder des slaen de sommige de oogen ten Hemel-waert/ en schrijven dan met een roode steen malkander streepen en kruyssen voor het voor-hooft; waer op dit schoone Gebroederschap dan weder elk sijns weegs vertrekt. Sy kruypen des nagts met geheele troepen van Mannen/ Vrouwen en kinderen by malkanderen in het groen/ ter plaetse daer nare spelonken/ valleyen of kuylen worden bespeurt/ soekende dus de warmste schuyl-plaets onder den blaeuwen Hemel/ sonder beschutsel of eenig deksel als het Gebergte/ Steenrotsen en 't wilde Groen; want ik hebbe geen Huysen of hutten by haer gesien: de sommige breyden nochtans wel eenige Beesten vellen op stokken een weynig uyt/ om aldus voor de koude/ hagel/ sneeuw/ regen en winter-buyen een weynig bevrijt te zijn/ kruppende dus in der nagt/ om de

warm-

Maert, 1665. warmte digte by een / sonder het wilde Gedierte te vreesen. In dese gestalte heb ik deselve tot verscheydemael gesien / leggende als de Dieren des Velts: meest naekt in het wilde Groen ter neder / daer yder nochtans de sijne (geloof ik) by de reuk en tast in het donker weet te vinden; generende haer aldus gelijk de Beesten / sonder eenige Huysen / Klederen / Voor-raet / Bedding / noch andere Levens-behoefte: voor 't wilde Gedierte maken sy altemet ook wel groote Vuuren des nagts. Vele van dese wilde Vrouws-persoonen hebben een Lid of twee van de Pink / somtijds meerder Leden van hare Vingeren afgesneden / en wiert my geseyt (doch wat 'er van is / en weet ik niet) dat sulks wanneer sy trouwen / sou komen te geschieden / zijnde soo dikmaels met een ander Man getrouwt geweest / als Leden van hare Vingeren quamen te missen: de sommige siet men ook de eene Borst geheel verdroogt; de waerom is aen my onbekent. Sy zijn / soo wel Vrouwen als Mannen / wonderlijk op oud Yser / Koper / Tin / Kralen en Glase Ringen / doch wel voornamentlijk op den Tabak versot / om 't welke selfs de Vrouwen aen onguure Bootsgesellen / die haer tot sulks bestaen te vergen / hare heymelijke Leden (die sy noch somwijl een weynig weten te bedekken) gewilliglijk laten sien: warelijk dese Matroosen betoonen door sulks datse noch veel ontugtiger en beestagtiger zijn / dan dese wilde Hottentotten, die gemeenelijk d'Onse als die aen Land treden / met een holbollige cabriool begroeten; schoorende selfs de Vrouws-persoonen in de betooninge van soodanige complimenten / om een kleyn stuksken Tabak: en weten haer dese Wilden aen onse Bootsgesellen / als die haer eenig leet doen / op haer maniere seer wel te wreeken / en dervoegen haer Beledigers met steenen te begroeten / dat die genootsaekt worden om ruym te staen / en niet tegen-staende veel tegen-weer / de vlugt te kiesen: waer deur sommige van ons Volk (terwijl hier lagen) zwarelijk wierden gequetst / en eene bestierf het: de Wilden sulks hoorende / vlugten met Vrouwen en Kinderen Land-waerts heen; dan quamen na sommige dagen met heele troppen t'effens wederom / sonder yets quaets te vresen.

Men segt dat Lande-waerts in een zediger aert van Menschen woonen / vermits daer heen na het Noorden het Koninkrijk Monomotapo leyd. Beklaegelijk is 't / dat onder het Menschdom sulke Menschen (gelijk wy nu hebben getoont) gevonden worden / die / schoon mede van onsen eersten Vader Adam afkomstig / nochtans soo weynig Menschelijkheyts vertoonen / datse warelijk meer het onvernuftige Vee / dan redelijke Menschen komen gelijk te zijn / levende op den Aerdbodem een soo rampsalig en elendig leven / hebbende gantsch geen kennisse Godts / noch die ter saligheyt leyd. Elendig Volk / hoe beklaegelijk is uwe erbarmelijke stant! en ô Christenen / hoe geluksalig de onse! indien wy regtschapen Christenen zijn / Godt zy in eeuwigheyt daer voor gedankt / verheerlijkt ende groot gemaekt / dat hy ons uyt dien poel der rampsalige duysternis geroepen heeft tot sijn wonderbaer Ligt; die ons soo lief gehad heeft / dat hy ons sijn Eenig-gebooren Sone gegeven heeft / op dat wy / in hem geloovende / niet en verderve / maer het eeuwige leven hebben. O onuytsprekelijke genade! waer voor Godt Vader / Soon / en

en Heyligen Geest in de waeragtige Drie-eenigheyt sijns Persoons / van ons moet werden gedankt / geprefen en groot gemaekt tot in der eeuwigheyt. Amen. Maert, 1665.

Het wilde Gedierte wierd ook noch dagelijks hier te Lande bespeurt / en somwijl gevangen / binnen de Nederlantse Vastigheyt gebragt; soo dat men hier aen de Caep verscheydene soort van wilt Gedierte / als Leeuwen / Leeuwinnen / Tijgers / Rhinocerots / Slangen en Wolven / doch die dood / en na 't leven opgeset waren / konde sien; dewelke nu en dan zijnde gevangen / de Nederlanders tot een goede waerschouwing dienden / om niet te verre Lande-waerts in te dwalen / op dat niet ten proop voor 't wilde Gedierte en mogte komen te vervallen. Het wild Gedierte aen de Caep de Bon Esperance.

Ons Volk getuygden dat sy des nagts hier weder een Staert-star hadden gesien / die kort daer aen quam te verdwijnen; dienende sulke teckenen tot voor-booden van soo veel rampen en zwarigheden / als ons op dese reyse naer 't Vaderland noch quamen te bespringen. weder een Staert star gesien.

Wy kregen op den 2 en 23 Maart t'elkens weder een vliegende storm van over het Gebergt; doch lagen hier wel besorgt / dies quam ons hier door geen ongeval aen de Schepen te wedervaren. Stormen in de Tafel Bay

Middelerwijl dat wy ons dan hier ververschten / ende na de twee laetste Schepen / die ons noch van Batavia stonden te volgen / vast vertoefden / wierden dagelijks alle Schepen van 't noodigste besorgt / en die reddeloos waren / ten spoedigsten gerepareert. Wy sagen op den eersten April des morgens met den dageraet rontom ons Schip een grooten Walvis / die sig in het glinsteren van de Water-golven door den opgang der Sonne scheen te vermaken / waer deur hy hem (aldus blaekerende) perfectelijk ons vertoonden. April, 1665. Een Walvis vertoont sig perfectelyk rontom het Schip des Schryvers.

Twee hooge Bergen worden in de Tafel-Bay gesien / namentlijk de Leeuwen-Bergen / en Tafel-Berg die wel meest van wegens haer fatsoen dus worden genoemt. De Leeuwen-Berg was by ons in 't jaer van 1658. besogt; en van de Tafel-Berg wist men ons wonderlijke dingen te vertellen: doch was die geweldig hoog / dies kon ik bezwaerlijk Compagnons verkrijgen / om tot voldoening van de nieuwsgierigheyt derrewaerts heen een togje te doen; eyndelijk tot mijn voorneemen den Stuurman en den Timmerman verkregen hebbende verlieten wy op den voorgemelten 1 April des morgens vroeg na dat wy dien vrolijken Walvis tot ons genoegen hadden gesien / met onse drie Wandelaers het Schip / en voeren na Land / om (waer het doenelijk) de seer hooge Tafel-Berg te beklimmen: daer henen gewandelt zijnde bevonden ons 's morgens ontrent seven uuren tot aen den Voet van dese Berg geavanceert te zijn; stelden ons koers toen opwaerts naer de hoogte / klimmende over een smalle rug des Bergs / die opwaerts loopende / ontrent halver hoogte tegens de regt opgaenden steylte des Tafel-Bergs quam te eyndigen: wy hadden ter weder-zijden langs dese rug een afloopende laegte / en ook ter regter-hand een sterke afloopende Water-stroom / die langs dese Valey met Klippen / Spelonken en digte Bosschagien alom bezet / te bequamer schuyl-plaets voor het wilde Gedierte / als Leeuwen / Tijgers / Luypaerden en Wolven konden verschaffen; doch mosten wy door de ontoegankelijkheyt van onse weg Des Schryvers togt om de hooge Tafel Berg te beklimmen. Avonturen in dese oeffening uytgestaen.

April, 1665. van wegens de menigte der Klippen somtijds tot in dees lage Daleye nederdalen / en daer een weynig door gevordert zijnde / weer opwaerts klimmen / dat ons in der waerheyt al vry wat moejelijk viel; passeerden aldus menigte Steenrotsen en Klippen / daer wy somtijts tusschen door / of over heen mosten klimmen; doch waren noch naeuwelijks ontrent ter halver hoogte van de Tafel-Berg gevordert / of onse Stuurman gaf t'eenemael de moed om hooger te geraken / verlooren; daer wy hem dan ook verlieten / wanneer hem van onse mede genomen Victualie een gedeelte by geset hadden / met beloften van ons hier twee uuren te sullen wagten / en dan noch ons niet vernemende / mogt hy vrpelijk wederom neder-waerts keeren; noemende malkander een Logiment daer wy des avonts in 't Vlek als dan verhoopten by een te komen: dies lieten wy onsen Stuurman ter halver-wegen den Berg / die sijn rust-plaets onder een schaduw-gevende Boom verkoos.

Wy klommen toen met ons beyden vorder heen opwaerts aen / komende tot een passagie die wy naeuwelijks 4 voet bevonden te zijn / ter slinker hand met een overhangende steylte beset en bemuert / die van wegens sijn regt-opgaende hoogten tot aen den Hemel scheen te reyken; en ter regter zijde daelde dit vervarelijk Wandel-pad gantsch steyl naer een verschrikkelijk hol des afgronds nederwaerts; en vonden ook daer by dit smalle Wandel-pat soo steyl naer boven opgaende / dat ons geduurig in 't opwaerts-klimmen aen het gras / of andere ruygte met de handen moesten verseekeren / of wy souden wel ligtelijk na dese vervarelijke diepte neder-gestort / en hals en beenen gebrooken hebben; vonden het alom heen met geweldige regt-opgaende Klippen en Rotsen beset; doch klommen en klauterde egter aldus met handen en voeten opwaerts aen en quamen te met nu tusschen de twee groote klippige over-hangende steyle hoogten / in de voort opwaerts loopende kloof van dese verwonderens-waerdige Tafel-Berg / die alhier van om hoog na beneden een kleyne scheur vertoont / welkers eng-toeloopende passagie / die den opgang maekte / met welriekende Kruyden en Bloemen / als ook lustig Gras vermakelijk was beset / en vonden alhier een uytnemende helderen weder-klank van den Echo te zijn; konnende noch den Stuurman die wy ter halver wege den Berg hadden gelaten / door de drie en vier-dubbelde weder-klank die den Echo maekten / in het toe-roepen hooren / schoon dat wy malkanderen door de wonderlijke hoogte niet meer en konden sien. Wy hadden wat Batavische Anijs-Arak met ons mede genomen / als ook Bisschuyt en Vaderlandse Kaes / dewelk ons wel te passe quamen; want namen somtijds voor den geweldigen dorst (alsoo geen versch Water en vonden) een weynig van desen Arak / en nuttigden wat Bisschuyts daer by / het welke merkelijk tot ons versterking dienden; klommen vorder tusschen wederzijds steyle ende over-hangende Rotsen door / en somtyds over groote Steen-klippen henen; vonden alhier Steenrotsen van groote als heele Gebouwen / dervoegen in de steylte af hangende / datse nergens scheenen aen vast te zijn; dies het ons wonder gaf dat dese hangende Rotsen wegens haer groote zwaerte niet nederwaerts quamen te storten; ook hoorden wy eens een verschrikkelijk geraes en wonderlijk gedreun niet verre van ons in dit steyle Geberte veroor-

moe-

moedende dat een geweldige Steenrots aen 't rollen en gaende geraekt / van April, om hoog nederwaerts quam te bonsen, doch klommen wy dese naeuw toe- 1665. loopende kloof des Tafel-Bergs al verder op / dewelke boven soo digt tot malkander liep / dat wy der selver spatie daer maer ses seven voeten wijd bevonden / gaende wederzijds steylte als overhangende Muuren opwaerts : gestadig dus vorderende / geraekten eyndelijk tot boven op de platte Tafel-berg daer aen het helder Sonne-ligt bevonden dat het al ruym een uure naer middag was / hebbende van des morgens ten 7 uuren met opwaerts te klimmen besig geweest. Den Schryver komt boven op de Tafel Berg.

Het eerste dat wy boven op dese Berg aenvingen / was na versch Water te socken / om onsen dorst (die geweldig groot was) te lesschen ; het welke ook in de weynig tijds vonden in de holte van sommige vlakke Steen-klippen / daer dese Berg als mede bevloert was welk Water door den veelvuldigen Dauw der dikke Wolken (die soo menigmael de geheele opperhelft des Bergs bedekken) in de gemelde holle Steen-klippen scheen vergadert te zijn / het welke wy heel soet en uytnemende aengenaem van smaek bevonden ; te meer / door onse bynaer onlijdelijken dorst / dien ik wel seggen mag / dat in alle mijn Reysen noyt grooter en is geweest dies smaekten ons dese Hemel-dogt nu beter / als ordinaer d'alderlieffelijkste drank des Wereldts plag te doen : de seer verhitte Ingewanden voorsigtiglijk met dese klare Dogt verkoelt / verfrischt en verblijdt hebbende begaven ons weder nae 't voorste van dese Berg / om van desselfs wonderlijke hoogte gelijk als uyt de Lugt het omher-gelegene Aerdrijk te aenschouwen ; maer onmogelijk is het om te beschrijven / in wat een kleynen begrip dat alle de naest aengelegene Landeryen en Bergen sig aen ons vertoonden : de groote Tafel-Bay / en alle de daer aenpalende magtige Bergen naer het Noorden / en Landewaerts in / scheenen van kleyn bestek en importantie te zijn : de Nederlandse Schepen binnen de Tafel-Bay ten Anker leggende / konden wy pas bekennen / gelijkende maer kleyne stipkens ; ook insgelijk het Nederlands Kasteel de Goede Hoop / met alle desselfs omher-gelegene Huysen / Hoven / en groene Landerijen / sagmen altemael door de ver-af en neder-dalende laegte als in het verschiet / konnende weynig dingen onderscheydentlijk bekennen ; ja selfs de hooge Leeuwen-Berg en andere Bergen / quamen haer (uytgesondert haer meest op-steekende Toppen) nu niet anders aen ons dan maer gelijk eenparige Vlakten te vertoonen : voorts konden wy de seer hooge Afrikaense Bergen nae het Noorden / na gissing wel 40 mijlen verre sien. De Tafel-Berg was desen dag met geen Wolken overdekt / maer t'eenemael klaer / want hadden een aengenamen dag / met klaer en helder Sonneschijn weder aen-getroffen / anders steekt dese Berg (gelijk wy te vooren hebben geseyt) van ter halver wege desselfs hoogte tot in / en veeltijts met sijn bovenste vlakte een goet stuk door de Wolken henen ; dan waeyt het gemeenelijk in de Tafel-Bay een vliegende storm / soo dat men aldaer geen Vaer-tuyg kan gebruyken ; daerom de Tafel-Berg ook alsdan genoegsaem ontoeganklelijk word bevonden. Vint versch Water. Wonderlyke hoogte des Tafel-Bergs.

Wy hielden op dese hooge Tafel ons sober / doch vermakelijk Middagmael van Kaes / Bisschuyt / Anijs-Arak / ende voorts een dronkje Des Schryvers avontuurlyk

April, 1665. van den Klaren: onse Tafel en Tafel-laken waren het lustig Gras/ twee Steenen de Stoelen / en de handen onse Drink-beeker; somma/ hadden hier meer vermaek als gemak / en dankten den Almogenden Schepper voor 't goede alhier genooten / en voor sijn menigvuldige Wonder-werken dien hy ons toonden; peurende na de Maeltijd weder aen 't wandelen / op dat ons door de stilte geen stijvigheyt in de Leden over en quame / het welk ons in het weder af-klimmen seer hinderlijk soude hebben geweest: wy namen nu onse koers naer 't ander gedeelte des Tafel-Bergs / van daer wy tot ons genoegen de Nabuurige Zee-contreyen van Cabo Falco, met desselfs hooge / doch van hier laeg-schijnende Bergen / quamen te aenschouwen doch nergens was het verschrikkelijker nederwaerts na de laegte te sien / als na de kant van de Tafel-Bay / alwaer dese Tafel-Berg met een over-hangende steylte / gelijk als een Muur / quam van om hoog tot om laeg in de vlakte regt neder-waerts te dalen / daer wy nu op de kant staende / als tot de vervaerlijkste afgront nederwaerts konden sien: voorts vonden wy dese Berg boven op de vlakte met een schoone Lands-douwe verciert / welkers lustig en aengenaem Veld met lang Gras / en eenige kleyne Boompjens beset / vermakelijk was om aen te schouwen; het Gras en lag ook alhier niet gelijk beneden van wegens de harde winde ter aerden neder geslagen / maer stont met schoone wel-riekende Bloemen en Kruyden regt op-waerts / en redelijk lang te groeyen / waer door wy genootsaekt waren om te gelooven dat de winden hier noyt soo fel / gelijk als beneden en quamen te waeyen: vernamen hier geen Gedierten / anders dan het Gevogelte in de Lugt; doch hebben ook hier den drek van Rheen / Steen-Bokken en diergelijke vier-voetige Dieren gesien; maer geen groot Meyr / of stil-staende Water / veel minder de Visch die hem daer in soude komen te onthouden / gelijk de sommige met een stoute assurantie durven seggen; het Water dat op de Tafel-Berg gevonden word / zijn maer alleenelijk plassen / die in de holte der vlak-leggende Klippen / waer mede de Berg op sommige plaetsen als schijnt bevloert te zijn / gevonden word / het welke door den dauw der omdrijvende Wolken / ende niet door den regen (soo wy geloofden) aldaer vergadert wiert; en daer in geen Visch / noch eenig leven sig onthield.

middag-mael boven op de Tafel-Berg gehouden.

Cabo Falco.

Verschrikkelyke steylte.

Vermakelyke Landsdouwen boven op de vlakte des Tafel-Bergs.

Doch eyndelijk aen het dalen der Son bespeurende dat het al ontrent 3 uuren na middag was / en daerom ook ten hoogsten tijd om wederom nederwaerts te keeren / teykenden ons namen op de Klippen / die ter zijden op de kloof die wy opgekomen waren / gevonden wierden; keerden toen wederom na de laegten / door de selfde weg die wy te vooren in het opklimmen genomen hadden; doch daer ons nu door de gladdigheyt van het lang Gras genootsaekt vonden al sittende neder-waerts af te glijden / moetende ons geduurig van wegens de geweldige steylte met de handen verseekeren; ende vervárelijk was het in dit afklimmen staeg na de verschrikkelijke laegte neder te sien: evenwel quamen wy behouden ter plaetse daer wy des morgens ons derde Makker den Stuurman hadden gelaten / vindende sijn Neusdoek aen een Boom gebonden / tot een teeken dat hy was na beneden gekeert: klommen toen verder af na de

Wederkeeringen beneden.

vlak-

vlakte / doch niet soo spoedig als wy wel gissinge hadden gemackt: want quamen door het te vroeg af dalen tot in een gantsch nare Valley en angstvallige Wildernis te vervallen / dat een afrollende Waterbeek / met veel donkere hoolen / speloncken / en klippen omringt / bespeurden; hier vonden wy ons nu rontom van 't steyle Gebergt omvangen; en na beter wandelpad soekende / eer lang ons in de digte Wildernis / barnende Netels / Spelonken / Steenklippen / en Kuylen verborgen beset / dat niet en wisten waer heenen te sullen belanden: want wy vonden den weg / die afgesakt waren / gelijk als ook elders heen / te steyl / om wederom op te klimmen; ook quam de nagt op handen / en was het alreeds soo donker / dat nergens konden bequaemheyt tot ons opgang sien; weynig lust hadden wy nochtans om desen nagt in dit verbaerlijk Hol den tijd te passeeren / of haest tot een prooije voor 't wilde Gedierte te zijn / die wy geloofden dat alhier als in haer regt Element / de bequaemste wooninge vonden. Wy dan hier al vry wat benart / en van den regten weg afgedwaelt zijnde / dronken om onse geweldigen dorst te lesschen / een koelen dronk van het aengenaem water uyt dese afrollende Waterstroom / en dorsten als doen hier niet langer vertoeven / alsoo wy niet gaern des nagts de Leeuwen / Tygers / en Slangen geselschap hielden; klommen daerom met een te kragtiger yver / als katten / by handen en voeten de steylte wederom op / waer door ons daer na / van wegens de barnende Netelen / vry wat beschadigt vonden; dies met veele moeyte weder om hoog geraekt zijnde / klommen de nederdalende rug des Bergs toen verder af / tot dat om laeg op de regte vlakte geraekte; setten ons gang toen voort in het donker / en by de gis op de Zeekant aen; dan raekten al wederom in een bekayde gelegentheyt tot de enkelen in een Moeras / en tot de hals in de Ruygte / daer wy in het doorbreeken een Nest met groote Vogels verstoorden / die met malkanderen in het opvliegen sulk een snel geraes maekten / dat mijn goeden Cammeraet / den Timmerman / de voorste zijnde / een verbaerlijke schreeu gaf / meenende van een Tyger / of Leeuw besprongen te zijn; dan dese schrik verging wel haest / als wy bemerkten dat het niet anders dan groote Vogels waren; geraekten eyndelijk aldus wederom tot by de Nederlandsche Vesting / en met vreugden in 't Hollands Vlek / daer wy ons derde makker / den Stuurman / vonden / die door den grooten dorst was wederom gekeert. Wy verhaelden aen hem / en aen de andere / ons avontuurlijke Reys; bleven des nagts aen Lant / en voeren des morgens sonder kousen of schoenen / dewijl die meest waren geruineert / en met gescheurde kleederen weder na Boort; hebbende op dese Togt geen wild Gediert / als eenige Slangen / vernomen.

April, 1665.

Komen in groote ongelegentheyt.

Worden van den avontstont overvallen.

Geraeken wederom op den regten weg;

doch andermael in een bekayde gelegentheyt.

Komst in het Vlek.

Wy hielden hier aen de Caep, op den 5 en 6 April, de gedagtenisse van 't heylig Paeschfeest / en op den 10 dito quam het treffelijk Schip Zuyd-Polsbroek ter Reede by ons te arriveeren / komende uyt het Vaderland / dat in November in Compagnie van het Schip Amersfoort was van daen vertrokken / dan gesamentlijk agter Engeland / Schotland en Yrland omgestevent / en voort Zuydwaert aengewend zijnde / was Amersfoort door een storm / en meest gedurige nagt / van dit Schip Zuyd-

Paeschfeest.

Het Schip Zuyd Polsbroek komt uyt 't Patria.

 Pols-

April, 1665. Polsbroek afgedwaelt / hebbende sedert malkander noopt weder gesien / verstonden van ons Landslupden het volgende nieuws:

Droevige tydingen uyt het Vaderland. Dat een geweldige Pest in het Vaderland domineerden; dat de Engelsen / tegens de onse in onlust / ons Volk alreeds Nieuw-Nederland / Gunee, en andere Plaetsen hadden afgenomen; dat men in Holland en Engeland tegens malkander sterk ten Oorlog equipeerden / soo dat een rampsalige Vredebreuk stond te vreesen / doch dat men in 't Vaderland noch alles met de Naburen verhoopten by te leggen; dat ook de Retourvloot 't voorledene jaer seer laet / en als onmagtig door de veelheyt der Sieken en Dooden / in 't Vaderland was aengekomen; en noch andere quade tijdingen meer / die ons waerlijk niet seer heugelijk in de ooren klonken / vreesende / soo wanneer 't Oorlog met ons en die van Engeland was / dat wy als dan noch veele rampen en wederwaerdigheden hadden uyt te staen / eer dat in het lang gewenschte Vaderland mogte komen aen te landen / gelijk als naderhand ook genoegsaem ondervonden; dies vonden wy ons dan nu ook genootsaekt / volgens de ordere van haer Ed. op Batavia, om de twee nakomende Retour Schepen / die ons noch van Batavia stonden te volgen / mede in te wagten / op dat wy dan soo gesamentlijk met onse rijke Retourvloot mogten van hier naer 't Patria

Aenkomst der 2 laetste Retourschepen van Batavia. vertrekken. Het eerste van dese twee Schepen / genaemt de Koge, quam van Batavia, op den 14 April, behouden by ons te arriveeren / wesende op den 1 February in compagni van 't Schip Nieuwenhoven van daer vertrokken / doch waren onderweeg van malkanderen afgedwaelt; dan hadden hier digte by 't Land twee Schepen gesien / maer die niet opkomende / stond te gelooven dat het Engelse sullen geweest zijn: dies wagten wy nu noch na 't andere Schip / dat ook twee dagen daer aen / tot yders vreugde / behouden by ons ten Anker quam; voorts brogten hem alle de Boots der Schepen 't soet Water / Verversching / Brandhout / en wat

Bereytselen om na 't Vaderland te vertrekken. noch dienden / geswint aen Boort; de Stengen en Rhaes wierden opgeset / en het afscheyt van de Vrienden aen Land genomen / alsoo ons nu t'eenemael vaerdig vonden / om ons verre Voyagie na het lieve Vaderland te volgen.

Negentiende Hooftstuk.

Vertrek der Retourvloot na 't Vaderland. Passeeren de Eylanden *Sint Helena* en *Ascention*, als ook de *Linie Æquinoctiael*, en Kroost-Zee. Sien en vervolgen diverse Schepen om tyding uit Holland te bekomen, doch te vergeefs. 4 Schepen door storm van de Retourvloot verstrooit; Onderhalen een Frans Schip, doch bekomen droevige tyding van den bitteren Oorlog tusschen de Engelschen en de Nederlanders. Maeken haer vaerdig om te slaen. Dikke mist, hevige storm, continueel dag. Missen weder een Schip. Sien de Eylanden van *Fero*. Noch een Schip van de Re-

Retourvloot afgedwaelt. Worden genootſaekt door miſt en tegenwinden verder heen om de Noord te ſteken. Komſt op de hoogte van Ysland, en by de France Groenlands-vaerder. Nader tyding, heftige ſtorm, ſware Zee-nooden. Setten 't na Holland, doch worden geſtuyt. Komſt onder Noorwegen. Droevige tyding. Aenlanding in *Bakkaſont*. Wedervaren, vertrek van daer. Tien Ooſt-Indiſche Retour-Schepen geraeken te Bergen in Noorwegen, daer van d'Inwoonders vriendelyk worden ontfangen. 1665.

SES weeken in de ſchoone geſonde Tafelbay verbleven / en met de Retourvloot ſtil gelegen hebbende / ligten ons Volk met vreugden de Ankers uyt de grond / ſoo dat wy met onſe rijke Vloot / beſtaende nu (want de Muſſchaetboom bleef abſent) in 12 Schepen / op den 22 April onder ſeyl geraekten / en t'zeewaerts ſteckende / ſoo ontmoeten wy nu het Schip Amersfoort, komende (even als boven geſeyt is) uyt het Vaderland geſeylt; doch wy mijden haer eenigſins / ſchoon by het Robben-Eyland / digt by malkander / een uur of twee in ſtilte dreven / dewijl wy verſtonden (maer of het waer was en weet ik niet) dat de Peſt niet weynig in dit Schip domineerden / leggende omtrent 60 Menſchen in kooijen ter neder / en had men op deſen dag de agt-en-dertigſte Man op het Robben-Eyland begraven / ſoo dat het hoog tijd was dat de Luyden het Land / en deſe geſonde Tafelbay beſeylden. Wy baden Godt Almagtig om een gelukkiger Voyagie na ons Vaderland / op dat wy aldaer behouden met ons koſtelijke Retourvloot mogten komen / ſtellende ons coers / toen in volle zee geraekt waren / Noordweſtwaerts heen / en konden noch op den 23 dito de hooge Tafelberg wel 20 a 22 mijlen verre ſien / hebbende met een gewenſchte Zuydooſte wind / en geſtadig weder / een ſchoone voortgang / ſoo dat wy eer lang de geheele Kuſt van Africa uyt het geſigt geraekt waren / en viel voort de voortgang ſoo voorſpoedig / dat wy op den 8 May, volgens hoogte van 16 graden giſſing maekten / het Eyland Sint Helena te paſſeeren / dat wy nu met de Retourvloot voordagtelijk quamen mis te loopen / om de Engelſe Oorlog-ſchepen / die wel ligt al daer op ons komſt mogten paſſen / voorſigtelijk te mijden; dan quamen / aldus voortſeylende op de hoogte van 8 graden en weynig minuten / het Eyland Aſcention te ſien / het welke wy op den 16 May paſſeerende / t'eenemael onbewoont / en ook onvrugtbaer vonden; met deſelve Zuydooſte wind / mooy weder / en een gelijke Zee / dus vorder heen komende / paſſeerden wy op den 23 May de Linie Æquinoctiael, weſende nu al ruym ſes hondert mijlen van de Caep de Bon Eſperance herwaerts aengeſeylt / hebbende noch op alle de Schepen geſont en wakker Volk; wy ſagen des anderen-daegs / den eerſten Pinxterdag / een vreemt Seyl in het Noordweſten voor ons heenen / 't welke wy met een luſtigen yver en groot verlangen ſogten te onderhalen / om eenig nieuws uyt 't Vaderland te verſtaen: maer konden ſulks / vermits de Luyden voor ons vlugten / niet volbrengen / vermoedende het een Engels of Portugeeſch Scheepje te zijn / dat

Vertrek van de Caep de Bon Eſperance na het Vaderland.

Ontmoeten het Schip Amersfoort.

May, 1665.

Paſſeeren de Eylanden Sint Helena,

en Aſcention,

Als ook de Linie Æquinoctiael.

Sien een vreemt Seyl.

May, 1665. dat van Angola begeerig was de Reyse na de Barbados, Brasil, of andere Landen van West Indien voor te setten.

Junius, 1665. Passeeren de Krooft Zee. Wy dan stevende noch al na het Noordwesten/ kregen op den 1 Junius de ordinaris Passaet wind uyt den Noordoosten/ daer mede wy ons coers bequamelijk konde vervolgen/ tot op den 8 dito, wanneer ons op 16 graden en 45 minuten benoorden de Linie bevonden te zijn/ begonden als doen meer Noordelijk aen te stevenen/ seylende eenige dagen als door een groen Velt/ dewijl nu de Kroost-Zee passeerden/ die aldaer vol van seeker Gewas met lange steelen/ kleyne bladerkens en knopjens word bevonden/ al schoon ons vaerwater alhier/ gelijk elders/ t'eenemael grondeloos was; hadden op den 26 dito de hoogte van 34 graden en 36 minuten; gissende nu omtrent elf hondert mijlen van de Caep de Bon Esperance te zijn; kregen nu variabele winden/ doch wel meest uyt de Westelijker hand; de coers Noorden/ gissende op den laetsten Junius, en in 't begin van Julius de Vlaemse Eylanden te passeeren: doch quamen deselve niet te sien/ ons bevindende tot op de Noorder Polus hoogte van 14 graden en 44 minuten geavanceert.

Julius, 1665. Sien vier Schepen. Wy sagen den 2 Julius 's morgens vroeg drie Seylen heel ver in 't Westen/ en noch een ander Schip agter uyt in het Zuydwesten/ komende 't laetste regt op ons afgeseylt/ dies wy verlangende na wat nieuws/ doch wel voornamentlijk om den stand van ons Vaderland te weten/ hem

Wagten een van deselve in, doch te vergeefs. aenstonds quamen in te wagten/ latende ons Prince Vlaggen van agteren van de Campanje waeijen; maer ons moeyte was andermael te vergeefs/ vermits dit Scheepje tot niet heel verre van ons genadert zijnde/ de Steven weder als vooren/ blijvende boven wints/ na het Oost-Noordoosten wenden/ schijnende dus onwillig/ ofte beschroomt/ om by ons te komen/ en 't selve dus te loefwaert blijvende/ konden wy hem niet onderhalen; sy lieten een witte Vlag met een Kruys daer in waeijen/ sagen het daerom voor een Fransman aen/ die van het Westen komende/ scheen na Vrankrijk te willen; wy setten de coers nu na het Noordoosten met goet avans.

Sien weder een Seyl, doch konnen geen tyding wegens den toestant des Vaderlands bekomen. Wy sagen met lieffelijk weder/ des morgens vroeg/ op den 6 July, al weder een Seyl in 't Noorden/ dan konden hen als de voorgaende/ door stilten en veerheyt/ niet beseylen; dit moeyden ons uytermaten seer/ om dat wy soo ernstelijk verlangden om eens den toestand onses Vaderlands te weten/ en of het met ons/ en met die van Engeland Vrede of Oorlog was/ waer aen/ om sulks te weten/ ons grootelijk was gelegen/ verhoopende dagelijks wat goets/ en voornamentlijk de continuatie van de

Heftige storm, die 4 Schepen van de Retourvloot verstrooyt. Vrede met ons en die van Engeland te verstaen. Dus vorderende/ kregen op den 9 July uyt den Noordoosten een vreesselijke storm/ waer door wy des nagts met alle de Schepen t'eenemael van malkanderen quamen te verstrooijen/ dan wierden/ als 't daeg geworden was/ het Schip van onsen Admirael/ en kort daer aen noch drie andere/ wijd en zijds heen gedwaelt zijnde/ gewaer; wy wenden het daerom straks voor de wint heen/ en by malkanderen zijnde gekomen/ stevende met malkanderen na het Oost Zuydoosten: doch de storm noch continueerende/ namen al 't Seyltuyg in/ uytgesondert het Schoover-seyl/ waer mede wy het op Godts genade

genade lieten drijven; kregen veel swaere smakken waters in/ en moesten geweldige slagen van de holgaende Oceaen uytstaen: want de waterbaren haer als magtige Bergen quamen te vertoonen/ daer van wy wonderlijk wierden gesoolt/ geslingert/ en op en nederwaerts gesmeten: egter bevonden wy ons tegens den nagt met 8 Schepen wederom by malkander geraekt te zijn/ en quam nu de felle wind langs hoe meerder af te nemen. Julius, 1665.

Des morgens hadden wy noch al een stijve Noordelijke wind en holgaende Zee/ doch die van langer hand quam te bedaren; missende nu noch vier Schepen van onser Vloot/ namentlijk/ de Jonge Prins, Amstelland, Koge, en Diemermeer, die wy vermoeden dat in dit hard weer Westwaerts overgestevend waren; bedroefden ons altemael niet weynig/ dat nu alhier dus van malkanderen waren verstroyt geworden/ doch leefden noch eenigsins op hoop/ van eer lang haer weder te sullen vinden. Terwijl nu ons kleyn getal vergaderde/ en wederom als verstroyde Schapen elkander genaekten/ soo vonden wy ons des middaegs op 47 graden en weynig minuten te zijn/ en kregen te mets meer seylbaer weder/ seylende nu met kleyn Seyl voort/ op hoop ons Makkers/ dus inwagtende/ noch te rescontreeren; sagen op den 11 dito, des morgens vroeg 3 Schepen/ die van het West-Noordwesten tot ons naderden/ dat wy verhoopten ons Makkers te sullen zijn; maer bevonden het eer lang anders/ dewijl sy met alle man/ als wy haer sogten te naderen/ yder byna een bysondere koers aenstellende/ voor ons vlugten; dan het Slot Honingen, een van haer dryen vervolgt en onderhaelt hebbende/ was dit Scheepje genootsaekt met volle Seylen tot in de Vloot te komen/ der selver Schipper by den Heer Admirael geraekt zijnde/ verstont men van hem/ die een Fransman was/ het volgende nieuws: Sien 3 Schepen. Daer van het eene komen te onderhalen.

Dat sy alle drie France Schepen waren/ die in het voorjaer uyt Vrankrijk na Terra Nova waren geseylt/ van daer sy nu met de vangst van Bakeljaeuw de wederom Reys na Vrankrijk sogten; dat sy ons des morgens siende/ vreesden dat wy Engelsche Schepen waren/ en daerom ons hadden getragt te ontvlieden; dat het/ wanneer hy uyt Vrankrijk vertrok/ al openbaer Oorlog tusschen ons en die van Engeland was; dat de laetste genoemde geen Schepen der Nederlanders ontsiende/ alles wat konde bekomen/ weg namen; dat de Engelsen de onse/ al voor des Oorlogs Declaratie Nieuw Nederland/ Gunea, en andere Plaetsen hadden ontweldigt; ja datse geen kleyn getal Frans-Vaerders met Wijnen geladen/ en veel andere Nederlandse Schepen van de onse hadden genomen; dat men in Engeland ongemeen hart met de Nederlandsche Gevangenen leefden; dat ook sijn eygen Soon/ aldaer gebragt zijnde/ gevangen sat/ of nu wel ligt al van honger/ stank/ kommer/ en vuyligheyt mogte gestorven zijn; dat ook de Engelsen/ soo hy geloofden/ alle bedenkelijke devoiren soude gebruyken/ om onse rijke Retourvloot in haer magt te krijgen; dat den Hollandsen Heer Admirael/ Michiel de Ruyter, met een Esquadre Oorlogs Schepen/ al in het voorleden jaer na Gunea geseylt was/ en nu met hoop van een goet succes weer in sijn Vaderland met verlangen wierd te gemoet gesien; dat men op sijn vertrek Verstaen de droevige tyding van den bitteren Oorlog der Engelschen tegens de Nederlanders.

trek

Julius, 1665. trelt uyt Vrankrijk / in Holland en Engeland sterk ten Oorlog equipeerden / en dat hy Schipper niet en twijffelde / of wederzijds magtige Oorlogs-Vlooten souden op heden al aen malkander zijn geweest / aen welkers uytslag hy meenden heel veel gelegen te sullen zijn; dat sy France de Engelsen ook heel weynig vertrouden / om dat'er al veele van sijn Bekende na Engeland waren gesleept.

Dit was dan het nieuws / 't welk ons den Francen Schipper wist te seggen / voegende daer by een trouwhertig vermaen / dat wy tog wel voorsigtig / en op ons hoede mogten zijn / om de Engelsen hare gewapende magt en Oorlogs-Schepen te ontwijken. Dese tijdinge / die wy nu na soo veel verlangens / wegens den toestand van ons lieve Vaderland verstonden / ontroerden ons waerlijk uytermaten seer / siende sulken rang van menigvuldige swarigheden en perijkelen te gemoet / eer dat wy noch tot in ons lieve Vaderland souden konnen geraken. Onsen Heer Admirael liet den Fransman toen vertrekken / hem bedankende voor sijn rapoort en goeden raed / scheydende met toewensching van behouden Reyse van malkanderen; hebbende den Fransman ook onse vier vermiste Schepen niet vernomen / daerom wy niet weynig bekommert waren; kregen des middaegs de wind heel Zuydelijk met een seer donkere lugt / dies wy nu de Stevens na het Noordoosten wenden / met goede voortgang.

Onsteltenis in de Retour-vloot.

Den naestkomenden morgen liep de wind al weder Noordoost / daer stuttende / blies soo vreesselijk op / dat ons Marsseylen moesten ingenomen worden; vermengt met een donkere lugt / mist / regen / en ongewoone koude; leyden het nu met ons 8 Schepen Noordwestwaerts heen; hadden geweldige holle Zee / dan tegen de middag begon het Tempeest wat af te nemen / de lugt opklarende / kregen een warme Sonneschijn / soo dat eer lang de bulderende wind en zee bedaerden.

Storm, hol water, en groote koude.

Het koeltjen na wensch toen uyt den Zuydwesten bekomende / seylden wy Noordoost heen / vonden ons op den 15 Julius 51 graden benoorden de Linie Æquinoctiael te zijn / dies het nu tijd wierd om uyt onse oogen te sien / maekten ons daerom / in dit mooy weder / met alle onse Schepen gereed om te slaen / op dat / soo wanneer ons de Engelsen mogte komen aen te tasten / konde betoonen / wat getrouwheyd dat wy ons Vaderland schuldig waren / hebbende / (onder Godts hulp en zegen) noch moeds genoeg / om een dappere furie der Vyanden / als brave Soldaten / af te keeren; immers dat haer / soo wanneer sy ons quamen te overweldigen / den Buyt hier duurder sou komen te staen / dan mogelijk gissing maekten. Kregen op den 16 July weder een donkere lugt / en sulken mist / dat wy het Schip Nieuwenhooven, een weynig voor uytgeseylt zijnde / om de andere Schepen op te soeken / niet meer en konden sien. Den Admirael losten verscheyde Stukken uyt grof kanon / doch hoorden geen antwoord: want tegens den avond de lugt opklarende wierden wy egter het selve niet gewaer; seylende daerom des nagts met kleyn Seyl voort. 's Morgens onse afgedwaelde Makker weder in 't Oosten siende: en by een geraekt zijnde / kregen een frisse koelte uyt den Westen / waer mede wy met een snedige voortgang na het Noordoosten avanceerden / tot dat wy op den 19 dito, op de Noorder Polus hoogt van 58 graden en 18 minuten /

Bereytselen om een vyandelyke furie af te keeren.

Dikke mist.

ten/ weder een felle ftorm moeften uytftaen / leyfende met de Fok regt Julius,
voor de wind heen / doch was dit met ons foo veele wy 't gaende konden 1665.
houden; wefende 's nagts in groot gevaer / en ook noch op den 20 July, Worden
dat defe hevige ftorm noch hand over hand fcheen toe te nemen / met ful- weder van
ken hollen Zee / dat alle de Schepen wonderlijk wierden geflagen / en een geweldige ftorm
hoog en laeg geflingert; wy kregen ook ftaeg aen geweldige fmakken befprongen.
Zeewater in 't Schip: doch hielden het egter noch met een wel beforgde
Fok regt voor de wind heen / en vorderde met een loutere voortgang
na 't Noordooften. Het was nu geweldig kout / niet tegenftaende het
Sonnefchijn weder / foo dat ons nu op de hoogten van 62 graden benoor-
den de Middellijn vonden; hadden hier tegenwoordig om dit getyde van
't jaer noch meeft continueel dag: want als het des middernagts al op Continueel
het donkerft was / foo konden wy noch genoegfaem fien te lefen; de Son dag.
ging des nagts omtrent ten half twaelven onder / dalende maer een wey-
nig beneden den Horifont / en quam een uurtje daer na weder op / meeft
Noorden ten Weften onder / en Noorden ten Ooften weder opgaende; dies
hadden wy feer weynige nagt / het welk by defe gelegentheyt noch al feer
heugelijk voor ons was om in dus veele gevaerlijkheden van Stor-
men / Sanden of Stranden als ook voor 't overvallen des Vyands te
beter bevrijd / en op ons hoede te zijn; ook hadden wy nu van dag tot
dag het Land / en / foo wy doch verkeerdelijk giffing maekten / ook
onfe Vaderlandfe Oorlog-Schepen / of Kruyceers te verwagten / die
wy verhoopten tuffchen de Eylanden van Hitland en Fero te fullen vin-
den; komende nu dus / volgens de gewoone ordere / van de Heeren Mee-
fteren / agter Engeland / Schotland en Yerland om gefeylt / om in geen
handen van roof-gierige Vyanden te vallen; en moften hier fchier gedu-
rig de ongemakken der fware Tempeeften uytftaen / even als noch op dit-
mael bleek; doch na de middaegs quam dit verfchrikkelijk Onweer De ftorm
langs hoe meer af te nemen. Dan wederom nieuwe fwarigheyd: het neemt af.
Fluytfchip de Oyevaer, door geweldig flaen der Zee / fijn Roer ver- Het Schip
looren hebbende / was foo verre agter uyt geraekt / dat hem niet meer en den Ojevaer
konden fien / dies wy hem tot 's morgens / doch te vergeefs / inwagten; dwaelt ook
foo dat wy het toen weder met ons fmeltent getal van feven Schepen lieten van de Vloot.
voortftaen / denkende dat ons de bovengenoemde Fluyt des nagts in het
dijfig weder mogte voorby gefeylt zijn / dies hoopte men dat hem fouden
onderhalen; fetten de koers nu met een motagtige donkere lugt / en Wefte
wind / regt Ooft ten Noorden aen / met hoop aldus de barre Eylanden
van Fero in het gefigt te loopen / en daer de Hollandfe Kruyceers te fullen
vinden / om ons dan voort in het Vaderland te geleyden / gelijk als ordi-
naer alle jaren quam te gefchien; maer dit geluk / gelijk als naderhand
bleek / en mogt ons niet gebeuren. Wy dan voortfeylende na het Ooften /
kregen veel donker / nevelig / miftig weder / foo dat wy het quaet genoeg
hadden om by malkanderen te blijven / floegen daerom op Trommelen /
en loften ook nu en dan een grof Kanon / op dat den anderen hoorende /
niet en quamen van een te dwalen; kregen dus met ons kleyn getal van Krygen de
feven Schepen / op den 24 July, de Bergen der Eylanden van Fero in Eylanden
het gefigt / dewelke meer en meer genadert zijnde / vonden wy ons by een van Fero in het gefigt.

Julius, 1665. tamelijk groot Eyland verballen / doch waren een weynig te Noordelijk / om bezuyden en tusschen het selve / en de Eylanden van Hitland door te loopen / om alsoo (volgens ordere van de E. Compagny) daer henen de Vaderlandse kruyssers op te soeken; dan sulks en wilde niet gelukken: want derrewaerts heen de Steven wendende / kregen straks contrarie wint / en sulken mist / dat geen Scheeps-lengte konde verre sien; dies moesten onse Trommel-slagers aen 't werk / en lieten haer lustig hooren. Dus laverende / setten wy het den 25 dito tegens den middag / wanneer de mist opklaerde / weder om d'Oost; dan stilte bekomende / moesten het laten drijven.

Geweldige mist.

Wy kregen op den 26 dito / met een seer dikke mist / weder een Ooste wint / soo dat wy niets konden avanceeren / dan staeken Zuyd-waerts heen / en gisten ons op de Noorder breete van 60 graden / en 54 minuten te zijn: namiddags stilten / en tegen den avont eerst helder weer bekomende / misten wy andermael het Schip Nieuwenhoven uyt ons gesigt / wesende nu maer 6 Schepen sterk / hadden gelijk getal verlooren / en konden nu ook geen Land meer sien.

Het Schip Nieuwenhoven dwaelt ook van de Retour-Vloot af.

Des anderen-daegs den 27 July, konden wy door de seer dikke mist geen Schepen sien; dan 's middags hoorende schieten / wenden het derrewaerts heen / hadden noch in de wint / die uyt den Oosten continueerden / soo dat wy nu na het Westen dreven; vonden ons tegens den avont als de mist opklaerden / by den Heer Admirael / doch nu maer in alles 4 Schepen sterk te zijn; dan wierden noch kort daer aen soo verre wy konden sien / de andere twee / het Wapen van Hoorn, en Brederode gewaer / zeylende aenstonts derrewaerts heen; maer 't koeltjen een weynig Zuydelijk geschevielt / weer Oostelijk loopende / wierden andermael van soo dikken mist omcingelt / dat door het af-lossen van het Grof Kanon / en het slaen op Trommels / moesten soeken by een te blijven. Dit duurden tot des anderen-daegs den 28 dito / als wanneer 's middags de mist opklarende / wy wijd en zijds ons van malkanderen vonden verstroopt; kregen nu hoogte 61 graden / en 34 minuten / stevenden na den Admirael / ende met hem gesamentlijk na de lywaertste Schepen / soo dat met ons sessen weder by een geraekten; doch hadden nu noch al contrarie wint en stroom / soo dat wy in al dit sukkelen tot soo verre niet konden avanceeren / dat tusschen de Eylanden van Fero en Hitland quamen te vorderen / om aldaer onse kruyssers op te soeken.

Verstrooyen voort een en andermael door de geweldige mist; doch komen weder met hun ses Schepen by een.

In dese toestant zijnde / quam noch daer benevens veel Sieken op onse Schepen / hebbende sommige (doch wel voornamentlijk den Schout by Nagt van de Retour Vloot het Slot Honingen) al eenige Persoonen door siekten / het water / en met scheur-buyk verlooren / welke qualen nu hart onder het Volk begonden toe te nemen: onse Victualie was meest op / soo dat wy niet weynig naer 't Vaderland verlangden. Den Heer Admirael dan by dese gelegentheyt den Raed vergadert hebbende / soo besloot men / alsoo de Oostelijke wint continueerde / vorder heen om de Noord te zeylen / op hoop aldaer een andere wint te bekomen / waer mede wy na het Oosten souden konnen vorderen / omme dan soo de Kust van Noorwegen in het gesigt te loopen / en vorder heen onse weg na het Vaderlant te vervolgen:

Konnen tusschen Hitland en Fero niet door geraken, dies resolveeren verder heen om de Noord te zeylen.

gen: want wy nu (vermits de continuatie deser Oostelijke winden geen kans en sagen om tusschen de Eylanden van Fero en Hitland door te loopen: en alhier was het nu dat ons den Almogende door sijn Vaderlijke goedertierentheyt wonderlijk bewaerden: want (gelijk als wy nader hand quamen te verstaen) soo lagen tusschen Hitland en Fero tegenwoordig ontrent 25 Engelsche Oorlogs-Schepen op ons te kruyssen / om ons met haer ten Buyt naer Engeland heen te slepen; het welk de goede Godt door dese continueele Ooste wint / en t'elkens duystere mist / soo merkelijk verhoede / souden anders (tusschen dees Eylanden voort-gezeylt zijnde) seekerlijk in des Vyants handen gevallen hebben. Julius, 1665. De Retour-Vloot door dese contrarie winden wonderlyk bewaert.

Wy dan op deze resolutie / zeylden na het Noorden / kregen nu helder en aengenaem weder / ende naer middaegs het voorig Eyland van Fero weder in het gesigt / dat wy den naest-komende nagt / wanneer het noch meest continueel dag was / ten Noorden quamen te passeeren; komende tot digt by desselfs schorre Landsdouwen / welkers Bergen matelijk hoog / seer klipprijk scheenen te sijn. De wind Oost-Zuyd-Oost schietende / stevende wy Noord-Oost-waerts heen / hebbende nu wel heldere Sonne-schijn / maer seer kout weder; geraekten 's middags / wesende nu den 29 dito / de Eylanden van Fero uyt het gesigt / hoogten 62 graden / en 38 minuten / en des avonds een snedige koelte uyt den Zuyd-Oosten / sagen als doen een klock Schip te lywaerts / wesende maer ontrent 2 mijl van ons; en noch een ander seer verre te loef waerts op: wy schooten een schoot of twee / en lieten een Prinsse-Vlag waeyen: maer sy gingen haer gang / en wy de onse / dies wy malkanderen eer lang uyt het gesigt verlooren. Komen benoorden het Eyland Fero. Sien 2 Schepen; daer van afgeteken.

Wy zeylden voort met deselve wint Noord-Oost-waerts heen / en quamen tot ontrent 65 graden in 't Noorden / daer wederom een seer dikke mist en stilte bekomende / wy het lieten drijven.

Wy vonden het hier noch al meest continueel dag / en gisten ons nu niet heel verre van 't koude Ysland te wesen. De wint toen omloopende / keerden naer 't Westen / als wanneer voort de coers verandert hebbende / Oost-Zuyd-Oost aen stevende / omme Noorwegen in het gesigt te loopen / en soo voort de coers na 't Vaderland heen te wenden: want ons verlangen was warelijk uyttermaten groot / om eens uyt dese koude Noort-Zee / alsoo ons de koude (vermits uyt de warme Landen quamen) niet weynig knelde / ter veyliger schuyl-plaets in 't Patria te landen. Sagen dus op den eersten Augustus uyt den Noord-Oosten een vreemt Schip tot ons naderen / 't welke tegens den avond by ons gekomen zijnde / bevonden wy het een Fransse Groenlands-Vaerder te wesen / hebbende derwaerts heen op de Walvis-vangst een goede Reyse gehad / en wel gevangen / keerende tegenwoordig weder na Huys. Den Schipper wist ons niet anders dan 't volgende bekent te maken: Dat hy Schipper van dit Scheepje voor twee dagen was by een Nederlands Galjoot geweest / die (gelijk als meer andere) hier omher over en weder kruysten / om de Schepen uyt verre Gewesten komende) den nieuwen Oorlog tusschen de Nederlanders en Engelschen bekent te maken; voegende noch voor nieuws daer by / dat onsen Hollandschen Adm. de Heer Michiel de Ruyter, hebbende Gunea de Komen tot op de hoogte van Ysland. Augustus, 1665. Komen by een Fransse Groenlants-vaerder. Nader Tydingen van hem verstaen.

 Engel-

August. 1665. Engelsche weder afgenomen / nu met sijn Vloot / verscheyde Prijsen / en rijke Buyt agter Engeland omgekomen / ende victorieus nae 't Vaderland was geseylt: dat hy Schipper ook hadde verstaen / dat in Holland meest alle de Neringen quamen te cesseeren / en op te houden / overmits alle de Schepen ter Koopvaert aldaer wierden aen de Wal gehouden; dat ook geen Nederlandsche Schepen in Groenland waren geweest; dat ook de Hollandsche Haring-vangst / en andere Visscheryen stil stonden / 't welk altemael was om de Engelsche te ontgaen; en dit was dan nu al het gene wy van den Fransman hoorden; die van ons afscheydende / koers stelden om agter Engeland om te loopen.

Den 2 Augustus hadden wy dysig weer / en het koeltjen Noordelijk / stevenden Zuyd-Oost ten Oosten heen / gissende 's middags noch op de Noorder Polus hoogte van 63 graden / en 14 minuten te zijn: des nagts liep de wint weder Oost-Zuyd-Oost / en vorder naer 't Zuyden / daer stilten op quam te volgen.

Worden weder van een geweldige storm besprongen. Den 3 dito een dijsige lugt met stilten / gisten ons 's middags op 62 graden / en 52 minuten / kregen des nagts een koeltjen / maer variabel; doch op den 4 dito een loutere stooker uyt den Noord-Oosten / dewelke langs hoe meer op-steekende / ons dwong de Mars-seylen in te nemen: de Zee begon hem verbarelijk te verheffen / soo dat ons des anderen daegs soo hevigen storm overviel / dat weder in d'uytterste noot geraekten om van de geweldige Water-baren des Zees met Schepen en Volk vernielt te worden / insonderheyt in het onse / daer men geduurig met pompen en balien besig was / om het Schip / dat seer lek en zwak bevonden wiert / boven water te behouden; hebbende nu op dese Reyse na 't Vaderland soo veele stormen en tempeesten uytgestaen / dat onder dien zwaren last noch eyndelijk scheen te sullen bezwijken: evenwel hadden wy in soo hevigen storm noch nu en dan Sonneschijn-weder: des middags hoogte bekomende / ons op 61 graden / en 24 minuten bevonden / ons doenmaels gissende niet ver van de Noorweegse Kust af te zijn. Hier scheenen wy nu ten eynde van raed / en wisten niet wat ons beter was te doen / de koers met sulken snellen voortgang nae 't Vaderland te vervolgen / of alhier by de wint te steeken / om (als de wint wat stilden) Noorwegen in te loopen: want wy in alle dit sukkelen geene Kruyssers / Galjoots / noch nader Vaderlands Vaertuyg hadden vernomen / dies wist wy Hollands toestant niet / veel minder de veyligheyt of het gevaer van den weg die wy noch hadden te zeylen. Den Heer Admirael Bitter nochtans de saek wel overwegende / resolveerden met dese vliegende storm de koers nae 't Vaderland te vervolgen / geen Land als het onse te soeken / ende na geene Scheeps-Vlooten of Kruyssers om te sien / met hoop (dus doende) onse Vyanden misloopende / voorby te passeeren / en binnen weynig dagen in 't lang-gewenst Patria te zijn.

Het Schip des Schryvers geraekt in grooten noot.

Gevarelyke resolutie word te werk gestelt;

Dus wierd de koers tot yders vreugt voor wint en Zee / regt toe naer het Vaderland voort-geset / met sulken hollen Zee / koude / en stooker van 't Noorden / dat Schepen en Volk het quaet genoeg hadden om dus te bestaen; dan nauwelijks waren twee uuren na dit geresolveerde verloopen / of wy wierden met groote vreugde een kleyn Hollands Galjoot ge=

gewaer / het welk op de Retour-Vloot kruyssende / van stonden aen tot ons quam; straks waren wy met een bysonderen yver en groot verlangen ingenomen / omme den stant onses Vaderlands te verstaen / verhoopende voort te sullen mogen zeylen; doch kon het Galjoot van wegens d'onstuymige winden / en hoog opstuyvende Water-baren geen Schepen tot soo digte by genaken / dat malkanderen konde verstaen; want wierden met alle man seer verbaerlijk hoog en laeg geslingert ende gesineten: egter bemerkten wy hoe dat de Luyden van dit Galjoot vast wuyfden en winkten met grooten yver / dat voorder heen na het Vaderland niet en moesten zeylen / maer datelijk by de wint steeken / schreeuwende soo veel sy konden / Steek by, steek by, het welk wy aenstonds deden / en lieten het aldus drijven / biedende nu de Voor-stevens aen de slagen der Zee: het woey noch even hart / en de Water-baren vlogen t'elkens over ons henen; ons Schip (dat ongemeen lek en zwak was) scheen door het geweldig bonsen / en over-stroomen der holle Wateren seekerlijk te sullen bezwijken / alsoo Naden en Voegen meer en meer uyt malkander weeken / voornamentlijk onder de Boeg in 't Voor-Schip / daer nu het water t'elkens door het arbeyden en stampen des Schips soo vreesselijk in vloog / dat ons tegens den avont in geen kleyne benaeuwtheyt vonden / vreesende warelijk dat wy sonken / ende met alle Man tot in het grondeloos diep ter neder daelden: in sulken noot dan weder zijnde gekomen / lieten wy vaerdig van 't Agter-Schip een Sjouw afwaeyen / om aen de andere Schepen en het Galjoot onse verlegentheyt en uyttersten noot bekent te maken; maer eylaes! dit geschiede t'eenemael te vergeefs / want niemant ons helpen kon / vermits yder met sijn selfs genoeg te doen vond: evenwel stelden wy alle devoiren te werk / om noch (waer 't doenelijk) ons kostelijk Schip / en yders leven te behouden / stoppende veel Scheeps-werk in d'opgescheurde openingen en gaten / en voorts al doende wat dat by dese gelegentheyt bedagt kon worden. Ons hielden wy het ter naeuwer noot gaende / tot dat de storm heel schielijk af begon te nemen; kregen des nagts ten 11 uuren (wanneer het nog dag was) het hooge Land Noorwegen in ons gesigt / waer heen wy zeylende / haest goet weder / en stilder Zee aen troffen; het welk ons uyttermaten dienstig was / om dat nu langer met soo zwaer geladen Schip / van wegens dessels zwakheyt / soo felle stormen konden uytstaen.

Auguſt. 1665.

doch wonderbaer gestut.

Komst by een Hollants Galjoot.

Het Schip des Schryvers in 't uyterste gevaer van met alle de Menschen te sinken.

Krygen Noorwegen in het gesigt.

Vonden ons 's morgens vroeg noch ontrent 3 mijlen van 't Klip-rijk Noorwegen af te zijn: wierden nu noch een ander Hollands Galjoot gewaer / die met sijn Makker tot den Heer Admirael gekomen zijnde / verstonden van haer dit volgende Nieuws.

Worden noch een Hollands Galjoot gewaer.

Dat een bitteren Oorlog tusschen den Koning van Groot Brittanjen, en de Geunieerde Provintien was ontstaen; dat de Engelsche, en ook de Nederlanders hare magtige Oorlogs-Vlooten nu kortelings t'Zee gebragt hebbende / vreesselijk tegens malkanderen hadden geslagen; dat in dit Gevegt den Heer Obdam, wesende Opper-Admirael van Holland ende West Vriesland / met het schoone Schip de Eendragt, voerende 84 Metale Stukken / en 500 Man / in een oogenblik tijds door brant in het Kruyt was opgesprongen / en maer alleen 5 Man geborgt; dat de Hee-

Bekomen de tyding van de droevige stant des Vaderlands.

Auguft. 1665. Heeren Luytenant Admiraels Kortenaer ende Stellingwerf, met veele manhafte Capiteyns / en een groot getal Soldaten ende Matroosen weder zijds waren gesneuvelt / en insonderheyt van de Onse veel schoone Schepen verbrand / gesonken ende geruineert bevonden wierden ; dat de Nederlanders geweeken / en tot in de Hollandse Havenen seer beschadigt aenkomende / waren geretireert : somma / dat onse schoone Oorlogs-Vloot geslagen / en door des Vyants Victorie was uyt Zee / en binnen gejaegt ; dat over sulks by de Ingesetenen in ons Vaderland ongemeene alteratie / maer in Engeland een te grooter vreugde bespeurt wiert ; dat men over dees overwinning op d'Onse aldaer Victorie hadde gebrand ; dat de Engelsche nu alom glorieerende / de Zee seer onveylig maekten / nemende van de Onse al wat sy bekomen konde / geweldiglijk weg ; dat men seer onbarmhertig in Engeland met Onse gevangenen leefden / die den meestendeel gantsch jammerlijk van armoede / koude / stank ende vuyligheyt vergingen ; dat de Engelsche, terwijl men de Oorlogs-Vloot in 't Vaderland repareerden / voor tegenwoordig meest overal de Meester speelden / hebbende hare Oorlogs-Vloot in drie bysondere Esquaders afgedeelt / om onse Schepen uyt Indien t'Huys komende / in haer gewelt te krijgen / hebbende (om in desen haer Aenslag niet te missen) dertig kloeke Oorlogs-Schepen om de Noort gestuurt / die tusschen de Eylanden van Hitland ende Fero op ons kruysten ; en soo wanneer wy dese mogten voorby gesnapt zijn / (gelijk nu met ons / Godt lof / soo wonderlijk was geschiet) dat wederom 24 andere Oorlogs-Schepen des Vyants niet verre van ons ontrent de voornaemste Havenen van Noorwegen soo rijken Buyt verwagten / die wy nu gewisselijk in de mont geloopen souden hebben / soo niet op gisteren waren door het Hollands Galjoot gestuyt geweest ; doch indien wy noch dit Esquadre waren misgeloopen / dat wy seekerlijk dan het gros van des Vyants Oorlogs-Vloot / het welke tusschen het Doggers Sant / en de Hollandse Havens sig hadde verspreyt / niet hadde konnen missen / alwaer de Engelsche nu alle dagen bequame gelegentheyt vonden / om alles (wat naer ons Vaderland uyt verre Gewesten quam aengeseylt) te overrompelen / ende vaerdig weg te nemen. Dit dan alles hoorende / soo dankten wy Godt met herten en zielen / dat tusschen Hitland en Fero, als ook hier / of in het voort-zeylen niet in het bitter / wreet en onbarmhertig gewelt des Vyands waren gevallen. Wy kregen dan nu door dese Galjoots-luy Brieven / als ook ordere van de Heeren Meesteren der Ed. Maetschappy / om ons met onse kostelijke Schepen aenstonts naer 't Noorweegs-Bergen te begeven / daer (soo wy nu quamen te verstaen) al drie van onse vermiste Schepen / namentlijk de Koge, de Jonge Prins, en de Fluyt Diemer-Meer aengeland waren ; om welker behoudenis tot dus verre niet weynig ons verheugden.

De Retour-Vloot tot verscheydemael wonderlyk bewaert.

Drie der vermifte Retour-Schepen alreets in Bergen in Noorwegen aengeland.

Wy dan sogten ons ook derrewaerts heen te retireeren / omme niet langer in dit gevaer de Zee te kruissen / stellende straks de coers na het schorre Noorwegen, met een lieffelijk helder weder / en Noordelijke wint ; vonden ons / nader komende / tot niet verre van 't Liet, of de Wester-Havens van het Binne-water der Stadt Bergen verballen / sogten benoorden

De Retour-Vloot retireert Noorwegen in.

den het lange Eyland een Plaetsjen genaemt Jeltefoert, in te loopen; August.
dan sulks en wilde (vermits een weynig te Zuydelijk waren) niet ge- 1665.
lukken / en dienden hier kort beraet; dies stelden wy straks (niet sonder
gevaer den Vyand in de mont te loopen) de koers naer 't Kruysfoert, leg-
gende aen het Zuyd-eynde van dit lange Eyland / dies moesten wy noch
ontrent 5 mijlen na 't Zuyden zeylen / en onderweeg brak den Schout
by Nagt sijn Fokke-Rha / waer door die genootsaekt was sig selfs noch
buyten Gaets in aller haest weder te repareeren.

Het schijnt dat het Engelsch Esquader / dat ontrent voor de Ha-
vens van 't Noortsch Bergen kruysten / met de geweldige storm die wy
op gisteren hadden uytgestaen / een goet stuk weegs van daer naer het
Zuyden was heen gedreven / soo dat wy klaarelijk konden bemerken / hoe
dat Godt Almagtig onse Vyanden had weg gestormt / op dat wy dus
klakkeloos niet in haer handen / maer veylig en onbeschadigt / in spijt
van die op ons loerden / in de Havenen van het Noorts Bergen quamen te
geraken: immers wy zeylden met groote vreugden het Kruysfoert in / en
tussen verscheyde kleyne klip-rijke Eylandekens door / tot dat ontrent een
half mijl binnens Landts in Bakkefont, een Inham of Plaetsjen tusschen
de klippen gelegen / vermits contrarie wint / genootsaekt waren ten
Anker te komen; welkers Rheede soo nauw en eng van wegens de
menigte kleyne Eylandekens / klippen en Rotsen bevonden / dat met
onse kloeke Schepen nauwelijks plaets bekomen konden / om bene-
vens malkanderen vry te leggen / leggende soo digt by een / dat van het
eene Schip tot in het andere konden over-klimmen / omme de Vrienden
en goede Bekenden te besoeken.

Komt in een Plaetsjen genaemt Bakkefont, of Bok op Ree ten Anker.

Dit was nu de eerste-mael dat wy t' zedert de Caep de Bon Esperance
Ankerde / hebbende tusschen dien uytersten Hoek van Afrika in 't Zuy-
den / tot dus verre in 't Noorder Europa verre over de twee duysent mijlen
gezeylt / en anders geen Land op desen Plas onderwegen als het Eyland
Ascention en Fero gesien; dankende Godt dat sulken grondeloos Vat /
ja selfs van Batavia tot dus verre behouden waren over-geraekt. Vonden
alhier in dit nauwe Bakkefont, behalven onse drie Makkers / die alreets bin-
nen Bergen aengelant waren / oock noch de Fluyt Amstellant, desen dag /
weynig uuren voor ons uyt Zee gearriveert; en daer beneevens ook noch
een ander Scheepjen / dat van Bergen dus ver afgesakt zijnde / sogt des
anderen-daegs in Zee te gaen. Der selver Schipper (een schelmsen Lor-
rendraeyer) quam ons aen Boort besoeken / ende quansuys verwelleko-
men van de lange Reys: maer dit en was dien fijnen Gesel sijn Boot-
schap niet; want desen Verspieder des anderen daegs in Zee geraekt
zijnde / soekt spoedig het alhier voor de Wal kruyssend Engelsch Esqua-
der op / en maekt haer onse komst in het Bakkefont (gelijk wy naderhant
hoorden) bekent; haer ongetwijffelt niet verzwijgende de schoone gelegent-
heyt die de Engelsche soude vinden / om onser in Bakkefont, daer wy geen
tegenweer konden betoonen / vaerdig te overrompelen en te vermeesteren;
alsoo desen geveynsden Vriend met sijn gemaekte bootschap / wist te seg-
gen / dat sijn Scheepje tot Oostende t' huys behoorde / en sy vrye Hande-
laers wesende / nu met haer Lading meenden na Hamburg te vertrek-

Daer sy ook het Retour-Schip Amstelland vinden.

Lorrendraeyer gerelcontreert.

(Cc) ken;

Augusti 1665. ken; dat hy soo wel by de Engelsche, als by de Nederlanders quam/ en ook wel somtijds op sijn voordeel loerde; dat hy een weynig voor onse komst by dit Hollands Retour-Schip Amstelland ten Anker komende/ het gemelde Schip met kleyne moeyten had konnen vermeesteren; daer hy (sig selfs beroemende) groote verslagentheyt in hadde bespeurt/ alsoo die Luyden niet anders meenden/ als dat hy een Engelsman ware geweest en veel diergelijke belacchelijke redenen meer/ die desen Oorlogs-man quam uyt te blasen/ dewelke onverdraeghelijk zijnde/ gaf ik hem ten antwoort; Dat hy de Luyden/ uyt Oost-Indien komende/ van te weynig beleyd/ couragie ende moed oordeelden/ daer die nochtans (doch alles onder den genadigen zegen des Alderhoogsten) geen kleyn gerugt en vreesden/ hebbende al menigmalen/ ende misschien vry meerder als hy wel docht/ den Vyand onder de oogen gesien/ en seer dikmael sonder verbaestheyt/ daer hy haer nu van beschuldigde/ aen den dans geweest; soo dat hy Schipper sig selven niet en behoefden in te beelden/ dat de Oost-Indisch-Vaerders van het Schip Amstelland met de Hoeden in de hand/ en Sleutels in de buyst/ haer Schip en Goederen aen hem souden over-gelevert hebben. Door dit antwoort/ dat van anderen straks bekragtigt wiert/ soo gaf dien Snorkerkoop/ gevende de schoonste woorden dien hy oyt hadde geleert; 't welk noodig was/ want hy souw anders wel ligt al een quaden avont hebben aen-getroffen. Des nagts stak desen Verspieder met sijn Scheepjen in Zee/ sig by ons Volk van Zeeland hebbende geroemt geboortig te zijn.

Wy hadden noch naeuwelijks hier 4 uuren stil gelegen/ als den Schout by Nagt het Slot Honingen mede by ons quam. Wy vonden ons nu genootsaekt om alhier in dit Bakkesont noch soo lang te blijven leggen/ tot dat wy een andere wint bekomende/ souden na Bergen konnen zeylen; kregen ondertusschen op yder Schip een Loots/ om ons daer heen te geleyden/ aen Boort; en onderwijl hier de Schepen aen klippen en Rotsen vertuyt en vast gemaekt hebbende/ bleven des nagts/ en ook noch het volgent etmael hier ten Anker leggen.

Tijding van onse komst in Noorwegen na Holland afgevaerdigt. Middelerwijl wierd door den Heer Admirael van onse Retour-Vloot een van de twee Galjoots/ die beyde by ons waren gebleven/ naer 't Vaderland afgeveerdigt/ om aldaer de gewenste tijding van onse behoudenis tot dus verre te brengen/ op dat sig de Maetschappy/ en alle die sulks aengenaem mogte zijn/ haer over onse behouden aenkomst tot in het lieve Christenrijk quamen te verheugen. Ondertusschen brogten ons nu de arme half naekt loopende Noortse Boeren/ ende Boerinnen/ die hier omher op de kleyne Eylandekens/ klippen en rotsen mogten woonagtig zijn/ van hare Verversing/ Vee/ en Eet-waren aen Boort te koop/ bestaende wel meest in Melk/ Eyeren/ Visch/ ook Schapen/ Hoenders en ander Vee; maer vonden hier goeden raat duur/ en de beurs te ledig om dese Marktgang waer te nemen: doch eyndelijk eenige oude Oost-Indische kleeding en Plunje uytgeschut/ of t' saem gesogt hebbende/ quamen daer voor het gene sy brogten/ te verruylen; welken handel sulken voortgang nam/ dat wy by na van alles konden bekomen; en vermakelijk was 't de Noormannen dus als Oostindisch-Vaerders met onse oude gestreepte Zijde kleederen te sien pronken.

Het arm leven der Noortse Boeren in dit Gewest.

ken. Wy gingen de sommige tot in hare Wooningen uyt nieuwsgierigheyt besoeken / daer sy selfs op hooge steyle Steen-klippen in sobere Gebouwen haer met de Visschery / of andere oeffeningen / heel armelijk quamen te generen.

Augustus. 1665.

Wy alhier anderhalf etmael hebbende stil gelegen / kregen op den 8 Augustus des morgens vroeg soo goeden wint / dat straks met alle Schepen de Ankers ligten / en uyt dit nauwe Bakkesont na Bergen quamen te vertrekken / zeylende met onse seven Schepen agter malkanderen tusschen veel groene vermakelijke Landeryen / en lustig Gebergte door; want ons Vaer-water op sommige plaetsen niet wijder dan 't Haerlems buyte Spaerne bevonden te zijn; passeerende hier en daer wel-gelegen Dorpen/fraeye Lust-hooven / Hofsteden / en grasige Landsdouwen / soo dat wy nu wederom de playsantie van de Christene Werelt begonden te sien. Dus omtrent 7 uuren door het Liedt van Bergen, of de Binnelandse Water-stroom voort gezeylt zijnde / quamen wy tegen den middag voor de beroemde Koop-Stad Bergen aen te landen / daer wijders met alle Schepen soo ver in-korten / tot dat deselve midden in de Stadt en Haven aen de Gebouwen en Palen quamen te verseekeren.

Vertrek uyt Bakkesont.

en behouden aenkomst met 10 Schepen van de Retour-Vloot binnen de Koop Stadt Bergen.

Wy waren nu door des Heeren genade / en Vaderlijke goedertierentheyt tot dus verre gantsch wonderlijk bewaert / en met tien Schepen onser Retour-Vloot tot binnen de stille Haven der Noortse Koop-Stadt Bergen aengeland; verhoopten ook onse andere twee Makkers den Oyevaer en Nieuwenhoven in korten tijd (soo het Godt beliefden) alhier / of in het lang-gewenscht Vaderland te sien: en vonden ook hier in Bergen wel ontrent 50 Nederlandse Schepen; doch die meest alle ter Koop-vaert vaerende / hier uyt verscheyde Quartieren met haer Retouren / of Ladingen waren aengeland; verlangende even als wy / na goet Convoy / om voort de Reyse na Holland te voltrekken.

Vinden aldaer ontrent 50 Koop-Vaerders, die alle naer 't Vaderland soeken te vertrekken.

Wy quamen dan nu aldus met geen kleyne vreugde uyt de ver-gelegene Werelt weder in 't lieve Christenrijk / en uyt een onstuymige wilde Zee tot in een gewenschte Haven / in 't midden van een Volk en Neringrijke Stadt behouden gearriveert / daer wy met een onuytspreeckelijke vrolijkheyt vernamen / met wat een gulhertigheyt / verwondering / vreugde / en bysondere vergenoeging / dat wy van de Burgers en Burgeressen / Rijk en Armen / Grooten en Kleynen alhier ontfangen / ende van onse lange / verre ende gevaerlijke Reyse verwellekoomt wierden: yder Mensch scheen ons / en onse kloeke Schepen met een ongemeene verwondering en opgetoogentheyt des Geestes te begluuren; vindende ons binnen Scheeps-boort gedurig van Mannen / Vrouwen en Kinderen omcingelt / en hadden genoeg te doen om dese Luyden op haer nieuwsgierige vragen een zedig antwoort en goet bescheyt te geven; want yeder een sogt wat nieuws/van wegens de Vreemdigheden en Wonderen / by ons in verre Landen gesien/ te hooren. Wy wierden van vele aensienelijke Burgers ende Burgeressen soo gulhertig / als vriendelijk uytgenoodigt / dat wy toch haer met den eersten geliefden aen Lant te komen besoecken/ noemende ons haer Namen/als ook de straten en Wijken der Stadt daer sy woonagtig waren; waer door wy haer hartelijk quamen te bedanken / met beloften van niet nalatig te

Vreugde en blijdschap der Ingesetenen over de komst van dese Retour-Vloot in het Noorts Bergen.

Haer gulhertige vriendelijkheyt en nieuwsgierigheyt.

August. 1665. sullen zijn; soekende hare beleefde vriendelijkheyt en eerelijk nieuwsgierigheyt, daer het wesen kon met een gelijke vriendelijkheyt en eerbiedige toegenegentheyt te vergelden.

Ook wierd den Heer Admirael onser Retour-vloot Pieter de Bitter, vriendelijk by den Commandant van Bergen, Caspel van Sisignon, en den Deensen Heer Generael Alefelt, en andere Heeren en Grooten ontfangen, en vrolijk verwellekoomt: onse Trommels en Trompetten wierden, wanneer wy ten Anker quamen, onder 't los-branden van 't kanon, wel lustig gehoort; waer op de Heeren Denen, en de Overigheyt der Stadt, ons door het afblasen van al haer grof kanon verwellekoomde, brandende van het kasteel en het Water-fort rontom los; en hoorde men voort dien ganschen dag niet anders dan menigte eer-schooten (die men elkanderen soo van Land, als uyt de Retour-Vloot quam te vereeren: en onderwijl wierd den Heer Admirael in het Slot van den Deensen Adel treffelijk getracteert; somma, de gantsche Stadt en alles was vol vreugden over 't gelukkig arrivement van onse 10 soo kostelijke Schepen; ende wy dankten onse Godt met herten en sielen, dat hy ons van het ander eynde des Werelts-kloots tot dus verre behouden in het lieve Christendom, en alhier tot in het midden van de Koop-Stadt Bergen hadde gebragt: hem biddende onser voorts te willen beschermen, op dat, niet tegen-staende alle de listen, lagen, de magt, en het gewelt van onse Vyanden, noch evenwel door sijn Heylig, Almagtig en Vaderlijk beschut, eenmael naer soo veel omswervens tot in ons lieve Vaderland behouden mogten brengen.

Heuchelijke wellekoomst

Twintigste Hooft-stuk.

Komst der *Engelsche*, met een goet getal Oorlog-Schepen in *Bakkesont*; om daer de Retour-Vloot te bespringen; welk haer zijnde gemist, komen in *Bergen*, sluyten de Haven, en maken haer vaerdig om de Retour-Vloot aen te tasten. Desselfs reddeloosheyt, allarm, schrik, en ontsteltenis binnen de Koop-Stadt *Bergen*. De Retour-Vloot stelt sig spoedig ten tegen-weer schrap. Treffelijke aenspraek des Admiraels aen sijn Volk. Stoutheyt en vermetele actien van de *Engelsche* Bootsgesellen en Soldaten. Laetdunkende grootsheyt van hun Vice Admirael. Loose Complimenten. Laetste bereydselen. Aenvang der Batalje. De verschrikkelijkheyt desselfs. De *Denen* steekken de Vree-Vlag op. Dappere wederstant der Retour-Vloot; dies de *Engelsche* verslaeuwen. De *Denen* steekken de Bloed-Vlag op, en assisteeren de Nederlanders. De *Engelsche* krijgen de Nederlaeg; geraken in confusie; kappen hare Ankers, en nemen de vlugt. Verlies, en reddeloosheyt der Retour-Vloot. Remarcabele saek. Verlies der *Engelschen*; en der Neders vreugde wegens hare verlossinge.

Wy

Wy dan nu dus met vreugden in 't Noordsche Bergen aengelant zijnde / vonden ons uyt een woeste Zee / daer soo veel swaere stormen en tempeesten hadden uytgestaen / als tot in de schoot van een veylige Haven gebragt ; leggende met onse rijk-geladen Schepen / alhier in 't midden van de Stadt / ons inbeeldende nu genoegsaem bewaert te zijn : want wie sou hebben durven denken / dat de Engelse / om ons in haer geweld te krijgen / de Vrede soo trouwloos met den Koninck van Deenemarken / aen wien de Koopstadt Bergen toebehoorde / soude gebroken hebben; immers wy maekten nu gissing dat met onse Retour-Vloot en Koopvaerdy-Schepen alhier in Bergen soude verblijven / tot dat de Nederlandse Oorlogs-Vloot weer klaer / en in Zee geraekt zijnde / ons quame af te halen / en na 't Patria te convoyeeren : dies maekten wy nu geen swarigheyt meer / verhoopende voortaen / voor al ons moeyelijk sukkelen en omswerven / een veel stilder en geruster leven te bekomen. August. 1665.

Maer wy vonden ons haest in ons hoop en reekening bedrogen: want wy en hadden geen etmael noch in de Stadt Bergen stil geweest / of het Galjoot / op eergisteren door den Heer Admirael uyt Bakkesont na ons Vaderland gesonden / quam wederom by ons in Bergen t' eenemael mastelоos aen / hebbende / buyten het Kruysfoert in Zee geraekt zijnde / een goet getal Engelse Oorlogs-Schepen ontmoet / dies aenstonts wederom keerende / was het tot binnen de Havens en Gaten van Noorwegen met een geweldigen yver des Vyants nagejaegt / alwaer het ter nauwer nood ontkomende / door het hart seylen sijn Mast verloor / soo dat nu door hulp der Noordse Schuyten was herwaerts aengebragt. Het Hollants Galjoot door de Engelse wederom binnen gejaegt.

Doch alsoo men uyt Bergen door verscheyde Stroomen en gaten kan 't Zeewaerts steeken / soo wierd aenstonts het ander Galjoot met de selfde Brieven / door den Heer Admirael / om onse komst in Holland bekent te maken / derwaerts heen gesonden. Een ander Galjoot na 't Vaderlant afgevaerdigt.

Het was nu des Sondaegs tegens de middag / namentlijk / op den 9 Augustus, dat weynig tijds / na de komst van het binnen-gejaegde Galjoot / tot ons in Bergen schielijk de tijding quam / dat in het Bakkesont, daer wy op gisteren morgen waren van daen geseylt / omtrent 5 uuren na ons vertrek / wel 40 kloeke Engelsche Oorlogs-Schepen / om ons te overrompelen / en met haer ten buyt na Engeland heen te sleepen / waren aengekomen; doch dat de Engelse / hebbende nu dus lang op ons te vergeefs gekruyst / en onser aldaer / regt tegens haer meening / al weder niet vindende / soo verbaerlijk tierden en raesden van onverduldigheyd / dat selfs de stoute Noormannen door sulks waren verschrikt geworden. Wy dit verstaende / sagen al wederom hoe gansch vaderlijk / wonderlijk / en oogenschijnelijk dat ons dien goeden Godt / uyt de onbarmhertige handen van onse Vyanden hadde gered / en herwaerts aengeleyd / en dat nu andermael dit gevaer noch ter nauwer nood waren ontsnapt / vertrouwende daerom te vaster op Godt den Heere / dat hy ons / soo wanneer wy noch al ooyt of ooyt mogten van haer besprongen worden / ook seekerlijk soude komen te beschermen / ja onse kleyne magt / en billijke tegenstand soodanig zegenen / dat sy / niet tegenstaende haer trots en hoogmoed / nochtans met schanden souden moeten wijken. Komst der Engelse met een goet getal Oorlogs-schepen in Bakkesont, om de Retourvloot te bespringen. De Retour-vloot wederom wonderlijk bewaert.

 En

August. 1665. En daerom maekten wy om dees tijding kleyne swarigheyt; te meer/ alsoo wy binnen dese Stadt en Haven/ den Konink van Deenemarken toebehoorende/ aengeland zijnde / ons vastelijk inbeelden/ nu soo lang als wy hier lagen/ genoegsaem bevrijd te zijn/ niet konnende gelooven / dat de Engelse/ die noch in goede Vrede en Vrientschap met Deenemarken stonden/ sulke woedende Ontrusters der Stadt Bergen souden geworden zijn/ en daerom waren wy noch des anderen daegs niet eens bekommert/ als hoorden hoe dat den Vyand met het grootste gedeelte van het Esquadre dat omtrent Bergen hadden gekruyst/ reeds uyt 'er Zee/ tot in Bakkesont, was ten Anker gekomen; doch verstonden namiddaegs / dat de Engelse van daer aen den Heer Kommandant van Bergen een Missive gesonden hadde/ welkers letteren met een hoogmoedige stijl/ op het kortst/ van desen inhoud wierd bevonden.

Hoogmoedig schrijvens der Engelsen aen den Kommandant van Bergen.

„ Dat sy Engelse grootelijks haer verwondert/ en niet min beledigt „ vonden / dat den Heer Kommandant van Bergen der Nederlanders „ Oost-Indische Retourvloot in sijn Haven ging verschuylen/ poogende „ genoegsaem sulke Schepen / die / volgens de regtvaerdige pretentien/ „ syn Majesteyt van Groot Brittangien toebehoorden/ uyt desselfs magt „ en eygendom te trekken/ dat sy Engelsen daerom in Bakkesont gekomen „ waren/ om de redenenen van dit misdrijf te weten.

Straks wierd op sulks / den Heer Admirael van onse Retourvloot/ by den Heer Kommandant versogt/ en voort aen hem/ en den Raed/ de Engelse Brief gecommuniceert / en daer op van stonden aen met een eenparig besluyt den Engelsen Kommandeur Tydeman, op sijn hoogdravende letteren/ dit bescheyt weer toegesonden.

Die haer wederom antwoort toeschikt.

„ Dat sy Engelsen niet behoefde verwondert te zijn/ noch ook haer niet „ in 't minste konde beledigd vinden/ dat men de Schepen der Geallieerde/ „ die met 't Koninkrijk Deenemarken in een goede Vrient- en Nabuur- „ schap leefden/ binnen de Koopstad Bergen quamen te loogeeren/ alsoo de „ Deense Majesteyt sig nutrael in desen Oorlog hielt/ en dat de Haven der „ Koopstad Bergen voor de Vrienden/ en soo wel voor de Engelsen als voor „ Nederlanders open stond ; dat/ soo wanneer de Engelse om verversinge „ mogte benoodigt zijn / dat die ook even als de Nederlanders binnen „ Bergen sulks bekomen konden ; doch met aendiening / dat hem Kommandant van sijn Konink wel expresselijk was verboden/ geen Oorlog- „ Schepen meer/ soo van Engelse als Nederlanders/ dan 6 in 't getal bin- „ nen de Haven der Stadt Bergen in te laten komen/ op dat desselfs Inge- „ setenen geen molest/ of alteratie quame te geschien.

De Engelsen schrijven andermael aen den Kommandant.

Hier op schreven de Engelse wederom / dat / overmits sy lang in Zee geswurven hadden / ook even als de Oost-Indischvaerders/ een goede Ververschplaets sogten/ en dat sy derhalven mede opwaerts quamen geseylt/ om haer van het noodigste binnen Bergen te voorsien.

Komen met een goet getal Oorlogs-Schepen opwaerts geseylt.

Daer op kregen wy des Dingsdaegs/ op den 11 Augustus , binnen Bergen tijding / dat den Vyand met een goet getal kloekte Oorlogs-Schepen/ Kitsen en Branders quam herwaerts aengeseylt / en verstonden omtrent den middag dat sy alreeds tot op twee mijlen na ons genadert waren; aldaer ten Anker zijnde gekomen/ quam een groot Meester

August. 1665.

Komst van den Engelsen Commandeur in Bergen.

Sijn gesprek met den DeenseCommandant, en eyscht de Retourvloot buyten.

Die hem sulks weygert.

ster van de Engelsen/ die men seyde den Vice-Admirael van dit Esquadze/ en den Commandeur Tydeman selfs te zijn/ met een welgemande Sloep/ des Koninks Vlag van agter/ en al sijn Volk in 't rood gekleed/ heel vaerdig/ en quansuys met grooten haest/ tot aen de landelijkste Fortresse van Bergen aengeroept; te Land gestapt zijnde/ versogt den Heer Commandant te spreeken: daer datelijk by gebragt zijnde/ begeerde dat men aenstonds de Oost-Indische Retour-Schepen tot buyten de Haven der Stadt Bergen soude laten komen; soo niet/ dat sy dan souden genootsaekt zijn/ die selfs tot binnen de Stadt te komen soeken/ volgens last van de Engelse Majesteyt/ namentlijk: geen Havenen/ daer de Retourvloot School/ te verschoonen/ maer die te bemagtigen/ en na Engeland heen te voeren; daer op den Bergsen Commandant tot antwoort gaf/ dat hy geen commando over de Nederlandse Schepen voerde/ en geen last/ veel minder eenige ordere hadde/ om ons ter Haven uyt te stooten; maer dat hy sig selfs genootsaekt vond/ om alle den genen die als Vrienden en Bontgenoten alhier aenlanden/ in sijne protectie in te sluyten/ en Stadt en Haven tegens alle Geweldenaers te beschermen; brengende het soo verre/ dat dien stouten Brit/ doch veynsende/ consent versogt/ om met sijn Schepen/ alsoo maer noodige verversching sogten/ hier voor de Stadt mogen aenkomen; dat haer/ soo wanneer datse vredig quamen/ toegestaen wierd. Waer op dien Heer beleefdelijk/ onder het geklank van 't grof Kanon der Deenen/ als ook onder 't geraes van onse/ en de Engelse Trompetten/ weder van hier/ en na sijn Boort vertrok.

Sijne verrigting aldaer.

Komst der Engelsen met haer Oorlogs-Schepen in 't Noordse Bergen.

Doch konden wy noch in 't minste niet gelooven dat de Engelsen met sulk een opset/ moed/ en magt van Oorlog-Schepen hier by ons ten Anker sonde komen; dies waren wy noch om sulks met weynig bekommering ingenomen/ denkende dat het Engelse bravados waren; doch bevonden namiddaegs het contrarie/ wanneer wy 14 capitale Oorlogs-Schepen/ 4 Jagten of Kitsen/ met 3 Branders des Vyants/ voor de Stadt/ en digte by ons sagen ten Anker komen/ schietende onder het glorieus geraes van hare Trommelen en Trompetten lustig rontom los/ meer geloof ik/ om ons met hare sulatien te verschrikken/ als uyt genegentheyt om aen de Deenen de blijken van hare beleeftheyt te doen sien/ van wien sy wederom eenige eer-en welkoomst-schooten ontfingen; sy lieten altemael van de Companje Roode Koninks Vlaggen afwaeijen/ en de opperste voerde een gelijke Vlagge van sijne voorsteng/ waer uyt wy konde bespeuren/ gelijk als ook naderhand verstonden/ dat ons den Vice-Admirael/ en het Esquadre van de Roode Vlag des Vyands Oorlogs vloot hier quam besoeken/ wesende haren Admirael met 3 à 4 Oorlogs-Schepen/ alsoo de wind omliep/ nog buyten Gaets en in Zee gebleven: nu desen kloekmoedigen Vice-Admirael hem niet soo goet getal van Oorlogs-Schepen magtig keurende/ om ons ligtelijk (gelijk hy meenden) te overweldigen/ sogt nu voor hem/ en sijn hoogmoedig volk een grooten naem/ en rijke buyt/ mitsgaders een roemwaerdige victorie te bekomen; en daerom noch nauwelijks hier gekomen zijnde/ korten sy Engelsen straks met al haer Schepen inwaerts aen/ tot voor de

Korten met hare Schepen, tot binnen de Stads Haven,

Tol-

August. 1665. Tolboet / daer sy ons tot binnen de Boom der Stadt genadert zijnde/ van stouden aen de Haven desselfs t' eenemael quamen te sluyten ; haer voegende met alle de Schepen halvemaens gewijs ordentelijk / soo dit noch ordentelijk heeten mogt agter malkanderen / digt in een geslooten / en met de Bakboorts zijde vol grof Geschut na ons toe / even als of ons altemael in een kleyn oogenblik tijds leevendig wilde verslinden ; leggende met al haer Oorlogs-Schepen / door uytgebragte Ankers en Touwen soo wel op een spring en vast vertuyt / dat even gelijk als een sterke Fortificatie / met soo veel honderden van grof Kanon/de Haven/of kleyne Inbogt der Stadt Bergen soo digt slooten / dat geen Vaertuyg / dan met haer wil / kon binnen de Stadt / of buyten komen.

Voegen haer in slag-ordere, en besluyten de Nederlantse Retourvloot.

Soo veel wy sagen / voerden haer Schepen yder omtrent 50 a 60 Stukken / de sommige meer / doch weynige minder ; maer quamen de Engelse de zijden / of boorden van hare Schepen / met dewelke sy na ons toe gelegen waren / onder en boven soo vol grof Geschut te proppen / dat ons scheenen in een oogenblik tijds te sullen bemagtigen. Sy lieten onderwijl haer Koninks Roode Vlaggen altemael waeyen / en haer Trompetten en Trommelen lustig hooren ; pogende dus / door lontere Rodomontados/ ons verbaest te maken / op dat wy door de verslagentheyt en vreese gantsch hopeloos / niet weten en souden / hoe dat wy sulken glorieusen Vyand tegenstant hadde te bien.

De monture van hare Schepen.

Engelsche Rodomontados.

Nochtans begaf hem onzen Heer Admirael terstond na Land / om met den Heer Commandant / den Heer Generael Alefelt, en vordere Hoofden der Stadt Bergen 't noodigste te beramen ; versoekende / soo wanneer de Engelse op ons mogte komen los te branden (vaerdige hulp en assistentie van de Kasteelen / en beneffens dien consent / om des Vyands gewelt en furie / met een behoorelijke wederstant / so veel doenelijk soude zijn / te keeren / op dat soo rijken Vloot / en menigte van andere Koopvaerdy-Schepen toch niet tot een prooye in der Engelsen handen en quamen te vervallen / het welke onse Admirael belooft en toegestaen zijnde / beraemde men voort / in aller haest / het noodigste / om het gewelt des Vyands af te keeren.

De Nederlanders bereyden haer om te slaen, en de Engelsen tegenstant te bien.

Daer op den Heer Admirael straks weder aen Boort gekomen zijnde / gaf order / en wierden aenstonts de noodigste middelen by der hand genomen / om noch onder den genadigen zegen en hulp des Alderhoogsten onse hoogmoedige Vyanden wederstand te bien. Dies korten wy straks met eenige der bequaemste Schepen onser Retourvloot desgelijks op een spring en aen malkanderen agter een vast geschakelt / halvemaens gewijs / en met de Stuurboorts-zijde na den Vyand toegekeert / ons voegende door het behulp van Ankers / Touwen / en Parrellijnen / in een gelijke forme als de Engelse ; doch met een veel kleynder magt (alsoo wy ter nauwer nood maer 7 of 8 bequame Schepen uyt maken konden / om tegens de Vyand te slaen ; en dese waren noch / wegens de diepe lading / swakheyt / lekheyt / te weynig Geschut / en al te veel beslommering op de Overloopen / soo datelijk niet wel slagvaerdig en sufficant te maeken / om dese Besprингers af te keeren ; ook hadden wy soo weynig spatie voor onse Schepen / die inwaerts in het nauwste van Stads Haven lagen/

de stadt
BATAVIA
Decker

lagen / dat nauwelijks plaets bekomen konden / om onser aldus in ordere te verwoegen ; doch lieten wy / niet tegenstaende soo veele ongelegentheden / noch evenwel straks / met de komst der Engelsen / altemael onse Prince Vlaggen waeijen / en desgelijks lustig op Trommelen en Trompetten rasen / om aldus de Engelsen de moed / van ons soo ligtelijk te overweldigen / een weynig te benemen. August. 1665.

Egter (mijns oordeels) waren de stoute Britten hier noch niet stout genoeg : want inkomende / hadden aenstonds / en met weynig moeyten / en geen gevaer ter werelt / onse Retourvloot / als ook veel andere Koopvaerdy Schepen konnen bemagtigen / hadden sy maer met haer Kitsen / Boot / Saloepen / en ander kleyn Vaertuyg / alle gepropt met Volk / en stoute gewapende Mannen / ter Haven in op ons aengevallen / sy konden geswint met een haestige furie onse Schepen geëntert / en die / de Kabeltouwen afkappende / vaerdig tot haer / en buyten hebben gesleept : want niemant toen noch bequaem was / om sulke stoute Bespringers te repousseeren.

De Engelsen hadden gevoegelijk toen eerst quamen de Retourvloot konnen bemagtigen.

Want niemant was op de komst des Vyands alhier verdagt ; dies lagen wy t'eenemael in onordere om te slaen / en ging selfs noch dit werk / van het vertuijte en veerdig maken der Schepen / in het begin seer langsaem voort : want ons meeste Volk was noch aen Land / en droomden van geen swarigheyd / overmits hun de wijn en het bier de herssenen vrolijk maekten ; doch liet den Heer Kommandant van Bergen / op het versoek en aendringen van onsen Heer Admirael Bitter , straks altemael de Stadts-klokken luyden / en veele Trommelslagers door de Stad wel yverig den allarm slaen ; ook afroepen op alle hoekken der straten / dat een yder hem straks na Scheeps-boort soude verwoegen / op de verbeurte van lijf en goed / en alle verdiende maend-gelden. Ook moesten alle de Burgers der Stad Bergen datelijk in het geweer / en met hare volle monture te voorschijn komen / om in dit voorval haer wijtberoemde Koopstadt te beschermen.

Ongelegentheid en redelooshey der Schepen.

Alarm binnen de Koopstad Bergen.

Het is onmoogelijk om te beschrijven de verbaestheyt / schrik / en ontsteltenis / die men op sulks aenstondts onder de goede Ingesetenen der Stadt Bergen quam te bespeuren / siende sulken stouten opsettelijkheyt en voorneem van de Engelse / en daer tegens de kleyne geringe middelen die wy nu met onse sobere magt daer tegens bestonden in 't werk te stellen / om het vyandelijk geweld / (soo veel doenelijk) met een behoorelijk tegenweer af te weeren ; ook overwegende den soberen toestand van het Deense Kasteel / en het swakke Water-Fort der onbemuurde Koopstadt Bergen / waerin binnen nu alreeds soo veel kloeke Oorlogs-Schepen der Engelsen / in de voor-verhaelde forme / sagen aengeland / en slagvaerdig / om alles / wat tegenstand dorste bien / door 't donderen van het Kanon / en vuur en vlam te ruineeren ; en hoorende sulk een ongewoon gelupt der Klokken / en alom soo vreesselijk den allarm slaen / en wisten sy nauwelijks waer in desen nood 't seekerst heen te vlugten. Ook waren de Burgers en Burgerinnen der Stad Bergen des te meer ontstelt / om dat hier nooyt Vyand hadden gesien / en daerom dese verschrikkelijkheyt des toestels tot de Wapen-handeling ongewoon ; dies wierden aenstonts de

Schrik en ontsteltenis der Ingesetenen.

Augult. 1665.

de neering-rijke Winkelen toegesloten / en eenige van de kloekmoedigste Burgers begonden nu na de Wapens om te sien / terwijl de verbaesde Vrouwen / Dogters en Dienstmaegden vast besig waren met hare Juweelen / Gelt / Goederen / en liefste Schatten weg te pakken : somma / de Kisten en Koffers wierden gevult / de Kassen geledigt / en de Voorhuysen / Kamers en Winkels van haer beste Waerdyen ontbloot / die nu een yder in de veyligste verseekering en schuyl-plaetsen poogden te brengen / daer op de vlugt der Ingesetenen tegens den avond met sulken yver begon te volgen / als of heel Bergen hadden willen ten besten geven ; haer soekende Landewaerts buyten de Stadt / in angstvallige plaetsen in het Gebergt / agter Heuvelen / Klippen / en Steenrotsen / met Vrouwen en Kinderen te verschuylen / voor het geweldt der Engelsche ; maekende (gelijk geen wonder en was) insonderheyt de Vrouwen / met hare teere Suylingen in den arm / soodanigen droefheyt / dat hare klagten die sy quamen uyt te boesemen / en het bitter geschrey / misgaders het jammerlijk gewring der handen / gesamentlijk magtig waren / steenen gemoederen te verbriesselen: want sy warelijk yder een tot medodogentheyt aenporden.

Reddeloosheyt van 't Schip des Schryvers.

Doch wederom na de Schepen: hadden (gelijk verhaelt is noch weynig Volk aen Boort; maer waren wy met ons Schip / de Rijsende Son, wel insonderheyd / en het voornaemste in de klem; want wy hadden al ons Geschut / en andere swaerten na het Agterschip gebragt / om aen de Voorsteven onder de Boeg / de opgescheurde lekkagien wederom des te gevoegelijker digt te maken ; invoegen dat alles nu overhoop / en t'eenemael onklaer vonden om te slaen ; ook was noch ons meeste Volk aen Land / en daerom vonden wy ons / die noch aen Boort gebleven waren / volgens pligt om ons Vyandt / eer en eeds halven / tegenstand te

Hun vaerdige bereytselen om tegens de Engelsen te slaen.

bieden / genootsaekt alles wederom vaerdig aen een kant te schikken; rukkende dus in aller haest het swaerste Geschut / en daer onder ook twee halve Kartouwen / nevens de andere altemael aen Stuurboords-zijde te boort / alsoo wy daer mede na den Vyand lagen; kregen / dus doende / aldaer langs heen / in weynig uuren wel 24 Stukken te boort / 't welk al het grof kanon was / dat wy van Batavia tot ons defentie hadden medegevoert; wierpen insgelyks ook alle beslommeringen van ledige Kisten / Vaten en Kuypen in 't water / om aldus meerder ruymten op onse Overloopen te bekomen. De andere Schepen (onse Makkers) deden ook desgelijks / halende mede soo veel grof Geschut te boort als op de zyde na den Vyand bequamentlijk konden voegen ; stellende vorder op alles soodanige order / als na tijds gelegentheyt tot een aenvang der Batalje sonde komen noodig te zijn. Ook quamen ons Volk met heele troppen tsef-fens aen boort / en voegden met een kloekmoedigen yver soodanig de handen aen 't werk / dat wy noch tegens den avontstond ten vollen vaerdig geraekten om te slaen / met hoop / al schoon het met ons vry slegt geschapen stond / noch evenwel (door Godts hulp) den zegen te bevegten.

Toen voer onsen braven Admirael der Retourvloot / alle de Schepen die nu vaerdig lagen om te slaen / aen boort / om daer op een yder tot noo-

dig

August. 1665.

dig tegenweer aen te moedigen / en zoo vervolgens nu ook aen 't onze gekomen / en 't Volk op een geroepen zijnde / quam zeer beweegelijk en minzaem in substantie dees of diergelijke woorden uyt te boezemen:

Treffelijke reden des Admiraels op de Schepen en het Volk gedaen.

Wel Vrienden, hier komen nu de Engelse, en willen onse Schepen door een Onchristelijk gewelt, ons uyt de handen rukken, om onser, en dese rijke Retourvloot ten buyt na Engeland heen te voeren, daer wy door menigte van rampen duysende dooden sullen moeten sterven; wy hebben nu (Godt zy lof) dese kostelijke Vloot soo lange bewaert, en tot soo digte by ons Vaderland gebragt; wel sullen wy die nu de Engelsen in handen geven? gewisselijk neen. Laet ons, mijne waerde Vrienden, liever toonen, dat wy dappere Mannen van couragie zijn, die meerder aen den dans, en voor den Vyant hebben geweest; dien grooten Godt heeft onser gesamentlijk tot dus verre soo wonderlijk en gantsch Vaderlijk bewaert, en die sal ook hier gewisselijk onse Hulper zijn; wy hebben, dat gansch troostelijk is, een gantsch regtvaerdige saek, en soeken niet anders dan het onse te beschermen; daer en tegen, onse Vyanden soeken niet alleen tegens alle regt en reden het onse te benemen, en daer en boven het Christen bloed te storten: maer komen ook noch, om sulks opstinatelijk uyt te voeren, de vrije Havens dus t'ontrusten, en hare Geallieerden en Bondgenooten uyt eygen Steden en Woningen te verjagen; onsen Godt en sal dien hoogmoed niet gedoogen, maer seekerlijk straffen; daerom houd goeden moed mijne Vrienden, en staet voor uw Vryheyt en Vaderland; siet ik ben bereyd u altemael voor te gaen, gelijk als een Vader voor sijne Kinderen, en gesint met u te leven of te sterven; doch wie sterft, sal eerlijk voor sijn Vaderland sterven, en Godt sal gewisselijk hem genadig zijn; laet ons dan met een wakkere moed als Leeuwen onse Vyanden wederstaen, soo wanneer sy ons komen aen te tasten. Wy hebben de wind alreets tot onse wensch, die van Land tot Vrienden, en Godt den Heer tot onsen Vader en Beschermer, dies wy hoopen dat de Engelsen sullen met schanden moeten wijkken, en daerom couragie mijne Vrienden, hebben wy van des Vyands Oorlogs-Schepen niet anders dan kruyt en loot, en gansch geen buyt te verwagten. Wel ik beloof uw niet te min op mijn woord, en een iegelijk voor sijn hooft, drie maenden gagie tot sijn buytgeld, soo wanneer wy den Vyand slaende, konnen doen van hier vertrekken. Nu wat segje mijn goede Vrienden, hebje moed den Vyand dappere tegenstand te bieden, of niet? Daer op dien vroomen Patriot en kloekmoedigen Admirael stilzwijgende / strahs van alle de menigte / met een meer vrolijk als droevig geluyd / en een eenparig geroep van stemmen ten antwoort kreeg van ja mijn Heer. Wy sullen vroomelijk vegten tot dat wy den Vyand hebben overwonnen; of willen liever sterven, dan soo rijkken Schat, en ook ons, aen de Engelsen over te geven. Daer op onzen Heer Admirael na agteren gaende / in de Cajuyt aen de Overigheyt der Schepen last gaf mannelijk tegenstand te bien: en wanneer het mogte komen te gebeuren / dat ons Godt genadiglijk wou behoeden / dat wy tot Schips behoudenis langer geen kans en zagen dat men dan op de veyligste wijs zoodanigen Schip vervoegen zoude poogen te ruïneeren / dat de Engelse tot ver-

Des Volks beloften aen hem gedaen.

Augustus 1665. vermeedering van haer ydele glorie daer van geen rijke buyt en quame t'huys te brengen.

De Vastigheden van Bergen worden met Nederlanders versterkt.

Den Heer Admirael dan aen alle de Schepen dus rond gevaren hebbende / ordonneerden voort al het overig volk der Nederlandse Koopvaerders / die geen dienst aen haer Scheepsboort konden doen / ten deelen op onse Oost-Indischvaerders / en de rest met eenige van deselfs Schippers op 't Oceuse Kasteel. En quamen ook nu een goet getal der kloekmoedigste gewapende Burgers uyt de Stad / om gesamentlijk met de onse van het Kasteel / en het Waterpas / de Engelse / soo wanneer die maer begonden / dappere wederstand te bien. Wy vreesden nu meest voor des Vyands Branders; doch als noch was de wind na ons wensch / en woey ter Haven uyt: invoegen dat onse Vyanden in ly / en wy ter loef waerts lagen; zijnde nu van onse kant slagvaerdig en gereed / om haer / soo wanneer sy ons quamen aen te tasten / kloekmoedig tegen te staen.

Vorder bereytselen der Engelsen om te slaen.

Maer de Engelsen waren noch lustig doende met al haer Schepen / soo wel ter slag-ordere te vervaerdigen en te voegen / dat haer in desen aenslag doch voor al niets en soude komen te misslukken / schikkende hare Schepen altemael in soo pertinenten ordere / dat ons meenden seer ligtelijk na het scheen te sullen overweldigen; leggende soo digt by ons / dat wy het gene sy deden gemakkelijk konden sien; als ook haer vrolijk geroep en gesuyg somwijlen hooren konde / en souden met een kleyn Koer malkaderen wel beschooten hebben. Sy maekten nu na het scheen geen andere gissing / dan / soo dra sy maer op ons begonden los te branden / ons in haer handen gevankelijk ten buyt / of t'eenemael door het vuur en hun koegels verniet te sien; ja de vermetele hoogmoed / die veele van het gemeene Volk der Engelsen desen namiddag en avontstont hier betoonden / is onmogelijk te beschrijven; sy riepen op ons uyt hare Schepen met een boosaerdig geschreeu en gejou / spouwende menigte van scheld-woorden en grove lasteringen op ons uyt / als of wy het aldersnoodste schuym des Werelts waren geweest; dan sulks en was noch niet genoeg: want een goet getal Engelse Bootsgesellen en Soldaten quamen aen Land / en binnen de verbaesde Koopstadt Bergen / daer sy langs straet / van de een Herberg in de ander liepen / om yder / en wel voornamentlijk de onse / die noch aen Land mogten zijn / door haere bespottenswaerdige snorkeryen te doen verschrikken / komende in substantie dees of diergelijke vermetele woorden uyt te braken: Nu lustig waerd tsa tap, het mag 'er op staen, morgen vroeg zijn wy meester van de Oost-Indischvaerders, daer sullen wy rijke buyt en zijde plunjen vinden. En soo wanneer sommige haer daer in tegenspraken / haer berispende in haer voorbarigheyt en vermetelheyt; soo riepen de sommige van haer: Wel hoor, wat willen de bloode Fielen tog beginnen, die Honden, Schelmen, en Boterbaks, sy komen half dood nu van de Reys, zijn t'eenemael afgemat en siek, of dronken, en noch willen het overschot van dese kloeke helden haer tegen ons veweeren, hoe sullen wy haer op morgen sien loopen, als wy met ons grof Kanon daer onder beginnen te blasen. Ja 't is my van geloofwaerdige Mannen verhaelt / hoe dat eenige onder haer noch al veel hooger tael bestonden te voeren /

Vermetele actien van veele Engelse Bootsgesellen en Soldaten.

ten/ roepende: Al hingen haer Schepen met ketenen aen den Hemel vast, Augusti
soo sullen wy die nochtans met ons ten Buyt na Engeland voeren: hebben 1665.
wy de gantsche Oorlogs-Vloot der Hollanders niet geslagen ende verjaegt? ey waerom souden wy dan sulke swakke Schepen niet konnen overweldigen? en al willen die van het Kasteel noch desen magteloosen hoop in haren noot behulpig zijn, wat swarigheyt voor ons, wy konnen 't alles met weynig Schepen dwingen, en zijn ten overvloet bemant, om haer te kragtiger te bespringen, te enteren, en te vaerdiger weg te slepen. Maer den hoogmoet komt gemeenlijk voor den val; dewijl sy noch al veel meer van diergelijke groote lasteringen op ons quamen uyt te spouwen: doch wy lieten haer in sulken doen begaen/ ende vertrouwden warelijk daerom noch des te kragtiger op de genadige hulpe ende goedertierentheyt Godts; en dat de hoogmoedigheyt onser Vyanden wel ligtelijk tot haer eygen schade en schanden mogte komen uyt te vallen. Dies hielt men het Volk van onse kant stil; en baden Godt den Heer vierig lijk/ dat hy/ die ons nu tot dus verre soo wonderlijk hadde bewaerd/ ook tegenwoordig in desen hoog-dringenden noot/ tegens het gewelt der Engelsche Natie gunstig wilde beschermen/ ons versterken en bystaen/ op dat wy met dese kostelyke Schepen doch niet ten prooy/ en in 't moort-geweer des Vyants en mogte komen te vervallen. Nu begon de nagt met sijn duystere Vlerken het Aerdrijk des avonts omtrent te half tienen te bedekken/ noch bleven wy/ om van onse Vyanden niet al slapende vermoort te worden/ altemael wakker/ uytgesondert sommige/ die wat te veel aen Lant gedronken hebbende/ lieten rusten: vonden ons nu ten vollen gereet om te slaen/ en hielden goede wagt/ om niet op het schielijkst besprongen ende vernielt te worden; doch bleven des nagts noch ongemollesteert.

De Nederlanders nemen haer toevlugt tot Godt de Heer.

Zijn den gantschen nagt op hun hoede, om niet al slapende vermoort te worden.

Den naestkomende morgen-stont begon (op woensdag den 12 Augustus) naeuwelijks door te ligten en te bloosen/ als wy de Engelsche wederom lustig in de weer vernamen/ met al haer Schepen noch andermael soo wel te besorgen/ dat toch aen haren aenslag niet en quame te ontbreeken; waer op wel haest haren kloekmoedigen Vice-Admirael met een wel-gemande Sloep/ en daer op des Konings roode Vlagge van agter/ onder 't geluyt van Engelsche eer-schooten uyt Grof Kanon/ en veel Trommelen en Trompetten van Boort af-stak/ en te Lande by den Heer Commandant/ en andere Overste van 't Noorts Bergen zijnde gekomen/ eyschten hy uyt de naem van sijn Koninklijke Majesteyt van Groot Brittanjen, alle de Oost-Indisch Vaerders op/ beloovende (immer soo de Denen naderhand wisten te getuygen) aen den Heer Commandant/ dat/ soo wanneer hy hem van sijn kant maer stille wilde houden/ de volle helft van al het veroverde; voegende daer by/ dat hy gevoegelijk ons kon meester worden/ ende nochtans sijn voorneem was de Stadt in het minste niet te sullen beschadigen. Doch den Heer Commandant/ en Deense Heeren gaven tot antwoort/ dat sy geensins met ons soo qualijk konden/ noch mogten handelen/ nademael wy als ware Vrienden en Bont-Genooten op goet vertrouwen daer niet alleen aengeland/ maer ook ontfangen waren/ en daerom sig selfs genootsaekt vonden onser in alles daer het

De Engelsche eyssen by den Bergsen Commandant de Retour-Vloot op.

Antwoort des Deensen Commandants.

August. 1665. het de noot / beloften / en redelijkheyt vereyschten / te beschermen : dat sy Denen uyt den naem van haren Heer en Koning ook dese Stad / wiens Haven voor alle vrede-lievende Bond-genooten open stont / in geenderleye manieren van yemant begeerden geviolleert te hebben : en soo wanneer yemant van beyden / het zy dan Nederlanders of Engelschen, eerst begonden op den anderen yet vyandelijks aen te vangen / dat sy Denen die als hun Vyand / vyandelijk souden pogen te keer te gaen ; en daer-en-tegen den eerst-aengetasten alle vrientschap / hulp / en assistentie bieden. Daer op den Engelschen Heer souw geantwoort hebben dat hy nogtans de Retour-Vloot met hem naer Engeland dagt te slepen ; dat hy hier niemant magtig kende om sulks te wederstaen ; dat hy met de helft van sijn byhebbende Oorlogs Schepen hier alles kon dwingen / dies niemant ontsag. Dan evenwel door sommige tusschen redenen der Denen, begon hy (doch veynsende) sagter tael te voeren / seggende / dat hy wel konde / maer nogtans gesint was sijn aenslag uyt te stellen / tot dat wy met onse Schepen in Zee gekomen souden zijn ; versoekkende nu maer Verversing om t'zeyl te gaen ; beloovende (aen sijn Boort gekomen zijnde) straks het noodigste aen die van Land te sullen laten weten.

Bespottende laetdunkentheyt van den Engelschen Vice-Admirael. Den Engelschen Vice-Admirael dan aldus veynsende / vertrok van Land ; en gaven hem de Deense Heeren van het Kasteel noch eenige eerschooten in 't scheyden doch stak dien glorieusen Oorlogs-man nu niet directelijk na sijn Boort / maer quam met sijn wel-gemande Sloep na onse Schepen geroeyt / betoonende om ons ter degen en van naby te besien / sijn fieren aerd / en aerdige teykenen van laetdunkentheyt ; komende nu seer digte by ons / en langs de Schepen henen geroeyt / die vaerdig leggende om te slaen / soo naeuwkeurig een voor een in het voor by passeeren van hem en sijn Geselschap / wierden beschouwt als of sy die alrede in eygendom bezeten hadden ; soo dat wy na malkanderen dus naby eens konden onder de oogen sien : wy gaven hem in het voor-by passeeren drie eer schooten uyt Grof Kanon ; en lieten straks daer op onse Trompetters lustig de Wilhelmus van Nassouwen blasen / om haer in dese betooning van hare vermetele glorie onse beleeftheyt ende couragie te doen sien ; dan sy quamen ons op dit compliment weer straks met eens soo veel eer-schooten uyt Grof Kanon van haer Schepen te bedanken / en lieten insgelijks lustig op Trommelen en Trompetten rasen.

Laeste bereydselen der Engelsche om de Retour-Vloot aen te tasten. En straks daer aen haer Vice-Admirael onder het gelujt van een goet getal eer-schooten wederom aen sijn Boort geraekt zijnde / sagmen aenstonts de vordere bereydselen by de Engelse om te slaen / zijnde geweldig besig en in de weer / om de Koninklijke roode Vlaggen altemael by te maken / haer Boven-netten en Schans-kleederen wierden heel vaerdig op al haer Schepen gespannen ; makende nu met malkanderen een groot geraes / en seer vreesselijk den allarm op Trommelen en Trompetten : en onderwijl voer den Engelschen Vice-Admirael in aller haest al sijn Oorlogs-Schepen eens heen ende weder aen Boort / aldaer ongetwyffelt sijn Volk een moed inspreekkende / om ons te moorden ende van kant te helpen / haer gewisselijk nu de Huyd beloovende / eer datse de Beer gevangen hadden.

Nu sagen wy dat het ons souw gelden ; dies deden wy (desen toestel sien-

de)

de) een kort Gebed/ en gaven ons aen de genade en goedertierentheyt Augusti.
Godes over/ en stelden ons daer op stracks altemael gereet en vaerdig/ 1665.
yder sig voegende op sijn geordineerde plaets/ om daer soodanigen zegen of nood-lot te verwagten/ als Godt den Heer hem soude believen toe te voegen: staende nu vol couragie/ welgemoed/ en in goede ordere/ om de Engelsche (als begonden) als dappere Mannen te keer te gaen. De Son des morgens vroeg eerst helder schijnende/ begon sig nu agter donkere Wolken te verschuylen/ waer op een gestadige mot-regen volgde; doch de wint bleef noch als vooren naer ons wensch/ en woey ter Haven uyt/ soo dat wy de loef/ en den Vyand de ly behoudende/ sulks onse eenige hoop van avantagie/ en een goede uytkomst scheen te geven.

'S Morgens dat ontrent ten sessen begon dit verschrikkelijk Gevegt/ op volgende manier: Den Vyand een Kanon-schoot tot een seyn/ of teeken om aen te vallen/ van los kruyt hebbende gedaen/ soo quam daer op aenstonts een volle chargie van alle haer Grof Kanon/ aen Bakboorts zyde gelegen/ te volgen/ lossende nu van alle haer Oorlogs-Schepen al het Grof Geschut/ 't welk op de zyde na ons was toe-gelegen/ en dat met sulk een ysselijk gedruys/ als of Hemel en Aerde verging: want over de 400 Stukken Grof Canon wierden in de chargie (soo wy geloofden) te gelijk op ons los gebrand/ die alle met schroot/ of ysere kneppelen/ bouts/ en Groote koegels waren geladen/ die nu ontelbaer door onse Schepen vloogen/ en rontom ons henen snorden; dies byna alles kraekten en scheurden wat aen de Schepen was/ ja selfs het water scheen te kooken en te borrelen/ door de grote menigte van koegels die rontom ons nedervielen; evenwel kosten dese verschrikkelijke chargie/ tot een yders verwondering/ weynig Menschen van d'onse het leven; en wierden op ons Schip daer door niet meer dan twee Persoonen ter neder geveld/ waer van de eene sijn Lighaem door een loutere ysere kneppel het opper-lijf van het onder-deel ontrent de middel vonden gescheurt/ en meest van malkanderen afgescheyden; en den anderen het Hooft aen flarden geschooten. Dese furie by ons uyt gestaen zijnde/ gaven de moet door sulks geensins verlooren/ gelijk de Engelsche gissing hadden gemaekt; want dese hagel-buy van bouts en koegelen was noch naeuwelijks op ons neder-gestort/ of gaven ook stracks daer op vuur/ en branden met al ons Grof Kanon/ ja selfs uyt eenige heele en halve Kartouwen van onse vaerdig-leggende Schepen heel ordentelijk/ en te gelijk op d'Oorlogs-Schepen der Engelschen los/ soo dat door het schrikkelijk gedruys Lugt/ Hemel en Aerde scheen te kraken: en hadden wy naeuwelijks dus met alle man los gebonst/ of stracks was al het Kanon weer geladen/ en ook des Vyants insgelijks; invoegen dat hier nu malkander soo vinnig quamen aen te tasten/ als oopt een Gevegt te Water kon geschien: de ysere kneppels en koegelen onser Vyanden vlogen en snorden in groote menigte rontom ons henen/ en ysselijk door en over onse Schepen/ doch en bezweeken wy daerom niet/ lossende staeg al ons zwanger Geschut soo vaerdig en ras als 't was geladen/ gevende t'elkens haer de gantsche Laeg/ en menigte van koegels/ het welk den Vyand ook desgelijks doende/ sagmen hier het bloedigste Gevegt dat oopt met Schepen konde geschieden.

Aenvang van het Gevegt.

De schrikkelijkheyt van dese Batalje.

Doch

August. 1665.

De Denen steken, in plaetse van de Retour-Vloot te assisteeren, de witte Vree-Vlag op. Vervolg van de Batalje.

Doch was yder van ons met geen kleyne verwondering ingenomen als wy sagen dat de Denen van het Kasteel / in plaetse van onser in desen; hoogdringende noot (volgens hare belofte) by te staen / nu in tegendeel de witte Vlag opstaken / en haer stil houdende / ons dus te samen lieten vegten / zonder een schoot op de Engelschen te schieten; en meenden wy nu genoegsaem door die van Bergen aen den Vyand verkogt te zijn: maer naderhand quam zig den Heer Commandant over sulks dusdanig te exkuseeren / dat men de witte Vrede-vlag opgestooken had / om de Engelsche tot ophouding van schieten aen te manen: doch evenwel ons belangende / meenden wy nu byna seekerlijk dat verraden waren; dan gaven noch daarom geen koop / flankeerende sonder ophouden soo vinnig en hevig op malkanderen / dat ons gedurig in vlam en rook bevonden: hadden als noch de wint naer wensch / invoegen dat onse meeste rook in des Vyands Oorlogs Scheepen quam gevlogen / 't welk haer vry al wat gesigt benam / soo dat nu haer meeste koegels over ons henen vlogen / die in de Stadt geen kleyn getal Huysen beschadigden / en van

Helddadige tegenstant der Oost-Indisch-Vaerders.

de stoutste Waeg-haelsen die niet gevlugt en waren / al eenige dood en ter neder velden: wy daerentegen konden sien / en planten staeg aen ons Grof Kanon soo wel op onse Bespringers / dat wy t'elkens / en dat menigmael met geheele Lagen t'effens in hare Schepen / die van wegens de veelheyt des Volks crivoelden / quamen te flankeeren; want wy hadden Stukken die 48 / 36 / 30 / en 24 ponden yser schooten / waer mede wy staeg de Engelse in het hartjen van hare Schepen quamen te begroeten; en dese Kaetsballen vielen al vry wat onsagt neder: doch bleven sy ons ook met hare zware Stukken / en groote koegelen geensints schuldig; somma / dit was geen slaen / gelijk ordinaer in-Zee geschiet / maer wel een afgrijsselijk moorden van soo veel Menschen / alles scheen door het gedurig los-branden in de ligte vlam te staen / en de schoone Koop-Stadt Bergen van het Gebergt en schrikkelijk schouw-toneel van de Hel te zijn: doch begonden wy nu te merken dat de Engelsche eenigsints / en kort daer aen meer en meer begonden te verslaeuwen; dies onze moet zoodanig aenwies / dat wel wenschten vorder zonder hulp van die van Land in dit Gevegt te hebben gecontinueert: doch als wy nu al ontrent een grooot uur

De Denen steeken de Bloed vlag-op, en assisteren de Nederlanders.

dus tegens de Engelsche hadden geslagen / zoo wiert door het gestadig aendringen der Nederlanders / die van de Koopvaerdy Schepen te Lande waren geschikt / den Heer Commandant met sijn Raet bewogen om ons te assisteeren: straks wiert dan op zijn bevel de witte Vlag in / en de roode Bloed-vlag wederom daerentegen opgestooken; en desgelijks van het Deense Kasteel / de Sterkte Noordenes, op de Engelsche los-gebrant / het welk haer (zoo men geloofden) al vry wat dede altereren: evenwel ging dit schieten van Land zoo gezwint en hevig niet / als wel by deze gelegentheyt wierde vereyscht / want het ontbrak hen aldaer aen vele nootzakelijkheden die by het Geschut / en om tegens een Vyand te slaen / behoorde; en daerom schootmen noch vry wat vaerdiger uyt onze Schepen / aldaer wy nu meer en meer door couragie voort-gedreven / noch even yverig wierden bevonden / om onze Bespringers van hier te doen verhuysen / krijgende nergens na zoo veel schooten wederom; zomma de Engel-

gelsche die noch in desen morgen-stont soo veel teekenen van haer glorie en hoogmoedigheyt hadden getoont / geraekten alhier niet weynig in de klem / en wierden nu vele van haer door onse koegels gequetst of dood geschooten; en over ons bleek de bewaringe Godes wonderlijk / dies loofden wy onsen genadigen Godt / schooten noch hevig op de Engelschen, krijgende eyndelijk weynig schooten wederom / dewijl sy t'eenemael in confusie quamen te geraken. Augu st. 1665.

Wy hadden ruym drie uuren dus hevig tegens elkander geslagen / wanneer de Engelsche afgemat / met Dooden en Gequetsten over-laden / haer haestig en seer confuselijk op de vlugt begaven / om des te vaerdiger (naer het scheen) de menigte van onse groote koegelen te ontwijken; geschiedende haer vertrek uyt de Bay met sulken yver / dat sy hun Cabel-touwen af-kappende / al haer Ankers daer voor sy vertuyt en vast gelegen hadden / verlieten: een Engelsche Boot / twee Sloepen / en drie Gevangens quamen in onse handen te vervallen. En alhier kon men nu klarelijk sien / met wat schrik dat dese stoute Engelsche waren beladen; sommige van haer Schepen krengden in 't retireren / om niet te sinken / geheel op zy / dewijl die onder en boven water niet weynig door onse koegels beschadigt scheenen te zijn; andere quamen door 't haestig vlugten soodanig tegens een / en met hun Rha-zeylen / Touw-werk en Wand in malkanderen te verwerren / dat daer door noch meerder ontramponeert / en door ons flankeeren seer beschadigt wierden; doch de wint / die haer in dese furieuse Batalje niet en hadde gediend / was haer nu voordeelig en gunstig om te vlugten / en verder heen af te sakken / tot dat sy ontrent een halve mijl beneden de Stadt in het Lied van Bergen in een desolate gestaltenis ten Anker quamen. De Engelsche krygen de Nederlaeg. Geraken in confusie. Kappen haer Ankers; en nemen de vlugt.

Wy onse stoute Bespringers in 't vlugten noch lustig de foop gegeven hebbende / hielden ons toen / wanneer hun niet meerder en konden bereyken / vorder stil / want waren te kostelijke Schepen om dese Vlugtelingen na te jagen. Wy hadden op onse Schepen / waer mede wy tegens den Vyand geslagen hadden / niet meer als ontrent dertig Dooden / en t'seventig Gequetsten / behalven die op de stil leggende Koopvaerdy-Schepen / en voorts te Lande binnen de Stadt gesneuvelt waren / die mede / ten aansien het groot gewelt der Engelsche, weynig waren / daer het nogtans in het begin altemael met een vervaerlijk verderf / en droevige ruine wierde gedreygt. Wy waren op onse Schepen niet sterk van Volk geweest / soo dat veel koegels en kneppels door deselve quamen gevlogen / sonder een Mensch te beschadigen. De lieve Godt bewaerde ons wonderlijk; ik / en mijn onder-Chirurgijn hadden ons / om de Gequetsten te verbinden / in de Konstapels Kamer geplaetst / daer ons / als elders / des Vyands koegels dikmaels om de ooren snorden: eens kreeg ik een splinter / of groot stuk houts / door een ysere kneppel die over my henen vloog / ende wy kort daer aen vonden / afgebrooken zijnde / tegen het hooft / doch vont my (Godt lof) gantsch niet beschadigt. Als d'Oorlogs-Schepen slaegs zijn / worden de Chirurgijns / om de Gequetsten te verbinden / beneden in het Ruym geplaetst; maer dit en kon hier geensints geschieden / om dat wy tot bovene toe met kostelijke Waeren uyt India waren geladen: onse Verlies en reddeloosheyt der Nederlanders.

August. 1665. Gequetsten / waer van de eerste de geheele Vleysagtige Partye des Bils en Oye meest weg geschooten / ende geen kleyn gedeelte van sijn regter Arm in de loop geraekt was / hadden wy noch in dese bloedige furie met een groote onseekerheyt verbonden. Wy vonden al onse weerbare Schepen / daer mede wy tegens den Vyand hadden geslagen / aen Masten / Stengen / Touwwerk en Wand / mitsgaders onder en boven water / uytnemende beschadigt / ontreddert / en door-nagelt. Den braven Schipper Ruth Maximiliaen, alhier uyt de Straet, en van Lissebon aengeland zijnde / als een dapper Oorlogsman beneffens de onse tegen den Vyand geslagen hebbende / was ook sijn Schip verboegen ontramponeert / dat / soo wanneer in Zee geweest hadde / ligtelijk soude gesonken hebben: doch hielpen de onse hem vaerdig weer te regt. En opmerkelijk scheen het te zijn / dat / soo lang als dese Batalje hadde geduurt / een seer donkere lugt en mot-regen wierde bespeurt / en naeuwelijks was het Gevegt ge-eyndigt / wanneer de lugt opklarende / weder een helder Sonne-schijn / gelijks des morgens vroeg te voorschijn quam / waar door het scheen als of den Hemel selfs afkeerig was geweest om dit Onchristelijk Gevegt / tusschen Christenen / oude Bondt-Genooten / en eens-gesinde in de gesuyverde Godts-dienst / aen te schouwen. Onse Dooden / waer onder ook was den Koopman Pieter van Santvliet, wierden behoorlijk begraven / en al de Gequetsten by malkanderen in de Stadt gebragt / daer wy deselve na vermogen tracteerden; en wierden ook die geneesselijk waren / door Godts hulp en zegen wederom haest in een beter stant gebragt.

Remarcabele saek.

Dooden, Gequetsten en schaden der Engelschen.

Uyt de Gevangens die wy van den Vyand bekomen hadden / als ook andere / selfs uyt schrijvens der Engelsche, quam ons ter ooren dat onse Bespringers een van hare voornaemste Overste / dien ik geloof dat de jonge Graef van Sandwig geweest sal zijn / met 4 a 5 van hun valjantste Kapiteynen / mitsgaders ontrent 500 Mannen / soo van Officieren / Soldaten / als Bootsgesellen in dit Gevegt verlooren hadden: hare Gequetsten wierden ook tot op eenige honderden begroot / die nu in haar geweldige pijn en elenden (geloof ik) nagt en dag dees bloedigen aenslag quamen te verwloeken. Haer Schepen waren ook altemael seer door-nagelt ende geteystert: men dienden ons aen dat alreets 3 a 4 daer van gesonken waren doch dit is naderhand anders bevonden / alsoo door het krengen / en vorder middelen hare schooten beneden / of onder water noch door hen wierden gerepareert: doch vonden haer evenwel soo begroet / dat voor eerst niet wel verder heen konden afdrijven / en soo vervult van Dooden ende Gequesten / dat sy genootsaekt waren een goet getal der doode Lijkken over Boort te werpen / daer van eenige tegens de Wal gespoelt zijnde / door de Noormannen wierden geplondert: maer als de nagt aenquam / soo brogten sy de rest met hun Schuyten en Boots te Land / alwaer sy die in groote kuyle / en hier en daer agter Klippen en Steenrotsen op malkanderen stapelden / gelijk als die eenige dagen daer na / toen de Engelschen verder af weeken / aldaer in een groote menigte gevonden wierden.

Vreugde der Nederlanders wegens hun en verlossing.

Sulks dan was nu alhier de Buyt / die dese verwaende Bespringers op ons in het Noortse Bergen kregen / wesende geen kleyne Victorie voor de Nederlanders / waer voor alle vroome Patriotten als deel-genooten / ge-

noot-

noodfaeckt waren den goeden Godt te looven ende te dancken / dat soo rijcken Schat niet in de handen van onse Vyanden en was geraeckt: en over groot / ja by na onuytspreeckelijck was nu onse vreugde / loovende onsen genadigen Godt met volle monde / en opgetogene sielen over dees onverwagte victorie / die wy soo wonderbaer / als gelucckig / door sijne Vaderlijcke hulp en bystant op dese glorieuse Oorlogs magt der Engelsche bevogten hadden: hem vorder biddende om die genaden / dat wy soo grooten weldaet noyt in ons leven mogte komen te vergeten / als ook om de vorder bescherming over ons en onse kostelijcke Schepen / op dat wy na soo veel sukkelings eenmael tot binnen de gewenschte Havens van ons lief en lang gewenscht Vaderland behouden mogten komen. August. 1665.

Eenentwintigfte Hooft-ftuk.

De *Engelfche* fchryven en drygen andermael weer te komen, om met een veel fterkker Magt de Retour-Vloot te befpringen, te bemagtigen, of alles te ruïneeren. Miffive des Commandeur *Bitters* na het Vaderland. *Deenfe* Vaftigheden worden verfterkt. Schrik der Inwoonders. Dankdag der *Denen*, en der Nederlanders. Nader fchryvens en dreygementen der *Engelfche*. Kloekmoedig antwoort. De Retour-Vloot bereyd fig andermael om tegens de *Engelfche* te flaen. Stadts Haven tegens des Vyands Branders beforgt. Groote verbaeftheyt binnen de Stadt; en het vlugten der Inwoonders te Landewaerts in. Aenlanding der twee laetfte Retour-Schepen in *Drontem*. Vertrek der *Engelfche* uyt *Noorwegen*, Nieuwe beroerte, doch die weder verdwynt. Den Commandeur tracteert de *Deenfe* Overigheyt. Bereytfelen om na 't Vaderland te vertrekken.

Tot dus verre dan met ons noch alles wel afgeloopen zijnde soo quam des anderen daegs naer 't slaen des morgens vroeg van de Engelschen schrijvens aen den Heer Deensen Commandant van Bergen, van dien inhoud: Dat sy Engelsche met geen kleyne verwondering waren ingenomen / over 't Vyandelijck bedrijf der Denen; daer sy nochtans van voorneem waren geweest de Stadt / noch haer Inwoonderen niet te sullen beschadigen / hebbende maer alleen de Retour-Vloot haerder Vyanden aengetast / om die (soo het doenelijck ware geweest) te overweldigen / klagende daer benevens over hun groot verlies / en ongemeene schade welk haer niet alleen door de onse / maer ook door het vyandelijk bedrijf der Denen toe-gebragt was: doch dat sy Engelsche niet en twijffelde eerlang op die van het Noortse Bergen recompence te bekomen / als met een vry sterker Magt / in spijt der Denen, de Nederlandse Schepen verhoopten te overweldigen of te ruïneren.

Schryvens der Engelfche aen den Deenfen Commandant.

Dreygen andermael weder te komen, en alles te ruïneren.

Hier op wiert straks soodanigen antwoort / als op hun schrijvens pasten weer afgesonden / met toesegging / dat men haer / soo wanneer sy weder qua-

Antwoort der Denen.

Auguſt. 1665. quamen / al bij wat hebiger hoopten te keer te gaen / en te begroeten: waer op de Engelſche haer ſoo digte niet bij ons betrouwende / aenſtonts ontrent anderhalf mijl verder na beneden af-zeylden daer zy ten Anker komende haer ontramponeerde Oorlogs-Schepen verder repareerden.

Miſſive des Commandeurs Bitters na 't Vaderland afgeſonden. Doch onſen Heer Admirael om deſe groote Victorie aen ons Vaderland bekent te maken / ſtuurden een welbezeylt Galjoot met Brieven derrewaerts heen / ſchrijvende aen de Heeren Bewinthebbers der Ooſt-Indiſche Maetſchappy de navolgende Miſſive.

E*Dele*, &c.
Tot der Engelſche kenniſſe gekomen zijnde, dat wy met deſe 10 Ooſt-Indiſche Schepen, daar die Natie ſchrikkelijk op vlamde, alhier gekomen waren, ſoo zijn ſy met haer Vloot, beſtaende in 14 capitale Schepen, ſommige met 60 ende wat minder Stukken gemonteert, mitsgaders 3 Branders, en 4 Kitſen t' ſamen 21 Seylen, op eergiſteren tegen den avond tuſſchen des Konings van Denemarkens Kaſteelen, tot bevryding deſer Haven dienende, gekomen, deſelve ſtoutelyk geſloten, en ons giſteren morgen ſoo vyandelyk aengetaſt, dat wy gedwongen zyn geweeſt ons niet alleen in poſtuur van defentie te ſtellen, maar ook ſoodanige wederſtant te doen, dat 'er na verloop van omtrent drie en een half uuren vinnig ſtrydens, zyn gedwongen geworden haer Ankers te kappen, en ſchandelyk de vlugt te nemen. Men ſeyt voor de waarheyt, dat 'er in het afdryven 3 van haar ſchepen zyn geſonken, waar van d'eene de Vlagge-Voerder en Commandant in was. Het blykt aen haer confuſelyk vlugten datſe ſeer gegroet zyn, alſoo hier aen de Wal ongeveer de 30 ſtuks van haar Dooden zyn komen aen dryven, die door de Inwoonders zyn geplundert; en 6 van hare ſchepen ontrent 3 myl van hier zyn ten Anker gekomen, om haer te repareeren, alſoo onbequaam waren nevens d'andere mede Zee te kieſen. Wy hebben in deſe Batalje over de Vloot 25 Dooden, en 70 Geqneſten gekreegen, en den Koopman *Pieter van Santvliet*, hem dapper betoonende, verlooren. Onſe Schepen, Maſten, Stengen en Touw-werk zyn uyttermaten beſchadigt, ſoo dat al vry eenige dagen ſullen van nooden hebben, om't ſelven weer te beteren, en te vernieuwen. Godt den Heere ſy gelooft en gedankt voor deſe genadigen zegen en Victorie. Seker Liſſabons-Vaerder, gevoert werdende by Schipper *Ruth Maximiliaen*; heeft ſig nevens de onſe wakker gequeten; gelyk ook den Heer Generaal *Alefelt*, en den Gouverneur *Caſpel van Siſignon*, die het violeeren deſer Haven in aller minnelykheyt hadde getragt te verhoeden; en de Engelſche hare vermetelheyt te doen wyken, hebben hunne verleende protectie met Kanon uyt hunne Kaſteelen ſoo redelyk onderhouden, ſoo dat alles, Godt ſy gelooft, loffelyk afgeloopen is. Ons volk, die haar ook vromelyk hebben gedragen, als ook eenige Matroſen uyt de Koopvaerdy-Schepen die aen Land op de Batteryen, als ook in onſe Schepen hebben getreden, zyn drie maenden gagie ten buyt belooft, het welke uyt alle Schepen die hier leggen, ſal voldaen werden: UE. ſullen dit ten beſten believen te nemen, om dat wy haer met goede couragie en moed in deſen tegen den Vyand, die ons meenden op te ſlokken, ſoude brengen, en deſe koſtelyke Schat voor

UE.

UE. na ons pligt fouden bewaren, gelyk (Godt dank) tot noch toe is ge- fchiet; wat wyders in dit gevegt is voorgevallen, fal UE. den Brenger defes naektelyk konnen bekent maken, alfoo hy het felve van buyten heeft aengefien; op de tydinge die wy uyt verfcheyde Perfonen bequamen, die Sondaegs voorleden by de geheelen magt, en by 't afsteeken van dit Efquadre waren geweest, omtrent 20 mylen West van Schuytenes, heeft ons doen dugten, dat wel van defelve nochmael hier fouden konnen befprongen worden, welk ons op alle manieren van defenfie doet practifeeren, en aan den Commandant feer ernftig heeft doen aenhouden, dat de ontramponeerde Boom daer noch mogt werden vervaerdigt, om gesloten te konnen worden, om daer door bevryt van Branders te zyn; wyders fyne vervalle werken en Batterye in beter postuur te brengen; ook eenige nieuwe Werken op bequame plaetfen te stellen, waar toe wy eenige stukken Kanon voor defe tyd aenboden daer op te brengen; waer op hy ons verfeekerde van fyn goede intentie, dat alles wilde in 't werk stellen, wat tot maintinue van fyn Majesteyts Reede mogt van noden zyn, en wy zyn nu al befig om 20 Stukken uyt onfe Schepen, die om te diffenderen om de nauwheyt defer Haven wel mogen miffen, en 10 uyt de Koopvaerdy-Vaerders te ligten, en aen Land te brengen; wy fullen ook tragten een Brander te maken, by aldien daer toe een van de Schippers te brengen fal zyn, om fyn Schip te laten gebruyken. Alles dus wel vervaerdigt zynde, hoopen met de hulpe Godts, dat wy bestant fullen zyn om de Engelfe van deefe kostelyke prooye te ontfeten; waer toe den Almogenden fynen milden zeegen gelieve te verleenen. Wy fullen altyd haer Ed. verfekeren, dat wy 't felve aen onfe devoyren niet fullen laten gebreken. Hier mede Ed. Erentveste, &c. Augusf. 1665.

In 't Schip Walcheren, leggende binnen Bergen. adii 13 *Augusf.* 1665.

Onderstond

PIETER de BITTER.

JACOB BURGHORST.

Ook fchreef den Heer Admirael in een byfondere Miffive om Amonitie van Oorlog, Bosskruyt, Scherp, en Scheeps-behoefte, alfoo men nu vast begon te gelooven dat de Engelfen met een veel sterker magt ons andermael fouden poogen by te koomen om ons te vermeesteren. Onderwijl nam de begonne vriendfchap tuffchen de Overigheyt van Bergen, en den Heer Admirael dagelijks toe, beloovende nu malkander al 't gene tot onderlinge byftand, en tot befcherming van de Stadt en Schepen dienden: refolveerende het Kasteel, en andere feer vervallene Vastigheden van defe oude Koopstadt Bergen foo te versterken, dat den Vyand niet ligtelijk, dien befpringende, quame te overweldigen; en ook onfe doornagelde en ontramponeerde Schepen wederom andermael slagvaerdig en gereed te maken; feer vaerdig sloeg men, om fulks uyt te voeren, handen aen 't werk; omtrent 30 Stukken wierden uyt Schepen die fulks gevoegelijk konde miffen, aen Land gebragt, en op de Sterkte Noordenes, De Deenfe Vastigheden worden versterkt.

August. 1665. dens/ en andere Battarijen en Vastigheden geplant. Alle de Noordse Boeren van de omher gelegen Landerijen wierden heel vaerdig op ontboden/ en moesten met schoppen en spaden vlijtig aen 't werk/ om het Waterpas en andere reddeloose Werken in een beter stant te brengen/ daer niet alleen de Ingesetene der Koopstad Bergen/ maer ook selfs een goet getal Vrouws-persoonen en jonge Dogters de handen aen leenden/ om met een opregten yver de mandekens aerd/ steen/ kalk/ en andere materialen aen te brengen. Op onse Schepen ging ook den arbeyt lustig voort/ om alles ten spoedigsten wederom klaer te maken/ daer werk aen vonden/ alsoo uytnemende reddeloos en beschadigt waren.

Schrik en vreese der Inwoonders van de Koopstad Bergen. Veele van de gevlugte Ingesetenen der Stadt Bergen quamen nu ook des anderen daegs na 't slaen weer binnen de Stadt/ en tot in haer Wooningen/ daer sy het hier en daer al vry sober vonden gestelt en ontramponeert: want veel Dakken/ Wanden en Gevels waren door des Vyands koegels en yzere kneppels doorboort/ en seer beschadigd; alle de neeringrijke Winkels/ Kelders en Pakhuysen stonden gesloten/ en de voornaamste Huysen en beste Wooningen waren meest ledig; in veele Straten wierden nauwelijks eenige menschen gesien; de Handwerken stonden stil/ en alle de florisanten Welvaert/ de Vrede/ Vreugde/ en t'eenemael gesteurt/ en alles wat nu bestond weder te komen/ verboegen met schrik en alteratie ingenomen/ dat de rampsalige klagten der goede Burgers en Burgerinnen der Stadt selfs stale gemoederen tot mededogentheyt aenporden/ vermits de Luyden alhier geen Oorlog oyt gewoon en waren; de vreugde over onse Victorie in haer te kleynder zijnde/ van wegens de groote vreese/ die hem een yder nu vast inprenten/ namentlyk: dat eer lang de stoute Engelse met een veel sterkker magt hier wederom sonde komen/ om Stadt en Schepen te overweldigen/ of alles door vuur en swaert te ruineeren.

Des Vyants Ankers gevist. Ons belangende/ visten nu 24. Ankers van den Vyant/ die sy in het haestig weg vlugten altemaal in de loop gelaten hadden; ook kregen wy tyding uyt ons Vaderland/ dat onse Oorlogs Vloot nu wederom vaerdig was geraekt om uyt te loopen/ in voorneem zijnde/ om de Koopvaardy-Vloot uyt Bergen af te halen/ en door Godts hulp en zegen na het Vaderland te convoyeeren.

Tyding uyt Holland.

Dank en Bededag der Inwoonders in Bergen. Op den 14. Augustus Vrydaegs/ hield men door ordere van den Heer Commandant binnen de Stadt een algemeene Dank- en Bededag/ en wierd ook een Lijk-Predicatie/ door het versoek/ en volgens het gebruyk der Luthersche/ over het droevig sneuvelen van den Koopman Pieter van Santvliet, in eene der Luthersche Kerken gedaen. Nu bragten de Noordse Boeren op dese dag ook tijding/ dat by de Engelsen eenige/ die van wan-devoyren beschuldigt wierden/ gestraft en opgehangen waren; en op den naest komenden dag quam tijding dat den valjanten Heer Admirael Michiel de Ruyter binnen den Eems/ en vorder in het Vaderland met alle sijn Schepen behouden gearriveert/ en aengeland was; en hielden wy Sondags/ den 16. Augustus, ook een Dank- en Bededag op de Retour- en Koopvaerdy-Vloot/ en quam na de middag weer

Dank en Bededag der Nederlanders op de Retourvloot.

weer schrijvens der Engelsen aen den Heer Deensen Commandant / diens letteren dat van desen inhoud wierden bevonden.

August. 1665.

Dat sy Engelsen aan den Heer Commandant versogten, al schoon een kloeker magt van Oorlog-Schepen nu by haer bekomen hadden, datse nochtans maer alleen met 3 a 4 Schepen op de Reede voor Bergen mogten ten Anker komen, om haere Ankers en afgekapte Kabeltouwen weer op te visschen, als mede om ververs ching, en 't gene benoodigt waren, voor hun Gequetsten te bekomen.

Schryvens en het Vertrek der Engelsen;

Doch aenstonds wierd dit versoek de Engelse afgeslagen / om dat sy de Stadt door hun vreesselyk schieten soo vyandelijk hadden aengetast. Nu quamen onse Vyanden voor dese weygering byna vuur en vlam te spouwen / schrijvende op den naest komende dag / den 17 Augustus, weder soo vyandelijk als te vooren; willende nu met een groote magt van Oorlogs-Schepen hier weder komen / om in spijt van alle de Deenen en Noormannen de Duytse Retour- en Koopvaerdy-Vloot t'overweldigen / of de Stadt in brand te schieten / en voorts door het vuur te ruineeren; daer op sy andermael ten antwoort kregen: dat sy mogten komen / al was het met hun geheele Oorlogs-Vloot / dat wy ten tweedemael haer verhoopten kloekmoedelijk te ontfangen / en soo te begroeten / dat men verhoopten sy ten derdemael niet weder en soude komen / om dus vyandelijk hare geallieerde Vrienden en Bontgenooten hun vrije Havens te bestormen. Sulken antwoort aen de Engelsen / die / volgens hare manhaften inborst niet veel en willen getergt / of uytgedaegt zyn / dan afgesonden hebbende / maekten wy ons te spoediger vaerdig / om wederom tegens haer (indien sy quamen) te slaen. Kortende straks den Admirael met sijn Retour-Schip Walcheren, en ook wy met de Schepen de Jonge Prins, Phenix, Rysende Son, Bredero, Amstelland, en de andere die vermogens waren om te slaen / in het ruymste van Stads Haven / in forme van een halve maen / gelijk als in de eerste Batalje / dan alleen dat wy nu lagen om met de Stuurboorts-zyde te slaen; verhoopende / soo de Engelse weder quamen / haer andermael braef te keer te gaen / met intentie niet te wagten / tot dat sy eerst begonden / of in slag-ordere / als voorheenen / soude geankert zijn; hebbende noch met alle man goede couragie / om noch eens andermael (onder Godes zegen) onse Bespringers soodanige tegenstand te bien / datse ten tweedemael met schanden moeten wijken.

Wort geweygert.

Schryven andermael, en dreygen met een kloeke Oorlogs-magt te komen, om Stadt en Schepen te overweldigen, of door het vuur te ruineeren.

Kloekmoedig antwoort

De Kloekste Schepen van de Retour-vloot maken haer wederom vaerdig om tegens de Engelsen te slaen.

Onderwijl was men ook te Lande lustig besig om de Kasteelen aen de inkomst van de Haven leggende / als ook de seer vervallene Sterkte Noordenes in beter stand te brengen en te voltoijen / ten eynde om onse Vyanden in haer aenkomen aenstonts met kruyt en scherp de wellkomst aen te bien / om soo den selven (waer het doenlijk) in confusie te brengen / eer datse andermael by ons in ordere mogte geankert zijn. De Sluytboom aen de mont der Haven wierd ook vernieuwt / alsoo wy des Vyants Branders vreesden / die met dese wind / nu meest Noordelijk waeijende / ligtelijk ons / en gantsch Bergen konden door het vuur vernielen; daerom sogten wy niet alleen met dese Boom / maer ook met loutere ysere ketens dit gevaer te stuyten / en onse ruine met dese en meer andere middelen voor te komen; bragten nu ook van al onse vaerdig-leggende Retour-

De Haven tegens des Vyands Branders besorgt.

Sche-

August. 1665. Schepen de kisten en alle andere beslommeringen aen Land / op dat te beter ruymte bequamen / om onse kloekmoedige Vyanden dappere tegenstant te bieden.

Verbaestheyt binnen de Stadt. Maer heel anders was 't binnen de Koopstad Bergen gestelt / daer het nu wederom alles in rep en roer geraekten: want de goede Ingesetenen waren met een algemeene verbaestheyt / schrik en alteratie ingenomen / nemende nu het meerendeel met haer Vrouwen en Kinderen de vlugt: gelijkerhand retireerende na het hoog Gebergt / daer sy in afgelegene plaetsen / al wat sy konden met sig sleepen / sogten te bergen; roepende met een groote verslagentheyt / dat wy nu wel verseekert waren van het aennaderen der geheele Engelse Oorlogs-Vloot / die wy niet magtig waren te wederstaen / soo dat de Vyanden / als ons vermeestert hadden / ook alles in dese Stadt ten gronde toe souden poogen te ruineeren: dies meenden sy was het nu tijd om te vlugten / om niet in de handen van een soo woedende Vyand te vervallen / en moord / plondering / branden / en diergelijke verbaerlijke actien aen te schouwen; ja veele van dese verbaesde en eenvoudige Ingesetenen van het Noordse Bergen / die maer alleen op de uyterlijke oorsaek doelde / klaegden noch boven dien / en riepen dat wy de eenigste oorsaek van alle dees ongevallen en rampen waren / dewyl wy met onse komst alhier / ook de Engelsen (onse Vyanden) herwaerts hadden gelokt; dat sy de Koopstadt Bergen al hun leven in rust en vrede beseten hadden / en dat men hier noopt van sulken onlust / krijg / noch Oorlog wist. Somma / dese bedroefde Menschen / die te vooren om onse komst soo vrolijk waren geweest / wenschten nu onse Retour-Vloot wel tot aen het ander uyterste van des Werelts-ront te zijn / of daer heenen daer wy van daen gekomen waren· En om dit alles dienden wy nu door al wel op onse hoede te zijn / en dervorgen met beleyd en couragie aengedaen / dat wy de komst en aenvallen der Engelsen dapperlijk wederstonden / bemerkende seer klaer / dat wy by gevolg van quaet succes nu weynig heul of onderstand by dese verbaesde Noormannen en Deenen souden gevonden hebben: want wanneer de Engelse op ons de overhand quamen te krijgen / souden wy ons genootsaekt hebben gevonden / om Landewaerts heen te vlugten / daer wy geen goet onthael / maer wel het contrarie by de morrende Ingesetenen souden bekomen hebben; dies stelden wy ons te vaerdiger in postuur / wezende nagt en dag op onze hoede / als of ons telken ogenblik onse Vyanden hadden te verwagten / op dat wy dus doende / niet schielijk overrompelt mogten worden / doch bleven wy tot dus verre noch ongemollesteert / alsoo geen Engelse vernamen.

Maer onderwijl schreef den Heer Admirael Bitter andermael na ons Vaderland / dat de Engelse ons dus dagelijks dreygden / met een veel sterker magt op 't lijf te vallen / om ons te overweldigen / of het alles door vuur en vlam te ruineeren / soo dat hy om spoedige hulp en assistentie quam te versoeken; doch quam noch dien selven dag uyt ons Vaderland tijding / dat onse Oorlogs-Vloot aldaer noch binnen de Havens door contrarie wind ten Anker lag / soo dat wy noch in eenige dagen geen ontset te verwagten hadden. Ondertusschen continueerden noch langs soo meer het droevig vlugten der goede Burgers en Burgerinnen der Koop-

Het vlugten der Inwoonders van Bergen landewaerts in.

stadt

August. 1665.

stad Bergen/ die nu veel Schuyten/ Karren/ en Wagens/ met hare goederen hebbende gevult/ sig dagelijks met een verbaesden ijver te Landewaerts retireerden; evenwel ging de versterking van de verswakte Vastigheyt Nordenes en andere Werken/ lustig voort/ en hielden wy onser t'eenemael vaerdig in de verwagting onser dreygende Vyanden/ dewelke twee mijl nederwaerts noch ten Anker bleven leggen/ niet durvende/ gelijk als nu langs hoe meer begon te blijken/ ons andermael bespringen.

Tyding van het aenlandender twee laetste Retour schepen in Drontem.

Voorts kregen wy op den 20 Augustus tijding/ dat onse andere twee vermiste Retour-Schepen/ den Oyevaer en Nieuwenhoven, binnen Drontem, verre benoorden ons doch insgelijks in 't schorre Noorwegen behouden waren aengeland/ daer over wy ons niet weynig quamen te verheugen: want waren bedugt geweest/ dat dese Schepen mogten verongelukt ofte genomen zijn; van stonden aen wierd daer op dan een welbeseylt Galjoot/ met noodige behoefte door den Heer Admirael derwaerts heen gestuurt; en nu quamen ook hier een goet getal France Vlugtelingen in Bergen aen te landen/ de welke haer Scheepjen/ geladen met France Wijnen/ door de Engelse was ontnomen; daer en tegen quam hier een Scheepjen uyt Schotlant aen/ de Luyden van 't geen alhier door/ en met de Engelse was gepasseert/ niet wetende/ quamen als Vrienden binnen de Haven/ denkende hare Koopmanschappen alhier te veylen/ en goede winst te doen; doch juyst viel hun voorneem anders uyt/ dewijl sy ten eersten door den Heer Deensen Commandant/ met hun Scheepje/ Lading/ en Volk gearresteert/ en tot nader ordere vast gehouden wierden. Sy bragten hier tijding dat een geweldige Pest in Engeland domineerden/ die selfs binnen de Koninklijke Hof-en Hoofstad Londen/ in yder week/ wel 5 a 6 duysent Menschen om 't leven bragt; en ook dat Vrankrijk eer lang den Oorlog tegens Engeland soude komen te verklaren.

France Vlugtelingen komen in Bergen.

Een Scheepjen uyt Schotlant komende, wort gearresteert.

Schrikkelyke Pest in Engeland.

Vertrek der Engelse Oorlogs schepen uyt Noorwegen.

Tot dus verre hadden wy nu met een goede couragie onse Bespringers verwagt/ tot dat op den 22 Augustus het vertrek der Engelse uyt Noorwegen verstonden/ hebbende onser dus lang te vergeefs gedreygt; men riep dat haer Oorlogs-Schepen na Engeland waren geseylt/ uyt oorsaek dat Verversching/ Victualie/ en meer andere dingen van nooden hadden. Onderwijl was men ook nu te Lande klaer geraekt/ om de Engelse/ of die weder quamen/ de noodige tegenstant te bien/ en hielden ons egter/ ook met de Schepen/ voortaen in postuur/ en waren op onse hoede; gevende dit/ soo gantsch haestig en onverwagt vertrek der Engelsen een seer groote blydschap in de Stadt/ en onder de Ingesetenen die te Landewaerts woonden/ of waren gevlugt; doch dese vreugden en duurden niet lang: want namiddaeg ontstont en hoorde men wederom nieuwe swarigheyd/ wanneer een vliegent/ en al te voorbarig gerugt quam/ dat een geweldige magt van Schepen sig niet ver in Zee en door de Gaten van 't Noords Bergen quam te vertoonen/ en herwaerts scheen te sullen naderen: daer op het vlugten van Mannen/ Vrouwen/ en Kinderen weer begon aen te gaen/ latende sommige nauwelijks eenig Huysraet in hun Wooningen binnen de Stadt/ daer selfs eenige/ even gelijk

Nieuwe beroerte.

 als

Augusti 1665. als ik selfs hebbe gesien / haer swaere vast-gemetselde ysere Ragchels nu langer niet meer en vertrouden / gunnende dus de goede Engelsen / voor al hun moeijelijk omswerven / tegen hun wederkomst niets ter Werelt; vlugtende dus met Schuyten en Wagens al haer Goederen buyten de Stadt / daer sy haer in het Gebergte quamen te verschuylen; doch, op den naestkomenden dag verstond men / dat de gemelde magt van Schepen niet meer en wierden gesien / en elders heen geweken waren. Wy hadden nu dagelijks een frissche Ooste wind / die stemsel aen ons hoop gaf dat nu de Nederlandsche Oorlog-Vloot wel haest uyt hun Havens te voorschijn soude komen / om ons eenmael van hier na 't Patria te convoyeeren.

dog die weder verdwynt

Bekomen goede tyding uyt Hollant.

Nu gingen wy somwyl eens ons te Lande verlustigen / om / na 't uytstaen van soo veel moeijelijkheden / onrusten / en gevaren ons eenmael weder een weynig te verheugen / en te verlustigen in de ruymte / en die nu door den genadigen zegen des Alderhoogsten hadden verkregen / en die noch toenam / als op den 24 dito, met een Hollands Advijs-Boot tijding kregen / dat op den 17 deser onse Oorlogs-Vloot uytgeloopen / en verder in Zee geraekt zijnde / na de Schotse Kust was overgesteeken om de Oorlogs-Vloot der Engelse op te soeken / en die niet rescontrerende / voorder herwaerts aen te komen / ons na 't Vaderland te geleyden; welke lang-gewenschte tijding ons / en alle d'Ingesetenen van het Noords Bergen uytermaten verblijdden; soo vaerdig als doenlijk was begonden wy ons dan nu gereed te maeken / om met de komst van de Oorlogs-Vloot Noorwegen te verlaten / ten eynden / op dat eenmael / na soo veel jaren omswervens / by de onse in 't lieve Vaderland mogten aenkomen. Doch waren de meeste Burgers der Stadt Bergen noch al swaerhoofdig / ja de sommige voeren tot dus ver uyt / en wisten te seggen / dat de Nederlanders noch andermael de Zeeslag souden verliesen / en de Engelsen onser dus hebbende overwonnen / souden hier weder komen om alles uyt te plonderen / en te verbranden; en daerom bleven de meeste Winkels en Pakhuysen noch geslooten / en stonden ook noch de voornaemste Neeringen stil / van wegens de al te groote vrees en vast ingevoesemde verslagentheyd der Ingesetenen / die de sommige onse komst wel duysentmael door mistroostigheyd vervloekten / soo dat wy geen kleyne swarigheyd te gemoet en sagen / by aldien wy met onse kostelijke Schepen noch lang hier in Bergen quamen te blijven: daerom onse Heer Admirael voor swaerder onheylen bedugt / sig selfs genootsaekt vond / om aen haer Ed. de Geleyders van 's Lands Oorlogs-Vloot / de Helden Ruyter en Tromp, te schrijven / dat by aldien het konde zijn / hier spoedig dienden te komen / om ons te verlossen uyt een Haven / daer wy dagelijks van soo veel gevaren wierden gedreygt.

De verslagentheyt veeler Ingesetenen continueerde.

Vonden egter den 25 Augustus de Sterkte Nordenes mede voltoopt / en soo wel met grof Kanon besorgt / dat men het selve suffisant oordeelde / om des Vyands aenvallen te wederstaen. Wy kregen ook nu op desen dag twee Nederlandse Hoekers by ons / die / met Hollands Bier geladen / ons welkom waren / en daerom te vaerdiger wierden ontlast. Wy sagen des anderen daegs een Scheepjen / vol Volks geprobt / van hier na Bremen de Reys aenvangen. Verstonden op den 27 Augustus dat 's Lants Oor-

Nader tyding van 's Lands Oorlogs-Vloot.

Oorlogs-vloot nu van de Schotse Kust quam herwaerts aengeseylt / en dat de Engelse met 80 Oorlogs-Schepen in Schotland ingeloopen waren; dienvolgens onsen Heer Admirael verblijd / den Commandant en Deense Overigheyt der Stadt binnen sijn Scheepsboort op een voortreffelijk Gastmael heerlijk quam t'onthalen / alwaer men onder 't geluyt van menigte eerschooten uyt grof kanon / mitsgaders Trommelen en Trompetten / nu met malkanderen lustig en vrolijk was: want warelijk den Heer Commandant / en andere Heeren van Bergen / hadden nu hare getrouwigheyt ons betoont; doch kon onsen Vice-Admirael Iacob Borghorst geen Deelgenoot deser vreugde zijn / vermits hy nu al eenige dagen te Land in een Burgers Huys dood krank gelegen had / en vond men hem als noch met een bekommerlijk beroertheyt en andere quellingen bevangen; op sijn versoek wierd ik by den Heer Admirael ontboden / die de gelegentheyt van sijn siekte begeerende te weten / my versogt / dat ik hem wilde gaen visiteeren / ende behulpig tot sijn gesontheyt zijn; waer heen ik my dan begevende / nu al eenige dagen en nagten by hem te Lande was geweest / doende nu en dan den Heer Admirael rapoort van sijne swakheyt en quade gesteltenis. Onderwijl quam het Galjoot uyt Holland wederom by ons / hebbende in het Vaderland de tijding van onse komst in Noorwegen gebragt / waer over men by een yder groote vreugde en blijtschap hadde bespeurt / die wel rijkelijk quam te verdubbelen / als ook het ander Galjoot in Holland met de tijding van onse Victorie aengeland was / waer door de moed en couragie by de Ingesetenen van ons Vaderland weder ontfonkende / begon te leven / en grootelijks te verwakkeren; ons belangende / maekten ons nu met alle de Schepen voort gereet / om aenstonds op de komst van de Oorlogs-Vloot / van hier te vertrekken / en tot haer in Zee te steeken / op hoop eenmael van soo veel sukkeling en gevaren ons verlost te sien / en eer lang met vreugden in 't Vaderland aen te landen / om Godt Almagtig voor sijn onverdiende genaden / en wonderlijke bewaring / ons nu soo menigmael betoont / te loven ende te danken.

Auguſt. 1665.

Den Admirael der Retourvloot trakteert de Deenſe Overigheyt van Bergen aen Scheepsboort.

Bereytſelen van de Retour en Koopvaerdy-Vloot, om na 't Vaderlant te vertrekken.

Twee-en-twintigſte Hooft-ſtuk.

Komſt der Hollandſche Oorlogs-Vloot op de Noordſche Kuſt voor Bergen. Ontſteltenis in de Stadt, verandert in vreugden. Des Schryvers wedervaren. Een Vrouw heeft twee getrouwde Mannen. Vertrek der Retour- en Koopvaerdy-Vloot uyt Bergen. Komſt in Zee, en by de geheele Oorlogs-Vloot der Nederlanders. Groote menigte van Schepen, geweldige ſtorm, die alle de magt verſtrooyt. Het Schip des Schryvers geraekt in grooten nood; ſetten 't met kleyn getal Schepen na 't Vaderland; vervallen door het abuys der Vlaggen digt by des Vyands geheele Oorlogs-Vloot. Twee Retour-Schepen genomen; Worden met een geweldigen

August. 1665.

yver door de Engelsche nagejaegt, vervolgt, en 't Schip des Schryvers door onbeseyltheyt tot na by onderhaelt; doch komt een donkere nagt, waer door gelukkig des Vyands Oorlogs-Vloot ontvlugten.

Komst der Hollandse Oorlogs-Vloot voor Bergen.

Wy nu dus na het Vaderland verlangende / verstonden eyndelijk dat een groote Vloot van kloeke Oorlog-Schepen hier voor de Wal en t'Zeewaerts in wierde gesien / niet wetende of dit de Zeemagt der Engelsche / of die van de Nederlanders was; doch Sondaegs 's morgens vroeg / op den 30 Augustus, quamen / wanneer het noch donker was / 3 Oorlog-Schepen deser Vloot / tot digt voor de Stadt / op de Reede van 't Noordsche Bergen aengeseylt / daer sy ten Anker komende / met eenige schooten uyt grof Kanon / den Heer Deenschen Commandant begroeten en saluteerden; latende noch benevens dien haer Trommelen en Trompetten lustig hooren / maer dese beleeftheyt in der nagt / en als alles noch in stilte was / geschiedende / quam geen kleyne beroerte binnen Bergen te causeeren: want ik doenmaels by den Vice-Admirael te Lande wesende / sag met verwondering toe hoe dat de al te ligt-verbaesde Bergse ingesetene Vrouwen en Mannen gantsch ongekleed / en sommige noch in het hemde uyt hare Wooningen quamen op straet geloopen / schreeuwende eenige luydt-keels uyt / dat nu de geheele Oorlogs-Vloot der Engelsen voor de Stads Haven alreeds ten Anker lag / om alles t'onder te brengen / soo dat nu dien droevigen dag van haer bederf en ondergang seekerlijk aenstaende was / dat de Vyanden gewisselijk Bergen souden uytplonderen en verbranden / de Burgers dood-slaen / en de Vrouwen en Maegden onteeren / en vorder / al wat haer gading was / ten buyt na Engeland voeren; en daerop quamen aenstonts de Voorbarigste te practiseeren waer 't veyligst met hare Vrouwen en Kinderen heen te sullen vlugten / om dit vervaerlijk noodlot te ontgaen. Somma de verbaestheyd was in dit schielijk rumoer soo groot / dat wy ook in 't Huys van onsen Hospes / daer met den Vice-Admirael logeerden / het alles in onrust vonden; doch quam desen alarm wel haest tot vreugden uyt te vallen / wanneer den Hofmeester van den Heer Admirael Bitter aen Land / en binnen de Stadt de tijding bragt / dat nu geen Oorlogs-Vloot der Engelsen / maer die van de Nederlanders op dese kust was aengekomen / waer van alreeds 3 Oorlog-Schepen hier voor de Stad geankert lagen / hebbende order / om de Retour- en Koopvaerdy-Vloot uyt Bergen af te halen / om na het Vaderland geconvoyeert te worden / welke tijding aenstonts geen kleyne verandering binnen de Stadt causeerde: invoegen dat haest de verslagentheyt in vreugden by den Inwoonderen van 't Noords Bergen vonden verandert.

3 Oorlog-schepen komen by nagt voor de Stadt.

Verslagentheyt in Bergen,

die in vreugden verandert.

Bereytselen om te vertrekken

Den vrolijken dageraet begon nauwelijks door te ligten / als alles tot vordering van ons vertrek wierd aengevangen: want men nu reekening maekten om den naest-komenden morgen vroeg te vertrekken. Straks sloegen twee Nederlandse Tamboers door alle de Straten en Wijken van de Stadt / en riepen / uyt ordere van den Heer Admirael / dat hem een yder op lijfstraf aen sijn Boort moest voegen om t' Seyl te gaen; doch onsen Vice-

Admi-

Admirael Burghorst, daer te vooren van is geseyt / begon nu van sijn indispositie hand over hand te beteren; doch was om sijne swackheyt als noch genoodsaekt eenige weeken alhier te verblijven / om dan (gesont geworden zijnde) met de eerste gelegentheyt naer het Vaderland ons te volgen; daerom hy mu seer instantelijk (sonder mijn weten) aen den Heer Admirael versogt / dat ik hem in 't Noordse Bergen mogte geselschap houden / tot dat hy volkomentlijk was genesen: doch wiert ik wel haest van dit versoek gewaerschouwt / en meer verlangende naer mijn Vaderland / dan om in 't koude Noorwegen te blijven / begaf my des anderen-daegs des morgens vroeg / wanneer de Schepen al besig waren om uyt te korten / van Land naer het Boort des Admiraels onser Retour-Vloot Pieter de Bitter, die my terstont op mijn versoek consent en volle ordere gaf / om my van Land terstont aen het Boort van het Schip de Rysende Son te voegen: dies liet ik den Vice-Admirael / en begaf my wederom Scheep: maer dien goeden Heer dit vernemenden / resolveerden ook stracks de Reys te avontuiren; dan liet wederom aen den Heer Admirael versoeken / dat ik van het Schip de Rysende Son op het sijne / genaemt de Fenix, mogt over-gaen / op dat ik hem des te bequamer op Reys naer het Vaderland konde behulpig zijn: maer dit my door onse Schipper bekent gemaekt zijnde / sogt ik alsoo weynig als het eerste / ende was daerom andermael in de voor-baet / latende door den gemelden Schipper aen den Heer Admirael vriendelijk versoeken / dat ik op het Schip de Rysende Son soo lange mogt blijven / tot dat onse Reyse volejndigt was / en wy in het Patria quamen te arriveeren / dat my weder toegestaen wiert: en seeker dit diende my (alhoewel onbewust) in het toekomende tot mijn groot geluk / alsoo den gemelden Heer Vice-Admirael met Schip en Volk op Zee van de Engelsche wiert genomen / gelijk als naderhand noch gesegt sal worden; doch was hy in Engeland soo gelukkig / dat hy wel haest van daer in vryheyt / en tot in Holland quam te geraken / terwijlen meest al het ander Volk / door voorige tormen af-geslooft / van kommer / stank / koude / pest / en vuyligheyt droevig stierven. Wy dan nu klaer geraekt zijnde / namen een dankbaer en vriendelijk af-scheyt van alle de goede Bekenden / die nu met alleman seer verblijd om ons vertrek / haer uyttermaten vrolijk aenstelden / dewijl nu weder in stilheyt en vrede verhoopten te leven. Evenwel wierden noch hier en daer al eenige die swaerhoofdig waren / gevonden / seggende tegens de onse: Weest niet te vrolyk, want uw Vloot sal noch andermael op Zee besprongen, en aengetast worden, en uw verstrooyde Schepen wederom hier en elders komen aen te landen: doch dese voorsegging van de Noordsche Brood etende Profeten wiert t'eenemael in de wint geslagen; dan hebben t'sedert ondervonden / dat dese woorden vol na-bedenken zijn geweest.

Een van onse Matroosen varende op ons Schip / nam nu ook de laetste afscheyt van sijn Huysvrouw / die / als hy na Indien trok / tot Amsterdam, maer nu binnen Bergen woonden / daer hy haer / alsoo sy hem waende lang dood te zijn / met een ander Man vond getrouwt. Dese drie Gelieven malkanderen zijnde bekent geworden / betoonde gesamentlijk haren vreedsamen aert / en verdroegen sig onderling / dat den Oost-Indisch-vaerder af-staen / en den anderen het schoon Juweel behouden souw:

Augusti. 1665.

Des Schryvers avontuur in het Noordsch Bergen.

Voorsegging die naderhand waeragtig is bevonden.

Een Vrouw heeft twee getrouwde Mannen.

 souw:

August. 1665. souw: en daer mede was alles wel/ vertreckkende den Zeeman van sijn getrouwde Vrouw en haer Man met vreugden.

Vertrek der Retour- en Koopvaerdy-Vloot uyt de Noortse Koop-Stadt Bergen. Wy vertrokken dan nu met een ongemeene vreugde uyt de Noortse Koop-Stadt Bergen, met hoop eerlang in 't Patria de voet aen Land te setten: tot bon Voyagie wierden alle de Stukken van het Kasteel gelost/ bedanckende de Heeren Denen met een gelijke voys uyt onse Schepen: en onder dese eer/ vrientschap/ en vreugde-teeckenen wierden Trommelen en Trompetten lustig gehoort/ en lieten al onse Vlaggen en Wimpelen waeyen; somma/ gelijk met vreugden hier waren aengekomen/ soo was ook nu ons vertrek/ denckende soo verre gekomen te zijn/ dat voor geen Vyanden meer te vreesen hadden/ alsoo de geheele Hollandse Oorlogs-Vloot nu voor de Noortsche Havenen lag op ons te wagten/ om ons (onder Godes hulp en zegen) voorspoediglijk t'huyswaert te geleyden: egter moesten sommige Schepen onser Retour-Vloot noch vertoeven/ tot dat veel dronke Soldaten en Bootsgesellen uyt de Tabernen van den Satan/ ik meen de stinkende Smokkel- en andere Kroegen van Land aen Boort gekomen waren: doch ons belangende/

Komen in Jeltefoert ten Anker. zeylden evenwel voort/ en verhoopten het Kruysfoert, 't welk wy ingekomen waren/ weder uyt te loopen/ dan de wint schielijk omkeerende/ konden het selve niet verrigten/ daerom genootsaekt waren wederom/ en soo voort binnens Lands door/ wel 10 a 12 mijlen Noordwaerts heen te zeylen/ tot dat wy met de meeste Schepen in Jeltefoert ten Anker quamen/ welke Plaets digt aen de Zee-kant was gelegen. Hier quamen dan ook des anderen daegs de resteerende Schepen van de Retour- en Koopvaerdy-Vloot by ons ten Anker/ uytgesondert onsen Schout by Nagt/ het Slot Honingen, het welk by manquement van Volk/ en door redeloosheyt genootsaekt was in Bergen noch een gantsch etmael te vertoeven. Wy dan lagen ontrent met 65 soo groote als kleyne Schepen in Jeltefoert ten Anker/ maer konden nu wegen het quade weer/ mist/ en contrarie wint noch desen dag niets uytregten/ alhoewel van den Heer Luytenant Admirael Michiel de Ruyter ordere quam/ dat wy geen Havens souden ontsien/ om spoedig in Zee by d'Oorlog-Vloot te komen/ die met over en weder te kruyssen/ ons vertoefden: dies wy op

September. 1665. den 4 September beter weer/ en een goeden wint bekomende/ met alle de Schepen t'zeyl geraekten/ en meenden nu Jeltefoert uyt te loopen/ doch andermael de wint omkeerende/ konden niets verrigten; dies wy genootsaekt waren met alle man weder binnens Lands door naer 't Kruys-

Verseylen na Kruysfoert. foert te verzeylen: daer gekomen zijnde/ geraekten buyten Gaets/ en vorder heen t'Zeewaerts in; doch onse Oorlogs-Vloot hier niet vernemende/ wiert aenstonts een wel-bezeylt Galjoot door onsen Admirael Bitter na 't Noorden gesonden/ om daer heen deselve op te soeken. Kregen nu lieffelijk/ en Sonne-schijn weder/ soo dat nu verhoopten voorspoedig

Komst in Zee, en by de geheele Oorlogs Vloot der Nederlanders. tot in ons Vaderland te sullen aenkomen; kruyssende middelerwijl dus af en aen voor de Haven die wy uyt geloopen waren/ tot op den 6 September, des sondaegs/ wanneer wy des morgens vroeg de Nederlantse Vloot met geen kleyne vreugt en blijdschap quamen te sien: by malkanderen zijnde gekomen/ vromden het Grof Kanon wederzijds de eer/ welkoomst

koomst en vreugden-teekenen uyt / terwijl men de Trompetters de vro- Septemb.
lijke toon van Wilhelmus van Nassouwen hoorde blasen. Verstonden hier 1665.
dat nu 6 van onse Oorlogs-Schepen na Drontem waren gezeylt / om ons
van daer ook de andere twee Oost-Indisch-Vaerders af te halen / en by de
Oorlogs-Vloot te brengen / werdende nu mede alle uuren hier te gemoet
gesien: ook was nu het Slot Honingen tot in Bakkesont aengekomen /
verhoopende noch in desen nagt by de Vloot te zijn; en daer op meenden
wy met een hertelijk verlangen de reys na het lief en lang gewenscht Va-
derland voort te setten / en te voltrekken.

Wy maekten nu gantsch geen zwarigheyt meer / by aldien wy den Vyant noch op Zee eenemael quamen te rescontreeren / verhoopende haer soo wel te keer te gaen / dat onder de hulp en zegen des Alderhooghsten / de overhand quamen te behouden / daer toe by de Helden Ruyter en Tromp nu alle de noodigste middelen wierden beraemt; en soo wanneer eenige Schepen door storm of andere ongelegentheden van 's Lands Vloot quamen te verstroopen / dat de eerste Rendevous een weynig besuyden het Doggers Sant / de tweede voor Texel, en eyndelijk de derde ontrent Goeree sou zijn. Onderwijl dreven wy nu dus twee geheele etmalen by / en met malkanderen in de ruyme Noort-Zee / om de resteerende Schepen in te wagten / hebbende lieffelijk stil / en Sonne-schijn weder / met een gelijke Zee / dies was het uytnemende vermakelijk rontom heen te sien; en men sag noyt schoonder noch rijker Vloot als dese op de Wateren Groote me- drijven / want men telden ontrent 190 Zeylen / daer onder ruym 80 scho- nigte van ne Oorlogs-Schepen waren / en de andere / veel soo rijk geladen / dat der Schepen. selver Schat onschatbaer wiert gekeurt; de ruyme Zee / soo verre wy konde sien / krioelden rontom van wegens de menigte der Schepen; ook quamen al d'anderen die wy noch waren verwagtende / mede op den 8 September by ons / als wanneer wy met geen kleyne vreugden over soo grooten getal / en magt van Schepen / aengedaen zijnde / seer weynig de aenslagen des Vyands vreesden / denkende nu soo verre gekomen te zijn / dat geen onheylen ter Zee ons in het aenstaende meer soude komen te wederbaren.

Maer heel anders beliefden het Godt den Heer / die niet door de magt De nietig- van een kloeke Oorlogs-Vloot / en het Menschelijk vermogen / maer heyt van het door een veel magtiger / wijser / hooger / en wonderlijker bestier / ons menschelyk (doch niet alle) beliefden uyt verre Landen door de verschrikkelijkste stor- vermogen, men / listen / lagen / en het gewelt des Vyands heen gevoert / behouden daer den ze- in 't Patria te brengen: wy hadden Godts onverdiende goedertierentheyt / gen des Al- ende gantsch Vaderlijke beschutting nu soo menigmael ende wonder- derhoogsten lijk over ons bespeurt / wanneer in de aldergrootste gevaren en doots- ontbreekt. nooden om sijne gunst en hulp ten Hemel-waert smeekten; maer nu wy daer-en-tegen meer op de menschelijke / dan Goddelijke hulp quamen te steunen / soo beliefden het dien Alwijsen Godt / en Heere des Hemels en der Aerden / ons door een kragtige betooninge van sijn regtvaerdigen toorn / te leeren wijser worden / en voortaen ons vertrouwen meer op de magt der Goddelijke Majesteyt / dan op die van den nietigen Mensch te stellen.

Alle

Septemb. 1665.

De Vloot begint na het Vaderland af te sakken.

Alle de menigte van Schepen dan nu by een geraekt zijnde / begonden wy noch op den 8 dito tegens den avond met een langs hoe meer toenemende Weste wint / en betoogen Lugt / naer het Zuyden af te sakken. Den Heer Luytenant Admirael de Ruyter doenmaels sijn Prinsse Vlag op-steekende / tot een teyn dat yder hem soude volgen: wy dit siende / maekten meer zeyl-tuyg by / verhoopende by hem te blijven / op dat met onse rijke Schepen niet quamen te verstroopen.

Krygt een hevige storm, met een seer donkere nagt.

Waer door soo grooten menigte van Schepen t'eenemael van malkanderen komen te verstroojen.

Doch onderwijl dat wy dus van de Noortse kust met kleyn zeyl t'Zeewaert scholten / quam een seer donkere nagt / met nevel en mist vermengt / ons schielijk te overvallen / als wanneer wy noch met de geheele Vloot geen vaste coers hadden gestelt. De wint Noordwestelijk geschievielt / ontstak nu hand over hand / dies wierden op meest alle de Schepen de Ligten in de Lantarens op-gesteeken / soo dat wy rontom heen het veelvuldig geflikker van dese gemelde Ligten konden sien / met alle man in die geweldige duysterheyt pogende by malkander te blijven; en ons belangende / quamen den grootsten hoop der ligten te volgen / die wy noch tot naer middernagts in groote menigte rontom ons sagen: maer kregen alsdoen soo vreesselijken storm uyt den Noord-weste / met een geweldige mist / en mot-regen onder een gemengt / dat aenstonts alle de menigte van Schepen van malkanderen quamen te verstroopen / alsoo wy langs hoe minder van de gemelde Ligten rontom ons konden bekennen; ook vonden wy onser nu van wegens de bulderende wint / hoog op-stuyvende Water-baren / en felle slagen der Zee / genootsaekt na geen andere Schepen om te sien / maer straks by de wint te steeken / vermits ons Agter-Schip in het begin der t'huys-reys ingeslagen / nu langer de slagen der Zee niet uytstaen kon / of wy souden ligtelijk haest gesonken hebben; dies minderden wy in desen grooten noot van zeylen / staken by de wint / en lieten het dus in desen nagt (die vervaerlijk donker was) op Godts genade drijven; ondertusschen niet weynig na den dag verlangende / op hoop van beter weder / en goet getal Schepen noch rontom ons heen te sullen vinden: maer eylaes! 't was of den Hemel selfs / en de verschrikkelijkheyt der Elementen ons / als haer grootste Vyanden / wilden vernielen en t'onder-brengen: want 's morgens woey het noch al soo fel / dan oyt voor henen; en konden wy nu maer in alles ontrent de 10 of 12 Schepen sien / die mede het by de wint gesteeken hebbende / het lieten drijven / uytgesondert eenige die regt voor wint / en holle Zee / de coers naer 't Vaderland quamen voort te setten: hadden noch donker mottig weder / en kregen veel zware smakken water in 't Schip; ook was de koude (immer voor ons / die uyt de warme Landen quamen / ende met weynig Wolle kleederen waren voorsien) uytnemende groot / soo dat wy alhier geen kleyne armoede / perijkelen / en elenden hadden uyt te staen:

Het Schip des Schryvers geraekt in grooten nood.

Komt na het cesseeren des storms met een kleyn getal Schepen by malkanderen te vergaderen.

sukkelden dus noch twee geheele etmalen agter een / tot dat op den 11 September de storm eerst af begon te nemen; toen rontom siende / sagen ende vergaderde met 16 Schepen by malkanderen / onder dewelke dat (behalven het onse) noch 2 Oost-Indisch-Vaerders vonden / namentlijk de Jonge Prins, en de Koge, 5 a 6 Oorlogs-Schepen / en voorts Galjoots en kleyne Koop-Vaerders waren de andere: wy bedroeft / en met

dit kleyne getal by een geraekt zijnde / voeren de Hoofden van d'onse een der Oorlogs-Schepen aen Boort / daer eenen Capiteyn van Nes voor Schout by Nacht op commandeerde / dewelk de Capiteyns en Hoofden van d'andere Oorlog- Retoer- en Koopvaerdy-Schepen tot sig aen Boort geroepen hebbende / soo beslootmen gesamentlijk de coers naer het Vaderland te vervolgen / met hoop bezuyden het Doggers Sant / en ligt wel eer meer Schepen / ja misschien wel het gros van de gantsche Oorlogs-vloot te sullen vinden. Op dese resolutie wiert de coers van stonden aen met een Noord-weste wind regt toe na het Vaderland gestelt; vonden ons 's middags op de Noorder Polus hoogte van 60 graden / en 50 minuten te zijn / en wierden naer-middags / behalven de onse / nog 7 andere Schepen gewaer / die van agter ons komende naer-gevolgt / wy tot in de voor-nagt (dog te vergeefs) inwagten / alsoo gedagte Schepen / die wy meenden mede van onse Vloot te zijn / niet tot ons dorsten afkomen: wy zeylden nogtans dien nagt met kleyn zeyl voort / maer quamen haar 's mogens niet meer te sien / vermoedende nu dat dese 7 Schepen (gelyk eerlang verstonden) ons waren in 't duyster voorby gezeylt; dies wy daer op weder met een gewenschte voort gang vorderende / het Doggers Sant passeerde / maer wierden nog hier geen Hollandse Oorlogs-Vloot / nog Schepen siende. De Opper-Hoofden van onse kleyne Macht dan wederom te samen komende / vonden goet de coers naer Holland te laten door-staen / met hoop in het kort met dese gewenste wint en voortgang / voor / en ook binnen Texels Bay te zijn. Dus voort-zeylende vonden ons eer lang soo verre geavanceert / dat nog maar ontrent de 25 mylen van ons Vaderland meenden af te weesen; nu vastelijk de voorige tyding geloovende / dat de Engelsche Oorlogs Vloot in Soltsbay was binnen geloopen om haer te refrischeeren / en van het nodigste te voorsien: dies hadden wy (dit waeraehtig zijnde) niet te vresen / ons inbeeldende / dat / soo wanneer wy eenige / of een goet getal Schepen quamen te sien / dat deselve die van de Nederlandse Oorlogs-Vloot gewisselyk soude weesen; en daerom zeylden wy nu gansch vrolyk en wel gemoet voort om de Eylanden Vlieland, ter Schelling, of Texel in het gesigt te loopen / hadden de koelte nog Noord-Noord West; dog kreegen op den 12 dito des saturdags tegens den avond stilte / en daer op in den naest komende morgen-stont / met een heldere lucht en Sonne-schijn / en Zuydelijke wint / soo dat wy genootsaekt wierden te laveeren; immer wy stevenden Zuyd West-waerts over / verhoopende haest een andere wint / en beter voort-gang te bekomen / stellende weynig swarigheyt om dese coers / niet denkende onse Vyanden naby te zijn / dewyl men riep / en elkanderen vast inprente / dat die in Engeland in-geloopen waren / om daer hun Oorlogs-Vloot van alle nootwendigheden te voorsien; dies maekten wy daerom te minder zwarigheyt / dewijl nu van uur tot uur verhoopten het gros van onse Vloot te sullen vinden / waer na wy nu met een groot verlangen begonden uyt te sien / vermits / alsoo wy meenden tot op weynig mijlen naer by de Hollandse Havenen geavanceert te zijn / soo dat (wanneer maer de wint schievielden) in weynig uuren ons Vaderland konden bezeylen.

Septemb. 1665.

Setten gesamentlyk de coers na het Vaderland.

Sien eenige Schepen, die sy te vergeefs inwagten.

Passeeren het Doggers Sant.

Glooven de Engelsche Vloot nog in Soltsbay te zyn.

Komen digte by het Vaderland.

Bekomen contrarie wint.

Sepremb. 1665.

Maer helaes! ons droevig en avontuurlijk sukkelen was nog niet gedaen: het was nu (als boven geseyt is) op Sondag den 13 September, wanneer wy des middags by dese toenemende Zuyden wint / nog daerenboven een donkere lucht / mot-regen / en buyig weder aentroffen; dog de wint niet regt Zuyden / maer Zuyd-Zuyd-Oost / waer mede wy

Steeken Zuyd Westwaerts

vorder heen naer het Zuyd-Westen quamen te vervolgen / makende nog het getal van 16 Schepen uyt. Een van de Capiteyns der Oorlogs-Schepen ons 's middags in de Cajuyt vergastende / droomden ook op onse voorstel in 't minste van gene zwarigheyt / seggende seeker te weten / dat de Engelsche waeren in Soltsbay in-geloopen / en datse van daer / dewijl alles van nooden hadden / nog niet konden in Zee gesteeken zijn. Dus bleven wy onder dese / ende meer diergelijke discoursen / langer als ordinaris aen Tafel sitten / drinkende onder des met malkander een Roemer Wijns: dog midden in dese vermakelijkheyd komt yemant tot in de Cajuyt getreden / en seyt: Schipper regt voor uyt worden een groote menigte van Schepen gesien; straks vloog / op dit woort / yder van Tafel / en uyt de Cajuyt / om te weten wat Schepen het mogten zijn / die den gedagten Capiteyn ons met vollen monde verseekerde 's Lands Oorlogs-Vloot te sullen wesen; dog stak hy naer Boort / en wy uytsiende / waren genootsaekt / wanneer de lucht een weynig opklaerde / dese geweldige Zee-macht voor onse Oorlogs Vloot te erkennen / alsoo wy nu met de Verrekijkers een groote menigte Prince Vlaggen konde sien waeyen: van stonden aen waren wy met een ongemeene vrolijkheyd en verlangen aengedaen / soekende hen te naderen / seylende by de wint soo veel wy konden / met alles wat bygeset konde werde / derrewaerts heen; en wierd een welbezeyld Galjoot / 't welk by ons hadden / voor uyt gesonden / om van het gene wy sagen / meer seekerheyt te vernemen: dog onderwijl quamen aenstonts weer soo veel dikke duystere nevel-wolken uyt den Zuyder Orisont opgedrongen / dat nu die menigte van Schepen niet meer en konde bekennen; dan egter voort zeylende / sogten derrewaerts heen te vorderen / hoorende nu ook / hoewel eerst getwijffelt hadden / perfectelijk canoneeren / dies wisten wy naeuwelijks wat hier van te sullen glooven / sustinerende sommige of niet wel de Oorlogs-Vloot der Engelsche, en die van de Onse tegens malkanderen in Batalje mogte zijn; andere wederom die geloofden anders / en wisten ook haer gevoelen met redenen schijn te geven: immers dit schieten naderden hand over hand / tot dat eerlang / na het storten van een geweldigen regen-vlaeg / de lucht in het Zuyden weder een weynig op begon te klaren / als wanneer wy na gissing ver over de 100 kloeke Schepen konden tellen / die voor uyt rontom heen de geheele Zee besloegen / ende nu regt voor wint / en alle met volle Zeylen op ons quamen aen-geset / waer van sommige Schepen ontrent de regter Vleugel nog al geduurig canoneerden / tot dat een weynig daer na een Schip Mast / Stengen en Zeyl-tuyg van boven neder stortende / quijt / en (na het scheen) over boort geraekten / en straks was daer op al het schieten gedaen; het welk wy siende / wierde gestijft in quade suspitie / die alreets by ons ingedrukt was / ende begonden nu warelijk voor het aennaderen quaet te vreesen / tot dat in der daed wel haest bevonden ons by de geheele Oorlogs-Vloot des Vyands te zijn / die

Lopen den Vyands geheele Oorlogs-Vloot in de mont.

die alles / wat door het abuys der Vlaggen tot by haer genadert quam vaerdig ende met weynig moeyten overweldigden : twee Scheepjens nog tot dus verre des Vyands geweld ontkomen zijnde / quamen nu ſoo veel ſy konden / vaſt herrewaerts aen / en voor-by ons gezeylt / om nog (waer het doenlijk / de macht der aenkomende Engelſche te ontvlugten / die nu met haer ontſachelijke Vloot ons hand over hand genadert quamen / komende alle geſamentlijk voor de wint met volle Zeylen / en ſnedige voortgang / heel ordentelijk in de forme van een halve Maen op ons aen geſet : haer voorſte Schepen / en die de beſt-bezeylde ſcheenen te zijn / ſetten alles by / en deden haer uytterſte beſt om yder op 't ſpoedigſte ons te onder-halen / te onder-ſcheppen / en in verſeekering te krijgen.

Septemb. 1665. Die haer vervolgt, en kragtig najaegt.

Hier vonden wy ons in grooten noot / wy ſagen malkanderen met bedrukte oogen / beſturven kaken / en doods-benaeuwde zielen aen ; niet machtig waren de alder-kloekmoedigſte omme nu woorden van couragie voort te brengen / ſiende niet anders onſe ruine / en die ſoo naby / en voor oogen; ontvlugten en konden wy het niet / ſoo 't ſcheen / en veel minder door een deſperaet vegten onſe behoudenis bekomen / en dienden nogtans (daer yder radeloos was) een kort beraet / en het ſeekerſte / midden in onſe onſeekerheyd / aenſtonts by der hand genomen ; ſoo dat wy nu even als onſe Makkers genootſaekt waren ook ſtraks de vlugt te nemen / het welk hoog-tijd was / dewijl wy nog maer ontrent een kleyne mijl van den Vyand af waren : en alhier was het nu dat een yder voor ſig ſelven yverden om een goet heen-komen; want wy / die met ons Retour-Schip de Rijſende Son door ſtormen en Zee-nooden / als ook door het ſlaen in Bergen, ongemeen zwak / vuyl / lek / en ontramponeert bevonden wierden / waren ook nu de alder-traegſte in 't zeylen / dies bleven wy als t' eenemael in de loop / en wierden in deſen noot van de Schepen verlaten / want niemant ons helpen kon. Wy dan ook dus voor wint na 't Noorden van daer wy gekomen waren / de vlugt aenvangende / ſagen daer onſe Makkers / die wy onmooglijk by konden houden / het Haſepat kieſen / die nu al verre voor uyt begonden te avanceeren / en het kleyn getal Oorlogs-Schepen niet machtig om ons te beſchermen / waren genootſaekt haer by de andere vlugtende Schepen te voegen / om die (ſoo veel het hun doenelijk was) te convoyeeren ; dus ſcheenen wy hier na alleen in de loop te ſullen blijven / want van agteren quamen ons de Engelſchen ſeer hart genadert ; dog quam nu den avond-ſtont op handen / als wanneer nog een kleyn dog welbezeylt Scheepje / hebbende tot by des Vyands Oorlogs-Vloot geweeſt / ons al vlugtende quam voor-by geſeylt / roepende der ſelver Schipper ons geheel ontſtelt / en haeſtig in het voor-by paſſeeren deſe of diergelijke woorden toe.

Verſlagentheyt, en ſobere toeſtant in het Schip des Schrijvers.

Hey Vrienden houw, ruk alje Zeylen by, en vaerdig in den top, en ſoekt den Vyand te ontvlugten, want het is de geheele Engelſche Oorlogs-Vloot: ſy jagen ons na gelijk gy ſiet, en ſullen gewiſſelijk ons in een uur of twee onderhalen ; dus verre ben ik den dans ontſprongen, maer helaes ! mijn andere Makkers zijn meeſt altemael genomen, alſoo wy met een kleyn getal verſtrooyde Schepen op deſen namiddag in des Vyands Oorlogs-Vloot, door het abuys der Vlaggen, zijn vervallen. Den Vice-Admirael, en Schout by Nacht der Ooſt-Indiſch-Vaerders, namentlijk de ſchoone Sche-

Droevig beſcheit uit een der vlugten de Schepen. Twee Retour-Schepen, het Slot honingen en Fenix, van de Engelſche genomen.

Septemb. 1665.

Schepen de Fenix, en het Slot Honingen zyn, naer furieus vegten, van d' Engelſche voor mijn oogen weg genomen, en met een groot gewelt vermeeſtert, gelijk als ook andere Schepen; en daer op volgen ſy ons nu met haer gantſche Macht, en halen ons hand over hand, gelijk gy ſiet, ſoo dapper in, als of wy niet en ſeylden, daerom Vrienden wat raet, wy moeten, als 't donker is, ſtraks van coers veranderen, of wy ſullen voor midder-nagt al omcingelt, en lichtelijk wel eer, in des Vyands handen zijn.

Het Schip des Schrijvers van d' andere zijnde verlaten, geraekt digt by de Oorlogs-Vloot des Vyands.

Op dit geroep / 't welk yder van ons door het herte ſcheen te ſnijden / en ſelfs de ſtoutſte dede verſchrikken / beſlooten wy ſtraks ſoo vaerdig als 't donker ſoude weſen / de coers in plaets van Noorden / Noord-Weſtelijk heen te ſetten; dog onderwijl was nu alreets dit boven-gemelde Scheeps door wel bezeyltheyt ſoo verre voorby ons / ende voor uyt geraekt dat wy der ſelver Schipper niet meer konden verſtaen / nog beroepen / en al onſe andere Makkers / ook ſelfs de twee Ooſt-Indiſch-Vaerders de Koge en Jonge Prins ons nu verlatende / bevonden wy al een goet ſtuk weegs voor uyt geretireert te zijn / en hadden gene Schepen meer by / of agter ons / dan de groote Zee-Macht des Vyands / die ſoo geweldig ons quam te onder-halen / dat nu de moed / om haer te ontvlugten / geheel verlooren / om dat ons Schip (als boven geſeyt is) van onder door veel ſcheuren en lekken / dus ruyg en vuyl / gantſch zwak / en t' eenemael onbezeylt / heel traeg in het voortgaen was / dies maekten wy nu met een beklemt gemoed / en geen kleyne verſlagentheyt ons gereet om te ſlaen / om ons als dappere Mannen ſoo lang tegens de Engelſche te deffendeeren / als doenelijk ſoude weſen; ons Volk malkanderen aen de hand beloovende / loutere tegenſtant te bieden / op dat de Engelſche deſe Buyt wat duurder / dan ſy wel giſſing maekten quamen te ſtaen / getuygende liever tot de laetſte Man toe te willen vechten / als in de gevankenis en vuylſte gaten van Engeland, ſoo miſerabel / gelijk men hoorden / te vergaen: maer helaes! wat konden wy tegens het gewelt van ſulken menigte aenvangen? hier kon geen edel-moedige tegen-ſtant helpen / dies wy nu warelijk anders niet te gemoed en konden ſien / als nog in deſen aenſtaenden nagt omcingelt / beſtormt / beſchooten / geëntert / verovert / geplondert / uytgeſchud / ende ſoo voort door het vyandelijk gewelt geſchopt / geſlagen / en vaſt-geboeyt / in ſtinkende Ruymen geſtooten / en vorder in duyſent elenden naer Engeland heen gevoert te ſullen werden / daer gewiſſelijk haeſt (gelijk als d' andere Nederlandſe Gevangens / een reeks van ſoo veel gevreesde rampen / naer het uytſtaen van duyſent gevaerlijkheden hadden te verwagten / ſoo dat door honger / dorſt / kommer / koude / ongediert / peſtilentie / ſtank en vuyligheyt / dees ellendige Hut des levens dus erbarmelijk ſoude komen te verlaten. Dit alles dan ſagen wy nu / naer ſoo veel omſwervens / ſukkeling / prijkelen / onruſten / en vrugteloos verlangen / als warelijk te gemoed. In deſe benauwtheyt na den Hemel op-ſiende / niet om verloſſing / die nu onmoogelijk ſcheen / maer om in deſen noot en onſekerheyt / Gods heyl en trooſt op onſe bedroefde zielen te erlangen / ten eynde / op dat in onſe aenſtaende gevangenis en elenden ons rampſalig leven af-leggende / voor het aertſche Vaderland een geruſter en beter wooning in 't Hemelrijk verkrijgen mogten.

Wy

Wy dan aldus benaeut / de vlucht nog door ons langsaem en hopeloos feylen foekende / om den Vyand nog foo lang te ontvlugten als doenlijk was / bevonden ons eerlang van den avond / en kort daer aen van een geweldige duyfterheyt ombangen / als wanneer weynig tijds te vooren de geheele Engelfe Oorlogs-Vloot nog maer omtrent een kleyne half mijl van ons hadden gefien / en die wy nu t' allen oogenblikken tot by ons meenden genadert te fullen zijn / foo dat nu de flag / 't geweld des Vyands / en onfe gevankenis waren verwagtende ; dan fogten nog evenwel de moeyten nog middelen niet te fparen / die wy tot onfe vlucht dienftig en noodig keuren te zijn / veranderden daerom onfe coers foo vaerdig als 't donker was geworden / in plaetfe van Noorden / Noordooft heen feylende / ten eynden / of hier door onfe Vyanden nog mogten komen te abuferen en te ontgaen / die de coers Noorden hielden. Wy hadden nog windig / mottig / en buijig weder / met een onftuymige lucht van 't Zuyden / en vonden het nu foo donker / wegens de Nieuwe Maen / en betoogen lucht / dat wy niets dan het bruyren der Zee en konden bekennen / 't welk ons wederom nieuwe moed aenbragt / om onder Gods hulp en zegen nog eens den Vyand te ontkomen ; alle de Lichten op ons Schip wierden of uytgedaen / of foo bedompelt en befloten / dat de Engelfe die van haer Schepen niet en konden bekennen. Het pompen / als ook al het ander geraes / 't welk ordinaer binnen de Schepen gefchiet / wierd foo veel het doenlijk was gefuft / alfoo nu feer digt voor de regter Vleugel van des Vyands Oorlogs-Vloot beftonden over te fteeken / en prijkel liepen haer ooftelijkfte Schepen op 't lijf te feylen / of van defelve overgefeylt te worden ; dit was dan niet alleen 't aldergevaerlijkfte / maer ook 't eenigfte middel / 't welk tot onfe behoudenis dienen kon. En dus van coers verandert hebbende / rukten wy (niet tegenftaende het onftuymig weer) alle de Zeylen by / die Stengen en Maften konden voeren en verdragen ; ftellende kort daer aen met een ftijve doordringende Zuyden wind de coers na het Ooft-Noordooften / met fulken voortgang / dat alles dreunde / vreefende Stengen en Maften over Boort te fullen zeylen ; dog het moeft 'er voor ditmael nu op ftaen / of waren anders altemael in des Vyands handen ; fagen met alle man luftig uyt / of geen Schepen des Vyands rondtom / of by ons genadert waren ; meenende fomwijl hare Lichten en Vuuren te fien / dan vonden het anders niet dan het flikkerig fchuymen der Zee te zijn. Dus in het grootfte gevaer tot diep in de voornagt voortfeylende / quamen geen onraet te vernemen / daerom omtrent de middernagt de coers regt Ooftelijk quamen heen te fetten / met lontere voortgang / om niet verder van 't Vaderland af te fakken ; beginnende wederom moed te fcheppen / om de Oorlogs-Vloot der Engelfe te ontkomen ; gelukkig in dit ongelukkige voorval zijnde / dat wy by defe gelegentheyt van fulken uytermaten pik-donkeren nagt (die anders fchrikkelijk is) bedekt en omcingelt wierden ; en bleek hier nu wederom Godes befcherming feer handtaftelijk over ons : want en hadden wy geen foo donkere nagt / waer in dat men niet een hand voor de oogen konden bekennen / met harde buijen en wind bekomen / onmoogelijk was het geweeft / dat wy voor ditmael de macht des Vyands hadden konnen ont-

Septemb. 1665.

Worden van een feer donkere nagt omvangen.

dies van coers veranderende, komen des Vyands Oorlogsvloot te ontvlugten.

 ont-

Septemb. 1665. ontgaen; en soo wanneer voor of na het gevegt/ het welk wy hoorden/ haer Oorlogs-Vloote hadden gesien/ wy souden ook even als de andere Schepen die nu genomen waren/ door het abuys der Vlaggen voortgeseylt/ en mede in de bedriegelijke valstrikken des Vyands geloopen hebben.

Dog nu aldus voortseylende/ geloofden 's morgens met den opgang des dageraets omtrent 13 a 14 mijlen na 't Oosten geavanceert te zijn/ toen rondtom siende/ vernamen geen Schepen altoos van Vriend nog Vyand/ dies wy uytnemende vrolijk en seer verheugt/ dien grooten en almogenden God met herten en zielen voor dees ontfangene weldaed loofden en dankten/ van dat hy ons wederom soo gantsch Vaderlijk en wonderlijk ja even als by de hand genomen/ en uyt des Vyands geweld en strikken hadde verlost en uytgetrokken: hem vorder biddende/ dat hy ons/ die nu alleen en van yder verlaten/ in dit gevaerlijk Oort omzwurven/ volgens zijne Vaderlijke goedertierentheyt/ vorder wilde gunstig zijn/ en soo beschermen/ dat/ na soo veel droevige sukkelingen/ nog eens behouden in 't lieve Vaderland by onse gunstige Vrienden en Landsgenooten mogten komen/ om daer bekent te maeken/ hoe wonderlijk ons de goede God/ in soo veelderhande nooden en zwarigheden had bygestaen/ en t' elkens uyt deselve uytgetrokken; de andere Schepen (onse Makkers) die ons op gisteren in den nood hadden verlaten/ ons nu des morgens niet meer siende/ meenden vastelijk dat wy des nagts met Schip en Volk van de Engelsen genomen waren/ het welk door 't Scheepje/ dat ons de laetste voorby gezeylt was/ bevestigt wierd/ als hebbende ons dus onbeseylt/ soo digte by de Engelse Oorlogs-Vloot gelaten. De tijding quam eer lang in 't Vaderland/ daer sulks in de Couranten geset/ en van yder voor de waerheyd wierd aengenomen; dog naderhand wy te voorschijn komende/ bevond men anders/ en het tegendeel waer te zijn/ gelijk in het volgende van onse avontuurlijke t' Huys reyse geseyt sal worden.

Drie-en-twintigste Hooft-stuk.

'tSchip des Schrijvers sukkelt alleen op Zee in groot gevaer. Komt by een Hollands Galjoot. Laveeren, en staen veel kommer en swarigheden uyt: Resolveeren na den *Orisont* te retireeren. Avontuur met een Engelse Kaper. Worden langs *Jutland* door 5 Engelse Schepen gevolgt, die inwagtende, maeken haer vaerdig om te slaen, dog komen door de verslagentheyt des Volks in groote ongelegentheyd. Wonderbare verlossing. Passeeren *Jutlands-eynde.* Komt in de Oost zee, en by 5 Nederlandse Oorlogs-Schepen, daer mede behouden in den *Orisont* voor *'t Slot Kroonenburg*, en 't Stedeken *Elsingneur* aenlanden.

'tSchip des Schrijvers den Vyand ontkomen

WY ons dan nu/ na soo veel sukkeling/ dus alleen bevindende/ en het geweld van onse machtige Vyanden/ soo wonderlijk/ als verhaelt is/ weder ontsprongen zijnde/ waren nu een afgedwaelt Schaep

Schaep gelijk / 't welk door de Wolven zijnde besprongen / verjaegt / verstroopt / en van al zijn andere Makkers afgeraekt / niet weet waer het / in desen nood / sig selfs sal wenden of keeren; wy vonden ons nu wel op 't hoogste verblijd / dat wederom dus de macht der Engelse waren ontkomen: maer aen de andere kant smolt weder ons herte van droefheyt weg / wanneer de sobere toestant over ons / en aperent menigte van Schepen quamen te overdenken / daer wy nog onlangs sulken heerlijken Vloot / en Koninklijke macht van Schepen / by malkanderen zijnde / uytgemaekt hadden / die nu door storm / tot kleyne gedeelte verstroopt / de Engelsen / die daer op loerden / en tot dien eynde uyt Soltsbay waren in Zee gesteeken / vast dagelijks quamen in handen gevallen / ontroerende ons niet weynig het beklaegelijk en rampsalig ongeval van onse goede Bekenden en Compangions / die wy als voor onse oogen op gisteren tegens den avond / met hun Schepen de Phenix / en het Slot Honingen / van de Vyanden soo vyandelijk hadden sien bemaehtigen / overwegende de miserabele toestant / en het droevig nootlot daer in sy tegenwoordig mogten zijn / en tot het welke dat sy / na soo veele geleden prijkelen / onrusten / en wederwaerdigheden / nu nog eyndelijk waren komen te vervallen; overdenkende daer benevens de onseekerheyt van den toestant daer in wy tegenwoordig ons bevonden: want wisten nu vorder niet waer het seekerst heen te sullen vlugten / soekende wel de coers na Holland voort te setten / maer daer heen waren ons wind en stroomen tegen; leefden nogtans op hoop / en resolveerden voorzeerst voorsigtelijk hier ontrent met korte gangen over en weder te laveeren / tot dat een andere wint bekomende / konden na Holland seylen / daer wy tot soo digten by gekomen waren; latende onse Matroosen gedurig van Stengen en Masten rondtom uytsien / en wierden eer lang een Boeyer / een Hollands Galjooot / met nog een ander Seyl in ly gewaer; dog maer alleen van het Galjoot gesogt / het welk by ons komende / wy deselve Schellinger Lootsluy bevonden te zijn / die op gisteren mede voor de Engelse waren gevlugt / en desgelijks van 't Noorden afgesakt quamen. Dese Maets over onse behoudenis tot dus verre niet weynig verblijd / resolveerden met ons op gelijke wijse te laveeren / 't welk desen dag / en ook den naestkomenden nagt / met prijkel en groot gevaer geschieden. Wy meenden nu na gissing in de Bogt van Hamburg / en niet verre van 't kleyn Eylandeken / 't Heylige Land genaemt / te zijn / dat meest gedurig Smakken / Schepen / en ander slag van groot en kleyn Vaertuyg quamen te sien / die van / of ook na den Elf haer coers en voortgang quamen te setten; dies vreesden wy dat de Bremers / of hare Naburen / die meer de Engelse dan ons toegedaen scheenen te zijn / ons ligtelijk haest / by aldien wy nog langer hier over en weder kruysten / aen de Engelsen mogten komen te verklikken / welke parten de Bremers aen de onse nu meermaels hadden gespeelt. Wy begonden ook aen de Kapers der Engelsen te gedenken / die even als de andere kloeke Schepen des Vyands dagelijks hier omtrent op hun voordeel en avontagie loerde; geloovende ook niet verre van des Vyands Oorlogs-Vloot te zijn. Ons Schip door het heftig slaen en furieus Kannoneeren in het Noords Bergen / en van wegens de veelvoudige stormen en Zee-nooden gantsch

Septemb. 1665.

zijnde, sukkelt alleen op Zee in groot gevaer.

Krijgen een Hollands Galjoot by haer.

Laveeren over en weder in groot gevaer.

Septemb. 1665.

gantſch afgemat zijnde / was nu ſoo lek / dat ons ook door ſulks ten hoogſten genootſaekt vonden / om ſtilder en veyliger Haven / dan deſe onveyle Noord-zee / op te ſoeken ; en waren ook daer en boven niet weynig voor een Tempeeſt van 't Weſten / of uyt den Noordweſten bedugt / als wanneer wy hier gantſch onbedreven / op lager wal / ondiepten / en riffen / niet anders dan een rampſalige Schipbreuk / en onſen ondergang hadden te gemoed te ſien ; ook was nu al onſe Victualie en Montkoſt op / behalvens nog maer een weynig Rijs / daer ons met over de hondert Eeters mede moeſten gelijen / tot dat ons God den Heer goeden wind / raed / of beter uytkomſt ſoude believen te geven. Wy meenden / wanneer uyt Noorwegen in Zee gekomen waren / by onſe Oorlogs-Vloot een Victualie-Schip / ten dienſte voor onſe Retour-Vloot te ſullen vinden / maer ſulks ons zijnde gemiſt / ſoo moeſten wy nu dus ongemeen arm en ſoberlijk ons gelijen ; hadden ook weynig Soet-water meer om onſen dorſt te leſſchen : want meeſt alle de Watervaten / in het Noords Bergen / voor het aengaen van de Batalje / waren geſloopt / of over Boort geſmeten / om ruymten op den Overloop te bekomen ; ſomma / vonden ons hier uytermaaten verlegen / bekommert / benart / kleynmoedig / hongerig / en van ſoo veel gevaren omringt / dat t'eenemael reddeloos niet en wiſten waer heen te ſullen belanden / om ons te ſalveeren : kregen op de 15 September weder als vooren een donkere lugt met onſtuymige winden en mottig weer ; hebbende ons flauwhertig een moedeloos Volk / gedurig met pompen en water uyt te mannen / genoeg te doen / om het lekke Schip boven water te behouden / laveerende tegens contrarie wind en ſtroomen nog als vooren ; en waren ons Volk ſtaeg kout en nat : wierden van wegens den honger / dorſt / en geſtadigen arbeyt t'eenemael magteloos / tot dat (van ſoo veel zwarigheden getroffen / en door meerder onheylen bedugt) het volgende beſlouden te overweegen.

Staen veel nooden en zwarigheden uyt.

Beraetſlagen waer heen de coers te wenden, om de een of de andere Haven te beſeylen.

Dat / dewyl ons in ſulken ſoberen toeſtand vonden / en door de continuatie van de Zuyde winden / wy geen kans nog middel ſagen / om Holland / of deſſelfs naeſt aengelegene Havens te beſeylen / of het daerom niet ten hoogſten geraden was een ander Geweſt en veylige Haven tot een beſchermplaets op te ſoeken ? den raat was ja ; dog wiſt men niet waer heen het ſeekerſt diende geſeylt : Hamburg en Gelukſtad lagen ons het aldernaeſt / maer dorſten ons koſtelyk Schip / van wegens de groote vaert des Vyands / omtrent of op den Elf / niet avontuuren ; ook waren ons / en ſelfs de Schellinger Lootslup daer heen de Ondiepten en Sanden t'eenemeal onbekent / na 't Noordweegs Bergen daer wy van daen gekomen waren / was de paſſagie wat te ver / ook vreesde men daer ſoo wellkoom niet te ſullen weſen / als wel voorheen ; andere Noordſche Havenen die by de onſe eenigſints mogten bekent zyn : als Flekkeren, Langeſont, Frederikſtad, of Chriſtiania , dogten ons niet bequaem genoeg tot ſchuylplaetſen voor ons te weeſen / ook wiſten wy langs de Jutſche Kuſt geen Havens tot onſe beſcherming dienſtig ; na den Oriſont vreesden wy voor te veel Kapers van den vyand / die omtrent Jutlands eynde / of in de Ooſt zee / op een zeer koſtelijke prooije mogten komen loeren. Dus wiſten wy niet waar heenen : dan eyndelijk (door den nood geparſt) beſloot men

nog-

nogtans gesamentlijk den Orisont te soeken / op hoop aldaer / onder de beschuttinge der Deenen, voor Koppenhagen, of Kroonenburg, een veylig verblijf / en noodige onderstand van levens-middelen te sullen vinden / hebbende moed / wanneer ons een Kaper of twee des Vyands rescontreerden / die dervoegen af te wijsen / dat ons den weg gewilliglijk souden laten volgen. Septemb. 1665.

Van stonden aen wierd de coers op dese resolutie verandert / en wederom voor de wint / van ons Vaderland af / na 't Noorden gestelt; de Lootsluy ook beloovende met hun Galjoot by ons te sullen blijven. Wy zeylden buyten 't gevaerlijk Rif van Rithorn om / en toen wat Oosteliker om Jutland in het gesigt te loopen; hadden des anderen-daegs / op den 16 September, nog al een Zuyden wind / waer mede met goede voortgang nu verder na 't Oost-Noordoosten zeylden; sagen ons na de middag van agteren / door een Schip met alle de Zeylen by / wel yverig nagevolgt / poogende soo veel doenelijk was / ons te onderhalen / gelijk door zijn wel-en ons qualijk bezeyltheyt merkelijk quam te geschien: dog wy dit siende / streeken van stonden aen onse Zeylen altemael te gelijk / en wagten onse Vervolger in / latende onderwijl als een braef Oorlogs Schip de Prince Vlag van agter / en de Wimpel van de Steng af waeyen; rukkende vaerdig al het Geschut te Boort / en lieten / wanneer malkander nader quamen / Trompet en Trommelen lustig hooren / even als of wy het kloekste Oorlogs-Schip der Nederlanders waren geweest. Dit onse Vervolgers siende / bedagten haer / en streeken ook insgelijks haer Zeylen / niet dorvende (na 't scheen) ons nader komen; wy sagen dit Schip voor een Engelse Kaeper aen / krioelden wegens de veelheyt des Volks; zijn vol Geschut / en na het ons dogt / soo wel besorgt / dat quaet genoeg / ons besoekende / hadden konnen doen; de Scheilinger Lootsluy met hun Galjoot wat digte by 't selve / om desselfs gelegentheyt te begluren / genadert zijnde / wierden dervoegen uyt grof Kanon met scherp begroet / dat straks genootsaekt was af / en na ons toe te houden. Onderwijl wy slagvaerdig zijnde geraekt / rukten heel vaerdig alle de Zeylen by / en setten het met een lustigen yver regt op de gemelde Kaper aen / om dese Snuffelaers eens wat nader onder de oogen te sien / en met ons Kanon dervoegen te groeten / dat wy verhoopten zy ons andermael niet en soude komen te vervolgen. Maer de Engelsen dit siende / rukten ook datelijk alle de Zeylen by / en setten 't op de loop; dog losten wy een van onse 24 ponders op den Vyand / op dat ons wagten souden: maer sy seylden evenwel voort / en hielden geen stand / dies wy haer verlatende / weder de coers gelijk als vooren na Jutland quamen te vervolgen / dat wy des morgens in het gesigt bekomen hebbende / nu tot digte by desselfs Stranden bevonden genadert te zijn. Nu dese Oorlogs-Helden van de Kaper siende / dat wy haer verlieten / en weder na Jutland zeylden / wenden het andermael / en quamen ons wederom nagevolgt / soekende nu tusschen de Jutsche Oever en ons Schip door te zeylen / om voor ons heen na Jutlands-eynde, gelijk wy sustineerden / meer Engelse Kapers op te soeken / om ons dan soo gelijkelijk aen te tasten; dog wy dit siende / setten het mede na Jutlands Kust, en sneden haer ook aen die kant de pas af /

Stellen de coers en voortgang derwaerts heen.

Worden langs Jutlant door een Engelse Kaper vervolgt.

Wagten hem in.

Setten het selfs na hem toe.

De Kaper wykt,

dies weder de coers na de Oost Zee vervolgen.

Worden andermael van de Kaper gevolgt.

 datse

Septemb. 1665. datse voor by ons niet en konden komen / of wy souden haer braef beschoten hebben / soo dat sy haer vonden genootsaekt om andermael agter ons om te loopen ; kregen onderwijl tegens den avond de wind van agteren uyt de Westelijker hand / waer mede Noordoost aenstevende / om de Schager Hoek te beseylen ; en wierden nu nogh al van de Kaper / die recht agter ons bleef / gevolgt / om (na 't scheen) meer Engelsen by sig te krijgen / en ons aen Boort te klampen ; dit merkende / sogten op onse hoede te zijn / en planten ook tot dien eynde twee zware stukken grof Kanon in de Konstapels Kamer / regt agter uyt / om / soo wanneer ons des nagts de Vyanden van dese kant quamen te bespringen / haer des te beter in tijds te keer te gaen. Houdende dus gedurig een goede wagt / en seylden langs de lage Jutsche Kust met een goede voortgang voort.

Worden van 5 Engelse Schepen gevolgt. Des morgens met den dageraed / op den 17 dito, hadden wy beter weder / helder lucht / en lieve sonneschijn ; toen rondtom siende / wierden in weynig tijds 5 kloeke Schepen agter uyt gewaer / die altemael voor de wind / en met volle Zeylen / op ons quamen aengeset / met sulken voortgang / dat sy ons hart inhaelden ; daerom eerlang van onse kant raed geplegt / en alles overwogen hebbende / besloot men dese 5 Schepen in te wagten / om te sien of het Vriend of Vyanden soude wesen / alsoo wy tog die niet en konden ontseylen ; voor 't naeste geloovende / dat de Engelse Kaper / die ons op gisteren avond quam nagevolgt / eene van dese 5 Schepen was / de welke Makkers hebbende opgesogt / gesamentlijk nu aenquamen / om onser aen Boort te klampen ; dit sustineerden wy / en om / soo wanneer het Vyand was / hun / door ons vlugten / geen meerder couragie aen te brengen ; besloot men dan nu met kleyn Zeyl voor te zeylen na Jutlands-eynde ; schokkende onderwijl soo digt na desselfs Zeestrant / dat met een Roer deselve wel beschieten konden ; dit doende / op dat van de eene kant maer besprongen soude komen worden / alsoo met de ander zijde na Land toe lagen. Ondertusschen ons soo spoedig als 't doenlijk was slagvaerdig maekende / latende weder als daegs te vooren de Prince Vlag van agter / en een Wimpel van de groote Steng afwaeijen / om de Engelsen te doen grooben / dat wy een der Nederlandsche Oorlogs-Schepen waren / die niet anders dan Kruyt en Loot voor onse Bespringers scheenen met ons te voeren ; tot dien eynde ruikten wy al ons grof Geschut / te weten 24 Stukken aen Bakboort-zijde / te Boort / met welke zijde dat wy van de wal t'Zeewaerts waren gelegen / dewijl tog nu van de andere kant niet wel besprongen konden worden ; dus scheenen wy van de zijde / daer al ons grof Geschut te Boort geruikt hadden / een capitael Oorlogs-Schip / en met 48 Stukken gemonteert te zijn ; en wederom ter andere zijde / daer ons de Engelsen niet en konden begluren / een weereloose Koopvaerder te wesen. Somma / geraekten op dese wijse vaerdig om tegens de Engelsen te slaen / met intentie / soo wy mogten aengetast worden / kloekmoedige wederstand te bieden : en als wy niet langer en konden / liever het kostelijke Schip aen de vlam / dan aen de Engelse over te geven / hoopende dan nog met een Schuyt en Boot des Vyands geweld aen Jutlands Stranden te ontvlugten.

Loopen digt onder de Jutsche Kust, en wagten met kleyn zeyl de Engelsen in.

Maken haer wederom vaerdig om tegens den Vyand te slaen.

Jutsche Visschers komen aen Boort ; Onderwijl quamen nu sommige Jutsche Visschers met de vangst van Schel-

Schelvisch ons aen Boort geroept / hebbende dese 5 Schepen alreeds be- Septemb.
sogt / en sogten quansuys het overschot van hun vangst nu ook aen ons 1665.
te verkoopen; maer in der daed geloofden wy dat het was om onse gele- haer weder-
gentheyt en toestand te verspieden. Wy hadden nu gantsch geen lust / in varen.
't midden van dese onlust / om van haer vangst / die anders ons wegens
hongersnood welkom souden geweest zijn / iets te koopen. Sy berigten
ons dat de 5 aenkomende Schepen altemael Engelsen waren / waer onder
dat twee ten Oorlog / en de andere 3 ter Koopvaert toegerust scheenen te
zijn; de Vlagvoerder, of Admirael, die de voorste was / voerden / als
ook zijn Compagnion / yder omtrent te 50 Stukken / en Volk na advenant.
Straks vroegen ons toen de Jutsche Visschers wat Land wy
sogten / en waer laetst waren van daen geseylt: kregen tot antwoort / dat
wy / een der Hollandse Oorlog-Schepen zijnde / van Texel quamen / om
uyt de Sond de Koopvaerdy / en andere Schepen der onse te halen / en
na het Vaderland te convoyeeren; dese flits van het Volk gaven de Jutten
geloof / alhoewel dat de sommige eenigsints scheenen te twijffelen /
vragende hoe het in 't Schip dus na de Peper rook; dog hoorende dat
wy de Oost-Indischvaerders t'huyswaerts hadden geconvoyeert / die ons
iets van haer ruykende Speceryen hadden overgedaen / geloofden sulks
dees domme Jutten; die van het Boort afsteeken / eerst na Land / en
straks daer aen / quansuys met de Schelvisch vangst / wel yverig weder
om na de Engelse Schepen roeyden / daer sy ongetwijffelt het seggen des
Volks voor de waerheyt quamen te bevestigen.

Met lieffelijk weder / slegt water / en 't luchjen uyt den Westen / des
Vyands Schepen ons nu tot digte by genadert zijnde / deden wy een yverig
gebedt ten Hemelwaert / om nog andermael Gods Vaderlijke beschuttinge /
hulp en een genadige verlossing / of uytkomst in desen nood
voor ons te verkrijgen / op dat tog vooral met ons kostelijk Schip / na soo
veel omzwervens / niet in het Vyandlijke gewelt en mogte komen te vervallen;
hem vorder biddende dat hy ons met een goet beleyt / couragie / en
met een mannelijke dapperheyd beliefde te begunstigen: en daer en tegen
onse Vyanden soo versagen / dat haer gewelt ons niet en quame te bemagtigen.
Ondertusschen was den Engelsen Admirael tot digte by ons genadert /
komende nu met volle Zeylen voor wint regt op ons aengeseylt /
terwijl sijn andere Schepen hem in ordere volgde; de twee voorste Schepen
hadden haer grof Geschut rontom te Boort / en waren / na dat wy Verslagent-
konden bemerken / soo wel ten Oorlog toegerust / dat veele der onse / des heyt binnen
Vyands macht by onse sobere toestant overwegende / ons Schip niet suf- Scheeps-
fisant / ja veel te zwak oordeelden / om dese kloeke Oorlogs-Schepen des boort.
Vyands wederstand te bien / waer door al veele van 't kloekste Volk
den moed begonden verlooren te geven; het welk tot soo ver quam / dat
sommige der voorbarigste / de Boot los maekende / genegen waren om
die ten spoedigsten over Boort en in Zee te zetten; willende / men sou
nog in tijds / terwijl het konde geschien / met Schuyt en Boot na Jutlands
Stranden vlugten / om het verbaerlijk moortgeweer van onse
Vyanden te ontgaen / of de gevankenis in Engeland, daer tog altemael
gewisselijk / door onlijdelijke mysterien en ellenden soude moeten het leven

Septemb. 1665. eyndigen; en vlugtende/ vond men goet/ het kostelijk en rijk-geladen Schip/ daer nu soo verre mede gekomen waren/ gezwindelijk door het Bosskruyt in de lucht te laten springen/ op dat de Engelsen geen genot van sulken rijkdom met haer na Engeland soude komen heen te voeren. Op dese voorslag en heyloose resolutie quamen de sommige van de woorden tot de daed; dies stonden nu selfs Scheeps-Opperhoofden als t'eenemael verslagen en bedeest/ niet wetende wat in desen noot diende gedaen/ om 't Volk te stillen/ als ook om het Schip/ en by gevolg yders leven te behouden; maer weynig wierden nu na hare commando en raed geluystert/ en daer en tegen de spoedige preparatien/ om Schuyt en Boot met tackels in Zee te setten/ gemaekt/ op dat te bequamer de vlugt/ als de Engelsen ons aenvielen/ te Landewaerts konde nemen/ hebbende alreeds geld/ en wat van hun kleyne Pakagien konde gebergt zijn/ by haer gestoken/ op hope des te veyliger en te beter/ door gantsch Jutland, Holsteyn, en andere Landen over weg te sullen komen: van de Jutten souden haer ongetwijffelt des te eerder/ om soo goeden Buyt/ ter nedergesabelt hebben/ dus vonden wy dan hier onse toestand uytermaten slegt te zijn. Veele toonden haer weynig te verdiffendeeren/ daer de Vyanden ons tot soo digte by genadert waren/ waer door ook de andere kans en moed verlooren/ om de Engelsen wederstand te bien/ verwagtende in dees uyterste ongelegendheyt op yder oogenblik niet anders dan een geheele Laeg van grof Kanon uyt yder Oorlog-Schip des Vyands te ontfangen/ en dat nu eer lang door hun Koegels/ Klingen/ en moordgeweer/ gedwongen/ ter nedergevelt/ of in haer handen en macht voorts t'eenemael souden komen te vervallen; en wanneer het nu al ten besten uytviel/ gebonden en vastgeknevelt na Engeland heen gevoert te worden/ om in de gevankenis/ door elenden en zwarigheden afgesloofd/ dit droevig en rampsalig leven op een rampsalige wijs te houden.

Waer door in groote ongelegentheyt geraeken.

Wonderbare verlossinge.

Nog als nu wederom geen verlossingen scheen voor handen/ en dat het water der benautheyt ons tot boven 't hert tot aen de lippen quam gedrongen/ despereerende t'eenemael/ om de ongevallen die tot ons naderde/ aen een goede uytkomst; soo beliefden het nogtans den Almogenden wederom zijne gantsch-grondeloose genade en Vaderlijke goedertierendheyt t'onswaerts te betoonen/ gevende uytkomst en verlossinge/ selfs op 't onvoorsienst/ en dat soo wonderlijk/ dat wy over sulke onverdienden weldaed nauwelijks ons genoeg verwonderen konden: want in sulken nood/ door de onordere en verlegentheyt des Volks/ gekomen zijnde/ en dat ons de Engelse nu tot digt op onse zijde genadert waren/ verwagtende nu op yder oogenblik niet anders dan dat met een groote furie van haer beschooten/ bestormt/ geëntert/ en voort bemagtigt soude worden; soo quam het juyst t'eenemael anders uyt te vallen: want de Engelsen, gelijk wy kort daer aen seekerlijk verstonden/ quamen ons voor geen Oost-Indisch-vaerder/ met soo veel kostelijkheyts geladen/ maer voor een der Hollandse Oorlog-Schepen aen te sien/ die gemeenlijk anders niet dan Kruyt en Loot voor hunne Bespringers ten besten hebben/ daerom sy liever op rijke Buyt/ dan op sulks verslingers/ resolveerden/ ons dus voorby passeerende/ coers en voortgang na de Schager Hoek, en de Oost-zee te vervolgen:

gen: te meer / dewijl een Engelse Heer op eene van dese Schepen commanderende / dienstig keurde / ons / die van dese kant (als gesept is) een klock Oorlog-Schip geleeken / ongemolesteert te laten: ons was dan nu de seer kleyne couragie van de Engesche hier de oorsaek / dat sy ons quamen te verlaten / ende voorby te zeylen / vervolgende hun coers na het Oosten / sonder een schoot op ons te schieten / of ons te moeyen. Ons bleven wy buyten verwagting / en tegens yders menig vol verwondering van de gemelde 5 Schepe der Engelsche bzy en ongemolesteert. Septemb. 1665.

Nu desen Engelschen Heer / die de Vlag als Admirael voerden / ook in het Gevegt tot Bergen zijnde geweest / en daer den dans ontsprongen / en t'zedert in Engeland aengeland wesende / was nu van wegens de Koninglijke Majesteyt van Groot Brittanjen na Denemarken afgevaerdigt / om aldaer nog quansuys over geledene hoon en schade in het Noorts Bergen, door de Denen de Engelsche aengedaen / te klagen; nu dese goede voorby passeerende Vyanden naderhand hoorende / dat sy dus digte by een Oost-Indisch-Vaerder waren geweest / een Schip soo rijk geladen / als magteloos omme tegen-stant te bieden / meenden (gelijk men sept) van spijt te barsten / verfoepende hare lafhertigheyt en bloodigheyt: en seeker / noopt en hadden onse Vyanden bequamer en beter kans / om sulken rijken Buyt in hare handen te bekomen / als dese mael / van wegens d'ontsteltenis / schrik / on-ordere / en ongelegentheyt / daer ons op heden in vonden vervallen: want gewisselijk / soo wanneer de Engelsche maer op ons hadden aengevallen / van stonden aen souden haer het grootste getal der onse met Schuyt en Boot na Jutlands Strant begeven / en voort het kostelijk Schip verlaten hebben / oordeelende het een onmoogelijke saek / en dienvolgens ook niet raetsaem in sulken zwakheyd / als wy waren / 5 Engelsche Schepen te weder-staen / en riepen de sommige: Liever aen Land gevlugt, als dood gevochten, en liever de Vryheyt, als de Boeyen; niet denkende / hoe dat ons dien goeden God soo menigmael hadde bewaert / ja die ons (tegens alle apparentie) in het Noorts Bergen met soo grooten Victorie hadde gekroont: somma / het was God / die ons nu wederom voor dat onheyl / 't welk ons dreygden / wonderlijk bewaerden / en ook ons Volk behoede / dat sy dus schandelijk niet en quamen de vlugt te nemen; dies vonden wy wederom nieuwe oorsaek / om hem met vrolijke harten / en blijde zielen te looven en te danken / dat hy ons dus genadelijk hadde verlost / soo dat wy niet in des Vyands handen gevallen waren. Ons wederom coers vervorderende / geraekten des avonds aen Jutlands eynde / daer van de Visschers / die hier een Dorp / ook Schagen genoemt / bewoonden / nu voor al het Volk een lustige Soode Schelvis kogten; vertellende ons de Jutsche Visschers / hoe dat 6 Oorlogs-Schepen der Nederlanders hier waren voorby / en verder heen na de Sont gezeylt; het welk dese 5 Engelsche Schepen ook verstaende / waren van coers verandert / en in plaetse van na Coppenhagen, na het Sweetsche Gottenburg gesteevent; dies wy nu van haer verlaten zijnde / onse coers des te bzymoediger na den Orisont quamen te vervolgen / hebbende op den 18 September weder lieve Sonne-schijn / slegt Passeeren Jutlands eynde.

Septemb. 1665. water / en het koeltje na wensch / passeerende met vermaek d'Eylandekens Lesouw en Anholt, kregen toen stilten / waer door op den 19 dito des Saturdaegs tegens den avond eerst het hooge Land van Kol beseylden; sonden als doen het Galjoot / 't welk by ons hadden / voor uyt / om te vernemen of ook in de Sont eenig ontact van Engelsche Schepen / of Kapers mogte zijn / want de Jutten, die wy naer sulks hadden gevraegt / niet al te veel toe-betrouden. Wy vonden ons onderwijl des nagts door stilte genootsaekt tusschen het Land van Kol, en het Deense Zeeland ten Anker te komen / na gissing nog maer ontrent 3 mijlen van den Orisont afwesende / daer vertoevende / met verlangen naer het volgend daglicht wagten.

Komen onder het hooge Land van Kol ten Anker.

Des Sondag 's morgens / op den 20 September, geraekten wy met de komst des lieffelijken dageraets weder 't zeyl / laveerende met een contrarie wint / dog voor-barige stroom / langs het vermakelijk Zeeland Oost-waerts heen / en kregen eerlang het beroemde Kasteel van Kroonenburg in het gesigt / van waer terstont 5 kloeke Oorlogs-Schepen sig quamen te openbaren / dewelke altemael met volle Zeylen voor wint in ordere op ons quamen aengeset: straks wierden dese Schepen / die wy maer alleen van vooren konden bekennen / by 't meerendeel van de onse voor Engelsche aengesien; ook was het Galjoot / 't welk uytgestuurt hadden / niet weder gekeert / dat warelijk yders vrees verdubbelde; konden geen Vlaggen of nader ken-teekens van dese aenkomende Schepen sien: somma / alles was weder in roer; 't Geschut te Boort gerukt zijnde / taste men naer de Wapens / en stelden hem yder nu braef tot tegenweer schrap; wy lieten ook straks Trompet en Trommelen hooren / even of aenstonts een Batalje te verwagten hadden; dog haest quam desen allarm ten besten voor ons uyt te vallen; want malkanderen zijnde genadert / bevonden haer onse goede Vrienden en Lands-Genooten / en altemael Nederlandse Oorlogs-Schepen te zijn / die onder de Vlagge van den Heer Schout by Nagt Stachouwer, door den Heer Luytenant Admirael de Ruyter, voor eenige dagen na den Orysont was geschikt / om van daer de Koopvaerdy en andere Schepen na 't Vaderland te convoyeeren: met ongemeene vrolijkheyt en vreugde by dese 5 Schepen dan aengekomen zijnde / wierden van stonden aen van Kaes en Brood / en Hollands Bier versorgt / alsoo wy nu 't eenemael ten eynde van Victualie waren; dus was Leyden nu weder ontset. Wy zeylden met haer langs het groen en vermakelijk Zeeland na de Sont, en nu het heerlijk Deens Kasteel van Kroonenburg naderende / schooten / omme de Sweden en Denen te begroeten / eens lustig rontom los / en wierden ook wederom straks uyt Kroonenburg door de Denen, en van den Schoonsen Oever uyt Elsenburg door de Sweden, met het los-branden van het Grof Canon verwellekoomt / ende voort alom by 's Lands Inwoonderen vriendelijk ontfangen: komende nu aldus by de Nederlandse Koopvaerdy-en Oorlogs-Schepen in den Orisont voor het Slot Kroonenburg, en het Stedeken Elsingneur ten Anker / dankende onsen Almogende God van gantscher herten / dat wy wederom door zijn genade en Vaderlijk beschut des Vyands handen ende gewelt ontsprongen waren.

Sien 5 Oorlogs Schepen op haer af komen.

Bereydselen om te slaen.

Dog nader komende; bevinden het Hollandse Schepen te zyn.

Arriveren behouden in den Orisont voor het Slot Kroonenburg.

Vier-

Vier-en-twintigfte Hooft-ftuk.

Septemb. 1665.

Des Schryvers over-togt na 't Land van *Schoonen;* en avontuurlijk wedervaren in 't Stedeken, en op 't Slot *Elfenburg*. Deffelfs gelegentheyt. Befiet ook het deftige Slot *Kroonenburg*, en het Stedeken *Elfingneur*. Tijding uyt Holland. Vertrek uyt *Denemarken*, en den *Orifont*; derrewaers heen. Komft voor *ter Schelling*. Het vorder wedervaren van de Retour-Vloot. Allarm voor het laeft. Een Hollands Scheepje genomen, en weder her-nomen. Komft voor het *Vlie*, en in *Texel*. Des Schryvers vertrek van daer, en vrolyke t'huys-komft.

DUs met vreugden in Denemarken aengeland zijnde/ wierden van ftonden aen Brieven te Lande na 't Patria afgevaerdigt/ om aen onfe Heeren Meefteren/ Hoofden der Ed. Compagnye/ ons avontuurlijk weder-varen ende behoudenis tot dus verre bekent te maken; met een ook order en laft verfoekende wat ons vorder in defe gelegentheyt nu ftont te doen: dog quam naer de middag zijn Excelentie den Heer van Amerongen, Ambaffadeur van wegens den Staet der Vereenigde Nederlanden aen 't Hof des Konings van Denemarken, met een aenfienelijk Gefelfchap van Deenfe Heeren/ Jufferen/ ende voort dienft-baer Volk/ onfer aen Scheeps-boort te befoeken/ en vriendelijk te verwellekomen/ die geraden vond dat wy alhier voor Kroonenburg en Elfingneur foo lange ten Anker fouden blijven leggen/ tot dat van Holland nader fchrijvens foude gekomen zijn. Dus kregen wy tijd en gelegentheyt/ om defe Noordfche Gewesten te befien; en hadden op den 23 September lieffelijk weder/ en heldere Sonne fchijn/ dies peurden wy na de over-kuft van Schoonen, om daer de vermakelijke Landsdouwen/ en het Sweeds Stedeken Elfenburg te gaen befien: daer aengeland zijnde/ foo wierden wy eerlang door een Sweedfch Hof-meefter verfogt/ of eens terftont by den Sweetfen Heer Gouverneur van Elfenburg gelieften te komen/ alfoo die begeerig was om ons van eenige feltfaemheden/ Ooft-indien rakende/ te hooren fpreeken; waer over mijn Makkers fig felfs quamen te excufeeren/ en fulks genoegfaem weygerde: dies wy/ dewijl ik gefint was den Gouverneur zijn verfoek toe te ftaen/ van malkanderen fcheyden/ en vertrok ik met den Hof-meefter na het oude Sweetfe Kafteel van Elfenburg; aldaer binnen gekomen/ en op een der voortreffelijkfte Zalen zijnde gebragt/ vond ik den Sweetfen Heer Gouverneur/ met 5 a 6 andere Heeren/ alle na het fcheen van Sweetfen Adel/ aen een wel op gedifchte Tafel fitten/ altemael befig zijnde om Schotels en Glafen leeg te maken: alhier wierd ik/ met een betooning van groote genegentheyt/ vriendelijk ontfangen/ verwellekoomt/ en een en andermael door den Heer Gouverneur felfs verfogt om aen te willen fitten; en fulks doende/ den gantfchen agter middag met Lekkernyen/ en alderhande Bieren en Wijnen louter getracteert: dog merkten ik dat my de Heeren Swe-

Syn Excelentie den Heer van Amerongen komt aen Boort.

Den Schryvers togt na 't Land van Schoonen.

Zyn wedervaren in 't ftedeken, en op het flot Elfenburg.

Septemb. 1665. Sweden door de overdadigheyt van al haer groote Santen / en Gesontheyts-teugen sogten licht van hooft / en los van tong te maken; dan dit gelukten haer niet / dewijl ik den Heer Gouverneur / dien ik hoorden dat men zijn Excellentie noemde / vriendelijk versogt dat men my geliefden te excuseeren / dewijl het gebruyk van soo veel Drank t'eenemael tegens mijn gewoonte / natuur / en gesontheyt strijdig was / en dat ik alleen hier was gekomen / om te hooren wat dat zijn Excellentie zijn believen was / en waer in dat ik hem soude konnen gedienstig zijn: straks wierd ik op sulks van Glasen en Beekers leeg te maken / ge-excuseert / ende versogt haer Edele met een soet discoers / de zeldsaemheden van Indiën rakende / te willen begunstigen / dat ik hun gaerne toestont: terstont quamen daer op uyt bestooven herssens / vrolijke zielen / en kromme tongen veele belachelijke vragen voor den dag van wegens de Wonderen by ons in verre Gewesten gesien; daer op ik zijn Excellentie / en de andere Sweetse Heeren al saken van kleyn belang te kennen gaf / verhalende aen haer sommige klugtige vreemdigheden van Oost-Indien, meest de belachelijkste costuymen der Indianen rakende / waer na den Sweetsen Heer Gouverneur en zijn Geselschap soo stip luysterden / dat somwijl vergaten haer tanden en monden te sluyten: eyndelijk quam zijn Excellentie; als met een groote verwondering uyt te boesemen: Dat hy met hart en ziel wel wenschte ook eens soodanige seldsame dingen, en soo veel wonderen ende nieuwigheden te weder-varen, in het besigtigen van soo verre gelegen Landen en Koninkryken, als by ons waren bewandelt en aengemerkt, dog dat hy niet gaern soo grooten plas waters van eenige duysent mylen wouw over-steeken, om met een wankelbaer Schip de Antipodes, of Tegen-voetige Delen des Werelds te besoeken: al het Geselschap scheen ook van die conditie te zijn / en hadden wel in / en met dit Kasteel / de goede Keuken / en vette Tafel op 't lustig en vaste Land van Schoonen, de gantsche Wereld met alle dessels Eylanden en Koninkrijken willen besien.

Den Heer Gouverneur en zijn Tafel-Gasten waren meest altemael kloeke lijvige Mannen / dik ende vet / gesonde Broeders / die fijntjens en op hun gemak de groote Roemers en Beekeren wisten uyt te vegen; dies beliefden 't zijn Excellentie my te vragen / of ook ons ander Volk dus mager uyt Oost-Indien quam / en of men aldaer soo sooberen Keuken hield? daer op ik hem / al lachende / neen antwoorde; en dat ook onder ons Volk lijviger Mannen wierden gevonden; maer dat ik in Indien, selfs in dagen des overvloeds / nooyt vetter en ware geweest / ende nogtans in alle mijn reysen nooyt krankheyt / of eenige merkelijke siekten / en meer de vol op / als hongers-noot hadde geproeft / gewoon zijnde met den Capiteyn / en ander Cajuyts Tafel Gasten dagelijks yder een glas Wijns / of meer na gelegentheyt (selfs op Zee) over het Middag-en Avond-mael te consumeeren; dies mijn gewoone magerheyt niet uyt gebrek van Spijse / maer door de natuur voort-quam: welk antwoort de Heeren Sweden ook scheen te vergenoegen. Des avonds ten 7 uuren dankten wy God den Heer / en stonden van Tafel op / doen alles van Tafel opgenomen zijnde / wierd voort den Disch met alderhande

Lek-

Lekkernyen weder opgevult / en wy van den Heer Gouverneurs Lakkeyen en Tafel-Dienders wederom andermael genoot om aen tafel te ſitten / heb- bende met betoonige van dankbaerheyt mijn vertrekken en andermael te vergeefs geſogt / ſoo was ik nu mede genootſaekt om wederom aen te ſitten; hier ging het leeg maken van ſchotels / kannen / bekers en glaſen even als vooren weer luſtig aen / tot dat men eerſt ſprak na middernagt van ſcheyden; toen mijn affcheyt van den Heer Gouverneur (als de andere Heeren al waren vertrokken) gekregen hebbende / wierd ik door den Hof- meeſter van het Kaſteel tot in het Stedeken Elſenburg met een kales ge- bragt / daer ik in een fraey Logement mijn nagtruſt hield / en lieten my ſommige Sweden des morgens het Stedeken Elſenburg / en 't luſtig Land van Schonen beſien; en 's middags by den Heer Gouverneur ontboden zijnde / moeſt ik nog eens zijn Gaſt en Geſelſchap zijn / komende my ſeer gunſtig en vriendelijk onthalen / wenſchende my / wanneer ik dankbaerlijk van hem mijn affcheyt nam / een voorſpoedige t'Huysreys na mijn Vaderland. Deſen Heer voerde (gelijk my van de Sweden be- rigt wierd) het commando / niet alleen over het Slot en Stedenken Elſen- burg, maer ook over al het omher-gelegen Land van Schoonen; heb- bende zijn voornaemſte reſidentie op 't Kaſteel van Elſenburg, het welke ter Land-zijde van de Stad gelegen / tamelijk ſterk / met Poorten / Muuren / Wallen / Valbruggen / en een watergragt was afgeſlooten: waer binnen de Gebouwen en Kamers / ja de voornaamſte Zalen niets te ſindelijk / maer gantſch / out / en het meerendeel ſonder Huysraet vonden: want daer wierden in dit onvermakelijk Slot / om ſchoon te houden / niet anders dan Soldaten / Lakkeyen en Knegts / in plaes van 't ſindelijk Vrouw-geſlagt geſien. Men ſag ook in dit Kaſteel een hooge ſtompe ſteene Tooren / heel oud / dog egter dik en ſterk / alwaer men boven op eenige Stukken grof Kanon ſag geplaetſt / om van deſſelfs hoogte de Schepen op Elſenburgs Reede / in tijd van nood / te konnen beſchieten. Vorder was het Stedeken Elſenburg met holbollige ſlordige Straten / ſlegte Gebouwen / en onſindelijk Volk bewoont en voorſien; de Bur- gers moeſten de arme Soldaten / die wel braef op haer manier den Dief en Bedelaers wiſten te ſpeelen (boven hun vermogen / volgens de koſtuyme des Lands) in hare Woningen / Huysveſting geven.

Septemb. 1665.

De gelegentheyt van het ſlot en ſtedeken Elſenburg.

Dit Land der Sweden op deſe wijſe beſigtigt hebbende / en weder van daer aen Boort geraekt zijnde / voeren wy meeſt alle dagen op Zee- land aen / om deſgelijks deſe Quartieren van 't Koninkrijk Deene- marken te beſoeken: beſagen alhier de vermaerde Sterkte Kroonen- burg, en 't Stedeken Ellingneur, 't welke wy met aenſienelijke Stra- ten / en fraeye Gebouwen gebouwt / als ook met een vriendelijk Volk vonden bewoont. Wy meenden ook na de Koninklijke Hoofſtad Kop- penhagen een keer te doen; dog meer na het Vaderland verlangende / kre- gen wy eer lang van daar dit volgende nieuws:

Het deftig ſlot Kroonenburg, en 't ſtedeken Elſingneur.

Dat de Peſt in Engeland ſchrikkelijk domineerde; dat der ſelver Natie waerlijk de twee Ooſt-Indiſche Retour-Schepen / de Fenix en het Slot Honingen, als ook verſcheyde Oorlog -en veel Koopvaerdy-Scheepen in haer gewelt bekomen hadden; dat ook nog twee van onſe Retoer-

Tyding uyt Holland.

Septemb. 1665. Schepen / die mede voor de Engelsche waren gevlugt / in het Soenwater / gelijk als ook nog een ander / heel lek en reddeloos / in Flekkeren aengeland was; dat drie andere van onse Makkers / namentlijk Walcheren, de Oijevaer en Brederode behouden in 't Vaderland waren aengekomen; en dat de Helden Ruyter en Tromp, benevens d'andere wederom hare verstroyde macht by een vergadert hebbende / reeds met een getal van omtrent 70 Oorlogs-Schepen voor Texel en Vlielands-diepte waren aengenadert / 't welk ons wederom moed gaf / om de reyse na 't Vaderland te avonturen: sulks dan vaerdig besloten en vast gestelt zijnde / bereyden wy ons / en wagten na goeden wint.

Nu was onderwijl den Engelsen Envoije / die by ons / gelijk wy te voren verhaelden / omtrent de Jutsche kust was geweest / in Koppenhagen aengekomen / hebbende zijne Schepen in 't Sweedse Gottenburg gelaten / niet geraden vindende / verder heen te avonturen / klagende nu aan zijn Koninglijke Majesteyt van Denemarken, over de schade die de Engelsen door de betoonde vyandschap der Deenen in het Noords Bergen aengedaen was; begeerende uyt de naem van zijn Koninglijke Majesteyt van Groot Brittangien behoorlijke satisfactie. Dog men wist hem aldaer soo levendig de onbehoorlyke actie van zijn Landsgenooten in het Noorts Bergen aengeregt / voor te stellen / dat desen Heer genootsaekt was / met kleyne vergenoeging en respect van hier na Gottenburg te vertrekken.

En wy te Lande van goede Bekenden ons afscheyt hebbende genomen / vertrokken den 2 October met 30 Schepen uyt den Orisont na ons Vaderlant, namentlijk / 6 Oorlogs-Schepen / en wy met 23 Koopvaerders en diergelijk slag van kleyne Schepen / hadden een goeden wind / soo dat nu verhoopte (na soo veel omzwervens) eenemael behouden in het lang-gewenschte Vaderland te sullen aenkomen. Ons dan gelijkerhand vorderende / passeerden het Hooge Land van Kol, en ook de Eylandekens Anholt en Lesouw; quamen den 3 October by 't Schager Dorp / gelegen op Jutlands-eynd, daer wy van de Jutsche Visschers lustig Schelvisch kogten. Hier voorby geraekt zijnde / stevenden voort na Texel, zeylende langs de Jutsche kust / daer wy een hooge Tooren / en het Gewest / de Holms genaemt / passeerden. Kregen den 5 October, met donker / buijig en regenagtig weder / een Westelijke wind / waer mede na het Zuyd-Zuydwesten stevenden met soo goeden voortgang / dat eer lang verhoopten in een behouden Haven te sullen aengeland zijn; en weder een heldere lucht met lieffelijk Sonneschijn weer bekomende / soo wierden wy met een onuytspreekelijke vreugde / op den sevenden dag van October, ons lang gewenschte Vaderland gewaer / en vonden ons regt voor het Eyland van ter Schelling vervallen / welker Lootsen met hare Galjoots / gelijk als ook die van Vlieland, ons aenstonds quamen de aenbieding doen / om binnen te Lootsen; getuygende mede dat de drie Oost-Indischvaerders, namentlijk / Walcheren de Oijevaer en Brederode behouden in 't Patria waren gearriveert; dat het Retour-Schip het Wapen van Hoorn, na de Elf in Glukstad geretireert zijnde / aldaer gelost en 't Volk / als ook de Lading behouden in 't Vaderland waren gebragt;

Vertrek uyt den Orisont na het Vaderland. Octob. 1665.

Komst voor ter Schelling.

Vorder wedervaren van de Retour-Vloot.

bragt; dat onſe andere Makkers/ de Koge, de Jonge Prins en Nieu-wenhoven tot in het Soenwater, Diemermeer in Flekkeren, en de Fluyt Amſtelland weder na 't Noordſe Bergen waren geretireert/ van waer al deſe rijk-geladene Schepen naderhand/ dog meeſt yder in het byſonder even gelijk verſtroyde Schapen/ te Huys gekomen zijn/ behalven Amſtelland, dewelk in 't herwaerts-komen/ buyten het lage Vlieland vaſt-geraekt zijnde/ verongelukt is. De Schepen de Phenix, en 't Slot Honingen, waren voor onſe oogen van de Engelſen weggenomen/ waer van dat ſelfs dien braven Zeeman en Schout by Nacht van onſe Retour-Vloot/ Harman de Ruyter, Swager van onſen Schipper/ en meeſt al het Volk der beyde Schepen/ in Engeland droevig/ arm/ en ſeer elendig geſneuvelt en weg geſtorven zijn. Het rijke Retour-Schip de Muſſchaer-boom omtrent Madagaſkar verongelukt zijnde/ gelijk wy ontwijffelbaer geloo-ven/ is noyt een enig Menſch daer van te voorſchijn gekomen. Somma/ dit jaer van 1665. was aen veele Zeevarende Perſoonen ſoo ongeluklig/ als ſchadelijk aen de Ed. Compagnie/ en vol avontuur voor ons/ die van het andere eynde des Werelds quamen/ om uyt de Heydenſe Landen/ in 't lieve Chriſtenrijk/ een ſtilder/ geruſter/ en Godvrugtiger leven te we-dervaren/ daer het in tegendeel alles in Oorlog/ onruſt/ en vyandſchap vonden/ ſoo dat door ſoo veele gevaren en avonturen heen geworſtelt zijnde/ nu genootſaekt waren om te bekennen/ dat wy in alle deſe wederwaerdig-heden wel duyſentmael hadden gewenſcht/ om weder uyt het ontroerde onruſtige Chriſtenrijk tot midden in 't Land der Ooſt-Indiſche Mooren en Heydenen, die by de onſe dog verkeerdelijk dikmaels Wilden wor-den genoemt/ te mogen zijn: want nergens hadden wy meerder onge-ruſtigheden ervaren/ als wanneer wy tot in der Chriſtenen Wereld we-derom waren aengekomen. Octob. 1665.

Onſe Oorlogs-Vloot was nu van hier na Goe-Ree gezeylt/ om aldaer/ dog buytens Lands/ op de Engelſen te paſſen/ dewelke men tegenwoor-dig niet en wiſt waer heen dat vertrokken waren/ ſoo dat wy nu veylige paſſagie vonden/ om eens in ſalvo te geraken; dog kon het evenwel deſen avond niet geſchien/ alhoewel ons tot digte by 't Vlie genadert ſagen/ dies wy genootſaekt waren nog deſen dag Zee te houden/ zey-lende met een Noord-ooſtelijke wind en donker weer vaſt af en aen; maer quam ons des nagts een Hollands Galjoot op zy gezeylt/ en riep men daer uyt met een verbaerlijk geſchreeuw aen ons dusdanige woorden toe: Hey vrienden, hou, pas op, en ſiet wel ſnedig uyt, want daer zijn Vyands Schepen onder ons, en hebben daer ſtraks al een van onſe Koopvaerders overrompelt en vaerdig weggenomen; dus taſten wy ſtraks weer na de Wapens/ en hielden met alle man goede wagt; lieten/ ſoo lang het dus duyſter was/ geen Schepen tot ons naderen/ of wy ſouden 'er datelijk in-gebrand hebben/ dog quam ons in 't minſte niets te wedervaren; 's mor-gens dan als 't dag geworden was/ verſtonden wy dat een van des Vyands Kapers/ heel van Jutland af/ ons hebbende nagevolgt/ nu zijn ſlag alhier hadde waergenomen/ en des nagts een kleyn Koop-vaerdy-Scheepje/ dat met weynig Volk was toegeruſt/ op het onver-wagtſt beſprongen/ en met gewelt verovert had/ zijnde voorts met het

Schipbreuk van het Retour Schip Amſtelland

Laetſte beroerten en allarm in 't Schip des Schrijvers

Een Hollands Scheepje genomen, en weder hernomen.

October. 1665. selve hares weegs gezeylt; dog naderhand is my seekerlijk berigt / dat dese Gevangens op Zee haer slag waernemende / hare Bespringers en Engelsen altemael nedergesabelt hebbende / hun Scheepje eerlang in Texel, en voor Amsterdam behouden quamen aen te brengen / daer sy van de Eygenaers voor sulken trouwen Heldenstuk heel vriendelijk wierden ontfangen.

Komst voor 't Vlie, Wy nu des morgens vroeg op den 8 October voor 't Vlie gekomen zijnde / setten het met een Noord-oostelijke wind na 't Texel, dewijl het de Lootsen niet raetsaem keurden / met ons kostelijke Schip al laveerende / 't Vlie in te loopen; dus na de middag tot voor den Helder zijnde gevordert / kregen aldaer de Stroom te baet / dies wy langs de Hollandse Duynen / met een loutere koelte uyt den Noord-oosten / heel digt langs den Helder inwaert aen laveerden / in het gesigt van een groot getal kijkers / die van de Duynen ons begluerden; binnen Gaets geraekt zijnde / wierden van den avondstond overvallen / dies wy ten Anker komende / na het volgend daglicht wagten / als wanneer vorder heen tot op de Reede van en behouden in Texel. Texel quamen gezeylt / aldaer wy vol vreugde behouden / en wel gemoed (God lof) voor het Schild ons Ankers lieten vallen.

Komende nu aldus met gesont en wakker Volk op 't onverwagst tot binnen de palen van ons lief en lang-gewenscht Vaderland geseylt: soo waren alhier in Texel gene Sjouwers by der hand / die onser / gelijk als ordinaer quam te geschien / aen Boort verlosten / alwaer wy dan nog twee etmael na deselve moesten vertoeven / welke tijd ons in der waerheyt seer lang en moeijelijk viel; dog Sondaegs / den 11 October, quamen van Amsterdam de gemelde Sjouwers aen Boort / en benevens dien ook met een fray Compagnies Jacht den Bewint-Heer Steyn, dewelk ons uyt de naem van de gantsche Maetschappy / voor onse getrouwe diensten vriendelijk bedankte / voorts met seer minnelijke woorden ontsloeg: daer op van stonden aen 't meerendeel van ons Volk in de Lichter / die de Des Schrijvers vertrek van daer. Sjouwers aen Boort gebragt hadden / overgestapt / na Amsterdam quamen af te steeken; dog den Opper-en Onder-Stuurman / ik / en andere / tot ons gemak een Kaeg besproolten hebbende / vertrokken ook anstonts daer mede van 't Boort na Amsterdam; en des avonts Medenblik siende / kregen stilte en in de wind. Wy hadden den Kaegman / dat een onbeschaefden Noord-Hollandse Boer was / al daegs te vooren besprooken en gehuert / voor twintig guldens / ons / die maer seven of agt Persoonen sterk waren / tot Amsterdam te brengen / en hem wel duydelijk belast / dat hy hem voor ons van spijs en drank besorgen sou / het welk hem mede rijkelijk souden komen te betalen / maer vonden / nu door des Kaegmans kleyne sorgvuldigheyt spijs nog drank / veel minder een weynig waters in de Kaeg / om onse dorst te lesschen / soo dat nog eens voor het laetste van de Reys genootsaekt waren om by te leggen) dan kregen eerlang de stroom te baet / soo dat wy des middernagts de Stad Enkhuysen quamen te passeeren; en sagen des morgens / op den 12 October, rondtom heen uyt na Land / om ons van eenige spijs en drank te besorgen; dog te vergeefs: want vonden ons van soodikken mist omvangen / dat niet als de Kaeg en het water konde sien. Dus sukkelden wy

tot

tot op den laetsten dag van onse gantsch-abontuerlijke Reys; maer tegens de middag het weer opklarende / vonden ons voor Edam te zijn. Hier uyt de kaeg en te Lande getreden zijnde / kogten wy vaerdig spijs en drank / om wederom voort na Amsterdam te zeylen; dog ik en nog twee andere voor stilte vreesende / en nu Edam hebbende gesien / waren niet weder in de kaeg te krijgen / soekende wisser te gaen; dies resolveerden wy liever binnens Lands door / om desen avond noch t'Huys te zijn / de Reys te vorderen / dan met de kaeg op avontuur van weer en wind van de wal te steeken; dus straks verkleed / den kaegman voldaen / en van de Vrienden ons afscheyt genomen hebbende / quamen andermael binnen de Stad / daer 't middagmael vry beter als in de kaeg / of aen Boort bevonden. Eyndelijk Edam verlatende / voeren met de Trekschuyt van dryen voorby Monikkendam en door Buyksloot, tot dat in het wijtberoemde Amsterdam, en voort nog dien selven avond tot Haerlem (mijn Geboortestad) geraekten / daer ik van alle de Vrienden met groote vreugde ontfangen / en van mijn lange Reyse verwellekomt wierd; hebbende seven jaren en een half op de Reijs en uyt mijn Vaderland geweest. Den Almogenden God / met hert en ziele dankenden / voor alle de menigvuldige weldaden / en heerlijke wonderwerken / en soo veele genadige verlossingen / uyt de grootste nooden / in verre Landen / als ook op de Reyse na 't Vaderland aen ons betoont. Waar voor die Hemelsche Majesteyt / God Vader / Soon en H. Geest / zy lof / prijs / eer / en dankbaerheyt gesept / van nu aen / tot in alle eeuwigheyt gepresen / Amen.

Octber 1665.

Sijn vrolijke 't Huyskomst.

Eynde van 't Derde Boek der Oost-Indische Reys-Beschrijving.

BLADWYSER

Der gedenkwaerdigste Saeken.

Alsoo dit Werk twee uytloopende Folien heeft, soo beteekent a *het voorste, en* b *de tweede Folio, welk begint met het Derde Boek.*

Ver-

F.

G.

Jacob

K.

Han-

N.

O.

Soelos,

T.

Zama-

EYNDE.

